

רקאנטי

פירוש על התורה

כל הזכויות שמורות

אין להעתיק ולשכפל בכל צורה
ללא הסכמה בכתב מהעורכים
הרב צבי ברנשטיין וחלפון אליהו
למעט לצורך לימוד עצמי
ללא כוונת רווח

יצא לאור במהדורה דיגיטלית

כאן נוף אילון

תמוז תשע"ט

דף פתיח של הספר מהדורת ונציה שנת הש"ה

ביאור על התורה

על דרך האמת להחכם השלם

מהרר מנחם מרקאנטי זלל - בדפוס טוב ההנה' ירוש' העין'
 מתוקן מכל טעות ושגיחה - עם תוספת חיזה מלאכה
 הזוהר וזולתה מן החיבורים - ועם לוח מפתח
 סודותיו על כל פרשה ופרשה - אשר לא
 היו מאז בדפוס הראשון.

נדפס בוויניציאה העיר הגדולה המהוללה אשר תחת ממשלת
 השררה ירה תגדל וחנשא מלכותם אמן - בשמונה
 ועשרים לחדש אב שנת ש"ה לפ"ק

הדפוס והדפוס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
 ע"י חיים השע"א

בבית בן משק בית האדון מרקאנטי זלל ונשטיכילן -

מבוא

הספר הזה הוא ביאור על התורה על דרך האמת וכן ביאור לדברי הרב הגדול הרמב"ן זללה"ה. התחבר על ידי רבי **מנחם בן בנימין רקאנטי** זללה"ה בשנת ה' אלפים.

הספר יצא במספר מהדורות לאחרונה יצאה מהדורת "זכרון אהרן" שנת תש"ס.

אחריהם הוציא את הספר הרב אמנון גרוס שליט"א בשנת תשס"ג ונתן בו סימן יפה "מנחם בן בנימין מרקאנאטי".

ראינו להשתדל בספר הנפלא הזה מאחר ולא בואר דיו. מי שכתב ביאור לספר הוא הרב מרדכי יפה זצ"ל וקראו "לבוש אבן יקרה". הספר יצא לאור עוד בחיי הרב ונדפס בלובלין בשנת השנ"ה.

החידוש במהדורה זו הוא שחילקנו את הספר לפסקאות נכונות. בארנו את הזוהר ולא כפי שהיה רק תרגום הזוהר. אנו סבורים שללא ביאור הזוהר לא ניתן להבין את הספר הקדוש הזה ולא יכולנו להשלים עם חסרון זה.

נדפס מחדש והוהדר על ידי המשתדלים הרב צבי ברנשטיין שליט"א וחלפון אליהו החונים פה עיה"ק נוף אילון שנת התש"ף גימ' "דברי רבי מנחם בן בנימין".

תוכן עניינים

3.....	מבוא
6.....	בראשית
127	נח
143	לך לך
163	וירא
180	חיי שרה
184	תולדות
192	ויצא
206	וישלח
221	וישב
234	מקץ
235	ויגש
237	ויחי
251	שמות
262	וארא
265	בא
282	בשלח
304	יתרו
323	משפטים
335	תרומה
352	תצוה
365	כי תשא
392	ויקהל
393	פקודי
394	במדבר
403	נשא
421	בהעלותך
427	שלח
438	קורח
446	חקת
457	בלק
467	פינחס
473	מטות

474	מסעי
476	דברים
476	ואתחנן
497	עקב
514	ראה
520	שופטים
532	כי תצא
551	כי תבא
558	נצבים
561	וילך
568	האזינו
574	וזאת הברכה

בראשית

א, א

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:

הרב מוכיח שמילת "בראשית" זו ספירת החכמה

ב ע"א לפי דעת רז"ל ומה שנראה מכוונתם בספר הזוהר כי מלת "בראשית" רומזת לחכמה העליונה ספירת החכמה הנקראת חכמת אלהים ונקראת בספר הזוהר (זו"ח שיה"ש) "נקודה חדא סתימא עילאה" היא הספירה השנייה הנמצלת מן הספירה הראשונה שזו ספירת הכתר ונקראת ראשית מן הטעם שנבאר בגזרת האל.¹ וכן אמרו רבותינו ז"ל בספר הבהיר (אות ג) אין ראשית אלא חכמה. ועל כך תרגמו בתרגום ירושלמי בחכמתא הוא שנאמר (תהלים קיא, י) "ראשית חכמה יראת השם" וכתוב (איוב כח, כח) "הן יראת השם היא חכמה". גם אונקלוס תרגם בקדמין רמז לשלשים ושתים נתיבות חכמה² ולכן לא תרגם בקדמיתא. ומה שארז"ל בבראשית רבה (א, ט) בזכות ג' דברים נברא העולם: בזכות חלה, בזכות מעשרות, בזכות ביכורים. שכל אלו נקראו ראשית. גם אמרו בזכות משה שנאמר (דברים לג, כא) "וירא ראשית לו". דברים הרבה מצאו שנקראו ראשית כי חכמת שלמה גם היא נקראת ראשית מטעם היותה ראשית לעולם הנפרדים³ כאשר נרמז בענין החלה והמעשרות והביכורים. גם מה שאמרו בזכות משה רמזו כי אספקלריאה המאירה ראשית לחמשה ספירות אחרונות⁴. אמנם עיקר הכוונה הנה כי ראשית רומזת לחכמת בע"ב אלהים אשר בה נברא העולם שנאמר (משלי ג, יט) "ה' בחכמה יסד ארץ". וכתוב (תהלים קד, כד) "כלם בחכמה עשית". גם הביית שבמלת בראשית רומזת לחכמה הנקרא בית שנאמר (משלי ח, ב) "בית נתיבות נצבה". רמז לשלשים ושתים נתיבות החכמה ועל כן היא גדולה⁵:

ובספר הבהיר (אות ג) מפני מה מתחיל בביית? כלומר למה פתחה התורה באות ב' ומשיב: כמו דמתחיל ב'רכה אין ברכה אלא חכמה. ובתפלת רבי נחוניא בן הקנה ע"ה: "אתה שליט בהדר הספירה השנייה שהיא חכמה הנקראת ברכה מספקת משפע המקור המתברך. ובבראשית רבה (א, י) למה בביית מה ביית יש לו שני עוקצין אחד מעליו ואחד מאחוריו. אומרים לביית מי בורא? והיא מראה בעוקצה זה של מעלה בראני השם אחד. אות ב' מורה בעוקץ העליון על מציאות ה' שהוא עליון, ועל אחדות ה' בעוקץ התחתון המורה לכיוון אות א' הרומז לאחד ולאות אל"ף שזה אלופו של עולם. ובעבור כי אות ביית רומזת לחכמה אשר בה עשה הכל על כן תמצא האות הזאת פועלת הדברים כולם. כי בהתחברה בסוד א' שמשם אצילותה היא אב לכל התולדות המתהווים מאצילותה ביניקתה מן הא' הרומז לכתר עליון. ובהשפיעה לאות נון שהיא באמצע האלפא ביתא⁶ יולדת בן בהתחברה

¹ לקמן מסביר הרב שספירת החכמה נקראת ראשית, הגם שספירת הכתר קדמה לה, מפני שהיא ראשית לקבלת השפע מן הכתר. ועוד פירוש החכמה נקראת ראשית כי היא ראשית ההשגה כי בכתר אין לנו השגה.

² ל"ב נתיבות הן עשרה מאמרות בהן נברא העולם וכ"ב אותיות התורה, והן דפוס כל הנבראים (פרדס רימונים).

³ עולם הנפרדים היינו עולמות בריאה, יצירה ועשיה. סתם מלכות היינו מלכות של עולם האצילות. המושג נפרדים בא מהפסוק "ונברא יוצא מעדן וכו' ומשם (ממל' דאצילות הנקראת שם) יפרד."

⁴ דהיינו משה רע"ה הוא מושרש בספירת התפארת הנקראת אספקלריא המאירה וזו ראשית ה' ספירות אחרונות: תפארת נצח הוד יסוד ומלכות.

⁵ אותיות זעירות הן במלכות, רגילות בתפארת ורבותיות בבינה. אות ב' רבתי תרמוז אם כן לבינה שהיא בית לחכמה שממנה ל"ב נתיבות חכמה יוצאים.

⁶ נון באמצע א-ב כאשר נחשוב גם אותיות סופיות יהיו כ"ז אותיות ואות י"ד זו נ'.

שם, ובהכנסה בין ק"ר⁷ אז היא קבר ונכנסה שם להשליך הנשמה מגופה ולבקש לה מנוח להכניסה בהיכל מלך. בע"כ ועוד פועלת ונכנסת בין שתי אותיות האחרונות להגיע לאור העליון מנוחת הנפשות ואז היא שבת⁸ ואזי עמדה מלדת ומלפעול כי היא סוד היובל הגדול ושם תענוג הנשמות לחזות בנועם ה'. וזאת ההויה הנקראת חכמה במציאותה⁹ היו בה כל הנבראים בכח עד המשך משם כל דבר במאמר המיוחד לו כאילו תאמר בהויה אדם הראשון היו בכחו כל תולדותיו העתידיים לצאת ממנו כן בהויה הזאת היו כל ההויות בכחה:

ספר הבהיר, למה אות בי"ת דומה? לאדם שנוצר בחכמה שסתום מכל צד ופתוח מלפניו¹⁰ והאל"ף פתוחה מאחוריו ר"ל כי היא פתוחה לקבל מן הכתר ויש לה פתח להשפיע לאחריה:

ספר הזוהר (ח"א ל' ע"ב) בי"ת ביתא דחכמתא¹¹.

והנה לפי זה הדעת ה' של בראשית אינה שימוש כי אם היתה שימוש היה נראה כי נצטרך אליה הוא ית' בבריאת עולמו ולא היה יחוד שלם ע"כ פירשונה ב' שהיא ראשית.

7

אמנם מה שנראה דעת רז"ל בספר הזוהר אין לתמוה אם הוא שימוש כי הוא יתברך ויתעלה כל מעשיו עושה על ידי מדותיו כמו הנשמה באיברי גופה והאומן בכליו אמר בספר הזוהר (שם לא' ע"ב) בראשית ברא וכו' **בְּרֵאשִׁית וְדָאִי בְּרָא אֱלֹהִים** פירוש ודאי שע"י ראשית שהוא החכמה נאצלה הבינה הנקראת אלה"ם **בִּיה בְּרָא עֲלְמָא תַתָּאָה** על ידי הבינה נבראה המלכות דאצילות הנקראת עולם התחתון **בִּיה אֲפִיק נְהוּרִין** על ידי הבינה יצאו אורות המאירים למלכות ולעולמות ב"ע **בִּיה יְהִיב חֵילָא לְכָלָא** על ידי הבינה ניתן כח וקיום למלכות וכל עולמות ב"ע. **רַבִּי יְהוּדָה אָמַר עַל דָּא פְתִיב**, (ישעיה י' טו) **הִתְפָּאֵר הַגִּדְלוֹן עַל הַחוּצָב בּוֹ** פ"י האם יוכל הגדון להשתבח על החוצב בו לומר אני החוצב ולא אתה? אלא ודאי **שְׂבַחָא דְמָאן** אלא ודאי למי ראוי השבח **לָאו דְאֻמְנָא הוּא וְדָאִי לְאוֹמֵן שְׂחָב בּוֹ**. והענין שהכל נוצר מהחכמה הנקראת ראשית והיא בדבקות עם הכתר וממנה נאצלה הבינה שהאצילה את תפארת ומלכות ועולמות ב"ע.

עוד שם (ח"א ט"ו ע"א) **בְּהַאי רֵאשִׁית** ע"י החכמה **בְּרָא הוּא סְתִימָא דְלֹא אֲתִיִּדַע** ברא הכתר **לְהִיכְלָא דָא** להיכל זה שזו הבינה, **הִיכְלָא דָא אֲקָרִי אֱלֹהִים**¹² בע"כ היכל זה נקרא בשם אלה"ם **וְרָזָא דָא בְּרֵאשִׁית** וזה סוד בראשית שהוא החכמה **בְּרָא הוּאִי הַחוּצָא** ממנו את הבינה הנקראת **אֱלֹהִים**.

⁷ אותיות "ק"ר רומזות למלכות שהיא קרה ונכנסה שם אות ב' ויצרה מילת קבר כדי להפשיט את הגוף מהנפש ולהכניסה להיכל מלך שהוא היסוד.

⁸ חיבור אות ב' עם שתי האותיות האחרונות יוצר מילת שבת הרומז לחיי העולם הבא ליום שכולו שבת. שבת זו מלכות או יסוד (שערי אורה. בינה היא היובל והיא שבת הגדול)

⁹ במציאותה היו בה כל הנבראים - דהיינו בכח ולא בפועל והיו כמוסים בה בשלב התכנוני וזמ"ש בתיקונים אבא (חכמה) יסוד ברתא (מלכות).

¹⁰ אות ב' פתוחה מלפניה וסגורה מג' רוחות כך האדם פיו פתוח מלפניו וסגור משאר הרוחות. ויש שביארו פתוח מלפניו היינו אבר הברית.

¹¹ הגירסא בזהררים שלנו ב' ביתא דעלמא. ופירש המתוק מדבש: אות ב' של בראשית היא המלכות שהיא ביתו של הו"א הנקרא עולם, והיא נוסדה ע"י החכמה כי באבא יסוד ברתא.

¹² שם אלה"ם מיוחס בד"כ לגבורה. אולם בספר הזוהר פ' תרומה (דף ר"ז ע"ב) ייחסו אותו לג' ספירות: בינה, גבורה ומלכות. והביאור לכל דין (גבורה) יש שורש (בינה) והוצאה לפועל (מלכות).

ובבראשית רבה (א, א) "התורה אומרת אני הייתי כלי אומנותו ביעיד של הקב"ה". והרמז לתורה שקדמה¹³ שנאמר (משלי ח, ל) "ואהיה אצלו אמון"¹⁴. ואולי תשאל אחרי שהחכמה היא הספירה השנייה למה נקראת ראשית? וכן בספר יצירה¹⁵ למה מנאה ראשונה באמרו אחת רוח אלהים חיים וכו'? התשובה היא בעבור כי החקירה למעלה ממנו אסור כמו שאמרו ז"ל (חגיגה י"ג ע"א) "במופלא ממך אל תדרוש" ואין אדם יכול להשיב בה דבר על כך נקראת ראשית אף כי היא שנית למנין. וכן אמרו רבותינו ז"ל בספר הזוהר (שם) על ספירת החכמה **בְּתֵר הָיָא נְקוּדָה לֹא אֲתִיּוּדַע כָּלָל, וּבְאִין כְּדֵין אֶקְרִי רֵאשִׁית מֵאֲמֹר קִדְמָאָה דְּכָלָא**¹⁶. ועוד כי היא המקבלת **בראשונה** השפע הטהור והזך וממנה ימצא שפע הברכה והחיות לכל הספירות כי משך הברכה הבאה מאין סוף יתברך מתפשט בחכמה בלי הפסק על כן נראית החכמה כאילו היא הראשונה, והרמז ב' ראשית כלומר ראשית היא השנית¹⁷.

ספר הזוהר (ח"א ל"א ע"ב) **וְעַל דָּא בְּרֵאשִׁית מִילַת בְּרֵאשִׁית שֶׁהִיא נוֹטְרִיקוֹן ב' רֵאשִׁית** היא כינוי לספירת החכמה העליונה **בְּאִין דְּאִיהִי תִנְיִנָא לְחוֹשְׁבָנָא** לפי שהחכמה היא הספירה השניה למנין הספירות וכאילו כתוב שניה זו ספירת החכמה **וְאֶקְרִי רֵאשִׁית** ובכל זאת נקראת גם ראשית הספירות הגם שהיא שניה **בְּאִין דְּהֵאִי כְּתִירָא עֲלָאָה טְמִירָא** לפי שהכתר עליון הוא טמיר ונעלם ולא ניתן להשגה כלל, לכן אין ראוי לכנותו בשם ראשית, אבל עכ"ז **הִיא קִדְמָאָה** נחשבת ספירת הכתר לספירה הראשונה **וְעַל דְּלָא עֵייל בְּחוֹשְׁבָנָא** ולפי שלא נכנס בחשבון הספירות המגלות אורו יתברך **תִנְיִנָא הָוִי רֵאשִׁית** לכן החכמה שהיא ספירה השניה נקראת ראשית לפי שבה תחלת גלוי אורו יתברך **בְּאִין דָּא ב' רֵאשִׁית** לכן נקראת החכמה ב' ראשית שפירושו ב' שהיא ספירה שניה ראשית שהיא תחילת גלוי אורו יתברך.

אמר רבי יוסי¹⁸ בהאי מלה דבראשית כליל כולא הכל נכלל בחכמה הנקראת ראשית **וכולא ביה אתעביד כהוא דכתיב (תהלים קד) כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קנייניך**.

והרמז כי החכמה נאצלת מן הכתר שנאמר (איוב כח, יב) "והחכמה מאין תמצא ואי זה מקום בינה", כלומר מציאות החכמה היא מן האין, ¹⁹ ומן האלף והיו"ד מוצא הבינה²⁰ כי היו"ד רומזת לחכמה שמשם אצילות הבינה. מלת "אין" רומזת לסוד גדול הא'

¹³ התורה הקדומה זו החכמה. תורה שבכתב זו התפארת ותורה שבעל פה זו המלכות. על התורה הקדומה נאמר (במדבר רבה דברים, פרשה ג פסקה יב) "אמר ריש לקיש התורה שנתנה למשה תורה של אש לבנה וכתובה באש שחורה וחתומה באש ומלופפת באש".

¹⁴ הגה לשון מדרש רבה בראשית פרשה א פסקה א רבי הושעיה רבה פתח (משלי ח) ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום וגו' אמון פדגוג אמון מכוסה אמון מוצנע ואית דאמר אמון רבתא. אמון פדגוג היך מה דאת אמר (במדבר יא) כאשר ישא האומן את היונק. אמון מכוסה היאך מה דאת אמר (איכה ד) האמונים עלי תולע וגו'. אמון מוצנע היאך מה דאת אמר (אסתר ב) ויהי אומן את הדסה אמון. רבתא כמה דתימא (נחום ג) התיטבי מנא אמון ומתרגמינן האת טבא מאלכסנדריא רבתא דיתבא בין נהרותא. ד"א אמון אומן התורה אומרת אני הייתי כלי אומנותו של הקב"ה בנוהג שבעולם מלך בשר ודם בונה פלטין אינו בונה אותה מדעת עצמו אלא מדעת אומן והאומן אינו בונה אותה מדעת עצמו אלא דיפתראות ופינקסאות יש לו לדעת היאך הוא עושה חדרים היאך הוא עושה פשפשים כך היה הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם והתורה אמרה "בראשית ברא אלהים" ואין ראשית אלא תורה היאך מה דאת אמר (משלי ח) ה' קנני ראשית דרכו. ע"כ. ועומק המדרש בוודאי מדבר על ספירות ומפרשי הסוד ביארו שאלו ספירות כתר (מכוסה) חכמה (מוצנע כמ"ש ואת צנועים חכמה) ובינה (פדגוג).

¹⁵ הגה לשון ספר יצירה בפרק א סעיף יד: אלו עשר ספירות בלימה: אחת רוח אלהים חיים, ורוח מרוח, ומים מרוח, ואש ממים, ורום מעלה, ותחת, מזרח, ומערב, וצפון ודרום. הרב הבין שרוח אלהי"ם חיים זו החכמה. ברם קשה כי הרמב"ן בביאורו לספר יצירה הבין שאחת רוח אלהי"ם חיים זה הכתר ורוח מרוח היינו חכמה. מים מרוח בינה. ולא נמצא יותר מדברי הרמב"ן.

¹⁶ אחר אותה נקודה דהיינו מהחכמה הנקראת "נקודה" שהיא אות י' של שם הויה ולמעלה אין שום ידיעה כלל, כי בכתר אין שום השגה וכיון שכך שבחכמה יש מעט השגה נקראת החכמה "ראשית" והרמז (משלי לא) פיה פתחה בחכמה כלומר ההבנה נפתחת לנו מהחכמה ולמטה ואילו בכתר אין לנו הבנה. כאמור ראשית זו החכמה ועליה נאמר (ראש השנה לב ע"א וכן מגילה כא ע"ב) בראשית נמי מאמר הוא, והוא מאמר ראשון לכל עשר מאמרות שבהם נברא העולם.

¹⁷ כלומר ב' ראשית והכוונה שהחכמה הנקראת ראשית היא ב' היא שניה לאחר הכתר.

¹⁸ קטע זה נראה לשון הזוהר אך לא נמצא בדפוסים שלפנינו.

¹⁹ אין כינוי לכתר כי אין בו השגה.

²⁰ א' זה כתר שהוא א' לספירות ואות י' תרמוז לחכמה כיון שאותיות שם יהו"ה אלו חכמה בינה תפארת ומלכות.

רומזת לכתר עליון יתברך ובמילואה בגימ' "אל רס" 21 ועל כן היא בראש האותיות 22 שנאמר (מיכה ב, ג) 'וה' בראשם :

ג' ע"א ספר הבהיר (אות ע) ואל"ף פירוש הכתר ראש ראשון לכל האותיות 23 לכל הספירות ולא עוד אלא אלף גורם לכל האותיות קיומן כל הספירות נאצלו דרך הכתר בצורה של עילה ועלול והכתר הוא סיבה להם והם מסובבות ממנו. והאל"ף דמות המוח הכתר הוא מוחין לספירות שתחתיו וצורתו א כזה כמו מח האדם שיש לו שתי אונות אחת מימין ואחת משמאל, ומה אלף כשאתה זוכרה אתה פותח פיך כדי להגותה ונראה שאתה משתאה כך המחשבה כשאתה חושב לאין סוף ותכלית. ומאל"ף יצאו כל האותיות הלא תראה כי היא בראשם ואמר (מיכה ב, ג) "וה' בראשם". וקיימא לן דכל שם שכתוב ביו"ד ה"א וי"ו ה"א מיוחד הקב"ה 24 ומיוחד בקדש. ומאי בקדש? בהיכל 25 הקדש. ואנה היכל הקדש, הוי אומר במחשבה והיינו אלף. נמצא הכתר 26 היכל למחשבה ומאי מחשבה? מלך שצריכים לו כל מה שבעולם עליונים אצילות ותחתונים 27 ב"ע.

ספר הבהיר (אות י"ז) : ישב רבי רחומאי ודרש למה א' בראש 28? אות אלף כאמור זו ספירת הכתר והיא ראשונה לעשר ספירות ולכן הכתר נקרא פל"א עליון שאלו אותיות אל"ף. ואומר שהכתר שהיא היתה קודם לכל עשר ספירות ואפילו לתורה היינו התורה הקדומה שהיא החכמה. ולמה ב"ת קרובה לה דהיינו החכמה מפני שהיא היתה תחילה דהיינו מפני שחכמה היא תחילה לקבלת השפע מהכתר. ועוד, שהיא תחילת ההשגה. ולמה יש לה זנב 29 להראות מאיזה מקום היתה דהיינו עוקץ התחתון מורה שהחכמה באה מהכתר שנאמר (איוב כח, יב) והחכמה מאין תמצא ואי זה מקום בינה ר"ל החכמה יצאה מאות א' (כתר) של מילת אי"ן. כעת מבאר אות י' של מילת אי"ן היו"ד רומזת לחכמת אלהים דהיינו ספירת החכמה כאשר נפרש בפירוש שם המיוחד בגזירת השם שאותיות יהו"ה הם חב"ת"ם. כעת בא לבאר אות נ' של אי"ן ואגב אורחא מסביר לנו גם מה זו אות נ' הנון פשוטה רומזת

21 ביאר רבי מרדכי יפה זללה"ה בעל הלבושים שאות אלף גימ' 831 כי האותיות הסופיות דסוף"ן הן 500 עד 900. ומילת אל רס גימ' 831. ונראה שיש עוד פירוש והוא אל רס גימ' 271 ואות אלף גימ' במילוי כזה: אלף למד פה 270 ועם האות א' עצמה 271. ולכן יובן מ"ש במילואה.

22 אות א' תרמוזו לאלופו של עולם שהוא הקב"ה. ואמרו שאות א' מורכבת משני יודין ואות ו' שאלו גימ' 26 כמו שם הוי"ה ב"ה.

23 אל"ף ראש לכל האותיות פי' כי בכתר עליון היו כל סדר הא-ב-ג-ד וכתר עליון נקרא "ראש". וכשם שכ"ע גורם לכל הספירות קיומם כך האלף ראש לכל האותיות. והאל"ף דמות המוח פי' המוח הגדול מורכב משתי המיספרות הנמצאות מימין ומשמאל ומחבורות באמצעות כפיס המוח וזה נרמז באות א'. והאל"ף כשאתה זוכרה פי' כשאנו אומרים אלף אנו פותחים את הפה ואין מחיצת השיניים והשפתיים מפסיקים, כך המחשבה אין מחיצה מפסקת לה כי האדם יהיה כאן ויחשוב לסוף העולם. ומא' יצאו כל האותיות פי' כי בצורות הא' תמצא כ"ב תמונות של כ"ב אותיות. והלא תראה שהוא פי' האל"ף בתחילתן פי' בא-ב-ג-ד. ואומר וה' בראשם פי' כל הספירות. וקיימא לן דיו"ד ה"א וי"ו ה"א מיוחד פי' לכ"ע הב"ה. ומקודש בקודש במחשבה פי' כ"ע. (על פי אור הגנוז).

24 לא מצאנו נוסח כזה. נראה שנפל שיבוש בדפוסים וצריך להיות: יוד הא ואו הא שהוא שם מ"ה המיוחד לזעיר אנפין. 25 היכל זו בחינת המלכות שיש בה שם אדנות שעולה גימ' ס"ה כמנין היכל (שערי אורה שער ראשון). גם הבינה נקראת היכל כי היא היכל לחכמה. החכמה היכל לכתר והכתר היכל לאור אין סוף. וביתר פירוט: עולם אדם קדמון הוא בחינת כתר ובכתר שלו הנקרא עתיק יומין מתלבש אור הרשימו של אור אין סוף (גם אור גימ' אין סוף).

26 באמרנו כתר הכוונה היותר פנימית היא לעולם קדמון הנקרא בקיצור א"ק והוא בחינת כתר בעולמות, כי אבי"ע הם חב"ת"ם. 27 והוא שמו י"ד ה'א וא' ה'א שעולה גימ' מ"ה וזה מחשבה חשב מ"ה. ומילוי אלפין בא מאות א' שהיא הכתר והתפארת שבה שם מ"ה מקנן היא בקו האמצעי כמו הכתר.

28 אור הבהיר: (על פי זוהר בראשית כ"א ע"א) "מגו סתימא דסתימא וכו' והעניין הוא שראשית הצטיירות האותיות הוא בבניה שהיא קדמה לתורה (תפארת) והביא בשם המגיד ממזריטש בראשית ברא אלקים א"ת היינו אותיות א-ת. ואחר א' ב' שהיא בנין שמים וארץ. ובמסכת שבת (דף ק"ד ע"א) א-ב א'לף ב'ינה ומהבינה נאצלו שמים וארץ היינו זו"ן. ולמה יש לה זנב? פירש הרמב"ן בספר האמונה והבטחון פ"ה הכוונה שהבי"ת מראה בזנבה כלפי אות אל"ף הרומז לה' א'חד ושמו א'חד. יו"ד רומזת לחכמת אלקים היינו מל' שהיא עשירית לספירות. כתב בספר הציוני פ' בראשית: "גם הדבר מקובל שהאלפא ביתא כתובה היתה בזרועו של הקב"ה כקמיע ביד גבור על סדר תשר"ק וחזקתם ונתינתם היה על סדר אבג"ד דוגמת פתחי חותם נמצא שאלו ואלו דברי אלהים חיים נכונים למבין ואליו ינעם. (גליון) והיינו טעמא נאמן כפוף נאמן פשוט נ' כפופה נ' כפופה רומז לעשרה נ' פשוטה רומז לתפארת ישראל. וכן בהקדמת ספר הזוהר מאמר אותיות דרב המנונא סבא באו האותיות בסדר תשר"ק.

29 דהיינו כזה: ב ויש באות ב' שני עוקצין אחד לאחור ואחד למעלה כדלקמן.

לתפארת ישראל ספירת התפארת והנון כפופה לכנסת ישראל ספירת המלכות הוא שאמרו רבותינו ז"ל (שבת ק"ד ע"א) "נאמן כפוף נאמן פשוט". ואם יקשה בעיניך למה קודמת הכפופה לפשוטה דע כי כשהיו האותיות עומדות ברוח הקדש היו מסודרות על דרך תשר"ק³⁰:

ספר הזוהר (לא נמצא בידינו זוהר כזה) "אמר רבי יצחק האי דאמר בראשית מאמר הוא"³¹ מאמר דכליל כל שאר מאמרות³² הרמז לחכמה שכוללת הכל. והנה לפי זה הדעת הספירה הראשונה שהיא הכתר לא נרמזה בזה הפסוק כלל מן הטעם שרמזנו. אמנם יש מפרש כי עוקץ בי"ת בראשית רומז אליה, וכן נראה שהיה דעת הרמב"ן ז"ל (א, א) שאמר "והמלה בראשית מוכתרת בכתר ב" כי הבי' בעקצה מורה עליה. כלומר קוק תחתון של אות ב' מורה לאחוריו על הכתר שממנו באה החכמה.

10

ותמצא כי באותיות "ראשית" נרמזו השלש ספירות הראשונות כשתמנה אותיות הא-ב מ"י ל"י כלומר בקבוצות של עשר ותאחזו העשירות תמצא א' יו"ד ר' אלו אותיות איר ממילת בראשית הרומזים ג' ע"ב להם. כי האלף רומזת לראשונה כתר והיו"ד לשנייה חכמה ובקצו של יו"ד רומז לא' היינו הכתר. ספירת החכמה מקבלת מהכתר ומשפיעה את השפעה לבינה ולכן יש לאות

י' קוק עליון וקוק תחתון כזה: י' וע"כ היא כפופה והיא מדת ענוה ויש לה פתח תחתיה להשפיע

השפע הנאצל ממנה והרי"ש רומזת לבינה שהיא אות ה' ראשונה שבשם שבחמשים שעריה מוציאה הדברים מן הכח אל הפועל. והתבונן בצורתה של אות ר' כי היא עיקר אות הה"א והנקודה הקטנה שבתוכה רומזת לכנסת ישראל³³ לכן אות ר' תרמז לבינה וזה רמז בפסוק (ישעיה ב' ג') "לכו ונעלה אל הר יהוה" והרמז הר"ת ה' ראשונה. גם נרמזה הבינה

³⁰ עיין מאמר "אותיות דרב המנונא סבא" זוהר בראשית דף ב' ע"ב שדורש את האותיות מאות ת' עד א'. וכן אנו אומרים בתפלת מנחה של שבת ת'כנת שבת ר'צית ק'רבנותיה וכו' ולבסוף באות אותיות סופיות: "מ'סיני נ'צטוו צ'ווי פ'עליה פ'ראוי. כתוב בתלמוד הבבלי מסכת ראש השנה דף לב ע"א "רבי יוחנן אמר כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם. הי ניהו? ויאמר (ויאמר) דבראשית תשעה הו? בראשית נמי מאמר הוא דכתיב בדבר ה' שמים נעשו. וכך נאמר במסכת אבות (ה, א) בעשרה מאמרות נברא העולם. ופירש הרמב"ם "כשתסתכל בכל מה שבא במעשה בראשית "ויאמר" תמצאם תשעה ובראשית עשירי, ואף על פי שלא התבאר בו מלת ויאמר. מסיק הש"ס על שאלת והא תשעה הו', בראשית נמי מאמר הוא דכתיב בדבר ה' שמים נעשו. הענין מורה עליו וכאילו אמר ויאמר אלהים יהיו השמים והארץ, כי לא נהיו מבלתי מאמר, והיה יכול לספר הבריאה כולה במאמר אחד כשיאמר ויאמר אלהים יהיו שמים וארץ ויהי רקיע ויקונו המים וגו' ואמנם ייחד מאמר לכל ענין להודיע גדול זה המציאות וטוב סדרו, ושמפסידו מפסיד דבר גדול. רוצה לומר שמפסידו מי שיפסיד נפשו אשר בידו לתקנה ולהפסידה, וכאילו הוא התכלית האחרון מכלל המציאות אשר אמר בו עשרה מאמרות כמו שביארנו בפתיחת חיבורינו זה. ע"כ. והנה המעיין ימצא שהם שמונה ויאמר ועם בראשית הווי תשעה ועדיין היכן העשירי? יש שרצו לאמר מ"ש (א, א) ויאמר להם אלהים פרו ורבו זה המאמר העשירי ודוחק הוא. והנה רבנו בחיי בא לקראתנו ואומר (ב, כא) "ומזה תמצא שני מאמרות בבריאת אדם וחיה והם מכלל עשרה מאמרות פרטיים שתמצא במעשה בראשית, חוץ מבראשית שהוא מאמר כללי, ושני מאמרות אלו הן ויאמר אלהים נעשה אדם, ויאמר ה' אלהים לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו, והבן זה כי המאמר בבריאת חיה מאמר עשירי הוא. ויש שמונין עשרה מאמרות חמשה בשלושה ימים ראשונים וחמשה בשלושה אחרונים, ולפי זה לא יהיה בכללן מאמר הנה נתתי לכם, אבל העיקר אצלנו כי בראשית מאמר הוא ונעשה אדם תשיעי ומאמר לא טוב עשירי ואין בכללן מאמר פרו ורבו ולא הנה נתתי לכם. ע"כ. רבנו בחיי קובע שמאמר "לא טוב" היה במחשבת הבריאה ולא אחר כך ולכן סופר הוא את מאמר "לא טוב היות האדם לבדו" בעשרה מאמרות והנה לשונו (ב, יח): "אבל עיקר הכתוב לא טוב היות האדם לבדו לא נאמר אחר בריאת האדם אלא בתחילה קודם הבריאה, כשעלה במחשבה להבראות אמר הקב"ה לא טוב היות האדם לבדו שיהיה יחידי בעולם השפל מכיר ועומד וקיים לנצח כמלאכי השרת, אעשה לו עזר כנגדו שיהיה האדם מין ואישיו מתרבים זה מזה הווים ונפסדים כשארי בעלי חיים.

³² קצת קשה הרי גם על הכתר מתאים יותר לאמר שהוא כולל כל ט' ספירות שהרי הכל משתלשל ממנו ומדוע הבין הרב שבראשית שהוא מאמר ראשון קאי אחכמה ולא אכתר? ועוד הרי עשרה מאמרות מורות באצבע על עשר ספירות. ואם נרצה לדחוק נאמר שכאן הרב הולך בשיטה שסופרת עשר ספירות כך: חב"ד, ד, חג"ת נהי"ם אלא שגם זה קשה כי הרב קורא לדעת תפארת והיא מכריע ראשון. וצ"ע.

³³ ומדוע יש צורך לרמז על כנסת ישראל בבינה? ויש לאמר כי לפעמים המלכות עולה לעיבור במעי הבינה ומצב זה נרמז ברגל של אות ה'. עוד, יש קשר בין בינה למלכות כי שתיהן נרמזות באות ה', הבינה באות ה' ראשונה והמלכות באות ה' אחרונה. עוד שתיהן נחשבות לספירות נקביות כלומר הבינה היכל לחכמה והמלכות היכל לתפארת. עוד, בזוהר בראשית (ב ע"א) מדבר על מצב בו אימא אוזיפת מנאה לברתא כלומר הבינה הנקראת אימא משאילה כליה לביתה שזו המלכות. עוד, עיין על פסוק ותלכנה שתיהן יחדיו (רות) בעשרות מקומות בספר הזוהר שמדבר על הבינה והמלכות ולכן ברור לנו מדוע רמזה המלכות בבינה.

באות ג' כי הבינה ג' בספירות כמו שאמרו רבותינו ז"ל בספר הבהיר (אות כ) מפני מה יש לה זנב למטה לגימ"ל? כלומר לאות ^ק יש מעין רגל אחורית הנקראת כאן זנב אמר להם ראש יש לה לג' למעלה ודומה לצנור מה צנור זה שואב מלמעלה ומריק מלמטה אף ג' שואבת דרך הראש את שפע הכתר והחכמה ומריקה את השפע דרך הזנב לספירות שתחתיה וזהו גימ"ל. הענין הוא כי היא נאצלת מן השנייה שזו החכמה ועוקצה למטה רמז כי היא מריקה אל החסד ולכל הבנין שבע ספירות חגתנהי"ם נקראים שבעת ימי הבנין שבהם נבנה העולם ועל כן נקראו ספירות הבינה חמישים שערי בינה כי שערים כי הם פתח פתוח לקבל שפע החכמה ולהוציא כל דבר מן הכח אל הפועל כענין שנאמר "מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה"³⁴ (משלי כ' ה'). אמנם הנתיבות דהיינו ל"ב נתיבות החכמה הם מכוסים שנאמר "נתיב לא ידעו עיט (איוב כח, ז'). ושאלו לנתיבות עולם" (ירמיה ו' טז). נשארו ממלת בראשית אותיות שב"ת הרומז ליסוד עולם³⁵ הנקראת שבת:

ספר הזוהר (לא נמצא המקור) **רבי אבא אמר בשנים ועשרים אתון אשתלים כולא** בעשרים ושתיים אותיות נשלמה כל המציאות של העולמות אבי"ע והעולם השפל בו אנו חיים **וכולהו סתימין** וכל כ"ב אותיות רמזים **בהאי מלה דבראשית** במילת בראשית. כעת יסביר רבי אבא שאותיות אי"ר ממילת בראשית כוללות כל כ"ב אותיות מא' עד ת'. **א' כליל כל אתון עד יו"ד דאיהי עשיראה** אות א' כוללת אותיות א עד י' העניין הוא שאותיות היחידות א-ט הן במלכות ואות א' כתר להן שמהן נאצלו שאר האותיות שאלו ספירות המלכות. אות **יו"ד** שערכה עשר היא בספירת התפארת והיא כתר לעשר ספירות התפארת ולכן כל שאר האותיות כ, ל וכו' נאצלו ממנה וזה מה שאומר **כליל כל אתון עד יו"ד דאיהי עשיראה. אשתארו ש"ת** נשארו אותיות ש"ת **לאח"כ לה בינייהו** והן מתגלגלות בין כ' אותיות א-ק לפי התמורות וברל"א שערים הנזכרים בספר יצירה³⁶. אותיות אי"ר רומזות גם לכתר חכמה ובינה א' זה הכתר שהוא א' לספירות י' חכמה שזו אות י' בשם הוי"ה ב"ה ואות ר' זו הבינה כדלעיל שאות ה' ראשונה שבשם היא הבינה ואות ה' מרכבת מאות ר' ומרגל קטנה. אות ר' זו הבינה והרגל הקטנה זו כנסת ישראל המלכות. **והיינו דכתיב זה ספר תולדות אדם א' רזא דכתרא עילאה** אות א' רומזת לכתר עליון **דכליל כל שאר כתרין** הכולל שאר הספירות ח"ו ב חג"ת נהי"ם שמשלתשות ממנו. והכתר הוא **קדש קדישין** קדש קדשים כי חכמה ובינה נקראים קדושים והוא קדוש מהם והכתר נסתר ונעלם **דלית דידע אתריה** שלא נודע מקומו מחמת שהוא נסתר **ולית דידע ליה** ואין מי שיודע אותו אפילו מלאכים. כעת מסביר רבי אבא את אות י' שבמילת בראשית שהיא **רזא דכתרא קדישא דאיקרי חכמה** סוד ספירת החכמה. מה שקורה לספירות כתר קדוש יתכן מחמת שהספירות מסבבות זו על זו החכמה מסובבת את הכתר מספירת התפארת שלה ולמטה ומספירת הכתר בולט רק הכתר שלו. ספירת הבינה מסובבת על ספירת החכמה מהתפארת שלו ולמטה ומהחכמה ניכר רק הכתר שלו וכו'. ואומר על ל"ב נתיבות החכמה היוצאות מספירת החכמה **די שבילוהי נפקין תלתין ותריין שבילין לאשלמא כולא**. ל"ב נתיבות החכמה אלו כ"ב אותיות ועשר ספירות

³⁴ מים עמוקים ירמוז לשפע הכתר והחכמה שהוא נסתר מאיתנו. לכל דבר נסתר קוראים עמוק ע"ש עמוק עמוק מי ידענו. ידלם איש תבונה היינו הבינה, היא לוקחת את שפע החכמה ומעבירה אותו לספירות שתחתיה. ספירות חג"ת נה"י נקראים שש קצוות או בקיצור ו"ק כי בעולם יש שש קצוות מזרח מערב צפון דרום מעלה ומטה והם נקראים בשם תפארת. כי יש תפארת כללית ותפארת פרטית. בספירות תפארת הכללית והמלכות יש פרצופים הנקראים זעיר אנפין ונוקבא או בקיצור זו"ן והם נקראים בן (ז"א) ובת (נוק') וכאשר הבינה (הנקראת אימא) נותנת להם שפע נקרא מצב זה בתורה "והאם רובצת על האפרוחים או על הביצים" אפרוחים אלו הו"ק והביצים זו המלכות. נזכר כאן מילת תבונה ובאדרא רבא (דף רצ"א ע"א) מסביר הרשב"י שזה מצב בו אות ה' משפיע לבן ובת ואלו אותיות תבונה.

³⁵ לכאורה שבת זו המלכות שהיא יום השביעי. אכן בספר שערי אורה (השער השני - הספירה התשיעית - יסוד) "וכנגד המידה הזאת נתן י"י יתברך לישראל סוד השבת, ויש לי להודיעך כיצד. דע כי שלושת הספירות העליונות, שהם כתר חכמה ובינה, מתאחדות למעלה, ובהיות הספירות נקשרות אלו באלו מתאחדת בינה עם שש ספירות שתחתיה עד ספירה זו הנקראת אל ח"י ונקראת שבת. ועל עיקר זה היתה בריאת העולם ששת ימים וביום השביעי שב"ת. והנה השבת הוא כנגד ספירת יסוד שהיא ספירת א"ל ח'.

³⁶ הראב"ד בפירושו לספר יצירה מסביר את גלגול האותיות. אם תדמיין עשרים ושנים עיגולים ובכל עיגול כ"ב אותיות תקבל רל"א צירופים. ואין אנו סופרים צירוף והפכו כגון אד ודא וכך נקבל רל"א כמו שמסביר הרב (בפרק ב משנה ה) "נמצא שמספר כולם רל"א שערים לבנין, כי י"א פעמים עשרים הם ר"כ וי"א מרכזים הרי רל"א לבנין וכן לסתירה".

ובהם נשלם הכל. אות ג' ע"ג רי"ש ממילת בראשית זו **כתרא קדישא דרמיזה בבינה** ספירת הבינה **דנפקין מינהא דמבועיי דנפקין לנ' תרעין** שיוצאים ממנה חמישים שערי בינה **ודא הוא אשלמות דכולא אי"ר** ובה נשלמו ספירות כתר חכמה ובינה שרמוזות באותיות אי"ר. **מכאן ולהלאה** נותרו ממילת בראשית אותיות "שבת" ועל **אמר רבי אלעזר שבת ליי' קודש ליי' וכולא כליל בהאי מלה דבראשית ובהאי אשתכללו עלאין ותתאין** נמצא שבמילת בראשית נשלמו עולמות עליונים שהם אדם קדמון ואצילות ותחתונים שהם בריאה יצירה ועשיה. וכעת חוזר ומבאר **אלף הוה ליף ומת[ל]לא עד דמטי לאות יו"ד על ההוא כתרא עלאה תושבחתא דכל כתרין דחכמתא נפק מיניה. יו"ד מיירי על חכמה יקירא דמתפרשא בתלתין ותריין שבילין דהא מת[ל]לא עד עשר אתון דהיא ר' ופה דה' דהיא בינה ורמיזה בבינה.**

כעת מסביר הרב את המשך הפסוק

"ברא אלהים" מלת בריאה רומזת הנה לאצילות ויש בכח האצילות כח הבריאה והיצירה והעשייה שנאמר "כל הנקרא בשמי³⁷ ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו" (ישעיה מג, ז). והאצילות שורש ועיקר וקודם לבריאה כי היא מאין סוף יתעלה ואם הנברא שהוא חסר מן הנאצל יש בו כח להאציל כל שכן המאציל שנאמר "ואצלתי מן הרוח" וגו' (במדבר יא, ז) ובכאן רמז על אצילות התשובה דהיינו הבינה הנשפעת מן החכמה והנאצלת ממנה כד"א "אלהים הבין דרכה" (איוב כח, כג) והבן³⁸. ובספר הזוהר (שם ט"ו ע"ב) "בְּרָא רָזָא סְתִימָא לְאַתְפְּשָׁטָא מִתְמָן כְּלָא" דהיינו מילת ברא מורה על סוד סתום של התפשטות וכן מילת ברייתא שפירושה משנה שלא נכנסה לששת סדרי משנה ונותרה מחוץ להן.

כעת מסביר הרב מילת אלהים

בכל מעשה בראשית שתמצא שם אלהים רמז לבינה הנאצלת מן החכמה וקראוה בספר הזוהר היכלא קדישא הבינה היא היכל לחכמה הנקראת קדש ועל כן לא כתב אלהים ברא בראשית שלא לשנות סדרי בראשית כי אליבא דאמת בראשית שזו החכמה בראה והוציאה את הבינה הנקראת אלהים. ותמצא ל"ב פעמים אלהים במעשה בראשית רמז על קבלתו משלשים ושתים נתיבות.

ספר הזוהר (שם ל"א ע"ב) מה שנאמר בראשית ברא אלהים דא זה אלהים חיים דהיינו בינה. מסביר הרב משמעות שם אלהים חיים אלהים רמז לבינה³⁹ וחיים לקבלתו מן החכמה כי החכמה מחיה את בעליה הנקראת כך. וכן כתב החכם ר' עזרא בפסוק "כי הוא חייד" שהרמז לתורה **שקדמה** דהיינו ספירת החכמה הנקראת התורה הקדומה.

כעת מסביר הרב את המשך הפסוק "את השמים".

"את השמים" במלת את נכללו כל האותיות תחלתן ג' ע"ד וסופן רמז למה שנאמר "כל הנחלים הולכים" וגו'. והוא שם לשכינה⁴⁰ שנאמר (יחזקאל ב, ג) "וְאֶשְׁמַע אֶת מִדְבַּר אֶלְיִי".

³⁷ הנקרא בשמי זה עולם האצילות, בראתיו וכו' אלו בי"ע והן נבראות, כלומר יוצאות החוצה, מהאצילות.

³⁸ כוונת הרב למ"ש בספר הזוהר (ח"א דף מ"א ע"א) אלהים הבי"ן זו ספירת הבינה והיא נאצלה מהחכמה שנאמר "והוא ידע את מקומה" והוא היינו החכמה.

³⁹ הבאור כך הוא: שם אלהים הינו בדרך כלל לספירת הגבורה אולם השורש נמצא בבינה והתוצאה במלכות ולכן בזהר פ' תרומה דף רז ע"ב נאמר לגבי קידוש של ליל שבת בו נזכר ג' פ' שם אלהים שאלו ג' ספירות הנזכרות והנה לשונו: "תלת זמנין אֱלֹהִים, סד, עֲלֵמָא מְתָאָה, וְסד, פְּסֵד וְצִחָק. וְסד, עֲלֵמָא עֲלֵמָא קְדִישָׁא, קְדִישׁ קוֹדֶשִׁין". ונסביר בדרך משל: זריקות האבנים בכבישים מידי פורעים ערביים מתגברות ונגרמים נזקים ברכוש ונפגעי חרדה וכו'. וועדת הבטחון מתכנסת ומחילטה שגם אבן הורגת ונקבע בחוק כי ניתן להרוג ערבי שזורק אבנים. כאשר כחות הבטחון הורגים פורע כזה שזורק אבנים הרי שהם יישמו את החוק. כיצד סיפור זה נראה בראי הספירות ההחלטה בוועדה זו ספירת הבינה, כתיבת החוק ופרסומו ברשומות זו הגבורה והביצוע בשטח זו המלכות.

⁴⁰ מילת את הינה כינוי לשכינה וכן מילת ים והמכנה המשותף לכל כנויי השכינה הוא איגום ואיסוף כגון: בריכה, בית, אהל, בית כנסת, בית מקדש וכו'. מילת את מורה שהשכינה כוללת כל האותיות מא' עד ת' ולכן נקראת כלה כי היא מקבלת שפע היסוד הנקרא כל והיא אות אחרונה שבשם.

ובספר הזוהר (שם ט"ו ע"ב) **בְּשַׁעֲתָא דְּנִפְקָא ז"א**, **נִפְקֵת בֵּת זַלְיָה** מלכות **בְּהִדְיָה** כי כמו שהועיל העיבור לז"א כך הועיל אל הנוק' **דְּכָלִּיל כָּל אֲתָוָן** והיא כוללת כל כ"ב אותיות **דְּכְתִּיב אִ"ת** שהיא המלכות **הַשְּׁמַיִם ז"א** ומסביר הזוהר **קוֹל וּבֵת זַלְוֹ** היינו זו"ן **הָאֵי קוֹל דְּאִיהוּ שְׁמַיִם** שהוא ז"א כי הקו"ל קו"ל יעק"ב **אִיהוּ אֶהְיֶה בְּתַרְאָה** פירוש עיבורו היה באהי"ה האחרון שהוא אהי"ה דההי"ן לכן נקרא גם הוא בשם אהיה.

ואחר כך ה"א של מילת ה'שמים היא ה"א השנייה של שם שזו המלכות. כלומר כשכתוב "השמים" הכוונה למלכות ולתפארת. המלכות רמזה באות ה' כי היא אות אחרונה של שם הוי"ה ב"ה ושמים זו ספירת התפארת. אות ה' רומזת למלכות הרומז אליה זהו שנאמר (נחמיה ט, ו) **"וְאֵתָה מַחִיָּה אֶת כָּל־סָ"ת"** אתה זו המלכות⁴¹ כי היא נקראת "את" והיא אות ה' אחרונה לכן אתה זו המלכות והיא ממתייחדת עם התפארת הרמז באות ו' כי יש בו ו"ק וכשיש חיבור תו"מ משם באים החיים וזמ"ש **כִּי מִשָּׁם מַחִיָּה לְכָל. הִיא סוּד הַה"א שֶׁנִּתְּסַפֵּה לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם** אות ה' שנוספה לאברהם זו המלכות וזה סוד בת היתה לו לאברהם ובכל שמה. שמים רמז לת"ת ישראל הנקרא כך שנאמר (מל"א ח, לב) **"וְאֵתָה תִּשְׁמַע הַשְּׁמַיִם"** כלומר המלכות משמיעה את דבר התפארת וכתוב (ישעיה סו, א) **"הַשְּׁמַיִם כְּסִיִּי"** שהם כסא לתשובה⁴² זו הבינה, וזהו דאמרינן בתפילה **"אלהינו שבשמים"** כדי לקבל עליו [עלינו] עול מלכות שמים.

13

ספר הבהיר (אות ק') ומנא לן דשמים הוי קדוש ברוך הוא? דכתיב **"וְאֵתָה תִּשְׁמַע הַשְּׁמַיִם"** אטו שלמה מתפלל אל השמים שישמעו תפלתם? אלא שנקרא שמן של השמים על שמו של הקב"ה. (אות קנ"ג) ולמה נקרא שמים? אלא שהוא עגול כמו ראש השמים עגולים והתפארת עגולה כי יש בה שש קצוות ארבע רוחות העולם מעלה ומטה וזה דמיון לראש שהוא עגול ומלמד שמים בימינו ואש משמאלו והוא באמצע השמים שזו ספירת התפארת. בתפארת יש ספירות חג"ת ואלו מים אש ורוח. שמים נוטריקון אש מים והיינו חו"ג שא מים מאש וממים ומכניס ביניהם שלום שלום היינו קו אמצעי שהוא התפארת הנקרא אמת שזו מידת יעקב. מאי שמים? מלמד שגבל הקב"ה בינה אש ומים חו"ג ושפכן זה בזה ועשה מהן ראש לדבריו שנאמר (תהלים קי"ט, קט) **"רֹאשׁ דְּבִרְךָ אֱמֶת"** הכוונה היא כי מדת רחמים תפארת מקבלת מן החסד ומן הגבורה הנקראים אש ומים שנאמר (דברים ד, כד) **"כִּי יִי אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אוֹכֵלָה"** הרי אש וכתוב (דניאל ז, ט) **לְבוּשִׁיהָ כְּתֹלַג חוּר וְגוֹ' וְהֵם הַמִּים הָעֲלִיוֹנִים הָרִי מִיָּם.**

ספר הזוהר: (בראשית טו ע"א) **אֵת הַשְּׁמַיִם** כי "שמים" הוא ז"א ומלת "את" באה לרבות את הנוקבא כנ"ל וצריך להזהר **דְּלֹא לְאַפְרָשָׁא לֹון** שלא לעשות פירוד ביניהם, כי **דְּכָר וְנוֹקְבָא כְּחָדָא** זו"ן צריכים להיות ביחוד אחד, ומפרש **אֵת** מתי נקראת הנוקבא א"ת **פַּד נָטִיל אֲתָוָן כְּלָהוֹן** כשהיא לוקחת כל הכ"ב

⁴¹ עיין זוהר וישלח דף קסט ע"א.

⁴² כתב בספר פרדס רימונים להרמק (שער כג פרק כב) **תשובה** - הבינה נקרא תשובה. והטעם כי שם תשובת הדברים וההוויות כלם בסוד היוכל. ומשם חוזרים ההוויות ומתפשטים ומתגלגלים השמיטות וחוזרים ומשלימים היקפם וחוזרים ונבלעים במקומם בסוד היוכל. כן פירשו המפרשים. אמנם בזהר פ' ויקרא (דף טז.) פ' וז"ל אמר ר' יהודא אימתי אתקרי תשובה כד אימא מתכסייא וקיימא בחדא על בנין דכתיב אם הבנים שמחה ותבאת בקיומא ומה דהוה סגיר תב לאתריה וכלהו תבין חד לחד ומתברכין כל חד וחד וכדין אקרי תשובה שלימתא תשובה סתם לאכללא כלא עכ"ל. והכוונה מבוארת, כי בהיות הדין מתהווה בעולם, הבינה מסתלקת ומתבעת דין והעולם נידון. וכאשר תשוב על הבנים ותשפיע רחמים נקראת תשובה סתם. אמנם כאשר תשוב היא ותתקן שאר המדרגות לתוכה לקבל ממקומם העליון אזי נקראת תשובה שלימה ששבה היא ושב המדרגות אחת אל אחת ואז היא שלימה בעצם כל המדרגות. ותשובה זו היא ע"י שיתגלה כ"ע מראש האצילות ונוקב ויורד עד המלכות וזהו תשובה וכן נתבאר שם בפ'. ובפ' (דף קכ"ב ע"ב) פ' כי המלכות ג"כ נקראת תשובה וז"ל אלא דא איקרי תשובה כד מהדר רחמי לקבלהא והיא תבת על כל אינון אוכלסין וינקא לון עכ"ל. והענין כי בהיותה יונקת מן הדין אז היא משפעת לכל צדדי הטומאה והקליפות ואז העולם נידון וכאשר הרחמים נשפעים עליהם אז היא שבה להניק לכל חייליה הקדושים ובאותו הזמן נקרא תשובה פ' תשוב ה' כי שבה ה' אל מקומה על חייליה. וכן לשון תשובת שאלה נקראת המלכות מצד הבינה. וכן נתבאר בתקונים (תקוני ז"ח דף קט"ז). והטעם שאין תשובה אם לא תקדם הבינה שיבין האדם ובזה ישיב לשואל. וכן פ' שם שהמלכות נק' תשובה מצד הבינה. וכן ראוי שלא תשוב להשקות חייליה אם לא תקבל מהבינה ע"כ.

אותיות, ולהיות כי **כָּלֵלָא דְכָלְהוּ אֶתְוּן אֲנוּן רִישָׁא וְסוּפָא** הם א' ות', לכן נקראת א"ת הכוללות כל האותיות, **לְבַתֵּר אֶתְוּסָף ה"א** אחר שקבלה הכ"ב אותיות נתוספו לה עוד ה' אותיות מנצפ"ך שהם סוד הה"ג **לְאֶתְחַבְרָא כָּלְהוּ אֶתְוּן בְּה"א** היינו במלכות שהיא ה' האחרונה דשם הוי"ה, ואז **וְאֶתְקַרִי** המלכות **אֶתְה"ה, וְעַל דָּא** (נחמיה ט, ו) נאמר **וְאֶתְה"ה מְחִיָּה אֶת כָּלֵס** שהמלכות מחיה את כל העולמות. כאן מפרש ג' בחינות של המלכות ואמר **אֶת** היינו **רָזָא** אדנ"י **וְהָכִי אֶקְרִי** המלכות נקראת בשם אדנות כשהיא בסוד נקודה אחרי היסוד, ומש"כ **הַשְּׁמִיִם** דיע"א **דָּא יְהו"ה רָזָא עֲלָאָה** היינו ז"א, ומלת **וְאֶתְה"ה** **תְּקוּנָא דְכָר וְנוֹקְבָא** ביחד כי אות ו' היא ז"א, ומלת א"ת היא נוקבא, וכן מש"כ **וְאֶתְה"ה רָזָא וְיְהו"ה** סוד הוא ובית דינו שהם ג"כ ז"ן **וְכָלֵלָא חַד** שכל אלה רומזים כשהנוקבא נתקנת ונעשית פרצוף שלם אחרי ז"א. ומש"כ **הָאֶרֶץ דָּא אֱלֹהִים** היא ג"כ הנוקבא שנקראת לפעמים בשם אלהי"ם **כַּוְוָנָא עֲלָאָה** כמו אימא שנק' אלהי"ם, והיינו כשהיא עומדת פנים בפנים עם ז"א **לְמַעַבְד פִּירִין וְאִיבִין** שאז מתיחדת עמו להוליד נשמות הצדיקים הנקראות פירות של אילן העליון, ולפי שאמר שהמלכות נקראת אלהי"ם אמר עוד כי **שְׂמָא דָּא** של אלהי"ם **כָּלִילָא בְּתִלְת דְּוִכְתִּי**, בבינה וגבורה ומלכות **וּמִתְמָן אֶתְפָּרֵשׁ שְׂמָא דָּא** **לְכַמָּה סְטָרִין** שגם הע"ז נק' אלהי"ם אחרים.

וענין הזה הוא, כי שם אלהים במעשה בראשית רומז לבינה ולפעמים רומז לפחד יצחק ולפעמים לחכמת שלמה⁴³. ונרמז בפסוק (דברים ז, ז) **"אשר לו אלהים קרובים אליו"**. והנה השמים והארץ הנזכרים הנה רומזים להקב"ה ולשכינת עוזו הנקראת (מלאכי ג, יב) **"ארץ חפץ"** מלשון רצון מפני שעל ידה מתגלה רצון העליון ויוצא לפועל. ובעבור כי הוא"ו רומזת למדת רחמים ע"כ הוסיפו ו' ב"וואת". והנה "וואת" הוא כמו וה', הוא ובית דינו. (בר"ר נ"א ב').

כעת מבאר מילת "וואת" שבפסוק א'.

ספר הזוהר, (שם כ"ט ב') **"וְאֶת הָאֶרֶץ. וְאִי דְאֶתְוּסָף לְשִׁלְטָאָה בְּמִזְוִי עַל אֶרְעָא וְהָא אִוְקְמוּהָ"** אות ו' שנוספה במילת "וואת הארץ" באה להורות שחוץ ממה שז"א בונה את המלכות ז"א שולט עליה לתת לה מזונות.

ומכאן תבין פירוש "יראת שמים" ו"מלכות שמים"⁴⁴ הנזכר בדברי רז"ל וזהו שנאמר (תהלים פ"ט, ג) **"שמים תכין אמונתך בהם"**⁴⁵ כי האמונה היא בשמים כענין (תהלים פ"ט, ט) **"וּאֲמוֹנַתְךָ סְבִיבוֹתֶיךָ"**. ועל השמים והארץ⁴⁶ הנז' רמז הנביא ע"ה באמרו (ישעיה מ"ג, י) **"לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה"**. והבן זה מסוד שמיטין ויובלות⁴⁷. ויש מפרשים כי האתין רומזים לזרועות עולם⁴⁸ האחד לשמים והשני לארץ.

לאחר שהרב הסביר את כל הפסוק עובר למנין התיבות שבו.

⁴³ שורש הדברים הינו בזוהר פ' יתרו דף רז ע"ב המדבר בקידוש ליל שבת בו נז' ג"פ אלהי"ם "רזא דסהדותא דעובדא דבראשית, דהיינו (בראשית ב א) ויכלו השמים והארץ וכל צבאם וגו', ויכלו אלהי"ם, דאית בסהדותא דא תלתין וחמש תיבין, תלתין ותריין שבילין, ותלת דרגין ותפוחין קדישין, תלת דרגין דאינון שביעי שביעי שביעי, אית ביה רזא דעלמא עלאה, ורזא דעלמא תתאה, ורזא דכל מהימנותא, תלת זמנין אלהי"ם, חד עלמא תתאה, וחד פחד יצחק, וחד עלמא עלאה קדישא קדש קודשין. (דהיינו עלמא תתאה מלכות, פחד יצחק גבורה ועלמא עלאה בינה) ובעי בר נש למסדה סהדותא דא, בחדוה ברעותא דליבא, לאסדהא קמי מאריה דמהימנותא, וכל מאן דיסהיד דא, וישוי לביה ורעותיה לדא, מכפר על כל חוביו. ע"כ. ומ"ש קרובים נ"ל שרמז למל'.

⁴⁴ אלו כינויי המל' שהיא יראה מן השמי"ם בעלה שהוא ז"א והיא מקבלת עול מלכות שמי"ם כנ"ל.

⁴⁵ שמים כאמור תפארת ואמונה מלכות. כוונת הכתוב על מצב בו מלכות ותפארת מיוחדים.

⁴⁶ שהם ז"ן. שמים הם ז"א וארץ מל' נוק' דז"א.

⁴⁷ הסביר בעל הלבושים ירצה הבנת מאמר הנביא כי אמר כן בשם הבינה, כי לפנייה לא הייתה יצירה, כי אצילת שבע הבניין נקרא בלשון יצירה, והם היו ממנה וגם אחריה לא יהיו כי כולם ישובו אליה ביובל הגדול כאשר יתבאר לפנים בפר' בהר עניין השמיטות ויובלות. והזכיר ת"ת ומלכות כי הם עיקר השבעה והם נזכרים בתחילת הבריאה כמו שביאר בשמים ובארץ.

⁴⁸ זרועות עולם בספר הרקאנטי הם חסד וגבורה.

והנה יש בפסוק הזה ז' תיבות רמז לז' ימי בראשית⁴⁹ אף על פי שההויות י' הימים הם ז'⁵⁰. כי בג' הראשונות אין שם יום נופל בהם כענין שארז"ל בספר הקומה מראה הפנים ומראה הלסתות⁵¹ כשיעור רוח וכצורת נשמה ואין כל בריה יכולה להכירו⁵² והבן זה מאד. כבר ידעת כי מלת פנ"י ואחריהם רמז לפנים המאירים ולפנים שאינם מאירים⁵³ בסוד (שמות ל"ג, כ"ג) "וראית את אחורי ופני לא יראו". ודרשו בו (ילקוט ש שמות ל"ג, שצ"ו) הראהו קשר של תפילין. ואם ידעת סוד האחוריים תבין סוד הפנים. והסוד הנמרץ בזה חק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם עד עלות הרצון ד' ע"ב לשוב אל ק"ן קדמו"ן מ"י יתן אבר לה והבן זה מאד מאד מלת קן⁵⁴ ומלת קדמו"ן⁵⁵ ומלת מ"י⁵⁶ ומלת אבר⁵⁷ ומלת לה. ומלת קן מלשון קנין ומלשון קן צפור והבן. קדמו"ן מובן ואבר מלשון על אברתו בסוד (איוב לט, כו) "יפרוש כנפיו לתימן". והבן גם לשון אביר יעקב⁵⁸ בסוד אור הלבנה כאור החמה. ומלת מי תרמוז בבינה ולה לה' זעירא והמשכיל ידום.

ודע כי בכח השמים העליונים הנזכרים נבראו השמים התחתונים וכן אמרו רז"ל בספר הזוהר (לא ידוע) **כתיב בדבר ה' שמים נעשו אלן שמיא דלתתא דאתעבידו בדבר שמיא דלעילא**. ועל כן נקראו שמים התחתונים שמי השמים שנאמר (דברים י, יד) "השמים ושמי השמים".

15

בפרקי רבי אליעזר הגדול (פ"ט ט) ז"ל: מה עשה הקב"ה פשט יד ימינו ונטה שמים פשט יד שמאלו ויסד ארץ שנאמר (ישעיה מ"ח, י"ג) "אף ידי יסדה ארץ וגו'. ואפשר כי ירמוז עוד למה שכתבנו כי השמים העליונים עיקר קבלתם מן הימין והארץ עיקר קבלתה מן השמאל. ולפי זה קצת קשה⁵⁹ מאמרם ז"ל (חגיגה י' ע"א) העולם הזה נברא בה' והעולם הבא נברא ביו"ד. ופירש החכם רבי עזרא ז"ל וזה לשונו קרא עולם הבא כל הדברים ואמת כי הכל היה משם והעולם הזה הוא עולם השכל והעולם העליון למטה מ"י ספירות שהוא עולם הנפרדים עכ"ל. ויש לישב כי אף השמים העליונים בכח החכמה פועלים דכתיב כלם בחכמה עשית. ובמדרש ילמדנו⁶⁰ רב הונא בשם רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר אותן השמים החדשים והארץ החדשה דקדים וברא שנאמר (ישעיה סו, כב) "כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני נאם יהוה". ר"ל שאני מקיים השפע ועל כן אמר בהם עומדים לפני. עוד אמר השמים הללו בס' הוא דן את הבריות תדע לך בשעה ד' ע"ג שחטאו דור המבול בהן דן שנאמר (תהלים י"א, ו) "ימטר על רשעים פחים" הוי אומר (איוב ל"ו, לא) "כי בס'

⁴⁹ שהם חג"ת נה"ם.

⁵⁰ כלומר ידוע שיש י"ס כח"ב חג"ת נה"ם א"כ מדוע השבוע הינו שבע ימים ולא עשרה ימים? ותחרץ שהג"ר אינן בחשבון והם אבות ההנהגה.

⁵¹ רמז לג' ראשונות מראה הפנים לכתר והלסתות לחכמה ובינה (לבוש).

⁵² פירוש כמו סוד הנשמה והרוח המתפשט בכל אברי הגוף, ויש חלק בגוף שהנשמה מראה בו כחה יותר מחלק אחר, כן הנמשל הנה בג' הראשונות שהם נשמה לנשמות מראים פעולתם יותר באמצעות הת"ת ממה שמראים באמצעות העטרה, ולכן אין בכח שכל האנושי להכירו לרוב זכות הראותו במקום ההוא (לבוש).

⁵³ פנים המאירים ז"א ושאינם מאירים מל". והרמב"ן ז"ל קראם שם המיוחד ושם הנכבד.

⁵⁴ קן ירמוז על הבינה מפסוק ודרור קן לה ומפסוק וקראתם דרור שהיא שנת היובל.

⁵⁵ קדמו"ן היינו חכמה או בינה כ"כ בספר הפרדס שכן דעת הרשב"י בכ"מ.

⁵⁶ מ"י הוא כינוי לבינה שהוא גימ' נ' ורומז על נש"ב. וכ"כ הרב בסוף דבריו.

⁵⁷ הרב מסביר בהמשך שהבינה הנקראת מי נותנת אבר היינו כנפיים שהם החו"ג למלכות.

⁵⁸ אב"ר יעק"ב הסכימו המפרשים שהוא היסוד המיוחד חמה עם לבנה היינו זו"ן. והיינו מ"י שהיא הבינה תתן בעזרת היסוד הנקרא אב"ר ל"ה להא זעירא שהיא המ' את שפעה.

⁵⁹ הקושיה היא שמי"ם ואר"ץ הם זו"ן ואותיות י"ה שארז"ל הם חכמה ומל". אם כן הקושיה היא על שמים מהיכן נבראו מהת"ת או מהחכמה? ותירץ שהתפארת שהיא הב"ן באה מכח הא"ב שהוא החכמה והרמז (חולין ס"ג ע"א) יפה כח הבן מכח האב.

⁶⁰ לא מצאתי את המקור.

ידין עמים". גם הנה כווננו למה שאמרו⁶¹ ארורין הרשעים שמהפכין מדת רחמים למדת הדין:

וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֵּהוֹ וְבָהּ וְזָשָׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרוּזָפֶת עַל־פְּנֵי הַמַּיִם.

א, ב

החל מסוף המעשה שבו נגמר הבנין ואמר כי הארץ הנזכרת למעלה בטרם שתאצל מעלת העלות יתברך ויתעלה, היתה דבר המתהא את בני אדם מפני שאין שם לא ממש ולא צורה ואחרי אצילותה חזרה לבהו. ומלת בהו כמו בו הוא ורז"ל אמרו (חגיגה י"ב ע"א, ספר יצירה פ"א) תהו זה קו ירוק היינו בינה המקיף את העולם תפארת ומלכות כלו, בהו אלו אבנים מפולמות פירוש ספירת החסד שנאמר (ישעיה ל"ד, י"א) "ונטה עליה קו תהו ואבני בהו". יש מחכמי הקבלה מפרשים קו ירוק היא התשובה⁶², אבנים מפולמות הם אבני הבנין הדומין לשש קצוות⁶³ והנה מקו הירוק שזו הבינה הנרמז נמשך תחילת העולם ובניינו שנאמר (תהלים פ"ט, ג) "עולם חסד יבנה". והנה בהו מלביש את התהו כי תהו מורה על דבר שאין ניכר בו לא ממש ולא צורה ובהו מורה על יישות⁶⁴ אף כי שניהם רוחניים מכל מקום אבני הבנין פעלתם בתחתונים יותר מן התהו:

ספר הבהיר (אות ב') אמר רבי ברכיה מאי דכתיב "והארץ היתה תהו" מאי משמע היתה שכבר היתה⁶⁵ ומאי תהו⁶⁶ דבר המתהא את בני אדם. ומה בהו אלא תהו היתה וחזרה לבהו ומאי בהו דבר שיש בו ממש דכתיב בהו בו הוא⁶⁷:

ספר הזוהר (ח"א ט"ז ע"א) וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֵּהוֹ וְבָהּ וְזָשָׁךְ, הָיְתָה דִּיקָא מְקַדְמַת דְּנָא.

פירש המתוק מדבש הארץ היא בחינת המלכות שהיתה בסוד העיבור תחילה, בבחינת תהו ואח"כ נתבררה בחינת בהו, ועליה נאמר "והארץ היתה תהו ובהו".

ענין אחר, "והארץ היתה" אחרי אצילותה הויה שיש בה תהו ובהו, ר"ל המלכות היתה מקבלת שפע מזרועות עולם שהם חסד וגבורה הנקראים תהו ובהו. ובעבור כי עיקר קבלתה הוא קודם מן התהו שהוא החסד והוא צד ימין על כן הקדימו כענין שאמרו רבותינו

⁶¹ רישא דקרא ה' צדיק יבחן (תהלים יא, ו) והיינו מדה"ר ובשם זה דנס. וכוונתו למדרש בר"ר (לג, ג) "ויזכור אלהים את נח וגו' א"ר שמואל בר נחמני אוי להם לרשעים שהם הופכים מדת רחמים למדת הדין בכל מקום שנאמר ה' מדת רחמים (שמות לד) ה' אל רחום וחנן וכתוב (בראשית ו) וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ (שם) וינחם ה' כי עשה את האדם ויאמר ה' אמהה וגו'. אשריהם הצדיקים שהן הופכים מדת הדין למדת רחמים בכל מקום שנאמר אלהים הוא מדת הדין (שמות כב) אלהים לא תקלל עד האלהים יבא דבר שניהם וכתוב וישמע אלהים את נאקתם ויזכור אלהים את בריתו וגו' ויזכור אלהים את רחל וגו' ⁶² כך כתב הראב"ד בפ' לספר יצירה פ"א וכ"כ בספר מאירת עיניים פ' בראשית ובספר שושן סודות אות רל"ז, מגלה עמוקות פ' וישב ובספר קהלת יעקב בכמה מקומות.

⁶³ והם חגתנה"י.

⁶⁴ וכן נראה שזו כוונת הרמב"ן (א, א) שכתב וז"ל: "והחומר הזה, שקראו היולי, נקרא בלשון הקדש "תהו", והמלה נגזרה מלשונם (קדושין מ:) בתהוה על הראשונות, מפני שאם בא אדם לגזור בו שם, תהוה ונמלך לקוראו בשם אחר, כי לא לבש צורה שיתפש בה השם כלל והצורה הנלבשת לחומר הזה נקראת בלשון הקדש "בהו", והמלה מורכבת, כלומר בו הוא, כמלת לא תוכל "עשהו" (שמות יח יח) שמחוסר הו"ו והאל"ף, עשו הוא:

וזהו שאמר הכתוב (ישעיה לד יא) ונטה עליה קו תהו ואבני בהו, כי הוא הקו אשר בו יתחם האומן מחשבת בנינו ומה שיקוה לעשות, נגזר מן קוה אל ה' (תהלים כז יד), והאבנים הם צורות בבנין וכן כתוב מאפס ותהו נחשבו לו (ישעיה מ יז), כי התהוה אחר האפס, ואיננו דבר וכך אמרו בספר יצירה (ב ו) יצר מתהו ממש ועשה אינו ישנו:

⁶⁵ שכבר היתה היינו כשהמ' היתה דבוקה בראשיתה בכתר טרם שנאצלה והיינו "הייתה". (אור הגנוז).

⁶⁶ הנה סיכום הרמב"ן (א, א) וכפי שהבין את דברי ספר הבהיר: "ואחר שאמר כי בתחלה במאמר אחד ברא אלהים השמים והארץ וכל צבאם, חזר ופירש, כי הארץ אחר הבריאה הזו היתה "תהו", כלומר חומר אין בו ממש, והיתה "בהו", כי הלביש אותה צורה, ופירש שבצורה הזו צורת ד' יסודות, שהם האש והמים והעפר והאוויר, ומלת "הארץ" תכלול ארבעת אלה.

⁶⁷ ויתכן שתהו היינו עולמות התהו והם ז' מלכין דמיתו, ובהו זה עולם התיקון. ובספר מאירת עיניים (דף כט) תהו בינה ובהו זו"ן.

ז"ל (יומא ט"ו ע"ב) "כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין" כי כן ד' ע"ד הוא בענין הייחוד אמנם היחוד מתחיל בהתעוררות הצפון שנאמר שמאלו תחת ראשי וכן עורי צפון אבל הסיוס, והוא העיקר, לייחד אותה עם החסדים וזהו שאמר כאן "דרך ימין", וזהו ובואי תימן, וכל זה שלא תחריב את העולם בדיניה וזה סוד גדול יתבאר בסוד המזבח בגזרת האל.⁶⁸

ספר הבהיר (סעיף יא) "גם את זה לעמת זה עשה האלהים" (קהלת ז, יד) ברא בזהו גבורה ושם מקומו בשלום תפארת, ברא תהו חסד ושם מקומו ברע מלכות. בזהו בשלום דכתיב (איוב כה, ב) "עושה שלום במרומיו" מלמד שמיכאל שר ימינו של הקב"ה מים וברד חסד וגבריאל שר שמאלו אש גבורה ושם שלום תפארת ביניהם מכריע. והיינו דכתיב עושה שלום במרומיו. ומנלן דבהו הוא רע דכתיב "עושה שלום ובורא רע" (ישעיה מה, ז) הא כיצד רע מתהו ושלום מבהו, ברא תהו ושם מקומו ברע שנאמר עושה שלום ובורא רע ברא בהו ושם מקומו בשלום שנאמר "עושה שלום במרומיו". הנה רמז מכאן כי תהו הוא מקום הרע⁶⁹ רמז למדת הגבורה שנאמר בה "מצפון תפתח הרעה" (ירמיהו א, יד) ובהו⁷⁰ מקום השלום.

17

ספר הזוהר (שם ט"ז ע"א) תה"י מדורא דזוהמא, קינא דפסולתא. תהו נוצר מסיגי אימא ולכן נקרא מדור הזוהמה ומסיגי אבא שהם רכים יותר נעשה בתהו קן פסולת שמהם אח"כ נוצרו זון. בזה"י זה ברירו דאתבריר מגו פסולת מה שהתברר מתוך אותה פסולת ואיתיב ביה בתהו. מה הוא תהו ומה הוא בהו? ומבאר תה"י זה הוא חומר ראשיתי אֶתֶר דְּלִית בִּיה גָּוֹן שעדיין לא ניכרת בו הנהגה וְלֹא דְיוֹקְנָא ולא ניכרים בו עשר ספירות וְלֹא אֶתְפָּלִיל ואין בו התכללות שהיתה בעולם התיקון בְּרָא דְיוֹקְנָא. כמו שהיתה התכללות הספירות זו בזו בעולם התיקון. הַשְׁתָּא לאחר שהתהו נעשה בהו אִיהו

68 בפרשת תרומה.

69 הנה הוכחה שתהו אלו עולמות שנחרבו ומהם העונשים לבני אדם. הרמח"ל שאל כיצד יתכן שהקב"ה ברא עולמות והחריבן, תינה באדם יש תיקונים ברם אצל הקב"ה כיצד תתכן טעות ח"ו? ותירץ שהחרכת העולמות נלקחה בחשבון כדי לייצר מערכת של שזר ועונש.

70 על מילים תהו ובהו כתב הרמ"ק בספר פרדס רמונים - שער כג פרק ב - "בהו היא הגדולה (חסד) ופירשו רז"ל (חגיגה י"ב) "אבנים מפולמות כו' שמהן יוצאין מים". והיא רמז אל מוצא האותיות מבינה ונכללות בחסד ושופעת מים בסוד אור מ'ים ר'קיע שפי' האותיות. והבהו דבר שיש [בו] ממש והוא המלבש את התהו שהוא הבינה דבר שאין בו ממש שאינה נתפסת. כענין שלח תשלח את האם (דברים כב ז). והדברים יוצאים מהבינה הנקרא כ"ח. מהכ"ח אל הפועל חס"ד (ע' [[תיקון]] י"ז יט דף לט):

כתב הרמב"ן בראשית פרק א פסוק א: "ועוד אמרו במדרש רבי נחוניא בן הקנה (ספר הבהיר אות ב) אמר רבי ברכיה, מאי דכתיב "והארץ היתה תהו ובהו", מאי משמע היתה, שכבר היתה תהו, ומאי בהו?, אלא תהו היתה, ומאי "תהו", דבר המתהא בני אדם, וחזרה לבהו, ומאי בהו, דבר שיש בו ממש, דכתיב בו הוא ואמר "אלהים", בעל הכחות כלם, כי המלה עיקרה "אל", שהוא כח, והיא מלה מורכבת "אל" הם, "אל" סמוך, ו"הם" ירמוז לכל שאר הכחות כלומר כח הכחות כולם ועוד יתבאר סוד בזה. אם כן יהיה פשט הכתובים על נכון - משמעותו, בתחלה ברא אלהים את השמים, כי הוציא חומר שלהם מאין, ואת הארץ, שהוציא החומר שלה מאין ו"הארץ" תכלול ארבע היסודות כלם, כמו ויכלו השמים והארץ וכל צבאם (להלן ב א), שתכלול כל הכדור התחתון וכן הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהומות (תהלים קמח ז), וזולתם רבים. והנה בבריאה הזאת, שהיא כנקודה קטנה דקה ואין בה ממש, נבראו כל הנבראים בשמים ובארץ - ומלת "את" כמו עצם הדבר ודרשו בה שהיא לעולם לרבות, כי היא נגזרה מן אתא בקר וגם לילה (ישעיה כא יב) וכן אמרו רבותינו (ב"ר א יד) את השמים לרבות חמה ולבנה כוכבים ומזלות, ואת הארץ, לרבות האילנות ודשאים וגן עדן ואלו כלל כל הנבראים בעל הגוף. ואחר שאמר כי בתחלה במאמר אחד ברא אלהים השמים והארץ וכל צבאם, חזר ופירש, כי הארץ אחר הבריאה הזו היתה "תהו", כלומר חומר אין בו ממש, והיתה "בהו", כי הליש אותה צורה. עכ"ל.

בספר מאירת עינים דף כט "...קו תהו זהו התשובה ונקראת תהו למיעוט ההתבוננות בה כאמרם (קידושין מ:): "כתוהא על הראשונות" כי היא (הבינה) נשמה לכל הבנין (זו"ן). ובלשון חכמים (חגיגה יב ע"א) "קו ירוק המקיף את כל העולם" וכבר ידעת ש"כל העולם" רומז לשבע ספירות (שהם זו"ן) וקו ירוק רומז לתשובה (בינה). ..ואבני בהו מלשון "בו הוא" והוא רומז לזרועות עולם שנקראו אבנים מפולמות אי נמי דו פרצופים אי נמי כל הבניין נקרא אבני בהו.

לדעת האר"י הקדוש וכ"כ הגרא בבאורו לספרא דצניעותא על המילים "הארץ היתה תהו" זו בחינת המלכות הקדומה שנשברה בשבירת המלכין הקדמאין ועליה נאמר באדרא "וארעא אתבטלת" וזו לשון בספר עץ חיים - שער ח פרק א מ"ת: "וה"ס והארץ היתה תהו ובהו כי הארץ היא ה' אחרונה שהוא בחי' העין כנ"ל" (כי מן העינים יצא עולם הנקודים כידוע) והיא אשר היתה תהו ובהו שהוא ענין מיתת המלכים עד שבה התיקון שלהם". עיי"ש.

בְּדִיּוּקָנָא שיש בו ד' יסודות ארמ"ע שהם חגת"ס, אבל **כַּד מְסַתְּפָלָן בִּיה** כאשר מסתכלים בעצם התהו **לִית לִיה דִּיּוּקָנָא כָּלָל** לא רואים בו את צורת הספירות כי תהו הוא בחינת החומר ההיולי"י שזו בחינת כתר ליסודות. ואומר **לְכַלָּא** לכל אחד מד' היסודות שהוא אור רוחני **אֵית לְבוּשָׁא לְאַתְלָבְשָׁא** יש כלי המקבלו **בַּר הָאֵי** חוץ מהתהו שאין לו כלי. כגון: כח האש מתלבש בגבורה וכח הרוח בתפארת וכו'. **בַּה"ו לְהָאֵי אֵית לִיה צִיּוּרָא** לבהו יש אורות ודיוקנא וכלים והם **אַבְנִין** פרצופים **מְשַׁקְעִין** מושרשים **גּוֹ גְּלִיפָּא דְתַהוּ**. בתהו שהוא כתר וחומר היולי. הפרצופים **נִפְקִי** יצאו **גּוֹ לִיפָּא** מהכתר שהוא התהו **דְּמְשַׁקְעִין תַּמָּן** שהיו מושרשות שם. ולאחר שיצאו **וּמִתַּמָּן** מהכתר **מְשַׁכִּי תוֹעֵלְתָּא** הם מורידים שפע **לְעֵלְמָא** לעולם כיון שיש להם כעת **בְּצִיּוּרָא** אורות **דְּלְבוּשָׁא** בתוך כלים. הכלי נקרא לבוש כי הוא מלביש על האור **מְשַׁכִּי תוֹעֵלְתָּא מַעֲיָלָא לְתַתָּא** ואז נמשך השפע מלמעלה למטה.

ואף לפירוש הראשון שפירשנו בתהו שזו הבינה ובהו מהחסד ומטה יתיישב לפירוש זה השני כי הארץ המלכות כלולה מהתשובה מהבינה ומו' קצוות שהם חגתנה"י. ויהיה ביאור הפסוק כך: והארץ שזו המלכות היתה תהו כלומר התחברה אל הבינה שבה, ובהו ואל השש קצוות.

ענין אחר, פירוש נוסף על המילים "והארץ היתה תהו ובהו" הארץ הנזכרת דהיינו ספירת המלכות אחרי אצילותה לאחר שנאצלה מהתפארת קודם קבלתה השפע מהתפארת היתה תוהא ובוהא והיתה מתאוה להתעלות אל האור הגדול ויאיר ה' פניו אליה היינו אור הבא מהתפארת ומהבינה וכו'.

זוהר (דף ל"א ע"א) **וְאֵת הָאָרֶץ: וְאֵת מְכַלָּא דְאַתְוֹן דְּאֵנוּן א'ת**. פירוש מילת "את" תרמוז בכל מקום למלכות כי היא כוללת הכל מא' עד ת' והיא נקראת "ארץ" **כַּד אֵתְהִדְרַת אֶרְעָא** כאשר חזרה המלכות ה' ע"א **לְמִיתָב בְּאַתְרָהּ** להיות במקומה הרגיל דהיינו מתחת לתפארת שבעולם האצילות מקיפה את התפארת מחזה שלו ולמטה **וְאַתְפָּרֵשׁ** והיא נפרדה על ידי הנסירה **מִסְטָרוֹי דְשְׁמִיָּם** מהתפארת הנקרא שמים **הוּת תוֹהָה וּבוֹהָה** היתה תוהו ובוהו מחמת ריבוי הדינים בה והיתה מצפה **לְאַתְדַּבְּקָא בְּשְׁמִיָּם** להדבק בשמים **כְּחָדָא** כאחד כגוף אחד **כְּקַדְמִיתָא** לפני הנסירה. וכל זאת **בְּאֵין** מפני **דְּחֻמַּת לְשְׁמִיָּם** שראתה את השמים דהיינו התפארת **נְהִירִין** מאירה ואילו **וְהָיָא** המלכות **אַתְחַשְׁכָּת** חשוכה. **עַד דְּנְהוּרָא עֲלָאָה** עד שאור עליון שבא מנה"י דאימא **נִפְקַע עֲלָהּ** יצא אליה **וְאַנְהִיר לָהּ** והאיר לה **וְתַבַּת בְּאַתְרָהּ** ושבה למקומה **לְאַסְתְּכַלָּא בְּשְׁמִיָּא** להתייחד עם התפארת **אַפִּין בְּאַפִּין** פנים בפנים. **וּכְדִין** ואז **אַתְתַּקְנַת אֶרְעָא** נתקנה המלכות **וְאַתְבַּסְמַת** ונמתקו גבורותיה.

וזה המשל שיובא לקמן מכוסה לא מובן ולא ניתן לשתות ממנו מים כמו והמעין חתום כאילו היה מעין סגור שלא ניתן לשתות מימיו, כך לא ניתן להבין את המשל יתבאר הכל בסוד קטרוג ומיעוט הלבנה וגם בענין אפשר לב' מלכים שישתמשו בכתר אחד וגם במאמר הלבנה בוכיה בשביל שאמרתי דבר הגון שהזכירו רבותינו ז"ל (חולין ס ע"ב, ילקוט ש בראשית א, ח) והבן⁷¹. וזהו המשל הנזכר בבראשית רבה (ב, ב) משתי שפחות ושני עבדים אמר שם: משל למלך שקנה שני עבדים שניהם באוני אחת [פ'י שטר אחד] ובטימי ובאוצר אחד כלומר מאותו ארנק. על אחד גזר שיהיה נזון מטמיון מאוצרות המלך ללא יגיעה וזו השמש ועל אחד גזר שיהיה יגע ואוכל וזו הלבנה ישב לו תוהא ובוהא אמר שנינו בטימי אחת, זה ניזון מטמיון ואני ביגיעתי אתמהא". כך ישבה הארץ תוהא ובוהא והבן זה.

וְזֶשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם.

⁷¹ הלבנה זו המלכות והחמה זו התפארת. בתחילה במצב של ב' מאורות הגדולים היו תפארת ומלכות עומדים אחר אחר באחור בקומה שווה ומקבלים בשווה מהבינה ועל מצב זה נאמר "והארץ היתה תהו ובהו" כי המלכות לא היתה יכולה לקבל אור ישירות מהבינה. לאחר מכן המאציל ב"ה מיעט אותה להיות נקודה תחת התפארת וזהו מצב הנקרא "את המאור הקטון".

זהו האמור בספר יצירה (א, ה) עומק רום⁷² הוא הכתר ונקרא עמוק מפני שאין בו השגה ועומק תחת זו המלכות. כי החשך הנזכר כאן אינו גשמי ועדיין אין שמש שהענדה יוצר חשך אלא הכתר נקרא חשך כי אין בו השגה והוא נקרא רמז לאויר הקדמון⁷³ ונקרא כך כי הוא חשך לגלות מה שבתוכו. כי קודם שעלה במחשבה לבריאת העולם היה האויר הקדמון עומד במהותו ובאמתו כמו שכתוב בראשית ספר עץ חיים שלפני בריאת העולמות היתה כל המציאות מלאה אור אין סוף והוא אויר קדמון ונקרא חשך מפני אין מי שיוכל לדעת כיצד. אבל סתרי ההווה כולם היו נעלמות בעמקי האין כל עשר הספירות היו כמוסות בכתר הנקרא אין עד שנאצלו כל הדברים הנאצלים מפליאת האחדות. וזה רמז באמרו "וחשך על פני תהום". כלומר הכתר היה מעל המקום שבו עתידה להיות המלכות. ומלת תהום רומזת לשכינה שנאמר "ברכת תהום רובצת תחת" (בראשית מט, כה) כי היא באחרית הבנין⁷⁴. זהו שנאמר⁷⁵ במתן תורה (חבקוק ג, י) **וְאוֹף יַחִילוּ הָרִים זָרִים מִיָּם עֶבֶר נָתַן תְּהוֹם קוֹלוֹ רוֹם יִדְּהוּ נָשָׂא רִ"ל**, כי במתן תורה ראוך ישראל. יחילו הרים לשון הורים רמז לזרועות עולם חו"ג שנאמר (בראשית מט, כ"ו) על ברכות הורי שהם אברהם ויזחק דהיינו חו"ג. וזרם מים אלו מים העליונים הבאים מן החסד, נתן תהום קולו היא השכינה. ה' ע"ב רום ידיהו נשא ר"ל כי השכינה נתעלת במרום מרומים הוא המקום הנקרא רום מעלה כתר⁷⁶ כענין נעוץ סופו בתחילתו והיינו כתר מלכות. ובאמרו ידיהו ולא אמר ידו רמז להתעלות ה' ספירות אחרונות תנהי"ם בה' עליונות כחב"ח⁷⁷ חמש כנגד חמש.

ענין אחר ועיקר [ועיקר ראשון], וחשך על פני תהום א"ד אדנ"י דהיינו מלכות חשך רמז למדת צפון בינה שמשם חשך גבורות יוצא יוצאות לעולם למלכות הנקראת תהום ומשם כח התהום כלומר המלכות נבנית מהגבורות ויניקתו ומשם חיותה. ולכל הפירושים תהום נגזר מתהו והמ"ם נוספת כמ"ם ריקם חנם:

זוהר (דף טז ע"א) **חֶשֶׁךְ, רָזָא דְּאֶשָּׁא תְּקִיפָא** חשך הוא סוד האש החזקה דהיינו מידת הגבורה הנמשכת מהבינה. **וְהָהוּא חֶשֶׁךְ וְהַגְּבוּרָה חֶפֶי עַל** עאל כלומר נכנס **גְּבִי הָהוּא תַּה"ו** מכסות על המלכות **עַל גְּבִי הָהוּא פְּסוּלָת הַקְּלִי וְאֶתְתַּקְּנָתָהּ** והמלכות נמתקת מייניה מגבורות אימא.

⁷² הוא הכתר. וכתב ר"י דמן עכו בביאורו לספר יצירה "עומק רום ועומק תחת - על המקום שנקרא א"ן שהוא הכתר, כי הוא על כולם רם ונשא, וא"ן במלואו עם שלשה אותיות הוא רם. ובעולם הנפרדים גבריאל הוא ר"ם בחשבון. ואמר כי הרום שהוא הכתר, והתחת שהיא הספירה האחרונה כולם יצאו מן הנקודה הראשונה כמו שידעת. והרום הוא המעמיד התחתון, וזה שאמר, "אריח על גבי לבנה", כי אם תבנה בית בחומר צריך אתה לתת אבן אחת על גבי שנים, והעליון מעמיד התחתון ומקימו, וכן כשתשים עמודי הבית קודם שתשים התקרה יפלו ולא יוכלו לעמוד בלי משענת, וכשתכביד המשא עליהם אז יעמדו. נמצא כי העליון מעמיד התחתון, וכן הנקודות והטעמים בסגול וסגולת הנקודה העליונה מעמדת שני הנקודות התחתונות, וכן כתר למעלה חכמה ובינה למטה והכתר מעמיד הכל. ואלו השלשה מעמידים כל הבנין שהם שבעת הספירות:

⁷³ אויר קדמון הוא הכתר והוא דק מאד ואינו מושג ולכן נקרא חשך. כתב בספר קהלת יעקב כי אויר קדמון הוא סוד אחר שנתקפל חצי מלבוש התחתון אחורי חצי העליון ונשאר המקום פנוי, אך נשאר בו רשימו מאור עצמות אין סוף והוא נקרא "אור" גימטריא אין סוף, גם עוד נשאר בו אור הרשימו של מלבוש ואי אפשר לכנותו בשם אור מפני האור אין סוף הנ"ל, ולכן אנו מכניין אותו בשם נקודה דהיינו יוד, וכשהנקודה ההוא מצטרפת לאור הנ"ל נעשה אויר על כן נקרא אויר קדמון, ושמו של אויר קדמון שהוא עיקר חיותו י"ג מ"ם דהיינו י"ג ממ"ן שיש לו י"ג אותיות, מפני שנעשה מה' של ס"ג שיש לה שלשה נקודות, והן שלשה היות שיש בהן י"ב אותיות ועם הכולל י"ג, והן בחינת ממין כמו שמ"ם סתומה מקפת הכל כן מקיף הכל, ומפני שאויר קדמון דק עד מאוד ומוקף מאין סוף, ולכן לסיבה זו יש לו שם מ' שמילואו כמוהו ואין בו שינוי כלל, כמו שאין שינוי לאין סוף הקרוב לו (עץ חיים היכל אדם קדמון דרוש עגולים ויושר, ובשער מאמרי רז"ל מאמר פסיעותיו של אברהם אבינו). כתב הגר"א בביאור ספר יצירה שאויר קדמון הוא הממצע בין האין סוף ובין הנאצלים. ובתיקונים (קד ע"ב) קרא לאויר קדמון כתר עלאה. והרמ"ק בפרדס שער הגוונים קרא לכתר שחור, כי הוא שחור כלפי אור אין שעליו.

⁷⁴ כתב הרמ"ז בספרו "ערכי הכינויים" כי תהום הוא יסוד נוק'. ואולי ירמוז תהום למלכות כי התהום הוא המקום הכי נמוך בים כן המלכות הכי נמוכה בספירות. וברמז: תהום אותיות המות ועל המלכות נאמר "ורגליה יורדות מות".

⁷⁵ הרב מביא הוכחה נוספת למילת תהום שהיא השכינה.

⁷⁶ הענין מבואר בספר תיקוני זהר (דף כ ע"א) "האי כתר אתמר בה אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה, ואיהי אבנא דאתגזרת דלא בידין, הדא הוא דכתיב (דניאל ב') עד די התגזרת אבן די לא בידין וגומר, ובגין דלא אשכחן לה אתר מאן אתגזרא, שאלין מלאכיא קדישיא איה מקום כבודו להעריצו, ולא אשכחן לה אתר, עד דאמרין ברוך כבוד ה' ממקומו וכו'.

עוד שם, חֲשֹׁךְ גבורות המלכות תִּקְיֹף בְּכָל אֲשֵׁינְךָ אלו גבורות חזקות מכל הגבורות וְדָא וגבורות המלכות הנקרא גם דינים דנוקבא אֲתִקְיֹף נותנות חזק ותוקף לְתֵהּ"ו שהם הקל"י. חֲשֹׁךְ הוּא אֲשָׁא חשך זו גבורה של המלכות הנקראת אספקלריא שאינה מאירה אבל וְלֹא אִיהוּ אֲשָׁא חֲשׂוֹכָא לא נקראת המלכות אספקלריא שאינה מאירה בְּרַבְרָא רק כאשר אֲתִקְיֹף מחזקת היא את לְתֵהּ, וְרָזָא דָא וסוד הדבר הוא כאשר זקן יצחק דהיינו כאשר הגבורה עלתה לבינה התגברו הגבורות ולכן נחשכו עיניו של יצחק (בראשית כז, א) וְתִכְהִינָה עֵינָיו מֵרֵאשִׁית זה מצב של אספקלריא שאינה מאירה כי היא מאירה לקל"י הנרמז בעשיו הגשמי וזה הוא וַיִּקְרָא אֶת עֵשָׂו וְלֹא. מסביר כעת את המילים וחשך על פני תהום, מה פירוש "פני" הרי פנים זו הארה ואומר חֲשֹׁךְ פָּנֶיךָ זה מצב בו המלכות הנקראת "רע" כמ"ש הנביא ישעיה (מז, ה) עושה שלום ובורא רע, וכמ"ש בבהיר לעיל ושם מקומו ברע. אם כן זו המל' הנקראת רַע דְּאֶסְכֵּר אֲנָפִין המשפיעה לְרַע לקל"י ונותנת לה חיות כי כך עשה המאציל שהקל"י אין לה חיות כלל רק מה שיונק מהקדושה, וּכְדִין ואז אֶקְרִי נקראת המלכות חֲשֹׁךְ דְּשָׂרִי עָלֶיהָ השורה על הקל"י לְאֶתְקַפָּא לִיהָ לחזק אותו. וְרָזָא דָא וזה סוד וְחֲשֹׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם.

וְרוּחוֹ אֱלֹהִים מְרוּחָתָהּ

ורוח אלהים הנזכרת כאן זה אור הכתר היא רוח החכמה והכתר נותן רוח לחכמה⁷⁷ שנאמר והחכמה מאי"ן מהכתר תמצא הנקראת "רוח אלהים חיים"⁷⁸ בספר יצירה (א, ט) כמה דאת אמר (שמות ל, לא) "וימלא אותו רוח אלהים בחכמה".

מרחפת כמה דאת אמר (דברים לב, יא) "על גוזליו ירחף". ואמר כי החכמה היתה מכסה על התשובה זו הבינה הנקראת פני המים העליונים כלומר מים זו ספירת החסד ופנים של החסד בבינה שמשם נאצלה מימי החסד הנקראה בספר יצירה "מים מרוח" דהיינו יצר את החסד מהבינה, וכל ההוויות נקראים בשם מים⁷⁹ במעשה בראשית כי החסד שהוא ראש לבנין ספירת החסד זו התחלת שבע ספירות תחתונות נקרא גשם מים :

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אֹר וַיְהִי-אֹר

כבר פירשנו כי אלהים הנזכר במעשה בראשית הוא רמז לתשובה בינה. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (בר"ד א, ב) היה מסתכל בתורה הקדומה שהיא החכמה ובונה דהיינו הכתר עולמות בינה. התורה החכמה אומרת (בר"ד א, א) אני הייתי כלי אומנתו של הקדוש ברוך הוא שהוא הכתר. יש מפרשים על התשובה הבינה שהיה מסתכל הי"ג בחכמה ובורא העולם תו"מ וההסתכלות הוא האצילות דהיינו ההמשכה. והנכון אצלי מה שפירשתי בו למעלה⁸⁰.

ובאמרו "יהי אור" נתעטף הבינה בחכמה באור החכמה ואמר יהי אור ר"ל ימשך מקור הברכה הבאה מן החכמה בלי הפסק.

בראשית רבה (ג, ד) רבי שמעון בן יהוצדק שאל לרבי שמואל בר נחמני אמר ליה מפני ששמעתי עליך שאתה בעל הגדה מהיכן נבראת האורה? אמר ליה מלמד שנתעטף בה הקדוש ברוך הוא בינה בשלמה בחכמה והבהיק זיוה מסוף העולם מהבינה ועד סופו המלכות. ועוד אמר (שמו"ד נ, א) שנתעטף בה הקדוש ברוך הוא בטליתו והכל ענין אחד. והרמז כי התשובה בינה נתעטף בחכמה ואמר "יהי אור" רוצה לומר התפארת כי התפארת יצא מן החכמה כמו שאמרו רז"ל (בר"ד י"ז, ה) נובלת חכמה של מעלה תורה פירוש נובלת כמו פירות הנופלים כלומר תורה שזו התפארת נפלה מהחכמה. והרמז לתורה שבכתב. שהיא תפארת ותורה שבעל פה מלכות. זהו מאמרם (בר"ד א, א) מביט בתורה שהיא החכמה ובונה עולמות, כלומר ראה כי כל הדברים נעלמים בחכמה ואמר יתפשטו ויתגלו שנאמר (איוב כ"ח ט) "בחלמיש שלח ידו". המשיל החכמה לחלמיש על הנתיבות שהיו סתומים בה, (איוב כ"ח י) "בצורות יאורים בקע", קרא יאורים כלל כל ההוויות והוא מגזרת אור כמו (איוב ג, ד) "ואל תופע עליו נהרה" וכן (תהלים צג, ג) "נשאו נהרות ה'" (איוב כ"ח, י"א) "וְתַעֲלֶמָה יוציא אור", רוצה לומר תעלום החכמה יוציא אור ר"ל האור של התפארת מגלה את נסתרות החכמה דרך הבינה. ועל כן הוא במפיק ה"א. וזהו שאמר הכתוב "עוטה אור כשלמה" השלמה ר"ל הזמנת המשכת החכמה הסובבת את הכל. ובאמרו עוטה ר"ל שקבל זוהר מן השפע ההוא ונתנוצץ אור ממנו. ובעבור כי מלת יהי אור משך חכמה מפנינים לכך לא

⁷⁷ כתר גימ' 620 כי יש בו 620 אורות. הכתר נותן חצי מאורותיו שהם 310 לחכמה. והחכמה נותנת חצי מאורותיה לבינה שהם 155 אורות וזה סוד (משלי ד, ה) "קנה חכמה קנה בינה" כלומר קנה גימ' 155. אלו 155 אורות שנותרו בחכמה ועוד 155 אורות שניתנו לבינה.

⁷⁸ פירוש הראב"ד לספר יצירה - פרק א משנה ט "הנה הרוח הנזכר אינו גוף ולא כח בגוף אמנם הוא כח הנאצל מחיים של כ"ע הנקרא רוח אלהים חיים, החכמה נקראת רוח של הבינה הנקרא אלהים חיים שנאמר רוח אלהים בחכמה.

⁷⁹ ובוזה יתבאר לנו מ"ש ורוח אלקי"ם דהיינו הכתר מרחפת על פני ט' ספירות שכל אחת מהן יש בה עשר ספירות נמצאו צ' ספירות כמנין מ"ם. ולזה אמר כל ההוויות נקראו במע"ב מים.

⁸⁰ עיין לעיל הערת שוליים 15.

נאמר במעשה בראשית כי אם בדברים הפנימיים ר"ל מילת יהי במעשה בראשית נאמרה רק על הברואים הדקים שהם: האור והרקיע והמאורות. ולפי כוונת רז"ל בספר הזוהר (ח"א ט"ז ע"ב) רמז במלת "יהי" סוד גדול כי היו"ד והה"א הם סוד חצי השם הגדול הרומו לחכמה ה' ע"ד ובינה הנקרא אב ואם⁸¹ והיו"ד אחרונה שבמילת יהי רמז להיכל הפנימי הכתר שהוא עשירי בספירות מלמטה למעלה שהכל נאצל משם, היא האלף שבשם אהיה כלומר שגם אות א' שבשם אהיה היא בחינת הכתר שהוא א' בספירות מלמטה למטה וכן אמר שם (ח"א ט"ז ע"ב) "יהי אור כל מה דנפק כל מה שנברא במעשה בראשית בדברים שהם בשמים כגון אור מאורות וכו' נברא במילת יהי והיינו ברזא דא נפיק י"ה על רזא דאבא ואמא דאיהו י"ה, ואתהדר בתר כן ואחר כך חוזרות ספירות חו"ב שהם אבא ואמא ועולות בסוד עליית מ"ן לנקודה קדמאה אל הכתר למיהוי שירותא להיות התחלה לאתפשטא והתפשטות למלה אחרא לבריא נוספת.

ספר הבהיר (אות כה) אמר רבי ברכיא מאי דכתיב ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור ולא אמר והיה⁸². פירושו והיה הוא לשון עתיד כמו והיה ביום ההוא אבל יהי לשון עבר אם כן מדוע נאמר ויהי אור ולא נאמר ויהי כן. ועונה: משל למלך שהיה לו חפץ נאה הקצהו עד שיזמן לו מקום ושמו שם, הדא הוא דכתיב ויהי אור. אור שכבר היה.

וסוד הענין הוא כי קודם האצילות היה האור הקדמון יחיד⁸³ ולא היה נוטה מצד עליו כלל והיו כחותיו של הקדוש ברוך הוא נסתרים ונעלמים בתוכו ולא היה ניכר בכבודו כלל. וכשעלה הרצון מלפניו במחשבתו הקדומה הנצחית להמציא פעליו המשיך תוצאות התעלומה והאמונה בהשואת האחדות שאין אנו יכולין לעמוד על עקרון ונאצלו הספירות הקשורים בו כשלהבת הקשורה בגחלת ושואבים השפע והרצון ממנו יתעלה כאשר ישאב האבן השואבת הברזל בסגולתה. זהו שנאמר "אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה" (איוב כח, כז) פירש החסיד רבי עזריאל ז"ל: אז ראה הביט בה במחשבה הטהורה כאשר משער אדם המעשה ועוסק בלבו ואחר כך מתחיל לעסוק בו וכפי הציורים שהיו בה צייר באותו כלל שהאציל ממנה. ויספרה רמז לשלשה ספרים ספר וספר וספר. הכינה ר"ל כי ההויות לא היו עומדות על סדר תכונת הבנין והוא יתעלה המשיך אותן ההויות וסדרן על סדר ועשה מהן בנין אחד ושם אחד אחד צירוף ושיקול והמרה בכ"ב אותיות אשר כל אחת ואחת קשורה בחבירתה מקבילות אשה אל וי"א אחותה. וגם חקרה שם אותם בהרוח שיש להם חקר וגבול אף על פי שאין להם גבול מצד ההתחלה עצמה והוא ית' נמצא בתוכן ופועל בהן פעלתו כנשמה באיברי הגוף.

ואמרו רז"ל במדרש חזית (שיה"ש ד, כב) נקראו ישראל בעשרה מקומות כלה וכנגדן לבש הקדוש ב"ה עשרה לבושין. ובפסיקתא (כ"ב, ה) עשרה לבושין לבש הקדוש ב"ה

⁸¹ כלל יהי בידך: שם הוי"ה ב"ה הוא כנגד חו"ב תו"מ והם אבא ואמא בן ובת.

⁸² אמר רבי ברכיא מאי דכתיב ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור, והיה אור לא נאמר. משל למה הדבר דומה, למלך שהיה לו חפץ נאה כמקדם: הקצהו בקצה אחר עד שיזמן לו מקום פי' שייחד לו מקום. ושמו שם פי' במקום ההוא דייחד לו פי' לשון והיה משמע לעתיד כמו והיה ביום ההוא אבל ויהי משמע עבר, כאן עיקר דקדוקו מדקאמר קרא ויהי אור ולא כתיב ויהי כן כאשר הבריות והיצורים, או מדלא אמר והיה אור שמע מינה ויהי שהיא מילת עבר. או אמר שכבר היה רומז לג' הויות שהם כח"ב ופי' מילת ויהי אור ופי' יהי אור ר"ל התפשט האור הקדמון ויאציל וימשוך ממנו אורה לצורך העולם והוא פי' אור העטרת. וכבר ידעת כי ב' אורות הם א' ניתן לעולם להשתמש בו לראות אם יזכו אז ניתן להם ג"כ האור שנתפשט מהן החכמה ונגזגז בכינה שנא' (תהלים ל"א כ') מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, ולכן אמר ויהי אור שכבר היה. נמצאת אומר שהאור העטרת היה בכח אור הקדמון הגנוז, וזהו פי' והקצהו עד שיזמן לו מקום. פי' שהוציא לפועל ע"י ספירות העליון כל' שנאצלו מהעליון שהוא הבינה. (אור הגנוז).

⁸³ כמ"ש בעץ חיים (שער א ענף ב) "דע, כי טרם שנאצלו הנאצלים ונבראו הנבראים היה אור עליון פשוט ממלא כל המציאות ולא היה שום מקום פנוי בבחינת אור ריקני וחלל, אלא הכל היה ממולא מן אור א"ס פשוט ההוא ולא היה לו בחינת ראש ולא בחינת סוף, אלא הכל היה אור אחד פשוט שווה בהשוואה אחת והוא הנקרא אור אין סוף.

בבריאית העולם. והענין כי הכל נברא באמצעותו אף על פי שנקראו לבושים הם אדוקין בו כשלהבת קשורה בגחלת כענין שאמרו בבראשית רבה (כא, ה) "ויאמר אל האיש לבוש הבדים כהדין קמצא דלבושיה מיניה"⁸⁴. ואף על פי כן יש הבדל בין המברך והמתברך ועל כן אמר משל למלך שהיה לו חפץ נאה כלומר האור הזה כבר היה כי אינו דבר חוץ ממנו יתעלה והיה נעלם ונסתר עד שעלה רצון מלפניו להמשיך ההויות הסתומים כענין שנאמר "בחלמיש שלח ידו" (איוב כ"ח, ט) וייחד לכל אחד כחו ופעולתו וזהו עד שייחד לו מקום רמז לאצילות ההויות ולתת להם חיותם כדי שיוכלו לפעול פעולתם, ובעבור כי האור הזה אינו חוץ ממנו יתעלה על כן אמר אור שכבר היה. ר"ל שנתן בחכמה אשר משם נאצל השפע כמה דאת אמר כלם בחכמה עשית.

ספר הבהיר⁸⁵ אמר רבי רחומאי האורה האור הגנוז שיצא מן החכמה ונגנז בבניה הנקראת העולם הבא קדמה לעולם למלכות שענן וערפל סביביו שנאמר "ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור". אמרו לו לחכמה קודם יצירת בנך תפארת תעשה לו עטרה? אור החכמה הצפון בבניה? אמר להן הין. למה הדבר דומה למלך חכמה שנתאווה לבן תפארת מצא עטרה את הבניה שנקראת "עטרה שעטרה לו אמו" נאה וקלס: "משובח", אמר זה לבני לראשו אור הבניה יהיה כתר לראש בני הוא התפארת שהוא המלך שלמה כי לו נאה. אמרו לו ויודע הוא שבנו ראוי לו? אמר לו שתוק במחשבה עלה ונדע שנאמר "וחושב מחשבות" (שמו"ב, יד, יד):

23

זוהר (ח"א טז ע"ב) ויהי אור, ולא כתוב ויהי כן אלא ויהי אור היינו **אור דכבר הוה**. וי"ע **אור דא** האור הגנוז **רזא סתימא** הוא סוד סתום **אתפשטותא דאתפשט ואתבקע מרזא דסתרא דאור** **עלאה סתימא** זו התפשטות מכתר עליון הנקרא אור קדמון **בקע בקדמיתא** דהיינו שנבקע הכתר **ואפיק חד נקודה סתימא** ויצא ממנו החכמה שהיא סוד נקודה אחת סתומה והיא אות י' שבשם הוי"ה ב"ה **מרזא דיליה** מהיסוד שלו. **דהא אין סוף**⁸⁶ שהוא הכתר **בקע מאורא דיליה** הוציא מהאור הקדמון שלו **לי הא נקודה י** וגילה את החכמה שהיא אות י'. **כיון דהאי י אתפשט, מה דאשתאר אשתכח אור** נותרו אותיות אור בכתר **מההוא רזא** מיסוד הכתר **דההוא אור סתימא** של אותו אור קדמון. **כד אשתכח מניה נקודה קדמא י**, כאשר יצאה ממנו החכמה **אתגלי לבתר עליה** מתגלה הכתר לחכמה בסוד **מטי** ופעם מאיר לחכמה **ולא מטי** ופעם שאינו מאיר לחכמה. **כיון דאתפשט** כיון שנמשך אור הכתר בחכמה **נפק** יצא ממנו אות י' ונותרו אותיות **ואיהו הוא אור דאשתאר מאור**. **והינו אור דכבר הוה** וזה הוא אור שנשאר בכתר שכבר היה כלול באור אין סוף.

וכוונתי היא כבר ידעת כי הספירה הראשונה נקראת האור הקדמון⁸⁷ ומלת אור ר"ל אור יו"ד והיו"ד רמז לחכמה. והנה בהסתלק היו"ד מאור ישאר אור וזהו "אור שכבר היה" רוצה לומר כי אור נכלל באור הקדמון.

⁸⁴ כלומר מידותיו של הקב"ה כגון: רחום חנון וכו' היו כמוסות בתוכו.

⁸⁵ אמר רבי רחומאי: "האורה קדמה לעולם שענן וערפל סביביו". פירוש סביב האורה ר"ל אור הגנוז שנאצל מן החכמה ונגנז בבניה והוא מתן שכרן של צדיקים לעת"ל שנא' מה רב טובך וגו'. קדמה לעולם פי' גם החלק השביעי (שהוא המ') אשר נתן להשתמש בו ר"ל בית זוגו (של ז"א) אפי' אורה (של המ') קודם לבניה ולנאצלים ממנה. משל למלך – פי' חכמה שהתאווה לבן פי' לעולם. ומצא עטרה נאה וקילסה ומשובח בכח כ"ע ועטרת כמשמעה. במחשבה עלה פי' נתפשט הענין עד שעלה בכ"ע שנק' מחשבה. (אור הגנוז).

⁸⁶ אין סוף כינוי למאציל הראשון עלת כל העילות וסיבת כל הסיבות והוא הקב"ה. אור הנמשך ממנו נקרא אור אין סוף ומילת אור גימ' אין סוף. בחרו המקובלים לדבר באורות כי זה הדבר הגשמי הזך ביותר שמצאו.
⁸⁷ שהוא כ"ע.

מדרש רות (זו"ח צ"ג ע"א) **וְאָמַר רַבִּי שְׁמֵלָאִי, כִּד בְּרָא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת עֲלָמָא**, כאשר ברא הקב"ה את העולם **אֶעֱלֶה נְהוֹרָא בְּנְהוֹרָא** הכניס אור באור והיינו אור החסדים באור הגבורות **וְאֶלְבִּישׁ דָּא בְּדָא** ואור הגבורות הלביש את אור החסדים ומה **וּבְרָא שְׁמַיִם** ברא שמים כי שמים נדרש אש ומים היינו גבורות וחסדים⁸⁸ **דְּכְתִיב**, (תהלים קד) **עוֹטָה אֹרֶךְ פְּשִׁלְמָה נוֹטָה שְׁמַיִם פִּרְיָהּ**. **וְהָאִי אֹרֶךְ**, אור זה הנזכר כאן **אֶקְרִי אֹרֶךְ לְבוֹשׁוֹ** הוא אור המלביש על הכתר והוא **אֹרֶךְ קְדָמָה** אור קדמון, אור הגנוז **דְּאֶתְלִבֵּשׁ בִּיהַ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא**. דהיינו אור הנאצל מאור הכתר והוא אור החכמה הגנוז בבניה והיא מלבישה על התפארת הנקרא הקב"ה.

וזה המאמר דומה למאמרם האחר (פרד"א פ"ג) **"שמים מהיכן נבראו מאור לבושו"**. וידעת מה שכתב בו הרב הגדול זצ"ל (הרמב"ן א, ח) באומרו אל יקשה בעיניך מאמר רבי אליעזר הגדול זצ"ל שמים מהיכן נבראו וכו'. כי בעבור שירצו החכמים לעלות החומר הראשון ולעשותו דק מן הדקים וכו' וטובים דבריו לפי הפשט. אמנם דעת חכמי הקבלה היא כי אור לבושו רמז לחכמת אלהים ספירת החכמה והשמים העליונים תפארת נבראו משם, כענין שאמרו (בר"ר י"ז ה, מ"ד י"ז) **נובלת חכמה דהיינו מה שנופל מן החכמה של מעלה העליונה תורה**⁸⁹ תפארת הנקראת תורה שבכתב. ונתעוררו רבותינו זכרונם לברכה בספר הזוהר (ח"א ט"ז ע"ב) על שלא הוזכר לשון אמירה במאמר ראשון שהוא בראשית אף כי הוא אחר מעשרה מאמרות לא הוזכר בו בפירוש מאמר. והטעם שאין **ו' ע"ג** להזכיר לשון אמירה למעלה מהתשובה ביה וכך מפורש שם בלשון הזה ויאמר מהכא כלומר מהבניה ולמטה שייך לשון אמירה כי הוא שרותא לאשכחא גניזין מהבניה ולמטה זו ההתחלה להבניה של הסודות כמ"ש שאל נא לימים ראשונים היך אתברי עלמא בפרט, דעד הכא שהרי עד הבניה הוה בכלל אלו הכללים ובתר ומבניה ולמטה אתהדר כלל התפארת נקרא פרט למיהוי כלל ופרט וכלל וכך יש לנו כלל (בניה) ופרט (תפארת) וכלל (מלכות) עד הכא עד הבניה הוה תליא כולא היו הכל כתר חכמה ובניה תלויים באוירא באויר הקדמון מרזא דאין סוף שהוא סוד אין סוף כיון דאתפשט חילא כיון שנגזג אור החכמה בהיכלא עלאה בבניה רזא דאלהים שהיא נקראת אלקי"ם חיים כתיב ביה אמירה נאמרה בו לשון אמירה דכתיב ויאמר, דהא לעילא לא כתיב ביה אמירה בפרט אע"ג דבראשית מאמר הוא אבל לא כתיב ביה ויאמר. דא ויאמר זה הויאמר איהו פירוש קיומא רצון למשאל להמשיך מהבניה הנקראת שאלה ולמנדע ומהחכמה. ומבאר עוד: ויאמר פירוש חילא כח ורצון של עליית מ"ן דאתרם ארמותא הממשיך מ"ד בחשאי מרזא מיסוד דאין סוף הכתר הנקרא אין סוף ברישא בכתר דמחשבה החכמה.

ויהי אור ולא אמר ויהי כן כמו בשאר הדברים כי שני אורים הוזכרו כאן כלומר בפסוק **"יהי אור ויהי אור"** נזכרו פעמיים מילת אור רמז לאור הגנוז שהוא אור אספקלריא המאירה אור התפארת ולאור אספקלריא שאינה מאירה מלכות שיש בה טפי חשך תוספת אות ו' מורה על לשון צער וזה הצער שנחשך אור המלכות. פירוש זה אינו כפירוש הראשון ששם דיבר על אור החכמה.

ספר הבהיר (אות קמ"ז) **א"ר יוחנן שני אורים גדולים היו שהם השמש והירח דהיינו תו"מ דכתיב "ויהי אור" ונראה שדורש "יהי אור ויהי אור" רמז לב' מאורות. אור הת"ת נגזג לצדיקים ואילו ועל השני נאמר כי טוב. ולקח הקב"ה האחד אור הת"ת וגזג לצדיקים לעתיד לבא בבניה הנקראת העולם הבא והיא נקראת "אשר" היינו הא דכתיב "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך" (תהלים לא, כ) ושיעור הפסוק: טוב זה אור המלכות ואילו רב טובך זה אור התפארת והוא נגזג בבניה הנקראת אשר ונקראת צפון ועליה נאמר (איוב לז, כב) **"מצפון זהב יאתה"**, והיא שורש היראה ולכן נאמר ליראיך **מלמד שאור הראשון התפארת אין כל בריה יכולה להסתכל בו דכתיב "וירא אלהים את האור****

⁸⁸ רמז: אש = 301 מים=90 בס"ה 391 שמים עם המילה ג"כ 391.

⁸⁹ כתב הרמ"ז בביאורו על הזוהר ספר בראשית "והענין נראה לי שיוכן במ"ש באוצרות חיים (שער ל"ז פ"א) ובכמה מקומות, שמה שאמרו רז"ל נובלות חכמה של מעלה, תורה, ר"ל שמהאחוריים של אבא (חכמה) שירדו בעולם התוהו מהם נבנה פרצוף יעקב הנזכר תמיד בכל מקום, ומוצאו במקום יציאת יסוד אבא מן החזה ולמטה, ולכן הוא סוד התורה, וכמש"ה (דברים לג, ד) תורה צוה לנו משה, שהוא יסוד אבא, וזו מורשה קהלת יעקב, ושם הוא שורש התורה.

כי טוב, זה האור השני אור המלכות והוא נמצא בתורה שבעל פה ואילו על האור התפארת הנקרא האור הגנוז בבינה עליו נאמר **"וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד"** דהיינו טוב וטוב מאד אלו ב' מדרגות ראה הקדוש ברוך הוא את כל אשר עשה והנה טוב. ומלת טוב מלשון **בהטיבו הנרות** מלשון העלאת והיסוד הנקרא "טוב" עולה כידוע לתפארת ולדעת ולכתר והיינו נחלת יעקב שהיא ללא מיצרים ואור זה אור הכתר נקרא אור **מזהיר**⁹⁰ והוא מתפשט עד היסוד הנקרא אור בהיר והיינו **ובהיר**⁹¹. לקח מאורו הטוב מעט מאור הכתר וכלל בו ל"ב נתיבות חכמה העליונה ונתנו לעולם הזה מלכות והיינו דכתיב **כי לקח טוב נתתי לכם**, מה פירוש לקח טוב, ומסביר שזה הוא אור לקח שנלקח מהכתר וניתן למלכות שעליו נאמר **"כי טוב"** והיינו **וטוב** אור זה **נתתי לכם כיצד אם תורתי אל תעזבו** שיעור הפסוק: כשתלמדו תורה שבעל פה (מלכות) תבינו תורה שבכתב (תפארת) תזכו לעולם הבא (בינה). וברמז לקח אותיות חלק והיינו כל ישראל יש להם חלק.

ספר הזוהר (ח"א ט"ז ע"ב) מה שנאמר **יהי אור** זה אור התפארת **דהוא** שהוא נקרא **אל גדול** כמ"ש (דברים ז, כא) **"כי ד' אלהיך בקרבך אל גדול ונורא"**, ועל התפארת הוא אומר **רָזָא דְנִפְיָא מְאִוִּיר קְדָמָא** התפארת יצאה מהכתר דרך החכמה והבינה. ומה שנאמר **אח"כ ויהי** שהוא לשון צער **רָזָא דְחֻשְׁךָ** הוא סוד המלכות הנקראת חשך ו **דְאִקְרִי אֱלֹהִים** והמלכות נקראת אלקים ומה שנאמר **אח"כ אור** הפירוש הוא **דְאִתְפָּלִיל שְׁמָאֵלָא** המלכות **בְּיָמִינָא** בתפארת. **וּכְדִין מְרָזָא** וי"ד **דְאֵל** ואז מאל גדול שהוא תפארת וחסד, כי התפארת מקבלת ה' חסדים הרמוזים בה"פ אור במעשה יום ראשון **הוּי** נהיה **אֱלֹהִים** מלכות שהיא מקבלת ה"ג ואותיות א"ל רומזים לחסדים ואותיות ה"ם⁹² אלו הגבורות נמצא שכעת **אִתְפָּלִיל יָמִינָא** נכללה התפארת **בְּשְׁמָאֵלָא** במלכות **וּשְׁמָאֵלָא** ומלכות **בְּיָמִינָא** בתפארת.

25

ולפי זה המאמר האור הנזכר ראשון הוא האור הגנוז תפארת והשני אור אספקלריא שאינה מאירה מלכות ועל כן בראשון כתיב **"יהי"** ובשני **"ויהי"** והבן זה. וכן מוכיח בספר הבהיר במקום אחר (אות ק"ק) אמר שם אמר רבי מאי דכתיב **"יהי אור ויהי אור"** ולא אמר ויהי כן? אלא מלמד שהאור ההוא אור החמה שהוא אור התפארת היה גדול מאד ואין כל בריה יכולה להסתכל בו, גנוז הקדוש ברוך הוא לצדיקים לעתיד לבא בבינה והיא הבינה מדת נותנת קצבה וגבול כל סחורה לתפארת שבעולם ולמלכות והיא הבינה כח אבן יקרה שקורין סוחרת נקראת סוחרת ע"ש שהיא מקיפה את ורובצת על הבנים תפארת ומלכות. והמלכות נקראת ודר דר. ועל מה ומדוע קראה נקראת הבינה מדת דר? אלא מלמד לקח הקדוש ברוך הוא מזיוה של הבינה אחד מאלפים ובנה ממנה אבן יקרה זו המלכות ומקושטת כלל בה כל המצות. ואלו שני האורים הם אור תפארת ישראל ושכינת עוזו, והעולם הזה מתנהג באור השני אור המלכות שהיא הכלול כלולה משלשים ושתיים נתיבות החכמה העליונה ולכן נקראת המלכות חכמה תתאה.

ספר הבהיר (אות ק"ס) **ישב רבי ברכיה ודרש**, מאי האי דקאמרינן כוליה יומא העולם הבא ולא ידעינן מאי קאמרינן. העולם הבא מתרגמינן עלמא דאתי. מאי עלמא דאתי? מלמד שקודם שנברא העולם עלה במחשבה לברוא אור גדול שהוא אור התפארת להאיר

⁹⁰ איתא בספר הפליאה "ויש לחכמה ה' שמות. הא' חכמה, הב' קדושה, הג' היכל, הד' אוצר, הה' אור מזהיר. חכמה מפני שהוא שורש ועקר לכל החכמות, קדושה מפני שמתקדשת מהכתר ועומדת בסתר הכתר והרבוץ אשר באמונה מתחזק מן הכתר, היכל מפני שהחכמה הוא כלל כולל מה למעלה מה למטה, היכל"ל מלשון הכי"ל הכלי, אוצר מפני שהחכמה נסתרים בה כמה אוצרות וכולם לדברי חכמה כגון פלוני חכם חכמת פלוני. אור מזהיר ר"ל ענפי החכמה מתרבין למעלה עד הכתר עד שאינה ניכרת כלל כי החכמה נטועה וענפי האילן משם מתאחזים והיא נשרשת בעצמה להגדיל פרחי האותיות המסורות לנו ללמוד וללמד ומהו מצות ה' ברא מאירת עינים, לפי שהחכמה היא כל החקיקות והרשימות שהיה הב"ה חוקק ורושם בה פעליו וזהו שהחכמה מתרבת לל"ב פליאות נתיבות חכמה שחקק י"ה כדאיתא בספר יצירה של אברהם אבינו ע"ה.

⁹¹ כתוב בליקוטים מקבלת הגאונים - ספר מעין החכמה - "ואלו עשרה גוונים הם נובעים מהחושך, והם: אויר מאויר, וזהו מזהיר, וזיו מזיו, ויקוד מיקוד, הרי עשרה, הראשון הוא אור מופלא, וזהו אור מאור, והשני אור הנסתר וזהו זוהר מזהיר, והשלישי הוא אור (המתנצץ) [המתנוצץ] וזהו זיו מזיו, והרביעי אור צה, וזהו אור מאור, והחמישי אור מצוחצח וזהו אור מזהיר, והששי אור הזהיר, וזהו זיו מאור, והשביעי אור מזוקק, וזהו אור מזיו, והח' אור צח ומצוחצח, וזהו זיו מזהיר, והט' אור בהיר, וזהו זוהר מזיו, והעשירי אור נוגה, וזהו יקוד מיקוד.

⁹² ה"פ ה"ם ע"ה גימ' פ"ר שאלו אותיות מנצפ"ך שאלו ה"ג.

ונברא אור שאין כל בריה יכולה לשלוט בו. צפה הקדוש ברוך הוא שאין יכולין לסובלו לקח שביעית ושם לה במקומו והשאר גנזה לעתיד לבא בבינה. אמר אם יזכו בזה השביעית במלכות שהיא קצה שביעי וישמרוהו אתן להם זה אור התפארת לעולם האחר והיינו דאמרי העולם הבא שכבר בא מקודם דהיינו הבינה שנאצלה קודם ששת ימי בראשית השש קצוות הדא הוא דאמר (תהלים ל"א, כ) "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך" וגומר. כדלעיל, ושיעור הפסוק הוא שהשכר הצפון בבינה הנקראת "אשר" ונקראת "צפון" הינו רב.

פירוש העולם הבא שכבר בא וזהו עלמא דאתי כלומר שהוא משמש ובא. ואמר שזה העולם הבא הוא אור שנברא קודם העולם הזה. ואמרו רבותינו ז"ל (בר"ר י"א, ב) באור הזה שאדם צופה בו מסוף העולם זי"א ועד סופו. והוא ענין צפיית המרכבה ובו משיגין אמתת הנבראים בכלל וזהו "מסוף העולם ועד סופו". ואמר שם (בבהיר אות קמ"ו) עוד כסא הכבוד⁹³ שהיא הבינה המעוטר היא בחינת עטרה ובה אור הנשמה המכולל היא כלולה בכתר ובחכמה המהולל היא נקראת הלל שלם המאושר היא נקראת אשר הוא בית העולם הבא היא בית והיכל לחכמה הנקרא העולם הבא⁹⁴ ומקומו ומקומה של הבינה חקוק בחכמה דכתיב "ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור". שם בכאן בית העולם הבא בכסא הכבוד בינה שהיא כסא לחכמה בה יש ל"ב נתיבות גימ' כבוד מקום הנשמות בעולם כמו שאמרו (חגיגה י"ב ע"ב) בערבות ששם נשמותיהן של צדיקים ושם מלאכי השרת וכסא הכבוד ושם מקום העולם הבא חקוק בחכמה⁹⁵ להודיע שתשיג השגתם לאור הראשון שנקראה חכמה שנאמר (משלי ו, כג) "כי נר מצוה ותורה אור".

26

ספר הזוהר (ח"א לא ע"ב) אָמַר רַבִּי יִצְחָק אֹר דְּבָרָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּעוֹבְדָא דְּבְרָאשִׁית הָהּ סְלִיק נְהוּרִיָּה אָמַר ר"י, אור שברא הקב"ה במעשה בראשית היה מאיר מְסִיפִי עֲלָמָא מסוף העולם כלומר מהבינה עַד סִיפִי עֲלָמָא ועד סוף העולם דהיינו מלכות וְאַתְגִּנִּיז והוא נגנו בבינה. מַאי טַעְמָא אֲתַגִּנִּיז. מדוע נגנו בִּין דְּלֹא יִתְהַנּוּן מִנִּיהּ חִיבִי עֲלָמָא כדי שלא יהנו ממנו רשעי העולם והקלי' וְעֲלָמִין וגם עולמות תפארת ומלכות לֹא יִתְהַנּוּן בִּיְנֵיהוּן. לא יהנו מן האור כדי שלא תהיה אחיזה לקלי' וְהוּא טְמִיר לְצַדִּיקָא, והוא גנוז לצדיקים דהיינו יסודות המלכות ויסוד התפארת לְצַדִּיק דִּיקָא דְכִתִּיב, (תהלים צז) אור זרוע לְצַדִּיק וְלִישְׁרֵי לֵב שְׂמֵחָה וְכִדִּין לעתיד לבא שתגמר זוהמת הנחש וְיִתְבַּסְּמוּן עֲלָמִין יתמתקו העולמות שהם תו"מ וְיֵהוּן כָּלָא כל העולמות מהכתר ועד המלכות חד כגוף אחד. וְעַד יוֹמָא דִּיהָא עֲלָמָא דְאַתִּי ולפני אותו יום הוּא האור הגנוז טְמִיר וְגִנִּיז. ולמרות היותו טמיר עכ"ז הוּא נְהוּרָא האור הגנוז נִפְק מִגּוֹ חֲשׂוֹכָא יוצא מהבינה שהיא סתומה ולכן נקראת כאן חשך דְאַתְגִּלְפָּא בְּקִלְפֵי שהיא הבינה נחקקה מיסוד דְטְמִירָא דְכָלָא של החכמה ונוצר שביל דְקִיק עַד דְמַהְוָא נְהוּרָא דְאַתְגִּנִּיז אֲתַגְלִיף בְּשִׁבִּיל חַד טְמִירָא לְחֲשׂוֹכָא דְלִתְתָּא המגיע עד המלכות שהיא החשך התחתון כי אין לה אור עצמי וְנְהוּרָא שְׂאִרֵי בִיהּ ואז שורה במלכות אור מועט מהאור הגנוז (והוא בחינת העולם הבא בעולם הזה ועל זה אמרו חכמים עולמך תראה בחיך). שואל: מַאן חֲשׂוֹכָא דְלִתְתָּא. מי הוא זה הנקרא חשך תחתון ומשיב הוּא דְאַקְרִי לִילָה זו הספירה הנקראת לילה דְכִתִּיב בִּיהּ שנאמר בה וְלַחֲשָׁךְ קָרָא לִילָה. וְעַל דָּא תִנִּינן ועל מצב זה שהאור הגנוז מתגלה במלכות דרך שביל דְקִיק מַאי דְכִתִּיב, (איוב יב) מִלָּה עֲמוּקוֹת שהוא האור הגנוז מִנִּי חֲשָׁךְ מן המלכות. רַבִּי

⁹³ זו הבינה שהיא כסא לחכמה. כתב בספר מאירת עיניים בהקדמה "כסא הכבוד המאושר והמעוטר ומוכלל הוא בית העולם הבא, ומקומו חקוק בחכמה כי החכמה היא הגנוזה לצדיקים לעתיד לבוא, ובשעה שהקב"ה רוצה לדון העולם מחטאות יושבי הארץ מתעורר כח הגבורה ודן העולם בשפטים גדולים, ומזה (ישעי' ל"ד) חרב לה' מלאה דם. ומעולם לא דן העולם במדה זו אלא בדור המבול עד שהחריב העולם כולו, ובחורבן בית המקדש בקש לדון במדה זו, ואלמלא תפילות ורחמים דצדיקי וחסידי עולם אז אבדה שארית ישראל מן העולם, ודן במדת הדין של מטה (מל') הרפה ממנה ולא עשה כלה.

⁹⁴ ולא קשה ממ"ש בינה היא העולם הבא כי חכמה ובינה דבוקים זב"ז ויתכן שמילת עולם הבא קאי אתרווייהו, עולם בינה הבא חכמה.

⁹⁵ כתב בספר "קהלת יעקב" ערך ערבות - והרקיע הזה רומז על בינה כנודע מזוהר הקדוש (תרומה קס"ה ע"ב), ודברי קדשו של הרב ז"ל (עץ חיים שער ציור עולמות פרק א'), ויש לומר כי נודע דחכמה כלולה בבינה בסוד וחכם בבינה, והן תרין רעין דלא מתפרשין. ערבות עם ה' אותיות גימטריא חכמה בינה דאצילות וב' כוללים:

יוסי אומר אי תימא מחשך סתים אתגליין. רבי יוסי אומר, אם תאמר שהכוונה על הבינה שהיא חשך עליון **הא חזינו דטמירין אנון כל אנון פתרון עלאין וקרינן עמוקות.** הרי אנו רואים שהכתר, החכמה והבינה הם טמירים ואינם בני השגה ולכן נקראים עמוקות, אם כן מה הביאור למילים מגלה עמוקות **מהו מלה. אלא כל אנון טמירין עלאין לא אתגליין אלא מגו ההוא חשוכא דאיהו ברזא דליליא.** אלא כמו שאמרנו לעיל, שהאור הגנוז לא מתגלה אלא מתוך החשך התחתון הנקרא לילה, מלכות, והוא סוד תורה שבעל פה ועל זה אמרו "והיכן גנוז?" בתורה.

אמר כי עד האלף השביעי הנקרא יום, בסוד ימי בראשית כי ז"ע כל אחת נקראת יום, אותו אור הרמוז במדת יעקב אור התפארת היה גנוז וטמיר בבינה, כי כנסת ישראל מלכות היא בת זוג לשבת⁹⁶ יסוד שהוא כללות התפארת הנקרא יום. והבן זה הסוד שהמלכות בת זוג לתפארת מקדוש היום תפארת שהנשים מלכות חייבות בו⁹⁷ מטעם כל שישנו בשמור (מלכות) ישנו בזכור (תפארת) ונקרא קדוש היום קדושא רבא והוא לשון קידושין. והבן בסוד עונתן של תלמידי חכמים מערב שבת לערב שבת⁹⁸. גם בסוד קדו"ש החד"ש כי הלבנה היא המלכות כי אז תתחדש עטרת מלכות בתפארת וסוד המולד דהיינו מה שאומרים מולד הלבנה הוא לשון לידה. והמשכיל יבין כי הכל טעם אחד והסוד הנמרץ "אלכ"ה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה" (הושע ב' ט') כלומר המלכות כבר היתה דבוקה עם התפארת בסוד הצלע וזה הוא אישי הראשון בעת אצילותה בסוד "ויתעצב אל לבו"⁹⁹ (בראשית ו' ו') אל המלכות והבן מלת אלכה ומלת אשובה דהיינו למצב הראשון בעת אצילותה בסוד דור שכבר בא, כי אף כי בתחלה עלה במחשבה להבראות שנים לבסוף לא נברא אלא אחד והמלכות הייתה דבוקה בתפארת. והבן ונהורה שרי ביה מפסוק "כי שמי בקרבו" (שמות כג, כא) דהיינו המלכות נקראת שם והיא בקרב ו' היינו בתפארת כי אף בזמן הזה שהאור הפנימי גנוז בבינה יש כח בצדיק התחתון הגשמי להעיר האהבה בסוד "אור" זרוע לצדיק" ומריק הברכה מן הברכה העליונה הבינה הנקראת חשך מרוב דקותה דרך האור הגנוז מן הצינור הסתום הדק יורד על פי לויתן יסוד הנקרא בן זוג לשכינה מלכות בסוד "כל הנחלים ו"ק הולכים אל הי"ם" למלכות. והבן זה מפסוק "יבא דודי תפארת לגנו מלכות ויאכל פרי מגדיו" והכוונה כאן לצדיק התחתון יבא דודי הוא הצדיק לגנו זו המלכות השכינה שאיתו ויאכל היינו וימשיך במעשיו הטובים ותורתו אור דק מהבינה ואלו פירותיו וזה הוא פרי מגדיו. ולכן לומדים תורה (תפארת) על השלחן (מלכות) לייחד תו"מ, העמל בתורה ממשיך אור מהחכמה והבינה וזה פרי מגדיו. ידוע שכל הקדושה באה מהחכמה ומשם הקידושין. וע"כ אמר "בשביל חד טמירא לחשוכא דלתתא" הנקרא חשך המלכות נקראת חשך בסוד טוב שהוא האור כנגד רע זו המלכות. ואם נבין פסוק "ירכיבהו על במותי ארץ" נבין כל מאמר

⁹⁶ השבת יש מפרשים שהיא במלכות, ברם בספר שערי אורה בשער השני האריך הרב להסביר שהשבת ביסוד שהוא הקצה הששי של התפארת.

⁹⁷ כתב הרמב"ן (שמות כ, ח) "ובמדרשו של רבי נחוניא בן הקנה (ספר הבהיר אות קפב) הזכירו עוד סוד גדול בזכור ושמור, ועל הכלל תהיה הזכירה ביום והשמירה בלילה, וזהו מאמר החכמים (ב"ק לב:) שאומרים בערב שבת באי כלה באי כלה, באו ונצא לקראת שבת מלכה כלה, ויקראו לברכת היום קדושא רבא (פסחים קו) שהוא הקדוש הגדול, ותבין זה ואמת הוא ג"כ כי מדת זכור רמזו במצות עשה, והוא היוצא ממדת האהבה והוא למדת הרחמים, כי העושה מצות אדוניו אהוב לו ואדוניו מרחם עליו, ומדת שמור במצות לא תעשה, והוא למדת הדין ויוצא ממדת היראה, כי הנשמר מעשות דבר הרע בעיני אדוניו ירא אותו.

כתב על דברים אלו בספר מאירת עינים לר' יצחק דמן עכו - פרשת וישמע יתרו - "באור דברי הרב על זכור ושמור יספיק למבין מה שאמר, ומ"מ נכתוב על דבריו ביאור אמת כאשר קבלתי מפי רז"ל. "זכור ושמור בדבור אחד נאמרו" רמז על יחוד ד"פ כי זכור לצדי"ק ושמור לצדק, אשר עליה אמר הכתוב (ויקרא י"ט) את שבתותי תשמורו (שם כ"ג) שבת שבתון, וכבר ידעת צורת זכור וצורת שמור. ונקראת זכר "קדושא רבא כי הוא השם הגדול" והוא הנקרא אמת על שם הת' כי הוא מכריע שני וכן הזכר אשר מצד זכר "וע"כ חייבות בכל מצות לא תעשה והיה פטורות ממצות עשה", לולי כי ההקש שבא ללמד שהן חייבות במצות עשה שהזמן גרמא. "וזכור הוא ליום" מצד היותו האור הגדול העולם הבא "ושמור הוא הלילה" ללילה, ועוד נראת כן מטעם ההבדלה והגניזה. "ומדת זכור מצות עשה היוצאת ממדת האהבה" שהוא החסד "למדת הרחמים" הת"ת כי החסד תור' שבכתב ומצות עשה, ועט' תורה שבע"פ ומצות לא תעשה, והת"ת לפי שעיקר קבלתה מן החסד נקראת תורה שבכתב, והעט' הואיל ועיקר קבלתה מהפחד נקראת תורה שבע"פ.

⁹⁸ שאז המלכות עולה לתפארת.

⁹⁹ כתב הרב הרקאנטי על התורה - פרשת בראשית - "ויש מפרשים כי רמז על מקום קיום הנשמות שהוא השכינה וזהו מאמרם בלבו נמלך כי מלת לב רומזת אליה כאשר נבאר בפסוק ויתעצב אל לבו.

הזוהר באר היטב, כי אמר ירכיבהו בסוד נחלה בלא מצרים דהיינו המשכה מהכתר. וארץ רמז להשפעת הברכה עד הארץ העליונה הבינה הנקראת ארץ חפץ. והבן מה שאמר כי האור הזה של התפארת היה גנוז באויר הקדמון כתר הנקרא חשך¹⁰⁰ מפני שאינו נתפס בהבנה. כי הם מכוונין ה' כנגד ה' כלומר כתר חכמה בינה חסד וגבורה מכוונים ומקבלים לה' אחרונות שהם: תפארת נצח הוד יסוד ומלכות. נמצא כתר מקביל לתפארת ולכן האור הגנוז שבתפארת היה גנוז קודם לכן בכתר ועל כך נקרא בכל מקום הכתר בשם המיוחד¹⁰¹ כמו התפארת. ונקרא הכתר חשך כמו שפירשתי למעלה בפסוק "וחשך על פני תהום". אמנם המלכות שהיא ספירה האחרונה גם היא נקראת חשך מטעם אחר. ומה שאמר "בקליפויי דטמירא דכולא". ז' ע"ג התעורר מאד על מלת בקליפויי פירוש מילת קולפוי הוא מקל זקוף והוא כינוי ליסוד ועדיין יתבאר בג"ה בפסוק בצלמינו.¹⁰² וזה האור שימש ל"ו שעות, בימים א-ג י"ב שעות עד יום הרביעי ומאז נגנוז כי לא יוכל העולם להתקיים בו מרוב זכותו כי הוא מוסיף אורה דהיינו האור הגנוז מאיר פי שבעה מכל מאור המוכר לנו כיום ז' פעמים על כל מאורי אור ז"ש "ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים" (ישעיה ל, כו) רוצה לומר ימי בראשית. צריך לדעת שהאור הגנוז הוא רוחני וכל מה שאומרים שאורו חזק הכוונה לאורות הרוחניים שבו, כמו שאומרים אור הרוח זך מאור הנפש ואור הנשמה זך מן הרוח וכו'.

ספר הבהיר (אות נ"ז) "כאור שבעת הימים", שואל צריך לומר כאור שבעת ימים מיבעי ליה? מדוע כתוב הימים? בהא הידיעה? ומשיב אלא הימים שנאמרו כאן הם כ- אותן ימים שכתוב בהן כי ששת ימים עשה ה'. וכבר שאל הזוהר (שמות צ ע"א) הרי צריך לומר כי בששת ימים וכו' וכתוב ששת ימים וכו' ומשיב שאלו ששת ימים אלו ספירות חגתנה"י, אם כן אור שבעת הימים הוא אור שבע ספירות תחתונות אמרו לו חביריו וכן קבלנו מדכתיב כי ששת ימים עשה ה', כמה דאת אמר ששה כלים נאים עשה קודשא בריך הוא.

וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם כִּי־טוֹב וַיִּבְרָךְ אֱלֹהִים בֵּין הָאָדָם וּבֵין הַחַיָּוִת

א, ד'

על האור הגנוז לצדיקים נאמר "כי טוב" כי הוא נקרא טוב¹⁰³. ובספר הזוהר (שם ט"ו ע"ב) "כי טוב" דא עמודא דאמצעייתא ספירת התפארת¹⁰⁴. ומלת כי טוב פירשוהו כי הוא מלשון (שמות ל, ז) "בהטיבו את הנרות" כתר גומו באדלקותיה, ורוצה לומר נדלק האור כמדליק נר מנר ונתן כח להויות להתפשט ולהמשך, וכן "כי טובים דודיך מיין" (שה"ש א, ב) שהוא שפע וריבוי האור הבהיר הנדלק והמתנוצץ לכל צד. ומלת "יין" הנזכר בשיר השירים רמז לחכמה וכן הביאני אל בית היין, מה טובו דודיך מיין, אשקך מיין הרקח. ויין בגימטריא ע' וחכמה ע"ג רמז לע' שמות הנאצלים מן החכמה שהם בינה, תפארת ומלכות והג' נודע עיקרם ואני ארמזם¹⁰⁵ במספר ע' זקנים בגזרת האל.

ספר הזוהר (שם) כי טוב¹⁰⁶ אדליק [אנהיר] הדליק האור הגנוז עלא למעלה ותתא ולמטה ולכל שאר סטרין ולכל שאר הצדדים. משפט זה יובן כאשר נאמר שהאור הוא התפארת הפרטים שבתפארת

¹⁰⁰ כתב הרמ"ק פרדס רימונים שער הגוונים כי הכתר ראוי לצבע שחור מפני שהאור מעליו הינו פי כמה וכמה ולכן ראוי לכנותו חשך.

¹⁰¹ שם המיוחד הוא שם הוי"ה והוא מקנן בתפארת ובכתר. כי בכתר שם יה"ו ובתפארת שם יהו"ה ודע שאות ה' אחרונה היא תוספת ועיקר השם יה"ו העולם אהי"ה. עיין ריש שער עשירי בספר שערי אורה.

¹⁰² לקמן פרק א, כו.

¹⁰³ י"א יסוד וי"א ת"ת ואין מחלוקת כי "גוף וברית חשבינן חד" כלומר ת"ת ויסוד הם אחד, היסוד הוא כללות הת"ת ולכן נקראים שניהם "טוב".

¹⁰⁴ בספר הבהיר (אות קמז) מסביר שטוב זו התורה שנאמר כי לקח טוב וכו'. ושם בהמשך מסביר שהאור היה מזהיר ובהיר.

¹⁰⁵ חומש במדבר בהעלותך פרק י"א פסוק ט"ז.

¹⁰⁶ והסביר הזוהר שם שמילת "כי טוב" היינו ת"ת ובו כידוע יש ו' קצוות.

הכללית ואז למעלה הם ספירות חו"ג, למטה זה היסוד ולשאר הצדדים אלו נ"ה נמצא שכל הו"ק האירו מהתפארת. וששה פעמים תמצא כי טוב במעשה בראשית רמז לשש קצוות. ובספר הזוהר (שם ל' ע"ב) רמזו באותיות טוב סוד גדול: הטי"ת רומזת אל הספירה התשיעית והוא"ו לקו האמצעי והבי"ת לחכמת אלהים¹⁰⁷.

"בין האור ובין החשך" הם שני האורים הנזכרים למעלה שהם תפארת ומלכות ז' ע"ד וקרא האחד למלכות חשך על היותו דין, גם וסיבה נוספת על שאינו מאיר כראשון. וענין ההבדלה ומ"ש ויבדל לכאורה הפריד ומסביר שנתן לכל אחד כחו כפי פעולתו לתפארת כח הרחמים ולמלכות כח הדין והבדיל לכל אחד התפשטותו והמשכתו.

בראשית רבה (ג, ו) אמר ר' ברכיה כך דרשו ב' גדולי עולם: ר' יוחנן וריש לקיש. משל למלך שהיו לו ב' איסטרטיגין אחד שולט ביום ואחד שולט בלילה והיו מדיינים זה עם זה, זה אומר ביום אני שולט וזה אומר ביום אני שולט. קרא המלך לראשון אמר לו פלוני יום יהא תחומך, וכן לשני אמר לו פלוני לילה תהא תחומך. כך ויקרא אלהים לאור יום אמר לו יום יהא תחומך. ולחשך קרא לילה אמר לו לילה יהא תחומך. ירמזו למדת היום תפארת הנקרא אור ולמדת לילה מלכות הנקרא חשך.

ספר הזוהר (ח"א ל"א ע"א) נפק נהורא יצא האור בסטר ימינא לתפארת שהיא בחינת רחמים וחשוכא והחושך בסטר שמאלא ניתן למלכות שהיא דין. ואפריש לון לבתר ואח"כ הבדיל אותם, כלומר רחמים לבד ודין לבד בלין לאתפללא כדי שיתכללו ויתאחדו¹⁰⁸ דא בדא זה בזה. הדא הוא דכתיב "ויבדל אלהים בין האור ובין החשך". ואי תימא הוה הבדלה ממ"ש כלומר אם תאמר שההבדלה היתה כדי להפריד את התפארת מן המלכות ולא יתחברו? התשובה היא לא אין הדבר כך. אלא יום אתי מסטרא דנהורא דאיהו ימינא. ולילה מסטרא דחשוכא דאיהו שמאלא. וכד נפקו האור והחשך מהבינה כחדא מעורבים כאחד אפריש לון הפריד אותם. והבדלה הוה מסטרו וההבדלה היתה מצדדי התפארת כדי שאח"כ לאסתפללא אפין באפין יחזרו התפארת והמלכות להיות אחד פנים בפנים ולאתדבקא דא בדא למיהו פלא חד להיות דבוקים זב"ז להיות אחד. ענין זה נרמז בבריאת האדם שה"ס הת"ת וחוה היתה דבוקה עימו, אח"כ ננסרה ואח"כ חזרו להיות פנים בפנים. ואיהו אקרי יום התפארת נקרא יום וקרי ליה יום כי כך קרא לו אלהי"ם שנא' ויקרא אלהי"ם לאור יום. ואיהו קרי לילה והמלכות נקראת לילה כמא דאת אמר ויקרא אלהים לאור יום ו'ו'. מהו ולחשך. מה הוא ענין החשך? דא חשך אלו הם הגבורות דאחיד ללילה הבונות את המלכות דלית לה נהורא מגרמה שאין לה אור עצמי כמו הלבנה ואף על גב דאתא מסטרא דאשא ולמרות שהמלכות נבנית מהגבורות הנקראים דאיהו חשך. אבל חשך הגבורות לא יהיו לעד אלא יגיע זמן עד דאתנהיר שהמלכות תאיר מהתפארת מסטרא דיום, יום תפארת נהיר מאיר ללילה למלכות, ולילה לא נהיר והמלכות לא תאיר מעצמה עד זמנא עד לאותה תקופה עליה נאמר דכתיב, (תהלים קלט) ולילה פנים יאיר כחשכה פאורה. שאז יהיה אור הלבנה כאור החמה ויהיו במצב של שני מאורות גדולים דהיינו תפארת ומלכות עומדים בקומה שווה ומקבלים אור מהבינה בשווה.

ויקרא אלהים | לאור יום ולחשך קרא לילה ויהי ערב ויהי בקר יום אחר:

¹⁰⁷ הספירה ה' היינו יסוד, ו' ת"ת, ב' מל'. ומרן הבא"ח בלשון חכמים פ' מילת טוב דקאי איסוד ואמר שאותיות טו"ב רומזות על מקומו: ט' שהוא ט' מהכתר, ו' שהוא ו' בת"ת, ב' שהוא ב' מהמל' ודפח"ח. יתכן פירוש נוסף: הספירת התשיעית זו החכמה ולא נזכרה הבינה כי דבוקה בחכמה, ו"ק היינו ת"ת, בית זו המל' ולפי"ז מתפרשת מילת טוב על עשר ספירות. והכתר לא נרמז כי הוא סתום וגנוז בחכמה.

¹⁰⁸ כמו שהיה עם האדם שהוא סוד ספירת התפארת והנקבה זו המלכות היתה דבוקה בו וננסרה, שזו היא ההבדלה, ואח"כ התאחדו לאחד.

א, ה

מלת "ויקרא" הוא מלשון המשכה והזמנה וכן פירוש הפסוק המשיך מדת היום ליום ומדת לילה ללילה. ובעבור ח' ע"א כי מדת הדין מושלת בלילה על כן שלוחיה נמצאים בעולם וזהו טעם השלטת המזיקין בלילה יותר מביום. ולילה הוא זמן השיר כמה דאת אמר ובלילה שירה עמי והיא רומזת למדת הדין כמו שיתבאר בענין הלויים בגזרת האל¹⁰⁹.

ענין אחר, "ויקרא אלהים לאור יום" מן האור הראשון הרומז לתפארת ישראל נמשך ממנו אצילות ליום הרומז ליסוד עולם שנאמר "אני יי עושה כל"¹¹⁰ (ישעיה מה ז). ומן החשך¹¹¹ הצפוני גבורה נמשך ממנו אצילות למדת לילה מלכות וזהו "ולחשך קרא לילה".

ספר הזוהר (ח"א טז ע"ב) **וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְיוֹם, מֵהוּ וַיִּקְרָא, מֵה פִּירוּשׁ מִילַת וִיקְרָא? וּמִשִּׁיב קָרָא וְזָמִין לְאַפְקָא מֵהָאֵי אֹר שְׁלִים דְּקִיּוּמָא בְּאַמְצָעִיתָא** שהכין להוציא מאור התפארת **חַד נְהִירוּ דְּאִיהוּ יִסּוּדָא דְּעֵלְמָא** את אור היסוד **דְּעֵלְיָה קִיּוּמִין עֵלְמִין** אור זה הוא מקיים את המלכות הנקראת עולם ואת עולמות ב"ע **וּמֵהָהוּא אֹר שְׁלִים עֲמוּדָא דְּאַמְצָעִיתָא** ומאור התפארת **אַתְפָּשֵׁט יִסּוּדָא חֵי עֵלְמִין** התפשט אור היסוד הנקרא חי והוא מחיה את העולמות **דְּאִיהוּ יוֹם** שהוא נקרא יום **מִסְטָרָא דְּיָמִינָא** מצד החסדים. **וְלַחֲשָׁךְ קָרָא לֵילָה,** הפירוש **קָרָא וְזָמִין וְאַפִּיק מִסְטָרָא דְּחֲשָׁךְ** שהכין להוציא מהגבורות **חַד נִיקְבָּא** את המלכות **סִיְהָרָא דְּשִׁלְטָא בְּלִילְיָא וְאַקְרִי לֵילָה** היא בחינת הלבנה השולטת בלילות ונקראת לילה **רָזָא דְּאֲדָנִי** במלכות מקנן שם אדנות והיא נקראת **אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ**. כעת מבאר כיצד יצא היסוד מהתפארת **עָלַל יָמִינָא** נכנסו החסדים **בְּהָהוּא עֲמוּדָא שְׁלִים דְּבְּאַמְצָעִיתָא** בתפארת **כָּלִיל** כשהם כלולים יחד עם **בְּרָזָא דְּשִׁמְאָלָא** הגבורות **וְסָלִיק לְעֵילָא** עלתה ספירת התפארת **עַד נִקּוּדָה קְדָמָא** עד החכמה **וְנָטִיל וְאַחִיד תַּמָּן חֵילָא דְּתַלְתָּ נִקּוּדִין** וקיבל שם כח של כתר חכמה ובינה שהם **חֲלָ"ם שׁוּר"ק חִיר"ק** ומכאן ג"ר שקיבל התפארת הוציא את היסוד שהוא **זָרַע קִדְשׁ**.

30

והבן כי באור כתיב ויקרא ובחשך כתיב קרא. והנה הוסיף באור וא"ו יו"ד ולא כתבם בחשך. והסוד כי היו"ד רומזת לחכמת אלהים חכמה שהיא אות י' שבשם והוא"ו לקו האמצעי תפארת. ושניהם החכמה והתפארת נכללו באור הראשון ביסוד ונקרא היסוד בספר הזוהר "מוסף" מחמת תוספת רוח הקדש שיש בו. אמנם במדת לילה במלכות נחסרו ממנו שתי אותיות הנזכרות.

ספר הזוהר (בראשית י"ז ע"א) **בְּמוֹסָף** בספירת היסוד **הָהּ בִּיה רָזָא דְּנִקּוּדָה עֵלְמָא** יש בו שפע אור מהחכמה **וְרָזָא דְּעֲמוּדָא דְּאַמְצָעִיתָא** ושפע אור מהתפארת **בְּכָל סְטָרִין** בכל צדדיו היינו מכל הו"ק **וּבְלִין כָּךְ אֲתוּסָף בִּיה תְּרִין אֲתוּוֹן** ולכן נוספו בו שתי אותיות במילת ויקרא כנ"ל אולם **בְּלִילְיָא** במלכות הנקראת חשך **רִיעוּ בִּיה אֲלִין תְּרִין** נחסרו ממנה אורות החכמה והתפארת **כְּדִין קָרָא כְּתִיב וִיקְרָא** ח' ע"ב **וְרַע מְנִיה (וּי"ו) (וּי"ו) וְכְתִיב קָרָא לֵילָה** ולכן כתוב במלכות "קרא לילה" ללא אותיות "וי". **יִסּוּדָא אַחִיד בְּעֲמוּדָא דְּאַמְצָעִיתָא** ספירת היסוד אחוזה בתפארת **מֵהָהוּא תוֹסָפֶת נְהוּרָא דְּהָהּ בִּיה** מחמת אותה הארה שנוספה בה שאלו אורות חכמה ותפארת **דְּכִיּוֹן דְּהָהוּא עֲמוּדָא דְּאַמְצָעִיתָא אֲשֶׁתִּלִּים** כיון שהתפארת נשלמה בכל אורות החכמה והבינה כי האור עובר מהחכמה דרך

¹⁰⁹ לקמן במדבר ח', ו בפסוק "קח את הלוויים" ריש פ' בהעלותך.

¹¹⁰ כל הוא כינוי לספירת היסוד. הביאור לכך מובא בספר החיט שאומר היות והיסוד כולל כל השפע מהכתר ועד ההוד לפיכך נקרא כל. לאחר תקופת האר"י הקדוש ניתן הסבר נוסף והוא היות והיסוד מקבל שפע חגתג"ה ובכל אחד יש י"ס הרי נ' ספירות גימ' כל.

¹¹¹ "צפון משם חשך יוצא לעולם" (ספר הפליאה). והכוונה שמן הגבורה יוצאים גבורות לעולם שזו המלכות הנקראת העולם הזה.

הבינה ומגיע לתפארת וְעֶבֶד שְׁלָם לְכָל סִטְרִין ועוד נשלם בכל הו"ק שהם כלולים זב"ז¹¹² ויש ביניהם סדר והכרעה פְּדִין אֶתְּוֹסֶף בִּיה נְהִירו מַעֲיָלָא אז נוספה בו הארה מחכמה ובינה וּמִפְּל סִטְרִין ומכל הו"ק בְּחֻדָּה דְּכָלָא וגם נוספה הארה ביסוד בִּיה הנמצא בתפארת וּמִהֵוּא תוֹסַפֵּת דְּחֻדָּה נִפִּיק יְסוּדָא דְּעִלְמִין וְאַקְרִי מוֹסָף ומאותה תוספת הארה שקיבל היסוד יוצא שפע היסוד אל המלכות של האצילות ולכל שאר עולמות ב"ע מְהֵכָא נִפְקִין פֶּל חֵיילִין לְתַתָּא מן היסוד יוצאים כל המלאכים וְרוּחִין וְנִשְׁמָתִין קִדְיָשִׁין וְרוּחוֹת וְנִשְׁמוֹת קְדוּשׁוֹת בְּרָזָא בְּסוּד יְדוּ"ד תפארת צָבָאוֹ"ת נו"ה אֵל יסוד שהוא אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת¹¹³ מלכות.

וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד:

לא אמר יום ראשון רק התחיל מן האחד וסיים בששי רמז לאחדות השש קצוות דהיינו כל הו"ק נחשבים כאחד. נזכרו בפרשה זו חמשה אורות ושני ימים רמז לשבעת ימי בראשית שהם תו"מ. ואחרי כן אמר אחד כלומר יחיד ומיוחד המושל בכולן. עוד אומר מפני שהזכיר ערב ובקר הרומזין למדת יום תפארת ומדת לילה מלכות הזכיר יום אחד לרמז לאחדותם.

מדרש רות (זוהר חדש ע"ו טור ב') הבונה בשמים מעלותיו (עמוס ט, ו) הם שבע ספירות תו"מ מעלות גדולות חקוקים בשמו הגדול וכולן תלוין במאמר אחד והן שמים העליונים תפארת ושבע ארצות קדושות הן שבע ספירות מלכות של שבע ספירות חגתנה"ם שמזדוגין עמהן ולא אית בהן פירודא שנאמר ויהי ערב זו בחינת המלכות והארץ ויהי בקר זו בחינת התפארת והיום יום אחד:

31

ספר הזוהר (ח"א ל"ב ע"א) אור אֶפִּיק יוֹם החסד הוציא ותיקן את התפארת וְחִשְׁךְ אֶפִּיק לִילָה. והגבורה הוציאה ותיקנה את המלכות, ואז היו בפירוד זה מזה בבחינת אחר באחר לְבִתֵּר אחר הנסירה חֲבֵר לון פְּחָדָא פנים בפנים וְהוּ חַד ביחוד אחד דְּכִתִּיב וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד ומפרש דְּלִילָה וְיוֹם אֶקְרוֹן חַד. שבשעת היחוד זו"ן נקראים אחד וְהָאִי דְּכִתִּיב וַיְבָרֵךְ אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ שמשמע שיש הבדל ופירוד בין תו"מ דָּא בְּזִמְנָא דְּלוֹתָא דְּאַשְׁתַּכַּח פְּרוּדָא. דהיינו בזמן הגלות לאחר חרבן בית המקדש, שאז יש פירוד בין תו"מ כי שלא בשעת התפלה עומדים אחר באחר מחמת אחיזת החיצונים אָמַר רַבִּי יִצְחָק מפרש את ענין היחוד יותר עַד הָכָא עד היחוד דְּכוּרָא בְּאוּר וְנוֹקְבָא בְּחִשּׁוּכָא. תפארת הוא בסוד החסד והמלכות בסוד הגבורה לְבִתֵּר מִתְחַבְּרִין פְּחָדָא לְמַהוּי חַד. ואחר כך בשעת היחוד מתחברים פנים בפנים ונכללים יחד ונעשים אחד, ושואל אם נכללו יחד אם כן בְּמַאי אֲתַפְּרָשָׁן לְאַשְׁתַּמּוּדְעָא בֵּין נְהוּרָא וּבֵין חֲשׁוּכָא. במה נבדלים התפארת הנקרא אור והנוקבא הנק' חשך? ותיקן מִתְפַּרְשָׁן דְּרִגִּין הם נבדלים במדרגתם כי ז"א הוא פרצוף זכר ומלכות פרצוף נקבה ועכ"ז וְתַרְוִוְיָהוּ פְּחָדָא הָווּ. שניהם נחשבים לאחד בשעת היחוד דְּהָא לִית נְהוּרָא אֶלָּא בְּחִשּׁוּכָא כי אין ז"א נחשב אלא כשהוא עם נוקביה יחד וְלִית חֲשׁוּכָא אֶלָּא בְּנְהוּרָא. ואין חשיבות למלכות אלא ביחד עם התפארת בעלה ח' ע"ג וְאַף עַל גַּב דְּאֵנוּן חַד בעת היחוד אֲתַפְּרָשָׁן בְּלוּנִין הם נבדלים בהנהגתם, כי הנהגת התפארת על ידי החסדים והנהגת המלכות על ידי הגבורות וְעַם כָּל דָּא אֵנוּן חַד ועם כל זאת הם

¹¹² וז"ס מ"ש ויכלו ות"א ואשתכללו דהיינו של ששת הימים נכללו זב"ז ונשלמו זמ"ז.

¹¹³ סוד האמור כאן הוא שהשפע הנמשך מהתפארת בה שם הו"ה ב"ה נמשך לנו"ה הנקראים צבאות ומשם ליסוד הנקרא א-ל כי יוסף גימ' ח"פ א-ל והרי ידוע שהיסוד מלקט את כל שפע חגתנה"ה, אלהי הרוחות זו המלכות כפי שנתבאר בזוהר ח"ג דף קעז ע"ב רוחת כתיב והוא אילנא דמותא.

אחד, כי גם הנהגת התפארת יוצאת לפועל על ידי המלכות **דְּכָתִיב יוֹם אֶחָד** שיום שהוא התפארת ולילה שזו המלכות נחשבים לאחד.

תמצא בפרשה זו חמש אורות כנגד חמש ספירות עליונות כחבחו"ג ובפרשה שניה ה' מים כנגד ה' ספירות אחרונות תנהי"ם, והאורות שכליות כלומר זכות יותר מן המים אף כי אלו ואלו רוחניות. האחרונות פעולתן בתחתונים יותר מן הראשונות כי אין יכולת בתחתונים להתנהג בה' רק במדות ממוצעות.

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מִבְּדִיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם:

א, ו

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ וְגו'. הרקיע הזה רומז למדת רחמים תפארת המבדלת בין מים העליונים בינה למים התחתונים מלכות. נמצאו המים חציין למעלה וחציין למטה כי כל ההיות מקיפות זו את זו זהו שאמרו רז"ל¹¹⁴ כשם ששכינה למעלה בינה כך שכינה למטה מלכות. והמים העליונים פירשנו כי הם מימי החסד ובהם ישוּטו הצדיקים לעולם הבא כענין שאמרו רז"ל (סנהדרין צ"ב ע"ב) הקב"ה עושה להם כנפים ושטין על פני המים, והמים התחתונים הם מימי כנסת ישראל של מעלה. מימי הים העליון בינה המלוחים מפני מדת הדין אשר בהם כי הבינה היא שורש הדין ובעבור כי המים העליונים משפיעין לתחתונים והתחתונים מקבלין מהן ע"כ ארז"ל בב"ר (יג, ג) אמר רבי לוי המים העליונים זכרים והתחתונים נקבות זהו שנאמר (תהלים מ"ב ח) "תהום אל תהום קורא לקול צנוריד". כי מן התהום העליון יבואו ההיות הנקראים צנורות:

ספר הזוהר (ח"א ל"ב ע"ב) **רַבִּי יְהוֹדָה אָמַר שְׁבַע רָקִיעִים אָנוּ לְעִילָא. וְכָלֵהוּ קִיָּמָא בְּקֻדְשָׁתָא עֲלָא** שבעה רקיעין הם שבעה ספירות דאצילות חג"ת נהי"ם, והם מתקיימים משפע חו"ב הנקראים קדושה עליונה. **וּשְׁמָא קְדִישָׁא בָּהּ אֲשֶׁתְּכָלֵל** והמלכות הקדושה הנקראת שם משתכללת ונתקנת על ידי השבע ספירות הנ"ל **וְדָא רָקִיעָא הוּא בְּאֲמָצְעוֹת מִיָּא** וזה הרקיע שהוא התפארת הוא עומד באמצע בין החכמה והבינה ובין המלכות **דָּא רָקִיעַ קִיָּמָא עַל גְּבִי חִיּוּתָא אֲחֶרְיָן. וְאִיהוּ אֲפָרִישׁ בֵּין מִיּוֹן עֲלָאִין לְמִיּוֹן תַּתָּאִין** זה הרקיע שהוא התפארת עומד על חיות אחרות שהם ד' חיות הקודש שנא"ן, וקראם אחרים כי גם חג"ת דאצילות נקראים חיות הקדש, והוא התפארת מבדיל בין מים עליונים של הבינה לתחתונים שזו מלכות דאצילות ובי"ע. **וּמִיּוֹן תַּתָּאִין קָרְאִין לְעֲלָאִין.** והמלכות מעלה מ"ן אל התפארת וזה מעלה מ"ן אל הבינה וזה מעורר את המ"ד **וּמִהָאִי רָקִיעַ שְׁתָּאן לֹון** ומשפע התפארת מקבלת המלכות שפעה **דָּא הוּא דְּמִפְרִישׁ בֵּינֵיהוּ** והתפארת הוא המפריש בין הבינה לבין המלכות ובי"ע **בְּאִין דְּכָלֵהוּ מִיָּא בִּיהַ כְּלִילָן.** לפי שכל מימי השפע של התפארת מתאספים לנקודה אחת שהיא היסוד **וּלְבִתָּר נָחִית לֹון לְהִנִּי חִיּוּתָא וְשָׁאֲבִין מִתַּמָּן** ואחר שהשפע מתמזג ביסוד הוא מורידו למלכות ומשפיעו לחיות הקודש דבי"ע ומשם הם שואבים את חיותם.

רמז כי הרקיע שהם התפארת והיסוד הכוללו הנזכר שואב מן המים העליונים ומשפיע לחיות הקדש, "היא החיה ח"ע"ד אשר תחת אלהי ישראל¹¹⁵ סבא וכבר ידעת כי החיות מראיהן כגחלי אש וכתוב "היא מתהלכת בין החיות" (יחזקאל א, ג) רמז לשכינה הרוכבת עליהם:

¹¹⁴ תנחומא בחוקותי ריש פרק ג'. ספר הבהיר אות קע"א. ספר מאירת עיניים בהקדמה. ספר שקל הקודש לר"מ בהקדמה ועוד.
¹¹⁵ על פי יחזקאל י, כ.

ספר הזוהר (ח"א מ"א ע"ב) **שבעה היכלין וגו'.** יש שבעה היכלות קדושים וגו' **היא מתהלכת בין החיות. מאן היא,** מי היא החיה עליה נאמר היא מתהלכת וכו' ומשיב **דא רוחא קדישא** הוא הרוח הקדוש בחינת המלכות **אתר דנפקו מניה** מקום ממנו יצאו החיות **ואיהי נהיר לון.** ורוח המלכות מאיר לאלו החיות **דכתוב ונלה לאש** נוגה הוא סוד אור המלכות המאיר לחיות שה"ס האש שעליהם נאמר מראיהם כגחלי אש.

וזהו מאמר רז"ל בפרקי רבי אליעזר (פרק ד') כי הרקיע הזה הוא רקיע שעל ראשי החיות. וכבר ידעת שהשכינה היא אש שנאמר (דברים ד, כד) **"כי יי' אלהיך אש אוכלת"**. ואמרו רז"ל (סוטה י"ד ע"א) **אש אוכלת אש השכינה:**

ספר הזוהר (ח"א לב ע"א) **אמר רבי יצחק אית קרומא במציעות מעוי דבר נש** יש קרום באמצע המעיים של האדם הנקרא סרעפת והוא כעין מסך שמצד פני האדם מתחיל מהחזה ומשתפל ויורד לאחור ומסתיים כנגד הטבור **דאיהו פסיק מתתא לעילא** שהוא מפסיק מלמטה למעלה, ר"ל שמפסיק בין הריאה והלב שהם איברים חיוניים באדם לבין הכבד והמעיים שהם איברי העיכול **ושאיב מעילא ויהיב לתתא.** ושואב את החיות מהלב מלמעלה ומשפיעם למטה **כך גוונא דא רקיע איהו באמצעיתא** כך התפארת הוא באמצע בין ג"ר דאצילות למלכות דאצילות **וקימא מלכות דאצילות על אנון חיותא דלתתא.** ועומד על החיות הקדש שלמטה בבריאה **ואיהו אפריש בין מיין עלאין לתתאין.** והתפארת מבדיל בין השפע העליון של ג"ר ובין המלכות שהיא תחתונה אליו **אמר רבי אבא כך הו קדמאי אמרי** כך אמרו הקדמונים והם תלמידי רבי עקיבא **כד הו מטאן להאי אתר** כשהגיעו לדרוש את הפסוק יהי רקיע בתוך המים וגו' שבו נרמז הסוד של אבני שיש טהור שעל זה אמר רבי עקיבא לתלמידיו (חגיגה י"ד ע"ב) כשתגיעו לאבני שיש טהור אל תאמרו מים מים (כדלעיל בזוהר כ"ו ע"ב) והם היו אומרים כי **מרחשון שפון דחפמינן** שהיו שפותותיהם של החכמים מתנענעים ואומרים רק בלחש **ולא אמרין מדי** ולא אמרו בקול ובפרסום לפי שכאן אסור לגלות לכל סוד זה **לאין דלא יתענשון** כדי שלא יענשו כמו השלושה החכמים שנכנסו לפרדס ונענשו.

וארז"ל (בכורות מד ע"ב) **כקליפת השום בין נקב השתן ונקב הזרע אם נקב זה לזה פסול.**

תמצא בפרשה זו ה' פעמים רקיע, כי הרקיע הנזכר ראש לה' ספירות האחרונות תנה"ם גם יש בה ה' פעמים מים אלו ה"ח כנגד ה' אצבעות שביד דכתיב (ישעיהו מ, יב) **"מי מדד בשעלו מים"** דהיינו הבינה הנקראת מי היא נתנה מידה לתפארת שיש בו חמש מים וזה הטעם יספיק גם להזכרת הרקיע שהוא התפארת שנאמר **"ושמים בזרת תכן"**.

ויעש אלהים את הרקיע ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי קין.

א, ז.

הזכיר ברקיע בתפארת לשון עשיה מן הטעם שזכרנו לעיל שכל מה שהוא נאצל נאמר בו עשיה והתפארת נאצל מן הבינה. וביום השני לא נאמר כי טוב כי לא נגמרה מלאכת המים שהיא מדת טובו של הקב"ה שזו ספירת החסד עד יום השלישי כי המים הרו וילדו אפילה דהיינו אש דהיינו מידת הגבורה והם נגדיים זה לזה וביום השלישי בא קו אמצעי התפארת שנאמר בו **ותראה היבשה** ואז התאחדו החסד והגבורה לאחד ובזה נשלמה פעולת החסד. והחכם רבי יוסף בר שמואל רמז לדבר

הזה "לא טוב היות האדם לבדו": והביאור החסד הוא כמו החתן והכלה גבורה וכשאינן ביניהם חיבור נאמר לא טוב וביום השלישי התאחדו.

ט' ע"א ספר הזוהר (ח"א י"ח ע"א) **מחלוקת לא אתבטל לגמרי עד יום תליתאי** שאז היה תיקון התפארת, ולא נעשה הרקיע ביום שני אלא כדי לצנן כח האש החזקה של המחלוקת שלא תתפשט יותר, עד שבא יום השלישי ואז **ואספספס מחלוקת** שהכריע ביניהם, עד שהסכים כל אחד לפעולת השני **ואתישב כלל בדוכתיה כדקא יאות**. שכל אחד הכיר את מקומו כראוי, והגבורות נכנעו לפני החסדים **ובין מחלוקת דא אף על פי דאיהו קיומא דעלמא** שעל ידי זה נכללו החסדים בגבורות והגבורות בחסדים, עם כל זה **לא כתיב כי טוב בשני**, כיון **דלא אשתלים עובדא**. שלא נשלם מהם מעשה ההולדה.

רמז לחלוק המים העליונים והתחתונים. ענין אחר, כי הארץ הנזכרת לא עשתה פירות עד יום שלישי ופירותיה הם מכח הצדיק הנקרא טו"ב¹¹⁶ שנאמר (ישעיה ג, י) "אמרו צדיק כי טוב".

ספר הזוהר (ח"א ל"ג ע"א) **ולא אתמר כי טוב בלוייהו**. ולכן לא נאמר כי טוב בשני שהוא בין יום א' שבחסד לבין יום ג' שבת"ת, כדי להורות התחברות החסד עם הת"ת, דהיינו שהת"ת בכח החסד מתייחד עם המלכות שיצאה עמו ביום השלישי בסוד דו פרצופין, וכנגדם נאמר שתי פעמים כי טוב ביום השלישי, וראיה לדבר **דהא ביומא תליתאה עבדת ארעא איבין** כי ביום השלישי שע"י התפארת עשתה המלכות פרי הנשמות מכח יחודה עם בעלה התפארת **מחילא דהאי צדיק** מכח שפע היסוד **דכתיב** ביום השלישי **ויאמר אלהים תדשא הארץ** זו המלכות **דשא עשב מזריע זרע עץ פרי**.

34

ובפסחים (נ"ד ע"א) רבי יוסי אומר אור שברא הקב"ה בשני בשבת בראו ואין לו כבייה עולמית שנאמר (ישעיה סו, כד) "ואשם לא תכבה". ואמר רבי בנאה מפני מה לא נאמר כי טוב בשני מפני שנברא בו אור של גיהנם:

ספר הזוהר (ח"א לג ע"א) **ומחלוקת הוה בשני** כי יום ב' הוא כנגד הגבורה, ורצתה שתהיה הנהגת העולם על ידה, כדי שבני אדם יהיו ידאים מלעבור על רצון הבורא כדלקמן, וחלק עליה החסד ורצה שהנהגת העולם תהיה על ידו דהיינו בהשפעת שפע רב ועשירות שהוא סיוע גדול לעבודת הבורא **דביה אתברי גיהנם** ולפי שביום שני נברא גיהנם מכח התגבורת הגבורה **דאיהו נורא דדליק** שהגיהנם הוא אש הבורת **כמא דאת אמר**, (דברים ד, כ"ד) **אש אוכלה הוא** הרי שהאש בוערת ואוכלת להנקם מן הרשעים **וזמין לאשראה על רישיהו דחייבא** והיא מוכנה לשרות על ראשי הרשעים בגיהנם, ולכן רצתה הגבורה שהעולם יתנהג על ידה.

אמר רבי יהודה מהכא מהמחלוקת שהייתה בין החו"ג במעשה בראשית, אמרו חז"ל באבות **כל מחלוקת דאיהו לשם שמים סופה להתקיים**. ומפרש **דהא הכא** ביום שני של מעשה בראשית **מחלוקת דאיהו לשם שמים הוה** כי החסד שרצה למלוך ולהנהיג את העולם ברחמים הייתה כוונתו לשם שמים, והגבורה שרצתה למלוך ולהנהיג את העולם בדין גם כן הייתה כוונתה לשם **ושמים בהאי אתקיים לבתר דא** וז"א הנק' שמים, בשניהם נתקיים ונכלל אח"כ כי את שניהם צריכים להנהגת העולם **דכתיב ויקרא אלהים לרקיע שמים וכו'.** שהשמים נתקן מאש ומים יחד שה"ס החו"ג.

ויאמר אלהים יקוו המים מתחת העלמים אל מקום אחד ותראה היבשה ויהי כן:

¹¹⁶ עיין שערי אורה בשער השני. הוסיף מרן הבן איש חי כי היסוד נקרא טוב מפני מיקומו בעשר הספירות: הוא תשיעי מהכתר ולכן יש בו ט', הוא ששי מהחסד ולכן יש בו ו' וכן שני מהמלכות ולכן יש בו ב'.

א, ט

ויאמר אלהים יקוו המים וגו'. לשון קו נופל על הבנין (זכריה א, טז) "וקו ינטה על ירושלים". אמר שהמים העליונים שהזכרנו אחרי היותם בשמים העליונים יתאצלו עוד "אל מקום אחד". ר"ל לצדיק יסוד עולם. ענין אחר, מקום אחד הוא השכינה מלכות שנאמר בה "כל הנחלים שהם ו"ק הולכים אל הים מלכות" (קהלת א, ז).

ספר הזוהר (ח"א לג ע"א) **תא חזי, כתיב לבתר בא וראה, כתוב לאחר מיכן ביום ג' של מעשה בראשית יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד** ופירושו שיקוו ויתקבצו מימי החסדים **מתחת השמים** ט"ע"ב **ממש מתחת התפארת הנק' שמים אל מקום אחד**. ופירושו שיתקבצו **לאחר דאקרי אחד** למקום הפרצוף הנקרא אחד **ואיהו ים תתאה** והיא המלכות הנקראת אחד **דהא איהו אשלים לאחד** כי היא משלמת את התפארת להקרא אח"ד, כי התפארת נקרא רק א"ח מפני שיש בו רק ט' ספירות כמספר א"ח, ואות ד' שהיא המלכות משלימתו ל"ס וזה רמוז בפסוק מי יתנך כאח לי ובלא איהו לא אקרי אחד ובלא המלכות לא נקרא התפארת אחד **ומשמע דכתיב יקוו ומשמעות מלת יקוו היא דביה מתפנשין בלהו מיא** לפי שבים שהוא המלכות מתקבצים כל מימי החסדים **כמא דאתאמר**, (קהלת א) **כל הנחלים הולכים אל הים ויו**. כל הנחלים אלו שש הנחלים חגתנה"י ספירות התפארת הולכים ומתקבצים בים שהיא המלכות.

רבי ייסא חולק אמר אל מקום אחד, דא איהו אתר דכתיב ביה (ישעיה נד) **וברית שלומי לא תמוט**. הוא מקום היסוד שבתפארת שהוא נקרא ברית שלום והוא הנקרא "מקום אחד" **דהא איהו נטיל בלא** לפי שהוא נוטל כל השפע הבא מלמעלה **ושדי בנמא** ומשפיעם במלכות בסוד היחוד ולכן נקרא מקום אחד ע"ש שעל ידו מתייחדים תפארת ומלכות **וביה אתתקנת ארעא** ועל ידי היסוד נתקנת המלכות הנק' ארץ, לפי שמקבלת ממנו כל השפעות העליונים כמו הארץ הגשמית **דכתיב שנאמר ותראה היבשה**.

35

רוצה לומר, שתהיה השכינה מלכות כלולה מן הכל מקבלת כל שפע ט' ספירות שעליה. ונאמר בפרשה ב' פעמים "כי טוב" רמז לדו פרצופין דהיינו מלכות ותפארת אחרי היותה כלולה :

ספר הזוהר (ח"א י"ח ע"א) **'קוו ה'מים ויו בארץ קו** מלת יקו"ו הוא מלשון קו המדה והיינו הבינה הנק' קו המדה ע"ש שנותנת מדה וקצבה לכל ספירה וספירה של התפארת עד היכן תתפשט, וג' קוים שבתפארת (חסד נצח ימין, תפארת יסוד אמצע, גבורה הוד שמאל) נתפשטו מנה"י של הבינה כנודע **למהוי בארץ מישור** שכל קו יתפשט בקו ישר **דהא מרזא דההיא נקודה קדמאה** כי מסוד הנקודה הראשונה שהיא החכמה שה"ס אות י' דשם הוי"ה הנראית כנקודה **נפק בלא בסתימו** יצאו כל המוחין בהעלם **עד דמטי ואתפניש להיכלא עלאה** עד שהגיעו ונתקבצו בבחינה שהיא היכל לחכמה **ומתמן נפיק בקו מישור לשאר דרגין ומנה"י דבינה יצאו המוחין והתפשטו בקו ישר בו"ק שבתפארת עד דמטי למהוא אתר חד דכניש בלא** עד שהגיעו האורות המוחין ליסוד הכולל את האורות של כל הו"ק, וגם כל החו"ג יורדים אליו הנקראים **בכלל דכר** חסדים **ונוקבא** גבורות. שהיסוד נכלל מיסוד ועטרה שהם בחינת תפארת ומלכות פרטיות ומפרש **ומאן איהו?** מי הוא זה? ואמר **חי עלמין** היסוד המחיה את כל העולמות. ומפרש את סדר המשכת המוחין הנרמז כאן בפסוק וקאמר מה שכתוב **המים** בהא הידיעה בא לרמוז **דנפקי מלעיל מאת ה' עלאה**. שמימי המוחין יצאו מהבינה ומה שכתוב **מתחת השמים ו' זעירא**. היינו יסוד הנזכר היסוד הוא ו' זעירא והתפארת ו' רברבא **ועל דא ו' ועל זה רומזין שני הווין של מילת יקוו חד שמים** שהוא תפארת **וחד מתחת השמים**. הוא היסוד שהוא תחת התפארת הנקראת שמים **כדין ותראה היבשה דא ה' תתאה**. אז מאיר ומשפיע היסוד האורות המוחין למלכות שהיא סוד ה' אחרונה של שם הוי"ה **דא אתגלי**. המלכות נגלית ולכן נקראת עלמא דאתגליא **וכל שאר אתכסי**. וכל שאר הספירות שלמעלה הם מכוסים.

וכבר הודעתך כי "אלהים" נקראת נקודה היינו חכמה, והבינה נקרא היכלא הוא היכל הקדש. הבינה היא היכל לחכמה בסוד נקודה בהיכלא, ומשם לשני המכריעים הם תפארת ויסוד והאחרון זה היסוד נקרא "חי העולמים". והה"א הראשונה והאחרונה שהזכיר רמז לתשובה, ה' ראשונה היא התשובה היינו בינה ולכנסת ישראל¹¹⁷ ה' אחרונה היא המלכות הנקראת כנסת ישראל כאשר נרמז בפירוש השם המיוחד. ושני ווי"ן שבאות ו' היינו אות ו' ומילוי שלה שהיא ג"כ ו' כזה: וו רמז לב' המכריעים דהיינו תפארת ויסוד והנה הכל מבואר.

וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיִבְשָׁה אֶרֶץ וּלְמַקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב:

ויקרא אלהים ליבשה ארץ וגו'. מלת קריאה פירשונה שהיא לשון הזמנה¹¹⁸. והנה הארץ בעוד שלא עשתה פירות נקראת יבשה כי היא צמאה למים העליונים. ובעשותה פרי נקראת ארץ על הרצון המתפשט בה מאין הפסק:

36

ט' ע"ג ספר הזוהר (ח"א ל"ג ע"א) **אֲמַאי אֶקְרִי יִבְשָׁה**. למה נקראת המלכות יבשה **אֲמַר רַבִּי יִצְחָק הֵינּוּ דְכָתִיב** (דברים טז, ג) **לָחֶם עֹנִי** המלכות נקראת לחם והיא עוני, כלומר היא נותנת עוני לאחרים מצד הדין שבה ולא מורה על עניותה, לכן אמר **לָחֶם עֹנִי פָתִיב**. שמלת עני בכתיב חסר מורה שהיא בעצמה בחינת עני דלית לה מגרמה כלום **וּבְלִין דְּאִיהוּ לָחֶם עֹנִי** לפי שהיא בחינת לחם עני כנ"ל **אֶקְרִי יִבְשָׁה**. בבחינה זו היא נקראת יבשה שמורה שהיא עדיין בלי מימי השפע וכאשר היסוד משפיע בה **וְשָׂאִיב בְּלִוְהָ פֶל מִימִין דְּעֵלְמָא** ושואב לתוכה כל מימי השפע **וְאִיהִי יִבְשָׁה הָיִי עַד דְּאֶתֶר דָּא** שהוא היסוד **אֲמַלִּי לָהּ מַמְלָא אוֹתָהּ וְכִדִּין בְּלִדִין מִיָּא** ואז נמשכים ונשפעים ממנה מימי השפע לעולמות ב"ע.

¹¹⁷ הנה הטעמים מדוע המלכות נקראת כנסת ישראל: **כנסת ישראל** זו ספירת המלכות הכונסת שפע הבא לה מישראל שזו ספירת התפארת שנאמר (ישעיה מט, ג) "ישראל אשר בך אתפאר".

כתב בספר פרדס רמונים - שער כג פרק יא - **כנסת ישראל** שכינה מלכות נקראת כנסת ישראל. והטעם פי' בזוהר (בלק דף קצ"ז.) ב' פירושים במ"א. הפי' הא' הוא לשון קבוץ שהכונה אסיפת עם ונקרא כן מפני שהיא מאספת כל המחנות העליונות בתוכה. הפירוש הב' כנסת לפי שהשפע כנוס לתוכה ואינה נותנת אלא מעט מעט והטעם לפי שמרוב יופיה כלם אדוקים אליה ולמיעוט הזכיות אשר למטה אינה משפעת אלא מעט מעט וכלו כנוס בתוכה:

ספר קהלת יעקב - ערך כנ - **כנסת ישראל** נודע דבחינה זו נקראת מלכות שכונסת ישראל דלעילא אליה והוא בית לו (זוהר בלק קצ"ז.), גם ישראל דלתתא נשמותיהן מכונסין בה מתחילת הבריאה, וגם בכל לילה חוזרין לתוכה בפקדון, ויש לומר כנסת ישראל עם ט' אותיות גימטריא ה' פעמים גבורה שהוא סוד ה' גבורות שהן עיקר בניינה:

ב' גם הבינה נקראת כנסת ישראל כמו שאמר בזוהר יתרו דף פ"ה ע"א כנסת ישראל דא בינה ע"ש, ויש לומר עבור שכונסת אליה ישראל דלעילא בסוד מין נוקבין, כנסת ישראל גימטריא ז' פעמים קמ"ג ושבעים אותיות והן בז' תחתונים דידה ששם היא הזעיר, גם גימטריא חכמה בינה דעת באלב"ם עם הכולל, כי בבינה נכלל החכמה והדעת כנודע שג' ראשונים הן כאחד, והרב בפירוש ספרא דצניעותא דף קכ"ד קכ"ד האריך מאוד בעניין זה איך הבינה נקראת כנסת ישראל (שער מאמרי רבי שמעון בן יוחאי על הזוהר שם), וכתב עבור שמכנסת שפע מישראל העליון שעלה במחשבה בסוד הדעת הנכנסת בנקודת ציון שבבינה, ולבסוף מסיק שאין הכוונה דבינה ממש נקראת כנסת ישראל, אך העניין דזעיר נקרא יעקב וישראל בחינת גוף נקרא יעקב בחינת נשמה ישראל, ולעומת זה יש לנוקבא בחינת גוף נקראת שכינתא בחינת נשמה דידה נקראת כנסת ישראל שכונסת בתוכה הישראל דלעילא, ולפי שבחינת נשמה דמלכות הוא מבינה על כן אמרו דבינה נקראת כנסת ישראל, והכוונה בחינת נשמה דמלכות שהוא מבינה:

א"ה, זכורני מפי אדמו"ר אברהם שמחה אשלג שליט"א, שהסביר **שכנסת ישראל** היינו שכונסת השפע בשביל עם ישראל.

לאוהבי הגימ': ידוע שהמלכות מקבלת את כל השפע הבא אליה מהתפארת. תפארת גימ' 1081 כנסת ישראל עם אותיות והמילה 1081. נסביר: כנסת = 530, ישראל = 541 ביחד 1071 בביטוי "כנסת ישראל" יש 9 אותיות והביטוי "כנסת ישראל" הוא 1 הרי שקבלנו 1081 כמו "תפארת" וזה הרמז שהמלכות מקבלת כל השפע של התפארת.

¹¹⁸ קאי אדלעיל ויקרא אלקים לאור יום.

ויש מפרשים "ויקרא אלהים חכמה ליבשה ארץ" המשיך הרצון חכמה שהוא סוף המחשבה כתר אל היבשה מלכות הנזכרת כדי שתהיה כלולה ותקרא ארץ, כן פירש החסיד רבי עזריאל¹¹⁹ ז"ל.

מקוה המים כתרגומו "בית כנישות מיא" רמז למכריע ראשון תפארת והזמין לו שפע זרועות עולם חו"ג זהו שנאמר "מקוה ישראל" (ירמיהו י"ז, י"ג) רמז לישראל סבא.

ספר הזוהר (ח"א ל"ג ע"א) **רַבִּי יוֹסִי אָמַר יִשְׂרָאֵל מְקוֹה אִיהוּ.** התפארת הנקרא ישראל הוא מקבל שפע הבינה שהיא נקראת מקוה, וראיה לזה **דְּכָתִיב, מְקוֹה יִשְׂרָאֵל יְיָ** הרי שישראל הנקרא י"י הוא מקבל שפע הבינה הנקראת מקוה ולכן נקרא על שמה מקוה. פירוש אחר: היסוד נקרא מקוה ישראל כי הוא כונס אליו שפע התפארת הנקרא ישראל. ברם כאן כוונת הרב לישראל סבא ולכן מקוה ישראל היינו התפארת המכנס שפע יש"ס.

ענין אחר, "מקוה המים" הוא יסוד עולם והמשיך אליו כל ההוויות ומשם לשכינה כד"א כל הנחלים הולכים אל הים. נקראת השכינה בשם ים כי מימיה מלוחין רמז למדת הדין ועוד מפני כי השכינה במערב הנקרא ים:

ספר הזוהר (ח"א ל"ג ע"א) **וּלְמְקוֹה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים דָּא הוּא בֵּית כְּנִישׁוֹת מִיָּין דְּלַעֲיָלָא** מקום מקוה המים הוא המלכות שבה מקום בית ומקום קיבוץ מימי שפע העליונים, ולה קרא המאציל ים **דְּתַמְנָן מִתְּכַנְשִׁין כָּל מַיָּא** ששם מתקבצים כל מימי השפע מהיסוד, **וּמִתַּמְנָן בְּדִין וְנִפְקִין** ומשם מהמלכות נמשכים ויוצאים אל התחתונים. **רַבִּי חֵיָא אָמַר** רבי חייא חולק על הקביעה שמקוה המים היינו מלכות ואומר שהכוונה ליסוד **דָּא צְדִיק**. זה היסוד **הֵינוּ דְּכָתִיב קָרָא יַמִּים**. ראיה לדברי אומר רבי חייא ממה שכתב ימים בלשון רבים **בְּיָן דְּנִחְלִין וּמִבּוּעִין וְנִהְרִין** לפי ששפע נחלים של הבינה וגם מבועים של החכמה ונהרות של הו"ק **כְּפִלְהוּ נָטִיל לֹון** את כולם נוטל היסוד מהו"ק **וְאִיהוּ מְקוֹרָא דְּכָלָא** והוא נעשה המקור לכל מה שקבל מהחכמה **וְאִיהוּ נָטִיל כָּלָא** והיסוד לוקח כל השפע מהבינה **בְּיָן כֶּךָ יַמִּים**. לכן קרא ימים לשון רבים להורות על רבוי מיני שפע שנמשכים לתוך היסוד **וְעַל דָּא** ולכן נאמר כאן **וַיִּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב** והיינו היסוד הנקרא כי טוב ונרמז בכל יום ממעשה בראשית, וראיה שכי טוב הוא היסוד **וּכְתִיב, אָמְרוּ צְדִיק כִּי טוֹב** היינו היסוד הנקרא צדיק ע"ש "וצדיק יסוד עולם" (משלי י, כה).

ספר הבהיר : (אות קנה) **שביעי הוי מזרחו של עולם ומשם בא זרעם של ישראל כי חוט השדרה משוך מן המוח של אדם ובא לאמה ומשם הוא הזרע דכתיב** (ישעיהו מג, ה) **"ממזרח אביא זרעך"**. וכשישראל טובים מזה המקום אביא זרעך ויתחדש לך זרע חדש וכשישראל רעים מן הזרע שכבר בא ^{ט"ע} **לעולם דכתיב "דור הולך ודור בא" (קהלת א, ד).** דור שכבר בא. ומאי (שם) **"ממערב אקבצך"?** מאותה מדה שנוטה תמיד למערב. ולמה איקרי מערב מפני ששם מתערב כל הזרע. משל למה הדבר דומה לבן מלך שהיה לו כלה נאה וצנועה בחדרו והיה לוקח מבית אביו עושר ומביא לה תמיד ולוקחת הכל ומצנעת אותו תמיד ומערבת הכל לסוף ימים בקש לראות מה אסף ומה קבץ היינו דכתיב וממערב אקבצך ומאי ניהו בית אביו דכתיב ממזרח אביא זרעך מלמד שממזרח מביא וזורע במערב ואחר כך הוא מקבץ מה שזרע.

כוונת זה המאמר הוא כי תפארת ישראל הרמוז בחוט השדרה יונק מן המקור העליון דעת הרמוז במוח הקטן כי כל כח עליוני אף כי הוא רוחני המציא דוגמה למטה ומשם אצילות הברכה למכריע שני יסוד הרמוז בברית והנשמות נשפעות מן האצילות הנזכר ובתחלה מקומה בתשובה שנאמר (איוב לח, ד) **"איפה היית ביסדי ארץ הגד אם ידעת**

¹¹⁹ הוא רבו של הרמב"ן בתורת הקבלה ותלמידו של רבי יצחק סגי נהור תלמיד הרשב"א.

המלאכים הנקראים חציר אינם צריכים שיעלו בני ישראל את בירוריהם בסוד מ"ן אלה מאליהם מתבררים כל יום בעולם הבריא והמלכות אוכלתם וזהו תיקונם, וזה הוא **וְחָצִיר דָּא אָנוּן מְלָאכִין שְׁלִיטִין לְפָנֵם שְׁעָתָא** אלו מלאכים השולטים וחיים רק לפי שעה **דְּאִתְבְּרִיאוּ בְּשָׁנִי** ר"ל שהם בחינת המלאכים שנבראו ביום שני של מעשה בראשית מהגבורות ומתו מיד **וְקִיַּיִמִין לְמִיכְלָא דְהָאִי בְּהֵמָה**. והם עומדים למאכל למלכות **פְּלִין דְּאִית אֶשָּׂא אֶכְלָא אֶשָּׂא**. פירוש שאש חזקה של המלכות אוכלת את אלו המלאכים הנקראים חציר שהם מסוד האש של נהר דינור כמ"ש בזוהר ח"ג דף רי"ז ע"א עיי"ש. **וְעֵשֶׂב לְעִבּוּדַת הָאָדָם עֵשֶׂב דָּא אֱלִין** הם המלאכים שנבראו ביום ראשון של מעשה בראשית והם קיימים לעולם ונקראים **אופנין** בעשיה ו**חיות** ביצירה **וְכְרוּבִים** בבריאה **דְּכָלְהוּ מִתְקֵנָן גּוֹ תְּקוּנִיָּהוּ** שכולם מתוקנים בתקונם הראוי ע"י העלאת מ"ן של בני" למלכות, שע"ז ממשיכים להם שפע מהמלכות ועל ידם נמשך השפע אלינו **וְקִיַּיִמִין לְאִתְתְּקֵנָא** ועומדים להתתקן **בְּשְׁעָתָא דְּבָנִי נֶשָּׂא אֶתְיִין לְפּוֹלְחָנָא דְּמֵאֲרִיָּהוּ** כשבני ישראל באים לעבודת בוראם **בְּקֶרְבָּנִיהוּ** בהקרבת הקרבנות **וּבְצִלּוֹתָא** ובעבודת התפילה **דְּדָא אִיהוּ עִבּוּדַת הָאָדָם** וזו תכלית עבודת האדם בעולם הזה. **וְעֵשֶׂב דָּא** שהם המלאכים הקיימים **אֲזִדְמִין וְאִתְעַתֵּד לְעִבּוּדַת הָאָדָם** **לְאִתְתְּקֵנָא בְּתִקּוּנִיהּ כְּדָקָא יָאוּת** הם מזומנים להתתקן כראוי על ידי בני" שמתקנים אותם בעבודתם **וְכַד אָנוּן מִתְתְּקֵנָן בְּהֵיָא עִבּוּדַת הָאָדָם** וכאשר הם כבר נתקנו ע"י עבודת בני" **לְבִתְר מְנִיָּהוּ נְפָקִי מְזוּנִי וְטָרְפִין לְעֵלְמָא** אח"כ על ידם נמשך שפע הפרנסה והמזון לעולם דְּכְתִיב (תהלים קד) **לְהוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ**. פירוש שהמלאכים מוצאים לחם לחם ומזון מן המלכות הנקראת ארץ וממשיכים אלינו **וְדָא אִיהוּ עֵשֶׂב** אלו המלאכים נקראים **עשב מְזִרִיעַ זֶרַע**, שמשפיעים שפע מזון לעולם **דְּהָא חָצִיר לֹא מְזִרִיעַ זֶרַע אִיהוּ** אותם המלאכים הנקראים חציר שאין להם קיום הם אינם ממשיכים שפע **אַלָּא אֲזִדְמִין לְמִיכְלָא דְּאֶשָּׂא קְדִישָׁא**. אלא הם מיועדים להיות נאכלים על ידי המלכות **וְעֵשֶׂב** היינו המלאכים הקיימים לעולם, הם **לְתִקּוּנָא דְּעֵלְמָא**. הם לתיקון העולם, ואמר **וְכָל דָּא לְהוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ**. וכל זה הוא כדי שהמלאכים יוציאו וימשיכו לחם מן המלכות, ומפרש כוונתו **כָּל תְּקוּנִין דְּבָנִי נֶשָּׂא דְּקָא מִתְקֵנָא לְהָאִי עֵשֶׂב הָאָרֶץ**. כל עבודת בני ישראל לתקן את המלאכים שהם סוד עשב שיצאו מהמלכות הנקראת ארץ **דְּפּוֹלְחָנָא דְּלֵהוּן לְמֵאֲרִיָּהוּ** שזוהי כל עבודת המלאכים להקב"ה, **לְסַפְקָא עַל יְדִיהוּן מֵהֵיָא אֶרֶץ טָרְפִי וּמְזוּנִי לְהָאִי עֵלְמָא** לספק על ידם שפע מזון לעולם הזה **וּלְאִתְבְּרָכָא בְּנִי נֶשָּׂא מְבָרְכָן דְּלְעִילָא**. ושיתברכו בני ישראל מהברכות של מעלה, ומפרש עוד את המלאכים היוצאים מיוחד ז"ן, הנרמזים במה שכתוב עוד ביום שלישי של מעשה בראשית **עַץ פְּרִי עוֹשֶׂה פְּרִי**. היינו **דְּרָגָא עַל דְּרָגָא** **לְאוּנָא דְּכָר וְנוֹקְבָא** פירוש "עץ פרי" הוא המלכות, ו"עושה פרי" הוא היסוד והם ב' מדרגות זו על זו בסוד זכר ונקבה, ואומר **כְּמָה דְּעַץ פְּרִי אֶפִיק חֵילָא דְּעַץ עוֹשֶׂה פְּרִי**, כמו שהמלכות מוציאה חילות של מלאכים ממה שקבלה מהיסוד **אִנּוּן הָכָא אֶפִיק אִיהוּ**. כמו כן מוציא היסוד **וּמֵאֵן אִיהוּ** ואת מי הוציאה המלכות? ואמר **אֱלִין אָנוּן כְּרוּבִים** הם סוד מלאכי הבריא הנקראים כרובים כנ"ל, **וְתִמְרוֹת**. הם מדרגות אחרות של מלאכים, ומבאר **מֵאִי תִמְרוֹת? אֱלִין אָנוּן דְּסִלְקִי בְּתִנְנָא דְּקֶרְבָּנָא, וּמִתְתְּקִי בְּהִדִּיהּ** הם מלאכים העולים ונתקנים על ידי הקרבת הקרבנות או על ידי עבודת התפלה, ולכן **וְאֶקְרוּן תִּמְרוֹת עֵשֶׂן**. לפי שיש להם עליה בעליית עשן הקרבן בסוד את קרבני לחמי לאשי **וְכָלְהוּ קִיַּיִמִין בְּתִקּוּנִיָּהוּ לְעִבּוּדַת הָאָדָם**, וכולם עומדים ומתוקנים בעבודת האדם ועל ידי זה להמשיך להם שפע מזון, **מָה דְּלֹא קִיַּיִמָא כֵּן חָצִיר** מה שלא עומדים ומתוקנים המלאכים הנקראים חציר להמשיך שפע לתחתונים **דְּהָא אִתְעַתֵּד לְמִיכְלָא** כי הם מעותדים למאכל המלכות דְּכְתִיב, (איוב מ) **הִנֵּה נָא בְּהֵמוֹת אֲשֶׁר עֲשִׂיתִי עִמָּךְ חָצִיר כְּבֹקֵר יֹאכֵל**. פירוש המלכות הנקראת בהמה, תאכל את אלו המלאכים הנקראים חציר כנ"ל. **עַץ פְּרִי עוֹשֶׂה פְּרִי דִּיוֹקָנָא דְּכָר וְנוֹקְבָא**. הם סוד תו"מ דאצילות.

ובפרקי רבי אליעזר (פרק י') בהמות שהוא רבוץ בהררי אלף בכל יום ויום אלף הרים מרעיתו ובלילה הם צצים מאליהן כאלו לא נגע בס שנאמר בול הרים ישאו לו (איוב מ' כ').

והנה רמז כי מן הארץ העליונה מלכות נאצלו הדשא והעשב המזריע זרע הדשא דומה למה שאמרו ז"ל (ילקוט בראשית א רמז יב) נתן אצבעו ביניהן ושרפן כי הן קרבן לשכינה.

ואולי לזה רמז (דברים ד, כד) "כי ה' אלהיך אש אוכלה". ואולי כי מלת אוכלה מוסבת על השכינה האוכלת את האש דוגמת נפשותיהם של צדיקים שמיכאל מקריב בכל יום ועל כן לא נאמר בדשא מזריע זרע. והעשב רמז לחיות ואופנים וכרובים הנאצלים מן הארץ העליונה ועל קיומם רמז מזריע זרע. והרב ז"ל (הרמב"ן א, יא) כתב "יתכן שירמזו בארץ הנזכר בפסוק ראשון שימשך ממנה כח מצמיח והנה נאצלו מכחה היסודות למיניהם".

"עץ פרי עושה פרי" צדיק יסוד עולם, "עושה פרי" עושה פירות כדכתיב פרי לצדיק (תהלים נ"ח, י"ב):

ספר הזוהר (ח"א לג ע"א) עץ פרי מאי עץ פרי. כלומר מי נקרא עץ פרי ואמר **דא עץ הדעת טוב ורע** היא המלכות הכלולה משוב ורע דהיינו דין ורחמים, **דאיהו עבד איבין ופריין.** שהיא עושה ובוראה את פרי הנשמות, ומ"ש **עושה פרי דא צדיק.** הוא היסוד הנותן זרע הפרי למלכות, שעי"ז נבראות הנשמות. **אשר זרעו בו על הארץ. זרעו בו. זרע בו מבעי ליה.** היה צריך לומר זרע ללא אות ו' כי הזרע שביסוד לא נוצר ביסוד עצמו, אלא מקבלו מלמעלה, אם כן **מאי זרעו בו.** למה נאמר זרעו בו עם אות ו'? ומפרש **אלא זרע וא"ו בו.** אלא בא לרמז שזרע של התפארת שהוא סוד אות ו' דהוי"ה הוא ניתן ביסוד. כד"א כי "זרע השלום" (זכריה ח' יב'). **זרעו בו.** למה נאמר זרעו בו עם ו', **זרע בו מבעי ליה. מאי זרעו בו.** ומפרש **אלא זרע וא"ו בו.** אלא בא לרמז שזרע של התפארת שהוא סוד אות ו' דהוי"ה הוא ניתן ביסוד ומה שכתוב **על הארץ הכי הוא ודאי.** כן הוא ודאי **דא הווא זרעא אשדי על ארעא.** דייקא. כי היסוד משפיע את הזרע במלכות בעת היחוד ובה הוא סוד העיבור וממנה יוצאות הנשמות. מיכן דלית רשו לבר נש לאפקא זרעא מיניה לבטלה:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מֵאֲרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיָּם וּבֵין הַלְּיָלָה וְיְהִי לְאֶתֶר
וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים:

ויאמר אלהים יהי מאורות וגו'. דע כי האור הראשון לא שימש רק שלשה ימים ראשונים וכן אמרו בבראשית רבה (ג, ו) אורה שנבראת בששת ימי בראשית להאיר ביום אינה יכולה מפני שמכה גלגל החמה, בלילה אינה יכולה מפני שלא נברא להאיר אלא ביום והיכן היא מתוקנה לצדיקים לעתיד לבוא שנאמר (ישעיהו ל, כו) "והיה אור הלבנה כאור החמה" וגו'. שבעת הימים אתמה לא שלשה הם? כאיניש דאמר כן וכן אנא מפקד לשבעת יומי דמשתותי. ועל כן בהסתלק האור הראשון ובהגנזו אז מדת הדין קשה בהמנע ממנו הברכה ונקראת מארת בלא וי"ו והיא מלאה אז ממי המארים המאוררים ונאצלים מכחה כל הכחות והרוחות המזיקים בלילות לקטנים או גם לגדולים כשהן יחידים. בענין שאמרו רז"ל כל הישן יחידי בלילה אוחזתו לילית וכל תחלואי רוחות הבאים בלילה משם באים:

ספר הזוהר (ח"א יט ע"ב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מֵאֲוֹרוֹת וכו'. מֵאֲרֶת חֶסֶד. פירוש חסד ממנה אות ו' שהוא סוד אור עץ החיים ונשאר "מֵאֲרֶת" שהוא לשון מארה דְּאֶתְבְּרִי אֶסְכְּרָה לְרַבִּי. שאז נבראת לילי המביאה אסכרה לתינוקות. וסיבה לזה היתה גניזת אור הראשון דְּבִתְרָ דְּאֶתְגְּנִיז נְהִירוֹ אֹרֶ קְדָמָא. אחר שנגנז האור הגנוז שנברא ביום הראשון של מעשה בראשית, וגניזתו היתה ביום הרביעי שאז נבראו המאורות אֶתְבְּרִי קְלִיפָה לְמוֹחָא, נבראה הקליפה הראשונה בסוד והארץ היתה תהו ובהו, להיות כסוי אל המוחין היינו הקדושה וְהָיָה קְלִיפָה אֶתְפָּשֵׁט וְאֶפִּיק קְלִיפָה אַחֲרָא. וקליפה זו נתפשטה והוציאה קליפה אחרת היינו את לילי וסיעותיה פִּיּוֹן דְּנִפְקָת ומיד כשיצאה קליפה זו סִלְקָא וְנִחְתָּא עלתה לידבק בקדושה אבל מיד נדחית וירדה, ואח"כ מִטַּת לִבִּי אֲנִי זֹטְרִי, הגיעה לכרובים שהם מט"ט וסנד"ל שפניהם כפני תינוקות בַּעֲצָת לְאֶתְדַבְּקָא בָּהוּ כי הקליפה חושקת תמיד להדבק בקדושה וּלְאַצְטִיירָא פִּלְאוּיָהוּ ורצתה להיות מצוירת ביניהם וְלֹא בַּעֲצָת לְאַפְרָשָׁא מִנִּיָּהוּ, ולא רצתה להפרד מהם, והיו מתקוטטים לדחותה ולא יכלו, עד כי אֶפְרָשׁ לָהּ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא מִתְמָן וְנִחִית לָהּ לְתַתָּא, הקב"ה הפרישה משם והורידה לנוקבא דתהומא רבא והבדיל והגביל את הקדושה לבדה ואת הקלי' לבדה. ומתי הפרישה משם? ואמר כִּד בְּרָא אָדָם כשנברא אדם פִּלְיָן לְאֶתְקַנָּא הָאִי בְּהָאִי עֲלָמָא כדי שיוכל האדם לתקן עצמו בעולם. ר"ל, שיהיה לו כח לבחור בטוב פִּיּוֹן דְּחִמַּת לְחֹוָה דְּקָא מִתְדַבְּקָא בְּסִטְרֵי דְּאָדָם כיון שראתה הקלי' את חוה שהיתה דבוקה בצדו של אדם דְּשִׁפְרִיו דְּלַעִילָא ביופי העליון בסוד כתנות אור רצתה להדבק בהם. אבל, וְחִמַּת דְּיוֹקָנָא שְׁלִים, כשראתה לאדם שנברא בצלם ודמות פְּרָחָא מִתְמָן, כי ראתה שהיא אינה ממינם ואי אפשר לה להתדבק בהם, לכן וּבַעֲצָת כְּמִלְקָדְמִין לְאֶתְדַבְּקָא בְּאֲנָפִי זֹטְרִי. ורצתה כבתחילה להדבק בכרובים שהם כרביין, אבל אָנוּן נְטְרִי תַרְעִין דְּלַעִילָא לֹא שִׁבְקוּ לָהּ. אותם השומרים את שערי גן עדן דחו אותה, עד כי נָזַף קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בָּהּ וְאֶטִּיל לָהּ בְּשָׂפוּלִי יָמָא. הקב"ה השליכה למצולות ים וַיִּתְּבַת תִּמְן עַד דְּחָטָא אָדָם וְאֶנְתִּיתָהּ. שאז נקנסה מיתה על כל בני האדם וניתנה לה רשות להדבק בבני האדם, כְּדִין אֶפִּיק לָהּ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא מְשָׁפוּלִי יָמָא, וְשִׁלְטָא עַל כָּל אָנוּן רַבִּי אֶפִּי זֹטְרָא דְּבִנֵּי נָשָׁא ונתמנתה לשלוט על התינוקות, דהיינו על אלו דְּאֶתְחַזֵּן לְאַעֲנֵשָׁא בְּחוּבֵי דְּאֶבּוּהוֹן. מצד ההורים רעים שהרהרו בשעת תשמיש י"א ע"א וְאִיהִי אֶזְלָא מְשִׁטָּא בַּעֲלָמָא. מחטא אדה"ר ואילך יש לה רשות לשוט ולהלך בעולם להזיק בני אדם הראויים לעונש קְרִיבַת לְתַרְעִי גֵן עֵדֶן דְּאַרְעָא ואז מתקרבת לשערי גן עדן התחתון, וְחִמַּת פְּרוּבִים נְטְרִי תַרְעִי דְּגֵן עֵדֶן ורואה את הכרובים שומרי שערי גן עדן וַיִּתְּבַא תִּמְן לִבִּי הָהוּא לְהַט הַחֶרֶב ויושבת שם אצל להט החרב פִּלְיָן דְּהָיָא נִפְקָת מִסְטָרָא דְּהָהוּא לְהַט לפי ששורשה מאותו הלהט החרב המתהפכת. בַּשְּׁעָתָא דְּהָהוּא לְהַט אֶתְהַפֵּךְ בשעה שהלהט מתהפך מרחמים לדין עֶרְקַת בורחת משם מטרם שיחזור

להתהפך לרחמים ומשטט בעלמא ומחפשת מקום להזיק ואשפחת רביי דאתחזון לאתענשא ומוצאת תינוקות הראויים לעונש בעון הוריהם שהרהרו הרהורים רעים בשעת התשמיש לכן יש לה ללילי' חלק בילדים ההם וחיית בהו וקטילת לון. תחילה משחקת בהם ואחר כך הורגת אותם רח"ל ודא איהו בריעו דסיהרא דאזעירת נהורא כל זה הכח יש לה בעת מיעוט הירח ודא מארת וזה הסוד למה נכתב מארת חסר להורות שחסר מהמלכות ונתמעט אור עץ החיים. ואמר עוד כד אתיליד קין לא יכלא לאתדבקא ביה. כשנולד קין עדיין לא היתה לילי' יכולה להתדבק בו הגם שהיה מעורב מטפות אדם והנחש לבתר אחר שהרג את הבל שעל ידי זה נתרבה בו כח הרע, אז אתקריבת בהדיה התחברה בו ואולידת רוחין וטיסין והולידה ממנו מיני רוחות מעופפות. אדם מאה ותלתין שנין שמש ברוחין נוקבין, הם אותם ק"ל שנים שפירש מחוה בעבור שנגזרה המיתה ע"י על כל באי עולם, ור"ל שרוחות נקבות לקחו טפות הקרי שלו ומהם הולידו רוחות ושדים, וכל זה נמשך עד דאתת נעמה שהיא היתה אשה והולידה רוחות ושדים מזכרים החיצונים ומגו שפירו דילה טעו בני האלהים בתרה עז"א ועז"ל הם שקטרגו על בריאת אדם, ואחר שחטא חזרו ללמד עליו חובה, והפילם הקב"ה מקדושתם להודיעם שגם הם לא יוכלו לעמוד בפני היצר הרע, ואחר שנתגלמו כתיב ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טובות הנה ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו, והם נדווגו עם נעמה ואולידת מנייהו. ומנה אתפשטו רוחין בישיין ושידין בעלמא, ועד היום היא קיימת דאיהי אזלת ומשוטטת בליליא ואזלת בעלמא ונראית בחלום לבני אדם שהרהרו בדבר עבירה ביום וחיית בבני נשא ומשחקת עמהם ומראה להם בחלום דמות נשים ושאר ענינים מנוולים, עד ועבדי לון דאושדון קרי. והיא נוטלת חמום וכח התאוה ההיא ומזה היא מולידה שדין ורוחין ובכל אתר דאשפחון בני נשא ניימין יחידאין בביתא ובכל מקום שהיא מוצאת בני אדם הנמים יחידים כמ"ש חז"ל (שבת קנ"א ע"ב) כל הישן בלילה יחידי אוחותו לילי' כי אז יש לה כח להזדקק להם יותר משהם בחברת בני אדם שרן עלייהו ואחידון לון ומתדבקון בהו והרוחות הנקבות שורות עליהם ומתדבקות עמהם ומביאות אותם לקרי ונטלי מנייהו תאובתא ולוקחות מהם חמום התאוה ואולידון מנייהו ויולדות מהן שדין ורוחין ותו פליין ביה במרעין ולא ידע. ואח"כ אלו הרוחות פוגעות בהם בחללים רעים רח"ל ואינם יודעים ממה נחלאו וכל דא בריעו דסיהרא וכל זה נעשה בעת מיעוט הלבנה. ומה שכתוב מארת חסר שרומז על מיעוט הלבנה, הנה כד אתתקנת סהרא, כשהמלכות מתקשטת במעשי הצדיקים ומתקנת על ידם, אז אתהפכן אתוון (תהלים יח) אמרת יי צרופה מלון הוא לכל החושים בו. ומפרש מלון הוא ושומרת את ישראל על כל אנון רוחין בישיין וקסטירין מכל מיני רוחות רעות דמשטטי בעלמא בריעו דילה בעת מיעוט הירח. ומפרש שהמלכות שומרת לכל אנון דאחידון ביה בהימנותיה דקודשא בריך הוא לכל בניי האוחזים ודבוקים באמונת ה'. וזה שאמר שלמה מלכה כד נחית לעמקא דא' וזא¹²⁰ שלמה המלך כשירד בשעתו להתבונן ולהעמיק בסוד האגוז דכתיב, (שיר השירים ו) אל גנת א' וז נרדתי, נטל קליפה דא' וזא ואסתפל בכל אנון קליפין לקח בדעתו סוד הקליפות הרמזות באגוז, ועל ידי זה התבונן בכל היכלות הקליפות וידע דכל אנון ענלין דהנהו רוחין קליפין דא' וזא וידע שכל תאוה ותענוגי הרוחות הרמזים בקליפות האגוז לאו איהו אלא לאתדבקא בבני נשא ולאסתאב לון וזהו כל תאוותם להתדבק בבני אדם ולטמא אותם בטומאת קרי דכתיב, (קהלת ב) ותענולות בני אדם שדה ושדות ר"ל מתענוגות בני אדם של קרי נבראים שדים ורוחות. תו עוד, כלומר באור נוסף תענולי בני אדם היינו דמתענלי בשינתא דליליא, נפקא מנייהו שדה ושדות. ממה שמתענגים בשינה יתירה בלילה יוצאות מאותו תענוג שידה ושדות, והטעם שברא הקב"ה את הקליפות הוא וכלא אצטריך קודשא בריך הוא למברי בעלמא הכל היה צריך הקב"ה לברוא בעולם. כי הקלי' היא צורך גבוה כמ"ש (קהלת ג, יד) והאלהים עשה

¹²⁰ כתב הרמ"ק באור יקר (כרך ב, עמוד כ"ב) שהקדושה היא בסוד אגוז, כשם שאגוז יש לו בפריו ד' מוחין מב' צדדיו, והוא מחופה בד' קליפות: קליפה ירוקה, קליפה קשה בגוון חום, קליפת אויר חשוך המבדלת בין הקליפה החומה והפרי וקליפה דקה הנאכלת עם הפרי. כן יש ד' חיות הקדש בפנים וד' קליפות מקיפות אותם מבחוץ והם: רוח סערה, ענן גדול, אש מתלקחת ונוגה לו סביב הנז' בספר יחזקאל (פרק א).

שייראו מלפניו **וְלֹא־תִקְנָא עֲלֵמָא בְּהוּ** כי ע"י הקליפות יש בחירה ויש שכר ועונש שזה היה תכלית ותקון העולם.

הנה לפי זה הדעת נכתב מארת חסר וא"ו י"א ע"ב כי הוא"ו רמז למדת רחמים. והרמז הנה למדת הדין המושלת בלילה ואז שלוחיה נמצאים בעולם שנאמר (תהלים קד, כ) "תשת חשך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער". ענין אחר, יהי מאורות רמז לתפארת ישראל ולשכינת עוזו¹²¹. ואמר יהי ולא אמר יהיו לרמז כי ההוייה בשניהם אחד וזה טעם חסרון הוי"ו במילת יהיו.

בראשית רבה (יז, ה) "נובלת אורה של מעלה גלגל חמה, נובלת חכמה של מעלה תורה", אורה של מעלה הוא אור הגנוז שבא מן החכמה ונגנז בתורה. ואמר כי הנובלת שלו היא גלגל חמה כי מדת היום מכחה. ואמר "של מעלה" כי אור אספקלריא שאינה מאירה דהיינו המלכות למטה ממנה. "חכמה של מעלה" הוא חכמת אלהים ספירת החכמה הנרמזת במלת "בראשית" ונובלת שלה היא תורה שבכתב תפארת שהיא מידת יום והיא חמה כענין שאמרו (בבא בתרא כ"ה ע"ב) "הרוצה להחכים ידרים" וכתב מימינו אש דת למו דהיינו ימין זה החסד וזה הדרוס ושם מקום האש והתורה ואמר "חכמה של מעלה" דהיינו ספירת החכמה כי חכמה של מטה למטה ממנה דהיינו המלכות. "ברקיע השמים" ירמוז כי האורה הנזכרת למעלה דהיינו אורה של מעלה תלויה ומחוברת ברקיע השמים בתפארת כי כן סדר הבנין:

ספר הזוהר (ח"א לג ע"ב) **יְהִי מְאֹרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ**. כעת מפרש למה נכתב **יְהִי מְאֹרֶת חֹסֶר**. כלומר מדוע כתוב מארת חסר ו' **רַבִּי חֲזַקְיָה אוֹמֵר מְאֹרֶת** היינו מאור הקטן שהוא המלכות וכשחסרה ו' היינו מפני שחסרה למלכות הארה של ז"א שהוא סוד אות ו' של שם הוי"ה והוא בזמן **דְּשָׁרְיָא בִּיה תּוֹקְפָא דְדִינָא**. כששורה במלכות תוקף הדין **קִילְטָא דְדִינָא**. והיא קלוטה מהדינים הנאחזים בה.

רַבִּי יוֹסִי אָמַר רבי יוסי חולק ואומר מה שכתוב **יְהִי מְאֹרֶת** הטעם שהמלכות היא חסרה ו' **לְתַתָּא אִיהִי סִיְהָרָא** לפי שהמלכות הנקראת ירח, בסוד מאור הקטן, לפעמים היא יורדת למטה בעולם הבריאה **דְּבָה תִּלְיָא אֶסְפְּרָה לְרַבִּי עֲלֵמָא**. בה תלויה אסכרה לתינוקות שבעולם, ומפרש הטעם **וּבָה תִּלְיָא מְאֹרֶת**. לפי שבה תלויה לילי הארורה הנק' מארת שהיא מביאה מארה ואסכרה לתינוקות, ולכן יכולה לילי לאחוז במלכות **בְּאִין דְּאִיהִי נְהוֹרָא זּוּטְרָא מְפֹל נְהוֹרִין**. לפי שהמלכות היא אור היותר קטן מכל הספירות **וּזְמִינִין דְּאֶתְחַשְׁכָּא וְלֹא מְקַבְּלָא נְהוֹרָא** ועוד יותר שלפעמים היא נחשכת לגמרי ולא מקבלת שום אור ואז הקלי' יכולה לינק ממנה, ולכן מארת חסר ו' מלשון מארה התלויה בה. ומה שכתוב **בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם** פירושו **דָּא הוּא רְקִיעָא דְּאִיהוּ פִּלְלָא דְכָלְהוּ**. זה הוא היסוד הנקרא כל ונקרא רקיע של התפארת הנקרא שמים, והוא כולל כל התפארת **בְּאִין דְּנִטִּיל כָּל נְהוֹרִין** לפי שנוטל כל האורות של התפארת **וְהוּא נְהִיר לְהֵאִי נְהוֹרָא דְלֹא נְהָרָא** והיסוד הוא מאיר למלכות שאין לה אור מעצמה.

הסבר נוסף: **רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר יְהִי מְאֹרֶת** מארת חסר ו' בא לרמוז על **אֶסְפְּקִלְרִיָּא דְלֹא נְהָרָא מְלִרְמָה**. שהמלכות אין לה אור מעצמה **אֶלָּא עַל יְדֵא דְנְהוֹרִין עֲלָאִין דְנְהִירִין לָהּ** אלא על ידי האורות של התפארת המאירים לה **כַּעֲשִׂשִׁיתָא דְלִקְטָא נְהוֹרָא דְנְהִיר**. כעששית שמקבלת מאור הנר המאיר.

רַבִּי יִיסָא סָבָא הָוָה אָמַר הָכִי היה רגיל לפרש את הפסוק **יְהִי מְאֹרֶת** בכתיב חסר לפי שהיא רומזת על הארה קטנה וחסרה, והיינו המלכות **דְּתִלְיָא בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם** תלויה ביסוד הנקרא רקיע השמים,

¹²¹ הנה התבאר בכמה מקומות בספר הזוהר (בראשית ל"ג ע"ב, שם דף מ"ו ע"ב, השמטות הזוהר ח"א דף רנ"ז ועוד) שמילת מארת מורה בעליל על המלכות שאין לה אור משלה. ברם לא התבאר היכן רמז הקב"ה במילת "יהי מארת" ונראה שההוכחה היא מהמשך שנאמר "ברקיע השמים" וזו התפארת.

ומפרש **וְדָא סִיְהָרָא דְתִלְיָא בִּיה** והיא המלכות, הנקראת לבנה דלית לה מגרמה כלום והיא תלויה ביסוד ומקבלת כל הארתה ממנו לכן היא נקראת מארת חסר.

"להבדיל בין היום ובין הלילה", כבר פירשתי ענין ההבדלה למעלה¹²² (א, ט) ועוד נרמז בו סוד בפסוק שלאחר זה: דהיינו מיעוט הלבנה.

וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת הַמְּאֹר הַגָּדֹל לְמִנְיַת הַיּוֹם וְאֶת הַמְּאֹר הַקָּטָן לְמִנְיַת הַלַּיְלָה וְאֶת הַכּוֹכָבִים:

ויעש אלהים את שני המאורות וגו'. המאורות האלו הם האורות שהוזכרו בפסוק יהי אור¹²³ ובתחילת אצילות קראם **יֵא עִיג** גדולים בשוה כי היו שניהם כאחד יונקים בשוה אור הלבנה כאור החמה, ואחרי כן נקרא אור הלבנה קטן. ואמרו רבותינו ז"ל (ילקוט ש בראשית א רמז ח) כי אמרה המלכות לפני הקדוש ברוך הוא בינה אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד? אמר לה הקדוש ב"ה לכי ומעטי את עצמך. כי הלבנה היתה דורשת לעצמה ואמרה לתשובה לביתה די באחד שיהיה פועל, והקדוש ב"ה מיעטה שאינה באה אל המלך הביתה כבתחלה רק באמצעות הקו השוה תפארת.

הלא תראה כי אין לה אור בפני עצמה רק המגיע אליה מן השמש תפארת וזהו מיעוט גדול עד שיתקיים הכתוב (ישעיה ל, כו) "והיה אור הלבנה כאור החמה" ישתמשו שני המלכים בכתר אחד יהיה יי' תפארת ושמו מלכות אחד והבן זה.

ויש מפרשים "לכי ומעטי את עצמך" להיות ראש כתר לשועלים בעולם הבריאה לגדודי מטה. עוד יש בו סוד מופלא איני רשאי לכתבו¹²⁴ תבינהו מפסוק "לרקמות תובל למלך" (תהלים מה, טו) הנאמר על השכינה. גם מספר היכולות "זה שבתה הבית מעט" והבן זה והמשכיל יבין:

ספר הזוהר (ח"א כ ע"א) **שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים** הם תו"מ הנקראים שמש וירח שהיו שווים בגדולתם **בְּקִדְמִיתָא בְּחִבּוּרָא חָדָא**. בתחילת אצילותם היו בחיבור אחד **רָזָא דָּא שְׁמָא שְׁלִים כְּחָדָא יְהו"ה אֱלֹהִים** כעין חו"ב הנקראים יהו"ה אלהים אז גם תו"מ היו נקראים באלו הב' שמות, וזה סוד אותיות י"ה ו"ה שבשם, דהיינו ת"ת הנק' הו"ה בסוד מדת הרחמים, והמלכות הנק' אלהים בסוד מדת הדין, וכל אחד לבדו הוא רק חצי הנהגה וכשהם פועלים ביחד אז הם שם שלם **אָף עַל גַּב דְּלָא אִיהוּ בְּאַתְגַּלְיָא אָלָא בְּאַרְח סְתִים**. למרות שבתחילת אצילותם היו דו פרצופים אח' באח', עם כל זה היו נקראים באלו הב' שמות, ומה שכתוב **הַגְּדֹלִים** פירושו **דְּאַתְרִבְיָאוּ בְּשְׁמָא, דָּא כְּדָא** כשהיו תו"מ כמוסים בכתר אז היו שווים בגדולתם ובמעלתם ושווים בשם זה כזה **לְאַתְקָרִי בְּהוּ שְׁמָא דְכָלָא מַצְפָּץ מַצְפָּץ** שיקראו בהם ב' שמות הללו שהם בב' פאות של הכתר ששם שורש תו"מ, ושם הם ב' מאורות הגדולים שניהם שווים בב' שמות הללו. ומפרש **אֵלִין שְׁמֵהוּ עֲלָאִין דְּתִלְסָר מְכִילָן דְּרַחֲמִי**. אלו הב' שמות מצפ"ץ מצפ"ץ שהם הו"ה בא"ת ב"ש, הם ב' היות שקודם י"ג מדות הרחמים שהם: אל רחום וחנון וגו', והם למעלה בב' הפאות של אריך (שהוא בכתר) והם משפיעים ב"ג מדות הרחמים. עוד, מה שכתוב **הַגְּדֹלִים** פירושו **אֵלִין אַתְרִבְיָאוּ וְסִלְקִין לְעִילָא**. תו"מ שנק' בב' שמות הללו, כשהם בגדלות יכולים לעלות למעלה בשורשם **אֵלִין דְּאַנּוֹן עֲלָאִין מְרָזָא עֲלָאָה** לפי שהם עליונים ומורשים שם בב' פאות של אריך **וְסִלְקִין לְתוֹעֲלָתָא דְעֲלָמָא דְאַתְקִימָא בְּהוֹן עֲלָמִין**. ויכולים לעלות שם לתועלת העולם שעל ידם נמשך השפע משם כדי לקיים בהם את כל העולמות **אֵלִין דָּא שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת** באופן זה הם תו"מ כשהם בבחינת שני המאורות מלא תְּרוּוּיָהוּ כְּחָדָא סְלִיקוּ בְּרִבּוּתָא חָדָא אז שניהם עולים כאחד בגדלות ומעלה אחת, וכשיונקים משורשם מהב' פאות של אריך נקראים בשמות מצפ"ץ, וכשלא יונקים משם אז נקראים בשם שלים יהו"ה

¹²² לעיל הסביר שעניין ההבדלה זו הנסירה של המלכות מאחוריי התפארת.

¹²³ לעיל פסוק ב' "יהי אור היינו התפארת".

¹²⁴ הסביר הלוש בשם ספר "מנחת יהודה" והוא כי המלכות עולה ממקומה להיות פב"פ עם התפארת להיות ישראל עושים רצונו של מקום וזה היה זמן מועט במלכות דוד ושלמה. וזה הוא לרקמות דהיינו שהמלכות לובשת בגדים נאים שנרקמו ממצוות ומעשים טובים ובוז הנערה באה אל המלך שהוא התפארת. פירוש נוסף: מלך היינו בינה.

אלהים. לא אתיישב סיהרא לבי שמשא. לאחר הקטרוג, לא הייתה יכולה המלכות להתיישב אצל ז"א כפי שמפרש לקמן דא אכסיו מקמי דא. כשהמלכות התמעטה אז נתביישו זה מפני זה, ר"ל המלכות התביישה מפני התפארת לפי שהתמעט אורה, והתפארת התביישה מפני המלכות לפי שבסיבתו התמעטה, והיינו מ"ש רבי יוחנן (ר"ה כ"ג ע"ב) מאי דכתיב "המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו"? מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה ולא פגימתה של קשת פגימתה של לבנה דחלשה דעתה וכו'. ולאחר שהתמעטה אמרה סיהרא אמרה (שיר השירים א) המלכות לבינה איכה תרעה. איך תרעה אותי במיעוט וקטנות כזה שמשא אמרה גם התפארת הנקרא שמש אמר להקב"ה שהוא הבינה איכה תרפיץ בצהריו. ומפרש שח"א זעירא איכדין צהיר בצהריו. נר קטן איך יאיר באור השמש המאיר כזהרים, ר"ל איך תאיר המלכות שהיא מאור הקטן כשהיא יחד עם התפארת שהוא המאור הגדול, ועוד אמרה המלכות שלמה אהיה פעוטיה כלומר איכדין אהוי בכסופא. למה אהיה מעוטפת מחמת בושא כדין כשראתה שאי אפשר לה להיות יחד עם התפארת בעולם האצילות כדין אזהיר למהוי יא ע"ד רישא לתתאי. אז מיעטה עצמה וירדה לבריאה שתהיה ראש לעולמות בי"ע, שנאמר דכתיב צאי לך בעקבי הצאן. ומפרש אמר לה קודשא בריך הוא, זיל ואזעירי לך רמך לך ומעטי עצמן ומתמן לית לה נהורא בר משמשא. ומאז ואילך אין למלכות אור מעצמה אלא מה שמקבלת מהתפארת, ומפרש עוד דבקדמיתא הווי יתבי כחדא בשקולא. כי בתחילה ישבו יחד והיו שקולים כאחד, ר"ל שהיו שניהם בקומה שלימה כתרם היה גדול ככתרו ושניהם קבלו בשווה אורה מהבינה, לבתר אזעירת גרמה בכל אנון דרגין דילה ואח"כ מיעטה עצמה וירדה לבריאה לשלוט על כל חיילי בי"ע אף על גב דאיהי רישא עליהו. אע"ג שנעשתה ראש עליהם, עכ"ז לא נחא לה דהא לית אתתא ברבויא בר בבעלה כחדא. אין מעלה וחשיבות לאשה רק כשהיא יחד עם בעלה, ר"ל אין נחת למלכות אלא כשהיא למעלה באצילות ביחוד אחד עם התפארת. ומ"ש הפסוק את המאור הגדול הוא התפארת הנקרא יהו"ה. ואת המאור הקטן היא נוקביה הנקראת אלהים שהיא סוף כל דרגין סופא דמחשבה. פרצוף האחרון באצילות שהוא עולם המחשבה, ומפרש בקדמיתא אתרשים איהי לעילא באתון דשמא קדישא, את רביעא דילה. בתחילה היתה המלכות נרשמת למעלה עם ז"א באותיות שם הוי"ה שהיא אות ה' שהיא הרביעית בשם הוי"ה ולבתר אזעירת גרמה לאתקרי בשמא דאלהים ואח"כ מיעטה עצמה וירדה לבריאה ושם נקראת בשם אלהים בבחינה תחתונה שזו גימ' הכס"א שבבריאה. ועם כל דא סלקא לכל סטרין, לעיל באת ה' בחבורא דאתון דשמא קדישא. ר"ל הגם שירדה המלכות לבריאה, עכ"ז בשעת התפלה בשבת וביום טוב היא עולה למקומה באצילות בסוד היחוד לבתר אתפשטו דה"ן מסטרא דא ומסטרא דא. ואחר היחוד מתפשטות מדרגות מלאכים מצד התפארת ומצד המלכות, ומפרש דרגין דאתפשטו מסטרא דלעילא המלאכים שמתפשטים מצד ת"ת הם אקרון ממשלת היום לפי שהם שולטים ביום דרגין דאתפשטו מסטרא דלתתא המלאכים המתפשטים מצד המלכות, הם אקרון ממשלת הלילה לפי שהם שולטים בלילה, ומה שכתוב ואת הכוכבים שאר חילין ומשיריין דלית לון חושבנא הם שאר צבאות ומחנות שאין להם מספר המשתלשלים ממלאכי תו"מ עד כמה רבבות מדרגות דכלהו תליין בההוא רקיע השמים חי העולמים. שכולם תלויים ביסוד הנקרא רקיע של התפארת הנקרא שמים, והוא נקרא חי העולמים לפי שמשפיע שפע וחיות לכל העולמות שלמטה ממנו, שנאמר דכתיב ויתן אותם אלהים היינו הבינה ברקיע השמים ביסוד של התפארת להאיר על הארץ. על המלכות, ר"ל שאלו החילים מושכים השפע מהיסוד אל המלכות. ומסיים דא הוא רקיעא דאיהו כללא דכולהו ל"ן דנטל כל נהורין והוא נהיר להאי נהורא דלא נהיר והיא תליא ביה. ר"ל היסוד הוא רקיע שהוא כללות הכל, כי הוא נוטל כל האורות והוא מאיר למלכות שהיא נקראת מראה שאינה מאירה, והיא המלכות תלויה בו.

ויאמר אלהים ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף על הארץ על-פני רקיע השמים:

ויאמר אלהים ישרצו המים וכו'. ר"ל יתאצלו המים העליונים דהיינו מספירת החסד דרך ספירת היסוד לשכינה למלכות דאצילות ומשם לעולמות בי"ע שבהם יש לצורות העליונות, זהו "ויברך אותם" לקבל מלמעלה מעולם האצילות ללא הפסקה ולהוליד למטה בעולמות בי"ע.

"ועוף יעופף על הארץ". רוצה לומר שישפיעו זרועות עולם חורג למכריעים תפארת ויסוד ומשם לשכינה מלכות הנקראת "ארץ" וזהו יעופף כלומר יאציל אצילותו וכחו על התפארת והעטרה מלכות.

עוד יש לרבותינו זכרונם לברכה בפסוק הזה ענין על המלאכים בספר הזוהר (ח"א ל"ד) וזה לשונם **ועוף¹²⁵ יעופף על הארץ אליו שליחי עליון** הם מלאכים הנקראים אישים שהם קרובים לבחינת אנשים, והם עושים שליחות לבני אדם ברצון קונם **דאתחזון לבני נשא בחיזו דבר נש**. הם נראים לעין בשר של בני אדם בצורת אנשים וזה **משמע** ממה **דכתיב** שנאמר **יעופף על הארץ**. דהיינו שיעופף ויתלבש על הארץ בגוף גשמי **י"ב ע"א** **אליו דאית אחרנין** לפי שיש מלאכים אחרים יותר גבוהים **דלא אתחזון אלא ברוחא ממש לפום סכלתנו דבני נשא** שאינם מתראים בעין בשר אלא מתגלים ברוח שלהם ומושגים רק לפי השגת השכל של בני אדם **אליו כן** לכן **לא כתיב באליו** לא כתוב באלו המלאכים **למיניהו** בפסוק ועוף יעופף על הארץ **כאנון אחרנין דכתיב בהו ואת כל עוף כנף למיניהו** שהם המלאכים שאינם משתנים ואינם מתגלים בעולם בצורת אדם **אליו דאליו לא משניין ממיניהו לעלמין** לפי שאלו המלאכים אינם משתנים מצורתם לעולם **פהני אחרנין דלא כתיב בהו למיניהו**. כמו המלאכים האחרים שלא כתוב בהם למיניהו, לפי שהם אינם מין אחד תמיד כי משתנים מצורתם העליונה לצורת בני אדם **ואי תימא** ואם תאמר מה ראייה ממילת מיניהו שאינם משתנים מצורה לצורה הרי **אית בהו דמשניין דא מן דא**. הרי יש בהם מינים משונים אלו מאלו כל אחד למינו (כי יש מהם בחינת מים מצד החסד, ויש בחינת אש מצד הגבורה, ויש בחינת רוח מצד התפארת) ואפשר שכוונת מיניהו להורות על ריבוי המינים, ולא להורות שאינם משתנים מצורה לצורה, ומתקן **הכי הוא ודאי דהא אית בהו דמשניין אליו מאליו** כן הוא ודאי שיש בהם שהם משונים אלו מאלו, אבל זה אין אנו למדים ממילת מיניהו **אליו כן כתיב ומשם** לכן כתוב ומשם יפרד היינו ממלכות דאצילות הנקראת שם, בעולם הבריאה **יפרד** יש פירוד בין מדרגת המלאכים ויש בהם מינים שונים, אמנם מילת למיניהו באה ללמד שאינם משתנים מצורה לצורה.

46

רמז כי הראות המלאכים בשני עניינים: האחד בראיית העין ממש כי לובשים צורה כאשר יתבאר בפרשת וירא בגזרת האל, ועל השתנותה לא כתיב בהם למיניהו. והאחר הוא במראה הנבואה כעניין זכריה ועל ההשגה ההיא נאמר למיניהו:

בראשית רבה (א, ג) אימתי נבראו המלאכים? רבי יוחנן אמר בשני נבראו המלאכים הדא הוא דכתיב (תהלים קד) המקרה במים עליותיו וגו'. וכתוב עושה מלאכיו רוחות. רבי חנינא אמר בחמישי נבראו שנאמר ועוף יעופף וכתוב ובשמים יעופף. והבן כי לדברי שניהם כי בריאת המלאכים היתה ביום פעולת המים בשני כתיב יהי רקיע בתוך המים ובחמישי כתיב ישרצו המים. וידוע שהמים משתנים במראיתם לכל גוון שאדם מראה להם שנאמר (משלי כז, יט) "כמים הפנים לפנים" כן הענין במלאכים הנדמין לבני אדם כי הנבראים יחד במאמר אחד דומין זה לזה במפורש במלאכת כל יום ויום:

מדרש רות, (זו"ח רות צ"ט ע"א) **רבי קיסמא בר רבי ינאי פתח**, לפרש מה שכתוב (תהלים קד, ד) **עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש ליהט**. ואמר ש- **אית מלאכין דאינון מרוח**, יש מלאכים שהם מרוח **ואית מלאכין דאינון מאשא**, ויש מלאכים שהם מאשא¹²⁶ **דא יהיב מדיליה לחבריה**, כל אחד נותן משלו לחברו **אליו דאית שלמא ביניהו**. לפי שיש שלום ביניהם ועל דא, **אינון דנחתין**, ועל כן אלו המלאכים היורדים למטה לעולם השפל **מתרי יסודי אילין נחתין**. יורדים מאלו שני יסודות של רוח ואש. כי מלאכי האש מקבלים יסוד הרוח ממלאכי הרוח ומלאכי הרוח מקבלים יסוד האש ממלאכי האש **פד נחתי מתלבשין יתיר באוירא דהאי עלמא**, ואתגלימו. וכשיוורדים לעולם הזה מתלבשים יותר באויר של העולם הזה ומתגשמים. וממשיך ואומר **אינון דאתערבו בהאי עלמא**,

¹²⁵ אמרו חכמי הקבלה (בא"ח לשון חכמים ועוד) עוף זה יסוד כי עוף גימ' יוסף.

¹²⁶ דע שמים אש רוח ועפר אלו ספירות חסד גבורה תפארת ומלכות. החסד והגבורה כלולים זה בזה ושניהם כלולים בתפארת ומלכות כמו שמבאר.

אלו המלאכים המתערבים בין בני העולם הזה **מִתְלַבְּשׁוֹן בִּיסוּדֵי דְהָאֵי עֲלֵמָא**, הם מתלבשים ביסודות של העולם הזה, דהיינו שמתלבשים גם ביסוד העפר והמים **וְלֹא יָכִילוּ לְפָרְחָא וְלֵאֲתָבָא לְאַתְרֵיהּ, וּמִתְעַבְּבוּ הָכָא**. שוב אינם יכולים לפרוח ולעוף ולשוב למקומם, ומתעכבים כאן שבעה ימים רצופים **פִּיּוֹן דְשִׁבְעָה יוֹמִין אֲתַעְבְּבוּ הָכָא, דָּא בְּתֵר דָּא**, כיון שהתעכבו כאן שבעה ימים ברציפות **לֹא אֲתַהֲדְרוּ תַּמָּן** שוב אינם חוזרים למקומם.

כוונת רז"ל היא, כי המלאכים לובשים צורה אף בהיותם משמשים למעלה כמו שאמרו (ספר הפליאה וספר סודי רז"א) ומתעטפים כסות אש לבנה וכן האמת:

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּיִמִּים הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׁת אֲשֶׁר שָׂרָצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב:

התנינים הגדולים הם ארבע מחנות שכינה שהם בעולם הבריאה עולם הכסא והם: חו"ג תו"ם ונקראים: אריה (חסד) שור (גבורה) נשר (תפארת) אדם (מלכות) ונאצל מהם בעולם היצירה מלאכים מיכאל (חסד) גבריאל (גבורה) אוריאל (תפארת) רפאל (מלכות) ונאצל מהם בעשיה כדוגמתם והם ד' רוחות העולם: דרום (חסד) צפון (גבורה) מזרח (תפארת) ומערב (מלכות) והם היסודות: מים (חסד) אש (גבורה) רוח (תפארת) ועפר (מלכות) וכל אחד מהם מקבל שפע מאחת מן המדות מן הספירות כענין שנאמר "עליהם עוף השמים ישכון" (תהלים קד, יב) כי משם קיום מלאכי השרת כמה דאת אמר ובשתיים יעופף (ישעיהו ו, ב). מיכאל מימין המקבל מן החסד על כן הוא כהן גדול כי (משלי טז, ו) "בחסד יכופר עוון". גבריאל משמאלו המקבל מן הגבורה ושמם מוכיח עליו על כן הוא שר צבא. ועל כן אמרו בברכות (ד ע"ב) מיכאל באחת¹²⁷ גבריאל בשתיים. אוריאל בתפארת לפניו מקבל מן הרחמים תפארת שהיא הנקדאת שמש שמשם אורה יוצאה לעולם דהיינו מלכות רוצה לומר ממזרח תפארת. זהו שנאמר לפני לא יראו (שמות לג, כג) רוצה לומר אוריאל הוא הנקרא פנים. רפאל במערב מקבל מן השכינה כדי לרפאות שבר אפרים דהיינו השכינה חזר כאן שבט אפרים כי הם חונים ימה. והרמז מרכבו ארגמן (שה"ש ג, י) בראשי תיבות א'ו'ר'י'א'ל ר'פ'א'ל ג'ב'ר'י'א'ל מ'י'כ'א'ל נ'ו'ר'י'א'ל. הם מרכבת השכינה. ובענין הדגלים יתבאר זה בגזרת האל. ושם כל מלאך לפי פעולתו.

ובספר הבהיר (אות פ') כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, שמו מעניינו שמו מורה על מהותו¹²⁸ דכתיב "וכל אשר יקרא לו האדם נפש היה הוא שמו" (בראשית ב, יט) כלומר גופו הוי כך. ומנלן דשמה גופא הוי דכתיב "זכר צדיק לברכה ושם רשעים ירקב" (משלי י, ז) אטו שמו ירקב אלא גופו.

"ואת כל נפש החיה הרומשת" זהו הרוח הפנימי הנמשך להם מלמעלה שהוא קיום למלאכים. "אשר שרצו המים" י"ב ע"ג הם המים העליונים חסד כי הם ראש לבניין שאלו שבעת הימים: חג"ת נה"ם שנאמר "עולם חסד יבנה". והכתות המתפרנסות משם צריכות לקבל כל אחת ואחת שפע לפי פעולתה.

¹²⁷ כתב מרן הבא"ח בספרו בניהו בן יהוידע (ברכות דף ד/ב) "ורבינו האר"י ז"ל בשער מאמרי רבותינו ז"ל פירש מיכאל הוא בחסד, ולכן אינו נגלם באויר עולם הזה, אלא רק ביסוד המים כנגד החסד, ולכך בקפיצה אחת יכול לקפוץ כל העולם אחרי רדתו והתלבשותו בו, אך גבריאל ברדתו לעולם הזה מתלבש במים ובאש שהם חסד וגבורה, שמדתו מצד הגבורה, ואם יהיה נגלם באש מכל שכן במים, כי לעולם שמאלא אצטריכא לימינא, אבל ימינא לא אצטריכא לשמאלא, לכן מוכרח שיתלבש בשני יסודות אש ומים, אמנם אליהו בארבע, כי דרגיה לתתא מהאי באר, כנזכר בזוהר פ' ויצא, ולכן מתלבש בארבע יסודות וכו', עד כאן דבריו, עיין שם, והנה בזה הטעם מוכן מה שכתוב בילקוט ראובני דמיכאל ממונה על הים, והיינו משום דהוא מצד החסד דנגלם במים בלבד, גם בזה מוכן בס"ד הטעם מה שכתוב בגמרא דפסחים דף ק"ה, דאמר גבריאל לפני הקב"ה אני ארד ואקריר מבפנים ואקדיח מבחוץ, עיין שם, והיינו משום שהוא נגלם בשני יסודות אש ומים לכך עושה שני פעולות הפכיות קירור וחימום:

¹²⁸ כמ"ש (בבא בתרא ע"ח ע"ב) למה נקרא שמו סיה? שמהלך אחר שיחה נאה וכו'. ודע שלכל בעלי החיים שורש רוחני שמחיה אותו.

"וואת כל עוף כנף למינהו" כד"א ובעל כנפים שהם המלאכים יגיד דבר (קהלת י, כ). יגיד היינו ימשיך את שפע המלכות דאצילות הנקראת "דבר".

ספר הזוהר (ח"א לד ע"ב) **רבי יוסי אמר** אלו המלאכים הנקראים עוף השמים **כלהו משיית גדין** כולם יש להם שש כנפיים **ולא משניין לעלמין**. ואינם משתנים לעולם **ובליני כד פתיב למינהו**. ולכן כתוב בהם למינהו ומפרש **מאי למינהו**. **לזינא דלעילא**. יש להם צורה של מעלה בלבד ולא משתנים לצורת בני אדם **ואלין טאסון ושאטון עלמא בשיית** והם טסים ומשוטטים בעולם בשש כנפיים **וחמאן עובדין דבני נשא וסלקין לון לעילא**. והם משגיחים ורואים מעשי בני אדם ומעלים אותם למעלה להעיד עליהם **ועל דא פתיב**, (קהלת י, כ) **גם במדעך מלך אל תקלל ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר כי עוף השמים יולידך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר** פירוש, אפילו בדעתך מלך, היינו מלכו של עולם, אל תקלל דהיינו תרגיזו במחשבותיך, כי עוף השמים אלו המלאכים הנ"ל יעידו עליך.

ענין אחר, התנינים הגדולים הם לוייתן ובת זוגו. וכן תרגם יונתן וברא ית תנייניא ברבייית ית לוייתן ובר זוגיה והם רומזים לתפארת ישראל זה הלוייתן והנקבה תרמוח ולשכינת עוזו. ולשון לוייתן לשון חיבור שנאמר (משלי א, ט) "כי לויית חן הם לראשך". והרמז לחיבור כנסת ישראל בהקב"ה. ואמרו רז"ל (בתי מדרשות ח"ב מדרש חסידות ויתרות) סירס את הזכר והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבוא. והרמז בסירוס הזכר על גניזת האור זה האור הגנוז שאין משתמשין בו בעולם הזה. והרג הנקבה רמז לשכינה כי הדין רפה ולא קשה. ומלחה לצדיקים לעתיד תבין מסוד ברית מלח עולם בפרשת ויקרא מבואר שמידת הדין הרמוח במלח תהיה נחוצה גם לע"ל. ומה שאמר שהיא "לצדיקים לעתיד לבוא" הוא הרמז להם שעתידיה השכינה להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק שנאמר יהיה יי צבאות לעטרת צבי וגו' (ישעיה כח, ה).

48

ואת כל נפש החיה הרומשת. אמר הרומשת מלשון רמשא שהוא בלשון ארמים לילה רמז למדת לילה מלכות כד"א "תשת חשך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער" (תהלים קד, כ).

ספר הזוהר (ח"א לד ע"ב) **רבי חזקיה אמר** מה שכתוב **הרומשת, השורצת מפעי ליה** כמו שהתחיל בלשון ישרצו המים, ומתרג' **אלא כדאמרין רמש לילא**. שמילת רומשת בלשון תרגום היא לילה **ועל דא** ועל זה נאמר (תהלים קד, כ) **בו דהיינו בלילה תרמוש כל ייב ע"ד חיתו יער** ר"ל הגם שמילת הרומשת פירושה רוחשת, עם כל זה יש כאן רמז על הלילה דהיינו שרומשים בלילה **דכלהו שלטאן בשעתא דאיהי שלטא**. שכל בעלי דינים שולטים בלילה בעת שליטת המלכות הנקראת לילה **ופתחין שירתא בתלת סטריין דפלו לילא** ופותחים בשירה בשלוש משמרות שהלילה מתחלק **וזמרי שירתא ולא משתכחי**. ומזמרים שירה ואינם שוקטים **ועל אלין פתיב**, (ישעיה סב) **המזכירים את ה' אל דמי לכם**. ואת כל נפש החיה הרומשת, דא נפש דהיה חיה זו היא הנפש דהיינו כחות הדין דקדושה של המלכות הנקראת חיה **דאיהי רומשת לד' סטרי עלמא**. שהיא שולטת לד' רוחות העולם. ומפרש **ומאן איהי חיה דאיהי רומשת**. ומי היא החיה הרומשת **הי איהא דא לילה** ר"ל שמלת רומשת פירושה לילה, כי על מלת ויהי ערב מתרגם התרגום והוה רמש, והיינו המלכות הנקראת לילה לפי שעיקר שליטתה בלילה. ומה שכתוב "ואת כל נפש החיה" הם כחות דין דקדושה של המלכות השולטים בלילה. ומה שכתוב **אשר שרצו המים למיניהם** פירושו **דמיין מלך דלין לון** ששפע מימי החסדים מגדלים אותם, ומפרש **דכד אתי סטרא דדרום** כשבא ומתעורר החסד שבצד דרום **שראן מיין נפשים ומתפשטים** (מלשון שריעו מיא) מימי השפע שנקרשו במלכות על ידי הגבורה שבצפון **ובלין לכל סטריין** והם נמשכים לכל הרוחות. ר"ל לכל הכחות של המלכות שהם מלאכי הדין **וארבי נמא** הם מלאכי המלכות שהם בה כאניות בים **אזלין ועברין** אז הם יכולים ללכת ולעבור לפעול פעולתם לצורך הנהגת העולם **כמה דאת אמר**, (תהלים קד) **שם אניות** אלו מלאכי המלכות **יהלכון, לוייתן** אלו הממונים

על מחנות השכינה שהקב"ה יצרם להעלות את השכינה לצורך היחוד הנקרא בחינת שחוק ושמחה ולכן **זו יצירת לשחק בו.**

וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פָּרוּ וּרְבוּ וּמָלְאוּ אֶת הַבָּיִת בְּיָמֵי וְהָעוֹף יִרְבַּ בָּאָרֶץ:

לשון ברכה הוא מלשון בריכת מים, ורוצה לומר המשכת המקור מלמעלה למטה. ובסוד התפילות בפרשת וירא ארמוז די למבינים בגזרת האל.

ולפירוש הראשון שפירש הפסוק על המלאכים כגון מיכאל ברכתם היא שמשפיע לכל אחד כחו מן הכחות עליונות שיקבל שפעו וכחו מספירת החסד כדי שיוכלו לפעול פעולתם הן לרחמים הן לדין. ולפירוש השני שפירש בראשית המאמר שאמר שימשך השפע מאצילות לבי"ע היינו יהיה ברכתם מן המקור עליון, ובדעת חזקוני ימלאו וגו' (משלי כד' ד').

והעוף ירב בארץ. לפירוש הראשון רמז כי הויית המלאכים היא מן הארץ העליונה מלכות כי משם אצילותה נראה שצריך לגרוס אצילותם כי המלאכים נאצלו ממנה וע"כ ברוב המקומות שכתב בהם ראית המלאך יש בו ענין שרומז לדין כי המלכות דין רפה כענין (שמות ג, ב) "לבת אש" האש רומזת אליה (במדבר כב, כג) "וחרבו שלופה בידו" חרב תרמוז לדין ולמלכות וכיוצא בהן. ולפירוש השני ירמוז לכחות הנאצלות בארץ שנאמר "כל הנחלים הולכים אל הים" (קהלת א, ז). דהיינו כל הו"ק הולכים אל המלכות, דהיינו מקבלים את ביטויים והוצאת לפועל בה.

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ זֹחֶה לְבַיִתָּהּ בַּהֲמָה וְרִמִּישׁ וְזִוְיָתוֹ-אֲרֶץ לְבַיִתָּהּ וַיְהִי-כֵן:

49

ויאמר אלהים תוצא הארץ וגו'. בראשית רבה (י, ה) אמר רבי אלעזר "נפש חיה" זה רוח של אדם הראשון. ובספר הזוהר (ח"א ל"ד ע"ב) מאן איהו נפש חיה דא נפש דאדם קדמאה כד"א (בראשית ב, ז) ויהי האדם לנפש חיה. והנה כוונתם היא לנשמות שמתלבשות בזה העולם שמוצאם מן הארץ העליונה המלכות הנקראת ארץ הנזכרת הנה. וכבר רמזתי זה למעלה. ובפסוק (במדבר ט"ז, כ"ב) "אל אלהי הרוחות לכל בשר" נרמז ענין זה שהמלכות היא המוציאה את נפש בני האדם והיא הנקראת צרור החיים וראה כי צרור גימ' מלכות. וגם בספר הזוהר דייקו רוחת כתיב היינו המלכות. והבן זה. וחיתו ארץ י"ג ע"א יתכן שהווי"ו ירמוז למכריע ראשון: תפארת נקרא מכריע ראשון שהוא מכריע בין חסד וגבורה.

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצֶלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הָרִמִּישׁ הָרֹמֵשׁ עַל הָאָרֶץ:

במלת "נעשה" רבו בו הפירושים יש מרבותינו ז"ל שאמרו (שמו"ר ג, א) כי נמלך בפמליא של מעלה ויש שאמרו (בר"ר ח, ז) בנפשותיהם של צדיקים נמלך. ועוד אמרו (בר"ר ח, ג) בלבו נמלך. משל למלך כתר שבנה פלטרין אלו שבעת ימי הבניין על ידי אדריכל חכמה ראה אותה ולא ערבה לו על מי יש לו להתרעם לא על אדריכל אתמה. כך ויתעצב אל לבו. יש לך לדעת כי כל פועל ודבור הנאמר בבורא יתעלה הכל על ידי מדותיו כמו שרמזנו למעלה. ויש לנו לדעת באי זו מידה נעשית הפעולה ההיא כאשר יתבאר פעולת הנשמה באיברי הגוף. כי ידענו כי אין פעולה לגוף זולתי הנפש המניע אותו, ופעולת הנפש היוצאים לפועל באיברי הגוף פעמים הם באבר זה ופעמים באבר זה ע"כ נראה לפרש כי נמלך בדברים המתקנים המציאות אשר באמצעותם יצא כל דבר למעשה.

אמנם הנראה מכוונת רז"ל כי מאמר "נעשה אדם" היה מאמר המדה העשירית. מעשרה מאמרות בהם נברא העולם והוא בחינת המלכות ואמרם "בפמליא של מעלה" רמז למדות היינו הספירות אשר עליה. וכן "בנפשותיהם של צדיקים" רמז למדות המיוחדות לאבות, חג"ת. ויש מפרשים כי רמז על מקום קיום הנשמות שהוא השכינה וזהו מאמרם "בלבו נמלך" כי מלת לב רומזת אליה כאשר נבאר בפסוק (בראשית ו, 1) ויתעצב אל לבו.

ספר הזוהר (ח"א לד ע"ב) **רַבִּי שְׁמַעוֹן קָם וְאָמַר מִסְתַּכֵּל הָיוּנָא**, מסתכל הייתי ומעיין בשכלי במעשה בראשית בעניין בריאת האדם, והשגתי **דְּכַד בָּעָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְמַבְרִי אָדָם**, שכאשר רצה הקב"ה לברוא את האדם הראשון **אֶזְדַּעְזְעוּ כָּל עֲלָאִין וְתַתָּאִין** הזדעזעו העליונים שהם חו"ב והתחתונים שהם תו"מ. ענין ההזדעזעות הוא שנתעורר הזכר מאליו אל המלכות בסוד "כד סליק ברעותא" ללא התערבות התחתונים כי אדם אין להעלות מ"ן. ור"ל שלצורך הולדת נשמת אדם הראשון עלו תו"מ בחיק חו"ב, דהיינו אותיות ו"ה שבשם עלו ל"ה, ושם קבלה המלכות את המ"ן מאימא בהשאלה ועי"ז התייחדו פב"פ והולידו את נשמת אדה"ר, ואמר **וְיוֹמָא שְׁתִּיתָאָה** הוא היסוד שדרכו עולים המ"ן של התחתונים **הָוָה סָלִיק בְּדַחֵי עַד דְּסִלְקָא רְעוּתָא עֲלָאָה** היה עולה במדרגותיו עד שהעלה את המ"ן לבניה **וְנִהְיִר שְׁרִירָתָא דְּכָל נְהוּרִין**. ואז האירה הבינה, שהיא ראשית שבעת ימי הבנין, את אורות המוחין דגדלות לצורך יחוד תו"מ שעלו אליה **וּפְתַח תְּרַעָא דְּמִזְרַח** והבינה פתחה את שער התפארת שהוא נקרא מזרח, והביאור הוא שיסוד הבינה התגלה בחזה התפארת **דְּהָא מִתְמָן נְהוּרָא נָפִיק**. כי מהתפארת יוצא אור הארת הבינה **וְדְרוֹם אַחְמִי תוֹקְפִי דְּנְהוּרָא דְּיָרִית מְרִישָׁא** והחסד הראה תוקף אורו שירש מהדעת **וְאַתְתַּקֵּי יִיג עֵיב בְּמִזְרַח** והתחזק ע"י הארת הבינה שנתגלתה בתפארת **מִזְרַח אֲתַקִּיף לְצַפּוֹן** התפארת נתן תוקף לגבורה **וְצַפּוֹן אֲתַעֵר וְאַתְפַּשֵּׁט וְקָרִי בְּחֵיל סָגִי לְמַעְרָב** והגבורה התעוררה והתפשטה וקראה בכח גדול למלכות **לְמַקְרָב וְלֹא שְׁתַּתְּפָא בְּהִדְיָה**. להתקרב ולהשתתף עם התפארת בסוד החיבוק **כְּדִין מַעְרָב סִלְקָא בְּצַפּוֹן וְאַתְקַשֵּׁר בֵּיהּ**. ואז המלכות עלתה בגבורה ונקשרה בו בבחינת החיבוק בסוד שמאלו תחת לראשי **לְבַתֵּר דְּרוֹם אֲתִיָּא וְאַחִיד בְּמַעְרָב**. ואח"כ החסד בא ואחז במלכות בסוד ויימנו תחבקי **וְסַחְרִין לִיה דְּרוֹם וְצַפּוֹן דְּאֶזְלִין גְּדִירִי נִתָּא**. ואז הקיפו אותה החסד והגבורה שהם סוד ב' זרועות ונעשו גדר הגן שהיא המלכות **כְּדִין מִזְרַח קָרִיב בְּמַעְרָב** אז התפארת התקרב למלכות ומתייחד עימה **וּמַעְרָב שְׂרָיָא בְּחֻדָּהּ** והמלכות שורה בשמחה מחמת אור היחוד **וּבְעָאָת מַכְלָהּ** ומבקשת מכל פרצופי האצילות **וְאָמַר נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדִמוּתֵנוּ**. דהיינו שכל אחד יתן מחלקו לאדם הראשון, ועי"כ יוכל האדם להתקשר אליהם ולתקן ולייחד העולמות. נודע ש"צלם" הוא מצד הזכר ו"דמות" מצד הנקבה, לכן חכמה יתן בבחינת חיה, ובינה תתן נשמה, תפארת יתן רוח והמלכות נפש **דְּלֵהוּי פְּלוֹנָא דָּא** כדי שיהיה צלם האדם כדוגמת התפארת בשש קצוותיו **בְּאַרְבַּע סְטֻרִין** בבחינת חג"ת ויסוד **וְעִילָא וְתַתָּא**. בבחינת נצח והוד **וּמִזְרַח אֲתַדְבֵּק בְּמַעְרָב וְאַפִּיק לִיה**. ואז על ידי שהתפארת נתדבק ונתייחד עם המלכות הוציאה המלכות את נשמת אדם הראשון **וְעַל דָּא תִּנּוּן** ועל זה אמרו במדרש בראשית רבה (י"ד, ח) **אָדָם מֵאֲתֵר דְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ נִפָּק** אדם הראשון יצא ונולד ממקום בית המקדש דהיינו ממלכות הנקראת בית המקדש. וכן זה מ"ש (בר"ר יד, ח) אדם ממקום כפרתו נברא.

ואם תחפוץ להבין המאמר הנכבד הזה מן הקצוות שהזכיר וסדר ייחוס זו בזו צריך אתה לדעת מאמרם (זבחים סב ע"ב ועוד) **כל פינות כלומר פניות שאתה פונה, לא יהו יהיו אלא דרך ימין. ובעניין הקפת המזבח בפרשת תרומה יתבאר בגזרת האל.**

הנה שביארנו מלת "נעשה". ובמלת אדם נתעוררו רבותינו ז"ל בספר הזוהר כי האל"ף רומזת לראשונה כתר שהוא א' בספירות¹²⁹ כאשר ידעת. הדל"ת לשכינה שהיא דלה ואין לה אור משלה כי היא הדל"ת רבתי שבאחד. המ"ם סתומה אמרו כי רומזת למ"ם סתומה שבמלת לסרבה המשרה (ישעיה ט, ו) **אולי כוונתם היתה לרמוז למה שכתוב ודוד עבדי היינו השכינה או נפש דוד המלך המתגלגלת בכל דור נשיא להם לעולם** (יחזקאל לז, כה). וראשי תיבות

¹²⁹ הגם שכבר ביארנו שהחכמה היא ראשונה כבר היה לכך הסבר שהחכמה היא ראשונה לקבל השפע.

מאדם אדם ד'וד מ'שיח יודיעוך סוד זה: כי אדם הראשון ודוד המלך אחד הם כי כל חיי דוד מאדה"ר. והמשיח הוא משיח בן דוד.

ספר הזוהר (ח"א לד ע"ב) **רָזָא דְשִׁמְאָ דָא דְסָלִיק אָדָם**. סוד שם מ"ה עולה בגימ' אדם והוא סוד התפארת שבעולס האצילות **אָדָם מְרָזָא סְתִימָא עֲלֵאָה** אדם, היינו תפארת דאצילות, נאצל מכח ספירת הכתר הסתומה והחכמה העליונה וזה רמז במילה חכמה כח מ"ה, כח ר"ת כ'תר ח'כמה. באור נוסף לשם אדם **אָדָם רָזָא דְאֵתוֹן** ג' אותיות אד"ם רומזות למה שהתבאר כאן והוא **דְּהָא אָדָם כָּלִיל לְעִילָא** האדם העליון שה"ס ספירת התפארת היא כלולה מהכתר החכמה והבינה **וְכָלִיל לְתַתָּא** במלכות. ומפרש: **אָדָם א' לְעִילָא לְעִילָא**. אות א' של אדם רומזת לכתר שהוא למעלה כלומר הוא למעלה מחכמה ובינה שהן למעלה מן התפארת (אין שום מילה מיותרת או כפולה בספר הזוהר) אות אלף מורה על הכתר הנקרא פל"א **ס סְתִימָא דְאִיָּהִי ס מְלִסְרָבָה הַמְשָׁרָה**. אות ס רומזת על הבינה שהיא סתומה ונעלמת וגם החכמה כלולה עמה ועליהם נאמר (זוהר ח"ג קכ ע"א) "דלא מתפרשין לעלמין" שאינם נפרדים והם תמיד בסוד היחוד **ד' תַּתָּא דְסְתִימָא בְּמַעְרָב**. אות ד' של אד"ם רומזת למלכות שהיא ד'לה. הרי שאותיות אד"ם רומזות לספירות שמהם קבל חלקי נשמתו ולכן נקרא אד"ם **וְדָא כָּלִיל דְלְעִילָא וְתַתָּא**. וזהו שאמרנו שאדם כלול מלמעלה דהיינו כח"ב שהם למעלה ממנו ומלמטה זו המלכות **אֵתְתִקֹן לְעִילָא אֵתְתִקֹן לְתַתָּא**. לפי שהאדם העליון נתקן מלמעלה דהיינו בכח"ב שהאצילו את האדם ואח"כ נתקן הכל במלכות והיינו לתת **אֵלִין אֵתוֹן** אלו אותיות אד"ם **כַּד נִחְתִּי לְתַתָּא כָּלְהוּ כַּחְדָא בְּאִשְׁלִמוּתִיהָ** כשירדו למטה להכלל באדם התחתון, ירדו כולם יחד בשלימות **אִשְׁתַּכַּח דְּכָר וְנוֹקְבָא**. נמצא בהם זכר ונקבה, כי הזכר הוא בחינת שם הו"ה גימ' כ"ו והנקבה בחינת חו"ה גימ' י"ט ושניהם גימ' אד"ם.

רמז כי שם אדם רומז באותיותיו לזכר ולנקבה, כי הוא שם לשניהם שנאמר (בראשית ה, ב) **"וּיקרא את שמם אדם"**.

51

"בצלמנו כדמותינו" לפי הפשט נאמר בו צלם ודמות על הנשמה י"ג ע"ג המשכלת שיש בו, מה שאין כן לשאר בעלי חיים. אמנם לפי המאמר שכתבנו למעלה מספר הזוהר **"דיהוי כגוונא דא בארבע סטרין ועילא ותתא"**, ירמז כי האדם כלול מן העליונים: ידיו רומזין לזרועות עולם חו"ג, הלשון והברית כנגד המכריעים דעת ויסוד גם חוט השדרה למכריע ראשון תפארת השוקים כנגד הענפים נצח והוד הלב כנגד הים הגדול או בת זוגו מלכות ואלו הם סימנים עשויין לדמיון העליונים כאשר אפשר בפרשת ויחי בע"ה¹³⁰.

ספר הבהיר (אות קע"ב) שבע צורות קדושות יש לו להקדוש ברוך הוא וכולן כנגדן באדם שנאמר (בראשית א, כז) **"בצלם אלהים ברא אותו זכר ונקבה ברא אותם"** ואלו הן: שוק ימין נצח ושמאל הוד יד ימין חסד ושמאל גבורה גוף תפארת וברית יסוד הרי שש והא אמרת שבע? שבעה הוי באשתו מלכות דכתיב (שם ב, כד) **"ודבק באשתו והיו לבשר אחד"**. משל למה הדבר דומה למלך הקב"ה שעלה בלבו סליק ברעותיה ליטע בגנו בכתר הנקרא גן כלפי מה שעליו ט' אילנים זכרים והם היו כמוסים בכתר ולא היה אז מחשבה ליטע נקבה כי זה היה קודם חטא אדה"ר והיו כולם דקלים הם ט' ספירות מהכתר עד היסוד. אמר לאחר חטא אדה"ר כשיהיו כולם מין אחד זכרים אי אפשר להתקיים. מה עשה? נטע אתרוג מלכות ביניהם והוא אחד מאותן

¹³⁰ כתב שם הרב וז"ל: "צורת האיברים שבנו שהם עשויין לדמיון סימנים לענינים סתומים עליונים שאין הדעת יכולה להשיג וזה הדמיון אינו גופני כלומר בעצם ותבנית אלא בדמיון זכרון כמי שכותב ראובן בן יעקב שהרי אין אותיות אלו צורת ראובן בן יעקב ותבניתו ומהותו אלא זכרון שזה ראובן בן יעקב הכתוב הוא סימן לאותו עצם והתבנית הידוע הנקרא ראובן בן יעקב. ולפי שהשם יתעלה ויתברך רצה לזכותינו ברא בגוף האדם כמה איברים נסתרים ונפלאים כדמיון סימן למעשה מרכבה".

התשעה שעלה בלבו להיות זכרים ואתרוג מאי הוי נקבה והיינו דכתיב פרי עץ הדר מלכות וכפות תמרים יסוד.

ומזה הטעם נקרא האדם עולם קטן בעבור היותו כלול מן הכל כי כל איבריו הם דמיון וסימן לעליונים כמה דאת אמר (איוב י"ט, כ"ו) "ומבשרי אחזה אלוה".

ענין אחר, כבר ביארנו כי הקב"ה הוא נשמה למדותיו דהיינו הספירות וממנו חיותם דהיינו האור והמוחין שנמשכים ממנו ללא הרף ואצילותם והם נאצלו ממנו ופעולתו על ידיהם בסוד וכל מעשהו באמונה דוגמת הנשמה באיברי גופה. והתבונן כי כל הנמצאות ואף ההיות עליונות הם בענין זה וכל אחת נשמה לחברתה דהיינו היחידה היא נשמה לחיה, וזו נשמה לנשמה, וזו נשמה לרוח, וזו נשמה לנפש עד הנשמה עליונה לכולם הנקראת נשמה לנשמות יתעלה ויתברך:

ספר הזוהר (ח"א כ ע"א) באגוז יש ג' קליפות והפרי מונח בתוכו וכלא מוחא לו הפרי הוא בחינת המוח ובחינת הקדושה וכמה קליפין חפין למוחא. וכמה קליפות מכסות על המוח וכל ייגע"ד עלמא פהאי גוונא עילא ותתא ר"ל שכך ברא הקב"ה את כל העולם למעלה באצילות ולמטה בבי"ע מריש רזא דנקודה עלאה עד סופא דכל דרגין. מראשית נקודה העליונה שהיא החכמה (כפי שמפרש לקמן) עד סוף כל המדרגות, שהפנימי הוא בחינת מוח והחיצון הוא בחינת קליפה פלהו איהו דא לבושא לדא, ודא לדא. כולם לבושין זל"ז וזל"ז עד דאשתכח דהאי קליפה להאי והאי להאי עד שנמצא שמדרגה התחתונה היא בחינת קליפה למדרגה שלמעלה ממנה. ומפרש את השתלשלות המדרגות נקודה קדמא היינו חכמה דאצילות הנה נהירו פנימא היא נעשית אור פנימי דלית ליה שעורא שאין שיעור להשיג בחכמתו יתברך כי הוא וחכמתו אחד ואין שם מקום שאלה כלל, ואי אפשר למנדע זכיכו ודקיקו ונקיו דיליה. נקט כאן ג' לשונות שאלו ג' בחינות באור: זכות האור, דקות העילוי ונקיותו דהיינו מאחיזת החיצונים עד דאתפשט פשיטו. עד שנתפשטה מהחכמה התפשטות אור והוא פשיטו דהיה נקודה אתעביד חד היכלא ואותה התפשטות נעשית ממנה הבינה שהיא היכל החכמה לאתלבשא והיא נקודה נהירו דלא ידע שתתלבש בה החכמה שהיא אור שאי אפשר להשיג לסלאו זכוכא דיליה לרוב זכותו, ומפרש היכלא דאיהו לבושא לההוא נקודה סתימא איהי נהירו דלית ליה שעורא. גם הבינה המלבישה את החכמה אורה גדול שאין לו שיעור, אבל ועם כל דא לאו דקיק וזכין איהו פהיה נקודה קדמא טמיר לניז. עם כל זה אין אור הבינה דק וזך כאורה של החכמה שהיא סתומה וגנוזה לגמרי מלהשיגה והוא היכלא אתפשט פשיטו אור קדמא. הבינה נתפשט אורה והוציאה את החסד, והוא סוד אור יום הראשון של מעשה בראשית וההוא פשיטו איהו לבושא לההוא היכלא והחסד נעשה לבוש לבינה, ועל ידו הוציאה הבינה את שאר חמשה הקצוות גתנה"י, כדי שכולם יהיו נוטים לצד החסד, והבינה היא דקיק וזכין פנימא יתיר דקה זכה ופנימית כדלעיל יותר מאור התפארת הכולל בתוכו ו"ק, וכמו כן גם מפאן ולהלאה אתפשט דא בדא ואתלבש דא בדא. כי כלספירה תחתונה מלבישה לספירה שלמעלה ממנה עד דאשתכח דא לבושא לדא ודא לדא. עד שנמצא שכל הספירות הם לבושים זה לזה דא מוחא ודא קליפה. כי התחתון נחשב כקליפה וחיצוניות לעליון ממנו שנחשב כנגדו כמוח ופנימיות ואף על גב דדא לבושא. הגם שהתחתון נחשב לבוש לעליון, אבל אתעביד איהו מוחא לדחא אחרא. נעשה התחתון מוח למדרגה שלמטה ממנו, כי חיצוניות ספירה עליונה נעשית פנימיות לספירה שלמטה ממנה וכלא פלונא דא אתעביד הכי לתתא. והכל נעשה דוגמת זה למטה בעולם בריאה יצירה ועשיה עד פי בצלם דא איהו בר נש פהאי עלמא עד שהאדם שבעולם הזה שנברא בצלם אלהים גם הוא נברא כעין העליונים מוחא וקליפה דהיינו רוחא ונפא. שהרוח הוא המוח והגוף נחשב לקליפה וכלא איהו תקונא דעלמא וכל מה שברא הקב"ה בסדר התלבשות והשתלשלות המדרגות כולם הם לצורך תיקון העולם.

והבן זה המאמר מאד כי יגלה לך ענינים נפלאים ויסיר ממך כמה ספיקות שרמזתים במקום אחר. והבן כי הזכיר הנה שלשה דברים: שהעליונה נשמה לאשר תחתיה

והתחתונה מלבוש לאשר עליה והם: נקודה קדמאה, והיכלא, ואור קדמאה. והרמז בהם לחכמת אלהים חכמה ולבינה ולאור הגנוז תפארת וכן כל ההוויות דהיינו התחתון כלי ומלבוש לעליון, והעליון נשמה לתחתון והבן זה.

ועל כל זה יש לך לדעת ולהתבונן במה שאגלה לך עתה. כי לא תמצא בתורה שהאדם נעשה בצלם שדי או ביו"ד ה"א רק "בצלם אלהים". ועל כן אמרו קצת חכמי הקבלה כי "אלהים" מלה י"ד ע"י משותפת מא"ל וי"ה. ושם י"ה הוא דוגמה לצורה המגיעה לגוף ושם א"ל הוא דוגמא לגוף המתנועע מכחה וכמו שאין קיום לגוף בלתי הצורה המגיעה כך בהסתלק שם י"ה מאלהים ישאר אלם. זה סוד או מי ישום אלם (שמות ד, יא) בסוד סתרי תורה כענין נאלמתי דומיה החשיתי מטוב (תהלים לט, ג) כי בהעדר הטוב הגנוז ישאר אלם. דוגמת זה סוד "תתן אמת ליעקב" כי בהסתלק האל"ף שהיא בסוד אהיה מלת אמת ישאר מת, בסוד "לשונם בצמא נִשְׁתָּה" (ישעיה מא, יז) והבן זה.

שם אדם הינו הצורה הפנימית שבו

ואחרי שהאדם נעשה בדמות זה השם יש לך לדעת כי לפי כוונת רבותינו ז"ל שם אדם הנעשה בצלם אלהים לא נאמר על הגוף הבא מטפה סרוחה כי הגוף נקרא בשר אדם. וכן אמרו בספר הזוהר (בראשית כ כ"ב) **וּפֶאֱדַיִנִּישׁ אִיקְרִי לְבוּשׂא דְאָדָם** וכן אף בכחות הטומאה בשר החזיר הלבוש שלהם נקרא בשר וצורתו הבא מרוח הטומאה נקראת חזיר. וכן אומר הפסוק בהתלבשות הנשמה באיברי הגוף "עור ובשר תלבישני ועצמות וגידים תשוככני" (איוב י, יא) ואם העור והבשר הוא מלבוש לאדם על כרחך הרוח הפנימי הוא הנקרא אדם ולא העור והבשר:

53

ספר הזוהר (ח"א כ ע"ב) **וּמִהֶכָּא מְפִנִּימוֹת הָאֲצִילוֹת כָּל צִיּוּרָא דְאֶתְפָּלִיל בְּאַתְפָּשְׁטוֹ דָּא** כל ציורי הנשמות דהיינו גם הנשמות היוצאות מבי"ע וגם נשמות המלאכים **אִקְרִי אָדָם**. כולם נקראות "אדם" כיון שבי"ע הם חותם האצילות **הָדָא הוּא דְכָתִיב, (יחזקאל לה) אָדָם אֲתָם**. ודרשו חז"ל (יבמות ס"א ע"א) **אֲתָם קְרוּיִן אָדָם וְלֹא שְׂאָר עַמּוּיִן עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת פֹּכְבִּים וּמִזְלוֹת**. ר"ל עם היות שבצורת הגוף יהודים וגויים שווים בו, אבל אין שם אדם נאמר על הגוף אלא על הנשמה שיש לבני ישראל, מה שאין כן לגויים **וְכָל רוּחָא אִקְרִי אָדָם**. דהיינו **רוּחָא דְסִטְרָא קְדִישָׁא** דהיינו נפש רוח ונשמה שבו, ברם **גּוּפָא דִילִיָּה לְבוּשָׂא אִיהוּ**. הגוף הוא רק לבוש הנשמה ואינו נקרא אדם **וְעַל דָּא כְּתִיב, (איוב י, יא) עוֹר וּבָשָׂר תִּלְבִּישֵׁנִי** וּמִפְרֹשׁ **בְּשָׂרָא דְאָדָם לְבוּשָׂא אִיהוּ**. בשר האדם לבוש הוא לנשמה **וּבְכָל אֶתֶר כְּתִיב בְּשָׂר אָדָם**, ובכל מקום כתוב בשר אדם כגון (שמות ל, לב) על בשר אדם לא יסך והכוונה **אָדָם קָלוּ**. הנשמה הנקראת אדם היא הפנימית ואילו **בְּשָׂר לְבוּשָׂא דְאָדָם**. הבשר הוא רק לבוש האדם.

הנה לך בביאור כי שם אדם נופל על הצורה לא על החומר, ועל כן אין אומות העולם קרויין אדם¹³¹ כי נשמתם מרוח הטומאה. אמנם ישראל שנשמתם מרוח קדשו שנאמר (הושע יד, ט) **"ממני פריך י"ד ע"י נמצא"**, (שיה"ש ב, ג) **"ופריו מתוק"** להכי שהרמז בו לאילן הנקרא כל שמם פורחות הנשמות הם הנקראים אדם והם בצלם אלהים. ואמרו רבותינו ז"ל (שיה"ש זוטא ג) תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלם מופרשות הן נפשות ישראל מנפשות האומות שאין נפשות הצדיקים מתערבות בנפשות הרשעים. ומדרש רות (זו"ח ע"ה ט"א) כדוגמת דברא רוח ונפשא דקדושא, כך ברא רוח ונפשא מסטרא דשמאלא. כפי שברא רוח ונפש קדושה כך ברא רוח ונפש מצד שמאל ויש בזה די. ויש מפרשים כי הזכיר צלם ודמות לב' עניינים שהם ב' מדות שהזכיר מכח מדת רחמים שזה הצלם והאשה מכח מדת הדין וזו הדמות.

¹³¹ יבמות ס"א ע"א, ב"מ קי"ד ע"ב, כריתות ו ע"ב.

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים | אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם:

"ויברא אלהים את האדם בצלמו" וגו'. ספר הזוהר (ריש פ' במדבר קי"ז ע"א) רבי אבא פתח, (בראשית א) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ וְאֵל, הָאֵל קָרָא אֶתְמֹר. פסוק זה כבר התבאר במקומות רבים כגון בזוהר בראשית דף מ"ז ע"א, שמות ע"ו ע"א תיקונים דף פ"ד ע"א ועוד אבל כעת בא רבי אבא לתת ביאור נוסף תא חזי, בְּשַׁעֲתָא דְּבָרָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְאָדָם בא וראה בשעה שברא הקב"ה את האדם הראשון כדי שיהיה תכלית הבריאה לקשר כל העולמות ולהשיג אותם עֲבָד לַיה בְּדִיוֹקְנָא דְּעֵלְאִי וְתַתְּאִי, עשה אותו בצורה של העליונים, על ידי שכל ספירות עולם האצילות נתנו לו חלקי הנשמה מחלקם כגון: כתר דאצילות נתן בו יחידה וכו'. וכן עשה אותו בצורה של התחתונים שאלו עולמות ב"ע. על ידי שהם נתנו לו חלקי הנשמה מחלקם וְהָוָה כָּלִיל מַכְלָא, והיה כלול מכל בחינות הנשמה של כל העולמות. ביתר פירוט: אדם זו ספירת התפארת הנקראת אדם ונקראת ישראל. בתפארת יש שש ספירות פרטיות הנקראות חגתנה"י ומשם ששים ריבוא נשמות ישראל הנקראים אדם שנאמר (יחזקאל לד, לא) "אדם אתם". וְהָוָה נְהוּרִיָּה נְהִיר, מְסִיפִי עֲלָמָא עַד סִיפִי עֲלָמָא. והיה מאיר אורו מסוף העולם ועד סופו כי היה צנור המושך השפיע לכל העולמות מראש ועד סוף לפי שהיה כלול מכולם וְהוּוּ דְּחֵלִין קַמִּיהַ כְּלָא. והיו יראים ממנו כל הנבראים כמו שארז"ל שאפילו מלאכי השרת בקשו לומר לפניו קדוש, כי היה שלם בצלם אלקי"ם על פניו וְאֵף עַל גַּב דְּהָא אוֹקְמוּהָ, ולמרות שהחברים כבר בארו את הפסוק אֵיךְ לְאֶסְתַּכְלָא בֵּיהַ בְּהַאי קָרָא, יש עוד להסתכל ולעיין בפסוק זה שנאמר וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אוֹתוֹ, ושואל רבי אבא בֵּינוּ דְּאָמַר בְּצַלְמוֹ, מַאי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אוֹתוֹ. למה כפל עוד ואמר בצלם אלקי"ם ברא אותו? אֵלָּא וְדָאִי תָּרִין דְּרָגִין דְּכָלִילָן דְּכָר וְנוֹקְבָא, אלא ודאי בצלמו הוא קומת הזכר וצלם אלקים זו קומת הנקבה חד לדְּכָר, וזה הצלם וְחַד לְנוֹקְבָא. וזו הדמות. מה שנקרא כיום תוכן וצורה. וְכַלִּין כָּךְ ולפי שהם שתי מדרגות, לכן תו"מ דאצילות, וכנגדם אדם וחווה למטה דו פרצופין הוּוּ וְדָאִי, שני פרצופים היו ונבראו וְסִיפָא דְּקָרָא אוֹכַח, וסוף הפסוק מוכיח על זה דְּכַתִּיב זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אוֹתָם. וְכָלִיל הָוָה מִתָּרִין סְטָרִין והיה אדם כלול משני צדדים שהייתה כלולה בו גם הנקבה.

מדרש רות, (זו"ח צ"ו ע"א) בָּרָא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּאֵינֶשׁ י"ה ו"ה, דהיינו ד' אותיות שם הוי"ה דְּהוּא שְׁמָא קְדִישָׁא דִּילֵיהַ, שהוא השם הקדוש שלו, ומפרש יו"ד נִשְׁמָתָא לְנִשְׁמָתָא, וְדָא נִקְרָאת אָדָם, י' דשם הוי"ה נקראת נשמה לנשמה, שהיא הנקראת חיה, הנמשכת מחכמה וזו נקראת עיקר האדם ומתפשטין נְהוּרִין בְּתַשְׁעָה נְהוּרִין, ומתפשטים באדם אורות של החיה בתשעה אורות שהם תשע ספירות: כח"ב חג"ת נה"י שבאדם וְהֵם מְשַׁתְּלָשְׁלִין מִן י', של שם הוי"ה שהוא סוד ספירת החכמה וְהוּא אֹר אֶחָד בְּלֹא פִירוּדָא. כי באות י' לא שייך פירוד וְעַל דָּא, גּוֹפָא דְּאֵינֶשׁ, אֶתְקָרִי לְבוּשָׁא דְּאָדָם. ועל כן גוף האדם נקרא לבוש האדם, המלביש את החיה הנקראת אדם ה' ראשונה של שם הוי"ה נִקְרָאת נִשְׁמָה, והיא נמשכת מהבינה וְתוֹדוּתָא עִם י', ומתחברת עם י' של שם הוי"ה בסוד יחוד י"ה וְאֶתְפָּשִׁיט לְכַמָּה נְהוּרִין, ומתפשטת לכמה אורות באדם וְהוּא חַד והם נחשבים לאחד דהיינו החכמה והבינה שעליהם נאמר "תרין רעין דלא מתפרשן" והם י"ה בְּלִי פִירוּדָא י"ה הם תמיד יחד בלי פירוד וְעַל דָּא, ועל זה נאמר וַיִּבְרָא אֱלֹהִים שהיא הבינה שבכח החכמה בראה אֶת הָאָדָם שהוא סוד הנשמה ונשמה לנשמה בְּצַלְמוֹ בצלם ו' היינו תפארת בְּצֶלֶם אֱלֹהִים זו המלכות הנקראת אלהי"ם (ואל תקשה ממ"ש שאלהי"ם בינה כי הבינה היא השורש הגבורה העצם והמל' תוצאה) בָּרָא אוֹתוֹ, זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאֵם כו', שהם סוד נשמה לנשמה ונשמה שהם בחינת זכר ונקבה וַיִּקְרָא אֶת שְׁמָם אָדָם. ומפרש, אות ו' של שם הוי"ה נִקְרָאת רוּחַ, והוא סוד התפארת וְאֶתְקָרִי בִן י"ה. והוא נקרא בן י"ה שהם חו"ב שהם או"א, והם האצילו אותו. אות ה' אחרונה שבשם הוי"ה אֶתְקָרִיאת נְפִשָׁא, נקראת נפש והיא סוד המלכות וְאֶתְקָרִיאת בַּת. ונקראת בת לאו"א כי גם היא נאצלה מהם וְעַל דָּא, ועל כן ד' אותיות של שם הוי"ה הם סוד: אָב וָאֵם בִּן וּבַת. וְרָזָא מִדְּעִיג דְּמִלָּה וסוד הדבר כי בשם הקדוש יהו"ה במילוי אלפין"ן כזה: יו"ד ה"א וא"ו ה"א, אִיקָרִי אָדָם. נקרא אדם וְאֶתְפָּשִׁט נְהוּרָא דִּילֵיהַ, לְחַמְשָׁה וְאַרְבַּעִים נְהוּרִין, והתפשט אורו למ"ה אורות וְדָא הוּא חוּשׁ בִּן אָדָם, מ"ה. וזה הוא מספר אד"ם העולה מ"ה, (ומזה הטעם

תקנו ברכת אשר יצר את האדם ובה מ"ה תיבות) ואמר כי **וְהַשֵּׁם** יר"ד ה"א וא"ו ה"א, עליו נאמר **זָכָר ויִבְרָא** **בְּרָאִים וכו'.** כי יר"ד וא"ו שהם חיה ורוח הם סוד זכר. ושתי ההי"ן, נשמה ונפש, הן סוד נקבה ועל כולם נאמר **וַיִּקְרָא אֶת שְׁמֵם אָדָם.** שהוא כולל את הנשמה לנשמה, נשמה, רוח ונפש כנ"ל. **וְאַחֲרַי כֵּן יִצָּר** הקב"ה את הַגּוּף, של האדם **דְּכָתִיב** (בראשית ב, ז) **וַיִּיצֶר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עֹפֶר מִן הָאֲדָמָה** שהוא הגוף **וַיַּפַּח בְּאַפּוֹ נִשְׁמַת חַיִּים.** שהם הנרנ"ח, ושואל **מַאי אֵית בִּין אָדָם לָאָדָם,** כיצד נדע להבדיל בכתובים בין אדם לאדם כי **הָרִי יְהוּ"ה נִקְרָא אָדָם,** הנרנ"ח נקראים אדם **וְלֹא נִקְרָא אָדָם,** וגם הגוף נקרא אדם, אם כן **מַאי בִין הָאִי לְהָאִי.** במה נבדיל בין זה לזה? ר"ל איך נדע אם הפסוק מדבר בנשמה או בגוף, ומשיב **אֵלָּא, בְּאַתֵּר דְּאִקְרִי** אלא במקום שנקרא **וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ, הוּא יְדוּ"ד** דהיינו הנשמה **וּבְאַתֵּר דְּלָא אִקְרִי בְּצַלְמוֹ הוּא גּוּף** ובמקום שלא נקרא בצלמו נאמר על הגוף של האדם.

הבן זה המאמר כלו כי הוא כולל כל מה שכתבנו בפסוק של מעלה:

וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהָיָה טוֹב בְּמַד וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשְּׁעִי:

”וירא אלהים את כל אשר עשה” וגו’. רמז הנה כי בתחלת הבריאה היה הבנין של מעלה בהוויתו, עליונים למעלה ותחתונים למטה, כחות הטהרה בפנים יונקים מן המוח העליון וכחות הטומאה בחוץ וזהו מה שאמרו רז”ל (בר”ר ט, ד) והנה טוב מאד אמר הקב”ה עולמי הלוואי ותהא מעלת חן לפני בכל שעה כדרך שהעלית חן לפני באותה שעה.

"כל אשר עשה" כד"א אני יהוה עושה כל (ישעיה מה, ז) והרמז ליסוד עולם הנקרא כל. והזכיר אחריו טוב שנאמר טוב יהוה לכל (תהלים קמה, ט). וכתב אמרו צדיק כי טוב (ישעיה ג, י) רמז כי הצדיק ספירת היסוד הוא תשיעי לספירות.

ספר הזוהר (ח"א ל' ע"ב) **וְדָא הוּא טו"ב**. וזהו הנרמז בג' אותיות טו"ב, ר"ל כי ט' היא סוד אור הגנוז שביסוד החכמה שהיא תשיעית מלמטה המתלבש תוך היסוד, אות ו' היא היסוד שהוא ששי בימי הבניין, והוא המתייחד עם המלכות שהיא סוד אות ב' היא הנקראת בית. פירוש נוסף ממרן הבא"ח זללה"ה מילת טוב רומזת על מיקום ספירת היסוד בעשר הספירות: אות ט' מראה שהוא תשיעי מהכתר, ו' ששי מהחסד וב' שני מהמלכות ודפח"ח. **אֵלֵין תִּלְתֵּית אֲתָנוּן טו"ב אֲתַפְּלִילוּ לְבִתֵּר לְצַדִּיקָא דְעֻלְמָא** אלו ג' אותיות טו"ב נכללת הארתם ונשארת אח"כ ביסוד הנקרא צדיק יסוד עולם **דְּכָלִּיל כָּלָא לְעִילָא וְתַתָּא** כיון שהיסוד כולל הכל למעלה ולמטה, לכן נכללו בו הארת יסוד החכמה בסוד אור ישר מלמעלה למטה, והארת המלכות מלמטה למעלה בסוד אור חוזר **כָּמָא דְאֵתָא אָמֵר**, (ישעיה ג) **אָמְרוּ צַדִּיק כִּי טוֹב**. הרי שהיסוד נקרא צדיק ונקרא טוב, והטעם **בְּאֵין דְּנִהְיֵירוּ עֲלָאָה כָּלִילָא בִּיה** לפי שאור העליון שהוא אור הגנוז הנקרא טוב כלול בו **דְּכִתִּיב**, (תהלים קמה) **טוֹב יְיָ לְכָל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו**. **לְכָל כְּתִיב** שהוא היסוד הנקרא כל, ר"ל שאור יהו"ה שהוא אור הגנוז מאיר ביסוד, והוא מרחם ומשפיע שפע לכל הברואים **דָּא סִתְמָא דְּמַלְה** זהו פירוש הפסוק טוב יהו"ה לכו"ל **בְּאֵין לְאַנְהָרָא יוֹמָא חַד דְּנִהְיֵיר לְכָלָא**. כדי שאור הגנוז המאיר ביסוד הוא יאיר את אור החסד שהוא בחינת יום הראשון של מעשה בראשית הנכלל ביסוד כדי להאיר לכל העולם בחסד וברחמים **עֲלָאָה עַל כָּלָא** ואור החסד הנכלל ביסוד הוא עליון על כל החסדים **עַד כָּאֵן סִתְמָא דְּמַלְיוֹן** עד כאן סתם אופן אחד על ענין מעשה בראשית.

"מאד" אמרו חכמי הקבלה כי הוא רמז לחכמה¹³² ובעניין נעוץ סופו בתחלתו.

"ויהי ערב ויהי בקר", אמרו רז"ל בב"ר (י, ג) אמר רבי יהודה ברבי סימון יהי ערב אין כתיב כאן, אלא "ויהי", מכאן שהיה סדר זמנים קודם לכן. אמר רבי אבהו (בר"ד ג, ז) מכאן שהיה הקב"ה בונה עולמות ומחריבן עד שברא את אלו י"ד ע"ד אמר דין הניין לי

¹³² נראה שהכוונה למלכות הנקראת חכמה תתאה או חכמת שלמה וראשה בספירת החכמה העליונה, וזה סוד מ"ש בתיקונים (דפים: ס"א ע"ב, ק"ה ע"ב וק"ו ע"ב) אבא (חכמה) יסד ברתא (מלכות).

יתהון לא הניין לי. זה המאמר חתום הביאוהו בספר הזוהר בלשון אחר. ובפרשת ואלה המלכים אשר מלכו באדום ארמוז די למבין וחלילה שיורה על הקדמות כדברי הרמב"ם¹³³ ז"ל.

יום הששי לפי שהעולם הזה נברא בה' לפיכך חתמה בסוף הענין כאומן שאחר סיום פעולתו חותם אותה בחותמו והיא הה"א שניה של שם בן ד' אותיות. ענין אחר חתם בסוף מעשה בראשית שם בן ארבע אותיות. יום הששי ויכלו השמים:

ספר הזוהר (ח"א ל"א ע"א) רַבִּי יוֹסִי שְׁאִיל לִיָּה לרבי שמעון וְאָמַר הַי שִׁיתָא יוֹמֵי בְּרָאשִׁית דְּקָא תְּנִינָן אלו ששת ימי בראשית שלמדנו בסדר מעשה בראשית **מָאן אָנוּן?** מי הם למעלה באצילות? האם הם מושרשים בחכמה העליונה הנקראת "ראשית" ומשם יורדת הארה בששת ימי המעשה, או שהם מושרשים רק ב"ק של התפארת של עולם האצילות, ויהי הפירוש בראשית ברא שית אלו הו"ק? **אָמַר לִיָּה** ענה לו רבי שמעון **הֵינּוּ דְּכָתִיב** (תהלים קד) **אֶרְצִי לְבָנוֹן אֲשֶׁר נָטַע.** ופירוש "ארצי לבנון" הוא שהו"ק הנ"ל הנקראים ארזים יוצאים מהחכמה ובינה העליונים הנקראים לבנון, ותיבת "לבנון" נדרשת ל"ב נתיבות חכמה ונון שערי בינה, ואמר **כִּמָּה דְּאֵלִין אֶרְצִין נְפָקִין מִן לְבָנוֹן.** כמו שהו"ק של התפארת דאצילות יוצאים מן החכמה ועוברים דרך הבינה, ועם כל זה הם נקראים ארצי לבנון לפי שהם מושרשים בחכמה **הַכִּי נָמִי אָנוּן שִׁיתָא יוֹמֵין נְפָקִין מִן בְּרָאשִׁית.** כמו כן אלו ששת ימי המעשה יוצאים מן החכמה הנקראת בראשית ואע"פ שהם עוברים אח"כ דרך הו"ק של התפארת, עכ"ז הם נקראים ששת ימי בראשית לפי שהם מושרשים בחכמה הנקראת ראשית **וְאֵלִין שִׁיתָא יוֹמֵין עֲלָאִין** ואלו הו"ק דת"ת **קָרָא פְּרִישׁ לֹון דְּכָתִיב,** (דה"י א, כט) **לֶךְ יִי הַגְּדוּלָּה** הוא החסד **וְהַגְּבוּרָה וְהַתְּפָאֶרֶת וְגו'.** **כִּי כָל דָּא צָדִיק** הוא היסוד הנקרא כל. ועוד "כי כל" גימ' "יסוד" (מהרב טולידנו). רמז כי אצילות מן החכמה הנקראת ראשית ונקראים נטיעות כעניין קצץ בנטיעות.

56

מדרש ילמדנו (תנחומא משפטים פרק יב) כל בריותיו של הקב"ה לוות זו מזו, החכמה לוה מן הבינה והבינה מן החכמה שנאמר "אמור לחכמה אחותי את ומודע לבינה תקרא" (משלי י, ט). החסד לוה מן הצדקה והצדקה לוה מן החסד שנאמר "רודף צדקה וחסד" (משלי כא, כא), השמים לוין מן הארץ והארץ לוה מן השמים.

וַיִּכְלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צִבְאָם:

ויכלו השמים והארץ וגומר נרמז בסוף בראשית שם וה"ו¹³⁴ בראשי תיבות. ויכלו בגימטריא ע"ב כי הוא תיבת ויכלו חסר וא"ו. ויש מפרשים "ויכלו" נעשו כלים, והרמז לוי קצוות הנקראים מלאכת שמים וארץ. ועל דרך האמת, נכתב חסר כי הוא מלשון כלה מלכות הכלולה מן הכל יסוד ולכן נקראת כלה כי קבלה כל מהיסוד והיא אות ה' אחרונה שבשם. וכמו שארז"ל (שבת קי"ט ע"א) באו ונצא לקראת שבת המלכה.

¹³³ שהרי הרמב"ם התקיף את אלו המאמינים בקדמות העולם. הנה דברי הרמב"ם (מו"נ ח"ב ל) שסותר את אמונת קדמות העולם: "אבל מה שתמצאו כתוב לקצת החכמים מהעמיד זמן נמצא קודם בריאת העולם - מסופק מאד - כי זהו דעת אריסטו, אשר בארתי לך, אשר יראה שהזמן לא יצויר לו תחילה - וזה מגונה. ואשר הביא האומרים אל זה המאמר הוא מציאם, "יום אחד" ו"יום שני" - והבין אומר זה המאמר את הענין על פשוטו וחשב, שאחר שלא היה שם גלגל סובב ולא שמש, באי זה דבר שוער 'יום ראשון?' ואמרו בזה הלשון, "יום אחד אמר רבי יהודה ב"ר סימון, מכאן שהיה סדר זמנים קודם לכן; אמר רבי אבהו, מכאן שהיה הקב"ה בורא עולמות ומחריבן". וזה - יותר מגונה מן הראשון. ואתה תתבונן מה שהוקשה עליהם, והוא, מציאות זמן קודם מציאות זה השמש. והנה יתבאר לך התרת זה אשר סופק על אלו השנים בקרוב - האלוהים, אם לא רצו אלו השנים לומר, שאי אפשר מבלתי 'סדר זמנים' קודם לכן - וזהו אמונת הקדמות, וכל בעל תורה יברח מזה! ואין זה המאמר אצלי אלא כיוצא במאמר ר' אליעזר, "שמים מהיכן נבראו?" סוף דבר, לא תביט באלו המקומות למאמר אומר, כבר הודעתוך שיסוד התורה כולה - שהאלוה המציא העולם לא מדבר, בזולת התחלה זמנית, אבל הזמן נברא, כי הוא נמשך לתנועת הגלגל, והגלגל - נברא: ¹³⁴ שם זה הינו אחד מתוך 72 שמות היוצאים משלושה פסוקים בפרשת בשלח פרק יד פסוקים יט-כא. צירוף וה"ו יוצא מאות ו' ראשונה בפסוק ויסע ומאות ה' אחרונה של מילת לילה ואות ו' ראשונה של מילת ו'יט.

וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיְשַׁבֵּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ
אֲשֶׁר עָשָׂה:

ויכל אלהים וגומ' מלת ויכל תרגם בתרגום ירושלמי וחמיד מלשון "נכספה וגם ט"ו ע"א כלתה נפשי" (תהלים 139, ג) שלא להורות שביום השביעי נעשה בו דבר. אמנם בבראשית רבה (י, ט) רבנן אמרין משל למלך שעשה חופה סיידה וכיירה וציירה מה היתה חופה חסירה כלה שתיכנס בתוכה כך מה היה העולם חסר שבת, רמזו גם הנה לכלה שהיא המלכות ולכן נקראת שבת המלכה והיא הכלולה מן הכל. ופירוש ביום השביעי באותה מדה. דהיינו ספירת המלכות והיא הנקראת אספקלריא שאינה מאירה ואין לה אור עצמי וממנה מנוחה באה.

57

ענין אחר, "ויכל אלהים ביום השביעי" כלל בקו האמצעי שהוא הקצה השביעי הפנימי והרוחני כל שש קצוות. ואמרו קצוות רוצה לומר ענפים המתפשטים מן האילן.

ענין אחר, רמזו למאמר רבותינו ז"ל (ר"ה לא ע"א, סנהדרין צ"ז ע"א) שיתא אלפי שני הוי עלמא וחד חרוב כנגד יום השבת וספירת המלכות כי הוא יום מנוחה לחיי העולמים. וכן אמרו רז"ל וכן אתה מוצא לפי ענין יום ויום אירע באלפי העולם. וכבר ביאר זה באורך הרמב"ן¹³⁵ ז"ל:

וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשֵׁהוּ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

¹³⁵ כתב הרמב"ן (בראשית ב, ג) ודע, כי נכלל עוד במלת "לעשות", כי ששת ימי בראשית הם כל ימות עולם, כי קיומו יהיה ששת אלפים שנה (ר"ה לא), שלכך אמרו (ב"ר יט ח) יומו של הקב"ה אלף שנים.

והנה בשני הימים הראשונים היה העולם כולו מים ולא נשלם בהם דבר, והם רמזו לשני אלפים הראשונים שלא היה בהם קורא בשם ה', וכך אמרו (ע"ז ט) שני אלפים תהו אבל היתה הבריאה ביום הראשון האור, כנגד האלף של ימות אדם שהיה אורו של עולם מכיר את בוראו ואולי לא עבד אנוש עבודה זרה עד שמת אדם הראשון:

ביום השני יהי רקיע ויהי מבדיל, שבו היו מובדלין נח ובניו הצדיקים מן הרשעים שנדונו במים:

ביום השלישי נראית היבשה והצמיחה ועשתה פירות, הוא האלף השלישי המתחיל בהיות אברהם בן מ"ח שנה (ב"ר סד ד), ואז החל לקרוא בשם ה' (להלן ד כו), וצמח צמח צדיק, כי משך רבים לדעת את ה', כמו שדרשו ואת הנפש אשר עשו בחרן (שם יב ה), וצוה את ביתו ואת בניו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, ועלה הענין עד שקבלו זרעו את התורה בסיני, ונבנה הבית ביום ההוא, ואז נתקיימו כל המצוות שהם פירות העולם ודע, כי מעת היות בין השמשות יחשב כיום מחר, ועל כן יתחיל ענין כל יום קודם לו מעט, כאשר נולד אברהם באלף השני, וכן תראה בכל יום ויום:

והיום הרביעי נבראו בו המאורות, הגדול והקטן, והכוכבים, יומו ירמזו באלף ה', הוא החל כאשר נבנה בית ראשון, ע"ב שנה אחרי בניינו, עד אחרי הבית השני קע"ב שנה והנה ביום הזה לכל בני ישראל היה אור, כי מלא כבוד ה' את בית ה', והיה אור ישראל לאש על גבי המזבח, רבוץ שם כארי אוכל הקרבנות, ואחרי כן הקטין אורם וגלו, כאשר יעדר במולד הלבנה, וזרחה להם כל ימי בית שני, והאש על גבי המזבח רבוץ ככלב, ושקעו שני המאורים בערב היום וחרב הבית: ביום החמישי שרצו המים נפש חיה, ועוף יעופף על הארץ, רמז לאלף החמישי המתחיל קע"ב שנה אחר חרבן הבית, כי בו ימשלו האומות, ויעשה אדם כדגי הים, כרמש לא מושל בו, כלו בחכה העלה, יגורוהו בחרמו ויאספיהו במכמרתו, ואין דורש את ה':

ביום הששי בבקר "תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש וחיתו ארץ למינה", והיתה בריאתה קודם זרוח השמש, כענין שכתוב (תהלים קד כב) תזרח השמש יאספון ואל מעונתם ירבצון, ואז נברא האדם בצלם אלהים, והוא זמן ממשלתו, שנאמר (שם כג) יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב, והוא האלף הששי, כי בתחלתו ימשלו בו החיות הם המלכיות אשר לא ידעו את ה', ואחרי עשירותיו כשעור הנץ החמה ליום (ענין פסחים צד) יבא הגואל שנאמר בו (תהלים פט לז) וכסאו כשמש נגדי, זהו בן דוד הנעשה בצלם אלהים, כדכתיב (דניאל ז יג יד) וארו עם ענני שמיא כבר אינש אתי הוה ועד עתיק יומיא מטא וקדמוהי הקרבוהי, וליה יתיב שלטן ויקר ומלכו, ויהיה זה קי"ח אחר חמשת אלפים לכלות דבר ה' מפי דניאל, (שם יב יא) ומעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שומם ימים אלף ומאתים ותשעים ונראה משני ימים משרץ המים והעוף לחית הארץ, כי בתחלת האלף הששי תתחדש מלכות אומה שלטת ואימתני ותקיפא יתירא, ומתקרבת אל האמת יותר מן הראשונות:

היום השביעי שבת, רמז לעולם הבא שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים - והאל ישמרנו בכל הימים, וישם חלקינו עם עבדיו התמימים:

"ויברך אלהים את יום השביעי" וגו'. בראשית רבה (יא, א) ברכת יי' היא תעשיר (משלי י, כב) זה השבת שנאמר "ויברך אלהים את יום השביעי". קרא לשבת המלכות ברכת יי' כי היא מקבלת שפע מן התפארת הנקרא יי' והתפארת מקבל שפע מהבינה הנקרא כאן בלשון נסתר "היא" וזו הכוונה לבריכה העליונה מן הבריכה העליונה זו הבינה. על כן אמר "היא תעשיר" כי היא הבינה השופעת הנותנת שפע לעולם למלכות. כעניין הרוצה להתעשר יצפין שנאמר "מצפון מהבינה זהב יאתה" (איוב לז, כב) וכתוב "בשמאלה בגבורה שהיא בקו שמאל כמו הבינה עושר וכבוד" (משלי ג, טז).

ואם נפרש "יום השביעי" שהוא העולם הבא¹³⁶ הבינה יהיה פירוש "ויברך" כי באלף השביעי יהיו כל הנשמות צורות בצרור החיים כי יהיה שם תוספת רוח הקדש שיתעדנו בו וכן אמרו רז"ל במדרש ויברך אלהים את יום השביעי בירך הקב"ה את העולם הבא שמתחיל באלף השביעי. ויקדש אותו זמנו לישראל. ואנו נפרש ויקדש אותו שתוסיף כח הנשמה להראות מכל שאר הדברים.

ענין אחר, "ויקדש אותו" רמז כי כל אותו אלף השביעי שהוא כנגד הקצה השביעי יהיה קודש אין שטן ואין ט"ו ע"ב יצר הרע. זהו שאמרו (ברכות י"ז ע"א) צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם, ר"ל כי העטרות תהיינה להן סביב מן האור הבהיר החופף על אור הנשמה זהו שנאמר "יתמו חטאים מן הארץ" (תהלים קד, לה). רוצה לומר בטול יצר הרע.

ורבי יהודה ברבי יקר¹³⁷ ז"ל פירש ויקדש אותו לשון קידושין כי אז מתקדשת המלכות לתפארת כמו כלה לחתן והבן. והוא טעם קדושא רבה¹³⁸. והרמז לעונת תלמידי חכמים:

בראשית רבה (יא, ח) תני רבי שמעון בן יוחאי, אמרה שבת לפני הקב"ה לכולם נתת בן זוג ולי לא נתת בן זוג. אמר לה הקדוש ברוך הוא כנסת ישראל תהי בת זוגך, וכיון שעמדו ישראל לפני הר סיני אמר להם הקדוש ברוך הוא הו זכורים לאותו הדבר שאמרתי לשבת כנסת ישראל תהא בת זוגך.

זכור את יום השבת לקדשו, שבת רומז ליסוד עולם¹³⁹ דהיינו ספירת היסוד שהוא יסוד הנשמות, וקודם מיעוט הלבנה שהיו שני המלכים משתמשים בכתר אחד לא היה בן זוג לשבת לקבל ממנו כשאר הוויות עד שנתמעטה הירח ואז ניתן לו כנסת ישראל של מעלה לבת זוג איש באחיו ידובקו "כמעט איש וליות" (מל"א ז, לו) כאיש תפארת המאור הגדול המעורה בלויה שלו מלכות.

ספר הבהיר (אות 99) ברית מילה יסוד מכריע בין נצח והוד ואשתו מלכות שהיא בת זוגו. ובעבור כי שבת הוא יסוד הנשמות על כן אמרו רבותינו ז"ל (ביצה ט"ז ע"א) שיש לו לאדם נפש יתירה בשבת.

¹³⁶ לעיל הרב ביאר שיום השביעי הוא מלכות וכעת מוסיף ומבאר באופן שיום השביעי הוא הבינה. כי המלכות שביעית מהבינה מלמעלה למטה, והבינה שביעית מהמלכות מלמעלה למטה. לכן המלכות נקראת בת שבע והבינה באר שבע.

¹³⁷ מורו של רש"י ותלמידו של רבנו גרשום.

¹³⁸ כתב הציוני בפרשת יתרו שבשבת יש יחוד השם הגדול עם התפארת וזה הוא קדושא רבא כי התפארת נקרא "קדוש" והמלכות "רבא".

¹³⁹ כתב בספר שערי אורה - השער השני - הספירה התשיעית "השבת הוא סוד כל, וכולל שתי המידות בסוד זכור ושמור, וזהו סוד ויכולו השמים והארץ ויכל אלהים ביום השביעי (שם, ב). ושלושת האבות ירשו מידה זו, שהיא כ"ל, בסוד זכור ושמור.

ספר הבהיר (אות נ) "וביום השביעי שבת וינפש" מאי וינפש? מלמד שיום השביעי שהוא היסוד מקיים כל הנשמות שבטורה שנאמר וינפש. דבר אחר שמשם מן היסוד פורחות כל הנשמות שבאו מהבינה שנאמר וינפש¹⁴⁰.

"כי בו שבת מכל מלאכתו". דע כי בששת ימי בראשית פעלו ששה מדות הנזכרות כל פעולותיהם דהיינו ביום הראשון פעלה מידת החסד וכו' עד יום הששי יסוד והוציאו ויצאו מן הכח אל הפועל עד בין השמשות של הכנסת יום השביעי, ומשכנס יום השביעי שהוא סוד המלכות שבתו כולן, ופעל ט"ו ע"ג הוא פעולתו והשלים מה שחסר העולם וזו היא שביתת העולם ממלאכה ונתן בו מנוחה לכך נקרא יום השביעי שבת. והבן היטב כי כל מידה גורמת שביתה לאשר לפנייה שנייה לראשונה והשלישית לשנייה וכן כלם עד סוף השביעי שהוא שבת לכולם. כי בהשלימה הראשונה פעולתה שנתמנית עליה להוציאה מן הכח אל הפועל שובתה בפועל בהוציאה האור הגנוז בפועל ואין אחרי פעולת ששת ימים אלו פעולה שלא הייתה גנוזה בהם ועומדת בכח מן היום הראשון עד בוא זמנו להתגלות לעולם בפועל. ואמרו רז"ל (סנהדרין צ"ה ע"ב) אמר לו הקב"ה לגבריאל מגלך נטושה? פירש רש"י שחננה להרוג את אלו אמר לפניו רבונו של עולם נטושה היא ועומדת מששת ימי בראשית. עוד, (תנחומא ויקרא ח) אמר רבי טרפון ממונה היה הדג מששת ימי בראשית לבלוע את יונה. והטעם כי הכל נגזר מששת ימי בראשית כמו שאמר ירמיהו עליו השלום (ירמיהו לב, יז) "אתה עשית את השמים ואת הארץ... לא יפלא ממך כל דבר". ר"ל כי מעת עשיית השמים והארץ לא יפלא ממך כל דבר, ובבא הדבר אינו רק גלוי מה שהיה. וזהו "אשר ברא אלהים לעשות", כלומר השלמת הבנין לעשות פרי בבוא זמנו להתגלות בפועל לפי שאין כל חדש תחת השמש רק שפע הברכות הבא ממקור החיים ומן המעיין המברך כל הדברים בכל זמן ובכל רגע. שאילו היה פוסק לא היה העולם מתקיים. זהו ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, פירוש טובו הוא משך הברכה שהיא מדת טובו מאין סוף בלי הפסק:

ספר הבהיר (אות קנח) מפני שהקב"ה שבת בשבת באותה המדה דכתיב כי ששת ימים עשה יי את השמים וגו'. מלמד שכל יום ויום יש לו מאמר שהוא ט"ו ע"ד אדון לו לא מפני שנברא בו אלא מפני שהוא פועל בו פעולה המסורה לו פעלו כולם פעולתם וקיימו מעשיהם בא יום השביעי ופעל פעולתו שמחו כולם אף הקב"ה. ולא עוד אלא שגדלה נשמתם דכתיב וביום השביעי שבת וינפש. וכשתבין זה תבין כי ששת ימים עשה יי לא יחסר אות ב' אלא ששת ימים עשה אלו הו"ק שהם חג"ת נה"י הנקראים ששת ימי הבניין ובאמצעותם עשה שמים וארץ. כי אלו בראם בלתי אמצעות לא היו בטלים לעולם כי הוא שלם בתכלית השלימות ולא יצא ממנו פועל חסר מהשלמתו:

ספר הבהיר (אות פב) כי ששת ימים עשה יי ולא אמר בששת מלמד שכל יום יש לו כחו. ובמלת לעשות נרמז עוד סוד ימות העולם כמו שביאר הרמב"ן ז"ל. ותרגם יונתן דברא יי ועתיד למיעבד. והענין כמו שפירשנו למעלה כי בששת ימי בראשית נבראו כל הנבראים מהם בכח ומהם בפועל. ואפילו אותם שהיו בכח הרי נבראו אחרי שנמצאו סבתן שנתן להם רשות לעשות מאיליהן מה שנתמנו עליו לעשות. ומסוד שבעת ימי בראשית שזכרנו תבין מה טעם יום שני וחמישי יום דין ומפני מה נהגו להתענות בהן כי הרמז בהן לספירת הגבורה וההוד והבן זה:

¹⁴⁰ בביאור הראשון אומר שהיסוד שומר את הנפשות אצלו עד שיורדות לעוה"ז. בביאור השני אומר שמהיסוד יורדות הנשמות ודורש לשון וינפש כמו שמתרגם ויתילדו ונפישו.

אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאם בְּיוֹם עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם:

"אלה תולדות השמים וגו' ביום עשות יי' אלהים. נשתתפה מדת רחמים שהיא שם הוי"ה עם מדת הדין שם אלקים. ולא הזכיר השם הגדול שם הוי"ה בכל מעשה בראשית עד השלמת הבנין כמו שאמרו רז"ל (בר"ד יג, ג) הזכיר שם מלא הוי"ה אלהי"ם על עולם מלא. כי השם רומז להשלמת הבנין: היו"ד לעשר ספירות, שני ההי"ן ה"א כנגד ה"א והוי"ו בנתיים רמז לשש קצוות. גם במילואו יש בו עשרה אותיות כנגד העשר ספירות: יו"ד ה"א וי"ו ה"א¹⁴¹. ענין אחר ועיקר היו"ד רמז לחכמת אלהים חכמה הה"א טי"ז ע"א הראשונה רמז לתשובה בינה. הנה שם י"ה הוא הזיווג הראשון ונקרא אב ואם בספר הזוהר ושם ו"ה שהוא חצי השם האחרון נקראים בן ובת לזרועות עולם¹⁴² דהיינו והוי"ו רומזת לתפארת ישראל והה"א לשכינת עוזו. ועל כן אמרו במדרש רות (זו"ח פ"ד ט"ב) על אותיות השם הגדול בלשון זה ארבע אותיות קדושות נקראו אדם ועליהם אמר הקדוש ברוך הוא ויברא אלהים את האדם בצלמו מן היו"ד איתער יראה לאדון האדונים שיהיה אדם מתיירא ממנו, מן ה"א איתער תשובה לאיש ומן וי"ו איתער לאדם תורה ומן ה"א מעשים טובים. וזהו השם הנסתר כשם שהקדוש ברוך הוא נסתר בעולמו כך הוא זה השם נסתר באדם. +

ועוד אמרו רז"ל (ילקוט ש במדבר פ"ב תרפ"ד) אמר רבי חנינא בראשונה כל מי שהיה מראה איקונין של מלך מיד נהרג ועכשיו התינוקות הולכין לבית הספר ומראין את האזכרה באצבע. ועיקר השם יה"ו כדאיתא בספר יצירה אך ניתוספה בו הה"א להשלים הבנין. והבן כי באות יו"ד נכללו בה וי"ד והרמז בהם לדיו פרצופין תו"ם כי הוי"ו ידעת כי רומזת למדת הרחמים והדלי"ת לכנסת ישראל. והענין הוא כי מאצילות החכמה הנרמזת באות יו"ד נשפע השפע להקב"ה ולשכינת עוזו הנרמזים בו"ד ועל כן נקראת החכמה אב כי משם אצילות הכל שנאמר כלם בחכמה עשית (תהלים קד, כג), אמנם אין פעולתיה נגלות רק באמצעות הבינה שנאמר "מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה" (משלי כ, ה). והיא המוציאה הדברים מן הכח אל הפועל והיא הנקראת אם הנרמזת בה"א. והנה מן היו"ד והה"א יבא אצילות להקב"ה ולשכינת עוזו. זהו סוד בינה ר"ל בן י"ה כי בהתחברות היו"ד עם הה"א נאצל הבן. ולפעמים נקראת תבונה וסודו בן ובת ו"ה כי הוי"ו והה"א אחרונה של שם הם בן ובת כאשר רמזנו.

וכן הייתה כוונת טי"ז ע"ב רז"ל בספר הזוהר אמרו שם (אדרא זוטא ר"צ ע"ב) **בְּאֶגְדָּתָא דְּבִי רַב יִיבָא סָבָא תַּנְיִנָן**, בספר האגדה של רב ייבא סבא למדנו **אֲמַאי וי"ד פְּלִילָן בִּי"ד** מפני מה אותיות ו' ד' כלולות ביו"ד, דהיינו על איזה פרצוף הן רומזות, ואמר **אֵלֶּה נְטִיעָה דְּגִנְתָּא דָּא** אלא הנטיעה של זה הגן דהיינו התפארת שהוא נסוע בתוך הבינה בסוד העיבור **אֶקְרִי ו' נקראת ו' כי הוא ו' דהוי"ה וְאֵית גִּנְתָּא אַחְרָא**, ויש גן אחר דהיינו המלכות שגם היא קרויה גן (לנטיעות של הנשמות שמתעברות בה) **דְּאֵיהִי ד'** שהיא בסוד אות ד', כי המלכות בהיותה עדיין במצב זו פרצופין, כלומר אחר באחר, עם התפארת נקראת ד', וכשבאה פנים בפנים עם התפארת נקראת אות ה' **וּמַהֲאִי ו', אֲשֶׁת־קַיָּא ד'** ומן התפארת שהוא סוד אות ו' מקבלת המלכות את שפעה **וְהֵינּוּ רָזָא דְּכֶתִיב, וְנָהָר יוֹצֵא מַעַדָן וְאֵו'.** ושואל **מֵאן הוּא עֵדָן.** מי הוא זה העדן? **דָּא חֲכָמָה עֲלָאָה, זו ספירת החכמה העליונה, וְדָא י' זה סוד אות יו"ד מלאה, להורות על הבינה הדבוקה עמו ועל תו"ם שנאצלו ממנו לְהַשְׁקוֹת. אֵת הָגֵן, דָּא הוּא ו' תפארת, ומה שכתוב **וּמִשָּׁם יִפְרֹד וְהָיָה לְאַרְבַּעָה רָאשִׁים, דָּא הוּא ד', זו אות ד', שהיא המלכות כשהיא בבחינת צלע של התפארת כנ"ל, והיא נקראת "שם", וְכֵלָּא פְּלִיל בִּי"ד** וכל הספירות חו"ב תו"ם**

¹⁴¹ מילוי כזה לא מוכר ויתכן שנפלה כאן טעות דפוס ברבות השנים. נראה שהמקור היה: יוד הא ואו הא. לכאורה שם זה נזכר בזו"ה שמביא הרב אולם שם נכתב ו' ולא ויו כמו שכותב כאן הרב.

¹⁴² קצת קשה מדוע קורא לתו"ם זרועות עולם שהוא כינוי השכיח לספירות חסד וגבורה. וי"ל שהיחס בין תפארת למלכות הוא יחס שבין חסד לגבורה.

נכללות באות יו"ד שהיא החכמה וּבְּיָדָיו כָּךְ, ולכן אֶקְרִי אֶב לְכָל ספירת החכמה נקראת "אב" והיא פרצוף אבא מפני שהיא אב לכל העולמות שלמטה ממנה אֶב לְאֶבְהָן היא אב לאבות דהיינו לספירות חג"ת הנקראים אבות כנזכר לעיל שִׁירוּתָא דְּכָלָא, היא התחלת הכל דהיינו י' פשוטה של שם הוי"ה הרומזת להתחלת המציאות בִּיתָא דְּכָלָא, ומן החכמה נאצלה הבינה הנקראת בית, כי היא בית לחכמה דְּכָתִיב, (משלי כד, ג) בְּחֻכְמָה יִבְנֶה בֵּית. על ידי החכמה נבנה הבית שהיא הבינה וְכָתִיב, (תהלים קד, כד) כָּלִם בְּחֻכְמָה עֲשִׂיתָ. כל הספירות נקבצות ונכללות בחכמה שהיא אות יו"ד כנזכר. ואמר אע"פ שהחכמה נקראת אות י' של שם הוי"ה מכל מקום בְּאֶתְרִיהָ, במקומו, כלומר לפני שהתפשטה החכמה להיות בינה וכו' לֹא אֶתְגַּלִּיָּא, אין כל אפשרות להכיר ולדעת את החכמה, והיא חכמה סתומה וְלֹא אֶתִּידַע. והחכמה לא נודעת ולא נגלית ולא ניתנת להשגה אפילו לבינה ולתו"מ כי עדיין לא התפשטה. והסיבה היא כי אורות החכמה הם נעלמים וגבוהים והם אורות החיה שאינם מתגלים אלא דרך הבינה והחכמה בעצמה היא נאצלה מן הכתר הנקרא "אין" שאין בו תפיסה כלל מִדְּאֶתְחַבֵּר בְּאִמָּא אֶתְרָמִיז בְּאִמָּא כשהתחברה החכמה עם הבינה הנקראת אימא מתגלים אורות החכמה ברמז מתוך אורות הבינה, המילה בינה מרכבת מאותיות בן י"ה כלומר הבינה בן לאות י' והיא עצמה אות ה' ראשונה שבשם וּבְּיָדָיו כָּךְ אִמָּא כָּלָא דְּכָלָא, לפי שהמילה "בינה" היא בן י"ה הכל נרמז בה: י"ה אלו חכמה ובינה, בן זה התפארת והמלכות דבוקה עמו, הרי שהכל נרמז במילה בינה בְּה אֶתִּידַע וְבָה אֶתְרָמִיז, נמצא כי בתיבת בינה נודע ונרמזת החכמה, ואע"פ שאמרנו שהבינה כוללת כל הספירות, מכל מקום שִׁירוּתָא וְסִיּוּמָא דְּכָלָא. התחלת וסיום הכל אינם בבינה אלא חֻכְמָה אֶקְרִי אלא נקרא חכמה דְּבָה סְתִים כָּלָא כי בחכמה שהיא אות י' סתום הכל, דהיינו אותיות ו"ד שהם תו"מ, ור"ל שהחכמה היא התחלת האצילות וסופה במלכות הנקראת חכמה תתאה. אחר שביאר מילת בינה ממשיך לפרש הַשְׁתָּא אִית לְאֶסְתִּפְלָא, כעת יש להסתכל מדוע בִּינָה, וְאֶקְרִי נקראת בתורה תְּבוּנָה, כגון מ"ש (שמות לה, לא) וימלא אותו ברוח אלהים בחכמה בתבונה ובדעת ושואל אֲמַאי אֶקְרִי תְּבוּנָה, וְלֹא בִּינָה. אם מחמת שהבינה נחלקת לשנים אז יקראו לה בינה עליונה ובינה תחתונה. מדוע נקראת תבונה ומשיב אֶלָּא תְּבוּנָה אֶקְרִי, בְּשַׁעְתָּא דִּינְקָא לְתָרִין בְּנִין, הבינה נקראת תבונה בשעה שהיא מניקה לשני בנים שאלו תפארת ומלכות שהם ב' וְבִ"ת, דְּאִינוּן ו"ה, דהיינו בשעה שהבינה הופכת פניה להשפיע לתו"מ שהם בן ובת, מצב של והאם רובצת, ואלו אותיות ו"ה של הוי"ה הרי ש וְהִיא שַׁעְתָּא אֶקְרִי תְּבוּנָה. במצב זה של השפעה נקראת הבינה תבונה משום דְּכָלָא כָּלִיל בְּאִלִּין אֶתְוּן, כי הכל נכלל באותיות תבונה שזה נוטריקון ב' וְבִ"ת, שהם אִינוּן ו"ה. ואלו אותיות ו"ה של שם הוי"ה, רק שאות ב' מונים פעמיים פעם אחת לבן ופעם אחת לבת וְכָלָא חַד כָּלָא, ותו"מ נכללים יחד וְהִינוּ תְּבוּנָה וזו הסיבה שהבינה נקראת תבונה.

עוד שם (דף רצ ע"א) בְּאֶגְדָּתָא דְּבִי רַב יִיבָא סָבָא, הָכִי תַּאנִּי, בספר האגדה של רב ייבא סבא למדנו כך מֶהוּ בִּינָה. ר"ל, למה נקרא שמה בינה, שהרי ברוב המקומות נזכרת התבונה ובינה נזכרה בתורה רק פעם אחת בפסוק (דברים ד, ו) כי היא חכמתכם ובינתכם. ומשיב אֶלָּא כָּד אֶתְחַבְּרוּ דָּא בְּדָא, יו"ד בְּה"א, אלא כשנתחברו ונתייחדו חו"ב זב"ז דהיינו י' של החכמה עם אות ה' של בינה אֶתְעַבְּרָת, הבינה נתעברה וְאֶפִּיקָת בִּין וְאֻלִּידָת. והולידה את הבן שהוא התפארת וּבְּיָדָיו כָּךְ, בִּינָה אֶקְרִי, ולכן נקראת בינה שאלו אותיות ב' וְ"ה, כדי לרמז בשמה על חיבור חו"ב שהם י"ה והולדת הבן שהוא ת"ת שְׁלִימוּתָא דְּכָלָא. הרי ששם "בינה" הוא שלימות הכל, כי אֶשְׁתַּכַּחוּ תְּרוּוּיָהוּ דְּמֶתְחַבְּרָן, נמצא שבשם בינה רמזים חו"ב באותיות י"ה ונותרו אותיות בן וזה הוא וּבִין בְּאִינוּיָהוּ. ובן שהוא התפארת הוא בנס, נמצא במילת בינה כָּלָא דְּכָלָא. וחוזר ומסכם בְּתַקוּנִיָּהוּ בתיקונם של חו"ב שנתקנו לקומה שלמה בב' פרצופים של אור"א והם זכר ונקבה, עי"ז אֶשְׁתַּכַּח שְׁלִימוּתָא דְּכָלָא, נמצא שלימות כל האצילות כי מעתה יש בחינות אֶב וְאִם. בִּין וְבֵת שהם סוד ד' אותיות יהו"ה שמהם כל האצילות. מְלִין אֶלִּין, לֹא אֶתִּיָּהוּ בְּלָלָהָ, סודות אלו לא ניתנו לגלותם בְּרִי לְקַדִּישִׁי עֲלִינוּן. רק לצדיקים גמורים.

הסתכל בזה המאמר כי נרמז בו כל מה שרמזנו, והבן כי אות ה' דהבראם היא ה"א זעירא מלכות והיא נרמזת והרמז לה"א אחרונה של שם וזהו מאמרם¹⁴³ שהעולם הזה

¹⁴³ כתב בספר "תורה אור" למהר"ם פאפירש ז"ל בפרשת בראשית "ורמז בהבראם מה שאמר [מנחות כט ע"ב] בה' בראם, היינו ה' זעירא בחינת מלכות דא"ק שהאצילה כל העולמות [ע"פ שער ג' פרק א'], ומלכות דאצילות בראה ב"ע, וזהו בה' בראם.

נברא בה"א. אמנם העולם הבא נברא ביו"ד והרמז ליו"ד של שם. אמנם ה"א הליי תגמלו זאת היא ה"א רבתא והרמז לבינה¹⁴⁴.

ה וְכָל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרֵם יִהְיֶה בָּאָרֶץ וְכָל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרֵם יִצְמָחוּ כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָרֶץ וְאָדָם אֵין לְעֹבֵד אֶת־הָאֲדָמָה:

ב, ה

יש לך טי"ז ע"ג להתעורר על מה שעוררתיך כבר כי כל הדברים העליונים בהגלותן נגלה בעולם השפל דוגמתם וכפי התעוררות הנעשה למטה כך נעשה למעלה, כלומר אדם ואשתו זו השתלשלות מן התפארת והמלכות וכו' ועל כן העולם הרוחני העליון צריך לשלימות עולם התחתון, כלומר שלימות העולם הגשמי משפיעה על שלימות העולם הרוחני וההיפך ואם חס ושלום התחתונים אינם בשלימותן הנה הפגם ההוא עולה במסילה העולה נוכח בית אל ויגבהה ופוגם גם במרכבה העליונה. כלומר העולם העליון מושפע מהתחתון וצריך לו לקבלת השלימות, ואילו ידעו בני האדם מדרגה זו לא יבואו לחטוא כלל ורמז בזה הפסוק שכל עוד שלא היה לאדם עזר כנגדו למטה ולא נתחברו צורתם פנים בפנים לא נראית שלימות המרכבה למעלה כי כאשר היה למטה כך היה למעלה. וזה הסוד נרמז בפסוק זה "וכל שיח השדה" הם רמז לארזי הלבנון שהם שש קצוות כאשר נרמז בגזרת האל¹⁴⁵. ואמר "טרם יהיה בארץ" כלומר לא נראית שלימות המרכבה עליונה כתיקונה, והארץ היא העליונה¹⁴⁶ כלומר ספירת המלכות שרמזנו כבר. ופירש דטעם כי לא המטיר ה' אלהים על הארץ כלומר שני השמות שהם ה' אלהים שהרמז להם לדיו פרצופין לא נתקנו כתיקונם וכהלכתן, זהו ואדם אין כלומר צורת האדם העליון לא נשלמה שמשם עבודת האדמה האדומה ממדת הדין:

ספר הזוהר (בראשית ל"ה ע"א) אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן פְּתִיב וְכָל־שִׁיחַ הַשָּׂדֶה טָרֵם יִהְיֶה בָּאָרֶץ וְכָל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרֵם יִצְמָח כִּי לֹא הִמְטִיר יְיָ אֱלֹהִים עַל־הָאָרֶץ וְכָל־שִׁיחַ הַשָּׂדֶה אֵלֶּיךָ אֵלֶּיךָ רַבְרַבִּין הֵם תו"מ שבעת גדלותם הם נקראים אילנות גדולים, אלא שכעת הם קטנים כלומר בעיבור בתוך הבינה דְּנִטְעוּ לְבִתָּר ואח"כ חזרו להיות פב"פ שאז נתגדלו להיות פרצופים שלמים, ובעת שהיו אב"א וְהוּא זְעִירִין היו קטנים דהיינו מצב קטנות. תהליך זה היה גם למטה ומפרש תָּא חֲזִי, אָדָם וְחוּה דָא בְּסִטְרָא דָא אֲתֵבְרִיא. נבראו אח' באח' בסוד דו פרצופין, שואל מאי טעמא לא אֲתֵבְרִיא אֲנָפִין בְּאֲנָפִין למה לא נבראו פנים בפנים, ומתרץ בְּאֵין דְּכִתִּיב כִּי לֹא הִמְטִיר יְיָ אֱלֹהִים עַל־הָאָרֶץ לפי שח"ב לא השפיעו שפע מוחין על המלכות הנקראת ארץ כדי לתקנה וְזוּלָא לֹא אֲשֶׁתִּכַּח בְּתִקּוּנָהּ כְּדָקָא יָאוּת. ועדיין לא היה יחוד זו"ן פב"פ כראוי והיו עומדים אח' באח' ולכן כשיצאו נשמות אדם וחוה דרך המלכות היו אחור באחור דוגמת תו"מ וְכִד אֲתֵבְרִינוּ הָאֵי דְלִתְתָּא וכשננסרה חוה ונתקנה בפרצוף שלם וְאֲתֵבְרִינוּ אֲנָפִין בְּאֲנָפִין וחזרו אדם וחוה פב"פ שהם בחינת תו"מ למטה כְּדִין אֲשֶׁתִּכַּח לְעִילָא כן נעשה למעלה בספירות תו"מ שחזרו להיות פב"פ, ואמר מְנַלָּן מהיכן אנו לומדים שהעליונים תלויים בתחתונים מִן הַמִּשְׁכָּן דְּכִתִּיב בפרשת מלאכת המשכן (שמות מ, יז) וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרָאשׁוֹן בִּשְׁנֵה הַשָּׁנִית בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַיּוֹם הַמִּשְׁכָּן וְכָתוּב אַח"כ וַיִּקַּם מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן וַיִּתֵּן אֶת אֲדָנָיו וְכוּ'. על כרחך במשכן העליון מדבר פסוק הראשון ובמשכן התחתון מדבר הפסוק שאחריו ומכאן ראינו שמעשי התחתונים משפיעים על העליונים וזה מה שאומד כאן הזוהר הוֹקֵם הַמִּשְׁכָּן

¹⁴⁴ צריך לדעת שכל אותיות הזעירות במלכות, הרגילות בתפארת והרבניות בבינה ואלו הן בחינות היחידות, העשרות והמאות.
¹⁴⁵ כמ"ש לקמן הביא את ספר הזוהר (בראשית ל"ה ע"א) מאן אינון ארזי לבנון אינון שיתא יומין עילאין דקאמרן ארזי לבנון אשר נטע.

¹⁴⁶ כלומר המלכות הנקראת ארץ. והטעם כתב הארזי"ל כי ידוע שהמלכות נקראת לפעמים אלקים, ואלקים מלא אלפין כזה: אלף למד הא יוד מם גימ' ארץ.

ולא כתיב הקים משה את המשכן **בַּיּוֹם דִּמְשָׁכֵן אַחֲרָא אֶתְקַם עִמֶּיהָ** לפי שכשהקים משה את המשכן למטה, הוקם עמו משכן אחר למעלה שהוא משכן השכינה. **וְעַד לֹא אֶתְקַם לְתֵתָא לֹא אֶתְקַם לְעִילָא.** ועד שלא הקים משה את המשכן למטה, לא הוקם המשכן למעלה, הרי כי התקון בעליונים תלוי במעשה התחתונים **אויף הָכָא** כמו כן היה בתקון ספירות תו"מ **כַּד אֶתְקַם לְתֵתָא** כשנתקנה חוה למטה **אֶתְקַם** ט"ז ע"ד **לְעִילָא.** כן נתקנה המלכות למעלה, מסקנת דבריו **וּבַיּוֹם דְּעַד כְּעֵן לֹא אֶתְקַם לְעִילָא** ולפי שעד בריאת אדם הראשון לא נתקנה המלכות ועמדה אחר באחור עם התפארת שהרי בתפארת יש שם מ"ה כזה: יוד הא ואו הא שהוא גימ' אדם והמלוי רומז לדין כי מלוי גימ' אלהי"ם וזו בחינת חוה. מלוי שם מ"ה: וד, א, או, א גימ' 19 כמנין חוה **לֹא אֶתְבְּרִיאֵן אֲנָפִין בְּאֲנָפִין.** לכן לא נבראו אדם וחוה למטה פנים בפנים רק יצאו דוגמת תו"מ **וּקְרָא אוֹכַח** והפסוק מוכיח **דְּכְתִיב כִּי לֹא הִמָּטִיר יְיָ אֱלֹהִים עַל הָאָרֶץ.** שהכוונה כאן שלא נתקנה המלכות הנקראת ארץ **וּבַיּוֹם כִּד וְאָדָם אֵין דְּלֹא הָוָה בְּתִקּוּנָהּ** לכן לא יצא אדם הראשון מתוקן כראוי פנים בפנים אלא אחור באחור. **וְרָזָא דָּא דְּעַד כְּעֵן לֹא אֵית אֵית סִמְךָ בְּפִרְשָׁתָא.** וזה סוד הענין שעד מלת ויס'גור בשר תחתנה לא נכתבה בתורה אות ס' כמו שארז"ל (בר"ר יז, ט) מתחילת הספר ועד כאן אין כתיב סמ"ך וכו', ואם יאמר לך אדם "הוא הסובב" תאמר לו בנהרות הכתוב מדבר, פירוש שאינו מענין בריאת האדם אלא מענין הד' נהרות **וְאָף עַל גַּב דְּחִבְרִיָּא אֲמָרוּ.** שאות ס' של ויס'גור בא לרמז שכיון שנבראה חוה נברא ש"טן עמה. עוד, האשה רמוזה באות ס' כי היא שמחה לבעלה כמ"ש (יבמות ס"ב ע"ב) השרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה **אֲבָל** עיקר הטעם הוא כי אות סִמְךָ של ויס'גור **דָּא עֲזָר.** הוא מלשון סיוע והיינו שנעשית חוה עזר כנגדו **וְדָא** וזה שחוה נעשית עזר כנגדו **עֲזָר דְּלְעִילָא** זה היה עזר של מעלה **דְּאֶתְהַדֵּר לְעִילָא אֲנָפִין בְּאֲנָפִין** שחזרו זו"ן למעלה פנים בפנים דהיינו **דְּכָר וְנוֹקְבָא. אֶסְתַּמַּךְ דָּא לְקַבֵּל דָּא** שתו"מ נסמכו ונתקברו זה כנגד זה **וְדָא** על זה נאמר **סְמוּכִים לְעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִים בְּאֵמֶת וְיִשְׂרָאֵל. סְמוּכִים,** שנאמר בלשון רבים **דָּא דְּכָר וְנוֹקְבָא דְּאֵנוּן סְמוּכִים כְּחָדָא** הם סוד ספירות תו"מ שהם סמוכים וקרובים יחד פנים בפנים. ואמר "סמוכים" הכוונה שהעולם התחתון מתקן את העולם העליון ואילו ידעו בני אדם סוד זה היו מאושרים עד מאד מחד וזהירים במעשיהם מאידך. וזה סוד הפסוק **כִּי לֹא הִמָּטִיר יְיָ אֱלֹהִים עַל הָאָרֶץ.** לפי שאדם אין, שלא היה מתוקן עדיין **דְּהָא דָּא בְּדָא סְמִיךְ.** כי תקון עולם העליון תלוי בתקון עולם הזה **וְעוֹלָם דָּא תִּתְּתָא כַּד אֶתְתַּקֵּן** וכשנתקן העולם הזה התחתון על ידי נסירת אדם וחוה **וְאֶתְהַדְרוּ אֲנָפִין בְּאֲנָפִין וְאֶתְתַּקְּנוּ** חזרו אדם וחוה להיות פנים בפנים ונתקנו כראוי על ידי היחוד **אֶשְׁתַּכַּח סִמְךָ לְעִילָא.** על ידי זה נעשה סיוע ועזר לספירות תו"מ **דְּהָא מְקַדְּמַת דְּנָא** לפי שקודם שנתקנו ספירות תו"ב בעולם האצילות והיו אחור באחור **לֹא הָוָה עוֹבְדָא בְּתִקּוּנָא** לא היו מעשי ידיהם של הקב"ה, שהם עולמות ב"ע, מתוקנים כראוי.

ענין אחר, "שיח השדה" כמו לשוח בשדה שהרמז בו לשדה של תפוחים דהיינו המלכות כי היא נקראת שדה ותפוחים רומז על קבלה מהחג"ת כי גווני התפוח הם לבן (חסד) אדום (גבורה) זהוב (תפארת) ואמר כי השדה הנזכר לא היה בארץ העליונה עדיין. וכבר ידעת כי משם עיקר קבלתה והטעם כי לא המטיר עדיין לא היתה בשלימותה. "ואדם אין" אדם זה תפארת ישראל זו ספירת התפארת כי יש בה שם מ"ה גימ' אד"ם שנאמר ירעפו עלי אדם רב (איוב לו, כח) וכתיב כמראה אדם (יחזקאל א, כו). "אין" זה הכתר כד"א והחכמה מאין תמצא (איוב כח כב). וכתיב מאין יבא עזרי (תהלים קכא, א'). "לעבוד את האדמה", כד"א לעבדה במצוות עשה ולשמרה במצוות ל"ת שנא' מכל עץ הגן אכל תאכל זו מ"ע וכו' כי צריכה עבודה והשקאה שלא תהיה מדת הדין קשה ואדומה וזהו לשון אדמה:

וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ וְהִשְׁקָהּ אֶת כָּל פְּנֵי הָאֲרָצָה:

ב, ו

ואד יעלה מן הארץ וגו'. רמז להשתוקקות הארץ העליונה מלכות המתאוות להתעלות לאור הגנוז האור הגנוז בתפארת כמ"ש לעיל. ועליו נאמר כד"א "ישקני מנשיקות פיהו". ואחר כך, "והשקה את כל פני האדמה" רמז לכל המציאות כמו שאמרו רז"ל (תענית ו ע"ב) מיטרא בעלה דארעא.

ספר הזוהר (בראשית ל"ה ע"א) **וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ דָּא תִּיאַוּבְתָּא דְנוֹקְבָא** י"ז ע"א **לְבִי דְכוּרָא** זוהי תשוקת המלכות אל ז"א בכח המ"ן. עוד אמרו רז"ל (ילקוט ש"י א"ב לו תתק"כ) ואד יעלה מן הארץ מלמד שהיו ענני כבוד מתגברים ועולים. וכך תרגם יונתן וענן יקרא הוה סליק מתחות כורסי יקרא. ובחולין (ס ע"ב) אמרו עוד רז"ל ואד יעלה הארץ מלמד שהקדוש ברוך הוא מתאוה לתפילתן של צדיקים. ענין אחר, בעבור כי כל הדברים העליונים צריכין בקיומם לתחתונים כאשר רמזנו על כן אמר "ואד יעלה מן הארץ" דהיינו אתערותא דלתתא שזו העלאת מ"ן כי לכל ענין צריך פועל למטה תחלה כד"א (דברים לג, כו) רוכב שמים בעזרך ממש. וכפי ההתעוררות של מטה כך נעשה למעלה. והשקה את כל פני דהיינו הפעולה הגשמית למטה מעוררת את השפע הרוחני העליון וזה מוריד שפע למלכות הנקראת "פני ה'" ומשפ יורד השפע ואח"כ האדמה זו האדמה הגשמית ומכאן תבין גודל חיוב מצות המעשיות. כי הן מעוררות את הספירות העליונות.

ספר הזוהר (ח"א ל"ה ע"א) **וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ מִן אֶרְעָא תַתָּאָה אֲתַעֵר עוֹבְדָא לְעִילָא**. אד יעלה מן הארץ זו עליית מ"ן הבאה ממצוות ומעשים טובים שעשו אדם וחוה שגרמו שמן העולם התחתון יהיה תקון למלכות העליונה דאצילות. **תָּא חֲזִי**, בא וראה שכל ההשפעות יורדות מלמעלה ע"י ההתעוררות מלמטה **תִּנָּא סְלִיק מִן אֶרְעָא בְּקִדְמִיתָא**. העשן שאלו האדים העולים מן הארץ תחילה **וְעִנָּא אֲתַעֵר**. וזה מעורר כח הענן מלמעלה להוריד גשמים **וְכָלֹא אֲתַחַבֵּר לְבַתֵּר דָּא בְּדָא**. וכח העליון והתחתון מתחברים ומתערבים זה בזה ועי"ז יורדים גשמי ברכה **לְוִוְנָא דָּא** כעין זה נעשה ע"י הקרבת הקרבנות **תִּנָּא דְקִרְבָּנָא אֲתַעֵר מִתַּתָּא** עשן הקרבן מתעורר מלמטה לעלות בסוד עליית מ"ן **וְעִבִיד שְׁלִימוֹ לְעִילָא** והוא גורם שלימות למעלה בהורדת המ"ד **וְאֲתַחַבֵּר כָּלֹא דָּא בְּדָא** ועי"ז מתחברים ומתייחדים כל הספירות זו בזו **וְאֲשְׁתַּלְמִימוּ** ונשלמים כל העולמות בשפע רב בכח היחוד **לְוִוְנָא דָּא לְעִילָא**. כמו כן נעשה למעלה בעולם האצילות **אֲתַעֲרוּתָא שְׂרִי מִתַּתָּא** התעוררות היחוד מתחילה מלמטה, מהמלכות **וְלְבַתֵּר אֲשְׁתַּלְמִי כָלֹא**. ואח"כ נשלמים כל העולמות בשפע רב בכח היחוד **וְאֲלִמְלָא דְכִנְסַת יִשְׂרָאֵל שְׂרִיא בְּאֲתַעֲרוּתָא בְּקִדְמִיתָא**, ואילו לא היתה המלכות מתעוררת בתחילה להעלות מ"ן **לֹא אֲתַעֵר לְקַבְלָהּ הָהוּא דְלְעִילָא** לא היתה מתעוררת ספירת התפארת כנגדה להוריד מ"ד **וּבְתִיאַוּבְתָּא דְלַתָּא אֲשְׁתַּלְמִי לְעִילָא** ועי"ז תשוקת המלכות להעלות מ"ן נשלמה הת"ת כי היא מקבלת שפע המ"ד מהספירות העליונות כנודע (כי המ"ן עולים עד רום המעלות ומשם יורד המ"ד) ועי"ז נשלם היחוד למעלה.

וַיִּצַּר יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם עֹפֶר מִן־הָאֲדָמָה וַיִּפּוּז בְּאֶפְרוֹ נְשִׁמַּת זָוִיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ זָחִיה:

ב, ז

וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה. התעוררו רז"ל (אבות דר"ע) בשני היודין שבמלת "וייצר" ודרשו שני יצירות אחת לזכר ואחת לנקבה. ואמרו מלמד שדיו פרצופין נבראו¹⁴⁷ והרמז למידת רחמים ספירת התפארת ולמידת הדין ספירת המלכות הנקראים זכר ונקבה דוגמת משפיע ומקבל:

ספר הזוהר (ח"א לה ע"ב) **וְאָמַר רַבִּי אַבָּא מְנָלֵן דְּאָדָם וְחוּה נְטִיעִין הוּוּ**. מניין לנו שלשון נטיעה שייך גם באדם וחוה והם דוגמת הנטיעות העליונות שהם תו"מ י"ז ע"ב **דְּכַתִּיב, (ישעיה ס, כא) נִצַּר מְטָעִי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהַתְּפָאֵר. וּמִפֶּרֶשׁ מַעֲשֵׂה יָדַי דִּיִּיקָא**. אדם וחוה נקראים מעשה ידי הקב"ה לבדו **דָּלָא אֲשְׁתַּדְלִי בְּהוֹן בְּרִיִּין אַחֲרָנִין** שהרי לא היו ילודי אישה.

¹⁴⁷ עיין ברכות ס"א ע"א. צריך לדעת שכל אימת שהרב אומר דיו פרצופין כוונתו למצב בו הנוקבא דבוקה בדכורא אחור באחור ולכן נקראים ב' פרצופין. ומ"ש מידת רחמים קאי אזכר ודין אנקבה והם משפיע ומקבל.

ובעבור שרמז בשני היודיין לדין פרצופין הזכיר ה' לזכר אלהים לנקבה הרומזין להם¹⁴⁸. ובפנימיות הענין במלת וייצר¹⁴⁹ רמז אל הנעלם ב"ה כענין שרמזנו בפסוק בראשית והבן זה. "את האדם" כבר רמזנו כי שם אדם כולל זכר ונקבה. "נשמת חיים" היא הנשמה לנשמות כלומר חיה יתעלה ויתברך שהשפיע לבניין היינו חג"ת נהי"ם חיים וברכה ושפע. ואמר "באפיו" לרמז על הייחוד ממה שלא נאמר באפיהם משמע שהיו כגוף אחד. "ויהי האדם" הנזכר "לנפש חיה" שהם כלל כל הבנין ההתחלה הנפש והסוף חיה וכבר ידעת כי חיה רומזת לשכינה שנאמר (יחזקאל י, טו) היא החיה אשר ראיתי וגומר:

ספר הזוהר (אד"ר ח"ג קמ"א ע"ב) **פְּתִיב** (בראשית ב, ז) **וַיֵּצֵר יְיָ אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם, בְּתָרֵי יוֹדִיין**. מילת וייצר כתובה בשני יודין להורות שיש בו באדם שני ציורים מלובשים זה בתוך זה. וזה מה שמבאר הרשב"י **אֲשָׁלִים תְּקוּנָא גוֹ תְּקוּנָא**, המאציל השלים את תיקון הכתר בתוך תיקון הת"ת **טְבִרְקָא דְּלוֹשְׁפִּנְקָא**. כעין חותם הטבעת, ר"ל כאבן טובה שחקוקות בה אותיות וחותרים בה, היא קבועה ומלובשת בטבעת הנקראת גושפנקא **וְדָא הוּא וַיֵּצֵר**. וזהו פירוש של וייצר שהוא לשון קשר כמ"ש (מל"ב ה, כג) ויצר ככרים כסף, ור"ל שקשר והלביש שני פרצופים זה בזה הרמזים בשני יודין של וייצר. ומפרש **תָּרִין יוֹדִין לְמָה**. לאלו פרצופים רומזים שתי אותיות יו"ד? **רָזָא דְּעֵתִיקָא קְדִישָׁא**, סוד ע"ק שהוא הכתר והוא פרצוף א"א **וְרָזָא דְּזַעִיר אֲפִין**. וסוד פרצוף ז"א שהוא ספירת התפארת וזה סוד הב' יודין. ושואל מה שכתוב **וַיֵּצֵר, מַאי צָר?** מה צר הקב"ה? **צָר צוֹרָה בְּלוֹ צוֹרָה**. ומהו צוֹרָה בְּלוֹ צוֹרָה. ומה אלו הב' צורות? **תָּרִין שְׁמֵהוּ, דְּאֵתְקָרִי שֵׁם מְלָא, יְיָ אֱלֹהִים**. הם שם הוי"ה שהוא א"א ושם אלקים שהוא ז"א, ובהתלבשותם זה בזה אז הם שם מלא¹⁵⁰ **וְדָא הוּא רָזָא דְּתָרִין יוֹדִיין דְּוַיֵּצֵר, דְּצָר צוֹרָה גוֹ צוֹרָה** וזה הוא סוד של שתי יודיין של וייצר שאלו שני הפרצופים נתלבשו זה בתוך זה, והיינו שצר צורה בתוך צורה **תְּקוּנָא דְּשִׁמָּא שְׁלִים, יְיָ אֱלֹהִים**. שהוא התיקון של שם מלא הוי"ה אלהי"ם ושואל **וּבְמָה אֲתַפְּלִלוּ**. במי נכללו ונתלבשו? ועונה **בְּדִיוֹקָא עֲלָאָה דָּא, דְּאֶקְרִי אָדָם**. בצורה העליונה הזו הנקראת אדם, והיינו באדם הראשון שהוא היה כולל נרנח"י של כל אבי"ע עד שגם הארת א"א דאצילות נתלבשה בו **דְּכָלִיל דְּכָר וְנוֹקְבָא**. שהוא כולל זכר ונקבה, כי גם חוה היתה כלולה עמו **וְעַל דָּא פְּתִיב** ועל זה כתוב **"אֶת הָאָדָם" דְּכָלִיל דְּכָר וְנוֹקְבָא**. פירוש שאות ה' של ה'אדם מרבה את הנקבה שהיתה דבוקה עמו כשנברא קודם הנסירה **"אֶת" לֹא־פָקָא וְלִמְסַגִּי זֵינָא דְּנִפְיָק מְנִיָּה**. מילת "את" באה לרבות מיני תולדות שיצאו ממנו שגם הם אם יזכו יוכלו לעלות עד א"א דאצילות, ויהיו כוללים את כל אבי"ע כאדם הראשון. **עֶפְרָ מִן הָאֲדָמָה**, כפל הלשון מורה על צורה בתוך צורה **דְּיוֹקָא בְּלוֹ דְּיוֹקָא**. צורה בתוך צורה. כלומר שהצלם שהוא לבוש נשמה היה מלובש תוך הגוף כי גוף האדם נברא מן העפר ונתלבש בתוכו הצלם שנקרא צלם אדם, והיינו מן האדמה, מלשון אדמה לעליון, ועל הנשמה נאמר **וַיִּפַּח בְּאַפִּיו נְשָׁמַת חַיִּים**, שהיתה מלובשת תוך הצלם שהוא מלובש תוך הגוף וזה שאמר **טְבִרְקָא דְּלוֹשְׁפִּנְקָא גוֹ בְּלוֹ**. כאבן החותם הקבועה ומלובשת כנ"ל תוך בתוך, כך היא הנשמה קבועה תוך הצלם שהוא תוך הגוף. שואל **וְכָל דָּא לְמָה**. וכל זה למה היה

¹⁴⁸ דהיינו ה' רומז לאדם ואלקים לחוה שהם מידת הרחמים ומידת הדין. כתב המהרש"ו ז"ל בעץ חיים שער ל"ח פרק ב ובשער מאמרי רשב"י על בראשית וז"ל "דע כי אדם הראשון הוא ז"א ויש לו שתי נשים לאה ורחל וז"א נקרא אדם שהוא הוי"ה דאלפין העולה מ"ה בגמטריא אדם והנה עיקר ההוי"ה הם אותיות הפשוטות כי שאר האותיות המילוי הוא בחינת הנקבה בהיות עדין כלולה בו קודם שנאצלה ממנו וזה לשתי סיבות הסיבה האחת כי הנקבה כולה גבורה ודין וכן מלוי"י בגמטריא אלהים שהוא דין. והסיבה השנית מפני שכל כחות הנקבה היו בהעלם גנוזין תוך ז"א כי עיטרא דגבורה ממנה בנין הנקבה והיא גנוזה תוך מילוי ז"א ומשם יצתה לחוץ לבנין הנקבה באופן כי אורות הנקבה היו המילוי שממלאין אויר וחלל ז"א והנה מילוי דמ"ה הוא בגמטריא י"ט (דף י"ט ע"א) כמנין חוה והרי נתבאר איך נוקביה נקראת חוה גם נתבאר איך היא ממש בשר מבשרו. ע"כ. הנה לך שז"א נקרא אדם וחוה דבוקה באחוריו. שם אלקים כאן קאי על המלכות והיא נאצלת מהתפארת שיש בה שם הוי"ה. כתב הרב יוסף גיקטיליא בספרו גנת אגוז שמשם הוי"ה יוצא שם אלקים באופן הבא: הנה הוי"ה גימ' כ"ו שהם כף וו ומילוי כף וו הוא פ"ו גימ' אלקים. עוד, בתפארת יש שם מ"ה שהוא מם הא שהוא גימ' פ"ו.

¹⁴⁹ דורש אותיות ויי שאלו אותיות היוצרות צורת אות א' הרומז לכתר שהוא הנעלם (הלבוש).

¹⁵⁰ פירוש נוסף: שם מלא היינו שם אלהי"ם גימ' אדנ"י אהי"ה ושם הוי"ה יוצרים שם מלא כי שם אדנות במלכות, שם הוי"ה בת"ת ושם אהי"ה בבניה (מהרב יחיאל בר לב שליט"א בביאור ידיד נפש). ובספר יפה שעה על האדרא מסביר שאלו צלמי אבא ואימא יעו"ש.

צריך הקב"ה לברוא את האדם בגוף וצלם ונשמה? ואמר **בְּיָוֶן לֹא־שִׁתְּלַפָּא וּלְעֵיִלָּא בִּיה** כדי להמשיך מלמעלה ולהכניס באדם **סְתִימָא עֲלָאָה**, את הסתום מכל סתום העליון, דהיינו את הארת הכתר שהוא פרצוף א"א, שהוא פרצוף עליון מאו"א חו"ן **עַד סוּפָא דְּכָל סְתִימָיוֹן**. עד הסוף של כל הסתומים, דהיינו עד רום המעלות שהוא א"ק, ור"ל שאם יזכה האדם ע"י מעשיו, יש לו הכנה לזכות לכל אלו המדרגות הגבוהות **נְשִׁמָתָא, דְּכָל חַיֵּי דְּעֵילָא וְתַתָּא תַלְיָיו מֵהֵיא נְשִׁמָתָא**, א"ק הוא נשמה שכל חיי העליונים, שהם עולמות אחר"פ ועולם האצילות, וגם חיי העולמות התחתונים שהם ב"ע, תלויים מנשמה ההיא **וּמִתְקִימֵי בָהּ**. ומתקיימים בה, כי הוא המחיה אותם ומעמידם על קיומם. עתה בא לפרש המשך הפסוק **וְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה**, הביאור **לְאִתְרָקָא**, ע"י נפש החיה שיש לאדם הוא יכול לרוקן נשמתו מגופו (שהרי גופו נרתיק לנשמה) **וּלְעֵיִלָּא בְּתַקוּנָיוֹן בְּלוּנָא דָא**, ולעלות בסוד מ"ן בפרצופים העליונים, כעין המשכת אור אין סוף ב"ה ממעלה למטה, כן העלאת מ"ן מלמטה למעלה מפרצוף לפרצוף עד א"ס ב"ה **וּלְאִשְׁלָפָא לְהֵיא נְשִׁמָתָא**. ועי"ז להמשיך את הנשמה ההיא דהיינו את אור א"ס ב"ה שהוא שם מ"ה החדש **מִדְרָגָא לְדְרָגָא עַד סוּפָא דְּכָל דְּרָגָיוֹן**. ממדרגה למדרגה ומפרצוף לפרצוף עד סוף כל המדרגות שהיא מלכות דאצילות **בְּיָוֶן דִּיהוּי הֵיא נְשִׁמָתָא מְשִׁתְּפָחָא בְּכָלָא**, כדי שיהיה אור א"ס ב"ה נמצא ומאיר בכל הפרצופים **וּמִתְפַּשְׁטָא בְּכָלָא**. ומתפשט בכל הפרצופים, כלומר כל פרצוף יעבד לעצמו משם מ"ה את חלקו הראוי לו **וּלְמִהוּי כָלָא** ^{עיי' ע"ג} **בְּיָחוּדָא חַד**. כדי שיהיו כל הפרצופים שבאצילות ביחוד אחד, כי ע"י שנשמות הצדיקים עולות בסוד מ"ן לזו"ן דאצילות, אז גם זו"ן מעלים מ"ן לאו"א ואו"א לא"א וכו' עד א"ס ב"ה, ועי"ז יתפשט אור א"ס ב"ה שהוא שם מ"ה החדש בכל העולמות ועי"ז מתקשרים יחד כל העולמות, והכל תלוי ביד בני ישראל הצדיקים. **וּמֵאֵן דְּפָסִיק הֵיא יָחוּדָא מִן עֲלָמָא**, ומי שמפסיק את יחוד זה מן העולם, דהיינו שאינו מכיר ביחוד של קריאת שמע להעלות מ"ן ממטה למעלה עד רום המעלות, ואח"כ להמשיך מ"ד מן א"ס ב"ה עד זו"ן, כדי שיוכלו להוליד נשמות ישראל, נחשב לו **כְּמֵאֵן דְּפָסִיק נְשִׁמָתָא דָא**, כמי שהפסיק את הנשמה הזו שהיא אור א"ס ב"ה מלהאיר למטה **וּמִחֲזִי דְאִית נְשִׁמָתָא אַחֲרָא, בְּרִי מֵהֵיא**. ובזה מראה כאילו יש נשמה ורשות אחרת חוץ מא"ק ח"ו.

66

ויונתן תרגם "עפר מן האדמה" – "עפרא מאתר בית מקדשא" וכבר רמזתי זה¹⁵¹. ולפי הפשט רמז "ויפח באפיו" על מעלת הנפש יסודה וסודה כי הזכיר בה שם מלא והיא רוח השם הגדול מפיו דעת ותבונה כי הנופח באפי אחר, מנשמתו יתן בו. זהו ונשמת שדי תבינם (איוב לב, ח) כי היא מיסוד הבינה כי הנשמה בבינה, הרוח בתפארת והנפש במלכות. אמנם לא תבוא הנשמה אלא אם כן קדמו לה הרוח והנפש וזה מ"ש על דרך אמת זו התפארת ואור הרוח ואמונה. זו המלכות ואור הנפש.

וַיִּטַּע יְהוָה אֱלֹהִים נֵץ בְּעֶדֶן מִקְדָּם וַיִּשֶׂם שֵׁם אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר:

"וויטע ה' אלהים גן בעדן" וגו'. הנה קודם חטאו של אדם היו צורותיו שלמים בגן עדן כיום הבריאה והיה עם חוה בגוף אחד. אמנם לאחר שקצץ בנטיעות במחשבתו הרעה קוצצו נטיעותיו וננטרה ממנו חוה מדה כנגד מדה, ועל כן סדר הנה ענין הגן עדן ולא הזכיר מיד "ויאמר ה' אלהים לא טוב היות האדם לבדו" ואף כי חטאו במעשה היה אחר פירוד הצורות דהיינו החטא בכתוב נזכר לאחר הנסירה מכל מקום חטאו היה כפול וחטא המחשבה היה קודם לכן¹⁵² וענשו היה מדה כנגד מדה.

"וויטע" לא אמר ויצמח רק ויטע על כל פנים הנוטע צריך נטיעה. זהו שאמרו רז"ל בב"ר (טו, א) הה"ד ישבעו עצי ה' ארזי לבנון אשר נטע (תהלים קד, טז). אמר רבי חנינא כקרני חגבים היו ועקרון הקב"ה ושתלן בגו עדן. קרא אצילות ההויות והמשכתן עקירה ובריא אתן וגדילתן במקומן נטיעה. לכך אמרו רבותינו ז"ל (בר"ר טו, א) "ישבעו חיהם ישבעו מימיהם ישבעו מטעתן"¹⁵³, כי כל סבה מקבלת מן הסבה שלמעלה

¹⁵¹ לעיל בספר הזוהר: נַעַל דָּא תַנִּינָן וְעַל זֶה אָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ בְּרֵאשִׁית רַבָּה (י"ד, ח) אָדָם מֵאֲמַר דְּבִית הַמִּקְדָּשׁ נֶפֶק אָדָם הָרָאשׁוֹן יֵצֵא וְנוֹלָד מִמָּקוֹם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דִּהְיִינוּ מִמְּלֻכּוֹת הַנִּקְרָאִת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְכֵן זֶה מ"ש (בר"ר יד, ח) אָדָם מִמָּקוֹם כִּפְרָתוֹ נִבְרָא.

¹⁵² עיין סנהדרין לח ע"ב.

¹⁵³ חיים היינו חו"ב, מים היינו חסד, מטעתן היינו תפארת.

ממנה: החיים הבינה שואב שואבת מן המקור חכמה, והמים החסד מן החיים הבינה, והנטיעה התפארת מן המים החסד. כל אחת צופה לשלמעלה ממנה.

ספר הזוהר (בראשית ל"ז ע"א) תא חזי, בלהון נטיעון הו סתימין רשימין דיקין באתרא חז בא וראה, כל הספירות היו כמוסות בכתר. נראה שנקט כאן ג' לשונות כנגד כתר, חו"ב: סתימין בכתר, אח"כ נאצלו מהכתר והתפשטו בחכמה ועדיין היו רשימות דקות וזה הוא רשימין, אח"כ נמשכו לבינה והתעבו מעט ולכן כתב "דיקין" לבתר עקרון קודשא בריך הוא מהג"ר ואשתיל¹⁵⁴ לון ושתל אותם בתפארת וזה הוא באתר אחרא ואתקיימו.¹⁵⁵

הנה כוונת רבותינו ז"ל כי הנטיעות האלו הם ההויות הנקראות י"ז ע"ד נטיעות וארזי לבנון כעניין שאמרו רבותינו ז"ל במדרש תילים (מזמור א') אשריהם הצדיקים שהם מדמין הנטיעות לנוטעה ואת הצורה ליוצרה. ועקירתן הוא מן האין הכתר והבן זה כי משם נאצל הכל. והארבע יסודות ארמ"ע נאצלו משם שנאמר "כי יש לכסף מוצא" (איוב כח, א). ומסביר: הרוח התפארת מן האויר הקדמון כתר, והמים חסד מן המים העליונים חכמה, והאש הגבורה מן האש ממים מן החסד בסוד אברהם הוליד את יצחק, והעפר מלכות מעכירות המים מהמלכות של החסד והם שלשה אמות הנזכרות בספר יצירה, שהם הג"ר וזהו מאמרים (ספר הפליאה ופרד"א ג) שמים תפארת מהיכן נבראו¹⁵⁶. והרמז לזה "אפריון¹⁵⁷ את המלכות עשה לו המלך שלמה¹⁵⁸ תיקן הקב"ה שהוא החכמה מעצי הלבנון. מכח"ב.

ובספר הזוהר (ח"א כט ע"א) וכתוב (שיר השירים ג) אפריון עשה לו המלך שלמה מעצי הלבנון. ומסביר אפריון דא תקונוא דעלמא תתאה מילת אפריון מורה על תיקון המלכות מעלמא עלאה¹⁵⁹ מהכח"ב דעד לא ברא טרם שהאצילה קודשא בריך הוא החכמה עלמא את הבינה הוה סתים שמיא ביה כל העולמות היו כמוסות באין סוף ב"ה ולא¹⁶⁰ קיימא מלה ולא היה עדיין קיום ותיקון לשום דבר עד דסליק ברעוהא דמחשבה עד שעלה ברצונו והיינו שהעלה מ"ן מעצמו לעצמו לקיימא כלא לקיים את כל העולמות מפני במטון דסמיטרא שהתאווה¹⁶¹ למברי עלמא לברוא העולמות והוה רשים ובני והיה רושם ובונה העולמות שהם א"ק ואבי"ע. (יתכן שלשון רושם רומז לאצילות עולם א"ק כי הוא נעלם מאד ומילת בונה מתייחסת לעולמות אבי"ע) ולא קיימא ולא התקיימו העולמות כי

¹⁵⁴ הרב בספרו "טעמי המצוות" דף עז, במצוות שמיטין ויובלות, כותב "ידוע שארזי לבנון" אלו השש קצוות. לפי זה יתבאר הכתוב: ארזי אלו עצים (תפארת) שבאו מן הלבנון (חו"ב, כי לבנון נדרש ל"ב נתיבות חכמה ונון שערי בינה).
¹⁵⁵ כתב כאן הלבוש שאין להבין שהיתה כאן כאן ואח"כ חזר בו כביכול הקב"ה אלא הכל היה במחשבתו.
¹⁵⁶ עיין לעיל: "אמנם דעת חכמי הקבלה היא כי אור לבושו רמז לחכמת אלהים (חכמה) והשמים העליונים (תפארת) נבראו משם כענין שאמר: נובלת חכמה של מעלה, תורה.

¹⁵⁷ אפריון הוא כינוי למלכות וזה מוסכם על רוב ככל חכמי הקבלה. הטעם מוסר בספר הזוהר אפריון זו ספירת המלכות כך עולה מספר הזוהר פרשת תרומה (קכ"ז ע"א). בספר פרדס רמונים (שער כג פ"א) כתב – "אפריון" פי' הרשב"י ע"ה בזהר פ' תרומה (דף קכז) כי אפריון היא המלכות בהיותה נכללת מעשר ספירות וכל אחת מהם כלולה מעשר עד שיעלו למאה. וזהו י' ומקבלת אותם ע"י הצדיק י' אות ברית. ואפריון הוא היכל ולשון יופי. ונקר' המלכו' כן בהיותה דומה קצת לבינה וכמו שנתבאר בערך אפרסמון בע"ה. ועקר התיבה הוא אפריון. וגם יתייחס שם זה לבינה. וכן ביאר הרשב"י ע"ה בפ' בראשית (ד"ט) והוא בהיות בינה נכללת ג"כ מעשר ע"י החכמה שהיא י'. בביאור "מתוק מדבש" הביא כי המלכות נקראת "היכל" ויש בה רפ"ח ניצוצין, היכל+ רפ"ח גימ' "אפריון" עם שש אותיות אפריון, ואם נגרוס "אפריון" לא נוסף שש אותיות.

¹⁵⁸ אמנם יש מפרשים שהמלך שלמה היינו ז"א, אבל כאן הרב כוונתו לחכמה ובדרך זו ביאר בספר "אור החמה" לר"א אזולאי זללה"ה. בספר מקדש מלך לרבי שלום בוזגלו זללה"ה יישב שכאן מדובר על ז"ן שעלו למקום או"א והכל בא על מקומו בשלום.

¹⁵⁹ עיין בזהר שמות (קכז ע"א) "אפרסמון דא היכלא עלאה טמירא גניזא. (בינה) אפריון דא היכלא דלתתא (מלכות), דלית ביה סמך, עד דאסתמיך (נ"א דאתמשך) מגו היכלא עלאה. ובגין פך את סמך איהו סתים בכל סטרוי, קגונוא דא את ס' (ס"א מ"ם) סתימא.

¹⁶⁰ יש כאן כמה גרסאות והבאנו את מסקנת המתוק מדבש ללא חילוף למען ירוץ הקורא.

¹⁶¹ בספר אור החמה פירש סמיטרא סממנין ובספר אדרת אליהו (לונץ) פירש ארבעה פירושים: תאוה לברוא העולם, הגעת (מטון מלשון מטי) והמשכת העולמות הנעלמים (סמיטרא היינו מצנפת המכסה את הראש), או הפירוש דרך סימטא. והעולה מכלל הפירושים הוא מ"ש במתוק מדבש שהכוונה להמשכת אור שם מ"ה החדש ממצח דא"ק להחיות הכלים שנשברו במיתת המלכים. אלא שכאן נראה שהכוונה לאצילות הראשונה טרם השבירה.

לא נאצלו הכלים ולא היה לאור במה להתלבש **עַד** שהכתר **דְּאֶתְעֵטָף** התלבש **בְּעֵטוּפָא חַד דְּזִיזְהָרָא** באור אחד שהוא אור החכמה (**עלאה דמחשבה**) (שהוא עליון ונקרא מחשבה) **וּבְרָא עֲלֵמָא** וברא את הבינה (**נ"א ימינא דעלמא קדמאה**) (**נ"א שמים**)¹⁶². ורזא דא בראשית ברא וגו'.

ספר הזוהר (ח"א טו ע"ב) **וְהַמְשָׁפִילִים יִזְהִירוּ כְּזֹהֵר הָרָקִיעַ וּמִצְדִּיקֵי הָרָבִים כְּכֹכְבִים לְעוֹלָם וָעֶד**. (דניאל יב, ג) מי הם הנקראים משכילים? ומשיב **וְהַמְשָׁפִילִים יִזְהִירוּ כְּזֹהֵר הָרָקִיעַ אֲנוֹן קִיָּמִין וְסֻמְכִין** אלו הם המקיימים וסומכים, ר"ל אלו נו"ה של התפארת שהם בחינת בדי הארון, תמכי דאורייתא, והם מקיימים **דְּהוּא אֶפְרִיֹן** את המלכות בחינת תורה שבעל פה **הַמְשָׁפִילִים אֲנוֹן קִיָּמִין וְסֻמְכִין עֲלָיִין** אלו נצח והוד העליונים של התפארת, שהיא עליונה מנצח והוד של המלכות **דְּאֲנוֹן מְסִתְפָּלִי בְּסִכְלָתָנוּ בְּכָל מָה דְּאֶצְטְרִיךְ הוּא אֶפְרִיֹן** שהם מסתכלים בעצמם בכל מה שצריכה המלכות, כמ"ש לקמן "אשרי משכיל אל דל", דהיינו אין צורך שהדל יבקש אלא המשכיל מתבונן בחסרון הדל **וְסֻמְכִין דִּילֵיהּ** וכן מתבוננים בכל מה שהחסרים נצח והוד של המלכות. **סִתְרָא דָא** מכאן תבין סוד **כְּמָא דְּאֶתְ אֶמֶר**, (תהלים מא) מה שנאמר **אֲשֶׁרִי מִשְׁפִּיל אֶל דָּל**. דהיינו שהנותן מתעורר לתת ללא התעוררות המקבל כי הוא מתבייש **יִזְהִירוּ**, דהיינו נו"ה יאיר מחו"ג **דְּאִי לָא יִזְהִירוּ** שאל"כ **וְלָא נִהְרִין** ולא יאירו. ההבדל בין יאירו ליזהירו הוא שיאירו הוא אור ישר שהוא רחמים ויזהירו הוא אור חוזר והוא דין. דהיינו שנו"ה יקבלו אור ישר מחו"ג וישפיעו אותו למלכות וממנה יקבלו אור חוזר ויעלו אותו לחו"ג וכו'. ואם לא יאירו **לָא יְכָלִין לְעֵינָא וְלֹא־סִתְפָּלָא בְּהוּא אֶפְרִיֹן בְּכָל מָה דְּאֶצְטְרִיךְ** לא יוכלו להשפיע למלכות. וממשיך לבאר, ומ"ש **כְּזֹהֵר הָרָקִיעַ** מי הוא הנקרא רקיע? **הוּא דְּקִיָּמָא עַל גְּבִי אֲנוֹן מְשָׁפִילִים** זו התפארת העומדת על אותם הנקראים משכילים שהם כאמור נו"ה **דְּכְתִיב בִּיהּ (יחזקאל א) וְדָמוֹת עַל רֹאשֵׁי הַחִיָּה רָקִיעַ כְּעֵין הַקֶּרֶחַ הַנוֹרָא**. פירוש החיה זו המלכות, ראשי החיה אלו נו"ה והת"ת הוא הנקרא רקיע (ואין סתירה למה שאנו אומרים שהרקיע יסוד וכאן תפארת, כי גוף וברית חשבינן חד, כלומר היסוד הוא כללות התפארת) הוא כעין הקרח הנורא. ומילת **זֹהֵר** תתפרש על הארת יסוד הבינה המסתיימת בחזה הת"ת הנקרא תורה וזה הוא **דְּהוּא נִהִיר לְאֹרִייתָא**. **זֹהֵר** הארת יסוד הבינה המאירה לתפארת **דְּנִהִיר** מאירה גם כן **לְאֲנוֹן רֹאשֵׁי** לנצח והוד **דְּהִיא חִיָּה** המאירים למלכות, **וְאֲנוֹן רֹאשֵׁי אֲנוֹן מְשָׁפִילִים** ואלו ראשי החיה הם הנקראים משכילים כי הם מאירים למלכות דרך היסוד הנקרא משכיל כנ"ל **דְּנִהִירִין תְּדִיר** שהם מאירים למלכות תמיד באור ישר מכח זה שהם מקבלים אור **וּמִסְתְּפָלִין לְהוּא רָקִיעַ** מהתפארת שהוא מקבל הארה **לְהוּא נִהִירוּ דְּנִפִיק מִתַּמָּן** מיסוד הבינה, **וְדָא אִיהוּ נִהִירוּ דְּאֹרִייתָא** וזה הוא אור התפארת **דְּנִהִיר תְּדִיר וְלָא פָּסִיק** שמאיר ללא הפסקה.

"גן בעדן" הגן הוא התפארת הוא קבוץ האילנות שהוא קיבוץ הו"ק שהם הגדולה והגבורה וכו'. ומביא הוכחה לדבריו ספר הזוהר (בראשית ל"ה ב') **מָאן אֲנוֹן אֶרְזֵי לְבָנוֹן. אֲנוֹן שִׁית יוֹמִין עֲלָאִין שִׁשֶּׁת יָמִי בְּרֹאשִׁית י"ח ע"א דְּקֶאֱמָרֵן. אֶרְזֵי לְבָנוֹן אֲשֶׁר נִטְעָה**¹⁶³.

"בעדן" איזו ספירה נקראת עדן? רומז לחכמת אלהים דהיינו החכמה ואמר כי מקום הנטיעות האלו הו"ק הוא העדן חכמה כי משם קבלתם.

וטעם "מקדם" כלומר מן ההוייה הראשונה שהיא החכמה ואע"פ שהכתר ראשון כבר הוסבר לעיל (בהערות שוליים 1) שהחכמה נקראת ראשונה כי היא ראשונה למקבלים וסימניך מטע ה' להתפאר (ישעיה סא ג'). דהיינו התפארת זו נטיעה של החכמה הנקרא כאן ה'.

"וישם שם את האדם אשר יצר". האדם העליון רומז לתפארת ישראל¹⁶⁴ הוא באמצע הגן הנזכר שהוא התפארת. ואל תתמה שהרי יש תפארת כללית שיש בה חג"ת נה"י שהם ארזי הלבנון ויש

¹⁶² הפירוש לגירסא "ימינא דעלמא קדמאה" הכוונה לחכמה שנבראה מהכתר. ולגירסא "שמים" היינו תפארת שנבראה מהבינה. ¹⁶³ כבר אמרנו שמילת לבנון תרמוזו לל"ב נתיבות חכמה ונון שער בינה. ארזי לבנון אלו חג"ת נה"י ושורשם בחכמה הנקרא עדן, משם נמשכו לבניה ומשם לת"ת. ידוע שמילת "אשר" תרמוז לבניה. ובזה יובן "אשר נטע".

¹⁶⁴ כבר התבאר כי בתפארת יש שם מ"ה כזה: יוד הא ואו הא שהוא גימ' אדם. יעקב אבינו הוא עמוד התפארת ולזה רמזו חז"ל (בבא מציעא פד ע"א) שיופיו של יעקב מעין יופיו של האדם הראשון.

בהם תפארת פרטית שהיא באמצע הגן, שזו התפארת הכללית¹⁶⁵. החידוש הוא שיש עוד "גן" הגן הוא רמז לכנסת ישראל מלכות שנאמר "גן נעול אחותי כלה" שהיא המלכות הכלה הכלולה מן הכל¹⁶⁶ כי היא צריך צריכה גדר לשמירה מהקלי' ולכן צריכה להיות נעולה והשקאה המשכת מ"ד ועבודה והעלאת מ"ן כמה דאת אמר "לעבדה ולשמרה" כן גדרי השכינה הם הכרובים אלו נצח והוד כי הנצח מוריד לה שפע באור ישר והוד מעלה ממנה את המ"ן. ואמרו שזו עבודת הקרבנות (זוהר קמ"א ע"ב) כי הקרבן זו העלאת מ"ן. עוד, לעבדה במצוות עשה ולשמרה במל"ת (תיקו"ז ס"א ע"ב) ואלו ב' אורות. אור ישר מ"ע ואור חוזר מל"ת.

הצמחים הם שרי האומות ומלכיהם דהיינו מ"ש ויצמח קאי על הצמחים.

והכל דהיינו תפארת ומלכות דאצילות ובי"ע מסתפק מקבלים שפע **מהנהר** מהבינה **היוצא מעדן** היוצאת מהחכמה **שנאמר עליו "נהר פלגיו ישמחו" וגו'** (תהלים מו, ה) כלומר הנהר שזו הבינה פלגיו אלו הו"ק הם משמחים עיר אלהי"ם שזו המלכות כמ"ש אישה בעלה משמחה **והאדם** התפארת **בתוכו** בתוך המלכות כענין נקבה תסובב גבר **כענין שנאמר** (שמות כ"ג, א) **"כי שמי בקרבו"** כלומר המלכות הנקראת שם היא בקרבו של התפארת כי המלכות עומדת בגובה החזה של התפארת מאחוריו.

כעת מפרש מושגים עץ החיים ועץ הדעת

"ויצמח ה' אלהים" וגו' אחר שהזכיר בפסוק של מעלה "ויטע ה' אלהים" ורמז בהם על המדות הפנימיות אלו הו"ק הנקראים ארזי לבנון אשר נטע ועל כן הזכיר בהם לשון נטיעה, אמר אחר כך **ויצמח ה' אלהים מן האדמה** דהיינו המלכות שהיא על גן עדן של מטה שהיא נקראת גן ועל כן אמר **בו מן האדמה ולא הזכיר בו לא עדן חכמה ולא נטיעה** תפארת. וצוהו שלא לאכול מן העץ ההוא עץ הדעת שהוא היסוד לפי ששואב כח ויונק מן הנטיעה אשר בעדן לפי שהיסוד הנקרא כל מקבל שפע חו"ב ות"ת אליו. עץ החיים רומז למכריע ראשון תפארת והוא נקרא "עץ" וחיים היינו שהוא מקבל שפע הבינה הנקראת חיים (אור החמה). עץ הדעת רומז למכריע שני יסוד. ולשון דעת הוא חיבור. הדעת היא חיבור חכמה ובינה שהם פרצופי אבא ואימא. אם כן עץ הוא תפארת ויסוד, יעקב ויוסף. **מלשון וידע אדם "וידע אלקנה".** כד"א ואנכי היודע ועד מלכות נאם ה' (ירמיה כט, כג) והבן זה. ואמר "טוב ורע" כי יונק מזרועות עולם חו"ג טוב מן החסד ורע מן הגבורה. ויש מפרשים "עץ הדעת" כלומר עץ של דעת הדעת וכבר ידעת פירוש חכמה ותבונה ודעת שדעת זה החיבור בין חכמה ובינה. פרי עץ הדעת שזה היסוד היא השכינה מלכות. לפירוש הראשון רמז כי עץ החיים תפארת הוא באמצע האילנות הו"ק שהם בגן בתפארת. כי כל הספירות חג"ת נה"י נקראות בכללות גן כמ"ש לעיל. ולכך תרגם אונקלוס במציעות גינתא. ולפירוש השני שגן זו מלכות רמז כי הוא עץ החיים דהיינו תפארת משפיע אל הגן מלכות שהיא **היבש יבשה באש** מפאת הגבורות שבה. וזו הסיבה שהמלכות נקראת ע"ר כי יש בה ה' גבורות שאלו אותיות מנצפ"ך גימ' עיר וגימ' פ"ד וישקנו התפארת משקה את המלכות מימי התשובה בינה והרחמים תפארת¹⁶⁷. וממה שנראה מדעת רז"ל בספר הזוהר שיובא לקמן כי עץ החיים רומז לתשובה בינה ממש ולא לתפארת המקבלת מן החכמה הנקראת ראשית י"ח ע"ב וזהו מאמרים "כל מימי בראשית מתפלגין תחתיו" כי משם מהחכמה קבלת הכל שנאמר "והחכמה תחיה בעליה". ומן הבינה נחלק השפע לזרועות עולם חו"ג וזהו "מתפלגין תחתיו עד הים הגדול" מלכות כי כל הנחלים (ו"ק) הולכים אל הים (מלכות). ועץ הדעת נראה מכוונתם שרומז למכריע ראשון תפארת ממש ועל שיונק מקבל מן החו"ג כענין שנאמר ויעקב איש

¹⁶⁵ ומעתה יבוא ביאור הפסוק כפתור ופרח: האדם זו התפארת הפרטית שבתפארת הכללית. הגן זו התפארת הכללית. ויש שם ה' אלהים (היינו חו"ב) את האדם (תפארת פרטית) אשר (בינה) יצר (יצירה כי הבינה היא בחינת יצירה כי אבי"ע מתייחסים זל"ז כמו חו"ב תו"מ).

¹⁶⁶ יש גן שהוא התפארת הנקרא תורה שבכתב שיש בה ג"ן פרשיות (ומה שיש היום ד"ן זו חלוקה טכנית של ניצבים וילך) ויש גן שזו המלכות שיש בה שם ג"ן כזה: יוד הה ואו הה (מספר זוהר הרקיע להרב המקובל חיים סנואני זצוק"ל זללה"ה בכתב יד). ¹⁶⁷ ולכן ההורים מברכים את החתן ואת הכלה כי ההורים הם חו"ב והחתן ת"ת והכלה מלכות. אם נעמיק נראה שהחתן מקבל שפע מהבינה שיש בה שם אהי"ה ויש לו ג' מילואים קמ"ג קנ"א קס"א שם גימ' תנ"ה ועם ג' שמות הם חת"ן.

תם יושב אהלים בין אברהם (חסד) ויצחק (גבורה) ויודע אותו החסד הגמור והדין הקשה נקרא עץ הדעת ולכן התפארת נקרא עץ הדעת טוב (מצד קבלתו מן החסד) ורע (מצד קבלתו מן הגבורה). אמנם הדעת הראשון שעץ החיים זו התפארת ולא הבינה, ועץ הדעת זה היסוד ולא התפארת דעת רוב חכמי הקבלה:

ספר הזוהר (ח"א לה ע"א) עץ החיים שזו הבינה **הא תנינן** הרי למדנו (זוהר ח"ג רטו ע"א) **דְּמַהֲלָךְ חֲמִשׁ מֵאָה שָׁנִין הָיָה** מהלך של ת"ק שנה דהיינו יש בה נ' שערי בינה שכ"א יש בו י"ס סה"כ ת"ק ושנה גימ' ספירה. **וְכָל מִימּוֹי דְּבְרָאשִׁית** וכל שפע החכמה הנקרא בראשית **מִתְפַּלֵּין תְּחוּתוֹי** נמשכים ממנו. **עַץ הַחַיִּים** הבינה **בְּמַצִּיעוֹת דְּלִנְתָא מִמֶּשׁ** מתפשטת עד התפארת הנקראת גן כדלעיל **וְהוּא** והבינה **נְטִיל** מקבלת **כָּל מִימּוֹי** כל השפע של **דְּבְרָאשִׁית** החכמה **וּמִתְפַּלֵּין** והשפע הזה **תְּחוּתוֹי** נחלק מהבינה. **דְּהָא שְׁהִי הֵהוּא נְהָר** הבינה **דְּלִיד** הנמשך **וְנִפְיָק** ויוצא מעדן שזו החכמה **הוּא שְׂרִיא** היא שורה **עַל הֵהוּא לִנְתָא** על התפארת **וְעֵייל בִּיה** ונכנסת לתוך התפארת **וּמִתְמָן** ומן התפארת **מִתְפַּלֵּין מִיָּא** נחלק שפע הבינה **לְכַמָּה סְטָרִין** לכל הקצוות שהם חג"ת נה"י. **וְנְטִיל כָּלָא** וכל השפע מתקבץ ביסוד הנקרא כל ומשם אל המלכות שגם היא **הֵיָא גִנְתָא** נקראת גן. **וּלְבָתֵּר** ולאחר שהמלכות קבלה שפעה **נִפְקִי מִיָּנָה וּמִתְפַּלֵּין לְכַמָּה נְחָלִין לְתַתָּא** יוצא ממנה השפע **כְּמָא דְּאֵת אָמֵר**, (תהלים קד) **יִשְׁקוּ כָּל חֵיתוֹ שָׂדֵי** אלו עולמות ב"ע ומ"ש עליהם עוף השמים ישכון אלו מלאכי ב"ע. ומסביר שיש תהליך למעלה ודוגמתו למטה. **כְּמָה דְּנִפְקִין** כמו שיוצא השפע **מֵהֵהוּא עֲלֵמָא עֲלָאָה** מהחכמה **וְאִשְׁקִי לְאֲנוּן טוֹרִין עֲלָאִין דְּאַפְרִסְמוֹנָא דְּכִיָּא** אלו ספירות הבינה הנקראת אפרסמון **לְבָתֵּר כַּד מְטָאן לְעַץ הַחַיִּים** אח"כ מגיע השפע לתפארת הנקרא עץ החיים לפי שמקבל כל שפעו מהבינה שהיא עץ החיים **מִתְפַּלֵּין תְּחוּתוֹי בְּכָל סְטָר כְּפּוּם אֲרָחוֹי** נחלק השפע תחתיו במלכות ובי"ע כל אחד מקבל כראוי לו.

70

וְעַץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע אֲמַאי אֲקָרִי הָכִי. למה עץ הדעת נקרא טוב ורע? **דְּהָא עַץ דָּא** שהרי עץ הדעת זה **לָאו אִיהוּ בְּאִמְצָעִיתָא** כי בתוך הגן נאמר על עץ החיים. **אֲבָל עַץ הַדַּעַת** שהוא התפארת **טוֹב וְרַע מֵאִי הוּא**. אֵלָא **פְּלִין דִּינְקָא** ומשיב, התפארת נקרא עץ הדעת טוב ורע כי הוא מקבל שפע מחסד וגבורה שהם **מִתְרִין סְטָרִין** שני צדדים שונים **וְיַדַּע לֹון כְּמָאן דִּינְיָק מִתְקָא וּמְרִירָא**. והוא יודע אותם כלומר מקבל חסד טוב וגבורה רעה **וּפְלִין דִּינְקָא מִתְרִין סְטָרִין וְיַדַּע לֹון וְשְׂרִיא פְּלִין וְיִיְהוּ אֲקָרִי הָכִי טוֹב וְרַע**. לכן נקרא התפארת עץ הדעת (שהוא יודע והוא מחובר אל החו"ג שהם) טוב ורע **וְכָל אֲנוּן נְטִיעִין שְׂרִיין עֲלֵיהוּ** וכל הו"ק של התפארת מקבלים שפע של עץ הדעת. כל זה פרשנו לפי הפירוש השני שמביא הרב. אבל דעת חכמי הקבלה הרווחת היא שעץ החיים זו התפארת ועץ הדעת זה היסוד.

ולכל הפרושים צריך לפרש כי האילנות האלו תפארת ויסוד שרשם אחד בג"ר למטה¹⁶⁸ אף כי הם שנים בענפיהם בפרטות הם ב' ספירות תפארת ויסוד שלא לקצץ בנטיעות. ועל כן תרגם אונקלוס על שניהם במציעות גינתא. הוא דרש "בתוך הגן" לפניו ולאחריה ואי אפשר לשני אילנות שיהיו שניהם באמצע אלא אם כן הם מורכבים זה בזה ומיוחדים בשרש אחד:

¹⁶⁸ בכל הדפוסים כתוב למטה. אמנם נראה שצ"ל "למעלה". כי שורש אחד למעלה לתפארת וליסוד וזו הבינה.

וַיִּנְהַר יוֹצֵא מַעְדָּן לְהַשְׁקוֹת אֶת־הַגֶּן וּמִשָּׁם יָפֹרֵד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים: ^א שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הוּא הַסֹּבֵב אֶת כָּל־אֶרֶץ הַחוּיִלָּה אֲשֶׁר־שָׁם הָהָב: ^ב וְהָב הָאֶרֶץ הִוא טוֹב שָׁם הַבָּדֵלֹז וְאֶבֶן הַשָּׁהִם: ^ג וְשֵׁם־הַנָּהָר הַשֵּׁנִי גִיזוֹן הוּא הַסֹּבֵב אֶת כָּל־אֶרֶץ כּוּשׁ: ^ד וְשֵׁם הַנָּהָר הַשְּׁלִישִׁי זִדְקָל הוּא הַהֹלֵךְ קְדָמַת אֲשׁוּר וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי הוּא פָּרַת: ^ה ב, י-יד

"ונהר יוצא מעדן" וגו'. פירוש נהר מלשון נהורה דהיינו אור, וזה הוא אור של ה- בינה הנמשכת מן החכמה העליונה שהוא העדן. ואמר יוצא בלשון הווה ממושך לפי שאינו פוסק. כי האור והשפע הזך הטהור תמיד מתפשט במדות שהם חג"ת נה"י שהם בגן בתפארת הנזכר. זהו "להשקות את הגן" להשפיע אורו ^{י"ח ע"ג} וברכתו וכבודו במדות כדי שיעשה רצונו על ידיהם חסדו על ידי החסד וכו' ולכן אין להפריד האילן התפארת מן המעיין הבינה הנובע מן החכמה שלא לקצץ בנטיעות:

ספר הזוהר (אדרא זוטא ר"צ ב') **תא חזי, שירותא דא** בא וראה, התחלה זו דהיינו ספירת החכמה של עולם האצילות **דאקרי אב**, והיא נקראת "אב" והיא נקראת ראשית כמ"ש לעיל והיא **אתפליל ביו"ד**, בחינת אות י' של שם הוי"ה ב"ה, כי אות י' זו חכמה, ה' ראשונה זו בינה, ו' זו התפארת ואות ה' אחרונה זו המלכות. ואמר שאות י' של שם הוי"ה הרומזת לחכמה **דתלניא ממזלא קדישא**. נבנית מהכתר הנקרא עתיקא קדישא ובו יש י"ג תיקוני דיקנא וממזל השמיני של הדיקנא דאריך הנקרא "נוצר" יש בו אות א' בצורת י ו י ומאות י' השניה נבנית ספירת החכמה **ובלין קד, יו"ד פליל אתון אחרנין**. ולכן אות י' זו שבנתה את החכמה היא כוללת בתוכה שתי אותיות ו"ד שהם המילוי שלה ומפרש **י' סתימא דכל אתון אחרן**. אות י' סותמת בתוכה את האותיות ו"ד שמהם נבנית הבינה שהיא אות ה' ראשונה של שם הוי"ה. אם תתבונן תראו שאות ה' מורכבת מד' וו'. והבינה סתומה בתוך החכמה בסוד "הבן בחכמה". ומ"ש שאות ו' שבתוך האות ה' היא קטנה מורה על היותה עדיין בבחינת ו"ק **י' רישא וסיפא דכלא**. נמצא שאות יוד מלאה רומזת לכלל עולם האצילות. כי אות י' היא החכמה והבינה גנוזה בתוכה כמ"ש לעיל. אות ו' זו התפארת ואות ד' זו המלכות הרי שכל עולם האצילות נרמז באות י' **וההוא נהר דבליד ונפיק**, ואותו נהר היוצא ונמשך מהחכמה דהיינו הבינה. **אקרי עלמא דאתי**, נקראת העולם הבא משום **דאתי תדיר ולא פסיק**. שהוא בא תמיד ואינו פוסק דהיינו שהחכמה והבינה הם תמיד בייחוד ואינו פוסק גם אחר חרבן בית המקדש לפי שאינו מושפע מהתחתונים והפירוש של המילים "העולם הבא" שהוא תמיד בא ואינו נפסק (המלכות נקראת העולם הזה והיא אות ה' אחרונה של השם שעליה נאמר בהא בראם) **והאי הבינה שהיא הנקראת העולם הבא הוא עדונא דצדיקיא**. הוא עדן, תענוג ושמחת הצדיקים **לזפאה להאי עלמא דאתי**, לזכות לזה העולם

לאחר פטירתם¹⁶⁹ **דָּאשְׁקֵי תְדִיר לְנֶתָא**, שהיא משקה תמיד את התפארת הנקרא ג'ן¹⁷⁰ **וְלֹא פְסִיק**. ושפע הבינה הנמשך לתפארת אינו פוסק **עָלֶיהָ כְּתִיב** (ישעיה נח, יא) **וּכְמוֹצָא מִים אֲשֶׁר לֹא יִכָּזְבוּ מִימֵיו**. **וְהָהוּא עֹלָמָא דְאֵתִי**, והבינה **אֲבָרִי בְיוֹ"ד**, נבנית מאות י' של החכמה כמ"ש לעיל **הָדָא הוּא דְכְתִיב**, (בראשית ב, י) **וְנָהָר יוֹצֵא מַעַדָן** דהיינו הבינה הנקראת "נהר" יוצאת מהחכמה הנקרא "עדן" **לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגֶּן**. והבינה משקה את התפארת הנקרא "גן". כעת שואל הרשב"י למה לא נרמזה המלכות והרי י' **פְּלִיל תְּרִין אֶתּוֹן וִ"ד**. בתוך אות י' יש ו"ד שהם תפארת ומלכות. ומשיב **בְּאַנְדָּתָא דְבִי רַב יִיבָא סָבָא תְּנִינָן**, בספר האגדה של רב ייבא סבא (הוא סבא דמשפטים) למדנו **אֲמַאי וִ"ד פְּלִילָן בְּיוֹ"ד**. למה אותיות ו"ד כלולות באות י' ולאילו ספירות רומזות אותיות אלו? ומשיב **אֶלָּא נְטִיעָה דְגִנְתָּא דָּא**, נטיעה של זה הגן (התפארת נקרא נטיעה כי היה נטוע בעיבור בבינה בסוד אות ו' שבתוך ה' ראשונה) דהיינו התפארת הוא **אֶקְרִי ו'**. הוא נקרא אות ו' והוא אות ו' של שם הוי"ה **אֵית גִּנְתָּא אַחֲרָא, דְאֵיִה ד'**. ויש גן נוסף שזו המלכות והיא אות ד' של מילוי יו"ד. המלכות נרמזת באות ד' כי היא דלה ואין לה אור עצמי. (גם המלכות נקראת נטיעה כי בה נטועים נשמות שמתעברות בה) **וּמַהֲאֵי ו'**, ומן התפארת **אֲשֶׁתְקִינָא ד'**. נשפעת המלכות וזה סוד מ"ש (ברכות נא ע"ב) "אמר רבי יוחנן אין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש" **וְהֵינּוּ רָזָא דְכְתִיב, וְנָהָר יוֹצֵא מַעַדָן וְלֹא**. וזה סוד הפסוק ונהר (בינה) יוצא מדן (חכמה) להשקות את הגן (תפארת) **מַאי עֵדָן? דָּא חֲכָמָה עֹלָאָה, וְדָא י'**. עדן זו החכמה שהיא אות י' **לְהַשְׁקוֹת. אֶת הַגֶּן, דָּא הוּא ו'**. אות ו' רומזת לתפארת שיש בה ו"ק חג"ת נה"י **וּמַשֶּׁם יִפְרֹד** ומן הת"ת שהיא אות ו' נמשך השפע למלכות שהיא אות ד' ועליה נאמר **וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים, דָּא הוּא ד', וְכֹלָא פְּלִיל בְּיוֹ"ד**. הרי שכל הספירות כלולות באות יו"ד. שהרי י' עצמה זו חכמה. אותיות ו"ד בונות את האות ה' שזו הבינה ואות ו' כשהיא באות ה' (ו' קטנה) זו התפארת כשהיא בעיבור בבינה. אח"כ מתפשטת אות ו' ויוצאת לספירה חדשה וזו התפארת וזו אות ו' של מילוי אות יו"ד. אח"כ נמשכת ממנה המלכות וזו אות ד' של יו"ד.

והנה לפי זה המאמר ה"עדן" רומז לחכמה, וה"נהר" לבינה, והגן למכריע ראשון תפארת שהוא מכריע בין חו"ב והארבע ראשין לדל"ת רבתי שבאחד הרומזות לכנסת ישראל. וזה סדר ההשפעה מן החכמה לבינה משם למכריע ראשון ומשם לשכינה היא המלכות והיא כנסת ישראל וזה רמזו באותיות יו"ד וכבר רמזתי זה. לעיל במאמר רב ייבא סבא שאות י' חכמה ו"ד יוצרות צורת ה' שזו הבינה ואח"כ ו"ד אלו תו"מ.

ענין אחר, "ונהר" הוא האור הגנוז כמה דאת אמר כנהר שלום (ישעיה סו, יב). וזהו מאמר רבותינו ז"ל (זוהר ח"א קלה ע"ב) מעיין גנים זה יעקב תפארת שהוא מעיין לגן מלכות. באר מים חיים זה יצחק שהוא גבורה והגבורות בונות את המלכות הנקראת באר ולכן הביטוי גבורות גשמים.

¹⁶⁹ ומה שבירכו החכמים (ברכות יז ע"א) "כי הוו מפטרי רבנן מבי רבי אמי ואמרי לה מבי רבי חנינא אמרי ליה הכי עולמך **תראה בחיך** ואחריתך לחיי העולם הבא ותקוהך לדור דורים לבך יהגה תבונה פיך ידבר חכמות ולשונך ירחיש רננות עפעפך יישירו נגדך עיניך יאירו במאור תורה ופניך יזהירו כזוהר הרקיע שפתותיך יביעו דעת וכליותיך תעלוזנה מישירים ופעמך ירצו לשמוע דברי עתיק יומין". עולמך היינו שתשיג את אור העולם הבא שזה אור הנשמה כבר בעולם הזה. כתב על זה הרב בן איש חי זללה"ה בספרו "בניהו בן יהוידע": "נראה לי בס"ד כי נפש רוח נשמה של אדם כל אחד נקרא עולם בפני עצמו, ואין האדם שלם עד שיזכה ליקח כל שלשה עולמות אלו ולתקנם, אך אי אפשר ליקח שלשתם בבת אחת בגוף אחד, אלא יקח תחלה את הנפש וישלים תיקון שלה ויפטר, ויקח בגוף אחר את הרוח וישלים תיקון שלו ויפטר, ויקח את הנשמה, מיהו אפשר על ידי כונות ידועות אשר הם מיוסדים על דברים אלו אחר שידע ויבין שנשלם תיקון נפשו, יעשה אותה כוונה בלילה בשכבו על מטתו, ויוכל למשוך בגופו את הרוח, ולא יצטרך להפטר מן העולם וכן הענין גם כן בתשלום תיקון הרוח ורק צריך שידע שכבר השלים את שלו, ויעשה הכונה ויועיל לו לבלתי יצטרך למות, וכמו שכתב רבינו האר"י ז"ל בזה בשער הגלגולים, וכתב זה הטעם שימצא צדיקים גדולים נפטרים בקצרת שנים, מפני שהם השלימו הנפש ואין יודעים ומרגישים לעשות אותה הכונה כדי שתסתלק הנפש ויבא הרוח במקומה באותו הגוף עצמו ולא יצטרך להפטר, ועל זה נאמר [איוב ד' כ"א] ימותו ולא בחכמה, כלומר מחסרון ידיעה שיש להם בענין זה, וזה שאמר הפסוק [שם ל"ד י"ד] אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסוף וכמו שכתב רבינו ז"ל שם באורך כזה, יעיין שם ולכן מברכים אותו עולמך, פירוש הן הרוח, הן הנשמה, שנקראים כל אחד עולם, שהם שייכים לך, תזכה לראות בחיך, כלומר תקח אותם לתקנם בחיך, בהיותך חי בגוף זה, ולא תצטרך להפטר להתגלגל בגלגול אחר כדי ליקחם, ומה שאמר ואחריתך לעולם הבא, נראה לי בס"ד הכונה שמברכים אותו שיזכה למדריגה הגדולה שהיא מזומן לחיי עולם הבא, והיא גדולה מבן עולם הבא וכמפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל, ולכן אמרו אחריתך, כי לזה יזכה באחרית לעתיד, וכמו שכתב רבינו ז"ל בענין שמואל הנביא עליו השלום. ותקוהך לדור דורים, נראה לי דור הבינה עשרה פעמים אה"ה, דור ודורים לאה ורחל, לבך יהגה תבונה זווג יש"סו"ת, ופיך ידבר חכמות זווג או"א, ולשונך ירחיש רננות זווג זו"ן. או יובן, "יהגה תבונה", עסק הנגלה, "ידבר חכמות", עסק נסתר, "ירחיש רננות", אלו התפילות שכולם הם עסק הפה:

¹⁷⁰ כבר ביארנו לעיל כי גן מתפרש על התפארת וגם על המלכות. התפארת נקראת גן כי יש בה תורה שבכתב שיש בה ג"ן פרשיות ובמלכות יש שם כזה: יוד הה ואו הה שהוא גימ' גן.

וברמז ויבואו בארה, בארה גימ' יצחק והוא שב וחסר את בארת המים, ונוזלים מן לבנון זה אברהם חסד הנשפע מהבינה שהיא דבוקה בחכמה. והכל מסתפק מן לבנון מן החכמה. להשקות את הגן זו כנסת ישראל מלכות שצריכה השקאה שפע חסדים שלא תהא מדת הדין קשה. כי המלכות נבנית מה' גבורות ולכן צריכה השקאה תדירית כדי שלא יתגברו בה הגבורות. ההשקאה זו עבודת התפילות ולימוד התורה לשם שמיים.

ספר הזוהר (ח"א ל ע"ב) וְנָהָר יוֹצֵא מַעְדָן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגֵּן. מסביר וְנָהָר זו הבינה דְּאֶכְנִישׁ **כְּלָא מַעוּמָקָא עֲלָאָה** האוספת כל השפע הבא מהיסוד של החכמה וְלֹא פְּסִיקוּ מִימּוֹי לְעֲלָמִין ויסוד החכמה הנקרא יסוד אבא אינו מפסיק להשפיע לבינה, כי אינו תלוי במעשה התחתונים **לֹא שְׁקָאָה לְנִתָּא** להשקות את המלכות... (ח"א לא ע"ב) **לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגֵּן.** מאי לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגֵּן מה הפירוש להשקות את הגן? **לֹא שְׁקָאָה וְלִקְיִמָּא לִיָּה וְלֹא סִתְפְּלָא בִּיָּה** להשקות היינו להשפיע למלכות מוחין (דהיינו אור הנשמה) ולקיים את המלכות (באור הרוח) ולהסתכל בכל מה שנחוץ למלכות (הסתכלות הפירוש העמוק יותר הוא להשפיע לה אורות חיה ויחידה) **בְּכָל מָה דְּאֶצְטְרִיד.** כפי הנצרך למלכות. (לה עב) **לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגֵּן, הַגֵּן יִיחַ ע"ד דָּא אֶתְתָּא.** כלומר מלכות ובא לשלול את הבינה שגם היא בחינת גן לחכמה וְנָהָר **דָּא הָוָה עֵייל בִּיָּה וְאַשְׁקִי לִיָּה** והבינה משפיעה למלכות שפע מהחכמה וְהָוָה כְּלָא חָד ונעשה הכל בעולם האצילות אחד **דְּהָא מִתְמָן וְלִתְתָּא אִיהוּ פִּירוּדָא דְכְּתִיב וּמִשָּׁם יִפְרֹד** שהרי משם, ממלכות דאצילות ולמטה, נאמר ומשם יפרד, וזה הוא עולם הפירוד, עולמות ב"ע.

נקראת החכמה עליונה בשם "עדן" כי עדן הוא לשון מקור כלומר מקור הנובע מהכתר. ובלשון ערב קורין למקורות מעדן. ועל כן אמרה שרה (בראשית חי, יב) "אחרי בלותי היתה לי עדנה" כלומר מקור הדמים והחלב שפסקו ממנה. והנה העדן והנהר והגן ר"ת ענ"ג זהו שנאמר וקראת לשבת ענג (ישעיה נח, יג). ומלת וקראת לשון המשכה והזמנה צוה להמשיך לשבת שלש סעודות הנרמזים במלת ענ"ג. והנה הסעודה הראשונה בלילה רמז למדת לילה מלכות. השנייה לכבוד יום תפארת ועל כן קודם לכבוד הלילה. השלישית לעת רצון בינה ויהיה סימן ענג מלמטה למעלה:

ספר הזוהר (אדרא זוטא רפ"ח ב') אמר ר"ש אסהדנא עלי לכל אילין דהכא דהא מן יומי לא בטילנא אילין תלת סעודתא ובל"הוהן לא איצטריכנא לתעניתא בשבת ואפילו ביומא אחרא לא איצטריכנא כל שכן בשבתא. אמר רבי שמעון מעיד אני על עצמי לפני כל נשמות הצדיקים שבאו לכאן שמיום עמדי על דעתי לא בטלתי שלש סעודות אלו ובזכותם לא נצרכתי לתענית חלום בשבת ואפילו בימי החול לא נצרכתי לתענית כל שכן בשבת **דמאן דזכי בהו זכי למהימנותא שלימתא.** כי מי שזוכה לקיים שלש סעודות בכל שבת זוכה לאמונה שלימה. ומפרש סדר של ג' סעודות השבת: **חד סעודתא דמטרוניתא** סעודה ראשונה של ליל שבת היא סעודת המלכה, דהיינו מלכות הנקראת חקל תפוחין קדישין **חד סעודתא דמלכא** וסעודה שניה של שחרית בשבת היא סעודת המלך הקדוש, תפארת, דהיינו זעיר אנפין **חד סעודתא דעתיקא קדישא סתימא דכל סתימין** וסעודה שלישית של מנחה בשבת שהיא שעת הרצון היא סעודת עתיקא קדישא הכתר שהוא סתום תוך חו"ב הסתומים תוך תו"מ.

אשרי המקיים שלש סעודות הגורם ברכה בכל הששת ספירות ו"ק שהם חג"ת נה"י שהם ששת ימי המעשה ויקבל השביעי המלכות תקבל בעבורו תוספת ברכה והיא לא שומרת את הברכה לעצמה אלא מחלקת אותו לז"ק ובעבורו יתברכו כל ששת הימים.

"ומשם יפרד". מלת "שם" רומזת לכנסת ישראל מלכות הנקראת שם שנאמר (שמות לד, ה) "ויתייצב עמו שם". ורמז כי משם הנזכר בנהרות הוא עולם הנפרדים, כי עד שם עד מלכות דאצילות הכל הוא מיוחד בלי פירוד כלל.

"והיה לארבעה ראשים" הם ד' מחנות שכינה. וכבר רמזנו כי קבלתם מן המרכבה והם רמוזים בשמות הנהרות הנזכרים לפנינו הם סוד הגדולה והגבורה והתפארת

והמלכות: כי אריה הוא חסד והוא מלאך מיכאל, שור גבורה והוא מלאך גבריאל, נשר ת"ת והוא מלאך רפאל, ואדם מלכות והוא מלאך נוריא'ל או אוריא'ל.

"שם האחד פישון". מלת פישון הוא ייטע"א מלשון פושו וסגו שהוא תרגום של פרו ורבו רמז למים העליונים שפע כח"ב המשפיעים לבנין תו"מ. והוזכר נהר פישון תחלה שנאמר עולם חסד יבנה (תהלים פט, ג) כי הוא משפיע לחסד שהוא תחילת ימי הבניין. חוילה מלשון חויה נחש רמז לנחש הקדמוני הבא מן הצפון גבורה. ואמר כי הנהר הראשון פישון וחסד מקיף אותם וזהו סדר הבנין. ואמר "אשר שם הזהב" כמו (איוב לו, כב) "מצפון זהב יאתה". כעת מסביר תיבת זה"ב זה"ב הזי"ן רומזת למדת החסד שבעל חסד הופך פניו לכל צד כך צורת אות ז' כאדם המתבונן לפניו ולאחוריו. הה"א היא הגבורה שהיא ה' מהכתר והיא נקראת האש הגדולה שהיא כסא לחסד כי ספירה תחתונה נעשית כסא לזו שמעליה. הבי"ת היא רומזת לחכמה שמשם אצילות הכל: אות ב' רומזת לספירת החכמה כי היא ב' לכתר.

ספר הבהיר (אות נב) **מאי דכתיב** (חגי ב, ח) **לי הכסף ולי הזהב?** למה כפל מילת "לי"? היה לו לומר לי הכסף והזהב. וי"א¹⁷¹ שהיה לו להקדים את הזהב שהוא חשוב לכסף. או אולי השאלה היא על הסתירה אם כסף לא זהב ואם זהב לא כסף כי אלו שתי הנהגות סותרות. ומשיב בדרכו במשל: **משל למה הדבר דומה? למלך בינה שהיו לו שני אוצרות אחד של כסף חסד ואחד של זהב גבורה. שם של כסף בימינו** זו הנהגת קו ימין חח"ן **ושל זהב בשמאלו** זו הנהגת קו שמאל בג"ה. **אמר:** זה הכסף שהוא מידת החסד **יהי מזומן וקל להוצאה** כי החסדים יורדים במהירות. כגון: כוס מים וכוס קפה. את המים שותים מהר ואילו הקפה (שיש בו גבורות מצד הצבע ומצד החום) שהוא שחור וחס שותים לאט **ועושה דבריו בנחת** החסד לא מזכיר עוונותיו של האדם **והוא יהיה דבק עם העניים** המלכות **ומנהיגם בנחת** והחסד כשהוא נשפע למלכות היא נקראת צדקה ודומה לאישה שיש לה בעל **הדא הוא דכתיב "ימינך ה' נאדרי בכח"**. ימינך היינו מידת החסד שהיא בימין היא כופה את הדינים וממתקת אותם. וזו התכלית שיעשה האדם חסד בממונו **ואם שמח בחלקו** שחננו ה' ונותן מכספו לדל **טוב** הרי כספו מתקיים בידי **ואם לאו** ואם עינו צרה בעניים הרי הוא מגביר את מידת הדין ואז **ימינך ה' תרעץ אויב. מאי ימינך ה' תרעץ אויב אמר לו זה הזהב** זו הגבורה שמתחזקת ומתקיים באדם יש עושר שמור לבעליו לרעתו **שנאמר לי הכסף ולי הזהב.** כעת דורש תיבות זהב **ולמה נקרא זהב? שבו כלולות שלש מדות: זכר והוא ז'** אות ז' של מילת זהב רומזת לתפארת שהוא בחינת ז'כר. הפשט הוא שמילת זכר פותחת באות ז' כמו ז'הב. וי"א שהתפארת כשהמלכות דבוקה בה יש בה ז' ספירות. או אולי אם נספור מהכתר ונכלול ג"כ את הדעת נקבל שבע ספירות: כח"ד חג"ת. **נשמה** זו המלכות **והוא ה'** והיא אות ה' השניה שבשם **וחמשה שמות לנשמה: רוח. חיה. יחידה. נשמה. נפש.** דהיינו חמישה חלקים יש וכולם נקראים בשם נשמה. ובפרטות נחלקים לחמש. יש להעיר שהסדר כאן שונה מהרגיל שהוא נרנח"י. שואל **ומאי עבדתה הכא?** מדוע נשמה היא המלכות ולא הבינה? אדרבא יותר מתאים לומר שהבינה, שהיא אות ה' ראשונה שבשם ויש בה נש"ב הרומזים לחמישה חלקים נרנח"י, היא תרמוז לאות ה' של מילת זהב. ומשיב **כסא היא ה' לז'** המלכות היא כסא לתפארת **דכתיב כי גבה מעל גבוה שומר** (קהלת ה, ז). כעת מבאר אות ב' במילת זהב **וב' הוא קיומם כמה דאת אמר בראשית** אות ב' של מילת ב'ראשית מורה על ב' ראשית דהיינו על כתר שהיא ראשית האצילות ועל החכמה שהיא ראשית קבלת האור הזך של הכתר. הכתר והחכמה מקיימים את הבינה התפארת והמלכות כמ"ש ונהר יוצא מעדן וכו'. הרב ראובן בן משה מרגליות (בביאור "אור הבהיר" מהדורת מוסד הרב קוק, עמוד כד) מציין שבהשמטות לספר הזוהר (בראשית רס"ז סע"א) יש גירסא שונה מעט ונראה שהיא מבוארת יותר: ז' אלו הז"ק שהם ו"ק ומלכות, ה' מלכות ואות ב' חו"ב. **ומאי עבדתה הכא** פירוש מדוע ייחסנו את הזהב למלכות? הרי בד"כ זו הבינה. ומשיב: **משל למה הדבר דומה למלך** כתר **שהיתה לו בת** מלכות **טובה** מצד היסוד הנקרא טוב, דהיינו כשהיא מקבלת שפע מהיסוד היא נקראת טובה, **נאה** מצד התפארת **ונעימה** מצד הבינה **ושלימה** מצד החכמה **והשיאה לבן מלך** תפארת **ועטרה** באור היחידה **וקישטה** באור החיה **והלבישה** באור הנשמה **ונתנה לו עם ממון**

¹⁷¹ ספר "לבנת הספיר" לרבנו דוד בן יהודה בן הרמב"ן.

רב באור הרוח. כעת בת המלך (מלכות) נשואה לחתן המלך (תפארת) והיא ברשותו. ברם המלך חפץ לראות את ביתו. כיצד יעשה? אפשר למלך זה לצאת חוץ מביתו? אמרת לא שהרי כבוד המלך בארמונו אפשר לו לשבת כל היום תמיד עמה אמרת לא שהרי היא נשואה הא כיצד? כיצד אם כן יפגוש הכתר את המלכות? שם חלון ספירת היסוד בינו לבניה וכל שעה שצריכה הבת לאביה או האב לבתו מתחברין יחד בחלון הדא הוא דאמרינן (תהלים מה, יד) "כל כבודה בת מלך פנימה ייטע"ב ממשבצות זהב לבושה". דהיינו "כל" זה היסוד הוא המחבר את בת המלך שזו המלכות עם הכתר. שהרי הכתר משפיע ל"ב נתיבות אל החכמה ומילת כבוד גימ' ל"ב ואות ה' של כבוד'ה זו המלכות בהיותה מחוברת לאביה. ובה יש את הגבורות שהם משבצות זהב שתפקידן לדחות את יניקת הקלי' שהרי שהיכן שיש שפע יש יניקה. וזה ההסבר למה ייחס הרב את מילת זהב למלכות ולא לבניה.

עוד אמרו שם מאי זהב שממנו יוצא הדין. כלומר יש פירוש נוסף למילת זהב שזו הבינה שממנה מתעורר הדין כמ"ש (זוהר ח"א קנא ע"א) "אמר רבי אלקעזר, יובלא, אף על גב דדינין מתעריין מינה" וידוע שיוכל זו הבינה.

ושם הנהר השני גיחון וגו'. גיחון זו ספירת הגבורה הוא רמז לנחש ההולך על גחון המקבל דהיינו הנחש הוא מצד הגבורות מן הנהר השני הזה שזו הגבורה הסובב למדת רחמים תפארת ומשפיע אליה. ויש מפרשים מלשון כי אתה גוחי מבטן (תהלים כב, י). יבטח כי גיחון ירדן אל פיהו והוא לשון המשכה:

ושם הנהר השלישי חדקל. חדקל רומז לתפארת ישראל מלשון דקל הכלול מזכר ונקבה כי המדה ההיא תפארת היא מכריעה בין החסד והגבורה והיא עושה שלום וריעות.

ספר הזוהר (אדרא רבא קל"ה ב') **פְּהַאי תְּמָרָא, דְּלֹא סִלְקָא אֶלָּא דְּכֵר וְנוֹקְבָא** כמו אותו התמר שאינו נותן פירות אלא מהרכבת אבקת פרחי זכר ופרחי הנקבה. "הוא ההולך קדמת אשור" לא אמר הסובב אלא ההולך. והיודע סוד המרכבה העליונה יודע סוד זה. ואמר כי הנהר הזה הולך למזרח כנסת ישראל המעשרת והמעטרת.

75

פרת רמז לשכינה שמימיה פרין ורבין. ולא הזכיר בנהר הזה סבוב והליכה כי הוא מסובב מכולן, ושם המעיין פוסק כדאמרינן "כל הנחלים הולכים אל הים" רמז לגי הנחלים חג"ת הנזכרים. על הנהר השלישי והרביעי רמז הכתוב "אזלו מים מני ים ונהר יחרב ויבש" (איוב יד, יא). ורמז על זמן גלות השכינה והנהר רמז למה שנאמר "הצדיק אבד היסוד אבד למלכות ואין איש תפארת שם נותן את השפע על לב למלכות" (ישעיה נה, א) רמז ללב זו המלכות שאליה מתפשטים ל"ב נתיבות חכמה הידוע. מריח מים העליונים שפע כח"ב יפריח וגומר (איוב יד, ט). כמה דאת אמר "העניים והאביונים מבקשים מים ואין" (ישעיה מא, יד). קרא שש קצוות עניים בזמן הגלות ואמר כי מבקשים המי"ם של הנהר שזו הבינה היוצאת מהחכמה והאי"ן וכן את שפע הכתר, כי החכמה מאין תמצא כמה דאת אמר מאין יבא עזרי:

וַיִּקְוּ יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ וַיַּנְחֵהוּ בְּגֶד־עָרָן לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

ב, טו

"ויקח ה' אלהים את האדם ויניחם בגן עדן" וגומר. מבואר הוא ממה שקדמנו. ואמר לעבדה ולשמרה כי היא המלכות צריכה עבודה חקיקה והשקאה המשכת שפע מן האדם העליון תפארת. ואף לפי הפשט המדבר באדם התחתון ייטע"ג רמז כי היא צריכה לפעולת האדם התחתון בארץ התחתונה הצריכה עבודה. בראשית רבה (טז, ד) לעבדה ולשמרה אלו הקרבנות שנאמר (שמות ג, יב) "תעבדון את האלהים על ההר הזה", כי שם אלקים רומז אליה הדא הוא דאמרינן (במדבר כח, ב) "תשמרו להקריב לי במועדו". בסוד הקרבנות יתבאר זה כי השכינה מקבלת תחלה מן הקרבנות. שנאמר יעלו על רצון מזבחי (ישעיה טז, ט) כי השכינה היא בחינת מזבח החיצון.

ולשון שמירה כמו (דברים ה, יב) "שמור את יום השבת" כי השמירה זו בחינת המלכות כמ"ש (במדב"ר יא, ה) וישמרך בבנות והבן זה. עניין אחר, לעבדה ולשמרה לעבדה בפנים ולשמרה מבחוץ שלא תינק מכחות הטומאה כמה דאת אמר (דברים כג, יט) "לא תביא אתן זונה" והבן: דהיינו שלא יגרסו במעשיו ליניקת הקלי' אלא יהיו כל מעשיו לש"ם שמי"ם.

וַיֵּצֵא יְהוָה אֱלֹהִים עֲלֵיהֶם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ-הָגָן אָכַל תֹּאכְלוּ:

בראשית רבה (לא נמצא) אמר רבי לוי צוהו על שבעה מצות. ויצו זו עבודה זרה כמה דאת אמר כי הואיל הלך אחרי צו (הושע ה, יא). ה' זו ברכת השם כמה דאת אמר ונוקב שם ה' (ויקרא כד, טז). אלהים אלו הדינן שנאמר אלהים לא תקלל. על האדם זה שפיכות דמים שנאמר שופך דם האדם. לאמר זה גילוי עריות שנאמר (ירמיהו ג, א) "לאמר הן ישלח איש את אשתו". מכל עץ הגן על הגזל. אכול תאכל ולא אבר מן החי:

ספר הזוהר (בראשית ל"ו ע"א) **אמר רבי יוסי הא דתנינן דפקיד ליה קודשא בריך הוא על עבודה זרה.** אמר רבי יוסי הרי למדנו שצוהו הקב"ה על עבודה זרה **וכי כמה בני נשא הוו בעלמא דאיהו איצטריך דא.** שואל: וכי כמה אנשים היו בעולם שהיה צריך הקב"ה להזהירו על איסור ע"ז? **אלא ודאי כולא על האי אילנא בלין דביה אחידן.** ומשיב אלא ודאי כל אלו המצוות היו רק על אילן זה עץ הדעת שהוא המלכות שבה כל עולמות ב"ע אחזים **דמאן דנטיל ליה בלחודוי עביד פרישו.** כי כל מי שלוקח אותה לבדה ללא חיבור עם התפארת עושה פירוד **ונטיל ליה באוכלוסין דלתתא דאחידן ביה.** ולוקח אותה ללא יחוד עם התפארת כדי שתשפיע למטה בבי"ע **ונטיל עבודה זרה בלי ילוי עריות ושפיכות דמים.** ולקח בזה על עצמו איסורי עבודה זרה ושפיכות דמים וגילוי עריות עבודה זרה **באינון רברבן ממנן.** איסור עבודה זרה הוא זה שממשיך שפע לשרי מעלה הממונים על אומות העולם שנחשבים כעבודה זרה שפיכות דמים **בהאי אילנא תליין דאיהו בורה תתאה דאחיד בורה דלעילא וסמאל אתפקד על דא.** שפיכות דמים הוא עובר כי כוחות של שפיכות דמים תלויים בעץ הדעת שהוא הגבורה התחתונה האוחזת בגבורה העליונה שסמאל"ל שרו של עשו נתמנה על זה **בלי ילוי עריות אשה היא ואסור לזמנה לאיתתא בלחודה** ^{י"ט ע"ד} **אלא עם בעלה דלא יהא חשוד בלי ילוי עריות.** גילוי עריות הוא עובר משום שעץ הדעת אשה היא נוקבא דז"א ואסור להזמין אשה לבדה אלא ביחד עם בעלה שלא יהא נחשד על העריות **ועל דא בכולא אתפקד בהאי אלנא.** ועל כל אלו המצוות נצטוו באיסור האילן שהוא עץ הדעת **כיון דאכל מיניה בכולא עבר דהא כולא אחיד ביה.** וכיון שאכל ממנו עבר בכולם כי כולם נאחזים בו **רבי יהודה אומר כולא הכי הוא ואסור לאתיחדא עם אתתא בלחודה אלא אם כן בעלה עמה.** רבי יהודה אמר כל זה ודאי כך והוא האיסור להתייחד עם אשה לבדה אלא אם כן בעלה עמה.

ואף כי האמת הוא כי השבע מצות נצטוו בני נח אף על פי כן נרמז בהם הסוד הנזכר כי אזהרת עבודה זרה שלא לקצץ בנטיעות ואזהרת שפיכות דמים גם כן כי המקצץ אותה מן הבנין הרי שופך דמים. גם אזהרת גילוי עריות שלא יתייחד עמה לבדה כעניין אמר במטטרון רק צריך לייחדה באין סוף שלא יהיה כנרגן מפריד אלוף. אזהרת הגזל שלא יהיה גזל הקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל כעניין שנאמר (משלי כח, כד) גזל אביו ואמו ואומר אין פשע וגומר בירבעם. גם איסור אבר מן החי והבן כל זה. ומלת לאמר שאמר שרומז לגילוי עריות תבין מפסוק ואת אמרת קדוש ישראל נאצו (ישעיה ה, כד). וכתוב בצע אמרתו (איכה ב, יז) ומכאן תבין פירוש מלת לאמר בכל התורה שהרמז בה על השכינה. מכל עץ הגן אכול תאכל רוצה לומר בייחוד הכל שהרי אברהם יצחק ויעקב ודוד שהיו רגלי המרכבה כל אחד אכל מפרי גן עדן ולא קהו שיניהם כי אכלום בייחוד הכל:

ספר הזוהר (ח"א ל"ה ע"ב) **מכל עץ הָן אכול תאכל. ושריית ליה כלא דכולהו בייחודא.** שהותר לו לאכול מכל עץ הגן ביחד אפילו מעץ הדעת בתנאי שיהיה יחד עם עץ החיים **דהא חזינן אברהם אכל יצחק ויעקב כולהו אכלו וחיו.** שראינו שהאבות וכל הנביאים אכלו וחיו היינו נהנו מזיו השכינה הנקראת "כל" בהיותה מחוברת עם בעלה **אבל אילנא דא אילנא דמותא שריא ביה מאן דנטייל ליה בלחודוי מאית דהא סמא דמותא נטייל.** אבל האוכל מעץ הדעת לבדו אילן המות שורה עליו כאילו אכל סם המות **ועל דא כי ביום אכלך ממנו מות תמות בְּיָן דקא פריש נטיען.** ועל זה כתוב "ביום אכלך ממנו מות תמות" כיון שמקצץ בנטיעות כלומר שמפריד בין קב"ה ושכנתיה. רוצה לומר כי לא היתה אזהרה רק שלא יאכל כע"א ממנו לבדו שלא יקצץ בנטיעות:

וּמַעַן הִדְעֵת טוֹב וְרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בַיּוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת:

ב, יז

"וּמַעַן הִדְעֵת טוֹב וְרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ" וגומר. לפי דעת רבותינו זכרונם לברכה אלמלא שחטא לא מת לעולם, כי הנשמה שנופחה בו מהשם יתעלה ויתברך נותנת לו חיים לעד והחפץ האלהי אשר בו בעת היצירה היה דבק בו תמיד ויקיים אותו לעד. אמנם כאשר נטה אחרי עצת הנחש המסית, נקנס עליו מיתה והנה אחר החטא לא נשלמה בו כוונת היצירה שהיתה לבורא יתברך ויתעלה בבריאת העולם מפני החטא שחטאו, ועל כל פנים הכוונה לא היתה לפועל בטל, וצריך שתתקיים בתחיית המתים כמו שאני עתיד לפרש לפנינו בפסוק ויגרש את האדם בגזרת האל, כי אז תכלה זוהמת הנחש המסית וישוב העולם לכוונת הבריאה, וזהו טעם גדול לתחיית המתים והבן זה מאד. אמנם על דרך הסוד כבר פירשנו האזהרה שלא יאכל ממנו לבדו דהיינו שלא יפריד המלכות מן התפארת ועל כן אמר "מות תמות" כי מדת הדין שהיא המלכות תפגע בו בעבור שהפרידה מן הבנין, אלו ט' ספירות שעליה כי היא חפיצה בייחוד לא להיותה זרה: כמ"ש (רד"ב, טו) אין לאשה קורת רוח אלא בבית בעלה.

ספר הזוהר (שם) **מות תמות דאילנא דמותא שריא ביה כדקאמר דכתיב הָלֵיָה יורדות מות.** "מות תמות" זה הוא האילן שהמות שורה בו, והכוונה למלכות, שעליה נאמר "ורגליה יורדות מות" (משלי ה, ה) **ואפשר כי רמז עוד בהזכירו "מות תמות" למותא תניינא בעוה"ב,** כמ"ש יחי ראובן ואל ימות מותא תניינא והבן זה:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא טוֹב הָיִית הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ:

ויאמר ה' אלהים לא טוב היות האדם לבדו וגומר. כבר פירשנו כי אדם רומז לתפארת ישראל הכלול מזרועות עולם חו"ג. עזר כנגדו היא השכינה ועל כן אמרו רבותינו ז"ל זכה עזר לא זכה כנגדו, כי כשהאדם זכאי לפני בוראו אף מדת הדין מסייעתו שנאמר אני בצדק שזו מידת הדין הנקראת אנ"י ונקראת צד"ק אחזה פניך וגומר (תהלים יז, טו) וכשהוא רשע להפך:

ספר הזוהר (אד"ז רצ"ו ע"א) **אתפשטא נוקבא בסטרהא ואתדבקת בסטרא כע"ב דזכורא עד דאתפרשת מסטרוי ואתית לאתחברא עימיה אפין באפין.** על ידי חמש הגבורות התפשטה הנוקבא בכל צדידה, דהיינו שהגיעה להיות קומה שווה עם התפארת, אך נשארה דבוקה בו אב"א עד שהגיע הנסירה והיא נפרדה מאחורי ז"א והתחברה עמו פנים בפנים **וכד מתחברן אתחזיין חד ופא ממש.** ואז כשמתחברים פנים בפנים נראים כגוף אחד ממש **ומהכא אוליפנא דכד דכר בלחודוי איתחזי פל ופא.** מכאן למדנו שכאשר הזכר לבדו הוא נראה כחצי גוף **וכד נוקבא ודכר מתחברן דמי כולא חד ופא ממש.** וכאשר הזכר והנקבה מתחברין נראים הם כגוף אחד ממש **והכי הוא און הכא כד דכר אתחבר בנוקבא כולא הוא חד ופא ועלמין כולהו בחדו.** וכן גם כאן כאשר הזכר והנקבה מתחברין נראה כגוף אחד וכל עולמות ב"ע בשמחה **דהא כולהו מ ופא שלים.** לפי שכולם מתברכים

מגוף שלם **דהא מטרוניתא אתדבקת במלכא ואשתכח חד פלפא**. שהרי המלכה שהיא המלכות התדבקה במלך שהוא התפארת ונמצא שהם גוף אחד **ועל כן ברכאן משתכחן בהאי יומא**. ולכן הברכות נמצאות באותו היום שהוא שבת, כי ליל שבת זו המלכות ויום שבת הוא הזכר, ובשבת הם אחד **ומהכא מאן דלא אשתכח דכר ונוקבא איקרי פלפא**. ומכאן אנו למדים מי שלא נמצא יחד זכר ונקבה, דהיינו שלא נשא אשה, נקרא חצי גוף **ולית ברכתא שריא במלה חסרה במלה פלפא** **אלא באתר שלים במלה שלים ולא בפלפא** **ות מלה**. ואין הברכה שורה בדבר פגום וחסר אלא במקום שלם ובדבר שלם ולא בחצי דבר **ובפלפא ות מלה לא אתקיים לעלמין ולא אתברכא לעלמין**. וחצי דבר אין לא קיום לעולם ולא מתברך לעולם.

והנך רואה כי בריאת חוה היה במאמר עשירי כי היא עשירית לבנין: דהיינו חוה רומזת למלכות שהיא עשירית לעשר הספירות. ובה נשלמו עשרה מאמרות שבהם נברא העולם (אבות ה, א).

בראשית רבה (בתי מדרשות ח"ב בראשית) לא טוב היות האדם לבדו תאני כל מי שאין לו אשה שרוי: בלא טובה, בלא עזר, בלא שמחה, בלא ברכה, בלא כפרה. בלא טובה שנאמר לא טוב. בלא עזר שנאמר אעשה לו עזר. בלא שמחה שנאמר ושמחת אתה וביתך. בלא ברכה שנאמר להניח ברכה אל ביתך. בלא כפרה שנאמר וכפר בעדו ובעד ביתו. ר' יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר אף בלא חיים שנאמר ראה חיים עם האשה. רבי חייא בר גמדי אמר אף אינו אדם שלם שנאמר ויברך אותם ויקרא את שמם אדם. ויש אומרים אף ממעט את הדמות שנאמר כי בצלם אלהים מה כתיב אחריו ואתם פרו ורבו. ובפרקין דרבי יוסי מסיים בה בלא חומה בלא כבוד בלא עושר בלא עטרה בלא רצון. בלא חומה שנאמר נקבה תסובב גבר. בלא עושר שנאמר אשת חיל מי ימצא בטח בה כ' ע"ג לב בעלה ושלל לא יחסר. בלא עטרה שנאמר אשת חיל עטרת בעלה. בלא רצון מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מיי.

78

הביא ראיה לשמחה וברכה וכפרה ממלת בית כי היא בית אל דהיינו האשה שהיא בחינת המלכות נקראת בית כמ"ש (שבת קי"ח ע"ב, גיטין נ"ב ע"א) אר"י...אשתי ביתי שנאמר בכל ביתי נאמן הוא. והבן אומרו בלא עטרה ובלא רצון ששמה של המלכות כך. וממה שאמרו ממעט את הדמות רוצה לומר מחליש כח המרכבה העליונה כמו שרמזתי בפסוק ואז יעלה מן הארץ (לעיל ב, ו).

ומכאן תבין סוד זווג האדם באשתו כמה גדול הוא שהוא כדמיון ייחוד קוב"ה ושכינתיה כשהוא לשם שמים ללא תאוה וביתר עומק לחבר את המלכות הנקראת שם עם התפארת הנקרא שמים ובקדושה. עוד נרמז בפסוק זה כשהאדם לבדו בלתי זיווג אזי היא עת רעה חרב לה' מלאה דם (ישעיה לד, ו) תטחן לאחר דייקא, שהוא אל אחד אשתי (איוב לא, י) וגומר. והיא מלאה מכחות הטומאה:

וַיֵּצֵר יְהוָה אֱלֹהִים מִן הָאָדָמָה כָּל זָוִית הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל הָאָדָם לְרֵאוֹת מַה יִּקְרָא לוֹ וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם נָקָשׁ וַזֵּיתָהּ הוּא שְׁמוֹ:

ויצר ה' אלהים מן האדמה כל חית השדה וגומר. סמך החיה לשדה כי עקר קבלת החיה הנזכרת היא משדה של תפוחים היא המלכות. ברם כפי שיש שדה בקדושה יש שדה בהיפך הקדושה ועל שדה זו נאמר כי בשדה צעקה הנערה ובשדה זו שנהרג בו הבל. ועוף השמים הם המלאכים שנאמר עליהם ובשמים יעופף.

"לראות מה יקרא לו" רוצה לומר שהאדם הנזכר ישפיע להם. וכבר פירשנו לשון קריאה לעיל ויקרא אלקים לאור יום שהוא לשון המשכה והזמנה.

"הוא שמו". כן הוא סדר פעולתו המשתלח לרחמים הוא ממים שהם מייצגים את החסד, המשתלח לדין הוא מאש גבורה, כי כפי יסודם כך הוא שליחותם ואין אחד מהם עושה

שתי שליחויות. כי המלאכים אשר כחן וסבתן מצד ימין הם מלאכי רחמים ואשר הם מצד שמאל הם מלאכים ממונין על הדין. ולכך לא יתכן שיהיה מלאך אחד עושה רחמים ודין כי הממונה על הרחמים והבא מכחו לא יתכן לעולם לעשות דין וכן הבא מצד שמאל לא יבא לעולם על הרחמים. אך מלאך אחד לשני דברים של רחמים או של דין וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה שמיכאל בישר את שרה והציל כע"ד את לוט שהכל רחמים:

וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל הַבְּהֵמָה וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל זֶזְיֹת הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא מָצָא עֹזֶר כְּגִזְדּוֹ: וַיִּפֹּל יְהוָה אֱלֹהִים תִּרְדְּמָה עַל הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקְזֹז אֹזוֹת מִצְלָעָתָיו וַיִּסְגֹּר בְּשֹׁר תַּחְתָּנָה:

"ויקרא האדם שמות" וגומר. רוצה לומר כי קודם חיבור הצורות פנים בפנים לא היה האדם הגדול בשלימות:

ויפל ה' אלהים תרדמה וגו'. נרמז בפסוק זה סוד אצילות השכינה:

ספר הזוהר (אד"ר קמ"ב ע"ב) **תאנא בצניעותא דספרא כל דינין דמשתכחין מדכורא תקיפין ברישא ונייחין בסיפא**. למדנו בספרא דצניעותא שכל הדינים הנמשכים מהתפארת הם קשים בתחילתם ונוחים בסופם **וכל דינין דמשתכחין מנוקבא נייחין ברישא ותקיפין בסיפא**. וכל הדינים הנמשכים מהמלכות הם נוחים בתחילתם וקשים בסופם **ואלמלא אתעבידו כחדא לא יכלין עלמין למסבל, עד דעתיק דעתיקי סתימא דכולא פריש דא מן דא וחבר לון לאתבסמא כחדא**. ואם לא שנעשו בתחילה בגוף אחד דו פרצופין, לא היה העולם יכול לסבול. עד שהכתר שהוא עתיק ומוצנע בתוך חו"ב שהם עתיקים והוא הסתום מכל הפריד וניסר אותם זמ"ז בערב שבת, ואחר כך חיבר אותם פב"פ כדי שיתמתקו הגבורות בחסדים **וכד פריש לון אפיל דורמיטא לזעיר אפין ופריש לנוקבא מאחורי סטרוי ואתקין כל תיקונהא**. וכשהפריד ביניהם, הפיל תרדמה על התפארת שהוא זעיר אנפין והפריד את הנוקבא שזו המלכות מאחורי צדדיו, ועל ידי זה התקין אותה בכל התיקונים הראויים לה, דהיינו שנבנתה לקומה שלימה בעשר ספירות **ואצנעא ליומא דיליה למתבא לדכורא**. והצניע אותה ליום שלו היינו לשבת להביאה לזכר דהיינו לתפארת כדי שיתייחדו פב"פ **הה"ד ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם ויישן**. חזק שכתוב "ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם ויישן" מהו ויישן? **האי דכתיב ביה עורה למה תישן יי'**. מהו ויישן כלומר מה פירוש שינה ברוחניות? ומשיב על פי מ"ש "עורה למה תישן יי" דהיינו סילוק המוחין נחשב שינה **ויקח אחת מצלעותיו מהו אחת** מדוע נאמר אחת ולא נאמר צלע? ומשיב **דא היא נוקבא** זו היא המלכות עליה נאמר אחת היא יונתי וכו' **וסלקא ואתתקנת** והיא עלתה ונתקנה להיות ספירה שלימה **ובאתרהא שקיע רחמי וחסד**. ובמקומה התפשטו רחמים וחסדים **הה"ד ויסור בשר תחתנה**. הבשר רומז לרחמים בניגוד לאבן הרומזת לדין וההוכחה לכך מ"ש **וכתיב (יחזקאל לו, כו) והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר**. ובשעתא **כד בעי למיעל שבתא** ובכניסת השבת **הוה** היה האדם שהוא התפארת **ברי** בורא **רוחין** אלו שדים ללא צורת אדם **ושדין** שדים בצורת אדם **ועלעולין** אלו שדים בצורת אדם עם כנפיים והם מזיקים בעולם. **ועד לא סיים לון**, ובטרם סיים לברוא להם גוף **אתת מטרוניתא בתיקונאה** באה שבת המלכה **ויתיבת קמיה**. וישבה לפני התפארת ואז **אנח** הניח **לאינון בריין** את השדים **ולא אשתלימו**. ולא נשלמו בגוף.

והרמז לעניין זה, (שיה"ש ט, ח) **"אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבאי"** הם דברי הקדוש ברוך הוא לשכינת עוזו. אתי היית בתוך ההויות הסתומות והעמוקות בחכמה הנרמזת בלבנון כאמור לבנון רומז לל"ב נתיבות חכמה ונו"ן שערי בינה והכתר חופף עליהם אתי מלבנון תבאי כי משם נאצלות שניהם. כענין שנאמר על חכמה אחרונה בית נתיבות נצבה (משלי ח' ב'). ורמז בזה המאמר כי העולם אינו כ"א עי"א מתקיים בלעדס:

ספר הבהיר (סעיף ס"ב-ג') אמר לו לבו להקדוש ברוך הוא לכה דודי נצא השדה לטייל ואל אשב תמיד במקום אחד. ומאי לבו לב הוא והוא שלשים ושנים והיו סתומים ובהם נברא העולם. ומאי שלשים ושנים? אמר להם שלשים ושנים נתיבות. משל למלך שהיה בחדרי חדרים ומנין החדרים שלשים ושנים כל החדרים יש לכל אחד נתיב. נאה למלך זה ליכנס הכל בחדריו על דרך נתיבות. אמרת לא נאה לו שלא לגלות פניו ומשבצותיו וגזיו וחמודותיו אמרת לא מה עשה נגע בבת וכלל בה כל הנתיבות ומלבושה והרוצה להכנס בפנים יכנס הנה ונשאה למלך גם נתנה לו במתנה לפעמים קורא אותה באהבתו בה אחותי כי ממקום אחד היו לפעמים קורא אותה בתי כי בתו היא לפעמים קורא אותה אמי.

והרמז על זה כי לב רמז לשכינה הכלולה משלשים ושנים נתיבות והיותה עם המלך בחדרי חדרים רמז לקודם האצילות ועל כן קורא אותה אחותי כי ממקור אחד נאצלו ולפעמים בתו היא בתו של אברהם אבינו עליו השלום:

מדרש חזית (שיה"ר ג, כה) שאל רבי שמעון בן יוחאי את רבי אלעזר בר רבי יוסי: "אפשר ששמעת מאביך מהו 'בעטרה שעטרה לו אמו'?" אמר לו משל למלך תפארת שהיתה לו בת יחידה מלכות והיה מחבבה יותר מדאי היה קורא אותה בתי, כאשר היתה דבוקה בו בדו פרצופין לא זו מחבבה עד שקראה אחותי כאשר ננסרה ממנו והפכה להיות מולו. כך בתחלה חבב הקדוש ברוך הוא את ישראל וקראה בתו הדא הוא דאמרין "שמעי בת וראי והטי אזנך" (תהלים מה, יא). לא זו מחבבה עד שקראה אמי שנאמר "ולאומי אלי האזינו" (ישעיה נא, ד). עמד רבי שמעון בן יוחאי ונשקו כ"א ע"ב על ראשו, אמר אילו לא באתי אלא לשמוע דבר זה מפיד דיי.

80

ויקח אחת מצלעותיו אחת כד"א "אחת היא יונתי תמתי" והרמז לשכינה. ספר הזוהר (אד"ז רצ"ו ע"א) אל תקרי תמתי אלא תאומתי. לפי שהיא דבוקה בו. ועוד אמרו רז"ל (פסיקתא רבתי טו) "פתחי לי אחותי רעייתי יונתי תמתי", אחותי במצרים שנתאחו לי בשני מצות בדם פסח ובדם מילה. רעייתי בים שנתרעו לי ואמרו יי ימלוך לעולם ועד. ועוד יונתי במרה שנצטיינו לי כיונה במצות תמתי בסיני שנתאמו לי ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. רבי ינאי אומר תומייתי לא אני גדול ממנה ולא היא גדולה ממני. רבי יהושע בשם רבי לוי אמר תומייתי מה התאומים הללו חשש אחד מהן ראשו חבירו מרגיש כך אמר הקדוש ברוך הוא עמו אנכי בצרה.

ובמלת "צלע" נתעוררו רבותינו זכרונם לברכה בבראשית רבה (יז, ו) רבי שמואל בר נחמני אמר מסטרוי כלומר מצידו ובא לומר שחזה היתה דבוקה בו גב בגב כד"א (שמות כו, כ) "ולצלע המשכן השנית", ושמואל אמר עילעא צלע אחת מבין שתי הצלעות. רמז רבי שמואל לצלע המשכן כי המשכן הוא בחינת מלכות ולכן הוא רומז אליה לחזה שהיא בחינת המלכות ושמואל אמר מבין שתי צלעות רמז לצלעות העליונות שהם חו"ג כמבואר בספ"ד שמהם נאצלה חוה (הלבוש) והבן זה.

ועל זה האצילות רמז הכתוב ואנכי נטעתיך שורק כולה זרע אמת (ירמיה ב, כא) כלה כתיב רמז לכלה מלכות הכלולה מן הכל כל הוא היסוד והיא ה' אחרונה שהיא זרע אמת והיא זרע של התפארת הנקרא אמת כמה דאמר (מכה ז, כ) "תתן אמת ליעקב". ומכאן תבין סוד זיווג חתן וכלה כי החתן רומז לתפארת והכלה למלכות ומצות פריה ורביה ותדע ותשכיל ממוצא דבר כי כל ההויות הם (מל"א ז, לו) "כמעט איש ולויות" כאיש המעורה בלויה שלו. והעולם התחתון שהוא צל העולם העליון הוא כך, כמו שאמרו רז"ל בספר הבהיר (אות קפ"ו) "אמר רבי עקיבא כל מה שברא הקדוש ב"ה כ"א ע"ב בעולמו ברא זה כנגד זה שנאמר (קהלת ז, יד) גם את זה לעומת זה עשה האלהים".

ובפרק המוכר את הספינה (ב"ב ע"ד ע"ב) אמר רב יהודה אמר רב כל מה שברא הקב"ה בעולמו זכר ונקבה בראם.

ובספר הזוהר (ח"ג רצ"ו ע"א) **תַּפְאֶרֶת, יְדִי'ד**. כלומר כשהנביא אומר ה' צבאות הוא מתכוין לומר שהנבואה באה לו מן התפארת ומשם אל הנביאים הם נצח והוד זה אומרו **נֶצַח וְהוֹד, צְבָאוֹת**. כי צבאות הוא שם כולל לנצח והוד ובפרטות הנצח נקרא ה' צבאות והוד נקרא אלקים צבאות ו**יְהוָה** כן **יְדִי'ד צְבָאוֹת**. ולכן הנביאים אומרים ה' צבאות דהיינו ת"ת נו"ה **אֵמָה דְּדְכוּרָא, סְיוּמָא דְּכָל גּוֹפָא, וְאֶקְרִי יְסוֹד**. אבר הברית של הזכר הוא סיום גופו (רגליו משתלשלים ממנו) והכוונה לתפארת שמסתיים ביסוד **וְדָא הוּא דְּרָגָא דְּמַבְסָם לְנוֹקְבָא**. היסוד בחסדיו ממתיק את גבורות המלכות **וְכָל תִּיאֻבְתָּא דְּדְכוּרָא לְבִי נִוְקָבָא**, וכל תשוקת הזכר מרוכזת ביסוד **בְּהָא יְסוֹד עֵייל לְנוֹקְבָא, לְאַתֵּר דְּאֶקְרִי צִיּוֹן**. דרך היסוד מתחבר הזכר אל הנקבה בנקודת ציון. ראה כי היסוד הוא בחינת יוסף שהוא גימ' קנ"ו כמנין ציון, כלומר היסודות של הזכר והנקבה משווים צורה כדי להתייחד **דְּהֵתָם הוּא אֶתֶר פְּסוּתָא דְּנוֹקְבָא**, בנקודת ציון מכסה הנקבה את יסוד הזכר וזה כדמיון **כְּבִית רָחֵם לְאַתֵּתָא**. כי זה לעומת זה עשה ה' **וְיְהוָה** כן **יְדִי' צְבָאוֹת אֶקְרִי יְסוֹד**. וכיון שהיסוד מקבל מן התפארת והנצח וההוד הוא נקרא על שם ה' צבאות¹⁷² **כְּתִיב** (תהלים קלב) **כִּי בָחַר יְיָ תִפְאֶרֶת בְּצִיּוֹן יְסוֹד דְּמַלְכוּת אֹנֶה** התאווה והשתוקק, וביתר עומק יש כאן חיבור של ו' עם ה' על ידי הא' שהוא הכתר. כלומר ברגע שיש מוחין לו' שהוא התפארת הרי שהוא מתייחד עם המלכות שזו אות ה' אל המלכות כדי שתהיה **לְמוֹשָׁב לוֹ**. ומתי זה קורה? כִּד אֶתְפַּרְשֵׁת כאשר ננסרת **מִטְרוֹנִיתָא**, המלכות הנמצאת דבוקה באחוריי התפארת והיא **וְאַתְחַבֵּרַת בְּמַלְכָּא אֲנִפִּין בְּאֲנִפִּין**, והיא מתחברת עם המלך הקדוש שהוא התפארת פנים בפנים **בְּמַעְלֵי שְׁבָתָא**. בליל שבת **אַתְעֵבִיד כְּלָא חַד גּוֹפָא**, נעשים התפארת עם המלכות לגוף אחד. **הָא י מִטְרוֹנִיתָא, כִּד אֶתְחַבֵּרַת עִם מַלְכָּא, כָּל עֲלָמִין מִתְבָּרְכִין, וְאַשְׁתַּכְּחוּ בְּחִדּוּתָא דְּכָלָא**. זו המלכות, כאשר מתחברת עם המלך שהוא התפארת כל עולמות ב"ע מתברכים והם נמצאים מחוברים לחדוה של הכל, זו חדוות המלך והמלכה.

81

ובעבור כי האשה כנגד המלכות על כן אמרו רז"ל (ב"מ נט עא) "אוקירו נשייכו ואתעתרו", כענין שנאמר (איוב לז, כב) "מצפון זהב יאתה", וכענין שאמרו רז"ל (יומא כו עא) "חדשים לקטורת באו והפיסו" כי הייתה מעשרת (שם).

בראשית רבה (לא נמצא. עיין יבמות סג עב) "דרש רבי אלעזר בן עזריה כל מי שמבטל פריה ורביה מעלין עליו כאלו שופך דמים ומבטל את הדמות השכינה שזו המלכות רבי עקיבא אומר כאלו ממעט את הדמות. אחרים אומרים גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר להיות לך לאלהים ולזרעך אחר כך בזמן שזרעך אחר כך שכינה שורה אין זרעך אחר כך על מה שכינה שורה על העצים ועל האבנים". רמז בזה המאמר כי בזמן שהשפע למטה, מצויה למעלה. ובהיפך, היפך, ודוחק רגלי השכינה וממעט דמותה.

ובמדרש תילים (בר"ר סח ג) בתורה בנביאים ובכתובים מצינו שהקב"ה מיחד שמו על הזיווג. בתורה מנין שנאמר מי"י יצא הדבר. בכתובים מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מי"י. בנביאים שנאמר בשמשון ואביו ואמו לא ידעו כי מי"י היה הדבר. ועל כן אמרו רבותינו ז"ל (יבמות סב ע"ב) כ"א ע"ד "אוהבה כגופו ומכבדה יותר מגופו" לרמוז לבת זוג ספירת המלכות של אדם העליון ספירת התפארת יתברך ויתעלה. ועל כן תקנו לאשה (כתובות סח ע"א) עישור נכסים, כי הבת רומזת למלכות ש- היא העשירית שבבנין. ושעת העונה היא חצות הלילה כמעשה דאימא שלום (נדרים כ ע"ב) אשת ר' אליעזר הגדול:

ובספר הזוהר (קדושים פ"א ע"א) **תָּא חֲזִי מָאן דְּבִעֵי לְאַתְקַדְשָׁא בְּרַעוּתָא דְּמַרְיָה לֹא לִישְׁתַּמֵּישׁ אֲלֵא מִפְּלֹת לִילִיא וְאֵילָךְ אוּ בִפְלֹת לִילִיא**. בוא וראה מי שרוצה לקדש את עצמו בשעת התשמיש ברצון קונו לא ישמש מטתו אלא מחצות לילה ואילך או בדיוק בחצות לילה **זֶהָא בְּהָיָא שַׁעְתָּא קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּנִתָּא דַּעֲדָן וְקִדְשָׁא עִילָאָה אֶתְרַעֵי**. כיון שבאותה השעה הקב"ה

¹⁷² ראה רמז: ה' צבאות גימ' 525 כמנין "פה צדיק יסוד עולם".

נמצא בגן עדן וקדושה עליונה מתעוררת ושורה על המתקדש **וכדין שעתא הוא לאתקדשא האי לשאר בני נשא**. ואותה השעה של חצות ימי החול היא ראוייה להתקדש לשאר בני אדם **ותלמידי חכמים בפלגות ליליא שעתא דלהון למיתב למילעי באורייתא לאזדוהא בכנסת ישראל לשבחא למלכא קדישא**. אבל תלמידי חכמים חצות לילה להם לשבת ולעסוק בתורה, להתייחד עם השכינה ולשבח למלך הקדוש **ובליליא דשבתא דרעותא דכולא אישתכח ההא זיוהא דלהון בההיא שעתא לאפקא רעוא דקודשא בריך הוא וכנסת ישראל**. ובלייל שבת, אז שעת רצון בכל העולמות, ונמצא שהזיווג שלהם באותה שעה הם ממשיכים רצון הקב"ה וכנסת ישראל **כמה דאתמר בניס אתם לה' אלהיכם**. כמו שנאמר "בנים אתם לה' אלהיכם" **ואילין איקרון קדישין דכתיב קדושים תהיו**. ואלו נקראים קדושים שנאמר קדושים תהיו.

היינו שבאותה השעה בחיבור מושכים נשמות קדושות מאצילות ואלו הבנים נקראים קדושים זהו מאמר רז"ל (כתובות סב עב) שאמרו עונתן של תלמידי חכמים מערב שבת לערב שבת. כבר ידעת כי השבת היא הכלה הכלולה מן הכל המלכות ואז היא זמן עונתה והבן זה:

ספר הזוהר. (המשך לזוהר בעמ' פ"ג דיבור המתחיל תאנא בצניעותא דספרא. אדרא רבא קמ"ג) **כיון דמטרוניתא יתבת עם מלכא ואתחברו אפין באפין מאן הוא דעייל ביניהו מאן הוא דיקרב ביניהו**. כיון שהמלכה שהיא המלכות יושבת עם המלך שהוא התפארת ונתחברו פנים בפנים, מי יכנס ביניהם מי הוא שיקרב אליהם **לני כך סתמא דמלה עונתן של תלמידי חכמים דידעין רזין דנן משבת לשבת**. ולכך סתם דבר הייחוד של תלמידי חכמים שיודעים סוד זה של שעת הייחוד העליון שהוא בלייל שבת אחר חצות **וכד אתבסמו דא בדא יומא דכולא אתבסמו ביה ופלין כך אתבסמו דינין דא בדא ואתתקנו עילאין ותתאין**. וכאשר התחברו ונמתקו זה בזה יום השבת הוא יום שכל העולמות נמתקים בו ובשביל ייחוד זה נמתקו הדינים זה בזה ונתתקנו העליונים והתחתונים.

82

ועל הזיווג הטהור הזה רמז הכתוב בדברי הימים (א, ב כו) **וירחמיאל הרומז למידת הרחמים שהוא התפארת נשא אשה אחרת ושמה עטרה הרומזת למלכות והבן זה מאד**. ונקראת עטרת שבה מעטרות דהיינו מקיפות כל המעלות אשר לפניו, וכלולה מכלם. ועל כן עשה שלמה המלך (מל"א י, יט) **שש מעלות לכסא**. הכלל הוא לחברם יחד ולא לקצץ ביניהם כמה דאת כ"ב ע"א **אמר** (קהלת ג, יט) **ורוח אחד לכל**. וכתוב (ישעיה נב, א) **עורי עורי לבשי עוזך ציון לבשי בגדי תפארתך ירושלם עיר הקודש**. וכשתתבונן בפסוק זה תמצא יחוד ציון יסוד וירושלם מלכות, רוצה לומר מדת רחמים במדת הדין וייחוד ירושלם של מעלה בתפארת ישראל. נמצא שייחד ממטה למעלה וממעלה למטה.

במסכת ברכות (ה ע"ב) **תניא אבא בנימין אומר על שני דברים הייתי מצטער כל ימי על מטתי שתהא נתונה בין צפון לדרום**. ואמר ר' יצחק כל הנותן מטתו בין צפון לדרום הויין לי בנים זכרים שנאמר וצפונך תמלא בטנם (תהלים יז, יד). כבר ידעת סוד צפון שהוא גבורה ודרום שהוא חסד שהם זרועות עולם, ומזרח שהוא תפארת שם לאור הגנוז ומטתו המלכות של מלך שהשלום שלו שהוא התפארת והיסוד הנקרא שלום שלו היא במערב, כמה דאת אמר (בראשית מט לג) **"ויאסוף רגליו אל המטה"** היא המלכות. התבונן כמה סוד גדול יש בנתינת המטה מלכות בין צפון לדרום בין גבורה וחסד.

ספר הזוהר (במדבר קי"ח ע"ב) **ורזא דא אוליפנא קודשא בריך הוא יהיב מטתו בין צפון לדרום ואחידת להאי ולהאי**. וזה הסוד למדתי שהקב"ה שהוא התפארת, נותן מטתו זו ספירת המלכות בין צפון לדרום, ונאחזת המלכות שהיא המטה לכאן ולכאן, כלומר היא אחוזה בין החסד והגבורה **ועל דא רזא הוא לבני נשא דיהבי מטתם בין צפון לדרום**. ולפי זה הסוד נותנים אנשים מטתם בין צפון לדרום **והכי אוליף לי אבא** וכך לימדני הרשב"י. ובזכות זו **והוויין להו בנים זכרים, דהא אכוון כלפי הימנותא עילאה בשלימותא דכולא** שהרי כיון מעשיו לפי העולמות העליונים **לבי**

קודשא בריך הוא שהוא התפארת **דאיהו בין צפון לדרום** שהוא בין חו"ג ו**לבי כנסת ישראל** וכן כלפי המלכות **דאיהי** שגם היא נתונה **בין צפון הגבורות לדרום**. והחסדים. ובזכות זה **ודאי יהיו לו בנים זכרים. ובכולא** ובכל מעשיו **בעי לאחזאה עובדא** ראוי לאדם לעשות מעשיו **לחזא דלעילא** כדמיון העולמות העליונים **וכמה דאחזאו עובדא לתתא דכי ודאי איתער לעילא ואוקמוה**. וכפי שעושים מעשה למטה כן זה מעורר את השורש העליון הרוחני למעלה. וכבר ביארו כן החברים.

הבן זה המאמר מאד כי כפי הפעולה הנעשה למטה כך נעשה למעלה ועל כן דימה הקדוש ברוך הוא את ישראל לחתן ולכלה שנאמר "ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלהיך" (ישעיה סב, ה), וכתוב (ישעיה סב ג) והיית עטרת תפארת (שם) וגו'.

במסכת נדה (לא עא) שלשה שותפין יש בו באדם וכו' אביו מזריע לובן ואמו מזרעת אודם ר"ל זרע האם אדום כי היא כ"ב ע"ב מצד הדין וזרע האב הרומו לרחמים הוא לבן והמוח שבראש הוא מאביו ובו כל התולדות שלפניו כי על כל פנים מוח הבן נמשך ממוח האב והמוח הוא כמין יו"ד ובו החכמה והבינה כי אם יבא במוח שום הפסד מיד האדם מבלבל בדעתו ובו עומדים בכח כל תולדות האדם ומשם יפרדו והם בו כמין רשימות דקות בתכלית הדקות ועכ"פ התאווה באה מרצון הנפש ונשמת הזכר ונשמת הנקבה יונקות מנשמת הב"ה, ולכך התקינו לומר שלא עשאני גוי כי לפעמים מתחלפות הנשמות ומטעם זה בא העקרות ועל ידי התאווה נדבקות הנפש בנפש ולפי שבמוח כל תולדות האדם אמרו בבראשית רבה קול דמי אחיך דמו ודם זרעיותיו. והטפה שהולד נוצר ממנו נמשכה מן המוח ומתפשטת בחוט השדרה ומשם לגידים אילך ואילך עד הברית ומשם קבלת האשה.

ועתה הבן השבח כי דוגמתו ממש הוא במרכבה עליונה כי האצילות נמשך מן ההוייה הראשונה הנרמזה במוח לחוט השדרה הרומו לתפארת ישראל ומשם לצדיק שהוא הברית והבן כל זה ועל כן קרא הכתוב משכב ידיעה לפי שהטפה באה ממקום הדיעה. אשרי המקדש עצמו בשעת תשמיש ואשרי הולד הנוצר מן הטפה ההיא כי כפי המחשבה יהיה העובר וזה הענין כולו פלא נורא מאד.

ובספר הזוהר (קדושים פ' ע"א) **רבי יהודה אומר מאן דלא חס על נפשיה היך ישליף נפשא דכשרא לבריה**. רבי יהודה אומר מי שאינו חס על נפשו לתקנה על ידי עסק התורה איך יוכל להמשיך נפש כשרה לבנו **זכאין אינון צדיקייא דמשתדלי באורייתא וידעין אורחוי דקודשא בריך הוא ומקדשי** רמייהו בקידושא דמלכא ואישתכחו קדישין בכולא. אשריהם הצדיקים העוסקים בתורה ויודעים דרכי הקב"ה ומקדשים עצמם בעת התשמיש בקדושת קונם ונמצאים קדושים בכל **ולין כך משתלפא רוחא דקדשא מלעילא ובנייהו כולהו זכאי קשוט ואיקרון בני מלכא בנין קדישין**. ולפיכך ממשיכים הם רוח של קדושה מלמעלה לבניהם ובניהם כולם צדיקי אמת ונקראים בני המלך **בנים קדושים ווי להון לרשיעיא דכולהו חציפין** כ"ב ע"ג **בעובדייהו** **ולין כך ירתי בנייהו נפשא חציפא מסטרא דמסאבה**. ארי להם לרשעים שכולם הם חצופים במעשי תשמישם ולכך יורשים בניהם נפש חצופה מצד הסומא **כמה דכתיב ונטמאתם במ אתא לאסתאבא מסאבין ליה**. כמו שכתוב "ונטמאתם במ" הבא להטמא מטמאים אותו. גם צריכה האשה שהיא הכלה והיא המלכות להתברך בשבע ברכות, כי היא השביעית ומקבלת משש קצוות שהם ו"ק חג"ת נה"י שפע וברכה:

ספר הזוהר (נשא קכ"ד ע"א) **וכל נשי עלמא מתברכן בכנסת ישראל ועל דא אתתא דלתתא מתברכא בשבע ברכות דאחידת בה בכנסת ישראל**. וכל הנשים שבעולם מתברכות עם המלכות ועל כן האשה הגשמיית של מטה מתברכת בשבע ברכות בחופתה לפי שהיא אחוזה במלכות.

ובמדרש רות אומרים כי בברכת אשר ברא אין להזכיר רק עשרה דברים שלשונות אלו הם רומזות על עשר הספירות והם: ששון ושמחה גילה ורינה דיצה וחדוה אהבה ואחוה שלום וריעות:

מדרש רות (ז"ח פ"ט ע"א) רבי חנינה פריש כל חד על קיומא ששון חד. שמחה תרין. חתן תלת. כלה ארבע. לילה דיצה אהבה אחוה שלום וריעות עשרה כלל עשרה מאמרות שבהן נברא העולם. רבי חנינא פירש כל אחד על מקומו וכו':

וַיֹּאמֶר הָאֱלֹהִים זֶאת הַפֶּעַם עָצָם מִעֲצָמִי וּבֶשֶׁר מִבְּשָׁרִי לָזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי יֵאֱמַר לְקִוְיָהּ זֹאת:

מלת "זאת" רומזת לשכינה כד"א מאת יי' שהוא התפארת היתה זאת שהיא המלכות. וכתוב בזאת שהיא המל' אני בוטח. וכתוב זאת העצה היעוצה על כל הארץ וזאת היד (ישעיה יד, כו). והזכיר למלכות עצם ובשר תבנית גבור כי המלכות מקבלת מצד הגבורות וחלש וכן מקבלת מצד החסדים. והנה מאיש לוקחה זאת כמו מאת ה' היתה זאת. גם זאת מעם יי' צבאות יצאה (שם). ויש בזאת במלכות הנקראת זאת גנוי הברכה הרמוזים מאל"ף עד תי"ו ודורש זאת ד' גנוי א-ת. והצדיק היסוד נקרא "זה", כענין זה אלי. ומכאן תבין פירוש (תהלים קיט, נו) "זאת היתה לי", כי המדה הזאת המלכות נתייחדה לדוד כענין "אלהים משפטיך למלך תן" וגו'. ההוכחה מהמשך הפסוק "וצדקתך לבן מלך", צדקה זו המלכות וניתנה לדוד שנפשו נאצלה מהמלכות וכתוב "בזאת ידעתי כי חפצת בי" כי הוא [היא] הרגל הרביעי מן המרכבה כי ד' רגלי המרכבה הם חגת"ם והם ד' סעודות שבת שנאמר "רגלי רגל המרכבה הרביעית עמדה במישור". זהו "עורה אלי שאני נמצא במלכות משפט זו ספירת התפארת הנקראת משפט צוית. ובפסוק "בזאת יבא" בפרשת אמור נבאר יותר בגזירת האל.

84

"לזאת יקרא אשה". מלת "אשה" הוא מלשון אש גבורה והה"א היא השנייה של שם בן ד' אותיות. ובמסכת סוטה (י"ז ע"א) כ"ב ע"ד דרש רבי עקיבא "זכו שכינה ביניהם לא זכו אש אוכלתן", אמר רבא ודאשה האש של מילת אשה עדיפא חזקה וממהרת ליפרע יותר משל מדאיש ממילת איש, כי האי מצרף אין הפסק בין אותיות אש והאי ואילו במילת איש לא מצרף יש הפסק אות י'.

ספר הזוהר (ח"ב רל"א ע"ב) תא חזי, לזאת יקרא אשה. לזאת ולא לאחרת ב[א]ין דא דזאת ה' איהי דאתאחדא באש אבל אחרת לא איקרי אש ה' וכד איתער האי אש האי אחרת ב[א]ין דלית ה' לאתאחדא באש ועל דא איקרי אש זרה ולא איקרי אשה דהא ה"א לא אשתכח תמן. לזאת יקרא אשה בשלימו דה"א ולא לאחרת. זה המאמר ארמוז די למבין בחטא בני אהרן בגזרת האל. לקמן ויקרא י, א.

עַל כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד:

"איש" כד"א יי' איש מלחמה ובמקומו בפרשת בשלח נרמוז די למבין בגזרת האל.

"אביו ואמו" לזרועות עולם חו"ג ואיש היינו ת"ת. "ודבק באשתו" השכינה הכלולה מן הכל מלכות. ובעבור כי כוונתו להשפיע למטה כתוב לשון עזיבה מלשון מעזיבה הנזכר בתלמוד והכל הוא אחדות שלם דהיינו ייחוד תו"מ הנקרא "אשכול הכופר" וסמין ליה "דודי לי". ודרשו אשכול איש שהכל בו, דהיינו הקב"ה שהוא מתייחד עם השכינה.

ספר הזוהר (במדבר קי"ח ע"ב) מסטרא דאבא אחיד ותליא חסד עילאה, מסטרא דאמא תליא בורא, ב[א]וונא דא אחיד כולא דא בדא. מצד אבא שהוא החכמה, נאחז ותלוי חסד עליון של הכתר, מצד אימא, שהיא הבינה, תלויה הגבורה של הכתר. כעין זה נאחז הכל זה בזה:

וְהַנְחוּשִׁי הָיָה עֶרּוֹם מִכָּל זֵוִית הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עִשָּׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אָף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הַגָּן:

והנחש היה ערום וגוי'. מלת נחש נראה לי שהוא נגזר מלשון (ויקרא י"ט, כו) "לא תנחשו". והכלל הוא כי הוא רמז לרוח הטומאה הבא מן הצפון הגבורה כי משם יניקתו ומשם נשפיעין המחשבות הרעות כ"ג ע"א המטמאות ומדיחות את האדם שנאמר (ירמיהו א, יד) "מצפון תפתח הרעה".

ספר הזוהר (בראשית ס"ד ע"א) **האי נחש איהו דרועא שמאלא די רוח מסאבא אחיד ביה**. אותו הנחש, היינו סמא"ל הוא הגבורה שרוח הטומאה אחזה בו.

בפרקין דרבי אליעזר (פ"ג) רוח פנת הצפון משם חשך יוצא לעולם ושם מדור לזיקין ולזועות לרוחות ולשדים לברקים ולרעמים. משם רעה יוצאה לעולם שנאמר מצפון תפתח הרעה:

ספר הזוהר (זו"ח צו מ"ו) **מחשבה רעה ב**ין דאיקרי איהי רעה דח"א דאיהו רע. מחשבה רעה נקראת כך משום שהיא באה ממחצב רע ו**ב**ין כך איקרי מחשבה רעה. ומשום כך נקראת מחשבה רעה **הכא** כאן במחצב הזה **קיימי כל רעותין בישין וכל הרהורין בישין וכל זנותין וכל בישין דעלמא**. נמצאים כל הרצונות הרעים וכל ההרהורים הרעים וכל התואבות והרעות שבעולם **ואיהי קיימא לכל רעותין אילין דאסתאב בר נש בהו כולא**. והיא אותה המחשבה הרעה עומדת על כל הרצונות האלו שהאדם יטמא בהם כולו **בהאי מחשבה רעה קיימין כמה דח"אין מסאבין וכולהו קיימין לסאבא ליה לבר נש רעותין באינן הרהורין דמחשבה רעה**. באותה מחשבה רעה זו, נמצאים כמה מדרגות טמאות וכולן עומדות לטמא האדם ברצונות ובהרהורים של המחשבה הרעה **וכדין אסתאב בר נש בהו ואתדבק בההוא סטרא**. ואז נטמא האדם בהם ומתדבק באותו צד.

85

ומן המדה הטמאה הזאת מקבל שפע סמאל שרו של עשו. ועל כן אמרו כי "רכב על הנחש והטיל פגם בצורה עליונה" דהיינו המלכות נפגמה ולא נזדקקה והמלכות לא נטהרה עד הקמת המשכן כאשר נבאר:

ספר הזוהר (נח ס"ג ע"ב) **אמר רבי חייא במסכנותא הוה עלמא מיומא דעבר אדם על פקודי דקב"ה עד דאתא נח ואקריב קרבן ואתיישב עלמא**. אמר רבי חייא, העולם דהיינו המלכות, התקיימה בעניות מיום שעבר אדם הראשון על מצוות הקב"ה עד שבא נח והקריב קרבן ועל ידי זה נתיישב העולם, דהיינו המלכות. **אמר רבי יוסי לא אתיישב עלמא ולא נפקת ארעא מזוהמת הנחש עד דקיימי ישראל על טורא דסיני ואיתאחידו באילנא דחיי**. רבי יוסי חולק ואומר כי לא נתיישב העולם, דהיינו המלכות לא נטהרה, ולא יצאה הארץ, שהיא המלכות, מזוהמת הנחש עד שעמדו ישראל על הר סיני ונאחזו בעץ החיים שהוא התפארת.

ספר הזוהר (בראשית ל"ה ע"ב) **והנחש. רבי יצחק אמר דא יצר הרע**. והנחש, רבי יצחק אמר שהנחש הוא יצר הרע **רבי יהודה אומר נחש ודאי**. רבי יהודה חולק ואומר שהיה זה נחש ממש. **אתו לקמיה דר"ש אמר לון ודאי כולא חד וסמאל איתחזי על נחש**. באו לפני רבי שמעון שיכריע ביניהם. אמר להם שאין מחלוקת ודאי הכל אחד. דהיינו מלאך סמא"ל רכב על נחש ו**צלמיה חזן כל בריין וערקין מיניה**. וצורתו ראו כל הבריות וברחו מפניו ומטו **לבי אתתא במילין** ורימו מיתה לעלמא. ובאו הס"מ והנחש בדברים עם האשה וגרמו מות בעולם כ"ג ע"ב **ודאי בחכמה אייתי סמאל לוטין לעלמא וחבל אילנא קדמא דברא הקב"ה בעלמא**. ודאי בחכמה הביא סמא"ל קללות על העולם וחבל באילן הראשון שברא הקב"ה בעולם **ומלה דא הוה תלי על סמאל עד דאתא אילנא אחרא קדישא דאיהו יעקב ונטל ברכן דהוה אתבריך לעילא ועשו לתתא**. ודבר זה שהמלכות נפגמה היה תלוי לחובתו של סמאל עד שבא אילן אחר קדוש שהוא יעקב, שהוא עץ חיים והוא התפארת, ולקח את כל הברכות, שהוא סמאל למעלה ועשו כנגדו למטה **דהא יעקב דלמא דאדם הראשון הוה ושופריה דיעקב שופריה דאדם הראשון הוה**. כי יעקב היה דומה לאדם הראשון,

דהיינו יעקב הוא עמוד לספירת התפארת הנקראת "אדם", וזמ"ש (ב"מ פד ע"א) שיפיו של יעקב היה כיפיו של אדם הראשון ועל דא כמא דמנע סמאל ברכאן מאילנא קדמאה הכי נמי מנע יעקב דאיהו אילנא ד[מא]מא דאדם ברכאן מסמאל מעילא לתתא. ועל כן כמו שמנע סמאל את הברכות מהאילן הראשון שהוא אדם הראשון שזו ספירת התפארת, כך מנע יעקב שהוא אילן דומה לאדם הראשון, שהוא התפארת, את הברכות מסמאל למעלה ומעשן למטה ויעקב ידיה נקט בכלא ועל דא ויאבק איש עמו. ויעקב כל מה שלקח שלו לקח, ופעל בו זמנית בעולם הגשמי השפל ובעולם האצילות, ועל כן כתיב "ויאבק איש עמו" כי איש זו ספירת התפארת והמלחמה היתה למטה ולמעלה יחדיו.

והנחש היה ערום דא יצר הרע דא מלאך המות [ב]ין דאיהו מלאך המות [ר]ם מותא לכל עלמא. "והנחש היה ערום" הוא יצר הרע הוא מלאך המות ומשום שהוא מלאך המות גרם מות לכל העולם ודא הוא רזא דכתיב קץ כל בשר בא לפני דא הוא קצא דכל בשרא דנטיל נשמתא דכל בשרא ואיקרי הכי. וזה סוד הכתוב "קץ כל בשר בא לפני", פירוש מלאך המות שהוא עושה קץ לכל בשר, שנטיל הנשמות מכל בשר וכך הוא נקרא דהיינו קץ כל בשר.

"היה ערום" מקבל כח מערמת חטים דהיינו שהיה מתחזק מהמלכות הנקראת "את" ו"חטה" גימ' כ"ב שאלו כ"ב אותיות מא' עד ת ועל כן היה לו כח להשיאה. במסכת ברכות (סא ע"א) אמר רב, יצר הרע דומה לזבוב יושב בין ב' מפתחי הלב. שמואל אמר כמין חטה שנאמר "לפתח חטאת רובץ". ואפשר שזה ענין בעל זבוב אלהי עקרון. וגרעין התמרה דומה לגרעין החטה והבן זה מספר הבהיר. דהיינו החטה סדוקה באמצעה כמו גלעין התמרה וזה רומז לנקבה שזו ספירת המלכות והיא כידוע נבנית מן הגבורות שמשם בא היצר הרע (לבוש)

"מכל חית השדה". הוא שדה של תפוחים מלכות ששם החיה הרומשת.

"ויאמר אל האשה". לא דבר אל האדם רק אל האשה המלכות הנסתת אחריו. שעליה נאמר "ורגליה יורדות מות" ושם אחיזתו.

ספר הבהיר (קצט): "נשמת הנקבה מן הנקבה מלכות, נשמת הזכר מן הזכר תפארת. והיינו דאזיל נחש בתרה דהוא אמר הואיל ונשמתה מן הצפון המלכות שנבנית מן הגבורות אסיתנה במהרה, ומה הסתה הוה בה? משום דבא עליה. דהיינו שהטיל בה זוהמת היצר, ומזה בא החטא ומזה דם נידה ודם זבה.

ענין הנשמות יתבאר לפנינו בגזרת האל¹⁷³. ויראה לי שאע"פ שהענינים כפולין כאשר רמזנו אף על פי כן בעילה ממש עשה בה כענין שאמרו רבותינו ז"ל¹⁷⁴ (סוטה ט ע"ב) הנחש השיאני עשה כ"ג ע"ג בה מעשה נישואין ועוד היום יש סימנין מזה דהיינו מ"ש שהאשה בעת נדתה מזיקה בהבטה. ואמרו קצת החכמים כי הזוהמא שהטיל נחש בחוה נחלקה לארבע רוחות הטומאה: רוח שטות רוח זנות רוח חמדה רעה רוח חטאת כנגדן אב הטומאה וראשון ושני ושלישי. ובהתיחד סמאל עם הנחש מנפש ועד בשר יכלה, ואז הוא אבי אבות הטומאה והוא המת. ומשם נמשכות תאוות החטא שהאדם חוטא בזה העולם. "אף כי אמר אלהים" תחלת דבריו התחיל באף¹⁷⁵.

¹⁷³ לקמן ה, ב על פסוק "זכר ונקבה בראם".

¹⁷⁴ כתב בספר פרדס יוסף (בראשית ג, יג) "השיאני. בהגהות מהר"צ חיות סוטה (דף ט) על רש"י שם [ד"ה נחש] נחש נתן עיניו בחוה ובא עליה דכתיב הנחש השיאני, וכן איתא בשבת (קמ"ו). יבמות (ק"ג ע"ב) עבודה זרה (כ"ב ע"ב) בשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא, אולם הלימוד של רש"י מן נחש השיאני לא נמצא שם, ורש"י בשבת פירש ג"כ דמשמע לחז"ל מהא דנחש השיאני כמו שפירש כאן, ועיין מהרש"א [סוטה ט ע"ב ח"א ד"ה קין] שכתב, רש"י הוציא דרשה זו מפרקי דר' אליעזר ועיין בראשית רבה (סוף פ"ח) הנחש ראה אדם וחוה ונתאוה בה, עיין שם:

¹⁷⁵ הרב מכוין לדרשת חז"ל (בראשית רבה יט, ב) ארבעה פתחו באף ואבדו מן העולם, ואלו הם נחש, שר האופים, עדת קרח, והמן. נחש, אף כי אמר אלהים. שר האופים, אף אני בחלומי (בראשית מ, טז). עדת קרח, אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש (במדבר טז, יד). המן, אף לא הביאה אסתר (אסתר ה, יב). כתב בספר "כסא רחמים" להרה"ג רבי רחמים מלמד הכהן זצוק"ל שסימן להם קנאה וידוע שהנחש התקנא באדם וחוה. החת"ם סופר (בראשית ב, ז) נתן סימן לפי מ"ש חז"ל (שבת נ"א ע"ב) הנאקה בחוטם דהיינו אף. ברם ק"ל כי כתוב הגמל בחטם והנאקה באפסר.

"לא תאכלו מכל עץ הגן". דבר זה הוסיף מדעתו.

ספר הזוהר (ח"א לו ע"א) אף כי אמר אלהים רבי יוסי אומר באף פתח ואף אטיל בעלמא. "אף כי אמר אלהים" רבי יוסי אומר הנחש פתח באף והביא אף וכעס לעולם (ע"ב) אמר רבי יצחק בכולא מלילו שקרא דכתיב אף כי אמר אלהים ולאו הכי אמר דהא כתיב מכל עץ הגן אכול תאכל. אמר רבי יצחק כל דבריו של הנחש דברי שקר, שאמר "אף כי אמר אלהים" ולא כן נאמר שהרי כתוב "מכל עץ הגן אכול תאכל", שהתיר לו הבורא הכל.

וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל־הַנָּחָשׁ מִפְּרִי עֵץ־הַגֵּן נֹאכָל: וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹר־הַגֵּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ פֶּן־תָּבוֹתוּן:

ג, ב-ג

ומפרי העץ אשר בתוך הגן וגו'. האזהרה היתה מן העץ שנאמר ומעץ הדעת והיא הוסיפה הפרי.

"אשר בתוך הגן" מוסב על העץ הנזכר שהוא התפארת וכבר פירשתי כי פרי העץ רמז לשכינה:

ספר הזוהר (ח"א ל"ה ע"ב) ומפרי העץ דא אתתא, לא תאכלו ממנו [אין דכתיב ח] ליה יורדות מות ובהאי הוי פירא דהא באחרא לא הוי פירא. ומפרי העץ זו האשה דהיינו העץ הוא התפארת והפרי זו המלכות. לא תאכלו ממנו משום שכתוב "ורגליה יורדות מות" (משלי ה' ה') שאם ממשיך שפע מהנוקבא לבדה אז יורדת לקליפות ששם המות. ואל תבין שאין במלכות פירות ח"ו שהרי היא עושה פירות שאלו הנשמות אבל בסטרא אחרא אין עושה פירות. ובפרקי דרבי אליעזר (פ' כ"א) תני רבי זעירא ומפרי העץ אשר בתוך הגן, אין העץ הזה אלא אדם תפארת שנאמר כי האדם עץ השדה. אשר בתוך הגן, אין הגן אלא לשון נקייה אשר בתוך האשה מלכות ואין גן זו אלא האשה שנמשלה לגן עדן שנאמר גן נעול אחותי כלה. וזאת הגנה כל מה שנזרעה צומחת ומוציאה. כן האשה כל מה שנזרעה הרה ויולדת מבעלה. כוונת המאמר הזה כבר רמזנוהו כי העץ רמז לצדיק יסוד¹⁷⁶ והגן לכנסת ישראל מלכות. כ"ג ע"ד

בראשית רבה (יט, ג) ולא תגעו בו הה"ד פן יוכיח בך ונכזבת (משלי ל, ו) תני רבי חייא שלא תעשה את הגדר יתר על העיקר שלא יפול ויקצץ הנטיעות. אף כי פשט המאמר הזה מורה על שהוסיפה איסור הנגיעה על איסור האכילה מכל מקום נרמז בו סוד חטאם בגדר זו המלכות כי כל מקום שנאמר השמר פן ואל הוא מל"ת שהיא מלכות ועיקר זו התפארת וזהו ויקצץ הנטיעות דהיינו שהגבירה את המלכות יותר מהראוי והפרידה אותה מהבניין.

וַיֹּאמֶר הַנָּחָשׁ אֶל־הָאִשָּׁה לֹא־מוֹת תָּבוֹתוּן: כִּי יָדַע אֱלֹהִים כִּי בְּיוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ וְנִפְקְדוּן עֵינֵיכֶם וְהִיִּיתֶם כַּאֲלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע:

כי יודע אלהים וגו'. ארז"ל במדרש תילים (מזמור א') אמר לה הנחש מן העץ הזה אכל וברא העולם ואם אתם אוכלין אותו יכולין אתם לברוא העולם כמותו שנאמר והייתם כאלהים. אלא כל אומן שונא בני אומנותו:

ספר הזוהר (ח"א לו ע"א) אמר לה באילנא דא ברא קב"ה עלמא ודאי והייתם כאלהים יודעי טוב ורע. אמר הנחש לאשה באילן הזה ברא הקב"ה את העולם, ועל כן ודאי אכלו ממנו והייתם כאלהים יודעי טוב ורע דהא איהו הכי הוי והוא היודע טוב ורע. שהרי כך שמו "עץ הדעת טוב ורע"

¹⁷⁶ ואין סתירה למ"ש שהעץ תפארת כי מה שקרה ליעקב"ב קרה ליוס"ף.

והאוכלו יודע טו"ר ועל דא והייתם כאלהים וכו'. ועל זה אמר הנחש "והייתם כאלהים" וכו' אמר רבי יהודה דלא אמר הכי, דאי אמר באילנא דא ברא קב"ה עלמא יאות הוה אמר. אמר רבי יהודה, הנחש לא אמר כך, שאילו אמר שעל ידי עץ הדעת ברא הקב"ה את העולם היה אומר טוב אבל לא אמר אלא מאילנא דא אכל קודשא בריך הוא וכדין ברא עלמא וכל אומנא סני לחבריה. אלא שהנחש אמר לחוה שמעך הדעת אכל הקב"ה ואז ברא העולם וכל אומן שונא לחבירו אכול מיניה ואתון תהון בראן עלמין. אכלו ממנו ואתם תהיו בוראים עולמות ועל דא כי יודע אלהים כי ביום אכלכם ממנו ובל"ן דאיהו ידע דא פקיד לכו עליה. ועל זה אמר "כי יודע אלהים כי ביום אכלכם ממנו" שהוא ידע זה וציוה לכם שלא תאכלו ממנו. שים לבך להבין דברי רבי יהודה אמר כי אמת הוא כי באילן ההוא ברא הקדוש ברוך הוא את העולם כי הכל נעשה באמצעותו אבל לא אכל ממנו כדברי הנחש המסית. ומה שאמרו רז"ל (שיהש"ד ד, כב) כי עשר לבושים לבש הקדוש ברוך הוא כשברא העולם רמז לזה והבן וזה:

ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאווה הוא לעינים ונזמך העץ להשכיל ותקוץ מפריו ותאכל ותתן גם לאישה עמה ויאכל:

ג, ו

ספר הזוהר (ח"א לו ע"א) מה חמאת? אמר רבי יצחק ההוא כ"ד ע"א אילנא הוה סליק ריחין כד"א כריח שדה אשר ברכו יי' ובל"ן ההוא ריח דהוה סליק חמדת ליה למיכל מיניה. כתוב "ותרא האשה כי טוב" מה ראתה? אמר רבי יצחק אילן זה, עץ הדעת, העלה ריחות כמו שכתוב "כריח השדה אשר ברכו יי'". ובגלל אותו הריח שהיה עולה, חמדה אותו לאכול ממנו. ענין אחר, "ותרא" ראתה דם. כי כשחטת ענבים מאשכל הכופר דהיינו הפרידה הפרי (מלכות) מהאילן (תפארת) ובכך גברה מידת הדין אירע בה תגבורת הדין וראתה דם מדה כנגד מדה.

88

ספר הזוהר (שם) ותרא האשה רבי יוסי אומר ראייה היא. "ותרא האשה" רבי יוסי אומר שהראייה שלה הביאה לה הבנה ולכן חמדה לאכול מפריו אמר ליה רבי יהודה והא כתיב, "ותפקחנה עיני שניהם". אמר לו רבי יהודה והרי כתוב "ותפקחנה עיני שניהם" ומכאן שהראיה הנזכרת לעיל של האשה אינה ראייה של הבנה א"ל האי ראייה כשיעורא דאילנא נקטת ליה אמר לו רבי יוסי ראייה זו שקודם האכילה בשיעור האילן היתה, דהיינו ראייה שכלית של חכמה דכתיב ותרא האשה דייקא.. וראיה לכך ממה שכתוב "ותרא האשה" דווקא, שהשיגה מדת מלכות הנקראת אשה והיא חכמה תתאה. אבל מ"ש ותפקחנה היינו שהבינו בתאוות העולם ויונתן תרגם וחמת אתתא ית סמאל מלאך דמותא.

"כי טוב העץ" סמך כי טוב יסוד אל העץ תפארת כד"א (ישעיה ג, י) אמרו צדיק כי טוב.

ספר הזוהר [שם] ותרא האשה כי טוב. חמאת כי טוב ולא אתיישבה ביה. "ותרא האשה כי טוב" ראתה כי טוב דהיינו הארת היסוד, ולא נתישבה דעתה דהיינו שלא הבינה שאסור להפריד היסוד מהמלכות.

והבן אמרו "כי תאווה הוא לעינים" ממאמר רבותינו ז"ל (ילקוט ש במדבר טו, תשן) "ואחרי עיניכם זו זנות" כמו שנפרש במקומו בגזרת האל (סוף פ' שלח).

"ותקח מפריו ותאכל". הנה חטא האשה היה בפרי שעשה דהיינו שחזה עשתה מהפרי שזו המלכות ממנו כח בפני עצמו הפרידה אותה מהבנין שאלו ט' ספירות שעליה בלתי המשכת הכל. כענין אלישע בן אבויה הנקרא אחר שטעה במלאך כפי שמסופר (חגיגה טו ע"א) במיטטרון דהיינו שהפריד המלכות הנקראת מיטטרון מט' ספירות עליונות. וזהו מאמרם בב"ר (יט, ה) האשה שחטה ענבים והביאה לו לאדם הראשון. ומכאן תבין טומאת האשה בימי נדותה כי היא מדה כנגד מדה. כי הפרידה היין המשומר בענביו מששת ימי בראשית. כענין שאמרו רז"ל (ילקוט ש ישעיה סד, תקח) עין לא ראתה רבי יהושע בן לוי אמר זה יין המשומר בענביו מששת

ימי בראשית (ר"ל) [ר' שמואל בר נחמני] אמר זה עדן. רבי יהושע רמז למדת הדין של מטה מלכות שלא ראתה עין מעולם והיא מחוברת עם האילן אחדות עולם. והמשילה את המלכות לין שהוא אדום בגוונו רמז למדת הדין בגוונו. ולשון "משומר" ר"ל שהוא מחובר בתוך הפרי כמו לב בגוף. ויש מפרשים מלשון משמרת ורוצה לומר יין זך ונקי בתוך ענביו. ואל תתמה על מלת עין כי כל השגה נקראת ראייה ורבי שמעון בן לקיש (צריך להגיד רבי שבי"נ) נכנס לפניו ממנו ואמר זה עדן : כלומר חכמה. כ"ד ע"ב +

ספר הזוהר [שם] ותקח מפריו ותאכל הא תנינן סחטה ענבים ויהבה ליה וְרַם מוֹתָא לְכָל עֵלְמָא. "ותקח מפריו ותאכל", הנה למדנו שסחטה ענבים ונתנה לאדם ובאכילתם גרמו מות לכל העולם דהא אילנא דא ביה שרייא מוֹתָא וְהוּא אֵילָנָא דְשֵׁלִיט בְּלִילִיא. שהרי אילן זה שהיא המלכות שורה בו המות, והוא אילן השולט בלילה דהיינו המלכות שהיא השולטת בלילה וכד איהי שלטא כל בני עֵלְמָא טַעְמָא טַעְמָא דְמוֹתָא. וכשהיא שולטת כל בני העולם טועמים טעם מות כי השינה אחד בששים ממות אלא אינון בני מהימנותה מקדמי ויהבי ליה נפשייהו בפקדוֹנָא. אלא שאלו שהם בני האמונה (דהיינו בני המלכות הנקראת אמונה) מקדימים ונותנים למלכות נפשותיהם בפקדון ככתוב "בידך אפקיד רוחי". המלכות הנקראת בא"ר רמוזה כאן בר"ת ב'ידך א'פקיד ר'וחי וְלִין דְּאִיהוּ בְּפִקְדוֹנָא אֲתַהֲדְרוּ נַפְשֵׁין בְּאַתְרֵיהוּ וְעַל דָּא כְּתִיב וְאִמּוֹנֶתָ בְּלִילוֹת. ומשום שהן בפקדון אצל המלכות אינן ניזוקות וחוחרות בבקר למקומן, ועל זה כתוב "ואמונתך בלילות".

ספר הבהיר¹⁷⁷ (קלז) "ובלא מחיר יין וחלב" (ישעיהו נה, א) מאי יין וחלב מה ענין זה אצל זה? אלא מלמד שיין הוא פחד גבורה וחלב הוא חסד. ומפני מה הזכיר יין תחלה? מפני שהוא קרוב אלינו יותר דהיינו המלכות שהיא בנויה מהגבורות קרובה אלינו יותר מחסדי התפארת יין וחלב סלקא אדעתך? וכי אפשר לעמוד בגבורות או החסדים עצמם? אלא אימא דמות יין וחלב. אלא מה שנשפץ מהם. וכוונת הנביא ארישא דקרא "הי כל צמא וכו' והיינו שילמדו תורה שבעל פה שזה יין ותורה שבכתב שזה החלב. ומה הפירוש בלא מחיר? הרי הרשב"י (זוהר ח"ב קכח עב) מזהיר שיש לקנות בכסף מלא דברים שבקדושה? אלא הכוונה היא כמ"ש הבהיר בסעיף קלו שהמלמד ילמד בחנם כמ"ש מרע"ה (בכורות כט ע"א) מה אני בחנם אף אתם בחנם.

מכאן תבין סוד אסור יין נסך כי כחות האומות אין להם חלק ביין ההוא¹⁷⁸ לפיכך מגעם עושה יין נסך כי יינם הוא מסורי הגפן נכריה (ירמיה ב, כא). אבל זה היין הוא המשמח אלהים ואנשים דהיינו גבורה וכשאדם שותהו מתעלה למקום שהיתה תחלת תועלתו¹⁷⁹ בינה ועל כן הוא סבה לגלוי הנסתרות כי יין גימ' סוד וזו הבינה שאין לנו השגה בה כענין שאמרו רז"ל (עירובין ס"ה ע"א) כל המתפתה ביינו יש בו מדעת קונו והבן זה. ומפני שהאשה נמשלה לגפן שנאמר (תהלים קכ"ח, ג) "אשתך כגפן פוריה". ומן הגפן הזה המלכות יוצא היין הנזכר על כן תקנו ברכת נשואין על היין, והמובחר הוא אדום הרוחז לגבורות של המלכות כזרע האשה שמזרעת אודם¹⁸⁰ כענין שנאמר (בראשית מט') חכלילי עינים מיין, כבס ביין לבושו, (בראשית לב') ודם ענב תשתה חמר, (משלי כג, לא) אל תרא יין כי יתאדם וכתוב בתריה "אחריתו כנחש ישוך" רמז לנחש הקדמוני.

ספר הזוהר [שם] מה כתיב ותקח מפריו ותאכל ולא כתיב ותקח ממנו. מה כתוב "ותקח מפריו ותאכל" ולא כתוב ותקח ממנו דהיינו מן העץ איהי אתדבקת באתר דמוֹתָא וְרַיִמַת מִיתָה לְכָל עֵלְמָא וְאַפְרִישֶׁת כ"ד ע"ג חיים מן מוֹתָא. היא נתדבקה במקום המות, במלכות, וגרמה מות לכל

¹⁷⁷ אלו הם דברי הזוהר השמטות ה"א לו ע"א.

¹⁷⁸ כתב בספר "מנחת יהודה" והובאו דבריו בפירוש הלבוש שג' יינות הם: יין זו הבינה, יין המשמח זו הגבורה ויין המשומר זו המלכות. לפי זה נבין שיש מאמרים המשייכים את היין לגבורה או לבינה וכו'. אמנם האומות אין להם שייכות למלכות ולכן מגעם אוסר את היין.

¹⁷⁹ יש שקראו ליין של הבינה "יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית" כי היא משמרת (משפיעה את שפעה דרך התבונה שהיא בחי' המלכות שלה) את יינה לששת ימי בראשית (ו"ק).

¹⁸⁰ ולכן ארז"ל (גדה יט ע"א) חמישה דמים טמאים באשה וכו' לרמוז על ה' גבורות.

העולם. והפרידה החיים, התפארת, מן המות, מלכות **ובחובא דא־רם פרישותא לאתפרשא**. וחטא הזה גרם לפירוד בין המלכות לת"ת **דהא קול מדבור לא מתפרשין לעלמין**. שהרי קול ודיבור לא נפרדים, דהיינו קול שהוא תפארת כמ"ש הקול קול יעקב. דיבור היא המלכות **ומאן דמפריש קול מדבור אתאליס ולא יכיל למללא**. ומי שמפריד קול מדבור נעשה אילים ואינו יכול לדבר, כי המלכות לא מקבלת שפע מהתפארת נעשית אילמת כמ"ש (חגיגה ב ע"ב) מאי אילים? אישתקיל מילוליא **כיון דאשתקיל מיניה מלולא אתיהיב לעפרא**. וכיון שניטל מן המלכות הדבור שהוא התפארת נחשב הדבר שהמלכות יוצאת לגלות דהיינו יורדת לבריאה שהוא בחינת העפר וזה הפירוש אתיהיב לעפרא כאילו כתוב אתיהיב לעפרא.

אמר כי הפרידה מדת הדין מלכות ממדת רחמים תפארת. ובסבת העון הזה אמר (מגילה כט ע"א) **"כל מקום שגלו שכינה עמהם" וזהו אמרו גרם פרישותא לאתפרשא והבן זה**. הנה שביארנו כי חטא האשה היה במלכות. אמנם חטא האדם היה בצדיק יסוד עולם הנקרא ברית שנאמר והמה כאדם עברו ברית (הושע ו' ז') :

בראשית רבה (כ, ב) איש תהפוכות ישלח מדון (משלי טז, כח) זה נחש שהיפך דברים על בוראו. ונרגן שרגן דברים על בוראו שאמר **"לא מות תמותון"**. מפריד אלוף שהפריד אלופו של עולם. הרמז לצדיק יסוד עולם זה היסוד הרומו להקב"ה כמ"ש (איכה א, יח) צדיק הוא ה' שנאמר העוזבת אלוף נעוריה ואת ברית¹⁸¹ יסוד אלהיה שכחה (משלי ב' יז). אמרו רבותינו זכרונם לברכה ומאן ברית אלהיה ההוא אתר דאתקרי ברית זהו מאמרם **"והמה כאדם עברו ברית"**. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (סנהדרין לח ע"ב) אדם הראשון מושך ערלתו הוה :

90

ספר הזוהר (ח"א ל"ה ע"ב) **רבי יהודה שאיל לרבי שמעון הא דתנינן אדם הראשון מושך ערלתו הוה מאי הוה**. רבי יהודה שאל את רבי שמעון זה שלמדנו (סנהדרין לח ע"ב) **"אדם הראשון היה מושך בערלתו" מה היה חטאו? אמר ליה דפריש ברית קדש מאתריה**. אמר לו רבי שמעון שהפריד ברית קודש ממקומו, דהיינו שהפריד את היסוד מן המלכות **ודאי מושך בערלה הוה ושבק ברית קודש ואתפתה במיליה דנחש**. ודאי על ידי זה המשיך עליו את הערלה שזה הקלי' ועזב את הקדושה ואתפתה בדברי הנחש. ענין הקצוץ¹⁸² יש לך לדעת כי יש חילוק בין מועט למרובה כי אפשר לקצץ בספירה אחת או בכמה ספירות ועניינו הוא לעשות אחת מן העשר ספירות רשות בפני עצמה ומחלק רשות אחד כי כל העשר ספירות אחוזות כגחלת באש שזה אור אין סוף ב"ה ומי שמפריד אלוף לא יראה מאורות לשתיים והרי הוא מאמין בשתי רשויות.

בראשית רבה (טו, ז) ומהו אותו אילן שאכל ממנו אדם הראשון וחוה. ר' יהודה בר רבי אלעאי אמר ענבים היו שנאמר ענבימו ענבי רוש כ"ד ע"ד אשכולות מרורות למו. אשכולות הללו הביאו מרורות לעולם. בפרקי רבי אליעזר (פרק כג) מצא נח גפן שגורשה מגן עדן. אמר רבי עקיבא אמר רבי זכאי אמר לו הקדוש ברוך הוא לנח נח לא היה לך ללמוד מאדם הראשון שלא גרם לו אלא יין כמו שאמרו אותו אילן שאכל ממנו אדם הראשון גפן היה. דתניא רבי מאיר אומר אותו אילן שאכל ממנו אדם הראשון גפן היה. ואף כי תמצא קצת מרז"ל (סנהדרין ע ע"ב) שאמרו חטה היתה כבר ידעת סוד החטה בפסוק והנחש היה ערום. וכולם נתכוונו לדבר אחד דהיינו שהחטא היה בהפרדה של המלכות מן התפארת. אמרו שם בב"ר רבי מאיר אומר חטה היתה כדלא הוי בבר נש דעה אי לא אכיל ההוא גברא פתא דחיתין מן יומי. רב שמואל בר רב יצחק בעא קמיה דרבי זירא אמר ליה

¹⁸¹ ועל ברית זו ארז"ל (סנהדרין דף כב ע"ב) **"אמר רב שמואל בר אבניא משמיה דרב, אשה גולם היא ואינה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי שנאמר כי בועלך עושיך ה' צבאות שמו"**. והשתא דאתא לידן נימא בה מילתא: אשה היינו מלכות והיא כורתת ברית לה' דהיינו תפארת. כעת נבין ה' (תפארת) צבאות (נו"ה) שמו (מלכות) כי לאחר כריתת הברית יש ייחוד תו"מ.

¹⁸² המעיין בספרי הרקאנטי יראה שהמקצץ הוא המפריד את המלכות מן הט' ראשונות ולכן אנו אומרים שמע ישראל... ד' אחד כדי שלא נפריד ח"ו. ועיין בפרשת נח על פסוק ונעשה לנו שם. ובספר טעמי המצוות שלו כתב הטעם למ"ש מנחה הוא כדי לייחד התפארת עם המלכות. כלומר כתוב הוא היינו תפארת וקרי היא היינו מלכות. וז"ס מ"ש מנשיקות פיהו דהיינו פיו ופיה יחד והבן.

והא כתיב עץ דהיינו כיצד אומרים חטה היה והרי החטה אינה עץ? אמר ליה ענה לו רבי זירא שהחטה קודם החטא היתה עץ המיתמר ועולה¹⁸³ מתמרות היו כארזי לבנון.

רבי אבא דעכו אמר אתרוג היה הה"ד (בראשית ג, ו) "ותרא האשה כי טוב העץ". אמר רבה צא וראה איזהו אילן שעצו נאכל כפריו¹⁸⁴ ואי אתה מוצא אלא אתרוג. ע"כ בבראשית רבה (טו, ז). וסוד האתרוג שהוא המלכות תדעהו בסוד הלולב בגזרת האל והכל הולך אל מקום אחד.

ספר הבהיר (אות ד') שאלו לו תלמידיו אימא לן עובדא היכי הוה אמור לנו כיצד היה חטא האכילה מעץ הדעת. אמר להן: סמאל הרשע קשר עם כל צבאות מעלה על רבו, משום דאמר קב"ה ורדו בדגת הים, אמר היאך אוכל להחטיאו ולגרשו מלפניו. ירד עם כל חיילותיו ובקש לו בארץ חבר כמוהו ומצא נחש היה לו דמות גמל רכב עליו והלך לו אל האשה אמר לה אף כי אמר אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן. אמר אבקש יותר ואוסיף כדי שתגרע היא אמרה לו לא מנענו אלא מעץ הדעת אשר בתוך הגן אמר לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן תמותון. הוסיפה שני דברים אמרה מפרי העץ ולא אמר להם אלא מעץ כ"ה ע"א ואמרה "ולא תגעו בו פן תמותון". מה עשה סמאל הרשע? הלך ונגע באילן. והיה האילן צווח ואומר "אל תבואני רגל גאווה ויד רשעים אל תנידני" (תהלים לו, יב) רשע אל תגע בי. הלך ואמר לאשה הרי נגעתי באילן ולא מתי, אף את געי בו ולא תמותי. הלכה האשה ונגעה באילן ראתה מלאך המות בא כנגדה אמרה אולי עכשיו אני מתה, והקדוש ברוך הוא עושה לו אשה אחרת ונותנה לאדם, הריני גורמת לו שיאכל עמי, אם נמות נמות שנינו ואם נחיה נחיה שנינו. לקחה מפירות האילן ונתנה לאדם בעלה, נתפקחו עיני שניהם וכהו שיניו. אמר "מהו זה שהאכלתני שכשם שקחו שני כך יקחו שני כל הבריות". ישב לו בדין אמת שנאמר "ישבת לכסא שופט צדק" (תהלים ט' ה'). קרא לאדם אמר לו למה ברכת מפני? אמר "את קולך שמעתי בגן ורעדו עצמותי ואירא כי עירום אנכי ואחבא. עירום אנכי מפעלי, עירום אנכי מצווי, עירום אנכי ממעשי ואחבא". מה היה לבושו של אדם? עור של צפורן, וכיון שחטא הסירו מעליו ראה עצמו ערום שנאמר מי הגיד לך כי עירום אתה. אמר אדם לפני הקדוש ברוך הוא: "רבונו של עולם כשהייתי לבדי שמא חטאתי לך? אלא האשה שנתת עמדי היא הדיחתני מדבריק שנאמר האשה אשר נתת עמדי". אמר לה הקדוש ברוך הוא: "לא דיך שחטאת אלא שהחטית את אדם?" אמרה לפניו: "רבונו של עולם הנחש השיאני לחטוא לפניך". הביא שלשתן וגזר עליהן גזירות דין, והפיל סמאל והכת שלו ממקום קדושתו מן השמים, וקצץ רגליו של נחש, ואררו מכל חיה ובהמה, ופקד עליו שיהא מפשיט עורו אחת לשבע שנים בעצבון גדול.

וּתְּפַקְחוּ עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עִרְמוֹם הֵם וַיִּתְּפְרוּ עֹלָה תְּאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם זִוְגוּת:

ג, ז

ספר הזוהר (בראשית ל"ו ע"ב) רבי חייא אמר דהא אתפקחו למנדע בישין דעלמא מה דלא ידעו עד השתא. רבי חייא אמר שהרי כעת נפקחו עיניהם לדעת את הרע בעולם, מה שלא ידעו עדיין פִּינּוֹן דִּידְעוּ וְאַתְּפִקְחוּ לְמִנְדַּע בִּישׁ. כיון שידעו ונפקחו עיניהם לדעת רע פָּדִין יָדְעוּ כִּי עִרְמוּם הֵם. כעת ידעו שערומים הם דְּאֲבָדוּ זִהְרָא עֲלָא שֶׁאֲבָדוּ זוהר עליון דְּהוּהוּ חֲפִי עֲלִיָּהוּ שהיה חופף עליהם וְאַסְתַּלַּק מִנִּיָּהוּ והסתלק מהם. וְאַשְׁתַּאֲרוּ

¹⁸³ לפי זה פירשו מ"ש בפרקי שירה חטה אומרת ממעמקים קראתיך ד' כי כעת היא נמוכה ורוצה לחזור להיות אילן.
¹⁸⁴ כאן המקום להסביר שהעץ הכוונה לקליפה הרכה הלבנה והיא הפרי, משא"כ בשאר הפירות שהקליפה הלבנה עוטפת את הפרי.

עֲרוֹמִים מִנִּיה וְנוֹתְרוּ עֲרוֹמִים מִמֶּנּוּ. וַיִּתְּפוּ עָלֶיהָ תֵּאֵנָה. אֶתְדַּבְּקוּ לְאַתְחָפָה בְּאֵנוֹן צוֹלְמִין דֶּה־הוּא אֵילָנָא דְּאֶכְלוּ מִנִּיה דְּאֶקְרוּן טְרָפִי דְּאֵילָנָא. וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲלוּזוֹת. רַבִּי יוֹסִי אָמַר פִּינּוֹן דִּידְעוּ מֵהָאֵי עֲלָמָא וְאַתְדַּבְּקוּ בֵּיהּ. חֲמוּ דֶּה־אֵי עֲלָמָא מִתְדַּבֵּר עַל יְדָא דְּאֵנוֹן טְרָפִין דְּאֵילָנָא. וַעֲבָדוּ לְהוֹן תּוֹקְפָא לְאַתְתְּקָפָא בְּהוּ בְּהָאֵי עֲלָמָא. וְכִדִּין יִדְעוּ כָּל זַיִינֵי חֲרָשִׁין דְּעֲלָמָא. וּבָעוּ לְמַחְגְּרֵי זַיִינִין בְּאֵנוֹן טְרָפִי אֵילָנָא בְּיָן לְאַגְנָא עֲלִיָּהּ:

זה המאמר מבואר מתוך דברינו והבן מה שאמר ויעשו להם חגורות כי מלת חגורה נאמרה על החרב שנאמר חגור חרבך על ירך גבור. ור"ל כי נדבקו ברוח טומאה שהם עלים וקליפות מן האילן העליון שהם כחות הטומאה המשפיעים לעולם הניחו המוח ונדבקו בקליפות להתנהג בכחם בזה העולם. ועל כן אמר וכדין ידעו כל זייני חרשין וכו'. כי כל מעשה שדים וכשפים נשפעין משם. ומכאן תבין פירוש מתניכם חגורים:

וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא נְתָנָה לִי מִן הָעֵץ וְאָכַל:

הנה פגם האשה של מטה פגמה באשה של מעלה כמה דא דאמר ובפשעכם שולחה אמכם (ישעיה נ' א'). וכתוב נתתי את ידידות נפשי בכף אויביה. (ירמיה יב' ד') זהו שאמרו רז"ל תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר חביבין ישראל שכל מקום שגלו שכינה עמהם גלו לבבל שכינה עמהם וכו'.

מדרש רות (ד"ח פ' ט"ד) ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא כ"ה ע"ג אדם הראשון משבא סמאל רכוב על הגמל וסבב אותו שחטא לא זכר את האיש שבמסכנותא יהיה על זה העון שהנחש סבב לחיה וסמאל לאדם הראשון וסמאל לא הוה ביה כחא דיהפוך לאדם עד שבא נחש והפך לבה דחיה וחוה הפכה לבו דאדם וחטאו שניהם ועל דא אמר האשה אשר נתת עמדי שסמאל לא היה לו רשו דיהפוך לי עד שבאה חוה וגרמה לי דאכילנא מיניה ועל דא איתתא היא דאתענשת ובכל מקום שגלו שכינה עמהם ולא אמר אחד מן המדות זכרים.

וגם בספר הזוהר אמרו ובחובא דא גרם פרישותא לאתפרשא וכבר הבאנוהו למעלה. והענין הוא כי חטא האדם עולה במסלה העולה בית אל ופוגם בצורה עליונה כענין על מכרם בכסף צדיק (עמוס ב, ו) זה הקדוש ברוך הוא. ועוד אמרו "יונתי תמתי מה התאומים הללו חשש אחד מהם ראשו חבירו מרגיש כך אמר הקדוש ברוך הוא עמו אנכי בצרה" ועדיין נבאר זה בגזרת האל.

ענין אחר, גם לרבותינו ז"ל על גלות השכינה כי היא השופעת לעולם דכתיב וכסף הרבתי לה וזהב עשו לבעל (הושע ב, י).

מדרש רות (ד"ח פ' ט"ד) הנפש נמשלת לשכינה והגוף לישראל ישראל שחטאו למה השכינה גולה עמהם אלא על מה שנתן להם עושר וכבוד מאד ויהב להון כל מה דבעו והם חטאו ועל דא אמר וישמן ישורון ויבעט ועל דא גלתה עמהון. מה רימה ותולעה עולה על הגוף בשעה שישראל רעים בני עשו וישמעאל שנקראו רימה ותולעה שולטים עליהם והגוף נבקע והורגים ישראל ועל דא אף בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל וכדין איהי מסאבת לנשמה העליונה דמקרי נעמי ומכאן תבין פירוש ואפקוד עונה עליה.

ספר הזוהר (בראשית ל"א) אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן כֶּתִיב, (תהלים לט) "נִאֲלַמְתִּי דוֹמִיָּה הַחֲשִׁיתִי מְטוֹב כִּי־עִיד וְכֹאֲבִי נֶעְפָּר". ומפרש נִאֲלַמְתִּי דוֹמִיָּה. הָאֵי קָרָא פְּנִסַת יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ בְּלֹוֹתָא. המלכות שהיא כנסת ישראל שהיא השכינה אומרת בזמן הגלות נאלמתי דומיה מֵאֵי טַעְמָא בְּיָן דְּקוֹל מִדְּבַר לִיָּה לְדַבּוּר. מה הטעם? ומסביר בגלל שהקול (תפארת) מנהיג את הדיבור (מלכות) פִּינּוֹן דְּאֵיָּהּ בְּלֹוֹתָא כִּיּוֹן שֶׁהַשְׁכִּינָה בְּגִלּוֹת קוֹל אֶתְפָּרַשׁ מִיָּנָה סְפִירַת הַתְּפָאֶרֶת הַסְתַּלְקָה לְמַעְלָה וְאֵינָהּ

משפעת למלכות ולכן **ומלֹכָה לֹא אֶשְׁתַּמַּע** המלכות לא מקבלת שפע ונחשב שאינה מדברת כמו אדם שאפסו רעיוניו וחדל מדבר **וְעַל דָּא נֶאֱלַמְתִּי דוּמְיָהּ וְאִי. מַאי טַעְמָא בְּיָדָהּ חֲשִׁיתִי מְטוֹב** היסוד נקרא טוב והוא אינו משפיע למלכות, וכן התפארת שמשפיע ליסוד **דְּלֹא אֲזִיל קוֹל בְּהָדָה** הקול שהוא התפארת לא מתייחד עם המלכות הנקראת דיבור. **וְיִשְׂרָאֵל אָמַרִי** (תהלים סה) **לֵךְ דוּמְיָה תְהִלָּה. מַאי דוּמְיָה?** מי זו הנקראת דומיה, ומשיב **דָּא תְהִלָּה לְדָוִד** זו השכינה הנקראת תהלה לדוד. מדוע נקראת דומיה? **דְּאִיָּה דוּמְיָה בְּלֹתָא וְשְׁתִּיקָא בְּלֹא קוֹל** כיון שבגלות אין לה שפע מהיסוד והת"ת היא דוממת ולכן נקראת דומיה. **אָמַר רַבִּי יִצְחָק מַאי לֵךְ?** רבי יצחק שואל, לכאורה אפשר לפרש שכינוי דומיה הוא לתפארת כמ"ש לך וכו' טלט יש להבין מילת לך **בְּיָדָהּ אִיָּה דוּמְיָה וְשְׁתִּיקָא דְּאֶסְתִּלְקָא מִנָּה קוֹל**. דהיינו, בגלל שהסתלקת מן המלכות היא הפכה להיות דוממת.

והענין כי בהיות כנסת ישראל של מטה דהיינו בני ישראל בארץ הטהורה בארץ ישראל נוהגים כשורה לעשות כמשפט וכתורה, היתה השכינה ברוח הקדש ביניהם נאה והדורה ועל כל כבוד חופה ועטרה שנאמר "מודעת זאת בכל הארץ"¹⁸⁵ (ישעיה יב' ה'). וכתוב (תהלים צ"ז, א) **"ה' מלך תגל הארץ"** שהרמז לארץ החיים. ובהפך זה היא כצפור נודדת מן קנה ויוצאת מביתה וממלונה כענין שנאמר משדד אב יבריא אם (משלי יט, כו) וכתוב למה תהיה כגר בארץ וכאורח¹⁸⁶ נטה ללון (ירמיה יד, ח) וזהו רמז (תהלים לט) **"נאלמתי"** כמ"ש לעיל שכאשר התפארת שהוא קול נפרד מהמלכות שהיא דיבור היא נאלמת. כענין וכרחל לפני גוזזיה נאלמה (ישעיה נג, ז). וכבר ידעת סוד רחל שזו השכינה בענין רחל מבכה על בניה. כי בהסתלק ממנה מדת טוב הנקרא קול שזה היסוד אז התהלה שזו הבינה דומיה כי אין לה כלי השפעה, כענין שנאמר (דברים י, כא) הוא¹⁸⁷ תהלתך והבן זה. ואמרו רז"ל במדרש איכה (א, כד) **בכה תבכה בלילה לילה היה מושך עמהם קינה, והרמז למדת לילה מלכות. זהו שנאמר (מיכה א, ח) "על זאת שזו המלכות שגלתה ממקומה אספדה ואליה" וכתוב (איכה א, טז) "על אלה אני בוכיה" כבר ידעת כי כנסת ישראל נקראת זא"ת ואנ"י כדאמרין (שי"ה ש א, ה) "שחורה אני ונאווה" וכתוב (שמות טו, כו) **"כי אני ה' רופאך"**. ומלת אלה רומז לרוח הטומאה לילי' כדאמרין **"על אלה חשכו עינינו"** (איכה ה, יז). וכן אמרו רז"ל בתנא דבי אליהו (פרק ל') **רחל מבכה על בניה, אל תקרי רחל אלא רוח אל:****

ספר הזוהר (ויחי כ"ח א' ופקודי רל"ו ב') **"על אלה אני בוכיה"** (איכה א, טז) **מאי טעמא? בְּיָדָהּ דאיתיהב רשו לאתר דא לשלטאה על ישראל ולחרבא מקדשא. למה השכינה הנקראת אני בוכה על "אלה"? לפי שניתן רשות לסטרא אחרא לשלוט על ישראל ולהחריב את המקדש וּבְיָדָהּ דאיתיהב לון רשו לשלטאה כתיב "על אלה אני בוכיה". ומכיון שניתן להם רשות לשלוט כתוב על אלה אני בוכיה. רזא כ"ו ע"א דמלה "על אלה" סוד הדבר הוא שמילת "אלה" דא סטרא דמסאבא זה צד הטומאה והקלי' דאיתיהב לון רשו לשלטאה. שניתן להם רשות לשלוט, "אני בוכיה" דא רוחא קדישא דאיקרי אני. "אני בוכיה" זה רוח הקדש השכינה, ספירת המלכות הנקראת "אני".**

ובמדרש איכה (איכ"ר א, נא) על אלה אני בוכיה רבי שמואל בר נחמני אמר על עבודה זרה שנאמר אלה אלהיך ישראל. זהו שנאמר **"אשכח בניך, גם אני"** (הושע ד, ו) כלומר גם אשכח השכינה הנקראת אני. עליה רמז הכתוב **"קולה כנחש"**¹⁸⁸ ילך כי בחיל ילכו

¹⁸⁵ כוונת הרב שהשכינה הנקראת "זאת" נמצאת בארץ דהיינו במקומה הרגיל במלכות דאצילות. וכן בפסוק הבא תגל הארץ היינו המלכות כאשר התפארת מחוברת אליה שזה "ה' מלך".

¹⁸⁶ הכוונה בהיות השכינה נודדת ממקומה ויורדת לכתר דבריא נחשב לה המקום מלון אורחים.

¹⁸⁷ כבר ידעת כי אני=מלכות, אתה=תפארת הוא=בינה.

¹⁸⁸ יובן ע"פ מ"ש בספר הזוהר (במדבר קיט ע"א) שבעת הגלות השכינה הנקראת קול ה' שוכבת לעפר כנחש המרכין ראשו לעפר. והטעם כי הקלי' התגבר מפאת חטאי התחתונים. ובזה יובן "חוטבי עצים" כי הפרידו בין השכינה הנקראת "עץ הדעת" ובין התפארת הנקרא "עץ חיים".

א"ל הקב"ה ארד אני עם העם לגלות ואנא מסובר הכא ואני אומר ירמיהו על עצמו אנהיג ואסבול ואתמוך את דלת העם הנותרת בארץ ישראל, או את סובר הכא ואנא נחית עמהון? אמר אם אנא נחית עמהון מה אנא מהני להון אלא יחות ברייהון עמהון א"ל אם אני יורד עמם מה אני מועיל? אלא ירד בוראם עמם וסגי הוא מהני להון ותועלת רבה תצמח מכאן הה"ד (ישעיהו מג, יד) "למענכם שלחתי בבלה". מניין שחזר ירמיהו מן הדין קריא דכתיב "הדבר אשר היה אל ירמיהו מאת ה' אחרי שלוח אותו נבזראדן רב טבחים מן הרמה בקחתו איתו והוא אסור באזיקים". אמר ר' אחא כביכול "והוא" הוא הכוונה להקב"ה ודכוותיה (יחזקאל א, א) "ואני בתוך הגולה".

ענין אחר, אני והו רמז להקדוש ברוך הוא הנקרא "הוא" ולשכינת עוזו הנקראת "אני". ונתייחד על הפסוק "ויתן לשבי עוזו זו השכינה ותפארתו זו ספירת התפארת ביד צר" (תהלים עח' סא').

ודע כי אף שאר המדות הספירות אשר לפניך הם בחסרון בזמן הגלות כמה דאת אמר העניים והאביונים שש הקצוות מבקשים מים שפע ואין וגם הכתר (ישעיה מא' יז) וכתוב "הכפירים שואגים לטרף ולבקש מאל אכלם" שהרמז בהם לשש קצוות והשכינה כמאמר רבותינו ז"ל (במדב"ר יא, ז) לאחר שחרב בית המקדש נתמעטה פמליא של מעלה. ואמרו עוד בפסוק "צדקתך אלהים עד מרום" כשם שהתחתונים צריכים צדקה אלו מאלו כך העליונים הכוונה לספירות צריכים צדקה. וכן הצדיק אבד שהרמז לצדיק יסוד עולם הנקרא זה כד"א זה אלי. וכתוב "על זה דהיינו היסוד הנקרא זה היה כ"ו ע"ג דזה לבנו" זהו שנאמר בחרבן הבית "ערו ערו עד היסוד בה" רוצה לומר צדיק יסוד עולם:

95

מדרש רות (זהו חדש פ' ט"ג) הצדיק ספירת היסוד אבד הסתלקה למעלה כל זמן שלא יבא השפע אבד דהיינו כל עוד השפע לא חזר, מצב זה נקרא שהצדיק אבד, ועליו נאמר "ונהר יחרב ויבש". ובעת הברכה נאמר "כי אתה תברך צדיק" (תהלים ה' יג') וברכות לראש צדיק (משלי י' ו'):

ספר הבהיר (סעיף קב) תנא עמוד אחד מן הארץ עד לרקיע וצדיק שמו על שם הצדיקים. וכשישראל צדיקים מתגבר ואם לאו מתחלש והוא סובל כל העולם דכתיב צדיק יסוד עולם. ואם חלש אם היסוד חלש דהיינו שמקבל שפע מועט לא יוכל להתקיים העולם ספירת המלכות הנקראת עולם לא יכולה להתקיים. הבן כל זה כי לא מן הארץ והרקיע אשר עלינו דבר אלא הארץ זו המלכות והרקיע תפארת והעמוד זה היסוד. זהו שנאמר "בית קדשנו זו המלכות ותפארתנו זו ספירת התפארת היו לשריפת אש וגומר (ישעיה סד' י') ר"ל כי אין שם מים שפע ומוחין רק כחות הטומאה שנמשלו לאש. הפך מה שנאמר "הנני נוטה אליה כנהר שלום" (ישעיה סו' ב') ונקראה ירושלים המלכות עיר¹⁹⁶ האמת (זכריה ח' ג') עיר של התפארת הנקרא אמת. מה שלא היה לעולם כי עד אז לא נקראה רק "עיר הצדק" דהיינו עיר של המלכות הנקראת צדק וזה מצב בו המלכות לא מחוברת לתפארת. כד"א "צדק ילין בה" (ישעיה א' כא'). אמנם אז יתקיים ענין תיראנה ירושלים נוה שאנן (ישעיה לג' כ') ומלכי צדק מלך שלם (בראשית יד' יח').

ראיתי לברר לך רמזים שנרמזו בפרשת (שמות יב, כט) ויהי בחצי הלילה הרומז לענין זה כפי מה שרמזו רז"ל במדרש רות (זו"ח רות) אמנם לא אביא לשונם מפני האורך. כבר ידעת מה שאמרו רז"ל (ברכות ג ע"א) שלש משמרות הוי הלילה ועל כל משמר ומשמר יושב הקב"ה ושואג כארי שנאמר ה' ממרום ישאג וממעון קדשו יתן קולו שאוג וגו' (ירמיה כה' ל'). ואמרו רז"ל (זו"ח רות) כי במשמרה שנייה הקב"ה מתייחד עם שכינת עוזו

מה אנא יכול מהני להון אלא ייזול מלכהון ברייהון עמהון דהוא יכול מהני להון סגיא הה"ד (שם) אחר שלח נבזראדן רב טבחים את ירמיהו והוא אסור בזיקים א"ר אחא כביכול הוא והוא אסור בזיקים ודכוותיה כתיב ואני בתוך הגולה.
¹⁹⁶ המלכות נקראת עיר כי יש בה ה"ג מנצפ"ך שהם גימ' פר וגימ' עיר.

וכשהיא בגלות אומר ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש וילפת (רות ג' ח'). האיש זה הקב"ה שנאמר "ה' איש מלחמה" וילפת כד"א "ילפתו ארחות דרכם" (איוב ו' יח'). והנה אשה שוכבת מרגלותיו היא השכינה הפך שמאלו תחת כ"ו ע"ד לראשי וימינו תחבקי. רק השליך משמים ארץ תפארת ישראל (איכה ב' א'):

ספר הבהיר (ס' לג) השליך משמים ארץ. משל למה הדבר דומה למלך שהיתה לו עטרה נאה על ראשו ומילת בגד משי נאה בכתפיו ובאה לו שמועה רעה השליך העטרה מראשו והמלת מכתפיו. דמה אותה את המלכות לעטרה כד"א אשת חיל עטרת בעלה כדאמרינן בספר הבהיר (ס' צא) ללמדך שאותה תאגא דהיינו עטרה שזו המלכות עולה עד למעלה. ומאי משמע שאותה תאגא אבן יקרה היא מוכללת עם ר"ק ומעוטרת עם הג"ר דכתיב "אבן שזו המלכות מאסו הבונים אלו הו"ק היתה לראש פנה עלתה לבניה ועולה עד המקום אשר נחצבה ממנו הכתר דכתיב "משם רועה אבן ישראל" זהו שנאמר "השליך משמים ארץ תפארת ישראל". רוצה לומר כי תפארת ישראל השליך הארץ העליונה מלכות והפרידה מן השמים תפארת.

ויש מפרשים כי תפארת ישראל הוא המושלך, רוצה לומר השליך את תפארת ישראל משמים ארץ ושיעור הכתוב הוא: השליך משמים דהיינו מן התפארת אל הארץ דהיינו המלכות את ספירת התפארת.

מדרש איכה (ב, ב) השליך משמים ארץ תפארת ישראל (איכה ב, א). רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר משל לבני מדינה שעשו עטרה זו ספירת המלכות למלך לתפארת. הקניטוהו וקבל עליו, הקניטוהו פעם נוספת וקבל עליו. אמר כלום בני המדינה מקניטין אותי אלא בשביל העטרה הזאת שהיא נתונה על ראשי הא מקלקלא לאפיהון הרי אני מקלקל אותה בפניהם. כך אמר הקדוש ברוך הוא כלום ישראל מכעיסין אותי אלא בשביל איקונין של יעקב אביהם שה"ס ספירת התפארת שהיא חקוקה בכסאי הא מקלקלא לאפיהון הה"ד "השליך משמים ארץ תפארת ישראל". ואז כשכנסת ישראל בגלות הקדוש ברוך הוא שואל אותה (רות ג, טז) "מי את בתי" כי בתו היא שנאמר "רני ושמחי בת ציון" (זכריה ב' יד) כי היא נקראת בת והיא באה מן היסוד הנקרא ציון. כלומר כוונת הקב"ה בשאלה מי את בתי דהיינו כיצד ההנהגה שלך? היאך את מתנהגת בגלותא. והיא השיבה ואמרה (רות ג, ט) "אנכי רות אמתך" כלומר מרווה מן הצער והגלות, "ופרשת כנפיך על אמתך" (שם). ביקשה המלכות שיפרסם מידת החסד שלו עליה. מלת כנף תבין מפסוק כ"ו ע"א "מכנף הארץ" (ישעיה כב' טז) לאחוז בכנפות הארץ (איוב לח' יג). והסוד רמז בפסוק יפרוש כנפיו לתימן (איוב לט' כו). והענין הוא, כי מדת היסוד נקרא אביר יעקב, וכשהוא שואב מן הבינה ולמעלה אזי הנשר המלכות אינה נושרת ונובלת עליה, רק היא כפורחת עלתה נצה (בראשית מ' י'). ועל כן אמר הקדוש ברוך הוא לאיוב (לט, כו) הנה הפסוק המלא: הַמְבִינֶנְךָ יַאֲבֹר נִץ יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו לְתִימָן. המן הבינה שלך מלא אביר יעקב שהוא היסוד שפע ונוצה ויפרוש כנפיו לתימן, שהרי חסדי דוד שהם נצח והוד שואבים משם מאברהם שזה החסד שהוא בתימן. וכן אנו אומרים: מגן אברהם מגן דוד, חסד לאברהם חסדי דוד. לפיכך בבאו לחבק את המלכות שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקי (שיר השירים ב' י') יפרוש כנפיו לתימן זהו "וימינו תחבקי". וכתוב אלוה מתימן יבא (חבקוק ג' ג').

עניין אחר, המלכות נקראת רות כלומר שהייתי מרווה אותך בשירות ותושבחות כדאמרינן (פסיקדר"כ יז, א) "אזכרה נגינתי בלילה" (תהלים עז, ז). אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא: "זוכרת אני שירות שהייתי אומרת לפניך בלילות כדאמרינן "ווגינותי נגן כל ימי חיינו" (ישעיה לח' כ'). שירת כנסת ישראל שהיא המלכות שהיא מדת לילה היא בלילה כדאמרינן (תהלים מב, ט) "ובלילה שירה עמי". שירה כתיב בה"א הרומזת

לשכינה. זהו ויהי לאבל כנורי (איוב ל' לא') ואמרו רבותינו ז"ל זה כנורו של דוד שזו השכינה. וזהו מאמר מניין שכנסת ישראל מתפללת והקדוש ברוך הוא חפץ לשמוע קולה כד"א "השמייעני את קולך" וגומר. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה בפסוק "אני חבצלת השרון" אין שרון אלא שהיא שרה למי שברא העולם דכתיב "שבחי ירושלים את ה' ועל ירושלים של מעלה שזו המלכות דבר הכתוב. והענין לבער כל מיני חוח וקמשונים ולתקן המסלה לישראל זהו סוד "אלהים אל דמי לך" (תהלים פג' ב') "כי הנה אויביך" (שם ג') וגומר. "אל תתני דמי לך" וגומר. וכתיב "למען יזמרך כבוד ולא ידום ה' אלהי לעולם אודך". רוצה לומר, על כן אודך לעולם כדי שגם הכבוד שזו המלכות הנקראת כבוד כי ל"ב נתיבות חכמה נשפעים אליה, ל"ב גימ' כבוד לא ידום כי כפי העשוי למטה כך למעלה :

כ"ז ע"ב ספר הזוהר (נשא קכ"א ע"א) ובפסלות ליליא ממש איתער שמאלא כמלקדמין. תרגום - בנקודת חצות לילה ממש מתעורר השמאל שהוא הגבורה כמקודם בעת השקיעה וורדא קדישא סלקא ריחין והיא משבחה וארימת קלא. והשושנה הקדושה שהיא המלכות מעלה ריחות, דהיינו שהיא מעלה מ"ן ומשבחת ומרימה קולה להקב"ה שהוא התפארת וכדין סלקא ושרייה לרישיה לעילא בשמאלה ושמאלא מקבל לה. ואז כשעולה השחר ושורה ראשה בשמאלו דהיינו כתר דמלכות נקשר בזרוע שמאל של ז"א, והז"א מקבל אותה בשמאלו בסוד תפילין.

ומכאן תבין מאמר רז"ל (ברכות ג, ע"ב וסנהדרין ט"ז ע"א) על כנורו של דוד הרומז למלכות שהיה מנגן בחצי הלילה מפני רוח צפונית גבורה שהיתה מנשבת בו. ואז היה קם דוד ממטתו להגביר כחו המלכות שנאמר (תהלים קיט, טב) "חצות לילה אקום להודות לך" כדי להתחבר עמה עם המלכות כמו שאמר בזה המאמר "זכאה הוא מאן דאיתער לזולא זולא דא" אשרי מי שמתעורר לזווג את השכינה עם הקב"ה. ויש אומרים, כי זמן בקשת רחמים הוא בסוף הלילה שנאמר (תהלים ל"ב, ו) "על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא" ואמרו רז"ל (ברכות ח ע"א) לעת מצא זו אשה ר"ל במשמרה שלישית שאשה מלכות מספרת עם בעלה תפארת והבן זה. ואע"פ שאני איני כדאי להכריע אם זמן בקשת הרחמים הוא נקודת חצות או אשמורת שלישית אני אכריע והוא האמת, כי בחצות הלילה ראוי להשתתף עם כנסת ישראל בצערה ולבקש רחמים עליה באמירת תיקון חצות ועל בניה כענין שהיא עושה למעלה שנאמר ופרשת כנפיך על אמתך או הירא ממדת הדין כענין שנאמר "חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך" הרומז למדת הדין כי המלכות נקראת חצות לילה. אמנם בקשת צרכיו בסוף הלילה שתינוק יונק משדי אמו ועדין אבאר זה בגזרת האל¹⁹⁷. ובקשה זו צריכה להיות בנפילת אפים כאשר נבאר עוד בגזרת האל¹⁹⁸ :

הג"ה. בספר הזוהר (לך לך צ"ב ע"א) אמר רבי אלעזר בתחלת שעתא קמייתא בליליא כד נשף יממא ועייל שמשא מאריה דמפתחן דממנן על שמשא על בתליסר תרעין דפתחן ביממא. אמר רבי אלעזר בתחילת השעה הראשונה של הלילה כשהיום עובר והשמש שוקעת, בעל המפתחות שהוא מטטרו"ן הממונה על השמש נכנס בשלשה עשר שערים הפתוחים ביום בתר דעל בכלהון כל אנון תרעין סתימין כרזא קאים ושרי לכרזא. ואחר שנכנס בכולם כל אותם השערים נסגרים שלא יכנסו בהם החיצונים השולטים בלילה, אז עומד הכרז שהוא המלאך גבריאל ומכריז על איסור המלאכים השומרים את העולם קאם מאן דקאם ואחיד לאינון מפתחן בתר דסיים כרזא כל אינון נטרי עלמא מתכנשין וסלקין. ואז עומד מי שעומד היינו המלכות ומקבלת את המפתחות, אחר שהכרז מסיים אז כל אותם המלאכים שומרי העולם מתקבצים ועולים ומתמנים מלאכים אחרים לשמירת לילה לית

¹⁹⁷ לקמן בראשית כב, ג בפסוק "וישכם אברהם בבקר ויחבש את חמרו".

¹⁹⁸ לקמן במדבר טז, כב בפסוק "ויפלו על פניהם".

מאן דפתח קוטר א כ"ז ע"ג כולא (משתתפין) [משתתקין] . ואין מי שיפתח הקשר כי כולם משתתקים כדין דינין דלתתא מתערין ואזלין ושאטין בעלמא וסיהרא שרי לאנהרא. אז מתעוררים הדינים של מטה והולכים ומשוטטים בעולם והלבנה שהיא המלכות מתחילה להאיר ומארי דיבבא תקעין ומייללין תקעין תניינות כדין מתערין שירותא ומזמרין קמיה מריהון. ובעלי היבבא שהם כוחות הדין המעוררים יבבא ויללה בעולם תוקעים ומיללים דהיינו תרועה, אח"כ תוקעים שנית אז מתעוררת השירה והמלאכים מזמרים לפני רבונם כמה מארי תריסין קיימי בקיומיהו ומיתערין דינין דעלמא. וכמה בעלי מגינים עומדים בקיומם ומעוררים דינים בעולם כדין בני נשא נימין ונשמתא נפקת ואסהדא סהדותא ואתחייבת בדינא וקודשא בריך הוא עביד חסד בבר נש ונשמתא תאבה לאתרה. וכשבני אדם ישנים אז הנשמה יוצאת מהגוף ומעידה עדותה ומתחייבת בדין והקב"ה עושה חסד עם האדם ונשמתו חוזרת למקומה בפל"ות ליליא כד ציפורין מתערין סיטרא דצפון איתער ברוחא קאים בקיומיה שרביטא דסטר דרום ובטש בהווא רוחא ואתבסם. בחצות לילה כשהצפורים שהם המלאכים מתעוררים בשירתם צד צפון שהוא מדת הדין מתעורר ברוחו דהיינו רוח צפונית מתחזקת, וכנגדו קם בקיומו השרביט של צד דרום שהוא חוט של חסד ומכה באותה הרוח דהיינו מזדווג בה על מנת להמתיק הדין כדין קדוש ברוך הוא איתער הוא בנימוסיה לאשתעשעא עם צדיקיא דפל"נתא דעדן. אז מתעורר הקב"ה כמנהגו להשתעשע עם הצדיקים בגן עדן בהווא שעתא זכאה חולקיה דבר נש דקאים לאשתעשעא באורייתא דהא קדוש ברוך הוא וכל צדיקיא דפל"נתא דעדן צייתין לקליה הה"ד היושבת פל"נים חברים מקשיבים לקולך. אשרי חלקו של האדם הקם באותה השעה להשתעשע בתורה כי הקב"ה וכל הצדיקים שבגן עדן מקשיבים לקולו, על זה נאמר "היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני" (שה"ש ח' יג') ולא עוד אלא דקדוש ברוך הוא משיך עליה חד חוטא דחסד למיהוי נטיר בעלמא דהא עלאין ותתאין נטירין ליה הה"ד יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי. ולא עוד אלא הקב"ה מושך עליו חוט של חסד שיהיה נשמר בעולם כדי שהעליונים והתחתונים ישמרו אותו, זהו שכתוב "יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי" (תהלים מב' ט') אמר רבי חזקיה כל מאן דאשתדל בהאי שעתא ודאי אית ליה חולקא תדיר בעלמא דאתי. אמר רבי חזקיה כל מי שעוסק באותה השעה בתורה ודאי שיש לו חלק תמידי בעולם הבא אמר ר' יוסי מאי טעמא תדיר בעלמא דאתי. שאל רבי יוסי מרבי חזקיה מהו הטעם של תמידי בעולם הבא כשהוא בעולם הזה אמר ליה הכי אוליפנא דכל פל"ות ליליא קודשא בריך הוא איתער פל"נתא דעדן כל אינון נטיעין אשתקין יתיר מהווא נחלא דאקרי קדומים נחל עדנים דלא פסק לעלמין. אמר לו רבי חזקיה כך למדתי שבכל חצות לילה כאשר הקב"ה מתעורר ליכנס בגן עדן כל אלו הנטיעות של הגן דהיינו ו"ק דמלכות מקבלים השקאה יתירה מאותו הנחל שנקרא קדומים, מצד אבא, נחל עדנים, מצד אימא, שאבא ואימא יחדם תמידי ואין שפעם נפסקים לעולם כביכול ההוא דקאים ואשתדל באורייתא כאילו ההוא נחלא אתרק על רישיה ואשקי ליה פל"ין אינון נטיעין דפל"נתא וכולהו צדיקיא דצייתין ליה חולקא שויין ליה כהווא שקיו דנחלא. כביכול זה האדם הקם בחצות לילה ועוסק בתורה כאילו אותו שפע הנחל נמשך על ראשו ומשקה אותו בתוך אותם הנטיעות שבגן עדן וכל הצדיקים שבתוך גן עדן מקשיבים לו ומשמרים לו חלקו באותו שיקוי הנחל, הוא השפע של החכמה והבינה אשתכח דאית ליה חולקיה תדיר בעלמא דאתי. נמצא שיש לו חלק תמידי לעולם הבא כתיב חצות לילה אקום להודות לך מאי קא חמא דאיהו אמר חצות ולא אמר בחצות. כתוב "חצות לילה אקום להודות לך" (תהלים קי"ט סב) מה ראה דוד שאמר חצות לילה ולא אמר בחצות לילה כ"ז ע"ד ודאי ולקב"ה אמר הכי דהא קב"ה הכי איקרי חצות לילה ממש קודשא בריך הוא אשתכח וסיעתא דיליה וכדין שעתא דעיילו פל"נתא דעדן לאשתעשעא. ומשיב אלא ודאי להקב"ה אמר כן, שכך נקרא. כי חצות לילה ממש נמצא הקב"ה ופמליא שלו ואז הוא הזמן שנכנס לגן עדן להשתעשע עם הצדיקים (כו' דתלת) [נ"א בתחלת] שעתא קמיתא דליליא כל דינין דלתתא מתערין ואזלין ושאטין בעלמא. בפל"ות ליליא ממש קב"ה איתער פל"נתא דעדן ודינין דלתתא לא משתכחן וכל נימוסין דלעילא בליליא לא אשתכחן אלא בפל"ות ליליא. בתחלת שעה ראשונה של הלילה כל הדינים של מטה מתעוררים והולכים ומשוטטים בעולם, בחצות לילה ממש הקב"ה מתעורר ובא לגן עדן והדינים נעלמים ואינם נמצאים, וכל הנהגות הדין של המלכות בלילה אינם נמצאות

ופועלות אלא בחצות לילה **מנלן מאברהם דכתיב ויחלק עליהם לילה**. ומאין לנו זאת שבחצות לילה יש הנהגת הדין על ידי המלכות. מאברהם, שכתוב "ויחלק עליהם הלילה" **במצרים בחצות הלילה**. ובמצרים, כתוב "ויהי בחצי הלילה" **ובאתרין סלאין באוריתא הכי אשתכח**. ובהרבה מקומות בתנ"ך נמצא כן שנעשו ניסים לישראל בחצות לילה על ידי הנהגת הדין של המלכות **ודוד הוה ידע**. ודוד היה יודע זאת **ומהיכא הוה ידע אלא הכי אמר אבא דמלכותא דיליה בהאי תליא**. ומניין ידע, אלא ככה אמר אבא כי מלכותו של דוד היתה תלויה בזה בהארת המוחין של חצות לילה **ועל דא קאים בההוא שעתא ואמר שירתא**. ועל כן קם בשעה ההיא ואמר שירה **והכי קרייה קדוש ברוך הוא חצות לילה אקום להודות לך** ו' **דהא כל דינן תליין מהכא ודינן דמלכותא מהכא משתכחין**. ועל כן קרא להקב"ה חצות לילה אקום להודות לך וגר' כי אז כל הדינים תלויים מכאן, והדינים של המלכות מכאן נמצאים **ובההיא שעתא אתקטר ביה דוד וקם ואמר שירתא**. **דבפלות ליליא מלכות דשמיא איתער**. ועל כן בשעה ההיא נתקשר בה דוד וקם ואמר שירה משום שבחצות לילה מלכות שמים מתעוררת **האי ליליא דינא דמלכותא היא ובכל אתר דינא הוא**. כי לילה היא זמן שליטת הדין והוא בחינת דין בכל מקום **והאי דאמר חצות** ו' **דינא בתרי ווני דינא ובחסד**. וזה שאמר דוד חצות לפי שהמלכות יונקת בב' אופנים, בדין ובחסד **ודאי פלותא דדינא הוא דהא פלותא אחרא נהורא אנפאה בסיטרא דחסד ועל דא חצות לילה כתיב**. ובדאי בחצי הראשון של הלילה הוא דין, ובחצי השני של הלילה מאירות פניה של הלילה מצד החסד, ועל כן כתוב "חצות לילה" עד כאן בספר הזוהר.

והתבונן על זה המאמר היטב ותבין טעם היות דוד יודע לנגן וגם תבין סוד בהיותו מנגן לפני שאול וסרה מעליו רוח הרעה (שמו"א טז, כג) כי כל מדות הדין ספו תמו והבן כל זה היטב. ובזמן שהקדוש ברוך הוא כועס על כנסת ישראל אמר לה (עמוס ה, כג) "הסר מעלי המון שיריך" מכלל שהם עליו כמשא, והיא משיבה (ירמיהו יד, כא) אל תנאץ למען שמך וגומר. וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (מדרש אבא גוריון פרשה א) אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אל תנבל כסא כבודך דהיינו המלכות¹⁹⁹.

ונחזור לדברינו, השיב הקדוש ברוך הוא כ"ח ע"א לשכינת עוזו²⁰⁰ (רות ג, י). "ברוכה את לה' בתי הטבת חסדך האחרון מן הראשון" וגומר. כבר בארנו כי מדת דוד המלך עליו השלום היתה המלכות שנאמר (תהלים קי"ט, נו) "זאת²⁰¹ היתה לי". גם יש לך לדעת כי כשהצדיק דבק באחת ממדותיו של הקדוש ברוך הוא, המדה ההיא מלמדת עליו זכות, כענין שמצינו בשלמה המלך עליו השלום אמרם ז"ל (סנהדרין קד ע"ב) בשעה שבקשו למנות את שלמה בן דוד מג' מלכים אמרה שכינה שזו המלכות לפני הקדוש ברוך הוא וכו'. ובמדרש משלי אמרו אמרה מדת הדין שזו המלכות לפני הקדוש ברוך הוא. עוד אמרו בא דוד והכוונה לספירת המלכות ונשתטח לפניהם. עוד אמרו (סנהדרין שם) "באה אש מן השמים ולחכה בספסליהם". הכל רמז למדת שלמה המלך שזו המלכות שנאמר "וה' נתן חכמה לשלמה" (מל"א ה, כו) הנקראת לבעלי הקבלה "חכמת שלמה"²⁰² זהו שנאמר (קהלת ב, ט) "אף חכמתי עמדה לי". כי למדה עלי זכות.

ספר הבהיר (סעיף ג') וה' נתן חכמה לשלמה. משל למה הדבר דומה למלך שהוא הקב"ה, סוד ספירת התפארת שהשיא בתו מלכות לבנו בני ישראל ונתנה לו במתנה וכו'. על כן אמר לה

¹⁹⁹ המל' נקראת כבו"ד מפני של"ב נתיבות חכמה מתפשטות עד אליה ולכן נקראת חכמה תתאה ול"ב גימ' כבוד. המל' נקראת כסא לתפארת כי כל תחתון נעשה כסא לעליון ממנו. לעתים כאשר מתגבר הדין נקראת המלכות בשם אלהי"ם גימ' פ"ו הכסא גימ' פ"ו.

²⁰⁰ הרמז ברות. כבר אמרו שרות גימ' 606 היא מילוי שם אדנות, שהוא השם המקנן במלכות, כזה: א'לף ד'לת נ'ון י'וד. המילוי גימ' 606=110+430+56+10.

²⁰¹ זאת היא המלכות כי המופע הראשון בתורה של מילת זאת הוא בדברי האדה"ר זאת הפעם...לזאת יקרא אשה וכו'.

²⁰² זו חכמה תתאה והיא חכמת שלמה. לפי זה משמע ששלמה המלך מושרש במלכות ועליו אמרו שהלבנ"ה היתה במילואה, וכך סוברים רב ככל חכמי הקבלה למעט הרמח"ל שאומר ששלמה המלך היה מושרש בספירת החכמה העליונה.

הקדוש ברוך הוא כמו ששתקת וסבלת גדופי שמעי בן גרא שהיה מבחורים²⁰³ כן סבלת צער הגלות זהו **לבלתי לכת אחרי הבחורים. דל ועשיר רמז לטיטוס ונבוכדנצר. ועתה בתי אל תיראי כי יודע כל שער עמי כי אשת חיל את** כד"א (משלי יב, ד) "אשת חיל עטרת בעלה". וכתוב (משלי לא, י) "אשת חיל מי ימצא" וגו'. **ליני הלילה והיה בבקר אם יאלך טוב יאל וגו' (רות ג, יג).** רוצה לומר ליני בלילה בזמן הגלות שנמשל ללילה כד"א (תהלים קד, כ) "תשת חשך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער". שהרמז לכחות האומות. **והיה בבקר בזמן הגאולה אם יאלך טוב** כלומר אם תהיי ראויה להגאל מחמת מעשים טובים שיעשו ישראל יגאל. **ואם לאו יאלתיך אנכי חי ה'.** כד"א למעני למעני אעשה. וכתוב לא למענכם. ענין אחר, הטוב הנזכר בפסוק אם יגאלך טוב הוא האור הגנוז כדלעיל בספירת התפארת ולו משפט כ"ח ע"ב + הגאולה. ואלו הם דברי בועז הצדיק ששמר את בריתו והוא האומר **יש ואל קרוב ממני** כי הטוב הנזכר שזו ספירת היסוד הוא הגואל הקרוב. ולזה תמצא במזמור (תהלים מב, ב) כאיל תערוג הנאמר על הגלות "אמרה לאל סלעי למה שכחתי" שהרמז בו אל הגואל הטוב הנזכר ובמזמור של אחריו "אמר כי אתה אלהי מעוזי". ורמז בו אל השם הנכבד הנקרא אתה ומעוז, אמנם הראשון נקרא אל כמה דאת אמר אל ה' ויאר לנו. **ויאמר ה' המטפחת אשר עליך ואחזי בה ותאחז בה וימד שש שעורים וישת עליה ויבא העיר** (רות ג' טו). המטפחת הוא החלוק והוא הפורפירא שזו ספירת המלכות הנזכר בפרקי היכלות (ה, ב). והבן זה מאד מפסוק "ורח שלמותיך כריח לבנון"²⁰⁴. **שש שעורים** כד"א שיעורים והרמז לשש קצוות שנאמר סוגה בשושנים. **והנה ה' ואל עובר אשר דבר בועז ויאמר סורה שבה פה פלוני אלמוני** אלו הם דברי בועז הצדיק יסוד לגואל הטוב תפארת. וקראו פלוני כי הוא האור הגנוז, גם קראו אלמוני מיום גלות השכינה כענין (ירמיה ב, יב) "שמו שמים על זאת"²⁰⁵ והמלך בלתי מטרונה. ותשובתו **לא אוכל ל'אול פן אשחית את נחלתי** כלומר לא אוכל לגאול בראשונה כי הברכה והשפע שהם נחלתי מזרועות עולם חו"ג מונעים אותי מלגאול בראשונה כי השכינה צריכה לקבל קודם ממך היסוד ואחר כך ממני. ועל כן קודם יבא משיח בן יוסף שהוא מצד הצדיק שנאמר "על מכרם בכסף צדיק" ואחרי כן משיח בן דוד שנאמר "קומי אורי כי בא אורך". ובמכילתא (ילקוט ש' במדבר י, תשל) וכן אתה מוצא כשישראל משתעבדין כביכול השכינה משתעבדת, וכן הוא אומר "אשר פדית לך ממצרים גוי ואלהיו" (שמו"ב ז, כג).

מדרש שיר השירים (זוטא ד') אתי מלבנון כלה כשהגלתי כ"ח ע"ג השכינה מבית המקדש הגלתי אתכם עמה כשתחזור אתם חוזרים עמה. שיתי לבך למסילה דרך הלכת (ירמיה לא' כא') הלכתי כתיב. וכן ויחללו את שם קדשי (יחזקאל לו' כ') כביכול הוא עמהם. זהו כי עתה תצאי מקריה ושכנתי בשדה²⁰⁶ (מכילת ד' י'). ואמרו רז"ל (חגיגה ה ע"ב) במסתרים תבכה נפשי מפני גוה (ירמיה יג' יד') מפני גאותו של מלכות שמים :

²⁰³ הרב מבאר את פסוקי מגילת רות. והנה הקטעים המבוארים כאן. (רות ג, י-טז) (י) ויאמר ברוכה את לילה בתי היטבת חסדך האחרון מן הראשון **לבלתי לכת אחרי הבחורים אם דל ואם עשיר**: (יא) ועתה בתי אל תיראי פל אשר תאמרי אעשה לך כי יודע כל שער עמי כי אשת חיל את: (יב) ועתה כי אמנם כי א' {אם} גאל אנכי וגם יש גאל קרוב ממני: (יג) ליני הלילה והיה בבקר אם יגאלך טוב יאל ואם לא יחפץ לגאלך וגאלתיך אנכי ה' יהנה שכיני עד הבקר: (יד) ותשכב מרגלתו {מרגלותיו} עד הבקר ותקם בטרם {בטרם} יכיר איש את רעהו ויאמר אל ינדע כי באה האשה הגר: (טו) ויאמר ה' המטפחת אשר עליך ואחזי בה ותאחז בה וימד שש שעורים וישת עליה ויבא העיר: (טז) ותבוא אל תמותה ותאמר מי את בתי ותגד לה את כל אשר עשה לה האיש: ²⁰⁴ דהיינו הריח הוא המ"ן העולה ממעשים טובים של בני ישראל והם עולים לתפארת ולבינה ולחכמה. ואולי הרמז הוא במילת לבנון, ל"ב נתיבות חכמה ונו"ן שערי בינה. דהיינו שאומר הקב"ה לשכינה, מ"ן שאת מעלה לי ממלכות שבך (שמלותיך) דומה הוא לריח שבא מן הלבנון (חו"ב) וזה כאשר מקיימים את המצוות בהבנה ולש"ש.

²⁰⁵ כבר ידעת ששמים זו התפארת וזאת מלכות. ובזמן הגלות נפרדו שמים מזאת, דהיינו התפארת שהוא השמים הוא בעלה של המלכות והוא נחשב כאלמן, וזמ"ש "אלמוני".

²⁰⁶ הרב גורס ושכנתי ובתנך שלפנינו כתיב "ושכנתי". מצאנו דרשות הדורשות מילת ושכנתי כאילו כתוב ושכנתי, ויש מוסיפים ושכינתי. הנה דברי הרב שמואל ידידיה רפאל נורצי זצ"ל בספרו "מנחת שי" (מכילת ד, י) "ושכנתי בשדה - ובירושלמי פ' לולב

מדרש איכה (הקדמה כה) גבי עשר מסעות שנסעה שכינה. אמר רבי אחא משל למלך שהיה יוצא מפלטין שלו בכעס וכשהיה יוצא היה חוזר ומגפף ומנשק בכתלי פלטין שלו ובעמודי פלטין ובוכה ואומר הוי שלום בית פלטין שלי הוי שלום בית מלכותי הוי שלום בית יקרי. כך משהיתה שכינה יוצאה מבית המקדש היתה חוזרת ומגפפת ומנשקת בכתלי בית המקדש ובעמודי בית המקדש ובוכה ואומרת הוי שלום בית מקדשי הוי שלום בית מלכותי הוי שלום בית יקרי. בפרק ערבי פסחים (ק"ח ע"ב) מאי דכתיב (תהלים ק"ג, ט) "מושיבי עקרת הבית". אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבונו של עולם עשאוני בני כחולדה זו שדרה בעקרי בתים:

בראשית רבה (ענה, א) "התנערי ירושלים" (ישעיה נב, ב) אמר רבי אחא כהדין תרנגולתא דמנערה גרמא מן קטמא כאותה תרנגולת המנערת עצמה מן האפר²⁰⁷. ובפרק חלק (סנהדרין קד ע"ב) ודמעתה על לחיה אמר רבה אמר רבי יוחנן כאשה שבוכה על בעל נעוריה. המשל ידוע שנאמר אלי כבתולה חגורת שק על בעל נעוריה (יואל א' ח'). אוי מי יחיה משומו אל. אמר רבי יוחנן (סנהדרין קו ע"א) אוי לאותה אומה שתמצא בשעה שהקדוש ברוך הוא עושה פדיון לבניו מי מטיל כסות בין לביא ללביא בשעה שנוקקין זה לזה. כתב החכם רבי עזרא המשל נפלא והסוד חתום. והנה הוא כטעם "לוינתן זה יצרת לשחק²⁰⁸ בו" וכתב כ"ח ע"ד עליו התשחק בו כצפור (איוב מ' כט') והבן זה:

ספר הזוהר (נח ט"ג א') פתח רבי יוסי ואמר (ישעיה י, ל) צהלי קולך בת גלים הקשיבי לישא עניה ענתות. האי קרא אוקמוה חבריא. אבל האי קרא על כנסת ישראל מלכות אתמר. צהלי קולך בת גלים, ברתיה דאברהם אבינו ביתו של אברהם אבינו שזו ספירת החסד וזו המלכות הכי אוקמוה בת גלים פדכתיב, (שיר השירים ד) גל נעול נאמר שם אחותי כלה גל נעול הרי שגל זו המלכות והיא נקראת בת, אם כן "בת גלים" זו השכינה. ומפרש גלים אנון נהורין דמתפנשי ואזלי ועאלין ל[ו]ה ומליין לה גלים אלו האורות המתאספים והולכים ונכנסים בה, דהיינו יוצאים מן הכתר ומתאספים בבינה והולכים בו"ק ונכנסים במלכות פדכתיב, (שיר השירים ד) שלחין פרדס רמונים שלחין אלו ספירות המלכות כשהן ללא שפע כמו בית השלחין (מו"ק ב ע"א) ועם קבלת השפע היא נעשית לחה ומלאה כל טוב כמו פרדס רמונים (פירוש ידיד נפש). כעת מבאר המשך הפסוק הקשיבי לישא, כמא דאת אמר (איוב ד) ליש אובד מבלי טרף. ליש דכר²⁰⁹. לישא נוקבא. ליש זה הזכר היינו

וערבה דרש רבי זיבבי ושכנת בשדה ושכנתי בשדה. ופירש בעל "יפה מראה" משום דלשון טלטול או גלות מיבעי ליה, דלשון שכון לא יפול אלא על הדירה בשלוה והשקט, דריש ביה ושכינתי בשדה שהשכינה כביכול גולה עמהם עכ"ל. אבל באגדת תילים מזמור "יא אמר ר' אלעזר ושכנתי כתיב שאעפ"י שחבר שכינתי עומדת שם. וכן בילמדנו פרשת נח וסוף פרשת וישלח ושכנת בשדה ושכנתי כתיב בשדה שאעפ"י שאדם גולה בשדה שכינתי לא זזה ממך וכן בריקאנטי פרשת בראשית דף כ"ח וכדומה לזה ובספרים שלנו לא נמצא כזה:

²⁰⁷ הרחיבו על כך הדרשנים. משל לתרנגולת שהיתה מלוכלת באפר. יש דרך אחת לנקות נוצה אחר נוצה וכו', ברם, הדרך המהירה היא שהתרנגולת תקום ותתנער מאליה בבת אחת. הנמשל מובן, הנביא קורא לעם ישראל לעשות מעשה כאותה תרנגולת ולעלות לארץ ישראל ובכך להתנקות מפגמי הגלות. וביתר עומק: תרנגולת זו ספירת המלכות והיא עולה מהבריאה לאצילות. ידוע שכעת שכינה מרכינה ראשה (כתר שבה) לעפר (עולם הבריאה). אע"פ שלא נמצא מפורש שתתנעולת זו המלכות, נכתב מפורש גבי תרנגול שהוא היסוד ומכאן תקיש. ובזוהר (ח"ב ז ע"א) דרשו את מ"ש התפתחי וכו' על השכינה וכך כתוב שם: "בגלותא דאדום, בעי קודשא בריך הוא לאתקרא בעלמא, ולמיתאי איהו לאקמא למטרוניתא, ולנערא לה מעפרא. נוי למאן דיערע פון קמיה, בשעתא דיימא (ישעיה נ"ב) התנערי מעפר קומי שבי ירושלים התפתחי מוסרי צנארי. מאן הוא מלכא נעמא דייקום קמיה. וכך היה נוהג מו"ר הרב אליעזר ולדמן שליט"א לומר את מ"ש בגמ' (סנהדרין קו ע"א) "וישא משלו ויאמר אוי מי יחיה משמו אל (אמר רבי שמעון בן לקיש אוי מי שמחיה עצמו בשם אל) אמר רבי יוחנן אוי לה לאומה שתמצא בשעה שהקדוש ברוך הוא עושה פדיון לבניו, מי מטיל כסותו בין לביא ללביא בשעה שנוקקין זה עם זה. נסיים בפטיש החזק הוא הרשב"י (זוהר ח"ג ו ע"א) שדרש את הפסוק "נפלה לא תוסיף קום" שאמר לא תוסיף קום מעצמה אבל אני מקים אותה.

²⁰⁸ לוינתן הוא היסוד הנקרא "זה" והשחוק זו המלכות (ספר קהלת יעקב ערך שחוק). נראה שאותיות שחק הם נצח והוד, אות ו' תפארת ואות ק זו המלכות שיש לה מאה ברכות בכל יום.

²⁰⁹ כתב בספר פרדס רמונים - שער כג פרק יב - לישא ליש הוא ע"ד עופר עפרה אשר אשרה. כי זה לזכר וזה לנקבה. ופי' בזהר פ' נח (דף סג.) כי ליש או לישא הוא בסוד יניקתה מן הגבורה. ופעמים יהיה הכנוי הזה הכוונה על מעוט השפע ויניקתה מן הדין. ולפעמים על שאין להם שפע כלל ועיקר כענין ליש אובד מבלי טרף (איוב ד יא), או כענין ליש גבור בבהמה (משלי ל ל). כי זהו גבור שיונק מצד הגבורה לבד, וזהו אובד שאין לו במה להשען. והשפיטה אל שני הפי' האלה ישפוט לפי עניינו או ע"י התיבה

התפארת לישא זו המלכות **אַמַּאי אַקְרִי** למה התפארת נקרא **לִישׁ? אִי מְשׁוּם** (משלי ל, ל) **דְּכְתִיב לִישׁ גְּבוּר בְּפִהָמָה, אוּ מְשׁוּם דְּכְתִיב** (איוב ד, יא) **לִישׁ אוּבְד מְבִלִי טָרֶף** הנה מכאן לכאורה הוכחה שליש זו התפארת. אולם אין זה נכון **אַלָּא פֶּלֶא אִיהוּ** גם ליש וגם לישא אלו כינויי המלכות **לִישׁ גְּבוּרָה תִּתְּנָה** ליש זו המלכות **וְדָאֲתִי מְגִבּוּרָה עֲלָהָה** בשעה שמקבלת ה' גבורות מן הגבורה ומן הבינה ולכן היא נקראת בלשון זכר, ומה שכתוב **לִישׁ אוּבְד מְבִלִי טָרֶף, בְּשַׁעֲתָא דְאֲנוּ נַחְלִין מִסְתַּלְקִין וְלֹא עֲאֲלִין לָוִהָה**, בשעה שאין לה שפע היא נקראת "ליש אובד" הפך מ"ליש גבור" **כְּדִין אֲתִקְרִי לִישָׁה** ללא שפע נקראת המלכות לישא **דְּאֲבִידָת מְבִלִי טָרֶף** שהיא חסרה טרף **דְּכְתִיב** שנאמר **לִישׁ אוּבְד מְבִלִי טָרֶף**²¹⁰ **וּבְנֵי לְבִיא יִתְּפָרְדּוּ.**

מדרש איכה (ה, יט) למה לנצח תשכחנו יש ישיבה בלא כסא? יש מלך תפארת בלא מטרונא מלכות? יש חתן בלא כלה? יש כלה בלא חופה? יש מלך בלא עטרה? יש מלך בלא פלטיין? והבן כל זה: כל זה משל והנמשל אי אפשר שהפרידה תהיה לנצח. הנביא ירמיהו אומר שיבוא יום בו תחזור השכינה להיכלה למקומה הקבוע במלכות דאצילות להיות פנים בפנים עם הקדוש ברוך הוא שזו ספירת התפארת.

מדרש תלים (ט') אגילה בישועתך. אמר רבי אבהו זה אחד מחמש מקראות הקשים שישועתן של ישראל זו היא ישועתו של הקדוש ברוך הוא. ישועתינו אין כתיב כאן אלא ישועתך, אמר דוד ישועתינו היא ישועתך. אמר רבי ברכיה הכהן מה דכתיב צדיק ונושע הוא (זכריה ט' ט') מושיע אין כתוב כאן אלא נושע הנה ראייה שהקב"ה נושע עם ישועת עמו. וכשעתידין בני ישראל לחזור מן הגלות שכינה היא חוזרת עמהם שנאמר (דברים ל, ג) "ושב ה' אלהיך" והשיב אין כתוב כאן אלא ושב. ונראה לי כי אלו העניינים שכתבנו רמזים בקללת האיש והאשה הה"ד (בראשית ג, טז) "בעצב תלדי בנים" כדאמרין (דברים יד, א) "בנים אתם לה' אלהיכם" הכוונה שנשמות בני ישראל מן המלכות שזו האשה ולכן נקראים בני מלכים. וכתוב (דברים לב, יח) "צור ילדך תשי" כלומר התשתם כחו. (בראשית ג, טז) "ואל אישך תפארת תשוקתך" כי היא המלכות חפצה בייחוד כ"טע"א ומשתוקקת לבעלה. והבן כי קללת "ואל אישך תשוקתך" מדה כנגד מדה היא הפרידה במחשבתה הפרי מן העץ שנאמר ותרא האשה וכו' ועל כן משתוקקת לייחוד. וטעם (בראשית ג, יח) "וקוץ ודרדר תצמיח לך" רמז לכחות הדין שתשפיע המלכות לך בסבת חטאה כי כאשר המלכות נפרדה מן התפארת היא כאישה נדה או זבה שהיא שופעת דינים. ואין לתמוה על חטא אדם וחווה מדוע נכתב ונחתם בטבעת המלך לדורותיו אחריו, כי באותו היום שנברא בו אדם הראשון שהוא יום ששי ספירת היסוד נשלם הכל והנה הוא שלימות הבנין וכללו כי ממנו נשתת העולם. וכאשר חטא הוא כל העולם כולו חטא ועונותיו סבלנו כי החטא היה בהתהוות העולם ולכן נחקק העונש לדורות מה שאין כן בחטא זרעו אחריו:

הגה"ה. ובמדרש רבי תנחומא (כי תשא, יב) מה שהיה כבר נקרא שמו ונודע אשר הוא אדם עד שאדם הראשון מוטל גולם הראה לו הקדוש ברוך הוא כל צדיק וצדיק עומד מזרעו יש תלוי בשערו יש בראשו יש בצוארו ויש בשאר איבריו. תדע לך שבשעה שבקש איוב להתווכח עם בוראו אמר (איוב כג) "מי יתן ידעתי ואמצאהו אערכה לפניו משפט". השיבו איפה היית ביסדי ארץ. אמר ר"ל איפה כתיב א"ל איפה חלק נשמה שלך באדם הראשון תלויה בצוארו בראשו בשערו בעיניו באיזה אבר. מבאר הרב זה מורה שאנחנו בשר מבשרו של אדם הראשון לא זרעו לבד וכל מה שהוא בעולם השפל הכל היה למעלה

המתלווה. ופ"ל זה מוכרח במאמר וזה העלינו אחר עיון ושקידה במאמר ההוא. ואל יתבהל המעיין להשיב כי אין שם המאמר כפשוטו.

²¹⁰ המלכות נקראת "ליש אובד" כאשר הצדיק אבד היינו היסוד הנקרא כאן טרף. בני לביא הסביר בספר קהלת יעקב (ערך אובד) שאלו כחות הסטרא אחרא שם עלמא דפרודא. ברם כאן זה לא מתיישב אדרבא אם המלכות חסרה שפע הרי שהיא שוכבת בעפר, ונראה שבני לביא אלו הו"ק שבשעה שאין להם את היסוד המאחד אותם הם נפרדים ר"ל.

ונעשית הצורה בששת ימי בראשית על ידי הדברים המתקנים את המציאות. זהו ושנאמר "שור או כשב או עז כי יולד" וכי שור בן יומו קרוי שור? זהו שנאמר "מה שהיה כבר נקרא שמו". וכן הוא אומר "קורא הדורות מראש" (ישעיה מא' ד'). עד כאן :

ואמרו רבותינו ז"ל בפרקי רבי אליעזר הגדול ז"ל (פרק יד) כי ל"ט קללות נתקללו אדם וחוה ונחש והאדמה. וע"כ החוטא אשר עליו רוח טומאת הזוהמה ההיא לוקה ארבעים חסר אחת. ואמרו בירושלמי (מכות ט ע"א) כי המלקות צריך כ"ט ע"ב בחוט השדרה עשרה כנגד י' קללות של נחש כי החוט הוא כנגד הנחש המסית את האדם שלא כפף שדרתו שהוא כמין נחש אצל קונו. על כן אמרו רבותינו ז"ל (ב"ק טז ע"א) שדרתו של אדם אחר שבעים שנה נעשה נחש והני מילי דלא כרע במודים. לימינו עשרה מלקיות כנגד אדם שנברא בימין. לשמאל עשרה כנגד האשה שנבראת בשמאל. בבטנו תשע כנגד הארץ שנתקללה בתשע קללות כי היא כמו הבטן.

ובמדרש רות (זוהר חדש ע"ט ט"ד) כשברא הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון מבית המקדש בנאו מספירת המלכות מעפר בית המקדש נטל וברא אותו כיון שברא אותו ועמד על רגליו באו כל הבריות להשתחוות לו. מה עשה הקב"ה נטלו משם והכניסו לגן עדן ועשה לו י' חופות כדוגמת י' חופות שעתיד הקדוש ב"ה לעשות לצדיקים בגן עדן לעתיד לבא ומלאכי השרת היו יורדין ועושין שמחה לפניו נתן לו חכמה עליונה. וכשירד סמאל משמי מרום ראה מעלתו של אדם ומלאכי השרת משמשין לפניו בחופתו וירע לפניו. מה עשה נטל נחש כמין גמל ורכב עליו וירד ופתה אותו עד שעבר מאמר יוצרו. ר' אלכסנדר אמר רוח זנונים נכנס בתוכו. ר' חדקא אמר רוח טומאה הוה ובו עבר מאמר יוצרו כיון שעבר נגלה עליו הב"ה וגירשו מגן עדן וגזר עליו י' גזירות ועל חוה י' גזירות ועל הנחש עשר גזירות ועל האדמה עשר חסר אחת נמצא ארבעים חסר אחת שמתחייב הרשע בבית דין :

וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ זָוָה כִּי הִוא הָיְתָה אִם כָּל זָוָה:

האדם שהוא תפארת ואשתו שזו מלכות ידוע. והבן אמרו "אם כל חיי" אם כד"א "ולאומי אלי האזינה" (ישעיה נא' ד'). "כל" כד"א בת היתה לאברהם ובכל שמה. "חיי" כי הכל הנזכר כ"ט ע"ג הוא חי העולמים. ואולי כי מלת חוה רומזת לשפע הנחש הנקרא חויה הנשפע בה :

וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לָאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנוֹת עוֹר וַיַּלְבֹּשֵׁם:

ספר הזוהר (בראשית ל"ו ע"ב) **לבתר אלביש לון קודשא ב"ה בלבושא דמשכא איתהני מינייהו הה"ד כתנות עור.** לאחר שחטאו, הלביש הקב"ה לאדם וחוה לבושים שהעור היינו הגוף נהנה מהם, שנאמר "כתנות עור" **ברישא כתנות אור דהו משמשין ביה עלאין דלעילא ב**ין **דמלאכי עילאי הו אתיין לאתהנויי מההוא נהורא הה"ד ותחסרהו מעט מאלהים.** בתחילה קודם החטא התלבשו בלבוש רוחני היינו כתנות אור הנקרא "זיהרא עילאה" שהיו משתמשים בו העליונים, לפי שמלאכי מעלה היו באים להנות מאותו האור, על זה נאמר "ותחסרהו מעט מאלהים" **והשתא דחבו כתנות עור דעור איתהני מיניה ולא נפשא.** וכעת שחטאו נתלבשו בכתנות עור שעור הגוף נהנה מהם ולא הנפש. ויונתן תרגם ועבד יי' אלהים לאדם ולאנתתיה לבושין דיקר מן משך חויה דאשלח מיניה על משך בשריהון תרגום: ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו לבוש יקר, מעור הנחש שפשט ממנו, על בשרם. וכן אמרו בפרקי דרבי אליעזר הגדול ז"ל (פרק כ) רבי אליעזר אומר מעור שהפשיט את הנחש עשה הקב"ה כתנות כבוד לאדם ולעזרו :

וַיִּגְרֶשׁ אֶת הָאָדָם וַיִּשְׁכַּן מִקֶּדֶם לִנֹּן עַד אֶת הַכְּרִבִּים וְאֶת לֵהט הַזֹּהָרִב הַמִּתְהַפֶּכֶת
לְשֹׁמֵר אֶת דְּרָרָה עֵץ הַחַיִּים:

בראשית רבה (כא, ט) "להט החרב" על שם משרתיו אש לוחט, "המתהפכת" שהן מתהפכות פעמים אנשים פעמים נשים פעמים רוחות פעמים מלאכים. וכשתבין זה תבין מה טעם באו השמות פעמים בלשון זכר ופעמים בלשון נקיבה כמו (ויקרא ט, ד) "כי היום יי נראה אליכם". כי הרמז הוא למדת הדין מלכות על שהיא נפעלת מקבלת אצילות מזולתה תפארת. לכן נקראת המלכות בלשון זכר כמו (יהושע ג, יא) ארון הברית (מלכות) אדון כל הארץ, אדון לשון זכר כי המלכות מחוברת לתפארת. וכן (במדבר יא, טו) "אם ככה את עושה ליי". ענין אחר, "המתהפכת" רמז למדת הדין שפעמים מתהפכת למדת רחמים.

ודע והבן כי אף על פי שפירשנו כל הפרשה כולה על דרך הסוד מכל מקום גם הפשט אמת ויציב בעץ החיים²¹¹ ועץ הדעת והנהרות והכרובים ולהט החרב כ"ט ע"ד שהם גשמיים, כי כל דבר רוחני יש לו רמז בגשמיים. וכבר העידו כמה פעמים אנשים שנשרפו בברק להט החרב וכולם היו בעלי הפילוסופיא קדומה אשר נטו ברוב דבריהם אחר דברי רבותינו זכרונם לברכה. ומאז נתבטלו ובאו אריסטו ותלמידיו הרשעים ונטו מדרך התורה לגמרי אחר סברתם ומופתיהם הנקראת לבעלי הקבלה אחיזת עינים. והמקום ההוא הנקרא גן עדן נכבד מכל מקומות העולם השפל מפני השפעת הרוחני הרב המוצק אשר על ראשו מעולם העליון, ועל כן יראו בו מראות אלהים יותר משאר מקומות הארץ, כמה דאמר (בראשית כח, יז) "וזה שער השמים", כל שכן שוכני גן עדן שהשוכנים שם למדים בציורי הדברים כל סודות העליונים ונפשם מתעלית בלימוד ההוא ורואה מראות אלהים ומשיג כל מה שיכול הנברא לדעת ולהבין. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (שיה"ש זוטא א') הביאני המלך חדריו אלו חדרי גן עדן. מכאן אמרו כמעשה הרקיע כן מעשה גן עדן. והאמת הוא כי תמצא בדברי רז"ל כי בגן עדן של מטה שזו המלכות כמ"ש ונהר יוצא מעדן.. את הגן יש שכר ועונג לנפשות הצדיקים שזכו להיות צדורות בצדור החיים ואף על פי שאינם גוף והם במדרגת המלאכים. וראיתי בזה דיעות לחכמים זכרונם לברכה יש אומרים כי הנפשות כשיוצאים מזה העולם אינם יכולין לעלות מיד עד שירגילו עצמן באותן ציורין ובאותו אור, כי הרגיל בחשך אם יסתכל באור גדול לא יוכל לסובלו עד שירגיל עצמו מעט מעט ואח"כ יסתכל באור הגדול. ועל כן נכנסים בגן עדן של מטה מלכות שיש בו ציורים מציורי העולם הזה ומציורי העולם העליון ומשם תעלה לאור הגדול של התפארת ומשם אל הבינה לצרור החיים. ועוד הוסיף הרמב"ן ז"ל (תורת האדם אות קכג שער הגמול) ביאור על זאת הכוונה ואמר כי כל שנים עשר חדש עדיין כח הגוף קיים והנשמה נוטה לדעתה ולמעשיה כאשר לי ע"א היתה באמנה אתו בהצטיירות מחשבות גשמיות. וזהו מאמר רבותינו ז"ל (שבת קנ"ב ע"ב) כל שנים עשר חדש גופו קיים ונשמתו עולה ויורדת, לאחר י"ב חדש גופו בטל ונשמתו עולה ושוב אינה יורדת. כי תוך שנים עשר חדש אף על פי שעולה לידיעת עולם הנשמות יורדת היא לענין שהיתה כבר לאחר שנים עשר חדש לבשה מלאכות ונתעלית מדעות גשמיות ונתעטרה בעטרה של עולם הבא ומן ההשגה ההווה אל הנפש במקום ההוא מתעלית לדבקות עולם העליון והשגת

²¹¹ הנה לך דברי הרמב"ם בפירוש המשניות (סנהדרין י, א) "ואולם גן עדן הוא מקום דשן ושמן מבחר הארץ יש בו נהרים רבים ואילנות עושים פירות, יגלה אותו השם יתברך לבני אדם לעתיד לבני אורה אותו הדרך להלך אליו ויתענגו בו, ואפשר שימצאו בו צמחים מופלאים עד מאד מועילין תועלת גדולה ערבים ומתוקים הרבה, מלבד אלה הידועים והמפורסמים אצלינו, וכל זה אינו מן הנמנע ולא רחוק, אבל הוא קרוב להיות ואפי' לא היה כתוב בתורה כ"ש שנתבאר זה בתורה ונתפרסם. וכו'. לפי דברים אלו גן עדן הוא מקום גשמי. ברם אומר הרמב"ם בספרו מלחמות ה' (דף סג) שאין זה מן הנמנע שיש גן עדן רוחני אותו לא רואים עוורי הלב. אולם מוסיף הרמב"ם שמי טוען שגן רוחני הוא או גשמי הוא אינו יוצא מכלל המאמינים כי יש ראיות לכאן ולכאן. ובמקום אחר כתב שגן העדן בו היה אדם הראשון אינו גן העדן המעודד לצדיקים לע"ל.

העונג הרוחני. וזהו מה שתמצא בדברי רבותינו ז"ל (הקדמת ספר הזוהר דף ט ע"ב) בצדיקים דסלקי ונחתי למתיבתא דרקיעא. העלייה היא השגת הנפש ודביקותה בעליונים, והירידה היא להשגת מה שהגיעו לסגולת התחתונים בחייהם. וכוונה זו טובה והגונה אך אינה מספקת לגמרי לפי כוונתם ז"ל כי תמצא בדבריהם המזכירים שם האבות כלם ושאר חסידים כלם במעלתם. ואם הכונה היא תוך י"ב חדש או עד שירגילו עצמם באור העליון הרי מכמה שנים נסעו משם ואין שם אלא רוח חדשה לפי דבריהם זה יוצא וזה נכנס ע"כ צריכין אנו לקבלה. ומצאתי בדברי רז"ל (בר"ר לז, ח) מקום יש ששמו חצר מות ולפני החצר שדה ולפני השדה נחל ודוקה משמרן. מדברות ואין קולן נשמע אוכלות ושותות ואין קולן נשמע וכתוב מות ירעם (תהלים מט' טו'). ואמרו בחגיגה (ה ע"א) רענא להו עד דמשלמי יומי וכו'. וראיתי לקצת חכמי הקבלה האחרונים שכתבו כי מצאו בספר חנוך בן ירד כשלקח אותו אלהים כתוב בו סוד זה עם שאר סודות מופלאות, וכבר הזכירו רבותינו ז"ל הספר ההוא בספר הזוהר. ולפי דברי הספר ההוא דע כי גן עדן של מטה הוא מוכן מיום שנברא ליע"ב לרוחות הצדיקים לגור שם בצורתם, וכן תרגם המתרגם (תרגום דרב יוסף) בפסוק גן נעול (ש"ה"ש ד, יב) "כגנתא דעדן דלית רשו לגבר למיעל לגויה אלהין צדיקייא דמשתלחן תמן נפשתהון על יד מלאכייא וכו'". ומשם פורחות למעלה ומזהירין דהיינו הנשמות הופכות להיות זוהרות יותר ומשיגין השגה אמיתית כל אחד לפי מעלתו. ובהיותם בגן עדן של מטה לובשין סוד המלבוש הנקרא חלוקא דרבנן המחדש להם בהריחם אויר גן עדן ונתון הלבוש ההוא לכל רוח ורוח באותה צורה ודמות שהיה בזה העולם ממש. סימן לדבר כי שמואל הנביא עליו השלום בהראותו לבעלת אוב אמר עוטה מעיל. ונמשך להם אור השכינה ממעלה דרך חלונות הרקיע שעל גבי גן עדן והצדיקים משתחווים נגד האור ההוא וניזונין באור ההוא שהוא סוד המן שניזונין ממנו מלאכי השרת. כמו שאמרו רבותינו ז"ל (פסיקתא רבתי פרשה טז) משרתיו אש לוהט מהיכן הן ניזונין רבי יודן בשם רבי יצחק אמר מזיו השכינה דכתיב באור פני מלך חיים. רבי חגי אמר ואתה מחיה את כולם אתה מחיה לכולן וכו'. וזיו השכינה על ראשיהן עטרה, וכשפורחין בגן עדן שלמעלה אז פושטין מעליהן המלבוש ההוא והיא העלייה כשלושבין המלבוש והירידה. ואמר חנוך ראיתי שם מלאכים ממונים גדולים ועונין קדוש קדוש קדוש וכו'. ובמדרש איוב (בתי מדרשות ח"ב) אמר הקדוש ב"ה לאיוב אמרת "כלה ענן וילך" אם ילך אדם לפני הצייר ויאמר לו עשה לי צורתו של אבא מה הצייר אומר לו הראני איקונין שלו ואם לאו לא אוכל לעשותו, ואני בראתי אדם הראשון שלא באיקונין על אחת כמה וכמה המתים שכל אחד ברקיע זיו איקונין שלהם לפני". ובמדרש רות (ד"ח פ"ב ט"ד) אמר רבי נחוניא סח לי בן גיאים כשעליתי לזה הרקיע וכו' עד למעלה מזה השער נגלה לפני שער גדול ועשרה שערים סביבותיו ל' ע"ג שאלתי עליו אמר לי השער הזה אין לי רשות עליו לא יפתח אלא בראשי חדשים ושבטות וימים טובים באותו זמן כשנכנס שבת או ראש חדש או מועד קול מתפוצץ בכל הני רקיעין ואומר פתחו שערים מפני שכל הרוחות שבגן עדן כל ימי השבוע עומדות שם ומטיילות בתוכו ובאותו זמן בההוא רקיע שעל גבי גן עדן שבארץ נפתחו ארבע חלונות רשומים בד' אותיות של שם המפורש המיוחד בגנזי מרומים וכל אותם הרוחות מתלבשות בלבוש יקר באותו גן עדן כדמות אותו העולם שהיו עומדות במלבוש בשר מטיפה סרוחה. ובשעה שהחלונות נפתחות כולן פושטין מלבושיהן ופורחין למעלה באותן חלונות ועולות למקום הזה ושה בעלי כנפים וכמה ממונים עמהם פותחין עמהן השער הזה בכל אלו העשרה והרוחות נכנסות לשם בחדוה ועולות למעלה וכן בכל רקיע ורקיע כעין זה בשעה שאלו הרוחות עולות רוחות אחרות יורדות שנתוסף בהם חיים באותו עולם אלו עולות ואלו יורדות באותו מקום שירדו אלו משם שם חונות האחרות ואין מקום נשאר פנוי. במוצאי שבת בשעה שישראל אומרים ויהי

נועם וכו'. אותן הרוחות שירדו להן בשבת עולות מהם אלו עולות ואלו יורדות אלו עולות למקומן וכן תמיד בענין זה עד כאן. ומכאן נוכל להבין קצת מן העונשים שהזכירו רבותינו ז"ל לנפשות הרשעים הדומות גם הם לעונש גופני והבן כל זה היטב. עוד מצאתי לרבותינו ז"ל (עי' זוהר ח"א ריט ע"א) תנא שבע פתחים לנפשות הצדיקים להכנס עד מקום מעלתן ועל כל פתח ופתח שומרים. הפתח האחד נכנס במערת המכפלה שהיא סמוך לגן עדן ואדם הראשון שומר עליו. זכתה הוא מכריז ל' ע"ד ואומר פנו מקום שלום בואך. יוצאה מפתח ראשון אל הפתח השני לשערי גן עדן ומוצאה את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת זכתה נכנסת לשלום ואם לאו שם תקבל ענשה ותשפט בלהט הכרובים. וכנגדן היו הכרובים במקדש ובשעה שהיה נכנס כהן גדול ביום הכפורים זכה היה נכנס בשלום לא זכה מבין ב' הכרובים להב יוצא ושורף אותו מבפנים ומת והיו הכרובים אלו כנגד אלו אשר בשער גן עדן לצרוף הנשמות זכתה נותנין לה פרדס סימן ליכנס נכנסת לגן עדן אשר בארץ ועמוד אחד של ענן ונוגה מעורבת זה בזה ועשן סביביו שנאמר וברא יי' על כל מכון הר ציון וגומר (ישעיה ד' ה') והוא נעוץ מלמטה למעלה. זכתה לעלות עולה באותו עמוד עד ירושלים של מעלה לא זכתה נשארת שם וכו'.

אמנם על דבר אחד יש לדקדק אחרי שהם באותו תענוג הגדול למה ישובו לתחיית המתים לגרעין הגוף? ובאמת בזה צריך ישוב הדעת כי לא על חנם הוא. יש לומר מפני שאין אדם בעולם שלם במעלת התורה והמצוה ישיב אותם הקב"ה בעולם הזה כמתחלה בביטול יצר הרע ויחיו בו שנים ארוכות וישלימו חוקם ויקיימו עכשיו מה שלא קיימו קודם לכן וראיה ממש רבינו ע"ה כי היה תאב ליכנס לארץ כדי לקיים מצות הנוהגות בה כל שכן לשאר בני אדם ותשובה זו טובה להמון העם. אמנם על דרך סוד החכמה הפנימית יש בו ענין נפלא והוא כי כבר ידעת כי העולם הזה נמשך בו סוד זוהמת הנחש שבא על חוה ובסבת הזוהמא ההיא נקנסה מיתה לאדם וזרעו כי בראות השם יתעלה משך הטומאה המתפשטת בעולם תמיד כוונתו לכלותם ולהתיש כחם ומפני כך הגופים כלים ונפסדים ואין להם קיום ל"א ע"ה וכשתכלה הזוהמא ורוח הטומאה תעבור מן הארץ הנה השם יתעלה יחדש עולמו בלתי זוהמא אחרת ויקיץ שוכני עפר בכחו וסבתו קדושים משרתי עליון וישמח יי' במעשיו כמו שהיתה כוונת הבריאה בתחילה שעדיין לא באה לפועל אפילו יום אחד שנאמר (תהלים מט, יג) ואדם ביקר בל ילין. כמו שייסד הפייט (הקליר, נדפס ליוורנו תרכ"א עם מחזור בני רומא) ויכון עולם על מליאותו כי על כל פנים לא היתה כוונת הבריאה לבטלה רק עתידה לצאת לפועל. וכן יש אומרים גם בעץ החיים כי לא נברא לבטלה רק יאכלו ממנו אנשי התחיה ויחיו לעולם. וכן מצאתי בברייתא דרבי יוסף בן עוזיאל ע"ה. ודוגמא לדבר מצינו בארץ ישראל בהיותה בתחלה תחת המשכת סבה אחרת בסוד שבעה עממים שהם סוד הערלה והטומאה ואחרי כן העבירה מלפניו ולא היה שולט בה זולתו והנחילה לגוי אחד מיוחד לעבודתו. סימן לדבר תכסיסי המלך יתברך ויתעלה אחר הרוח רעש ואחר הרעש אש וגומר (מל"א יט, א) עד דממה דקה. כענין זה היה העולם תחת ממשלת סבות אחרות והמשכת רוח טומאה וערלה עד עת בואו יתעלה ביום הדין וישיב הצדיקים וישמחו בממשלתו ויתקן העולם באחדות שלימה ואזי מעלתם בזה העולם במקום אשר ראו מתחלה חשך יראו אור גדול יהיה יי' אחד ושמו אחד יי' יזכנו להיות מכללם אמן:

וְהָאָדָם יָדַע אֶת זֹוֹהוּ אֱשֵׁתוֹ וַתְּהַר וַתֵּלֶד אֶת קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת יְהוָה:

דע כי קין נולד מן הזוהמא והטפה שהטיל הנחש בחוה. אמנם בלתי זרע אדם שנתערב באותה הזוהמא לא היה יכולת לרוח ההוא ללבוש גוף אדם ולצאת לאויר העולם, וזרע האדם המציא לו מקום להתלבש ל"א ע"ב בו. ועל כן נעשה הורג כד"א כי ל"א ע"ג משרש נחש יצא צפע וגו' (ישעיה יד' כט') כי מדת הדין שופעת עליו. וכן תרגם יונתן בן עוזיאל ע"ה ואדם ידע את חוה איתתיה דהיא מתעברא מן סמאל מלאכא ועדיאית וילידת ית קין והוה דמי לעילאי ולא לתתאי ואמרת קניתי גברא ית מלאכא דיי'. ובפרקי רבי אליעזר הגדול ז"ל (פרק יג) משל למה הדבר דומה לאדם שיש לו רוח רעה כל מעשים שהוא עושה וכל הדברים שהוא מדבר אינו עושה אלא מדעת רוח רעה שיש עליו. כך הנחש כל מעשים שעשה וכל דברים שדיבר לא דיבר אלא מדעתו של סמאל, עליו הכתוב אומר ברעתו ידחה רשע (משלי יד, לב). בא אליה סמ' רוכב על נחש ועיברה את קין, ואחר כך בא אליה אדם ועיברה את הבל וכו'. ומזה המאמר תבין מה שתמצא בדברי רבותינו ז"ל (בכמה מקומות) ניבא ולא ידע מה נבא (מו"ק יח ע"א) וברית כרותה לשפתים אל יפתח אדם פיו לשטן רוצה לומר ישמר שלא ידבר השטן בפיו כי לפעמים יקרה לאדם שמלאך טוב או שטן משים דבר בפיו והוא אינו מרגיש. וגם בשאר בעלי חיים מצינו זה שנאמר ובעל כנפים יגיד דבר (קהלת י' כ') :

מדרש רות (זו"ח פ"ג) **בְּהוּא זִימְנָא דְּהַמְלִיךְ שְׁלֵמָה גְּלִי שִׁיר הַשִּׁירִים, זוהמא דְּהוּא נַחֲשׁ קְדָמָא דְּאִטִּיל בְּאָדָם וְחוּה, אֶתְפָּסֵק מַעֲלָמָא** באותו הזמן ששלמה המלך גילה את שיר השירים הזוהמא שאותו נחש הקדמוני הטיל באדם וחווה נפסקה מן העולם, כי חוה היא המלכות ושלמה המלך תיקן את המלכות מהזוהמא והעלה אותה מהאחיה **אֵין דְּכַד נִפְקוּ תוֹלְדִין לְעֵלְמָא מְאָדָם וְחוּה, מִהוּא זוהמא נִפְקִי** משום שכשיצאו נשמות לעולם מאדם וחווה דהיינו תו"מ, יצאו דרך אותה זוהמא, ועל ידי גילוי שיר השירים נטהרה המלכות ופסקה הזוהמא **וְהָכִי שְׁמַעְתִּי מִרְבוּתִי, וְאִינוּן שְׁמַעוּ עַד פּוּמִיָּה דְּאֵלֵּיהּ. דְּאָמַר הָכִי** שכך שמעתי מרבותי והם שמעו איש מפי איש עד אליהו הנביא שאמר כך **מֵאִי דְּכָתִיב וְהָאָדָם יָדַע אֶת חוּה אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת קֵין וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת ה'.** **וְהָאָדָם, דָּא אָדָם קְדָמָא, כַּד אֶתָּא נַחֲשׁ עַל חוּה, אִטִּיל בָּהּ זוהמא, וְקִין מִהוּא סִטְרָא דְּהוּא נַחֲשׁ נִפְק** מה שכתוב "והאדם ידע את חוה" וכו', "והאדם" זהו האדם הראשון כי כשבא הנחש על חוה הטיל בא זוהמא וקין יצא מאותו הצד של הנחש **מֵה נַחֲשׁ דְּרָכּוֹ לְהַרְוֹ וְלִהְיִית, הָכִי נְמִי קִין, מִיָּד נַעֲשֶׂה הוּא.** **כְּדָבָר אַחֵר, מִשְׁרָשׁ נַחֲשׁ יֵצֵא צָפֵעַ וּפְרִיו שְׂרָף מְעוּפָּה.** מה הנחש דרכו להרוג ולהמית כך מיד קין נעשה הורג, כמו שכתוב "משורש נחש יצא צפע ופריו שרף מעופף" (ישעיה י"ד כ"ט) ומפרש **פִּי מִשְׁוֹרֵשׁ נַחֲשׁ, דָּא נַחֲשׁ הַקְדָּמוֹנִי.** היינו מלאך ס"מ שבא רוכב על נחש יצא צפע, דָּא קִין, שִׁנְצָא מִשְׁרָשׁוֹ וּמַעֲיָקְרוֹ. וּפְרִיו שְׂרָף מְעוּפָּה, שְׁנַעֲשֶׂה הוּא **כְּשֶׁרָף הָזֶה, שְׁאִין לְמַפְתּוֹ לַחֲשׁ. מְעוּפָּה כְּפּוֹל,** דהיינו שתי אותיות פ' שְׁכָכָר נַעֲשֶׂה הַנַּחֲשׁ **בְּמִינוֹ כְּפּוֹל** דהיינו הנחש וקין. **וְאִי תִימָא מִהוּא זוהמא נִפְק? וְקָרָא אָמַר וְהָאָדָם יָדַע אֶת חוּה אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת קֵין. וְדָאִי מְאָדָם הוּא, וְלֹא מִהוּא זוהמא.** ואם תשאל הרי הדברים סותרים פסוק מפורש בתורה! אלא ודאי מאדם התעברה חוה אלא ש- **אֵלָּא הוּא נַחֲשׁ הַטִּיל בָּהּ זוהמא בְּחוּה, וְהוּא זוהמא דְּאִשְׁתָּאב בָּהּ, הוּא מְכַשְׁפָּשָׁא בְּמַעְהָ, וְלֹא הוּא לִיה גּוּפָא לְאֶתְפִּלְלָא בִּיה, וְלִנְפָקָא הוּא רּוּחָא לְעֵלְמָא** אלא שהנחש הטיל זוהמא רוחנית בחוה, ואותה הזוהמא שנבלעה בה היתה מקשקשת במעיה ולא היה לה גוף להכליל בו על מנת להוציא את אותו רוח לעולם כיון שְׁבָא אָדָם הָרָאשׁוֹן עָלֶיהָ, כיון שבא אדם הראשון עליה **אִיתְעַרְבַּ הוּא זוהמא** התעברה אותה זוהמא רוחנית (שהיא כעין ההוא רוחא דשביק בה בעלה הנזכר בזוהר משפטים) **בְּהוּא זָרַע,** של אדם הראשון **וְעַבְד גּוּפָא לְהוּא רּוּחָא בִּישָׂא, וְזוהמא דְּהוּא בְּמַעְהָ אֶתְפִּלְלָא בִּיה, וְנִפְק לְעֵלְמָא בְּדִיוֹקְנָא סוּמָקָא,** ובכך נעשה גוף לזוהמא ההיא ויצאה לעולם בגופו של קין בגוון אדום דהיינו בגוון של דין קשה **סִגִּי מְכַל שְׂאָר בְּנֵי אָנְשָׁא דְּעֵלְמָא דְּהוּ אֲבִתְרִיה** הגוון האדום של קין היה חזק יותר משאר בני האדם שבאו אחריו. **וְעוֹד דְּהוּא זָרַעָא דְּאִטִּיל בָּהּ אָדָם לְמִיעֲבַד גּוּפָא,** ועוד, אותו זרע שהטיל אדם בחוה לעשות גוף **מִהוּא סִטְרָא בִּישָׂא הוּא,** מאותו צד של יצר הרע היה **וְאֶתְתִּיקָא**

ההוא רוחא בישא, וְאֶתְגָּלִים בִּיה, וְנִפְיָק לְעֶלְמָא. והתחזק אותו רוח והתגשם ויצא לעולם פִּינוֹן דְּחִמַּת לִיה חוּה, כיון שראתה חוה את בנה הבכור אֶמְרָה קִנִּיתִי אִישׁ אֶת ה', דהיינו עִם ה' שהיו בגופו של קין נשמה קדושה יחד עם הזוהמא שבאה לו מן הנחש. וְכַד אֵייתִי קִרְבָּנִיה, מֵהוּא סִטְרָא בִישָׁא אֵייתִי לִיה. וכאשר הביא קרבנו, מאותה זוהמא רעה הביאו דְּכִתִּיב, (בראשית ד) וַיְהִי מִקֶּץ יָמָיו, דְּהוּא סִטְרָא בִישָׁא, וְלֹא מִסִּטְרָא דְקְדוּשָׁה, דְּהוּא מִקֶּץ יָמָיו שְׁנֵאמַר "וַיְהִי מִקֶּץ יָמָיו" שמילת ימים מורה על הס"א, כי מצד הקדושה זה "קץ הימין" הנזכר בדניאל (יב, יג).

ספר הזוהר (אדר"ק מ"ג ע"א) וְתֵאנָא בְּצִנְיֵעוּתָא דְסִפְרָא, בְּעָא עֲתִיקָא קְדִישָׁא לְמַחְזִי, אִי אֶתְבְּסָמוּ דִּינִין, וְאֶתְדְּבִקוּ תִרִין אֵלִין דָּא בְּדָא, וְנִפְק מִסִּטְרָא דְנוֹקְבָא דִּינָא תְּקִיפָא, וְלֹא יִכִּיל עֲלֵמָא לְמַסְבֵּל דְּכִתִּיב, וְהָאֲדָם יָדַע אֶת חוּה אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת קֵין וַתֹּאמֶר קִנִּיתִי לוֹ. וכן למדנו בספרא דצניעותא, רצה עתיקא קדישא, שהוא הכתר, לראות אם נמתקו הדינים ונתייחדו תו"מ, ויצא מצד המלכות דין קשה שהיא נשמת קין ולא היה יכול לסבול העולם הגבורות הקשות של קין, שכתוב "והאדם ידע את חוה" וגו' "קניתי איש את יי" ולא הוה הכי משום דלא אתבסמת וחויא תקיפא קשיא עייל ואטיל בה זוהמא דדינא קשי ובל"י כן לא הוה הכי דאתבסמא. ולא היה כך אלא משום שהמלכות לא יכלה להתמתק מרבוי הדינים הקשים שהטיל בה הנחש, ומשום כך לא יכלה להתמתק וכד נפיק דא קין, מסטרא דנוקבא נפק תקיף קשיא: תקיפא בדינוי קשיא בדינוי. וכאשר יצאה נשמת קין מצד הגבורות דנוקבא יצאה בדין חזק וקשה, דהיינו שנולד חזק בדינוי וקשה בדינוי כיון שנולד קין אתחלשת ואתבסמת נחלשו ונמתקו הגבורות של הנוקבא בתר דא לאחר מכן ונפיק אחרא ונולד הבל בסימא יתיר ממותק יותר וסליק קדמא דהוה תקיפא קשיא וכל דינן לא איתערעי ל"א ע"ד קמיה. ועלה והתגבר חוזק הדין של קין עד שכל הדינים של הבל לא עמדו בפניו ברא קדמא ברא דזוהמא הוה. הבן הראשון קין יצא מזוהמת הנחש תרין אתו עלה ואיתעברת ואולידת תרין. שנים באו על חוה והולידה שנים דא נפק לזנא ודא נפק לזנא. זה יצא לצדו היינו קין לסטרא אחרא, זה היינו הבל יצא לצד הקדושה ורוחא דלהון אתפשטו דא לסטרא דדא ודא לסטרא דדא דא דמי לסטרוי ודא דמי לסטרוי. והרוחות שלהם נפרדו כל אחד לצד שלו, וכל אחד היה דומה לצד שיצא ממנו מסטרא דקין כל מדורין דזיינן בישין ורוחין ושדים וחרשין אתיין. מצדו של קין יצאו כל מדורי המינים הרעים ורוחות רעות והשדים והכשפים ומסטרא דהבל סטרא דרחמי יתיר ולא בשלימו, חמר טב בחמר ביש לא אתתקן בהדיה. ומצדו של הבל נמשך בעולם יותר רחמים אבל לא בשלמות, כי יין טוב יחד עם יין רע לא יכול להתקן עמו עד דאתא שת ואתייחסו מיניה כל אינון דרין דזכי עלמא וביה אישתיל עלמא. עד שבא שת והתייחסו ממנו כל הדורות של צדיקי העולם ובו נתייסד העולם ומקין כל אינון חציפין ורשעין וחייבי עלמא. ומקין באים כל החצופים והרשעים וחוטאי עולם.

ודע כי עם קין נולדה תאומה אחת ועם הבל ב' תאומות²¹² ונשאום לנשים זהו שנאמר (תהלים פט, ג) "עולם חסד יבנה". והנה בין כלומר בסך הכל אדם וחוה וקין והבל ותאומותיהם היו שבעה רמז לשבעה קצוות שהם תפארת, הכוללת חג"ת נה"י, ומלכות ועל כן לא נאסרו זה בזה כי כולן מכח עליון נוצרו ולא היו סבה אחר סבה. ובענין העריות ארמוז יותר בגזרת האל²¹³:

בראשית רבה (כב, ב) ותהר ותלד את קין. אמר רבי יהושע בן קרחה עלו למטה שנים וירדו שבעה: קין ותאומתו הבל ושתי תאומותיו.

וְתִסַּף לְלִדַּת אֶת אֶזְרִי אֶת הַבֶּל וַיְהִי הַבֶּל רֹעֵה צֹאן וְקֵין הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה:

²¹² למדו זאת ממילת "את" הרומזת לנקבה. בקין נאמר "את" פעם אחת ובהבל נאמר פעמיים: "את אחיו את הבל".

²¹³ לקמן ויקרא יח, ג בפסוק "כמעשה ארץ מצרים".

הסוד המקובל בענין הבל גדול מאד נרמז בפסוק (שמות ג, א) "ומשה היה רועה" והבן זה²¹⁴. וקין היה עובד אדמה היא האדמה המלכות האדומה ממדת הדין. ויתכן היות עובד מלשון "ועבדתם את יי' אלהיכם" דהיינו חיזק את מידת הדין בעולם. (לבוש). יתכן שכוונת הרב שקין היה עבד אדמה כלומר עושה את המלכות וממשיך לה דין. כי בספר הפליאה כתב שקין היה בהוד והוא הבונה את המלכות.

ויהי מקץ ימים ויבא קין מפרי האדמה מנחה ליהוה:

ענין הקרבנות וסודם גדול ובמקומם²¹⁵ יתבאר בגזרת האל. והנה ארמוז ראשי פרקים לבד. דע כי הקרבן מקרב הכחות תר"ם ומאחדם זו לזו ועל כן נקרא קרבן כדאיתא בספר הבהיר (אות קח, קט) בעת שישראל מקריבין קרבן לפני אביהם לייב ע"א שבשמים מתייחדים יחד והיינו ייחודו של אלהינו דאמאי איקרי קרבן על שם שמקרב הצורות הקדושות כד"א "וקרב אותם אחד אל אחד לך לעץ אחד והיו לאחדים בידך" (יחזקאל לז' ד'). דהיינו חיבור יוס"ף ויהוד"ה שהם יסוד ומלכות. ואמר "ריח ניחוח" כי אין ריח אלא באף שהוא החוטם ספירת התפארת ואין ניחוח אלא לשון ירידה כדכתיב "וירד" ומתרגמין "ונחית", ע"י ריח הקרבן הרוח יורד אלו המיין דכורין ומתייחד בצורות הקדושות ההם ומתקרב אליהם על ידי הקרבן והיינו דאיקרי קרבן. ע"כ. (אות קטז) והדין נקודה אתיא דרך הצינורות להדין אתיא על ידי ריח הקרבן ומיד יורד דכתיב ריח ניחוח ליי' שיורד יי' ליי²¹⁶ רוצה לומר כי על ידי הקרבן מתאחדין וכל ספירה משפעת לחברתה. ויש מפרשים בעבור כי מדת הדין נתמנית ליפרע מן העבירות ולכל עון יש לו קרבן ידוע לרצות בו מדת הדין על כן אמר שיורד יי' ליי' רוצה לומר מתהפך ממדת הדין למדת רחמים.

ויש לך לדעת מפני מה הבל נתרצה וקין לא נתרצה כי קין הביא מפרי האדמה שלא היה בו רוח חיים ולא שת לבו רק לזאת כלומר כוונת קין בקרבן לרצות את מידת הדין הנקרא זאת ולא ייחדה עם הת"ת כד"א עובד אדמה ולא העלה הדברים למקום עליון רק תפש דרך אמו חוה שחטתה ענבים הכוונה שהפרידה המלכות מן התפארת. אמנם הבל תפש דרך אביו והקריב הכחות ייחד את הספירות ונתעלו למקום עליון והן התאחדו בכתר. כענין שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (שבת כח ע"ב) "שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת המורה על האחדות היתה לו במצחו" כי כוונתו היתה להודיע לברואים ייחודו של הקדוש ברוך הוא כדי שלא יחשבו שהוא האדם בראש, כמבואר בפרקי רבי אליעזר הגדול זכרונם לברכה. והיה קרבנו קרבן תודה נאה ליחיד להודות ליחיד יתעלה על כח הקיום שהמציא בו ועל כח הדיבור שהמשילו לעליונים שנאמר "כל שתה תחת רגליו" (תהלים ח' ד'). כיון שראו אדם הראשון מתואר בצלם לייב ע"י אלהים היו סבורים שהוא בראש לפיכך הוצרך להקריב מהם קרבן להקדוש ברוך הוא להודיע שהוא אדון יחידי ואין לו שני וממנו הכל, לכך היה קרבנו בקרן אחד במצחו. ולפי שכל הקיום הוא מכח שור שנאמר "ורב תבואות בכח שור" (משלי יד' ד'). לפיכך הקריב שור שהוא מלך בבהמות, ולפי שהוא

²¹⁴ דהיינו שמששה היה גלגול הבל. וכ"כ בספר הפליאה - ד"ה ויגרש את האדם וישכן מקדם לג"ע - "וראה עתה והבן שהבל נאחז מנצח והוא שנתן תורה לישראל וזהו ומשה היה רועה את צאן היה כבר.

²¹⁵ לקמן בפרשות: תצוה, ויקרא וצו.

²¹⁶ כך הוא בכמה מהדורות, וכך כנראה היה לפני הרב המחבר. אולי היה כתוב "שיורד יי' לאדני" והמדפיסים שינו. ברם הגירסא בבהיר בכמה מהדורות וכתוב שם רק "שיורד ליי" ודורש את הפסוק ריח ניחוח ליי' ששפע המ"ד יורד לתפארת. והענין מבואר שעשן הקרבן העולה בבחינת מיין נוקבין, פוגע במלכות תחילה ומשם לת"ת ולבינה ולחכמה עד הכתר ומשם מוריד מיין דכורין ואלו המ"ד מייחדים הצורות היינו הספירות כי ברדת המ"ד מגיעים תכונות מעולם הכתר שבו אחדות גמורות ומוחין דגדלות. משל לישיבה שתלמידיה בטלנים וראש הישיבה הביא שקדן משיבה אחרת ובראות הבטלנים את שקידתו חזרו ללמוד בחשק. כך אור הכתר מביא אחדות ומבטל הדין וקטנות המוחין. כי כשהאדם חוטא נפרדת המלכות מן התפארת כמ"ש במשל המטרונא וכמ"ש מאי נדה? נד' ה' והבא על הערוה מכניס רע בין ה' לה' וכו'.

מפרה כח הקיום נקרא פר מלשון פרה ורבה. ולשון "מנחה" מלשון הנחה הניחו את רוחי (זכריה ו' ח') שהיא מניחה את הרוח על מכונתו.

בפרקי רבי אליעזר הגדול זכרנו לברכה (פרק כא) רבי יהושע בן קרחה אומר אמר הקדוש ברוך הוא לא יתערבו מנחת קין ומנחת הבל לעולם אפילו בארג בגד ומכאן ההסבר לאיסור צמר ופשתים יחדיו רמז כי היו כוונתיהם חלוקות כמו שביארנו:

הָלֹא אִם תִּטִּיב שְׂאתָ וְאִם לֹא תִטִּיב לִפְתּוֹ זֹטָאת רֹבֶץ וְאַלְיָה תִשׁוּקְתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ:

פירוש הפסוק כתרגומו²¹⁷ ואמר "לפתח²¹⁸ חטאת רובץ" הפתח רמז לשערי צדק שזו המלכות כי משם הדין בא לעולם לעוברי עבירה כי משם כחו של מלאך המות²¹⁹.

ספר הזוהר (ח"א ל"ז ע"א) **לפתח חטאת רובץ, לפתח דא פתחא דלעילא דמיניה נפקין דינין על עובדין בישין דעלמא.** "לפתח" זה הפתח של מעלה, ספירת המלכות, שממנה יוצאים דינים על מעשים רעים של בני העולם **פתח כמה דאת אמר פתחו לי שערי צדק.** "פתח" זו המלכות כמ"ש "פתחו לי שערי צדק" שידוע ש"צדק" זה כינוי המלכות **ולהוא פתח חטאת רובץ דא מלאך המות והוא זמין לאתפרעא מיניה.** ולאותו פתח שזו המלכות חטאת רובץ זה הוא מלאך המות והוא עתיד להפרע ממך. **תא חזי, בראש השנה איתיליד אדם, בראש השנה דוקא רזא דלעילא ותתא.** בוא וראה בראש השנה נולד אדם. בראש השנה דוקא שהוא סוד מעלה, דהיינו המלכות היא נקראת "ראש השנה" שהיא ראש לכל הספירות ממטה למעלה, והיא ראש השנה של מטה דהיינו של ב"ע **ראש השנה לעילא ראש השנה לתתא.** כדלעיל **בראש השנה אתפקדו עקרות מנלן דכתיב וה' פקד וה' דוקא דא ראש השנה.** בראש השנה נפקדו האמאות שהיו עקרות (ברכות כט ע"א). ומנין שראש השנה הוא הזמן לפקידת עקרות מהכתוב "ויהיה פקד את שרה", שכל מקום שנאמר **וה' הכוונה "הוא ובית דינו"**, הוא ת"ת, בית דינו מלכות שהיא סוד ראש השנה של מעלה **וּבַיִן דַּנְפֵּק אִדָּם בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה נִפְקַד לִיב ע"ג בְּדִינָא וְעֵלְמָא קִאִי בְּדִינָא.** ומשום שנולד אדם בראש השנה הוא נולד בדין ומאז העולם עומד על הדין **וּבַיִן כֵּךְ לִפְתַּח חֲטָאת רֹבֶץ בַּיִן לַאֲתַפְרַעָא מִינֵךְ.** ועל כן "לפתח חטאת רובץ". מלאך המות רובץ במלכות שהיא מידת הדין כדי להפרע ממך **וְאַלְיָה תִשׁוּקְתוֹ עַד דַּתְשַׁתִּיצִי.** "ואילך תשוקתו" של מלאך המות להעניש אותך עד שישמידך.

זהו שאמרו רבותינו ז"ל (ב"ב ט"ז ע"א) **יורד ומתעה עולה ומסטיין וכו'.** כי הם שלשה עניינים הבאים מכאן אחד: כשהוא מתעה נקרא יצר הרע, כשמלמד עליו חובה נקרא שטן, כשהורגו נקרא מלאך המות. וע"כ (ב"ב שם) הוא שטן הוא יצר הרע, ותשוקתו ותאוותו היא להשלים הפעולות אשר הוא סבתם. כי כל הכחות שהם סבות הם פועלים בחפץ ורצון כדאמרין בספר הבהיר (אות קסד) ומאי מרויח יצר הרע? משל למה הדבר דומה למלך שהפקיד פקידים על מדינות מלכותו ועל סחורתו כל אחד ואחד ממונה על אוצרות המאכל הטוב, ואחד ממונה על האבנים. באו כל העולם לקנות מאוצרות המאכל הטוב. בא זה שממונה על אוצר האבנים ראה שאין קונים ממנו קינא. מה עשה שלח שלוחיו להרוס הבתים החלשים כי בחזקים לא יוכל אמר בין כך ובין כך שישתדלו להרוס בית אחד מן החזקים יהרוס עשרים מן חלשים ויבאו כלם ויקחו אבנים ממני ולא אהיה אני פחות מחבירי. והיינו דכתיב מצפון תפתח הרעה על

²¹⁷ הנה תרגום אונקלוס: "הלא אם תוטיב עובדך ישתבק לך ואם לא תוטיב עובדך ליום דינא חטאך נטיר דעתיד לאתפרעא מנך אם לא תתוב ואם תתוב ישתבק לך". והנה תרגום התרגום: הלא אם תטיב מעשיך יסלחו לך, ואם לא תטיב ליום הדין חטאך שמור, שעתידי להפרע ממך אם לא תטיב, ואם תשוב יסלחו לך.

²¹⁸ המלכות נקראת פתח כי היא פתח לעלות דרכה לספירת התפארת וכו'. חכמי הקבלה המאוחרים הוסיפו ואמרו שבספירת המלכות מקנן שם אדנות וכשהוא נכתב מלא כזה: אלף דלת נון יוד הוא גימ' תרעא שזו מילת שער בארמית.

²¹⁹ כמו שכתוב (משלי ה, ה) רגליה יורדות מות.

כל יושבי הארץ. ואחר כך הנני קורא לכל משפחות ממלכות צפונה (ידימיה א') והרעה יהיה לה עסק וגם יצר הרע ישתדל תמיד. ומאי משמע דשטן לישנא דמטה הוא שהוא מטה העולם לכף חובה דכתיב (בראשית לח, טז) "ויט אליה אל הדרך" ומתרגמין וסטא לוותה שטה מעליו.

ואתה תמשול בו, לפי הפשט רוצה לומר בתשובה. אמנם דעת רבותינו זכרונם לברכה בספר הזוהר כי מלת אתה רמוז לשכינה הנקראת כך כענין (נחמיה ט, ו) "ואתה מחיה את כולם" כמה דאת אמר מחיה כי משם החיים והטובה. וכבר ידעת כי מלת ל"ב ע"ד "את" רומזת לשכינה והיא אות ה' אחרונה שבשם והיא נקראת כלה כי היא כוללת הכל. ותוספת הה"א רמוז לכבודו של מקום זו השכינה הנקראת כבוד והשם הנכבד. והנה כוונת הפסוק כי השכינה שנקראת "אתה" תמשול בו במלאך המות כענין (תהלים לז, לג) יי לא יעזבנו בידו וגו'.

ספר הזוהר (ח"א ל"ז ע"א) ואתה תמשול בו. רזא דא כמה דכתיב ואתה מחיה את כלם. "ואתה תמשול בו" הוא סוד כמו שכתוב "ואתה מחיה את כולם". אתה היא המלכות שמחית אפילו את הקליפות מכאן אמרו לא שליט קודשא ב"ה בעלמא אלא בזמנא די שתצון חייבי עלמא. מכאן אמרו לא שליט הקב"ה בעולם אלא בשעה שימחו רשעי עולם ועל דא כיון דמלאך המות ישיצי לון כדן שליט עלוי דלא יפוק לאבאשא עלמא. ולכן כיון שמלאך המות ישמיד את רשעי העולם הרי שאז מיד ישלוט הקב"ה על העולם שלא יצא הרע להרע בעולם דכתיב ואתה תמשול בו ואתה דוקא. שנאמר "ואתה תמשול בו" המלכות דוקא תמשול בו, ואתה דווקא רבי יוסי אומר ואתה תמשול בו בתיובתא. רבי יוסי אומר "ואתה תמשול בו" על ידי התשובה.

נרמז במאמר זה כשאין רשע בעולם, מלאך המות אין לו עסק לפעול. אז ימחה השם יתעלה דמעה מעל כל פנים ויהיה ה' אחד ושמו אחד בלתי כח הטומאה כי הרעה לא יהיה לה עסק. וזה הדעת נראה לי נכון ועיקר כי מלת אתה²²⁰ רמוז לשכינה.

ומצאתי לו עוד רמז בספר הזוהר (אד"ז ר"ץ ע"א) שאמרו שם כללא דכלא זעיר אנפין אקרי אתה. עתיקא קדישא איקרי הוא. התפארת נקרא אתה ומילת הוא תרמוז לכתר. אמנם מצאתי לקצת חכמי הקבלה שאמרו שמלת "אתה" רומזת לחכמת אלהים חכמה ו"אני" לכנסת ישראל מלכות ו"הוא" לנעלם ברוך הוא כתר ופסוק לעזרתו (ישעיה סג, טז) "כי אתה אבינו". וידוע כי חכמת אלהים ספירת החכמה נקרא אב כי משם אצילות הכל, ומצאתי לזה הדעת סמך בספר הזוהר. (אד"ז ר"ץ ע"א) אמרו שם האי עדן איתמשך מעדן עילאה סתימאה דכל סתימין. עדן זה נמשך מהכתר העליון והוא סתום באבא ואימא שהם סתומים בתו"מ ומהאי עדן איקרי שירותא ובעתיקא לא איקרי ולא הוי שירותא וסיומא. ומעדן זה ומטה נקרא "התחלה" הגם שכתר קודם אין הכתר נקרא התחלה (או ראשית) והוא לא התחלה או סיום ובל"ן דלא הוה ביה שירותא וסיומא לא איקרי אתה. ומכיון שאינו התחלה, לכן לא נקרא "אתה" שהוא לשון נוכח לשון גלוי ב"ן דאתכסיא ולא את"ל איקרי הוא. ומשום שהכתר נסתר ולא גלוי הוא נקרא "הוא" ומאתר דשירותא אשתכח איקרי אתה ואיקרי אב דכתיב כי אתה אבינו. וממקום שנקרא התחלה נקרא "אתה" ונקרא אב כמו שכתוב "כי אתה אבינו" (ישעיה סג, טז) ובאתר דשירותא אשתכח אף על ב"ב דאתכסיא מיניה הוי שירותא ואיקרי אתה והוא אב ל"ג ע"א לאבהן. ובמקום שיש התחלה שזו החכמה, למרות שהיא נסתרת, היא התחלה ונקראת "אתה" והיא אב לאבות שהם חג"ת והאי אב נפיק מעתיקא קדישא דכתיב והחכמה מאין תמצא. וזה האב היינו החכמה יוצא מהכתר שנקרא "אין" שנאמר "והחכמה מאין תמצא", ובל"ן כך לא אשתמודע. ולכן הכתר נקרא אין כי הוא לא נודע ואין בו השגה תא חזי אלהים הבין דרכה הבין דרכה ממש. בוא וראה כתוב "אלהים הבין דרכה" (איוב כח' כג') דרכה ממש דהיינו שבילי החכמה אבל והוא ידע את

²²⁰ בניגוד לדעת האומרים ש"אני" זו המלכות, אתה תפארת, הוא בינה.

מקומה מקומה ממש. אבל "הוא" הכתר ידע את מקומה מקומה ממש **וכל שכן שהוא חכמה דסתימא ביה בעתיקא קדישא.** וכל שכן את החכמה שבכתר שהיא סתומה (דהיינו לא מושגת) בו.

הנך רואה כוונות חלוקות שמילת אתה היא מלכות או חכמה ואומר אני ליישב שניהם כי כמו שמלת חכמה היא שם משותפת לשניהם רוצה לומר חכמת אלהים חכמה וחכמת שלמה מלכות כך שם אתה:

וַיֹּאמֶר קִין אֶל הָבֶל אָזְוִי וַיְהִי בְהִיּוֹתָם בְּשִׂדָּה וַיִּקֶּם קִין אֶל הָבֶל אָזְוִי וַיְהַרְגֵהוּ:

אמרו קצת בעלי הקבלה כי אמירת קין עם הבל היתה בפרשת ציצית שנאמר בו ויאמר ולא לחנם אמרו זה ובטעם הציצית יתבאר בג"ה. מוסף על זה כשתבין מחלוקתו של קרח עם משה רבינו עליו השלום שהיתה בטלית שכולה תכלת כמו שאמרו רז"ל יתבאר לך היטב. ומלת שדה רומזת למדת הדין של מעלה הנקרא לרז"ל שדה של תפוחים מלכות הצריך השקאה ממים העליונים של החסד שלא תהיה מדת הדין קשה.

ספר הזוהר (אד"ר קמ"ג ע"א) **תא חזי, מה כתיב ויהי בהיותם בשדה בשדה דאשתמודע לעילא בשדה דאיקרי שדה של תפוחים.** בוא וראה מה שכתוב "ויהי בהיותם בשדה", "בשדה" הוא השדה הנודע למעלה, "בשדה" הנקרא שדה תפוחים.

ספר הזוהר (בראשית ל"ו ע"ב) **אמר רבי יהודה מאי דכתיב ויהי בהיותם בשדה מאי שדה דא איתתא.** אמר רבי יהודה מה שכתוב "ויהי בהיותם בשדה" מהו שדה זו אשה דהיינו מלכות. ובמדרש אמרו שקין הרג את הבל בגלל התאומה הנוספת שנולדה עם הבל **ועל דא קם וקטיל יתיה דהא מסטרא דא ירית לקטלא מסטרא דסמאל דא רים מותא לכל עלמא.** ומשום שקין חשק בה קם והרג את הבל, כי מצד זה שירש קין את כח הרציחה מצד שמאל שהוא ס"מ שפיתה את חוה וגרם מיתה לכל העולם **וקני קין להבל על נוקביה.** וקין קנא להבל על האשה הנוספת שהיה להבל, והרגו **אמר רבי חייא הא חזינן דכתיב ויחר לקין מאד ויפלו פניו על דלא אתקבל קרבניה.** אמר לו רבי חייא הרי ראינו שכתוב "ויחר לקין מאד ויפלו פניו" על שלא התקבל קרבנו ולא בגלל התאומה **א"ל הכי הוא, וכלא הוה לקבליה.** השיב לו רבי יהודה כן הוא, שחרה לקין על שלא נתקבל קרבנו ועל דבר התאומה היתירה והכל עמד לנגדו. בעומק הענין, אישה וקרבן הם במלכות.

בפרקי רבי אליעזר הגדול ז"ל (פרק כא) רבי צדוק אומר נכנסה שנאה גדולה בלבו של קין על שנתרצית מנחת הבל, ולא עוד אלא שהיתה תאומתו יפה ל"ג ע"ב שבנשים. אמר אהרוג את הבל אחי ואקח את תאומתו שנאמר "ויהי בהיותם בשדה". אין שדה זו אלא אשה שנמשלה לשדה שנאמר "כי האדם עץ השדה".

ודע, כוונת קין היתה להשחית הבנין של מעלה²²¹ כי בראותו שלא נתקבל קרבנו חשב למדוד מדה כנגד מדה. אמר הנה אדם וחוה ואני והבל והתאומות שבעה וחשב כי בהסתר בנין של מטה יהיה נסתר בנין של מעלה. אף כי לפי הפשט יש לומר כי נתכוון שיהיה העולם נבנה ממנו כי חשב שלא היה לאביו זרע אחר עוד ויבנה העולם ממנו. ודע כי יש לתמוה על מיתת הבל כלומר כיצד יתכן שהבל ימות בלא חטא כי לא מצינו לו עון שיענש עליו מיתה כזו. והתשובה היא כי בהקרבת קרבנו הציץ להסתכל יותר מן הראוי ונרמזה תשובה זו בפסוק "ויסתר משה פניו כי ירא" וגומר והמבין יבין דהיינו, משה הוא גלגול הבל וכאן תיקן את פגם ההצצה האסורה.

²²¹ לעיל התפרש שאדם חוה קין הבל ואחיותיהן הם שבעה כנגד שבע ספירות: חג"ת נה"ם. אם כן, ברגע שקין הורג את הבל מחריב הוא את הספירה שכנגדו. כך אומרים על חרבן בית המקדש, שברגע שנחרב נפלה מלכות דאצילות ממקומה להיות ראש לשועלים בכתר דבריא.

כי תעבד את האדמה לא תספ תת כֹּזֶה לָךְ נָע וְנָד תִּהְיֶה בָּאָרֶץ:

כבר פירשנו מלת "תעבד" והכוונה היא כי לא יוסיף להפיק רצון מהשם הנכבד רק יגורש מארץ החיים מלכות כי היא המלכות חפיצה בייחוד עם התפארת לא כמחשבתו הרעה שהפרידה מן הבנין. ואמר "נע ונד" כענין שנאמר בשטן "משוט בארץ ומתהלך בה" (איוב א' ד) והבן זה. או יהיה פירוש "נע ונד" צווי כי עונש הרוצחים גלות למדו דרך תשובה:

וַיֹּאמֶר קִין אֶל יְהוָה גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא: הֵן גִּרְשִׁית אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּבְפָנֶיךָ אֶסְתֵּר וְהָיִיתִי נָע וְנָד בָּאָרֶץ וְהָיָה כָל בּוֹצֵאי יְהִירָנִי:

ספר הזוהר (בראשית ל"ו ע"ב) **אמר רבי אלעזר בשעתא דחב קין מיסתפי** [אין דחמא כמה זייני משריין מזיינין ואתיין לקטלא ליה. אמר רבי אלעזר, בשעה שקין חטא היה מתיירא, כי ראה לפניו מיני מחנות מזוינים שבאים להרגו וכד הדר בתיובתא מאי קאמר "ומפניך אסתר". מאי ומפניך אסתר אלא סתיר מבנינא דיליה. וכששב מה אמר "ומפניך אסתר". מה הפירוש של "מפניך אסתר"? אלא אין הכוונה להסתתר אלא להיות נסתר ונהרס. דהיינו אהיה נהרס מן הבנין הרוחני שלי. **רבי אבא אמר כד"א ויסתר פניו מהם.** רבי אבא אמר הפירוש של "מפניך אסתר" הוא כמו מה שנאמר (מיכה ג, ד) "ויסתר פניו" דהיינו השכינה היא פני ד' ועל דא "ומפניך אסתר" מאינן פנים דילך אהא נסתר דהיינו, שהשכינה וההשגחה יסתלקו מעלי **דלא ישחון בי** ולא ישגיחו בי **ועל דא והיה כל** ל"ג ע"ג **מוצאי יהו"ני.** ולכן "והיה כל מוצאי יהרגני".

113

על דעת רבי אלעזר יהיה אסתר מלשון סתירה שהיה נהרס מהבנין של מעלה כטעם (ויקרא כב, ג) ונכרתה הנפש ההיא מלפני. ועל דעת רבי אבא רמז כי ענשו של חוטא אינו אלא בהסתרת פנים ואז מדת הדין תפעל פעולתה ליפרע ממנו ותחול עליו זהו שנאמר (דברים לא, יז) "והסתרת פני מהם והיה לאכול". ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (סנהדרין נט ע"ב) אין דבר רע יורד מלמעלה רק בהסתרת פנים המאירים החשך יכסה ארץ²²² כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (סוטה ח ע"ב) "במדה שאדם מודד בה מודדין לו" רמזו אל המדות הפועלים פעולתם. דהיינו הפועל חסד בעולם, החסד יסובב אותו. הבוטח בד' הבטחון לא יאכזב אותו וכו'.

ספר הבהיר (אות קסב) "מלמד שיש להקדוש ברוך הוא מדה אחת ששמה רעה והיא לצפנו של הקדוש ברוך הוא צפון הוא קו שמאל ובהם ספירות בינה, גבורה, הוד דכתיב (ירמיהו א, יד) "מצפון תפתח הרעה", מצפון היא באה. ומאי ניהו מדה היא צורת יד²²³ זו יד שמאל שהיא הגבורה (אור הגנוז) הנקראת בתורה היד החזקה ולה שלוחים הרבה ושמים כולם רע. אך יש בהם קטן וגדול והם מחייבים את בני העולם, כי תהו לצד צפון, ואין תהו אלא הרע המתהא את בני אדם". הרמז לזרוע השמאלית ספירת הגבורה מזרועות עולם. וכמו שיש איברים באדם גדולים וקטנים כך יש מיני חסדים שהרי אינו דומה מידת "חסד" למידת "רב חסד" או "חסדי דוד" ודינין כגון דיני המלכות לדיני ההוד או הגבורה או הבינה זה גדול מזה כי כאשר מתרחק יניקתם מן הרוח הפנימי מתמעט והולך:

²²² שיבוץ מקראי מ"ש (ישעיה ס, ב) "כי הנה החשך יכסה ארץ" והכוונה שבעת שהשכינה מסתלקת ממקומה וגולה, הדינים הנקראים כאן "חשך" מתחזקים באותו מקום רוחני בו הייתה השכינה הנקראת "ארץ".

²²³ הלבוש ביאר כאן כי צורת יד זו השכינה ורמז יד גימ' דוד. אולם נראה יותר פירוש אור הגנוז שיד כאן זו הגבורה. אבל להליץ בעד הלבוש הנה הרמב"ן (דברים לד, יב) "ועל דרך האמת, "היד החזקה", זו מדת הדין, כלשון היתה עלי יד ה' (יחזקאל לו א, שם מ א), וכן כי יד ה' עשתה זאת (ישעיה מא כ), ולכן יאמרו במשפט (רות א יג) כי יצאה בי יד ה' ". מכל אלו הראת לדעת כי שיטת הרמב"ן במילת יד זו השכינה. והיישוב בין השיטות הוא שהמלכות נפעלת ממה שעליה בסוד "אני חבצלת השרון שושנת העמקים".

וְשֵׁם אֲזוּזִי יוֹכֵל הוּא הָיָה אֲבִי כָל תַּפְשׁ כְּנֹר וְעוֹנֵב: וְיָלְדָה גַם הוּא יִלְדָה אֶת תּוֹכַל
קִין לְטֵשׁ כָּל זֶרַע נְזֻשֶׁת וּבְרָזָל וְאַזְזוּת תּוֹכַל קִין נְעֻמָּה:

כבר רמזתי לך כי השירה רומזת לדין למלכות כד"א (תהלים מב, ט) "ובלילה שירה עמי". ועל כן הלויים הם על השיר כאשר יתבאר בגזרת האל²²⁴. ועל כן יצא השיר מתולדת קין שהוא גבורה וזהו אמרו אחרי כן "לוטש כל חורש נחשת וברזל" כד"א "ועל חרבך תחיה". ואחות תוכל קין נעמה²²⁵ היא אשת שמדון אם אשמדאי שמשם נולדו השדים כאשר יזכירוהו תמיד בהשבעת השדים.

מדרש רות (ז"ח פ"א ט"ב) **אמר רבי נחמיה אמר רבי יהודא היתה נעמה בה הוא זמן לייג ע"ד וכל העולם טועין אחריה. רבי שלום אמר אמה של שדים היתה.**

ובספר הזוהר (ח"א י"ט ע"ב) **אדם מאה ותלתין שנין שימש ברוחין נקבין עד דאתת נעמה ומ"ו שפירו דילה טעו בני האלהים אבתרה עז"א ועז"אל ואולידה מינייהו ומינה אתפשטו שדין רוחין בישין בעלמא וכבר הבאנו זה המאמר למעלה²²⁶:**

וַיֵּדַע אָדָם עוֹד אֶת אִשְׁתּוֹ וַתִּלְדַּךְ בֶּן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שֵׁת לִי אֱלֹהִים זָרַע אֲזוּר
תְּזוּזַת הַבָּל כִּי הִרְגָּו קִין:

114

הנה קין והבל נשמד פריים ממעל ושרשיהם מתחת כי לא נתיישב העולם מזרעם. אמנם אחרי שאדם וחווה שבו בתשובה והסירו הבגדים הצואים מעליהם והלבישו עצמם ממחלצות עליונות מאצילות רוחני ועליוני אז עשו פרי למעלה זה שת ונתקיים העולם בזרע הקדש בלי תערובת זוהמא כלל. ודע כי כפי חשיבות הטיפה אשר הולד נוצר ממנו, מביא הקב"ה נשמה הראויה לה. וזהו שזכה הקב"ה את אברהם אבינו ע"ה למדת החסד וכן שאר האבות, כי הנשמות כלם לא ממחצב אחד חצובות רק כפי הגוף שנטעה בו זוכה לכל המעלות, וזה סוד גדול צריך ביאור ארוך. במסכת נדה (לא ע"א) "דרש רבא: "מאי דכתיב מי מנה עפר יעקב ומספר את רובע ישראל? אמר רבי ישמעאל מלמד שיושב הקדוש ברוך הוא ומשמר רביעיותיהן של ישראל ואומר מתי תבא טפה שהצדיק נוצר הימנה". בפרקי ר' אליעזר הגדול ז"ל (פרק כ') אמר אדם רבון כל העולמים העבר נא את חטאתי מעלי קבל את תשובתי וילמדו כל הדורות שיש תשובה מה עשה הקדוש ברוך הוא פשט יד ימינו וקבלו. הרמז למדת החסד הנקראת יד ימין אשר בה יכופר עון:

ספר הבהיר (סעיף קצט) "נשמת הנקבה מן הנקבה נשמת הזכר מן הזכר היינו דאזיל נחש בתרה דחווה אמר הואיל ונשמתה מן הצפון דהיינו מן הגבורות כמו הנחש שהוא מסיגי הגבורות אסיתנה ליד ע"א מהרה. מאי הסתה הוה בה? משום דבא עליה²²⁷". ודבר זה ניכר לעיני הרואים כי בזה יתפרדו דיעות האנשים מן הנשים, גם נשמות הרשעים אינן נאצלות מן המקום שנאצלות משם נפשות הצדיקים.

²²⁴ לקמן במדבר ח, ו בפסוק "קח את הלוויים" ריש פ' בהעלותך.

²²⁵ כתב בספר חסד לאברהם (מעין ז - נהר - כו) "אחות תוכל קין נעמה, שהיא אם השדים, וזו היא זונה שזנו בה וטעו אחריה בני אדם ושדים ומלאכים מפני יפיה, ומאתנן זונה יצאה ואל אתנן זונה עמדה שהיא מזרעו של קין מדור הרשעים והשדים, ואותה הזוהמה עמדה ונתחזקה בה ועליה נאמר ויראו בני אלהים את בנות האדם כי טובת הנה, וטעו אחריה, ועם היות שהיה ראוי שתמות אפילו נאמר שהיא שידה הרי הם מתים כבני אדם, עכ"ז הקב"ה מעמידה להעמידה בדין עם כל הזונים אחריה והם עז"א ועזא"ל, וכאשר יעביר רוח טומאה מן הארץ יעביר זאת בכלל כל רוח הטומאה:

²²⁶ לעיל א, יד בפסוק "יהי מאורות".

²²⁷ והוליד ממנה את קין שהוא גבורות. וכבר הסביר הרב לעיל שלא נגמרה צורת קין אלא בביאת אדה"ר.

בספר הזוהר אמרו על ענין קין (אד"ר קמ"ג ע"א) **מהאי ופא נחתין נשמתהון דרשיעייא חייביא תקיפי רוחא**. ומזה הגוף הרוחני הנקרא קין, יורדות למטה נשמות משורש קין שהם רשעים וחוטאים והם קשי רוח **זכאין אינון צדיקא דמשלפי נשמתהון מהאי ופא קדישא דאיקרי אדם** אשריהם הצדיקים שממשיכים נשמות בניהם מגוף קדוש הנקרא אדם שזה תו"מ שמהם נשמות בני ישראל **דכליל כולא אתר דעטרין קדישין וכתרין קדישין מתחברן תמן בצרורא דאית כולא**. מקום זה תו"מ כולל הכל, מקום הכולל אורות הג"ר והוא המתחבר למלכות הנקראת צרור (צרור גימ' מלכות) שיש בו הכל.

ואולי יקשה לך כי יש פתחון פה לבעל דין לחלוק שהרי בכך נמנעה הבחירה החופשית. דע כי כח האפשרות הבחירה לא יתבטל מהם אך יהיה לאדם הנוולד לאדם רשע יותר קושי להיות צדיק מחבירו שנוולד מאב צדיק. ובפרשת וישב²²⁸ ארמוז יותר בגזרת האל. גם נשמתן של ישראל חלוקין מאומות העולם וכבר רמזתי זה²²⁹ בפסוק נעשה אדם.

ספר הזוהר (ח"א כ' ע"ב) **אדם אתם רוחא דסטר קדישא ופא ידיה לבושא דאדם [כו']**. "אדם אתם" (יחזקאל לד, לא) ישראל נקראים אדם מכיון שהרוח שלהם יוצא מצד הקדושה, והרוח הוא האדם והגוף הוא בשר אדם (שמות ל, לב) והוא רק לבוש **רוחא דאתפשט לשאר עמין נפקא מסטרא דמסאבו ולא איהו אדם**. והרוח המתפשט לשאר העמים יוצא מצד הטומאה ועל כן אינם נקראים אדם.

והענין סוד גדול כי כל כח עליוני ממציא דוגמתו למטה. והנה ממעלת הקדש נמשכין כל רוחותיהן של צדיקים. אמנם יש מדריגה אחרת שמשם המשכת יצר הרע הבא ממקור הטומאה המטמא כל מושך כח מאותו הצד. ואמרו בספר הזוהר (פנחס דף ר"ח ע"ב) **מאי האי דכל עמין דעלמא לא עבדין אלא ישראל בלחודויהו דכד לעאן באורייתא מתנענען הכא והכא**. מה פשר התופעה שכל העמים בעולם לא מתנענעים, אלא עם ישראל בלבד כשהם עוסקים בתורה הם מתנענעים לכאן ולכאן? **אמר ליה אזכרתן מלה עילאה דבני אדם לא ידעין ולא משחין**. אמר לי הזכרתי דבר עליון ובני אדם אינם יודעים ואינם משגיחים **יתיב שעה ובכא ואמר ווי לעלמא ווי לבני נשא דאזלין כבעירי חקלא בלא סוכלתנו**. ישב שעה ובכה ואמר: "אוי לעולם, אוי לבני אדם שהולכים כבהמות השדה ללא תבונה **במלה דא בלחודו אשתמודען דקדישין נשמתהון דישראל מנשמתהון דשאר עמין**. בדבר זה נבדלות נשמות ישראל מנשמות העמים **נשמתהון דישראל אתר מן בוצינא קדישא דדליק** ל"ד ע"ב **דכתיב נר אלהים נשמת אדם**. והאי נר בשעתא דאתאחיד לו אורייתא דלעילא לא שכיך נהורא עליה אפילו חלעא. נשמות ישראל נגזרו מנר קדוש הדולק שהוא המלכות שנאמר (משלי כ, כז) **נר ה' נשמת אדם**, והנר הזה בשעה שמתדבק בתורה העליונה, שזו התפארת, אינו שקט האור עליו אפילו רגע אלא האור מתנענע לכאן ולכאן **ורזא דא אלהים אל דמי לך**. וזה סוד (תהלים פג, ב) **"אלהים אל דמי לך"** שהמלכות הנקראת אלהים אינה דוממת ושוקטת מלשורר לו **וונא דא המזכירים את ה' אל דמי לכם לא שכיכו לכו**ן כעין זה כתוב (ישעיה סב, ו) **המזכירים את ה' אל דמי לכם**, המזכירים אלו הצדיקים אל תשקטו מלהזכיר לפני ה' את צרות ישראל. **נהורא דשרא כיון דאתאחדא ופתילה ההוא נהורא לא שכיך לעלמין אלא מתנענעא נהורא לכאן ולכאן**. אור הנר שזו המלכות מכיון שנאחז עם הפתילה שזו התפארת, אינו שוקט לעולם אלא מתנענע האור לכאן ולכאן **לוונא דא ישראל נשמתיהו מן דהוא נהורא דשרא כיון דמתאחדא במילי דאורייתא לא יכלין לאשתככא וכו'**. כעין זה ישראל, נשמותיהם מתוך אותו אור הנר, כיון שמייחדים בדבר תורה לא יכולים לשקוט ומתנענעים לכאן ולכאן **דהא נר ה' נשמת אדם כתיב אדם ולא שאר עמים**. אותו הנר שהוא המלכות היא נשמת אדם, וכתוב "אדם אתם" ישראל נקראים אדם ולא שאר העמים.

וכבר ידעת כי הנשמות נבראו מששת ימי בראשית כענין שנאמר "ידעת כי אז תולד ומספר ימים רבים (איוב לח' כא) ובמה יתפרדו זה מזה אלא הענין הוא כמו שביארנו.

²²⁸ הובא שם מדרש בן יולד בן לנעמי. עיי"ש.

²²⁹ לעיל א, כו.

התבונן בלשון הכתוב שאמר "כי שת לי אלהים זרע אחר תחת הבל". ותבין סוד משה מסוד אדם²³⁰. גם בפשט הכתוב "כי הרגו קין" נבין מאמר חכמי סוד העיבור כי על שלא השלים זמנו הנגזר לו בראשונה הוצרך למדה זו של הגלגול. ואין זה קשה לענין הרוגי מלכות למה לא חזרו בגלגול כי כבר השלימו חוקם.

מלת שת רומז ליסוד עולם מלשון (סוכה נג ע"א) בשעה שכרה דוד שיתין, וממנו מן היסוד נשתת העולם מלכות. כמו שאמרו רז"ל בחגיגה²³¹ (י"ב ע"ב). אחרים אומרים, על שנים עשר עמודים העולם עומד שנאמר (דברים לב, ח) "יצב גבולות עמים למספר בני ישראל". ויש אומרים שבעה שנאמר (משלי ט, א) "חצבה עמודיה שבעה". רבי אלעזר בן שמוע אומר על עמוד אחד וצדיק שמו שנאמר (משלי י, כה) "וצדיק יסוד עולם". ועל כן אותיות ש"ת הם בסוף האל"פא ב"י"תא כמו היסוד שהוא סיום הגוף.

זֶה סֵפֶר תּוֹלְדוֹת אָדָם בְּיוֹם בָּרָא אֱלֹהִים אֶדָם בְּדִמוֹת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ: זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאם וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמֵם אָדָם בְּיוֹם הַבְּרָאָה:

זה ספר תולדות אדם וגומר. ספר הזהוה (ח"א ל"ז ע"א) רבי יוסי שאל מאי האי דכתיב זה ספר תולדות אדם וְאָמַר. זכר ונקבה וְאָמַר. רבי יוסי שאל את רבי אבא מה פירוש הכתוב "זה ספר תולדות אדם. זכר ונקבה... ויקרא שמם אדם. הרי תואר אדם חל על האדם ולא על אשתו. אמר ליה ר' אבא רזא עילאה הוא תנינן תלת ספרין פתיחין בראש ל"ד ע"ג השנה חד צדיקים מוריס וכו'. אמר לו רבי אבא סוד עליון הוא שלמדנו (ר"ה ט"ז ע"ב) שלשה ספרים נפתחים בראש השנה, אחד של צדיקים גמורים (אחד של רשעים גמורים ואחד של בינוניים) ספר עילאה דהא נפיק מיניה כולא נפיק מיניה כתיבה. ספר עליון זו הבינה והיא ספרן של צדיקים גמורים וממנה יוצא הכל הכתיבה והחתימה לחיים יוצאת ממנה ספר [אמצעיתא] דהוא כללא לעילא ותתא ואחיד לכל סטריין רזא דתורה שבכתב אדם קדמאה. ספר של בינוניים זו התפארת הכוללת את הג"ר (כתר חכמה ובינה) מלמעלה ואת המלכות מלמטה והיא מאחדת את כל הו"ק (שהם חג"ת נה"י) בסוד תורה שבכתב הנקרא אדם עליון ספר דאיקרי תולדות אדם ומאי ניהו דצדיקים מוריס הה"ד זה ספר ודא צדיק דעביד תולדות. והיסוד גם הוא נקרא ספר, והוא נקרא ספר תולדות אדם כי הוא בא מן התפארת הנקרא אדם. והוא נקרא ספר של צדיקים גמורים כמו שכתוב זה (דהיינו היסוד הנקרא זה) ספר שזה צדיק העושה תולדות.

אף על גב שהשלשה ספרים שהזכירו רבותינו ז"ל בראש השנה על דעת חכמי הקבלה הרמז בהם לשלשה אבות העליונים חג"ת הנראה מזה דמאמר הנה כי הרמז לתשובה ולתפארת ישראל ולצדיק והספר הרמז הנה הוא הצדיק הנקרא "זה" והוא עושה תולדות הה"ד זה ספר תולדות.

"זכר ונקבה בראם" וגומר. אמר כי ההויות הספירות היו זכר ונקבה דוגמת משפיע ומקבל כגון חכמה ובינה או תפארת ומלכות והשפיע להם הברכה מן הבריכה העליונה. "ויקרא את שמם אדם" כשהם כלולין זה בזה נקרא שמם אדם כמו שאמרו רז"ל במסכת יבמות (סג ע"א) כל אדם שאין לו אשה אינו אדם שנאמר זכר ונקבה בראם ויקרא את שמם אדם:

²³⁰ כי אדם אלו ר"ת: אדם דוד משיח ומשה אלו ר"ת משה ש"ת ה'בל. באדם ביושר ובמשה למפרע כי אדה"ר היה ראשון לברואים ומשה מאוחר יותר (לבוש).

²³¹ חגיגה (יב ע"ב) "רבי אלעזר בן שמוע אומר: (העולם עומד) על עמוד אחד וצדיק שמו שנאמר (משלי י, כה) וצדיק יסוד עולם.

ספר הזוהר (אד"ר קל"ה ע"א) **ועל דמות הכסא**. כתוב בספר יחזקאל (א, כו) "ועל דמות הכסא כמראה אדם עליו מלמעלה" **דמות כמראה אדם כמראה אדם דכליל כל דיוקנין**. כמראה אדם²³², שזו המלכות שהיא מראה של התפארת הנקרא אדם. והיא כוללת כל הדמויות דהיינו הספירות **כמראה אדם דכליל כל שמהן**. כמראה אדם, הכולל כל השמות כי שם זו מלכות והמלכות נבנית מכל המלכויות שעליה וזה סוד מלכותך מלכות כל עולמים **כמראה אדם דביה סתימין כל עלמין עילאין ותתאין**. כמראה אדם, זו המלכות שבה סתומים כל העולמות העליונים דהיינו אצילות וממנה משתלשלין ב"ע שהם תחתונים **כמראה אדם דכליל כל רזין דאתאמרו ואיתתקנו עד לא איברי עלמא ואע"י דלא אתקיימו**. כמראה אדם, הכולל כל הסודות שנאמרו ונתתקנו דהיינו עולמות תהו עד שלא נברא העולם ואפילו שלא התקיימו.

בראשית רבה (כד, ז) ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יח, יט) זה כלל גדול בתורה. אמר לו בן עזאי "זה ספר תולדות אדם בדמות אלהים עשה אותו" זה כלל גדול מזה, שלא תאמר הואיל ונתקללתי יתקלל חברי עמי. אמר רבי תנחומא אם עשית כן דע למי אתה מבזה. הכלל הוא ל"ד ע"י כי צורת האדם התחתון רומזת לצורת אדם העליון תפארת בסוד (ישעיה מד, יג) תפארת אדם לשבת בית ורמז עוד בפסוק הזה כי הנשמות נבראו זוגות זוגות זכר ונקבה ובאין לעולם השפל איש ואשתו ובחיבורן נקראים אדם שנאמר "זכר ונקבה בראם". ומכאן תבין עונש הבא על אשת איש כי פוסק ומפריד הזיווג והייחוד העליון שבין תפארת למלכות ומשנה סדרי בראשית.

וַיְהִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה שָׁנָה וַיֻּלְּדוּ בְּכַדְמוּתוֹ כְּצִלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שֵׁת:

אמר הפוסק בשת "כדמותו בצלמו" מכלל דבראשונים דהיינו התולדות שנוולדו לפניו לא היו בצלם ודמות. כדאמרין בעירובין (יח ע"ב) כל אותן מאה ושלשים שנה שהיה אדם הראשון נזוף²³³ הוליד רוחין שדין ולילין ולא באו לכלל פרצוף אדם החמוד ועוד אבאר זה בגזירת האל.

וַיְהִי כָּל יְמֵי אָדָם אֲשֶׁר חָיָה תְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיָּמָת:

הנך רואה כי שבעים שנה חסרו לאדם הראשון לתשלום האלף ונתנן לדוד והבן זה. בפרקי רבי אליעזר הגדול ז"ל (פרק יח) אמר אדם שימחני הקדוש ברוך הוא והכניסני לגן עדן והראני מקום שכינת הצדיקים והראני ארבע מלכיות מושלן ואיבודן והראני את בן ישי מושל לעתיד לבא ולקחתי משנותי שבעים שנה והוספתי על ימיו שנאמר ימים על ימי מלך תוסיף (תהלים סא' ד'). זהו שנאמר בלתי בשמן רענן (תהלים צב' א') רוצה לומר, מבלתי ושיבתי נתתי לדוד שנמשח בשמן רענן:

מדרש רות (זו"ח פ"א) **תנינן יאות הוה לאתקיימא דוד מלכא בעלמא מאה שנין דאלמלא אתקיים אינון ק' שנין איהו הוה מתקן לבוצינא תיקונא תקיף דלא אתעדי לעלמין ולא אתחרב בי מקדשא**. למדנו, טוב היה אילו דוד המלך התקיים בעולם מאה שנה. שאילו היה מתקיים מאה שנה היה מתקן את הנר שהוא המלכות, תקון חזק שלא יסור לעולם ולא היה נחרב בית המקדש שהוא סוד המלכות. כי בע' שנים תיקן את הזו"ן ואילו חי ק' היה מתקן כל י"ס **אלא כמה ריעו אינון שנין דלא אתקיימו. ואדם לא זכר את האיש המסכן**. אלא כמה גרועים אלו השנים שהרי נתקיים בגינס בית המקדש. כתוב בקהלת (ט, טו) "ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא" לאיזה אדם התכוין שלמה המלך? **דהוא אדם הראשון כד יהב ליה משנוי אינון ע' שנים לא אדכר מיניה בקדמינא**. הכוונה לאדם הראשון, שאדם הראשון שנתן לדוד משנותיו שבעים שנה לא זכר ממנו בתחילה **דאלמלא אדכר**

²³² המורם מכל המאמר הוא שהמלכות נקראת מראה אדם ולא אדם ממש כי אדם זו התפארת והמלכות היא מראה שאינה מאירה והיא מראה של התפארת הנקרא אדם.
²³³ הגירסא בבלי "בנדוי".

מיניה ק' שנין ישאיר ליה משנוי כמה ל"ה ע"א **דאיתחזון ליה** ב"ן **לאתתקפא בעלמא ויתקן תיקוניה דבוצינא**. כי אם היה נזכר ממנו מדוד המלך שזו המלכות והיה משאיר לו מאה משנותיו כמו שראוי לו, כדי להתחזק בעולם ולתקן תיקון הנר דהיינו המלכות **אלא לא אדכר מיניה בר שבעים שנין ולא יתיר**. אלא לא נזכר ממנו כראוי, ונתן לו רק שבעים שנה ולא יותר **דתלתין שנין היו דהוה אזיל במדברא מנהון בענא ומנהון קמי חמוי**. ששלושים שנה היו עד שמלך שבהם היה הולך במדבר מהם אחר הצאן ומהם מפני חמו שאול **ובהוה זימנא וחכמת המסכן בזויה ודבריו אינם נשמעין קמי שאול מלכא**. ועל אותו זמן נאמר "חכמת המסכן בזויה ודבריו אינם נשמעין", לפני שאול המלך **האי דלא אשתארו ביה אלא מ' חסר חד דהא שתא חדא הוה עריק מקמיה בריה**. הרי שלא נשארו לו מהשבעים שנה אלא ארבעים חסר אחת, ששנה היה בורח מאבשלום בנו **וב"ן כך נחתא תיקונא דשרא** עד דהוה כפשע בינו ובין המות. ומשום כך ירד תקון המלכות עד שהיה כפשע בינה לבין הקלי' **וכל דא מקמי דאדם דלא אדכר מיניה בקדמיתא לאוסופא ליה אינון תלתין שנין לתתא לאשלמא למאה שנין**. וכל זה היה מפני שאדם לא נזכר ממנו בתחילה להוסיף לו אלו שלוששים שנה למטה להשלימם למאה שנה **ואתפ"ל** **מו אינון תלתין שנין לתתא מאינון שבעים דהוה חכמתו בזויה ודבריו אינם נשמעין**. ונפגמו וחסרו אלו השלושים שנה של מטה מאלו השבעים, ובזאת היתה חכמתו בזויה ודבריו אינם נשמעין לפני חמיו.

ויתהלך חנוך את האלהים ואיננו כי לקח אתו אלהים:

בספר היכלות אמר רבי ישמעאל אמרתי למטטרון מפני מה אתה נקרא בשם קונך בשבעים שמות ואתה גדול מכל השרים וגבוה מכל המלאכים וחביב מכל המשרתים ונכבד מכל הצבאים ורב מכל האדירים בגדולה ובמלוכה ובכבוד. השיב ואמר לי מפני שאני חנוך בן ירד כשחטאו דור המבול וסרחו במעשיהם ויאמרו לאל סור ממנו (איוב כא' יד') מה עשה הקדוש ברוך הוא נטלני מביניהם להיות עד עליהם בשמי מרום לכל באי העולם וכיון שלקחני הקדוש ברוך הוא לשמש את כסא הכבוד ואת גלגלי המרכבה ואת כל צרכי השכינה מיד נהפך בשרי עלי לשלהבת וגידי לאש. ועצמותי לגחלי רתמים. ואור עפעפי לזוהר ברקים. וגלגלי עיני ללפיד אש. ושערות ראשי ללהט ולהבה. וכל איברי לכנפי אש בוערות. וגוף קומתי לאש יוקדת. ומימיני חוצבי להבות אש. ומשמאלי בוערי לפידי אש, ל"ה ע"ב **וסביבותי מפרחות רוח סערה וסופה, וקול רעש נרעש מלפני ומאחרי**.

דוגמא לזה אמרו רז"ל (סנהדרין צב) **"בעולם הבא לצדיקים הקב"ה עושה להם כנפים ושטים על פני המים"**. פירוש הכנפים לבישת הנפש מלאכות [מלאכית] עם דוגמת כלי הגוף ולא יתבטלו בביטול היסודות. וכוונתם היא כי חנוך נתפשט מיסוד גופני ונתלבש ביסוד רוחני והקושר קשר רוחני קשרו ומכאן אצילותו עטרו השם יתעלה ויתברך העושה במחנות פלאות.

ותרגם יונתן בן עוזיאל **"ופלח חנוך בקושטא קדם ה' והא ליתוהו עם דיורי ארעא ארום אתנגיד וסליק לרקיעא במימר מן קדם ה' וקרא שמיא מטטרון ספרא רבא"**. ובאלף בית דרבי עקיבא אומר שהעלהו הקדוש ב"ה ברוח סערה כאלהו זכרוננו לברכה. כי לקח אותו אלהים בגימטריא ברוח סערה העלהו :

מדרש רות (דו"ח פ"ה) **ויתהלך חנוך את האלהים**. ואיננו כי לקח אותו האלהים **מ"ו עלמא דא דבני נשא**. לקח אותו מזה העולם של בני האדם **אתמשך חנוך זעיר עד דאתעביד מה דאתעביד ושרי בדוכתיה כדקא יאות**. ונמשך חנוך מעט מעט עד שנעשה מה שנעשה ושכן במקומו כראוי **מטטרון רברבא ממנא דאנפין דמיניה אזדעזען שליטין ושמשין עילאין**. והוא מטטרון הגדול שר הפנים שממנו מזדעזעים שליטים ושמשים עליונים.

ווייסד הפייט²³⁴ תקיף מטטרון שר הנהפך לאש מבשר וכו'. ועל כן היה השביעי לדורות כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ויק"ד כט, יא) בדורות השביעי חשוב אדם שת אנוש וכו' חנוך. ויתהלך חנוך והוא המקבל מן המדה השביעית מלכות הנקראת גם היא מיטטרון והיא האבן שמאסו הבונים אותה המשיל ומינה והיא היתה לראש פנה על אלף אלפי אלפים ורבותיים על אבן אחת שבעה עינים (זכריה ג' ט'). בה יפיק שאלתו ובה מייחד תפלתו כל שואל, משם מן המלכות הנקראת שם רועה אותה התפארת, אבן והיא נקראת אבן של ישראל תפארת. היא היד הנטויה²³⁵ היא האבן השתייה אשר ממנה נשתת העולם ל"ה ע"ג השפל. היא סוד הלבנה בחדושה היא האבן הראשה²³⁶. ועל הענין הזה המופלא אמרו חכמים הקדמונים אשר מסורת בעלי רשומות בידם מפי זקניהם ורבותיהם בפסוק (שמות כג, כא) "אל תמר בו" שיכוין אדם שם בסוף תפלתו. ובלשון זה כתב רבי חמאי גאון בספרו הנקרא ספר העיון²³⁷ אל תמר בו לכוין לבך בו בעת התפלה עד כאן לשונו. וחלילה שיכוין האדם לדבר נברא רק לבורא עולם. אלא סוד הענין הוא כי שמו כשם המדה שמקבל משם דהיינו המלכות כי גם היא נקראת מיטטרון. וכן אמר ר' נחוניא בן הקנה עליו השלום בתפלתו הידועה אנשאך בספירה אחרונה שהיא מלכות ונקראת מיטטרון וזהו מאמר ששמו כשם רבו. וכן אמרו רז"ל (בספר הפליאה) בפסוק (שמות כג, כא) "השמר מפניו" אמר הקב"ה למשה משה השמר מפניו נכבד זה משרת שמתיו לפתח היכלי מבחוץ לעשות דין בכל פמליא של מעלה ובכל פמליא של מטה. הטעם הוא כי יש לו פנים כלפי תפארת ישראל כאשר לבעלה ופנים²³⁸ כנגד העולם להנהיגו כמו שנאמר וכל מעשהו באמונה (תהלים לג' ד') כי היה אבן בבנין משלמת הכל. ולשון מיטטרון הוא מלשון שמירה כתרגום באשמורת מטרת. ובלשון רז"ל מטרוניתא כי הוא הנקרא שומר ישראל. כמו שאמרו אמר ר' יחנן העבודה קבלנו שומר ישראל. ובשיר למעלות אשא עיני אל ההרים (מזמור קכא) תמצא ששה פעמים לשון שמירה על שם שהיא סוגה בשושנים וכלולה משש קצוות. גם נקראת נער על שם כח הלבנה המתחדשת בכל חדש וחדש, וזהו שנאמר חנוך לנער על פי דרכו (משלי כב' ו').

ספר הזוהר (פקודי רל"ח ע"א) וסיהרא קדישא לינקא בקדושה לחדותתיה כדקא יאות. והמלכות הקדושה תוכל לינוק בקדושה כדי להתחדש כראוי לה ובל"ן דמתחדשא בכל ירחא ל"ה ע"ד איקרי נער. והא אוקימנא. ומכיון שמתחדשת בכל חדש נקראת נער. וכבר ביארנו עניין זה (בראשית ל"ז ע"ב) אמר רבי אבא ספר ודאי נחתו ליה לאדם הראשון וביה הוה ידע חכמתא עילאה. אמר רבי אבא, ודאי ספר ממש הורידו לאדם הראשון ובעזרתו ידע והשיג החכמה העליונה וספרא דא מטא לבני אלהין ומש"חין ביה וידעין ביה. וספר זה נמסר לבני האלהים ומסתכלים בו ומשגיחים בו וספרא דא נחת ליה מריה דרזין ותלת שליחן ממנן קמיה. וספר זה הורידו בעל הסודות, וזאל המלאך, ושלשה מלאכים ממונים לפניו לשמור על הספר ובשעתא דנפק אדם מל"נתא

²³⁴ מחזור ספרד לחג הסוכות - שחרית לשמחת תורה: "אֲשַׁנְפִּי שְׁתִּיקִים, נִרְאִים כְּנִרְתָּקִים, וְכִרְאִי מוֹצָקִים, נָעַם שִׁיר מִמִּיתִיקִים, קְדוּשׁ קְדוּשׁ קְדוּשׁ יְהִנָּה צְבָאוֹת: מִרְאֵה הַקֶּשֶׁת, בָּאֵשׁ צְבוּעָה מְאֻשָּׁשֶׁת, דְּמוּת מִיָּנִים שְׁלֵשֶׁת, לְזוֹכֵר הַבְּרִית מְקַדְּשֶׁת, קְדוּשׁ קְדוּשׁ קְדוּשׁ יְהִנָּה צְבָאוֹת: תְּקִיף מִטְטְרוֹן שָׁר, הַנֶּהְפֵּךְ לְאֵשׁ מְבֻשֶׁר, מְלֻמֵּד מוֹסֵר, לְיִלְדֵי אוֹר נִמְסֵר, קְדוּשׁ קְדוּשׁ קְדוּשׁ יְהִנָּה צְבָאוֹת: נְפִהָיָה שָׁר הַתּוֹרָה, הַחֹפֵן אֵשׁ שְׁחוֹרָה, לְקִשֹּׁר עֲטָרָה, לְאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, קְדוּשׁ קְדוּשׁ קְדוּשׁ יְהִנָּה צְבָאוֹת: יְסוֹד עוֹלָמוֹ, הַנִּקְרָא צִדִּיק שְׁמוֹ, בְּהִגְיוֹן נְאֻמוֹ, הוּא הַמְרַעִישׁ עוֹלָמוֹ, קְדוּשׁ קְדוּשׁ קְדוּשׁ יְהִנָּה צְבָאוֹת: כִּךְ שִׁיטַת הַרמב"ן שֶׁהַמִּלְכוּת הִיא הַנִּקְרָא הַיֵּד הַנְטוּיָה. כִּי בִּה יוֹצֵא לְפִועֵל גִּזְרֵת עֲלִיוֹן.

²³⁵ כך שיטת הרמב"ן שֶׁהַמִּלְכוּת הִיא הַנִּקְרָא הַיֵּד הַנְטוּיָה. כִּי בִּה יוֹצֵא לְפִועֵל גִּזְרֵת עֲלִיוֹן.

²³⁶ המלכות היא סוד הלבנה, מראה שאין לה אור אלא מה שנותן לה השמש בעלה. והיא נקראת אבן שעליה נאמר אבן מאסו הבונים ודה"ע"ה התכוין על עצמו שהרי אחיו מאסו בו והוא היה מלך עליהם וזה "היתה לראש פינה" והיא אבן הראשה דהיינו אבן כותרת הנמצאת במרכז המשקוף הכותרתי והיא תומכת הבנין מכאן ומכאן במבנה הטרפזי שלה.

²³⁷ יצא לאור ע"י המכון לעיון בחסידות בתכריך ספרים הנקרא "ספרי קבלת הגאונים" מהדורת תשס"ו עמוד 107 שם.

²³⁸ מכאן תבין מ"ש במסכת יבמות (טז ע"ב) "אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן פסוק זה שר העולם אמרו "נער הייתי גם זקנתי" מאן אמריה אילימא קודשא בריך הוא מי איכא זקנה קמיה ואלא דוד אמריה מי קשיש כולי האי אלא שמע מינה שר העולם אמרו. ע"כ. מלאך שיש בו נערות וזקנות כי הוא מחובר לעולמות שמעליו ואז יהיה זקן והוא מנהיג עולמות שתחתיו ואז הוא נער. עוד אמרו ש"נער" גימ' ש"ך כמו מטטרון עם ו' אותיות.

דען אחיד בהוא ספרא כד נפק טאס מיניה לרקיע צלי ובכא קמיה מריה ואתיבו ליה כמלקדמין **ב**ין דלא יתנשי חכמתא מבני נשא. ובשעה שיצא אדם מגן עדן אחז בספר ההוא, אך כשיצא פרח ממנו הספר לרקיע, התפלל ובכה לפני אדונו והחזיר לו את הספר כבתחילה כדי שלא תשכח החכמה מבני אדם וכן תנינן ספר הוה ליה לחנוך ודא ספר מאתר דספרא דתולדות אדם הוה. וכן למדנו ספר היה לחנוך וזה הספר היה ממקום הספר של תולדות אדם והאי הוא רזא דחכמתא דהא מארעא נטיל דכתיב ואיננו כי לקח אותו אלהים. וזה הספר הוא סוד החכמה כי נלקח מהארץ ונעשה מלאך בשמים דכתיב "ואיננו כי לקח אותו אלהים" והוא הנער כד"א חנוך לנער. והוא הנער שנקרא בכל מקום נער כמו שכתוב "חנוך לנער" דהיינו חנוך הוא הנער וכל עלמא אתמסרן בידיה ודא מסיר ויהיב ועביד שליחותא. וכל הסודות העליונים נמסרו בידו והוא מוסר ונותן אותם לכל הראויים אליהם וכך עושה שליחותו ואלף מפתחין אתמסרון בידיה נטיל בכל יומא וקשיר קשרים למריה דעלמא. ואלף מפתחות נמסרו בידו נוטלן בכל יום ומיחד יחודים לרבנו של עולם נטיל ליה קדוש ברוך הוא לשמשיה הה"ד כי לקח אותו אלהים. לקח אותו הקב"ה כדי שישמשו כמו שכתוב "לקח אותו אלהים" ומן דא אתמסר ספרא ואתקרי ספרא דאיכרי ספרא דחנוך בשעתא דאחיד ביה קדוש ברוך הוא אחמי ליה כל **ב**נזי עילאין אחמי ליה אלינא דחיי **ב**ו מציעות **ב**ינתא וטרפוהי וענפוהי. ומזה נמסר לו הספר הנקרא ספרו של חנוך כי בשעה שלקח אותו הקב"ה הראה לו כל הנסתרות העליונים וסוד עץ החיים שנמצא באמצע הגן ועליו וענפיו וכולא חמינן בספריה. וכל סודות אלו אנו רואים בספרו זכאין אינון חסידי עלמא דחכמתא עילאה את **ב**לי להו ולא אתנשי מינייהו לעלמין כמה דאת אמר סוד ה' ליריאיו. אשריהם אלו חסידי עולם שחכמה עליונה התגלתה להם ואינה נשכחת מהם לעולם כמו שנאמר "סוד יי' ליראיו ובריתו להודיעם".

ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טבת הנה ויקחו להם נשים מכל אשר בָּחוּרו:

כבר ידעת מה שדרשו רבותינו זכרונם לברכה בפרקי רבי אליעזר (פרק כב) על המלאכים שנפלו ממקום קדושתן. אמרו שם רבי אומר המלאכים שנפלו ממקום קדושתן מן השמים ראו בנות דורותיו של קין שהיו מהלכות ערומות בשר ערוה ומכחלות עיניהם כזונות תעו אחריהן ולקחו מהן לנשים שנאמר ויראו בני האלהים. רבי **ל**יו"ע"א יהושע בן קרחה אומר המלאכים אש לוחט הם שנאמר משרתיו אש לוחט. אלא משעה שנפלו ממקום קדושתן מן השמים נעשה כחן וקיומן כבני אדם ולבשו גוף עפר שנאמר לבש בשרי רמה וגוש עפר (איוב ד' ה') :

ספר הזוהר (בראשית ל"ז ע"א) אמר רבי יצחק עז"א ועזא"ל כד נפלו מאתר קדושתיהו מעילא חמאן בנת בני נשא וחטאו ואולידו בנין ואילין הוו נפילים דכתיב הנפילים היו בארץ. אמר רבי יצחק, עז"א ועזא"ל כשנפלו ממקום קדושתם מלמעלה ראו וחמדו את בנות האדם וחטאו בהן והולידו בנים, והם היו הנפילים דכתיב "הנפילים היו בארץ" רבי חייא אמר בנוי דקין הוו בני האלהים דכד אתא נחש על חוה אטיל בה זוהמא ואתעברת וילידת לקין וחיזו דיליה לא הוה דמי כשאר בני נשא. רבי חייא אמר הנפילים בניו של קין היו בני האלהים כי כשבא נחש הוא הס"מ על חוה והטיל בא זוהמא והתעברה והולידה את קין, ומראהו לא היה כשאר בני אדם מכיון שהוא תולדת מלאך וכל אינון דאתיין מסטרא דיליה לא איקרון אלא בני האלהים. וכל אלו שבאו מהצד שלו לא נקראו אלא בני האלהים מפני שדמו למלאכים רבי יהודה אומר ואפילו אינון בני הנפילין הכי איקרון. רבי יהודה אומר אפילו בני הנפילים כך נקראו היינו בני האלהים:

מדרש רות (זו"ח פ"א) רבי חנינא פתח ויראו בני האלהים עז"א ועזא"ל תרין מלאכין הוו דקטרו למריהון. רבי חנינא פתח "ויראו בני האלהים" הם עז"א ועזא"ל שני מלאכים היו שקטרגו לרבונם על בריאת האדם שאמרו שעתידי לחטוא ואפיל לון קודשא בריך הוא מאתר קדושתהון מעילא וכד נחתו את **ב**לימו באוירא ואתעבידו כבני נשא. והפיל אותם הקב"ה ממקום קדושתם למעלה, וכשירדו נתגלמו באויר ונעשו כבני אדם ולית לך בכל אינון מלאכין דאשלימו לאתערבא **ב**ו בני נשא כאינון דאיכרון אישים וכאינון דאיכרון בני אלהים. ואין לך בכל המלאכים

שנגמרה צורתם להתערב בין בני האדם כאותם המלאכים הנקראים אישים וכאותם הנקראים בני אלהים **כיון דאפיל לון קב"ה אַ לימו מכל אינון יסודי דבני נשא מתלבשין בהון**. כיון שהפילם הקב"ה נתגלמו מכל היסודות שמהם מורכבים בני האדם **שאר מלאכין כד נחתו אינון זמינן לאתבא לדוכתייהו אַ לימו באוירא ומתפשטי מיניה ואהדרן לדוכתייהו**. שאר המלאכים כאשר יורדים ועתידיים לחזור למקומם מתגלמים באויר בירידתם ובעלייתם פושטים לבושם וחוזרים למקומם. **ר' קסמא בר ר' ינאי אמר כתיב עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוחט**. רבי קסמא בר רבי ינאי פתח "עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוחט" (תהלים קד' ד') **אית מלאכי דאינון מרוחא ואית מלאכי דאינון מאשא דא יהיב מדיליה לחבריה בַּין דאית שלמא בינייהו**. ומסביר, יש מלאכים שהם מרוח ויש מלאכים שהם מאש וכל אחד נותן משלו לחברו משום שיש שלום בניהם **ועל דא אינון דנחתי מתרין יסודי אילין נחתי וכד נחתי מתלבשן יתיר לַיִן ע"ב באוירן דעלמא ואית לימו**. ועל כן אלו המלאכים יורדים משני היסודות הללו וכשיורדים לעולם הזה מתלבשים יותר באויר העולם הזה ומתגלמים **אינון דאתערבו בהאי עלמא מתלבשן ביסודי דהאי עלמא ולא יכילו לפרחא ולאבא לאתרייהו ומתעכבי הכא כיון דשבע יומין אתעכבו הכא דא בתר דא לא אהדרו תמן**. המלאכים האלו המתערבים בעולם הזה מתלבשים ביסודות של העולם הזה ואינם יכולים לעוף ולשוב למקומם ומתעכבים כאן כיון שנתעכבו כאן שבעה ימים זה אחר זה לא יכולים לחזור לשם **ועל דא ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טובות הנה**. ועל כן כתוב "ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טובות הנה" **מאי כי טובות הנה דהוה נהירו שפירו דלהון כנהירו עילאה**. מהו כי טובות הנה, שהאור שלהן היה מאיר כאור העליון **כיון דאולידו בנין נטל לון קדוש ברוך הוא ואעיל לון בטורא דחשוכא דאיקרין הררי קדם וכפית לון בשלשלאות דפרזלא ואינון משלשלאין משקעין עד ו תהומא רבא ותמן אולפי חרשין לבני נשא**. כיון שהולידו בנים לקח אותם הקב"ה את עז"א ועזא"ל והכניסם בהררי החשך הנקראים הררי קדם, וכפת אותם בשרשראות של ברזל אשר הם משוקעות עד תוך התהום הגדולה, ושם בהררי החשך הם מלמדים כישוף לבני אדם **ובלעם מתמן נטיל חרשוי ואוליף מינייהו באינון טורין הה"ד מן ארס ינחני בלק מלך מואב מהררי קדם**. ובלעם משם לקח כשפיו ולמד מהם באלו ההרים כפי שכתוב "מן ארס ינחני בלק מלך מואב מהררי קדם" **ותמן אתעטרו כל יודעי עלמא**. ומשם נתעטרו כל יודעי הכשפים בעולם **ומַו דהו קטח־י דמריהון בקדמיתא**. ומתוך שהיו בקטרוג על רבונם בתחילה על בריאת האדם **ועד כען יומא מקטח־ין אינון למריהון כמה דאינון חרשין דמכחישין פמליא דלעילא**. ועד היום הזה הם מקטרגים לאדונם בכשפים האלו המכחישים פמליא של מעלה **ואלמלא אינון שלשלאות דמשקעי ו תהומא ואחידן בהון בתפיסו סַיא מטשטשי עלמא הו ו עלמא לא הוה יכיל למיסבל**. ואלמלא אלו השרשראות ששקועים בתהום הגדולה שמחזיקות אותם בחוזק גדול היו מחריבים העולם והעולם לא היה יכול לסבול **ותמן באינון טורין דחשך ינקי מסטרא דצפון דהא מההוא סטרא כל אינון זיינין מתַב־דין בעלמא**. ושם באותם הרי החשך הם יונקים מצד צפון כי מאותו הצד כל אלו המינים הרעים נאבקים בעולם.

ובהבדלה דרבי עקיבא אמר: "עז"א ועזא"ל רזי דמריהון גליין ונקב יתהון מן נחיריהון ותלא יתהון בטורי קבל דשמשא לא חזיין ורוחא לא נשבא על אפיהון כל זמן וכל שעה²³⁹". ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (הפליאה, ילקוט ש דברים לא תתק"מ) אמרה נשמתו של משה לפני הקדוש ברוך הוא רבנו של עולם מאצל שכינתך ירדו שני מלאכים עז"א ועזא"ל וחמדו בנות הארץ והשחיתו את דרכם על הארץ עד שתלית אותם בין הארץ לרקיע:

²³⁹ אמר שגילו סוד אדונם הקב"ה וכעונש נקב הב"ה אותם דרך נחיריהם ותלה אותם בהרים שאת פני השמש לא רואים ורוח לא נושבת על אפם כל זמן וכל שעה.

ל"ו ע"ג וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא יֵדוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעֹלָם בְּשֵׁנָם הוּא בָּשָׂר וְהָיוּ יָמֵיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה:

כבר רמזתי למעלה כי בזמן שבני אדם עושין רצונו של מקום גורמין ברכה מאפיסת האין בכל ההוויות וכשהברכה מתפשטת אז הנשמות זוכות להתגלות בעולם וכפי אצילות הנאצל כך הם הנשמות הנאצלות, פעמים מרוחו יתעלה ופעמים מרוח הטומאה. ובזמן שבני אדם אין עושין רצונו של מקום אין ההשפעה מצויה בשכינה רק בכחות הטומאה והנשמות באות משם כענין שאמרו רבותינו ז"ל בפרק קמא דתענית (ז ע"ב) אין הגשמים נעצרים אלא בשביל שנתחייבו שונאיהם של ישראל כליה שנאמר ציה גם חוס יגזלו מימי שלג שאול חטאו (איוב כד' יט'). רמזו כי כשמדת הדין הנרמזת באש ובחוס מתגברת על מדת החסד הנרמזה במימי שלג הוא סבת החטאים שנאמר "שאול חטאו". עוד שם, אין הגשמים נעצרים אלא בשביל עזי פנים שנאמר "וימנעו רביבים, ומלקוש לא היה ומצח אשה זונה היה לך וגומר (ירמיה ג' ג'). ועל זה כתיב "לא ידון רוחי באדם לעולם". מלת רוחי רומזת אל הנשמות, ומלת ידון כמו וישב חרבו אל נדנה (דברי הימים א' כא' כד'). ואמר כי נמנעו הנשמות החדשות לבוא לעולם ופירש הטעם "בשגם הוא בשר" כי הרוח הנזכר שב להיות בשר רוצה לומר רוח גופני:

ספר הבהיר (ק"ט) כל כחותיו של הקדוש ברוך הוא זה על גב זה והן דומין לאילן. ומה אילן זה על ידי המים מוציא פירות אף הקדוש ברוך הוא על ידי המים מוציא פירות האילן. ומאי ניהו מים של הקדוש ב"ה היינו חכמה והיינו נשמות הצדיקים שפורחים מן המעיין אל הצנור הגדול ועולה ודבק באילן. וע"י מה פורחים? ע"י ישראל כשהן ל"ו צדיקים וטובים שכינה שרויה עמהם ושרויה במעשיהן בחיקו של הקדוש ברוך הוא ומפרה אותן ומרבה אותן.

ענין אחר, רמז לקצור ימי האדם וזה רמז לעולם:

ספר הזוהר (ח"א ל"ח ע"א) **בש"ס הוא בשר דמשיכן דרוחא בבני נשא זימנא רבה איהו אתהדר למיהוי בשר לאתמשכא בתר** ופא. בשגם הוא בשר, פירושו לפי שנמשך רוח החיים בבני אדם זמן רב חזר הרוח להיות בשר להמשך אחר תאות הגוף. עוד דרשו רבותינו ז"ל (חולין קלט ע"ב) דרשות אחרות על מלת "בשגם" כי רמז למשה רבינו עליו השלום שהוא בגימטריא בשגם וזהו והיו ימיו מאה ועשרים שנה:

ספר הבהיר (קנה) שביעי הוי מזרחו של עולם ומשם בא זרעם של ישראל כי חוט השדרה משוך מן המוח של אדם ובא לאמה ומשם הוא הזרע דכתיב ממזרח אביא זרעך (ישעיה מג' ה') וכבר כתבנוהו למעלה:

ספר הזוהר (ח"א ל"ז ע"ב) **לא ידון רוחי** וומר, **רבי אחא אמר בההוא זימנא הוה ההוא נהרא** ונפיק אפיק רוחא עילאה מאילנא דחיי ואריק באילנא דשריא ביה מותא. רבי אחא אמר, בעת ההיא טרם המבול היה הנהר ההוא שהוא הבינה נמשך ויוצא מעדן שהוא החכמה, הוציא רוח עליון מעץ החיים הוא התפארת, והיה היסוד משפיע את רוח החיים באילן ששורה בו המות שזו המלכות שמאחזית הקליפות בה, בא המות ואתמשכו רוחין וייהו דבני נשא זמנין ס"א יאין עד דסלקו בישין ואתעתדו לפתח. ועל ידי זה נמשך רוח חיים בתוך נשמות בני אדם זמן רב. מתוך שחיו זמן רב חטאו כל כך עד שעלו המעשים הרעים והתייצבו במלכות הנקראת פתח כדין אסתלק רוחא עילאה מההוא אילנא בשעתא דפרחא נשמתהון דבני נשא. כיון שחטאו בני האדם הסתלק רוח עליון שבמלכות, בשעה שיוצאות הנשמות מהמלכות ופורחות בבני אדם היינו דא דכתיב לא ידון רוחי באדם למיתב לעולם בשעתא דפרחון נשמתהון דבני נשא. וזה מה כתוב "לא ידון רוחי באדם". דהיינו שלא ימשך עוד רוח חיים בתפארת הנקרא "אדם" לשוב לנדנה במלכות הנקראת "עולם" בעת שפורחות נשמות מתו"מ לבני האדם בעולם השפל. אמר כי ההשפעה היתה יורדת ממדת רחמים תפארת למדת הדין מלכות

הנקרא אילנא דחיי ואילנא דמותא, והנשמות נשפעות תוך האצילות ההוא כאשר רמזנו ובהסתלק ההשפעה נעדרו הנשמות:

מדרש ילמדנו לא ידון רוחי באדם אמר ריש לקיש אמר הקדוש ברוך הוא איני ל"ז ע"א בורא עוד נפש לאדם. רבי יוחנן אמר כשיעלו נפשותיהן אצלי איני מחזירן להן שנאמר וישב חרבו אל נדנה. הבן דעת רבי יוחנן כי הוא רומז למאמר ר' אחא ודעת ריש לקיש ירמוז למה שאני עתיד לכתוב בסוד העיבור כי רמז כי לא יתן להם זרע חדש רק מן הזרע שכבר בא.

ולפי דעת קצת מן המקובלים האחרונים מטעם גדול נאסר אבר מן החי לבני נח ולא נאמר לאדם הראשון כי לא הוצרך עד אז. וזהו לא ידון רוחי באדם והבן זה.

הַנְּפִלִים הָיוּ בְּאֶרֶץ פְּלִימִים הָהֵם וְגַם אֲזֹרִי כֵן אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֶל בָּנוֹת הָאָדָם וַיִּלְדּוּ לָהֶם הַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר מַעֲוֹלָם אֲנָשֵׁי הַשָּׁמַיִם:

תרגם יונתן שמחזי ועזאל אינון נפלו מן שמיא והוו בארעא ביומיא האיננון. אמר כי המלאכים שנפלו מקדושתן היו בארץ להוציא אותן שלמעלה שלא היו בארץ:

ספר הזוהר (אד"ר קמ"ד ע"א) הנפילים היו בארץ לאפקא אילין אחרנא דלא הוו בארעא עז"א ועזאל"ל היו בארץ בני האלהים לא הוו בארץ ורזא הוא וכלא איתמר. הנפילים היו בארץ. בארץ דייקא ובא להוציא את האחרים שלא היו בארץ. הנפילים הם עז"א ועזאל"ל שנפלו לארץ, ובני האלהים לא ירדו לעולם הזה. ויש סוד בעניין הזה שהתבאר במקום אחר.

המה הגבורים כד"א "ששים גבורים סביב לה". ואמר גבורים כי יניקתם מן הגבורה והם ס' עשרה בכל קצה וקצה משש קצוות וסובבים מטתו מלכות של מלך תפארת שהשלום שהיסוד שלו, כמה דאת אמר ויאסוף רגליו אל המטה:

ספר הזוהר (ח"א ל"ז ע"א) המה הַגְּבוּרִים שיתין הוו בארעא כחושבן דלעילא. "המה הגבורים" מהמיעוט שנאמר המה למדנו ששים היו כפי החשבון למעלה כתיב הכא המה הַגְּבוּרִים וכתוב התם ששים בַּגְּבוּרִים סביב לה. כתוב כאן המה הגבורים ואצל שלמה כתוב ששים גבורים סביב לה, מה שם ששים אף כאן ששים רבי יוסי אומר המה הַגְּבוּרִים אשר מעולם דיקא. רבי יוסי אומר המה הגבורים אשר מעולם אנשי השם, ולומד מכאן מעולם היינו מן המלכות הנקראת עולם ונקראת שם, ולא כמו עז"א ועזאל"ל שנפלו למעלה מהעולם:

מדרש רות (זו"ח פ"א) רבי יוסי ורבי יהודה אמרי כמה דאת אמר ששים בַּגְּבוּרִים סביב לה. (אד"ר קמ"ד ע"א) אשר מעולם מההוא דאקרי עולם כדתנינן ימי עולם. אשר מעולם מאותו מקום הנקרא עולם כמו שלמדנו "ימי עולם" רמז לששת ימי בראשית.

ענין אחר, "אשר מעולם" רמז ל"ז ע"ב כי הגבורים האלו יניקתן מן המקום שנקרא עולם והרמז לשכינה.

ספר הזוהר (בראשית ל"ז ע"א) אמר רבי יצחק מעולם דא הוא מטתו של שלמה דכתיב ששים בַּגְּבוּרִים סביב לה. אמר רבי יצחק, "מעולם" אשר בכתוב "המה הגבורים אשר מעולם", זה מטתו של שלמה שכתוב ששים גבורים סביב לה רבי אחא אמר כלהון בני האלהים אקרון. רבי אחא אמר כולם כל הששים גבורים נקראים בני אלהים. נקראת השכינה מטתו של שלמה, כי היא מטה מוצעת למלך שהשלום שלו הנקראת כסא ה'. "אנשי השם" הם הכחות הנשפעות ממדת הדין הנקרא שם:

ספר הזוהר (אד"ר קמ"ד ע"א) **אנשי השם מנהון נפקין רוחין ודינין לעלמא לאתדבקא ברשיעייא**. אנשי השם זו המלכות הנקראת שם וממנה יוצאים רוחות ודינים לעולם להתדבק ברשעים.

ענין אחר, "אנשי השם" שם ממש. רוצה לומר, שם בטומאה הנקרא לרבותינו ז"ל רוח מסאבא :

מדרש רות (זו"ח פ"א) **אנשי השם. מאי אנשי השם דאינון נפילין אוליפו בעלמא שם בכל מלה ומלה לאשלמא חרשייהו**. מהו אנשי השם הם הנפילים שלמדו בעולם שם טומאה בכל דבר ודבר להשלים כשפיהם. ומכאן תבין פירוש מלמד שמסר להם שם בטומאה כי הכשפים ומעשה השדים נשפעים מן המדה ההיא הנקראת רוח מסאבא. ומכאן תבין טעם גדול בפירוש המלות הזרות הנזכרים בלחשים הנזכרים בדברי רז"ל אף על פי שהדברים ההם אין להם פירוש אלא במלות עצמן ולחכימא ברמיזא. ובפסוק (שמות כב, כז) "מכשפה לא תחיה" נבאר יותר בגזרת האל :

וַיֹּאמֶר יְהוָה כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל יֶצֶר מְרִיבֵיבֹת לִבּוֹ רָק רָע כָּל הַיּוֹם:

אמר כי הפגם ההוא הגיע עד הארץ העליונה שזו ספירת המלכות.

וַיִּנָּזֶם יְהוָה כִּי עֲשֵׂה אֶת הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְּעַצֵּב אֶל לִבּוֹ:

ספר הזוהר (אד"ר קמ"ד ע"א) **וינחם ה' הא בזעיר אפין איתמר**. "וינחם ה'", זה בז"א נאמר. והבן זה ממה שאמרתי לך במקום אחר דהיינו מ"ש "אל לבו" היינו המלכות היא מדת הדין (לבוש).

ספר הזוהר (שם קל"ו ע"א) **ובהאי תליין ימינא ושמאלא נהורא וחשוכא רחמי ודינא וכל ימינא ושמאלא נהורא וחשוכא רחמי ודינא** ל"ז ע"ג **בהאי תליא ולא בעתיקא**. ובז"א תלויים ימין ושמאל אור וחשך רחמים ודין בה תלויים היינו בז"א, ולא בעתיקא היינו באריך אנפין והבן זה מאד.

"אשר עשה את האדם בארץ" להוציא אדם של מעלה תפארת שלא היה בארץ שנאמר (יחזקאל א, כו) כמראה אדם עליו והבן זה.

"ויתעצב אל לבו" כביכול לבו שזו המלכות והשכינה לקה עמהם כמו משל המטרונא שנרדית עם התינוק שקלקל כי נמנע השפע מלבוא אליו אליה כענין (ישעיה סג' י') "והמה מרו ועצבו את רוח קדשו :

ספר הבהיר (אות קלד) אמר רבי רחומאי כבוד ולב הן אחד אלא שהכבוד נקרא על שם מעלה ולב איקרי על שם פעולת מטה והיינו כבוד השם והיינו לב השמים. נקראת השכינה שהיא כבוד ה' בשם לב כי היא כלולה מל"ב נתיבות והלב נוטה בצד צפון כי משם עיקר קבלתו. וגם רבותינו ז"ל מנו במסכת אהלות ששה איברים בלב שמונה שם רמ"ח איברים רמז כי הוא כלול משש קצוות :

ספר הבהיר ומאי לב זו המלכות זה היינו דכתיב עד לב השמים היא לב של התפארת הנקרא שמים ובו כלולים ל"ב נתיבות פלאות חכמה. וכבר ידעת כי השמים שם לתפארת ישראל והבן. כי אין בכל האותיות אות שישמשו בה אותיות יה"ו שהם סוד השם הגדול יתעלה רק אותיות לב באמרך לי לה לו. בי בה בו. רמז כי השם הגדול יה"ו נקרא בשם הנכבד ל"ב כי שמי בקרבו :

ספר הבהיר (אות קל) מאי ניהו מלא כל הארץ כבודו? אלא כל אותה ארץ מלכות שנבראת ביום ראשון שהיא למעלה כנגד ארץ ישראל מלאה מכבוד השם ומאי ניהו חכמים דכתיב כבוד חכמים ינחלו (משלי ג' לה). וכתיב ברוך כבוד יי' ממקומו (יחזקאל ג' יב). ומאי הוי כבוד יי' זה. משל למה הדבר דומה למלך שהיתה לו מטרוניתא בחדרו שכל חייליו משתעשעין בה והיו להם בנים ובאים כל היום לראות פני המלך ומברכים אותו

אמרו לייז ע"ד לו אנה אמנו אמר להם לא תכלו לראותה עתה. אמרו ברוכה תהא בכל מקום שהיא. ומאי דכתיב ממקומו מכלל דליכא דידע את מקומו. משל למטרוניתא שבאה ממקום רחוק ולא ידעו מהיכן באת עד שידעו שהיא אשת חיל נאה והגונה בכל מעשיה. אמרו זאת ודאי מצד האור נלקחה כי במעשיה תאיר העולם. שאלו אותה מאין את אמרה להן ממקומי. אמרו אם כן גדולים אנשי מקומך ברוכה תהיי ומבורך מקומך וכי אין כבוד ה' אחת מצבאותיו לא גרע אמאי מברכים לה אלא משל למה הדבר דומה למלך שהיה לו גן נאה וחוף לגן בקרוב ממנה חתיכת שדה ואם השקה את הגן בתחלת שקיותיו הלכו להם המים על כל הגן אך אותה חתיכה של שדה לא שקתה שהיא אינה דבקה אף על פי שהכל אחד הוא לפיכך פתח לה מקום והשקה אותה לבדה. וזה המאמר הוא כמבואר רק אני צריך לעורר על הטעם שנתן מפני מה מברכים המדה הזאת העשירית וקבעו לה ברכה בפני עצמה יותר משאר המדות אחרי שכלם מתברכות מן הסבה הראשונה יתעלה ויתברך. והמשיל משל למלך שהיה לו גן וכו' והענין הוא סוד גדול מאד כי המדה הנזכרת אין קבלתה ודביקותה עם הבנין כשאר המדות שלפניה כענין האתרוג שאינו נאגד עם הלולב ומיניו. וכענין שמיני עצרת שהוא תשלומין דראשון ורגל בפני עצמו כי הוא אצילות הראשונים ואיננו באחדות שלהן לכן צריכה לברכה כדי שתתיחד עם הבנין כענין שנאמר על הנער הידוע ונפשו קשורה בנפשו. ועוד מפני שהיא בסוף הבנין כענין שנאמר ורוב מקצצי הנטיעות בה קצצו על כן המשיך לה ברכה בפני עצמה. +

והבן היטב מה שאמרו לייז ע"א רבותינו זכרונם לברכה על ענין זה בספר הזוהר (בראשית י"ח ע"א) **קישורא דייחודא דעלמא עילאה עד הכא**. תרגום - קשר היחוד של העולם העליון עד כאן איהו חי עלמין תמן אסתיים ואתקשר עלמא עילאה בייחודא דיליה. עד היסוד הוא חי העולמים שם מסתיים היסוד ונקשר העולם העליון על ידו **ובין כך איקרי מקום אחד דכתיב ויקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד**. ולכן נקרא היסוד מקום אחד, שנאמר "ויקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד" **כל דהין וכל שייפין מתכנשין תמן והו כולהו ביה חד בלא פירודא כלל**. וכל המדרגות וכל האברים מפרצוף ז"א מתקבצים ביסוד, וכולם נעשו בו אחד בלי פרוד כלל ולית דהא דאתייחדן בייחודא חד אלא האי. ואין מדרגה שתתיחד שם ביחוד שלם אלא רק מדרגה זו וביה אתכסיין כולהו באורח סתים בתיובתא חד. ובו מתכנסים כל האורות בדרך סתום בהשתקקות אחת.

ובמקום אחר בספר הזוהר (אד"ז ר"צ ע"ב) כתוב בענין שני ההי"ן של שם המיוחד שהראשונה רמז לבינה והשניה לכנסת ישראל. אמרו שם בזה הלשון **שלמה מלכא תיקונא קדמאה דלי ואמר הנך יפה רעיתי מהאי הוה**. התיקון הראשון שגילה שלמה המלך ואמר "הנך יפה רעיתי", מזה היה, דהיינו ה' ראשונה שהיא אימא ותיקונא תניינא קרי כלה. ותיקון שני שאמר אתי מלבנון כלה **דאיקרי נוקבא דלתתא** שהיא הנוקבא שלמטה שהיא ה' אחרונה הנקראת כלה **ה' קדמאה לא איקרי כלה ה' בתראה איקרי כלה לזימנין ידיעין לזימנין ס' יאין דהא זימנין ס' יאין אינון דדכורא לא מתחבר עמה ואסתלק מינה**. ה' ראשונה אינה נקראת כלה, אלא רעיתי, וה' אחרונה נקראת כלה לזמנים ידועים ולזמנים רבים, כי הרבה זמנים יש שהזכר דהיינו ז"א לא מתחבר עמה ומסתלק ממנה **ועל ההוא זימנא כתיב ואל אשה בנדת טומאתה וומר**. ועל הזמן ההוא שאינו איתה כתוב "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב" **בשעתא דאתדכאה נוקבא דדכורא בעי לאתחברא עמה כדין איקרי כלה**. בשעה שהנוקבא נטהרת והזכר רוצה להתחבר עמה אז נקראת כלה **כלה ממש**. כי באה ככלה ממש אבל האי אימא לא אפסיק רעותא דתרוייהו לעלמין כחד נפקין וחד שריין לא פסיק דא מן דא ולא אסתלק דא מן דא. אבל אמא זו ה' ראשונה לא נפסק רצון שניהם של אבא ואימא לעולם, כאחד יוצאים וכאחד שורים לא נפסק הייחוד זה מזה ולא מסתלק זה

מזה **וּלְאֵין כֵּךְ כְּתִיב וְנִהַר יוֹצֵא מֵעֵדֶן יוֹצֵא וְדָאִי וְלֹא אִפְסִיק**. ומשום כך כתוב "ונהר יוצא מעדן", יוצא תמיד, בלשון הווה ממושך, ואינו נפסק **וְכְתִיב וְכִמּוּצָא מִים אֲשֶׁר לֹא יִכְזְבוּ מִימִיו**. וכתוב "וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו" (ישעיה נח' יא') **וּלְאֵין כֵּךְ כְּתִיב רַעִייתִי בִּרְעוּתָא בִּאֲחוּה שְׂרִיין בִּאֲחֻדוּתָא שְׁלִימָתָא**. ומשום זה כתוב רעייתי מלשון רעותא שהוא רצון, ששורים ברצון של אחוה ואחדות שלמה **אֲבָל הֵכָא הָאִי כֻלָּה כִּד אֲתִי דְכוּרָא לֵאחֲחֵבְרָא עִמָּה הִיא כֻלָּה**. אבל כאן ה' אחרונה הנקראת כלה כי כשבא הזכר להתחבר עמה היא כלה ממש עד כאן.

ונראה לי כי לזה כיון בעל ספר יצירה בספרו הנכבד באמרו עשר ספירות בלי מה. עשר ולא תשע עשר ולא אחת עשרה וכו'. כי אע"פ שהייחוד העליון הוא עד יסוד עולם אין להוציא ולהפריד הכלה מן הבנין כי גם זאת מעם ה' צבאות יצאה. ל"ח ע"א ולזה אמר י' ולא תשע כי היא מחוברת בבנין ומשלמת הכל. ועוד אמר עשר ולא אחת עשרה כי אע"פ שאצילותן מאין סוף יתעלה אינו נגדר במנין מצד עצמו יתעלה עד כאן. וכשתבין זה המאמר תבין כל מה שכתבנו והמשכיל יבין.

הנה נתבאר תוך דברינו פירוש כבוד ה'. וזהו מלך הכבוד והרמז לתפארת ישראל שנאמר ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה. והוא שנאמר (תהלים כט, ג) "אל הכבוד הרעים"²⁴⁰. ספר הזוהר (ח"א ל"א ע"א) **אל הכבוד הרעים כד"א ורעם בורותיו מי יתבונן דא סטרא דאתיא מַלְכוּתָא ונפקא מיניה**. "אל הכבוד הרעים" קשה שהרי אל הוא חסד, והרעים היא פעולה של גבורה? ומתקן שהוא כמו שכתוב "ורעם גבורותיו מי יתבונן" (איוב כו' יד). הבינה נקראת מי והיא שורש הגבורות, כך "אל" שהוא החסד כשהוא מתגלה במלכות היא נקראת "אל כבוד", והיא כידוע נבנית מן הגבורות ולכן כתוב "הרעים".

ענין אחר נורא מאד, "ויתעצב אל לבו" כי מאמר "נעשה אדם" היה מאמר המדה הנקרא לב דהיינו מלכות.

בראשית רבה (ח, ג) רבי אמי אמר בלבו נמלך משל למלך שבנה פלטירין על יד אדריכל ראה אותה ולא ערבה לו על מי ראוי להתרעם לא על אדריכל אתמהא כד "ויתעצב אל לבו":

ספר הזוהר (אד"ר קמ"ד ע"א) **וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ**. "וינחם יי' כי עשה את האדם בארץ". **וינחם יי' נאמר בז"א לאפוקי אדם דלעילא דלא הוה בארץ**. מלת בארץ באה להוציא את האדם העליון שלא היה בארץ **ויתעצב אל לבו ויעצב לא נאמר אלא ויתעצב דאיהו אתעצב דביה תליא מילתא לאפקא מאן דלא אתעצב**. "ויתעצב אל לבו". ויעצב לא נאמר דהיינו שעצב אחרים, אלא ויתעצב, שנתעצב בעצמו לפי שבו תלוי הדבר להוציא מי שאינו נעצב **ויתעצב אל לבו בלבו לא כתיב אלא אל לבו כמאן דמתעצב ומקבל למריה דאמר חזי האי לליבא דכל ליבין**. "ויתעצב אל לבו" בלבו לא כתוב אלא אל לבו כמי שמתעצב לאדונו, כי הראה זה ללב של כל הלבבות דהיינו המלכות.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱמֻנָה אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נִזְוַמְתִּי כִּי עָשִׂיתִם:

....אשר בראתי מעל פני האדמה להוציא אדם של מעלה תפארת שלא היה באדמה:

וַיִּזְוּ מִצָּא זֶזֶן בְּעֵינֵי יְהוָה:

²⁴⁰ כבוד זו המלכות, אל הכבוד הוא הת"ת, הרעים דהיינו הפעיל הגבורות על המלכות.

כבר רמזנו כי בהתבטל התחתונים כביכול גם העליונים מתבטלים, על כן רמז כי לא נתבטלו לגמרי כי ל"ח ע"ג נח נשאר לקיום מין האדם וכן מכל מין ומין להחיות זרע על פני כל הארץ.

ספר הזוהר (אד"ר קמ"ד ע"א) ויאמר יי אמתה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה וי. הביאור כאן פשוט. ומה שכתוב מעל פני האדמה לאפקא אדם דלעילא. בא למעט אדם של מעלה שזו ספירת התפארת שלא נגזר עליה להתבטל ואי תימא אדם דלתתא בלחודוי. לאו לאפקא כלל. שואל ואם תאמר שעל אדם של מטה הגשמי בלבד נגזר ותו לא? ועונה: משום דלא קאים דא בלא דא. אין הדבר כן, כי העולם הרוחני עומד על הגשמי ובהתבטל הגשמי מסתלק הרוחני ואלמלא החכמה הסתומה מהכל דהיינו מוחא סתימא המאירה תדיר למלכות היה הכל חוזר לשורש והעולם היה מתבטל הדיא הוא דכתיב, אני חכמה שכנתי ערמה, אל תקרי שכנתי, אלא שכנתי זה שכתוב "אני חכמה שכנתי ערמה" (משלי ח' יב'). אל תיקרי שכנתי אל שכנתי, שהחכמה הסתומה גורמת למלכות הנקראת ערמה שתשכון במקומה ואלמלא האי תקווא דאדם, לא קאים עלמא. ואלמלא אדם התחתון לא היה אדם העליון ולא היה קיום למלכות הנקראת עולם הדיא הוא דכתיב, יי בחכמה יסד ארץ. זה הפירוש למ"ש "יי בחכמה יסד ארץ" (משלי ג' יט'). אריך אנפין בחכמה הסתומה שלו יסד את המלכות הנקראת ארץ וכתב ונח מצא חן בעיני יי ונאמר "ונח מצא חן בעיני יי" שבסיבתו נתקיימה התפארת ומימלא המלכות.

נח

ותשזות הארץ לפני האלהים ותמלא הארץ זחמס:

127

ו, יא

אמר כי הארץ העליונה המלכות נשחתה בחטא האדם. ולשון השחתה מלשון: "חבר הוא לאיש משחית" (משלי כח' כד), וכן "כי שחת עמך" (שמות לב, ז) והכוונה הפריד ההיות דהיינו הרחיק את התפארת מן המלכות. וכן "בנים משחיתים" (ישעיה א' ד'), "לא תשחית את עצה", ו"שחת ארצה", "שחת לוי".²⁴¹ וטעם "והנני משחיתם את הארץ" (ו, יג) עם הארץ כמו שאמרו רבותינו ז"ל בבראשית רבה (לא, ז) משל לבן מלך שהיתה לו מניקה, כל זמן שהוא סורח היתה מניקתו נרדית. ונקראת המלכות מניקה כי משם יונקים הכל, כד"א "טוב הארץ שזו המלכות תאכלו" (ישעיה א, יט). ופירוש "ותמלא הארץ חמס" כענין "ותבאו ותטמאו את ארצי ונחלתי שמתם לתועבה" (ידמיה ב, ז) וכתב "וישימו ארץ חמדה לשמה" (זכריה ז, יד) ופירוש חמדה כלולה, ויכל אלהים כמו דתרגם ירושלמי וחמיד²⁴²:

ויאמר אלהים לנז קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ מפנייהם והנני מיטזותם את הארץ:

ו, יג

מדת הדין נקראת ל"ח ע"ד "קץ כל בשר" כעניין נוטל רשות ונוטל נשמה²⁴³ והיא ממונת ליפרע מן הרשעים וכו'. ובעבור כי אינה פועלת בלתי רשות כענין שנאמר "אם ישוך הנחש בלא לחש", (קהלת י, יא) רוצה לומר עד שלושין לו מלמעלה, על כן אמר "בא

²⁴¹ מלת שחת תרמוז לכך שהמלכות יוצאת לגלות להיות כתר דבריהא, ראש לשועלים. הנה היא אחרונה ב"ס ולכן רמוז באות ת. וזהו הרמז כאן במלת שחת שח ת דהיינו שהמלכות שחה לעפר מחמת חטאי התחתונים. עוד, "משחית" הוא כח מכחות הס"א ועליו אנו אומרים בתפלת ערבית "והוא רחום...ולא ישחית".

²⁴² ותרגם אונקלוס "ויכלו השמים" ואשתכללו. והכוונה שבעת שהמלכות מיוחדת עם הו"ק היא נקראת "ארץ חמדה" וזהו ארץ שחמדה אבות הם החג"ת.

²⁴³ בבא בתרא (טז ע"א) "תנא יורד ומתעה ועולה ומרגיז נוטל רשות ונוטל נשמה".

לפניי" ליטול רשות להשמידם על מעשיהם הרעים. זהו סוד "וגנב יבא פשט גדוד בחוץ" (הושע ד' א') והבן כל הפסוק היטב²⁴⁴. בראשית רבה (נא, ג) אמר רבי חנינא בן פזי אין דבר רע יורד מלמעלה. אתיבון והכתיב אש וברד שלג וקיטור (תהלים קמח' ח'). אמר להם רוח סערה היא שעושה דברו.

"כי מלאה הארץ חמס" כל זה הוא מן הקטרוג שהיתה מדת הדין מקטרגת כי בחטאם נתמלאה הארץ חמס וינקה מכחות הטומאה תחת כחות הקדושה והטהרה²⁴⁵ :

ספר הזוהר (נח ט"ג ע"א) תא חזי אף הקדוש ברוך הוא אמר לנח קץ כל בשר בא לפני. בא וראה אף הקב"ה אמר לנח "קץ כל בשר בא לפני" מאי איהו דא איהו קץ דאחשיך אפיהו דברייתא. ושואל מי הוא? ועונה זהו הקץ שהוא מחשיך פני הבריות ומחיתן, היינו מלאך המות בא לפני מכאן אוליפנא חייבי עלמא מקדימין ליה ומשכאן ליה עלייהו לאחשוכא לון. מכאן למדנו שרשעי העולם בעוונותיהם מקדימים את מלאך המות ומושכים אותו עליהם להחשיך פניהם ולהמיתם דכיון דיהבי ליה רשו נטיל נשמתין ולא נטיל עד דיהבי ליה רשו. מכיון שנותנים לו רשות מלמעלה נוטל את הנשמה, אך לא יכול ליטול עד שמקבל רשות ועל דא כתיב בא לפני ליטול רשו לאחשוכא אפיהו דבני עלמא ו[א]ין כך והנני משחיתם את הארץ ועל זה כתוב "בא לפני" ליטול רשות להחשיך פניהם של בני העולם, ולכן כתיב "הנני משחיתם את הארץ".

עֲשֵׂה לָךְ תַּבַּת עֲצֵי גֹפֶר תַּעֲשֶׂהָ אֶת הַתַּבָּה וְכָפַרְתָּ אֹתָהּ מִבַּיִת וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר:

ו, יד

צוהו להסתר מפני מדת הדין כד"א חבי כמעט רגע עד יעבור זעם (ישעיה כו, כ). בא בצור והטמן בעפר מפני פחד ה' (ישעיה ב, י) וכעניין "ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר" (שמות יב, כב) ושם התבאר. כי כיון שניתן רשות למחבל לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע גם כי צריך לחלוק לה למדת הדין כבוד²⁴⁶ וזה יתבאר עוד בגזירת האל²⁴⁷ :

²⁴⁴ כתב הלבוש: והבן כל הפסוק היטב. רישא דקרא ונגלה עון אפרים ורעות שומרון כי פעלו שקר וגנב יבא וגו'. רישא בלשון רבים וסיפא בלשון יחיד והבן. נראה להוסיף שכוונת הרב על מילת "בחוץ" כמ"ש לא יגורך רע, לא יתיצבו הוללים לנגד עיניך וכו'. ואלו דברי הרב בהמשך.

²⁴⁵ כתב הלבוש: וינקה מכחות הטומאה תחת כחות הקדושה והטהרה. פ"י כי כאשר אין אדם צדיק בארץ לעוררה בצדיק העליון הנה כחות הטומאה שהם שלוחי הדין מתעוררין וממהרין ליכנס ולהטיל זוהמתן בקיטרוגן מכה הנחש העליון הדין הקשה ולעשות מלאכתן וכפי הדין. אזי הלבנה תעמוד על כוונתה הראשונה להאיר להם ולהשגיח עליהם לפעול על ידם כפי כחם לפי הדין הנגזר ממדת הדין העליון (בינה) לסלקה מהשפעת הרחמים ופעולות הכחות הקדושות שהם שלוחי הרחמים. וזהו עניין היניקה וההשפעה שאומר בכל מקום על דרך משל שהיא יונקת מהם והשפעתן בה. ועניין הרידוי וההשחתה ג"כ עד"מ כאילו צר המנהיג על עניין זה כי תשתוקק לשוב אל בעלה הראשון ועל אלה תרגז הארץ לנקום נקמתה בבנים כדי שישוּבו מדרכם הרעה. והארכתי בזה כדי שלא תבא לכלל טעות ולטעון מי יתן טהור מטמא ושיש כאן חסרון במינקת ח"ו, רק החסרון בבנים המשחיתים.

²⁴⁶ גם כי צריך לחלוק לה כבוד פ"י להכנע למדת הדין כטעם כריעת מודים וזהו ג"כ טעם ההסתרה מפניה: ²⁴⁷ בפרשת בא. וכתב שם ובמדרש רות (זו"ח פ"א טור ג') בזמן שהרעב בעיר לא יראה אדם עצמו ולא יהלך יחידי בעיר מפני שמלאך המות נמצא שם ויש לו רשות להזיק, ועל דא כתיב ויאמר יעקב לבניו למה תתראו. כיצא בו בזמן שהדבר בעיר יסגור אדם עצמו ולא יתראה בשוק כי כיון שנתן רשות למחבל מי שפוגע בו ניזוק ואיהו מתחייב בנפשו. והרב ז"ל כתב ואתם לא תצאו הזהיר הכתוב את ישראל שלא יצאו מפתח ביתם בלילה ההוא לפי שהקב"ה עובר במצרים כמלך שעובר ממקום למקום ואיספקלטורין שלו לפניו שלא יפגע בו אדם ולא יסתכל בו שנאמר ובי"י אלהי כל קדושים עמך (זכריה יד' ה') וכן ושמתוך בנקרת הצור להגן עליו מפמליא של מעלה. ע"כ. והן אמת שזו גמ' מפורשת בבבא קמא (דף ס' ע"ב) "לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב שנאמר ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר תנו רבנן דבר בעיר כנס רגליך שנאמר ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר ואומר לך עמי בא בחדריך וסגור דלתך וגו'. כתב שם מרן הבן איש חי בפירוש בניהו: "ואומרים הרופאים מעשה בדרך משל ומליצה, פעם אחת היה חולי הקוליר"א בעיר אחת גדולה, וקודם שנתחזק החולי מצא אדם אחד את המשחית הממונה על חולי הקוליר"א, ואמר לו כמה נפשות אתה רוצה ליקח, ואמר חמשה אלפים, וסוף דבר מתו באותה העיר ט"ו אלפים באותו החולי, וימצא האיש ההוא לאותו המשחית, ויאמר לו למה שקרת, שאמרת אתה שליח על מספר חמשה אלפים, ולקחת ט"ו אלפים, והשיב לא שקרתי, כי לא לקחתי בחרבי על ידי אלא רק חמשה אלפים, ואותם העשרה מתו מחמת רוב הפחד והבעתה שהיה להם בעבור החולי הזה בעיר, עד כאן משל הוא בדרך מליצה, להודיע שיש נספה בלא משפט מחמת פחד והבעתה, ולכן טוב לברוח למקום רחוק, כדי שלא ישמע באזניו, ולא יראה בעיניו, החולי השולט בבני אדם, ויבא לידי פחד והבעתה, ואז ילקח

ספר הזוהר (נח ס"ג ע"א) תנינן בזמנא דמותא אית במתא או בעלמא לייט ע"א לא יתחזי בר נש במתא בלין דאית ליה רשו למחבלא לחבלא כולא. למדנו, בזמן שיש מגפה בעיר או בעולם לא יראה אדם בעיר, מכיון שיש רשות למחבל להשחית הכל בלין כך אמר ליה קדוש ברוך הוא לנח בעי לך לאשתמרא לך ולא תחזי רמך קמיה דמחבלא דלא ישרוט עלך. לכן אמר הקב"ה לנח אתה צריך להשמר לך ולא תראה עצמך לפני המחבל כדי שלא ישרוט עליך ואי תימא מאן יהיב הכא מחבלא הלא מיין הוה דאת ברו. ואם תאמר מי נתן כאן את המשחית לחבל שלא שמענו שחיבל, והלא רק מי המחבל אתגברו ושטפו הכל תא חזי, לית לך דינא בעלמא או כד אתחמי עלמא בדינא דלא אשתכח ההוא מחבל דאזיל בלין אינון דינן דאתעבידו בעלמא. ומתקן, בא וראה אין לך דין בעולם או כאשר העולם נמצא בדין כגון צונאמי וכו' שלא נמצא שם המשחית שהולך בתוך אלו הדינים הנעשים בעולם אופ הכי טופנא הוה ומחבלא אזיל בלין טופנא ואיהו איקרי הכי²⁴⁸. גם כאן היה מבול והמשחית הלך בתוך המבול והוא נקרא כך בשם מבול ועל דא אמר הקדוש ברוך הוא לטמרא רמיה ולא יתחזי בעלמא בשוקא. ולכן אמר הקב"ה לנח שיטמין עצמו בתוך תיבה ולא יראה בעולם בשוק ואי תימא האי תיבותא איתחזי בעלמא ומחבלא אזיל בלין? ואם תשאל והרי התיבה נראתה בעולם, אם כן בהכרח המשחית הלך בתוכה? ומשיב כל זמנא דלא מתחזי אפי בר נש קמיה מחבלא לא יכיל לשלטאה עליה. כל זמן שלא נראים פני אדם לפני המלאך המשחית לא יכול לשלוט עליו מנלן ממצרים דכתיב מנין לך הוכחה? ומשיב: ממצרים שנאמר ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר. מאי טעמא כיון דמחבלא הוה אשתכח ויכיל ליה לחבלא לא אצטריך לאתחזאה קמיה. מה הטעם שלא לצאת מפתח הבית עד בקר? ועונה, כיון שהמשחית נמצא שם ויכול לחבל למי שנראה לפניו, לכן אין צריך להראות לפניו בלין כך הוה ליניז נח וכל אינון דעימיה בתיבותא ומחבלא לא יכיל לשלטא עליהו. ולכן נח וכל אותם שהיו עמו, גנזים היו בתיבה והמחבל לא יכל לשלוט עליהם: ובמדרש רות (זו"ח ע"ז) בזמן שהדין בא בעיר יסלק אדם עצמו מאותה העיר שכיון שניתן רשות למלאך המשחית אינו חושש לכל אדם בכל איש שפליע בו יש לו רשות להזיק²⁴⁹. ובפרק הכונס צאן לדיר (ב"ק ס ע"א) תמצא רמזים לענינים אלו. וטעם "וכפרת אותה מבית ומחוץ בכופר" פשטו ידוע. ונרמז בו עוד סוד כד"א (שמות ל, יב) "איש כפר נפשו" שלא תשלוט מדת הדין עליהם. והבן אמרו מבית ומחוץ. כי יש דינים פנימיים וחיצוניים והכופר בא לרצות אותם.

וְאֵנִי הִנְנִי מְבִיא אֶת הַמִּבּוּל מֵיָם עַל הָאָרֶץ לְשִׁחֹת כָּל בָּשָׂר אֲשֶׁר בּוֹ רוּחַ חַיִּים מִתְּנוּחַת הַשָּׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר בָּאָרֶץ יָגוּעַ:

ו, יז

וטעם "ואני הנני מביא" כתב הרב הגדול ז"ל הרמב"ן ועל דרך האמת הוא כמו (ויקרא כו, כח) "ויסרתני אתכם אף אני" יאמר אף אני תהיה ידי בהם על שהשחיתו את הארץ וכבר ידעת פירוש מלת אני שזו השכינה.

חס ושלום, והשי"ת ברחמיו יבטל כל גזירות קשות ורעות מעלינו ומעל כל ישראל, ולא ישמע שוד ושבר בגבולינו ובגבול כל עמו ישראל, ובלע המות לנצח, ולא נוסף לדאבה עוד. אמן כן יהי רצון:

²⁴⁸ ואיהו איקרי הכי. פי' המחבל נקרא כמו הדין הנעשה והמחבל דהכא נקרא טופנא:

²⁴⁹ כי כל איש שפוגע בו וכו' : והבן אומרו מבית ומחוץ. פי' שרומז לפנימיים וגם לחיצוניים שהם כחות הדין שצריך לרצות שניהם ולהעמידם על תיקונם הראשון ואז יתכפר וכעניין שאמר בדף י"ט ע"ג לעבדה מבפנים ולשמרה מבחוץ שלא תינק מכחות הטומאה:

ספר הזוהר (נח ס"ג ע"ב) **אמר רבי חייא נח** ל"ט ע"ב **דהוה איש צדיק אמאי לא בטיל מותא מעלמא אלא בלין דעד לא פסקה זוהמא דעלמא**. אמר רבי חייא נח שהיה איש צדיק למה לא נתבטל המות מהעולם. אלא לפי שעדין לא פסקה זוהמא מן העולם **ועוד דאינון לא הוו מהמנין ביה בקב"ה וכולהו אחידן בטרפי אילנא דלתתא והא איתמר**. ועוד טעם שהדורות שאחר המבול לא היו מאמינים בקב"ה וכולם אחוזים היו בעלי האילן למטה דהיינו בכוחות הטומאה. ואפשר עוד כי הספור הזה סיפור המבול ירמוז לסוד היובל הגדול שישוב הכל לתשובה אל הבינה הרמוזה בתיבה, וזה טעם "חמשים אמה רחבה" הרומזים לחמשים שערי בינה. ומלת רחבה כד"א (בראשית לו, לז) "מרחובות הנהר" שזו הבינה. וטעם תחתיים שניים שלישים תעשה רומזין לשלשה עולמות ב"ע שישובו כלם לתיבה מלכות דאצילות הנזכרת.

וטעם "בא אתה וכל ביתך אל התיבה" כי אז כאשר הכל יחזור אל היובל הגדול יכלה גלגול הנשמות, וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח.

וטעם "ארבעים יום וארבעים לילה" תבין מסוד "ארבעים יכנו" ומסוד "ארבעים יום יום לשנה", והפך זה "ויהי שם עם ה' ארבעים יום". כטעם ארבעים סאה²⁵⁰ של מקוה טהרה והבן זה. מספר ארבעים בא מד' רגלי המרכבה שהם חגת"ם ובהם י"ט. עוד, מספר ארבעים בא מד' רוחות העולם שכ"א מהם כלול מ'. החוטא פוגם במרכבה ומשם עונשו.

וטעם "והקימותי את בריתי אתך" כתב הרב הגדול הרמב"ן ז"ל "על דרך האמת הברית מעולם"²⁵¹ היא המלכות נקראת ברית והיא נאצלה מן התפארת הנקרא עולם והמלה נגזרת כלומר משורש של מילת בראשית מלשון "בראשית ברא אלהים" כי בראשית אלו אותיות ברית אש והנה בריתי כמו ברייתי והמלה סמוכה אינה שם עצם אלא ברית של. כי היא המלכות סמוכה לעולמים²⁵² לתפארת והיסוד הנקראים עולם וחי העולמים שהיו לפנינו שהם נאצלו לפני המלכות יצוה שתקום המלכות ותהיה עם הצדיק יסוד וכן "ואני הנני מקים את בריתי אתכם" (בראשית ט' ט') "בריתי היתה אתו" (מלאכי ב, יח) והמשכיל יבין²⁵³ עד כאן :

²⁵⁰ כטעם ארבעים סאה של מקוה טהרה וכו'. סוד הארבעים רמז לד' רגלי המרכבה שכל אחד כלול מעשר והעובר עבירה גורע ומקצץ מן המרכבה העליונה כדלקמן בע"א הסמוך וגורם מניעת השפע הטוב מד' רגלי המרכבה ומגביר ד' הקליפות שכנגדן בכחות הטומאה על כן מכין החוטא ארבעים מדה כנגד מדה שהוא הגביר את הארבעים החיצוניים רק שהיה חסר אחת לטעם המבואר למעלה בדף כ"ט ע"א ומעתה תבין כל מה שרמז הרב בכאן בסוד העונשים במספר ארבעים ובהפך למזכים ולמטהרים במקוה טהרה במספרם כמשפט. ומצאתי מ"ל הזוהר ויהי הגשם ארבעים יום וארבעים לילה לקבל ד' סטרי עלמא בכל חד עשרה בגין דבר נש מד' סטרי עלמא אתברי והכל הולך אל מקום אחד ואולי כי לכן יצירת הולד במ' יום ואילו השחיתו את דרכם ולכן ירד עליהם המטר שהוא הרביעי ג"כ בדרך השחת' מ' יום ומ' לילה כימי יצירת הולד של הארץ בא וראה כמה צריך תשובה גדולה המוציא שי' לבטלה ורחמי השי' רבים שאינו חפץ במיתתן של רשעים :

²⁵¹ ועד"ה הברית מעולם היא פי' הברית שהוא העטרה המקבלת מהת"ת שנקרא עולם לפי שהוא קיום השש קצוות ועיקרם נמצא שהוא עיקר העולם והברית ממנה כי מאיש לוקחה זאת וברית לשון ברייה נגזר מלשון בראשית ברא שהוא לשון אצילות כמו שפי' לעיל בדף ג' ע"ג. ומה שאומר והמלה סמוכה ר"ל כל מקום שנאמר ברית עולם הוא סמוך שר"ל ברית של עולם אבל במוכרת היה במשמע ברית שהוא עולם :

²⁵² כי היא סמוכה לעולמים. פי' לת"ת ויסוד שנקרא ג"כ חי עולמים וצוה שתקום גם עתה עם הצדיק ר"ל הצדיק התחתון שהוא נח וע"י כן תתחבר ג"כ עם הצדק העליון כמו שהיתה סמוכה קודם המבול וזהו והקימותי את בריתי אתך :

²⁵³ כתב בספר שערי אורה (השער השני - הספירה התשיעית - יסוד) "ולפעמים נקראת מידת אל ח"י בתורה ברית. ודע והבן כי כל לשון ברית שבא בתורה הוא לשלוש מיני עניינים נחלק במשמעותו, והכול הוא אחד בחיבור. ואותן הג' מיני עניינים נחלקים לג' שמות אלו, שהם אדנ"י, אל ח"י, בינ"ה. וברית בינה הוא ברית הפה וברית הלשון וברית השפתים, שנאמר; על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית (שמות לד, כז). וברית אל ח"י הוא הנקרא ברית שלום, שנאמר; הנני נותן לו את בריתי שלום (במדבר כה, יג). וברית שבת וברית הקשת; וי"י יתברך נתן לנו ברית מיל"ה לזכותינו לאל ח"י. וברית אדנ"י הוא כנגד ברית התורה, שהיא נקשרת בין ברית אל ח"י ובין ברית אדנ"י. ובהיות אדנ"י נקשר באל חי ובבינה, אזי גם הוא נקרא בלשון ברית על שם שניהם, והסוד: ברית הלשון וברית המעו"ר. וזהו סוד ברית מילה בפריעה, מה שאמרו רז"ל: מל ולא פרע כאילו לא מל. כלומר, שהפריעה הוא סוד אדנ"י, וכשלא פרע הרי הוא חסר הספירה הראשונה שבה ייכנס להיכל יהו"ה יתברך. כי מאדני יכנס לאל חי, ומן אל חי לשם יהו"ה יתברך; ואחרי שלא פרע, אפילו לשם אל חי לא יכנס, כי חסר הפריעה שהיא שם אדני. ע"כ. כלומר המילה ברית תתכן לספירת המלכות, היסוד או הבינה.

וַיִּמְחוּ אֶת כָּל הַיָּקוּם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָרֶץ מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמְחוּ מִן הָאָרֶץ וַיֵּשְׂאָר אִף זֶז וַאֲשֶׁר אֹתוֹ בְּתֵכָה:

ז, כג

דרשו רבותינו זכרונם לברכה (סנהדרין קז ע"א) "וימחו מן הארץ לעולם הבא"²⁵⁴. רמזו לארץ החיים בינה והיא עולם הבא כד"א ושרשך מארץ חיים סלה (תהלים נב' ז'). חלקי בארץ החיים (תהלים קמב' ו'). ומארצו יצאו (יחזקאל לו' ב'). זהו ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ (ישעיה ס' כא'). ומה שאמרו רבותינו ז"ל בקידושין מטיבין לו ומאריכין ימיו ונוחל את הארץ:

וַיִּכְפֹּר אֱלֹהִים אֶת זֶז וְאֶת כָּל הַחַיָּה וְאֶת כָּל הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֹתוֹ בְּתֵכָה וַיַּעֲבֹר אֱלֹהִים רוּחַ עַל הָאָרֶץ וַיֵּשְׁכּוּ הַמַּיִם:

ח, א

אין להביא ראיה מזה ל"ט ע"ג הפסוק על כי השגחת השם יתעלה היא אפילו בפרטי החיות והבהמות כי ההשגחה היא על המין ולא על הפרטים שבמין אולם כאן היתה השגחה גם על הפרטים כי הבאים בתיבה היו לקיום המין וכל השאר נמחו במבול. ועל כן ההשגחה היתה בהן פרטית כי זכר את דבר קדשו שאמר והיה העולם והרצון אשר לו²⁵⁵ בבריאת העולם עלה לפניו ורצה בקיום העולם במינים אשר ברא בו. והנה ראה עתה להוציאם שלא יכלו בתיבה. ולא הזכיר העוף והשרץ כי זכירת החיה שוה עמהן ויגד עליו רעו ובשילוח הקן אבאר זה בגזירת האל²⁵⁶. ונתעוררו רז"ל על מלת ויזכור²⁵⁷ מפני שהמבול בא בכח מדת הדין כאשר פירשנו. ובעוד שהיה מכלה העולם נח היה בתיבה ולא היה לזכרון לפניו פירוש נח הסתתר בתיבה ולא נראה למזיק ואחרי עשותה פעולתה נזכר נח ועל כן כתיב ויזכור אלהים כי בכל המבול הזכר אלהים כאשר נפרש

²⁵⁴ וימחו מן הארץ לעולם הבא. הטעם שנמחקו לעולם הבא לפי שלא זכו לעשות רצון קונם שהוא העטרה בעוה"ז כמו שאמר בבהיר אם תזכו בזו השביעית אתן לכם שביעית לעולם הבא:

²⁵⁵ והרצון אשר לו וכו'. הרצון הזה הוא שיתגלה מדת טובו וחנינותו בברואים לא שהוא היה חסר דבר ח"ו רק רצונו כן שיזכו הברואים בעבודתו ומעתה סרה מפניו חלונות הפילוסופים ומה רצה בבריאתו עתה ולא מאז מקדם כי גם בזה ימצא לנו פדיום לבטלי ננחיל אמונה כוזבת אשר בה נפסד עולמנו באמור כי כן היה מאיתו על צד החיוב ועתה מחדשים מקרוב באו רבה אמונתו כי הוא פועל על צד הרצון הטוב ובה תגדיל תורה נעשה ונצליח:

²⁵⁶ ובשילוח הקן אבאר זה. והתבאר בפרשת כי תצא וכתב שם וז"ל: "וכבר ידעת מה שאמרו רבותינו ז"ל האומר על קן צפור יגיעו רחמין משתיקין אותו וכו' ואמרו בזה שני טעמים האחד מפני שעושה מדותיו של הקדוש ברוך הוא רחמים והם אינם אלא גזרות. ואחד מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית. ופירש הרב הגדול (הרמב"ן) ז"ל מפני שעושה מדותיו של הקדוש ברוך הוא רחמים ר"ל שמשמע מדבריו כי השגחתו יתעלה הוא בפרטים שבהם ואינו כן כי אינם אלא גזרות להדריכנו במדת הרחמים ולהסיר מלבינו המדות המגונות כמו האכזריות ודומיהן לא שכוונת המצוה יהיה לרחם על העופות כי אין השגחה בהן פרטית רק במין האדם לבד. אך לשון גזירות אינו מיושב היטב לפירושו אמנם הוא ז"ל פירש שלשון גזירה אינו רוצה לומר שלא יהא בו טעם שהרי בפרה אדומה אמרו רבותינו ז"ל חוקה חקקתי גזירה גזרתי ואף על פי כן אמרו רבותינו ז"ל כי יש בו טעם ונגלה למשה רבינו ע"ה ולפירוש הרב ז"ל אינו מיושב הטעם אחר שאמר מפני שהוא מטיל קנאה במעשה בראשית כי זה המאמר מורה כי ההשגחה היא בהם פרטית וטעם משתקין הוא מטעם הקנאה שהדבר בעצמו אמת כי הבורא ריחם עליהם אך אין לאומרו מטעם הקנאה שאם אינו משיגה בפרטיהם לא הוצרך לתלות טעם המניעות מפני הקנאה רק מפני שהוא משקר בתפלתו ולא היה לו לחלוק על מאמר מפני שעושה מדותיו של הקדוש ברוך הוא רחמים וכו'. ולפי הפירוש שפירש הרמב"ן ז"ל גם לפי המאמר שהבאנו למעלה במדרש רות נראה כי כוונת השלוח הוא כדי שתצטרע האם בהלקחה מעל בניה ובסבת השלוח והצער ההוא הרחמים באים לעולם לכל הצריכין ככתוב שם. ואם כן נצטרך לפרש מפני שעושה מדותיו של הקדוש ברוך הוא בענין אחר והוא שנראה מדבריו שכוונת המצוה היתה לרחם עליהם ואינו כן רק הכוונה היתה לצערה להשפיע רחמים בעולם וזהו ואינם אלא גזירות. והסברא נותנת כי אין מדרך הרחמנות כשהאם רובצת על האפרוחים לשלחה מעל בניה לשחטם. וכן מצאתי עוד לרבותינו ז"ל שקדתי ואהיה כצפור בודד על גג (תהלים קב' ח') מה הצפור הזה בשעה שאתה נוטל גוזליה היא יושבת לה בודדת כך אמר הקדוש ברוך הוא חרבתי את ביתי וכו'. אמנם הטעם אחר שאמר מפני שהוא מטיל קנאה זה יורה כי כוונת המצוה היתה על צד הרחמנות ובה נחלקין. ע"כ.

²⁵⁷ רז"ל על מלת ויזכור וכו' פ"י שהוא מלשון זכר כלומר שהשפיע הזכר שהוא רחמים בנקיבה שהיא מדת הדין.

הטעם לקמן בפסוק "לא יבצר מהם" שכתב הטעם שבמבול נזכר רק שם אלקים ובסדום שם הויה, כי במבול היתה השחתת העולם.

ספר הזוהר (נח ט"ד ב') **בין דנח הוה סתום מעינא, לבתר דאיתעביד דינא ושיצי עלמא ונח וזא מה כתיב ויזכור אלהים את נח**. כיון שנח היה נסתר מעיני המשחית לא נעשה בו דין, ולאחר שנעשה הדין ונחרב העולם ונח כעסו של מקום מה כתיב "ויזכור אלהים את נח" **דהא כד הוה שיצי עלמא לא אזכר דסתים מעינא הוה**. כי עד עתה כשחרב העולם לא נזכר נח לפי שהיה במחבוא מעיני המשחית **ורזא דא אוליפנא קב"ה סתים ולייא**. וסוד זה למדתי שיש להקב"ה שני שמות סתום שם הויה"ה שלא מוזכר בפה, וגלוי שם אדני"י שמותר להזכירו **לייא דא הוה בי דינא סתים הוה אתר דכל ברכאן נפקין מתמן**. שם הגלוי הוא אדנות והוא נקרא בית הדין, ושם הסתום הוא שם הויה"ה שכל הברכות יוצאות משם **ובין כך כל מילוי דבר נש דאינון בסתימו ברכאן שרי עליהו וכל דאינון באתלייא ההוא אתר דבי דינא שרייא עלויה בן דאיהו אתר באתלייא²⁵⁸ וכולא הוה ברזא עילאה בלונא דלעילא**. ולכן כל ענייניו של אדם שהם סמויים מן העין שורה עליהם הברכה, וכל הדברים שהם בגלוי שורה עליהם מקום בית הדין שהוא המלכות, וכל מה שנעשה למטה הוא בסוד עליון כדוגמת מעלה.

ויבן נח מזבחו ויקחזז מכל הבמה הטהרה ומכל העוף הטהור ויעל עֹלֹת בְּמִזְבְּחוֹ:

ח, כ

קרבתו של נח גם הוא היה קרבן תודה כמו שאמרו רז"ל בפרקי רבי אליעזר (סוף פרק כג) "ישב נח ודרש ואמר הקדוש ב"ה הצילני מן מי המבול והוציאני מן המסגר הזה אני חייב להקריב לו קרבן. מה עשה נח לקח מן לייט עי"ד הבהמה הטהורה שנים ומן העופות שנים. מה עשה הקדוש ברוך הוא פשט ידו ונשבע לנח שלא להעביר מי המבול לעולם ונתן אות בקשת ברית שבועה לעולם לעד".

ובאמרו "ויבן נח מזבח לה' " לה' דייקא שזו ספירת התפארת שהתרחקה מהמלכות בחטאי בני האדם רמז ענין גדול שרמזוהו רז"ל כי בעבור חטאו של אדם נסתלק שכינה מן התחתונים בא שת והורידה. בא אנוש וסילקה וכו' ועתה בא נח והורידה והזמין לה מקום למטה כאמרו ויבן נח מזבח לה'. ודע כי הקרבן מקרב רצון השפל מלכות ומייחדו ומקרבו ברצון העליון עם התפארת. ומקרב רצון העליון תפארת כדי לייחדו ברצון השפל מלכות והמקריב קושר נפשו בנפש קרבנו ומעלה עליו הכתוב כאילו הקריב נפשו.

ויעל עולות במזבח. עלת כתיב כלומר העלה הכח ההוא מעילוי לעילוי²⁵⁹ במעלה העליונה. וכתיב עלת²⁶⁰ לייחד הכל לאדון הכל. וזהו ניחוח שניחת רוח בכחות להתייחד רצונם ברצון התחתון ולייחד הכל ייחוד שלם בעשר ספירות. ודע כי הקרבן בתחלת עילוי מתעלה למדת הדין מלכות הנקראת מזבח שנאמר יעלו על רצון מזבחי (ישעיה ט' ז') על כמו עד²⁶¹ רוצה לומר רצון שנקרא מזבחי כי (דברים לג, יט) "שם יזבחו

²⁵⁸ דאיהו אתר באתגליין. פ"א כדאמרין שרוח צפונית פתוחה:

²⁵⁹ כלומר העלה הכח ההוא. פ"י העטרה שהוא נקרא מזבח העלה אותה עד שנתייחדה עם הת"ת עד הא"ס ית' כדלקמן בדף קי"ד ע"ג:

²⁶⁰ וכתיב עלת לשון יחיד חסר ו' אחרונה לייחד הכל לאדון הכל ייחוד שלם וזהו ניחוח שניחת רוחו כו':

²⁶¹ על כמו עד. כי למ"ד מתחלפת בדל"ת באותיות דטנל"ת כמו אשר על מדבא שפירוש עד מדבא והרצון בכאן הוא העטרה וכן מזבח וצדק:

זבחי צדק פירוש זבחים של המלכות הנקראת צדק. על כן אמר ויעל עולות במזבח העליון שה"ס ספירת המלכות.

בראשית רבה (לד, ט) ויעל עולות במזבח. רבי אליעזר בן יעקב אומר על מזבח הגדול שבירושלם שם הקריב אדם הראשון שנאמר ותיטב לה' משור פר וגו' (תהלים סט, לב). הרמז לירושלם של מעלה שזו המלכות שנאמר "זאת ירושלים בתוך הגוים שמתיה וסביבותיה ארצות" (יחזקאל ה, ה). ופירוש זה הפסוק יתבאר בגזירת האל²⁶². בפרקי רבי אליעזר הגדול (פרקים ל, לא) רבי ישמעאל אומר באצבע הראה לו הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו עליו השלום אמר לו בזה המזבח הוא שהקריבו בו הראשונים קין והבל הוא המזבח שהקריב בו נח שנאמר ויעל עולות במזבח:

וַיִּרְזוּ יְהוָה אֶת רִיזוֹ הַנִּיזוֹזוֹ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל לִבּוֹ לֹא אֶסֶף לְקַלֵּל עוֹד אֶת הָאָדָמָה
בְּעֵבוֹר הָאָדָם כִּי יַצֵּר לִבְ הָאָדָם רַע מִנְעָרָיו וְלֹא אֶסֶף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת כָּל זֶי כְּאֶשֶׁר
עָשִׂיתִי:

ח, כא

כשם שיש איברים מ' ע"א באדם מיוחדים לפעולתם העין לראות וכיוצא בהם. כך יש כחות אלוהיות למעלה נקראים באותם השמות ממונים על פעולתם וזה סוד גדול יתבאר בפרשת ויחי בגזירת האל²⁶³:

133

ספר הזוהר (אד"ר קל"ח ע"א) תאנא בתרין נקבין דחוטמא בחד נוקבא נפק תננא להיט ומשתקע בנוקבא בתהומא רבא ומחד נוקבא נפיק אשא דאוקיד בשלהובי ומתלהטא בארבע מאה אלף עלמין דבסטר סמאלא. למדנו בשני הנקבים של החוטם²⁶⁴, בנקב אחד הימני יוצא עשן לוהט ומשתקע בנקב של תהום הגדול, ומנקב אחד השמאלי יוצא אש השורף בשלהבותיו ומתלהט בארבע מאות אלף עולמות שהם הגבורות הנעלמות הנאחזות בצד שמאל של החוטם ומאן זלרים לקרבא בהאי איקרי אשא דיי' אשא דאכלא ואוקיד כל שאר אשין. ומי שגורם בעוונותיו להתקרב בצד שמאל של החוטם נקרא אש ה' שהיא אש האוכלת ושורפת כל שאר האשים והאי אשא לא אתבסס אלא באשא דקרבנא. וזאת האש אינה מתבססת אלא על ידי אש הקרבנות של מטה והאי תננא דנפיק מנוקבא אחרא לא אתבסס אלא בתננא דקרבנא דמדבחא. וזה העשן היוצא מנקב האחר הימני אינו מתמתק אלא בעשן הקרבן שעל המזבח וכולא תליין בחוטמא ובלין כך כתיב וירח ה' את ריח הניחוח. וכל ענייני הגבורות תלויים החוטם ולכן כתיב "וירח יי' את ריח הניחוח":

²⁶² לקמן בפ' לך לך ובפ' יתרו בפרסוק "זכור את יום השבת" ושם התבאר שירושלים היא המלכות הנקראת זא"ת והיא מוקפת ע' אומות רמז לעולמות ב"ע והקל"י.

²⁶³ כתב הרב שם זל": "צורת האיברים שבנו שהם עשויין לדמיון סימנים לענינים סתומים עליונים שאין הדעת יכולה להשיג, וזה הדמיון אינו גופני כלומר בעצם ותבנית אלא בדמיון זכרון כמי שכותב ראובן בן יעקב שהרי אין אותיות אלו צורת ראובן בן יעקב ותבניתו ומהותו אלא זכרון שזה ראובן בן יעקב הכתוב הוא סימן לאותו עצם והתבנית הידוע הנקרא ראובן בן יעקב. ולפי שהשם יתעלה ויתברך רצה לזכותינו, ברא בגוף האדם כמה איברים נסתרים ונפלאים כדמיון סימן למעשה מרכבה".

²⁶⁴ כאן מדבר המאמר על החוטם של התפארת הנקרא זעיר אנפין. חוטם זו התפארת וכאילו אמר התפארת שבתפארת. התפארת מכריעה בין ימין ושמאל ולכן יש בה נחיר ימני ונחיר שמאלי.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל לָבֹ כְּבֹר הוֹדַעְתִּיךָ מִשַּׁל הַסֶּרְסוֹר וְהַאֲדִרְיָכָל מַלְכוּת בְּבִרְיַאת הָעוֹלָם²⁶⁵ גם בפסוק ויתעצב אל לבו מלכות²⁶⁶. והנה עתה בסבת הקרבן נתייחדו תפארת ישראל ושכינת עוזו הנקראת לב ואמר "לא אוסיף לקלל עוד את האדמה העליונה המלכות בעבור חטא האדם. כמו שאמרו רבותינו ז"ל (עירובין ס"ה ע"א) כל המתפתה ביינו יש בו מדעת קונו²⁶⁷. והבן זה. ובשני המדות שזכרנו כאן שהם תו"מ נתן אות הקשת בענן כבר התבאר סוד הקשת שזו המלכות בהיותה כלולה מהחג"ת והענן זו המלכות לבדה ובמזבח הם אש ועשן.

134

אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו

ט, ד

וטעם "אך בשר בנפשו דמו" היא אזהרת אבר מן החי וכבר רמזתי סודו בסוד שש מצוות שנצטוו אדם הראשון²⁶⁸ שהם כנגד ו"ק חג"ת נה"י כי כל העובר על אחת מן המצוות הוא גורע ומקצץ אבר מן המרכבה העליונה וזהו אבר מן החי²⁶⁹ יסוד והבן זה. מוסף על זה אם נאמין סוד גלגול הבהמות האוכל אבר מן החי כאילו אוכל אבר אחד מאיברי חבירו והבן זה²⁷⁰. ואמרו קצת מן המקובלים האחרונים כי העובר על מצוה

²⁶⁵ כתב שם הרב ז"ל וז"ל: "ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו וגו'". במלת "נעשה" רבו בו הפירושים יש מרבתינו ז"ל שאמרו כי נמלך בפמליא של מעלה ויש שאמרו בנפשותיהם של צדיקים נמלך. ועוד אמרו בלבו נמלך משל למלך שבנה פלטרין על ידי אדריכל ראה אותה ולא ערבה לו על מי יש לו להתרעם לא על אדריכל אתמה. כך ויתעצב אל לבו. יש לך לדעת כי כל פועל ודבור הנאמר בבורא יתעלה הכל על ידי מדותיו כמו שרמזנו למעלה. ויש לנו לדעת באי זו מידה נעשית הפעולה ההיא כאשר יתבאר פועלת הנשמה באיברי הגוף כי ידענו כי אין פעולה לגוף זולתי הנפש המניע אותו ופעולת הנפש היוצאים לפועל באיברי הגוף פעמים הם באבר זה ופעמים באבר זה. על כן נראה לפרש כי נמלך בדברים המתקנים המציאות אשר באמצעותם יצא כל דבר למעשה. אמנם הנראה מכוונת רז"ל כי מאמר "נעשה אדם" היה מאמר המדה העשירית (מלכות). ואמרם בפמליא של מעלה רמז למדות אשר עליה, וכן בנפשותיהם של צדיקים רמז למדות המיוחדות לאבות (חג"ת). ויש מפרשים כי רמז על מקום קיום הנשמות שהוא השכינה וזהו מאמרם בלבו נמלך כי מלת לב רומזת אליה כאשר נבאר בפסוק ויתעצב אל לבו:

²⁶⁶ ס"פ נח עיי"ש.

²⁶⁷ כל המתפתה ביינו. פי' המתפייס בכעסו שהרי כביכול הקב"ה נתפתה ונתפייס מכעסו ע"י אותו קרבן וכבר כי פירוש זה בסוף מערכת הטעם. (הלבוש).

²⁶⁸ לעיל פרק ב, טז.

²⁶⁹ הרב מרדכי יפה זצוק"ל ביאר כאן את הכוונה כך: ידוע שכל הו"ק כלולים זב"ז ויונקים זמ"ז כפי שאנו מונים בימי הספירה שיש חסד בגבורה וגבורה שבחסד וכיו"ב. הנה בצד הגשמי, כל אבר יונק משאר האיברים בעת שהבהמה חיה והוקצץ אבר חי ממנה מפסיק את היניקה ההדדית שיש באיברים ופוגם ביניקה המקבילה הרוחנית.

²⁷⁰ כתב כאן הרב מרדכי יפה בביאורו אבן יקרה: "האוכל אבר מן החי כאילו אוכל אבר אחד מאברי חבירו. אבל כשיצאה הנשמה כולה מגוף הבהמה אין בה עוד חלק מחבירו ואומרו ואם קבלה נקבל כי קשה לו לומר שזאת הבריא הדקה שהיא עליונית איפשר שתהיה בטלה ואבודה או שתשוב בהמית כי הנפש הבהמית תשוב ליסודה כשאר כל הדברים הגופניים השבים ליסודם כי זה ענין כל האובדים להתגלגל ולשוב לשרשם לא נאבד דבר משנברא העולם ולכן אינו רחוק שתתגלגל מגוף האדם לגוף אדם אבל בבהמה או דבר אחר הוא פלא מאוד אף כי בספר התמונה מסכים לזה הדעת וברוך ה' יודע. ומצאתי בספר האידרא ענין זה אשר בו נוכל ליישב גם מה שהוזכר בספר התמונה ממנו וז"ל א"ר אלעזר אבא שמענא דאית נפש דמרכבין ליה בכלבא ובגין דא אמר דוד הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי מאי יחידתי זה נשמתי. א"ל אין בההוא ערל נחש הקדמוני דפתי לבני נשא יצר הרע דאתי בההוא עלמא מורכב עליה ולקבלה עונשיה ואית נשמתין אחרנין דקא אתיין בגילגולא בכמה חיוון דאתקריאון מזל אריה מזל שור מזל נשר מזל אדם מזל עקרב מזל טלה אינון י"ב מזלות כמה דאשכחנן ב"ב שבטיא דמתילין לחוין כדאמר גור אריה יהודה ויוסף לשור דן לנחש בנימין לזאב אמר ליה ברי כל דא רזא דגילגולא דיצר הרע אית למאן דאיהו דמי לאריה ואית למאן דאיהו דמי לרחמי לכל בריין אשתנון לפום עובדוי וכפום שעתא דאתעבדין ביה ועם כל דא זכאה נשמתיה דשליט עליה ורכיב עליה כבר נש דרכי על סוסיה או או על חמריה ווי ליה למאן דאיהו חוויא שליט עליה האי אתקרי רשע גמור ומאן דאיהו שליט עליה איהו צדיק גמור ועליה אתמר ואתן אדם תחתיו אדם בליעל אין און ולאומים תחת רגליך כי היכי דבר נש שליט על יצריה הכי שליט על שנאיה ואם יצריה שליט עליה שנאוי שליטין עליה. הנה לך מבואר כי מאמרם מעניין גילגול החיות כוונתם באופן אחד בהתדבקות נשמתו באותן החיות טמאות עליונות אשר מצד הנחש והיצר הרע: כי יהיה לו ידיעה בעת עונשו. פי' בעת שיטרפה חיות תדע הנשמה כי עונשה היה בשביל כך שאכלה אבר מן החי. יתכן שירמזו לאדם העליון. פי' שנשפך הדם השפוך עד שנצבעה פורפירון של אדם העליון ית' כמבואר במדרש ילמדנו בפסוק ידין בגוים מלא גויות וז"ל כל נפש ונפש שהרג עשו מיראל כביכול נוטל הקדוש ב"ה מדם כל נפש ונפש וטובל פורפירון שלו עד שצבעה דם וכשיגיע יום הדין וישב עליו בבימה

זו להכעיס ולא עשה תשובה יתגלגל מ'ע"ב בבהמה ויטרפוה חיות ויאכלוה בעודה חיה והרמז יודע צדיק נפש בהמתו (משלי יב, י). כי יהיה לו ידיעה בעת עונשו. אלה דבריהם ואם קבלה נקבל. וטעם באדם דמו ישפך יתכן שירמוז לאדם העליון והבן זה ממה שאמרו רז"ל בפסוק ידין בגוים מלא גויות (תהלים קי, ו):

וְאֲנִי הִנְנִי בְּמָקוֹם אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת זֶרְעֶכֶם אֲזַרְיֶכֶם:

ט, ט

מלת אני רומזת לשכינה כאשר רמזנו כבר. ועל כן אמר למעלה ואני הנני מביא את המבול. ועתה במדה זו של המלכות השלים להם באותה מידה בה הלקה אותם בה הוא מרפא, כמ"ש ימחץ וידיו תרפינה (איוב ה, יח):

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים וְאֵת אוֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר אָנִי נָתַן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדֹרֹת עֹלָם:

ט, יב

כבר ידעת פירוש מלת זאת שהיא המלכות היא הרמוזה בקשת כענין שאמרו יודעי המרכבה (סודי דזיא אות ד) וקשת שכינה בין כתיפיו. ואות הברית הוא יסוד עולם הנקרא אות ונקרא ברית כאשר נבאר. ואני שזו המלכות הוא הנותן:

אֶת קִשְׁתִּי נָתַתִּי בְּעֶנְן וְהִיְתָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ:

ט, יג

סוד הקשת נורא מאד, ולשונו מלשון קושי דהיינו דין וזו המלכות והוא רמז לכבוד של מעלה מלכות בעת שהיא הכלול משלש אמות אמ"ש²⁷¹ בשלשה גוונין לבן ואדום ותכלת חג"ת זהו שנאמר (יחזקאל א, כח) כמראה הקשת וגו'. הוא מראה דמות כבוד ה' הכלול מחסד ודין ורחמים. והתבונן במראות הקשת כי הלוּבן בימין והאדום בשמאל והתכלת באמצע כי הוא נגזר מכבוד של מעלה כעין החג"ת העליונים והבן זה מאוד. וזהו אמרם בבראשית (בר"ד לה, ג) את קשתי נתתי בענן את קשותי. דבר שהוא מוקש לי. אפשר כן? וכי יש דבר שניתן להקישו אליו יתברך? אלא קשיין דפיריית דהיינו הגרעין הקשה שבפרי הרומז למלכות.

135

ספר הזוהר (ח"א י"ח ע"ב) קשת מראה דמות כבוד ה'. קשת היא היסוד שהיא כמראה דמות כבוד יי' אינון וזוהר דאחזיין בההוא דמות חיוור וסומק וירוק. הגוונים הנראים בקשת לבן אדום וירוק הוא מראה דמות כבוד ה' מיכאל בסטרא דא ובריאל בסטרא דא רפאל בסטרא דא. מיכאל בצד ימין שהוא חסד גוון לבן, גבריאל בצד שמאל שהוא הגבורה גוון אדום, ורפאל בצד הפנים שהוא תפארת גוון ירוק. ועל כן אסרו חכמים להסתכל בקשת משום דכתיב (שמות ג, ו) כי ירא מהביט אל האלהים.

מ'ע"ג ספר הזוהר (ח"ג פ"ד ע"א) תא חזי אסיר ליה לבר נש לאסתכלא בקשת. בא וראה אסור לו לאדם להסתכל בקשת ולין דאיהו חיוור דדיוקנא עילאה. משום שהוא מראה דמות העליונה של השכינה ואסיר ליה לבר נש לאסתכלא באצבעתא דכהנין בשעתא דפרסי ידיהו. ואסור לו לאדם להסתכל באצבעות הכהנים בשעה שנושאים כפיהם ולין דאיהו

לדון אותו לובש אותו פורפיריון ומראה לו גופו של כל צדיק וצדיק רשום עליה שנא' ידין בגוים מלא גויות וכו' והסוד מובן ממנו וגם מהזוהר שהביא למעלה בפסוק וייצר דף י"ז ע"ב וגו' בעניין הורג נפש ע"ש:

²⁷¹ מושג מספר יצירה (פרק א) ולדעת הגר"א אלו הכח"ב שהם אמות (אבות) מכלל דאיכא תולדות והם החג"ת. אמ"ש א=כתר, מ=חכמה ש=בינה.

חיזו יקרא דמלכא עילאה. משום ששם שורה הכבוד דהיינו השכינה של המלך העליון דהיינו הקב"ה.

אמנם חכמי הקבלה פירשו שהאיסור הוא להסתכל באותה מדה לבדה שזו המלכות ואסור להפרידה משאר הספירות מפני שהיא מנהגת העולם בחטא אדם הראשון ועל כן ראוי לו למי שמתבונן בכהנים שלא בא לעולם:

מדרש שיר השירים דודי צח ואדום דמותו מאדום משחור מירוק ומלבן כך דמותו של הקדוש ברוך הוא כמראה הקשת וכו'.
והנה כוונת הפסוק "את קשתי" שהיא מדת הדין המלכות הנתונה בענן בעת הדין תהיה לאות הברית.

"והיה בענני ענן על הארץ" שלא יאיר ה' פניו אליה אל המלכות מחטאת יושביה, "ונראתה" מדת הדין בענן ואזכור את הברית בזכות הרחמים ואחמול על הטף אשר בארץ. והנה האות הזה והברית הוא אות המילה והברית שבה. וזהו שאמרו רבותינו ז"ל (בר"ד לה, ג) משל למי שיש בידו סלת רותח²⁷² מידת הדין ובקש ליתנו על בנו ונתנו על עבדו והבן כל זה:

והיתה הקשת בענן וגו'. בראשית רבה בין אלהים זו מדת הדין של מעלה שזו הגבורה. ובין כל נפש חיה בכל בשר אשר על הארץ. זו מדת הדין של מטה מלכות. מדת הדין של מעלה גבורה קשה ומדת הדין של מטה מלכות רפה עד כאן. וכבר ידעת ענין ב' המדות האלו. וזהו אמרו על הארץ ולא אמר בארץ כי כבר ידעת שארץ זו המלכות ועל הארץ גבורה.

136

וַיִּזְכֹּר נָח אִישׁ הָאָדָמָה וַיֵּטֶע כָּרְם:

ט, כ

פשטו ידוע ונרמז בזה סוד גדול (חגיגה יד ע"ב) לחכמים שנכנסו בעמקי התורה וסתריה. כבר ידעת כי השכינה נקראת כרם שנאמר כרם היה לשלמה²⁷³ (שיה"ש ח, יא). כרם ה' צבאות (ישעיה ה, ז) ומן הכרם ההוא מלכות יוצא היין המשומר והכוונה כאן משומר מלשון משמרת כלומר מסונן בענביו מ"ע"ג אשר רמזנו. והבורא יתעלה ויתברך בגלות סתריו לבני אדם רצה שהאדם יתור ויבקש הכרם הזה, אך לא שיתדבק בקליפותיו. כי בזה הכרם יש בו שני מיני יינות. האחד הוא היין המשומר הנזכר הבא מצד החסד וזה יין המשמח שיש בזה האילן ונקרא כוס ישועות כוס רוויה כוס של ברכה. ועוד יש בו יין אחר שנאמר עליו חמת תנינים (דברים יב' יג') סורי הגפן נכריה (ירמיה ב' כא') כוס התרעלה (ישעיה נא' יד'). ונמשך היין ההוא מצד הטומאה הנקרא יין נסך שנאמר האומרים למסכה אתם אלהינו (ישעיה מב' ד'). כי נגע ברוח הטומאה זהו שנאמר (דברים לב, לח) "ישתו יין נסיכם". וזה יין המשכר. ולזה רמזו חז"ל (יומא עו ע"ב) למה נקרא שמו תירוש? זכה נהיה ראש, לא זכה רש. והנה נח שהוא איש האדמה איש של המלכות הנקראת אדמה האדומה ממדת הדין נטע כרם והלך לתור ולבקש ענייני הכרם ההוא ולהבחין בין טוב והרע שבו. זהו שנאמר ויטע כרם. אמנם לא נזהר ולא נשמר כדכתיב ויחל נח דרשו רז"ל (בר"ד לו, ז) עשה עצמו חולין. וישת מן היין וישכר וגו'. כלומר שתה מן היין המשכר. ויתגל בתוך אהלה. הה"א השנייה רומזת על השכינה הנקראת כרם שם נתגלה חרפתו כי נמשך אחרי היין המשכר לילי' ולא אחר היין המשמח שזו השכינה אלהים

²⁷² ראה ונהבט מדוע נקטו חז"ל סולת כי סולת גימ' מלכות. אמנם כתוב סלת אך יש אם למקרא.
²⁷³ דהיינו כרם (מלכות) היה לשלמה (לתפארת).

ואנשים. ולזה הסוד וישת ויתגל חסירות הה"א כי אות ה' רומזת על המלכות שהיא האחרונה שבשם כענין שאני עתיד לכתבו לקמן פרשת בלק בויקר אלהים בלעם. והנה היה חטאו דומה לחטא אדם הראשון במקצת. כענין שאמרו רבותינו זכרונם לברכה בפרקי רבי אליעזר הגדול (פרק כג) מצא נח גפן שגורשה מגן עדן אמר לו הקדוש ברוך הוא, נח לא היה לך ללמוד מאדם הראשון שלא גרם לו אלא יין וכו'. ולזה תמצא כי הנכנסין בזה הכרם שזו השכינה והיא הנקראת חקל תפוחין קדישין והם בעלי רוח הקודש מעטים יהיו הנכנסין בשלום ויצאו בשלום. וכבר ידעת בסוד ארבעה נכנסו לפרדס (חגיגה יד ע"ב) מהן מתו ומהן לא נשמרו. ואלישע אחר כשראה כי נפת תטופנה שפתי זרה וחלק מ"א משמן חכה (משלי ה, ג) וראה ממשלתה ועניינה וסבתה לא נשמר ואשם ונשא עונו ועל כן נקרא "אחר" בסבת הדבקו באל אחר. והנה אדם ונח לא נשמרו מן היין הזה²⁷⁴. אמנם אברהם אבינו ע"ה נכנס בשלום ויצא בשלום. והוא סוד (בראשית יב, י) "וירד אברם מצרימה", (בראשית יג, א) ויעל אברם ממצרים. אמנם אותם שנכשלו נאמר עליהם דבש מצאת אכל דייך וגו' (משלי כה טז). והנה נח היה ראוי לו בשתותו מזה היין להתבייש מערותו והדבקו במקום ההוא הקלי" לא כאדם הראשון שמשך בערלתו. וחם ראה את ערות אביו מלשון (כתובות קח) "רואה אני את דברי אדמון". "הרואה אתה"²⁷⁵ וגו'. ועל כן זרעו נתקלל. אמנם שם ויפת ערות אביהם לא ראו רק הלכו אחורנית כי (משלי ה, ה) "רגליה יורדות מות" ועל כן נתברכו ככתוב יפת אלהים ליפת וגו'.

137

וַיֹּאמְרוּ הָבָה נִבְנֶה לָנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם פֶּן נָפוּץ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ:

יא, ד

העיר הנזכרת היא (קהלת ט, יד) "עיר קטנה" מלכות²⁷⁶ כמה דאת אמר (בראשית כט, ז) "ושם הקטנה רחל"²⁷⁷. והמגדל הוא מגדל עוז מלכות שם ה'. (משלי יח י) וזהו "וראשו בשמים" רמז לשמים העליונים תפארת.

ונעשה לנו שם מלכות, דהיינו נשעבד אותה לרצוננו ונפרידה מן הבניין. היודע פירוש שם יכיר מחשבתם הרעה. כי רצו להפריד השכינה מן הבנין ובהפרדה היו כחות הטומאה

²⁷⁴ כעין דברים אלו כתב בספר "צורור המור" שארבעה שנכנסו לפרדס הם בן עזאי, בן זומא, אלישע ורבי עקיבא. והנה דוגמתן יש לנו בתורה: אדה"ר, נח, אברהם ונדב ואביהוא. כנגד בן זומא שהציץ ונפגע עומד נח, כנגד רבי עקיבא שיצא בשלום עומד אאע"ה, כנגד בני אהרן שמתו עומד בן עזאי וכנגד אדה"ר עומד אחר. והנה לשונו: (בראשית ט, כ) "וכבר רמזתי בחטא אדם הראשון, שהוא היה הראשון מאותם שנכנסו לפרדס החכמה, ולא עמדו בהם, ונח ה' שני מהנכנסים לפרדס ולא עמד בו. וזהו וישכר ויתגל שנטרף דעתו עליו ולא יכול להשיג הדברים על אמתתם. ואברהם נכנס לפרדס גם כן ועמד טעמו בו וריחו לא נמר, וזהו ויעל אברהם ממצרים (לקמן יג, א), ובני אהרן ג"כ נכנסו לפרדס החכמה ולא השיגו השגה שלימה ונשרפו. והם כנגד ארבע שנכנסו לפרדס וכו'. וכבר פירשתי זו במשנת בן זומא, ועוד אפרש זה בעז"ה. (הפירוש על אבות לצערנו אבד בגלל גירוש יהודי ספרד).

²⁷⁵ כנראה הכוונה למ"ש (סוכה כ ע"ב) "מעשה בטבי עבדו של רבן גמליאל שהיה ישן תחת המטה ואמר להן רבן גמליאל לזקנים ראייתם טבי עבדי שהוא תלמיד חכם ויודע שעבדים פטורים מן הסוכה לפיכך ישן הוא תחת המטה". שם המילה ראייה מתפרשת כהבינו בחכמתם. כי יש ראיית העין ויש ראיית השכל, כמ"ש רבנו בחיי (בראשית יח, ב) "וישא עיניו וירא. ראה בחוש העין שלושה אנשים נצבים עליו, והוסיף שנית לשון וירא לבאר כי הוסיף לראות בעין השכל והתבונן בהם והכיר שהם מלאכים, ולכך אמר וירץ לקראתם וישתחו ארצה."

²⁷⁶ הסיבה שהמלכות נקראת עיר כתב בספר פרדס רמונים - שער כג פרק טז - עיר שני עירות יש. עיר עליון והיא בינה ירושלים של מעלה. ויש עיר תחתון והיא עיר דוד ירושלים של מטה מלכות. ונראה שנקראת עיר בכל מציאותיה שיש לה בחומותיה כדפי' בשער המציאות כי יש נקודה אמצעית והוא נקודת בית המקדש וסביב נקודה זו כמה לשכות עזרות בתים וחומות כדפירשנו שם:

²⁷⁷ כבר ידעת שרחל כינוי לשכינה.

שופעין בה מזוהמת הנחש וזהו "ונשרפה" ²⁷⁸ לשרפה". בסוד בית קדשנו ותפארתנו שזו המלכות היה לשרפת אש (ישעיה סד' י') ובסוד (במדבר יט, כ) "כי את מקדש ה' טמא". "ותהי להם הלבנה לאבן". יוודע לך סוד זה בסוד שיעור קומה. ואיני יכול לפרש. והאבן היא האבן הראשה ²⁷⁹ והיו נותנין שיעור מועט כנגד רב. ואחרי שיעשו העיר והמגדל שזו המלכות כצורתם אמרו לעשות להם "שם" להתנהג בזאת זאת היא המלכות הנקראת שם ונקראת עיר ומגדל וכוונתם שתעשה להם חפצם שלא ינתנו ביד מנהיג אחר וזה הקב"ה.

בראשית רבה (לח, ח) ונעשה לנו שם, אמר רבי חייא אין שם אלא עבודה זרה. ובסבת טעותם היתה בראותם כי היא השכינה מנהגת העולם מ"א ע"ב השפל וכל מעייני התהוות גופיות אשר בעולם הזה כולם נמשכין ממנה כענין שנאמר (משלי לא טו) "ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה" הנאמר על אשת חיל זו המלכות. וכתוב (איוב כח, ה) "ארץ ממנה יצא לחם ותחתיה נהפך כמו אש". שהרמז לארץ העליונה המלכות שממנה יוצא הלחם היינו השפע כיוונו לחזק אותה בזה העולם בכח המעשה שהיו עושין להכין אותה ולסעדה. ויונתן בן עוזיאל תרגם ונעביד לנא סגידו ברישיה ונשוי חרבא בידיה והתרגום: ונעשה לנו עבודה זרה בראש המגדל ונשים חרב בידיה. והנה ענשן היה מדה כנגד מדה. כי הם רצו להפרידה מן הבנין. ועל כן נענשו להפרידם מן הבנין בלשונות ובארצות. וזה הסוד רמזו באומרו "ויהי בנסעם מקדם". מקדם דוקא נסעו ממזרח שזו התפארת מידתו של הקב"ה ודבקו במערב במלכות באופן שהיא בלתי המשכת הכל מנותקת מעל ט' ספירות שעליה ²⁸⁰. עליהם הכתוב אומר אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם (תהלים נה' כד'). כי אז נחלקו שנות האדם למחציתם:

וַיֵּרֶד יְהוָה לִרְאֹת אֶת הָעִיר וְאֶת הַמְּגִדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְנֵי הָאָדָם

יא, ה

הזכיר מלת ירידה בשם המיוחד הנה. ובענין סדום נאמר ארדה נא ואראה. והוא כדרך ויאמר יי' אל לבו דהיינו שירד ממידת רחמים (תפארת) למידת דין (מלכות) וכבר פרשתינו. בני האדם רמז כי חטאם דומה לחטא אביהם הוא אדם הראשון. בראשית רבה (לח, ט) בני האדם. מה נימא בני חמרייא בני גמלייא. אלא בנוהי דאדם גדול קדמאה.

וַיֹּאמֶר יְהוָה הֵן עִם אֱזוּד וְשִׁפָּה אֵזוּת לְכָל־לָם וְהָיָה הַזֶּלְזֶל לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא יִבָּצֵר מֵהֶם כָּל אֲשֶׁר יִבְנוּ לַעֲשׂוֹת:

יא, ו

תבין מעתה כי כן נענשו כפי מחשבתם שנאמר אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם וגו' (תהלים נה' נד'). והנה בכל ענין המבול הזכיר שם אלהים וכאן ובענין סדום הזכיר שם המיוחד שם הוי"ה כי במבול נידונו בלי חמלה על השחתת הארץ שהשם הגדול הוא השם המיוחד, התפארת, הקב"ה הסתיר פניו ממנה מן השכינה, מלכות בחטאת יושביה והוא הענן

²⁷⁸ רמז: ונשרפה אותיות נור שפה, שפה גימ' שכינה נור היינו אש כמו (קידושין פא ע"א) "נורא בי עמרם".

²⁷⁹ הנה כאן הרב גילה טפח. אבן זה הכתר והלבנה זו המלכות. וחטאם היה שהעריכו את המלכות כאילו היתה כתר ואלו דבריו בהמשך שהיו נותנים שיעור מועט לכתר במקום לתת לו את הכבוד הראוי.

²⁸⁰ ישאל השואל, כיצד אפשר להפריד המלכות מט' ספירות שעליה? הרי זה בלתי אפשרי. שמעתי בשם הרב בעל הסולם שכאשר עובדים את השם יתברך מתוך כוונה להתגאות ולשם הנאה ותועלת זה ממשיך דינים קשים בעולם. אפשרות אחרת שלא מייחדים אותה במחשבה עם הבניין שעליה. אפשרות נוספת שעושים בעולם פעולות דומות להפרדת המלכות מהבניין כגון שלא זנים את העניים ולא חסים עליהם.

הנראה לנו. וכן למעלה בארץ החיים מלכות. ובהסתר הפנים ובהעדר הכח דהיינו השפע מעליה והתרחקה ממקומה בעולם אצילות היא התמעטה ואחזו בה הקלי' המבול בא שהוא המשחית הנקרא מבול ממנה בלא רחמים וחמלה. אבל כאן לא נדונו במדה ההיא המכלה את הכל לפי שלא חטאו הם כדור מ"א ע"ג המבול. ועל כן לא הביא עליהם השם הנכבד המלכות את המבול אלא גם השם הגדול השם המיוחד, מידת הרחמים היה בדין ההוא. ואין הרחמים עושה כלה זהו סוד "ה' למבול ישב" ברגע שיש ה' אין מבול ר"ל שלא נזכר שם:

ספר הזוהר (בראשית ס"ד ב', פקודי רכ"ו ב') **ומאי שנא דכתיב וה' המטיר על סדום ועל עמורה.** מדוע השתנה כאן בסדום שבהם כתוב וה' המטיר על סדום ועל עמורה ולא כתוב ואלהים המטיר **ומאי שנא בטופנא דכתיב אלהים בכל אתר.** ומה השתנה במבול שכתוב אלהים בכל מקום ולא הו"ה? **אלא בכל אתר דתנינן וי"ה הוא ובית דינו.** אלא בכל מקום שכתוב וי"ה, למדנו הוא ובית דינו, דהיינו השם המיוחד ובית דינו זו המלכות השם הנכבד **אלהים סתם דינא בלחודו.** כאשר נזכר שם אלהים סתם יורה על בית דין שזו המלכות בלבד ודיניה קשים והיא עושה כליון **בסדום איתעביד דינא ולא לשיצאה עלמא. ופ"ן כן אתערב איהו בהדי דינא. אבל בטופנא כולי עלמא שיצי וכל אינון דאשתכחו בעלמא.** בסדום נעשה דין ממותק שלא בא לכלות את העולם ולכן נתערב הקב"ה עם השכינה, אבל במבול היה גזר דין של השמדה לכל העולם ולכן במבול יש שם אלקים בלבד **ואי תימא נח ודעימיה הא סתים מעינא הוה דלא איתחזי.** ואם תשאל הרי נח וכל באי התיבה שעמו ניצולו הרי זה מוכיח שהיתה מידת הרחמים עם מידת הדין? הסיבה לכך היא משום שנח היה נעלם מהעין ולא נראה למשחית **ועם כל דא מה דאשתכח בעלמא שיצי ליה.** והראיה לכך שכל זה מה שנמצא לעיני המשחית כלה מן העולם **ועל דא ה' באתל"י לא שיצי כולא אלהים סתים ובעי לאסתמרא דהא כולא שיצי.** ולכן דע לך אם כתוב וי"ה, יורה שאינו משחית כל מה שגלוי לעין, אלהים יורה שצדיקים להסתר ולהשמר מפני שמכלה הכל **ועל דא אלהים בלחודו הוה.** ולכן שם אלהים יורה על המלכות לבדה בלי התפארת שהוא רחמים **ורזא דא ה' למבול ישב מאי ישב אלמלא קרא דכתיב לא יכילנא לומר ישב בלחודו דלא אתא עם דינא.** וזה סוד י"ה למבול ישב, מה פירוש ישב? ואלמלא המקרא כתוב לא יכולנו לומר זה, כי ישב פירושו לבד בפני עצמו ולא נתחבר עם המלכות כפי שנעשה במבול. הנה כפי חומר המעשים חומר העונש. לעיתים העולם נידון בדיני המלכות לבד כפי שהיה במבול ולעיתים מלכות עם התפארת שהעונש ממותק ואינו כליון ואכן דור הפלגה גלו אבל המשיכו לחיות בשפות אחרות ובמקומות שונים. **כתיב הכא ישב וכתיב התם בדד ישב בלחודו.** ולמדנו גזירה שווה כתוב כאן ה' למבול ישב וכתוב על המצורע שם (ויקרא יג' מו') בדד ישב, שהרי מלת ישב פירושו לבדו. ענין אחר, הטעם שהוזכר השם המיוחד בסדום ובהפלגה כי קצצו נטיעותיו מה שאין כן במבול והבן זה:

מֵאֵלֶּה נִפְרְדּוּ אֵי הַגּוֹיִם בְּאַרְצֵתָם אִישׁ לְלִשְׁנוֹ לְמִשְׁפּוֹתָם בְּלִשְׁוֹנָם:

י, ה

בפסוק זה נרמז כי בדור הפלגה נתן לכל אומה חלקה מן הארץ ושר אחד למעלה עליה ובין כולם שבעים והם שבעים ענפים מן האילן העליון שבעים שרים הסובבים כסא הכבוד והם הנקראים בשיר השירים (ג, ג) השומרים הסובבים בעיר השרים הם סביבות המלכות כי על ידיהם באים הגזירות של מעלה לאומות העולם כפי שנזכר בספר דניאל (י, כ) והנה שר יון בא והם שומרים ומליצים כל אחד על אומתו. ונשאר ישראל חלק ה' מן האומות שנאמר כי חלק ה' עמו (דברים לב' ט') כי יעקב בחר לו יה (תהלים קלה' ד') וכתיב חלקי ה' אמרה נפשי (איכה ג' כד') העם בחר לנחלה לו (תהלים לג' יב'). מ"א ע"ד ומן הארצות ארץ ישראל שאין עליה שר ומושל רק השם יתעלה ויתברך. זהו סוד "כי שמך נקרא על עירך ועל עמך" (דניאל ט' יט'). ולזה רמז הכתוב "כי בימיו נפלגה הארץ" שנחלקה לשבעים מלאכים הממונים עליהם. ובתרגום ירושלמי תרגם הבה נרדה. אמר ה' לשבעין מלאכיא דקיימין קדמוהי וכו'. ויפץ ה' וגו'. ואתגליאה מימרא דה' עילוי

דקרתא ועימיה שבעין מלאכיא כל קבל שבעין עממיא וכל חד וחד לישן עמיה ורושם כתביה דיליה ובדרינון מתמן. תרגום: אמר ה' לשבעים מלאכים העומדים לפניו וכו'. והיה דבר ה' ועימו שבעים מלאכים כנגד שבעים אומות ולכל אחד מהם שפה וכתב משלו והפיצם משם. אמנם אם נרצה לפרש הארץ על הארץ העליונה המלכות יהיה פירוש נפלה הארץ נשגב ונעלם כי קצצו נטיעותיה מן הבנין כלומר בימיו התרחקה המלכות מן התפארת והבן זה וכבר רמזנוהו למעלה:

וַיִּזְזֵי תִרְזֹזוּ שְׁבָעִים שָׁנָה וַיִּלְכְּ אֶת אֲבָרָם אֶת נְזֹזֹר וְאֶת הָרָן:

יא, כו

הצדיקים הדבקים במדותיו של הקדוש ברוך הוא הם המרכבה כענין שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (בר"ד מז, ח) האבות הם הם המרכבה. ואף כי זה המאמר הוא כפול דהיינו בגשמיות וברוחניות שהרמז בו לאבות העליונים חג"ת שהם מרכבה לתשובה לבינה. מכל מקום גם האבות של מטה הגשמיים שבזכותם נתקיים העולם הם המרכבה. כי נפשותם נאצלות מן הג' מדות שנתייחדו להם. ועל כן טבעו של אברהם אבינו עליו השלום היה מוכן ומסוגל לחסד והיה ראש לאכסנאין וביתו פתוח לרוחה שנאמר (בראשית כא, לג) "ויטע אשל בבאר שבע". על כן זכה להיות עמוד החסד שהוא ראש לבנין כי החסד הוא ראשון בשבע הספירות חג"ת נה"ם כי במדה שאדם מודד בה מודדין לו. וזכה למדת החסד שנאמר חסד לאברהם (מיכה ד' כ'):

ספר הבהיר (אות קלה) לאברהם וליצחק וליעקב נתנו כחות אחד לכל אחד ואחד, ובמדה שהלך כל אחד ואחד דוגמתה ניתן לו. אברהם גמל חסד בעולם שהיה מזמין לכל באי עולם ועוברי דרכים מזון וגומל חסד ויוצא לקראתם. וכתוב (בראשית יח, ב) "וירץ לקראתם" ועוד "וישתחו מ"ב ע"א ארצה", זאת היתה גמילות חסדים שלימה. והקב"ה מדד לו כמדדו ונתן לו מדת החסד שנאמר נתן אמת ליעקב חסד לאברהם וגו' (מיכה ד' כ'). מאי מימי קדם? מלמד שאם לא היה אברהם גומל חסד וזוכה למדת חסד לא היה יעקב זוכה למדת אמת כי המידות דהיינו הספירות, משתלשלות זו מזו: חסד גבורה תפארת וכו'. בשביל שזכה אברהם למדת חסד זכה יצחק למדת פחד שנאמר (בראשית לא, ג) וישבע יעקב בפחד אביו יצחק. הואיל וזכה יצחק למדת הפחד זכה יעקב למדת אמת שהיא מדת שלום, ומדד לו הקב"ה כמדדו דכתיב (בראשית כה, כז) "ויעקב איש תם". בראשית רבה²⁸¹ אמר לו הקב"ה אני אומנותי גמילות חסדים תפשת אומנותי בא ולבש מלבושי. עוד שם (בר"ד מג, ג) אמר רבי ראובן צדקה היתה צווחת ואומרת אם אין אברהם עשה אותי אין מי שיעשה אותי שנאמר צדק יקראהו לרגלו (ישעיה מא' ב'):

ספר הבהיר (אות קצא) כך אמרה מדת חסד כל ימי היות אברהם בעולם לא הוצרכתי אני לעשות מלאכתי שהרי אברהם עמד שם במקומי ושמר משמירתי. ואני זאת היא מלאכתי שאני מזכה את העולם ואפילו נתחייבו אני מזכה אותם. ועוד משיבם ומביא בלבם לעשות רצון אביהם שבשמים. וכל זה עשה אברהם דכתיב ויטע אשל בבאר שבע ויקרא בשם ה'. סדר לחמו ומימיו לכל באי עולם והיה מזכה אותם ומדבר על לבם למי אתם עובדים עבדו את ה' אלהי השמים והארץ והיה דורש להם עד שהיו שבים. ומנלן דאף החייבים היה מזכה דכתיב המכסה אני מאברהם. אלא אזכרו שידעתי שיבקש עליהם רחמים. בא אברהם בקש כח לתת לו נתנו לו אבן יקרה זו מלכות ולא רצה אותה בלבד לחלקו אלא לחברה עם כל הבניין (לבוש) זכה ולקח מדתו של חסד שנאמר

²⁸¹ נמצא בילקו"ש תהלים עא תתד.

חסד לאברהם זהו שנאמר עליו (תהלים קי, א) "שב לימיני וגו'". דהיינו מידת החסד היא לימין התפארת.

ספר שבעה היכלות (זוהר בראשית מ"ה א') **אברהם דאיהו ימינא** מ"ב ע"ב **לעילא נטיל היכל אהבה רוחא דאיקרי אהבה**. אברהם שהוא ימין למעלה לוקח היכל אהבה רוח שנקראת אהבה **לאתקשרא דא בדא ולאתחבקא דא בדא למהוי חד**. להתקשר זה בזה ולהתחבק זה בזה להיות אחד **וסימניך הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את**. והסימן על זה "הנה ידעתי כי אשה יפת מראה את" **ושפירו דאתתא באינון שדים**. והיפוי של האשה באלו השדים, דהיינו חו"ג ביחוד הכל וזה נבאר במקומו בגזירת האל. אחרי כן נולד יצחק שדבר²⁸² על יצרו להתקרב עולה תמימה ונתן לו כח הגבורה שנאמר (בראשית לא, מב) "ופחד יצחק היה לי", אחרי שנעקד מעלה עליו הכתוב כאילו נשרף ולכן היה ראוי לאותו נסיון כי לולי העקידה שעקדו אברהם לא היה העולם מתקיים בפחד גבורתו. ולכן היה קודש ולא יצא חוצה לארץ וכמו שהאש יצא מן המים כדאמרינן בספר יצירה (פרק א') אש²⁸³ ממים. ואמר (שמו"ד פט"ו, כב וספור הפליאה) "המים הרו וילדו אפילה". כן מאברהם היה ראוי לצאת ממנו יצחק:

ספר שבעה היכלות (שם) **יצחק דאיהו שמאלא נטיל ההוא היכלא דבי דינא דכל דינין מיתערין מתמן**. יצחק שהוא צד שמאל, לקח את אותו ההיכל של בית דין שכל הדינים מתעוררים משם והיינו הגבורה. **ספר הבהיר** (אות קץ) בא יצחק בקש כחו ונתנו אותה את המלכות לו ולא רצה בה לבד אלא כשהיא מיוחדת עם הו"ק. זכה ונטל מדת הגבורה דהיינו הפחד דכתיב "וישבע יעקב בפחד אביו יצחק".

והנה לאברהם וליצחק לא היה להם כח שלימות בזרעם כי מכל אחד מהם יצא מקום אחיזה של כחות הטומאה. לאברהם נאמר "ולישמעאל שמעתיד". זהו סוד "ידו בכל ויד כל בו" כי כחו יצא מאברהם שנתן מקום אחיזה לכחות הטומאה אשר מימין. ויצחק יצא כחו של עשו שנאמר "שוכני בחגוי סלע" (עובדיה א' ג') והבן זה. ונתן כח לכחות הטומאה שמשמאל. אחרי כן בא יעקב אבינו ע"ה שהיה איש אמיתי וקיים נדרו שנדר תפש מדת האמת לחלקו שנאמר "תתן אמת ליעקב". פירוש אמת איש מ"ם ת'פארת דהיינו אברהם יצחק ויעקב. זהו סוד שהאיקונים מ"ב ע"ג שלו שהדיוקן של יעקב חקוקים בכסא הכבוד. זהו סוד ירכיבהו על במתי ארץ (דברים לב' ג') כי נתעלה על כלם כי אברהם ויצחק לא הגיעו רק עד זרועות עולם חו"ג אבל יעקב עד אחיזה הכתר זהו סוד "זאת קומתך דמתה לתמר" דהיינו הקומה של אברהם ויצחק עולה עד החו"ג בגובה הז"ת אבל "ושדיך לאשכולות". אבל יעקב עולה עד הכתר ולפיכך בברכת אברהם ויצחק תמצא מצרים²⁸⁴. מה שאין כן בברכת יעקב שאין כחות הטומאה עולין למקום עילוינו שאילמלא כן אין לזרעו של יעקב קיימא בין עשו וישמעאל:

²⁸² כך הוא בכל הנוסחים. יתכן שהכוונה הנהיג את יצרו מלשון "מדברנא דעמיה", או שדיבר על יצרו. או שיבוש וצ"ל שגבר. ²⁸³ ראה רמז: אש ממים דהיינו גבורה מחסד. והנה חסד גימ' 72 וג"פ 72 הם 216 כמנין גבורה. עוד, "אש ממים" אם תיקח מ' מאברהם תקבל יצחק, שהרי אברהם רמ"ח ויצחק ר"ח.

²⁸⁴ הנה כתב בספר שערי צדק - השער הראשון "ודע כשבא יעקב והשיג מקום השער עלה עד רום הסולם מה שלא זכו ולא השיגו אברהם ויצחק כי אברהם ויצחק הגיעו עד מקום הכתפים וזהו סוד מתחת זרועות עולם, ולא עלו יותר ואלמלא זה לא היה לזרעו של יעקב קיימא בין האומות בין ישמעאל ועשו, ואותם הכתפים נקראין במתי ארץ, והסוד הגדול אלוקי אברהם אלוקי יצחק, אבל למעלה מהם ואלוקי יעקב קו האמצעי העולה עד אחיזה הכתר", וזאת קומתך דמתה לתמר, אבל למעלה ושידיך לאשכולות, ירכיבהו על במתי ארץ ואתה על במותימו תדרוך מעונה אלוקי קדם ומתחת זרועות עולם, ויגרש מפניך אויב ויאמר השמד, וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב, ולא עין אברהם ויצחק לפי שאברהם ויצחק הם זרועות והם מתחת לפי שבהם נאחזים ישמעאל ועשו ושבעים כתרים, אבל יעקב שזכה להשיג השער ולעלות על דרך הסולם ונאחז בקו האמצעי עד רום מעלה עד אין סוף דרך הצואר, לפיכך באברהם ויצחק כתיב מצרים שא נא עיניך ימה וצפונה ותימנה ומזרחה, וכן ביצחק, אבל ביעקב ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה, והוא נחלה בלי מצרים, ולפי שאין שר מכל שרי האומות עולה לאותו מקום, ועל זה נאמר כי יעקב בחר לו י"ה בודאי

ספר הבהיר (אות קץ) בא יעקב אבינו ע"ה ורצה בה במלכות ולא נתנוה לו. אמר הואיל ואברהם למעלה ויצחק תחתיו אתה תהיה באמצען ותטול שלשתן ומאי אמצעי היינו שלום. והכתיב "תתן אמת ליעקב" דהיינו אמת שזו התפארת ולא השלום שהוא היסוד, ומשיב אמת ושלום חד הוי כי גוף (ת"ת) וברית (יסוד) חשבינן חד, דהיינו יסוד הוא כללות התפארת כד"א "דברי שלום ואמת" (אסתר ט' ל') כי יהיה שלום ואמת בימי (ישעיה לט' ח'). והיינו דכתיב והאכלתיך נחלת יעקב אביך. (ישעיה נח' יג') והיינו נחלה גמורה דאית להו החסד הפחד והאמת והשלום: שהם חו"ד ת"ת ויסוד.

ספר הזוהר (לא נמצא) אברהם מימינא ויצחק משמאלא יעקב אחיד אפין באפין זהו שנאמר כי ימינך וזרועך ואור פניך כי רציתם (תהלים מד' ד'). ימינך לאברהם וזרועך ליצחק ואור הפנים ליעקב וזהו מאמרם האבות הן הן המרכבה. ואין קורין אבות אלא לשלשה והרגל הרביעי הוא דוד אמנם לא זכה למעלה ההיא בחייו רק בבנין הבית שבנה שלמה בנו עליו השלום.

וכן אמר בספר הזוהר (מדרש הנעלם לך לך כ"ה) **ביומא דאיתבני בית מוקדשא עביד הקב"ה טיבו ס"א עם דוד מלכא**. ביום שנבנה בית המקדש עשה הקב"ה חסד גדול לדוד המלך דבתר דאזדמן ליה ההוא חובא אף על־ב דמחל ליה הקב"ה כד נפק ליה מהאי עלמא לא שבקוהו מלאכי עילאה למיעבר תרעי ירושלם דלעילא והוה יתיב אבראי. כי אחר שקרה לו אותו החטא דבת שבע, אע"פ שמחל לו הקב"ה כשיצא מהעולם הזה לא עזבוהו מלאכים העליונים לעבור שערי ירושלים שלמעלה, והיה יושב בחוץ **וביומא דאיתבני מקדשא קרא הקב"ה למיכאל רברבא מ"ב ע"ד קדישא ומני ליה למיהוי הוא ושיתין קדישין עילאין אפטרופוסים דישראל אינון דאסחרו כורסיה יקרא**. וביום שנבנה בית המקדש קרא הקב"ה למיכאל השר הקדוש ומינה אותו שיהיה הוא וששים מלאכים קדושים עליונים מגינים על ישראל, והם הסובבים את כסא הכבוד **ומני ליה (למיכאל) למיעל לדוד משיחא לתרעי ירושלם דלעילא ולאתקנא ליה עם אבהתא רתיכא עילאה**. ומינה וציוה את מיכאל שיכניס את דוד מלך המשיח בשערי ירושלים של מעלה ולתקנו עם האבות ביחד להיות מרכבה עליונה דהיינו רגל רביעית למרכבה **הה"ד "על כל הטובה אשר עשה יי' לדוד עבדו"**. זה שכתוב על כל הטובה אשר עשה יי' לדוד עבדו.

ועל כן זכה דוד לעשות תילים כנגד מדתו מלכות ועל כן תמצא הרבה "נפשי" כי הנפש במלכות שנאמר כי קולך ערב. ועל כן היה לוחם דוד מלחמות השם ואמר למנצח רמז לנצח ישראל שהיא סוד הימין העומדת להכריע השמאל ונקרא נצח לפי שמנצח המלחמות בכח החסד שנאמר נעימות בימינך נצח. ועל כן נתייחד שמו של הקב"ה עם כל אחד מארבעתם. מה שאין לומר אלהי משה וזולתו:

והחסיד הרב יצחק ז"ל בן הרב ז"ל היה נוהג לחתום בברכת המזון אלהי דוד ובונה ירושלים. כי אחרי שקרבו השם לעבודתו וזכה להיות רגל רביעי מן המרכבה בספירת המלכות, ד' רגלי המרכבה הם: חגת"ם ולא הוזכר בתפלה אנו מזכירין אותו בברכת המזון הרומז למלכות בית דוד כמו שאמר דוד (פסחים ק"ט ע"ב) "אני אברך ולי נאה לברך שנאמר כוס ישועות אשא" וגו' זהו שנאמר (תהלים כו, יב) "רגלי עמדה במישור" מדת הדין המישרת האדם על כרחו יתהלך במישרים. ואולי כי לזה כווננו רז"ל באמרם על (ראש השנה ד ע"ב) "שמיני עצרת רגל בפני עצמו הוא", כי השלשה רגלים הם לשלשה אבות והרגל הרביעי הוא לדוד והוא שמיני עצרת. וזה שנאמר (בראשית יז, כב) "ויעל

ישראל לסגולתו, וכתוב אז תתענג על ידו"ד בודאי, והרכבתיך על במותי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך, נחלת יעקב ולא נחלת אברהם ויצחק:

אלהים מעל אברהם" וכן ביעקב (בדאשית לה, יג). אמנם ביצחק לא מצינו לשון כזה אף כי היה מן האבות והטעם בעבור כי מדת הדין נתיחדה עליו אין ישיבתו עליו אלא לדין. ובשביל זכותו של יצחק הקב"ה עומד מכסא הדין ויושב בכסא רחמים על ישראל כי אפרו מונח לפניו על גבי המזבח ובזכות יצחק מרחם על בניו אפילו במדת הדין שנאמר "ואף גם זאת בהיותם" וגומר. ואפשר כי כל צדיק וצדיק מ"ג ע"א שידבק במדותיו של הקב"ה נקרא בשם המדה שהוא דבק בה שנאמר הולך את חכמים יחכם (משלי יג' כ') :

ספר הזוהר (במדבר קי"ז ע"א) ועם כל דא עלמא תתאה לא אישתלים ולא הוה בקיומיה עד דאתא אברהם ואתקיים עלמא. ועם כל זה עולם התחתון לא נשלם ולא נמצא בקיומו עד שבא אברהם ונתקיים העולם **אבל לא אשתלים דאברהם אשתכח ביה בעלמא ואחיד ליה בימינא כמאן דאחיד ביתא למאן דנפיל.** אבל לא נשלם עד שאברהם נמצא בעולם ואחז בו בימינו שהוא חסד כמי שאוחז ביתו למי שנופל **אתא יצחק ואחיד ביה בשמאלא ואתקיים יתיר.** בא יצחק ואחז בו בשמאלו ונתקיים העולם יותר **כיון דאתא יעקב אתקיים עלמא ולא הוה מתמוטט.** כיון שבא יעקב נתקיים העולם ולא היה מתמוטט. והנך רואה כי נולדו מיעקב שנים עשר שבטים ושבעים נפש רמז לשנים עשר גבולי אלכסונין הם י"ב צירופי שם הוי"ה שהוא בתפארת ויש בו ו"ק ובכל אחד מהם ב' אלכסונים. והם י"ב הבקר (הגר"א בביאורו לספר יצירה) הנזכרים בספר יצירה ובספר הבהיר. ושבעים נפש הם שבעים ענפי אילן העליון ובוזה נמצא שלימות הכל :

ספר הזוהר (שם) עם כל דא לא אישתיל עלמא בשורשוי עד דאוליד תרין עשר שבטין ושבעין נפשאן ואשתיל עלמא. ועם כל זה לא נשתל העולם בשורשיו עד שיעקב הוליד י"ב שבטים ושבעים נפש ונשתל העולם:

143

ספר הבהיר (אות צה) אילן אחד יש לו להקב"ה והוא עץ החיים שה"ס הת"ת ובו שם הוי"ה שיש בו י"ב צירופים והם ובו י"ב גבולי אלכסונין גבול מזרחית דרומית וכו' מרחיבין והולכין עד עדי עד והן הן זרועות עולם בפנים מהן הוא האילן. וכל אלו האלכסונין יש כנגדן פקידין והם י"ב כו'. וכנגד אלו הי"ב גבולין יש במלכות י"ב בקר וי"ב שבטים וי"ב חדשים וכו'. מכל אלו הענינים תוכל לדעת כי כל הספורים אשר בתורה עיקרם למעלה. ובהיותם למעלה על כל פנים מולידים פרי למטה דוגמתו דוגמת האור היוצא מן השמש. ועל כן תמצא בתורה ענינים רבים אשר בפשטם נראין ענינים מיותרים. ובהעלותך ענינם אל מול פני המנורה העליונה יאירו כמ"ש הרמב"ן בהקדמתו לתורה, התורה תדבר בתחתונים ותרמוז לעליונים כדכתיב גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך (תהלים קיט' יח') :

לך לך

ויאמר יהוה אל אברהם לך לך מארצך ומבולכתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך:

יב, א

מ"ג ע"ב כבר הודעתך סוד האבות למעלה שהם החג"ת ובעבור היות אברהם אבינו ע"ה נולד בעבר הנהר שנאמר בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם וגומר (יהושע כד' ב') עקר הקב"ה

את אברהם ממקום נטיעתו שנאמר שם ואקח אברהם²⁸⁵ ושתלו במקום פנימי בעולם שזו בארץ ישראל כי שם יחולו עליו הברכות. ועל דרך הסוד כבר ידעת מדת אברהם אבינו ע"ה. והפסוק הזה הוא רמז אל ההשפעה ממדת החסד אל ארץ העליונה להשקותה מן המים העליונים שלא תהיה מדת הדין קשה. ופירוש מארצך הוא שם למדת החסד ומולדתך להויות הראשונות. ובית אביך הוא רמז לאין סוף יתעלה ויתברך. והנה שיעור הכתוב: ויאמר ד' (אין סוף ב"ה) אל אברם (חסד) לך לך מארצך (ממקומך בחסד) ומולדתך (כתר חכמה בינה) ומבית אביך (עולם א"ק וכל מה שעליו) אל הארץ (מלכות) אשר אראך.

וְאֶעֱשֶׂךָ לְגֹי גָדוֹל וְאֶבְרַכְךָ וְאֶגְדָּלְךָ שְׁמִי וְהָיָה בְּרָכָה:

יב, ב

רמז שיהיה הוא עצמו ברכה כמו בריכת מים המטהרת הטמאים. בראשית רבה (נט, ה) אברהם היה מברך את הכל שנאמר ונברכו בך כל משפחות האדמה. ומי מברך אברהם הקדוש ברוך הוא שנאמר וי' ברך את אברהם בכל. והיה ברכה מה בריכה זו מטהרת את הטמאים אף אתה מקרב את הרחוקים. רמז למדת החסד שאין טומאה נוגעת שם כלל. כי שם המים העליונים הטהורים המטהרים כי ו' מעלות לטומאה והם: אבי אבות הטומאה והוא המת. והוא הקצה הראשון ספירת המלכות שני לו אב הטומאה והוא השרץ יסוד. ראשון לטומאה ושני בחולין נצח והוד ושלישי בתרומה תפארת ורביעי בקודש גבורה ובקצה השביעי חסד אין שם טומאה. ענין אחר, "והיה ברכה" הרמז על השכינה כלומר בך אני משרה השכינה שהיא סוד הבריכה המתברכת מתשעה אספקלריאות שלפניה. והנך רואה כי שבע ברכות נתברך אברהם מ"ג ע"ג אבינו עליו השלום רמז לשבעה קצוות. ומלת ונברכו יש מפרשים מלשון הברך הנזכר (כלאים ז, א) בדברי רבותינו זכרונם לברכה כי שבעים אומות נאחזים באברהם ויצחק כמו שרמזנו למעלה שאלמלא אברהם ויצחק אין להם אחיזה במרכבה וזהו סוד שבעים פרי החג:

וַיִּלֶךְ אַבְרָם כְּאִשֶּׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְהוָה וַיִּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן זָרְעִי שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִצֹּרָר:

יב, ד

בלכת אברם חסד יורד להשפיע לארץ העליונה מלכות הלך עמו לוט שה"ס הגבורות כי קבלת הארץ היא משניהם. ולשון לוט מלשון לוטין וזהו בצאתו מחרן לשון חרון אף. ואמר בן חמש שנים ושבעים שנה²⁸⁶ וידעת כי אין הזקנה פוסלת בכהנים. אבל בלויים פוסלת כמ"ש (במדבר ח, כה) ומבן חמישים שנה ישוב וכו'. כי הזקנה מגבירה את המידה, והעולם יכול לעמוד בריבוי החסד אך לא בריבוי הגבורות.

וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאַרְץ עַד מְקוֹם שְׁכֵם עַד אֵלּוֹן מוֹרָה וְהַכְנַעֲנִי אֹז בְּאַרְץ:

יב, ו

כתב הרב הגדול זכרוננו לברכה אומר לך כלל תבין אותו בכל הפרשיות הבאות בענין האבות והוא ענין גדול רמזוהו רבותינו זכרונם לברכה בלשון קצרה. אמרו כל מה שאירע לאבות סימן לבנים. ולכן יאריכו הכתובים בסיפור המסעות וחפירת הבארות ושאר המקרים ויחשוב בהן כאילו הן דברים מיותרין אין בהם תועלת וכולן באין

²⁸⁵ יהושע פרק כד: (א) וַאֲקַח אֶת אַבְרָם מֵעֵבֶר הַנֶּהָר וְאֵת אֶתְנָח אוֹתוֹ בְּכָל אֶרֶץ כְּנָעַן וְאֶת אֶתְנָח לֹא אֶת יִצְחָק: (ד) וַאֲתָן לְיִצְחָק אֶת יִצְחָק וְאֶת עִשָׂו וְאֶת לֵעָזוֹ אֶת הַר שְׁעִיר לְרִשָּׁתוֹ אוֹתוֹ וְיִצְחָק וּבְנָיו יָרְדוּ מִצְרָיִם: ²⁸⁶ רמז: גיל "שבעים וחמש" גימ' כהן. וקראו לאאע"ה כהן ע"ש (תהלים קי, ד) אתה כהן לעולם.

ללמד על העתיד, כי כאשר יבא המקרה לאחד משלשה האבות יתבונן ממנה דבר הנגזר לבא על זרעו. ודע כי כל גזירת עירין כאשר תצא מכח הגזירה אל פועל דמיון תהיה הגזירה מתקיימת על כל פנים. ולכן יעשו הנביאים מעשה בנבואות כמאמר ירמיהו שצוה לברוך (נא, סג) "והיה ככלותך לקרוא את הספר הזה תקשור עליו אבן והשלכתו אל תוך פרת ואמרת ככה תשקע בבל". וכן בענין אלישע (מל"ב יג, יז) בהניחו זרועו על הקשת (מל"ב י"ג י"ז) ויאמר ירה מ"י ע"ד ויור ויאמר חץ תשועה ליי' וחץ תשועה וגומר. וכתוב (שם שם יט) "ויקצף עליו איש האלהים ויאמר להכות חמש או שש פעמים" וגו'. ולפיכך החזיק הקדוש ברוך הוא את אברהם בארץ ועשה לו דמיונות בכל העתיד להעשות בזרעו והבן זה.

וטעם והכנעני אז בארץ. לרמוז לשרו של מעלה הנקרא כנעני והוא היה במלכות שהיא הארץ העליונה וכבר פירשתי זה בסוד הפלגה:

וַיֵּרָא יְהוָה אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְרַעְיָךְ אֶתְּךָ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיֵּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאָה אֵלָיו:

יב, ז

הארץ הנקראת "זאת" דהיינו המלכות היא מיוחדת לישראל. ליי' הנראה אליו באמרו ליי' רמז לשם הגדול יתעלה. ובאומרו הנראה אליו רמז לשכינה הנראית לנביאים נמצא סוד הקרבן לתפארת ישראל ולשכינת עוזו. אמנם הנראה מכוונת רבותינו זכרונם לברכה²⁸⁷ כי בזה הפסוק רמז אל השם הנכבד המלכות היא הנקראת כאן ד' הנראה אליו המקבל מן הקרבנות תחלה. אמנם בפסוק הבא אחר זה לא כתב כן כי בנאו לשם הגדול יתעלה לתפארת בלבד, אך חשוב להדגיש כי לא הפריד המדות ולזה סיים ולעולם בהמשכת הכל:

ספר הזוהר (לך לך דף פ' ע"א וע"ש הגירסא) פתח רבי שמעון ואמר ויבן שם מזבח ליי' הנראה אליו. וכתוב ויבן שם מזבח ליי'. פתח רבי שמעון ואמר, "ויבן שם מזבח ליי' הנראה אליו". ובפסוק הבא כתיב "ויבן שם מזבח ליי'" סתם ולא כתוב "הנראה אליו" אם כן מה ההבדל? אלא רזא דחכמתא ויבן שם תרין מדבחין בנא אברהם חד באת' לייא וחד באתכסייא. אלא לבאר את הפסוקים בדרך החכמה שהיא דרך הסוד. שתי מזבחות בנה אברהם אע"ה אחד כנגד העולם הנגלה שזו המלכות ואחד כנגד עולם נסתר שזו הבינה וכנגדם בבית המקדש יש לנו מזבח החיצון ומזבח הקטרת, וכן רחל ולאה דכתיב ויבן שם מזבח ליי' הנראה אליו להווא דח'א דאת' לי ליה. זה שכתוב "ויבן שם מזבח ליי' הנראה אליו" פירושו לאותה המדרגה שנגלתה אליו דהיינו המלכות היא השכינה והביאור שהשיג את אור הנפש בשלימות וחד באתכסייא דכתיב ויבן שם מזבח ליי'. והשני מזבח נעלם יותר כי כתוב בו לה' ולא כתוב הנראה אליו הכא ידע אברהם רזא דחכמתא מה דלא ידע מקדמת דנא. ואתעטר אברהם דח'א בתר דח'א עד דסליק להווא דח'א דאיתחזי ליה. כאן ידע אברהם סוד החכמה מה שלא השיג מקודם לכן. והתעטר אברהם מדרגה לדרגה הלך ונסוע הנגבה שזו מידתו החדש שזה הדרום. בראשית רבה (לט, טז) ויבן שם מזבח. אמר רבי אלעזר שלשה מזבחות בנה וכו':

²⁸⁷ הנה הרמב"ן מבאר שהקרבן היה לשם הנכבד: (יב, ז) "וטעם לה' הנראה אליו, כי הודה לשם הנכבד וזבח לו זבח תודה על שנראה אליו, כי עד הנה לא נראה אליו השם ולא נתודע אליו במראה ולא במחזה, אבל נאמר לו "לך לך מארצך" בחלום הלילה או ברוח הקדש ויתכן שירמוז "הנראה אליו" על סוד הקרבן (עיי' רקאנטי כא ב) והמשכיל יבין. וכן נראה מספר הזוהר (ח"א פ' ע"א) "ויקדיו ויבן שם מזבח ליי' הנראה אליו, פיון דאמר ליי' מהו הנראה אליו. אלא הכא אתגלי ליה ההוא דרגא דשליטא על ארץא ופאל ביה נאמקיים ביה. ע"כ. והם הם הדברים בזוהר (ח"א פג ע"ב) "תא חזי, קישעא דעאל אברהם לארץא, אתחזי ליה קודשא פריד הוא פמה דאתמר דכתיב ליי' הנראה אליו, וקביל תמן נפש ויבנה מזבח ליהוה דרגא. ע"כ. וכבר ידעת כי נפש במלכות והיא הנקראת השם הנכבד.

ויעתק בשם ההרה מקדם לבית אל ויט אהל בית אל מים והעי מקדם ויבן שם
מזבן ליהוה ויקרא בשם יהוה:

יב, ח

מ"ד ע"א ההרה הוא מקור מים החסד. שנאמר הרים נזלו מפני ה' (שופטים ה' ה') ומן ההר
הזה נובעין המים העליונים ששם מימי החסד והרחמים. מקדם לבית אל. מדת יום
תפארת נקראת מזרח ומשם אורה יוצאה לעולם למלכות. בית אל היא בית האל הנאמן
דהיינו מלכות הנקראת בית²⁸⁸ כמה דאת אמר (במדבר יב, ז) "בכל ביתי שזו המלכות נאמן הוא"
והענין כמו (שמות כג, כא) "כי שמי בקרבו" דהיינו "שמי" זו המלכות הנקראת "שם". בקרבו בקרב
התפארת שהוא אות ו'. לקמן הרב מסביר ש"שמי בקרבו" זה מצב בו התפארת יורד אל המלכות בבחינת גחין
ולחיש. וזה סוד "אל" בכל מקום כי הלמ"ד רומז לתפארת ישראל במשיכות צוארה
מושך מן האל"ף משך חכמה מפנינים מסוד האל"ף דהיינו מצב בו התפארת (ל) מושכת שפע
מן הכתר (א) החכמה והבינה. והבן סדר ההשפעה מזה הפסוק היטב, כי כאשר הגיע לבית
אל אמר ויט אהל בה"א. רוצה לומר אהל ה"א השנייה של שם בן ארבע אותיות. שזו
המלכות, כי ד' אותיות השם הם חו"ב תו"מ.

ענין אחר, ההרה רמז לבינה. והשפיע שם בצנור החסד המים העליונים מקדמונו של
עולם שהוא האין כתר עד בית אל תו"מ. וכן נראה דעת רבותינו זכרונם לברכה כי הר יי
רמז לבינה והה"א שבסוף מלת ההרה היא הה"א הראשונה²⁸⁹ של שם בן ארבע
אותיות שזו הבינה. בית אל מים. רמז שהשכינה הנקראת בית אל היא במערב הנקרא ים.
ואחרי שנטה אהלו בנה מזבח לשם האל הגדול יתעלה. ויקרא בשם יי. רמז לסוד
הייחוד תו"מ שזה ייחוד קוב"ה ושכינתיה כי השכינה נקראת שם. והזמין שם השם המיוחד
תפארת כמה דאת אמר כי שמי בקרבו :

²⁸⁸ מכאן תבין מ"ש בגמ' (שבת קיח ע"ב וגיתין נב ע"א) "אמר רבי יוסי מימי לא קריתי לאשתי אשתי ולשורי שורי אלא לאשתי
ביתי ולשורי שדי".

²⁸⁹ יש ספרים שגרסו כאן "שניה". ונראה שזו ה' ראשונה כי הרב נוקט שההרה כאן זו הבינה ואות ה' אחרונה של ההרה זו
מלכות של הבינה דהיינו תבונה.

ויסע אברם הלוח ונסוע הנגבה:

יב, ט

רמז כי אברהם היה מתדבק במדת החסד שהוא דרומה של עולם. ועל כן כל מסעיו של אברהם אבינו ע"ה היו לצד דרום:

ספר הזוהר (לך לך פ' א') **ויסע אברם הלוח ונסוע הנגבה. מאי הנגבה דא דרום והוא חולקיה דאברהם.** מהו הנגבה? זהו דרום שהוא חלקו של אברהם שדרום הוא חסד²⁹⁰ **הלוח ונסוע דהא בתר דהא עד דסליק לדרום.** "הלוח ונסוע" פירושו מדרגה אחר מדרגה עד שעלה לדרום ששם החסד ותמן אתקשר כדקא יאות. ונתקשר שם כראוי עד שיכל להחזיק במדרגת החסד. ואלמלא מימיו אלו החסדים של מ"ד ע"ב אברהם אבינו עליו השלום היתה מדת הדין המלכות נגובה ויבשה וזהו הנגבה. עליו כתיב נאם יי לאדוני שב לימיני כי החסד בימין (תהלים קי' א'):

ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה לגור שם כי כבד הרעב בארץ:

יב, י

כתב הרב הגדול הרמב"ן זכרוננו לברכה נרמז בפסוק זה כי בניו ירדו למצרים בעבור הרעב לגור בארץ והמצרים ירעו להם ויקחו מהם הנשים כמו שרה כמו שנאמר וכל הבת תחיון. והקדוש ברוך הוא ינקום נקמתם בנגעים גדולים כמו שפרעה לקה עד שיוציאם בכסף כמו שפרעה נתן לאברהם אלף כסף וזהב וצאן ובקר ויחזיקו בהם לשלחם מן הארץ. לא נפל דבר מכל מאורע האב שלא נהיה בבנים והוא מ"ש מה שקרה לאבות קרה לבנים. וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (בר"ר מ, ו) אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם צא וכבוש את הארץ לפני בניך. אתה מוצא כל מה שכתוב באברהם כתוב בבניו וכו' עכ"ל ז"ל.

אמנם על דרך הקבלה יש לך לדעת, כי בהיות הרעב בארץ העליונה מלכות הנקראת מצרים שאלו אותיות מצר ים שהיא מצד השכינה מצרים עם ה' אותיות גימ' שכינה שהיא במערב, הוצרך לירד שם אברהם אבינו ע"ה שהוא החסד עם מימיו אלו החסדים להשקותה מימי תשובה בינה וחסד ורחמים תפארת שלא תהיה מדת הדין קשה ביונקת מכחות הטומאה:

ספר הזוהר (לך לך פ"א ע"ב) **מה כתיב ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה.** מה שכתוב "ויהי רעב בארץ, דהיינו במלכות הנקראת ארץ, ולכן ירד אברם שזו מידת החסד למצרים שזו השכינה כדי להרוות אותה בחסדים. אלא שארץ ומצרים הם מלכות, רק שמצרים קרובה יותר לקלי' והיא מצרית לארץ ישראל. למינדע כל אינון דהין דאיתייחדן לתתא דכולהו דהין דלבר. ירד לשם אברהם כי רצה לדעת כל אותם המדרגות הנאחזות למטה שכולם מדרגות חיצוניות. על כן כשהגיע שם נלקחה אשתו זו המלכות. כי השכינה עיקר קבלתה ובניינה מן הבורה ולכן היא בת זל לאברהם איש החסד. וזהו מה שנאמר "ואמרו אשתו זאת" כי ידעת ש"זאת" היא המלכות כמה זאת אמר "מאת יי היתה זאת" (תהלים קיח' כב') דהיינו מאת התפארת שהוא ה' היתה המלכות הנקראת זאת. "והרלו אותי ואותך יחיו". ההרלה רמז ליבשות ה' דול העדר שפע ומוחין כשהיא לבנה ויבשה. והרמז כשאינו משפיע למטה. "ואותך יחיו" כי ממנה מן השכינה יחיו כי משם מן המלכות קבלתה שרה מקבלת שפעה²⁹¹ וזהו אמרו "כי אשה מ"ד ע"ג יפת מראה את" כי היא

²⁹⁰ ולמה דרום חסד? הרי בדרום חם בגלל הגבורות? אלא יובן ממה ששמעתי מפי הרב שבתאי סבתו שליט"א בסוד "והם השמש ונמס" דהיינו כאשר בני אדם דואגים רק לעצמם זה מצב קפאון וגבורה, וכאשר איש לאחיו יעזור ופניהם איש אל אחיו זה מצב של חום ויש זרימה מאחד לשני וזה הדרום.

²⁹¹ תדע שהשם המקנן במלכות הוא שם אדנות. והנה שרה נפטרה בגיל 127 שהוא שם אדנות כזה: א, אד, אדנ, אדני והוא עולה 126 וע"ה הרי 127.

השופעת לעולם העושר והזהב שנאמר מצפון מהגבורות זהב יאתה (איוב לד' כב'). **זו רוח צפונית המזלת הזהב. וזהו מאמרם ז"ל** (ב"ב כה ע"ב) **הרוצה להתעשר יצפין.**

וזהו אמרם רבותינו ז"ל בספר שבעה היכלות. **הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את ושפירו דאיתתא באינון שדים** תיאר היופי אל השדים שהם חו"ג כי הם משפיעים והמניקים. ועל כן קראה אחותי באומרו "אמרי נא אחותי את". כי זרועות עולם חו"ג הם אח ואחות. ואמר "למען ייטב לי". רמז להשפעה. ואמר "יוחיתה נפש" כי הנפש ישפיע לכל הכחות והבן זה.

ועוד נרמז בפסוקים אלו טעות דור הפלגה והדומין להם שדבקו באשה זרה מלכות בלתי ייחוד הכל. והרמז לאיחוי אלכסנדרי רוצה לומר שהיא דבוקה בבנין וחפצה בייחוד ולא בפירוד²⁹². וטעם ותקח האשה בית פרעה לינק מכחות הטומאה אשר סביבותיה שנאמר "כשושנה בין החוחים" כי השושנה²⁹³ זו המלכות והחוחים קלי'. וכתוב "זאת ירושלם בתוך הגוים שמתיה" (יחזקאל ה' ה'). והבן כי שתי פעמים נלקחה שרה שהיא המלכות אחת מפרעה ואחת מאבימלך רמז לשני פעמים שנחרב הבית כי בית המקדש הוא בחינת המלכות בעולם הזה.

ואבָּרָם כָּבֵד מֵאֹד בְּמִקְנֵה בְּכֶסֶף וּבְזָהָב:

יג, ב

מזכיר הכסף קודם הזהב רמז למדת החסד הנרמזה לכסף הלבן. וכן הבורא יתעלה מקדים כסף לזהב שנאמר "לי הכסף ולי הזהב" כי כן הוא סדר הבנין מלמעלה למטה שמספירת החסד נאצלת ספירת הגבורה בסוד אברהם הוליד את יצחק. אמנם לפעמים מונה הזהב תחלה מפני שהוא קרוב אלינו יותר. כדאמר בספר הבהיר (קלז) ובלא מחיר יין וחלב (ישעיה נה' א'). מפני מה הזכיר יין תחלה מפני שהוא קרוב אלינו יותר. יין וחלב סלקא דעתך? דהיינו היין זו הבינה והחלב חכמה ואין לנו בהם השגה אלא אימא דמות יין כלומר גבורה וחלב ודמות חלב זה החסד רמז מ"ד ע"ד לזרועות עולם וכבר ידעת שזרועות עולם הם החו"ג.

וַיְהִי בַיּוֹם אֲבִרְפָּל מִלֶּךְ שִׁנְעָר אֲרִיּוֹן מִלֶּךְ אֶלְסָר כְּדָרְלֶעֶמֶר מִלֶּךְ עֵילָם וַתִּדְּעַל מִלֶּךְ גִּוִּים:

יד, א

כתב הרב הרמב"ן ז"ל מעשה הזה אירע לאברהם להורות כי ד' מלכיות תעמודנה למשול בעולם ולבסוף יתגברו בניו עליהן ויפלו כולם בידם וישיבו כל שבותם ורכושם. והיה הראשון מלך בבל כי כן העתיד כדכתיב אנת הוא רישא די דהבא (דניאל ב' לח'). ואולי אלסר שם עיר במדי או בפרס. ועילם היא העיר אשר הומלך בה מלך יון הראשון ומשם נתפשט מלכותו כשנצח דריוש וכן אמרו רבותינו ז"ל (ע"ז י ע"א) שש שנים מלכו בעילם. ואח"כ נתפשטה מלכותם בכל העולם. ומלך גוים הומלך על עמים שונים אשר שמוהו עליהם לראש ולקצין. רמז למלך רומי שהומלך על עיר מקובצת מעמים רבים וכן אמרו רז"ל (בר"ר מב, ד) ותדעל מלך גוים מלכות הרשעה שהיא מכתבת טירוניא בכל העולם עכ"ל ז"ל:

²⁹² כאשר אנו אומרים "אחת" או אחותי יש להבין זאת במובן של אחדות, איחוי, אחוה. ומזה נגזר התנור הבורע הנקרא "אה" המחמם וכן "אחים לי בהספידא". המושג איחוי אלכסנדרי נזכר בספר "אוצר השם" והכוונה בזה כמו שהתבאר.
²⁹³ מה שנקראת המלכות שושנה מוסבר במאמר הראשון בספר הזהר. עוד אמרו שושנה גימ' אסתר שזו המלכות כשיורדת לבריאיה.

7, 7

149

יד, יד-טו

מ"ה ע"א

נותן זמירות בלילה (איוב לה' י') זהו וירדפם עד חובה רמז למדת הדין המחייבת את האדם שהיא שמאלו של הקדוש ברוך הוא שנאמר משמאל לדמשק. כד"א מצפון תפתח הרעה.

בפרקי רבי אליעזר הגדול ז"ל (פרק כז) ויחלק עליהם לילה שמואל הקטן אומר שם נחלק עליהם הלילה שהיה מקודם שנאמר ויחלק עליהם לילה. הוא הלילה שיצאו בו ישראל ממצרים, הוא הלילה שהכה בו בכורי מצרים, הוא הלילה שנאמר בו בלילה ההוא נדדה שנת המלך, אמרו רבותינו ז"ל (מגילה טו ע"ב) נדדה שנת מלכו של עולם. הוא הלילה שהכה בו אברהם מ"ה ע"ב את המלכים ואת מחניהם שנאמר ויחלק עליהם לילה:

וּמִלְכֵי צָדֵק מֶלֶךְ שְׁלָם הוֹצִיא לָזֶם וַיֵּן וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן:

יד, יח

בראשית רבה (מג, ו) המקום הזה מצדיק את יושביו מלכי צדק (יהושע י) אדוני צדק. נקראת ירושלים המלכות צדק שנאמר צדק ילין בה (ישעיה א' כא). כוונתם היא כי מלת צדק רומז לשכינה שנאמר צדק צדק תרדוף. וכתוב חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך (תהלים קיט' סב). על משפטי צדקך רוצה לומר משפט מדת הדין שהם בחצות הלילה. ובהיותה כלולה מן הכל ומתאחדת בשם הגדול אזי נקרא נקראת המלכות "מלך שלם" שלא ינקה מכחות הטומאה, ועל כן הוציא לחם ויין חו"ג כמה דאת אמר ותתן טרף לביתה וגו' :

150

ספר הזוהר (אד"ר רצ"א ע"ב) **צדק מהאי משפט איתון**. צדק שזו המלכות מהמשפט שהוא ת"ת עמודא דאמציעתא מקבלת שפעה **ולזמנין קרי לה מלכי צדק מלך שלם**. ולפעמים קוראים למלכות, הנקראת בדרך כלל "מלכי צדק", מלך שלם. ומתי נקראת מלך שלם? כשהיא שלימה בדין ורחמים וזה קורה **וכד מיתערין דינין ממשפט** כאשר מתעוררים דיני התפארת והם מעורבים עם דיני המלכות **כולהו רחמי** הרי שדיני המלכות מתמתקים מדיני התפארת ובמצב זה נקראת המלכות "מלך שלם" **כולהו בשלימו** הכל בשלימות בדין וברחמים **דהאי** מפני שדיני התפארת רחמים הם יחסית לדיני המלכות והם **מבסם להאי צדק** ממתקים את דיני המלכות וזה משפיע על העולם השפל וגם בו **ודינין מיתתקנין** יש מיתוק דינים **וכלהו נחתין לעלמא בשלימו ברחמי** וכל הדינים יורדים לעולם הזה בשלימות מעורבים ברחמים **וכדין שעתא דמתחברן דכר ונוקבא** ובאותה שעה בה מתחברים זכר ונקבה דהיינו תפארת ומלכות כמו שהתבאר שדיני התפארת מתערבים בדיני המלכות **וכל עלמין** וכל העולמות דהיינו ב"ע **כולהו** בא לרבות בעולם השפל, נמצאים **ברחמי ובחזויותא**. ברחמים כי התפארת משפיע על המלכות לכן נחשב הכל לרחמים. ומ"ש בחזווא היינו מורה על עצם הייחוד כמ"ש (פסחים קט ע"א) "חייב אדם לשמח את אשתו ובני ביתו ברגל". אדם זה התפארת, אשתו מלכות ובני ביתו ב"ע. **זהו שנאמר לעתיד ונקראה ירושלים עיר האמת** עיר זו המלכות²⁹⁴, האמת זה התפארת, עיר האמת מורה על ייחודם וגם נקראת (יחזקאל מח, לה) **י"י שמה** יי' תפארת, שמה מלכות

ספר הזוהר (אד"ר קל"ז ע"ב) **ולזמנא דאתי אשתכח בה עינא חד דרחמי עינא דעתיקא דעתיקי**. ולעתיד לבוא בימות המשיח, תמצא במלכות עין אחת בלבד והיא של רחמים, וזו העין של עתיקא דעתיקין היינו הכתר, כי חו"ב הם עתיקים והכתר עתיק דעתיק **הה"ד וברחמים דולים אקבצך. כיון דאמר ברחמים מהו דולים**. זה שנאמר (ישעיה נד, ז) "וברחמים גדולים אקבצך". ושואל כיון שאמר ברחמים למה נאמר גדולים **אלא רחמי דעתיק דעתיקי אינון איקרון רחמים דולים**. אלא יש

²⁹⁴ ומה שנקראת המלכות עיר הוא מפני שיש בה ה' גבורות מנצפ"ך שהם גימ' פר שזה גימ' עיר. וממנה משתלח מלאך מטט' הנקרא שר היער, יער אותיות עיר.

רחמים ויש רחמים. סתם רחמים הם בתפארת הנקרא זעיר אנפין, רחמים גדולים אלו רחמי הכתר הנקרא ארין אנפין²⁹⁵ **רחמים דזעיר אפין איקרון רחמי סתם**. רחמי התפארת שהוא זעיר אנפין נקראים רחמים²⁹⁶ סתם ללא המילה גדולים. **וסוד הענין כי עד אז לפני שהתפארת התחבר במלכות נקראה המלכות נקרא העיר הצדק**. וזהו שנאמר יפה נוף משוש כל הארץ הר ציון ירכתי צפון קרית מלך רב (תהלים מח' ג') **אמר כי הוא²⁹⁷ בירכתי צפון כי משם עיקר קבלתה** כי המלכות נבנית מהגבורות. **והיא קרית מלך רב** והיא בית של התפארת הנקרא מלך רב. **כמו ירעפו עלי אדם רב** (איוב לו' נח') **הבן זה אדם כנוי לתפארת ו"רב" בא להורות שהוא רב על המלכות**. **זהו שנאמר ובית מ"ה ע"י אל לא תוסיף עוד להנבא כי מקדש מלך הוא²⁹⁸ ובית ממלכה הוא** (עמוס ד' יג'). אמציה הכהן אומר לעמוס הנביא של יתנבא עוד רעה על בית אל (מלכות) כי היא בית אל מקדש היא למלך (תפארת) ובית ממלכה הוא, המלכות מחוברת לתפארת כי היא בית למלכו של עולם.

ספר הזוהר (אד"ר קל"ז ע"א) **תנא בצניעותא דספרא מהו עיניך תראנה ירושלם נוח שאנן**. בספרא דצניעותא שואלים מהו פירוש הכתוב "עיניך תראנה ירושלם נוח שאנן" (ישעיה לג' כ') הכוונה על המלכות קראה הנביא נוח שאנן המורה על שקט ושלווה כמו (ישעיה לב, ט) נשים שאננות, או (שם שם יח) מנוחת שאננות **וכי ירושלם נוח שאנן הוא**. וכי ירושלם היא נוח שאנן? **והא כתיב צדק ילין בה** והרי כתוב (ישעיה א, כא) "צדק ילין בה" **ובאתר דאשתכח צדק לאו שקיט ולא שאנן הוא וכו'.** וצדק²⁹⁹ הוא דין ובמקום שנמצא צדק אין שקט ולא שאנן ועל כן כתב עליה ואני אהיה לה נאם יי חומת³⁰⁰ **אש סביב³⁰¹ וגומר** (זכריה ב' ט'): דהיינו הקב"ה מבטיח לשכינה שיקיף אותה בחסדיו כמו חומה של אש המרחיקה את המזיקים.

וְבָרוּךְ אֵל עֲלִיּוֹן אֲשֶׁר מִנֵּן צָרִיךְ בִּיָּדְךָ וַיִּתֵּן לִי מַעֲשֵׂיךָ מִכָּל:

יד, כ

דע כי ברוב המקומות מלת "אל" רומז למדת הרחמים דכתיב (תהלים כב, ב) "אלי אלי למה עזבתני". (תהלים קי"ח, כז) **אל יי ויאר לנו**. כי הוא התפארת המאור הגדול. אמנם יש לך להתבונן, כשהוא דבוק לתיבה אחרת כי כשהוא מחובר ליסוד או לשכינה נקרא אל שדי, כשמושך מן הבינה נקרא אל עליון. וזהו מה שתקנו בתפילה אל עליון גומל חסדים טובים, לפי שהתשובה בינה ממציא הדברים במשך החסד קראו גומל כמו (במדבר יז, כג)

²⁹⁵ כדי להמחיש מה בין רחמים לרחמים גדולים נביא משל לבעל הבית המכניס אורח. עצם הכנסת אורח לבית ואירוח זו פעולה של רחמים. אם בעל הבית יכניס את האורח באופן שהאורח עוזר לבעל הבית אלו רחמים גדולים, כגון: בעל הבית יפרסם שהוא זקוק לחברה כי הוא גר בודד בבית הרי שהאורח ירגיש בלבו שהוא תורם והוא עושה חסד עם בעל הבית ולא יבוש ממנו. דוגמא נוספת: תשלום דמי אבטלה אלו רחמים. אם אומרים למחוסרי העבודה עשו מלאכה פלונית, אפילו קלה ביותר, וקבלו עליה שכר אלו רחמים גדולים כי מקבלי הקצבאות ירגישו שהם עובדים ומקבלים שכר.

²⁹⁶ כאן המקום לחדד את ההבדל בין חסד ורחמים. חסד הינו עשיית חסד ומתן שפע ללא התחשבות במקבלים ואילו רחמים זה מיצוע בין חסד וגבורה. נדגים: הנחה בשכר לימוד לכלל התלמידים זה חסד. אי מתן הנחה כלל זו גבורה. מתן הנחה לפי ההכנסה, מספר הנפשות בבית וכו' אלו רחמים. דוגמא נוספת: אי מתן צדקה לעניי זו גבורה. נתינה עד כלות הפרוטה בבית זה חסד. נתינה צנועה זו נדיבות ואלו רחמים. אם נתבונן במילה רחמים הרי שהיא מחוברת מ"רח" ו"מים". רח' גימ' יצחק שזו הגבורה. מים אלו החסדים, הרי שרחמים זה מיזוג ומיצוע בין חסד וגבורה. הרקאנטי קורא לרחמים שזו התפארת מכריע ראשון וליסוד מכריע שני שהוא מכריע בין נצח והוד.

²⁹⁷ צריך להיות היא. כי מדבר על המלכות.

²⁹⁸ לכאורה קשה, כיצד קורה אמציה למלכות בשם זכר ואומר פעמיים "הוא". התירוץ: כאשר המלכות מחוברת עם התפארת היא נקרא בלשון זכר.

²⁹⁹ למה צדק הוא דין? הרי זה מצב טוב בו אנשים עושים צדק. אלא זה כמו שאומרים "אל תהיה צודק תהיה חכם" דהיינו צדק זה רדיפת הדין עד תום ללא ויתור. החכם מוותר ומרויח. וזה מ"ש (בבא מציעא ל ע"ב) "אמר רבי יוחנן לא חרבה ירושלם אלא על שדנו בה דין תורה. אלא דיני דמגזיתא לדיינו (וכי איזה דין אתה רוצה שידונו? דין של גוזאים וזו אומה אכזרית) אלא אימא שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא עבדו לפני משורת הדין:

³⁰⁰ ענין "חומת" אלו אורות אימא קמ"ג קנ"א קס"א העולים גימ' תנ"ה חומת ע"ה גימ' תנ"ה. אולי מכאן לקחו היום בעידן המחשבים וקראו להגנה על המחשב "חומת אש".

³⁰¹ מכאן תבין מילת "נאם" שהיא גימ' הו"ה אדנות.

ויגמול שקדים חסדים ולפי שיש בהם כח רחמים נקראים טובים. וכן אל מלך כי הוא המלך וכן אל חי כאשר מחובר ליסוד.

בראשית רבה (מג, ח) רבי יודה בר ר' מימון בשם ר' יוסי בר ר' נהוראי אומר מכח אותה ברכה שברך מלכי צדק את אברהם אכלו שלש יתידות עולם אברהם יצחק ויעקב. באברהם כתיב (בראשית כד, א) וי' ברכך את אברהם בכל. בזכות ויתן לו מעשר מכל. ביצחק כתיב (בראשית כז, לג) ואוכל מכל. בזכות ויתן לו מעשר מכל. ביעקב (בראשית לג, יא) וכי יש לי כל. בזכות ויתן לו מעשר מכל. הרמז ליסוד עולם הנקרא "כל" כד"א כל פעל יי למענהו (משלי טז ד') היא בתו של אברהם אבינו עליו השלום ששמה כל וזהו מעשר מכל כי העשירית יונקת מן הכל³⁰² :

ספר הבהיר (אות כב) מי אתי כשנטעתי אילן זה שנטעתי להשתעשע בו כל העולם וקראתי שמו כל זה היסוד שהכל תלוי בו כל הספירות העליונות ממנו והכל יוצא ממנו למלכות ולכן היא נקראת כלה והכל צריכין לו מלאכים ובני אדם כי משם השפע יוצא שנאמר משביע לכל חי רצון והיסוד נקרא חי ובו צופין הנביאים כי נבואתם מנצח והוד ומשם ליסוד כמ"ש (במדבר ז, טז) מבין שני הכרובים וידבר אליו ולו מצפין :

מ"ה ע"ד ספר הזוהר (זו"ח לך לך כ"ה ע"א) ויתן לו מעשר מכל. מאי מכל? אמר רבי יהודה היא שכינתו של מקום. דהא תנינן אמר רבי ברכיה מאי דכתיב וי' ברכך את אברהם בכל. שהשרה שכינתו עליו. הרי שהשכינה נקראת "כל".

וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ סֹדִם אֶל אַבְרָם תֵּן לִי הַנֶּפֶשׁ וְהָרֶכֶשׁ קִזּוּ לָךְ:

יד, כא

פשט הפסוקים ידוע. ומצאתי לרז"ל (זו"ח מדרש הנעלם כה ע"א) הזה בלשון הזה. "תנא נגירסיאל שרו של גיהנם עומד לפני נשמת הצדיקים שלא יתפללו וילמדו זכות על הרשעים לפני הקב"ה ושינתנו ברשותו שיוירדם לבאר שחת הה"ד ויאמר מלך סדום אל אברם תן לי הנפש וגו' משמע נפש החוטאת היא תמות כלומר תן לי הנפש המתאוה בחטאות כדי שתהא נידונת כפי רשעתה ולא תקחנה בתחנוניך. "והרכוש קח לך" מי אלו הרכוש? אותם ששבו מדרכם הרעה "קח לך" להצילם מדינה של גיהנם. אמר ר' יהודה באותה שעה הנשמה מה היא אומרת. ויאמר אברם אל מלך סדום וגו'. בשבועה שלא אתפלל ולא אקח אותם הרשעים שהייתי מכריז לפניהם באותו העולם והוכחתי לחזור בתשובה ופירשתי להם כל משפט גיהנם ולא שמעו לי "ואם אקח מכל אשר לך" שלך הם וברשותך הם. "בלעדי רק אשר אכלו הנערים" חוץ מאותם המורים תורה לאחרים ולתינוקות ששכרן כפול. דאמר ר' יצחק כל המלמד תורה לתינוקות דירתו עם השכינה. והיינו דאמר רבי שמעון כד הוה אתי למיחמי עולמייא דבי רב כאשר הרשב"י הלך לדאות תינוקות הלומדים תורה בבית רבן הוה אמר אזלית למיחמי אפי

³⁰² כתב הרמב"ן (בראשית כד, א) "אבל אחרים חדשו בפירוש הכתוב הזה (וה' ברכך את אברהם בכל) ענין עמוק מאד ודרשו בזה סוד מסודות התורה, ואמרו כי "בכל" תרמוז על ענין גדול, והוא שיש להקב"ה מדה תקרא "כל", מפני שהיא יסוד הכל, ובה נאמר (ישעיה מד כד) אנכי ה' עושה כל, והוא שנאמר (קהלת ה ח) ויתרון ארץ בכל הוא, יאמר כי יתרון הארץ וטובה הגדולה השופע על כל באי עולם בעבור כי בכל היא, והיא המדה השמינית מ"ג מדות, ומדה אחרת תקרא בת נאצלת ממנה, ובה הוא מנהיג את הכל, והיא בית דינו של הקב"ה הנרמז במלת וה' בכל מקום (ב"ר נא ב), והיא שנקראת כלה בספר שיר השירים, בעבור שהיא כלולה מן הכל, והיא שחכמים מכנים שמה כנסת ישראל במקומות רבים בעבור שהיא כנוסת הכל והמדה הזאת היתה לאברהם כבת, כי הוא איש החסד ויתנהג בזו, ולכן אמרו אחרים כי אין הברכה הזאת שנתברך בכל רומזת על שהוליד בת משרה אשתו, או שלא הוליד, אבל היא רומזת ענין גדול שברך אותו במדה שהיא בתוך מדת הכל ולכן תקרא גם היא כל, כלשון כי שמי בקרבו (שמות כג כא) והנה הוא מבורך בשמים ובארץ, ולכן אמר בה' אלהי השמים ואלהי הארץ:

שכינה³⁰³ היה רגיל לומר אני הולך לראות פני השכינה. וחלק האנשים אשר היכו אתי. באותו העולם תדע שאחזיק בהם ולא אתנם בידך ואף על פי שהם ראויין ליענש. כל כך יש לטעון לנשמת הצדיקים עם מלך סדום שהוא שר של גיהנם המושל על הרשעים. ענר אשכול מ"ו ע"א וממרא שהם האבות הם יקחו חלקם:

אֲזֹר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְּבַר יְהוָה אֶל אֲבָרָם בְּמוֹזָה לֵאמֹר אֵל תִּירָא אֲבָרָם
אֲנִי מִגֵּן לָךְ שְׂכָרְךָ הָרַבָּה מְאֹד:

טו, א

אמר "במחזה" כמו (במדבר יב, ו) במראה אליו אתודע וזהו "דבר יי" כי המלכות נקראת דיבור והיא דברו כמה דאת אמר בתחלת תחנוניך יצא דבר (דניאל ט' כג'). ולא יקשה לך (תהלים קיט, ט) "ראש דברך אמת" שנראה לכאורה שדברך זה תפארת הנקראת אמת. והרב מתוך ואומר כשתבין מלת ראש³⁰⁴ כלומר אם תבין פירוש ראש תבין ש"דברך" זו מלכות. כי ראש פירושו "תחילה" והביאור בזה: ראש דברך אמת, המלכות הנקראת "דברך" ראשיתה הוא בתפארת הנקרא "אמת". אמנם משה נתנבא באספקלריא המאירה ועדיין אבאר זה בגזירת האל. והרב הגדול הרמב"ן ז"ל כתב היה דבר יי אל אברם במחזה זכה עתה אברם להיות לו דבר יי במחזה ביום כי מתחילה היתה נבואתו במראות הלילה וטעם היה דבר יי אל אברם במחזה כטעם וכל העם רואים את הקולות וסודם ליודעים חן עד כאן לשונו.

153

אֲזֹר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְּבַר יְהוָה אֶל אֲבָרָם בְּמוֹזָה לֵאמֹר אֵל תִּירָא אֲבָרָם
אֲנִי מִגֵּן לָךְ שְׂכָרְךָ הָרַבָּה מְאֹד:

טו, א

ידעת כי המגן מעכב הפורענות כתרס לפני הפורענות. והרמז למדת החסד הנתונה אליו. בפרקי ר' אליעזר הגדול ז"ל (פרק כח) אנכי מגן לך אמר לו הב"ה אל תירא ימיני מגנת לך בכל מקום שאתה הולך כתרס לפני הפורענות: ספר הזוהר (אד"ר קמ"ב ע"ב) זכאה חולקיה למאן דפריס מלכא ימינא וקביל ליה תחות ימיניה. אשרי חלקו של מי שהושיט לו המלך ימינו לקבלו תחת ימינו שזו מידת החסד ועל כן כתוב אחריו שכרך הרבה מאד והבן זה.

ענין אחר, יש מפרשין כי מלת "מגן" תורה על מדת הדין של מטה הרפה מלכות כי כן דרך המגן להיות בשמאל וראיה ממה שאמר דוד המלך ע"ה (שמו"ב כב, לו) ותתן לי מגן ישעך. ואנו חותמים בברכות ההפטר ברוך אתה יי מגן דוד. והכוונה לפי שהיתה המלכות בתו ולוחמת מלחמותיו כדכתיב "מי העיר ממזרח צדק" (ישעיה מא' ב') וידעת פירוש צדק. שזו המלכות ועל כן כתוב אחריו "אדני אלהים מה תתן ליי" שם אדנות הוא במלכות³⁰⁵ וצירוף שם

³⁰³ שמעתי סיפור על צדיק אחד שהיה רגיל לטבול בכל יום וחלה. הרופאים אסרו עליו לטבול כי זה מחליש אותו יותר. מאותו יום היה הולך לתלמוד תורה של ילדים ושוהה בכיתה זמן מה וחוזר והיה אומר שזה נחשב לו כמו טבילה.

³⁰⁴ כיוצא בו כתוב בזוהר (ח"א רכה ע"ב) "וישפחו ישראל על ראש המטה, מאן ראש המטה. דא שכינתא. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, חַס וְשְׁלוֹם. אֵלֶּה לְדִידֵיהּ קָרַע וְסָגִיד". כלומר ידוע שמיטה זו המלכות. אם כן הרשב"י שולל אפשרות שיעקב אע"ה שהוא בחינת התפארת משתחוה למלכות שהיא נמוכה ממנו, אלא השתחוה לראש המיטה וראשה זה התפארת.

המדרש (בר"ר א, ז) אומר ראש דברך אמת, ראשית דיבורך אמת שהרי התורה פותחת בראשית ברא' אלקים ס"ת אמ"ת הרי שחתם הקב"ה שמו בראשית התורה והיינו "ראש דברך אמת". אי נמי, ראש דברך אמת בשעה שאמרת למשה "איהיה אשר אהיה". אם ניקח אהיה (21) פעמים אהיה נקבל 441 כמנין אמת.

³⁰⁵ מסבירים ששם אדנות הוא שער להכנס דרכה לתפארת וכו' ושם אדנות מלא כזה: אלף למד נון יוד גימ' תרע"א שזה שער בארמית. ביאור נוסף: המלכות היא הספירה העשירית הנמוכה ביותר ובמשכן הנמוך ביותר היו אדני המשכן ולכן מתאים למלכות שם אדנות. ביאור נוסף: בשם אדנות מראה האל יתברך שהוא אדון על הכל.

אלקים לכאן מורה עליה שהיא לעיתים פועלת דין בעולם כמו (דברים ג, כד) "אדני אלהים אתה החילות". ובעבור כי דוד המלך ע"ה ממנה ירש המלכות והיא הלוחמת מלחמותיו על כן רוב תחנוניו היו אליה ולכן נקט לשון אדנות. וכן: אליך אדני אקרא. ראית אדני אל תחרש. אדני אל תרחק ממני. אלהי ואדני לריבי. ואליה היתה תשוקתו באומרו אדני נגדך כל מ"ו ע"ב תאותי. אתה תענה אדני אלהי. ועתה מה קויתי אדני. ביום צרתי אדני דרשתי. חנני אדני כי אליך אקרא כל היום וכיוצא בהם :

וַיֹּצֵא אֹתוֹ הַזֹּזְעָה וַיֹּאמֶר הִבֵּט נָא הַשְׁמַיְמָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם תּוּכַל לִסְפֹּר אֹתָם
וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זִרְעֶךָ:

טו, ה

בראשית רבה (לט, יא) השמים אין כתיב כאן אלא השמימה. בה"א זה בראתי העולם הריני מוסיפו על שמך ואתה פרה ורבה. רבי יודן אומר יהו אותיותיך מנין אברככ"ה רמ"ח. מפני שבאות ה' נברא העולם³⁰⁶ על כן בטל כח המזל באות ה'. שלא יאמרו הוא גזר ואחר בטל. ואף על פי שהוליד ישמעאל בעוד ששמו אברם הוצרך לביטול המזל כדי להוליד משרה. והוצרך לשינוי שם שרי גם כן, כי שרי לא היתה יכולה להוליד לא מאברם ולא מאברהם בעוד שמה שרי. ועדיין אינו מיושב אצלי כי היה די בשינוי שם שרי לבד. כי כמו שהוליד מהגר בעוד שמו אברם כך היה מוליד משרה ונראה כי אין טעם תוספת שני ההי"ן של אברהם ושרה שווה כדי שנאמר שבא כדי לבטל כח המזל.

ובספר הבהיר (אות ח') למה הוסיף הקדוש ברוך הוא ה' באברהם יותר מכל האותיות. אלא שיזכו כל איבריו של אדם לחיי העולם הבא.

כביכול בו נשלם הבנין כדכתיב כי בצלם אלהים עשה את האדם. ועל דרך האמת כי הה"א הזאת היא הה"א השניה של שם בן ד' אותיות. וטעם התוספת כי בלעדה לא היה מוליד והיא בתו כי הוא מיוחד למדת החסד הגדולה שהיא מעל המלכות ולכן אברם אינו מוליד וזה רמז באומרו כה יהיה זרעך. כי היא המלכות הנקראת כה. ובברכת כהנים³⁰⁷ יתבאר בגזירת האל. ולפיכך הה"א היא סימן לנקבה בכל מקום. אמרה, אכלה. אבל הוא"ו מורה על הזכר עמו, אתו, וכיוצא בהן. ואמרו רז"ל שהקדוש ברוך הוא חתם שם י"ה באברהם אבינו עליו השלום היו"ד בבריתו והה"א בשמו :

מ"ו ע"ג

וְהָאֵמֶן בִּיהִיָּה וַיִּזְשָׁבֶהָ לוֹ צִדְקָה:

טו, ו

כתב הרב הרמב"ן ז"ל ואיני מבין מה הזכות הזו כי למה לא יאמין באלהי אמן (ישעיה סה' טד'). והוא הנביא בעצמו. ולא איש אל ויכזב (במדבר כג' יט'). מי שהאמין לשחוט בנו יחידו ושאר הנסיונות איך לא יאמין בבשורה טובה. והנכון בעיני כי יאמר שהאמין בהשם וחשב כי בצדקתו של הקב"ה יתן לו זרע על כל פנים ולא בצדקת אברהם ובשכרו אף על פי שאמר לו שכרך הרבה מאד. וכל אלו דברי הרב ז"ל ונכונים הם לפי הפשט ועל דרך האמת יראה לי כי רמז בכאן סוד גדול אמר כי האמין בהשם ושם אמונה בשמו הגדול דהיינו המלכות נקראת אמונה ושמו הגדול הוא השם המיוחד שם הו"ה ב"ה הוא התפארת. והפך זה (במדבר כ, יב) "לא האמנתם ב"י פירוש לשום לשים את המלכות הנקראת

³⁰⁶ שנאמר "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם" בהא בראם. (בר"ר יב, ב). הפירוש הקבלי: אות ה' אחרונה של שם הו"ה ב"ה זו המלכות והיא הנקראת עולם שממנה העולם הגשמי משתלשל.
³⁰⁷ לקמן במדבר ו, כג.

האמנה אמונה בשמי המיוחד. וזהו ויחשבה לו צדקה. כי חיבור צדק מלכות בצדיק יסוד³⁰⁸ נקראת צדקה כמו שאפרש בפרשת ראה אנכי³⁰⁹ בגזירת האל. והבן זה:

וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי יְהוִה בְּמֶה אֲדַע כִּי אִירְשֶׁנָּה:

טו, ח

כבר העירותיך למה זכר השם באל"ף דל"ת כי היה ירא להזכיר השם הגדול רק בצירוף³¹⁰. ומה שאמר (בראשית כב, יד) "ויי יראה" ללא צירוף, כי אמר זה על מקום מקדש העתיד, ויעקב יזכיר תמיד "אל שדי", ומשה רבינו ע"ה יזכיר השם הגדול מפרשת וארא כאשר נבאר במקומו בגזירת האל. ובברכות (ז ע"ב) אמרו "אמר רבי שמעון בן יוחאי מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שקראו להקדוש ב"ה אדון עד שבא אברהם שנאמר אדני יהוה במה אדע כי אירשנה. ואף דניאל לא נענה אלא בשביל אברהם שנאמר למען אדני למענך מיבעי ליה. אלא אמר רבא למען אברהם שקראך אדון". ועל דרך האמת יהיה פירוש הפסוק, בנה בית המקדש שהוא כסא והיכל לשם הנכבד הנקרא אדני:

וַיְהִי הַשֵּׁמֶשׁ בָּאָה וְעִלְטָה הָיָה וְהָיָה תִנּוּר עֶשֶׂן וְלִפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה:

טו, יז

כתב הרב הגדול הרמב"ן ראה כאילו מיועיד תנור עשן כולו ובתוכו לפיד אש בוער, כענין (יחזקאל א, ד) ענן גדול ואש מתלקחת. והעשן הוא (דברים ד, יא) הענן והערפל הנזכר במתן תורה. ולפיד האש בתוכו הוא האש האמור שם (דברים ד, לו) "ודבריו שמעת מתוך האש". וכתוב (שמות כד, יז) ומראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר וגו'. והנה השכינה עברה בין הבתרים והוא הברית אשר היתה אתו מעולם כי השכינה היא בתו של אברהם וזה טעם (בראשית טו, יח) כרת יי את אברם ברית לאמר. כי הקדוש ב"ה בעצמו התפארת העביר את השכינה הנקראת ברית, בין הבתרים, והמשכיל יבין. עד כאן לשון הרב הגדול ז"ל. ונראה לי כי בעבור היות המראה הזאת על גלות מצרים על כן ראה אותה בעת המנחה כי אז תוקף מדת הדין כמ"ש בספר הזוהר ועל כן יצחק תיקן תפלת מנחה, כי הוא מידת הגבורה.

³⁰⁸ צדיק הוא היסוד והוא סיום התפארת כי התפארת הכללית כוללת: חג"ת נה"י ואות י' דנה"י הוא היסוד המחבר את התפארת למלכות. המלכות ללא ייחודה לתפארת נקראת "צדק" והיא מלאה דינים, כאשר היסוד מתחבר אליה היא מקבלת אות ה' ונקראת צדקה. בגשמיות זה דומה לנערה שאין לה שידוך שכל העת אין לה שקט כמו צדק, וכשהיא נשואה יש לה מנוחה בבית בעלה ונקראת צדקה.

³⁰⁹ דברים פרק טו, ז "לא תאמץ את לבבך".

³¹⁰ לדעת ה"שערי אורה", שם הו"ה בניקוד אלקים הוא בבינה. כי הבינה רחמים ועל זה יש בה שם הו"ה, ניקוד אלקים מורה על היותה שורש הדין.

וַיְהִי אַבְרָם בֶּן תִּשְׁעִים שָׁנָה וַתֵּשֶׁעַ שָׁנִים וַיֵּרָא יְהוָה אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי אֶל־
שְׂדֵי הַתְּהֵלֶךְ לְפָנַי וְהָיָה תְּבִיבִים:

יז, א

שמות הבורא יתעלה משתנים לפי הפעולות והמצות כאשר ישתנו פעולות האדם באבריו אף כי הכל בכח הנשמה. וזה השם אל שדי הרמז בו לצדיק הרמז בברית מילה³¹¹ ונקרא כן על שם שאמר לעולם די:

ספר הזוהר (במדבר ק"ט ע"ב) **תא חזי אל שדי הא אוקימנא בצדיקא דעלמא דביה סיפוקא דעלמא.** בוא וראה, שם "אל שדי" הרי העמדנו שם זה בצדיק עולם שזו ספירת היסוד מפני שבו ספוק העולם שזו המלכות **ואיהו אמר לעולם די** והוא אמר לעולם שזו המלכות, די דהיינו עד שם עולם האצילות. אמנם כשמזכיר שדי לבד ולא הזכיר מלת אל עמו, הרמז בה לכנסת ישראל כי ממנה יונקים הכל. וזהו כשוד משדי יבא (ישעיה יג' ו'). כי כשנפסקה היו"ד משדי אזי היא שדודה ומתמלאת מן הכחות החיצונים אז המלכות נקרא נקראת חרב לה' מלאה דם (ישעיה לד' ו').

ענין אחר, שדי מלשון שודד כלומר משדד ומנצח מערכות השמים. והטעם להזכירו עתה כי בו יעשה הנסים הנסתרים לצדיקים. רוצה לומר הנסים שאדם יכול לומר עליהם כי הם בדרך טבע. אמנם הנסים שיש בהם שינוי מנהגו של עולם כקריעת ים סוף ודומיהם הם נעשים בשם המיוחד שנתגלה למשה רבינו עליו מ"ז ע"א השלום. ועל כן אמר לאברהם אבינו ע"ה כי הוא התקיף המנצח שיגבר על מזלו ויוליד ויהיה ברית בינו ובין זרעו לעולם ולא יהיו תחת ממשלת מזל או כוכב. אמנם הדעת הראשון נראה לי עיקר ששם שדי נקרא ע"ש שאמר לעולמו די. ואל תרחיק עוד היות פירוש מלת שדי מלשון שדים כי משם יבא השפע והיניקה לכל הנמצאים כענין השדים המניקים את התינוק וכשאיין הברכה מצויה בתחתונים אז כתיב (שיה"ש ח, ח) "אחות לנו קטנה ושדים אין לה".

והנה אברהם אבינו ע"ה קודם המולד לא היה ראוי לצאת ממנו יצחק דרך הערלה. ומצאתי עוד לרבותינו ז"ל³¹² שאמרו שלא שימש אברהם בשרה בעוד ערלתו בו כי לא קבלה אותה הצדקת טיפת מצד הערלה כי הערלה מאוסה וטמאה מכל טמאות שבעולם. והנה בהיות אברהם אבינו ע"ה יודע עיקר התורה ויודע באצטגנינות שלא היה יכול להוליד לא הוציא זרעו לבטלה. והקב"ה הזמין לאותה צדקת שלא תקרב בערלה. כיון שנמול והעביר ממנו הערלה הרומזת לכחות הטומאה אז יצא זרע קודש מחלציו כי לא היה ראוי לצאת דרך הערלה כי לפני המילה היו שם רק אותיות "שד" ולאחר המילה נשלם שם שד"י. כי כל הכחות והטפות הנמשכות משם גם הרוח הנמשך בקרבם בא מרוח הטומאה הנקראת ערלה המקום אשר משם פורחות רוחות רעות. לפיכך הגוים הם טמאים בחייהם כאשר נבאר בגזירת האל.

³¹¹ כמ"ש בזוהר (ח"א דף צה ע"ב) "מהו אל שדי? ההוא דבךראן נפקן מניה, הוא דשליט על פתרין תפאין, וכלא מדחלמיה דחלין ומדענשין, בגין כך מאן דאתגור, קל אגור דלא קדישין אתרחקן מניה ולא שלטין ביה. ולא עוד אלא דלא נחית לגיהנם דכתיב, (ישעיה ס) וְעַמֶּךָ פָּלַם צְדִיקִים וְגו'.

וכן ספר "שערי אורה" (השער השני - הספירה התשיעית - יסוד) "דע כי מידת אל חי (יסוד) נקראת לפעמים אל שדי. והטעם, לפי שממנו נמשך הכוח והשלימות והשפע והאצילות בשם הנקרא אדנ"י, עד שיאמר די. ולפיכך ארז"ל במסכת חגיגה: שד"י, שבו אמר לעולמו די. ואף על פי שמשמע, כמו שאמרו שם, שהיה העולם מרחיב עצמו והולך עד שאמר לו די, העיקר הפנימי הוא כי במידת א"ל שד"י הוא נותן מזון לכל בריה ובריה ומשלח ברכותיו לאדנ"י, עד שיבלו שפתותיהם מלומר די. וכשמידת אדנ"י מתמלא מכוח א"ל שד"י אז גם היא נקראת על שמו שד"י וא"ל שד"י, כמו שכבר הודעתך.

³¹² זוהר ח"א דף צ"ה ע"א.

ובעבור כי הברית רומז ליסוד עולם כאשר רמזנו, על כן תיקנו בברכת המילה אשר חתם באות ברית קדש. זהו שאמרו רבותינו ז"ל במדרש ילמדנו (תנחומא לך לך, יט) ואתנה בריתי ביני ובינך זהו שאמר הכתוב סוד ה' ליראי (תהלים כה' יד). ואיזהו סודו של הקב"ה? זו מילה שלא גלה הקב"ה מסתורין שלה אלא לאברהם, דיו לעבד שיהיה שווה לקונו. מ"ז ע"ב משל למלך שהיה לו אוהב והיה עשיר יותר מדאי אמר המלך מה אתן לאוהבי כסף וזהב יש לו הרבה אלא הריני חוגרו זייני. ובאגדה (ספר יצירה א, ג) ברא הקב"ה עשר אצבעות ידים למעלה ועשר אצבעות רגלים למטה וברא האבר ביניהם ועשה לו עטרה להיות מולך עליהם. ועל כן סמך אחריו (תהלים שם שם) "ובריתו להודיעם" וכבר פירשתי. ותיקנו לברך ברכה זו על היין כנגד היין המשומר בענביו³¹³ מלכות הראוי לצדיק הנזכר. ואומר אחריו ואתנה בריתי ביני ובינך וארבה אותך במאוד מאד, כי הצדיק הנזכר יסוד עושה תולדות כענין "זה ספר תולדות אדם" דהיינו היסוד הנקרא ז"ה עושה תולדות אדם. ועל כן בכל מקום בתורה שתמצא כתוב זה השם דהיינו א"ל שד"י נאמר על ריבוי התולדות. כד"א (בראשית כח, ג) ואל שדי יברך אותך ויפרך וירבך. (בראשית לה, יא) אני אל שדי פרה ורבה. (בראשית מח, ג) אל שדי נראה אלי בלזו.... הנני מפרך. ובעבור כי מיצחק לא יצאו תולדות הרבה כמו מאברהם ויעקב על כן לא תמצא שהשם יתעלה אמר לו אני אל שדי כמו באברהם ויעקב. ודע כי לא נקרא אברהם אבינו ע"ה שלם עד שנימול שנאמר (בראשית יז, א) "והיה תמים" כי עד עתה לא היה תמים :

ספר הזוהר (אד"ר קמ"ב ע"א) כיון דאת ליא יו"ד פומיה דאמה את ליא חסד עילאה. כיון שנגלית יו"ד שהיא פי האמה, דהיינו בעת המילה המוהל כורת את הערלה ופורע את הקרום הרך שלמטה מן העור עד שנגלה בשר העטרה ובעת הזו, נגלה החסד העליון שהוא החסד של התפארת המתגלה במלכות והאי אמה חסד הוא דאיכרי וזה היסוד הנקרא אמה נקרא חסד כי הוא משפיע חסד התפארת למלכות³¹⁴ ותלי בהאי פומה דאמה. אבל דע כי עיקר שם חסד תלוי עומד ונשען על "עטרת היסוד" זה בשר העטרה הנ"ל ולא איכרי חסד עד דאת ליא יוד דפוס אמה. ואין העטרה, עטרת היסוד, נקראת "חסד" עד הפריעה שאז היא מתגלה ותא חזי לא איכרי אברהם שלם בהאי חסד בא וראה, לא נשלם אאע"ה במידת החסד עד דאת ליא יו"ד דפוס אמה. עד שנימול וכיון דאית ליא יו"ד אקרי שלם. וכיון שמל התגלתה העטרה ונשלם במידת החסד. הה"ד התהלך לפני והיה תמים דהיינו שכעת נשלם במדת החסד וזה הוא תמים ממש. וכתוב ואהיה תמים לו ואשתמרה מעוני. וכתוב "ואהיה תמים לו ואשתמרה מעוני" (שמו"ב כב, כד) ושאל מאי קא מיירי רישא וסיפא דהיינו מה הקשר בין הרישא שזו התמימות לסיפא שזה שמירה מעוון? אלא כל ז' לי האי יו"ד אלא, כל מי שמגלה אות י' זו ע"י הפריעה דהיינו שמל כהלכה. ועוד הוא ואסתמר דלא עיילא ליו"ד ברשותא אחרא ליהוי שלים בעלמא דאתי וליהוי צריר בצרורא דחייא. שומר ונזהר שלא יכניס את היו"ד, שזו העטרה, ברשות אחר יהיה שלם לעולם הבא ויהיה צרור בצרור החיים מ"ז ע"ג מאי ברשותא אחרא דכתיב ובעל בת אל נכר. מהו ברשות אחר, היינו שכתוב "ובעל בת אל נכר" (מלאכי ב' יא') ולין כך כתיב ואהיה תמים לו וכיון דהוית תמים לי לויא דיו"ד ואשתמרה מעוני. ומשום זה כתוב "ואהיה תמים לו", כיון שהוא תמים בגילוי היו"ד "ואשתמרה מעוני" שלא תדבק באל נכר וכיון דאתפשט אמה דא וכיון שהתפשט ונתקן יסוד התפארת על ידי הברית, נתקן החסד בתפארת ובמקביל אתפשט סטר בורא מאינון בורן בשמאלא דנוקבא ואשתקע בנוקבא באתר חד. התפשטו ה' גבורות שבשמאל והתקבצו בנקודה אחת זו יסוד המלכות נקודת ציון וארשים בערייתא כסותא ואז נרשם וגדל כלי יסודה של המלכות להיות כסות ליסוד התפארת ויסודה של המלכות גדל ומשתכלל כיחס שכלול דכל ופא

³¹³ עיין לעיל פרק ג, ו בפסוק "ותקח מפריו". שם נחלקו ריש לקיש ורבי יהושע. ריש לקיש אמר זה "עדן" דהיינו חכמה ורבי יהושע אמר "זו מדת הדין של מטה" דהיינו מלכות. כאן נקט הרב שהיא ראוייה לצדיק והיינו מלכות כדעת רבי יהושע.
³¹⁴ בגשמיות זו טיפת הזרע (חסד) היוצאת מהאדם (תפארת) דרך הברית (יסוד) אל האשה (מלכות).

דנוקבא. ספירת המלכות ובה הוא אתר ובאותו מקום שהוא יסוד המלכות איקרי ערוה דכלה הוא הנקרא ערות הכלה זה המקום מיוחד להצניע בו יסוד התפארת וכו'.

וצריך אתה להתבונן על סוד הפריעה שאמרו רבותינו ז"ל (שבת קלז ע"ב) "מל ולא פרע כאילו לא מל" כי הערלה שהיא סביב לברית רמז לכחות הטומאה כענין שנאמר כי רשע מכתיר את הצדיק (חבקוק א' ד') צדיק ממש דהיינו הקלי' סובב את היסוד. וכתוב (תהלים י"ב, ט) סביב רשעים יתהלכון. (יחזקאל ה, ה) זאת ירושלים המלכות הנקראת זאת ונקראת ירושלים בתוך הגוים הקלי' שמתיה. (ש"ה ש"ב, ב) כשושנה בין החוחים. (תהלים נ, ג) וסביביו נשערה מאד. (תהלים קיח, י) כל גוים סבבוני והבן זה. ועל כן צריך להסירה ולהכנס תחת כנפי השכינה בעטרת הברית בהעברת זוהמת הערלה שסביבותיה. וכחות הטומאה נוטלין חלקם בערלה ובדם הנוטף מן הברית אשר חלק יי' להם מן המצוה ההיא כאשר ארמזו בסוד התפילין כדי שישאר חלק יי' בלתי זוהמא וקטרוג. כמו שאמרו רז"ל שכל הנימול אינו רואה פני גיהנם שנאמר ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ (ישעיה ס' כא'). והרמז כי מלת צדיק רומז לברית עליון יסוד ועל כן ירשו ארץ חפץ מלכות.

ספר הזוהר (ח"א לך לך צ"ג ע"א) זכאין אנון ישאל דעבדין קרבנא דרעוא לקודשא בריך הוא אשריהם ישראל שמקריבים קרבן לרצון הקב"ה דמקריבין בניהו לתמנא יומין לקרבנא. שמקריבים את בניהם לשמונה ימים לקרבן וכד אתגזרו עליו ביהאי חולקא טבא דקודשא בריך הוא. וכאשר הם מלים עצמם כהלכה, הם נכנסים באותו חלק הטוב של הקב"ה שהוא מדת היסוד דכתיב וצדיק יסוד עולם. דכתיב, (משלי י') וצדיק יסוד עולם. הנה היסוד נקרא צדיק ומי שמל מתקן מידת היסוד בגופו ומידת היסוד בכל העולם פון דעאלו ביהאי חולקא דצדיק אקרון צדיקים, ומי שמל נכנס בחלק הצדיק ודאי פלם צדיקים ולכן כל ישראל נקראים צדיקים.

158

וכשפורעין אז נכנסה בברית העליון הוא היסוד הנקרא חי העולמים. ובעבור כי הברית הוא דוגמת הלב לכך חותכין גם חדוד הלב בראשיתו דהיינו לב בהמה להכשירו מן הדם להעביר משם כחות מ"ז ע"ד הטומאה זהו (דברים י, טז) "ומלתם את ערלת לבבכם". והמילה שהיא ביסוד דוחה את השבת שהיא במלכות כי היא למעלה מן הכלה הכלולה. ועל כן הברית נעשה בשמיני כדי שתעבור עליה השבת כי אין שמנה בלא שבת. וכתוב (ויקרא טז, ג) "בזאת יבא אהרן אל הקדש". ויקרא רבה (כז, י) והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר משל למלך שנכנס למדינה והוציא כרוז ואמר אכסנאים שיש בעיר לא יראו פני עד שיראו פני מטרונה תחלה. כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל בני לא תביאו לפני קרבן עד שתעבור עליו את השבת שאין שבעה בלא שבת. ואין מילה בלא שבת. אמר רבי יצחק משפט אדם ומשפט בהמה. משפט אדם שנאמר (ויקרא יב, ג) וביום השמיני ימול בשר ערלתו. ומשפט בהמה (ויקרא כב, כז) מיום השמיני והלאה ירצה :

אמנם בספר הבהיר מוכיח כי הטעם הח' ימים כנגד ההויות הספירות. אמר שם (אות קסח) ומאי ניהו שאמר שמיני שאלה זו תובן במה שקדם בבהיר שלא הובא כאן. שם כתוב שהיסוד ששי והוא היום השמיני ושואל כיצד היסוד שמיני? ומשיב מפני שבו נתחלו השמנה אם תמנה מהחכמה הוא יהיה שמיני ובו נשלמו השמנה לחשבון והיסוד משלים את הספירה השמינית מהחכמה אך הוא בפעולה הוי שביעי אך אם נמנה מהבינה יהיה שביעי. כי החכמה אינה פעולה אלא מחשבה. ומאי ניהו שמנה שנתחלו שמנה ימים דברית מילה, ושמונה הם אינם אלא שבעה כי מהבינה אינם אלא שבעה ומאי טעמא אמר הקדוש ברוך הוא שמנה? מפני שהם שמנה קצוות באדם, ומאי ניהו :

יד ימין ושמאל חו"ג ורגל ימין ושמאל נ"ה ראש כתר וגוף תפארת וברית מילה יסוד מכריע ואשתו מלכות שהיא בת זוגו דכתיב ודבק באשתו והיו לבשר אחד הרי שמנה. ואלו ימי המילה כנגדם ותמניא אילין לא הוו אלא שבע דגוף וברית חד הוי אנו מונים תפארת ויסוד לאחד הרי שבע. הנה כוונת מצות המילה רמוזה כהלכתה. והשם יראנו נפלאות מתורתו אמן.

ודע כי היסוד נקרא חוק על כן אנו אומרים בברכת המילה וחק בשארו שם. אמנם חקת רמז לכנסת ישראל. ונקראו כך כי חק לשון מ"ח ע"א גבול וגדר חק נתן ולא יעבור. ובעבור כי סביב החק והחקה כמה סרבים וסלונים אלו סוגי קוצים קשים המקטרגים כענין "כל גוים סבבוני", כמו "זאת ירושלם בתוך הגוים שמתיה" על כן נקראים כך הם גבול חזק להגן על המלכות מהקלי'. ובמצות אלו נכשלים הרשעים שאינן מוצאין טעם למצות שהם חוקים חזקים ואינם יודעים העיקרים הגדולים התלויין בהן. כי יש לך לדעת כי כל תרי"ג מצות כלם הם עצמם מהמרכבה העליונה בדמיון הצורה הנעשית מעשה רוקם. יש מצוות מיוחדות למדת יסוד: כגון עריות וברית מילה וכן לכל המדות כאשר נבאר בגזירת האל:

ספר הבהיר (קמג) מאמר שלישי מעשרה מאמרות זו הבינה והיא **מחצב התורה** כי ממנה נחצבה התורה שהיא התפארת. והבינה היא **אוצר החכמה** היא בית אוצר החכמה כמ"ש בחכמה יבנה בית. היא בית לחכמה. והבינה נקראת רוח אלהים חיים. מלמד שחצב הקדוש ברוך הוא חכמה כל האותיות שבתורה וחקקן ברוח בינה ועשה בו צורותיו היינו אותיות התורה. והיינו דכתיב אין צור כאלהינו (שמו"א ב, יט). אין צייר כאלהינו. ועל כן דע כי מצות התורה הם נחלקים לדרכים רבים. וכל מצוה היא ענף אחד ואבר אחד מהצורה העליונה עד שבתשלום כל התורה כולה נמצא האדם העליון שלם כי כל ספירה וספירה מעשר ספירות יש לה תיקון וחבור עם הספירה הסמוכה לה עד שיתחברו כולן ועושות צורה אחת. ולפי עומק ההשגה הזאת נתן לנו התורה שלימה מבראשית עד לעיני כל ישראל. והנה כל אותיות התורה בצורותיהן ובחבורן ובפירודן ובאותיות עקומות ועקושות חסרות ויתרות קטנות וגדולות כתרי האותיות סתומות ופתוחות וסדורן הן סדרי עשר ספירות. ולכך היה הצורך לספור האותיות והתיבות. וכתיב ולא קרי קרי ולא כתיב. כי כולה בנין אלהי חצובה בשמו של הקדוש ברוך הוא. ועל כן ספר תורה שחסר אות אחת מ"ח ע"ב או הותיר אות אחת פסול לפי שאין זו צורת העשר ספירות מאחר ששינה מאותה הצורה. וזה מאמרם זכרונם לברכה (קידושין ל ע"א) ו' דגחון חצי התורה באותיות כי הוי"ו הוא התפארת שה"ס תורה שבכתב הוא הקו האמצעי. ומבראשית עד אז רמז לזרוע ימין חסד ומשם עד לעיני כל ישראל רמז לזרוע שמאל גבורה ולפיכך כל אחד מישראל חייב לומר לעצמו בשבילי נברא העולם. ולפיכך צוה וחייב השם יתעלה ויתברך לכל אחד ממנו לכתוב ספר תורה לעצמו. ורזא סתימאה כאילו עשאו לשם יתעלה. מוסף על זה כי כל התורה כולה שמותיו של הקדוש ברוך הוא³¹⁵. ועל כן אין להוסיף ולגרוע אפילו אות אחת. ומכאן תבין סוד שכר קיום המצות ועונש עבירתן כי העובר עליהם כאילו קצץ הנטיעה ההיא מן הבנין ועדיין נבאר זה בגזירת האל. משל למעין גדול חתום וכמוס זה האין סוף יתעלה ונמשכין ממנו צנורות ויאורים דרך נתיבות

³¹⁵ כמ"ש בספר שערי אורה (השער העשירי - הספירה הראשונה - כתר) "וצריך אתה להתבונן על כל שער ושער ולהעמיד הדברים על בוריין ולדעת כיצד התורה נארגת על הכינויין, והכינויין על שלושה שמות הקודש, ושמות הקודש כולן נארגים על שם יהו"ה יתברך שהוא המייחד את כולן למעלה ולמטה ולצדדין, ומה שתצטרך לשמור בעניין הכינויין, לדעת מאיזה שם הוא אותו הכינוי, ולדעת על איזו ספירה רומז אותו השם, ולדעת כיצד הספירות מתאחדות עם שמות הקודש באותיות שם יהו"ה יתברך. ע"כ. נדגים: שלחן. הנה שלחן זו ספירת המלכות כי האדם (תפארת) יושב לאכול או ללמוד לידו והוא מגיע לו עד החזה. כך המלכות מגעת לחזה של התפארת. המלכות היא אות ה' אחרונה שבשם. וכן כל המילים בשפה העברית. כיום יש מאגר אינטרנטי לכלל השפה העברית המראה כיצד כל מילה משוייכת לספירה. שם האתר: www.vikikabbala.wiki.co.il

להשקות גנות ופרדסים. ומן ההשקאה ההיא מעלין צמחים. על דרך זה הם מצוות התורה כל אחד נתלה בחלק אחר מן המרכבה העליונה לימין ולשמאל פנים ואחור מעלה ומטה וכולן תלויין מן הסבה הראשונה:

ספר הזוהר (ח"א ל"א ע"א) **רבי אלעזר קפץ בקדמיתא בתחילה ודרש** את הפסוק (תהלים כט) **קול יי' על המים אל הכבוד הרעים יי' על מים רבים**. יש במזמור זה שבע קול וזה הקול הראשון **קול יי' דא קול עילאה דממנא על המים** קול יי' הראשון זה קול עליון בינה הממונה על החסדים הנקראים מים **דלדין מדרגא לדרגא** הנמשכים מספירה לספירה **עד דמפרשי לאתר חד בכינופא חדא**. עד שמתכנסים ביסוד של התפארת **ההוא קול עילאה משדר לאינון מייא באורחיהו כל חד וחד כפום אורחיה**. אותו הקול העליון, דהיינו הבינה, משלח את המים היינו חסדים, בדרך ובשיעור הראוי לכל חסד שהרי יש חסד בחסד וחסד בגבורה והם שונים זמ"ז והבינה מחלקת את החסדים כראוי לכא"א מהם. **כהאי ננא דממנא על מייא לשדר לון לכל אתר ואתר כדקא חזי ליה**. כמו גגן הממונה להשקות מים לכל ערוגה כראוי לה. והרמז על זה (תהלים קד) **"המשלח מעיינים חו"ב בנחלים ו"ק"**:

מ"ח ע"ג **ספר הזוהר** (במדבר קי"ח ע"א) **תא חזי פקודי אורייתא עילאין אינון לעילא**. בוא וראה, מצוות התורה העליונות הן למעלה **אתי בר נש ועביד פקודא חדא ההוא פקודא קיימא קמיה קודשא בריך הוא ומתעטר קמיה ואמר פלניא עביד לי ומן פלניא אנא**. בא אדם ועשה מצוה אחת, המצוה ההיא עומדת לפני הקב"ה ומתעטרת לפניו ואומרת פלוני עשה אותי ומן פלוני אני **דאיהו איתער לה לתתא הכי נמי איתער לעילא ועביד שלמא לעילא ותתא**. משום שהוא עורר אותה למטה כך גם עורר למעלה. ועושה שלום למעלה דהיינו מחבר תורה ומצווה שהם תו"מ ולמטה מרבה שלום בעולם השפל **כמה דאתא אמר או יחזק במעוזי יעשה שלום לי לעילא. שלום יעשה לי לתתא**. כמו שנאמר **"או יחזק במעוזי יעשה שלום לי"** (ישעיה כ"ה) דהיינו למעלה, שלום יעשה לי דהיינו למטה.

הענין הזה הוא כי עשיית המצוה היא אורח חיים והעושה אותה למטה מקיים ומעמיד כחה למעלה והולך בדרכי האור ולא יסור ממנו. ועל כן בהפרד נשמתו מגוייתו האור ההוא כמו משאב לנשמה כדכתיב (תהלים קיב, ט) **"צדקתו עומדת לעד"**. כי המדה ההיא שואבת אותו. קרנו תרום בכבוד. רוצה לומר זוהר הנשמה כמו כי קרן אור פניו ירום ויעמוד במקום עליוני ופנימי בכבודו של הקדוש ברוך הוא. ועל זה אמרו רבותינו ז"ל (ב"ב ע"ה ע"א) **עשן בחופה למה? שכל אחד נכוה מחופתו של חבירו**. הנה כי בעשיית המצוה לקח שכר שאין למעלה ממנו. ובהתעסק אדם בעבירה הולך בדרכי חשך ואפלה כד"א דרך רשעים כאפלה (משלי ד' יט) **והוקשר נפשו אל המקום שנתייחד בה וזהו עונש שאין למעלה ממנו**. והנה מצות של תורה הם תרי"ג מצות משתלשלות ומתאחדות בשבע קצוות עליונות שהם הז"ת וזה החשבון עולה למנין כתר³¹⁶ שהיא הספירה הראשונה וכן א"ר נחוניא בן הקנה ע"ה³¹⁷ **אהדרך בספירה הראשונה שהיא כתר עליון הודך והדר כבודך אחד יחיד ומיוחד בנראה ובנסתר בסוד נעלם אקדמך בשש מאות ועשרים עמודי אור שהם ראש מילולך שהם תיקון לרום מעלתך ומהם תמשך החיות בכל הספירות כולן**. ונרמז מנין זה בפרשת מ"ח ע"ד **עשרת הדברות שיש בו כתר אותיות לרמוז על הענין הזה המופלא**:

ספר מעיין החכמה³¹⁸ טוב ומטיב והכל שלו זאת ראשית תחלת פעלו שש מאות ועשרים הם ראש מילולו:

³¹⁶ תרי"ג ועוד ז' קצוות הם 620 כמנין כתר"ר. ואמרו שז' קצוות הן ז' מצוות מדרבנן. ועוד אמרו **"יהנה מלך, יהנה מלך, יהנה מלך"**.

³¹⁷ הובא בספר **"שושן סודות"** אות רי"ח כתפילת רבי נחוניא בן הקנה.

³¹⁸ מצאתי דברים אלו בספר העיון לרבי חמאי גאון.

ספר הזוהר (אד"ר קל"ו ע"א) מכאן אתאחדן טעמי אורייתא בדכיא ומסאבא בכל אינון סטרינ דאינון דכין ובכל אינון סטרינ דאינון מסאבן. מכאן, משער הראש של התפארת, דהיינו כתר של התפארת, כתר התורה, ממנו נאחזים טעמי התורה (כי הטעמים בכתר), בענייני טומאה וטהרה בכל האופנים כגון: אסור ומותר, טהור וטמא, פטור וחייב וכו'.

וַיִּפֹּל אֲבָרָם עַל פְּנֵי וַיִּדְבֵּר אֶתֹּ אֱלֹהִים לֵאמֹר:

יז, ג

ענין נפילת אפים ארמוז בו סוד גדול בפסוק שמע ישראל בגזירת האל³¹⁹. ולפי הפשט הוא כדי שיהא מעותד לנבואה. ועוד לרמוז למה שכתוב ויסתר משה פנוי לחלוק כבוד לשכינה ועל כן כתוב אחריו וידבר אתו אלהים:

ובספר הזוהר (ואתחנן ר"ס ב') צלותיה דבעי בר נש לקודשא בריך הוא לכוונא דהוי צלותא תחנונים. התפלה שמבקש האדם להקב"ה צריך לכוון שתהיה תפלת תחנונים מנלן ממשא דכתיב ואתחנן אל יי' דהא היא צלותא מעליא. מאין לנו זה ממשא שכתוב "ואתחנן אל יי'" זו היא תפלה מעולה תא חזי מאן דקאי בצלותא בעי למיכסייא עינוי ב' אין דלא אסתכל בשכינה. בוא וראה מי שעומד בתפילה צריך שיכסה עיניו כדי שלו יסתכל בשכינה. ובספרא דרב המנונא סבא מאן דפקח עינוי בשעתא דצלותא ולא מאיך עינוי בארעא אקדים עליה מלאך המות וכו'. ובספרו של רב המנונא סבא אמר מי שפוקח עיניו בשעת התפילה ולא משפיל עיניו לארץ מקדים עליו מלאך המות וכו' דודאי שכינתא קמיה הדא הוא דאמרי ויסב חזקיהו פניו אל הקיר. ב' אין כך לא בעי למיהוי חוצץ בינו לבין הקיר. ודאי השכינה עומדת לפניו ולכן אסור לו לפתוח עיניו, זה שכתוב "ויסב חזקיהו פניו אל הקיר" משום זה צריך שלא יהיה דבר חוצץ בינו ובין הקיר:

אֲנִי הִנֵּה בְּרִיתִי אֵתְךָ וְהָיִיתָ לָאֵב הַמּוֹן גּוֹיִם:

יז, ד

אמר כי השכינה הנקראת "אני" והברית העליון יסוד הוא עמו כדאמר בספר הבהיר (נח) כרת לו ברית בין עשר אצבעות ידיו ורגליו נתבייש אברהם אמר לו הקדוש ברוך הוא "אני הנה בריתי אתך" ובו תהיה לאב המון גוים. או אפשר מ"ט ע"א שרמז לו כי נתן אליו המדה ההיא שישמרהו כענין שאמרו רבותינו זכרונם ברכה (שמו"ר לב, ט) מי ששמר את האבות ישמור את הבנים. זהו שנאמר יהי יי' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו (מל"א ח, ט). וטעם והיה שמך אברהם. כבר פירשנו טעם תוספת הה"א כי רומזת לשכינה שהיא הה"א אחרונה של שם:

ובספר הזוהר (לך לך צ"ג א') מאי חזא קודשא בריך הוא דלא אקרי אברהם עד השתא. מה ראה הקב"ה שלא קרא לאברהם בשם אברהם עד שהיה בן תשעים ותשע שנים אלא הכי אוקימנא דעד השתא לא אתא וכו' וכו' עייל בהאי ה"א ושכינתא שריא ביה וכדין איקרי אברהם. אלא כך העמדנו, שעד עתה לא היה נמול³²⁰ וכשנמול נתחברה בו השכינה והיא סוד אות ה' אחרונה של שם הוי"ה ושרתה עליו, ואז נקרא אברהם והיינו דכתיב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ותנא בה' בראם. והיינו שכתוב "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם". ולמדנו שבראם באות

³¹⁹ פרשת ואתחנן פרק ו, ד.

³²⁰ צ.ל. הצטווה על המילה. כי שינוי שמו היה לפני שנימול ומיד בסמוך הצטווה על המילה.

ה' שזו מלכות **ותנא באברהם** ובמקום אחר³²¹ למדנו שבראם באברהם **שהוא חסד מאי קמיירי?** במה חולקים **אלא** שתי המאמרים **דא חסד** מי שאומר באברהם הכוונה במדת החסד נברא העולם כמ"ש (תהלים פט, ג) עולם חסד יבנה **ודא שכינתא וכולא נחית כחדא**. ומי שאומר בה' בראם זו שכינה דהיינו ע"י המלכות בה נברא העולם. וזה טעם (ברכות יג, ע"א) **כל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה** :

וְעָרַל זָכַר אֲשֶׁר לֹא יִמּוּל אֶת בְּשֶׁר עַרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמּוּיָהּ אֶת בְּרִיתִי הַפָּר:

יז, טו

ענין הכרתת הנפשות הוא כענף הנכרת מן השורש אשר חי ממנו כשלא תשוב לצרור החיים. וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה בספרי (שלח, ו) אין הכרתה אלא הפסקה. וענוש מדה כנגד מדה הוא הפר הברית העליון שמשם פורחים הנשמות שנאמר את בריתי הפר. לפיכך נשמתו לא תשוב לשרשה.

ודע כי אין הכרת בכל חייבי כריתות שוה שהצדיק הגמור שתקפו יצרו ואכל כזית מן החלב אינו נכרת ואבד מן העולם הבא. או בעל אחד מחייבי כריתות אינו אבוד לגמרי מגן עדן ועולם הבא. שהרי מנו רבותינו זכרונם לברכה (סנהדרין קז ע"ב) שאין להם חלק לעולם הבא. ולא מנו רק הכופרים בעיקרי התורה. אלא הכרת לפעמים הוא לנפש ולפעמים לגוף ומי שזכויותיו מרובין מעונותיו אע"פ שיש בהם מ"ט ע"ב מחייבי כריתות העונש מגיע לו בגופו והוא מת בחצי ימיו כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (מו"ק כח, ע"א) מת בן חמשים שנה זו היא מיתת כרת. ואמרו בספרי (חוקת, ג) מפני מה ענש להלן מיתה ובכאן כרת ללמדך שכרת הוא מיתה ומיתה היא כרת. ולזה רמזה תורה בקצת הכריתות (ויקרא יז, ד) ונכרת האיש ההוא מעמיו. ולאחר שמת זה המחוייב בגופו כיון שרובו זכויות אינו יורד לגיהנם אלא זוכה למעלה הראויה לו מחלקי גן עדן. ויש חייב כרת שעונותיו מרובין וענוש שלו מגיע לנפש החוטאת שהיא נכרתת מחיי גן עדן. ומחוייבי כריתות הללו רמז בהן הכתוב (ויקרא כב, ג) "ונכרתה הנפש ההיא מלפני", (ויקרא כג, ל) "והאבדתי את הנפש ההיא". ורשעים הללו אין להם כרת בגופם רק מזקינים בעולם הזה שנאמר ויש רשע מאריך ברעתו (קהלת ז' טו) :

וְלִישְׁמֵעָאֵל שְׂמַעְתִּיךָ הִנֵּה בִּרְכָתִי אֹתוֹ וְהַפְרִיתִי אֹתוֹ וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ בְּמֵאד מְאֹד שְׁנַיִם עָשָׂר זָשִׁיאָם יוֹלִיד וְנָתַתִּיו לְגֹזֵי גְדֹל:

יז, כ

כבר רמזתי כי אברהם אבינו ע"ה נתן אחיזה לכחות הטומאה לשנים עשר נשיאים שמצד ימין. וכנגדן שנים עשר גבולי אלכסונון מצד הטהרה הנרמזים בשנים עשר בני יעקב :

וַיְכַל לְדַבֵּר אֹתוֹ וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אֲבָרָהָם:

יז, כב

בראשית רבה (יז, י) אמר ריש לקיש האבות הן הן המרכבה. וכבר רמזנו למעלה :

³²¹ זוהר ח"א (ג ע"ב) "כד אָמַר אַבְרָהָם דְּכָתִיב אֱלֹהֵי תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם וְנִמְנָנָם בְּאֲבָרָהָם. וכן הוא במדרש בראשית רבה (יב, ט) "אמר רבי יהושע בן קרחה בהבראם באברהם בזכותו של אברהם.

וירא

וַיֵּשָׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וַהֲגֵה עֲלֵיָהָ אַנְשִׁים נִצְבִּים עָלָיו וַיֵּרָא וַיֵּרֶץ לִקְרֹאתָם מִפֶּתְחוֹ הָאֵהָל וַיִּשְׁתָּחוּ אַרְצָה:

יח, ב

מייט עייג **כבר ידעת כי האנשים האלו היו מלאכים. ועל כן קראם בשם רבם כד"א "ויראמר אדוני אם נא מצאתי חן בעיניך" כי משם משם אדנות שהיא המלכות השתלשותם והיא השולחת אותם בהוראת הקב"ה והכיר בהם כי הם מלאכי עליון. ולכן השתחוה להם ארצה. וכן כתוב ויבואו שני המלאכים סדומה בערב והמעשה היה בהקיץ ממש כי נדמו לו כדמות אנשים.**

וידעת מה שכתב בענין זה הרמב"ן ז"ל וז"ל: "בכל מקום התעוררו החכמים להודיענו כי ראיית מלאך אינה נבואה. ואין הרואים מלאכים או מדברים עמם בכלל נביאים כאשר הזכרתי בדניאל אבל היא מראה תקרא גלוי עינים כמו (במדבר כב, לא) ויגל יי את עיני בלעם וירא את מלאך יי. וכן (מל"ב ו, יז) ויתפלל אלישע ויאמר יי פקח נא את עיניו. אבל במקום שיזכיר המלאכים בשם אנשים כענין פרשה זו ופרשת לוט וכן ויאבק איש עמו. וכן (בראשית לז, טו) וימצאהו איש, לדעת רז"ל הוא כבוד נברא במלאכים יקרא אצל היודעים המלבוש, יושג לעיני בשר בזכי הנפשות כחסידים ובני הנביאים ולא אוכל לפרש. והמקום אשר תמצא בו ראיית השם ודבור מלאך או ראיית מלאך ודיבור השם ככתוב בדברי משה רבינו ע"ה בתחלת נבואתו ובדברי זכריה עוד אגלה בו דברי אלהים חיים ברמיזות. עד כאן לשון הרב ז"ל.

כוונת הרב ז"ל כי בראיית מלאך ודבור השם לדיו פרצופין שהם תו"מ שמשם כח הנבואה שנאמר יי אלהים אלו תו"מ: יי תפארת, אלקים מלכות שלחני ורוחו (ישעיה מח' טז) והנה אנחנו רואים ולא נוכל להכחיש הפעולות הנעשים בשרי בוחן אלו אנשים שהיו מצמידים בוחן א' לבוחן ב' וכך היו נגלים להם כחות טומאה או בענין אחר הבאים מרוח הטומאה שהנער רואה מה שאין אחרים רואים. כל שכן שלוחי השם יתעלה ויתברך הבאין מרוח הטהרה וקדושה שנראין למי שנשלחו להם ולא לאחר. וכבר ראינו ושמענו דוגמא לדבר כשהחולים עומדין סמוך למיתה שרואין מייט עייג ומכירין המתים הבאים לקראתם ואין אחר רואה כענין (ברכות כח ע"ב) פנו מקום לחזקיה מלך יהודה שבא. והענין הוא כי בהתבטל הכחות הגופניות אין ראייתו ושמיעתו באמצעות הכלים המיוחדים להן כמו העין והאזן אלא בעין הנפש בלבד בלי אמצעי וכן בראיית המלאכים כי תתפשט הנפש מכחותיה ויאצל עליה רוח הקדש ותראה בראות עצמה כראיית המלאכים זה את זה והיא הראיה האמתית והשמיעה הנכונה. ולא יוכלו הפילוסופים להכחיש שלא יהיה למלאך אחד ראייה או שמיעה ממלאך אחר ותקרא אותה השגה שהיא מגעת להם זה מזה אף כי אינה באמצעות כלי כל שכן בשלוחי השם הנשלחים בארץ כי כל דבר רוחני היורד למטה לא יפעול זולת בהתלבשם מלבוש דוגמת הנשמה בבואה בעולם השפל. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה וקווי יי יחליפו כח (ישעיה מ' לא) כמה דאת אמר חליפות שמלות מה להלן מלבוש אף כאן מלבוש. אף כי זה המאמר נאמר על נשמות הצדיקים הלובשין דוגמא בגן עדן³²². ונקרא הלוש ההוא בספרי החכמה חלוק דרבנן. ומכאן

³²² הנה מ"ש בזה (ח"א טו ע"א) "קנונא דא מתלבשין נשמתהון דצדיקא בזההו עקמא בלבושא קנונא דההוא עקמא דלא יתנהג אלא בלבושא קנונא דא וקיימי לאסתפקלא בנהורא דנהיר בזההו ארץ חסידים. וזהו יי ב' ארץ חסידים. דהנה סביר דלא יזכי לזההו נהורא וזההו אסתפקלותא בגין דנהירא דנגיד פסיק ליה ולא אוליד. לא אביט אדם עוד דא אדם דקמא קמה דאממר. וכל דא קמה? בגין דאמר ליה נביאה כי מת אמה ביהאי עקמא ולא תהיה לזההו עקמא. בגין. דמאן דלא (הוה) אוליד בגין ביהאי

תבין סוד החלוק הנזכר בספר היכלות כמה דאת אמר וככלה תעדה כליה (ישעיה סא) והמשכיל יבין. ותמצא בדברי רבותינו ז"ל אומרים עדיין לא נשלם חלוקו של פלוני. זהו סוד ומעיל קטן תעשה לו אמו (שמו"א ב, יט). והרמז לשכינה הנקראת אם וכתוב איש זקן עולה והוא עוטה מעיל (שמו"א כח, יד). זהו סוד סדין עשתה ותמכור (משלי לא, כד) והבן סוד ותמכור היטיב ממאמר רבותינו ז"ל בספר הבהיר (צז) שמהן מתפרנס הלב והלב מפרנסן. כי לפי מעלת הצדיק יופי לבושו והבן זה. ועל זה עדות נגלה לכל כי השמים בהיותם משמשים בעולם השפל להולידה ולהצמיחה על ידי המטר מ"ע"א המשפיעים עליה בתחלה מתלבשין במלבוש העננים שנאמר המכסה שמים בעבים (תהלים קמז, ח) ואחר כך המכין לארץ מטר, כי בלי לבוש לא יוכלו להכין אותה ולסעדה. כי כל הדברים הרוחניים המשמשים ועושים שליחותם בזה העולם השפל כולן מתלבשין בעת הצורך ואחר כך נשללין ויוצאין ממלבושיהן. +

ואמרו בספר הזוהר (ח"א ט"ז ע"א) **לכולא אית לבושא לאתלבשא בציורא דלבושא ומשכי תועלתא מעילא לתתא וסלקי מתתא לעילא**. לכל אחד מהד' יסודות יש סוד לבוש שיוכל כח ההיולין להצטייר בצלמו, ומשם למשוך התועלת מלמעלה למטה ואז יכולין לעלות בסוד המ"ן מלמטה למעלה. ואפילו השמש עצמו אמרו רבותינו זכרונם לברכה כי הוא מתלבש באור אחר והוא הנקרא נרתיק. ודע כי שמש זו התפארת והמלכות נרתיק לה כי לולי זה לא היתה בריה יכולה לעמוד בו. ומאותו מלבוש נטל משה רבינו עליו השלום. ובהיותו עם בני אדם לא היו יכולין להסתכל באותו מלבוש רק בנותנו המסוה על פניו להלביש המלבוש ההוא ובבא משה אל אהל מועד היו פניו נשללות מאותו מלבוש כי אין לו עסק בתחתונים. זהו סוד פשטתי את כתנתי איככה אלבשנה (שה"ש ה' ג'). וכענין זה שליחות המלאכים שאינו עומד בלי לבוש כל זמן אשר הוא תחת השמים ואין נראין רק למי שהן שלוחים אליו. ועל כן אין רואה המתים רק החולה שהן נשלחין אליו, קשה.

ואמרו רבותינו ז"ל בספר הזוהר (ח"א י"ט ע"א) **בענין המלאכים כל אינון דלא אצטיירו בציורא בדיוקנא לית לון קיומא**. כל אלו המלאכים הנקראים חציר שאין להם צלם ודמות להתלבש בה ולכן אין להם קיום **קיימין לפום שעתא ומתאכלין באשא דאכיל לון ומהדרן כמלקדמין וכן בכל יומא**. הם חיים זמן מועט ונאכלים באש שזו המלכות, וחוזרים להתחדש וכן בכל יום מחדש **בר נש לתתא אית ליה דיוקנא וציורא ולא איהו בקיומא הכי בל וונא דלעילא**. אדם התחתון יש לו צלם ודמות, ועם כל זה אינו חי לעולם כמו המלאכים העליונים הנקראים "עשב" כי הוא מורכב גם מחלק גשמי הממית אותו, משא"כ במלאכים שהם רוחניים לגמרי גם הצורה וגם הדמות שלהם רוחנית. **ציורא ודיוקנא דלעילא מתציירן בציורייהו כמה דהויין בלא מלבושא אחרא לאתציירא. ובלין כך אינון בקיומא תדיר**. הצורה והדמות של המלאכים העליונים, הצורה שלהם מתלבשת בגוף שהוא גם כן רוחני בלא שום לבוש גשמי ולכן הם חיים לעולם **ציורא דאדם לתתא מתציירן בציורייהו במלבושא ולא בל וונא אחרא ובלין כך דקיימין בציורא זמן ועידן**. אבל נשמת אדם התחתון מלבד לבוש הצלם והדמות מתלבשת הנשמה עוד בלבוש גוף גשמי ואינו כדוגמת גוף המלאכים, לכן חיים רק זמן קצוב **ובכל ליליא וליליא אתפשט רוחא מהאי מלבוש וסלקא. וההוא אשא דאכיל אשא אכיל ליה**. וכל לילה ולילה מתפשט רוח האדם מגופו ועולה בסוד מ"ן לתוך המלכות שהיא אש אוכלת אש, שקולטת אותו **ובתר אהדרן כמלקדמין ומצטיירן בלבושייהו, ובלין כך לית לון קיומא כאינון דיוקנא דלעילא**. ואחר כך בבקר מתחדשת הרוח וחוזרת לעולם הזה ומתלבשת בגוף שהוא לבוש לנשמה, ולכן אינם חיים לעולם כמלאכים העליונים.

עלמא, פד נפיק מניה מתרין ליה מקל מה דאמרן. ולא שריא למחמי ביהוה נהורא דנהיר (כל שכן וכל שכן שאר עמא ושאר בני נשא). ומה חזקה דנהיר ליה זכות אבות ואיהו זכאה צדיק נחסידיא קף. כל שכן מאן דלית ליה זכות אבות וחסדי קמי מאריה. האי לבושא דאמרן איהו (אנון) מה דאמרן סביריא **תלויקא דרפון** דאמלבישו ביהוה עלמא. זכאה חולקיהון דצדיקאיא דגניז לון קודשא בריך הוא פמה טבין ועידונין להוהא עלמא, עלייהו קמבי, (ישעיה סד) עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחפה לו:

והנה קראם בשם רבם באמרו אדוני אם נא מצאתי חן בעיניך. כי השגתן היא מן המלכות הנקראת מגנת ביתן המלך (אסתר א, ה):

יִקְחוּ נָא מֵעֵט מִיָּם וְרוּזְצֵי רִגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֵנוּ תְּנוּת הָעֵץ:

יח, ד

אמרו רבותינו זכרונם לברכה בבראשית רבא בפסוק ומים אין לשתות. אמרת לנו שהוא אל אמונה. ואותן המים שהפקיד אבינו בידו יוקח נא מעט מים כפר בנו ומים אין לשתות! כוונתם היתה על היותם במדבר מקום חורב ושממון שהוא משמאל דהיינו גבורות. והיא המלכות יבשה מן המים העליונים חסד. והם היו מבקשים מימי החסד הבאים ממדת אברהם אבינו עליו השלום ועל המדבר כתיב (דברים ח, טו) "אשר אין מים". והבן מפני מה לא אמר אשר אין בו מים זהו שנאמר ומים תכן במדה (איוב כח כה) במדה ממש.

ספר הזוהר (בראשית ל"ב ע"ב) **רבי יוסי אומר כתיב ומים תכן במדה, במדה ממש.** רבי יוסי אומר ומים היינו חסד, תכן במדה, הבינה שהיא מודדת את כמוות החסד לכל ספירה מהז"ת כראוי לה, היא תכנה אותם. מפרש תכן כמו מתכונת הלבנים. **אתקין להו** התקינה אותם הבינה **כד מטון לווה** כאשר באו אליה מהחכמה **ואינון תקונא דעלמא** והם תיקון לתפארת והמלכות הנקראים עולם **כד מטו מסטרא זלבורה.** כאשר הם מגיעים מצד הבינה שהיא גבורה ואולי מכאן הביטוי "גבורות גשמים" כי הבינה מצמצמת השפע לפי יכולת המקבלים.

ואולי כי על כן נקרא שמו של החסד אברם כי הוא האב העליון ורם לבנין פירוש הוא ראשון לשבע תחתונות הנקראות שבעת ימי הבנין.

165

ספר הזוהר (במדבר קי"ח ע"ב) **מסטרא דאבא**³²³ **אחיז ותליא חסד עילאה וכו'.** מצד אבא שהוא החכמה אחוז ותלוי החסד העליון של עתיק שהוא הכתר. ויצחק הוא הגבורה רמז לשיר של לוי. כי השירה ממנו בא כמ"ש ובלילה שירה עימי. וזהו אברהם יגל יצחק ירנן. כי הגילה מצד החסד והרינה מצד הגבורה. **והשענו תחת העץ.** הרמז לעץ הדעת טוב ורע. דהיינו, עץ זו התפארת ו"תחת העץ" זו מלכות הנקראת עץ הדעת טו"ר.

ויקחו זממא וזלכב וכן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם והוא עמוד עליהם תנוות העץ ויאכלו:

יח, ח

נתן להם חמאה וחלב הרומזים למדת החסד כמה דאת אמר (ישעיה נה, א) ובלא מחיר יין וחלב. וענין האכילה הוא שהיה ראשון ראשון מסתלק. וענין ההסתלקות תבין מדבר מנוח כי ברדת האש העליון עליו היה הקרבן כלה מאליו כרמוז במנוח שעלה המלאך בלהב המזבח העליון שנאמר (שופטים יג, כ) ויעל מלאך יי בלהב המזבח אל השמימה. וידוע כי מנוח לא בנה מזבח רק הקריב על הצור רק הכוונה בו בלהב המזבח העליון מלכות אשר משם ירד ועל כן אמר לו "אם תעצרני לא אוכל בלחמך", כי פגול הוא לשם להקריב לאחד מן הכחות רק לשם המיוחד שנאמר בלתי ליי לבדו. זהו ואם תעלה עולה ליי תעלנה ואז ישב לו בעבורו כי יתעלה המלאך באור העליון ויתעלה בלהב המזבח העליון השמימה כשלהבת קשורה בגחלת והנה זה מבואר.

³²³ הרב הביא את הזוהר הזה להוכיח שהחסדים הבאים לבינה הם מצד אבא שהוא החכמה.

אמנם יש להתיישב ולהתבונן אחרי שאברהם אבינו עליו השלום הכיר בהם שהם מלאכים, למה אמר להם לאכול? והנה מצינו שהנביא הוכיח ישראל על הקריבם למלאכים שנאמר (יחזקאל טז, יט) "וְשָׁמְנִי וְקִטְרְתִּי נְתַתְּ לִפְנֵיהֶם. וְלַחֲמִי אֲשֶׁר נְתַתִּי לָךְ סֶלֶת וְשֶׁמֶן וְדִבֶּשׁ הָאֵכָלֶתִיךָ וְנִתְּתִיהוּ לִפְנֵיהֶם לָרִיחַ נִיחֹחַ וְיִהְיֶה נֶאֱסָם אֲדָנִי יְהוָה". וגם המלאך אמר למנוח אם תעצרני לא אוכל בלחמך. תשובתך היא כי האמת הוא כי הזובח או מקטר להם חייב מיתה כי הוא עובד לאלהים אחרים אמנם בלובשם המלבוש הנזכר מותר להאכילן ולהשתחוות להם. ותמה על עצמך כי ההשתחואה היא מן ארבעה העבודות שאף אם אין דרך עבודתו בכך חייב סקילה ומצינו אברהם ויהושע שהשתחוו להם. אלא סוד הענין הוא כמו שרמזנו, כי בהיותם בפרצוף אדם החמוד הותר בהם כל מה שהותר באדם. זה הענין נגלה אלי בחלום הלילה.

וכתב הרב הרמב"ן ז"ל ולא ידענו למה הרבה בלחם כל כך לשלשה אנשים. אולי ידע הסתלקות המאכל ראשון ראשון והוא כמרבה עולות למזבח עד כאן לשונו. וכוונתו צריך לישיבה כמו שכתבתי.

גם יתיישב בזה המאמר ענין גדעון שאמר למלאך שנגלה לו (שופטים ו, יח) אל נא תמוש מזה עד בואי אליך והוצאתי את מנחתי והנחתי לפניך ויאמר אנכי אשב עד שובך. ובתנא דבי אליהו (פרק יב) כל האומר לא אכלו מלאכי השרת אצל אברהם אבינו לא אמר כלום אלא בצדקתו של אותו צדיק ובשכר טורח שטרח פתח להן הקדוש ברוך הוא את פיהן ואכלו שנאמר והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו.

וטעם היפלא מיי דבר. כתרומתו היתכסה מלשון כי יפלא. וכתב הרב הגדול זכרוננו לברכה כי יש בו סוד נעלם. וכוונתו כי הוא לשון פלאי וכן ונפלינו אני ועמך. רומז לחכמת שלמה זו המלכות הנקראת דבר והיא הפועלת למטה בהשגחה פרטית שנאמר "והוא ישפוט תבל בצדק" ע"י המלכות הנקראת צדק וכתב "וכל מעשהו באמונה" ע"י המלכות הנקראת אמונה.

כִּי יִדְעֹתִי לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֵא אֶת בְּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אֲזַזְרִיו וְשִׁמְרוּ דְרֹךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּבִשְׁפֹט לְמַעַן הִבִּיא יְהוָה עַל אֲבֹרֵהֶם אֶת אֲשֶׁר דִּבֶּר עֲלֵיוֹ:

יח, יט

ידעתיו הוא מלשון ידיעה ממש. והרמז הוא להשגחת השם יתעלה יאמר כי שמירתו תהיה דבקה בו תמיד כי ידיעה זו דבקות כענין כי יודע יי דרך צדיקים (תהלים א, ו). שהרמז בו משגיח עליהם ובצרכיהם ודרך רשעים תאבד כענין והסתרת פני מהם והיה לאכול. כי בהסתרת הפנים יהיו לאכול:

ובספר הזוהר (ח"ג פ"ח ע"א) כי יודע יי דרך צדיקים קודשא בריך הוא ידע ואש"ח באורחא דצדיקא לאוטבא להון והוא אזיל קמייהו לנטרא להו. הקב"ה יודע ומשגיח בדרך הצדיקים להיטיב להם והוא הולך לפנייהם לשמור אותם וּבִין כַּךְ מֵאֵן דְּנִפִּיק לְאֹרְחָא בְּעֵי דְלִיְהוּ הֵיא אֹרְחָא דְקֹדֶשׁ ב"ה וישתתפון ליה בהדייהו. ולכך מי שיוצא לדרך צריך שתהיה הדרך ההיא דרך של הקב"ה וישתתפו הקב"ה והשכינה עמו, כי דרך זו המלכות. וּבִין כַּךְ כְּתִיב כִּי יֹדֵעַ יי דרך צדיקים. ולכך כתוב "כי יודע יי דרך צדיקים". דהיינו יי תפארת צדיקים זה היסוד והצדיק התחתון ודרך כאמור מלכות בְּרִשְׁעִיָּא כְּתִיב וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תֹּאבֵד. וברשעים כתוב "ודרך רשעים תאבד" היא רמא להון בִּין דְּקֹדֶשׁ בְּרִיךְ הוּא לֹא אֶשְׁתַּמּוּדַע לִיה לֵהוּא אֹרְחָא דְלֵהוּן וְלֹא אֲזִיל בְּהַדִּיְהוּ. דהיינו היא מעצמה תאבד להם לפי שהקב"ה לא רוצה להכיר את הדרך שלהם ואינו הולך עמהם ולא משגיח בהם.

"צדקה ומשפט" אמרו רז"ל (ויק"ר לו, ד) אין צדקה ומשפט אלא ביעקב שנאמר משפט וצדקה ביעקב³²⁴ אתה עשית (תהלים צט"ד) זהו שנאמר יסרני יי אך במשפט אל באפך פן תמעטיני (ירמיה י' כד') וכתוב והיה מעשה הצדקה שלום (ישעיה לב' יז') וכתוב שלום ואמת יהיה בימי (מלכים ב' כ' יט'). והתבונן בלשון הכתוב שאמר בתחלה כי ידעתיו ואחר כך ושמרו דרך יי למען הביא יי על אברהם פתח בלשון נוכח והמשיך בלשון נסתר ולא אמר למען אביא והענין הוא סוד גדול רמוז בסוד הברכות שהם גלוי ונסתר כי השכינה אומרת כי ידעתיו כי ישמרו מצות השם הגדול. וכן מה שכתוב לפנינו ויי המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת יי ירמוז לזה: שלא אמר מאיתי אלא מאת יי כלומר השכינה אומרת זאת. וכבר ידעת מהו ויי שהכוונה בו בכל למקום לקב"ה והשכינה הנקראים "הוא וביתו דינו".

אַרְדָּה נָא וְאַרְאֶה הַכְּצַעְקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ כָּלָהּ וְאִם לֹא אֲדַעָה:

יח, כא

הפסוק הזה קשה מאד לפי פשוטו. ולפי דרך הקבלה כבר הודעתך כי הבורא יתעלה ויתברך לפעמים דן את העולם במדת הדין מלכות בלי רחמים תפארת כמו בדור המבול שלא הוזכר בו השם הגדול הוא השם המיוחד רק שם אלהים. ולפעמים נדון העולם בצירוף הרחמים פן יחרב וישחית הכל.

וכן אמרו רז"ל (אד"ז רצ"א ע"ב) בפסוק צדק ומשפט מכון כסאך כד מתערין דינין ממשפט כולו בשלימו דמבסס להאי צדק ודינין מיתתקנין וכולו נחתי לעלמא בשלימו ברחמי. כשמתעוררים דינים ממשפט שזו התפארת (והדינים של ממותקים) כולם (כל עולמות ב"ע והעולם התחתון) הם בשלמות, כי זה המשפט (תפארת) מבשם (ממותיק) את הצדק הזה (זו המלכות הנקראת צדק) והדינים מתתקנים (דיני המלכות מתמתקים מדיני התפארת) וכולם יורדים לעולם בשלמות וברחמים **וכד אס"יאו חובי עלמא ואסתאבת מקדשא וזכורא אתרחק מן נוקבא וחוייא תקיפא שרייא לאיתערא ווי לעלמא וכו'.** וכשמתרבים עונות העולם והמקדש שהוא המלכות נסמא והתפארת מתרחק מן המלכות והנחש החזק מתחיל להתעורר שזו הס"מ, אוי לעולם שניזון בזמן ההוא מן צדק הזה שהוא מלכות כשהיא בפירוד מן התפארת שהוא משפט כי אז הדינים אינם ממותקים וכו'. **אסהידנא עלי דכל יומאי הוינא מצטער על עלמא דלא יערע בדינא דצדק ולא יוקיד עלמא בשלהובי וכו'.** אני מעיד עלי, אומר הרשב"י, שכל ימי הייתי מצטער על העולם שלא יפגוש את דיני הצדק שזו המלכות כשהיא ללא התפארת, כי אז העולם יכול להישרף בלהבותיו וכו'.

וגם בענין המבול זכרתי זה הענין. וגלה לנו הכתוב כי אעפ"י שבמדת הדין יהיו חייבים בא לדונם עתה גם בצירוף הרחמים. ופירוש ויאמר יי רוצה לומר ויאמר יי אל לבו שזו המלכות ארדה נא מה שייך ירידה אצל הקב"ה? ואראה במדת רחמים אל מדת הדין ומשיב ארד עם מידת הרחמים אל מידת הדין, מן התפארת אל המלכות. ועל כן כתב לשון ירידה כענין שנאמר הנה יי יוצא ממקומו (ישעיה כו' כא') וארז"ל (פסיקתא דר"כ כד, יא) יוצא ממדת רחמים ובא לך למדת הדין. "ואראה" ברחמים, "הכצעקתה הבאה אלי" במדת הדין "עשו כלה". ובעבור כי חטא אנשי סדום היה כי קצצו בנטיעה האחרונה המלכות הנקראת צעקה כענין (שמות ג, ט) הנה צעקת בני ישראל באה אלי. וזהו שאמר (ילקוט'ש בראשית יג, ט) כצעקתה של אותה ריבה זו המלכות שהיתה צועקת לתפארת מחטאי התחתונים והבן זה. ואם כן עשו חייבים כלייה "ואם לא אדעה" וארחם עליהם. כמו (שמות ב, כה) וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים, שהרמוז לחבור הכל דהיינו חיבור הצעקה אל המידות העליונות מלשון (בראשית ד, א) וידע אדם. וכן כל לשון ידיעה אצל השם יתעלה הוא דביקות והמשכה שמשפיע טובו וחסדו עליו. ואדעך בשם ואין צור בל ידעתי (ישעיה מד' ח') והבן זה:

³²⁴ הנה לך המפתח להבנה: יעקב ה"ס התפארת שנא' תתן אמת ליעקב, והוא הנקרא "משפט" שהוא עמודא דאמצעייתא (הקדמת תיקון'ז). הנה ראינו כיצד יעקב ומשפט הם בתפארת. ומ"ש צדקה היא ביעקב יובן לפי מ"ש לך יי הצדקה דהיינו התפארת. אמנם מצינו צדקה במלכות אבל זה רק כאשר התפארת מחובר אליה דרך הצדיק. וזה הוא מעשה הצדקה שלום, דהיינו היסוד הנקרא שלום הופך את צדק לצדקה. ולשון מעשה מלשון יוצר ועושה.

וַיֵּשֶׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הָאֵף תִּסְפָּה צְדִיק עִם רָשָׁע:

יח, כג

מדת אברהם החסד הייתה להגן על הפורענות כי היה איש החסד כדאמרינן בספר הבהיר (קצא) ומנלן דאף החייבים היה מזכה דכתיב (בראשית יח, יז) "המכסה אני מאברהם" וגומר. ואף על פי שזה הענין היה כפשוטו אף על פי כן לא תרחיק היות ההלצה הזאת במרכבה העליונה והבן זה. דהיינו ניתן להבין את הפסוקים גם במערכת הרוחנית שאברהם הוא החסד והחכמה אמר לבינה שלא ניתן להסתיר מהחסד את אשר השכינה הנקראת אני הולכת לעשות בסוד. ואמר האף תספה. האף היא מדת הדין הנקראת חרון אף. וכן תרגם יונתן הרוגזך שצייא זכאה עם חייביא. ומלת תספה לנקבה המלכות הנסתרת. וחשב אברהם כי בה לבד ידונם במלכות לבד, מה שנקרא צדק והיא תספה צדיק עם רשע שאינה מבחנת בין צדיק לרשע כי לא ידע מחשבות יי' אשר חשב עליהם ברחמיו. ולכן אמר כי הגון וטוב הוא שישא לכל המקום למען הצדיקים אשר בקרבה. אבל לא יתכן גם במדת הדין להמית צדיק עם רשע שאם כן יהיה הצדיק כרשע ויאמרו שוא עבוד אלהים (מלאכי ג' יד'). כל שכן במדת רחמים שזו התפארת לא תהיה כליה לצדיקים שהוא שופט כל הארץ והוא העושה משפט כענין ויגבה יי' צבאות במשפט (ישעיה ה' טז). ואמרנו המלך המשפט. שרוצה לומר המלך הוא המשפט. ועל כן לא אמרו מלך המשפט כי מלך המשפט זו הבינה שהיא מולכת על התפארת, ובאמרנו המלך המשפט הכוונה למלך שהוא התפארת והוא הנקרא משפט. וזהו ענין הכפל חלילה לך. והקדוש ב"ה הודה שישא לכל המקום בעבורם כי במדת רחמים יתנהג עמהם. ומה שיודיע אליך כי הענין הוא כאשר רמזתי היות ויאמר יהו"ה כתוב ביו"ד ה"א הרמז למדת רחמים. ובמקום אשר יזכיר אברהם השם יזכירנו באלף דל"ת כי יהיה מדבר לשם הנכבד שזו המלכות.

והתחיל מחמשים צדיקים לתת חשבון של עשרה בכל כרך ובין כולם הם חמשים רמז לחמשים שערי בינה כי בהיות כנגדן בארץ דין הוא לפי הרחמים שיהיו ניצולין. ומעתה לא יקשה לך דברי אברהם אבינו ע"ה אל השם יתעלה באומרו לו חלילה לך וגומר כי ליועץ המלך נתנוהו כמו שאמרו רבותינו ז"ל (שמו"ר ג, א) אין הקב"ה עושה דבר עד שנמלך בפמליא של מעלה ואברהם הוא החסד והוא פמליא של מעלה והבן זה.

וזהו אומרו "השופט כל הארץ לא יעשה משפט" כי לא היה אברהם אבינו ע"ה חושד דינו של הקב"ה שלא היה ביושר רק הענין הוא כמו שרמזתי והבן דהיינו שרצנ לצדף את המשפט שזו התפארת אל מידת הדין שזו המלכות. ועל כן אמר האף תספה ולא תשא הרמז למדת הדין. והדיבור בלשון נקבה נסתרת. והנה בפחות מעשרה לא היה לו כח להגן שהרי בדור המבול היו שמנה נח ואשתו ושלושת בניו ושלושת כלותיו ולא ניצולו וכן אמרו בבראשית רבה. ועל כן השיבו השם יתעלה לא אשחית בעבור העשרה הידועים. מכאן תבין כל דבר שבקדושה לא יהיה פחות מעשרה. וטעם לא אשחית בעבור העשרה אם אמצא שם ולא אמר לו כי אין שם מספר הזה לפי שעדיין לא נגמר דינן בצירוף הרחמים כמו שאמר ארדה נא ואראה. ואל תתמה באמרו כי משחיתים אנחנו וכתוב לפני שחת יי' כי על דרך האמת רמז לנו סוד מופלא כי יש כמה דינן זה גדול מזה דהיינו המלאכים משתלחים מן המלכות והקב"ה דן אותם במידת הרחמים. וזהו ויי המסיר, הוא ובית דינו ומקטרגין על הנידון עד שיעשו שליחותן והמשכיל יבין:

וַיְהִי־הָהֹמָטִיר עַל־סְדָם וְעַל־עֲבֹרָה וְגִפְרִית וְאֵשׁ בִּמְאֹת יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם:

יט, כד

אמרו רבותינו זכרונם לברכה (בר"ד נא, ב) כל מקום שנאמר וי"י הוא ובית דינו לא שהוי"ו תורה על מדת הדין אלא שמשמע רבוי ומלת "בית דינו" רומז לשכינת עוזו. כי שם בית דין של מעלה. וכבר רמזתי למעלה מפני מה לא אמר מאתו מן השמים כי השכינה עשתה בהם שפטים בכח השם הגדול הרמוז במלת השמים. אמנם כוונת רז"ל בספר הזוהר היא כי מאת יי' רמז לשכינה הנקראת "את" וזהו מן השמים כי היא כלולה מאש ומים וזהו לשונם בספר הזוהר (אד"ר קל"ז ע"ב) **מאת יי' מן השמים בזעיר אפין כתיב**. מה שנאמר וי"י הכוונה מאת יי' מן השמים בז"א נאמר **ומשמע דכתיב מאת יי' מן השמים**. וזה משמע ממה שכתוב מאת יי' מן השמים שהוא ז"א, תפארת הנקרא שמים **אש ומים רחמי ודינא לאפקא מאן דלית ביה דינא כלל**. כי שמים אותיות אש ומים, רחמים ודין להוציא מי שאין בו דין כלל. ולפי זה יהיה פירוש הפסוק כי השם הגדול המטיר עליהם גפרית ואש ממדת הדין. ולכל הפירושים תבין כי לא יוכל לכתוב מאתו והבן זה. ועוד יש לרז"ל בספר הזוהר ענין אחד יש לנו לבארו כי אף על פי שהשם המיוחד יורה על מדת רחמים לפעמים נזכר במדת פורענות כמו שכתוב "ואומר חלוני היא שנות ימין עליון" (תהלים עז' יא') חלוני נדרש כמו ויחל משה והכוונה בזה שימין עליון אלו החסדים ממתקים את הדין וזהו גם כן (תהלים מב, יב) "הוחילי לאלקים" כי כעת מידת הדין ממותקת. ואמרו רז"ל (בר"ד עג, ג) **ארורים הרשעים שמהפכים מדת רחמים למדת הדין**. וענין ההפוך פירשו קצת חכמי הקבלה בעבור כי המדות כלולות זו בזו והקב"ה מיוחד בכולן וכולן מייחדים³²⁵ בו שאם לא כן אי אפשר שתתהפכנה מזו לזו עד שיבטל אותם תחלה ואח"כ יברא אותם בריאה חדשה. ועוד יש מפרשים כי ההפוך הנזכר הוא על דרך שבע כפולות בג"ד כפר"ת שרוצה לומר תמורות ומתהפכות מענין לענין בלא שיתוף אות אחרת ולא שהאות מתהפכת מענינה הראוי לה אבל פעולותיה מתהפכות כלומר שיש לה פעולות שהאחת הפך מהשנית והיא פועלת אותם בבת אחת לשני בני אדם כגון העושר והעוני שהם הפכים ויש להם מוצא אחת ויסוד אחד או לאדם אחד בזה אחר זה. כגון עני והעשיר או להפך.

169

ועוד יש לרז"ל ענין אחר בסוד ההפוך נתבאר בספר הזוהר (שם) אמרו שם וי"י המטיר **על סדום** וְאָמַר הִכִּי תֵנָא לֹא דִינָא לְרַשָּׁעִים שֶׁאִין מֵהֶפְכִּין מִדַּת הַדִּין לִמְדַת רַחֲמִים אֲלֵא שֶׁמֵּהֶפְכִּים מִדַּת רַחֲמִים לִמְדַת הַדִּין. וי"י המטיר על סדום" וגומר. כך למדנו, לא די לרשעים שאין מהפכין מדת הדין למדת רחמים אלא שמהפכים מדת רחמים למדת הדין. דהיינו הצדיקים ממתקים את המלכות על ידי שמורידים לתוכה את התפארת על ידי שמייחדים קוב"ה ושכינ' ואז יש שפע בעולם ושמחה ושבוע בעולם. הרשעים מרחיקים את המלכות ממקומה והיא עולה לתפארת כמ"ש השליך משמים ארץ תפארת ישראל והיינו מהפכים מידת הרחמים למידת הדין כי כאשר המלכות עולה לתפארת היא משפיעה על התפארת והופכת אותה לדין. ברחל כתיב וישמע אליה אלקים ושם הכוונה שהיא הורידה מידת הרחמים למידת הדין בתפילותיה והמתיקה הדינים שבמלכות. **והיאך מהפכי והא כתיב (מלאכי ג') אני יי' לא שניתני**. שואל כיצד יתכן להפוך מידת הדין לרחמים הרי אין בהקב"ה שינוי? **אלא כל זמן דעתיק דעתיקי רישא חיוורא את** לייא רעוא דרעוין רחמי רברבין אשתכחו בכולא. ומשיב, אלא כל זמן שעתיק דעתיקי ראש הלבן שהוא הכתר מתגלה, הרי שרחמים גדולים נמצאים בכל, כלומר בכל העולמות ח"ב תו"ם **ובשעתא דלא אשתכח, כל דינין דזעיר אפין זמינין וכביכול דהאי רחמי עביד ההוא דינא עתיקא דכולא**. ובשעה שאינם מתגלים, כל הדינים דז"א מוכנים, וכביכול ז"א שהוא רחמים העתיק מכל עושה אותו דין **תנא כד את** לייא עתיקא דעתיקין רעוא דרעוין כולוהו בוצינין דאיקרון בשמא דא נהרין ורחמי אשתכחו בכולא. למדנו, כאשר מתגלים אורות הכתר כל הנרות הנקראות

³²⁵ צ.ל. מיוחדים בו. והענין הוא כי מידת ההתכללות הקיימת בכל עשר הספירות מאפשרת להגביר מידה בחבירתה. כאן במבול גברה מידת הדין ומידת הרחמים פעלה מתוכה.

בשם הזה, דהיינו כל הספירות שהם הו"ק שבתפארת מאירות ורחמים נמצאים בכל **ובשעתא דלא אתלייא טמירא דטמירין, ולא נהרין אילין בוציני, מתערין דינין ואתעביד דינא.** ובשעה שהכתר אינו מתגלה ואלו הנרות, שהם ו"ק של התפארת, אינם מאירים, דינים מתעוררים ונעשה דין **מאן רים להאי דינא? רעוא דרעוין דלא איתליא, ופלין כך מהפכין חייביא רחמי לדינא.** מי גרם את הדין הזה? אורות הכתר שאינם מתגלים, ומשום זה נחשב לרשעים שהם מהפכים הרחמים לדין, כי הם מונעים את רחמי הכתר מן התפארת.

רמז הנה כי בהעדר הברכה מגולות עיליות³²⁶ כתר אז מדת הדין פועלת פעולתה לא שיהיה שינוי רצון בבורא יתעלה, רק בהסתר פנים. והמדות משפיעות לכל כפי יניקתם מן הסבה הראשונה יתעלה ויתברך שזה הכתר על כן נקראים מדות ענין שאמרו רז"ל (בר"ר ט, יא) במדה שאדם מודד בה מודדין לו. אמר מודדין והרמז על המדות. ואמרו רז"ל בילמדנו (פסיקתא רבתי לח) א"ר יוסי בן דורמוסקית סימן זה יהיה בידך כל זמן שאתה מרחם על חבירך יש לך מרחם, ואם אין אתה מרחם על חבירך אין לך מרחם, שנאמר (דברים יג, יח) "ונתן לך רחמים ורחמך". עוד אמרו רז"ל (סוטה לח ע"ב) כל כהן המברך מתברך ושאינו מברך אינו מתברך דכתיב ואברכה מברכך. וסוד הענין הוא כי אין אדם נותן לאחרים ממה שאין לו. ועל כל פנים המשפיע לאחרים אחד שהוא הקב"ה משפיע עליו. תבין מכאן גדול כח הצדקה כי יש מפזר ונוסף עוד. ועדיין נבאר זה בגזירת האל³²⁷. אמנם לא נתישב לי זה המאמר כי כבר ביארנו כי כל מקום שנאמר וי"י הוא ובית דינו דהיינו תו"מ ולפי האד"ר הדין בא בגלל סילוק אורות הכתר מהתפארת. וכן אמרו בילמדנו וי"י המטיר על סדום. מאי וי"י? שישב עליהן במשפט סנהדרין של שבעים ואחד וחייבן. והרמז לשבעים מלאכים הממונים על שבעים אומות. והמופלא שבבית דין הוא כנגד השם הנכבד. ועדיין יתבאר סוד זה בגזירת האל³²⁸.

ותבט אשיתו מאוזריו ותהי נציב מלכו:

יט, כו

כתב הרב הרמב"ן ז"ל: "כי הראות באויר הדבר ובכל החלאים הנדבקים יזיק מאד וידביקם וכן המחשבה בהם. ולכן יסגר המצורע וישב בדד וכן נשוכי החיות השוטות ככלב השוטה וזולתו כאשר יראו המים וזולתו יחזו בהן דמות המזיק וימותו כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה במסכת יומא. ולכן היתה נציב מלח כי באת המכה במחשבתה כאשר ראתה גפרית ומלח היוורד עליה מן השמים ודבקה בה. וקרוב אלי לומר כי בהשחית השם את הערים האלה היה המלאך המשחית עומד בין השמים והארץ נראה בלהב אש כמלאך המשחית שראה דוד".

בפרקי רבי אליעזר הגדול זכרונם לברכה (לא נמצא) אל תביט אחריו. אל תביטו אחורכם שהרי ירדה שכינתו של הקב"ה להמטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש. ועדית אשתו של לוט נכמרו רחמיה על בנותיה הנשואות בסדום והביטה לאחוריה אם הם הולכות אחריה, וראתה אחוריה השכינה ונעשית נציב מלח. וסוד הענין תבין מברית מלח³²⁹ וגם מימי הים המלוחים כבר ידעת ש"ים" זו המלכות כי כל הנחלים (ו"ק) הולכים אל הים (מלכות) ירמזו לזה וכבר דברתי בו :

³²⁶ על פי יהושע טו, יט.

³²⁷ בפרשת ראה, דברים יד, כב, בפסוק "עשר תעשר".

³²⁸ פרשת בהעלותך בפסוק (במדבר יא, טז) "אספה לי שבעים איש".

³²⁹ כי המלח כינוי לשכינה כמ"ש בספר "מאירת עינים" לר' יצחק דמן עכו - פרשת וירא - "ותהי נציב מלח" מכש"ט, והסוד של אשת לוט שהיתה נציב מלח, לפי שחזרה פנים לראות לשכינה שהיא נקראת ברית מלח, שהיתה נוקמת נקמתה מאנשי סדום בגופרית אש ומלח, וזהו שאומר לישראל במתן תורה שלא יהרסו לראות שני' (שמות י"ט) פן יהרסו לראות ונפל ממנו רב, ע"כ. ויה"ב שנ"ר דעת"ו אומר שהטעם שנקרא מלח והמלח רומז אליה כי המלח דומה לאתרוג שרומז לעט', כי כאשר האתרוג טוב

וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם אֶת פְּנֵי יְהוָה:

יט, כז

מכאן אמרו רז"ל (ברכות כו ע"ב) כי אברהם אבינו עליו השלום תיקן תפילת שחרית שנאמר "אשר עמד שם" ואין עמידה אלא תפלה וכן האמת כי בה היא העמידה. ותפלת דמנחה יצחק אבינו ע"ה תיקנה שנאמר (בראשית כד, טג) "ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב". יעקב תיקן תפלת ערבית שנאמר (בראשית כח, יא) "ויפגע במקום". סוד הענין הוא נרמז בפסוק יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי³³⁰ (תהלים מב' ט'). והנה סוד תפלת שחרית רומזת למדת החסד. על כן אברהם שהיה איש החסד תיקנה. תפלת מנחה רומזת למדת הגבורה מלכות הנקראת שדה והיא במערב הנקראת לרז"ל שדה של תפוחים³³¹. זהו "לשוח בשדה" כלומר אצילות והמשכה לפעול בשדה. ואמר לפנות ערב כי היא פונה לקראת השכינה הנקראת מדת לילה כאם לקראת בתה. ועל כן יצחק תיקנה. וזמנה מתחיל מו' שעות ומחצה ולמעלה ואז זמן שחיתת תמיד של בין הערבים. ותפלת ערבית יעקב תקנה כי הרמז בה לשכינה הנקראת לילה והוא התפארת המשפיע אליה. ועל כן נתעוררו רז"ל בזמני התפלות ונתנו זמן צאת הכוכבים לתפלת ערבית והנץ החמה בק"ש. ואמרו כל שלא אמר אמת ויציב שחרית אמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו שנאמר להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות (תהלים צב' ג'). הרי החסד ליום והאמונה שזו השכינה בלילה. ועל כן באמת ויציב מזכיר כח החסד שעשה לנו הקב"ה וקבלת מלכותו עלינו, אמנם בתפלת ערבית מזכיר בה גאולת מצרים שנאמר המכה בעברתו כל בכורי מצרים וגו' עד בואו אל המכוון לאמר מלכותך דייקא ראו בניך וכו'.

ספר הזוהר (נשא קכ"א ע"א) תא חזי, בְּשַׁעֲתָא דְּצִלוֹתָא דְּמִנְחָה דִּינָא שְׂרִיָּא בְּעֵלְמָא בוא וראה בשעת תפלת המנחה הדין שורה בעולם ויצחק שהוא גבורה תיקן תפלת מנחה שהיא בזמן התעוררות הדין וְלִבּוֹרָה עֲלָאָה שְׁלֵטָא בְּעֵלְמָא וזו היא הגבורה העליונה, שזו ספירת הגבורה שבתפארת, שולטת בעולם. עַד דְּאֵתִי וְעָאֵל לִילִיָּא, בְּיָן לְקַבְּלָא לִיָּה עד שבא ונכנס הלילה שאז זו שליטת המלכות והיא מקבלת אליה את הגבורות הנקראות לילה. ועוד רמזו רז"ל בספר הזוהר (נשא ק"כ ע"א) ענינים מופלאים בענין זה ראוי לנו לבארם. אמרו שם כל האומר תהלה לדוד שלשה פעמים בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא. כל האומר תהלה לדוד ג' פעמים בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא והאי אוקימנא בְּיָן לִזְוָלָא לִיָּה ולאשתכח בין צפון לדרום. ופרשנו שהוא מזווג "תהלה" זו שהיא המלכות שתמצא עם התפארת בין צפון לדרום שהם חו"ג אתי בר נש בצפרא ומקבל עליה עול מלכות שמים כמה דאיתמר מסדר שבחא באינון תושבחן דקאמר עם תהלה לדוד. בא אדם בבקר מקבל עליו עול מלכות שמים באלו פסוקי דזמרה שאומר יחד עם תהלה לדוד וכולהו הללויה דאינון עשרה תושבחן דעשרה כתרין קדישין דשמא קדישא. וכל אלו הללויה שהם סדר של עשר תשבחות של עשר ספירות הקדושות של השם הקדוש הוא השם המיוחד וְבְיָן כַּךְ עֲשֶׂרָה אֵינוֹן הַלְלוּיָהּ. ומשום זה יש עשר פעם הללויה לבתר סיים בעשרה תושבחן דאינון הללו אל בקדשו. ואחר כך מסיים בעשר תשבחות שהם הללויה הללו אל בקדשו שגם בו יש י' פעמים הללויה מאן אינון עשרה הללויה והא חמשה אינון? אלא שרי שבחא בהללויה וסיים בהללויה. ואיפה הם עשרה הללויה, שיש רק חמשה מזמורים שמתחילים

ורע מתוק וחמוץ, כך המלה שומר כל דבר הנמלח ונותן טעם טוב לכל תפל ויש בו טובות הרבה, גם רעות יש בו שאם יזרע ממנו שדה לעולם לא תצמח, שעושה אותו מדבר שממה, כדרך זה העט' כלולה מדין ורחמים: ³³⁰ הפסוק מחלק את היממה לשני חלקים: יום ולילה שהם חסד וגבורה. ליום אמר חסדו ובלילה אמר שירה שזו באה מצד הגבורות כי עבודת הלויים שהם מצד הגבורות זו השירה.

³³¹ ומה שנקראת המלכות שדה של תפוחים הנה הביאור בזה הוא שהמלכות מקבל שפע מהאבות שהם החג"ת והם ג' גוונים לבן, אדום וזהוב והם צבעי התפוח והקשת.

בהללויה? ומשיב שכל תשבחה מתחילה בהללויה ומסתיימת בהללויה הרי חמשה כפולים שהם עשר **לבתר** עילוויא דסדור שבחא באז ישיר דאית ביה כלא. ובדא מקבל עליה עול מלכותא קדישא. ואחר כך עורך סדור השבח של אז ישיר משה שיש בו הכל ובזה מקבל עליו עול מלכות שמים הקדושה **לבתר אמרי ליה בחסד בסימא דצלותא לאתקשרא ביה**. ואחר כך אומר אותו בחסד עם סיום התפילה שתתקשר בו. **לבתר אמר ליה בצלותא דמנחה זלבורה תליא ודינא שרי** ואחר כך אומר תהלה לדוד בתפלת המנחה שהגבורה תלויה והדין מצוי **אשתכח כל יומא דאתיהיבת בין צפון לדרום לאתחברא בחבורא חדא בלופא חדא כדקא יאות**. נמצא מטה זו שהיא מלכות נתונה בכל יום בין צפון לדרום, צפון זו ספירת הגבורה והיא תפלת מנחה, ודרום זה החסד וזו תפלת שחרית, ובכך היא נשלמת כדי שתתחבר בזווג אחד בגוף אחד עם התפארת כראוי **ומאן דמדכר לה כל יומא בהאי ווונא ודאי איהו בן העולם הבא**. ומי שמזכיר תהלה לדוד דהיינו מסדר ומחבר המלכות בכל יום באופן זה ודאי הוא בן עולם הבא. והבן כוונתם היטב כי התהלה רומזת לכנסת ישראל של מעלה שנאמר (דברים י, כא) **הוא תהלתך והוא אלהיך**. וכתוב (משלי לא, לא) **"ויהללו בשערים מעשיה"**. וזהו "לדוד". וכבר ידעת מדתו שזו מלכות. ועל כן תיקנו לאומרה שלשה פעמים ביום. אחת קודם תפלה כי אין להכנס לפני המלך תפארת בלעדה. כמה דאת אמר "כי אם בזאת יתהלל המתהלל" (ירמיה ט' כג) דהיינו ע"י המלכות הנקראת זאת. וכתוב (תהלים קמז, ז) **"זמרו לאלהינו בכנור"**. והרמז לכנורו של דוד דהיינו מילת כנור אלו אותיות כו נר באופן ש"כו" זו התפארת ו"נר" זו המלכות. והבן רוח צפונית מנשבת בו כי מהצפון הגבורות. וכבר רמזנוהו. וכתוב (בראשית מד, לד) **"כי איך אעלה אל אבי אבינו שבשמים כלומר תפארת והנער שזו המלכות איננו אתי"** והבן זה. כי רמז על השכינה הנקראת נער. וכתוב (ויקרא טז, ג) **"בזאת יבא אהרן אל הקדש"** כלומר עם השכינה הנקראת זאת.

וזהו מאמרם בספר הבהיר (אות ד) משל למבקשים לראות את המלך שואלים אנה ביתו מלכות ואח"כ שואלים אנה המלך תפארת. אחרי כן צריך לאומרה תהלה לדוד בסוף התפילה של שחרית לזווגה עם מדת החסד ולבקש ממנה סליחה וכפרה כרמוז במזמור (תהלים כה) **לדוד אליך נפשי אשא כמה דאת אמר בזאת יכופר עון יעקב** (ישעיה כד' ט') **בזאת דוקא**. וזה כל פרי הסר חטאתו (ישעיה כד' ט') **יתבאר בסוד זה אלי**. ועוד צריך לאומרה בתפלת המנחה לזווגה עם מדת הגבורה. נמצאת מטתו של שלמה מלכות מונחת בין צפון לדרום ומזווגת עם זרועות עולם חור"ג. אמנם בתפלת ערבית אין ראוי לאמרה כי יהיה נראה פירוד כשתהיה לבדה. ומן הטעם הזה אין בה נוף. אף כי כתב החכם ר' עזרא זכרנו לברכה קבלנו כי הנו"ן סופה להאמר בימי הגאולה. כי אז לילה מלכות כיום כתפארת יאיר וגו'. מוסף על זה אחרי שנקראת תהילה ואין תהילתו של הקב"ה שלימה אם אין כסאו שלם ראוי שתהיה גם התהלה חסרה ולכן חסרה אות נ. גם מטעם זה תפילת ערבית היא רשות כדי שלא יתבונן בה במלכות לבדה ויקבעו בה לבדה ללא ייחוד מחשבתם ויקצצו בנטיעה ובכך יפרידו אותה מן הבנין. וכבר רמזתי הטעם מפני מה חששו עליה יותר משאר המדות.

ויש מפרשים שעל כן תפילת ערבית רשות לפי שלא היתה תפלתו של יעקב שהוא התפארת ומידת הרחמים בשעת שימוש מדת רחמים שהיא מדתו של יעקב. אמנם בברכות (ד ע"ב) אמרו רבותינו זכרונם לברכה טעם אחר למה האומר תהלה לדוד הוא בן העולם הבא ואמרו מפני שיש בו שני דברים האחד מפני שהוא מסודר באל"ף בי"ת. והשני שמזכיר בו פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון. ושני ענינים אלו גדולים מאד כי סדר האל"ף בי"ת רומז לתחלת ההויות הנמשכות מחכמת אלהים הרמוזות באותיות שהן צורת כל הנבראים כמו שאמרו רז"ל (ברכות י ע"א) **"אין צור כאלהינו אין צייר כאלהינו"**. גם ענין הפרנסה הוא נפלא מאד ועדיין נרמז זה בגזירת האל³³². ונשוב לדברינו, ועשרה

³³² לקמן פ' בשלח בפסוק (שמות טז, ד) **"הנני ממטיר לכם"** ובפסוק (דברים כח, יב) **"יפתח יי לך את אוצרו הטוב"**. כתב שם השמים גימ' פרנסה עיי"ש.

הללויה רומזין לעשרה ספירות והם חמשה כנגד חמשה דהיינו כנגד כחבחו"ג שהם חמישה משפיעים ועוד חמישה מקבלים מהם והם: תנהי"ם דוגמת משפיע ומקבל ואחרי כן כללן במזמור הללו אל בקדשו שהן עשר הלולים. והתחיל מן קדש הנסתר כתר וסיים בתרועה מלכות כמה דאת אמר "ותרועת מלך בו" (במדבר כג' כא'). ותרגומו שכינת מלכהון ביניהון והיא בסוף הבנין והיא תרועה של המלך זה הוא התפארת. ובמלת "אז ישיר" רמז לעשר ספירות כי האי כוללת השלשה הראשונות כי אות א' נחלקת לב' יודין ואות ו' שהם כח"ב והזי"ן לשבעה קצוות תו"מ וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (עיין תיקו"ז לד ע"ב) במלת אז בואו ונקלס ליחיד הרוכב על שבעה³³³:

ספר הבהיר (קלט) אז תקרא וה' יענה אם אז תקרא כלומר תיחד מהכתר שהוא א' עד מלכות שהיא כלי זינו של הקב"ה ה' יענה מיד. מאי ניהו אז? אלא מלמד שאין רשות לקרוא לאל"ף לבדה שזה הכתר אלא על ידי השנים אותיות הדבקים בה היושבים ראשונה במלכות שהם חכמה ובינה ועם אל"ף הכתר הם שלשה נשארו שבעה מתוך מעשרה מאמרות שהם חג"ת נהי"ם והיינו אז ישיר:

ספר הזוהר (פנחס רכ"ו ע"א) אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, תְּנִינִן, כָּל מֵאן דְּאָמַר תְּהִלָּה לְדָוִד בְּכָל יוֹם תְּלַת זְמָנִין, אִיהוּ בֵּר עֲלֵמָא דְּאֵתִי. וְהָא אֲתָמַר טַעְמָא. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, בּוֹא וּרְאֵה כָּל מִי שְׁאוּמַר שְׁלֹשׁ פַּעֲמִים בְּכָל יוֹם תְּהִלָּה לְדָוִד הוּא בֶן הָעוֹלָם הַבָּא. וְכִבְר לְמַדְנָהּ הִטְעַם בְּמִקּוֹם אַחֵר. אֵי בְּלִין פְּרִנְסָה וּמְזוֹנָא דְּכָל עֲלָמִין אִם הִסִּיבָה מִשּׁוּם שְׁכִתוּב בַּה פּוֹתַח אֶת יָדָהּ שְׁהִיא תְּפִלָּה עַל מְזוֹן דִּי לּוֹמַר פַּעֲמִים תְּהִלָּה לְדָוִד כִּי תֵרִין זְמָנִין אֵינּוֹן בְּכָל יוֹמָא בְּצַפְרָא וּבְפִנְיָא, דְּכִתִּיב, (שְׁמוֹת טו) בְּתַת יְיָ לָכֶם בְּעֶרְבַּ בֶּשֶׂר וְלֹא, פַּעֲמִים בְּכָל יוֹם בְּבֹקֶר וּבְעֶרְבַּ יֵשׁ לְהַתְּפִלָּה עַל הַמְּזוֹן כְּמוֹ שְׁכִתוּב "בְּעֶרְבַּ בֶּשֶׂר לְאֹכֹל וְלָחֶם בְּבֹקֶר לְשׁוֹבַע" אֲמַאי תְּלַת זְמָנִין בְּכָל יוֹמָא. אִם כֵּךְ מְדוּעָה אֲוֹמְרִים ג', פַּעֲמִים בְּכָל יוֹם? אֲלֵא תֵרִין לְמְזוֹנָא דְּבִנֵּי אִינְשֵׁי וְדְכָל עֲלָמָא. וְחֵד לְמִיָּהּ תּוֹקְפָא לְהָהוּא אֲתֵר דְּפִתְיָחוּ יְדֵיו וּמְשִׁיב, בְּאֵמַת אֲוֹמְרִים ב' פַּעֲמִים בְּכָל יוֹם בְּשִׁבְלֵי מְזוֹן בְּנֵי אָדָם וְשֵׁל כָּל הָעוֹלָם, וּפַעַם אַחַת לְתַת תּוֹקֶף לְאוֹתוֹ הַמְּקוֹם הַהוּא שִׁידֵיו פּוֹתוּחוֹת, דִּהִינּוּ חו"ג הַמְּמַשִּׁיכִים אֶת הַכֹּתֶר הַנִּקְרָא רְצוֹן וְתֵרִין מְזוֹנִין אֵלִין מְשִׁנִּין דָּא מִן דָּא, וְהַמְּזוֹן הַנִּזְכָּר בְּתִהִלָּה לְדָוִד הוּא שְׁנֵי סוּגִים שׁוֹנִים וְכִלְהוּ תְּלַת מְזוֹנֵי כְּתִיבֵי הָכָא וּבִסֵּךְ הַכֹּל נִזְכָּר כַּאֲן ג' סוּגֵי מְזוֹנוֹת כְּדִלְקָמָן: וְאֲתֵה נּוֹתֵן לָהֶם אֶת אֲכָלָם בְּעֵתוֹ, דָּא מְזוֹנָא דְּעֵתִירִי, דְּיָהִיב מִיכְלָא סָגִי בְּעֵתוֹ, הָא חֵד. מִה שְׁכִתוּב "וְאֵתָה נּוֹתֵן לָהֶם אֶת אֲכָלָם בְּעֵתוֹ" זֶה מְזוֹן הַעֲשִׂירִים שֶׁבּוּ הַקֶּב"ה נּוֹתֵן לָהֶם מְזוֹן רֵב וּבְזִמְנָהּ. תֵּרִין, דְּכִתִּיב וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רְצוֹן, דָּא מְזוֹנָא דְּמִסְכְּנֵי, דְּאֵינּוֹן שְׁבָעִין מִרְצוֹן, וְלֹא מִגּוּ מִיכְלָא סָגִי. עַל הַמְּזוֹן הַשֵּׁנִי נֶאֱמַר "וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רְצוֹן" זֶה מְזוֹן הָעֲנִיִּים שֶׁהֵם שְׁבַעִים מִרְצוֹן וְלֹא מִתּוֹךְ אֲכִילָה רַבָּה תְּלַת דְּכִתִּיב פּוֹתַח אֶת יָדָהּ, עַל הַמְּזוֹן הַשְּׁלִישִׁי נֶאֱמַר "פּוֹתַח אֶת יָדָהּ" דָּא תּוֹקְפָא לְהָהוּא אֲתֵר, זֶה שְׁבַח הַנּוֹתֵן חֻזֶּק לְאוֹתוֹ מִקּוֹם רוּחָהּ וּבְפִתְיָחוּ דְּיָדָהּ, נִפְקָא רְצוֹן וְשְׁבָעָא לְכָלָא שְׁבַפְתִּיחַת יָדָהּ מִמִּשְׁיָךְ אֶת הַרְצוֹן לְכָל וְהַכּוֹנֵנָה לְחֹסֶד וּגְבוּרָה שֶׁהֵם זְרוּעוֹת עוֹלָם הַמְּמַשִּׁיכִים אֶת שְׁפַע הַכֹּתֶר לְמַטָּה. תּוֹ הָכִי אֲוִלִּיפְנָא, עוֹד אֲוֹמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כֵּךְ לְמַדְנִי דְּלֹא אִיהוּ אֲלֵא תֵרִי זְמָנִי, בְּלִין מְזוֹנָא וּפְרִנְסָה בְּכָל יוֹמָא. דְּאֵלִין חִיּוּבָא עַל בֵּר נֶשׁ. אֵין חוּבָה עַל הָאֲדָם לּוֹמַר אֲלֵא ב' פַּעֲמִים תְּהִלָּה לְדָוִד וְאֵי אָמַר יֵתִיר, לָאוּ בְּלִין חוּבָה אִיהוּ, אֲלֵא בְּלִין שְׁבָחָא גּוֹ תּוֹשְׁבָחוֹן דְּזִמִּירוֹת דְּדָוִד מְלָכָא. וְאִם אָמַר יוֹתֵר, לֹא בְּגַלֵּל שְׁזוֹ חוּבָתוֹ אֲלֵא זֶה שְׁבַח מְזִמִּירוֹת דּוֹד הַמֶּלֶךְ מֵאֵי טַעְמָא. בְּלִין דְּפְרִנְסָה לֹא חֲזִי לְמִשְׁאֵל אֲלֵא בְּתֵר צְלוּתָא וּפְרִנְסָה דְּמֵאֲרִיָּה. מְלָכָא יִיכּוֹל בְּקִדְמִיתָא וּלְבַתֵּר יִיכּוֹל עֲבָדִי. מִהוּ הִטְעַם מִשּׁוּם שְׁאִינוּ רְאוּי לְבַקֵּשׁ עַל פְּרִנְסָה אֲלֵא אַחֵר הַתְּפִלָּה וְהַפִּיּוּסִים לְאֲדוֹנָהּ, וְהַמֶּלֶךְ יֵאכֹל תְּחִילָה וְאַחֵר כֵּךְ עֲבָדִי הִדָּא הוּא דְּכִתִּיב, (שִׁיר הַשִּׁירִים ה) זֶה בִּיאוֹר הַפֶּסוּק בְּאֵתִי בְּלִי אַחֲוִתִי כָּלָה אֲוֹמַר הַקֶּב"ה לְשִׁכִּינָה הַנִּקְרָאת גִּנִּי וְכִלְהָ אֲכַלְתִּי יַעֲרִי עִם דְּבָשִׁי שְׁתִּיתִי יֵינִי עִם חֶלְבִי, לְבַתֵּר אֲכָלוּ רַעִים. לְאַחֵר שֶׁהַמֶּלֶךְ אֲכָל אֲוִכְלִים עֲבָדִי. וּמִסְבִּיר: אֲכַלְתִּי יַעֲרִי, דָּא צְלוּתָא

³³³ עיין בספר "אם לבינה" לרבי משה זכות ז"ל - אות נון: "עוד נ"ל כי בסוד "אז" אמרו ז"ל, יחיד רוכב על ז'. הוא סוד בינה הרוכבת על ז' קצוות, שהם ממש סוד חמשים שיעריה. כי היסוד נקרא כ"ל, והמ' "כלה" כידוע, וזהו "אזן".

דמיושב. עד קריאת שמע **עם דבשי דא קריאת שמע.** עם דבשי זו קריאת שמע כפי שיוסבר לקמן **אכלתי יערי דא צלותא דמיושב, ההוא יער לבנון, יוצר אור והאופנים וחיות הקדש, כל הני אקרון יער אילניו ונציבין דביה.** ומסביר יער הלבנון שהוא עולם הבריאה (כי לבנון הוא בינה שהיא בחינת עולם הבריאה) כולל יוצר אור והאופנים וחיות הקדש כל אלו נקראים יער אילנות והנטיעות שבו **עם דבשי דא קריאת שמע, דאיהו מתיקו דכלא, בכמה צופין ומתיקין.** דבשי דא קרית שמע דאיהו מתיקא דכולא בכמה צופין ומתיקין. "עם דבשי", היא קריאת שמע שהיא מתוקה מכל בכמה צופים ומתיקות. **שתייתי ייני, דא צלותא, דמעומד, משיכו דיינא עלאה דאתנטר. ודא בשלש ברכות ראשונות.** "שתייתי ייני", היא תפלה עמידה שהיא המשכה של היין העליון המשומר, וזהו בג' ברכות הראשונות **עם חלבי, אלן אינון שלש ברכות אחרונות, ואתפלילן אלן באלין.** "עם חלבי" אלו הם שלש ברכות אחרונות. ונכללו אלו באלו שהראשונות הם הארת החכמה שבבינה והאחרונות הם הארת החסדים המשולים לחלב **עד פֿען מיכלא דמלפא.** עד כאן מאכל המלך **לבתר דאכל מלפא, אכלו רעים לעילא, שתו ושכרו דודים לתתא.** לאחר שאכל המלך אז אכלו רעים למעלה ושתו דודים לתתא. דהיינו מה שהסביר הרשב"י לעילא הם חו"ב ולתתא הם תו"מ. **ועל דא לית חיובא דמזונא אלא לבתר צלותא.** ולכן אין חיוב להתפלל על המזון אלא לאחר התפילה שאז זו שעת המזון. אם כך נשאלת השאלה **בצלותא דמנחה קודם צלותא מאי טעמא.** מדוע בתפילת מנחה אומרים תהלה לדוד קודם התפילה הרי לא אוכלים קודם התפילה? **אין דעד לא אשתכח דינא קשיא, בעוד דאנפין דמלפא נהירין, יימא תהלה לדוד, בהאי סדורא דמזונא.** ומשיב אנו אומרים תהלה לדוד קודם התפילה טרם יגיעו פנים של דין, בעוד פני המלך מאירים זה הוא הזמן לבקש על המזון **דלבתר דדינא שריא ותלי על עלמא, לאו שעטא איהו.** לאחר שהדין שורה בעולם העיתוי לא מתאים לבקש על המזון **אתא רבי פנחס ונשקיה** כששמע רבי פנחס את דברי נכדו רבי אלעזר בא ונשקו. (ח"ג רמא ע"ב) **אמר רבי שמעון, על רזא דא, אסיר ליה לבר נש לטעום פלום, עד דייכול מלפא עלאה, ומה איהו. צלותא.** צלותא דבר נש ארשב"י זה הסוד למה אסור לאדם לטעום כלום עד שיאכל המלך העליון, ומה היא אכילתו? זו תפילה של האדם.

ודע כי יש אנשים ששואלים אחרי שהקדוש ב"ה יודע לבות בני אדם ורחמנא ליבא בעי, מדוע הצריכו רז"ל להוציא התפלה בפה ולא יספיק בה המחשבה לבד. ועל דרך הקבלה יש לך לדעת כי כל עניני התחתונים צריכין לצאת בפועל או במעשה דהיינו מצות המעשיות או בדיבור כגון תפלה ותלמוד תורה ועקיצת שפתיו הוי מעשה ואינו מספיק הכוונה לבד:

אמרו בספר הזוהר (אד"ו רצ"ד ע"א) בפסוק (קהלת י, כ) **כי עוף השמים יוליך את הקול בלשון הזה כל מה דחשיב בר נש וכל מה דאסתכל בלביה לא עביד מלה עד דאפיק בשפותיה והוא אתכוון ביה.** כל מה שחושב האדם וכל מה שיסתכל בלבו אינו עושה בזה דבר עד שמוציא בשפתיו ומכוין למה שמוציא בפיו **והוא מלה דאפיק מתבקע באוירא ואזלא וסלקא ומטאס בעלמא ואתעביד מיניה קלא.** ואותה המלה שהוציא בוקעת באויר והולכת ועולה ועפה בעולם ונעשה ממנה קול **והוא קלא נטלין מארי דאפין וסלקין ליה למלכא ועייל באודנוי.** ואותו הקול לוקחים אותו בעלי הכנפים דהיינו המלאכים הממונים על הקול הנקראים "מארי אודנין" ומעלים אותו אל המלך ונכנס באודניו. כתב בספר "מתוק מדבש" אל יעלה בדעתך שהקול הגשמי עולה, אלא רק הכוונה שבמילה עולה. ע"כ. **הה"ד וישמע יי' את קול דבריכם. וישמע יי' ויחר אפו.** זה שכתוב "וישמע (דברים א, לד) יי' את קול דבריהם", (במדבר יא, א) "וישמע יי' ויחר אפו" **וה"ן כך כל צלותא וכל בעותא דבעי בר נש מקמיה דקב"ה בעי לאפקא מילין בשפותיה דאי לא אפיק לון לאו צלותיה צלותא ולא בעותיה בעותא.** ולכן כל תפלה וכל בקשה שמבקש האדם לפני הקב"ה צריך להוציא המלים בשפתיו. שאם אינו מוציא אותן בשפתיו אין תפילתו תפילה ואין בקשתו בקשה **וכיון דמיליא נפקין מתבקעין באוירא וסלקין וטאסין ואתעבידו קלא ונטיל לון מאן דנטיל ואחיד לון לכתרא קדישא ברישא דמלכא.** וכיון שהמלים יוצאות מתבקעות באויר ועולות ועפות ונעשו קול, ולוקח אותן מי שלוקח, דהיינו מלאך סנדל' שר הפנים ואוחז אותם ומעלה אותם להיות כתר קדוש בראש המלך.

וכיוצא בזה אמרו רז"ל (סנהדרין קא ע"א) כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם. כי מתוך הקריאה הנאמרת בכוונה והמשכת הדברים מתרבים ומתוספים ושמחים. ובשם רב סעדיה גאון ז"ל מצאתי כי האותיות ביוצאם מן הפה ויפקידם ויניחם באויר פלחוהו כפלח ונתחדש ממנו דמויות מכוונות מפורדות מבוארות כנגד כח כל אות מהן הלא תראה במתן תורה הוריד השם יתעלה על ההר אש גדולה בהוד והדר מוקפת ענן וערפל וחשך שחור שנאמר ישת חשך סתרו (תהלים יח' יב'). ערבב הכל באש נראה דמותו בענן כדבר היוצא מחרט ומחוגה יש לו ניענוע התיבה באויר וראו העם הדבור ודמות האותיות שנאמר וכל העם רואים את הקולות וגו'. והנה נראה האנוש ידבר ביום קר ביציאת האות מהפה יחתוך באויר ויתחרט בו דמות כדמות האותיות וכו'. ואם תתבונן במאמר זה עד תכליתו תבין עוד טעם לכמה ענינים הנעשים ע"י שם טהרה או להפך וכבר רמזתי זה. ובמקום אחר מספר הזוהר (ואתחנן ר"ס ע"ב) **ובשעתא דצלותא סיימא כל אינון מילין דאפיק בר נש מפומיה בההוא צלותא כולהון סלקין לעילא ובקעין רקיעין** ובשעה שמסיים התפילה, כל המלים שהאדם הוציא מפיו בתפילה, כולן עולות למעלה ובוקעות רקיעים **עד דמטאן לההוא אתר ומתעטרין ברישא דמלכא ועביד מנייהו עטרה**. עד שמגיעות למקום שמגיעות ומתעטרות בראש המלך, ועושה מהם עטרה **והא אוקמוה חברייא**. וכבר ביארוהו החברים. ומזה המאמר תבין טעם למה לא תקנו לומר בתפלת יוצר כתר יתנו לך רק בסוף התפלה והבן זה. מדרש תילים (מזמורים יט, פח) אמר רבי פנחס בשם רבי אבא המלאך שהוא ממונה על התפלה הוא ממתין עד שיתפלל כנסייה אחרונה שבישראל ועושה אומן עטרה ונותן בראשו של הקדוש ברוך הוא שנאמר ברכות לראש צדיק (משלי י' ד'). זה צדיקו של עולם ואמרו חכמי הקבלה כי המלאך הזה הוא סנדלפון עומד אצל יסוד עולם כי משם קבלתו. ולזה רמז בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו. ובספר היכלות נרמזו ענינים אלו למבינים.

ותקנו לתת שלום לשמאלו שהוא ימינו של הקב"ה הרומו למדת החסד, ואחרי כן לימינו הרומו לשמאלו של הקב"ה, אחרי כן באמצעי שהוא האמצעי. וצריך לפסוע שלש פסיעות לאחוריו כנגד השני פתחים³³⁴ שנכנס והבן זה. ותיקנו והוא רחום קודם תפלת ערבית והטעם מבואר כי הדינים רבים ואנו מבקשים שלא יתעוררו. במדרש רות אמרו שם (זו"ח רות) **שלשה שליטים מושלים ביהנם מתחת יד דומה. והם משחית אף וחמה. וכל האחרים ממונין תחתם ודנין נפשותיהן של רשעים. וכל אותן כתות של מלאכי חבלה כולן מרעישין ביהנם ונשמע קולן לרקיע. וקולות של רשעים ביניהם צווחין ואומרים ווי ווי ואין מרחם עליהן והמשחיתים הללו שולטים כל ימי השבוע מזמן תפלת ערבית ודנין אותן שהיו במחשך מעשיהן ומהרהרין הרהורים על משכבותם ועליהן אמר הכתוב והיה במחשך מעשיהם הוי חושבי און וכיון שהתחילו ומרים ביום ודנים אותן. אבל התחלת הדין לרשעים ביהנם משתחשך הלילה. ועל זה נקראין לילות כד"א מפחד בלילות. ואמר רבי אלכסנדר מפיחדה של ביהנם. ולכן תקנו בתפילת ערבית כל ימי השבוע והוא רחום. על כי מאותה שעה שבחשך דנין את הרשעים ע"י ב' המשחיתים שהם משחית אף וחמה וכלן נכללו בהאי והוא רחום. משחית. הה"ד ולא ישחית. אף. והרבה להשיב אפו. חמה. ולא יעיר כל חמתו. ולפיכך תקנו והוא רחום בימי החול. כיון שנכנס השבת מסתלק הדין מן העולם**

³³⁴ אלו אהבה ויראה דהיינו חסד וגבורה. ואלו שני כנפיים המעלים את התפילה. כתב הלבוש בשם ספר אוצר הכבוד שהמתפלל מכין אל התפארת ומעלה את התפילה אל החסד והגבורה ומשם אל הבינה וכו' וכשמסיים חוזר הוא ויורד מב' פתחים אלו הנוכחים שהם חו"ג. כתוב בספר הזוהר (ח"ג ח ע"ב) "אֵלָא רְזָא דְמִלְכָּה, הָא תְּנִינָן לְעוֹלָם יִכְנֹס אֲדָם שְׁעוֹר שְׁנֵי פְתָחִים נְכוּ, וַיִּצְלִי צְלוֹתִיהָ הָדָא הוּא דְכְּתִיב, (משלי ח) לְשֹׁמֵר מְזוֹזוֹת פְּתָחַי, שְׁנֵי פְתָחִים סֻלְקָא דְעֵתָךְ, אֵלָא אִימָא שְׁעוֹר שְׁנֵי פְתָחִים. כָּאן רָמַז לְמָה שְׁאָמַר דָּוִד, (תהלים כד) שָׁאוּ שְׁעָרַי רָאשֵׁיכֶם, אִינוֹן מְעוֹן וּמְכוֹן, דְּאִינוֹן גּוֹ לְגוֹ, שְׁיִרְוֵתָא דְדָרְגִין: קֹסֵד, וּפְסֹד. וַאֲינוֹן פְּתָחִין דְּעֻלְמָא. עַל דָּא אֶצְטְרִיךְ בְּרַשׁ דְּשִׁתְּפוֹן בְּצֻלוֹתֶיהָ לְקַבֵּל קֹדֶשׁ קוֹדֶשִׁין, דְּאִינוֹן שְׁמָא קְדִישָׁא, וַיִּצְלִי צְלוֹתֶיהָ. וְנִקְהוּ אֵלֶין שְׁעוֹר ב' פְּתָחִין, ב' פְּתָרִין:

והרשעים בַּיהִנֵּם יֵשׁ לָהֶם מְנוּחָה וּמִלֹּאכִי חֲבֵלָה אֵינָן שׁוֹלְטִין עֲלֵיהֶן מִשְׁעָה שְׁקֵדֶשׁ הַיּוֹם. וְעַל כֵּן אֵין אֹמֵר בְּעֶרְבַּ שְׁבֹת וְהוּא רְחוּם כְּדִי שְׁלֹא יִתְעוּרְרוּ מִלֹּאכִי חֲבֵלָה וּלְפִיכָךְ הוּא אֲסוּר לֹאֻמְרוּ בְּעֶרְבַּ שְׁבֹת מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הַמַּלְאָכִים עַל הָרִשְׁעִים בְּשֹׁבֵת לַהוֹרֹת שֶׁכֹּבֵר נִסְתַּלֵּק הַדִּין מִן הָעוֹלָם וְכֹבֵר אֵין רְשׁוּת לְמַחְבְּלִים לְחֲבֹל.

(זו"ח ע"ט ע"ב) מִשְׁלַל לְסִנְטִירָא דְהוּא מִלְּקִי לְחִיבִיָּא אֲתָא מִלְּכָא לֹאֻנָּא עֲלִיהָ וּשְׁזַבִּיה כִּיּוֹן דְּקֹאִים קִמִּי מִלְּכָא מֵאֵן דֹּאֻזִּים לִיה בְּמִלְקִיּוֹתָא לֹאֻ קִלְנָא דְמִלְכָא הוּא. מִשְׁלַל לְשׁוֹטֵר הַמֶּלֶךְ שְׁהִיה מְכָה אֶת הָרִשְׁעִים, בֹּא הַמֶּלֶךְ לְהִגֵּן עֲלֵיהֶם וּלְהַצִּילֵם. כִּיּוֹן שֶׁעֹמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ מִי שִׁפְחִידִם בְּמִלְקוֹת הָאֵין הוּא בְּזִיוֹן לְמֶלֶךְ? כִּךְ מִלְכָּא אִיהוּ שְׁבֹת נִטִּיל לְחִיבֵי הַיִּנֵּם וְאֵין עֲלִיהֶוּ וְכֹל סִנְטִירָא מִתְעַבְרֵן קִמִּי מִלְכָּא. כִּךְ הַמֶּלֶךְ זֶה הַשְׁבֹּת שְׁלֹקֶחֶת אֶת הָרִשְׁעִים שְׁבִגִּיהֵם וּמִגִּינָה עֲלֵיהֶם, וְכֹל הַשׁוֹטְרִים מִסְתַּלְקִים מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ מֵאֵן דְּנִטִּיל רְצוּעָה קִמִּי מִלְכָּא וְאֵין זִים לֹון לֹאֻ קִלְנָא דְמִלְכָּא אִיהוּ. מִי שְׁלֹקֶחֶת רְצוּעָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וּמִפְחִיד אֹתָם הָאֵין זֶה בְּזִיוֹן הַמֶּלֶךְ.

הַנֶּךְ רֹואֵה כּוֹונָתָם שֶׁאֵין לֹומֵר וְהוּא רְחוּם בְּעֶרְבַּ שְׁבֹת וְהַאֻמְרִים אֹתוֹ תּוֹעִים גְּמוּרִים הֵם. וְהוּא הַדִּין שֶׁאֵין לֹומֵר "שׁוֹמֵר עִמּוֹ יִשְׂרָאֵל" כִּי מוֹרִים שֶׁהִשְׁרִים וְהַמְקַטְרְגִים הֵם בְּמִשְׁלֹתָן וְלֹא הוּא יִתְעַלֶּה. וְעוֹד הַמִּשְׁלִיל מִשְׁלַל אַחֵר רְבוּתֵינוּ ז"ל. מִשְׁלַל לְרֹועָה צֹאֵן כֹּל זִמָּן שֶׁהַצֹּאֵן בְּמִדְבַּר תּוֹךְ הַזֹּאבִים אֵז מִתְפַּלֵּל עַל שְׁמִירָתָם אֲבָל כִּשְׁהַצֹּאֵן בְּעִיר אֵינוֹ מִתְפַּלֵּל עַל שְׁמִירָתָן. וְזֶהוּ טַעַם בְּחִתִּימַת הַפּוֹרֵשׁ סוֹכֵת שְׁלוֹם. כִּי כִיּוֹן שְׁבֹא הַשְׁבֹּת אֵינוֹ צָרִיךְ שְׁמִירָה מִן הַקְטִיגוֹר. וְעַל כֵּן חוֹתְמִים הַפּוֹרֵשׁ סוֹכֵת שְׁלוֹם כְּלוֹמֵר סוֹכֵת דּוֹד מַלְכוּת הַמְּחוּבֵּרֶת לְשְׁלוֹם יִסּוֹד כִּמָּה דָּאֵת אִמֵּר "אֲקִים אֶת סוֹכֵת דּוֹד הַנוֹפֶלֶת" (עֲמוּס ט' יא):

וַיְהִי בַּשְּׁבֻעֹת אֱלֹהִים אֶת עָרֵי הַכֶּכֶר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת אֲבֹרָהֶם וַיִּשְׁלֹוּ אֶת לוֹט מִתּוֹךְ הַהִפְכָּה בְּהִפָּךְ אֶת הָעָרִים אֲשֶׁר יָשָׁב בָּהֶן לוֹט:

יט, כט

אִמְרוּ רְבוּתֵינוּ זְכוּרֹנָם לְבִרְכָּה (יִלְקו"ש יט, פה) אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן אֲפִילוּ בִשְׁעַת כְּעֶסוֹ שֶׁל הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא זֹכֵר הַצְדִּיקִים שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי בִשְׁחַת אֱלֹהִים וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת אֲבֹרָהֶם. נִרְאֶה לִי מִכָּאֵן רֹאִיהַ שְׁצִדְקַת הַצְדִּיק תּוֹעִיל לְזִרְעוֹ אֲף אִם אֵינֶם אוֹחוּזִים מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם. רַק שְׁלֹא יִהְיוּ רִשְׁעִים גְּמוּרִים. וְכֹבֵר הַזִּכִּירוּ רְבוּתֵינוּ זְכוּרֹנָם לְבִרְכָּה זֶה הַעֲנִין בְּעֲנִין דּוֹד (סְנֵהדְרִין קד ע"ב) וְאֲבִשְׁלוֹם (סוֹטָה י ע"ב). וְצָרִיךְ לְהִתְבּוֹנֵן בְּפִסּוּק חִי אֲנִי נֹאם יי אִם בֵּן וְאִם בַּת יִצְלוּ הֵמָּה בְּצִדְקָתָם יִצְלוּ נַפְשָׁם (יִחֲזָקָא ל' יד' כ'):

עַל כֵּן קָרָא לְמָקוֹם הַהוּא בְּאֵר שִׁבְעָה כִּי שֵׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם:

כא, לא

מִלֵּת שְׁבוּעָה הוּא מִלְשׁוֹן שְׁבַע כִּמוֹ חֲצֵבָה עֲמוּדִיָּה שְׁבַעַה (מִשְׁלִי ט, א). וְהִרְמִז לְשִׁבְעָה יָמֵי בְּרֵאשִׁית חֲגִ"ת נְהִי"ם וְהַשְׁבּוּעָה אֵינָה עוֹלָה רַק עַד הַמִּדּוֹת שֶׁהֵם שְׁבַעַת יָמֵי הַבִּנְיָן וְעַל כֵּן הַנִּשְׁבַּע לְבִטֵּל אֶת הַמִּצְוָה אֵין כַּח בְּשִׁבּוּעָה לְעוֹקֶרֶת. אֲבָל נִדְרִים שֶׁהֵם בְּבִינָה חֲלִין עַל דְּבַר מִצְוָה כְּדִבְרֵי הַרְשׁוּת כִּי עַל גְּבִי תוֹרָה תְּפָאֶרֶת עוֹלִין וְהֵבִן זֶה. וּבִמְקוֹם שֶׁתִּמְצֹא שְׁבוּעָה בְּבוֹרָא נִשְׁבַּע יי וְגוֹמֵר ר"ל נַעֲשֵׂה שְׁבִיעִי לְהַסְכִּים עִם מִדּוֹתֵינוּ הַפְּעוּלָה הַנּוֹכְרֶת כִּי אֵין לָהֶם פְּעוּלָה רַק מֵאֲתוֹ יִתְעַלֶּה וַיִּתְּבַרֵךְ וְעַל כֵּן לֹא תִּמְצֹא מִלֵּת שְׁבוּעָה נֹאמֶרֶת בְּלִשׁוֹן עֵבֶר כְּגוֹן שְׁבַע אֵלָּא נִפְעַל. וְעוֹד נִרְמִז יוֹתֵר בְּגִזְרַת הָאֵל בְּהַתְחַלַּת פִּרְשֵׁת מִטּוֹת :

וַיִּטֵּעַ אֲשֶׁל בְּבֹאֵר שִׁבְעָה וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם:

כא, לג

וְאִם נִמְנָה מִמָּטָה לְמַעְלָה יִהְיֶה בְּאֵר שְׁבַע³³⁵ הַחֲסֵד מִדְּתוֹ שֶׁל אֲבֹרָהֶם אֲבִינוּ ע"ה וְאִם נִמְנָה מִמַּעְלָה לְמָטָה יִהְיֶה שְׁבִיעִית הָעִשִּׁירִית דֵּהִינּוּ בְּאֵר שְׁבַע יִרְמַח לְמַלְכוּת הַנִּקְרָאֶת בַּת שְׁבַע

³³⁵ הֵנָּה בְּבִיאֹר "בְּאֵר שְׁבַע" נִחְלָקוּ הַתְּנָאִים בְּהַתְחַלַּת זוֹהַר פִּרְשֵׁת וַיֵּצֵא הָאֵם זֶה הַבִּינָה אוֹ הַמַּלְכוּת עִי"ש.

ולכל הפירושים מלת "אשל" רומז על האצילות והברכה כמו שדרשו רז"ל (תהלים קי) אכילה שתייה לוייה. ואף לפי פשוטו שהוא אילן יתכן שירמוז לעץ הדעת מלכות והבן זה.

"בשם יי" פירשתיו בפסוק (לעיל יב, ח) ויקרא בשם יי. "אל עולם" יתכן שירמוז לשר העולם והבן זה:

וַיְהִי אֲזַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נָסָה אֶת אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר
הֲנִנִי:

כב, א

אמרו רז"ל (סנהדרין פט ע"ב) אחרי דבריו של שטן וכו'. הוציאו המדרש הזה במלת "אלה" הרומז לשטן המקטרג. וכבר פירשנו טעם הענין למעלה³³⁶. גם סוד עקידת יצחק וזהו סוד האיל שהקריב תחת בנו האיל הוא תמורת יצחק והבן. מוסף על זה יש לך להתבונן מפסוק ויאמר פדעוהו מרדת שחת מצאתי כופר (איוב לג' כד'). כי כשגזרה מיתה על האדם ונמצא לו מליץ למעלה. והכתב שנחתם בטבעת המלך אין להשיב אין תקנה לדבר עד יותן למלאך המות כופרו ולכן צדקה תציל ממות. וכן אמרו בפירוש במדרש רות (ד"ח דף פ' ט"ג) על רבי כרוספדי שחלה והגיע זמנו למות. ונמצא לו מליץ למעלה שהיה מעביר על מדותיו אמר שם ולא שביק ליה מלאך המות עד דיהבו ליה באתריה ר' כרוספדי סבא כמלקדמין כדין שבק ליה. וזהו רמז אחר בסוד הקרבנות. ובתנא דבי אליהו מצאתי כל גזירה וגזירה שיוצאה מפי הקדוש ברוך הוא על האדם כיון שעשה תשובה אין משלחין אותה לפורענות אלא משלחין אותה לאדם אחר. שנאמר צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו (משלי יא' ח'):

וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר וַיַּזְבֵּחַ אֶת זֹמְרוֹ וַיִּקְחוּ אֶת שְׁנֵי זַעֲרָיו אֹתוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּבְקַע עֵצִי עֲלֵה וַיִּקְרָם וַיִּלְךְ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים:

כב, ג

אמר בעלייתו של אברהם בבקר רמז למדתו מידת החסד שהיא מאירה בבקר שנאמר (תהלים מב, ט) "יומם יצוה יי' חסדו".

"ויחבוש את חמורו". לא תמצא חמור כתוב בתורה קודם חמורו של אברהם אבינו עליו השלום. הוא החמור הנוער במשמרה הראשונה כמו שאמרו רבותינו ז"ל בברכות (ג ע"ב) "שלשה משמרות הוי הלילה, משמרה ראשונה חמור נוער שניה כלבים צועקים שלישית אשה מספרת עם בעלה ותינוק יונק משדי אמו". והנה המשמרה הראשונה היא מצד החסד ועל כן אמרו חמור³³⁷ נוער. ולפי הנראה מדעת רבותינו ז"ל בסוד לא תחרוש בשור ובחמור כי שניהם רומזין לכחות המקטרגין³³⁸ נצטרך לפרש ויחבוש את חמורו מלשון רבותינו ז"ל חבוש בבית האסורים כלומר שנתגבר על כחות המקטרגין שקטרגו עליו. והאמת כי במשמרת הראשונה חמור נוער כי אז תחלת ממשלת מדת הדין ושלוחיה שולטין בעולם שנאמר (שיה"ש ג, ח) "מפחד בלילות". המשמרה שניה גם היא מצד הגבורה כי בחצות לילה אז תוקף מדת הדין ועל כן אמר כלבים צועקים כי

³³⁶ לעיל בפסוק "על אלה אני בוכיה" בראשית א, א-ה.

³³⁷ חמר הכתוב בתורה חסר ואו והוא גימ' אברהם שהוא החסד. אמנם יש הוכחות שהחמור הוא קלי'. ולכן היישוב בזה שהוא דין חבוש.

³³⁸ כמ"ש בספר הזוהר (ח"א קסו ע"ב) "וַיִּהְיֶה לִי שׂוֹר נַחְמוֹר, אֵינִינִי תִרְיִן גְּזֵרִי דִינִי, דְּכַד מִתְסַבֵּרן תְּרֻנִיָּהּוּ קִסְטָא, לֹא מִתְסַבֵּרן אֱלֹא לֹא־אֶשָּׂא עֲלָמָא. וּבְגִין קִדְּ קְתִיב, (דברים כב) לֹא תִסָּרֵשׁ בְּשׂוֹר וּבַחְמוֹר. שׂוֹר זֶה קְלִי' הַשְּׂמָל וְחַמּוֹר זֶה קְלִי' הַיָּמִין, מִפִּי מוֹרֵי הָרֶב הַגָּאוֹן הַמְקוּבֵּל אֶבְרָהָם שְׂמַחָה אֲשֶׁלֶּג שְׁלִיט"א.

הכלב הוא מצד הנפש האוכלת ועל כן (שמות יא, ט) "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו" כי היה בחצות הלילה אז הוא תוקף מדת הדין. השלישית הרחמים מתקרבים לבא בעולם זהו אשה מלכות מספרת עם בעלה תפארת ותינוק³³⁹ מלאך מטט' יונק משדי אמו זה קבלת השפע מידי יום. הרמז למה שנאמר (תהלים קד, קא) "הכפירים שואגים לטרף ולבקש מאל אכלם", וכתוב (משלי לא, טו) "ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה" וכתוב (תהלים קמ"ה, טז) "עיני כל אליך ישברו" והבן כל זה. ר' נתן אומר ארבע משמרות הוי לילה. רמז לד' ראשי נהרות הנזכרים בפרשת בראשית. וטעם ואני והנער נלכה עד כה. נפרש בתורת כהנים³⁴⁰ בגזירת האל:

וַיֹּאמֶר אֶל תְּשַׁלְּחוּ יָדְךָ אֶל הַנֶּעֱר וְאֶל תַּעֲשֵׂ לוֹ מֵאוֹמֶהּ כִּי עָתָה יִדְעָתִי כִּי יִרְא אֱלֹהִים אֶתָּה וְלֹא זִשְׁכָּתָ אֶת בְּנֶךָ אֶת יְזוּיָדְךָ מִמּוֹנִי:

כב, יב

יש לשאול כי ידענו כי אברהם היה אוהב שנאמר זרע אברהם אוהבי (ישעיה מא, ח). ואיך לא שבחו במעלתו הגדולה שהיא מצד החסד רק שבחו במדת היראה כי ידענו כי כל מה שעשה אברהם אבינו ע"ה עשה מאהבה ויש הבדל בין האוהב לירא כיתרון האור מן החושך. ועל כן יש לך לדעת מאמר בעלי הקבלה כי היראה היא על שני דרכים יראה פנימית ויראה חיצונית היראה חיצונית היא למטה מן האהבה יראה זו היא בחינת המלכות הנקראת יראת שמים והפנימית זו בחינת הבינה הנקראת יראה עליונה היא למעלה מן האהבה עבודה מאהבה זו בחינת התפארת בחינת אוהב את המקום. כיצד יראה חיצונית היא סוד כל הירא לעבור על מצות המלך פן יענש ויתפש במאמר המלך. יראה פנימית בהיות האדם משיג מעלת הבורא יתעלה ורוב התענוגים והעושר והכבוד אשר בהיכלו בהגיע אדם לידיעת מעלה זו יפחד ויבהל ויאמר שמא אינני ראוי לעמוד בהיכל המלך. כי לפי גודל מעלתי ורוב פחיתותי וחסרונני ימצא בי ערות דבר ויוציאני חוצה מהיכלו ונמצא כל ימיו עומד בדאגה ויראה לבל ימצא בו המלך מום או חסרון כענין שנאמר ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך. נמצא זה ירא מרוב אהבתו וחבתו להדבק במלך ולהיות ממשרתיו. זו היא היראה שהיא למעלה מן האהבה ועל יראה זו נאמר "כי ירא אלהים אתה" כי המגיע למעלה זו הרי אשתו ובניו וגופו אינם נחשבין לו לכלום כדי למוסרם על הבורא יתעלה כקונה אלף ככרי זהב בפרוטה אחת. ועל יראה זו פנימית כתב (תהלים קיא, י) "ראשית חכמה יראת יי". (תהלים קיב, א) "אשרי איש ירא יי". (תהלים קכח, א) אשרי כל ירא יי. (דברים ו, יג) "את יי אלהיך תירא". (ויקרא יט, יד ועוד) ויראת מאלהיך. (דברים י, יב) מה יי אלהיך שואל מעמד כי אם ליראה וכיוצא בהם:

וַיִּקְרָא אֲבִרְהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה יִרְאָה אֲשֶׁר יֹאמַר הַיּוֹם בְּהָר יְהוָה יִרְאָה:

כב, יד

דע כי ביום הכיפורים נעקד יצחק אבינו ע"ה ואז בקש אברהם אבינו ע"ה שיפתחו לו שערי בינה ותשובה לכפרה לישראל באותו יום. והשם יתעלה הודה לו לתת מתנה זו לבניו לפתוח להם שערי תשובה זהו שנאמר "ויקרא אברהם שם המקום ההוא יראה אשר יאמר היום בהר יי יראה". וכבר ידעת כי הבינה נקראה הר³⁴¹ ואותו היום יום

³³⁹ כתוב בספר תיקוני זהר (קמז ע"ב) "... מִיָּד פָּרַח וְלֹא חָזוּ מַדִּי, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן נְדָא דָא אִיהוּ תִינוּק יוֹנֵק מִשְׁדֵּי אִמּוֹ, וְדָא נַעַר, דְּאִיהוּ אֲנִיג אֲרַבִּין בְּיָמָא, דְּאִינוּן תַּלְמִידֵי חֻקִּים דְּאֶזְלִין בְּיָמָא דְּאֲרִיִּיתָא". מכאן שתינוק זה מלאך הנקרא נער והוא מטט'.

³⁴⁰ לקמן במדבר ו, כג בפסוק "כה תברכו את בני ישראל".

³⁴¹ לעיל הערה 34 כי הבינה היא אות ר' ומילת הר היא פעמיים ר ורגל הה' זו כנסת ישראל. וכ"כ בספר הפליאה: "והגאולה ניתן בבינה כי הר' רומז בבינה" (במאמר "כשעלה משה רבינו ע"ה בהר סיני"). וכן במאמר נוסף: "ואותיות מתרבעות בהר ה' יראה ר"ל הבינה נקרא הר' ורובע כתר עליון, ר"ל בינה ב' פעמים ב', ר' פעמים י', נ' פעמים נ', ה' פעמים ה', הרי כאן ב"א תרכ"ט ר"ל בכח תר"כ שהוא כתר האצילה הט' וכו' עיי"ש. (במאמר "שאלו את רבי מהו בינה"). ברם בספר פרדס רימונים ועוד אמר

הכיפורים, בו המלכות עלתה לבינה נקבע לכפרה על ישראל. ולפיכך דע כי שערי תשובה פתוחין מראש השנה עד יום הכפורים כמה דאת אמר "ואהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד" (ירמיה לא, ג) בסבת אהבת אברהם אבינו ע"ה נמשך חסדו לבניו. ועל אותם הימים כתיב דרשו יי בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב (ישעיה נה, ו).

קרוב ודאי שאלמלא שהשערים הללו פתוחין רחוק היה הדרך מאד כי כל הבקשות שאדם מבקש מלפני השם יתעלה לולי המקטרגין והמונעים שיש באותה הבקשה היתה בקשתו נעשית בין שיהיה צדיק או חוטא. אמנם בהגיע המתנה או הבקשה ההיא דרך צפון מלכות ששם מעבר כל השאלות אותן הכחות מערערין ואומרים נעמוד לדין אליה ואם אינו ראוי לא ישיג בקשתו. והיא צפונה שם להיותה לצדיקים שנאמר וצפון לצדיק חיל חוטא (משלי יג, כב) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך נגד בני אדם (תהלים לא, כ) ודאי. ואלמלא עקידת יצחק אין אחד מכל הנבראים יכול להפיק רצון שאלתו מרוב דקדוק הדין במקום הזה. והיודע סוד זה יבין סוד (בראשית כז, א) "ויהי כי זקן יצחק" דהיינו בעקידה נמתקו דיני הגבורה כי הזקן מרחם יותר מהצעיר. אי נמי, "זקן יצחק" היינו שהגבורה (יצחק) נכללה בשורשה בבינה, כי זקן היינו "זה קנה חכמה"³⁴² והבינה קונה את החכמה בסוד בחכמה יבנה בית. והמשכיל יבין.

בהר יי יראה. אמרו רבותינו זכרונם לברכה בפסחים (פח ע"א) מאי דכתיב "והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר יי ואל בית אלהי יעקב" (ישעיה ב' ג') אלהי יעקב ולא אלהי אברהם ויצחק. אלא לא כאברהם שכתוב בו הר שנאמר "אשר יאמר היום בהר יי יראה" ולא כיצחק שכתוב בו שדה שנאמר "ויצא יצחק לשוח בשדה" אלא כיעקב שכתוב בו בית שנאמר "ויקרא למקום אל בית אל". ייחס ההר לאברהם³⁴³ כי הוא מקום מים שמשם המים העליונים חסד שנאמר הרים נזלו מפני יי (שופטים ה' ה'). ובבראשית רבה (נט, ה) מי יעלה בהר יי זה אברהם. השדה היה מיצחק כי הוא שדה של תפוחים מלכות הבנייה מן הגבורות שהיא הצריך השקאה מצד החסדים שלא תהיה מדת הדין קשה זהו שנאמר על אשת חיל (משלי לא) "זממה שדה ותקחהו". הבית הוא ליעקב תפארת אינו נוטה לקצוות רק מקבל משניהם. וסוד הענין הוא כי בימות הגאולה יתנהג עמנו במדת רחמים שנאמר ומאספכם אלהי ישראל (ישעיה נב, יב) הוא ישראל סבא קדישא וזהו והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו (ישעיה כט, כג), "מלפני אדון חולי ארץ מלפני אלהי יעקב" (תהלים קיד ז). וסוף הפסוק מוכיח שנאמר "ההופכי הצור אגם מים". ר"ל מהפך מדת הדין למדת רחמים:

ובספר הזוהר (לא נמצא) נראה כי כוונתם בהר יי שהוא רמז לבינה. ובית אלהי יעקב רמז לחכמה. כי הבי"ת רמז לחכמה כאשר ידעת בפסוק בראשית והה"א ראשונה של שם רמז לבינה והיא הה"א הרמוזה בהר יי. אמרו שם מאי דכתיב לכו ונעלה אל הר יי. כיון דאמר אל הר יי. מאי אל בית אלהי יעקב. דא היא חכמה דכתיב בחכמה יבנה

הרב שם ש"הר" במלכות. וכדי ליישב נאמר כי הר זו הגבורה הנקראת אלקים ותואר אלקים הוא בבינה, גבורה ומלכות. נחזק הכרעה זו במ"ש האר"י הקדוש שאות ר' היא אחוריים דשם אלקים כזה: א, אל, אלה, אלקים ואות ה' אלו ה' אותיות דשם אלקים.

³⁴² ידוע שבכתר יש כת"ר אורות. הכתר נותן מחצית לחכמה ואלו ש"י אורות. החכמה נותן חצי לבינה והיינו "קנה" ולכן יובן מ"ש זק"ן קנ"ה חכמ"ה (מגלה עמוקות).

³⁴³ הנה לעיל הוכחנו ש"הר" זו הבינה וכעת אומר ש"הר" זה אברהם היינו חסד. וזה חולק. אולם נראה ליישב העניין והוא שהבינה משפעת אורותיה לחסד ולכן החסד יקרא הר להיותו מקבל ראשון שפע הבינה.

בית ובתבונה יתכונן משמע ה"א וריש חד אינון. כבר רמזתי סוד זה בפרשת בראשית כי אות ה"א ואות רי"ש רמז לבניה :

חיי שרה

וַיֵּתֶן לִי אֶת מַעֲרַת הַמְּכַפְלָה אֲשֶׁר לֹא אֲשֶׁר בְּקֶצֶה שְׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מְלֵא יִתְּנָהּ לִי בְּתוֹכְכֶם לְאֻזֹּת קָבֶר:

כג, ט

בהיות אברהם אבינו יודע מעלת המקום שהוא בית שער לעדן כאשר כתבנו למעלה. שמערת המכפלה זה השער הראשון להכנס משם לגן עדן. על כן בחר בו כי דרך שם יכנסו לגן עדן. וזהו סוד עובר לסוחר. כי הגן העליון שזו הבינה נקרא סוחרת לבעלי הקבלה³⁴⁴ :

וְאֶבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיְהִי בֶרֶךְ אֶת אֶבְרָהָם בְּכָל:

כד, א

אמרו רז"ל (בר"ר נט, ז) בת היתה לו לאברהם ובכל שמה. בספר הבהיר (עח) ומהיכן היתה בת לאברהם הן דכתיב וי"י וברך את אברהם בכל דהיינו המלכות נקראת "כל"³⁴⁵ והראיה שהמלכות נקראת כל זה הפסוק וכתוב "כל הנקרא בשמי וכבר ידעת שהמלכות נקראת שם ונקראת השם הנכבד וזה הוא לכבודי וכי' לכבודי" וגו' (ישעיה מג' ז). ההיא ברכה היתה בתו של אברהם (חסד) דהיינו מלכות או לא היתה אלא אמו בינה? בתו היתה. משל למלך תפארת שהיה לו עבד אברהם שלם תמים לפניו ונסהו בכמה נסיונות ועמד בכולן. אמר המלך מה אתן לעבד זה או מה אעשה לו כאות הערכה? אלא אצונו לאחי הגדול חסד לייעצו לשומרו ולכבדו. חזר העבד אברהם עם אחיו הגדול חסד למד מדותיו והפך לעמוד החסד בעולם. אהבו האח וקראו אוהב דכתיב "זרע אברהם אוהבי" (ישעיה מא' ח'). אמר מה אתן לו ומה אעשה לו הנה כלי נאה עשיתי זו המלכות שהיא כורתת ברית למי שעשאה כלי ובו מרגליות נאות שפע ה' ספירות שעליה ואין כמותן והם סגולת מלכים אתננה לו ויזכה במקומי. הה"ד וי"י ברך את אברהם בכל.

הנראה מזה המאמר כי התפארת הוא המלך והאח הגדול הוא החסד. כתב הרמב"ן ז"ל כי המדה הנזכרת הנקראת כל היא השמינית מ"ג מדות וכתוב אני י"י עושה כל (ישעיה מה, ז). כוונת הרב ז"ל כי הרמז בא ליסוד הכל ובאמרו "אני י"י עושה כל" רמז שהמכריע הראשון תפארת הרמז בשם י"י ישפיע לשני יסוד הנקרא כל. ונקרא אמת לפי כוונתו ז"ל ולשונו מוכיח על הברית. אמנם מה שנראה כוונתם זכרונם לברכה כי מלת "אמת" רומז לתפארת ישראל שנאמ' תתן אמת ליעקב. וכבר רמזתי זה. והבת הנזכרת היא כנסת ישראל שהיתה לו כבת. וכן אמרו בספר הבהיר (עח) ברוגז רחם תזכור (חבקוק ג, ב). בעת

³⁴⁴ כתב בספר שערי צדק - השער הראשון (ספירת המלכות) "והמדה הזאת (מלכות) בהתחברה ע"י הצינורות המערכות (ו"ק שהם חג"ת נה"י) בינה נקראו שתיהן דר וסוחרת. מלכות נקרא דר שהיא בית דירה לה' והיא דרה ביננו כענין השוכן אתם בתוך טומאותם ונתתי משכני בתוך' הבן זה מאוד הח' שהיא בינה היא מייחד (מייחדת את) הכתר המקיף כל הספירות ואת כל המערכות ונקרא סוחר"ת מלשון סחור"ר. וזה שלקח אברהם אבינו עליו השלום מערת המכפלה לעלות משם למעלה מן הזרועות (חסד וגבורה) עד מקום הכתר. וזהו סוד ד' מאות שקל עובר לסוחר. הנה המקום הזה להכנס משם לעולם הבא (שזו הבינה) כי הוא הפתח העומד לזרועות עולם ומשם נכנסים לחיי העולם הבא, וזה סוד עובר לסוחר"ר וסוד דר וסוחרת. פקח עיניך וראה כמה היא מעלת שדה המכפלה שהיא בית שער לעדן העליון להכנס למקום הבינה שמור. ואתה דע לך וסוד ב' האבנים האלה הם סוד ולקחת את שני אבני השם ופתחת עליהם שמות בני ישראל והסוד כי הזוכה להכנס למלכות זוכה לחיי העולם הבא והזוכה לדר זוכה לסוחרת וזהו שאומר כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא וזהו צדק צדק תרדוף למען תחיה וגו' וזה סוד ב' אבנים וסוד ד"ר וסוחר"ת:

³⁴⁵ בכל גימ' ב"ן והוא שם קדוש המקנן בספירת המלכות כזה: יוד הו הו הו. עוד, המלכות נקראת "כלה" כי היא כל ה' אחרונה. לכן ניתן לקרוא למלכות "כל". וזה הוא מ"ש בעלי הרמז "ויתן לו מעשר מכל" שאם תקח מעשר ממילת "כל" תקבל ה' וזו אות ה' שנוספה לאברהם.

שיחטאו לך בניך ותכעוס עליהם "רחם תזכור". ומאי רחם תזכור. אותו שאמר ארחמך יי חזקי (תהלים יח' ב'). ונתת לו המדה הזאת דוד המלך ירש מידת המלכות שהיא שכינתו של ישראל וזכור בנו שלמה שירשה ונתתה לו שנאמר ויי נתן חכמה זו חכמה תתנה לשלמה (מל"א ה, כו). וזכור אביה אברהם שנאמר זרע אברהם אוהבי. זה הפירוש ברוגז רחם תזכור. כאשר המלכות מלאה דינים וגבורות תזכור לה את החסדים של אברהם. והרמז בזה: רוגז גימ' גבורה. רחם גימ' אברהם.

ויש מרבותינו ז"ל שאמרו שלא היתה לו בת. ולפי הפשט מפני שלא היה יכול להשיאה רק לעובדי עבודה זרה. אמנם יש מחכמי הקבלה מפרשים כי מחלוקתם היתה אם הבת הנרמזת המלכות היא בימין נוטה אל צד החסד או בשמאל גבורה. ובזה צריך עיון גדול כי יש ראיות לכאן ולכאן. אמנם הדעת נוטה שהיא בשמאל ועל כן הלב נוטה קצת לצד שמאל. גם סוד התפילין של יד מוכיח כן. וצריך להתבונן בפסוק נצבה שגל לימיןך (תהלים מה' י') כי הוא מורה שהמלכות בצד ימין. ובפסוק שב לימיני (תהלים קי' א') הנאמר לדוד לדעת רז"ל אם כן לכאורה המלכות נוטה לימין? ובפסוק לקץ הימין³⁴⁶ (דניאל יב' יג'). השיב אחר ימינו.

וַאֲשֶׁבִיעַךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְאֱלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא תִקְוֶה אֵשֶׁה לְבָבִי מִבְּנוֹת הַכֹּזֵעִי אֲשֶׁר אֲנִי יוֹשֵׁב בְּקֶרְבּוֹ:

כד, ג

וטעם ואשביעך ביי אלהי השמים ואלהי הארץ ידוע מדברינו כי אלהי השמים היא התשובה בינה והיא אלהי התפארת הנקרא שמים כטעם מה שאומרת הבינה השמים כסאי (ישעיה סו, א). ואלהי הארץ תבין מפסוק וזנה אחרי אלהי נכר הארץ כמו שאני עתיד לבאר בגזירת האל. ועוד יש לפרש כי במילת ואלהי הארץ רמז למכריע ראשון תפארת ולכן הוסיף בו וי"ו: כי אות ו' שבשם תרמוז לתפארת.

וַיַּעַן לָבָן וּבְתוֹאֵל וַיֹּאמְרוּ מִיֵּהוָה יֵצֵא הַדָּבָר לֹא נוֹכַח דְּבַר אֱלֹהֵי רַע אוֹ טוֹב:

כד, ב

דע כי רבותינו ז"ל גם בעלי הקבלה האחרונים דברו הרבה בענין זיווג האדם באשתו. כי מיי אשה לאיש והבדילו בין זיווג ראשון כאשר הנשמה באה פעם ראשונה לעולם לזיווג שני. היינו כאשר הנשמה באה בגלגול. ולפי מה שנראה לי לפי האמת בפירוש זיווג ראשון וזיווג שני הוא כי זיווג ראשון רמז לנשמות חדשות. וזיווג שני רמז לסוד העיבור. ועל כן זיווג שני הוא לפי מעשיו והבן זה. ומכאן יש ללמוד כי גם עתה לאחר חרבן בית המקדש יש חדשות. ועדיין ארמוז המחלוקת שיש לבעלי הקבלה בענין זה: כי יש אומרים שאין נשמות חדשות כעת רק כאשר יבנה בית המקדש יחזרו הנשמות החדשות.

ובספר הזוהר (לך לך צ"א ע"ב) אמר רבי יצחק אמר רבי יהודה קב"ה מזו"ה זיו"ה ואומר בת פלוני לפלוני. אמר ר' יוסי מאי קא מיירי? והכתיב אין כל חדש תחת השמש. שואל רבי יוסי למה צריך הקב"ה להכריז בת פלוני לפלוני והרי כתוב "אין כל חדש תחת השמש" שהנשמות עומדות לפניו זוגות זוגות משעת יצירתן אמר ר' יהודה תחת השמש כתיב, שאני לעילא. אמר רבי יהודה צריך אתה לדייק את לשון הפסוק. מה שכתוב "אין כל חדש זהו תחת השמש" זה מצב בו באות הנשמות לעולם הזה שהוא תחת השמש כאן לא יתחדש בזיווגים דבר, אבל למעלה מהשמש (שהוא תפארת ולמעלה ממנו בינה הנקראת העולם הבא) שם צריך הכרזה שנשמה זו מזומנת לפלוני כדי שלא ישלוט אחר בבית

³⁴⁶ קץ זו המלכות וגם כאן לכאורה היא בימין. אמנם כאן הבן שואל הרי ימין הנאמר בדניאל זו ארמית שפירושה ימים! אלא שבספר הזוהר בהרבה מקומות מסבירים זאת כצד ימין ולעומת "קץ ימים" הנאמר בקין שהוא מצד הס"א.

זוגו **אמר רבי יוסי מאי כרוזא הכא. והאמר רבי חזקיה אמר רבי אבא דההוא שעתא ממש דנפיק בר נש לעלמא בת זולא אזדמנת לו.** שואל רבי יוסי עם כל זה מדוע צריך להכריז שהרי אמר רבי חזקיה בשם רבי אבא באותה שעה ממש כשנולד הזכר בעולם מיד בת זוגתו מזדמנת לו משמע שאין צורך בהכרזה **אמר רבי אבא זכאין אינון צדיקייא דנשמתהון מיטמרין קדם מלכא קדישא עד לא ייתון לעלמא.** מתוך רבי אבא אשריהם הצדיקים שנשמותיהם צפונות לפני המלך הקדוש עד שלא יבואו לעולם **דהכי תנינן בההיא שעתא דאפיק קב"ה נשמתהון בעלמא כל אינון רוחין ונשמתין כולהו כלילן דכר ונוקבא ומתחברן כחדא בידא דההוא ממנא שליחא דאתפקד על עדואיהון דבני נשא.** שכן למדנו באותה שעה שהקב"ה מוציא הנשמות לעולם, כל הרוחות והנשמות כולם כלולות זכר ונקבה ומחוברות יחד והם נשמה אחת, ואחר צאתם נמסרות בידי אותו הממונה הוא השליח שמופקד על ההריון של בני אדם **ובשעתא דנחתין ואתמסרין בידי מתפרשן ולזמנין דא קדים מן דא אחית להו לבני נשא.** ובשעה שיוורדות מלמעלה ונמסרות בידי, הנשמה הכלולה מזכר ונקבה ננסרת, ולפעמים זה מקדים לרדת לעולם לפני זו וההפך, והוא מורידן ומלבישן בטפות בני אדם לפי הראוי להן, חלק זכר לזכר וכו' **וכד מטא עידן זיולא דילהון מתחברן קודשא בריך הוא דידע אינון רוחין ונשמתין מחבר לון כקדמיתא.** וכשמגיע זמן הזיווג שלהם להתחבר הקב"ה היודע אותם הרוחות והנשמות וזיווגם הוא מחבר אותם יחד כבתחילה **ומכרזי להו עלייהו וכד מתחברן אתעבדו חד זיוא חד נשמתא ימינא ושמאלא כדחזי.** ועל אלו שזכו לזיווגם האמיתי הקב"ה מכריז עליהם ואומר "בת פלוני לפלוני" וכאשר מתחברים כבתחילה נעשים גוף אחד ונשמה אחת ימין ושמאל שהזכר בחי' ימין והנקבה שמאל **והאין כך אין כל חדש תחת השמש.** ולכן באמת אין כל חדש תחת השמש שהכרוז רק מודיע על הזיווג שכבר נקבע לפני הנסירה **ואי תימא הא תנינן לית זיולא אלא לפום אורחוי דבר נש.** ואם תאמר הרי למדנו (סוטה ע"א) שאין מזווגים לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו והנהגותיו, ואיך אמרת שהם עומדים זוגות זוגות **הכי הוא דאי זכי ועוברוהי אתכשרן זכי לההוא דיליה לאתחברא ביה כמה דנפיק.** אלא כך הוא ודאי שהכל לפי ההכרזה אלא שלא הכל זוכין לשאת את בת זוגם כי זה תלוי במעשי האדם. אם זוכה ומעשיו ישרים זוכה לבת זוגו להתחבר בה כמו שיצאו יחד ממקור הנשמות **אמר רבי חייא מאן דאתכשרן עובדוי באן אתר יתבע ההוא זיולא דיליה.** שאל רבי חייא מי שמעשיו ישרים באיזה מקום ישתדל למצוא את הזיווג שלו? **אמר ליה תנינן לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם דתלמיד חכם פקדוניה דמריה אתפקדן בידיה.** אמר לו רבי אבא הרי למדנו (פסחים מט ע"א) לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם, וזו ההשתדלות, כי התלמיד חכם הפקדון של הקב"ה, דהיינו אשתו, נמצאת בידו **תנא ברזא דמתניתא כל אינון דאתיין בלילא ולא דנשמתין יכולין לאקדמא ברחמי זיולא דלהון.** למדנו בסוד המשנה כל אותם בני אדם שבאו בגלגול ובת זוגם לא באה בגלגול לכן אין להם בגלגול הנוכחי בת זוג, יכולים להתפלל על בת זוג ולזכות באשה אע"פ שאינה בת זוגם **ועל דא איתערו חברייא שמא יקדמנו אחר ברחמים.** ועל זה נתעוררו החברים (מו"ק יח ע"ב) שמא יקדמנו אחר ברחמים **ושפיר קאמרו אחר דייקא.** ועל כן מותר לארס אשה בחול המועד. ויפה אמרו "אחר", דהינו זר שאינו בן זוגה **והאין כך קשיא זיולאין קמיה קב"ה ועל כל פנים כי ישרים דרכי יי.** ועל כן קשים הזיווגים לפני הקב"ה כקריעת ים סוף, כי צריך לדחות פלוני מפני אלמוני, ועל כל פנים "ישרים דרכי יי" כי צדיקים שלא קלקלו ילכו בס' ויזכו בבית זוגם וההפך **ר' יהודה שלח לר' אלעזר אמר הא רזא דמלה עוד לא ידענא אינון דאתו בלילא ולא דנשמתין מאן אתר להו זיולא.** רבי יהודה שאל לרבי אלעזר את סוד הדבר איני יודע שאלו הנשמות הבאות בגלגול מאיזה מקום ימצאו את בת זיווגם, הרי אין להם בת זוג **שלח ליה מה נעשה להם לנותרים לנשים וכו' וכתוב וחטפתם בכרמים פרשתא דבני בנימין אוכח.** ענה לו רבי אלעזר כתוב במעשה פילגש בגבעה (שופטים כא, ז) "מה נעשה להם לנותרים לנשים". שנהרגו כל שבט בנימין ונותרו כשש מאות איש, ומאין ימצאו להם נשים שהרי נשבעו שלא לתת לבני בנימין נשים משאר שבטי ישראל. וכתוב (שופטים כא, כא) "ויצאתם מן הכרמים וחטפתם לכם". שנתנו להם עצה לחסוף. ופרשה זו של בני בנימין מוכיח על זו הדרך ועל האין שמא יקדמנו אחר ברחמים. ועל זה למדנו שמא יקדמנו אחר ברחמים שאם אין לו בת זוג יכול להקדים תפילה ברחמים שהקב"ה יתן לו את בת זוגו של איש אחר **תנינן אמר ר' יהודה השתא הוא ודאי דקשיין זיולאין קמי קב"ה.** למדנו אמר ר' יהודה בודאי על זה נאמר שקשיין הזיווגים לפני הקב"ה שצריך הקב"ה לדחות איש אחד מפני האיש האחר שהרבה בתפילות **זכאה חולקהון דישראל דאורייתא אולף להו אורחוי דקודשא בריך**

הוא, וכל טמירין לנזיין קמיה, דכתיב תורת יי' תמימה משיבת נפש. אשרי חלקם של ישראל שהתורה מלמדת להם דרכי הקב"ה וכל הסודות וגו' הנסתרות לפניו ומגלה אותם לישראל שכתוב (תהלים יט) "תורת יי' תמימה משיבת נפש":

וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוֹזָר בְּשָׂדֵה לַפְּנוֹת עֶרֶב וַיֵּשֶׁב עִינֵיו וַיֵּרָא וַהֲגָה גְּמָלִים בָּאִים:

כד, סג

כבר פירשנו הפסוק למעלה בסוד תפלת המנחה שיצחק שהוא גבורה תיקן תפילת מנחה בעת התגברות הדין ולכן צריך לקבל התענית בתפלת המנחה³⁴⁷ כענין שאמרו ייסר בצלו ובשעת המנחה נענה אליהו באש וגבריאלי נראה לדניאל בעת מנחת ערב וידעת עניינו כי שמו נגזר מגבורה.

לפנות ערב פירשתי. וכן אמרו בספר הזוהר (ח"א כ"א ע"א) לַעֲת פְּנוֹת עֶרֶב. רָזָא דְּצִלּוֹתָא דִּיצְחָק לְאַתְקָנָא הַאי דְּהָא דְּכָתִיב וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוֹזָר בְּשָׂדֵה לַעֲת פְּנוֹת עֶרֶב הוּא סוּד תְּפִילַת יִצְחָק הַמִּתְקֵן אֶת הַמַּלְכוּת הַנִּקְרָאת שְׂדֵה לַפְּנוֹת עֶרֶב. אֶסְתַּכְּלוּתָא דְּעֶרֶב וְחֲשׂוֹךְ כְּלָהוּ לְבִיָּהּ. כלומר, ערב זה הוא הערב רב והם פונים לקבל שפע מהמלכות, לכן היא נקראת פנות ערב בְּהַאי פְּנוֹת עֶרֶב³⁴⁸ אֶסְתַּכְּל (נ"א אֶסְתַּכְּן, אֶסְתַּכְּן) יַעֲקֹב בְּהַהוּא מְמַנָּא דְּעֵשָׂו: באותם קלי' הסתכל יעקב לשבר דיניה בעת שנאבק עם שרו של עשיו.

וַיִּבְרָא יִצְחָק הָאֱלֹהִים שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקְוֶה אֶת רַבֶּקָּה וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַיֵּאֱהָבֶהָ וַיִּזְנוּם יִצְחָק וְאֶזְרִי אִמּוֹ:

כד, סז

רמז להתעניינות מדת הפחד והגבורה שזו המלכות ליצחק הגשמי. ויש מפרשים שהמלכות עלתה לגבורה והתעניינה עמה שם. וזה רמוז במלת "ויבאה" דהיינו ויביא הא, זו הא אחרונה, מלכות והבן זה מספר הזוהר³⁴⁹ כמ"ש (שמות לה, ה) "כל נדיב לבו בביאה את תרומת ה' "

וְלִבִּי הַפִּילֵזְשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן אֲבָרָהָם מִתְּנַת וַיִּשְׁלָחוּם מֵעַל יִצְחָק בְּנוֹ בְּעוֹדָו וַיִּקְרָא אֶל אֶרֶץ קָדֶם:

כה, ו

אמרו רבותינו זכרונם (ילקוט"ש בראשית כה, קי) מלמד שמסר להם שם הטומאה והם כשפים ומעשה שדים. וסוד הענין הוא כי אברהם אבינו ע"ה היו בידו כחות הטהרה וכחות הטומאה. הטהרה בפנים ביניקת האילן מקור מים חיים והטומאה מבחוץ הם כחות הערלה הנקראים קליפות אילן העליון והנה במותו נתן כחות הטהרה ליצחק, "את כל אשר לו ליצחק", בסוד (בר"ר נט, ז) בת היתה לו ובכל שמה. כחות הטומאה מסר לבני הפלגשים שנאמר מתנת בכתיב חסר, אי נמי לבני הפלגשם כתיב, פלג שם, דהיינו שמות שחציין קודש וחציין חול כגון מלאך סמא"ל הראויין להם וישלחם מעל יצחק בנו. שלא יכנסו טמאים

³⁴⁷ מסכת תענית (יב ע"א) "אמר שמואל כל תענית שלא קיבל עליו מבעוד יום לאו שמיה תענית, ואי יתיב מאי אמר רבה בר שילא דמי למפוחא דמליא זיקא. אימת מקביל ליה? רב אמר במנחה ושמואל אמר בתפלת המנחה. פסק הרמב"ם כשמואל (הלכות תעניות פרק א, י) "כל תענית שלא קיבלה עליו היחיד מבעוד יום אינה תענית כיצד מקבלה כשיתפלל תפלת מנחה ואומר אחר התפלה מחר אהא בתענית וגומר בלבו להתענות למחר אף על פי שהוא אוכל בלילה לא הפסיד כלום. מרן העתיק לשונו: (שו"ע או"ח – סי' תקסב, ז) קיבל עליו תענית בתפלת המנחה, אף על פי שהוא אוכל ושותה בלילה, לא הפסיד כלום.

³⁴⁸ אמרו שהמלכות נקראת ערב כי בה מתערבים הצורוצ, כלומר כל השפע נכלל ומתערב בתוכה. מכאן יצא שכונה במערב.
³⁴⁹ זוהר (ח"ב קצח ע"ב) תא חזי, מה קתיב כל נדיב לבו בביאה את תרומת ה'. כל נדיב לבו נדאי, מאן דיתרע לביה, ימשיך לה לשכינתא לגביה. הךא הוא דכתיב בביאה, אף על גב דאיהי באסתלקותא לעילא, בביאה מאתר עלאה, לאמשכא לדירא עמיה.

בהיכל. קדמה אל ארץ קדם. הרמז לכח בני קדם שנאמר (במדבר כג, ז) "מן ארם ינחני בלק מלך מואב מהררי קדם"³⁵⁰.

תולדות

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אֲבִרְהָם אֲבִרְהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק:

כה, יט

כבר הודעתוך כי ראוי היה יצחק לצאת מאברהם כי יצחק הוא אש ממים דהיינו גבורה המשתלשלת מן החסד. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה³⁵¹ המים הרו וילדו אפילה. וטעם "ויהי יצחק בן ארבעים שנה" גם סוד "ויהי עשו בן ארבעים שנה" תבין כי הם שני הפכים וסודם רמוז בסוד "ויהי שם עם י"י ארבעים יום" וסוד "ארבעים יום לשנה יום לשנה". ובסוד "ארבעים יכנו". מספר ארבעים בא מד' רגלי המרכבה שהם חגת"ם ובהם י"ט. עוד, מספר ארבעים בא מד' רוחות העולם שכ"א מהם כלול מ"י. עיין לעיל הערה 250. ועדיין ארמוז זה בגזירת האל. בהתחלת פרשת מצורע.

וַיַּעֲתֵר יִצְחָק לַיהוָה לֵנֶכְחוֹ אִשְׁתּוֹ כִּי עָקְרָהּ הוּא וַיַּעֲתֵר לוֹ יְהוָה וַתֵּהֵר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ:

כה, כא

כבר רמזתי לך כמה פעמים כי בבקשת האדם צרכיו מלפני הבורא יתעלה צריך לכוין גם אל המדה הספירה אשר משם בקשתו נאצלת כי יש ספירה הממונה על הסליחה ויש על הבנים ויש על הרפואה וכו' ולהמשיך שם הברכה מהברכה העליונה כדי שתהא בקשתו נעשית. ועל כן אמרו קצת החכמים כי כל הבאים להתפלל לפני השם על שאלת בנים צריכין לכוין לנצח והוד ומשם ממשיכין לשם הנכבד יתעלה. אין הכוונה להתפלל לנצח והוד ח"ו כי מקצץ בנטיעות, אלא להמשיך אליהם השפע ומהם לשאוב ברכה אל המלכות ואל המתפלל. והטעם כי נצח והוד הוא סוד האשכים ששם מתבשל הזרע כמו שיתבאר בהמשך ועל כן הנצח וההוד נקראים צבאות. כשאומר י"י צבאות רמז לנצח הנמצא בימין ולכן יש בו שם הו"ה וכשאומר אלהים צבאות רמז להוד שהוא בשמאל ולכן נלווה אליו שם אלקים ועל כן צריך לכוין אליהם כי מהם יבא השפע להצמיח ולהוליד כל מין ומין לפי עניינו. ועל כן חנה בהתפללה על בנים אמרה (שמו"א א, יא) "י"י צבאות אם ראה תראה". וכן אמרו רז"ל בספר הזוהר (אד"ז רצו ע"א) **תריין ביעי דזכורא. שני אשכי הזכר דכל משחא ורבותא וחילא דזכורא דכל ופא אתכנשו תמן וכל חילין דנפקין מנהון נפקן ושריין כלא בפום אמה.** שכל כח הגוף מתקבץ בהם³⁵² וכל הצבאות יוצאים מהם והם מתקבצים בפי האמה שהוא היסוד וכל כח איקרון צבאות אינון נצח והוד. ולכן נקראים צבאות והם נצח והוד. אף כי יש מפרשין כי מלת צבאות רומז לתפארת ישראל ודברי רז"ל (חגיגה ט"ז ע"א) שאמרו שהוא הקב"ה שהוא התפארת אות בצבא שלו מסייען. ובפסוק "והיא מרת נפש ותתפלל על י"י" נרמז סוד גדול באמרה על י"י דהיינו כתר שהוא על התפארת. ויש מפרשים בינה שהיא על התפארת ולא אמרה אל י"י. כי ידעת כי על י"י הוא אהיה

³⁵⁰ זוהר (ח"א דף קלג ע"ב) "תא קו"י, קתיב (מלכים א ה) ונתרב תקמת שלמה מחקמת כל בני קדם. אלין אינון דהו מנני (אינון) בני פילגשים דאברהם, והא אוקימנא דהא באינון סררי קדם אינון דאולפין תרשין לבני נשא, ומההיא ארץ קדם נפקו לבן ובעור ובלעם בנו ובלהו תרשי והא אוקמוה.

עוד, כתוב בזוהר (ח"ב דף קיב ע"ב) "אכל שבתאי אני, וכי מאן אתר תב שלמה? ... אתא נשרא, ומאיף לקמיה, ויהיב ליה אינון טרפין, נטיל לון שלמה מלכא, ונהו מריס בהו, ונהו ידע בהון סימן, ואמר דא איהו דנופל, ודא איהו דגלוי עינים. בשעתא דתריין טרפין הו, הנה ידע דתרווייהו, (בלק ר"ח ע"א) נופל וגלוי עינים בעאן לאודעא ליה מלין... גבה נשרא בהדיה, ופרח ארבע מאה פרכין, עד דמטא לטורי תשוד. וממן איהו תרמוד במדבר בהרים, ואיהו נחית תמן. זקיף רישיה, וקמי טורא תשוד, ונהו ידע תמן כל מה דאצטריך.

³⁵¹ ספר יצירה א, יב. ספר הפליאה. שמו"ר פט"ו, כב.

³⁵² נקט כאן ג' לשונות: משחא רבותא וחילא כנגד ג"ר, חג"ת ונה"י המתקבצים בנצח והוד.

שהוא כתר וי"א בינה ונקרא בספר הזוהר מזל העליון. וזהו מה שאמרו רז"ל (שבת קנו ע"א, זוהר נשא קלד ע"א) כי הכל תלוי במזל ואפילו ספר תורה בהיכל כי ספר תורה עצמו שהוא תפארת משם שואב ומקבל מן הבינה או הכתר כנ"ל וזהו מאמרם עוד (מועד קטן כח ע"א) בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא, כי אריכות ימי חזקיהו ולידת האמהות וחנה ואסוך שמן דאלישע יכחיש היות זה הדבר כפשטו כי באו על ידי זכות, רק הפירוש בו "לאו בזכותא תליא מילתא" במדת הפחד והגבורה מלכות אשר שם הוא בית דין של מעלה אשר הזוכה שם יזכה בדינו כי שם מצרף הבקשות, רק בשם אהיה כתר או בינה ולפיכך הרוצה להוליד בנים על ידי נס, או הרוצה להשיג חיים או מזונות יותר על הנגזר לו ראוי לעלות עד שם. הרמז כי באלה השלשה דברים צריך לעלות עד שם. חיי דכתיב בחזקיהו (ישעיה לח, ה) "הנני יוסיף על ימך". ולא אמר אוסיף או מוסיף והכוונה שהשכינה אמרה הנני מוכנה לבצע מה שהוא יוסיף. בני דכתיב בחנה (שמו"א א, י) "ותתפלל על יי", מזוני דכתיב (תהלים נה, כג) "השלך על יי יהבך" וגומר. על יי ממש על יי היינו על התפארת וזו הבינה או הכתר מהם נמשכים הבנים והחיים והטעם כי כל הרוצה להשיג דברים הללו לא יוכל להשיגם על פי הדין. ודע והבן כי אעפ"י שאנו אומרים שהרוצה להשיג חפצו יתכוין למדה פלונית אין הכוונה שיגיע עד שם ויעמוד³⁵³ אלא ימשיך בכוונתו עד המקור העליון אותה המדה אשר ממנה נולד כוונתו עד שיגיע השפע לאותה מדה שהוא מתכוין בה ואז נמצא המתפלל מיוחד הספירות זו בזו ועל כל פנים בקשתו נעשית:

ובספר הזוהר (וילך רפה ע"א) **וּבֵּין כֵּךְ בְּעֵי בֵּר נֶשׁ לִסְדֵּר שְׁבַחא דְּמֵרִיָּה כִּי הָאֵי וּוּנָא מִתְּתָא לְעִילָא לְסַלְקָא יְקָרָא דְּמֵרִיָּה לְאַתֵּר עֲמִיקְתָּא דְּבִירָא וְלִיד וּנְפִיק.** ולכן צריך האדם לסדר שבח אדונו באותו הדרך ממטה למעלה ולהעלות כבוד אדונו (מלכות) למקום עמקות הבאר הנמשך ויוצא, היינו בינה **לְבַתֵּר בְּעֵי לְאַמְשַׁכָּא מְעִילָא לְתַתָּא מֵהֵיָּא שְׁקִיא דְּעִילָא לְכָל דְּחָא וְדָחָא עַד דְּחָא בְּתָרָא לְאַמְשַׁכָּא בְּרַכָּאן לְכָלָּא מְעִילָא לְתַתָּא.** ואחר כך צריך להמשיך ממעלה למטה מהשקאת אותו הנחל העליון שהוא היסוד דבינה לכל מדרגה ומדרגה עד המדרגה האחרונה שהיא המלכות **לְבַתֵּר בְּעֵי לְקַשְׂרָא בְּכוּלָּא קַשְׂרָא דְּהֵימְנוּתָא.** ואחר כך צריך לקשור בכל, קשר של האמונה **וְדָא הוּא בֵּר נֶשׁ דְּאוּקִיר לְשִׁמָּא קְדִישָׁא לְשִׁמָּא דְּמֵרִיָּה.** וזהו אדם המכבד את אדונו ליחד השם הקדוש **וְעַל דָּא כְּתִיב כִּי מַכְבְּדִי אַכְבֵּד מַכְבְּדִי בְּעִלְמָא דִּין אַכְבֵּד בְּעִלְמָא דְּאַתִּי.** ועל זה כתוב "כי מכבדי אכבד" כי אלו המכבדים את השם הקדוש בעולם הזה, יזכו לכבוד בעולם הבא. **"וּבּוּזִי יִקְלוּ" מֵאֵי וּבּוּזִי יִקְלוּ? דָּא הוּא מֵאֵן דְּלֹא יָדַע לֵיחְדָּא שְׁמָא קְדִישָׁא וּלְקַשְׂרָא קַשְׂרָא דְּהֵימְנוּתָא וּלְאַמְשַׁכָּא בְּרַכָּאן לְאַתֵּר דְּאַצְטְרִיךְ וּלְאוּקִיר שְׁמָא דְּמֵרִיָּה.** מהו וּבּוּזִי יִקְלוּ זה הוא מי שאינו יודע ליחד את השם הקדוש ולקשור קשר האמונה ולהמשיך ברכות למקום שצריך ולכבד שם אדונו **וְכָל מֵאֵן דְּלֹא יָדַע לְאוּקִיר שְׁמָא דְּמֵרִיָּה טַב לֵיה דְּלֹא אִיבְרִי.** וכל מי שאינו יודע לכבד את אדונו טוב לו שלא נברא. זהו סוד ממעמקים קראתיך יי.

ובספר הזוהר (ואתחנן רס"ה ע"ב) **אִמְרוּ הַיּוֹשְׁבֵי בְּשִׁמִּים. הַיּוֹשֵׁב מִיבְּעֵי לֵיה מֵאֵי הַיּוֹשְׁבִי.** כתוב (תהלים קכג, א) "הַיּוֹשְׁבֵי בְּשִׁמִּים" היה צריך לומר היושב מהו היושבי **אֵלָּא הָאֵי אֻקִּימָנָא כָּל מֵאֵן דְּבְּעֵי לְצִלָּהָ צִלּוּתִיהָ קָמִי מֵאֵרִיָּה בְּעֵי לְמִיבְּעֵי מְעִמִּיקְתָּא דְּכוּלָּא.** ומשיב אלא העמדנו, כל מי שרוצה להתפלל תפילתו לפני בוראו צריך לבקש מן העמוקה מכל דהיינו מהחכמה **לְאַרְקָא בְּרַכָּאן לְתַתָּא כְּמָה דָּאֵת אִמְר מְעִמִּיקִים קְרֵאֲתִיךְ יי.** שתשפיע ברכות למטה כמו שכתוב "ממעמקים קראתיך יי" **וְהָאֵי יי עֲמִיקְתָּא דְּכוּלָּא הִיא** ואות יי עמוקה מכל היא שהיא אות יי של השם **וּבְהָאֵי בְּעֵי לְאַרְקָא בְּרַכָּאן** ובזה המקום, דהיינו מהחכמה (מיסוד החכמה) להמשיך ברכות **לְהֵוּא אֲתֵר דְּאִיקִּירִי**

³⁵³ כגון המתפלל על החולה ורוצה להמשיך לו רפואה מן התפארת, לא יעלה בדעתו מהמלכות ומשם ליסוד ומשם לנו"ה ומשם לת"ת וימשיך משם שפע רפואה לחולה אלא יגיע עד הכתר וימשיך משם שפע כשהוא מיוחד על הספירות באחדות אחת עם אור אין סוף ויוריד השפע לתפארת ומשם ירד השפע אליו כי הוא גרם את השפע ובקשתו נעשית.

שמים לאותו מקום הנקרא שמים דהיינו תפארת **ולאתזנא מיניה כולא**. כדי שמהתפארת ימשך השפע למלכות ולעולמות ב"ע **ועל דא בשמים ממש** ולכן כתוב "היושבי בשמים" בשמים ממש, דהיינו שאות י' של החכמה כעת נמשכה אל התפארת שהוא נקרא שמים.

וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי כָּלֹ כְּאֶדְרֶת יַעֲרֵר וַיִּקְרָאוּ שְׁמוֹ עֵשׂוֹ:

כה, כה

עשו הרשע נמשך אחרי פעולת הדין זהו סוד (בראשית כז, מ) "ועל חרבך תחיה" ועל כן היה אדמוני. והבן אמרו "כלו כאדרת שער" הרמז לכחות הטומאה היוצאים ממנו ולכן צריכין גילוח שנאמר ביום ההוא יגלח יי' ³⁵⁴(ישעיה ז, כ). וטעם "בן ששים שנה בלדת אותם" תבין מסוד "ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל כולם אחוזי חרב מלומדי מלחמה איש חרבו על ירכו מפחד בלילות" (שה"ה ג' ד) ר"ל מפחד יצחק שלא יכנסו טמאים בהיכל כי יש ששים כחות דין הסובבים את מסת שלמה וזו המלכות והיא נקראת היכל (כי בה שם אדנות גימ' היכל) להגן מפני ששים כחות טומאה הרוצים לינק מהמלכות. והטעם מפני כי אברהם אבינו ע"ה תיקן צינורות הימין שנאמר "ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה" ודרום הוא החסד. אמר כי יצחק תיקן צנורות השמאל שלא יכנסו בהיכל הקדש:

וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֲשׂוֹ אִישׁ יָדָע צִיד אִישׁ שֹׁדָה וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֲהָלִים

כה, כז

יודע ציד כד"א (בראשית י, ט) כנמרוד גבור ציד. והענין כמו שאמרו רז"ל על כחו (בבא בתרא טז ע"א) יורד ומתעה, וזהו "איש שדה" כי יש שדה מצד הקדושה שזו שדה תפוחין ויש שדה מצד הקלי' וכן יש באר ויש באר, יש אבן ויש אבן וכו' זהו השדה שנהרג בו הבל כמ"ש ויהי בהיותם בשדה (בראשית ז, ח). הוא השדה שנאמר בו (דברים כב, כז) "כי בשדה מצאה", הוא השדה שנאמר בו (דברים כא, א) "נופל בשדה לא נודע מי הכהו" והבן כל זה. ויעקב איש תם. ספר הבהיר (קלז) אין תם אלא שלם שנאמר (דברים יח, יג) תמים תהיה עם יי' אלהיך ומתרגמין שלים תהא. והרמז למה שנאמר (מכה ד' כ') תתן אמת ליעקב. יושב אוהלים. יעקב אע"ה היה עמוד לתפארת שהיא קו ממוצע, אמצעי, הוא יושב בין אהל אברהם חסד ואהל יצחק גבורה ³⁵⁵. ומקבל משניהם. עליו נאמר (שופטים ה, יא) מקול מחצצים בין משאבים שם יתנו צדקות יי' צדקות פרזונו בישראל אז ירדו לשערים עם יי'. מקול מחצצים זהו קול יעקב כי התפארת נקרא קול מלשון חצי ועומד. בין משאבים הם זרועות עולם חו"ג האהלים הנזכרים השואבים מעולם העליון. שם יתנו צדקות יי'. משם שואבת המלכות היא המדה הנקראת צדק ילין בה (ישעיה א' כא). צדקות פרזונו בישראל רמז ליסוד עולם. והמלה הפוכה מלשון פזר נתן לאביונים (תהלים קיב ט') כי הצדיק מפזר לכנסת ישראל:

ספר הזוהר (בראשית ל"ב ע"א) פתח הרשב"י **וְאָמַר "מְקוֹל מְחַצְצִים בֵּין מְשַׁאֲבִים שָׁם יִתְּנוּ צְדָקוֹת ה' צְדָקוֹת פְּרִזּוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל"** (שופטים ה, יא) **מְקוֹל מְחַצְצִים דָּא קוֹל יַעֲקֹב**. קול זו התפארת הנקראת "קול יעקב" והיא נקראת גם **מְחַצְצִים כְּמָא דְאֵת אִמֵּר** (שמו"א ז, יד) **אִישׁ הַבִּינִים** איש הבינים הוא גלית שחצץ בין מחנה ישראל ומחנה הפלישתים, כך התפארת חוצצת בין החסד והגבורה

³⁵⁴ ישעיה פרק ז - כ - ב'יום ההוא יגלח אדני במער השכינה בעברי נהר בקלף אשור את הראש ושער הרגלים וגם את הזקן תספה. הרמז בזה למ"ש בסוכה (נב ע"א) "דרש רבי יהודה לעתיד לבא מביאו הקדוש ברוך הוא ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים צדיקים נדמה להם כהר גבוה ורשעים נדמה להם כחוט השערה הללו בוכין והללו בוכין וצדיקים בוכין ואומרים היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה ורשעים בוכין ואומרים היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה. ע"כ. מכאן תבין שהשיער רומז ליצר הרע ומכאן מילת שעירים.

³⁵⁵ וזהו תתן אמת (תפארת) ליעקב. רמז: "חסד+גבורה" = "על יעקוב" שהחז"ג הם האוהלים ומהם ניזון יעקב.

וממצעת ביניהם **בין משאבים דאיהו יתיב בין אנון דשאבין מִיָּא מְלַעֲלָא** "בין משאבים" התפארת יושב בין חסד וגבורה שהם שואבים מימי שפע המוחין מלמעלה מהחכמה ובינה שהם אורות חיה ונשמה **וְהוּא נָטִיל בְּתָרִין סְטָרִין וְכָלִיל לְהוֹן הַלְוִיָּהּ** והוא מאחד ומתחבר בשני צדדים של החסד והגבורה וכולל שניהם בתוכו **שֶׁם יִתְּנוּ צְדָקוֹת יְיָ. תַּמָּן הוּא אֶתֶר מְהִימָנוּתָא לְאַתְדִּבְקָא** שם בתפארת, באחורי גבו, דבוקה האמונה שזו המלכות ובמצב זה היא נקראת צדקות ה'. כי היא נקראת צדק. פירוש אחר: צדקות יי אלו נצח והוד הבונים את המלכות הנקראת צדק ופירוש הפסוק כך: **שֶׁם** מהתפארת **יִתְּנוּ** ישנו פעם אחר פעם **צְדָקוֹת יְיָ**. הם נצח והוד, ומבאר **תַּמָּן יִנְקִין צְדָקוֹת יְיָ וְשָׂאֲבִין** שם יונקים נצח והוד ושואבים³⁵⁶ שפע ומשפיעים אותו ליסוד שהוא מפזר את השפע למלכות וממשיך לבאר: **צְדָקוֹת פְּרוּזוֹ דְּא צְדִיק דְּעֶלְמָא דְּאִיהוּ קִיִּים וְקָדִישׁ, וְאִיהוּ שָׂאִיב וְנָטִיל כְּלָא** צדקות פרוזו זה הוא היסוד הנקרא צדיק העולם ע"ש הפסוק (משלי י, כה) "וצדיק יסוד עולם" שהוא קיים וקדוש, הוא אות ברית קודש, שהוא שואב השפע העליון ונוטל אליו את הכל **וּמִפְּזֵר לְגַבֵּי יַמָּא רַבָּא אֲנוֹן מִיִּין עֲלָאִין** ומפזר למלכות הנקראת "ים הגדול" את המים העליונים, דהיינו השפע העליון. ומה שכתוב בהמשך **בְּיִשְׂרָאֵל דְּיִשְׂרָאֵל יִרְתּוּ קִיִּים דָּא**. שעם ישראל ירשו את אות ברית קודש מאברהם אביהם **וְיִהְיֶה לֹוֹן קוֹדֶשָׁא בְּרִידָא הוּא יְרוּתָת עֲלָמִין** ונתנו הקב"ה לישראל ירושת עולמים. **כִּיִּין דְּיִשְׂרָאֵל שְׂבָקוּ לִיה** כיון שישראל עזבו את הברית **דְּהוּ גִזְרִין** שהיו מלים **וְלֹא פְרָעִין** ולא היו פורעים **מִה כְּתִיב "אֲזַ יִרְדּוּ לְשַׁעְרִים עִם יְיָ"**. ומבאר **יִרְדּוּ לְשַׁעְרִים**, עם ישראל ירד מהיסוד אל המלכות הנקראת צדק ונקראת שער³⁵⁷ **אֲנוֹן שְׁעָרֵי צְדָק הוּוּ יִתְּבִין לְתַרְעֵי וְלֹא עֲאֲלִין לָו** היו יושבים במלכות ולא היו עולים ליסוד. **וּבְהָהוּא זְמַנָּא כְּתִיב**, ועל אותו זמן שהיו מלים ולא פורעים נאמר **וַיַּעֲזְבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יְיָ וְלֹא**. היו אחוזים רק במלכות ולא הגיעו לתפארת ונחשב כאילו עזבו את יי, כי המילה היא חיצונית והפריעה פנימית **עַד דְּאַתָּת דְּבוּרָה וְנָדִיבַת לֹוֹן בְּהָאֵי** עד שבאה דבורה ובקשה מהם שיואלו לקיים את הפריעה **כְּמָה דְּכְתִיב, בְּפָרוּעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל וְלֹא**: כמ"ש בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם דהיינו שהתחילו לקיים את הפריעה מרצון לבם **וְעַל דָּא כְּתִיב חֲדָלוּ פְּרוּזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל. חֲדָלוּ פְּרוּזוֹן, דָּא הוּא פְּרוּזוֹ דְּקָא אֲמָרֵן**. דהיינו מתוך שלא פרעו חדל היסוד להאיר למלכות.

עד כה ראינו ביאור שפרזון זה היסוד. כעת מבאר שפרזון זו המלכות **חֲדָלוּ פְּרוּזוֹן, קִיִּים קָדִישָׁא דְּלֹא אֶתְפָּרְעוּן**. חדלה המלכות לקבל שפע כי לא פרעו הברית. מילת פרזון מלשון (זכריה ב, ח) פרזות תשב ירושלים. **עַד שְׁקֻמָּתִי דְּבוּרָה שְׁקֻמָּתִי אִם בְּיִשְׂרָאֵל. מֵאֵי אִם**. מדוע דבורה נביאה קוראת לעצמה אם? ומשיב **אֵלָא אֲנָא** אני החזרתי את הפריעה שהצטוו עליה עם הכניסה לארץ ובזכות זה **נְחֻתִית מִיִּין עֲלָאִין מַעֲלָא** הורדתי את המים העליונים, שאלו המוחין להשפיע למלכות **לְקִיָּמָא עֲלָמִין** לקיום העולמות שהם מלכות דאצילות ובי"ע. ומה שכתוב **בְּיִשְׂרָאֵל סִתָּם לְעִילָא וְתִתָּא** היינו ישראל למעלה זו התפארת שהיא תקבל המים העליונים, וישראל למטה אלו בני ישראל שיתברכו גם הם מאותו השפע **לְאַחֲזָאָה דְּעֶלְמָא לֹא אֶתְקִיִּים אֵלָא עַל קִיָּמָא דָּא** להורות שהעולם לא מתקיים אלא על היסוד. כאשר מקיימים הפריעה חוזר היסוד ומתעורר להשפיע למלכות. **וְרָזָא דְּכָלָא וְצְדִיק יִסּוֹד עוֹלָם** וסוד הכל הוא שמירת היסוד על ידי קיום הפריעה שממנו נמשך שפע למלכות הנקראת עולם.

גם נרמז בפסוק זה ויעקב איש תם יושב אהלים מאמר רבותינו זכרונם לברכה (ב"מ פד ע"א) שאמרו כי צורתו של יעקב אבינו ע"ה חקוקה בכסא הכבוד שנאמר יוש"ב אהלי"ם בגימטריא יוש"ב הכס"א:

וַיֵּאָהֶב יַעֲזֹק אֶת עֵשָׂו כִּי צִיד בְּפִיו וּרְבִקָּה אֶהְבֶּת אֶת יַעֲקֹב:

כה, כח

³⁵⁶ מה שנקא ב' לשונות יונקים ושואבים לא מצאתי במפרשים. ונראה שמדבר על מוחין דיניקה שהם מוחין דקטנות ומוחין דגדלות. דהיינו המוחין הם נרנח"י אולם לא תמיד מקבלים קומה שלימה של אורות, אורות דקטנות הם נ"ר ודגדלות הם נרנח"י. בד"כ בתחילה נכנסים אורות דקטנות ואח"כ דגדלות.

³⁵⁷ המלכות נקראת שער כי היא שער להכנס ממנה אל ט"ס עליונות כמ"ש פתחו לי שערי צדק אבא בם אודה י"ה. ידוע שבמלכות מקנן שם אדנות וכשהוא מלא: אלף דלת נון יוד גימ' תרע"א שזו המילה שער בארמית.

הרמז המופלא כי מדת הדין של מעלה שהיא הגבורה הנקראת יצחק נותנת שפע ויניקה לעשו הנזכר (דברים לג, ג) "אף חובב עמים" דהיינו הגבורה הנקראת אף היא חובבת את עשיו שהוא עמים. אמנם השכינה הנקראת רבקה אוהבת יעקב³⁵⁸ וכבר ידעת זה. וסוד "כי ציד בפיו" תבין בפסוק וצודה לי צידה. ובמאמר רז"ל (ערכין טו ע"ב) מאי מרויח יצר הרע וכו'. ועדיין ארמוז זה בגזירת האל³⁵⁹:

וַיֵּזֶר יַעֲקֹב זָיִיד וַיָּבֵא עֵשָׂו מִן הַשָּׂדֶה וְהוּא עֵיף:

כה, כט

ויזד הפך כי אם צלי אש הרוח למידת הדין כי בתבשיל יעקב היה בו מים חסדים ועל כן נתאוה לו עשו בבאו מן השדה שהיא מלאה דינים קשים הנזכר. זהו מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה בבראשית רבה (סג, יב) ויבא עשו מן השדה. אין שדה אלא נערה מאורשה שנאמר (דברים כב, כה) "ואם בשדה ימצא האיש את הנערה" וגו' ועוד אמרו שהרג הנפש שנאמר כי עיפה נפשי להורגים (ירמיה ד, לא).

וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל יַעֲקֹב הֲלֹעִיטָנִי נָא מִן הָאָדָם הָאָדָם הִזֶּה כִּי עֵיף אָנֹכִי עַל כֵּן קָרָא שְׁמוֹ אָדָוּם:

כה, ל

הלעיטני, הפך צדיק אוכל לשובע נפשו (משלי ג, כה) כי קללה שרויה במעיו. מן האדום, בראשית רבה (סג, יב) הוא אדום ותבשילו אדום ארצו אדומה גבוריו אדומים לבושיהם אדומים ופורע ממנו אדום ולבושו אדום. הוא אדום שנאמר (בראשית כה, כה) ויצא הראשון אדמוני. תבשילו אדום שנאמר "הלעטני נא מן האדום". ארצו אדומה שנאמר (בראשית לב, ד) "ארצה שעיר שדה אדום". גבוריו אדומים שנאמר (נחום ב, ד) מִגֵּן גִּבְרִיהוּ מֵאֲדָם לבושיהם אדומים שנאמר (שם) אֲנָשִׁי חֵל מְתַלְעִים. פורע ממנו אדום שנאמר דודי צח ואדום (שה"ש ה, י). בלבוש אדום שנאמר "מדוע אדום ללבושך" (ישעיה סג, ב). והבן כל זה: כי צבע אדום מורה על דין ודם וזו מידתו שנאמר בו על חרבך וכו'.

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכָּרָה כִּיּוֹם אֶת בְּכֹרְתָךְ לִי:

כה, לא

יעקב החסיד התם בכל דרכיו בהיותו רואה העולם הזה עומד בדוגמא של מעלה וכל ההיות התחתונות הם דוגמות לעליונות. וידע ענין אברהם ויצחק אביו שהם חו"ג

³⁵⁸ רמז: השכינה נקראת בת שבע כי היא מקבלת שפע מהז"ת ויעקב הוא ז"פ שם הוי"ה.

³⁵⁹ כתב כאן הלבוש: וסוד העניין כולו כי עשו ירמוז לזה הכח שהוא איש שד"ה, שליח הדין וכח האדום. והנה יצחק הנרמז בפחד שהיא מדת הדין הקשה עליו מלמעלה אינו בקושי ומעמדו על כוונתו הראשונה כי אם בצאת ממנו בכורו האדום בתולדתו להשלים הדין, וזה לא יהיה רק באותו הציד שהוא צד תמיד למצוא עלילות לבני אדם ולהביא חטאם אשר הם חוטאים, וצד את נפשם למות ומאמת הדין, כי אם לא היה הוא לא הווי חטאין סגיאין ולא היה הדין מצוי, וכבר הארכתי בזה ב פירוש המערכת. וזאת הייתה האהבה, כי המדה מתאמת והיין שוקט על שמריו אעפ"י שהשמרים הם נמאסים והבן. ולפיכך לא היה מתיישב עם יעקב כמו עם עשו, וכיון שראה יעקב כי כל תאוותיו למטעמותיו, אמר אם אעשה רצונו ולא אסרב הרי אני נלכד ברשתו וצידו, אני אכריחנו לרצוני במעט מטעמים מעורבים במים מתוקים כבתחילת הבריא, בתנאי שיפרוש מן הבכורה ולא יכתיר עוד הצדיק ויפריש עצמו מן הקדש ללכת אל ארצו ואל עמו ולא יעמוד במעלתו עוד לקטרג רק להתהפך להם עבד נרצע. והבן כל העניין ממעשה יוה"כ כאשר יתבאר לקמן (ויקרא טז). ולפי רוב תאוותו של עשו להיות נשפע ונתקן על עומדו בבואו מן השדה הנזכר לקטרג ביום הכיפורים אומר הלעיטני נא כדרך שארז"ל דרך הלעטה.

וענינו שהם המרכבה נשתדל לשם שמים ולא לכבודו, להוריש לבניו סוד הקרבנות ועבודת השם יתעלה ולקח מאותו רשע סוד הבכורה בשביל אותה האכילה שנתן לו כסוד העזאזל. וזהו סוד הנה אנכי הולך למות כאשר רמזתי והבן זה מאד. כי חלילה שכוונת יעקב אבינו ע"ה היתה בשביל ממון. וטעם נזיד עדשים האדומות כבר הודעתך כי לכל דבר כח ממונה עליו והנה הוא האדום הנזכר למעלה כי הוא ראוי לו כמו שרמזנו:

וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאֶרֶץ הָהָא וַיִּמְצָא בְּשָׂנָהּ הָהָא שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה:

כו, יב

דע כי חכמי הקבלה אמרו כי הארץ העליונה היא ספירת המלכות יש בה שפע של כל עשר הספירות שבכל אחד מהם יש עשר ספירות פרטיות ובסך הכל מאה ספירות והם מאה שערים הנזכרים כאן מאה שערים לכל שער בית קיבול נובעת מעייני ברכה לעולם. ומשם ינק יצחק אבינו ע"ה מאה מיני ברכות ממאה שערים הנזכר שמשם יוצא ברכה ושפע ואצילות לכל הנבראים. ולפיכך תמצא באהל מועד (שמות לח, כז) מאת אדנים למאת הככר ככר לאדן³⁶⁰, שאין לך אדן שלא יהיה לו בית קיבול לקבל הברכה מן העמודים שנאמר (שמות לח, י) ווי העמודים. וכבר ידעת כי סוד הוי"ו הוא סוד הקו האמצעי תפארת שיש בו ו' ספירות חג"ת נה"י, והוא סוד אות ו' שבשם הוי"ה והוא סוד מאה ברכות בכל יום. כי המקיים זה מאה ברכות בכל יום יזכה בזה במאה ברכות עליונות כי כל ברכה וברכה יש לה מקום ומעין ממה שהיא נשפע נשפעת ונאצלת. ואם ח"ו יחסר מהם הרי הוא מקלקל הצנורות ומקצץ נטיעות נפשו ואוי לו על חסרונו שאינו נכנס בשערי צדק, לפי שהאדנים לעמודים אינם מסודרים ואין שכינה שורה על דבר פגום, כי אין האהל פרוסה כסדר זהו סוד אהל בל יצען וגו' (ישעיה לג, כ) נמצא כל הגומר בכל יום מאה ברכות כאילו פורש אהל מועד ותקעו על מאה אדנים ומתברך במאה מיני ברכות:

וַיִּשָּׁב יִצְחָק וַיִּזְכֹּר אֶת בְּאֶרֶת הַמִּים אֲשֶׁר זָכְרוּ בְיָמֵי אֲבֹתָהֶם אֲבִיו וַיִּסְתַּבּוּם כָּל־שְׁתֵּימָה אֲזָרֵי מוֹת אֲבֹתָהֶם וַיִּקְרָא לָהֶן שְׁמוֹת אֲשֶׁר קָרָא לָהֶן אֲבִיו:

כו, יט

כתב הרב הרמב"ן ז"ל "יספר הכתוב ויאריך בענין בארות ואין בפשוטי הסיפור תועלת ולא כבוד גדול ליצחק והוא ואביו עשו אותם בשוה. אבל יש בדבר ענין נסתר בתוכו כי בא להודיע דבר עתיד כי באר מים ירמוז לבית אלהים בית המקדש אשר יעשו בניו של יצחק. ולכן הזכיר באר מים חיים כמו שאמר מקור מים חיים את יי' (ירמיה יד' יג). וקרא הראשון עשק ורמוז לבית ראשון אשר התעשקו עמנו ועשו עמנו כמה מלחמות עד שהחריבוהו. והשני קרא שמה שטנה שם קשה מן הראשון והוא הבית השני שקרא אותו כשמו שכתוב בו ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה (עזרא ד, ו) והיו לנו לשטנה עד שהחריבוהו. והשלישי קרא אותו רחובות הוא הבית העתיד שיבנה במהרה בימינו ויעשה בלא ריב ומצה והאל ירחיב גבולינו כמו שנאמר ואם ירחיב יי'

³⁶⁰ כבר ידעת ששם אדנות מקנן במלכות ולכן אמר ככר לאדן למידת אדנות. וזה רמז בשי"ש שוקי עמודי שש (תפארת) מיוסדים (יסוד) על אדני פז (אדנות). וכן בספר שערי אורה (השער הראשון - הספירה העשירית - מלכות) "ותמצא כי מאה אדני" כסף נעשו במשכן, כמו שכתוב: ומאת אדנים למאת הככר ככר לאדן (שמות לח, כו). ואלו מאה אדני שבמשכן הם בדמיון מאה בריכות שמתמלאות מן הברכה הגדולה הנקרא אדני. לפיכך חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום כדי להמשיך מכל אחת ואחת, ומפני שמאה ברכות באות בשם אדני מאלו הברכות, ואם חיסר ברכה אחת פוגם ומטיל מום".

אלהיך את גבולך וגוי'. שהוא לעתיד. וכתוב ורחבה ונסבה למעלה וגוי' (יחזקאל מא, ז). עד כאן דברי הרב ז"ל. ונעבור בהם עד יערה עלינו רוח ממרום.

וַיְהִי כִּי זָקַן יִצְחָק וַתִּכְהֶינּוּ עֵינָיו מִרְאֵת וַיִּקְרָא אֶת עֵשָׂו בְּנֹו הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֲנִי:

כז, א

וטעם "ותכהין עיניו מראות" ³⁶¹ פירשתיו והתבונן עליו:

וַעֲתָה שָׂא נָא כְּלִיךָ תִּלְיָךְ וְקִשְׁתְּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצֹדֶה לִי צִיד

כז, ג

"שא נא כליך" כמה דאת אמר כמו שנאמר בנבואת יחזקאל על מלאכי המשחית "ואיש כלי מפצו בידו" (יחזקאל ט, ב)

גם סוד הקשת שהיא המלכות ידעת בפרשת נח.

וצא השדה דרשו רבותינו זכרונם לברכה בב"ר (סח, יג) וצא השדה זו אדום שנאמר ארצה שעיר שדה אדום. ואולי כי מלת וצא כמו כמו דוה (נידה) הרומזת על הקלי' הקשה צא תאמר לו (ישעיה ל' כב').

וצודה לי צידה יצחק היה אוהב הציד שהיה מכלה גבורתו וכחו בחיות. ומה ששאל לאכול קודם הברכה כדי לשמח מדתו. וכבר פירשתי בפרשת בראשית טעם לביאת יעקב במרמה ליטול הברכות מעשו. ויש בפרשה זו ענין נעלם מאד ³⁶² ובענין יום הכפורים נרמוז בגזירת האל ³⁶³:

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל רַב־בְּקָה אֲבוֹ הֵן עֲשׂוֹ אֲזִי אִישׁ שֹׁעֵר וְאֲנִי אִישׁ זֹלָק:

³⁶¹ מסביר הלבוש, כי בהיות יצחק שהוא מידת הגבורה, רוצה להשפיע לעשיו בנו שהוא גבורות וקלי' (פסולת הזהב כלשון הזהר) כהו עיניו.

³⁶² עיין זוהר (ח"ג ק ע"ב). והנה עתה הזדמן לידי פירוש הרב המקובל רבי חיים סנאוני "מגיד הרקיע" שכתב: תשובה לשאלה זו רמזה בפסוק "ועשו אחיו בא מצידו". והענין כי הנה בזהר שיר השירים בענין א"ב דא"ת ב"ש ביארוה שם בענין זוג ז"ן ואיך הקליפות מתרחקות משם בעת ההיא ונמצא שכאשר רחל נוק' דז"א באה להזדווג עם ז"א אז עשו שהוא בחינת הקלי' אעפ"י ששורשו הוא בקדושה הנה הוא יוצא והולך אל השדה ההוא של החיצונים כנודע בסוד כי בשדה מצאה שהוא מדור הקלי' הנקרא סטרא דחורבה כנז' בספר הזהר. ולפי שעשו נוטה אל הקלי' לכן הולך אל השדה ההוא לצוד ציד ואז יעקב יורש מקומו ולוקח ברכתו שהיא בחינת אותה ההארה שהיא נמשכת לו מיסוד אבא בהיותו שם בצידו של יעקב ועתה לוקח יעקב כל אותם הברכות. ואמנם לקיחת הברכות במרמה יובן במ"ש שם בזהר שיר השירים שאין הס"א הולך משם רק על ידי מרמה ותחבולה שעושים לו שמכריזין שיבואו כל פמליי של מעלה לראות בכבוד המלך. והנה הקלי' הנקרא מלך זקן וכסיל לא יחפוץ בתבונה לראות בכבודו של מלך ואדרבה הולך מדעתו ומתרחק משם ובין כך ובין כך מזדווגים המלך והמלכה ויעקב לוקח ברכתו. נמצא שאלמלא ידע שכוונתם הוא להזדווג לא היה הולך משם כדי לקחת חלקו מן השפע ההוא הנשפע אז וזו היא המרמה שמרמין אותו ועי"ז לוקח יעקב העליון ברכתו של עשו שהנה אז הולך יעקב במקום עשו ושם מקבל הארותיו שהם סוד הברכות ואז נשאר מקום יעקב פנוי ושם באה רחל אשר היתה עומדת באחור כנודע וחוזרת עם ז"א פב"פ בהיותה עומדת במקום יעקב ואז מזדווגים יחד באופן שאין מקום לרחל לעמוד פב"פ עם ז"א להזדווג עמו עד אשר עשו ילך אל השדה לחורבה כנז' ואז יעקב יורש מקומו וברכותיו והארותיו ואז רחל עומדת במקום יעקב והבן הקדמה זו וזוכרה. (ואמנם אין ענין זה רק אחר שמתו כל דור המדבר שאז נתבטלה הארת דור המדבר הנקראת ג"כ לאה אשת יעקב כנז"ל ובזה אין הפסק בין רחל העומדת במקום יעקב אל הז"א להזדווג עמו כיון שאין שום בחי' דור המדבר כמש"ל בע"ה, אבל כל זמן שהיו דור המדבר קיימים הייתה אותה הארה דבחי' לאה אשת יעקב הנק' דור המדבר שם במקומה ולא היה זיווג לרחל עם ז"א הנק' ישראל אבל הזיווג היה מיעקב עם בחי' לאה זו הנק' דור המדבר כנז"ל). והנה אחר שנזדווגה רחל עם ז"א אז עשו בא מן השדה וחוזר ונכנס במקומו שלא הלך משם אלא ע"י מרמה שרימו אותו כנז' כדי שלא יקבל הברכות הניתנות בעת הזיווג וכאשר רואה ומרגיש בדבר שהכל היה במרמה כדי שיקבל יעקב הארותיו וברכותיו, ויהי אך יצא יצא יעקב ועשו אחיו בא מן השדה וישב בצידו דיעקב ככראשונה ששם הוא מקומו, ואז מרגיש שיעקב לקח ברכתו במרמה הנז' ואז צועק בקול מר על שרימוהו שהוא לא חשב שהיו מזדווגים אז שאילולי כך לא היה הולך עכ"ל.

³⁶³ לקמן ויקרא טז, ח.

כז, יא

בראשית רבה (סה, טו) איש שער, כמה דאת אמר ושעירים ירקדו שם (ישעיה יג, כא). ואנכי איש חלק כמה דאת אמר (דברים לב, ט) כי חלק יי עמו. וממה שרמזנו למעלה בענין יעקב ועשו תבין זה. וסוד גדי העזים והמטעמים נרמזו בענין יום הכפורים בגזירת האל. ויונתן תרגם ויבא לו יין וישת ואזדמן ליה מלאכא דיי ואייתי מן חמרא דאצנע בעינבוי מן יומי שירוי עלמא ויהביה ביד יעקב ויעקב אמטי ליה לאבוי לאכול ושת. תרגום: והזדמן לו מלאך יי והביא לו יין המשוחרר בענביו מששת ימי בראשית ונתנו ביד יעקב, ויעקב הביא לאביו ואכל ושתה.

ויעש גם הוא מטעמים ויבא לאביו ויאמר לאביו יקם אבי ואכל מציד בנן בעבר
תברכני נפשך:

כז, לא

ועכב מימרא דיי מיניה צידא דכיא ואשכח כלבא חדא וקטליה ועבד אף הוא מיניה תבשילין. תרגום: השכינה (היא נקראת בתרגום דבר יי) עכבה אותו שלא יצוד בע"ח טהורים ומצא כלב אחד והרגו ועשה גם הוא ממנו תבשילין. וכבר ידעת סוד הכלב שהוא מצד הקלי מפסוק מיד כלב יחידתי (תהלים כב, כא) :

ויתן לה האלהים מטל השמים ומשמי הארץ ורב דגן ותירש:

כז, כח

בפרקי ר' אליעזר הגדול זכרנו לברכה (פרק לב') ר' יהודה אומר ברך יצחק את יעקב עשר ברכות כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם. וכן בבראשית רבה כי בן זקונים הוא לו שנתברך בעשר ברכות כאביו.

מטל השמים אמרו רז"ל בבראשית רבה (סו, ג) מטל השמים זה ציון³⁶⁴. ומשמני הארץ אלו הקרבנות. דבר אחר, מטל השמים זה מקרא. ומשמני הארץ זו משנה. כבר ידעת כי ציון רמז לשמים העליונים תפארת הנקראים תורה שבכתב, והארץ רמז לארץ העליונה מלכות הנקראת תורה שבעל פה. והבן אמרו מלת "משמני" ותבין רמז אחר בטעם איסור החלב³⁶⁵ כי משמני מורה על פנימיות וכן בשר הוא פנימי, החלב הוא חיצוני ואין לערבב מין בשאינו מינו (לבוש). והנה היה מבורך בשמים ובארץ תו"מ. וכבר רמזתי בפרשת בראשית ענין מניעת הברכות יעקב מעשו כי היה מדה כנגד מדה כי כמו שמנע סמאל שרו של עשו הברכות מלמעלה בהחטיו אדם הראשון כך מנע יעקב שהוא אדה"ר הברכות מעשו. וכבר ידעת מה שאמרו רז"ל (ב"מ פד ע"א) שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם.

ובפסוק ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד נרמז בו סוד גדול רמזוהו רז"ל בספר הזוהר בחטא בני אהרן ושם נרמזהו בגזירת האל³⁶⁶. ועל כן אמרו רז"ל (תנחומא תולדות יא) שראה גיהנם פתוחה מתחתיו והבן זה. ויונתן תרגם ואזדעזע יצחק זעזוע סגי כד שמיע קליה דעשו וריח תבשיליה עלת באפוהי כריח דיקידת גיהנם. והנה יצחק היה מצפה

³⁶⁴ ציון היינו יסוד, כי ציון גימ' יוסף ברם הרב כאן מפרש שציון זו התפארת ואין סתירה כי מה שקרה ליעקב קרה ליוסף, כלומר היסוד הוא כללות התפארת ולכן ציון ו"פ הויה. שמם זו התפארת כידוע. אש (גבורה) ומים (חסד). ונרמז במילת ש' מים. ש= אלהים כזה: אלף למד הי יוד מם, ומים כפשוטו.

³⁶⁵ עיין לקמן פ' משפטים (כג, יט) "לא תבשל גדי". בתיקוני זוהר (ל ע"א) שאל הרשב"י את הרעיא מהימנא "אכל חלב איהו מסטרא דדקיו, ובשאר מסטרא דדקיו, אמר ליה נדאי הדי הוא, אכל האי רנא אשתמודע בקרא דא, תוצא הארץ נפש חיה למינה (בראשית א כד), דאף על גב דאינון מסטרא דדקיו, פלהו אינון דכר ונוקבא, ואינון זוגין, ומאן דנטיל ממה דלאו איהו מיניה, הוהו בר דאתרכיב מתרנייהו, עליה אתמר (שמות כג יט) לא תבשל גדי בחלב אמו". ע"כ.

³⁶⁶ לקמן ויקרא י, א.

לצידת השדה הנזכר דהיינו מצד הקדושה וזה השדה אשר ברכו יי' והיה בו מדעת קונו כי נתפתה ביינו³⁶⁷ והבן זה.

הלא אצלת לי ברכה. בעבור כי הברכות היו נאמרות ברוח הקדש והיו נאצלות מן המרכבה העליונה על כן אמר לשון אצילות. ופירוש אצילות שמעתי היינו דבר שהיה אצלו.

וְעַל זֶרֶבֶךְ תִּזְוֶיָה וְאֵת אֲזִיזָה תַעֲבֹד וְהָיָה כְּאִשֶּׁר תִּרְיֵד וּפְרָקֶתָ עָלָיו מֵעַל צֹאֲרָךְ:

כז, מ

החרב הנתונה לעשו הרשע היא חרב ליי' שנאמר עליה הוי חרב ליי' עד אנה לא תשקוטי האספי אל תערך הרגעי ודומי (ירמיה מז, ו) ואמר לה הנביא שני דברים האחת הרגעי מלשון מרגוע והשנית שתשקוט מלקטרג כמו וידם אהרן. בראשית רבה (עח, א) פלטה נפשי מרשע חרבך (תהלים יז, יג). פלטה נפשי מאותו הרשע שהוא בא מכחה של אותה החרב שנאמר ועל חרבך תחיה:

ויצא

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיִּלָּךְ זֶרְזָה: וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיִּכֶן שָׁם כִּי בָּא הַשָּׁמַיִשׁ וַיִּקְוֹז מֵאֲבָנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׁם מִרְאשֵׁתָיו וַיִּשְׁכַּח בַּמָּקוֹם הַהוּא:

כת, י-יא

192

כבר ידעת ענין יעקב שהוא מייצג את התפארת ואמר כי נסע מן הבאר השביעי בינה המלא מן המים העליונים ומשם הלך לחרן היא מדת הדין של מטה מלכות הרפה הנרמזת בה"א. וזהו ויפגע במקום שרמז לתפלת ערבית ואין צריך לפירוש המדקדקים שפירשו וילך כמו ללכת.

וענין הסולם שראה יעקב אבינו ע"ה. דע כי הסולם הוא דרך לעלות בו יעקב אבינו ע"ה לחצר המלך יתעלה כאדם היודע מלכות השם יתעלה ולא היה יודע מאיזה צד יכנס בו, והראה לו השם יתעלה דרך הכניסה על ידי הסולם הנזכר כענין שנאמר (תהלים קיח, ב) זה השער מלכות שדרכה נכנסים אל התפארת ליי' צדיקים יסוד יבאו בו בסולם והוא הנתניב לעלות אל התפארת מהמלכות דרך היסוד. "בו" בעודו על הסולם הנזכר שנאמר "והנה יי' נצב עליו", רוצה לומר על הסולם והשער ההוא הוא בית אל מלכות שנאמר אין זה כי אם בית אלהים מלכות וזה היסוד הוא שער התפארת הנקראת השמים. וכן הוא אומר (תהלים קיח, יט) "פתחו לי שערי צדק וכבר ידעת שצדק זו המלכות וזה מה שהרב אומר שערי צדק ודאי. כמה דאת אמר (דברים טז, כ) "צדק צדק תרדוף".

ענין אחר, הראהו בחלום הנבואה כי כל הנעשה בארץ נעשה על ידי המלאכים והכל בגזירות עליון שעליהם כי מלאכי יי' אשר שלח להתהלך בארץ לא יעשו קטנה או גדולה עד שובם מהתיצב על אדון כל הארץ לאמר לפניו התהלכנו בארץ והנה היא יושבת בשלום או מלאה חרב ודם והוא יצוה להם לשוב ללכת בארץ לעשות שליחותו. והראהו כי הוא יתעלה נצב על הסולם ומבטיחו ליעקב הבטחה גדולה שלא יהיה ביד המלאכים רק יהיה חלק יי' תמיד. ועל דעת רבי אליעזר הגדול היתה זאת המראה כענין (ברית) בין הבתרים לאברהם כי הראהו ממשלת ארבע מלכיות מעלתן וירידתן

³⁶⁷ אמרו בילקוט שמעוני (בראשית - פרק ח - רמז ס) "וירח ה' את ריח הניחוח אמר ר' חנינא כל המתפתה ביינו יש בו מדעת קונו". וכן עירובין סה ע"א.

וזה טעם "מלאכי אלהים" כענין שנאמר בדניאל (דניאל י, כ) שר מלכות יון ושר מלכות פרס:

בראשית רבה (ילקוט'ש בראשית כח, רמז קיט) עולין ומסתכלין בדיוקנו של מעלה ויורדין ומסתכלין בדיוקנו של מטה מלמד שדמות יעקב אבינו ע"ה חקוקה בכסא הכבוד. הכוונה היא כי כל הספירות הן כסאות זו לזו שנאמר עד די כרסוון רמיו (דניאל ד' ט'). כסאות לבית דוד (תהלים קכב' ה') והשמים העליונים שהם מדת יעקב אבינו עליו השלום הם כסא לתשובה בינה שנאמר בה השמים כסאי (ישעיה סו' א'):

והנה יהיה נצב עליו ויאמר אני יהיה אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך:

כח, יג

אני יי'. כבר ידעת פירוש אני שזו המלכות והרמז כאן להקדוש ברוך הוא במילה יי' ולשכינת עוזו במילה אני והזכיר מלת "אביך" באברהם ולא ביצחק כי אברהם מושך כח מן האב העליון חכמה והזכיר ואלהי יצחק רמז לזרועות עולם כי יצחק גבורה ואות ו' באה לרבות חסד. ובעבור כי כחות הכתרים שהם חז"ג היו בבית אל הזכיר אלהי אברהם ויצחק. הארץ היא ארץ חפץ דהיינו הגשמית אשר יעקב שוכב עליה ממש זהו מאמר רבותינו ז"ל (בר"ר סט, ג) שקיפל הקב"ה ארץ ישראל ונתנה תחת יעקב אבינו ע"ה.

193

ובספר הזוהר (ח"ג פד ע"א) נתבאר סוד זה. הארץ אשר אתה שוכב עליה לו' תנו, מלמד שנתקפלה לו ארץ ישראל. שואל וכי ארץ ישראל, דאיהי ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה, היך אתעקרת מאתרה, ויתבא תחותיו. ארץ ישראל שהיא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה איך נעקרה ממקומה ויושבת תחתיו? ומשיב אלא ארץ אחרא עלאה קדישא אית לקודשא בריך הוא, וארץ ישראל אקרי. אלא, ארץ ישראל אחרת עליה קדושה יש לו לקב"ה שזו השכינה והיא ספרית המלכות והיא נקראת "ארץ ישראל" כי היא ארצו של התפארת הנקרא ישראל והיא תחות דרגא דיעקב (תפארת שזו המדרגה) שהוא עומד עליה ואחסיין לה קודשא בריך הוא לישראל הן רחימותא דלהון, לדיירא עמהון, ולדברא להון, ולאגנא להון מפלא, ואקרי ארץ חיים והורישה הקב"ה לישראל בגלל האהבה שלהם שתדור עמהם ותנהיג אותם ותגן עליהם מכל, ונקראת ארץ החיים.

לך אתננה ולזרעך כמה דאת אמר (בראשית כט, יא) וישק יעקב לרחל. לך כמ"ש וישק יעקב תפארת לרחל מלכות, ולזרעך כדכתיב (שמות לג, טז) ונפלינו אני ועמך שרוצה לומר יהא חלקנו במופלא³⁶⁸ דהיינו בשכינה הנקראת מופלא³⁶⁹.

³⁶⁸ תרגם אונקלוס "במהך שכינתך עמנא" דהיינו שתתלווה השכינה עמנו. וזו גמ' ערוכה (ברכות ז ע"א) "ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, שלשה דברים בקש משה מלפני הקדוש ברוך הוא ונתן לו: בקש שתשרה שכינה על ישראל ונתן לו שנאמר הלא בלכתך עמנו, בקש שלא תשרה שכינה על עובדי כוכבים ונתן לו שנאמר ונפלינו אני ועמך.

³⁶⁹ דברי הרב מבוארים לקמן שמות לד, י' פ' כי תשא: "ויאמר הנה אנכי כורת ברית נגד כי עמך אעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים וראה כל העם אשר אתה בקרבך את מעשה יי' כי נורא הוא אשר אני עושה עמך. מאמר נגד כל עמך אעשה נפלאות היא תשובת שאלתו ששאל ונפלינו אני ועמך וגו'. כי זה הלשון נופל על השכינה שנאמר היפלא מיי' דבר ושאל שיהא חלקם במופלא כמו שאמרו רבותינו ז"ל בקש משה רבינו ע"ה שתשרה שכינה על ישראל ולא באומות העולם כי לא יתכן לפרש שיבטיח לעשות עם ישראל נפלאות אשר לא נבראו שהרי לא נעשו להם מעולם נסים כיציאת מצרים וקריעת ים סוף ומתן תורה שיבטיח עתה בגדולים מהם אלא שהענין ירמוז אל שיוכן השכינה בישראל ועל היותו עם משה לשם ולתפארת בנעלם ובמופלא וזהו כי נורא הוא אשר אני עושה עמך וכבר ידעת פירוש נורא:

וְהָיָה זֶרַעְךָ כְּעֶפְרַיִם הָאָרֶץ וּפְרִצְתָּ יָמָה וְהָדְמָה יַעֲפֹנָה וְנִגְבְּהָ וְנִבְרָכּוּ בְךָ כָּל מִשְׁפּוֹת
הָאֲדָמָה וּבְזֶרְעָךָ:

כח, יד

הזכיר ארבע קצוות מלמטה למעלה ימה זו המלכות, קדמה תפארת, צפונה גבורה וקדמה חסד והבן זה דהיינו שיזכו בניו להדבק בשכינה ואח"כ לעלות עוד ולהדבק במידות העליונות של האבות חג"ת. ונברכו בך. כמה דאת אמר (בראשית מח, כ) "בך יברך ישראל" שבמדת יעקב תפארת יתברך העולם והבן זה. ענין אחר, ונברכו בך מלשון המבריך והמרכיב הנזכר בדברי רבותינו ז"ל וזהו אמרו בך ולא ממך.

וטעם אכן יש יי' במקום הזה. כתרגומו³⁷⁰ כי השכינה נקראת יש שנאמר (משלי ח, כא) להנחיל אוהבי יש. ובפסוק (שמות יז, ז) היש יי' בקרבנו יתבאר בעזרת האל:

וַיֵּירָא וַיֹּאמֶר מַה זֶּה רָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שְׁעַר הַשָּׁמַיִם:

כח, יז

מכאן אמרו רבותינו ז"ל (במדב"ד ד, יג) שבית המקדש של מטה הגשמי מכוון כנגד בית המקדש של מעלה³⁷¹ מלכות. הענין הוא כי ארץ ישראל הגשמית מכוונת תחת הקו האמצעי³⁷² מלכות ודת"י דעת תפארת יסוד. וכן הוא אומר "מציון מכלל יופי"³⁷³ (תהלים ד' ב). וכן כל אי ואי מקבל כח מן הקצה שכנגדו³⁷⁴. ואמרו רבותינו ז"ל (תנחומא קדושים יב) בפסוק (ירמיה ג, יט) ואנכי אמרתי איך אשיתך בבנים ואתן לך ארץ חמדה. משל למלך שהיו לו פלגשים והיו לו מהם בנים הרבה והיה לו בן אחד ממטרונא אשתו והיה מחבבו יותר מדאי נתן המלך לכל בני הפלגשים שדות וכרמים ואחר כך נתן לבנו פרדס אחד בלבד אמר לו אביו חייך כל קילורין שלי מן הפרדס הזה לפי שאני מחבבך יותר מאחיד נתתי אותו לך. כך הקב"ה ברא לאומות העולם שנאמר ששים המה מלכות ושמונים פילגשים וגומר (שיה"ש ו, ח) אלו האומות. אחת היא יונתני. זו כנסת ישראל. וחלק הקב"ה לאומות העולם שדות וכרמים שנאמר בהנחל עליון גוים. אבל ישראל נתן להם ארץ ישראל קילורין של הקדוש ב"ה. ממנה הקרבנות. ממנה לחם הפנים. ממנה הבכורים. כל כך למה לפי שהפריש בין בנה של מטרונה לבני הפלגשים שנאמר ואנכי אמרתי איך אשיתך בבנים. וזהו שנאמר כי שמך היינו שכינתך נקרא על עירך ועל עמך (דניאל ט' יט). וכתוב כי חלק יי' עמו:

ספר הבהיר (צח) כחות צורות הקדושות ממונות על כל אומה אלו הם שרי אומות העולם שנזכרו בספר דניאל שר יוון שר פרס וכו' וישראל הקדושים נטלו גוף האילן ולבו היינו השכינה

³⁷⁰ תרגום אונקלוס "ואתער יעקב משנתיה ואמר בקושטא (אית) יקרא דיי שרי באתרא הדין ואנא לא הויתי ידע". יקרא דיי היינו כבוד ה' וזו השכינה הנקראת כבוד.

³⁷¹ יש מפרשים: בית המקדש של מטה (מלכות) מכוון כנגד בית המקדש של מעלה (בינה).

³⁷² והנה קוים: קו ימין חח"ן (חכמה, חסד נצח), קו שמאל בג"ה (בינה, גבורה הוד), קו אמצע דת"י (דעת תפארת יסוד). מעליהם בצורת סגולתא כתר ומלמטה בצורת סגול מלכות.

³⁷³ פסוק זה התבאר בכמה מקומות בזהר. והנה אחד מהם שיבאר כוונת הרב: כתוב בספר זהר חדש רות: "רבי רחוקאי אומר, מציון הושפת העולם. דקתיב, מןמור לאסף אל אלהים ה' דבר ויקרא ארץ מןמור שמש עד מבואו. וקתיב בתריה, (תהלים נ) מציון מכלל יופי אלהים הופיע" כוונת הרב למ"ש לעיל שציון זו אבן השתיה יסוד דמלכות השתכלל העולם שזו המלכות וממנה עולמות ב"ע עד העולם הגשמי השפל.

ואמר רבי שמלאי, פד ברא הקדוש ברוך הוא את עלקא, אעיל נהורא בנהורא, ואלפיש דא כדא, וברא שמים. דקתיב, (שם קד) עושה אור פשלימה נוטה שמים פריעה:

³⁷⁴ נראה שכוונת הרב על מ"ש בתהלים (פרק סה, ט) וייראו ישבי קצות מאותמיה מוצאי בקר וצרב תרגין. הכוונה שיושבי האיים שהם קצות הארץ מקבלים מהשש קצוות שהם: חג"ת נה"י שבמלכות, כאו"א מקצה אחר ולכן נקראו יושבי קצוות.

הנקראת לבו כמ"ש בסוף פ' בראשית. ובפסוק (דברים יא, יב) ארץ אשר יי' אלהיך דורש אותה יתבאר זה בגזירת האל.

ובמלת מה נורא המקום הזה אין זה ארמוז לך סוד בפסוק (שמות טו, ב) זה אלי. (שמות ג, יב) וזה לך האות. והבן זה.

וַיִּשְׁכֶּם יַעֲקֹב בְּבֶקֶר וַיִּקְוֹז אֶת הָאֶבֶן אֲשֶׁר שָׁם מִרְאֲשֵׁיתוֹ וַיִּשֶׁם אֹתָהּ מִצְבֵּה וַיִּצַּק שֶׁמֶן עַל רֹאשָׁהּ:

כח, יח

וטעם ויצק שמן על ראשה. כלומר הריק עליה שמן הטוב אלו המוחין היורדים על הראש כתר שיורד על הזקן זקן אהרן חכמה שיורד לבינה על פי מדותיו תר"מ ממש. כטל חרמון מוחין שיורד לחג"ת שהם נמצאים על הררי ציון נה"י ומשם נמשך השפע למלכות הנקראת שם כי שם צוה יי' את הברכה חיים עד העולם. ותבין סוד הררי ציון שהם נה"י המקבלים מהחג"ת וביחד הם תפארת הנקרא עץ החיים וזה הוא כי שם השמן הטוב שהוא חיים עד העולם.

ויונתן בן עוזיאל תרגם "וזה שער השמים" מכוון כל קבל תרע שמיא משכלל תחות כורסיה יקרא. פירוש: מכוון כנגד שער השמים תחת כסא הכבוד ושוב הכוונה לספירת המלכות היא השכינה ודע כי כחות הכתרים היו בבית אל זהו שתרגם "מה נורא המקום הזה" מה דחילו אתרא הדין הרומו לכחות החסד והגבורה וכאן תיקן תפילת ערבית שהיא בלילה שהוא מדת הדין וכנגד זה אנו אומרים בתפילה: האל הגדול (אברהם) הגיבור (יצחק) והנורא (יעקב). והבן כי יעקב אבינו עליו השלום קרא למקום הזה שני שמות בית אל ובית אלהים. בית אל רמז שהיא המלכות בית למדת הרחמים שהוא אל כמ"ש (תהלים נב, ג) חסד אל כל היום בית אלהים רמז שהיא בית למדת הגבורה. כי המדה הזאת המלכות לעולם נקראת על שם הדבר המשפיע אליה. באו שאר הנביאים וקראוהו בית יי' כאשר התפארת משפיע בה כנגד יעקב שהוא התפארת שנאמר נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים (ישעיה ב' ב'). והרמז לשלשה שמות אלו "אל אלהים יי' דבר ויקרא ארץ" (תהלים נ, א). רמז כאן כי שלשה שמות אלו המיוחדות לאבות חג"ת ש-תיקנו צנורות הארץ העליונה המלכות ומבאר המשך הפסוק ויקרא ארץ היינו מקרא קדש המלכות שהיא השכינה הסתלקה שבעה רקיעים וישבה לה בבינה בבחינת עיבור וזו הרגל הקטנה של אות ה' ראשונה שבשם. בא אברהם והורידה לחסד, בר יצחק והורידה לגבורה וכו' עד משה שהורידה על הר סיני וזה הוא באתי לגני לבית גינוני אשר עד עתה נטמאה על יד אדם הראשון ועלתה לה לבינה מעל תפארת ומלכות שהם ממזרח שמש תפארת עד מבואו מלכות והבן זה.

ופירוש ומזמור לאסף³⁷⁵ הוא כמו האספו ואגידה לכם כי ענין האסיפה זו המלכות הנקראת בית כנסת והתרגום בי כנישתא מקום ההתאספות והבן גם זה. ועל כן סמך לו מציון מכלל יופי אלהים הופיע כלומר אחר התאחדות ההויות בציון תפארת או יסוד שהוא משך הו' קראה מכלל על שהיא כלולה מן הכל. וזה ההסבר שכתב בספר החייט למה היסוד נקרא כל כי הוא כלול מהכל ולכן נקרא יוס"ף (מל"א ה, יא) כלכל.

וַיִּשְׁכְּתִי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהוָה לִי לְאֱלֹהִים:

כח, כא

רמז כי לא זכה יעקב בכחו תפארת הרמוז במילת שלום עד שובו לבית אביו. וידעת כי שלום יסוד ואמת תפארת אחד כי היסוד הוא כללות התפארת ועדיין יתבאר זה בגזירת האל:

³⁷⁵ חוזר לבאר את ראשית הפסוק: תהלים פרק נ: (א) מזמור לאסף אל אלהים יהנה דבר ויקרא ארץ ממזרח שמש עד מבואו: (ב) מציון מכלל יופי אלהים הופיע:

וְהָאֵבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר שִׁמְתִּי מִצֵּבָה יְהִיָּה בֵּית אֱלֹהִים וְכָל אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי עֲשֶׂה אֲעֲשֶׂה לָּךְ:

כב, כב

האבן הנזכרת נקראת זאת דהיינו מלכות.

וכל אשר תתן לי עשה אעשורנו לך. הבן מכאן סוד המעשרות שהוא במלכות שהיא הספירה העשירית כי נתן יעקב המעשר לעשירית³⁷⁶ למלכות שהיא עשירית כענין עישור נכסים שתיקנו לאשה של מטה מדה כנגד מדה וזהו סוד (דברים יד, כב) "עשה תעשר" ואמרו רבותינו ז"ל (שבת קיט ע"א, תענית ט ע"א) עשה בשביל שתתעשר כי היא המעשרת בסוד (ב"ב כה ע"ב) הרוצה להתעשר יצפין וסוד (תמיד ה, ב ועוד ביומא יד ע"ב ועוד) חדשים לקטרת בואו והפיסו. ואמר תתן לי. כי היא המלכות השופעת נותנת שפע לעולם והדיבור לנקבה הנסתר או אל האבן הנזכרת מלכות והכל אחד. ואמרו רז"ל (ילקוט ש בראשית כה, רמז קכ) והאבן הזאת מלמד שאחר שנזדמן לו שמן ויצק על ראשה נפתחה הארץ וירדה האבן עד עמקי תהומות ונעשית סניף לארץ ועליה היכל יי' עומד. ונקראת אבן שתייה שממנה נשתת העולם. והיא עומדת בטיבור הארץ:

וַיֵּשֶׂא יַעֲקֹב רִגְלָיו וַיֵּלֶךְ אֶרְצָה בְּנֵי קָדָם:

כט, א

הנה יעקב הלך למזרח העולם שזו ספירת התפארת כי הוא כחו, כענין שנאמר (בראשית יב, ט) הלוך ונסוע הנגבה דרומה, שזה החסד וזו מידת באברהם. ואל יקשה לך זה עם מה שכתבתי למעלה בפסוק ושבתי בשלום שרק כאשר שב אל בית אביו נשלם במדתו כשתבין מה שאני עתיד לכתוב בו בפסוק מעודי עד היום הזה שכתב שבחוק לארץ לא התייחדה איתו המדה הזו, התפארת. ומן הפסוק הזה תבין מאמר רבותינו ז"ל בספר הבהיר (קץ) בא יעקב אבינו ע"ה רצה בה³⁷⁷ במלכות ולא נתנוה לו. וזהו וישא יעקב רגליו לעלות אל התפארת שהיא מדתו והבן זה:

וַיֵּרָא וְהָיָה בְּאֵר בְּשָׂדֶה וְהָיָה שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ כִּי מִן הַבָּאָר הָהִוא יִשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֵבֶן גְּדֻלָּה עַל פִּי הַבָּאָר:

כט, ב

רמז הבאר לשכינה מלכות שעיקר קבלתה מן השדה של תפוחים חג"ת. וזהו אמרו "באר בשדה". ושלשה עדרי צאן רמז לשלשה אבות העליונים חג"ת הרובצים ומשפיעים אליה. כי מן הבאר ההיא ישקו העדרים הרמז לארבע מחנות שכינה חג"ת או לשבעים מלאכים הסובבים כסא הכבוד כי משם קבלתם.

"והאבן גדולה" היא האבן הראשה כד"א משם רועה אבן ישראל (בראשית מט, כד) היא אבן שתיה שממנה נשתת העולם השפל. בראשית רבה (ילקוט ש בראשית כט, רמז קכג) והאבן גדולה על פי הבאר היא השכינה. מדרש ילמדנו והשיבו את האבן זו אבן של יעקב. ענין אחר, הבאר רומז ליסוד העולם. והאבן זו המלכות על פיה כי משם מן היסוד קבלתה. בראשית רבה (ילקוט ש בראשית כט, רמז קכ"ג) שלשה עדרי צאן. כהנים לויים וישראלים

³⁷⁶ דע כי המעשר ללוי והתרומה לכהן. כאשר הפירות טבל הם במלכות הנקראת עץ הדעת טוב ורע ולכן אמרו "טבל" אלו שתי מילים "טב לא" דהיינו טוב ורע יחדיו (מפי הרב סעדיה אריכא זצ"ל בהיותי ילד). כאשר מפרישים את המעשר הראשון מתקנים את המלכות והכל עולה לגבורה שזה הלוי ועדיין יש בזה חלק הכהן שהלוי נותן מעשר מן המעשר תרומה לכהן. גם ישראל נותן תרומה גדולה לכהן ולשון גדולה בפשט מלשון סגי נהור ובסוד ידעת כי הכהן בחסד הנקרא גדולה כמ"ש לך ד' הגדולה הגבורה וכו'.

³⁷⁷ עיין לעיל עמוד 131 נח פ' יא, כו.

וכחותיהם ידועים כהן=חסד, לוי=גבורה, ישראל=תפארת כי רומזים לזרועות עולם חו"ג ולמכריע ראשון תפארת:

וְנָאֲסָפוּ שְׁמָה כָּל הָעֲדָרִים וְגָלְלוּ אֶת הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וְהִשְׁקוּ אֶת הָצֶאֱן וְהִשְׁיִיבוּ אֶת הָאֶבֶן עַל פִּי הַבָּאָר לְמִקְמָה:

כט, ג

העדרים הם הכחות הממונים הם ההיכלות העומדים להשפיע לעולם התחתון כי קבלתם מן המקום ההוא הנקרא שמה כלומר המלכות שנאמ' עליה "ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה" וההיכלות הם הנערות הם שבעה היכלות בסוד שבע הנערות הראויות לתת לה מבית המלך והם שבע הפרות בחלום פרעה. המלכות נקראת "שם" זהו ונאספו שמה. כד"א ויתיצב עמו שם (שמות לד, ה) ומשם יפרד (בראשית ב, י). וטעם וגללו בסוד (ברכות ז ע"א) "ויתגוללו רחמיד ג"ר שהם חסדים גדולים על מדותיך תו"מ". וזה הלשון נהוג על הרחמים. (בראשית מג, ל) "נכמרו רחמיו" תרגומו אתגוללו.

והשקו את הצאן. אלו הם הכחות התחתונים בי"ע שמקבלין השקאה מן העליונים:

עֹדְנֵי מִדְבָּר עִמָּם וְרוֹזֵל בָּאָה עִם הָצֶאֱן אֲשֶׁר לְאֶבְיָהָ כִּי רָעָה הָיָה:

כט, ט

רחל רומז לשכינה כד"א רחל מבכה על בניה (ירמיה לא, טו) וכרחל לפני גוזזיה (ישעיה נג, ז) כד"א שכינה צועקת על בניה והיא בת לבן. הרמז כי היא בתו של אברהם אבינו ע"ה היונק מן החסד המלבין עונותיהם של ישראל והיא הרועה את הצאן ומנהגת את ישראל כדאמרינן מי ששמר את האבות ישמור את הבנים. כמה דאת אמר ואתנה צאני צאן מרעיתי (יחזקאל לד, יז). וכתוב ורעי את גדיותיך וגו' (שיה"ש א, ח):

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת רוֹזֵל בֶּת לָבֵן אֶזְוִי אִמּוֹ וְאֶת צֶאֱן לָבֵן אֶזְוִי אִמּוֹ וַיֵּשׁ יַעֲקֹב וַיִּגַּל אֶת הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וַיִּשְׁק אֶת צֶאֱן לָבֵן אֶזְוִי אִמּוֹ:

כט, י

כבר ידעת כי זרועות עולם חו"ג הם אח ואחות הימין חסד נקרא את, והשמאל גבורה נקרא אחות. ויעקב הוא ישראל סבא ספירת התפארת המקבל מהם הנקראים לו אב ואם. ולכן האב הוא העמוד הימיני מזרועות עולם ואמו השני החו"ג לתפארת הם אבא ואמא. והנה בת לבן זו המלכות כמו צהלי קולך בת גלים (ישעיה י, ל). ואת צאן לבן אחי אמו זה החסד שהוא לבן והוא אח לגבורה שזו האם כד"א נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם (תהלים מז, י). ויגש יעקב תפארת ויגל את האבן מלכות. כי הולך לפניכם יי' ומאספכם אלהי ישראל (ישעיה נב, יב). ר"ל יי' בפסוק הוא ישראל סבא. וישק את צאן לבן הפך העניים והאביונים מבקשים מים ואין (ישעיה מא' יז) כי השקה את החסד מימי תשובה מהבינה ורחמים. שיעור הפסוק כך: כאשר יעקב (תפארת) רואה את רחל (חסד) בת לבן (חסד) אחי אמו (גבורה) ואת צאן לבן אחי אמו (חסד) ויגש יעקב ויגל את האבן (תבונה שזו מלכות של הבינה) מעל פי הבאר (בינה) וישק (המשיך שפע הבינה שאלו אורות התשובה ואלו אורות דנשמה) וישק את צאן לבן אחי אמו (חסד) וזה מה שאומר הרב לקמן. ואל תתמה על היותינו ממשילים לבן הארמי למדת החסד על שמו בהיותינו יודעים רשעו כי שבעים פנים לתורה והכל אמת. סמך לזה מצאתי לרז"ל בבראשית רבה (ע, י) אמרו שם "ויאמר להם הידעתם את לבן בן נחור" הידעתם את מי שהוא עתיד ללבן עונותיכם כשלג וכו'. וגדולה מזו מצאתי באגדה אמרו בפסוק ויאמר המן למלך אחשוורוש, "ויאמר המן" זו מדת הדין, "למלך אחשוורוש" זה הקדוש ברוך הוא

שאחרית וראש שלו וכו' והרמז למדת הדין המקטרג. כתבתי זה להפיס דעת מעוטי אמנה :

וַיִּשָּׁק יַעֲקֹב לְרֹחַל וַיִּשָּׂא אֶת כָּלֹו וַיִּבָּרֶךְ:

כט, יא

סוד הנשיקה של יעקב לרחל הוא רמוז מכלל דברינו הרומז לחיבור הקדוש ברוך הוא עם שכינת עוזו. כתיב הכא (בראשית כט, טז) "ושם הקטנה רחל" וכתוב התם על השכינה (ש"ה ש"ח, ח) "אחות לנו קטנה".

ספר שבעה היכלות (זוהר בראשית מ"ה ע"א) **שמים אתחברו ברוחא דא ברחימו בשלימו באנהרותא מתדבקן דא בדא**. שמים, היינו התפארת שבעולם האצילות והיא כוללת ו"ק חג"ת נה"י היא מתחברת (על ידי שהיא יורדת לתפארת של הבריאה) עם הרוח זו שהיא היכל הרצון (המאמר מדבר על שבעה היכלות של הבריאה שמתחברות עם התפארת המלכות של האצילות), באהבה בשלמות ובהארה ובזה התייחדו זה בזה **כדין כל אינון היכלין וכל אינון רוחין והיכלין איתכללין בהאי**. אז כל אלו היכלות והרוחות וההיכלות שנכללו ברוח הזאת שהיא היכל הרצון (תפארת דבריאה) **כל חד וחד דאינון רוחין והיכלין בכללא דשמים**. וכל אחד ואחד מאלו הרוחות וההיכלות הנקראים בכללות שמים שזו התפארת של האצילות שירדה לבריאה **כל חד וחד נטיל ההוא היכלא וההוא רוחא דאיתחזי ליה** כל אחד ואחד מהם לוקח אותו היכל ואותו הרוח הראוי לו **לאתחברא בהדיה ולאשתלמא בהדיה כדקא יאות**. להתחבר עמו ולהשתלם ממנו כראוי **אין דהא רוחא שתיתאה דאיתקרי רצון סליק לון אבייהו בההוא ייחודא**. משום שהרוח הזאת שכאן הנקראת רצון מעלה את כל הרוחות להיכלו (שהוא התפארת) והוא מתחבר עם תפארת דאצילות ובייחוד הזה נכללים כל הרוחות והאורות שבבריאה עם אלו שכנגדם באצילות **והכי איתחברון שמים בההוא רוחא קדישא לעילא**. וכך מתחברים השמים שהם תפארת דבריאה (מדרגת רחל) ברוח הקודש העליון שזו תפארת דאצילות (מדרגת יעקב) והוא **נטיל היכלא דא**. לוקח היכל זה היכל הרצון הכולל שאר ההיכלות **רוחא דא איקרי רצון** היכל זה נקרא רצון **לאתנשקא דא בדא** סוד ייחוד דנשיקין שהוא ייחוד עליון **ולאתחברא דא בדא** להתחבר זה בזה ע"י ייחוד דיסודות **ולאשתלמא דא בדא** ולהשתלם (היינו קבלת מוחין דגדלות) **ורזא דא** וזה סוד מ"ש **ויעקב לרחל**. דהיינו ייחוד תפארת דאצילות הנקרא יעקב עם תפארת דבריאה הנקרא רחל (יחסית לאצילות) על ידי שת"ת דאצילות גוהן ולוחש לת"ת של הבריאה.

מדרש רות (זו"ח) **עיר קטנה זו** המלכות הנקראת: עיר קטנה, כנסת ישראל, עיר הקודש ואל תתמה על כל השמות האלו כי יש עוד שמות וכל שם מתאר מצב יחסי שונה **כנסת ישראל שנקראת עיר הקדש קרתא קדישא אבי קודשא ברוך הוא כד"א אחות לנו קטנה שנאמר ושם הקטנה רחל**.

"ויבדך" יתכן שירמוז למה שכתוב (ירמיה לא, ט) **בבכי יבואו ובתחנונים אובילים** שהוא בכי של שמחה. או ירמוז למה שכתוב (איכה ב, א) **השליך משמים ארץ תפארת ישראל** שענינו הוא שהתפארת הנקרא שמים ירד למלכות הנקראת ארץ כך יעקב כפף ראשו וגוהן כדי לנשק את רחל. וכתוב (דניאל ח, יב) **ותשלך אמת ארצה** וכן התפארת הנקרא אמת ירד למלכות הנקרא ארץ. **אם ידבר** או יתכן שעניין נשיקת יעקב לרחל זה רמז **על הגלות** דהיינו שהתפארת ירד יותר נמוך ממלכות דאצילות ויצא חוץ לארץ הקדושה לכתור דבריאה **והפסוק הבא אחריו** שכבר מדבר על הגאולה **מוכיח כן** :

וַיְהִי כִשְׁמִיעַ לְבָן אֶת שְׁמִיעַ יַעֲקֹב בֶּן אֲזֻזְתּוֹ וַיִּרְץ לְקָרְאֵתוֹ וַיִּזְוֹבֶק לוֹ וַיִּנְשָׁק לוֹ וַיְבִיֵּאֵהוּ אֶל בֵּיתוֹ וַיְסַפֵּר לְלִבָּן אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:

כט, יג

יתכן שהכתוב רמז לנו רמזים מן הגאולה. ופירוש לבן פירשנו למעלה שהוא החסד. ושמע יעקב. כד"א וישמע אלהים את נאקתם כי יעקב תפארת הנקרא הקב"ה. והוא יעקב הגשמי בן כנסת ישראל מלכות כי בני ישראל בני מלכים הם. המלכות נקראת הנקראת אחותו³⁷⁸ של החסד כי היא מן הגבורות. וירץ לקראתו ויחבק לו כד"א וחסדי מאתך לא תמוש (ישעיה נד' י') וכתוב ובחסד עולם רחמתיך (שם ח') וכל זה מראה על הגאולה העתידה שתהיה מצד החסד. ויביאהו אל ביתו זה בית המקדש.

ענין אחר, יש לפרש כל זה החיבוק והנישוק במרכבה העליונה שאלו ספירות חגת"ם ולבן הוא החסד ויעקב הוא התפארת של עולם האצילות. והבן זה כי דברי תורה מתפרשים לעי פנים והכל נכון. ויהיה פירוש ויביאהו אל ביתו בירושלם של מעלה מלכות כי טוב האדם תפארת בביתו במלכות. ויסתייע פירוש זה כלומר שהכל מדבר על המרכבה העליונה ממאמר לבן אך עצמי ובשרי אתה. דהיינו אתה יעקב חלק מהמרכבה כמוני כד"א זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי והמשכיל יבין. ותפש סדר הפסוק ובלא מחיר יין וחלב (ישעיה נה' א') הפסוק מקדים את היין (גבורה) לחלב (חסד) וגם דברי לבן עצמי (גבורה) ובשרי (חסד) וכן עצם מעצמי (גבורה) ובשר מבשרי (חסד).

וַעֲנֵי לָאֵה רְכוּת וְרוּחַ הַיִּתֶּה יִפֹּת תֵּאָר וִיפֹת מִרְאָה:

כט, יז

היופי ברחל שהיא בכנסת ישראל בהיותה נקיה מכחות הטומאה כד"א (שיה"ש ד, ז) כלך יפה רעיתי ומום אין בך. עוד רמז כי היא השופעת לעולם שנאמר "ארץ ממנה יצא לחם" (איוב כח, ה). דהיינו המלכות הנקראת ארץ ממנה יוצא שפע לעולמות ב"ע ולעולם התחתון. ועל כן נקראת המלכות לפעמים "מלאך", יען היות הנהגת זה העולם על פיה:

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶת רוּחוֹ וַיֹּאמֶר אֶעֱבֹדָה שְׂבַע שָׁנִים בְּרוּחַ בְּתָרָה הַקְטָנָה:

כט, יח

ענין אהבת יעקב ברחל ידוע זו אהבת הקב"ה את כנסת ישראל כי יותר ממה שהעגל רוצה לינק דהיינו המלכות פרה תפארת רוצה להניק.

וטעם "אעבדך" שבע שנים אלו ספירות חג"ת נהי"ם של התפארת והם מתקנים את המלכות. כאן יעקב שה"ס הו"ק עובד למען רחל שהיא המלכות כטעם בקרב שנים אלו הז"ת חייהו (חבוק ג, ב) ותבין מסוד שבע ברכות שמברכים את הכל"ה וכבר רמזתי למעלה: ויבאר עוד באריכות התחלת ספר שמות בבהיר, עיי"ש.

וַיֹּאמֶר לָבֵן טוֹב תַּתִּי אֶתְּהָ כֶּךָ מִתַּתִּי אֶתְּהָ לְאִישׁ אֲזֹר שְׂבָה עֲמֹדִי:

כט, יט

רמז שהשכינה הנרמזת ברחל שורה בישראל ולא באומות העולם. וכבר פירשתי רמז לבן חסד ורחל מלכות והנה הוא כטעם "ונפלינו אני ועמך" שיהא חלקינו במופלא במלכות כאשר נפרש. ויהיה פירוש לאיש אחר לעם אחר דהיינו השכינה שורה על ישראל ולא על האומות כמו שביקש מדע"ה. שבה עמדי לשמור מצותי.

ולפירוש האחר שפירשתי שהפסוק רמז לדביקות הקב"ה בשכינת עוזו יהיה פירוש לאיש אחר לס"מ כענין לא תשתחוה לאל אחר. והבן זה מאד ממה שאמר בספר הבהיר (ג) משל למלך בינה שהשיא בתו מלכות לבנו תפארת וכו':

³⁷⁸ לעיל הסביר הרב שחסד וגבורה הם אח ואחות. וכאן אומר שהחסד והמלכות הם אח ואחות ולכאורה הדברים נראים סותרים. אלא שיש לדעת שהגבורה בונה את המלכות בחמש גבורות ולכן מובן מדוע המלכות אחות לבן.

וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרוּחַל שִׁבְעַ שָׁנִים וַיְהִיו בְּעֵינָיו כְּיָמִים אָזְדִּים בְּאַהֲבָתוֹ אֹתָהּ:

כט, כ

"ויעבד" כמו לעבדה ולשמרה כי המלכות צריכה השקאה של חסדים שלא תהיה מדת הדין קשה בַּהֲפָרָה מן המים העליונים. "שבע שנים" הרמז לז' קצוות, תר"מ, הנרמזים בשבעת ימי בראשית. כד"א (חבקוק ג, ב) "בקרב שנים חייהו" כי השנים הם מימים כלומר ימי בריאת העולם שהם ימי הבנין שהם חג"ת נהי"ם והבי"ת שבמלת ברחל היא כבי"ת ויבא יעקב מן השדה ביערב כפי מה שאני עתיד לפרש. והנה היא כלולה משש קצוות ועמה הם שבעה. ואמר "אחדים" על דרך הייחוד שלא לקצץ בנטיעות שלא להפריד הו"ק מהמלכות. באהבתו אותה כי היא מיוחדת לו ועצורה אליו. וידעת כי האהבה היא נשפעת ממדת זכור התפארת לוקחת את החסדים והמלכות את הגבורות ובזה יהיה הייחוד, ולזה נצטרכה רחל הנזכרת מיעקב הנזכר:

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל לָבָן הִבֵּה אֶת אִשְׁתִּי כִּי מְלָאוּ יָמִי וְאֲבֹאָה אֵלֶיהָ:

כט, כא

לפירוש האחר רמז הכתוב לגאולה העתידה. ורמז להפסקת גלות השכינה זהו כי מלאו ימי, ימי הגלות והשיעבוד. ושיתף עצמו בזה שנאמר ותשלך אמת ארצה. ופירוש ואבואה אליה כענין שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (סנהדרין קו ע"א) מי מטיל כסות בין לביא ללביאה בשעה שנזקקין זה לזה. ספר הזוהר (אד"ר קמ"ב ע"ב) **מטרוניתא** המלכות **יתבת עם מלכא** יושבת עם המלך, תפארת ו**אתחברו** והם מתחברים **אפין באפין** פנים בפנים.

וַיֹּאסֹף לָבָן אֶת כָּל אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּהּ:

כט, כב

ויהיה פירוש ויאסוף לבן שהוא החסד שהוא זרוע ימין של הקב"ה. ויהיו אנשי המקום אומות העולם. וגומר כענין שנאמר ועשה יי' צבאות לכל העמים בהר הזה משתה שמנים משתה שמרים (ישעיה כו, ו).

כעת חוזר לפסוק ויאמר יעקב וכו' ולפירוש האחר שפירשנו למעלה שיעקב הוא התפארת והוא כולל ו"ק שהם ששת ימים עשה ה' את השמים יהיה פירוש כי "מלאו ימי" נמלאו ששת ימי בראשית מימי התשובה ורחמים בינה וכעת רוצה להשפיע לכלה מלכות הכלולה מן הכל. זהו סוד ואבואה אליה והבן:

וַיְהִי בְעֶרְב וַיִּקְחַז אֶת לָאָה בָּתוּ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו וַיָּבֵא אֵלֶיהָ:

כט, כג

בערב הוא זמן הגבורות למד על עיקר קבלתה של המלכות שהיא בלילה כמה דאת אמר (תהלים קד, כא) "הכפירים שואגים לטרף ולבקש מאל אכלס" זהו שנאמר על אשת חיל (משלי לא, טו) "ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה". ויהיה פירוש "לאה" עיפה וצמאה לחבור הכל. ופירוש ויבא אליה ידוע מעתה:

וַתֵּהָר לָאָה וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמְרָה כִּי רָאָה יְהוָה בְּעֵינָי כִּי עָתָה יִתְּנֵהּ לִי:

יְתֵנֵּה לִי:

כט, לב

כבר ביארו חכמי הקבלה כי הראיה היא חכמה תתאה המלכות ממדת הדין כי משם כחו של עין הרע. ואמרו רז"ל (חגיגה ה ע"ב) כל מקום שנתנו חכמים עיניהם מיתה או עוני. והיא המלכות רמוזה בה"א שנייה של שם בן ד' אותיות. ואמרה "כי עתה יאהבני אישי". מקרא מלא שמדמה האהבה לגחלי איש שנאמר רשפי אש שלהבת יה (שיה"ש ח, ו) ואין לך בעולם רשפי אש קשין יותר ממדת הדין. ואמר כי במדת הדין יאהבני איש כמה דאת אמר (שה"ש ח, ז) "מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה" וגו'. ואל תתמה על אברהם הנקרא אוהבי. והאהבה הפך היראה כי כמו שהיראה בשני ענינים כאשר פירשנו כן האהבה כי האוהב יזהר במצות עשה ולזה נאמר באברהם אבינו ע"ה אוהבי אבל ההשתוקקות והאהבה להתחבר בייחוד הכל זהו במדת הדין והבן זה. וקראה השני על השמיעה הרומזת למדת רחמים. וידעת כי כח השמיעה יותר דק ונכבד מן הראייה. ואמרו רז"ל (ב"ק פה ע"ב) חירשו נותן לו דמי כולו. והנה רמזה בשני השמות הראשונים הה"א אחרונה מלכות לראובן והוי"ו שלפניה תפארת לשמעון שהם שמו של הקדוש ב"ה.

קראה השלישי לוי מלשון (משלי א, ט) "כי לוית חן הם לראשך" והוא לשון כתר או לשון חבור דעת כי הוא כלול מחסד ודין. כאמרו "עתה הפעם ילוה אישי אלי". והנה הוא השלישי שבשבטים ויצאו ממנו כהנים ולוים כי הוא הדעת מקבל חסדים מזה מהחכמה ומשם הכהונה ומזה וגבורות מהבינה ומשם הלויים.

קראה הרביעי יהודה מלשון הודאה שנאמר צדקה ממני. והוא ענין בינה הנקראת תשובה ויצא ממנו דוד שנאמר נאם הגבר הוקם על (שמו"ב כג, א). ודרשו רז"ל (מז"ק ט"ז ע"ב) שהקים עולה של תשובה. ואמרו (יומא פו ע"א) גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד. לפי שזכה יהודה לכל זה הטיל הקדוש ברוך הוא שמו המיוחד בשמו והדל"ת רומז כי היה רביעי לשבטים:

ובספר הזוהר (זו"ח לך לך) קודשא ב"ה לא נחא ליה מכל בנוי דיעקב למיהב שולטנא דמלכיא לעלמין אלא ליהודה. הקב"ה לא נח לו מכל בניו של יעקב שתהיה לו המלכות לעד אלא ליהודה הה"ד שנאמר לא יסור שבט מיהודה וי. הוא בלחודו ולא שאר בנוי דיעקב. הוא בלבד ולא שאר בניו של יעקב איסתכל קודשא ב"ה ביקרא דשמיה דהוה רשים בשמיה דיהודה וי. ינייה שלטיה על כולא ושולטניה דלא תעדי. הסתכל הקב"ה בשמו הגדול שהיה רשום בשמו של יהודה ובשבילו השליטו על הכל וממשלתו לא תסור. ובלדת יהודה עמדה מלדת מפני שבאה עד המלכות שהיא התחלת התפשטות לכל הנבראים. ענין אחר מפני ששלטה בה עין הרע שאמרה הפעם אודה את יי.

וְתָרָא רִזְזָל כִּי לֹא יִלְדָּה לְיַעֲקֹב וְתִקְנָא רִזְזָל בְּאַזְזָתָהּ וְתֹאמַר אֶל יַעֲקֹב הִבָּה לִּי בָנִים
וְאִם אֵין מִתָּה אֲנֹכִי:

ל, א

וטעם ואם אין מתה אנכי הרמז למותא תניינא בעולם הבא כי עמדה בסוד ה' כי מי שאין לו בנים חשוב כמת (נדרים טז ע"ב) וחשבה מחשבות לבלתי תדח מהסתפח בנחלת יי:

וְתֹאמַר הִנֵּה אֲמָתִי בִלְהָה בֹּא אֵלֶיהָ וְתִלְדַּ עַל בְּרָכִי וְאַבְנָה גַם אֲנֹכִי מִמֶּנָּה:

ל, ג

לפי ההמשכה והאצילות שהיתה נמשכת ונאצלת על בלהה שפחתה דהיינו כח ההריון והלידה היתה נמשכת גם כן עליה. כעין נשיאות כפים וסמיכת הקרבן להאציל על הדבר

שסומכים עליו כח הראוי ולפי שלא היה הכהן יכול לסמוך ידיו על כל אחד ואחד מישראל היה נושא כפיו לקבל כח מלמעלה לרמוז בעשר אצבעותיו לעשר ספירות. זהו אמרו ותלד על ברכי ואבנה כי כשתלד על ברכי אמשוך ממנה כח הריון כאילו לא היתה יכולה להרות אלא ממנה. ובבאור אמרו רז"ל (עירובין מז ע"ב) לא מן הכל אדם זוכה ללמוד ואם בדברי תורה כך, קל וחומר בדברים אחרים שאין אדם זוכה לקבל מן הכל:

וַתֹּאמֶר רְחוּל הַנָּנִי אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע בְּקוֹלִי וַיִּתֶּן לִי בֶן עַל בֶּן קָרָאָה שְׁמוֹ דָּן:

ל, ו

השם הזה מבואר שהוא ממדת הדין. ועל כן הזכיר שם אלהים. זהו "יהי דן נחש עלי דרך" וגומר. וצרף בו הרחמים באמרו "וגם שמע בקולי" כי השמיעה בתפארת והיא רומזת לרחמים. וקראה השני בשם נפתלי מלשון חיבור כד"א "צמיד פתיל" והרמז למעיינות הנשפעות ליסוד עולם זהו נפתלי אילה שלוחה. כי האילה לצדיק. עם אחותי גם יכולתי מלת אחותי נאמרת על החכמה שנאמר אמור לחכמה אחותי את (משלי י, ד). ושם אשר מלשון יישר כחך כלומר יתחזק מזל ויוסיף כח ויכנס לשאוב מפנימיות המקור ואוסיף עוד ללדת. וכן היה שילדה אחרי כן יששכר בינה שנאמר עליו "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים" ואמרו רבותינו זכרונם לברכה כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים זוכה לבינה כיששכר:

וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן הַשָּׂדֶה בָּעֶרְבַּ וַתֵּצֵא לָאָה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכָר שְׁכַרְתִּיךָ בְּדוּדָאֵי בְנֵי וַיִּשְׁכַּב עִמָּה בְּלִילָהּ הַזֹּאת:

ל, טז

נרמז בפסוק הזה רמז מופלא בהתייחדות הקדוש ברוך הוא עם שכינת עוזו. וכבר ידעת רמז יעקב תפארת גם שדה מלכות והנה בבא יעקב הנרמז למדת יוס אל מדת ערב הוצרך לבוא מן השדה כי משם עיקר קבלת המלכות הנקראת ערב הנזכר וכבר רמזתי זה לעיל שאמר "לאה" מלשון עיפה וצמאה למים ובבוא יעקב להשפיע אליה בעבור השתוקקותה למים העליונים יצאה עיפה לקראתו ואמרה "אלי תבא". כענין שאמרו רבותינו זכרונם לברכה בספר היכלות שלשה פעמים בכל יום כסא כבודך המלכות משתטח לפניך לפני התפארת ואומר התכבד ושב עלי מלך מפואר שמשאך חביב עלי ואין כבד עלי.

וטעם "כי שכר שכרתיך בדודאי בני" דהיינו הדודאים מעוררים חשק הייחוד כטעם "ישראל אשר בך אתפאר" כך ישראל למטה מעוררים במעשיהם הטובים את הייחוד והבן כל זה היטב.

קראה הששי בשם זבולן תפארת כדאמרינן ומזבולן מושכים בשבט סופר (שופטים ה, יד). כלומר המשכת הקו האמצעי הנקרא שבט. ומלת בשבט אינה סמוכה לסופר רק הפירוש הוא המשיך הסופר בינה בשבט כדאמרינן בספר יצירה בספר וספר וספור. והרמז לשלשה אותיות יה"ו הנקראים שמו הגדול וכבר רמזנו. ולשון זבולן מלשון בנה בניתי בית זבול לך (מל"א ח, יג) ר"ל המעותד והמזומן לזבול. וראוי הוא ללידת דינה מלכות אחרי זבולן שמשמעותה דין ה"א. והרמז לה"א שנייה של שם בן ארבע אותיות:

וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת רְחוּל וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים וַיִּפְתָּחוּ אֶת רִזְמוֹתָהּ:

ל, כב

כבר ידעת רמז רחל מלכות ומלת ויזכר יסוד כמו יי זכרנו יברך (תהלים קטו, יב). והבן כי לא אמר זכרנו שיהיה פירוש הזכרים שלנו, רק פירושו כד"א זכור לזכר ושמור

לנקבה. ויפתח את רחמה כד"א הרחיבי מקום אהלך (ישעיה נד, ב) והבן זה. כי ברוב המקומות מלת זכירה יסוד סמוכה לרחמים תפארת. כד"א זכור אזכרנו עוד על כן המו מעי לו רחם ארחמנו נאם יי' (ירמיה לא, כ) :

והִתְקַרָּא אֶת שְׁמוֹ יוֹסֵף לְאִמּוֹ יִסְף יְהוָה לִי בֶן אֶזְרָר

ל, כד

לא אמרה בנים אחרים כי יודעת היתה כי השבטים לא יהיו רק י"ב ונתפללה שאותו הבן יהיה ממנה. ושם יוסף הוא מלשון אסיפה ר"ל התפשטות הקו האמצעי תפארת לכאן לנצח ולכאן ולהוד לאסוף ביסוד ולכלול את כל הו"ק כאחד ולחבר את כל אחיו שבמלכות הנקראים ראשי עם להיות שליט עליהם כדכתיב (בראשית מב, ו) "ויוסף הוא השליט" ונקרא על שם צדיק היסוד שהוא המאסף ויצאו ממנו שני שבטים מנשה ואפרים שהם רמז ליכין נצח ובוועז הוד הנקרא למודי יי' הם שומרי התפארת כמ"ש (מו"ק י"ב ע"א) עושה לו לימודין. ומן הטעם שזכרנו שהיסוד הוא המשך התפארת אמרו רז"ל (בר"ר פד, ו) שנולד מהול כיעקב אבינו ע"ה. וקרא האחד בן אוני ואביו קראו בנימן. היא קראתו לפי ענינה כלומר נתן לי כחי שהיא רחל במלכות שהיא מדת הדין כמו (ישעיה מ, כט) "ולאין אונים עצמה ירבה", (בראשית מט, ג) "כחי וראשית אוני". ואביו קראו בנימין לפי ענינו כי בנימין הוא חו"ג סרבנו בחיי זה הגבורה שמאלו של זה בצד שמאל של המלכות וזה חסד ימינו של זה ימין התפארת. וידעת כי מדת הדין מלכות מיוחסת לאם שנאמר "משא אשר יסרתו אמו" (משלי לא, א). ומדת רחמים תפארת לאב שנאמר (תהלים קי"ג, ג) כרחם אב על בנים :

וַיִּקְוּ לוֹ יַעֲקֹב מִקֵּל לִבְנֵה לֹו וְלוֹז וְעֶרְמוֹן וַיִּפְצֹל בֵּהֶן פְּצָלוֹת לְבָנוֹת מִזִּשְׁף הַלָּבָן אֲשֶׁר עַל הַמִּקְלוֹת:

ל, לו

כבר הודעתך כמה פעמים סודות נפלאות בספורי התורה הקדושה שאין מי יוכל לספר שבח מעלתה וסתריה וגם כי נמצאו ספורים בתורה ודומים שאין לצורך ותועלת וכשאנו קורין בתורה אנו מברכין על הספורים ההם "חיי עולם נטע בתוכנו" והסיפורים חשובים כמו עשר הדברות בפרשת אנכי יי' אלהיך. כי כשיסיר האדם מסוה העורון מעל פניו ימצא במעשה ההוא הר הבושם והלבונה עין לא ראתה אלהים זולתך כי התורה תדבר בתחתונים ותרמוז בעליונים (הרמב"ן). והנה בפסוק זה נרמז על יעקב אבינו ע"ה כי לקח לעצמו מקל לבנה לח ולוז וערמון עשה מעשה ודמיון כדי להמשיך הענינים העליונים למטה. ולקח לעצמו מדתו בסוד האמונה במקום הראוי להדבק בו "מקל" הוא סוד תפארת ישראל הנאצל מזרועות עולם שהם סוד לבנה שהוא קשה ורומז לגבורה ולח חסד ולוז תפארת הוא יעקב, וערמון רמז שכלל שניהם חו"ג ומבריש מן הקצה החסד אל הקצה גבורה כי גוונו לבן בפנים חסד ואדום גבורה בחוץ. ויפצל בהם פצלות לבנות שיהיו כולם בסוד הימין. מחשוף הלבן כי אותה מדה מלכות היא גלויה ומנהגת העולם ואם תשאל הרי היא מידת הדין וצריכה להיות אדומה? ומשיב בהיותה מחוברת עם יעקב אינה אדומה והבן כל זה. אף כי לפי הפשט יש בו תועלת בענין המקלות ללמד את בני אדם שיטהרו עצמם בעת תשמיש כי כפי המחשבה יהיה העובר ועל כן אמרו רבותינו ז"ל (שבועות יח ע"ב) לעולם יקדש אדם עצמו בשעת תשמיש שאם הבהמה שאין לה דעת להכיר הדבר ותועלתו או הזיקו ולהתבונן בו אעפ"כ מחשבתה ורעיונה ר"ל הצורות המצטיירות בלבבה באותה שעה יש לה כח להתלבש באותו מעשה שיהיו עובריה מצטיירות בצורות המקלות המצטיירות בלב הצאן, כל שכן האדם שהוא בעל חכמה וידע לצייר במחשבתו כל מה שירצה הן טוב הן רע שצריך לטהר עצמו באותה שעה. וכן רז"ל

עוררונו על זה בברכות (כ ע"א) רבי יוחנן הוה אזיל ויתיב אשערי טבילה אמר כי סלקן ואתיין בנות ישראל ליסתכלן בי כי היכי דליהוי להון זרעא שפירא כוותי. ובמשנה תורה³⁷⁹ נרמוז יותר בגזירת האל:

אֲנִכִּי הָאֵל בֵּית אֵל אֲשֶׁר מִשְׁוֹזֹת שָׁם מִצְבֵּה אֲשֶׁר נִדְרַת לִי שָׁם נִדָּר עָתָה קוֹם צֵא מִן הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל אֶרֶץ מוֹלְדְּךָ:

לא, יג

המלאך הנזכר למעלה שזו השכינה היא אמר אמרה לו "אנכי האל בית אל"³⁸⁰. והרמז לשכינה הנקראת מלאך כי היא הנראית לאבות, ואליה היה הנדר ועל כן אמר "אשר נדרת לי שם נדר" כמו שפירשתי למעלה. ונקראת מלאך יען היות הנהגת העולם הזה על פיה. והבן שקראה מלאך האלהים, "האלהים" בגימטריא מלאך, בעבור יניקתה מן הגבורה כי המלכות נבנית מן הגבורות אמר האלהים. וכן אמרו במכילתא (בשלח ד) שאל רבי נתן את ר' שמעון בן יוחאי, וימצאה מלאך יי וירא מלאך יי בכל מקום. וכאן הוא אומר מלאך האלהים? אמר לו אין אלהים בכל מקום אלא דיין. כי המלכות נקראת בית דיין של ה'.

204

וַיֹּאמֶר לָכֵן הִגַּל הָיָה עֵד בֵּינִי וּבֵינְךָ הַיּוֹם עַל כֵּן קָרָא שְׁמוֹ זֶלְעָד:

לא, מח

וטעם "עד הגל הזה ועדה המצבה" הכוונה שהמלכות הנקראת מצבה³⁸¹ היא מעידה בנו כטעם (דברים ד, כו) "העידותי בכס היום את השמים ואת הארץ". וכתוב (יהושע כד, כז) "הנה האבן הזאת תהיה בנו לעדה" ועדיין ארמוז זה בגזירת האל. וזהו טעם "והמצפה אשר

³⁷⁹ דברים כד, א בפסוק כי יקח איש אשה.

³⁸⁰ כתב הרמב"ן (לא, יג) "ועל דרך האמת יאמר המלאך הזה (השכינה) אנכי האל בית אל, וכן ויקרא למקום אל בית אל (להלן לה ז), כמו שאמר ציון קדוש ישראל (ישעיה ס יד) ויונתן בן עוזיאל אמר (שם ו ג) קדיש בשמי מרומא עילאה בית שכינתיה, והוא המלאך הגואל (להלן מח טז) וכן בכל ביתי נאמן הוא (במדבר יב ז), והמשכיל יבין: בדרך זו גם כתב הצינון בפ' תולדות: "אנכי האל בית אל וגו'". פעמים רבים ידבר השליח בשם שולחו, כי גם מלכות לפעמים נקראת אל וגם ביתו של אל שהוא תפארת ישראל והוא כמו ציון קדוש ישראל. וכן תרגום יונתן ב"ע ע"ה "קדיש בשמי מרומא בית שכינתיה" והוא ביתו של מלכות והבית הגדול ששכינה שם שורה. ויאמר הכתוב בכל ביתי נאמן הוא ר"ל "בכל" (מלכות) שהוא ביתי, דאל"כ משה איכה הוא [הוה] ידע כל מה שהוא (ס"א שהיה) בבית?

וכן כתב בספר מאירת עיניים לרבי יצחק דמן עכו פ' ויצא (לא-יג) "אנכי האל בית אל" העטרה (המלכות שזו השכינה) אומרת כן. וקראה הרב מלאך, כי הוא "מלאך האלהים" מלאך שהוא אלהים, וכן הנה הוא אל, והוא בית אל הוא השכינה שתרגם יונתן בעט' "והוא המלאך הגואל" "בכל ביתי" שכינת, כי מפני שהיא בית כניסת כל הברכות העליונות נקראה בית. גם נקראה שכינה שהוא מקום משכן לכל האצילות העליונות כי היא כלולה מכולן. והוסיף בפ' משפטים: אנכי האל בית אל" בת"ת, שהוא כח ואלהות, בבית אל העט' ואחרי כן הבנתי [כי כוונת] הר' ז"ל ב"אנכי האל בית אל" כן. כבר ידעת שהעט' ה' אומרת זה אל יעקב ואמר "אנכי האל" בכל העולם השפל "בית אל" כלומר "ואנכי" ביתו של הת"ת שהוא "אל" בעליונים עם כל ו' קצוות, "כי דרך המלך" הת"ת, "לשכון בביתו" העט', וע"כ נקראת שכינה. ויקראו "לעט" "מלאך" מלשון מנהיג.

³⁸¹ ההסבר לכך שהמלכות נקראת מצבה כתב הרמ"ק זללה"ה בספרו "פרדס רמונים" (שער כג פ' יג) מצבה פירשו בזהר פרשת נח (דע"ב ע"ב) כי המלכות בהיותה מיוחדת עם הת"ת נקראת מצבה. וז"ל והאב"ן הזא"ת אשר שמתי מצבה, מאי מצבה דהות נפולה ואוקים לה עכ"ל: (דהיינו מילת מצבה מורה על המלכות שנפלה והקב"ה אקים והציב אותה זקופה).

הוסיף הרב הגאון הרב יעקב צבי יולס [יאליש] בספרו "קהלת יעקב" (ערך מצ): "מצבה" נקראת המלכות בהיותה מתייחדת עם התפארת, וזהו ויצב יעקב מצבה זוהר חיי שרה (נח ע"ב), מצבה עם הכולל גימטריא חקל, גם גימטריא ע"ב אדני, גם גימטריא חסד דין עם הכולל, בהיותה מתייחדת עם התפארת הוא כלולה מחסד ידיה ודין ידיה:

ופטור בלא כלום אי אפשר והנני מוסיף נופך ואומר מילת מצבה מורכבת מה צב, מה שם מ"ה שהוא התפארת והוא המקום את המלכות הנקראת מלאך גימ' ע"ה צב והוא מקיף אותה מ' מכאן וה' מכאן. גם אם נפתח את מילת מצבה כזה: מם צדי בית הא נקבל גימ' 602 שזו גימ' של: יהוה 26 יסוד 80 מלכות 496 המורה על ייחוד יי עם המלכות באמצעות היסוד הנקרא (שבת קנב ע"א) "משים שלום בבי"ת". והבן.

אמר" כי היא המצבה שהקים יעקב ובעבור כי השגחתה בעולם השפל כד"א מי זאת הנשקפה וגוי' (שיה"ש ו, י). היפלא מיי' דבר. על כן אמר יצף יי' וגוי'. וכן רמז אונקלוס מימרא³⁸² די' והבן :

לולי אלהי אבי אברהם ופוזד יצחק ה'ה לי כי עתה ריקם ש'לוחתי את עניי ואת יציע כפי ראה אלהים ויכוז אמי':

לא, מב

פחד יצחק זו הגבורה ידוע מדברינו. וכן הוא אומר (הושע ג, ה) "אחר ישובו בני ישראל ובקשו את יי' אלהיהם ואת דוד מלכם ופחדו אל יי' ואל טובו באחרית הימים. אמר כי יבקשו הרחמים שזו ספירת התפארת והיא השם הגדול בן ארבע אותיות, ומדת הדין שלמטה הנרמזת לדוד וזה את דוד מלכם וישפיעו פחד יצחק ימשיכו הגבורות אל השם תפארת ואל טובו מלכות הנזכר. ואומרו באחרית הימים כי המלכות נקראת אחרית הימים כי היא באחרית כל הספירות רמז אל הטוב הנזכר שהוא באחרית הימים. ועל המדה הזו הגבורה תקנו אלהי יצחק ופחד יצחק היא האש האוכלת על גבי המזבח היא מדת הדין שלמעלה העזה שנאמר (דברים ד, כד) כי ה' אלהיך אש אוכלת :

ספר הבהיר (קלה) וישבע יעקב בפחד אביו יצחק. אטו יש אדם שישבע כך באמונת פחד אביו? אלא עד כאן לא ניתן כח ליעקב שזו התפארת ונשבע בכח שניתן לאביו שנאמר וישבע יעקב בפחד אביו יצחק. ומאי ניהו? ומה הוא אותו כח? ומשיב זו הגבורה שממנו יוצא הרע שמתהא את בני אדם. ומאי ניהו הוא דכתיב (מל"א יח, לח) ותפל אש ה', וכתוב "כי יי' אלהיך אש אוכלת" :

205

ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים:

לב, ב

המלאכים האלו הם שני המלאכים המלוין את האדם אחד טוב ואחד רע (שבת קיט ע"ב) וקבלתם מזרועות עולם חו"ג ופגעו ביעקב שהוא תפארת כי הוא המקבל משניהם כאשר רמזתי. ומלת לדרכו לדרך ו', ואות ו' זו התפארת רומזת למדתו כד"א ויבא יעקב שלם. והבן זה :

ובספר הזוהר (זו"ח נח) מצאתי משרייתא קדישא דערע יעקב. מחנה המלאכים הקדוש שפגש יעקב אברהם ויצחק הו' דערעו ליעקב כד אשתזיב מלבן. היו אלו מלאכי חסד (מיכאל אברהם) וגבורה (גבריאל יצחק) שפגשו את יעקב כשניצל מלבן ולא דא בלחודי אלא לכל צדיקייא נשמתהון צדיקייא מערען קדמוהי לשזבותיה. ולא זה בלבד אלא לכל הצדיקים, באים אליהם נשמות הצדיקים להצילם זכאין אינון צדיקייא דנטרין להון משרתי קדישי עליון דכתיב כי מלאכיו יצוה לך. אשריהם אלו הצדיקים ששומרים אותם מחנות קדושי עליון שנאמר "כי מלאכיו יצוה לך לשמך בכל דרכיך". מלאכי השרת מסייעין אותו. שכינה מסייעת אותו. רבי נתן אומר נשמתן של צדיקים מסייעין אותו וכו'. ואני שמעתי ולא אבין שהרי יצחק אבינו ע"ה היה חי בבוא יעקב אבינו ע"ה מבית לבן. ויש מפרשים ויפגעו בו לשון תפלה שנתפללו עליו :

(אמר העורך - מכיון שהמאמר הקודם הובא בקיצור גדול הביאו מעתיק הרקאנטי מכתב היד, מן הזוהר בהרחבה) :

³⁸² דהיינו דבר יי'. וכבר ידעת שהמלכות היא סוד הדיבור והיא הנקרא אימרא, פורפירא, והיא הבגד והיא הכבוד. מזה תבין מ"ש (שבת קיג ע"א) רבי יוחנן קרא לבגדיו מכבדי. והענין הוא שהשכינה סובבת ומקיפה את התפארת מחזה שלו ולמטה כמו בגד ודרכה באה הנבואה לנביאים והיא הנקראת אספקלריא שאינה מאירה.

נסים חלפן-אני המעתיק מצאתי בספר הזוהר (מצורע נ"ה ב') וז"ל **רבי אלעזר ורבי יוסי חמוי הוו אזלי מאושא ללוד**. רבי אלעזר ורבי יוסי חמוי היו הולכים מאושא ללוד **אמר רבי יוסי לרבי אלעזר אפשר שמעת מאבוכ מאי דכתיב ויעקב הלך לדרכו וכו'**. שאל רבי יוסי לרבי אלעזר אולי שמעת מאבוכ הסבר על הכתוב "ויעקב הלך לדרכו" וגו' **אמר ליה לא ידענא**. אמר לו איני יודע **עד דהוו אזלי מטו למערתא ללוד שמעו ההוא קלא דאמר תרי עוזלין דאילתא עבדו קמאי רעותא דניחא לי**. בעוד שהיו הולכים הגיעו למערה של לוד שמעו קול האומר "שני עופרי אילה עשו לי נחת רוח" **ואינון הוו משירייתא קדישא דערע יעקב קמיה**. ואלו היו מחנה המלאכים הקדוש שפגשו את יעקב **איתר[י]ש ר' אלעזר ואסתער בנפשוי ואמר מריה דעלמא כך אורחוי טב לן דלא נשמע שמענא ולא ידענא**. התרגש רבי אלעזר והסתער בנפשו ואמר אדון העולם כך דרכיו, דהיינו אם כך דרכה של בת קול טוב לנו שלא נשמע כלום, ממה שמענו לא הבנו כלום, כלומר רבי אלעזר ביקש מהקב"ה שבת הקול תסביר דבריה **איתרחיש ליה ניסא ושמע ההוא קלא דאמר אברהם ויצחק הוו**. קרה לרבי אלעזר נס ושמע קול ההוא שאמר אברהם ויצחק היו **נפל על אנפוי וחמא דיוקנא דאבוי**. נפל על פניו דהיינו עשה יחוד וראה דיוקן אביו **אמר ליה אבא שאילנא ואיתיבונא דאברהם ויצחק הוו דערעו ליעקב כד אישתזיב מלבן**. אמר לו, אבא! שאלתי מי אלו שני העופרים והשיבו לי שאברהם ויצחק היו שפגעו ביעקב כשניצל מלבן (והרי יצחק היה עוד חי) **אמר ליה ברי פוק פתקך וסב סבתך**. ענה לו אביו בני הוציא פתקך דהיינו אמרו לך חלק מהדברים, בא ותקשיב לי אני אביך הזקן **פום ממלל רברבן הוה**. אותה בת קול ששמעת יצא מפה מדבר גדולות דהיינו השכינה שבאה עם נשמות אברהם ויצחק להציל את יעקב **ולא דא הוא בלחודוי אלא לכל צדיקייא נשמתהון דצדיקייא מערעין קדמוהי לשיזבותיה**. ולא רק ליעקב נזדמנו מלאכי אלהים להצילו אלא לכל הצדיקים בכל הדורות מזמנות נשמות של צדיקים לפנייהם להצילם בעת צרתם **ואינון מלאכיא קדישיא עילאי**. ואלו הם מלאכים הקדושים העליונים **ותא חזי, יצחק קיים הוה בההוא שעתא אבל נשמתיה קדישא איתנסיבת בכורסייא יקרא דמאריה**. ובוא וראה כי יצחק היה חי באותה השעה אבל נשמתו הקדושה נלקחה ממנו לעטר את כסא הכבוד של קונו **כד איתעקד על [ב]יה מדבחא**. דהיינו בעקידה פרחו נפשו רוחו ונשמתו ואח"כ חזרו נפשו ורוחו ונשמתו נשארה בכסא הכבוד **ומכדין אסתמו עינוי מחיזו היינו דכתיב ופחד יצחק היה לי**. ומאז נסתמו עיניו מראות ונחשב כמת היינו שכתוב "ופחד יצחק היה לי": עכ"ל.

וישלח

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל עֵשָׂו אָזְזוּ אֶרְצָה שְׂעִיר שִׁדָּה אָדָם:

לב, ד

ענין הפרשה הזאת לפי הסוד הרמוז בה הוא רמז להשפעה הבאה מיעקב תפארת אל הארץ העליונה מלכות והמלאכים אשר לפניו הם למודי יי' נצח והוד וכבר רמזתים לעיל פרק ל, כד. והנה הם לפני יעקב מה שאין כן במלאכים הנזכרים למעלה שהיו בבחינת חסד וגבורה. ושלחם ארצה שעיר שדה אדום. ארצה היא הארץ העליונה מלכות. ור"ל ארץ ה"א השנייה של שם בן ד' אותיות. שעיר כד"א ושעירים ירקדו שם (ישעיה יג, כא). והמלכות נקראת שדה מפני שהיא שדה של תפוחים המשפעת לארץ שעיר הנזכרת פירוש המלכות, זו מלכות של עולם האצילות, משפעת למלכות של הקלי'. אדום היא האדומה ממדת הדין. והנה יעקב תפארת הנזכר בא דרך הנצחים נצח והוד ויסוד עולם אל הארץ המלכות הנזכרת:

וַיֵּצֵא אֹתָם לְאֹמֶר כֹּה תֹאמְרוּן לְאֶדְנִי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם לְבָן מִרְתִּי וְאֶזְכָּר עֲתִידָה:

לב, ה

מלת כה³⁸³ רומז לכנסת ישראל כד"א (במדבר ו, כג) כה תברכו. לאדוני כד"א (תהלים לה, כג) "אלהי ואדני לריב"י" והרמז למדת הדין מלכות. ובאמרו עבדך רמז כי הוא משפיע אליה. ויהיה מלת עבדך נאמרת בלשון ארמית ופירוש בו עושך. עם לבן פירשתיו דהיינו התפארת אומר שהוא היה עם החסד. ואחר מלשון אחרית כי כעת הוא יורד אל המלכות הנקראת אחרית הימים כי שם פוסק המעיין:

וַיְהִי לִי שׁוֹר וְזִמּוֹר צֶאֱן וְעֶבֶד וְשִׁפְחוֹתָ וְאַשְׁלֹחָה לְהַגִּיד לְאֲדֹנָי לְמִצָּא זֶן בְּעֵינַי:

לב, ו

אמר כי היו לו לתפארת חמשה דברים: שור היינו גבורה כד"א ופני שור מהשמאל. חמור הוא חמורו של אברהם אבינו ע"ה חסד הנוער במשמרה ראשונה. ומפני שאמר על עצמו "עם לבן גרתי" שרמז כי עיקר קבלתו מן החסד. והנה בבואו אל הארץ הנזכר שזו המלכות הבנויה מן הגבורה הוצרך להקדים השור לחמור כי עיקר קבלתה מן הגבורה הנרמזת לשור. והצאן רמז לתפארת ישראל שנאמר "ואתנה צאן מרעיתי אדם אתם" (יחזקאל לד, יז). עבד ושפחה הרמז ללימודי י"י נצח והוד. נצח הוא זכר והוד הוא ונקבה בראם. להגיד לאדוני ר"ל להמשיך כד"א (דניאל ז, י) ונגד ונפק. ועל הדרך הזה יש לפרש מה שאנו אומרים בתפלה, אדני שפתי תפתח ופי יגיד היינו ימשיך תהלתך בינה³⁸⁴. למצוא חן בעיניך, מלת חן מלשון תחנה הרומז בכל מקום לשכינה כד"א ואתחנן. ואמר בעיניך כי הראיה מכח מדת הדין זו המלכות הנקראת חכמה תתאה כאשר רמזתי לעיל כט, לב:

³⁸³ המלכות נקראת "כה" ובה הנביאים התנבאו ואמרו "כה אמר ה' ומסביר הרמ"ק בספרו "פרדס רמונים" – (שער כג פרק יא) כה מדת מלכות נקראת כה. ופירוש הרשב"י עליו השלום בזהר פרשת לך (דף צ' ע"ב) בפסוק (בראשית טו ה) כה יהיה זרעך מסטרא דגבורה אתקריאת כה וכו'. כנראה שכה רמז למלכות מצד הדין. וכן בפ' נשא (דף קמ"ה ע"ב) בפסוק (במדבר ו כג) כה תברכו פ"י כי כה נקרא המלכות מצד הדין והביא שם על ענין זה הכרחיות רבים. אמנם בזהר (ואתחנן דרס"ט) נמצא כי כה יש לצד ימין וכה יש לצד שמאל. וזה שאמר הכתוב כה תברכו מלשון ברכה מצד אברהם. ובמקום אחר לדין וזהו נלכה עד כה (בראשית כב ה) והיא בשעת העקידה. ועוד הלא כה דברי כאש (ירמיה כג כט) שהוא לצד הגבורה. ופירוש עוד (בתקונים) כי אלו שני פעמים כ"ה אותיות דקריאת שמע דבקר וקריאת שמע דערב, אלו נגד בקר דאברהם ואלו נגד ערב דיצחק. לכן נראה לנו לומר כי המלכות נקרא כ"ה מצד כ"ה שערים שמקבלת ע"י הימין וכן נקראת כה מצד כ"ה שערים שמקבלת על ידי השמאל. כיצד י' של גדולה וי' שבנצח וחמש של תפארת לצד ימין הם כ"ה שערים לימין. וכן כה לשמאל כיצד י' בגבורה וי' בהוד וה' של התפארת שבצד השמאל הם כ"ה בצד שמאל. והמלכות מקבלת אותם על ידי היסוד כי בינה עד הוד אתפשטת כמו שהארכנו בשער חמשים שערים. ומתוכו יכנס המעיין אל דברינו אלה. ועם היות שאמרנו שהם כ"ה אל הימין וכ"ה אל השמאל עם כל זאת לפי שמצד השמאל הם השערים ששם הבינה, כענין אמרם ז"ל הרוצה להעשיר יצפין. ובינה בגבורה עקר גלויה נמצא שאפילו אותם שהם מצד החסד הם בגבורה. ובתקונים (בהקדמה דף י"א. ותקונא כ"א דף מ"ה). פ"י הרשב"י ע"ה שבינה נקראת כ"ה, ואינו מן התימה אחר שהיא כלולה כ"ה וכ"ה שהם חמשים שערים:

כתב הרב יעקב צבי יולס בספרו "קהלת יעקב" ערך כה – "כה מרומז על כנסת ישראל "כה תברכו", ונראה לי הטעם שבניינה מה' גבורות כל אחד כלול מה' גימטריא כ"ה (מאורי אור), גם נודע שיונקת ממילוי מ"ה גימטריא אדם והמילוי גימטריא חוה ועם ו' אותיות המילוי הרי כ"ה. ע"כ.

³⁸⁴ כתב בספר "שערי אורה" - השער השמיני - הספירה השלישית - בינה – "והספירה הזאת היא נקראת תהילה, וצריכים אנו להודיעך עיקרים תלויים בזה העניין. צריך אתה לדעת כי שתי הספירות שהן יהו"ה אדניי מכוונות זו כנגד זו, והעליונה נקראת תהילה והתחתונה נקראת תפילה. והטעם, לפי שהעליונה דביקה בראש המעלות וממנה יבואו כל מיני אצילות ושפע וברכה ומיין, ולפיכך נקראת תהילה; כלומר, שעלינו לשבח ולהלל למי ששעה עמנו ועם אבותינו את כל הניסים האלה והוציאנו מעבדות לחירות, ועל זה נקראת תהילה. והתחתונה נקראת תפילה, והטעם לפי שהתחתונה דביקה בסוד התפילות והתחנונים לפי רוב החטאים והכלוכין שחוטאים ומלכלכים הבנים הדביקים בה. ולפיכך ספירת המלכות היא סוד התפילה, וסימן: ואני תפלה (תהלים קט, ד) חוה סוד: אלהים אל דמי לך (שם פג, ב). ולפי שהתפילה דביקה במידה זו, נקבעו שערי כל התפילות בשם המיוחד לה שהוא אדני וסדרוהו בראש כל התפילות, אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך, שזהו שער כל התפילות, כמו שכתבנו בשער הראשון.

וַיֵּשְׁבוּ הַמְּלָאכִים אֶל יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֵל אֲזִיזָה אֶל עֲשׂוֹ וְגַם הִלָּךְ לִקְרָאתָהּ וְאַרְבַּע
מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ:

לב, ז

הולך לקראתך. על דרך "אלי תבא" וכבר פירשתיו³⁸⁵ לעיל ל, טז. וארבע מאות איש עמו. ירמוז על ארבע מאות כחות אלהיות הנאצלות ממדת הדין ונקראים בתי דינין של מעלה. וכשמתאחדין ביעקב מתהפכין לרחמים:

ספר הזוהר (אד"ר קכ"ט ע"א) **מהאי מצחא נהרין ארבע מאות בתי דינין**. מאותו המצח³⁸⁶ של הכתר מאירים ארבע מאות בתי דינים **כד את[ה]ליא האי רצון כלהו משתכנן קמיה**. וכשמתגלה הרצון הזה, כל הדינים נשקטים לפניו **הה"ד דינא יתיב כלומר יתיב באתריה ולא אתעביד**. זה שכתוב (דניאל ז, י) "דינא יתיב" כלומר הדין יושב, דהיינו שהופך להיות סביל ולא פעיל, ואינו עושה דין בעולם **ותאנא שערא לא קאים בהאי אתר** ולמדנו שלא נמצאות שערות במצח **משום דאת[ה]לייא ולא אתחפיא** משום שיש צורך באורות המצח שיהיו מגולים ולא מכוסים כדי ש- **ואיסתכלון מאריה דינא ואשתכנן ולא איתעביד**. יסתכלו בו בעלי הדינים ויהיו נשקטים ולא יעשו דין.

וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֵר לוֹ וַיִּזְוֶן אֶת הָעַם אֲשֶׁר אִתּוֹ וְאֶת הַצֹּאן וְאֶת הַבָּקָר וְהַגְּמָלִים
לְשֵׁנֵי מוֹדּוֹת:

לב, ח

כבר ידעת כי היראה מכח מדת הדין ועל כן ויצר לו. והוצרך לזה בבואו מן השדה הנזכר אל עשו אחיו כי יעקב תפארת, והוא המשפיע למלכות הנקראת ארץ להשפיע אל הארץ הנזכרת כפי ענינה דהיינו גבורות ולכן התמלא יראה כדי להמתיק את הגבורות ולהשפיעם בדרך נכונה למלכות. והנה חצה כל אשר אתו לשני מחנות להשפיע לה ויין [יין] וחלב משני זרועות עולם והבן כל זה. יין וחלב התבאר לעיל שהם גבורות וחסדים ויין תחילה כי עיקר הבנין של המלכות מהגבורות.

וַיֹּאמֶר אִם יָבוֹא עֲשׂוֹ אֶל הַמּוֹדּוֹת הָאֵלֶּה וְהִכָּהוּ וְהָיָה הַנְּשִׂאָר לְפָלִיטָה:

לב, ט

הנה כאן מילת מחנה משמשת בלשון נקבה וזכר כאחת והענין ברור כי נקבה דין וזכר חסד וב' המחנות הם יין וחלב והקדים לשון נקבה רמז כי עיקר קבלתה היא ממדת הגבורה כי ממנה יונקת תחלה. ולזה רמז באמרו "והכהו" הכוונה שהמחנה (שזו המלכות) כשהיא מקבלת גבורות מעשיו (ס"מ) הרי שהיא מקבלת כח ההכאה ואין רע יורד מן השמים. והבן זה מאד. והמחנה האחרת רומז למדת החסד וזהו לפליטה כי החסדים ממתקים את הגבורות ואכן כך היה שעשיו התמתק ונשק ליעקב. ובעבור כי הם החסדים והגבורות נקראים אב ואם כי שורשם בחכמה ובינה על כן כינה הראשון לנקבה והשני לזכר. דוגמא לדבר יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות (משלי יד, יב וכן טז, כה). כד"א רגליה יורדות מות (משלי ה, ה). והבן זה:

³⁸⁵ כתב שם הרב: כענין שאמרו רבותינו זכרונם לברכה בספר היכלות שלשה פעמים בכל יום כסא כבודך (המלכות) משתטח לפניך (לפני התפארת) ואומר התכבד ושם עלי מלך מפואר שמשאך חביב עלי ואין כבד עלי. ע"כ. והכוונה כאן שעשיו הוא אדום ממידת הדין הקשה ומבקש להתמתק ממידת הרחמים של יעקב.

³⁸⁶ דע כי מצח, עין וכו' בספר הזוהר הם ספירות. כאן המצח הוא אחד מ"ג תיקוני דיקנא והוא הנקרא "נוצר חסד", נוצר אותיות "רצון" והמצח נקרא רצון. תיקון זה של "נוצר חסד" הוא החסד הגנוז ונצור בסיוד עתיק המלוּבש במצח אריך.

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי אָבִי יִצְחָק יְהוָה הָאֵלֹהִים אֵלֵי עֹשֶׂה לְאֶרְצָךְ
וּלְמוֹכְלָדָתְךָ וְאִיטִיבָהּ עִמָּךְ:

לב, י

בהצטרך יעקב הנזכר תפארת להשפיע למטה למלכות שיתף עמו זרועות עולם חו"ג הנרמזים באלהי אברהם חסד ואלהי יצחק גבורה שלא יראה כקציצה בנטיעה דהיינו שהשפעה באה מן החסד והגבורה והתפארת אל המלכות על כן לא אמר אלהי אברהם ויצחק. גם פשט הכתוב רמז לנו רמז גדול כי בתחלה קרא אל אלהי אבותיו אשר לו הגדולה חסד והגבורה ואחרי כן לתפארת ישראל שזה הוא עצמו שנאמר יי האומר אלי. דוגמא זה אמר פעם אחרת (בראשית מח, טו) האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק חו"ג ואחרי כן אמר האלהים הרועה אותי תפארת. והנה קרא לכל הכחות חג"ת. ודבור "קטונתי" התכוין לכל הכחות הנזכרים ברם אל תחשוב שיעקב פנה לחג"ת לבדם ולעולם בהמשכת הכל ויחודו ולעולם המתפלל צריך לייחד כל המידות.

ודע³⁸⁷ והבן כי כפי הבקשה והמקום אשר הבקשה נאצלת משם תהיה כוונת המתפלל, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (פס"ד כב, ז) מפני מה אין ישראל נענין לפי שאינן יודעין להתפלל בשם. ופירש החכם רבי עזרא ז"ל והוא הנכון בשם הראוי לאותו ענין דהיינו אם צריך לרפואה יכוין לתפארת ושלא תהא המחשבה זזה מייחוד הכל אך על המתפלל לייחד את התפארת עם כלל המידות. אם כך מה הועיל המתפלל? התשובה: כשהוא ממשיך שפע רב לתפארת היא משפיעה לו רפואה ומכאן באה הישועה. והבן זה מאד כי יש בכל ענין שם שמורה עליו. יש ממונה על הסליחה בינה והתפלה מלכות והרחמים תפארת. יש ממונה על הדמעה נו"ה דחכמה הם שערי דמעה. יש על הפגעים והצרות מלכות. יש על שאלת בנים בינה. יש על המזונות חסד. יש על הגבורה. יש על החסד. ואם אין אדם יודע לכוין בתפלתו באותו השם הממונה על מה שצריך לו מי גרם לו שלא יפיק רצונו סכלותו ומיעוט השגתו וחושב בדעתו מחשבה רעה שהשם יתעלה מנע ממנו חפצו ורצונו ואינו אלא סכלותו כענין שנאמר (משלי יט, א) אולת אדם תסלף דרכו וגומר. (ידמיה ה, כה) וחטאתיכם מנעו הטוב מכם. אמנם כשיהיה בקי בהן ובשמותיהן ויצטרך לבקש לפני השם בקשה או שאלה וישים דעתו וכוונתו אל השם הממונה על שאלתו, לא די שיפיק חפצו ורצונו אלא שיהיה אהוב למעלה ונחמד למטה. משל לאוצר מלא כל טוב שיש בו כמה חדרים כל חדר מיוחד לדבר אחד. בחדר זה מאכל. בזה משתה. בזה זהב. בזה מרגליות. בזה מלבוש. כשאדם צריך לאכול ואינו יודע החדר שהמאכל בה אפשר שימות ברעב והחדרים מלאים כל טוב לא מפני שמנעו ממנו בקשתו אלא שאינו יודע באי זה חדר הוא הדבר הצריך לו. ואמרו רז"ל במדרש תילים אם אתה עונה לי מוטב ואם לאו אני קורא לישראל סבא. וכן אמרו עוד (ב"ב כה ע"ב) הרוצה להחכים ידרים. להתעשר יצפין. שנאמר מצפון זהב יאתה (איוב לו, כב) וסימניך שלחן בצפון ומנורה בדרום. כתב החכם רבי עזרא ז"ל לא אמרו יתפלל בדרום אלא ידרים כלומר יכוין לבו למדת הדרום חסד שהוא ענף החכמה לאור הבהיר. ועל זה היו שלמים נדרים ותודה נשחטים בדרום. והרוצה להתעשר יצפין למדת הצפון גבורה שהיא ענף הבינה אשר משם העושר עד כאן לשונו ז"ל:

ספר הזוהר (אד"ר ק"ל ע"ב) תאנא למדנו כד הוה רב המנונא סבא בעי לצללא צלותיה כאשר היה רב המנונא סבא רוצה להתפלל תפלתו אמר כך היה אומר לבעל החוטם אני מבקש לבעל החוטם אני מבקש, דהיינו לכתר שהוא בעל התפארת הנקרא חוטם³⁸⁸ לבעל החוטם אל הכתר אני מתחנן שיבטל

³⁸⁷ על ענין זה התחבר ספר שערי אורה שכותב בהקדמה: "שאלת ממני אחי ידיד נפשי להאיר לפניך נתיב בענין שמותיו של הקב"ה יתעלה ויתברך, להפיק בהם רצונך ולהגיע בהם למחוז חפצך". מאידך כת הפשטנים יצאה בקצף גדול על המכוונים עד שהפכו לשתי כתות עוינות ר"ל שאמרו "אין לנו על מי להשען אלא על אבינו שבשמים" ואנו מכוונים לבנו לאבינו שבשמים ללא כוונות והאבא מבין את בניו.

³⁸⁸ כחבת"ם שבראש הם: גולגולת, עין, אוזן, חוטם ופה.

רוגז האף שבתפארת. **היינו רזא דכתיב ותהלתי אחטם לך.** וזה סוד מ"ש הנביא (ישעיה מח, ט) ותהלתי אחטם לך דהיינו שאומר הכתר: תהלתי אלו אורות הכתר אחטם לך אמשיך אליך אתה התפארת הנקרא חוטם ובכך אמתיק את דיניך. והענין בעבור שהיה צריך למדת הדין מלכות אך כעת היא מלאה דינים על כן היה אומר לבעל החוטם, לא אמר אל החוטם רק בקש מעילת העלות יתעלה כתר³⁸⁹ שישפיע ברכתו למדת הדין מלכות הצריכה אליו שתהיה בקשתו נעשית על ידה. דוגמא לדבר זה אמרו רז"ל (תנחומא ואתחנן ו') עמוד מכסא הדין מלכות ושב על כסא רחמים תפארת ולפעמים להפך, והכל בכח עילת העלות יתעלה הכתר המשפיע להם כענין שאמרו רז"ל³⁹⁰ אין הרוכב טפילה לסוס אלא הסוס טפילה לרוכב. הרוכב על הסוס הוא מושל בו להנהיגו כרצונו, כך אין פעולה למדות ספירות חסד עד מלכות זולתי רצון הרוכב עליהם כתר חכמה בינה כד"א כי תרכב על סוסיך וגומר (חבקוק ג, ח). כי רצונו הוא רצונם. וכן הוא אומר בטחו בי עדי עד כי ביה יי צור עולמים (ישעיה כו, ד). פירוש עדי עד נצחי וקיום עד אין סוף זה אור אין סוף השורה בכתר כי ביה יי כלומר מיוחד צור העולמים בכל מדה שיש לו. הן במדת הדין הנרמזת בשם יה³⁹¹ כענין שנאמר יסור יסרני יה (תהלים יז, טז). כי יד על כס יה. אם עונות תשמר יה (תהלים קל, ד). ובראשית רבה (צב, א) אשרי הגבר אשר תיסרנו יה (תהלים צד, יב). השם אינו אומר אלא יה. כמי שעומד לפני הדין והדין דן אותו. והן במדת רחמים שהוא השם הגדול בן ארבע אותיות מיוחד הוא בכולן וכולן מיוחדים בו זהו שנאמר כי ביה יי צור עולמים (ישעיה כו, ד). ועל כרחינו אנו צריכין לומר אחרי ראותינו שהעולם מתנהג לפעמים ברחמים ופעמים בדין שאין השינוי מעילת העלות יתעלה³⁹², רק פעם פועל בזה ופעם פועל בזה כמו האומן בכליו. ואי אפשר לעולם להתקיים בלתי המדות, כי לולי מדת החסד לא היתה תקנה לאדם אחר חטאו ולולי מדת הגבורה לא היה עונש לחוטא וכן בכל המדות אל הפעולות הנמצאות מהן, אף כי כולן אדוקין זה בזה ורוח אחד לכל³⁹³.

ספר הזוהר (אד"ר קל"ב ע"א) תאנא אי עתיקא דעתיקין קדישא דקדישין לא איתתקן בהדין תיקונין לא אשתכחו עילאין ותתאין וכולא הואי כלא הואי: למדנו, אם עתיק העתיקים קדוש הקדושים שהוא הכתר לא היה מתתקן באלו התיקונים שהם שעדות הדיקנא (כי השערות גורמות

³⁸⁹ ההסבר למה שנקרא הכתר עילת העילות הוא שהכתר עילה לחכמה ובינה שהם עילה לתפארת ומלכות.

³⁹⁰ בר"ר סח, ט. פס"ר כא. תיקוני קלד ע"א. וכתב בספר "מאירת עינים" לרבי יצחק דמן עכו - הקדמה - "המלכות נקראת ירושלם, ארץ ישראל, עיר ה', מקדש, עקרה, שורש האילן, מלך העולם, כלה כלולה מהכל, כנסת ישראל שהיא כניסת הכל, שעליה נאמר (קהלת א') כל הנחלים הולכים אל הים שלשם הכל מתקבץ, מלאך האלקים מוכרת ולא סמוך מלאך שהוא אלקים, נקראת מדת הדין שלמטה, שבזמן שאין ישראל עושים רצונו של מקום היא יונקת מהגבורה ודן את העולם בדין רפה מה שהעולם יכול לסבול, וע"כ נקראת מדת הדין שלמטה רפה, ונקראת מדת הרחמים, שבזמן שישראל עושים רצונו (של מקום) היא יונקת מן החסד ואינה עושה קטנה או גדולה אלא מכח עליון (עליה), שאין הרוכב טפלה לסוס אלא הסוס טפלה לרוכב, הרוכב על הסוס הוא ברשותו (לעשות) בו חפצו ורצונו ואין לסוס פעולה זולתי האיש הרוכב עליו, ונתנה (את המלכות) לישראל לנחלה.

³⁹¹ אותיות י"ה רומזות לחו"ב. נשאלת השאלה כיצד ניתן לייחס ייסורין לחו"ב הרי שם הרחמים הגדולים? והתירוץ, אלו יסורים הבאים למרק עוונות ולזכך את האדם בעוה"ז כדי לתת לו שכר משלם בעוה"ב. (זוהר ח"ג קנ"ג ע"ב, ח"ג ר"ה ע"ב, ועוד). כתב בספר "עמק המלך" - שער יג - פרק לה - "וזהו שאמר הפסוק, 'אודך יי כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני' [ישעיהו י"ב א'], והוא כוונת הפסוק 'יסר יסרני יה ולמות לא נתנני' [תהלים קי"ח י"ח] ואלו היסורים באים מאבא ואמא, ליסר הבנים, כדי שילכו בדרך הטוב והישר.

³⁹² כמ"ש אני חבצלת השרון שושנת העמקים, דהיינו השכינה הנקראת א"י לעצים לבנה כחבצלת ולעיתים אדומה כשושנה והכל לפי מעשי בני האדם.

³⁹³ כמ"ש במאמר פתח אליהו (הקדמת תיקוני י"ז ע"א) "ואלין עשר ספירן אינון אֶזְלִין פְּסִדְרוּ, חֲדָ אֶרֶץ, חֲדָ קֶצֶר, חֲדָ בִּינְיָנִי, וְאֵתָּהּ הוּא דְאֶנְהִיג לֹן, וְלִית מֶאֶן דְּאֶנְהִיג לָךְ, לֹא לְעִילָא וְלֹא לְתַתָּא וְלֹא מִפְּלִ סְטָרָא, לְבוּשִׁין תְּקִינָת לֹן, דְּמִנְיָהּ פְּרָחִין נִשְׁמַתִּין לְבָנֵי נִשָּׂא, וְכַמָּה גּוֹפִין תְּקִינָת לֹן, דְּאֶתְקִרְיָאוּ גּוֹפָא לְגַבִּי לְבוּשִׁין דְּמִכְסִּין עֲלִיהוֹן, וְאֶתְקִרְיָאוּ פְּתִקוֹנָא דָא, חֲסֵד דְּרוּעָא וְיִמִּנָא, גְּבוּרָה דְּרוּעָא שְׁמָלָא, תְּפָאֶרֶת גּוֹפָא, נֶצַח וְהוֹד תְּרִין שׁוֹקִין, וְיִסוּד סִימָא דְּגּוֹפָא אוֹת בְּרִית קִדְשׁ, מְלֻכּוּת פֶּה תּוֹרָה שְׁפָעַל פֶּה קִרְיָנָ לִיה. חֲכָמָה מוֹחָא אִיהוּ מְחַשְׁבָּה מְלִגוּ, בִּינָה לְבָא וְכָה הִלֵּב מְבִין, וְעַל אֵלִין תְּרִין כְּתִיב (דברים כט כח) הַנִּסְתָּרוֹת לִיהוּ"ה אֱלֹהֵינוּ, כְּתִב עֲלִיּוֹן אִיהוּ כְּתִב מְלֻכּוּת, וְעֲלִיהּ אֶתְמַר (ישעיה מו י) מְגִיד מְרָאשִׁית אֲחֵרִית, וְאִיהוּ קִרְפָּתָא דְּתַפְלִי, מְלִגוּ אִיהוּ יו"ד ה"א וְאִי"ה ה"א, דְּאִיהוּ אֶרֶץ אֲצִילוּת, אִיהוּ שְׁקִי דְאֶלְכָא בְּדִרְעוּי וְעִנְפִּין, כְּמִנָּא דְאֶשְׁקִי לְאֵילָנָא, וְאֶתְרַבִּי בְּהוּא שְׁקִי. רַבּוֹן הָעוֹלָמִים, אֵתָּה הוּא עֵלֶת הָעוֹלָת, סַבְתָּ הַסְבּוֹת, דְּאֶשְׁקִי לְאֵילָנָא בְּהוּא נְבִיעוּ, וְהָהוּא נְבִיעוּ אִיהוּ כְּנִשְׁמָתָא לְגּוֹפָא, דְּאִיהוּ חַיִּים לְגּוֹפָא, וְכָךְ לִית דְּמִיּוֹן וְלִית דִּיקְנָא מִפְּלִ מַה דְּלָגוּ וְלָבֵר". ע"כ.

שיצא האור בצינורות דקים כך שיש יכולת לקבלו) לא היו נמצאים העליונים שהם חו"ב והתחתונים שהם תו"מ כי לא היו יכולים להתקן מחמת ריבוי האורות שהיה שופע עליהם, והכל דהיינו עולמות ב"ע היו כלא היו: "שוב לארצך ולמולדתך" כענין שנאמר (ישעיה ל, טו) בשובה ונחת תושעון. (במדבר י, לו) שובה יי רבבות אלפי ישראל. לארצך מלכות היא ארץ העליונה שהיא ליעקב תפארת. ולמולדתך ר"ל זו המלכות שנולדה ממנה כמו "ומולדתך אשר הולדת אחריהם" הפך ממולדתך הנאמרת באברהם ששם הכוונה למולדת העליונה היינו ג"ר. כי מלכות היא ארץ והבינה ארץ החיים ולעתים קורא ארץ לבינה לכן נחלקו בתיבת נח אם זו מלכות או בינה כי עליהם נאמר ותלכנה שתיהן יחדיו. "ואטיבה" תתברך מן השכינה כענין (שמות לג, יט) אני אעביר כל טובי. "עמד" דהיינו עם התפארת כענין (שיה"ש ו, א) "ונבקשנו עמד" כי כל הקשר עם הקב"ה הוא דרך השכינה. וכבר פירשתי:

קָטַנְתִּי מִכָּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל הָאֱמֻנָה אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת עַבְדְּךָ כִּי בְמִקְלִי עָבַרְתִּי אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעָתָה הֵייתִי לְשִׁנֵּי מַוְזָנוֹת:

לב, יא

בעבור כי כל הכחות של מעלה דהיינו כתר עד מלכות, חוץ מעילת העלות א"ס יתעלה, משפיעין ומקבלין, ובהשפעים צריכין לקבל הם מקבלים כדי לתת, על כן הוצרך יעקב שהוא התפארת לקבל שפע מעליו ואלו חסדים (חסד) ואמת (תפארת) והם בונים אותו וזה הוא אשר עשית את עבדך לתפילה זו והבן זה. ועל כן הזכיר חסדים ואמת והבן. כי במקלי הוא המקל לבנה דהיינו תפארת הנקרא מקלי וכבר פירשתי סודו לעיל ל, לו ובו עבר הירדן כאשר נפרש לפנינו לקמן שמות יב, יא.

211

הִצִּילֵנִי מִיָּד אֲזוּי מִיָּד עֲשֵׂוֹ כִּי יֵרָא אֶנְכִּי אֹתוֹ פֶּן יָבֹא וְהַכֵּנִי אִם עַל בָּנִים:

לב, יב

כבר פרשתי ענין ההצלה מדיני המלכות בפסוק והיה המחנה הנשאר לפלטה לעיל לב, ט. כי ירא פירשתיו בויירא יעקב לעיל לב, ח. והכני פרשתי בפסוק אל המחנה האחת והכהו. ובמלת אם רמז למדת הדין של מעלה בינה הנקראת כך שנא' (משלי ב, ג) כי אם לבינה תקרא. בנים כד"א (דברים יד, א) בנים אתם ליי אלהיכם והבן כל זה³⁹⁴:

וְאַתָּה אֲמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטֵב עָמָךְ וְשִׁבְתִּי אֶת זְרַעְךָ כְּזוּל הָיִם אֲשֶׁר לֹא יִסָּפֵר מֵרֹב:

לב, יג

רמז בשני הטובות לשני יניקות מהחסד והגבורה שהיו צריכין עתה ליעקב הנזכר.

וַיֵּצֵא אֶת הָרֹאשִׁיזֵן לֵאמֹר כִּי יִפְגַּעְךָ עֲשֵׂוֹ אֲזוּי וּשְׂאֵלְךָ לֵאמֹר לָמִי אַתָּה וְאַנְהָ תִלָּךְ וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ:

לב, יד

ולמי אלה לפניך. אלה דומה לקלי' כגון: כד"א (שמות לב, ד) אלה אלהיך ישראל. (ישעיה מט, טו) גם אלה תשכחנה. (ישעיה סה, ה) אלה עשן באפי. (איכה ה, יז) על אלה חשכו עינינו. והם דברי עשו הרשע. אמנם יעקב השיבו כפי מדתו שהיא רחמים ואמר הילדים אשר חנן לשון רחמים וכן וגומר.

³⁹⁴ בנים אתם היינו בני ישראל אחוזים במלכות והם בנים לת"ת והבינה הנקראים יי אלקים. ושיעור הפסוק: יעקב ירא מדיני המלכות הרמוזים בעשיו, פן יבא מכח הבינה והכה אותו יחד עם הבנים שהם נצח והודו.

ובסכום המנחה לא נתגלה לי בו עדיין סוד³⁹⁵ רק אתה רואה כי הנקבות שהן דין היו יותר מן הזכרים רמז כי עיקר קבלתם מן הגבורה. והוזכרו בתחלה כי עיקר קבלתם בתחלה והבן כל זה. ומכאן תוכל להבין כי יעקב הוצרך לשלוח המנחה קודם ראיית פני אחיו לפי סדר ויחוד המרכבה עליונה דהיינו עשיו הוא המלכות שאינה ממותקת ויעקב הוא תפארת וכדי להמתיק את דיני המלכות הוא מתמלא גבורות כדי להשפיעם למלכות ובוה מתקשר אליה להמתיק דיניה כד"א גם הנה עבדך יעקב אחרינו הפירוש אחרינו אחרי שהמלכות קבלה דינים מהתפארת בסוד המנחה מגיע יעקב שהוא תפארת ומידת הרחמים להמתיק ולהעביר את הדינים וזהו פירוש אכפרה פניו במנחה כתרנומו אניח לו מרוגזו והפירוש של כפרה נקיון כמ"ש המתן עד שיעברו פנים של רוגז והבן זה בסוד והקריב את אשר לחטאת ראשונה כי היא באה להעביר את דיני המלכות והיא מקבלת את הקרבן תחילה. ואמר אולי ישא פני רמז לתפארת שהיא לפני המאירים:

וַיִּקְרָא וַיַּעֲבֵר אֶת הַזֹּזֶל וַיַּעֲבֵר אֶת אִשְׁרָלוֹ:

לב, כד

הנחל הוא הירדן הנרמז ליסוד עולם כי משם ירד בנחל. וידעת כי דרך הצדיק יתפשטו המעיינות למדת הדין של מטה מלכות.

ויעבר את אשר לו. רמז לתפארת ישראל אשר ליעקב והבן כל זה הענין היטב. ותבין ממה שאמרו בעלי הקבלה האומרים כי כל ספירה מבקשת ומתפללת לאשר עליה לאור באור החיים עד רום המעלות אור אין סוף שהוא הנותן בלתי מקבל. כענין שאמר בליתן שהוא יסוד הידוע "הירבה אליך תחנונים אם ידבר אליך רכות" (איוב מ, כז) והבן. גם מן המנחה ששלח יעקב לעשו תתבונן על סוד העוזאזל כי על כרחו הקטיגור נעשה סניגור. ועוד נרמז הענין הזה בגזירת האל לקמן ויקרא טז, ד.

וַיִּתֵּן יַעֲקֹב לְבָדוֹ וַיֹּאבֶק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר: וַיֵּרָא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיָּזַע בְּכַף יָרְכּוֹ וַתִּקַּע כַּף יָרְךָ יַעֲקֹב בְּהֶאֱבָקוֹ עִמּוֹ:

לב, כה-כו

כבר ידעת (בר"ד ע"ח ג) כי המלאך הזה הוא שרו של עשו. ולפי הפשט רמז הענין הזה על דור השמד. וכן אמרו רז"ל בבראשית רבה (בר"ד ע"ג, ז) נגע בצדיקים שהם עתידים לצאת ממנו זה דורו של שמד. כי המאורע הזה רמז לדורותיו אחריו כענין שאמרו רז"ל (סוטה ל"ד ע"א) כל מה שאירע לאבות סימן לבנים. אבל על דרך הסוד כבר הודעתך כי איברי האדם³⁹⁶ הם ענפים מן המרכבה עליונה ומרמ"ח אצילות שיש באדם העליון שזו ספירת התפארת הנקראת תורה שבכתב נגלו רמ"ח מצות עשה ורמ"ח מלאכים הנקראים לבעלי הקבלה מלבוש השכינה ושם כשם רבם, וכמו כן שס"ה ענפים של דין יש באילן העליון ספירת התפארת הנקראת עץ החיים משם שס"ה ימים ושס"ה גידין עוד יתבאר לקמן שמות כ, יג. וגיד הנשה יש לו חמשה ענפים מימין וחמשה ענפים משמאל ובין כלם עשרה כנגד עשר כתות של טומאה הסובבים המרכבה שנאמר (תהלים יב, ט) סביב רשעים יתהלכון והגיד הזה סמוך לברית ששם ישיבת אלו הכתות והנה האוכל אותו מושך עליו רוח הטומאה כי אבר מחזיק אבר. ולשון הנשה ר"ל גיד המשכה כמו נגד ונפק שהוא נמשך ויוצא ומנשה משכיח עבודת השם יתעלה. וזהו "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה" כי הם הנזהרים מכחות הטומאה. והנה איברי יעקב אבינו ע"ה כולם היו

³⁹⁵ עיין ליקוטי תורה להאר"י ז"ל ובפירוש "אור החיים" על התורה. ונחלקו לגבי גמלים ל' האם הכוונה לזכרים ונקבות ביחד ויהיו ט"ו מכל מין או לזכרים מלבד הנקבות. והנה אם נמנה גמלים זכרים ל' ונקבות ל' יהיה סה"כ 580 כמנין שעיר לשבר תקפו.

³⁹⁶ כמ"ש במאמר פתח אליהו: חסד דרועא ומינא, גבורה דרועא שְׁמַאלָא, תְּפָאֶרֶת גּוּפָא, נֶצַח וְהוּד תְּרִין שׁוּקִין, וְיִסוּד סְיוּמָא דְּגוּפָא אוֹת בְּרִית קֹדֶשׁ, מְלָכוּת פֶּה תוֹרָה שְׂפָעַל פֶּה קָרִינֵן לֵיהּ. חֲכָמָה מוֹחָא אִיהוּ מְחַשְׁבָּה מְלָנֵן, בִּינָה לְבָא וְבִהּ הֶלֶב מִבִּין.

תקיפים ולא יכול בהם שרו של עשו הבא מרוח הטומאה רק בגיד הנשה מצא מקום לחול שם. ויש מן האחרונים שכתבו כי עונש האוכל גיד הנשה ולא עשה תשובה להתגלגל בקדישה הנקראת זונה נשכחה זהו וחיתם בקדשים (איוב לו, יד) מדה כנגד מדה. וברוך יודע האמת.

ויש עוד לרבותינו ז"ל ענין מופלג בזה הספור רמזו בותקע כף ירך יעקב. אמרו בספר הזהר (בראשית כ"א ע"ב) בלשון זה והוא צולע על ירכו דא איהו נצח ישראל. והוא צולע על ירכו. ירכו פירושו ספירת נצח של התפארת הנקרא ישראל ירכו כתיב ולא ירכיו. כתוב "ירכו" בלשון יחיד ולא ירכיו בלשון רבים דא דח"א רביעאה דלא אתנבי מתמן בר נש עד דאתא שמואל נביאה. זה יורה שהוא מדרגה רביעית (מתוך שש של התפארת שהם: חג"ת נה"י) דהיינו "נצח" שאיש לא התנבא משם עד שבא שמואל ועל דא כתיב וְלֹא נִצַּח יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקֶר. ועל זה כתוב (שמו"א כו, כט) "גם נצח ישראל לא ישקר" כדן איתתקן דח"א דהוה חלשא מכד אסתכן יעקב מן ממנא דעשו. אז נתקנה מדרגת הנצח שהיתה חלשה מעת שהסתכן יעקב אבינו על ידי המלאך הממונה על עשו דא"ע בכף ירכו כד אתא ח"א בי יעקב נטל תוקפא מההוא פנות ערב בדינא תקיפא. שנגע בכף ירכו כשבא שרו של עשו ליעקב לקח יעקב התחזקות מאותו פנות ערב שרו של עשו בדין תקיף ויעקב הוה אתכלל ביה ולא יכיל ליה. ויעקב היה נכלל בו ועל כן לא יכול לו וירא כי לא יכול לו וי"ע בכף ירכו. נטל תוקפא דדינא מתמן. ולקח יעקב התחזקות משם. כלומר כשהמלאך ראה שהוא לא יכול ליעקב שה"ס התפארת, נגע בירכו שהוא הנצח ולקח משם כח ותוקף להזיק ליעקב משום שמשם יש יניקה לקלי'. וזה סוד (ברכות ו ע"א) אלו הברכיים המנקפות מהם (מהמזיקים) הוא ח"א דירכא איהו לבר מלפא, ויעקב ופא הוה, ופא הוה כליל ברזא דתרין דח"א ברזא דאיקרי אדם. משום שהירך הוא מחוץ לגוף, כי יעקב הוא ספירת תפארת המכונה גוף, וגופו זה כלול בסוד ב' המדרגות חסד וגבורה שהם דבר ונוקבא בסוד שהוא נקרא אדם כי תואר אדם הוא על זכר ונקבה כאחת שנאמר (בראשית ה, ב) ויקרא שם אדם ביום הבראם דכיון דנטל תוקפא לבר מלפא מיד ותקע כף ירך יעקב. וכיון שהמלאך שרו של עשו והוא הס"מ, לקח חזק מהנצח שהוא חוץ לגוף שלו מיד ותקע כף ירך יעקב והיא נפגמה ונחשכה. ידוע שנצח והוד הנקראים יכין ובווע משם יניקת הנביאים ולא אתנבי בר נש מתמן עד דאתא שמואל. ולא נתנבא איש משם עד שבא שמואל ותיקן את הנצח (אבל לא תיקן לגמרי עד שבא דוד) ועל דא נצח ישראל כתיב ביה כי לא אדם הוא. ועל כן כתוב אצל נצח ישראל כי לא אדם הוא ויהושע איתנבי מהודו של משה שנאמר ונתת מהודך עליו. ויהושע נתנבא מספירת הוד של משה שכתוב בו (במדבר כז, כ) "ונתת מהודך עליו" ודא דח"א חמישאה נצח ירכא שמאלא דיעקב. הוד הוא מדרגה חמישית, נצח הוא ירך שמאל של יעקב וח"א כד אתא דוד וכליל בימינא. ועל כן בא דוד וכלל אותו בימין דכתיב (תהלים טז, יא) נעימות בימינך נצח ימינך נצח לא כתיב אלא בימינך. שלא כתוב נעימות ימינך נצח אלא בימינך נצח שזה יורה שמקודם דוד לא היה הנצח בימין מאי טעמא דאתחלש ירכא דיעקב? וח"א דאיתרבי ביה סטר מסאבו ונקיט תוקפא מיניה. ושואל מהו הסעם שנחלש ירך יעקב, ומשיב משום שהתגבר בו צד הטומאה דהיינו שרו של עשו, ולקח חזק ממנו ואתעכב עד שמואל. ועל דא אתא לאדכרא דדא איהו ירכא דישאל דכתיב וְלֹא נִצַּח יִשְׂרָאֵל. ונתעכב התיקון עד שמואל. כי עד שמואל הנצח היה פגום והיה בו דין³⁹⁷. ועל כן בא שמואל להזכיר שזה הוא ירך ישראל שכתוב "וגם נצח ישראל" ועל דא כל מילוי הוי בדינא בשירותא ובסופא. ועל כן כל דבריו של שמואל היו בדין בהתחלה בימי עלי ובסוף בזמן שאול ותו קודשא ב"ה כליל ליה לבתר בהוד. ועוד כלל אותו הקב"ה גם בספירת הוד אימת לבתר דמשח מלכין. ושואל אימתי כלל הקב"ה את שמואל בהוד. ומשיב בעת שמשח המלכים שאול ודוד ועל דא הוה שקיל שמואל כמשה ואהרן. מה משה ואהרן בתרין סטרין דלעילא אופי הכא שמואל לתתא ח"א וונא דאינון תרין סטרין. ועל כן שקול שמואל כמשה ואהרן, כמ"ש (תהלים צט, ו) משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו, מה משה ואהרן היו נבדלין לב' צדדים של מעלה בחסד וגבורה של התפארת, כך שמואל למטה היה בנצח

³⁹⁷ הרוצים להעמיק יעינו בספר "פרדס רמונים" שער יז פרק א שכתב, שער י"ז הוא שער ירך יעקב. הנרצה בשער הזה לבאר ענין זר הנמצא בזה בענין הנצח שהיה אל השמאל וכאשר נגע בכף ירך יעקב נפגם הנצח ואח"כ נהפך אל הימין. והדברים זרים תכלית הזרות וצריכים ביאור יפה וזה יהיה העסק בשער הזה:

והוד של התפארת כמותם בב' צדדים ימין ושמאל ומאן אינון נצח והוד. ומי הם אלו ב' צדדים הן נצח והוד [וונא דמשה ואהרן לעילא]. כמו משה ואהרן שהיו בחו"ג למעלה ועל דא שקיל הוה שמואל כמשה ואהרן. ועל כן היה שקול שמואל כמשה ואהרן דוקא שמואל דהא שית עיקרין [בספרים כיום סיטריין ונראה שהוא ט"ס] כולהו אחידן דא בדא. דוקא שמואל שקול כמשה ואהרן מפני שעל ידי שמואל כל השש קצוות של התפארת נכללו זה בזה ומשה ואהרן ושמואל אף הכי אחידן. ומשה ואהרן שהם בחינת חו"ג הם שורש לענפים נר"ה בהם אחוז שמואל ולכן שקול להם.

וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֹאמַר עוֹד יִשְׁמַךְ כִּי אִם יִשְׂרָאֵל כִּי שְׂרִיתָ עִם אֱלֹהִים וְעַם אַנְשֵׁים וַתּוֹכֵל:

לב, כט

תמצא שינוי השם באברהם שהיה אברם ויעקב ולא ביצחק כי מדתו דין ואינו מעביר ראשון ראשון כמו החסד והרחמים: ובספר הבהיר (קלה) אותו כח שניתן ליעקב אבינו ע"ה שמו ישראל, והרמז לישראל סבא.

וטעם "יש לי כל" ידעת פירוש מלת כל שזו המלכות המלאה משפנע כל הספירות שעליה אשר ליעקב. וטעם "וישתחו ארצה שבע פעמים" יתכן שירמוז לשבעה קצות תו"מ. וסוד השתחויה ארמוז בקריאת שמע בגזירת האל וזה עד גשתו עד אחיו כלומר שהפך מדת הדין של עשיו למדת רחמים כמותו. ומה שהעיר אותי על זה הוא מה שמצאתי לרבותינו זכרונם לברכה בבראשית רבה אמרו שם (ע"ח, ח) וישתחו ארצה שבע פעמים. למה שבע אמר לו הריני רואה עצמך כאילו נתון לפני משבעה רקיעים ויושב ודן ואני נדון לפניך ואתה מתמלא עלי רחמים. אמר לו רבי חנינא ברבי יצחק לא זו משתטח והולך משתטח והולך עד שהכניס מדת הדין מלכות במדת רחמים תפארת.

214

וַיֵּשֶׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֲשׂוֹ לְדַרְכּוֹ שְׁעִירָה:

לג, טז

אמר כי נסע עשו לשעיר כי שם מקומו. ויעקב לסכות כדאמר בספר הבהיר (קה) מאי ניהו סכות אמר ליה בית כלומר מלכות דכתיב בחכמה יבנה בית (משלי כד, ג). ומנלן דסכות הוי בית דכתיב (לג, יז) ויעקב נסע סכותה ויבן לו בית. והרמז לסוכת דוד. ובמקומו יתבאר בגזירת האל. ועוד יש בפסוקים אלו ענין מופלא רמוז בסוד יום הכפורים ובמקומו יתבאר בגזירת האל. לקמן ויקרא טז, ח.

וַיִּצַב שָׁם מִזְבֵּחוֹ וַיִּקְרָא לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

לג, כ

דרשו רבותינו ז"ל במגלה (יח ע"א) מניין שקראו הקב"ה ליעקב אל? שנאמר ויקרא לו אל אלהי ישראל. ר"ל כי אלהי ישראל הרמוז לשכינה קרא ליעקב אל הרמוז למדת רחמים. ובבראשית רבה (עט, ח) הביאו הסוד הזה בלשון אחר אמר לו אתה אלוה בעליונים ואני אלוה בתחתונים. ר"ל השכינה אמרה ליעקב הנזכר אתה אלוה בעליונים אלו ה' ספירות אחרונות. ואני אלוה בתחתונים שהיא מנהגת העולם השפל שנאמר והוא ישפוט תבל בצדק³⁹⁸ (תהלים ט, ט):

³⁹⁸ כבר ידעת ששבע ארצות הן ותבל היא הארץ בה אנו חיים והיא מתובלת מכל הארצות. צדק כינוי לשכינה. וזה הפירוש הקב"ה ישפוט את יושבי תבל במידת צדק שזו המלכות.

וַתֵּצֵא דִינָה בַּת לָאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב לְרֵאוּת בְּבָנוֹת הָאָרֶץ:

לד, א

פשט הפרשה ידוע. עוד נרמז בו סוד גדול. כבר רמזתי לך כמה פעמים כי כשבני אדם מקלקלין מעשיהם אז כחות הטומאה מתפשטין בהיכלי קדש במלכות. וכבר ידעת סוד דינה שהיא המלכות³⁹⁹ מדת הדין ודינה שמה מעיד עליה וסוד שכס בן חמור הנוער במשמרה ראשונה שכחות מדת הדין מושלים בעולם. וטעם החוי נדרש מלשון חויה שהוא נחש בארמית מלשון נחש הקדמוני. זהו סוד "ויענה" כמה דאת אמר ונחלתי שמתם לתועבה (ירמיה ב, ז) שהוא המשיך כחות הקלי' למלכות הפך לא תביא אתן זונה וגוי'. וזהו כי נבלה עשה בישראל. וסוד לא נוכל לתת את אחותינו לאיש אשר לו ערלה קלי' והמשכיל יבין. וטעם אך בזאת פירשתינו. דהיינו זאת זו המלכות וכאן הרמז למלכות בברית המילה.

וַיִּבֶן יָעֹב מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לְמָקוֹם אֵל בֵּית אֵל כִּי יָשָׁם גָּגְלוּ אֱלֹהִים בְּבָרְזוֹ מִפְּנֵי

אָזְזוֹ:

לה, ז

אמר נגלו לשון רבים רמז לכחות הכתרים שהם חו"ג שהיו בבית אל כאשר רמזתי זהו (יהושע כד, יט) כי אלהים קדושים הוא. (תהלים נח, יב) אך יש אלהים שופטים בארץ:

וְאֵלֶּה תִּלְדוֹת יַעֲשׂוּ הוּא אֲדָוָם:

לו, א

כשתבונן בתולדות עשו תמצא כי רוב תולדותיו היו על ידי ממזרות כי ממדה שגברה עליו יוצאין כמו שאמרו רבותינו ז"ל בספר הזוהר (זו"ח פ' צו) **מחשבה רעה בלין דאקרי איהי רעה דחלא דאיהי רעה בלין כך איקרי מחשבה רעה**. מחשבה רעה נקראת היא משום שהמדרגה שעליה היא רעה, ומשום זה נקראת מחשבה רעה **הכא קיימין כל רעותין בישין וכל הרהורין בישין וכל זנותין וכל בישין דעלמא**. כאן נמצאים כל הרצונות הרעים וכל ההרהורים הרעים וכל מעשי זנות וכל הרעות שבעולם **ואיהי קיימא לכל רעותין אילין דאסתאב בר נש בהו**. והיא עומדת על כל הרצונות האלו שיטמא האדם בהם. וזהו אמרו (בראשית לו, כד) **אשר מצא את הימים במדבר**⁴⁰⁰ כי שם מקומו. ומכאן תבין רמז אחר באיסור העריות שהם זימה לשמה והבן:

וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֲדָוָם לִפְנֵי מֶלֶךְ מִלְכֵי לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל:

לו, לא

דע כי בפרשה זו נרמזו ענינים מופלאים בספר הזוהר וכשתבונן בהם תבין מאמר רבותינו זכרונם לברכה (קה"ר ג, יד) מלמד שהיה הקב"ה בונה עולמות ומחריבן. והבן כי בכל המלכים נאמרה מיתה חוץ מן האחרון כמו שאמרו רבותינו ז"ל (בר"ר יב, טו) שיתף מדת רחמים עם מדת הדין ועל כן הזכיר שם המלך ואשתו, ואף כי בדברי הימים (דה"י א, נ) **תמצא מיתה במלך האחרון רמז על סוד שמיטין ויובלות** שאז ישוב הכל למקור. ועוד כי שם כתב הדד לעת"ל ישובו י"ג תיקוני דיקנא למקומן ורמז לזה י"ג גימ' הדד וכאן הדר. ובמלה אלה רמז לאלה תשכחנה דהיינו הקלי' שנאמר על אלה אני בוכיה. ומלכים מגזרת מלכות. בארץ

³⁹⁹ רמז: ותצא גימ' מלכות ע"ה.

⁴⁰⁰ רש"י שם: הוא היה ממזר והוא הרביע חמור עם סוסה והביא פרדים לעולם. (חולין ה). הוא פגום הביא פגומים ומדורו במדבר מקום שממה חוץ ליישוב.

אדום רמז למדת הדין. לפני מלך מלך לבני ישראל. מדת רחמים תפארת הרמוזה לישראל סבא. כאן סוד עולמות תהו ומיתת המלכים כפי שיתבאר.

ספר הזוהר (אד"ר קכ"ח ע"א) תנא רזין דרזייה כד פתח רבי שמעון ית פומיה ארעא אזדעזעת וחברין אתחלחלו וארכובותיהן נקשו זה לזה, כשראה הרשב"י שהחברים לא עומדים בסודי סודות גילה רק סודות זה הוא לי ברזא פתח ואמר ואלה המלכים וומר. גילה בסוד ופתח ואמר כתוב "ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך" וגו' זכאין אינון צדיקייא דאיתן לי להון רזי דרזין דאורייתא דלא איתן לי לקדישי עליונין. אשריהם הצדיקים שנתגלו להם סודי הסודות של התורה שאינם מתגלים לקדושים עליונים דהיינו למלאכים מאן ישח בהאי ומאן יזכה בהאי. מי ישיג בזה ומי יזכה להבין בפסוקי "ואלה המלכים" שהוא סהדותא על מהימנותא דכולא. שהוא עדות על האמונה של הכל, כי מי שידע סוד פסוקים אלו זו עדות על נאמנותו צלותא ורעוא יהא דלא איתחשב לחובא ללאה דא. תפלתי תהיה לרצון שלא יהיה נחשב לחטא לגלות זה כי נאמר נאמן רוח מכסה דבר ומאן ימרון חברייא דהא קרא קשיא. ומה יאמרו החברים שהרי מקרא קשה הוא דלא הוה ליה למיכתב הכי. שהרי לא היה צריך לכתוב כך דהא חזינו כמה מלכין הוו עד דלא ייתון בני ישראל ועד לא יהא מלכא לבני ישראל. כי ראינו כמה מלכים שהיו לאדום מטרם שבאו בני ישראל ומטרם שהיה מלך לבני ישראל ומה איתחזי הכא? ומה מגלה לנו כאן התורה? אלא רזא דרזין הוא דלא יכלין בני נשא למנדע ולאשתמודע ולמירחש בדעתייהו בהאי. אלא סוד הסודות הוא שלא יכולין בני אדם לדעת ולהודע ולעיין בדעתם בזה.

תאנא עתיקא דעתיקין טמירא דטמירין עד דלא זמין תקוני מלכא ועטורי עטורין שירותא וסיומא לא הוה. למדנו עתיק של כל העתיקין הצפון מכל צפון שהוא הכתר, מטרם כשהכין תקוני המלך ועטרי עטורות ראשית וסיום עוד לא היה, דהיינו הכנת הכלים והאורות, בטרם היתה החכמה העליונה והתחתונה והוה מליף ומשעיר ביה ופריס קמיה חד פרסא ובה ליף ושעיר מלכין. והיה מחזק ומשער בחכמה ופרש לפניו גבול אחד, פרסא היינו מעין פרוכת ורוחנית מבדילה בין עולמות גבוהים לעולמות שלמטה מהם. ובחלק שלמטה מן הפרסא חזק ושיער את המלכים ותיקונוי ולא אתקיימו. ותיקוני לא התקיימו הה"ד ואלה המלכים וי' דהיינו המלכים לא התקיימו כי יצאו רק עם ספירת המלכות ולכן נקראים מלכים ועוד שלא היו כלולים זב"ז אלא היו "תחות חד סמכא" דהיינו זה תחת זה ולכן לא התקיימו לפני מלך מלך וי'. זה שכתוב "ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל" מלכא קדמאה. ופירושו לפני שמלך מלך ראשון לבני ישראל וכלהו דליפי בשמהן אתקראו ולא אתקיימו עד דאנח לון ואצנע לון. וכולם שנחקקו נקראים בשמותיהם ולא נתקיימו עד שעזב אותם והצניע אותם לבתר זימנא דהוה מסתלק בהווא פרסא ואתתקן בתיקונוי. ולאחר מכן היה מתעלה בגבול ההוא ונתתקן בתקוניו.

(אד"ר קל"ה ע"א) תאנא בצניעותא דספרא עתיקא דעתיקין. למדנו בספרא דצניעותא עתיקא דעתיקין דהיינו הכתר עד לא זמין תיקוני באני מלכין ומשעיר מלכין ולא הוה מתקיימין. עד שלא הזמין ולא תיקן את פרצופי האצילות היה בונה מלכים ומשער שיעור המלכים ולא היו מתקיימים עד דאנח לון ואצנע לון לבתר זמנא. עד שעזב אותם והצניע אותם לזמן אחר הה"ד ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום. זה שכתוב "ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום" באתר דכל דינין קיימין תמן. פירוש "ארץ אדום" מקום שכל הדינים נמצאים שם וכלהו לא אתקיימו עד דרישא חיורא עתיקא דעתיקין איתתקן. וכולם לא נתקיימו עד שראש הלבן עתיק העתיקים נתתקן היינו גולגלתא דאריך אנפין שהוא הכתר של הכתר כד איתתקן, תקין כל תיקונין דלתתא, תקין כל תיקונין דעילאה. כשנתתקן במבנה של ג' קוין, תקן כל התקונים שלמטה ותקן כל התקונים של מעלה מהכא אוליפנא כל רישא דעמא דלא איתתקן הוא בקדמיתא לית עמא מתתקנין. ומכאן למדנו כל מנהיג עם שלא נתתקן תחילה אין עמו מתתקנים ואי איהו מתתקן כלהו מתתקנין ואם הוא מתתקן כולם מתתקנים ואי איהו לא מתתקן בקדמיתא לא יכלין עמא לאיתתקנא ביה. ואם הוא אינו מתתקן

עצמו תחילה אין העם יכולים להתנתק מנלן? מעתיק יומין. מאין לנו זה? מעתיק יומין שהוא הכתר דעד לא אתתקן הוא בתיקוניו, לא אתקיימו כל אינון דבעא לתקנא וכולהו עלמין אתחרבו. שכל עוד שהוא לא נתתקן בתקוניו לא נתתקן כל אלו שצריכים להתנתק וכל העולמות נחרבו. (אד"ר קמ"ב ע"א) חסד ימינא, ובורא שמאלא אתבסם דא בדא ואיקרי אדם כליל מתרין סטרוי. חסד ימין גבורה שמאל נמתקת הגבורה בחסד, דהיינו חוה שהיא גבורה נמתקה בחסד שהוא אדם ונקראו יחדו בשם "אדם" הכלול מב' צדדים חו"ג ובל"ן כך בכולהו כתרין. ומשום זה בכל הספירות (יש ימין ושמאל, חו"ג) עד לא זמין תיקוני מלכא עתיקא דעתיקין חרב עלמין ובנא עלמין. בטרם שהוכנו תקוני המלך היה עתיק דעתיקין, שהוא הכתר, מחריב עולמות ובונה עולמות ואתתקן תיקוניו לאתקיימא ההוא נוקבא ולא אתבסמא. ומתקן תקונים לקיים את אותה הנוקבא ולהמתיקה ולא אתקיימו עד דנחית חסד עילאה ואתקיימו ואתבסמו תיקוני נוקבא בהא אמה מקרי חסד. ולא נתקיימה עד שירד החסד העליון ונתקיימו ונמתקו תקוני הנוקבא ביסוד הזה שנקרא חסד ה"ד ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום. זה שכתוב "ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום" אתר דכל דינין משתכחין תמן ואינון תיקוני אתתא. הוא המקום אשר כל הדינים נמצאים שם ואלו תקוני האשה אשר היו לא כתיב אלא אשר מלכו דלא אתבסם עד דאיתתקן כולא ונפק חסד. ולא כתוב אשר היו, אלא אשר מלכו שלא נמתקו עד שהתקין הכל ויצא החסד הזה שהוא עטרת היסוד ששם נגלה החכמה ה"ד וימת וימת דלא אתקיימו ולא אתבסמו דינא בדינא. וזה שכתוב וימת, וימת בכל המלכים כי לא נתקיימו ולא נמתקו להיותם דין בדין.⁴⁰¹

וימלך באדום בלע בן בעור וישם עירו דנהבה:

לו, לב

וימלך באדום מקום הדין, בלע בן בעור כד"א (ישעיה כה, ח) בלע המות. והוא בלעם בן בעור והבן זה. עירו מקום אצילותו דנהבה כלומר דין הבה. ולא נתקיים בו העולם כי לא היה בו שלמות האדם העליון ותקונו:

ספר הזוהר (אד"ר קל"ה ע"א) וימלך באדום בהאי יקירא הוא אתר דכל דינין מתקטרין תמן ותליין מתמן. "וימלך באדום" הוא סוד יקר, הוא מקום שכל הדינים נקשרים שם ותלויים משם דהיינו בינה בלע בן בעור תנא הוא זירת דינא תקיפא דתקיפין דבלינה מתקטרין אלף אלפין מארי דיבבא ויללא. "בלע בן בעור" (הוא המלך הראשון הוא סוד הדעת) למדנו שהוא גזרת דין הקשה שבקשים, כי כל המלכים דין קשה והוא הקשה שבכולם, שעל ידו מתקשרים אלף אלפים בעלי יבבה ויללה שהם כל השבעה מלכים מהם קו ימין יבבה ומהם קו שמאל יללה. דנהבה, מאי דנהבה? כלומר דין הב כד"א לעלוקה שתי בנות הב. "ושם עירו דנהבה" מהו דנהבה? כלומר חלק התיבה לשניים: דין הבה דהיינו דין שזו הבינה הביאה את השבעה מלכין. ומנין שהבה פירוש הבאה? כמאמר (משלי ל, טו) לעלוקה שתי בנות הב. עלוקה זו גיהנם והיא אומרת הב לי רשעים וכיון דסליק לאתישבא לא קאים ולא הוה יכיל למיקם. כיון שמלך הדעת עלה להתיישב בכלי הדעת ולא היה יכול לעמוד בה כי האור היה גדול מהכלי, נשבר הכלי וזהו וימת בלע. מאי טעמא למה מת בלע משום דאדם לא איתקן משום שאדם שהוא ספירת התפארת לא נתקן בג' קוים וי"ס וכעת יש לו רק כלי המלכות והאורות יוצאין בקומה שלימה של עשר ספירות דתיקונא דאדם בדיוקניה משום שתקון אדם בצורתו דהיינו בכלים ואורות כליל כלא הרי שהוא כולל הכל, כולל כל העולמות הספירות והאורות ויכיל כלא לאתישבא ביה. והכל יכול להתיישב בו. ברם כעת

⁴⁰¹ כתב הרב המקובל כבוד הרב יהודה פת'יה זללה"ה בביאורו "מנחת יהודה" על האדרות שצריך לדעת שהיו מלכים כאלה בגשמייות וזה היה באותם מאתיים ועשר שנים שהיו ישראל במצרים. הרשב"י מגלה לנו שיש רמזים עמוקים נוספים ומפרש את הפסוקים על תקופה שקדמה לבריאת העולם וכל זה היה מהלך רוחני של בריאת עולמות שנחרבו עד שיצא אור חדש ממצח של הכתר ותיקן את שברי המלכים ונמתקו, ויצא עולם חדש הנקרא עולם התיקון ובו עולמות אצילות ב"ע.

לאדם זה יש רק כלי המלכות **וּבַיִן דְּתִיקוּנָא דְאָדָם דָּא לֹא אִשְׁתַּכַּח לֹא יָכִילוּ לְמִיקָם וּלְאִתִּישְׁבָּא וְאִתְבַּטְלוּ**. ומשום שתקון זה של האדם בכלים ואורות לא נמצא כי העולם היה "תחזות חד סמכא" כלומר לא היתה התכללות של הו"ק שהם אדם, לא יכלו ז' המלכים לעמוד ולהתיישב והתבטלו **וְאִתְבַּטְלוּ סְלָקָא דְעֵתָךְ? וְהָא כּוֹלְהוּ בְּאָדָם אִתְכַּלִּילָן**. וכי יעלה על דעתך שהתבטלו לגמרי? והרי כולם נכללו שוב באדם העליון בעת התיקון! הרי שלא התבטלו! **אַלֵּא אִתְבַּטְלוּ וְאִסְתַּלְקוּ מֵהוּא תִיקוּנָא עַד דִּיִּתִי דִּיקוּנָא דְאָדָם**. אלא שנתבטלו ונסתלקו מאותו התקון של חד סמכא עד שיבוא תקון האדם, שהוא שם מ"ה החדש, מ"ה גימ' אדם. **וְכַד אַתָּא הָאִי דִּיקוּנָא אִתְלַפּוּ כְּלָהוּ וְאִתְחַזְרוּ לְקִיּוּמָא אֹחֲרָא**. וכשבאה צורת האדם הזה נחקקו כולם וחזרו לקיום אחד, דהיינו לקומת אדם מתוקנת בג' קוין ה' אורות שנכללו זב"ז (הפך מחד סמכא) וזה מ"ש וכלו השמים והארץ תרגם אונקלוס ואשתכללו. **מִנְהוֹן אִיתְבַּסְמוּ וּמִנְהוֹן אִתְבַּסְמוּ וְלֹא אִתְבַּסְמוּ וּמִנְהוֹן לֹא אִתְבַּסְמוּ כָּלֵל**. חלק מהם התבשמו דהיינו נתקנו בכלים ואורות, חלק מהם לא התבשמו, והם נבררים בכל דור ודור עד ביאת משיח צדקנו. ועדיין קשה לו: **וְאִי תִימָא וְהִכְתִּיב וִימַת דְּאִתְבַּטְלוּ לְמִרְיָא**. ואם תאמר הרי כתוב "וימת" משמע שנתבטלו לגמרי? **לֹא הִכִּי הוּא, אֲלֵא כָּל מָאן דְּנִחִית מִדְּרָא קִדְמָא דְהוּא בִּיה קָרִי בִּיה מִיתָה**. ומשיב, אין הדבר כן. אלא דע לך כל מי שיורד ממדרגה הראשונה שהיה בה, נחשבת לו הירידה למיתה, הראיה **כְּדִ"א וִימַת מֶלֶךְ מִצְרַיִם דְּנִחַת מִדְּרָא דְהוּא בִּיה**. כמו שנאמר (שמות ב, כג) "וימת מלך מצרים", שפירושו שירד ממדרגתו הקודמת שהיה עומד בה. ולזה כיוונו רז"ל (שמו"ר א, לד) שאמרו שנצטרע ומצורע חשוב כמת.

מכאן יש להבין כי מה שאמרו רז"ל בבראשית רבא (קה"ר ג, יד) בונה עולמות ומחריבן, לאו דווקא מחריבן? אלא כאילו מעמידן לצד אחד עד תיקון פרצוף האדם העליון שנכללו בו מדת הרחמים עם מדת הדין. וענין המיתה הוא רמז לעולם ההוא שנחרב מפני אש יי' כד"א (שמות יז, ג) להמית אותי ואת בני ואת מקני בצמא⁴⁰² היובש מורה על דין והבן זה מאד.

והמלך האחר שמו יובב שהוא הוד בן זרח מלשון יבבא. ואמר בן זרח כי אצילותו ממדת יום תפארת הרמוז ממזרח. והיה מבצרה כד"א (ישעיה לד, ו) כי זבח ליי' בבצרה מלשון השחתה ובצירה. ואל תתמה באמרו במלך השלישי מארץ התימני כי תימן זה דרום מידת החסד הנקרא אברהם כי ידעת כי השכינה בתו של אברהם אבינו ע"ה:

וִימַת זִשְׁמֵי וַיִּמְלֹךְ תַּזְזִיתִי הָרֹד בֶּן בְּרֹד הַמִּכָּה אֶת מִדִּין בְּשִׁדָּה מוֹאֵב וְשֵׁם עִירוֹ עֵוִית:

לו, לה

בן בדד. כמו (ויקרא יג, מז) "ישב בדד" ועל כן הכה את מדין בשדה שנהרג בו הבל שהוא ההפך משדה של תפוזים. ועירו עוית כמו שאמרו רז"ל על הס"מ (ב"ב ט"ז ע"א) יורד ומתעה וכו':

וִימַת שִׁמְכָה וַיִּמְלֹךְ תַּזְזִיתִי שְׂאוֹל מִרְזוּבוֹת הַגִּהֲוֹר:

לו, לו

הנהר הזה אינו מקום המים העליונים כי לא נרמזה מדת חסד עד המלך האחרון, רק הרמז לבינה כד"א (בראשית ב, י) "ונהר יוצא מעדן". וכן מוכיח מלת רחובות כד"א (משלי א, כ) "ברחובות תתן קולה" והרמז לחמשים שעריה הנקראים רחובות.

ספר הזוהר (אד"ר קמ"ב ע"א) **וְאִי תִימָא אִי הִכִּי דְדִינָא כְּלָהוּ וְהִכְתִּיב מִרְחֻבוֹת הַנְּהָר**. ואם תאמר אם כן שהם כולם דינים והרי כתוב "וימלך תחזיתי שאול מרחובות הנהר" **וְהָאִי לֹא אִתְחַזִּי דִינָא תִנָּא כְּלָהוּ דִינָא בְּרִ מַחַד דְּאִתְקִיִּים בְּתִרְאָה**. ולא נראה שיהיה דין כי למדנו שכולם דין חוץ מאחד

⁴⁰² צמא רומז על דין ויובש. וברמז: שמו של מלאך ס"מ גימ' צמא.

שהוא המלך האחרון שנתקיים והאי שאול מרחובות הנהר דא הוא חד סטרא דאתפשט ונפיק מרחובות הנהר. ואותו שאול מרחובות הנהר הוא צד אחד שנתפשט ויצא מרחובות הנהר דדא היא בינה דמתפתחן מינה חמשין תרעי לשית סטרי עלמא דנהרין ובוצינין. שזו היא הבינה שמתפתחים ממנה חמישים שערים לשש צדדי העולם שהם הר"ק ומאירים ובווערים בו הדא הוא דאמרינן שאול מרחובות הנהר. זה שאמרנו שאול מרחובות הנהר. והנה על המלכים הראשונים שמתו רמז הכתוב (תהלים מז) כי הנה המלכים נועדו עברו יחדו וגו'. המה ראו כן תמהו נבהלו נחפזו רעדה אחזתם וגו'. ועל האחרון רמז באמרו כאשר שמענו כן ראינו בעיר יי צבאות וגו' (תהלים מז) :

ספר הזוהר (אד"ז רצ"ב ע"א) וימת. וימת עברו יחדו נבהלו נחפזו דלא אתקיימו באתרייהו. נאמר על המלכים "וימת", פירוש "וימת" שמתו כל המלכים שנאמר (תהלים מז) עברו יחדו נבהלו נחפזו משום שלא נתקיימו במקומם [ב]ין דתיקונין דמלכא לא איתתקנו. משום שעוד לא נתתקנו התקונים של המלך וקרתא קדישא לא אזדמן. והעיר הקדושה דהיינו המלכות הנקראת "עיר יי" לא נתקנה הה"ד כאשר שמענו, כולו לא אתקיימו והאי אתקיימת. זה שכתוב כאשר שמענו כי כולם לא נתקיימו והמלכות נתקיימה.

וַיָּמָת בְּעַל זֶזֶן בֶּן עֶכְבֹּר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הָדָר וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוֹ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהִיטְבָּאֵל
בֵּת מִטְרָד בֵּת מִי זָהָב:

לו, לט

ושם המלך הזה האחרון לא מת ובו נכללו כל הראשונים ובא עם בת זוגו. והנה הדר כמו פרי עץ הדר ובת זוגו היא מהיטבאל בת מטרד הרמז למדת הדין של מעלה בינה הטורדת האדם ומענישו כי עיקר קבלתה ממנו. ענין אחר מטרד רמז לחכמה עליונה. ונקראת כך כי הכל נטרדים מהשגתה שנאמר (איוב כח, ז) נתיב לא ידעו עיט. והרמז לשלשים ושתים נתיבות של החכמה העליונה. בת מי זהב הרמז לזרועות עולם חסד (מים) וגבורה (זהב) שהם סוד המים העליונים. והאש הגדולה הנקראת זהב. ותפש סדר הבנין מלמעלה למטה אף כי לפי הקבלה הוא להפך. ומלת פעו מלשון כיולדה אפעה (ישעיה מב, יד) ובלשון רבותינו זכרונם לברכה (סוכה לא ע"א) פעיתא דא :

ספר הזוהר (אד"ר קמ"ב ע"א) וימלוך תחתיו הדר, מאי הדר דא חסד עילאה. "וימלוך תחתיו הדר" מהו הדר? הוא חסד עליון ושם עירו פעו כדקא פעי בר נש וזכי לרוח קדישא. "ושם עירו פעו" היינו שעל ידו פועה אדם שזוכה לרוח הקודש ושם אשתו מהיטבאל. בכאן אתבסמו דא בדא ואקרי אשתו "ושם אשתו מהיטבאל" כאן נמתקו זה בזה והמלכות נקראת אשתו מה דלא כתיב בכולו מה שלא נזכר בשאר המלכים מהיטבאל אתבסמותא דא בדא. שם מהיטבאל מורה על התבשמות הגבורה בחסד כי יש בשם אותיות מ"ה המורים על חסד ושאר האותיות גימ' ב"ן המורים על גבורות בת מטרד תיקונין דמסטר [בורה]. "בת מטרד" על שם התקונים שבה מצד הגבורה. כי שם מטרד מורה שהיא נבנית מבורי המלכים שמתו ונטרדו ממלכותם בת מי זהב אתבסמו ואתכללו דא בדא מי זהב רחמי ודינא בת מי זהב היינו שנמתקו ונתכללו זה בזה, "מי" אלו חסדים ו"זהב" אלו דינים. על כן אתדבקת איתתא בדכורא. על כן נתדבקה האשה שהיא דין בזכר שהוא רחמים.

עוד שם (אד"ז רצ"ב ע"א) וימלוך תחתיו הדר. הדר ודאי כד"א פרי עץ הדר. וימלוך תחתיו הדר הדר ודאי היינו יסוד שנקרא עץ הדר כמו שכתוב פרי עץ הדר ושם אשתו מהיטבאל, כד"א כפות תמרים וכתוב צדיק כתמר יפריח. דאיהי זכר ונוקבא. ושם אשתו מהיטבאל כמו שכתוב "כפות תמרים" שהוא היסוד הנקרא טוב ונקרא צדיק, מטעם שכתוב "צדיק כתמר יפריח" שהתמר צריך זכר ונקבה על מנת לפרוח האי איקרי בת מטרד בת מהווא אתרא דמתטרדין כלא לאתדבקא

ואיקרי אב ואשתו נקראת בת מטרד בת מאותו המקום שהכל טרודים להשיג שזו החכמה העליונה והיא הנקראת אב⁴⁰³ **וכתיב לא ידע אנוש ערכה** ו'. וכתוב "לא ידע אנוש ערכה ולא תמצא בארץ החיים". **דבר אחר, בת מאמא, דמסטרעה מתאחדין דינין, דטרדין לכולא.** דבר אחר, דהיינו פירוש אחר למ"ש "בת מטרד" והיינו בת מהבינה הנקראת "מטרד" כי שמצדה (מנו"ה דבינה) מתעוררים דינים המטרידים ומענישים את הכל **בת מי זהב דינקא בתרין אפין דנהירא בתרי** ווני **בחסד ובדינא.** "בת מי זהב" משום שיונקת משני צדדים המאירים בשני אפנים בחסד ובדין. מים היינו חסד וזהב דין לפי שצבעו נוטה לאדום. **דעד לא איברי עלמא לא הוו מש** חין אפין באפין. שטרם שנברא עולם התיקון, דהיינו בעולם הנקודים, לא היו משגיחים החו"ב פנים בפנים והיו אב"א ובל"ן **כך עלמין קדמאין אתחרבו ועלמין קדמאין בלא תיקונין איתעבידו.** ומשום זה עלמות הראשונים שזה עולם הנקודים, נחרבו, וזו מיתת המלכים, ועולמות הקדמונים שהם שבעת המלכים נעשו בלא תקון אדם דהיינו ג' קוים כלולים **וההוא דלא הוה בתיקונא איקרי זיקין ניצוצים.** ואותם המלכים שלא נתקנו, נקראים זיקים ניצוצים, דהיינו כעין ניצוצי אש **כהאי אומנא מרזפתא כד אכתש אומנא דפרזלא אפיק זיקין לכל עיבר.** כאותו אומן נפח כשמכה בפטיש הברזל מוציא ניצוצות לכל צד **ואינון דנפקין להטין ונהרין ודעכין לאלתר.** ואותן ניצוצות יוצאים לזהטים ומאירים ומתכבים מיד **ואילין איקרון עלמין קדמאין.** ואלו נקראים עולמות הראשונים. דימה אותם הרשב"י לזיקי אש כיון שמלכו ומתו **בל"ן כך אתחרבו** ולכן חרבו כי חו"ב היו אב"א **ולא אתקיימו עד דאיתקון עתיקא קדישא ונפיק אומנא לאומנותיה.** ולא התקיימו עד שנתתקן עתיקא קדישא שהוא הכתר הנקרא אריך אנפין. ויצא האומן לאומנותו הוא הבוצינא דקרדינותא שהוא גבורה היוצאת מהבינה לברר את סיגי המלכים ולקיימם **ועל האי תנינן במתניתא דילן דבוצינא אפיק זיקין ניצוצין לתלת מאה ועשרים עיבר.** ועל זה למדנו בביריתא שלנו שבוצינא דקרדינותא הוציא ניצוצין לזהטים לשלש מאות ועשרים צדדים⁴⁰⁴ **ואינון זיקין עלמין קדמאין איתקריין ומיתו לאלתר.** ואלו הנצוצות נקראים "עולמות קדמונים" והם העולמות שברא הקב"ה והחריבן וזה הוא מ"ש כאן שמתו מיד **לבתר נפק אומנא לאומנותיה ואתתקן בדכר ונוקבא.** ואחר כך יצא האומן לאומנותו, זה בוצינא דקרדינותא, ונתתקן המלך הדר בזכר ונקבה דהיינו מהיטבאל **האי זיקין אתדעכין ומיתו והשתא אתקיים כולא.** ואלו הניצוצות שכבו ומתו בעולם הנקודים, והנה עתה בעולם התיקון נתקיים הכל עד כאן.

והבן מזה המאמר טעם איסור שתי אחיות כי אשה דין ואחותה דין כל זה בחייהן אולם כשמתה אחת נחלש הדין מה שאין כן בשאר העריות שיש בהם טעמים אחרים. ועל כן יש לך לדקדק מאד בספורי התורה שהרי סיפור המלכים נראה פשוט בראיה הראשונה. וכבר העירותיך על זה כי אין הבדל בין פרשה זו ובין פרשת עשרת הדברות ושמע ישראל:

ובספר הזוהר (ואתחנן רס"ה ע"א) **א"ר שמעון אלמלא ידעין בני נשא מלין דאורייתא לינדעו דהא לית מלה או אות באורייתא דלא אית ביה רזין עילאין ויקירין.** אמר רבי שמעון אם היו בני אדם יודעים דברי תורה היו יודעים שאין מלה בתורה או אות בתורה שאין בה סודות עליונים ויקרים.

ואמרו רז"ל (ילקוט דברים יא, תתעג) בפסוק (דברים לב, מז) **כי לא דבר רק הוא מכס דברים שאתם אומרים רק הוא הוא חייכם.** משל למלך שצד צפור ונתנו ביד עבדו אמר לו הוי זהיר בצפור זה לבני אם אבדת לא תאמר צפור באיסר אבדת אלא נפשך. כי הוא חייכם:

⁴⁰³ מסבירים המפרשים א' כתר ב' חכמה.

⁴⁰⁴ ההסבר למספר ש"ך הוא שכל אחד מהמלכים נקרא "אדם". אדם גימ' מ"ה, ז"פ אדם הרי שטו ועם חמש גבורות של הבינה הרי ש"ך. (מתוק מדבש שם).

וישב

לְכוּ וְנִמְכְּרוּ לְשִׁמְעָאֵלִים וְיִדְנוּ אֶל תְּהִי בּוֹ כִּי אֲזִינּוּ בְּשִׁרְנוּ הוּא וַיִּשְׁמָעוּ אֲזִינּוּ:

לז, כז

אמרו רבותינו זכרונם לברכה בפרקי ר' אליעזר (פרק לח) וגם בילמדנו (תנחומא וישב ב') רבי מני אומר ממכרת יוסף לא נתכפרה לישראל עד שמתו שנאמר (ישעיה כב, יד) ונגלה באזני יי צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון. ועל כן תרגם יונתן בן עוזיאל עד תמותון מותא תניינא. וכן תרגם עוד לא אחשה כי אם שלמתי ושלמתי על חיקם (ישעיה סה, ו) ואמסר למותא תניינא ית גוייתהון. וזה יורה שאין פירוש מותא תניינא⁴⁰⁵ מיתת הנפש שאמר גוייתהון. דהיינו שהשבטים יחזרו בגלגול בגוף וימותו כדי לכפר על מכירת יוסף.

ובספר היכלות (ה, ט) אמר רבי ישמעאל אותו היום חמישי בשבת היה כשבאה שמועה קשה מדרך גדול של רומי לומר יתפשו ארבעה אנשים מאבירי ישראל: רבן שמעון בן גמליאל, ורבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול, ורבי יהודה בן בבא, ורבי אלעזר בן דמה.

⁴⁰⁵ כתב כאן הלבוש - מותא תניינא - פירוש כי אי אפשר לתרגם במיתה סתם שהרי כל אדם שווה בה כצדיק כרשע. ולהיות זה אחד מהסודות העמוקים ראיתי להאריך בו קצת ב פירוש בכל מקום כפי אשר ימשוך טבע העניין וכאשר תשיב פירוש אל פירוש אולי יתבאר לך סודו. ותחלה אעריך כאן דרך כלל עניין העונשים וזאת המדה מהגילגול. כבר ידעת כי כל דבר שב לשורשו וזהו דווקא כאשר יזדקק ויתלבן מכל סיג וחללה כאשר היה בתחלה ואז יתדבק אל מקורו ואל דומהו. כגון כסף וסיגים המותכים יחד לעולם לא יהיה אחד מהם בר ונקי מחיבור חברו עד שיצורף בעליל לארץ ואז ישוב כעפר אל הארץ והכסף לכסף. וכן הדבר בגוף ונשמה כאשר השחית האדם את דרכו על הארץ הנה נתבלבלה צורתו והמשיכה רוח ממקום טמא ונכתמה בעונה לכך אינה ראויה לשוב למקום מחצבה ושרשה כי כסתה פניה והעלתה חלודה וצריך שתימסר ביד מי שהמשיכה עליה כעניין שאמרו יורד ומסטיין עולה ומקטרט נוטל רשות ונוטל נשמה וינקום ממנה כפי מה שהמשיכה ממנו עליה ובה תתלבן ותצורף במעבה האדמה באש לא נופח, ואזי אחר ליבונה תשוב לשרשה שהוא גי'ע של מטה שמשם לקחה מלבוש שהוא הגויה הרוחנית ומוזה הגי'ע של מעלה רוח עליונית ומרוח אל רוח עד שתשאב מן האצילות אשר משם מחצבה ותזכה לעלות ולחזות בנועם יי ולבקר בהיכלו בתוספות גדולה מאשר היו לה תחלה קודם שבאה בזה העולם השפל במעט מעשים הטובים שעשתה בעולם וכפי רבויים תרבה גדולתו וטובותה, ולפעמים תצא דינה על פי מלאך המליץ עליה סניגורים שתצא מתוקף הצער של אותו גיהנם ותחזור לימי עלומיה ותלבש בטהרה הראויה לה ותזכך בזה העולם ע"י יסורין, או להרווחה דמילתא אולי תשוב ותפעול פעולות טובות שתיפדה בהם מבאר שחת ולא תראה עוד עמל ויגון. וזה היה מחסדי השי"י שלא תדח נפש וזהו הנקרא סוד הגילגול לחכמה הקבלה. וחכמי התלמוד קראוהו סוד העיבור והכל אחד לפעמים התגלגל ע"י יבם או קרוב או ע"י רחוק כגון ע"י צדיק שאינו צריך ליבום ומת בלא בנים ונתייבמה אשתו כדלקמן בדף ע"א ע"ב. וי"א כי לפעמים יצא מיושר דינו לפי מעשיו הראשונים שיתגלגל לנקמה ממנו ויבא בממזר או בנתיין או בגוי גמור וי"א אפילו בבהמה טהורה או טמאה חיה ועוף ושרצים וי"א אף בד' יסודות ובצמחים ובמקורים, הכל לפי המשכו אחר מדריגות החיצוניות הטמאים. אמנם אלו הם דעות רחוקות כי אפילו הד' יסודות אשר איברי אדם נבראו מהם הם שמורים ואינם משתנים לדבר פחות מהם שיאבדו מטבעם וסגולתם כ"ש הנשמה אשר נופחה מאפי השי"י כמו שפירשתי למעלה בדף מ' ע"א. ויש מי שיתקן עצמו בזה ויבטל ממנו הכחות ההם ונטהר מטומאתו. ויש מי שיוסיף על חטאתו פשע להשמידו עדי עד ועם זה הכל צפוי והרשות נתונה כי אף אם בא לפי מעשיו בגוי עז פנים משחית ומחבל הנה מצד בחירתו אפשר שחזור ומתקן בצד מה ראוי שיתגלגל פעם אחרת במציאות יותר קרוב אל הקדש והוא מחסידי אומות העולם ואח"כ יזדכך פעם אחרת לבא אל הקהל לאחר שנתגייר ע"י הגילגול עד שישבו לשורשו אם בנקיון גיהנם אם בנקיון גילגול. ולפעמים יתגלגל על שלא הניח מזרעו אחריו ואם בשביל שהוא חסר אבר אחד כי זה היה לו לאיזה עון קדום שחטא בהיותו קודם בגוף אחר שחטא באותו אבר, ועתה הנה לא יכול להשלים כל תמונה העליונה ויצטרך גילגול שני להשלים הפגימה והחסרון ההוא ולהעמיד דמותו בתמונה העליונה. זהו מה שהעליתי מספר התמונה ומשאר ספרי המקובלים. ואל יקשה בעיני אדם, רצה לומר, שתאמר כיון שהוא יודע קודם גילגולו שיוסיף פשע, למה יתן לגלגלו? כי דבר זה שאל משה וכו'. איך ימצא חלקים אלו ממחשבת תמים דעים, כי עוד כהנה מחלוקי הגילגול. וכבר מרע"ה שאל זה ולא הודיעוהו כדלקמן בדף ע' ע"א. ואחר שהעניין מקובל באומותינו ולא בא מופת על סותרו, וזכור כמה פעמים בספר הבהיר והזהר ושאר ספרים נשתדל לקיימו ולא נהרהר עליו כי הדבר הקשה ממנו הוא מקוצר שכלינו מפני הענן המבדיל שהוא החומר המחליש ראותינו אף כי בהיר הוא בשחקים. עוד קבלתי ומצאתי אחר כך, כי יש אומרים כי סוד העיבור אינו מדרך סוד הגילגול אלא הוא במי שנשמתו זכה וטהורה ונתעבר פעם אחרת להשיג במעשיו איזה גדולה יתירה המוכנת לו או לצורך אחרים שראוי להישירם הוא או להצילם ולהגן עליהם, ואומרים כי זה העניין היה במשה רבינו ע"ה כי נשמת שת היתה זכה ובהירה ונתעברה במשה בשביל ישראל לתת להם התורה על ידו ולהגן עליהם בעדו, וזהו ויתעבר יי בי למענכם. ואומר במדרש כאשר עברה וכן העיבור מלשון עובר שכלו חדשיו ויצא מוכן וגמור, כן הנשמה היתה מוכנת וגמורה ולא היתה צריכה לגילגול רק למען ישראל ולהגן עליהם. וזהו שאמרו רד מגדולתך כי שיחת עמך, כלום ניתן לך גדולה אלא בשבילם כיון שקילקלו שוב אין צורך בך, וכן העניין במשיח, אכן נראה כי אין דעת הרב בזה רק כמו שפירשתי למעלה שהוא הוא, ר"ל סוד העבור הוא סוד הגילגול:

ושמונת אלפים תלמידי חכמים מירושלם פדיון שלהם. וכיון שראה רבי נחוניא בן הקנה גזירה זו עמד והורידני למרכבה בשם המפורש ובקשתי משר הפנים זה מלאך מטט' לברר מה טיב הגזירה ואמר לי עשרה כתבו ב"ד של מעלה ונמנו לסמאל שרה של רומי לומר, לך והכחד מאבירי ישראל כל נתח טוב ירך וכתף, להשלים גזירה (שמות כא, טז) וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת. ושמורה לו להנקם ממנו עד שיגיע (ישעיה כד, כא) יפקוד יי' על צבא המרום במרום שנשחט ומוטל הוא וכל שרי מלכותיו במרום כגדיים וכבשים של יום הכפורים. ואל תתמה על שנאמר בראובן ומותא תנינא לא ימות כי לשם כיון במעשה בלחה. אעפ"י שיש לתמוה כי הוא לא פשע במכירתו. ויש אומרים הפך כי עונש ראובן היה על חטא בלחה לא על יוסף וכן מוכיח פסוק (בראשית מט, ד) פחז כמים אל תותר והבן זה שאמר את אשר יקרא אתכם באחרית הימים.

ואני תמיה על מה שמצאתי בליקוטי הרב רבי אליעזר ז"ל בזה הלשון: כל מה שאירע ליוסף בו לקו עשרה הרוגי מלוכה ושמות עשרה שבטים שמכרו את יוסף עולין כשמות עשרה הרוגי מלוכה עכ"ל ז"ל. ולא עלה לידי החשבון הזה רק אם נכתוב רבי חנניה בן תרדיין בשני יודין ויהיו העשרה הנזכרים: רבן שמעון ורבי ישמעאל ורבי עקיבה ורבי חנניה בן תרדיין ורבי טרפון ורבי יהודה בן בבא ורבי אלעזר בן שמוע ורבי ישבב הסופר ורבי יהודא הנחתום ורבי חוצפית התורגמן סך שמותם בגימטריא אלפים ושמנה מאות וחמשים ושמנה. וכן עולה סכום שמות השבטים עם זבולן בוי"ו אחד לבד יוסף ובנימין.

מדרש רות (ז"ח) רבי יודאי הוה קאי קמיה דרבי עזריה בר סימאי אמר ליה צדיקים דאזדמן לון חובה מאינן כריתות דאורייתא וחיישי תשובה ומיתו מיתה מכפר עליהו או לא? רבי יודאי היה לפני רבי עזריה בר סימאי ושאל אותו, צדיקים שחטאו בעבירת כרת כגון חמץ בפסח וחזרו בתשובה ומתו האם המיתה מכפרת עליהם או לא? **אמר ליה אין, ולזמנין דאתענשו בהווא עלמא ואתכפר להו.** אמר לו כן שהמיתה מכפרת. ולפעמים הם נענשים בעולם הזה ונתכפר להם חמא אנפוי ירוקין אמר ליה אמאי מה דתימא דאורייתא היא דלא מקבלה טומאה. ראה שפניו של רבי יודאי ירוקים אמר לו אמור מה שתאמר כי התורה אינה מקבלת טומאה **כדכתיב הלא כה דברי כאש נאם ה'.** שכתוב (ירמיה כג, כט) "הלא כה דברי כאש נאם יי' ואמרו חז"ל (ברכות כב ע"א) מה אש אינה מקבלת טומאה אף דברי תורה אינם מקבלים טומאה. **כפי הרהורין רטישין דבלבך.** כפי הרהורים מכים בלבך **אמר סוד ה' ליראיו עשרה סבי קטולי מלכות אתענשו על מכירת יוסף.** אמר רבי יודאי "סוד יי' ליראיו" ואם כן אמור לי עשרה הרוגי מלכות נענשו על מכירת יוסף האם לא נתכפר לשבטים במיתתן **אמר ליה רבי עקיבא לית ליה זכות אבות.** אמר לו רבי עקיבא שהיה אחד מעשרה הרוגי מלכות אין לו זכות אבות שיצא מגרים והרי הוא לא מעשרת השבטים **אמר ומבני יששכר יודעי בינה לעתים.** אמר לו רבי עזריה עשרה הרוגי מלכות יצאו מיששכר "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים". **פתח ואמר ויבא יעקב מן השדה בערב ותצא לאה לקראתו ותאמר אלי תבא כי שכר שכרתיך.** פתח ואמר "ויבא יעקב" וכו' **שכר השתא שכרתיך לבתר זימנא.** שכר עתה, שכרתיך אחר זמן **יששכר יש השתא שכר לבתר זמנא וקנו למלכות שמים.** "יששכר" יש כעת שכר לאחר זמן יהיו למלכות שמים **ופין דלהון ישתארו בדוכתייהו בהאי עלמא וכלא איתהדר כמלקדמין.** והגופות שלהם ישארו במקומם בעולם הזה והכל חוזר כבתחילה **איש אשר כבדכו ברך אותם כתיב.** "איש אשר כבדכו ברך אותם" כתוב. **נפל על אנפוי רבי יודאי ואדמוך** נפל רבי יודאי ונרדם **אחמו ליה בחלמיה האי קרא** הראו לו בחלום פסוק זה **אל תתן את פיך לחטיא את בשרך, נכנסת סתום.** שנכנסת בעניין עשרה הרוגי מלכות סתום פיך **מהווא יומא לא משתעי בהאי.** מאותו היום לא דיבר בעניין זה **אמר מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיך יחסיון בצל כנפיך.** והיה אומר "מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיך יחסיון" **בצל כנפיך ממש**

ולית למשתעי בל דלהון דהא חסד ה' בכולא אשתכח. ואין לדבר מבניו הם הנשמות החוסות בצל כנפיו כי חסד ה' בכל נמצא.

מכאן נראה לי להוכיח ממה שאמר מאינון כריתות וכו' שאין מדה זו נוהגת באנשים שצריכין למירוק מחמת עון רק בעונות חמורים כגון חייבים כריתות וכיוצא בהן כי מן השאר נפרעין ממנו בזה העולם או מתכפר במיתה או נפרעין ממנו אחרי מותו כרמוז כאן, אך בעבירות המונעין ממנו השלימות כענף הנכרת משורשו צריך למירוק הנזכר דהיינו גלגול כענין שנאמר (איוב לד, כד) ירוע כבירים לא חקר ויעמד אחרים תחתם. ובזה יתיישב מה שהוקשה לי על סוד העיבור קושיא חזקה צריך אתה להתבונן עליה כי אחרי שהשם יתעלה עשה זה לבלתי ידח ממנו נדח, מדוע לא הענישו בענין אחר רק בזה דהיינו גלגול ושמא יוסיף על חטאתו פשע ויאבדו הטובות הראשונות?! וזה מיושב לדעתנו כי יש עונות חמורות שלא יתכפרו בענין אחר. וכן מוכיח הפסוק שאומר אם יכופר העון הזה. משמע לשאר עבירות הקלות אינו צריך מותא תניינא. ומעתה תבין מאמר רבותינו זכרונם לברכה (מנחות כט ע"ב) על רבי עקיבא שתוק כך עלה במחשבה לפני בסוד הגלגול.

ועוד אמרו רבותינו זכרונם לברכה אמר רבי יהודה ברבי שלום אין אתה מוצא שנקרא צדיק רק שנים שעמדו בעולם נח ויוסף ששניהם היו בחינת יסוד. נח שנאמר (בראשית ו, ט) נח איש צדיק. יוסף שנאמר (עמוס ב, ו) על מכרם בכסף צדיק.

וטעם "ויאמר האיש נסעו מזה" יודע לך בסוד "זה אלי" וכבר רמזתיו בסוד "וזה שער השמים". פירוש "זה" היינו היסוד והאיש רמז ליוסף נסעו ממנו האחים. וכן זה אלי היסוד הוא כלולות התפארת הנקרא אלי. וכן זה שער השמים כי התפארת נקרא שמים והיסוד שער אלי. והיינו דאמרינן אבינו שבשמים והבן.

וטעם "וימאן להתנחם" הוא בודעו כי שלשה האבות שהם חג"ת וי"ב שבטים שהם המלכות הם דוגמא של מעלה נתיירא פן בהסתר הבנין של מטה יפגום של מעלה:

וַיֹּאמֶר יְהוָה לְאוֹנָן בֶּא אֶל אִשְׁתְּ אוֹזִיָּה וַיִּבֶם אֶתְּהָ וְהָקֵם זֶרַע לְאוֹזִיָּה:

לח, ח

צריך אתה להתבונן במה שרמזתי לך למעלה בענין המילה כי הבורא יתעלה נתן בתוכנו האבר הזה שהוא אבר המילה שזו ספירת היסוד רשום בבשרנו בחותם אמת כי אמת זו התפארת והיא חזותמת את חזותמה ביסוד שהוא סוד המילה כפי מה שרמזנו למעלה. ובסוד זה נכנס אדם בסוד האמונה כי האמונה זו המלכות ובגשמיות זו האיש. והוא יתעלה רוצה שלא יהיה הפסק למקור זה כי הוא סוד דוגמת הנהר אשר לא יכזבו מימיו ואין הפסק למקורו. וכל המפסיק מקור זה מלמטה שנמנע מלהוליד בנים כביכול כמו שמתיש כח של מעלה נגרם בעטיו נזק למעלה כי זה לעומת זה ברא יי' באין חובש ונהר יחרב ויבש (איוב יד, יא) הואיל והאדם עומד למטה בסוד דוגמא עליונה. ומי שמקורו מש מעשות פרי אין לו תקנה לעולם כגון אותו שלא רצה לקחת אשה, ואותו שהשתדל ולקח ולא יכול ובא גואלו וגאל וגומר כי קודם לכן דהיינו אם לא הביא ילדים לעולם אינו נכנס בפלטרין של מלך. אין מכניסין אותו לתוך גן עדן ונפסק מאותה תמונה הכוללת כל התמונות דהיינו המלכות לא קולטת אותו והיא הנקראת צרור החיים. ראה צרור גימ' מלכות. ואינה נכללת במקום ששאר נשמות נכללות זה צרור החיים כי נכרת דמותו משם כד"א (ויקרא כב, ג) ונכרתה הנפש ההיא מלפני דהיינו המלכות שהיא לפני התפארת רק מזמין לו הקב"ה מקום מוכן בגן עדן בחוץ לפי מעשיו עד בוא חליפתו.

ומן הנראה מכוונת הרב ז"ל כי הצריכין למדה זו לא יבואו בה עד אחר שנים עשר חדש למיתתן וזהו מאמרם שלאחר י"ב חדש בזמן הנה נמסרות לדומה ואין להם

מנוחה. אמנם יש חולקין בזה כי אולי יבא גואלו ויגאלנו מיד כמו שארמוז בפסוק לא תלין נבלתו על העץ. והנה בבוא גואלו הקרוב אליו תבנה ותכונן כמקדם וישוב לימי עלומיו זהו סוד והיה לך למשיב נפש (רות ד, טו) :

ובספר הזוהר (אדר קמ"ג ע"ב) אמרו תנינן מאן דאפיק רמיה מהאי עלמא מכללא דאדם. למדנו מי שמוציא עצמו בעולם הזה מכלל אדם דהיינו שלא נשא אשה לבתר כד נפיק מהאי עלמא לא עייל לכללא לעלמא דאתי דאיקרי ופא קדישא. לאחור כשיצא מהעולם הזה אינו נכנס בכלל אדם, שזה זכר ונקבה העליונים שהם תפארת ומלכות, הנקראים גוף קדוש אלא באינון דלא איקרון אדם ונפקין מכללא ז' ופא. אלא באלו החיצונים שאינם נקראים אדם ושיצאו מכלל הגוף הקדוש הנ"ל. וזהו רמז (דברים כה, ו) "ולא ימחה שמו מישראל" והרמז לישראל סבא. וצריך שיתכווננו שניהם היבם והיבמה להמשיך רוח המת שהיתה בחיקה של היבמה להאסף בטיפה ההיא וישוב לימי עלומיו דהיינו שיוולד מחדש בגוף חדש. וסוד הענין (איוב לד, יד) אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסוף. כי הכוונה והרעיון מושך הרוח בהמציא לו מקום בסוד כוונת התפלה. ודבר זה נשאל לחכמים גדולים⁴⁰⁶ והשיבו פסוק פרא לימוד מדבר באות נפשה שאפה רוח (ירמיה ב, כד). ודע כי זה סוד מן הסודות הגדולים אשר בתורה הזהירו עליו מאד חכמי הקבלה לבלתי יכשל בו וישמר בו מן הטעות. וגם רז"ל אמרו בסוף כתובות השביע הקב"ה את ישראל שלא יגלו סוד העיבור ועליו נבנה ספר איוב בסוד צדיק ורע לו רשע וטוב לו :

ספר הבהיר (קפד) מאי טעמא אמרינן "אשר קדשנו במצוותיו וצונו" ולא אמרינן אשר קדשנו וצויתנו? הרי הברכה פותחת בלשון נוכח "אתה" ומדוע ממשיכה בלשון נסתר? מלמד שחי העולמים היסוד כלולים בו כל המצוות רמ"ח מצוות עשה ושס"ה ל"ת והם דמות אדם העליון שה"ס התפארת וברחמי עליו נתנם לנו בצורת מצוות כדי לקדשנו בהם כדי שנקיימם ונזכה בהם לחיי העולם הבא ואולי נזכה לחיי העולם הבא שהיא הבינה. דהיינו ע"י קיום תורה מצוות זוכים להיות קשורים לתפארת שממנה עולים לבינה שהיא הנקראת העולם הבא. מאי טעמא? כי בשעה שאנו נזכה בעולם הזה לעולם הבא הוא גדול ובידו הוא אוצר הנשמות. ובשעה שישראל טובים הנשמות זוכות לצאת מן היסוד ולבא בעולם למלכות ומשם לעולם השפל. ואם אינן טובים אם הנשמות עולות מעופשות לא יצאו לא יגמרו הנשמות שבגוף והיינו דאמרינן (יבמות ס"ב ע"א) אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף. מאי כל הנשמות שבגוף? הוי אומר שבגוף האדם העליון שזו התפארת. ויזכו החדשות לצאת כולן ואז בן דוד זוכה להוולד היאך כי נשמתו תצא חדשה בכלל האחרים. משל למה הדבר דומה הרב לא ביאר את הנמשל וסמך על ההבנה שלנו ואנו נשזור את הנמשל בתוך המשל למלך זה הקב"ה שהיה לו חיל צבא והנמשל המוני בני אדם ושלח להם פת מאכל לרוב מצוות ותורה לרוב שיקיימו בכך נשמתם. נתעצלו ולא למדו תורה ולא אכלו אותו ולא קיימו מצוות גם לא שמרוהו ולא נזהרו במצוות לא תעשה ונתעפשו וחטאו מחוסר ידע ונשמתם לא נטהרה ונפסד הפת ונשמתם נעברה כי התורה והמצוות היו מונחים בקרן זוית ואין להם דורש. בא לדרוש ולפקוד דודי ירד לגנו אם יש להם מה יאכלו לראות אם מקיימים תורה ומצוות מצא להם פת מעופש מצא שהתורה והמצוות מונחים בקרן זוית והבערות שולטת והנשמות חשוכות ולתורה והמצוות אין להם דורש ומצאן רעבים דהיינו שלא זיכו את נשמתם בתורה ומצוות מתביישים לבקש לו פת אחרת כלומר זה לא שמרנו ואחר נבקש? ! גם המלך כעס ולקח אותו המעופש זו הנשמה שלא נטהרה וצוה עליו

⁴⁰⁶ זהר חדש פרשת כי תצא "רבי יהודה שלח ליה לר' אבא, אמר, אתון דקיימתון קמי מאריהון דמתניתין, מאי טעמא יבמה יבא עליה להקים שם המת, ולא באשה אחרת? שלח ליה, (ירמיה ב, כד) פרי"ה למד מדרב פאנת נפשה שפאפה רוח. איתרגיש רבי יהודה, ואמר, ודאי דא היא רזא דחכמתא, משמע דאמר שפאפה רוח, רוח ממש. תרגום: רבי יהודה שלח אגרת ובה שאלה לרבי אבא ואמר לו: "אתם העומדים לפני הרשב"י רצוני לשאול מדוע יש לקיים מצוות היבום באשת הנפטר, אולי מצווה זו יכולה להתקיים באשה אחרת, דהיינו שאחיו יתקיים בבאה להקים את שם המת? ענה לו בפסוק מירמיהו ורבי יהודה מיד הבין שדווקא אשת המת היא שאפה אליה מרוח הנפטר ובה המצווה מתקיימת. נוסף ונאמר שבזוהר פ' משפטים מחדש הסבא, הוא רב יבא, שהאשה בבאה ראשונה קולטת רוח הנקראת "ההיא רוחא דשביק בה בעלה" העושה אותה כלי להבאת ילדים. ואם אין ילדים לרוח זו אין תיקון אלא בחליצה או בייבום.

לתקנו וליבשו בגיהנם כפי היכולת, ונשבע אלה האנשים פת אחרת לא יאכלו עד שיאכלו הפת המעופש הזה שיחזרו בגלגול בגוף ויקיימו תורה ומצוות שלא קיימו בגלגול קודם. ושלחו להם גוף מתוקן מחדש. מה עשו אמרו לחלוק אותו, חלקוהו דהיינו ירדו נשמות מגלגלות לגופים חדשים ונטל כל אחד מהם חלקו. הזריז הצדיק שם חלקו באויר ושמרו קיים מצוות לא תעשה ואכלו למד תורה וקיים מצוות עשה טוב, והאחר הרשע לקח אותו גם הוא נולד מחדש ובא בגלגול אולם ואכל ממנו בתאוה דהיינו קיים מעט מצוות הערבות כגון פריה ורביה ושמחת מאכל ומשתה אכל מה שאכל והשאר מצוות הקשות לא קיים הניחו ולא שמרו כי נתיאש ממנו אמר אין בכחי לקיים כל המצוות ונפסד יותר כי פעמים שלוש יפעל אל עם גבר ונתעפש בחטאים ולא יכול כלל לאכלו נשאר רעב עד שמת ונפקד עליו עון גופו לאמר למה הרגת עצמך לא די שהפת קלקלתם לכם מתחלה אלא החזרתיו לכם מתוקן וחלקתם אותו ואתה קלקלתה חלקך ונתרשלת מלשמרו ולא עוד אלא הרגת את עצמך!! והוא משיב אדוני מה הייתי עושה? ועונים אותו היה לך לשומרו. ואם תאמר לא יכולת היה לך להשגיח בחביריך ושכיניך שחלקו עמך הפת ותראה מעשיהם בו ושמירתם והיה לך להשתדל לשמור כמותן גם אם לא זכית ללמוד תורה היה לך להתבונן בצדיקים וללמוד מהם ועוד דורשין אותו למה הרגת עצמך לא די שקלקלת הפת אלא עוד הוספת והרגת חומר גופך וקצרת ימך ואפשר שהיה יוצא ממך ברא מעליא בן צדיק שהיה מציל אותך מדין גיהנם וקלקולך ואחרים וקלקולם. לכן מכל צד ירבו עליך ייסורין. נבהל והשיב ומה הייתי עושה מאחר שלא היה לי פת או ממה הייתי יכול לחיות. אמר לו אם אתה היית עמל ויגע בתורה לא תענה כסילות ועזות כזה שמתוך תשובת דבריך ניכר שלא עמלת ויגעת בתורה, והלא כתוב בתורה (דברים ח, ג) כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי יי' יחיה האדם. ומה היה לך לחקור ולדרוש ולשאול מה הדבר על מה יחיה האדם. כי בעולם החשך האדם חי על הפת אך בעולם האור העולם הבא לא יחיה על הלחם לבדו. אלא על מה הוי אומר על כל מוצא פי יי' יחיה האדם. ומאי ניהו מוצא פי יי' הוי אומר יחיה בתורה דהיינו מוצא פי יי' מכאן אמרו (אבות ב, ה) לא עם הארץ חסיד. אם אליו אינו גומל חסד היאך יקרא חסיד? ואעפ"י שמתחסד עם הבריות והוא עם הארץ לאו חסיד איקרי ובמה מתחסד עם קונו? בתלמוד תורה, שכל הלומד תורה גומל חסד לקונו דכתיב (דברים ל"ג, כו) רוכב שמים בעזרך, הוי אומר פירוש הפסוק כשאדם לומד תורה לשמה אז אתה עוזר לי ואני הדר בשמים עולה יותר רוכב שמים דהיינו עולה לביתה ורוכב על התפארת הנקרא שמים ואז בגאותו שחקים. מאי שחקים הוי אומר בחדרי חדרים כדמתרגמין ומימריה דהיינו שכינתו עולה לביתה שהם בשמי שמיא שמי השמים, וכמ"ש (תהלים קמז, ד) והמים אשר מעל השמים וזו הבינה. ואעפ"י ששחקים הם נצח והוד כאן אלו נצח והוד של הבינה שהם שוחקים מ"ן לצדיקים (חגיגה י"ב ע"ב) שהם יסוד דבינה ויסוד התפארת. הלכך לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי הלחם מחיה את הגוף כי על כל מוצא פי יי' יחיה האדם, והיא תורה שיצאה מפי הקב"ה ועליה יחיה האדם הילכך (משלי יח, כג) וכסיל יענה עזות. עזוב עזות ואל תענה כאשר ענית ולכך נענש. ומהו ענשו כבר פירשתיו דהיינו שחזור פעם נוספת בגלגול.

ומזה המאמר שאמר אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף יש להוכיח כי דוד לא הוצרך לעיבור דהיינו לגלגול זהו שנאמר (תהלים סז, ט) אף בשרי ישכון לבטח. ונשמת המשיח חדשה. ואין זה דעת הקלירי שאמר הוא דוד בעצמו. וכתוב ודוד עבדי נשיא להם לעולם (יחזקאל לז, כה). וסימן לדבר אד"ם. וכן דברי רבותינו זכרונם לברכה שאמרו על מלך המשיח שנולד מוכיח כדעת הקלירי. גם יש לדקדק מזה המאמר שאין עתה נשמות חדשות עד ימות המשיח שנאמר ורוח חדשה אתן בקרבכם (יחזקאל יא, יט) שהרי אמר ונשבע אלה האנשים פת אחרת לא יאכלו. וכן נראה לי להוכיח מפסוק "מה שהיה הוא שיהיה ומה שנעשה הוא שיעשה ואין כל חדש תחת השמש" (קהלת א, ט) והבן זה.

דהיינו אין חדש, אין נשמות חדשות. ואולי המדה הזאת שאין נשמות חדשות הותחלה ממאמר (בראשית ו, ג) לא ידון רוחי באדם והבן מה שכתבתי שם. אמנם יש מבעלי הקבלה חולקים בדבר כי יש בשרידים גם עתה מן הנשמות החדשות וכן מוכיח בספר הזוהר. ופסוק (יחזקאל לו, כו) "ורוח חדשה" מדבר על הכלל. גם זה המשל אמר אלה האנשים הרשעים וברוך ה' וידע. ושמעתי כי החסיד רבינו יצחק בר ה"ר אברהם בר רבי דוד הוא רבי יצחק בן הראב"ד סגי נהור⁴⁰⁷ היה מכיר בפני אדם אם הוא מן החדשים או מן הישנים :

ספר הבהיר (קצד) א"ר רחומאי כשביקש משה לדעת ידיעת השם הנכבד ואמר (שמות לג, י"ח, ברכות ז ע"א) הראני נא את כבודך, בקש לדעת מפני מה צדיק ורע לו צדיק וטוב לו רשע וטוב לו רשע ורע לו ולא הודיעוהו. לא הודיעוהו סלקא דעתך? אלא לא הודיעוהו מה שביקש. וכי תעלה על דעתך שמשה לא היה יודע סוד זה? אלא כך אמר משה דרכי הכחות הספירות אני יודע, אבל איני יודע איך המחשבה המוחין מתפשטת בה יודע אני שבמחשבה האמת אך לא ידעתי חלקיו ובקש לדעת חלקיו ולא הודיעוהו. מפני מה צדיק וטוב לו צדיק ורע לו מפני שהצדיק כבר היה רשע לשעבר ועתה נענש. וכי מענישין על ימי הנערות והא אמר ר' שמעון שאין מענישין? אלא מבן כ' שנה ומעלה אנא לאו בחיי אמרי אלא אמרי שכבר היה רשע. אמרו לו חבריו עד מתי תסתום דבריך. אמר להם צאו וראו משל⁴⁰⁸ לאדם שנטע בגנו כרם ויקו לעשות ענבים ויעש באושים. ראה שלא הצליח נטעו גדרו ונקה הגפנים מן הבאושים ונטעו עוד שנית ראה שלא הצליח נטעו גדרו ונטעו אחר שניקוהו ראה שלא הצליח גדרו ונטעו עד כמה אמר להם עד אלף דור שנאמר (תהלים קה, ט) דבר צוה לאלף דור. ומכאן תבין פירוש הפסוק (קהלת ח, יד) יש הבל אשר נעשה על הארץ אשר יש צדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים וגו' אמרתי שגם זה הבל. כמו הבל פי האדם שנכנס ויוצא כן היא המדה בצדיקים ורשעים. והיינו דאמרינן (חגיגה י"ג ע"ב) ע"ד דורות ותשע מאות חסרו עמד הקב"ה ושתלן בכל דור ודור. נראה לי כי המדה הזאת של הגלגול נוהגת עד ג' פעמים שנאמר (איוב ל"ג, כ"ט) הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר, (עמוס א') ועל ארבעה לא אשיבנו. וכן רמז בפסוק (ויקרא י"ט, כ"ג) וערלתם ערלתו את פרו שלש שנים יהיה לכם ערלים וגו'. הזכיר שלשה ערלות ושלשה שנים אך בשנה הרביעית יהיה קדש וידבק בצרור החיים. ויש חולקים ואומרים שהגלגול נוהג אלפי דור בזה וראייתן מפסוק (שמות כ, ו) ועשה חסד לאלפים. ומזה המאמר שאמר עד אלף דור אין להכריע את המחלוקת כי אינו כי אין הוכחה חד משמעית, כי ניתן לפרש את הפסוק באופן אחר ר"ל אלף פעמים רק שהמדה הזאת נוהגת כל ימות עולם הרמוזים באלף דור כאשר נבאר בסוד שמטין ויובלות בגזירת האל. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות ז ע"א) צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק. צדיק ורע לו צדיק בן רשע. וכן אמרו ברשעים רשע וטוב לו רשע בן צדיק. רשע ורע לו רשע בן רשע. וכוונתם כי צדיק בן צדיק שהחזיק בצדקתו פעם ראשונה ושנייה. וצדיק בן רשע שהיה רשע ועתה צדיק. ועל כן אמרו רז"ל שהקב"ה כביכול בוכה על תלמיד חכם שאין לו פת בסלו ועוסק בתורה וזה צדיק ורע לו כי הוא סובל עונותיו הראשונים ועל כן מזונותיו בצער. במסכת שבת (קנ"ב ע"ב) אמרו רבותינו זכרונם לברכה פרק שואל אדם והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה (קהלת יב, ז). תנה לו כמו שנתנה לך בטהרה. משל למלך שחלק בגדי מלכות לעבדיו פקחים שבהם קפלום והניחום בקופסא טפשים שבהם הניחום כשהם מלוכלכים. לימים בקש המלך את כליו. הפקחים החזירו

⁴⁰⁷ רבי יצחק קיבל את חכמת הקבלה מאביו הראב"ד ומזקנו הראב"ד השני. היה רבם של רבי עזרא ורבי עזריאל מגרונה, רבותיו של הרמב"ן, שלפי דברי רבי חיים ויטאל המשיכו את שלשלת הקבלה. השפעתו על חוגי המקובלים הספרדים בדורו הייתה כה רבה, עד שבספרי המקובלים הספרדים מתקופתו הוא מכונה בכינוי "החסיד", בלי לפרט את שמו. רבינו בחיי מזכירו בתואר "אבי הקבלה". הוא היה רבו של רבי עזריאל שהיה רבו של הרמב"ן.

⁴⁰⁸ הנמשל לאדם שנולד והרשיע, מת וחזר בגלגול ושוב הרשיע וכו'.

כשהן מגוהצין הטפשים החזירים כשהן מלוכלכים. שמח המלך לקראת הפקחים וכעס לקראת הטפשיין. אמר ינתנו כלים לכביסה והם יחבשו בבית האסורים. וזהו סוד (שמו"א כה, כט) והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את יי' אלהיך. כדרך (תהלים עג, כג) ואני תמיד עמך, שלא אתפרד ממך לראות עמל ויגון. ואת נפש אויבך יקלענה בתוך כף הקלע (שמו"א כה, כט), כמו תתהפך כחומר חותם (איוב לח, יד) וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח (שמו"ב יד, יד). ונרמז עוד (תהלים צ"ב) במזמור שיר ליום השבת באמרו איש בער לא ידע וגו' בפרוח רשעים כמו עשב וגו'. ועל הצדיק אומר צדיק כתמר יפרח וגו'. כדרך ואני תמיד עמך. וחתם להגיד כי ישר יי' צורי ולא עולתה בו. ולפי זה יהיה פירוש ליום השבת לעולם שכולו שבת כי אז הוא יום הדין על הגמול והעונש. והפסוקים מוכיחים כן כי אין בזה המזמור זכר שבת רק הפירוש כן כמו שפירוש זה הנאמר על הצדיקים והיה כעץ שתול על פלגי מים ועל הרשעים כי אם כמוץ אשר תדפנו רוח (תהלים א) :

ספר הבהיר (קכא) אמר רבי רוחמאי מאי (קהלת א, ד) דור הולך ודור בא? אמר רבי עקיבא דור שכבר בא⁴⁰⁹ לעולם וכעת חוזר בגלגול. משל למה הדבר דומה? למלך שהיו לו עבדים והלבישן כפי יכולתו בגדי משי ורקמה. קלקלו השורה השליכן ודחפן מעליו והפשיטן בגדיו והלכו להם. לקח הבגדים ורחצן היטב עד שלא נותר בהן שום סיג והניחן אצלו מזומנים. קנה עבדים אחרים והלבישן בבגדים ההם והוא לא ידע אם טובים הם אותם העבדים ואם לאו והרי זכו בבגדים שכבר באו לעולם ולבשו אחרים לפניהם אבל (קהלת א, ד) הארץ לעולם עומדת. והיינו (קהלת יב, ז) וישוב העפר על הארץ כשהיה והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה.

הוקשה לו פשט הכתוב כי היה לו לומר דור בא ודור הולך, כי קודם בא האדם ואחר כך הולך. ועל כן פירש דור שכבר בא.

מדרש רות (זו"ח) רבי נחוניא בן יוסי אומר מקום נתבצר לנפשותן של רשעים בגהינם ומשם יוצאות ומשוטטות בעולם ואין להם מנוחה וחוזרות לגהינם ובאות אחר כן ונדחות משערי חיים וחוזרות בעולם ומאן אינון אותם שהפגינו את בריתם ולא נתעסקו בפריה ורביה עד שבא הקב"ה ובונה אותם ושותל ונוטע אותם. משל לאדם שנטע אילן ראה שלא הצליח עקרו ושתלו במקום אחר וכן פעמים רבות שנאמר הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר. על שלשה פשעי ישראל. ויש אומרים כי כשאמר המלאך לדניאל (יב, יג) ותנוח ותעמוד. בישרו שלא יצטרך לגלגול.

מדרש רות (זו"ח) רבי רחומאי פתח גבור בארץ יהיה זרעו. זכאה הוא מאן דיזכה דיתבריק בבנין בהאי עלמא מאן דלית ליה בנין איהו אזיל מיד ליד דכתוב יד ליד לא ינקה רע. וסוד יי' ליראיו. דתנינן אמר רבי יוסי בר רבי יהודה מפני שנתמעט הדמות מנדין מקומו בעולם הבא ומתמעטים מעשיו לפני המקום ועליהם כתיב ויצאו וראו וכו' (ישעיה סו, כד) שכל הפוגם בריתו מעלין עליו כאילו פוגם במקום אחר. רבי יוסי אומר אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם וגו' (תהלים קכז, ה). במתעסק בפריה ורביה הכתוב מדבר. מאי לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער. אלא כשהאדם יוצא מן העולם ונפשו באה ליכנס כמה מלאכי חבלה עומדים מצד זה ומצד זה כמה מלאכי שלום עומדין מצד זה ומצד זה זכה מלאכי שלום מקדימין ואומרים לו שלום בואך לא זכה מלאכי חבלה עומדים ומקדימין לו רע ואומרים לו אוי לרשע רע ומאי ניהו מי שלא נתעסק להניח בן בעולם הזה. וכל המניח בן בעולם הזה ומלמדו תורה ומעשים טובים אין מלאכי חבלה וגיהנם שולטין בו שנאמר לא יבושו כי ידברו את אויבים

⁴⁰⁹ מקובל לפרש העולם הבא, העולם שיבוא אחרי העולם הזה. ברם הרב הסביר לעיל "עולם שכבר בא" דהיינו העולם הזה השתלשל מעולם קודם עליון ממנו והוא העולם הבא.

בשער (תהלים קכז, ה). אלו מלאכי חבלה שאינן יכולין לשלוט בו. ולא יימר בר נש הרי תורתי ומעשי מגינין עלי ולא אתעסק בפריה ורביה, אלא אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אינו נכנס במחיצתו של מקום ואין להם חלק לעולם הבא. כגון חד מחברנא דאפקוה מתריסר תרעיה דההוא עלמא כגון אחד מהחברים שהוציאו אותו מתריסר שערי העולם הבא דאלמלא קליה דרבי יהודה חסידא ואלמלא תפילתו של רבי יהודה החסיד איטריד מתרין עלמין היה אובד מהעולם הזה ומן העולם הבא. לית לך בתורה ומעשים טובים כחזקיה מלך יהודה שהרבה כל כך תורה עד שכל תינוק היה יודע הלכות טהרה וכתוב ביה כי מת אתה ולא תחיה (ישעיה לח, א) ואמר בברכות י' ע"א מת אתה בעולם הזה ולא תחיה לעולם הבא כי הנביא הוכיחו שלא היה נשוי. וזהו אל תבכו למת ואל תנודו לו, בכו בכה להולך (ירמיה כב, י) ואמרו רבותינו זכרונם לברכה ב"ב קט"ז ע"א להולך בלא בנים. וסוף הפסוק מוכיח שנאמר לא ישוב עוד וראה את ארץ מולדתו רמז לנשמתו שלא תשוב אל המקום אשר ממנו חוצבה. ומה לנו עוד ראייה כי הנה החסיד רבי יוחנן שהיו לו בנים ומתו כמ"ש בברכות ה ע"ב ונתירא מעונש זה ואמר מה אנא לעלמא דאתי ולא השיבו לו עד שהאיר הקב"ה עיני זקן אחד ואמר לו עליך רבי יוחנן שאתה זקן ועל רבי חזקיה שהיה עקר עליכם נאמר כה אמר יי' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וגומ' (ישעיה נו, ד) ומחזיקים בבריתי כלומר משתדלים לעשות פרי ואינן יכולין עליהם נאמר ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב מבנים ומבנות שם עולם אתן לו אשר לא יכרת (שם ה') ר"ל כי נפשם הנקראת "שם" לא תכרת מן התמונה הכוללת כל התמונות והתנחם החסיד. ואם הוא היה ירא מן העונש ההוא כל שכן שאר בני אדם. ויש לשאול אם אין לאיש אח מה יהיה ממנו או אם לא נשא אשה לעולם אנה יגאל. ולפי הסברא נשיב כי יגאל ע"י אחרים מקרוביו אף כי היה לו נחת רוח יותר באשת חיקו וראיה מהבל שנאמר (בראשית ד, כה) כי שת לי אלהים זרע אחר תחת הבל כי הרגו קין כי ניתקן ע"י אביו ואמו.

אמנם דעת המקובלים בסוד העבור הוא כך כבר אמרנו כי מי שמת ערירי לא בפשעו כמו רבי יוחנן ורבי חזקיה אחרי שהם השתדלו בעבודת בוראם והחזיקו בבריתו ולא זכו ודאי לא ישוב בגלגול לראות עמל תחת השמש. והנה אשתו של חסיד ההוא המתיבמת ואין צורך לבעלה בייבוס ההוא כי הוא שוקט ובוטח עכ"פ אין הענין לריק כי שם ינוחו ויגאלו נשמות אחרות של מי שאין לו גואל או שלא נשא אשה. ועל זה אמרו רבותינו זכרונם לברכה אשריהם הצדיקים שאע"פ שלא זכו בחייהם לבנים זכו במיתתם.

מדרש רות (יז"ח) ונתן לרעהו זו מצות יבוס. מאי ונתן לרעהו אמר רבי חנינא משל לאדם שהיה תועה בשדה במקום לסטין וחיות כיון שראוהו ליסטים תועה עמדו עליו והכוהו קפחו כל שכרו וכל עמלו שמע חבירו זיין עצמו והלך והוציאו מידם ערום מכל מה עשה לו בנה לו בית ונתן לו עשה לו מלבושים אחרים ונתן לו בא ולבש באותן המלבושים וישב באותו בית והתחיל להרויח כמתחלה ודא ונתן לרעהו.

ומצאתי שרבותינו זכרונם לברכה נתעוררו במדרש רות (יז"ח) על מה ששואלין העולם לפי סוד העיבור היאך חיה נשמתו והיכן. ומצאתי שם בלשון זה רבי ברוקה אומר כתיב ונכרתה הנפש ההיא מלפני. רבי ברוקה אמר כתוב "ונכרתה הנפש ההיא מלפני" אי הנפש תכרת ת"ו ההוא מה תהא ממנו? אי הכי אם כך שהגוף פסד וכלה כמה קברות בריקנא כמה ציונים למ"נא. כמה קברות יש לשוא וכן ציוני קברות דהא אמר לבתר קב"ה בני לההוא נפש כדמלקדמין בהאי עלמא ופא דשבק איתאביד הא קיברא בריקנא. כי אחר כך כשהקב"ה יחזור ויבנה אותה הנפש כבתחילה בעולם הזה דהיינו שיתגלגל לעולם הזה נמצא שהגוף הראשון שנעזב נאבד והקבר הוא ריק אי הכי כמה רמי איתאבידו כמה קברי למ"נא. ואם כן כמה גופין נאבדו

וכמה קברים הם בחנם **אלא קב"ה לא ישיצי עובד ידיו אלא מארעא ומתחות שמיא אלה**. אלא הקב"ה אינו מכלה מעשה ידיו רק מארץ ומתחות השמים האלה **ויחתון לתתא ויתבנון בקיומא אחרא** או **אינון תתא בדיורא דאיקרי נשייה**. והם יורדים למטה מהארץ הזו ויהיו נבנים בקיום אחר תוך אלו התחתונים במדור אחד בגיהנם הנקרא נשיה, מלשון שכחה **ותמן יתנשון לדרי דרין**. ושם יהיו נשכחים לדורי דורות **דהא שבע ארעין לתתא, ארץ, אדמה, ארקא, יא, נשייה, ציה, תבל**. והנה יש שבע הארצות למטה ואלו הם: ארץ, אדמה, ארקא, גיא, נשייה, ציה, תבל הוא המדור שלנו שזו ארץ המתובלת מכל **נשייה אמאי אלא אינהו אנשי קיומא דבריר מלאפשטא בעלמא אינשי אינהו נשייה**. נשיה על מה נקרא שמה כך? אלא הם אנשים שנמנעו מפריה ורביה והם ישארו בתוך מדור נשייה **ולעולם לית קברא למנא ולית ציונא בריקנא**. ולעולם אין קבר בחנם ואין ציון בחנם **ובההוא דיורא דנשייה לא הוּא אלא אינון דאקרון ופיה מִאן**. ובאותו מדור נשיה אין שם אלא אלו הנקראים גופי חנם **ופי מִאן נחתין תמן לא עבדין תולדין דהא נשיה לאו בינייהו**. גופים שבחנם ירדו לשם, ואינם עושים תולדות שאין בניהם נשים **זרעי ואכלי ואינשי כל מאן דעבדין**. חזרתי ואוכלים ושוכחים כל מה שעושים **נפשאן עד לא יתבנון בהאי עלמא אינדיין מכמה תרעי ואזלי ומשטטי בהאי עלמא עד דאשכחו פרוקא**. הנפשות הנמצאות במדור נשיה ממתינות שם עד שיבנו דהיינו שיחזרו בגלגול ובנתיים נדחות מכמה שערים והולכות ומשוטטות בעולם ההוא עד שימצאו להם גואל דהיינו יבם **ואילין איקרון שכנות**. ואלו הנפשות נקראות שכנות **הדא הוא דאמר ותקראנה לו השכנות שם האי ופא איתבני לאתקיימא בתבל ארצו**. וזה שנאמר "ותקראנה לו השכנות שם" ואותו הגוף הבא מן היבום נבנה להתקיים בתבל ארצו.

וכוף אזנך לשמוע מה שאגלה לך שהעליתי ממדרש רות (ז"ח) ולא אביא לשונם מפני האורך אמרו בפסוק (איוב יד, כב) "אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל", כי כח אחד מכחות הנפש הנקרא בשם נפש הבהמית נשארת עם הגוף בקברו כאשר היתה באמנה אתו ומתאבל ובוכה על ארמונו והיכלו דהיינו הגוף הנרקב ושב לעפר כענין שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות י"ח ע"ב) קשה רמה למת כמחט בבשר החי. ועל הכח הזה וגופו נאמר (סנהדרין צא ע"ב) משל הסומא והפיסח שהרכיבן זה על זה. ומזה הכח יש הודעה והשגה לגופי המתים זה מזה. כאשר מצינו בדברי רבותינו ז"ל (ברכות י"ח ע"ב) שהמתים מספרים בקבריהם זה לזה אף כי אין הסיפור בשפה וחיתוך לשון⁴¹⁰. ומכאן תבין סוד אלהים ראיתי עולים מן הארץ (שמו"א כח, יג). כי על הכח הזה נאמר, השוכן על הגוף. כי הנפש השכלית האלקית שהיא בצרור החיים לא תפרד מזיו העליון ע"י בעלת האוב מפני שהיא חלק בכחות הטומאה, רק על הכח הזה הנפש הבהמית המתלבש ברוח הגוף שהיה בו. ושמעתי כי בהראות המת בבעלי אוב או בענין אחר אם היה אדם בודק בקברו באותה שעה לא היה מוצא שום דבר עד אחרי חזרתו שפשט את מלבושיו. וכן מצאתי בליקוטי רבינו יהודה החסיד ז"ל.

והסוד הנזכר רמוז בנעמי נשמה ורות נפש אלקית וערפה נפש בהמית. כי נעמי שבה לקדמותה ורות נשאת לבועז להמציא מקום למחלון בעלה. וערפה רמז לכח הזה שהזכרנו שזו הנפש הבהמית ועל כן שבה אל עמה ואל אלהיה. וכשתבין זה, ידעתי כי לא יקשה לך מה

⁴¹⁰ כן מצאנו סיפור בגמרא על רבי מיאשה (שבת קנב ע"ב) המאמר תורגם להקלת ההבנה: היו אנשים שתפקידם היה לחפור באדמה. הם חפרו בקרקע של רב נחמן והגיעו לקברו של רב אחאי בר יאשיה שהשמיע להם מהקבר קול כחכוה בגרונו לסימן שלא יתקברו לקבר. עצרו החופרים מלאכס והלכו לספר לרב נחמן. הגיע רב נחמן לקבר ושאל את הקבר "מי אתה?" ענה לו "אני אחאי בר יאשיה". שאל אותו רב נחמן והרי רב אמר שעתידיים הצדיקים להיות עפר? ענה לו אני לא סובר כמו רב. שאל שוב רב נחמן והרי כתוב (קהלת יב, ז) וישב העפר על הארץ כשהיה? ענה לו רב אחאי: מי שלימד אותך קהלת לא לימד אותך משלי (יד, ל) שם נאמר "ורקב עצמות קנאה" כל מי שיש לו קנאה בלבו עצמותיו מרקיבים כל שאין לו קנאה בלבו אין עצמותיו מרקיבים. התקרב רב נחמן ומישש את הנפטר ומצא שיש בו ממשות. אמר לו רב נחמן: "יקום אדוני וילך לביתו". ענה לו רב אחאי: "גילת בדברך שאפילו נביאים לא למדת שהרי הנביא אומר (יחזקאל לו, יג) "וידעתם כי אני ה' בפתחי את קברותיכם" שאל רב נחמן סוף סוף הרי כתוב (בראשית ג, יט) "כי עפר אתה ואל עפר תשוב?" ענה לו רב אחאי נכון זה יקרה שעה אחת לפני תחיית המתים. ע"כ.

שהקשו לחכמי סוד העיבור מה שמנו רבותינו ז"ל (סוכה נ"ב ע"ב) **אדם דוד משיח במספר שבעה רועים ושמונה נסיכי אדם**. הקושיה היא כי לפי סוד העיבור אדם דוד ומשיח זה אדם אחד ורמזו בר"ת אדם דוד משיח והתירוף הוא שהנשמה היא כנר דולק המדליק נרות נוספים. וכשנתעורר הרצון ונשאת רות לבועז אז נולד בנה של נעמי מחלון זהו **סוד** (רות ד, יז) **יולד בן לנעמי**. וזה טעם אהבת נעמי לילד הנולד כי מחלון הוא סוד הרוח⁴¹¹ ונעמי שזו הנשמה מקננת בו. ואז היתה מנוחה והשקט לילד הנולד ולא ישוט בקברי הצדיקים והחסידים למצוא מנוח לכף רגלה, כאשר בדומה למה ש היתה רות חוזרת בשדות טרם הנשאה לבועז. ועל כן נקרא בועז גואל שנאמר (רות ג, יג) וגאלתיך אנכי חי יי כי עשה חסד עם המת. והמבין פסוק ישוב לימי עלומיו (איוב לג, כה) דהיינו הנפטר חוזר בגוף אחר להיות צעיר ופסוק וישתכחו בעיר אשר כן עשו (קהלת ח, י) כלומר בהעירם משנתם יבין תשובה שאילת הטפשים השואלים על סוד העיבור איך לא זכרה ימי נעוריה גם לכל אדם לפי דעתנו שהנשמות נבראו מאז. ולזה רמז הכתוב כבר היה לעולמים וגו' (קהלת א, י) אין זכרון לראשונים וגם לאחרונים שיהיו וגו' והבן כל זה. וכשהגואל הוא הקרוב אין צורך לרות שתקראנה לה השכנות להוליד בן לנעמי כי בכונת האיש והאשה יספיק שנאמר "אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסוף" (איוב לד, יד). אמנם כשיש גואל קרוב ממנו לא יספיק הכוונה לבד רק היא צריכה קריאה משכנותיה כי היא משתוקקת לגואל הקרוב יותר.

ומכאן תבין ענין גדול שאמרו רבותינו זכרונם לברכה שהמתים מבקשים רחמים על החיים שנאמר (שמות טז, יד) "ותעל שכבת הטל" פירוש תפלת שוכני קבר. ולפעמים משתטחין על קבריהם כענין שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (סוטה לד ע"ב) בכלב שנשתטח על קברי האבות. וחכמינו אמת ודבריהם אמת כי הגוף מעורר הנפש והנפש הרוח והרוח הנשמה והרחמים מתעוררים לבוא בעולם. ודע כי זה הסוד של הגלגול הוא נוהג במי שיש לו זכויות ועונות כי בצדיקים גמורים כתיב ואני תמיד עמך (תהלים עג, כג) וברשעים גמורים נאמר כי תולעתם לא תמות (ישעיה סו, כד). מתים בל יחיו (ישעיה כו, יד). אך מי שיש לו זכויות ועונות צריך להתנקות שנאמר וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח (שמו"ב יד, יד). ולפעמים נוהג הגלגול גם במי שרובו עונות שנאמר ובכן ראיתי רשעים קבורים ובאו (קהלת ח, י). וכתיב (דברים ז, י) "ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו", נרמז במלת "אל פניו" הסוד הנזכר דהיינו שהקב"ה מחזיר בגלגול רשע כדי לתת לו שכר מועט בעולם הזה שהוא עולם חולף. אמנם ברוב בני אדם הגלגול הוא לטובתם כדי שיתקנו את מה שנתר לתקן כענין שנאמר כי אתה תבחר ולא אני (איוב לד, לד) כלומר אתה בוודאי תבחר בגלגול כי זה לטובת האדם ורמזו למעלה. זהו שנאמר ושבח אני את המתים שכבר מתו (קהלת ז, ב) וחזרו בגלגול לתקן את מעט מה שנשאר. הפסוק אומר לך דרשני. הרי ודאי ידוע הוא שהמתים מתו והחיים עדיין חיים, אלא "שכבר מתו" ר"ל מותא תניינא. אם כן, נשאלת השאלה מדוע הרשעים שמתו, וכבר קבלו את מעט שכרם בעולם הזה, חוזרים בגלגול? לזה מתרץ הרב ואמרו רבותינו זכרונם לברכה בסוד סתרי תורה (זהר חקת קפב ע"ב) בפסוק לא תקום פעמים צרה (נחום א, ט) כי לא יקבל צער באחרונה דהיינו במיתה השניה כמו בראשונה ועל כן שבחם שלמה המלך ע"ה והם מתגלגלים פעם שניה כדי למרץ ולתקן את עצמם. ודע שאין צדיק בארץ שלא יחטא ולכן גם צדיקים מתגלגלים כדי לתקן את מעט העוונות ובודאי שמעלתם בגן עדן גבוהה. (מתוך מדבש).

⁴¹¹ ספר זהר חדש מדרש רות: "פתח רבי ואמר, בְּרָזָא דִּידוּד. י' אֶקְרִי בְּדוּגְמָא, דָּא אֶלִּימָלֶךְ. ה' אֶתְקְרִי בְּדוּגְמָא, דָּא נְעָמִי. וְלָמָּה נִקְרָאת שְׁמָה נְעָמִי, שְׁנָאֲמַר וְיֵהִי נֶעֱם ה' אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וְגו'. וְיֵהִי דוּגְמָא, דָּא רוּת וּבַעֲלָה. רות הִפְכָּה לְשִׁמָּה תוֹר. שְׁנָאֲמַר, (בראשית טו) וְתוֹר וְגוֹזֵל. (שה"ש ב) יוֹנִתִּי בְּחֻגֵי הַשָּׁלֵחַ בְּסִתְרַת הַמִּדְרָגָה הָרְאִינִי אֶת מְרָאֶיךָ הַשְׁמִיעֵנִי אֶת קוֹלְךָ כִּי קוֹלְךָ עָרַב וּמְרָאֶךָ נְאוּהָ. פֶּתַח וְאָמַר, וּמָה וּמַעֲשֶׂה יְדִינוּ כּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ. דָּא עוֹבְדָא דִּיעֲבַד בְּרָ נֶשׁ. אִי אֵינוֹן עוֹבְדִין טְבִין, יִשְׁכּוֹן עֲלֶיהָ הוּיָהּ. וְאִי לֹא, יִסְתַּלַּק מִיָּנָה. שְׁנָאֲמַר, (משלי יד) חֲכָמוֹת נָשִׁים בִּנְתָה בִּיתָה וְאוֹלֶת בִּידָה תִּהְרָסֶנּוּ. חֲכָמוֹת נָשִׁים, דָּא נִשְׁמָתָא וְנַפְשָׁא. וְאוֹלֶת, דָּא נֶפֶשׁ דְּשִׁמְאָלָא שְׁנִקְרָאת עֶרְפָּה.

מדרש רות (ז"ח) **וזאת התעודה בישראל** (רות ד, ז). **בישראל ולא בשאר האומות שלא נתן להם מצוה זו. ועליהם כתיב יאבדו מארעא ומתחות שמיא אלה** (ירמיהו י, יא) **שלא נתן להם תקומה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא דכתיב מתים בל יחיו וגו'.**

וזהו מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (ילקוט ש' יחזקאל יג, שנב) בסוד עמי לא יהיו (יחזקאל יג, ט) זה סוד העיבור. ולפירוש זה צריך להתבונן על אדם והבל ואיוב שהיו מחסידי אומות העולם והתגלגלו בעמי: אדם בדוד כנזכר לעיל, הבל במשה ואיוב גלגול יעקב אבינו (חסד לאברהם) או נחלק בין קודם מתן תורה לאחריו כן דהיינו מ"ש בסוד עמי לא היו היינו אחר מתן תורה. ועל המצוה הגדולה הזאת היו החכמים הקדמונים קודם מתן תורה יודעים כי יש תועלת גדולה ביבוס האח כי הוא הקרוב ואחריו שארו הקרוב אליו ממשפחתו אשר הוא יורש נחלה, והיה נחשב לאכזריות גדולה מן האח כאשר לא יחפוץ ליבם.

מדרש רות (ז"ח) **יולד בן לנעמי** (רות ד, יז). **אשכחת אבידה דאבדה.** שבתיוק שנוולד מצאה נעמי את האבידה שאבדה דהיינו שנשמת מחלון בנה חזרה בגלגול עובד. **מכאן ההוא נפש דבר נש יומא דאיתליד בר נש נפשא דיליה שלימא איהי.** מכאן משמע שאותה הנפש היינו ביום שנוולד בן אדם הנפש שלו שלימה לא אוספת ולא נעדרת, בר בעוד **פופא דקיק לית לה רשו לאנהרא ולאתפשטא למיחזי חילהא.** אינה מוסיפה ואינה נחסרת. אלא שבגוף תינוק אינה מאירה ומתפשטת ואינה מראה כחה **דכתיב ישוב לימי עלומי** על הגוף לגדול לימי הנעירות ואז הנשמה תראה כחה. **בההוא שעתא פופא דאיתבני, מיד ותקראן לו השכנות שם לאמר.** באותה שעה שגוף זה הוליד מיבוס נבנה מיד "ותקראנה לו השכנות שם לאמר" את מוצא כל אתר דאיקרי שם דא איהי נפש. אתה מוצא בכל מקום שכתוב שם, שם היא הנפש, דהיינו שם זו המלכות והנפש מקנת בה **כמה דאת אמר ולא יכרת שם המת.** כמו שנאמר "ולא יכרת שם המת" שזו היא הנפש הנקראת "שם" והכא ותקראן לו **השכנות אינון שכנות קרו לההוא פופא דאיתבני השתא שם.** וכאן "ותקראנה לו השכנות" שהשכנות האלו קראו לאותו הגוף שנבנה עתה שם **קרו לההוא נפש לאשתכללא בההוא פופא.** דהיינו שקראו לאותה הנפש (של מחלון) שישתכלל בגוף הזה **דהא לזמנין זמינא תמן נפשא ולזמנין לא זמינא.** כי לפעמים מוכנה שם הנפש ולפעמים אינה מוכנה להתלבש בגוף זה **פין דאזלא ומשטטא בעלמא.** משום שהולכת ומשוטטת בעולם **וכדין קרון ליה פיה ההוא פופא.** ואז קוראים לה שתתלבש בגוף הזה **בשעתא דרעותא איתער לאן אזלא.** בשעה שהנפש מוכנה לרדת לעולם כי התעורר הרצון לכך, לאן הולכת הנפש? **פין קברי דאבהתא פין קברי דחסידי.** היא הולכת לקברי האבות החסידים, דהיינו למערת המכפלה **עד דאיתער בועז הכא.** עד שנתעורר בועז שהוא הצדיק ספירת היסוד **ושאר נשמתין קרו לה ואתת ואשכללת באתר דא.** ושאר הנשמות הנקראות במגילה השכנות, קוראות אותה ובאה נפש הנפטר ונבנית במקום הזה **והא כתיב אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסוף.** שואל הרי כתוב "אם ישים אליו לבו" (איוב לד, יד) דהיינו על היבם לכיין בשעת המעשה למצוות היבוס רק אז נתקנת נפש הנפטר שנאמר "רוחו ונשמתו אליו יאסוף" **שאני הכא דהוה פופא קרוב.** ומשיב כאן הוא שונה משום שהיה גואל קרוב **דהא תועילתא יתיר מההוא פופא דאיקרי קרוב דאיתער למיהוי זמינא תמן מיד דאיתער פיה.** יש תועלת יותר שאותו גואל הנקרא קרוב שתתעורר הנפש להיות מוכנה שם מיד שנתעורר עליה **והכא דהוה רחיק איצטריך למיקרי לה.** וכאן שהוא יבם רחוק צריכות השכנות לקרוא לה **דהא מחשבה רחיקא הוה.** מפני שהיא מחשבה רחוקה **דמחשבה קריבא לא אצטריך אלא היא אתת בההוא איתערותא לאתבנא תמן.** אבל מחשבה קרובה אין השכנות צריכות לקרוא אותה אלא הנפש באה מאליה באותה התעוררות של היבם כדי שתבנה שם **ועל דא ותקראן לההוא פופא שם ההוא נפש לאתבנא תמן.** ועל כן ותקראנה לגוף ההוא שם שהוא הנפש כדי שתבנה שם. וכוונתם היא בעבור כי השכינה נקראת שם שנאמר (דברים י"ד, כג) "לשכן שמו שם" ותרגומו לאשראה שכינתיה. וכן (בראשית יא, ד) ונעשה לנו שם כמו שפירשתי שם. ובעבור כי משם מן המלכות הנקראת צדור החיים השתלשלות הנשמות בכח צדיק יסוד עולם נקרא הנפש בשם הסבה הנמשכת ממנה.

מדרש רות (ז"ח) **אם יזכה בר נש ויהיה צדיק והוה ידע שמה דקודשא ברוך הוא. אם יזכה האדם ויהיה צדיק והוה ידע שמו של הקב"ה מה יימרון לה כל אימת דאסתלק מעלמא לא תירא מפחד לילה.** מה יאמרו לו כשסתלק מן העולם "לא תירא מפחד לילה" דהיינו לא תירא מפחד גיהנם **ואם בר נש לא יזכה לאורייתא ולעובדין טבין.** ואם האדם לא יזכה לתורה ולמעשים טובים **כל אימת דאסתלק מעלמא ויעול בארעא חשוכא דאמרנא.** כאשר מסתלק מן העולם, ויכנס בארץ חשוכה שאמרתי **אזדעזעו כל מאן דאית בהווא אתר ויימרון הזאת נעמי.** מזדעזעים כל יושבי המקום ההוא ואומרים "הזאת נעמי"? בתמיהא על הנשמה שעולה ללא ידיעת שם ה' **דאזלת בארעא הדין מליא מכל טבא מלייא דאורייתא.** שהלכה בדרך הזו מלאה כל טוב מלאה מתורה **עמוד ענן דאנהר לה באתרא הדין למהך ביממא.** עמוד הענן האיר לה במקום הזה ללכת ביום **ועמודא דאשתא למהך לה למיזל באתרא הדין בליליא.** ועמוד האש האיר לה ללכת במקום הזה בלילה **ועם בעלה נשמתא נשמתא.** והיתה עם בעלה אלימלך שהוא נשמה לנשמה, דהיינו חיה **אתבת איהי ואמרת אל תקראנה לי נעמי וגו'.** משיבה להם הנשמה ואומרת "אל תקראנה לי נעמי קראן לי מרה כי המר לי שדי מאד" **אני מלאה הלכתי באתרא הדין וריקם השיבני יי'.** "אני מלאה הלכתי" במקום הזה "וריקם השיבני יי'".

(ז"ח רות) **אמר רבי אלכסנדר בשעה שהאדם נפטר מזה העולם הנשמה והנפש אזלן כחדא.** א"ר אלכסנדר: בשעה הפטירה הנפש והנשמה הולכות יחדו **שנאמר ותלכנה שתיים עד בואנה בית לחם ויהי כבואנה בית לחם ותהום כל העיר עליהם ותאמרנה הזאת נעמי. דאזלת באתרא הדין מלייא מכל טבא מלייא דאורייתא.** שהלכה מהמקום הזה מלאה מכל טוב מלאה מתורה **עמודא דעננא ברישא ביממא וייחמון לה נתא דעדן.** עמוד הענן היה בראשה ביום והיו מראים לה את גן עדן **שרא ברישא בליליא וייחמון לה אתר דרשיעייא דיינין ביה.** עמוד אש בראשה בלילה והראו לה את הגיהנם מקום שהרשעים נידונים בו **שנאמר בהלו נרו עלי ראשי. בההיא שעתא אמרת הנשמה אל תקראנה לי נעמי ו'.** אני מלאה הלכתי באתרא הדין **מלייא מן אורייתא מלייא מכל טבא.** אני מלאה הלכתי במקום הזה מתורה מלאה מכל טוב **וכען ועתה ריקם השיבני יי' לזה העולם. למה תקראנה לי נעמי ויי' ענה בי ושדי המר לי. דעייל. שנכנס בי יצר הרע רוח הבהמית ונפש הבהמית** ואלה הסו לבי לעבירות.

ומעתה יהיה פירוש הפסוק (בראשית לח, יט) **וידע אונן כי לא לו יהיה הזרע פשוט לפניך** כי ידע אונן שהבן שיוולד זו נפש ער. איסור השחתת זרע ונרמז בפסוק **לא תחוסם שור בדישו.** וסמוך ליה כי ישבו אחים יחדיו. ולשון נקייה דבר הכתוב כי מעשה ער ואונן דומה לחוסם שור בדישו ועל כן נסמך למצות ייבום. אמנם יש להתבונן על מחשבת אונן כי אף לפי רשעו שלא רצה להמציא מקום לאחיו שוטה היה. כי גם לו לא יהיה זרע בהשחתת זרעו והיה מקיים בעצמו תמות נפשי עם פלשתים. וימות גם הוא ערירי כאחיו. ונוכל ליישב כי היה דעתו לישא אחרת והיה חושב שכל זמן שלא יעשה פרי באשת המת יהיה פריו שמור עבורו. וכן מעיד הכתוב וידע אונן וגו' ולפי כוונתו לא היה חטאו גדול כמו שמשמע מפשוטי הכתוב וטוב ללמד עליהם זכות כי נבנו בפרץ וזרח התאומים שהיו צדיקים גמורים ומשם יצא מלכות בית דוד ובהם נתקיים מצות יבום שני המתים הנזכרים והבן זה. וכבר רמזתי מפני מה קיום מצוה זו באשתו כי המת רגיל בבת זוגו אשת חיקו והיא כלי מוכן לקבל מבן זוגה ואהבתה קשורה בנפשו. אמנם היות המצוה הזאת מאח יותר מאביו כמו שמצינו ביהודה. גם בירושתו האב קודם לכל יוצאי יריכו. דבר זה שאל הרב רבי יום טוב את הרב רבי שלמה ז"ל והשיב לו לפי שיותר רומזת המים הנמשכים זה לזה ממה שהן רומזת אל המעיין שנמשכות משם וכן המשל בין האחים והאב כי האב הוא המעיין והאח ענף קרוב לו. ואם תבין זה תדע מפני מה הבכור קודם לשאר אחים כי הקרוב קרוב קודם. ועוד כתב בזה הר' שם טוב טעם אחר כי האב גמר להוציא ענפיו ופירותיו ולא היה לו כח להוציא ענף אחד שני

פעמים ומעשה יהודה צדקת תמר היתה אבל האחים יש להם להוציא ענף זה מכלל ענפיהן כי לא הוציאו פירותיהן עדיין. ולולי שהדברים אלו צריכים קבלה ובלעדי הקבלה ילך האדם בהם כסומא בארובה. היה נראה לומר כי כל מי שאין לו זרע מאשתו בודאי אינה בת זוגו הנגזרת לו כד"א הזנו ולא יפרצו (הושע ד, י). ולפיכך הותרה לו אשת אחיו שאין לו בנים כי לא היתה אשת אחיו הנגזרת לו. ובזה יתיישב ספק אחר שהוקשה לי למה לא נצטוו הייבום רק כשמת עירי שמא אף אם יש לו בנים יצטרך ליבום מחמת עונות אחרות ולפי זה יתיישב כמו שרמזנו. ומה שהעירני על זה הוא פסוק (ויקרא כב, יג) ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה ושבה אל בית אביה כנעוריה והבן כל זה היטב הפסוק התבאר בזוהר שמות (צ"ה ע"א) במאמר הסבא ותמצית הענין כך הוא: בת כהן זו הנשמה שהיא ביתו של הקב"ה והיא נפרדה מהגוף ואין לה בנים היא שבה לאביה היינו הקב"ה. ונשאר לי ספק אחר אם הסוד נוהג בנשים כבאנשים ואלו הענינים צריכין קבלה. ולפי הסברא יש פנים לכאן ולכאן כי היתר אחות אשתו לאחר מיתת אשתו יורה כי הדין שוה בנשים כבאנשים כי הוא דוגמת היבום, אך מה שלא חייבהו התורה כמו היבום והחליצה רק שהרשות נתונה יורה ההפך. ושמא יש בזה טעם כי האשה תחת בעלה אף כי אחרי מותו הלא תראה שנעשת כשפחה לחלוץ מנעל היבם מפני שחייבת להמציא מקום אליו כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (יבמות נ"ד ע"א), "ויבמה" (דברים כה, ה) בעל כרחיה, מה שאין כן באיש שאינו ברשות אשתו שיתחייב להמציא לה מקום באחותה אחרי מותה וברוך יודע האמת. ובפסוק (בדאשית ל, א) הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי יורה כי נוהג בנשים כבאנשים והרמז למותא תניינא, ועל כן מי שאין לו בנים חשוב כמת. ומסוד היבום תבין ענין החליצה כי האשה היא מנעלו של בעל ועתה חלץ מהם וצריך לשוט בארץ לבקש לו מנוחה אחרת והואיל ואינן עושין לו חסד ביבום יגיע לו תועלת בחלוץ המנעל כי הכוונה באותו המנעל לתת לו חלקו בחיים.

ובסתרי תורה (תיקון ע"ב ע"א) אמרו יש מי שתיקונו במנעל כי המנעל רומז לאישה והוא קיום הכל, ויש מי שאין לו חלק במנעל כלום בשום צד בעולם. והסוד מה יפו פעמך בנעלים בת נדיב (שה"ש ז, ב). ודרשו רבותינו זכרונם לברכה בתו של אברהם אבינו ע"ה בת היתה לו וזו השכינה היא המנעל ובכל שמה. ויש מי שאין תיקונו במנעל כלום ולפיכך צריך לקיים כל דבר שלף איש נעלו ונתן לרעהו כדי שיהיה אותו הנועל המנעל בקיום גדול. ועל הענין הזה המנעל נותנין אותו לארץ שיצא המת מאותו רשות ואין תיקונו במנעל ויכנס ברשות המתקן בסוד המנעל. וכאשר תדע מהו ועל מה המנעל הזה משונה כי המנעל של היבם הוא כרוך כרצועה של תפילין לרמז שפוש הנפטר אחוזה ברגלו של היבם כאומרת אנה תגן אותי ותדע ענין מלכת שבא שבאה לנסות למלך שלמה בחידות והאחד מן הבקשות שבקשה לו על דרך חידה לעשות לה מנעל וכתוב ויגד לה המלך את כל לבה ולא כתיב ויעש. נראה שנפל כאן שבוש כי פסוק ויגד הוא על שמשון ולא על שלמה. כתוב בספר מל"א (י, יג) "והמלך שלמה נתן למלכת שבא את כל חפצה אשר שאלה מלבד אשר נתן לה כיד המלך שלמה ותפן ותלך לארצה היא ובעדיה" וכתב שם רש"י שבא עליה ואולי לזה כיון הרב שבקשה מנעל דהיינו להיות לו למנעל. אזי תוכל לעמוד על עומק הסתרים בדבר נכון. ודע כי סתרי התורה גדולים ורמים לאין חקר ותכלית. יי ברחמיו יסיר מסוה העורון מעל פנינו ככתוב גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך (תהלים קיט, יח). אמר רבי יודאי מצות יבום משובח והמקיים מצות יבום לשמה נעשה שותף להקדוש ב"ה דכתיב ולא יכרת שם המת. וכתוב ולא יכרת כל בשר:

ויהי כמש"ב ידו והנה יצא אָזוֹי ותאמר מה פָּרַצְתָּ עָלַי פָּרַץ ויִקְרָא שְׁמוֹ פָּרַץ: (כ)
וְאֶחָד יִצָּא אָזוֹי אֲשֶׁר עָל יָדוֹ הַשְּׂמִי ויִקְרָא שְׁמוֹ יָרוֹז:

לח, כט

הנה היו פרץ וזרח תאומים בלידה כמו ביצירה והרמז בהם לדיו פרצופים תפארת ומלכות איש באחיו ידובקו. זרח על שם החמה תפארת. ופרץ על שם הלבנה מלכות שנפרצה לעתים ומלאה לעתים כפי קבלתה מן השמש. והנה פרץ שם לכח בית דוד מלכות. ועל כן יצא ממנו מלכות בית דוד. וזהו מאמרם (ר"ה כ"ה ע"א) בקידוש החדש "דוד מלך ישראל חי וקיים" והבן. וזהו ויתן י"ד בגימטריא דוד. ואמרו רז"ל (ילקוט ש דברים לב, תתקמה) ראויין היו ישראל שלא יגלו ממקומן לעולם ולא נגזרה גזירה עד שכפרו בעיקר שנאמר אין לנו חלק בדוד ולא נחלה בבן ישי (מל"א יב, טז). ואלו התאומים יצאו מתמר כי התמר כלול מזכר ונקבה בלולב וגרעינין גרעין התמר סדוק וזה רומז לנקבה כמ"ש בבהיר:

ספר הבהיר (קצ) ישב רבי אמוראי ודרש מה זכתה תמר ויצאו ממנה פרץ וזרח מפני שהיתה שמה תמר. מאי טעמא איקרי פרץ וזרח פרץ איקרי על שם הלבנה. וזרח איקרי על שם החמה. פרץ על שם שהלבנה נפרצת לעתים ונבנית לעתים. וזרח איקרי על שם החמה. והא פרץ הוא היה הבכור והחמה גדולה מן הלבנה. לא קשיא דהא כתיב ויתן יד. וכתיב ואחר יצא אחיו אשר על ידו השני דהוא הוה ליה להיות בכור. ומפני שמחת הקב"ה שצפה שעתיד לצאת ממנו שלמה שעתיד לומר שיר השירים החזירו. ומאי טעמא איקרי תמר ולא איקרי שאר שמות? מפני שהיא נקבה. נקבה סלקא דעתך? הרי ודאי שתמר היתה נקבה אלא אימא שכוללת זכר ונקבה דכל אילני תמרים כלולים זכר ונקבה והאיך שהלולב הוא זכר והפרי מבחוץ הוא זכר ומבפנים הוא נקבה והיאך בגרעינו שהיא סדוקה כעין אשה ונגדה כח הלבנה למעלה.

ובבראשית רבה (מא, א) אמרו רז"ל צדיק כתמר יפרח מה תמרה וארז יש להם תאווה אף הצדיקים מתאווים להקדוש ב"ה זהו שאמר הכתוב אמרתי אעלה בתמר אוחזה בסנסיניו (שה"ש ז, ט). הם דברי ישראל בגלות האומרים כי אעפ"י שגרם העון חשבתיו שאעלה לגדולה בזכות השכינה הנמשלת לתמר הכלולה אוחזה בסנסיניו בזכות שאנו אוחזים בידינו מעשיה וזכויותיה. ויהיו נא שדיך וגו' ר"ל ויהי מקום יניקתיך כאשכולות הגפן שתקבלו זוהר ושפע ממקור החכמה. וריח אפך כתפוחים. המשל על קבלתה משני הכרובים נצח והוד:

מקץ

וַיִּרְכַּב אוֹתוֹ בַּמִּרְכָּבָה הַמִּשְׁנָה אֲשֶׁר לוֹ וַיִּקְרָאוּ לְפָנָיו אֲבִירָה וְנָתַן אוֹתוֹ עַל כָּל אֶרֶץ
מִצְרָיִם:

מא, מג

כבר רמזנו בירידת אברהם אבינו ע"ה למצרים כי מלת מצרים הוא לשון מיצר השכינה הנקראת ים, על כן אמרו רבותינו זכרונם לברכה כי מצרים שנייה ומצרנית לארץ ישראל. וסוד הענין הוא, כי שר של מצרים הוא שני למרכבה⁴¹² זהו שנאמר "וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו" ולפיכך הוצרך י"י יתברך לעשות כל האותות והמופתים במצרים לפי שהוא שר עליון על כל השרים, כענין שנאמר עליו ביחזקאל (יחזקאל לא, יח) אל מי דמית ככה בכבוד ובגודל בעצי עדן והורדת את עצי עדן אל ארץ תחתית, והמשל הוא למעלת כחו ומזלו. ולפיכך נתן השם יתעלה בו האותות כדי שלא

⁴¹² כתב בספר הציוני על התורה - פרשת תולדות "ארץ ישראל הוא חלק הקב"ה וחלק עמו מן הארציים וארץ מצרים שנייה לה ושמה מוכיח עליה שהוא מלשון מצרים (מלשון בין המצרים) וכן שר של מצרים שני במרכבת שוכני סנה. שנא' וירכב אותו במרכבת המשנה. ויצחק שני במרכבה הפנימית א"כ היה מן הראוי להזהירו מלצאת תחת ממשלת השר ההוא ולצאת מרשות היחיד לרשות הרבים".

יאמרו הרי יש שר גדול בשמים שהקדוש ב"ה לא השפילו לפיכך "הך הכפתור וירעשו הסיפים" (עמוס ט, א). זהו שנאמר (דברים טז, ג) "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים", כדי שנהיה בטוחים שאין שר ומושל בכל האומות שאין השם יתעלה משפילו. זהו (שמות יב, יב) ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים. ועדיין נבאר זה בגזירת האל.

וטעם (בראשית מב, א) "למה תתראו" אבאר בפסוק (לקמן שמות יב, כב) "ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר"⁴¹³:

וְיוֹסֵף הוּא הַשְּׁלִיט עַל הָאָרֶץ הוּא הַמִּשְׁפִּיר לְכָל עַם הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ אֲזוּי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לוֹ אֲפִים אֶרְצָה:

מב, ו

כבר ידעת כי הצדיק דהיינו ספירת היסוד הוא מעיין הברכה אל הארץ העליונה מלכות והוא השליט זהו והוא השליט על הארץ. ובספר שבעה היכלות אמרו יוסף הצדיק הוא עמודא דעלמא והנה שמר את בריתו כענין בועז שגם הוא עמוד ליסוד. ובספר הזוהר (ח"א י"ז ע"א) אמר על מדת יסוד הנקרא מוסף יסודא דעלמא איקרי מוסף וכו' וכן שם יוסף:

וְאֵל שַׁדִּי יִתֵּן לָכֶם רְזוּמִים לִפְנֵי הָאִישׁ וְשִׁלְזוּ לָכֶם אֶת אֲזוּיָכֶם אֲזוּר וְאֶת בְּנִימִין וְאֶת כְּאִשֵּׁר שֶׁכְּלָתִי שֶׁכְּלָתִי:

מג, יד

בראשית רבה (צב, ג) רבי יהושע בן לוי פתר קרייה בגליות. לפני האיש זה הקדוש ב"ה שנאמר יי איש מלחמה. עוד אמרו ואל שדי זה השלטון וכו'. והענין שיעלה אתכם ממדת הדין מלכות לרחמים תפארת. והבן אמרו (בראשית מג, יא) "קחו מזמרת הארץ בכליכם" רמז לארץ העליונה מלכות. ומזמרת הוא מלשון עזי וזמרת יח. מזמור לדוד. וסוד הענין שהמשיך עליהם מעולם העליון דהיינו את השכינה כי היא נקראת מזמור לפי שהיא מזמרת לבעלה.

ויגש

וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל אֲשֵׁר לוֹ וַיָּבֹא בְּאֶרֶץ שִׁבְעָ וַיִּזְבְּחוּ וַיִּזְבְּחוּ לְאֱלֹהֵי אֲבִיו יִצְחָק:

מו, א

כבר ידעת פירוש אלהי יצחק גבורה כמה דאת אמר (בראשית לא, מב) ופחד יצחק. והנה בבוא יעקב למצרים ידע כי הגלות התחיל שם בזרעו ונתירא מן הפחד ההוא וזבח זבחים שלא תהיה מדת הדין מתוחה בזרעו עד כאן מלשון הרמב"ן ולכן הקריב שלמים להשלים אליו כל המדות דהיינו הספירות. והיתה תחלת כוונתו במדת הגבורה הקרובה אליו כי יעקב תפארת והקרובה אליו גבורה והוא מיתקן. והנה מטעם זה לא אמר ויזבח זבחים ליי תפארת מפני שעתה זכה יעקב בחלקו שזו התפארת, ועל כן לא הוצרך להקריב לתפארת והוצרך לפרש כוונתו. וכבר פירשתי זה בפסוק (בראשית לא, ג) וישבע יעקב בפחד אביו יצחק ומשם תשכיל ועיין שם בבהיר אות קלה:

⁴¹³ וכן בפסוק (שמות כב, יז) "מכשפה לא תחיה" ובכל המקומות הללו ביאר הרב שאל יראה האדם את עצמו שבע במקום שיש רעבון. וכך ביאר רש"י על מילת "למה תתראו" כאן ואמר: "למה תראו עצמכם בפני בני ישמעאל ובני עשו כאלו אתם שבעים כי באותה שעה עדיין היה להם תבואה (תענית י)". והענין לא לתת מקום למקטרג.

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנְנִי:

מו, ב

הנה בזכות הקרבנות נראה אליו אלהי יצחק אביו במראות הלילה, מיעוט מראות שנים דהיינו מלכות וגבורה ששניהם גבורות ונקראות לילה ואלהים⁴¹⁴ כמה דאת אמר (במדבר יד, יד) אשר עין בעין נראה אתה יי' דהיינו מתוך המלכות אפשר להכיר ולדעת את הגבורה והלילה רמז למדת הדין רפה הנגלית לאבות שהיא המלכות וממנה רוח הקדש הוא שאמר לו (בראשית לא, יג) אנכי האל אלהי אביך הבטיחו שלא יכלה זרעו במצרים. וקריאת יעקב שני פעמים ארמוז בענין משה בגזירת האל לקמן שמות ג, ד:

אֲנֹכִי אֶרֶד עִמָּךָ מִצְרֵימָה וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶךָ גַּם עָלַי וְיוֹסֵף יִשְׁתִּית יָדוֹ עַל עֵינָי:

מו, ד

מכאן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (מגילה כט ע"א) כל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם שנאמר "אנכי ארד עמך מצרים" כי השכינה נקראת אנכי⁴¹⁵. ועל כן תרגם אונקלוס אנא אחות ולא ברח ממנו אעפ"י שתורה על גשמות דהיינו, למדות שהאונקלוס הרחיק מאד את ההגשמה תרגם "אנא" ולא אמר מימדי וכיוצ"ב והטעם וכן לא יברח מן הדבור ואמירה כמו שיברח מן השמיעה והתנועה וכאן ירידה זו תנועה ולא הרחיק את ההגשמה. ומה שאמר ביעקב (בראשית כח, טו) "והנה אנכי עמך" והא מימרי בסעדך ולא תרגם והא אנא עמך, כי אם היה אומר כך היה במשמע שהם דברי הקב"ה במדת הרחמים דהיינו תפארת ללא המלכות כענין שכתוב בתחלת הענין והנה יי' נצב עליו שרמז בו על התפארת שזו צורת יעקב החקוקה בכסא הכבוד (ב"מ פ"ד ע"א).

וטעם "גם עלה" רמז להעלות השכינה מן הגלות, כי בצאת השכינה יצאו בניה עמה כי ישראל נאחזים בה. זהו שנאמר ואעש למען שמי (יחזקאל כ, ט) וכבר אתה יודע ששם כינוי לשכינה. וכבר רמזנו גלות השכינה בפרשת בראשית בפסוק ותפקחנה (ג, ז). בויקרא רבה אמרו (קה"ד ד, א) והנה מנורת זהב כלה וגולה על ראשה (זכריה ד, ב) תרין אמוראים חד אמר גולה וחד אמר גאולה. מאן דאמר גולה גלו לבבל שכינה עמהם כד"א למענכם שלחתי בבלה וגומר (ישעיה מג, יד) והרמז לזה "ויבדל אלהים בין האור ובין החשך" דהיינו בסילוק האור בא חושך וכן גאולה וגולה.

ספר הזוהר (ח"א ל"ב ע"א) ויבדל אלהים בזמנא ז' לותא. וזהו מאמרם (תענית ה ע"א) לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבא בירושלם של מטה שנאמר בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר (הושע יא, ט):

וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר יָלַד לוֹ בְּמִצְרַיִם נָפְשֵׁי שְׁנָיִם כָּל הַנָּפֶשׁ לְבֵית יַעֲקֹב הִפָּאָה מִצְרֵימָה יִשְׁבְּעִים:

מו, כז

כבר רמזתי לך כי היה ראוי לצאת מיעקב של מטה שנים עשר שבטים ושבעים נפש. וכן אמרו במדרש רות (לא נמצא) שנים עשר שבטים תלויין ממדת יעקב תפארת הנקראת שמים שנאמר (מל"א ח, לב) ואתה תשמע השמים. פתח רבי ואמר כדל"מא דאית תריסר שבטין לתתא דאינון בני יעקב הגשמיים כך אית יעקב עילאה בשמים תפארת וי"ב שבטין

⁴¹⁴ זוהר ח"ב דף ר"ז ע"ב.

⁴¹⁵ נאמרו על טעמים רבים והפשוט שבהם כי מילת אנכי מרכבת ממילת אני ואות כ' מורה על הארת הכתר. כתב בספר "קהלת יעקב" להרב הגאון רבי יעקב צבי יאליש – "אנכי" רזא דזא"ית הוא השכינה (זוהר פקודי דף רל"ו ע"ב). והטעם כי אנכי גימטריא כסא והוא כסא לזעיר, גם אנכי עם ארבע אותיות והכולל גימטריא אלהים וכו' עיי"ש.

עילאין י"ב גבולי אלכסון שבמלכות **וכמה דמיחדי שמה דקודשא ב"ה ישראל לתתא** וכשם שבני ישראל למטה מייחדים שמו **כך מיחדין מלאכים קדישין לעילא** כך מייחדים המלאכים למעלה **כולא בללואנא דלעילא**. וכנגד אלו שנים עשר פשוטות שבאל"ף בי"ת ושנים עשר מנהיגין בנפש ושנים עשר גבולי אלכסונין⁴¹⁶:

ספר הבהיר (ק"ג) ישב רבי רחומאי ודרש מאי שנים עשר שבטי ישראל? אלא מלמד ששנים עשר שבטים יש לו להקב"ה תפארת ומאי ניהו? משל למה הדבר דומה למלך תפארת שהיה לו מעיין נאה יסוד ולכל אחיו האחוזים במלכות אין להן מים אחרים אלא מאותו המעיין ואינן יכולין לסבול צמא. מה עשה? עשה למעיין שנים עשר צנורות והם י"ב דדין שבכור, י"ב הבקר, י"ב גבולי אלכסון וקראם על שמות בני אחיו בני התפארת כמ"ש (בראשית לא, מז) ויאמר יעקב לאחיו. אמר, אם יהיו הבנים כאבותם כמו התפארת יזכו ואמלא הצנורות וירו אבותם וישתו בניהם אחריהם. ואם לא יזכו הבנים ולא יעשו דברים הגונים לפני הרי הצנורות עומדות פוסקות מליתן מים. על ענין זה אתן להם מים שלא יתנו לבניהם הרבה אחר שאינם עושין רצוני. עוד שם (אות צד) ללמדך ששנים עשר מנהיגים יש לו להקדוש ברוך הוא, ובכל אחד ואחד ששה כחות ומאי הם שבעים ושנים לשונות וכו': ספר הזוהר (ח"ג קי"ז ע"א) **כיון דאתא יעקב אתקיים עלמא ולא הוה מתמוטט**. כיון שבא יעקב נתקיים העולם ולא היה מתמוטט **ועם כל דא לא אישתיל בשורשוי עד דאוליד תריסר שבטים ושבעים נפש ואשתיל עלמא**. ועם כל זה לא נשתל העולם בשורשיו עד שיעקב הוליד שנים עשר שבטים ושבעים נפש ונשתל העולם. הכלל הוא כי יש כבוד למעלה מכבוד והתחתונים הגשמיים רמז לעליונים מלכות ושבעים נפש רומזים לשבעים מלאכים הסובבים כסא הכבוד הממונים על האומות, זהו שנאמר (שמות טו, כז) ושם שתים עשרה עינות מים ושבעים תמרים כאשר נרמז בדגלים בגזירת האל (במדבר ב, ב) ועם יעקב י"ג בסוד י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, י"ג חדשים בסוד העיבור דהיינו חודש העיבור וי"ב חודשים הרי י"ג. יעקב אבינו ה"ס אות ו' שבשם וכאשר נכתוב אותו כך: "ואו" נקבל י"ג.

ויחי

וְשִׁכְכֹתִי עִם אֲבֹתִי וְנִשְׁאַתִּי מִמִּצְרַיִם וְקִבְרָתִי בְקִבְרָתָם וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֶעֱשֶׂה כְּדִבְרְךָ:

מז, ל

כבר ידעת גודל מעלת ארץ ישראל ומעלת הצדיקים הקבורים בה כאשר רמזתי. אמנם רבותינו זכרונם לברכה נתעוררו בספר הזוהר על שלשה צדיקים שהם יעקב אבינו ע"ה משה רבינו ע"ה ויוסף הצדיק ע"ה שיעקב זכה ליקבר גופו בארץ ישראל ומשה רבינו ע"ה לא עצמותיו ולא גופו. ויוסף עצמותיו ולא גופו. ורמזו בענין זה נפלאות וזהו לשונם בספר הזוהר (ח"א כא ע"ב) **יעקב ומשה ויוסף כחדא אזלין**. יעקב משה ויוסף באים

⁴¹⁶ כתוב בספר יצירה פרק ה:

[א] שנים עשרה פשוטות ה"ו ז"ח ט"י ל"י ס"ע צ"ק יסודן ראה, שמיעה, ריחה, שיחה, לעיטה, תשמיש, מעשה, הלוח, רוגז, שחוק, הרהור, שינה. מדתן שנים עשרה גבולים באלכסון. גבול מזרחית צפונית, גבול מזרחית דרומית, גבול מזרחית רומית, גבול מזרחית תחתית, גבול צפונית רומית, גבול צפונית תחתית, גבול מערבית דרומית, גבול מערבית צפונית, גבול מערבית תחתית, גבול דרומית רומית, גבול דרומית תחתית. ומרחיבין והולכין עד עדי עד והם זרועות עולם:

[ב] שנים עשרה פשוטות ה"ו ז"ח ט"י ל"י ס"ע צ"ק חקקן חצבן שקלן צרפן המירן וצר בהם שנים עשר מזלות בעולם סימן טשי"ת סא"ב מע"ק גדי"ד. ואלו הן שנים עשר חודשים בשנה ניסן אייר סיון תמוז אב אלול תשרי מרחשון כסלו טבת שבט אדר. ואלו הן שנים עשר מנהיגין בנפש שתי ידים ושתי רגלים שתי כליות טחול כבד מרה המסס קיבה קרקבן [שתי לועזים ושתי עליזים שתי יועצים ושתי יעוצים שתי טורפין ושתי ציידים] עשאן כמין [מדינה] [מריבה] וערכן כמין מלחמה גם את זה לעומת זה עשה האלהים:

כאחד, דהיינו משה בדעת, יעקב תפארת ויוסף יסוד והם כולם בקו האמצעי זה אחר זה. **יעקב מית ופיה** **אעילו ליה בארעא קדישא**. יעקב מת והעלו את גופו לארץ הקדש **יוסף מית ופיה לא אתקבר בארעא קדישא אלא רמוי**. יוסף מת ולא נקבר גופו בארץ הקדש רק עצמותיו **משה לא האו ולא האו**. משה לא זה ולא זה כי הן גופו והן עצמותיו נקברו בחוץ לארץ **אמאי?** מה הסיבה לשינויים? **אלא יעקב בעלא קדמאה דמטרוניתא הוואי**. אלא יעקב בעלה הראשון של המלכות היה **מית יעקב ואיזדוות ביה במשה ובעוד דהואי משה בהאי עלמא**. מת יעקב נזדווגה במשה ובעודו בחיים **מני לה כדקא יאות**. פקד אותה כראוי **ואיהו הוה בעלה תניינא דמטרוניתא**. והוא היה בעלה השני של המלכות **יעקב אעילו ליה לארעא ופיה שלים בן דאיהו ופא**. יעקב העלו אותו לארץ הקודש בגופו שלם משום שהיה מרכבה לתפארת הנקרא גוף **יוסף רמוי ולא ופיה בן דרמין אינון חילין ומשריין דלעילא וכולהו נפקי מההוא צדיק**. יוסף העלו רק עצמותיו ולא גופו משום שהעצמות הם צבאות ומחנות של מעלה דהיינו נצח והוד נקראים צבאות וכולם יוצאים מאותו צדיק דהיינו היסוד **וצדיק צבאות איקרי**. וצדיק דהיינו היסוד נקרא צבאות **מאי טעמא בן דכל צבאות משריין עילאין מיניה נפקי**. ומהו הטעם משום שכל הצבאות ומחנות שלמעלה ממנו יוצאים **ועל דא רמוי דאינון צבאות עלו בארעא**. ועל כן עצמותיו של יוסף שהם בחינת צבאות העלו אותם לארץ הקודש **משה הוה לבר ולא על תמן לא ופיה ולא רמוי** משה היה בחוץ לארץ ולא נכנס שם לא גופו ולא עצמותיו **אלא עלת שכינתא בארעא בתר דמית משה אהדרת לבעלה קדמאה דתמן ודא איהו יעקב**. אלא השכינה נכנסה בארץ אחר שמת משה וחזרה לבעלה הראשון שהוא יעקב **מכאן נוקבא דאתנסיבת לתרין בההוא עלמא הדרת לקדמאה**. מכאן שאם הנקבה היתה נשואה לשני אנשים בעולם הזה חוזרת לאחר פטירתה לבעלה הראשון **משה הוה לבר כיון דבעלא קדמאה הוה בארעא לפיכך נקבר משה בחוץ לארץ כיון שבעלה הראשון היה בארץ מני לה בחינה מה דלא זכה בו יעקב**. **משה זכה בחייו מה שיעקב לא זכה בחייו, יעקב שימש בה בההוא עלמא ומשה בהאי עלמא**. יעקב גרם זוג תפארת ומלכות בפטירתו ומשה עשה זאת בחייו **ואי תימא ריעו דמשה הוה? לאו הכי**. ואם תאמר שזהו חסרון של משה דהיינו שלא יכל לגרום זיווג לאחר פטירתו אינו כן **אלא כד נפקו ישראל ממצרים מסטרא דיובלא הוה**. אלא כשיצאו ישראל ממצרים מצד היובל היתה גאולתם דהיינו מכח הבינה **וכלא אינון שתין רבוון בעלמא עילאה הו**. וכל אלו ששים רבוא שיצאו היו מעולם העליון דהיינו מבינה **ובההוא דיוקנא אזלו במדברא**. ובאותה הצורה הלכו במדבר **וחד מנהון לא עאל בארעא אלא בניהון תולדין דלהון**. ואף אחד מהם לא נכנס לארץ אלא בניהם הנולדים מהם באו לארץ **כדקא חזי דאינון תיקוני דסיהרא**. כפי הראוי שהם תיקון הלבנה שזו בחינת ארץ ישראל **וכל עובדי ארעא תיקוני דסיהרא הו**. וכל מעשי הארץ הם תקון הלבנה, כי לבנה וארץ כינוי למלכות **משה שמש בסיהרא בעוד דאיהו בן ופא ומני לה ברעותא**. משה המשיך זוג התפארת בלבנה שהיא הנוקבא בעוד שהוא בגוף בעולם הזה, ופקד עליה כרצונו **כד אתפטור מן עלמא סליק בסליקו עילאה ברוחיה קדישא ואתהדר ברוחיה דיובלא עילאה**. אבל כשנפטור מעולם הזה נתעלה רוחו הקדוש בעליה העליונה וחזר הרוח ליובל העליון דהיינו לבינה **ותמן איתדבק באינון שיתין רבוון דהו דיליה**. ושם נתדבק משה בששים רבוא נשמות שהיו שלו **מה דלא הוה כן ליעקב דאיהו אתהדר ברוחא בן שמטה**. מה שלא היה כן ביעקב שלאחר פטירתו חזרה רוחו לתוך השמטה שזו המלכות ולא לבינה **מה דלא הוה כן בחייו בן דביתא אחרא הוה ליה**. מה שלא היה כן בחייו משום שבחייו היה לו בית אחר **וארעא קדישא אתתקנת בחילא דלעילא**. וארץ הקדושה, דהיינו המלכות, נתתקנה בכח העליון דהיינו חו"ב **ועל דא לא איתחזו למיהוי כולהו כחדא**. ועל כן אי אפשר שיהיו כולם ביחד **אינון דעלמא עילאה הו בלחודייהו כלהו לרוחא**. כי אלו הנמשכים מעולם העליון כמשה הם כולם בחינת רוח **ואינון דעלמא תתאה הו בלחודייהו כלהו בן ופא**. ואלו הנמשכים מעולם התחתון שהוא נוקבא דז"א הם כולם בחינת גוף **ולא אתחזון למיהוי אלן ואלין וסיהרא**. ולא ראוי שיהיו אלו ואלו תוך הלבנה שהיא המלכות **אלא אלן בסיהרא ואלין לבר**. אלא אלו תוך הלבנה ואלו מחוץ לה **לנהרא אלן מן ואלין**. שיקבלו הארה אלו מאלו **אלן דעלו לארעא**

דיוקנא דקדמאי הוּוּ ולא הוּוּ בסליקו עילאה כוותייהו. אלו שנכנסו לארץ היו ענף מקומת הראשונים ולא היו במדרגתם של דור המדבר **בין דלא יהא דרא ולא הוּוּ מקדמת דנא כאינון קדמאי דאתחזי להון זיו יקרא דמריהון אפין באפין.** משום שלא היה ולא יהיה עוד כדור המדבר שנראה להם זיו כבוד רבונם פנים בפנים. **יעקב שמש בנשוי בופא בתר אתדבק רוחא ברוחא.** יעקב שמש בנשוי בגוף, ולאחר פטירתו עלתה רוחו ונתדבקה במלכות **משה אתפרש מאיתתיה ושימש כד איהו בופא בההוא רוחא קדישא.** משה פרש מאשתו צפורה ונתדבק בעודו חי במלכות **לתר אתדבק רוחיה ברוחא עילאה טמירא דלעילא.** ולאחר פטירתו נתדבק רוחו ברוח עליון נסתר של מעלה דהיינו חו"ב **וכן כל דרין הוּוּ מתדבקן כולהו כחדא.** וכן כל המדרגות כולן היו מתדבקות להאיר כאחת **רוחא דמשה דיובלא איהו ופיה דשמטה הוּוּ.** רוחו של משה היא מהיובל היינו מבינה וגופו משמטה דהיינו מלכות **רוחא דיעקב לאתדבקה בשמטה ופיה דנשוי הוּוּ בהאי עלמא.** רוחו של יעקב לאחר פטירתו נדבקה בשמטה דהיינו מלכות, וגופו היה שייך לנשותיו שבעולם הזה **כל אינון נהורין עילאין כדיוקנא דלהון לתתא בארעא.** כל אלו אורות עליונים יש את צורתן בארץ שלמטה, דהיינו לכל דבר גשמי יש דוגמתו שורש רוחני. משה היה מהדעת ודורו דור דעה וכנגדם ספירת הדעת למעלה **וכלהו תליין ברקיעא דשמיא.** וכולם תלויים ברקיע השמים דהיינו ביסוד של התפארת הנקרא שמים שממנו נשמות יוצאות לעולם. משה רבינו ה"ס הדעת, יעקב בתפארת ויוסף ביסוד. נמצא שמשה הוא סוד החמה ויחסית אליו יעקב ויוסף הם בחינת הלבנה ולכן אומר **הכא רזא תרין שמהן כלילן כחדא.** כאן סוד ב' שמות תפארת ומלכות הכלולים כאחד דהיינו בתפארת יש שם הו"ה ב"ה ובמלכות שם אדנות וכשהם כלולים מתקבל שם יאהדונה"י **ושכלולא דלהון תלתא** ושכלולם ע"י שם שלישי הבא מעליהם מהבינה שיש בה שם אה"ה והיא מאחדת את ב' השמות, ובכח הבינה **ואתהדר לחד דא לקביל דא.** חוזרים להיות אחד שהוא שם י"ב **ואיהו שמא ליפא מחקקא** ואלו ג' שמות המשולבים הם שם של י"ב הגלוף והחזק **כלילן בהאי** הם כלולים בזה השם של י"ב אותיות **ברזא דמהימנותא** בסוד האמונה שהם ספירות עולם האצילות הנקרא מהימנותא.

והנה לפי כוונתם ז"ל יעקב היה ראוי ליקבר בארץ ישראל גופו שלם בעצמותיו שנאמר (בראשית כט, כ) **"ויעבד ברחל" ובמותו חזר לאכסניא שלו** רחל העליונה שהיא מלכות. יוסף הצדיק נקברו שם עצמותיו ולא גופו כי עצמותיו היו כחות וצבאות נצח והוד **אילן העליון הנקרא צדיק יסוד המשפיע לארץ העליונה.** משה נתעלה לאחר מותו **ביובל העליון** בינה ועל יובל ישלח שרשיו, אף כי בחייו היה איש האלהים בעלה דמטרוניתא שהיא המלכות **ועבד יי עבד** לתפארת, רצוני לומר בעלה דמטרוניתא **ועבד יי הגדול** תפארת. **במותו** עלה לבינה ולכן לא ידע איש את קבורתו ונתעלה למעלה מכלם. והנה משה רבינו ע"ה פירש מאשתו בחייו ר"ל מאשתו של מטה ונעשה שושבינא דמטרוניתא וזכה בחייו למה שזכה יעקב אבינו ע"ה במותו. אחרי מות משה נתעלה אל התשובה בינה והאחות הקטנה רחל מלכות חזרה לבעלה הראשון יעקב. מכאן תוכל לדעת גודל מעלת ארץ ישראל שהיא המלכות והצדיקים הקבורים בה, וכי כל הדברים התחתונים הגשמיים תלויין בעליונים הרוחניים:

וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת יָמִינוֹ וַיָּשֶׁת עַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם הָאֶזְעִיר וְאֵת שְׂמָאֵלוֹ עַל רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שִׁכַּל אֶת יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר:

מח, יד

כבר ידעת כי אפרים היה ראש דגל מערבי בחניית בני ישראל במדבר (במדבר ב, יח) והשכינה במערב והוצרך ליתן לה הימין כי היא בתו של התפארת הנקרא ישראל כד"א נצבה שגל לימין (תהלים מה, י). ואמר כי מנשה הבכור והיה ראוי לשמאל כענין שארמוז בבכורי מצרים:

ובספר הזוהר (במדבר קי"ט ע"ב) **שָׁפַל אֶת יָדָיו, מֵאִי שָׁכַל? אֵלֶּא יִמְיָנָא הוּא זָקִיף** "שכל את ידיו" מהו שכל, אלא יד ימין של יעקב היתה זקופה **וּסְטִי לִיה שְׁכִינְתָּא כִּלְפֵי אַפְרִיס** והשכינה הסיטה ידו כלפי אפרים **וְאֵרַח רִיחַ דְּשְׁכִינְתָּא עַל רִישָׁהּ כְּדִין אִמְרַּ בְּךָ יִשְׂרָאֵל** ויעקב הריח ריח השכינה על ראשו של אפרים אז אמר "בך יברך ישראל". דהיינו, השכינה נקראת ב"ך כי יש בה כ"ב אותיות, יברך ישראל היינו התפארת **וְחִמָּא דְּאִיהוּ בְּמַעֲרַב** וראה שאפרים חונה בדגל מערבי **אִמְרַ וְדָאִי שְׁכִינְתָּא בְּמַעֲרַב**. אמר ודאי שהשכינה במערב. דהיינו חניית בני היתה לד' רוחות שהם חגת"מ שהם דרום, צפון, מזרח ומערב. נמצא שצד מערב שם עיקר השכינה.

וַיְבָרֶךְ אֶת יוֹסֵף וַיֹּאמֶר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְכְּוּ אֲבֹתִי לְפָנָיו אֲבָרְכֶם וַיְצַוֶּךָ הָאֱלֹהִים הָרַעְהָ אֹתִי מִעוּדֵי עַד הַיּוֹם הַזֶּה: הַמֶּלֶךְ הַגָּאֹל אֹתִי מִכָּל רָע וַיְבָרֶךְ אֶת הַנְּעָרִים וַיִּקְרָא בָהֶם שְׁמֵי וְשֵׁם אֲבֹתִי אֲבָרְכֶם וַיְצַוֶּךָ וַיְדַגֵּל לָרַב בְּקָרֶב הָאָרֶץ:

מח, טו-טז

כבר פירשתי (לעיל לב, ט) כי יקרא הנביא אל אלהי אבותיו אשר לו הגדולה חסד והגבורה גבורה. ואחרי כן אמר "האלהים הרועה אותי" קרא לאלהי האמת תפארת. ויהיה הרועה אותי מגזרת ריעד וריע אביך אל תעזוב (משלי כז, י) כי במדה ההיא שלום וריעות. ויש לשאול למה לא הזכיר השם המיוחד כמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים כג) יי רועי לא אחסר. תשובה יעקב אבינו ע"ה שמדתו מדת רחמים תפארת הוצרך להזכיר מדת שם אלהים מלכות, ודע שהמלאך הגואל זו השכינה. דוד שמדתו מדת הדין מלכות הוצרך להזכיר מדת רחמים תפארת. והנה הכל כלול עמהם דהיינו, למרות שיעקב הזכיר שם אלקים אין לך לחשוב שרק אליה פנה אלא כלל אותה עם שאר המידות וכן בדוד שלא ידמה כקציצה בנטיעה. ואל יקשה לך אמרו "מעודי עד היום הזה" עם מה שכתבתי למעלה שלכאורה תמיד היה מושגז מצד המלכות וזה סותר למ"ש שיעקב הוא סוד התפארת וסיבה לזה כי עדיין לא ניתן כח התפארת ליעקב כי מעודו ינחנו בדרך אמת. אמנם לא נתיחדה עליו המדה ההיא בעוד היותו בחוצה לארץ. גם הוצרך להתנהג עם לבן דרך פתלתול איננו דרך אמת. והנה אעפ"י שהזכיר יעקב אבינו ע"ה הג' אבות הראשונים הזכיר ג"כ השכינה באמרו "המלאך הגואל" וכבר רמזתי (לעיל לא, יג) מפני מה נקראת מלאך, ואמר הגואל כי ממנו מן המלכות הגאולה דהיינו הגאולה ביסוד, וי"א שהגאולה בבינה, מכל מקום הגאולה באה דרכה. ומכאן תבין סוד הסומך גאולה לתפלה כי התפילה במלכות והסומך מחבר את הבניין למלכות כענין נעוץ סופו בתחלתו.

ומלת "יברך" רמז לכל המדות הארבעה חגת"ס שהזכיר. ובפסוק ראשון לא הזכיר דבר עד הזכירו המלאך הגואל ואמר "בך יברך ישראל לאמר" ולא אמר יתברך אלא יברך רמז כי ישראל סבא תפארת יברך את העולם הגשמי דרך השכינה הרמוזה באפרים כי אפרים חונה בצד מערב.

ספר הזוהר (במדבר קי"ט ע"ב) **בך יברך ישראל**, האם התכוין לעצמו? ומשיב לא לעצמו אלא **ישראל סבא** תפארת **מאי קא משמע לן** מהיכן יש לכך הוכחה? ומשיב **בך יתברך ישראל לא כתיב, או בך יבורך ישראל, מהו יברך ישראל, אלא ישראל קדישא** תפארת **לא יברך לעלמא** לא יברך את בני העולם, **אלא בך** אלא על ידי המלכות הנקראת ב"ך⁴¹⁷, **דאנת במערב וכתוב** (בראשית לח, יא) **אני** זו המלכות המחזרת עם **אל שדי** היסוד ומתוך כך בא שפע למלכות וממנה מתברכים בני העולם וזהו **פרה ורבה, אוליפנא דחמא עימיה שכינתא** למדנו שיעקב ראה עם אפרים את השכינה.

⁴¹⁷ ידוע שהמלכות נקראת "את" כי יש בה כ"ב אותיות מא' עד ת' ולכן נקראת ג"כ ב"ך שאלו כ"ב אותיות.

וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בְּנָיו וַיֹּאמֶר הֶאֱסָפּוּ וְאֶגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַזְוָרִית הַיָּמִים:

מט, א

רמז להם על מה שיקרה להם בעצמם שיבואו בגלגול של עשרה הרוגי מלכות בעוון על מכירת יוסף וזהו "אשר יקרא אתכם". ואמר לראובן כי יש לו "יתר שאת ויתר עז" על אחיו כי לא פשע במכירתו של יוסף, אמנם בעבור שהיה "פחו כמים" ובלבל יצועי אביו "אל תותר". ויתכן כי יצועי רמז לשכינה אחר שהם דברי יעקב⁴¹⁸ שהוא התפארת ויצועו זו המלכות והבן.

ובשמעון ולוי אמר "בסודם אל תבא נפשי" זהו סוד העיבור⁴¹⁹. והוא כטעם "וטוב משניהם את אשר עדן לא היה" (קהלת ד, ג) זהו "אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל".

וליהודה אמר "מטרף בני עלית" הרמז לרבן שמעון בן גמליאל, זהו "כבס בין לבושו ובדם ענבים סותה". כנוי "לבושו" שב לשם יתעלה, כענין (תהלים קי, ו) "ידין בגוים מלא גויות". ואמרו רבותינו ז"ל⁴²⁰ שהקדוש ברוך הוא יש לו מלבוש אדום מדם המקדשים את השם יתעלה.

"ולזבולן אמר זבולן לחוף ימים ישכון" רמז בו על מיתת רבי יהודה בן בבא שישב בין שני הרים⁴²¹ ובין שני תחומי. ושם נעצו בו ג' מאות לונכיות של ברזל, (בראשית לז, יח) "ויתנכלו" בצירוף⁴²² לונכיות. ונרמז בפסוק "וימררוהו ורובו וישטמוהו בעלי חצים". ובעון (בראשית לז, כג) "ויפשיטו את יוסף" נפשט עורו של רבי ישמעאל. בעון ודבתם רעה לשונו של ר' יהודה נלחכה בפי חזיר. בעון שגרמו לומר חיה רעה אכלתהו. ומה שאמר רבי עקיבא (פסחים מט ע"ב) מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור, נסרק בשרו בשיני ברזל כמתאר בברכות סא ע"ב ונרמז בפסוק (בראשית מט, ד) יששכר חמור גרם רובץ בין המשפטים וירא מנוחה כי טוב" ראה מנוחת הצדקים בגן עדן כי טובה היא ותענוג הארץ העליונה כי נעמה, ויט שכמו לסבול דינו של הקב"ה ולא בטל הגזירה בשם המפורש. מכאן תבין גודל עונש המטריח את קונו בהשבעות בשם המפורש, ובעוד שהיה למסדהיינו סובל ייסורים של מסרקות הברזל היה עובד השם היה קורא קריאת שמע כי יצתה נשמתו באחד. ועתה נחזור לפירוש הפסוקים:

⁴¹⁸ נאמר על עוג (דברים ג, יא) הנה ערשו ערש ברזל ובקדושה הוא יעקב וברזל אלו בילה רחל זילפה ליהא. (שער הפסוקים פ' ואתחנן וכן עץ חיים שער מט ט).

⁴¹⁹ כתב כאן הלבוש: ומצאתי כי "אחלקם ביעקב" רמז למיתת רבי ישמעאל כהן גדול שחלקו ראשו בגורל, "ואפיצם בישראל" רמז למיתת רבי חנניה בן תרדיון שנפצו חבילי זמורות על גופו. וי"א כי ב"שמעון ולוי אחים" רמז מיתת רבי ישמעאל כה"ג ורשב"ג. וי"א כי בקבלה שרבי ישמעאל כהן גדול היה גילגולו של ראובן, כי היה בכור וראוי ג"כ לעבודה ככהן גדול וברוך היודע.

⁴²⁰ כתוב בזוהר (ח"א דף מא ע"א): "היכלא רביעאה, הכא קיימא חד רוחא גדריהאל (נ"א גהדהא"ל) שמיא, דא קיימא על כל אינון נשמתין דקטולי דשאר עמין לאעלא לון גו פורפרא דמלכא, ואתרשימו תמן, עד יומא דינקום לון קב"ה, דכתיב (תהלים קי, ו) ידן בגוים מלא גויות מחץ ראש על ארץ רבה. כעין זה כתוב זוהר (ח"ג פט ע"א): רבי אבא פתח, (ישעיה סג) מי זה בא מאדום חמוץ פגדים מפצרה וגו', מי זה בא מאדום, זמין קודשא בריך הוא ללבשא לבושי נוקמא על אדום, דאחריבו ביתיה, ואוקידו היכליה, וגלו לכנסת ישראל ביני עממיא. ולמעבד להון נקמת עמין, עד דישתכחון כל טורין מטורי עממא, מלגין מקטולי עמין, ולמקרי ללך עופא דשמיא עליה, וכל חיות ברא יתזנון מנייהו תריסר ירחי, ועופא דשמיא שבע שנין, עד דלא תספול ארעא ניוולא דידהו. ודא הוא דכתיב, (ישעיה לד) כי זבח לני בפצרה וסבב גדול פארץ אדום, עד דאינון לבושין וספאבון, ודא הוא דכתיב, (ישעיה סג) וכל מלבושי אגאלתי.

⁴²¹ סנהדרין (יד ע"א): "פעם אחת גזרה מלכות הרשעה גזירה על ישראל שכל הסומך ייהרג וכל הנסמך ייהרג ועיר שסומכין בה תיחרב ותחומין שסומכין בהן יעקרו. מה עשה יהודה בן בבא הלך וישב לו בין שני הרים גדולים ובין שתי עיירות גדולות ובין שני תחומי שבת בין אושא לשפרעם, וסמך שם חמשה זקנים ואלו הן: רבי מאיר, ורבי יהודה, ורבי שמעון, ורבי יוסי, ורבי אלעזר בן שמעון. רב אויא מוסיף אף רבי נחמיה. כיון שהכירו אויביהם בהן, אמר להן: "בניי רצוני". אמרו לו "רבי מה תהא עליך?" אמר להן "הריני מוטל לפניכם כאבן שאין לה הופכים". אמרו לא זזו משם עד שנעצו בו שלש מאות לונכיות של ברזל ועשאוהו ככברה. (ענין ע"ז ח ע"ב ששם הגירסא "לונכיות").

⁴²² צירוף היינו היפוך האותיות. למילה "ויתנכלו" יש 2520 צירופים.

יְהוּדָה אֵתָּה יְרוּדָה אֶזְיִיךָ יָדָךְ בְּעֶרְףְּ אֶבְיָיָה יִשְׁתַּנּוּוּ לָךְ בְּנֵי אֲבִיָּה:

מט, ח

ידעת כי מיהודה מלכות בית דוד ירדה, זהו (שמ"ב א, יח) "ללמד את בני יהודה קשת" וידעת סוד הקשת כדלעיל (ט, יג בפסוק את קשת) שזו המלכות כשהיא כלולה עם החג"ת ואלו גוניה לבן אדם ירוק על כן אמר בו "ידך בעורף אויבך"⁴²³ כי יד גימ' דוד וזו המלכות. ועל כן היה יהודה שהוא סוד המלכות שהיא שביעית לחג"ת נהי"ם שביעי לאבות: אברהם יצחק יעקב ראובן שמעון לוי ויהודה כי הוא כנגד הכלה הכלולה מלכות שהיא השביעית כשבת. כעת מונה הרב דמיון בין המלכות של יהודה והשבת שה"ס המלכות:

נאמר ביהודה (בראשית כט, לה) "ותעמוד מלדת" כי ראובן שמעון לוי ויהודה הם סוד ראה שמיעה ריח דיבור שהם חו"ב תו"מ ולכן כשנולד יהודה עמדה מלדת כי הגיעה עד המלכות. כמו שנאמר בשבת (שמות לא, יז) שבת וינפש. ונאמר ביהודה "אתה יודוך" כי התודה וההודאה במלכות ולכן כשנולד אמרה (בראשית כט, לה) הפעם אודה. ובשבת שה"ס המלכות נאמר (תהלים צב, ב) טוב להודות ליי'. נאמר ביהודה (מט, ט) "מטרף בני עלית" פירוש טרף מזון כלומר נסתלקת מלעשות אפילו מלאכת נפש כמו בשבת לא תעשה כל מלאכה. ביהודה כרע רבץ כארי וכלביא מי יקימנו. ובשבת שבו איש תחתיו. ביהודה אוסרי לגפן עירה. כלומר יאסור אותו ממלאכתו. בשבת למען ינוח שורך וחמורך. ביהודה כבס ביין לבושו הרמז על קידוש היום שהוא ביין רמז למדת הדין ועל כן נתן לו השבט שנאמר לא יסור שבט מיהודה. וכמו שיהודה היה רביעי לשבטים כן השבת היא מצוה רביעית בעשרת הדברות. והוצרך להתערב במלכות בית דוד מזרע שאר האומות שיהיה שלום בענייניו ומדת הדין לא תקטרג עליו כדאמרינן בפרק הבא על יבמתו (ס"ג ע"א) א"ר אלעזר מאי דכתיב ונברכו בך אמר הקב"ה לאברהם שתי הברכות טובות יש לי להבריק בך רות המואביה ונעמה העמונית.

מדרש רות (זו"ח) וזרע דוד צרוף מצד זה יהודה ומצד זה מואב. כתיב ואהבת את יי' אלהיך בשני יצריך ביצר טוב וביצר הרע. הכל צריך כאחד וזרע דוד אצטריך הכי.

"חכלילי עינים מיין ולבן שינים מחלב". אמרו רבותינו זכרונם לברכה בכתובות (ק"א ע"ב) אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ב"ה רמוז לי בעיניך דאיבסם לי מחמרא רש"י: חכלילי היינו חיוך, חייך אלי בעיניך שזה טוב לי יותר מיין. דרך המחייך להראות שיניו וזהו ואחור שינך דאיבסם מחלבא גלה לי את שיניך הלבנות כדי שאני אתבסם מחלב. הכוונה היא כי השכינה המלכות מבקשת השפע העליון גבורות וחסדים הרמוזים בחלב ויין מזרועות עולם חו"ג הנרמז ביין וחלב כדאמרינן ובלא מחיר יין וחלב (ישעיה נה' א') ובקשה היין תחילה כי עיקר קבלתה מן הגבורה בתחילה. ויש ספרים שגורסין דבסיס לי מחמרא דבסיס לי מחלבא ויהיה דבור כנסת ישראל מלכות למדת רחמים תפארת ואומרת לו חביב זיווגך עלי כי אתה יונק מזרועות עולם הנרמזים ביין וחלב ואני מקבל מקבלת מהם. דהיינו ההבדל בין איבסם או בסיס הוא בדרך קבלת החסדים והגבורות, האם הם נמשכים דרך התפארת בדרך מעבר בלבד ונמתקים במלכות, או שהם עוברים דרך התפארת וממתקים שם ואז נמשכים אל המלכות.

יְהִי דָן נְזִישׁ עָלִי דָרְךָ שְׁפִיפֶן עָלִי אֲרוֹז הַנֶּשֶׁף עֲקָבִי סוּס וַיִּפֹּל רֶכְבִּי אֲזוּזִר:

⁴²³ כתב בספר "קהלת יעקב" - ערך חל - "יש כוכב ונקרא יד ושבת יהודה שליט עליו, ועל זה נאמר (בראשית מ"ט ח') ידך בעורף אויבך, וכוכב זה מבטל כל מיני כשפים, וכשבעלי כשפים רואין חד יד נפיק פשיט חמש אצבעין ידעי דלא יצלח בידיהו חרשין דלהון, ומחלון זה יונק כוכב צדק משבעה כוכבי לכת (זוהר תרומה קע"ב):

המשיילו לנחש, רמז לנחש הקדמוני. ואמר "עקבי סוס" כמה דאת אמר (בראשית ג, טו) ואתה תשופנו עקב דהיינו זו המלכות המשולה לעקב, היא הלוחמת נגד הנחש. מחנה דן היה (במדבר י, כה) מאסף לכל המחנות וזו בחינת המלכות שהיא מאספת לכל השפע.⁴²⁴

מט. כא

243

מט. כב

כבר ידעת מה שאמרו רז"ל (ברכות כ ע"א) על זרע יוסף הצדיק שלא שלט בו עין הרע שנאמר עלי עין. ובספר הזהור (אד"ר ק"ל ע"א) נתבאר סוד זה אמר שם בלשון זה: (תהלים לג, יח) **הנה עין יי' אל יראיו וכתוב** (זכריה ד, י) **עיני יי' המה משוטטים**. "הנה עין יי' אל יראיו וכתוב "עיני יי' המה משוטטים בכל הארץ" יש לכאורה סתירה כי עין הוא לשון יחיד ועיני רבים, הכיצד? **זכו עין יי' עינא דלעילא לא זכו עיני יי' משוטטות עינא דלתתא**. דהיינו אם זכו בנ" להיות טובים וכשרים, הרי שהם מונהגים ע"י העין עליונה דאריך אנפין, הכתר, הנקראת הנהגת הייחוד, הנהגה של רחמים גמורים, לא זכו הרי הוא מונהגים ע"י "עיני יי'" שהיא עין שלמטה דז"א, תפארת, הנקראת הנהגת המשפט, הנהגה של דין ורחמים דתנינן למדנו **מפני מה זכה יוסף דלא שלטא ביה עינא בישא מפני שזכה לאישתא** חא בעינא טבא עילאה. מפני מה זכה יוסף שלא שלטה בו העין הרעה? הסיבה היא מפני שזכה להיות מושגח בעין הטובה העליונה, הנהגת הייחוד, והיא עין יי' דהיינו הכתר שכולו רחמים והוא דוחה את הקל"י **הדא הוא דכתיב** זה הוא מה שכתוב **בן פורת יוסף בן פורת עלי עין, כלומר בסבת עין דאישתא** ח ביה. כלומר על סבת העין העליונה שהיה מושגח בה והיה מוצא חן בעיני רואיו **וכתיב** (משלי כב, ט) **"טוב עין הוא יבורך" מ"ט איקרי חד**. וכתוב "טוב עין הוא יבורך" מה הטעם שנקרא "טוב עין" בלשון יחיד, ולא אמר טוב עינים? **תא חזי בעינין דלתתא אית עין ימינא ואית עין שמאלא**

427. אבן רומז למלכות כמ"ש בזוהר (ח"א קמו ע"ב) כְּמָה דְּתַת אֲמַר (בראשית מט) מִשֶּׁם רוּעָה אָבֹן יִשְׂרָאֵל, מֵאֵן אָבֹן דָּא. דָּא נִכְסֵת יִשְׂרָאֵל, כְּמָה דְּתַת אֲמַר, (בראשית כח) וְהָאָבֹן הָזֶה אֲשֶׁר שָׁמָּה מִצְבֵּה וְגו'. עוד אמרו שבמלכות יש שם ב"ן כזה: יוד הה וו הה והוא גימ' ע"ה אבן. והרב חיים סנואני זצוק"ל היה מוסיף ואומר שבמלכות יש שם כזה: יוד הה ואו הה שהוא גימ' אבן.

ואינון תרי בתרי וונוי. בוא וראה בעיניי התחתונות דהיינו הנהגת המשפט, יש עין ימין והוא הרחמים, ויש עין שמאל והיא הגבורה, והן שתי בחינות **אבל הכא אבל כאן** דהיינו בהנהגת הייחוד דאריך **לית עינא שמאלא ותרווייהו בדל** א חד סלקין וכולא ימינא. אין עין שמאל, ושתייהם עולות בדרגה אחת והכל ימין ורחמים גמורים **וילין כך עין אחד ולא תרין.** ומשום כך כתוב עין אחת ולא שתיים **ותאנא ולמדנו עינא דא דהוא עינא דאש** חותא פקיחא תדיר, חייכן תדיר, חדאן תדיר. עין זו שהיא העין של ההשגחה העליונה פקוחה תמיד, שזקוקת תמיד כמי שמקבל פני חברו בחיך, ושמחה תמיד דהיינו שהיא משגחת תדיר על בני האדם ברחמים ובשמחה **דלא הוי הכי לתתא** מה שאין כן למטה דהיינו בהנהגת המשפט, כאן **דכלילין בסומקא באוכמא בחוורא בתלת וונוי.** ההשגחה כלולה באדום ובשחור ובלבן בג' גוונין שהם דין וחסד (צבע שחור הוא גמר הדין) **ולא הוי תדיר פקיחא דאית ביני סורטא על עינא.** ואינון תמיד פקוחות מפני שיש לו גבות המכסים על העין, כלומר לפעמים יש הסתלקות ההשגחה **ועל דא כתיב** ועל עיניי אלו כתוב (תהלים מד, כד) **עורה למה תישן יי'** (מ"ב יט, טז) **פקח יי' עיניך וראה. כד איתפקח** כאשר נפקחות עיניי אלו **אית למאן דאיתפקח לטב ואית למאן דאיתפקח לרע** יש מי שנפתחות עליו העיניי לטוב ויש מי שנפתחות עליו לרע **ווי למאן דאיתפקח ועינא אתערב לסומקא.** אוי למי שנפקחו עליו העיניי והעין מעורבת באדום דהיינו בדין **וסומקא איתחזי לקבליה ומכסייא עינא.** והאדום נראה כנגדו ומכסה על העין, דהיינו הדין גובר על הרחמים **זכאה מאן דאישתזיב מיניה.** אשרי מי שינצל ממנו ויזכה לעיני הרחמים. אבל יש הנהגה גבוהה יותר שזוכים לה אלו העובדים במסירות נפש וזו הנהגת **לעתיק יומין טבא דעינא.** עתיק יומין הוא טוב עין **חיואר בלו חיואר דכליל כל חיואר.** לבן בתוך לבן הכולל כל לבן⁴²⁸ **זכאה חולקיה מאן דישלח עילויה בחד חוור מינייהו.** אשרי חלקו של מי שיושגח בלבן אחד מהם **ועל דא כתיב טוב עין הוא יבורך.** ועל זה כתוב "טוב עין הוא יבורך" **וכתיב** (ישעיה ב, ה) **בית יעקב לכו ונלכה באור יי'.** וכתוב "בית יעקב לכו ונלכה באור יי'" דהיינו די אפילו באור אחד לבן של אריך. ע"כ.

ואתה בן אדם בראותך המאמרים האלה וכיוצא בהם המורים על הגשמות, השמר אל תפן אל און ושמור נפשך מאד פן תכשל ותחריב את העולם לאמר שיש בשם יתברך מדות מוגשמות ומתוארות ומוגבלות, שאין הדבר כך חלילה חלילה, (ישעיה מ, יח) ואל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו. וצריך אני להאיר עיניך במאמר זה וכיוצא בו ושמור אותו היטב כי יסיר ממך כמה ספקות ושבושים רעים. דע, כי אמתת עצם הבורא יתעלה ויתברך אינה מושגת לזולתו ואין בכל ברואי עליונים ותחתונים יודע עצם אמתתו, רק הוא יתעלה ויתברך. וא"כ צריכין אנו להתבונן על התוארים הנמצאים בתורה ובדברי רז"ל⁴²⁹ יד רגל און עין וכיוצא בהן. דע והאמן כי כל אותן העניינים אעפ"י שהם מורים ומעידים על גדולתו ואמתתו אין כל בריה יכולה להתבונן ולדעת מהות הדבר ההוא הנקרא יד עין רגל וכיוצא בהם. ואל יעלה בדעתך כי עין כצורת עין ויד כצורת יד, אבל הם עניינים פנימיים ופנימיים באמתת מציאות הש"י, אשר מהם המקור והשפע יוצא לכל הנבראים לא שיהיה דמיון בינו יתברך ובינינו מצד העצם והתבנית, כמו שנאמר "ואל מי תדמיוני ואשוה" (ישעיה מ, כה) **כי אין לו דמיון בנבראים.** רק על כוונת צורת האיברים שבנו שהם עשויין

⁴²⁸ נקט "חיוור בגו חוור דכליל כל חיוורי" מסביר זאת הרמח"ל (אדיר במרום עמ' 170) שבעין אריך יש ד' מדרגות של חגתיים. באדם הגשמי רואים שיש לבן מקיף את העין ובה קוים דקים אדומים, במרכז יש את העין ובתוכה האישון ואלו הם ד' בחינות הלבן חסד, קוים אדומים גבורה, עין תפארת ובת עין מלכות. בעין אריך הגבורה נשלט ע"י החסד וזהו חוור בגו חוור, ואח"כ התפארת והמלכות נכללים בחסד הראשון. ובזה יובן לשון רבים "חיוורי" שהם תו"מ.

⁴²⁹ הנה במאמר "פתח אליהו" שהוא הקדמה שניה של תיקון^ז (דף י"ז ע"א) משייך לנו את האיברים למידות. הנהגת המשפט היא הנהגה של חג"ת נהי"ם ואלו: יד ימין, יד שמאל, גוף, רגל ימין, רגל שמאל, ברית ופה היינו עטרת היסוד. הנהגת הייחוד באה מהכתר שהוא מעל המידות. עין חכמה, און בינה, חוטם תפארת, פה מלכות. אל תטעה בין החוטם והגוף שהם נקראים תפארת כי זו שורש וזו ענף וכן פה עליון ופה תחתון. במח יש מח ימין, שמאל, קטן ואחורי ואלו ד' בחינות שבדעת: חו"ב דדעת, ותרי עיטרין שהם חו"ג. חוט השדרה מורה על המשכת המוחין עד המלכות. וראה בעיניך כפי שיש הבדל בין עין ויד בחשיבות ובפעולה כך תקיש למידות העליונות.

לדמיון סימנים לענינים סתומים עליונים שאין הדעת יכולה להשיג. וזה הדמיון אינו גופני כלומר בעצם ותבנית אלא בדמיון זכרון כמי שכותב ראובן בן יעקב שהרי אין אותיות אלו צורת ראובן בן יעקב ותבניתו ומהותו אלא זכרון שזה ראובן בן יעקב הכתוב הוא סימן לאותו עצם והתבנית הידוע הנקרא ראובן בן יעקב. ולפי שהשם יתעלה ויתברך רצה לזכותינו ברא בגוף האדם כמה איברים נסתרים ונפלאים כדמיון סימן למעשה מרכבה כי האדם נבדא בצלם אלקים. ואילו יזכה האדם לטהר אחד מאיבריו יהיה אותו אבר כדמיון כסא לאותו אבר העליון הפנימי הנקרא בשם זה עין יד וכיוצא בו. כיצד הנשמר והנזהר במראה עינו שלא יביט ויסתכל בדבר עבירה ובדרך גנאי רק במה שהוא קדושת השם יתעלה ועבודתו, אותו עין נעשית כמו כסא לאותו דבר של מעלה הנקרא עין, וזהו ענין (בר"ד פ"ב, ו) האבות הן הן המרכבה. ודע כי המדות תלויות באיברים. כיצד מידת עין היא הראות מדת האזן היא השמע מדת היד היא המשוש מדת הרגל היא ההליכה. והנה המדות נמשכות אחר האיברים ולפי שהזכירו רז"ל כלפי מעלה לשון מדות יש לך לדון ענין המדות כמו התארים שאמרנו. וכמו שאין ערך ודמיון בינו יתעלה ובינינו בענין האיברים כך אין ערך בינו יתעלה ובינינו בענין המדות. ולפי שאנו משתמשים בחיבורינו זה בלשון מדות השמר מן הטעות כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות ה ע"א) לא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, ואין דמיון בין מדותיו יתעלה ומידותינו זולתי בדרך הזכרת השם לבד. מוסף על זה, יש לך להתבונן במה שכתבתי לך בפירוש (בראשית א, כו) בצלמנו כדמותינו כי כמו ששם "אדם" לא נאמר על הגוף רק על רוח הפנימי, כי הגוף נקרא "בשר אדם", כך שמות האיברים הם שם לכחותיהם לא שם לחומר. והבן זה המאמר כלו היטב:

הג"ה ובספר הזוהר אמרו כי כשהתחיל רבי שמעון לגלות סתרי התורה פתח ואמר (דברים כז, טו) ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה וכו' כולם ענו ואמרו אמן. כל זה כדי שלא יטעו בדבריו שיהיה דמיון בינו ובינינו יתעלה ויתברך:

וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ וַיִּפְּזוּ זְרָעֵי יָדָיו מִיַּדִּי אֲבִיר יַעֲקֹב מִשָּׁם רֶעֶה אֲבֶן יִשְׂרָאֵל:

מט, כד

הברכה הזאת דומה לברכת הנערים כי "אביר יעקב" הוא אלהי האמת תפארת וידיו הם זרועות עולם חורג על כן לא אמר אביר אברהם ויצחק וזולתם. ואמר "משם רועה אבן ישראל" וכבר התבאר שאבן זו המלכות כד"א (תהלים קי"ח ע"ב) "אבן מאסו הבונים". וכתוב (יחזקאל א, כו) "כמראה אבן ספיר דמות כסא" שהרמז לשכינה. ואמר כי יניקתה הוא מאביר יעקב תפארת. המלכות הייתה בתחילה דבוקה בתפארת אצ"ל באצ"ל, דו פרצופים, בסוד ב' המאורות הגדולים, אצ"ל נסרה והפכה להיות ספירה בפני עצמה. וזו כוונת הרב כאן: כענין ושם חביון עוזו (חבקוק ג, ד). דהיינו המלכות הנקראת עוז הייתה כמוסה בתפארת. וחביון הוא הכח המתעלה הנחבא במקום אצילותו כלומר מצב שבו הייתה המלכות דבוקה בתפארת כמו חוה באדם כד"א וכנה אשר נטעה ימינך (תהלים פ, טז):

ובספר הבהיר (צא) משם רועה אבן ישראל, הוא המקום הנקרא "שם", שנאמר ושם חביון עוזו.

והנה "אבן ישראל" זו המלכות כמו "כנסת ישראל" שזו המלכות הכנסת אורות ישראל בעלה. כך נבין שאבן ישראל זו המלכות שהיא נבנית מישראל סבא ונחשבת כבן לו. ואולי רמז במלת אבן סוד בהוסיף נון על אב יהיה הבניין שלם דהיינו מילת אבן מורה על חיבור אב בן. והכוונה שהתפארת נקרא כאן "אב" ונ' מלכות. עוד אפשר, א' יורה על הקב"ה אלופו של עולם. התפארת נקרא "בן" (שמות ד, כב)

"בני בכורי ישראל" והוא סוד אות ו' שבשם. אות נ' תרמוזו על בתולת ישראל בסוד (עמוס ה, ב) "נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל". נמצא שמילת "אבן" תורה על ההמשכה מן הכתר הרמוזה באות א' אל התפארת הנקרא "בן" למלכות הרמוזה באות נ', בדורנו אמרו ש"אבן" זו שרשרת הדורות: א'ב, ב'ן, נ'כד. ובמלת "קשתו" רמז ליסוד עולם הנתון ליוסף הצדיק כי שמר את בריתו שלא הביאו בכח הטומאה ומכאן תבין פירוש (חבקוק ג, ט) עריה תעור קשתך. דהיינו כאשר בני אדם צדיקים ושומרים בריתם הרי היסוד העליון מתעורר להשפיע להם טוב ואז יש חיים טובים של עושר ובריאות וכו'. הפך (ישעיה נז, א) הצדיק אבד דהיינו שהיסוד מסתלק ולא משפיע והוא אבד למלכות כמ"ש (איכה א, יז) פרשה ציון (מלכות) בידיה אין מנחם (יסוד) לה והבן זה היטב:

מֵאֵל אֲבִיךָ וְיַעְזְרֶךָ וְאֵת שְׂדֵי וְיִבְרַכְךָ בְּרֶכֶת שָׁמַיִם מֵעַל בְּרֶכֶת תְּהוֹם רִבְצָת תְּנוּזָת
בְּרֶכֶת שְׂדֵי וְרוֹזֵם:

מט, כה

כבר הודעתך לא מצאתי היכן כי "אלהי אביך" הוא אלהי אמת תפארת. והביאור כאן הוא כי כעת יעקב מברך את יוסף, דהיינו תפארת משפיע ליסוד ולכן כלפי יוסף שפיר קאמר יעקב ליוסף, תפארת ליסוד, "אלהי אביך". "ואת שדי" כבר רמזתי לך לעיל בראשית יד, כ בפסוק "וברוך אל עליון" כי מלת שדי לבד אל כשהיא לא סמוכה למילה "אל" רומזת על השכינה. ועל כן אמר אחרי כן "ברכות שמים מעלי", רוצה לומר שמים עליונים תפארת. ברכות תהום היא השכינה הרובצת תחת התפארת זהו ברכות המלכות אלו שדים ורחם. ותרגם אונקלוס דאבון ודאמד. והנה הוא מבורך בשמים ובארץ בתפארת ובמלכות. והבן אמרו "ברכות אביך גברו על ברכות הוריי" הורי אלו אברהם ויצחק דהיינו חסד וגבורה כי כבר רמזנוהו בענין האבות כי בו נשלם הכל:

כָּל אֱלֹהֵי שְׂבָטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנִיִּים עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר דָּבָר לָהֶם אֲבִיהֶם וְיִבְרַךְ אוֹתָם אִישׁ
אֲשֶׁר כִּבְרַכְתּוֹ בֶּרֶךְ אוֹתָם:

מט, כה

כבר ידעת פירוש מלת "זאת" שזו המלכות כי שם במלכות צוה יי' את הברכה (תהלים קלג, ג) וזהו "ויברך אותם איש אשר כברכתו ברך אותם" שרמז אליהם איך שמם רמוז כל אחד ואחד ביי"ב צירופי השם ביחוד כי יש יי"ב צירופים לשם הוי"ה.

וְיָכַל יַעֲקֹב לְצוֹת אֶת בָּנָיו וַיֹּאסֶף רָגְלָיו אֶל הַמִּטָּה וַיָּגִיעַ וַיֹּאסֶף אֶל עַמּוּי:

מט, לג

כבר רמזתי לך ענין מטתו שזו ספירת המלכות של הקדוש ברוך הוא הנתונה בין צפון גבורה לדרום לחסד שנאמר (שיה"ש ג, ז) הנה מטתו שלשלמה. ורמז הכתוב כי מיתת יעקב אבינו ע"ה היתה על יד המטה הנזכרת המלכות דהיינו השכינה בנשיקה כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ב"ב י"ז ע"א) על הצדיקים הידועים שהם שש שלא שלט בהם מלאך המות והם: אברהם יצחק ויעקב משה אהרן ומרים דכתיב בהם על פי יי' רק במרים שגנאי בדבר כי היתה מיתתם על ידי השכינה. ואמרו רז"ל (במדב"ר יא, ז) היה רבי מאיר אומר גדול הוא השלום, שלא ברא הקב"ה מדה טובה מן השלום שנתנה לצדיקים בשעה שנפטרי מן העולם. שלש כתות של מלאכי השרת מקדימין לפניו בשלום. הראשונה אומרת (ישעיהו נז, ב) "יבוא שלום". השנייה אומרת "ינוחו על משכבותם". השלישית אומרת "הולך נכוחו". ולא דיין לצדיקים שמיתתן ע"י כבוד המלכות שנאמר וכבוד יי' יאספך (ישעיה נח, ח). אלא שמקלסין לפניו יבא בשלום זהו שנאמר "ואחר כבוד תקחני" (תהלים עג, כד)

הדבור לנקבה הנסתרת שזו המלכות. ועל ענין זה אמרו רבותינו ז"ל בסוף סוטה (מ"ט ע"ב) כשמת רבי בטלה כהונה⁴³⁰ כי נתעסקו בו כהנים לטמא בו כי לא היתה מיתתו רק ע"י השכינה:

ספר הזוהר (במדבר ק"כ ע"ב) **תא חזי כיון דבר נש עביד צלותא ודאי בעובדא ומילולא**. בוא וראה, כיון שהאדם התפלל במעשה (בכוונה) ובדבור **וקשיר קשורא דייחודא**. וקשר קשר היחוד, דהיינו שמייחד קו"ב"ה ושכינתיה בתפילתו **ואשתכח על ידוי דמתברכאן עילאין ותתאין**. ונמצא שעל ידו מתברכים עליונים ותחתונים **כדין בעי ליה לבר נש לאחזאה רמיה בתר דסיים צלותא דעמידה כאלו איתפטר מעלמא**. אז לאחר שגמר תפילת העמידה צריך האדם להראות את עצמו כאלו נפטר מן העולם בזמן אמירת הוידי ונפילת אפיים **דהא אתפרש מאילנא דחיי וכניש ר"ל לוי לבי ההוא אילנא דמותא דאהדר ליה פקדוניה**. שהרי נפרד מעץ החיים, דהיינו עולם האצילות בעת תפילת שמונה עשרה, ואסף רגליו אל אותו אילן המות, שזו המלכות שנאמר' בה (משלי ה, ה) "רגליה יורדות מות", שהיא החזירה לו את פקדונו דהיינו נפשו בבקר⁴³¹ **כד"א ויאסוף ר"ל לוי אל המטה**. כמו שנאמר "ויאסוף רגליו אל המטה" דהיינו המלכות.

והתבונן על הסוד הגדול שאגלה לך במאמר רבותינו ז"ל האבות מתו בנשיקה. כי כשהיו החסידים ואנשי מעשה מתבודדים ועוסקים בסודות העליונים היו מדמים בכח ציור מחשבותם כאלו הדברים ההם חקוקים לפנייהם וכשהיו קושרים נפשם בנפש העליונה היו הדברים מתרבים ומתברכים ומתגלים מאליהן מאפיסת המחשבה כאדם הפותח בריכת מים ומתפשטת אילך ואילך כי המחשבה הדבקה היא המקור והבריכה והמבוע אשר לא יפסק. ולכך המדביק המחשבה בהרהור רע קשה מעבירה כענין שאמרו רבותינו ז"ל (יומא כט ע"א) הרהורי עבירה קשין מעבירה. ואמרו רבותינו ז"ל בפרק אין דורשין (שיהש"ר א, נג) בן עזאי היה יושב ודורש והאש מלהטת סביבותיו. בא אצלו רבי עקיבא אמר לו בן עזאי מה היום מימים אמר לו שמעתי עליך שאתה יושב ושונה והאש מלהטת סביבותיך אמרתי שמא בחדרי המרכבה ירדת? אמר לו והלא דברי תורה נמשלו לאש שנאמר (ירמיה כג, כט) "הלא כה דבךי כאש" אמר לו ואני יושב ושונה והדברים יורדין ושמחין לפני. הטעם הוא כשהיה מדביק נפשו בנפש העליונה היו חקוקים בלבו הדברים הנוראים והיה מציירם כאילו היה אדם משים הדברים בפיו כי בדבקות המחשבה מתוך האצילות ההוא שהיה מאציל וממשיך עליו היו הדברים מתוספים ומתרבים ומתוך השמחה היו נגלים אליו. ועל כן (שבת ל ע"ב) אין השכינה שורה לא מתוך עצלות וכו' אלא מתוך שמחה. ואולי תתגבר עליו אותה השמחה עד כי יתחדש עליו בכיה רבה ומופלאה ותבקש נשמתו ונפשו להפרד מגופו וזו היא מיתת נשיקה שמורה חיבור הנושק בדבר האהוב לו כי אז יתחבר נפשו בשכינה. ועל כן תמצא בספר הזוהר לפעמים בגלוי הנסתרות קם רבי פלוני ובכה. ואולי יתרבה עליו הבכיה עד אסיפת נשמתו כמה דאת אמר ויאסוף רגליו אל המטה. אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסוף.

ודע, כי המחשבה מתפשטת ועולה עד מקום מוצאה וכשמגעת שם היא נפסקה ואינה יכולה לעלות עוד. והמשל מעיין המים היוצא מן ההר אם תעשה תחתיו חפירה לבל יתפשטו מימיו יעלה המים עד מקום המקור ולא יותר. ולכך כל ההורס לחשוב בדבר שאין יכולת במחשבה להתפשט ולעלות אינו נמלט באחד משני דברים או לבלבל מוחו ולהרוס בנין גופו. או מרוב כפיית המחשבה להדביקה במה שאינה יכולה להשיג תעלה נפשו ותנתק ותשוב לשרשה. ועל זה אמרו רבותינו זכרונם לברכה (חגיגה י"ג ע"א)

⁴³⁰ במסכת סוטה כתוב "בטלה עונה ויראת חטא". ברם במסכת כתובות ק' ע"ב כתוב "בטלה קדושה" והכוונה לקדושת הכהונה.

⁴³¹ שהרי בלילה מסר לה את רוחו שנאמר "בידך אפקיד רוחי" והרמז אליה כי בידך אפקיד רוחי ר"ת באר וזה כינוי למלכות.

במופלא ממך אל תדרוש. ועל כן החסידים הראשונים היו מעלין מחשבתם עד מקום מוצאה. וכן היתה המשכת הנבואה שהיה הנביא מתבודד ומכוין לבו ומדביק מחשבתו למעלה וכפי דבקות הנביא היה צופה ויודע מה שהיה עתיד להיות, זהו (דברים י"ג, ה) "ובו תדבקון". והיו הנביאים חלוקים במעלותם ובדבקותם כמ"ש (עץ חיים ש' מ"ט) יחזקאל ביצירה. ודע, כי קודם שניתנה התורה היו המראות מתעוררות מעצמם מלמעלה לפי שלא היה כח לאותן הדורות להעיר עליהם רוח הנבואה כי לא נצטוו רק שבע מצות. ואף כי אברהם נצטוה על המילה וקיים כל התורה כלה, (קידושין לא ע"א) גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה. אבל לאחר נתינת התורה, לפי ההתבודדות וההתעוררות היה לו מלמעלה אצילות והמשכה כפי מעלת מחשבת החושב, והיו אומרים אותם בעל כרחם שנאמר (ירמיה כ, ט) "ואמרתי לא אזכרנו ולא אדבר עוד בשמו והיה בלבי כאש בוערת עצור בעצמותי נלאיתי כלכל ולא אוכל". וכבר ידעת גודל תאות בלעם לקלל את ישראל ולא היה יכול כי אם כפי דברי רוח הקדש שנאמר (במדבר כג, יב) הלא את אשר ישים יי בפי אותו אשמור לדבר:

ספר הזוהר (אד"ר קל"ב ע"ב) **אמר רבי שמעון כולו בוסנין וחברין דאתון בהאי עזקא קדישא.** אמר רבי שמעון לחברים, כל הנרות, דהיינו כל החברים, שבאים להתתקן בטבעת הקדושה, כי הם ישבו בעיגול כך שראו אלו את אלו **אסהדנא עלי שמיא עילאין דעילאין וארעא קדישא עילאה דעילאה.** מעיד אני עלי שמים עליונים דעליונים, שזו התפארת שבאצילות, והארץ הקדושה העליונה דעליונה, שזו המלכות דאצילות **דאנא חמי השתא מה דלא חמי בר נש מיומא דסליק משה בזימנה תניינא לטורא דסיני** שאני רואה עתה מה שלא ראה אדם מיום שעלה משה בפעם השניה להר סיני **ואנא חמי אנפיי נהירין כנהורי שמשא תקיפין דזמינין למיפק באסוותא לעלמא דאתי.** שאני רואה פני מאירים כאור השמש המאירה בחוזק רב שעתידיה לצאת לרפאות העולם **דכתיב** (מלאכי ג, כ) **וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה.** שכתוב "וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה" **ועוד דאנא ידענא דאנפיי נהירין ומשה לא ידע ולא אסתכל.** ועוד שאני יודע שפני מאירים, שכך גילו לו מן השמים אבל החברים לא ראו ולכן היה צריך לגלות להם (מתוך מדבש), ומשה לא היה יודע ולא היה מסתכל **דכתיב** (שמות לד, כט) **ומשה לא ידע כי קרן עור פניו.** זה שכתוב "ומשה לא ידע כי קרן עור פניו" בהיותו בהר **ועוד דאנא חמי בעיני תלת עשר מכילן אילין ליפין קמאי ונהוריה כבוסנין.** ועוד שאני רואה בעיני שלש עשרה מדות חזקות לפני, שזו הארת י"ג תיקוני דיקנא, ומאירות כנרות בפרסא (נפרשה מעליהם, בזמן גילוי סודות האידרא, חופת אור הנקראת פרסא⁴³²) **וכד אתפרש כל חד מינייהו בפומיכון אסתלק ואתעטר ואיתתקן ואיטמר בטמירותא דתקוני דיוקנא קדישא.** וכשכל אחד מיכם סיים לבאר את אחד מ"ג המידות של הרחמים הנזכרות במיכה (ז, יח) מי אל כמוך וכו', מיד אותה מידת רחמים עולה ומתעטרת ומתתקנת ומסתתרת בשערות הנסתרות של הדיקנא **וכל אחרנין אישתארו** וכל שאר התיקונים האחרים שעוד לא בארתם נשארו בפרסא **ובעוד דכל דא מתפרש בפומיכון נהיר ואתעטר ויתיב כמלכא בל חיליה.** ובעוד שכל אחד מן התקונים מתבאר בפיכם מאיר ומתעטר ויושב בשערות הדיקנא כמלך בתוך צבאותיו **וכד איסתיים לאתפרשא סליק ואתעטר בעטרא קדישא ואתתקן ואתטמר ויתיב בתיקוני דיוקנא קדישא.** וכשנשלם ביאור של כל אחת מ"ג מידות היא עולה ומתעטרת בעטרה קדושה בדיקנא של אריך, ומתתקנת ומסתתרת ויושבת בין כל התיקונים של הדיקנא הקדושה **וכן לכל חד וחד.** וכן בכל אחד ואחד מ"ג מידות המתבארות מפיכם **אזדרזו חבריין קדישין דהא כקיימא דא לא יהי עד דייתי מלכא משיחא.** הזדרזו חברים קדושים לשמוע ולהבין את אלו הסודות, כי מעמד כזה לא יהיה עד שיבוא מלך המשיח. העיד עליו הקב"ה ושכינת עוזו כענין (ישעיה א, ב) שמעו שמים והאזיני ארץ.

⁴³² וכך מסופר שליל חופת הרב הצדיק המקובל כבוד הרב יהודה פתיה יצאו כמה בחורים בחצות הליל ופנו לביתם והנה הם רואים חופת אור מעל האולם וראו מעין יד הכותבת משפט באותיות של אור.

עוד אמרו שם (אד"ר קל"ד ע"ב) **אמר רבי שמעון כד אתפרש פרישו דא דאתון חמאן על** [עלנא] **אמר רבי שמעון כשנפרסה פרסה זו שאתם רואים, עלינו אנא חמינא דנחתו כל תיקונין** [וזה ונהירו באתר דא. אני רואה⁴³³ שירדו כל י"ג תיקוני הדיקנא לתוך הפרסא ומאירים בה חמינא אילין תיקונין דנהרין עלה. וראיתי אלו התקונים מאירים את הפרסא והווי מחכאן מילי דפומנא לאיתעטרא ולאיתעלקא כל חד באתריהו. ואלו הי"ג תיקונים היו ממתניין למוצא פינו מה שנחדש בהם ואחר כך כל אחד עלה למקומו הראוי וכד הוה מתתקן מפומנא כל חד וחד סליק ואתעטר ומתתקן בהווא תיקונא דאיתתקן הכא מכל פומא דחד מינן. וכאשר היה יוצא מפינו מיד כל אחד מן התיקונים עלה ונתעטר ונתקן בכח התיקון שנתקן כאן בפינו ושעתא דחד מינן פתח פומיה וכאשר אחד מאיתנו פתח פיו לתקנא בהווא תיקונא. לתקן איזה תיקון תיקונא הוה יתיב ומחכא למלה דנפיק מפומיכון. אותו התקון היה יושב ומחכה לדיבור היוצא מפיכם וכדין סליק בדוכתיה ואתעטר. מיד עלה למקומו והתעטר וכל סמכין מכאן ומכאן חדאן. וכל הסומכין, דהיינו המלאכים הסומכים את הפרסא מד' צדדיה כעין חופת חתנים (אלו מלאכים מעולם הבריאה כי הפרסא היתה באצילות) היו שמחים על דשמעין מה דלא ידעין. כי שמעו חידושי תורה שלא ידעו עד עתה וצייטין לקליכון. והיו מקשיבים לדבריהם כמה רתיכין קיימין הכא [יניכון. כמה מרכבות מלאכים עומדים כאן בשבילכם זכאין אתון לעלמא דאתי אשריכם לעולם הבא דכל הני מילין דנפקין מפומיכון שכל הדברים שיצאו מפיכם כולהו מילין קדישין כולהו מילי כשרן. כולם דברים קדושים כולם דברים ישרים דלא שטאן לימינא ולשמאלא. שאינם סרים מדרך האמת לימין ולשמאל קודשא בריך הוא חדי וצייט להני מילין עד דהוא [זר דינא. הקב"ה שמח ומקשיב לדברים אלו ומתחשב בהם בבואו לגזור את הדין די לעלמא דאתי תימרון זימנא אחרינא כל הני מילין קדישין. שהרי לעולם הבא תאמרו שוב את כל הדברים הקדושים הללו עלנא כתיב וחכך כיון הטוב הולך לדודי למשרים דובב שפתי ישנים. עלינו (על עצמו והחברים) כתוב "וחכך כיון הטוב הולך לדודי למשרים דובב שפתי ישנים" מאי דובב שפתי ישנים דאפילו לעלמא דאתי מרחשן שפוותיכו קמיה. מהו דובב שפתי ישנים? היינו שאפילו לעולם הבא שפתותיכם תהיינה דובבות לפני.

הנה מבואר כאן בביאור ולא ברמז כי העליונים צריכין לשלימות התחתונים כדכתיב (דברים ל"ג, כו) **רוכב שמים בעזרך. ומתוך דביקות המחשבה היו מצויירין לפנייהם העניינים שהיו עסוקים בהם, והיו העולמות הרוחניים מצפים לדברי פיהם, ואז היה עולה ומתדבק בייחודו והבן זה עד מאד כי הוא נפלא. ודע כי כמו שהפרי כשהוא נגמר יפול מן האילן ולא יצטרך עוד לחבורו, כך הוא חבור הנפש עם הגוף כי בשהשיגה מה שביכולתה להשיג ותדבק בנפש העליונה תפשט מלבוש העפר מעליה ותנתק ממקומה ותדבק בשכינה זהו מיתת נשיקה:**

ספר הזוהר (אד"ר קמ"ד ע"א) תנא בכה רבי שמעון וארים קליה ואמר. בכה רבי שמעון מרוב שמחה על גילוי הסודות, והרים קולו ואמר אי במילין אילין דאית [ליין הכא, אם בדברי הסוד שלנו שנתגלו כאן אית [נזו חברייא באדרא דעלמא דאתי היו נגנים החברים בחדר של העולם הבא שהוא יסוד (חדר) דבינה (הנקראת העולם הבא) ואסתלקון מהאי עלמא יאות ושפיר הוא. והיו מסתלקים מעולם הזה טוב ויפה היה זה [ליין דלא אית [ליין לחד בני עלמא. כדי שלא יתגלו לאחד מבני העולם הזה הדר אמר הדרי בי חזר ואמר אני מתחרט על דברי דהא [לי קמיה עתיק דעתיקין סתימא דסתימין דלא ליקרא דיילי עבידי לפי שגלוי לפני עתיק דעתיקין סתום דכל סתימין, שזה הכתר, כי לא לכבודי עשיתי ולא ליקרא דבית אבא ולא ליקרא דחברייא אילין. ולא לכבוד בית אבא ולא לכבוד החברים האלו אלא [ליין דלא יטעון באורחוי ולא יעלון בכסופא בתרעי פלטורוי ולא ימחון בידיהו. אלא כל רצוני בגילוי הסודות, כדי שהחברים: לא יטעו בדרך הייחודים, לא יכנסו בבושה לשערי היכל גן עדן, ולא ימחו בידם זכאה חולקי עמהו לעלמא דאתי. אשרי חלקי עמהם לעולם הבא

⁴³³ מסביר בעל ה"מתוק מדבש" שכולם ראו את הפרסא ורק הרשב"י ראה את י"ג תיקוני הדיקנא מתתקנים בפרסא.

תאנא עד דלא נפקו חברייא אלין מההוא אדרא מיתו רבי יוסי בר רבי יעקב ורבי חזקיה ורבי ייסא. למדנו טרם יצאו החברים מן האדרא מתו רבי יוסי ב"ר יעקב ורבי חזקיה ורבי ייסא וחמו חברייא דהו נטלי להון מלאכין קדישין בההוא פרסא. וראו החברים שהיו נושאים אותם המלאכים הקדושים בפרסא היא דאיתדבקו נפשיהו בשעתא דא. שנתדבקו נפשותיהם בשכינה בשעה ההיא.

הרי לך בבירור כי מרוב הדבקות נדבקה נפשותם בנפש העליונה עד שמתו בנשיקה. ספר הזוהר (שם ב') **עד דאילין מתבסמין נשמתייהו באינון מילין.** בעוד שאלו היו מבשמים נשמותיהם באלו הדברים **נפק נשמתייהו בנשיקה ואתקשרו בההוא פרסא.** יצאה נשמתם בנשיקה ונתקשרה בפרסא היא ונטלו להו מלאכי עילאה. ולקחו אותם המלאכים העליונים.

כבר הארכנו בזה מה שיש בו די, והמשכילים יבינו. ומן המטה הנרמזת שהיא השכינה והפרסא כאן הנה תבין פירוש "וישתחו ישראל על ראש המטה", "ויתחזק ישראל וישב על המטה" כי מטה ירמוז אל השכינה. ואמרו קצת חכמי הקבלה כי צריך להזהר כל אדם בעת מותו שלא ישאר כלום מאיבריו חוץ למטה כי כל הנשאר ממנו חוץ לזאת המטה עליו נאמר לא יאסף ולא יקבר לחית השדה נתתיהו לאכלה. והרמז הזה גדול מאד לפי שסביבות המטה הנזכר יש מיני משחית ופורעניות כד"א (סיה"ש ב, ב) כשושנה בין החוחים לפיכך צריך שיאסף אל עמיו ולא חוץ לכחות הטומאה זהו ענין אסיפה הנאמרת בצדיקים :

וַיָּבֹאוּ אֶל יִצְחָק וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו

ומיתה לא נאמרה בו כמו שאמרו רבותינו ז"ל (תענית ה"ב) יעקב אבינו לא מת. יש מפרשים בעבור שהוא כולל הכל כד"א (תהלים קמט, ב) ישמח ישראל בעושיו. והבן אומר בעושיו בלשון רבים כי הרמז לישראל סבא תפארת הכלול מזרועות עולם חו"ג. וכן הוא אומר (משלי יא, ב) וצדקה תציל ממות. ויש מפרשים הרמב"ן כי נפשות הצדיקים צורות בצרור החיים והם מתלבשות במלבוש רוחני של אויר הנקרא חלוקא דרבנן אשר מתלבשות בו צורות הקדושות, וזו תחופף עליו כל היום כמלבוש המלאכים, כן נפש יעקב יכולה להתלבש ולהתראות כענין אליהו ז"ל לובשת לבושה שני שלא יפשיטנה ערומה או תתלבש לעתים מזומנים כענין הנהו קפולאי דמסכת שבת (קנ"ב ע"ב) ומעשה דרבי בכתובות (קג ע"א) :

וַיִּבְאוּ עַד גֵּרֶן הָאֶטֶד אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ שָׁם מִסְפֹּד גָּדוֹל וַיִּכְבְּדוּ מְאֹד וַיַּעֲשׂוּ לָאֲבִיו אֲבֵל שִׁבְעַת יָמִים:

נ, י

גורן האטד. ידעת כי הוא מין ממיני הקוצים ולכן עשו שם ההספד כי הוא מקום מוכן לצער והבן זה.

וטעם "ויעשו לאביו אבל שבעת ימים", לרמוז כי הנפש במיתתה נפסקת משבע קצוות שהם חג"ת נה"ם וקיומם. ורבותינו אמרו (שבת קנ"ב ע"א) נפשו של אדם מתאבלת עליו כל שבעה. עוד אמרו (זוהר ח"א רי"ח ע"ב) שבעת ימי האבל הנפש חוזרת מכוכו לביתו ומביתו לכוכו ואין לה רשות ללכת לפני השכינה עד שבעת ימים :

סליק ספר בראשית :

שמות

וַיִּמְרְרוּ אֶת זַיִיהֶם בְּעִבְדָּה קָשָׁה בְּזִמְרָם וּבְלִבָּנִים וּבְכָל עֲבֹדָה בְּשִׁעָרָה אֶת כָּל עֲבָדֵתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָּהֶם בְּפָרָה:

א, יד

הפשט ידוע ויש בו רמז למה שכתוב (ישעיה סג, ט) "בכל צרתם לו צר" וחייהם רומז כלפי מעלה, כי ממנו תוצאות חיים כי לפי הפשט היה יכול לומר וימררו אותם וכן "למען ענותו בסבלותם" דהיינו אותו בביכול.

וַיֹּאֲלֵ מֹשֶׁה לְשִׁבְתָּ אֶת הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת צַפֹּרָה בְּתוֹ לְמִשְׁהָ:

ב, כא

אל תתמה בהיות משה רבינו ע"ה אב הנביאים ויתרו כומר לעבודה זרה איך נתחתן עמו כבר הודעתך כי לפעמים החסידים היתה כוונתם לתת חלק לצד הטומאה כמו שרמזתי לך בסוד התפילין של ראש שמוציאין גיד קטן של עגל בין בית לבית וזה חלקו⁴³⁴ ומלכות בית דוד שנולד מבנות לוט משום "ועולתה קפצה פיה" (איוב ה טז) דהיינו כדי שהקלי הנקראת עוולתה לא תקטרג ותקפוצ פיה נותנים לה חלק⁴³⁵ וזהו שאמר משה רבינו ע"ה ליתרו (במדבר י, לב) והיה הטוב ההוא אשר ייטיב יי עמנו והטבנו לך כלומר כשיטיב ד לנו גם אתה תקבל חלק וזה הענין בקרבנות שהיו מזינים גם את הקלי נוגה (כדאיתא בספר עץ חיים ש מ"ט פ"ג) ובספר הזוהר (קדושים פ ע"ב) מַלְּאָח שׁוֹכֵא נַפְיָא נְהוּרָא מִלְּאָח רַחֲמֵי נַפְיָא דִּינָא מִלְּאָח טַב נַפְיָא בִּישׁ מִתּוֹךְ הַחֲשֶׁךְ יֵצֵא אֹר, וּמִן הַרְחֵמִים יֵצֵא דִין, מִתּוֹךְ הַטּוֹב יֵצֵא רַע וְכוּלָּא אֵיתְכַלִּיל דָּא בְּדָא וְדָא בְּדָא וְהַכֹּל נִכְלָל זֶה בְּזֶה וְזֶה בְּזֶה דֵּהֵינּוּ מִתּוֹךְ אַבְרָהָם (חסד) יֵצֵא יִצְחָק (דִין) וּמִתּוֹךְ הַדִּין (יִצְחָק) יֵצֵא יַעֲקֹב (רחמים).

251

וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּדַע אֱלֹהִים:

ב, כד-כה

צריך להתבונן למה הזכיר "אלהים" ד' פעמים והיה מספיק באחד וישמע אלהים את נאקתם ויזכור אלהים את בריתו וגו'. על כן דע כי ד' לשונות אלו שהם שמיעה, זכירה, ראייה, ידיעה כל אחד רמז לעניינו על כן כתב אלהים בכל אחד. שמיעה בשכינה מלכות שנאמר (דניאל ט, יט) יי שמעה ואח"כ סלחה לרחמים תפארת ואח"כ הקשיבה לתשובה בינה ועל כן הזכיר בכל אחד יי זכירה ברחמים כד"א (תהלים קסו, יב) יי זכרנו ראייה בבניה ידיעה מלשון (בראשית ד, כה) "וידע אדם" רמז שהשפיע התפארת שזה האדם כמ"ש (ישעיה מד, יג) "תפארת אדם" לעטרה שזו חוה כמ"ש (משלי י"ב, ד) אשת חיל עטרת בעלה במצוות התשובה דעת, כי (יבמות נ"ג ע"ב) אין קישוי אלא לדעת ולזה רמז לפנינו באמרו

⁴³⁴ ענין זה נפסק להלכה: כתב השו"ע או"ח סי' ל"ב סוף סעיף מ"ד: "הגה - ונוהגין לכרוך שער על הפרשה, ואחר כך כורכין עליו קלף כשר, וחוזרים וכורכים עליו שער (אגור סימן מ"ה) ונהגו שיהיה שער של עגל ואם לא מצא של עגל, כורך בשל פרה או של שור, ורוחץ השער היטב בתחלה עד שיהא נקי קצת שער זה צריך שיראה חוץ לבתים: ⁴³⁵ כתוב בספר הזוהר שכל ענין נסיון העקדה התגלגל כי שרה לא רצתה לתת חלק לקלי במילת בנה

"הנה צעקת בני ישראל באה אלי" כי נקראת השכינה צעקה כענין (בראשית יח, כא) הכצעקתה הבאה אלי וכבר פירשתי⁴³⁶ וכן (מתוך סידור התפלה) צעקת הד"ל וגם בשמי הגדול (שמות ג, ט) ראיתי את הלחץ וגוי וזה טעם וגם.

ספר הבהיר (עו) מאי (חבקוק ג, ב) "בקרב שנים תודיע" כד"א "וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים" משל למה הדבר דומה? למלך הקב"ה שהיתה לו אשה נאה שכינה והעמיד ממנה בנים בני ישראל וחבבן וגדלן ויצאו לתרבות רעה, שנאן ושנא את אמן חזרה אמן עליהם דרך תוכחות הנביאים "בני מה אתם עושים כך שאביכם שונא אתכם ואותי!" עד שננחמו וחזרו לעשות רצון אביהם ראה אביהם כך אהבן וזכר אמן הה"ד וירא וידע וכתב בקרב שנים תודיע (חבקוק ג, ב) השכינה נקראת "בקרב שנים" מפני שבקרבה כל הספירות וספירה גימ' שנה והמשל הזה ידוע כי הוא רמז למה שאמרו רז"ל (מגילה כט ע"א) כל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם וכבר פירשתי.

ספר הבהיר (עט) "יי שמעתי שמעך יראתי" כך אמר חבקוק תפלתי ידעתי שנתקבלה בתענוג מפני שחיברה את כל העולמות וגם התענגתי כי הפך לנביא וכשהגעתי למקום פלוני בינה והבנתי בבינה יש את ההבנה כמ"ש בינה לבא ובה הלב מבין שמעך והיא השמיעה כי השמיעה באחז, אחז גימ' ס"ג ע"ה יראתי ובבינה יראת הרוממות ולכן היא נקראת אלקים חיים ועל כן אמר "יי פעלך בקרב שנים חייהו" בייחוד דהיינו, כבר התבאר שבקרב שנים זו המלכות וכשהיא מיוחדת עם השנים (הספירות) שעליה יש חיים. משל למה הדבר דומה, למלך אמון ומכוסה כתר שנכנס בביתו בינה וצוה בל יבקשו עליו כל המבקש יפחד פן ידע המלך שהוא עובר על מצותו ולכן אמר יראתי כי בבינה היראה י"י פעלך בקרב שנים חייהו ולא הזכיר כאן יראה משל למה הדבר דומה למלך שהיה לו מרגלית טובה מלכות והיא חמדת מלכותו ובעת שמחתו מחבקה ומנשקה ושמה על ראשו סוד אבן הראשה ואוהב אותה אמר חבקוק אע"פ שהמלכים עמד אותה המרגלית חמדה היא בעולמך על כן אמר בקרב שנים חייהו מאי משמע לישנא דשנים הוא שואל כיצד הסקת שמילת "שנים" תרמו לספירות? דכתיב ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור אין אור אלא יום דכתיב המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה וביחד הם יום אחד שזה ייחוד תו"מ הנקראים יום אחד והשנים הם מימים כפשוטו, כל שנה מרכבת מימים בשנה יש שנ"ה ימים⁴³⁷ ולכן נקראת שנה ושנה גימ' ספירה הה"ד בקרב שנים ומאי תודיע תרחם כד"א וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים שריחם עליהם ומאי ברוגז רחם תזכור? אמר בעת שיחטאו בניך לך ותכעס עליהם, רחם תזכור ומאי רחם תזכור? תזכור את דוד המלך אותו שאמר ארחמך יי חזקי (תהלים ח, ב) ונתת לו חמדה הזאת מלכות שהיא שכינתו של ישראל וזכור בנו שירשה ונתתה לו שנאמר ויי נתן חכמה לשלמה (מלכים א' ח, כו) והיא הנקראת חכמה תתאה וזכור אביה אברהם חסד שנאמר זרע אברהם אוהבי (ישעיה מא, ח) והנה סוד הענין הוא כי הבקשה על כנסת ישראל הנפעלת ומקבלת אצילות מזולתה וזהו "פעלך" ואמר בקרב שנים הם שנים קדמונים הרומזים לימות עולם חג"ת נה"י וזהו "חייהו" שתחיה מיוחדת עם הבנין זה הוא חייהו, חיה את אות ו עם אות ה וביחודו ולא תינק מכוחות הטומאה.

⁴³⁶ דף נ"א ע"ב.

⁴³⁷ דהיינו בשנה פשוטה שלימה כי בחסירה גש"ן, כסדרה דש"ן ובמעוברת הוסף ל יום לכל אחד ותקבל שפ"ד, שפ"ד ושפ"ה יום ראה פלא שנה מעוברת שלימה יש בה שפ"ה ימים ונ"ה שבועות וזה רמז לשכינה הנקראת כלה שכינה גימ' שפ"ה, כלה גימ' נ"ה אמרו חכמים (סוכה ה ע"א) לא ירדה שכינה למטה מעשרה והנה כשנחבר אחד ועוד שניים ועוד שלוש וכו' עד עשר נקבל 55 כמנין כלה ואם נכפיל את סדרת המספרים הזו בריבוע דהיינו אחד ועוד ארבע ועוד תשע וכו' עד מאה נקבל 385 כמנין שכינה

ספר הזוהר (אד"ר קל"ח ע"ב) **יי פעלך הפסוק בחבוקוק** (ג, ב) **"יי פעלך בקרב שנים חייהו בקרב שנים תודיע ברגז רחם תזכור" מאי פעלך? זעיר אנפין על מי נאמר פעלך? ומשיב הוא ז"א דהיינו התפארת, הוא נפעל ונאצל מאריך אנפין יש שתי הנהגות הנהגת הייחוד והיא הנהגת אריך אנפין שהיא הנהגה גבוהה של רחמים מרובים, והנהגת המשפט היא הנהגה של שחר ועונש הנקראת הנהגת זעיר אנפין כעת ממשיך הרשב"י להסביר את המשך הפסוק **"בקרב שנים" אינון שנים קדמונים אינון ימי קדם** **"קרב שנים"** אלו הם שנים קדמוניות והן הן הנקראות **"ימי קדם"** שהם ספירות אריך אנפין ואילו **שנות עולם אינון ימי עולם** ושנות עולם הם ימי עולם, ספירות של זעיר אנפין **"חייהו"** למאן את מי צריך להחיות? ומשיב **לזעיר אנפין תחיה את ז"א** מכל דיניו **דכל נהירו דיליה** שהרי כל האדות ז"א **מאינון שנים אתקיימי מהאדות י"ג** תיקוני דיקנא של אריך הן מאירות ופלין **כך אמר חייהו ולכן אמר חייהו, שהנביא חבוקוק התפלל שאריך יחיה את זעיר, כי חיים במזלא תליא** (מ"ק כח).**

ברוגז רחם תזכור, עשה רחם מלשון פטר רחם ותזכור מלשון זכר והרמז לחכמה אחרונה מלכות⁴³⁸ ענין אחר, רחם תזכור הרמז למדת החסד העליונה הנתונה לאברהם שהוא בגימטריא רח"ם ספר הזוהר (שם) **ברא רחם תזכור, להווא חסד עילאה דביה איתער רחמין לכולא** שיזכור החסד העליון שממנו מתעוררים רחמים לכל למאן **דבעי לרחמא ולמאן דיאות לרחמא** למי שצריך רחמים ולמי שראוי לרחמים.

ומשיה היה רעה את צאן יתרו וזתנו כהן מדין וינהג את הצאן אזור המדבר ויבא אל הר האלהים וזרבה:

ג, א

אמרו רז"ל בילמדנו (תנחומא שמות יג. בר"ר ל, ח. ילקוט ש בראשית ו, מח) כל מי שנאמר בו **"היה"** ראה עולם חדש כלומר התגלגל (לבוש). לפיכך כתיב **"ומשה היה רועה"**. וכבר הזכרתי⁴³⁹ סוד זה בסוד הבל לעיל בראשית ד, ב **"אחר המדבר"** אמרו רבותינו ז"ל המדבר היה בורח ונעשה לפניו יישוב עד שבא אל הר האלהים ר"ל כי הקב"ה היה פותח לו שערי חכמה ובינה מה שלא הגיע עד עתה היו לפניו כמדבר, ועתה נעשה לו יישוב ונראה לו שם המלאך בלבית אש כענין הראוי למידת הדין מלכות, ולשון חורב רומז לזה כי חורב מדאה על יובש הבא מן האש הגדולה וברמז, חורב גימ גבורה.

וירא מלאך יהוה אליו בלבית אש מתוך הסנה וירא והנה הסנה בער באש והסנה איננו אכל:

ג, ב

המלאך הזה על דעת קצת רבותינו הוא מיכאל שהוא מצד החסד ועל כן אמר מלאך יי דהיינו שהוא נשלח ממידת הרחמים ולא אמר מלאך אלהים דהיינו שהוא נשלח מהמלכות, רמז למדת רחמים ואמר **"בלבית אש"** כלומר במדת הדין כלומר המלאך נשלח ממידת ההדין כאשר כלולה בה מידת הרחמים כענין **"כי שמי בקרביו"** דהיינו שמי הגדול שזו התפארת, השוכן בשם הנכבד שזו המלכות ועל כן רמז ב מדות אלו אמר **"פקוד פקדתי אתכם"** כלומר פקידה לרחם על ישראל במדת רחמים תפארת ופקידה לדון המצריים מלכות על אשר הרעו לישראל שנאמר (בראשית טו, יד) **"וגם את הגוי אשר יעבודו"** וגו ועל כן יקראנו בפסוק שני בשם המיוחד הוי"ה שהוא בתפארת שנאמר **"וירא יי כי סר לראות"**.

⁴³⁸ בדרך כלל זכירה ביסוד ופקידה במלכות אך מצאנו זכירה במלכות (שמו"א א, יט) **"ויצדע אלקנה את חנה אשתו ויזכרה ויהיה"**

⁴³⁹ דף לא ע"ד ול"ג ע"ב.

ובספר הזוהר (אד"ר קל"ז א) ארז"ל ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים ראה לאוטבה לון דהיינו בא להסביר מדוע כפל הלשון, ואמר "ראה" אחד כדי להיטיב לישראל ראיתי לנקמה לון "ראיתי" השני כדי לנקום נקמתם מדעייקין לון לאותם המעיקין לישראל ובל"ן כך כתיב (תהלים מ"ד, כד) עורה למה תישן יי הקיצה וְלֹא ומשום זה כתוב ב לשונות "עורה למה תישן יי הקיצה אל תזנח לנצח" עורה והקיצה תרי אש חותא תרי פקיחין תרי טבאן רחמי ונוקמין "עורה" ו"הקיצה" הם שתי לשונות השגחה, שתי פקיחות עינים, שני מיני טוב, אחד רחמים לישראל והשני נקמה בשונאיהם.

ענין אחר, המלאך הזה הוא המלאך הגואל השכינה, מלכות שאמר ליעקב (בראשית לא, יג) אנכי האל בית אל, זהו (ישעיה סג, ט) ומלאך פניו הושיעם ר"ל המלאך הנקרא פניו דהיינו השכינה היא הנקראת פנים של הוי"ה ועל כן נגלה לו בלבת אש בענין הראוי למדת הדין והתימה מיונתן בן עוזיאל שתירגם ואתגלי זגנזגאל מלאכא דיי ויראה לי כי הביאו לזה שהוא שר של תורה והוא רבו של משה רבינו ע"ה וכן אמרו בעלי הקבלה ז"ל⁴⁴⁰ הראב"ד בפירושו לספר יצירה בסוף ההקדמה רבו של אדם רזיא"ל, רבו של שם יופיא"ל, רבו של אברהם צדקיא"ל, רבו של יעקב רפא"ל, רבו של יוסף גבריא"ל, רבו של משה זגנזגאל"ל, רבו של אליהו מלתיא"ל ויש אומרים כי רבו של משה מטטרו"ן.

"מתוך הסנה", משום עמו אנכי בצרה ידוע כי הוא ממני הקוצים. וראה הסנה בוער כענין הבער של מטה שזו המלכות שהיא בוערת באש מידת הדין כאשר המלכות מתמלאת דינים יש בה שם אלהים שיש בו ק"כ צירופים⁴⁴¹ כמנין "הסנה" "והסנה איננו אוכל" על כן קם לראות ואז קרא לו אלהים זה המלאך הגואל, שכינה, מלכות מתוך הסנה והרמוז למלאך הנזכר.

וַיֵּרָא יְהוָה כִּי סָר לְרֵאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה וַיֹּאמֶר מִשֵּׁה מִשֵּׁה וַיֹּאמֶר הִנְנִי:

ג, ד

טעם הכפל משה משה הוא, כי כל דיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא נכלל במדת הדין ובמדת רחמים כמו שאמרו רז"ל (שמו"ר ה, ט) במתן תורה דיו פרצופין היה הקול יוצא אחד שמור למלכות ואחד זכור לתפארת. והענין הוא כי אין הקב"ה תפארת עושה דבר עד שנמלך בפמליא שלו מלכות וידוע כי יש בהן מלמדי זכות וחובה כי המלכות היא חבצלת השרון (חסדים) ושושנת העמקים (גבורות) הכל לפי מעשי בני האדם בעולם השפל ועל כן הקריאה פעמים כי הוא בהסכמת חסד ודין.

ובספר הזוהר (אד"ר קל"ח ע"א) אמרו עניין אחד בלשון זה בכלהו אתר דשמא אזכר תרין זימנין פסיק טעמא בלוייהו בכל מקום שנזכר שם שתי פעמים, יש את טעם הפסק ביניהם כזה | כגון (בראשית כב, יא) אברהם | אברהם, (בראשית מז, ב) יעקב | יעקב, (שמו"ר ג, י) שמואל | שמואל כללו פסיק טעמא בלוייהו בר ממש משה דלא פסיק טעמא בלוייהו בכולם מפסיק טעם ביניהם חוץ ממש משה שאין מפסיק טעם ביניהם אברהם אברהם קדמא לא שלים בתראה שלים

⁴⁴⁰ כתב בספר שושן סודות אות תלט "רבו של שם רופיאל בינה רבו של יעקב פליאל חס"ד רבו של יוסף גבריאלי גבורה רבו של משה ע"ה מטטרו"ן ששמו כשם רבו צי"ע רבו של אליהו מלתיאל עטרת כל אחד מאלו המלאכים היה מוסר קבלה לתלמידו בספר או בעל פה כדי להחכימו ולהעמידו על כל העתידות, וכשהתפשטו בעלי הקבלה לחקור בעניני האלהים בימי התנאים והאמוראים לא זכו שיתגלה עליהם המלאכים רק אליהו ז"ל כדאמרן אליהו רבא אליהו זוטא והדומה לזה כתוב בתלמוד בספרי אליהו ובעונותינו הרבים גם זו המדריגה נעדרה מאתנו מזמן רב והאל למענו יחזור העטרה ליושנה במהרה בימינו אמן נצח סלה:

⁴⁴¹ דהיינו, כל תיבה שיש בה ה אותיות שונות יהיו בה 120 צירופים (חמש עצרת) כגון: מיאלה, אלימה וכו

דהשתא שלים בעשר נסיונות והטעם הוא שאברהם אברהם, הראשון אינו שלם והשני שלם שעכשיו לאחר נסיון העקידה נשלם בעשרה נסיונות **וּלְאִין כַּךְ פְּסִיק טַעְמָא בְּלוּיָהּ דְּהַשְׁתָּא לֹא אִיהוּ כַּקְדַּמִּיתָא** ולכן מפסיק הטעם ביניהם להורות שכעת אינו כמו מקודם אלא מעולה יותר **יַעֲקֹב יַעֲקֹב בְּתִרְאָה שְׁלִים קְדַמָּא לֹא שְׁלִים דְּהַשְׁתָּא אֲתַבְּשֵׁר בְּיוֹסֵף וְשִׁרְתָּ עֲלֵיהּ שְׁכִינְתָּא יַעֲקֹב** יעקב השני שלם הראשון אינו שלם כי עתה נתבשר שיוסף חי ושרתה עליו השכינה **וְעוֹד דְּהַשְׁתָּא אֲשֶׁתִּלִּים בִּארְעָא אִילָנָא קְדִישָׁא בְּלוּנָא דְלַעֲלֵלָא** ועוד כי עתה לחר לידת בנימין נשלם בארץ האילן הקדוש שהוא יעקב כעין התפארת של מעלה **בְּתִרְסֵר תַּחֲוּמִין בְּשִׁבְעִין עֲנִפִין מֵה דְלֹא הוּהּ קוֹדֵם** שיש בו י"ב תחומים שהם י"ב צרופי הוי"ה ושבעים ענפים מה שלא היה לו מקודם **לְכֹן וּלְאִין כַּךְ דְּבְתִרְאָה שְׁלִים קְדַמָּא לֹא שְׁלִים פְּסִיק טַעְמָא בְּלוּיָהּ וּמִשּׁוּם כַּךְ יַעֲקֹב** השני שלם והראשון אינו שלם על כן מפסיק הטעם ביניהם **שְׁמוּאֵל שְׁמוּאֵל טַעְמָא פְּסִיק בְּלוּיָהּ** וכן שמואל שמואל מפסיק טעם ביניהם **מֵאִי טַעְמָא בְּתִרְאָה שְׁלִים קְדַמָּא לֹא שְׁלִים** מהו הטעם שהשני שלם והראשון אינו שלם **דְּהַשְׁתָּא נְבִיאָה וְקוֹדֵם לֹא הוּהּ נְבִיאָה** כי עכשיו הוא נביא ומקודם לכן לא היה נביא **אֲבָל מֹשֶׁה מֹשֶׁה לֹא אִיפְסִיק טַעְמָא בְּלוּיָהּ דְּמִיּוּמָא דְּאֲתִילִיד שְׁלִים הוּהּ דְּכַתִּיב** (שמות ב, ב) **וְתִרָא אוֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא** אבל משה משה אין טעם מפסיק ביניהם כי מיום שנולד היה שלם שכתוב "ותרא אותו כי טוב הוא".

וַיֹּאמֶר אֶל תִּקְרַב הָלָם שֵׁל זְעֻלָּיָהּ מַעַל רִגְלָיָהּ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲתָה עוֹבֵד עֲלֵיו אֲדָמִית קָדֵשׁ הוּא:

ג, ה

המתין המלאך הגואל הבא מהמלכות שהיא מידת הדין לדבר לו עד עתה להקדימו בלא תעשה דהיינו ראשית הדיבור של המלאך היה בלא תעשה הבא ממדת הדין כי מצוות עשה באות ממידת הרחמים והלא תעשה ממדת הדין כאשר נבאר בגזירת האל⁴⁴² ואמר "אל תקרב הלום" כלומר אל תתחכם יותר להשיג מדוע לא יבער הסנה כי אין הדבר תלוי בסנה רק באש כי הוא אש של מעלה ואמרו רז"ל (תנחומא שמות יט) אין הלום אלא מלכות⁴⁴³ "של נעליך מעל רגליך" רמז לכנסת ישראל שנאמר (שיה"ש ז, ב) מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב, ורמז לו שלא יקל ראשו כנגד השכינה שנאמר (שמות כג, כא) ושמע בקולו של מלאך מטט המשתלח ממנה אל תמר בו.

ובספר הזוהר (וילך פ"ד ע"ב, ועיין שם רס"א ע"ב) **אמר רבי אבא אמר רבי יהודה מאי דכתיב (שמות ג, ה) כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא** אמר רבי אבא בשם רבי יהודה מהו שכתוב "כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא" **אדמת קודש ודאי דהיינו ארץ החיים** אדמת קדש ודאי דהיינו ארץ החיים שהיא המלכות **וכתיב אשר אתה עומד עליו עליו ודאי היינו בקדמיתא וכל שכן לבתר** "אשר אתה עומד עליו" עליו ודאי דהיינו בתחילה ומכל שכן אחר כך כלומר אדמת קודש זו המלכות משה רבנו הוא בספירת התפארת (ויש מוסיפים בחלקה העליון דהיינו חג"ת) ולכן הוא עומד על המלכות וכל שכן לאחר שקיבל נבואה המלכות היא אדמתו נראה כי מלת "עליו" היה מדביקה מסמיכה למילת לאדמת, ר"ל כי המקום אשר אתה עומד שם, דע כי עליו ארץ החיים המלכות שהיא אדמת קדש

⁴⁴² לקמן שמות ג, טו בפסוק זה שמי לעלם וכן שמות כ, ח בפסוק זכור את יום השבת ועוד.

⁴⁴³ ניתן להבין "אין הלום אלא מלכות" כפשוטו שעתה בא לקבל מלכות על בני ישראל שהרי למשה רבנו דין מלך וכן אמרו ברו"ר (ה, ו) בפסוק "גשי הלום" שהרי כעת היא מתקרבת לבועז וממנה עתיד לצאת דוד מלך ישראל וכן שמו"ב ז, יט "עד הלום" פירש"י שהמלכותני אפשר גם להבין מלכות בהיבט הקבלי שהרי הוא מדבר עם מלאך הבא מספירת המלכות

וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אֲבִיךָ אֱלֹהֵי אֲבֹרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב וַיִּסְתֵּר מִיֶּשֶׁה פָּנָיו
כִּי יֵרָא מִהֶבִּיט אֶל הָאֱלֹהִים:

ג, י

הזכיר "אלהי" לכל שלשה האבות והרמז למדותיהן חג"ת וכנגדן הזכיר משה (דברים י, יז) האל הגדול הגבור והנורא, הגדול על אברהם שנאמר (תהלים קמ"ה, ח) וַיִּגְדַּל חֹסֶד הַגִּבּוֹר על פחד יצחק, והנורא על יעקב שנאמר (תהלים קל, ד) כִּי עֲמַךְ הַסְּלִיחָה לַמַּעַן תּוֹרָא וְהוֹסִיף וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב וּבִמְלֶתֶת וְהַנּוֹרָא מִשְׁלֶשָׁה טַעֲמִים הָאֶחָד הוּא כִּי אוֹת וּרְמִז לַאֱלֹהֵי יַעֲקֹב תַּפְאֶרֶת הִיא אוֹת וּשְׁבַשֵּׁם⁴⁴⁴ וְעוֹד כִּי גַם לַאֲבֹרָהָם הִיָּה לוֹ חֶלֶק בְּמִדַּת הַגִּבּוֹרָה כְּשֶׁנִּתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ וְכַבֵּשׁ רַחֲמָיו עַל בְּנוֹ וְעוֹד כִּי מוֹצֵא הָאֵשׁ מִמִּים כְּדֹאמְרִין אֵשׁ מִמִּים בְּסִפֵּר יִצְיָרָה (פרק א) וְעַל כֵּן לֹא הִפְסִיק בִּינֵיהֶם וּמִן הַטַּעַם שֶׁכָּתְבוּ תְּבִין טַעַם לְמַה תִּקְנוּ בְּבִרְכַּת מִגֵּן "הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא" אַחֲרֵי הַזְכִּירוֹ אֱלֹהֵי אֲבֹרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב דִּהְיִינוּ בְּתַחֲלִיל הַזְכִּיר הָאֲבוֹת וְאַחֲכַי מִיִּדּוּתֵיהֶם.

"וַיִּסְתֵּר מִיֶּשֶׁה פָּנָיו כִּי יֵרָא" טַעַם הִירָאָה פִּירְשָׁתִּי בְּפִרְשֵׁת בְּרִאשִׁית כִּי נִתְיָרָא מִמָּה שֶׁאִירַע לוֹ כִּי מִשֶּׁה גִלְגּוּל הַבַּל וְכָתוּב וַיִּשַׁע אֱלֹהִים אֶל הַבַּל וְאֵל מִנְחָתוֹ אָמְרוּ בְּאוֹתָהּ שַׁעַת הַצִּיץ הַבַּל בְּשִׁעַ נְהוֹרִין קְדִישִׁין וְנִעֲנַשׁ זֶה וַיִּשַׁע (ספר הליקוטים בראשית ד, ד). וְרַז"ל אָמְרוּ (שמו"ד ג, א) בְּזִכּוֹת וַיִּסְתֵּר זָכָה לְקַלְסֵתֶּר פָּנִים שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, כט) כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּזִכּוֹת כִּי יֵרָא מִהֶבִּיט זָכָה וְתִמּוֹנָת יִי יִבִּיט הִיא אֲסַפְקִלְרִיא הַמֵּאִירָה תַּפְאֶרֶת כִּי עֵדִיין לֹא זָכָה בָּהּ כַּעַת שֶׁהָרִי כַּעַת הִיָּה מִתְנַבֵּא מִן הַמַּלְכוּת.

וְטַעַם "אַרְצָה טוֹבָה וְרַחֲבָה" אִפְרָשׁ בְּפִסּוּק (דברים ח, י) וְאָכַלְתָּ וּשְׁבַעְתָּ וּמִשָּׁם תִּשְׁכַּל גַּם טַעַם וְאֶרֶץ לְהַצִּילוֹ תְּבִין מִמָּה שֶׁכָּתְבִתִּי בְּפִסּוּק (בראשית י"ח, כא) אֶרֶץ נָא וְאֶרֶץ.

256

וַיֹּאמֶר כִּי אֱהִיָּה עִמָּךְ וְזֶה לָךְ הָאוֹת כִּי אֲנֹכִי שְׁלֹחַתִּיךָ בְּהוֹצִיאָךְ אֶת הָעָם מִמִּצְרָיִם
תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה:

ג, יב

כתב הרמב"ן ז"ל ועל דרך האמת וזה לך האות כמו (בראשית לא, מא) "זֶה לִי עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּבִיתְךָ" אָמַר "כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ" וְהֵנָּה לָךְ הָאוֹת, אוֹת הַבְּרִית שֶׁתִּהְיֶה עִמָּךְ תְּמִיד כְּדֶרֶךְ (בראשית יז, ד) "אֲנִי הֵנָּה בְּרִיתִי אִתְּךָ" כִּי אֲנֹכִי הַשּׁוֹלַח אוֹתְךָ שֶׁתַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה וְאִזְּ אַעֲלֶה בְּקֶרֶבְךָ בְּקֶרֶב הָעָם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִכִּינוֹתִי עִמָּךְ הָרֶב ז"ל וְכוּנָתוֹ יְדוּעָה כִּי מֵלֶת "זֶה" רֹמֶז לְצַדִּיק דִּהְיִינוּ הִיסוּד⁴⁴⁵ שֶׁהִיָּה עִם יַעֲקֹב וּבְפִסּוּק (שמות טו, ב) "זֶה אֵלֵינוּ תְּבִין

וַיֹּאמֶר מִיֶּשֶׁה אֶל הָאֱלֹהִים הִנֵּה אֲנֹכִי בָּא אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי
אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלֹחַתִּי אֵלֵיכֶם וְאָמְרוּ לִי מַה שְּׁבוּ מִזֶּה אָמַר אֱלֹהִים:

ג, יג

כתב הרב הנזכר הרמב"ן ז"ל גם בעת ההיא היה משה אב בחכמה גדול במעלת הנבואה ודרך שאלה בקש שיודיעוהו באי זה מדה שלוח אליהם, כענין שאמר ישעיהו הנביא ע"ה (ישעיה מח, טז) יי אלהים שלחני ורוחו כוונתו לומר שנבואתו באה מכח השם הגדול

⁴⁴⁴ שם הוי"ה פרוס על עשר ספירות: קוצו של יו"ד – כתר, י חכמה, ה בינה, ו תפארת, ה מלכות
⁴⁴⁵ מסביר הרב יוסף חיים זצוק"ל בספר "לשון חכמים" כי זה אומרים לזכר (תפארת) וזאת לנקבה (מלכות)

ויי ומשכינתו אלקים ונקראת השכינה "רוחו" כי משם מוצא הנשמות בעולם השפל ועל כן אמר ישאלוני על שליחותי באי זה מדה היא אם היא במדת אל שדי הנגלית לאבות מלכות שממנה נסים בדרך הטבע, או במדת רחמי עליונים תפארת שיעשו בה אותות ומופתים מחודשים ביצירה מעל הטבע ושאל זה בעבור שלא פירש לו שם משמותיו הקדושים כלל ושמע משה רבינו ע"ה שהבטיחו על מתן תורה והוא היודע שהתורה לא תנתן רק בשם הגדול תפארת היא הנקראת אמת והתורה תורת אמת עד כאן דברו ז"ל ובמדרש אלה שמות רבה (ג, ה) אמרו רז"ל באותה שעה בקשו משה שיודיענו הקב"ה שמו הגדול שנאמר ויאמר אלהים אל משה אהיה וגו' אמר רבי אבא בר ממל אמר הקב"ה למשה שמי אתה מבקש לידע? לפי מעשי אני נקרא פעמים שאני נקרא באל שדי, בצבאות, באלהים ביי כשאני דן את הבריות אני נקרא אלהים מלכות הנקראת כסא דין כשאני עושה מלחמה ברשעים אני נקרא צבאות נצח והוד כשאני תולה חטאיו של אדם דהיינו ממתינ שישוב אני נקרא אל שדי יסוד כשאני מרחם על עולמי אני נקרא יי תפארת שאין ייי אלא רחמים שנאמר יי אל רחום וחנון הוי אומר אהיה אשר אהיה אני נקרא לפי מעשי וסוד המדרש הזה הוא כי לפי רצון פעולת עלת העלות ית המתפשט במדות בספירות כך נקרא שמו יתעלה לפי שבאמצעות המדה ההיא יצא רצונו מן הכח אל הפועל כד"א (משלי ג, יט) יי בחכמה יסד ארץ וגו' והוא יתעלה פועל על ידם ברצונו הקדמון אור אין סוף הנטוע בהן מששת ימי בראשית להוציא כל דבר בזמנו זהו (ישעיה יא, ב) "רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה" כשייעד הנביא לומר כי כל הקדושות ההם יחולו על המשיח קרא הרוח הפנימי הפועל בהם שזה הכתר אור היחידה והוא רוח חכמה ובינה, לא שהרוח ההוא רוח מחכמה ומבינה, אלא שהיא רוח לחכמה ולבינה ונקרא כשם המדה שפועל בה והבן הזכירו חכמה ובינה עצה נז"ה וגבורה דעת ויראת יי מלכות כי היא יראה מהתפארת בעלה ונקראת יראת שמים היא אשה יראת השם

257

ובספר הבהיר (קפ) עצה זו נצח שהוא גמילות פרי של חסדים החסד כך למדנו בספר יצירה כליות (נו"ה) יועצות ומ"ש כאן עצה זו גמילות חסדים כי הנצח ענף החסד גבורה זו מדת הדין דעת⁴⁴⁶ זו האמת תפארת ובדעת בוחן האדם האמת יראת יי מלכות זו אוצרו של תורה תפארת דכתיב יראת יי היא אוצרו (ישעיה לג, ו) ואמרו ל"י מ"ה שמו מ"ה רמז השם המיוחד בסופי תיבות ובסוף הענין רמזו בראשי תיבות (שמות ד, יד) י דבר ה וא ו גם ה נה הוא, כשם שיש שכינה למעלה הרמוזה בראשי תיבות וזו הבינה כך יש שכינה למטה הרמוזה בס"ת וזו המלכות.

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה
שְׁלֹזְנִי אִלֵיכֶם:

ג, יד

כתב הרמב"ן ז"ל זה השם תשובת שאלתו שפירשנו להודיעו שהוא שלוח אליהם במדת הדין אשר במדת רחמים ואמר כה תאמר אל בני ישראל אהיה שלחני אליכם כלומר שיזכיר להם השם האחד לבדו להורות על האחדות ולכן צוה עוד כה תאמר אל בני ישראל יי אלהי אבותיכם וגו' שלחני אליכם כי השם הזה מדת רחמים, וידעו

⁴⁴⁶ נחלקו המקובלים האם הדעת זו ספירה או לא יש אומרים שאינה ספירה שהרי כתוב בספר יצירה עשר ולא אחת עשרה ואם נספור כח"ב חג"ת נהי"ם ונוסיף דעת יהיו י"א וי"א שהדעת היא ספירה ולא סופרים את הכתר מפני שהוא מעל הספירות ככתר על הראש יש מכריעים ואומרים שהדעת היא אור בלי כלי שהרי כל ענין הדעת זה ייחוד חו"ב מקומה של הדעת בין בחכמה והבינה באמצע חלקה הימני חכמה והשמאלי בינה ויש בה בסופה חו"ג ולכן ניתן לאמר שהדעת היא החלק העליון של התפארת בגוף האדם זה המח האחורי המקבל ממח ימין וממח שמאל ובסופו מתחיל חוט השדרה (תפארת)

כי יוליד לימין משה זרוע תפארתו ויחדש אותות ומופתים בעולם והנה פירש לו כי אהיה אשר צוהו לאמר להם הוא השם הגדול הזה והם שוים בלשונם ובאותיות כי שני האותיות האחרונות שבשם הראשון אהיה הם הקודמות בזה יהוה כי בראשון יורו על חכמת שלמה מלכות כדכתיב (מל"א ה, כו) ויי נתן חכמה לשלמה ובזה יורו על חכמת אלהים חכמה ואות האל"ף בראשון תורה על הקדמות שנא' א'ני ראשון והייחוד והיו"ד בשני על עשר ספירות בלי מה ונלקחו שני האותיות האלו האל"ף והיו"ד משני שמות הקדושים א'היה י'הוה ונכתבו תחלה וסוף בשם הנכתב והנקרא באל"ף דל"ת א'דנ י' להורות כי הוא אצילתו מן הראש א' עד הסוף י' זו המלכות שהיא עשירית ב"ס ומדת הדין באמצע דן כי שמי בקרבו ומכאן תבין למה קמצותו א'דנ⁴⁴⁷ ונשתמש לשון הקודש בשם ההוא בכל שם אדנות כי ממנו כל הממשלה והשלטון והקדוש ברוך הוא יראנו נפלאות מתורתו עד כאן לשון הרב זכרוננו לברכה.

והנני מוסיף לך קצת ביאור על רמיזותיו הנה הקדוש ברוך הוא אמר למשה כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם ולא מצינו שאמר להם רק שם יו"ד ה"א על כן רמז הרב ז"ל כי השלשה אהיה הנזכרים בכתוב רמז כי נתגלה לו השם יתעלה בשלשה שמות באה"י ביהו"ה באדו"י ומסרם לו הראשון אהיה הרומז לכתר עליון זה לא הורשה לו לגלותו אף לזקני ישראל ונקרא בשם זה על שאינו מושג רק לעצמו לא לזולתו והשני ביו"ד ה"א הרומז לחכמת אלהים גלגלו לזקנים והסתירו מישראל והשלישי באל"ף דל"ת לכל ישראל.

258

ודע כי מארבע אותיות של שם ביו"ד ה"א יוצאים ארבע שמות מן היו"ד י"ה מן הה"א ה"י מן הוא"ו ו"ה מן הה"א ה"י דוגמא לדבר משם של ארבעים ושנים יוצא שם אחד מכל אות ונקרא המלוי והם ארבעים ושנים שמות ושאר דברי הרב זכרוננו לברכה רמזתים בפרשת בראשית.

והנך רואה כי השם באל"ף דל"ת כולל שני השמות הראשונות האל"ף בראש והיו"ד בסוף ובאמצע ד"נ רמז למדת הדין זהו כי שמי בקרבו ובפסוק ובא יי אלהים וכל קדושים עמך רמז כי כל שמות הקודש כלולים בשם יי כי גם שם אהיה כלול בסוד קוצו של יו"ד.

אמנם על צד הפרטות אמרו בעלי הקבלה⁴⁴⁸ כי הראשונה כתר שמה א"ה, והשנית חכמה שמה י"ה וזהו "אהיה" והשלישית בינה שמה י"ה עם תוספת ו"ה נמצא שהשם הוא א"ה יהו"ה והוא בגימטריא שלשים ושנים כמנין נתיבות החכמה שהבינה מקבלת מהחכמה ודע כי הראשון יוצא ממזמור (תהלים כט) הבו ליי בני אלים והשני מרננו צדיקים ביי השלישי מהושיעני אלהים.

ויש לך להתעורר על מלת "כה" תאמר הנזכרת כאן על שם אהיה ובפסוק שני על שם יי והסוד כי מלת כה רומזת לכנסת ישראל כמו שנפרש בברכת כהנים בגזירת האל (במדבר ו, כג) והיא הפתח להכנס בשני השמות הראשונות שהזכרנו שהם אדנות הו"ה כי בזא"ת דהיינו דרך המלכות הנקראת זאת והיא נקראת כה⁴⁴⁹ יבוא האדם אל הקודש בתחלה לשם אדני ואחר לשם יי ואחריו לשם אהיה שזו הבינה ולפיכך כתב בשני

⁴⁴⁷ כי הקמץ מורה על הכתר שזו אות א של שם אדנות והרי לך המפתחות: כתר קמץ, חכמה פתח, בינה צירי, חסד סגול, גבורה שבא, תפארת חולם, נצח חירק, הוד קובץ, יסוד שריק מלכות ללא ניקוד

⁴⁴⁸ לא מצאתי היכן הנה בספר "סודות שמים" להרב שלמה קורח זצ"ל שהוא באור לספר "סודי רזיא" מהרב המקובל רבי אליעזר מגרמיזא וכתב שם: כתר – אהי ה, חכמה י"ה, בינה יהוה בניקוד אלקים, חסד אל, גבורה אלקים, תפארת הו"ה, נצח יהוה צבאות, הוד אלקים צבאות, שדי יסוד אדני מלכות וזו דעת הרב המקובל רבי יוסף ג' יקטיליא בספרו "שערי אורה"

⁴⁴⁹ הטעם שהמלכות נקראת "כה" הוא שהנביאים היו אומרים כעין דבר זה אמר ד' (הסברו של הרב שבטאי סבתו שליט"א בקלות על פרשת השבוע) כי נבואתם הייתה באספקלריא שאינה מאירה אמנם גם משה משתמש במילת "כה" וגם אמר "זה" (המורה על התפארת, אספקלריא המאירה) משום שגם נבואתו הגם שבאה מן התפארת עברה דרך המלכות ומשם באה אליו

הפסוקים שבהם אהיה ויי מלת כה זהו סוד (שמות ה, א) כה אמר יי שלח עמי (שמות ז, טז) והנה לא שמעת עד כה (שמות יז, יז) כה אמר יי בזאת תדע כי אני יי.

וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵיכֶם זֶה עָמִי לְעֹלָם וְזֶה זְכָרִי לְדֹר דֹּר:

ג, טו

"זה שמי" אלהי אברהם ויצחק שהם חסד וגבורה שהם תחלת העולם חג"ת נהי"ם והמשכת הבנין "וזה זכרי" הוא אלהי יעקב תפארת כמו (תהלים קטו, יב) יי זכרנו וזה טעם תוספת הוי"ו במילת ואלהי יעקב כי יעקב תפארת שהיא אות ו שבשם "לדור דור" רמז לשכינה מלכות ורוצה לומר לזכר שהוא לדור דור ועל כן תמצא בכל מקום דור דור סמוכה למלת זכר⁴⁵⁰ ונקראת דור דור שהיא דירה לשם יתעלה גם דרה בינינו כענין (ויקרא טז, טז) השוכן אתם בתוך טומאותם.

ובספר הבהיר (קצ"ד) משם רועה אבן ישראל משם ניזון אבן ישראל ומאי משם מהיכן? היינו צדק עליון בינה ומאי ניהו? היינו האור הגדול הצפון שם הזהב (דהיינו שורש הגבורה) עליו נאמר מצפון זהב יאתה דהיינו סוחרת כך נקראת הבינה על שם שהיא מקפת כל השבע התחתונה כאם הרובצת על הבנים והאבן שדרה למטה כלומר המלכות ונקראת דר.

ענין אחר, "זה שמי" תורה שבעל פה שהיא מלכות הנקראת שם שהיא לעולם תפארת רוצה לומר לקו האמצעי "וזה זכרי" תורה שבכתב תפארת המיוחדת למלכות הנקראת לדור דור והענין כאילו אמר נאה תורה שבעל פה לתורה שבכתב ותורה שבכתב לתורה שבעל פה, וזהו (ישעיה כו, ח) "לשמך ולזכרך תִּאָוֶת נפש".

ועוד יש מפרשים כי למדו הקב"ה למשה היאך יזכירו בעת תפלתו שתהיה תפלתו מקובלת לפניו וזה טעם וזה זכרי כי כל היודע עצם השמות להזכירם כראוי וביושר כמו שהם נזכרים למעלה מיד תפלתו מקובלת ומאושרת.

והחסיד הרב רבי יצחק ז"ל פירש כי שמי בגימטריא עם י"ה שהיא חכמת שלמה המלכות הנקראת שמי עולה שס"ה כמספר מצות לא תעשה הרומזים לעטרה כי מצוות לא תעשה במלכות כמו שאמרנו למעלה בפסוק "של נעלך" ולכן נשים חייבות כמעט בכל מל"ת וזכרי בגימטריא עם ו"ה שהוא תפארת כי הזכר הוא התפארת והנקבה מלכות עולה רמ"ח כמספר מצות עשה הרומזים לרחמים⁴⁵¹ וזהו "זה שמי" שהוא לעולם יעקב התפארת נקרא עולם שהוא עיקר העולם וזה זכרי תפארת שהוא לדור דור דר במלכות ונתעוררו רבותינו זכרונם לברכה על מלת "לעלם" שהוא חסר וי"ו ואמרו לעלם כתיב (ילקו"ש שמות ג קע"א) "לא כמו שאני נכתב אני נקרא, נכתב אני ב"ה נקרא בא"ד" הטעם כי העטרה מקבלת מן התפארת והיא היכל יי⁴⁵² כדרך שמי בקרבו על כן שם הגדול שם הוי"ה נקרא בשם שכינת עוזו.

⁴⁵⁰ כמו (תהלים קב, יג) "וְאֵתָהּ יְהוָה לְעוֹלָם תִּשָּׁב וְזָכַרְךָ לְדֹר וָדֹר" או (תהלים קל"ה, יג) יְהוָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְהוָה זְכָרְךָ לְדֹר וָדֹר

⁴⁵¹ ואלו דברים הכתובים בהקדמת תיקוני הזוהר דף ד ע"ב

⁴⁵² בספר שערי אורה, שער הראשון - הספירה העשירית - מלכות: "ויעתה יש לנו להודיעך כי השכינה (היא העטרה, מלכות) מיוחדת לישראל לבד, והיינו דכתיב: ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שמות כה, ח), וכתיב: אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לשכני בתוכם (שם כט, מו), וכתיב: ונתתי משכני בתוכם (ויקרא כו, יא) והסוד, כבר הודענוך כי זה הוא היכל ששם יהו"ה יתברך שוכן בתוכו, וי"י יתברך אמר לישראל קחו לכם משכני שאני שוכן בו ולא אפרד מכם לעולם ע"כ היכל גימ' אדני י ומסביר בהמשך הספר ששם אדנות נאצל משם הוי"ה ב"ה כך: האותיות הבאות אחרי יהוה הם כוזו שהם גימ' ט"ל, יחד עם כ"ו הרי ס"ה כמנין אדני י וכמנין היכל זה הוא סוד (זכריה ב, יז) "וה בהיכל קדשו ה' ס כל בשר וכו' "

ענין אחר, י"י הגדול בין הנגלה והנעלם דהיינו המילוי עולה נ"ב⁴⁵³ כשהוא נכתב כך יוד
הה וו הה פירוש וד ה ו ה שהם האותיות הנעלמות מהשם הגדול בהיותן מצרפו
במלואו עם הנגלה יהו"ה עולה נ"ב וכשתצרף עם נ"ב י"ג שהוא מספר אח"ד יעלה
ס"ה כחשבון אדני נמצא שנרמז בקריאתו י"י אחד על כן נקרא באדני.

ענין אחר, ידוע הוא כי האותיות כשאין נקודות יש להן פנים הרבה אמנם כשהם
נקודות אין להם רק משמעות אחד כפי הנקודה על כן ספר תורה שיש בו כל הפנים
אינו נקוד אמנם בעת הקריאה קורין בו כפי הקבלה שנאמר למשה בסיני ולבשו אותו
הצורה אמנם הש"י לא לבש צורה לעולם רק הוא לעולם כולל הכל וההוה אותו
באותיותיו אין לו חלק לעולם הבא מפני שהוא נותן גבול ליחודו והרמז (ויקרא יט, כז)
לא תקיפו פאת ראשכם כמו שנרמז בגזרת האל.

וְשַׁלַּחְתִּי אֶת יָדִי וְהִכֵּיתִי אֶת מִצְרַיִם בְּכָל נִפְלְאוֹתַי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאֶזְכְּרֵם
וְשַׁלַּחְתִּי אֶתְכֶם:

ג, כ

דע כי מכות מצרים היו ע"י השכינה בכח השם הגדול יתעלה ונרמז במטה האלהים
כי מטה מלכות אלהים גבורה שהיא בתפארת⁴⁵⁴ כמה דאת אמר (ישעיה י ה) "שבט אפי" כי
שבט הוא מטה והם מלכות וכן מוכיח פסוק (ישעיה נא, ט) "הלא את היינו השכינה הנקראת
את היא המחצבת רהב מחוללת תנין" וגו' וזהו אות הנחש והצרעת והמים שנהפכו
לדם כי מדת רחמים תפארת נהפכה להם למדת הדין מלכות וידעת ענין הדם שהוא
גבורות ודין ומלכות והמים שהם חסדים ותפארת אמנם בספר הבהיר מוכיח כי מכות
מצרים היו בכח מדת הדין של מעלה בינה הדנה אותן בלי חמלה וזהו (שמות ד, יד) ויחר
אף ה במשה⁴⁵⁵ ויש מפרשים כי טעם וינס משה מפניו כי פחד בראותו הנחש פן היו
מפעולות רוח הטומאה הנרמזות בנחש הקדמוני ועל כן השיבו הקדוש ברוך הוא (שמות
ד, ט) "שלח ידך ואחוז בזנבו" כי זנב הנחש רומז לכחות הטומאה כמו שאמרו רבותינו
זכרונם לברכה בספר הזוהר (במדבר קי"ט ע"ב) **חיוויא כד איהו בדינא כפיף רישא לעפרא
וסליק זנבא הנחש כשהוא בדין כופף ראשו לעפר ומעלה זנבו כדין זנבא שליט ומחי רישא
דאכפפיה לתתא ואז הזנב שולט ומכה הראש שנתכופף למטה מיד ויהי למטה בכפו מיד
כשאחז במטה ביטל מידת הדין הקשה שלהם ושלטה המלכות היא מידת הדין הרכה והבן
מפני מה הזכיר לוי באהרן דהיינו מ"ש (שמות ד, יד) אהרן אחיך הלוי ידעתי כי דבר ידבר
הוא וכו מפני שאהרן הוא איש החסד וכאן הפך לגבורה להנקם במצרים והנה משה לא היה
מזכיר השם הגדול הנגלה לו שזה שם הוי"ה ב"ה רק בא"ד והיה מזכיר שם אדנות והיה
מתחנן אליו שלא יחר בו האף גם היה מפחד מהזכיר השם הגדול המחודש אליו ומדבר
אליו זהו אמרו אדני (שמות ה, כב) "למה הרעותה לעם הזה" כי השם המיוחד הוי"ה לא
יריע לעם.**

⁴⁵³ דע כי ד שמות הם: ע"ב, ס"ג מ"ה ב"ן הראשון מלא יודין כזה: יוד הי ויו הי, השני יוד הי ואו הי, הג אלפין כזה:
יוד הא ואו הא וד ההין כזה: יוד הה וו הה

⁴⁵⁴ או אפשר האלהים גימ ה אדנות הרומז לשכינה ולשם המיוחד

⁴⁵⁵ נראה שקורה הרב לשכינה "אף יי" היא אף ודין של יי שהוא הת"ת וכך כתוב בזוהר אד"ר דף קל"ח ע"א: "והא
(הוא) דְּכִתִּיב, (במדבר יב) וַיֵּחָר אֶף יְיָ (דברים יא) וַיֵּחָר אֶף יְיָ (שמות כב) וַיֵּחָר אֶף יְיָ (דברים ו) פֶּן יִחָרָה אֶף יְיָ כִּלְאֵי בְּזִעִיר
אֶפֶן אֶתְמַר, וְלֹא בְּעִתִּיקָא"

וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בְּמִלּוֹן וַיִּפְגְּשׁוּהוּ יְהוָה וַיִּבְקֶשׁ הַמִּיתוֹ וַתִּקְחוּ צִפּוֹרָה צֶרַח וַתִּכְרֹת אֶת עַרְלֹת
בָּנָהּ וַתַּגֵּעַ לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי זֹאתִי רַבִּים אֶתָּה לִי:

ד, כד-כה

ספר הזוהר (לך לך צ"ג ע"ב) ויבקש המיתו, למאן למשה למי ביקש להמיתו? למשה אמר לו
הקדוש ברוך הוא למשה וכי את אזיל לאפקה ית ישראל אמר לו הקב"ה למשה וכי אתה
הולך להוציא את ישראל ולאכנעא מלכא רבה ולהכניע מלך גדול ואת אשדית מינך ית
קיימי?! ואתה מבטל ממך את מצותי? דברך לא אילזר כי בנך לא נימול מיד ויבקש המיתו
מיד ויבקש להמיתו תנא נחת בריאל בשלהובא דאשא לאוקדיה ואיתרמי חד חיוויא
לקטלא ליה למדנו ירד גבריא בלהב אש לשרפו ונזדמן נחש אחד להרוג אותו עד דקמת
צפורה וזרת לברה ואשתזיב עד שקמה צפורה ומלה את בנה ומשה ניצל הה"ד ותקח
צפורה צר זהו שכתוב "ותקח צפורה צור" מהו צר אלא אסוותא מהו צור? אלא פירושו
רפואה כמ"ש (ירמיהו ח, כב) הצרי אין בגלעד? דכתיב ותכרות את ערלת בנה דנצנצה בה
רוחא דקודשא בריך הוא שכתוב "ותכרות את ערלת בנה" כי נצנצה בה רוח הקודש והבינה
שעל ביטול המילה בא המלאך.

וַיֹּאמֶן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי פָקֵד יְהוָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת עֲנָנִים וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:

ד, לא

אמרו רז"ל בספר הזוהר (בראשית מ"ד ע"א) קידה באנפין לארעא לאית ברא על דינא
קידה על אפיים שפניו יגעו בארץ כדי להתגבר על מידת הדין, כי ארץ ירמוז למידת הדין
השתחואה לאיתדבקה בריחומי דמריה השתחואה זה שכיבה על הארץ בפישוט ידיים
ורגליים המורה על התבטלות והבן זה היטב ולכן הקידה מלכות להשתחואה
תפארת בסוד החטאת מלכות הבאה ממן נקבה הקודם לעולה תפארת והיא באה מן הזכרים

וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ נִלְכָּה זֶה דֶּרֶךְ שְׁלֵשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִבְחָזָה
לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ כֹּן יִפְגְּעֵנוּ בַּדֶּבֶר אוֹ בַּחֲזָרָב:

ה, ג

הקרבנות הם כופר הפגיעה במלכות כי (חבקוק ג, ה) לפניו ילך דבַר מלכות הנקראת דיבור⁴⁵⁶
והנה פרעה היה חכם גדול והיה מכיר שם אלהים ולא היה מכיר ה' המיוחד שנגלה
למשה ועל כן ענה (שמות ה, ב) לא ידעתי את ה' והם ענו אותו (ה, ג) אלהי העברים.

⁴⁵⁶ לפי הפשט מתכוין הנביא לומר שכמו ששלח לפני בניי את הצרעה שהכתה בז' עממין כך ישלח ה' את הדבר. ברם
כשנקרא את המילה ללא הניקוד כי יש אם למקרא הרי שענין הדיבור לפניך וזו המלכות והיא נקראת פנים כי היא
לפני ה' שהוא התפארת.

וארא

וַיִּדְבֹּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה:

ו, ב

הזכיר בפסוק זה לשון דיבור ולשון אמירה הרומזים להקדוש ברוך הוא אמירה ושכינת עוזו דיבור ועל כן רמזם באמרו אני ה' וידעת פירוש אני ה' שאני זו השכינה ויי זה הקב"ה זהו שכתוב וידבר מלכות יי אל משה לאמר תפארת כי כל אחת דבקה בחברתה.

וַאֲרָא אֶל אֲבֹרְהָם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדַּי וְשֵׁמוּי יְהוָה לֹא נִזְדַּעְתִּי לָהֶם:

ו, ג

בפסוק הזה רמזו ההבדל שיש בין נבואת משה רבינו ע"ה ונבואת שאר הנביאים וכתב הרמב"ן ז"ל ועל דרך האמת יבא הכתוב כפשוטו ומשמעו ויאמר אני יי נראיתי להם באספקלריא של אל שדי מלכות כטעם (במדבר יב, ה) במראה אליו אתודע ואותי יי לא נודעתי להם שלא נסתכלו באספקלריא המאירה שידעו אותי כטעם אשר ידעו יי פנים אל פנים (דברים לד, י) כי האבות ידעו השם המיוחד אבל לא נודע להם בנבואה ולכן כשידבר אברהם אל השם יזכיר יי המיוחד עם א"ה או א"ד לבדו והנה הענין שהאבות היה גלוי השכינה להם והדיבור עמהם במדת הדין רפה מלכות ונהג עמהם בה ועם משה יתנהג ויתודע במדת רחמים תפארת שהוא בשמו הגדול כטעם מוליך לימין משה זרוע תפארתו (ישעיה סג, יב) וכתוב (ישעיה סג, יד) כן נהגת עמך לעשות לך שם תפארת ולכן לא יזכיר משה מעתה שם אל שדי כי התורה בשמו הגדול נתנה שנאמר (שמות כ, ב) אנכי יי אלהיך והוא שנאמר (דברים ד, לו) מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך וגו' וכבר רמזתי פירוש שמם שהם התפארת הנקראים אספקלריא המאירה והקב"ה יגלה עינינו ויראנו נפלאות מתורתו וטעם וגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם וגו' וגם אני שמעתי וגו' כלומר נראיתי להם באל שדי מלכות וגם הקימותי להם הברית ההוא [ההיא] לפני וגם בשמי הגדול שמעתי עתה אני את נאקת בני ישראל ואזכור את בריתי אשר הקימותי להם עמדי והמשכיל יבין עכ"ד הרב ז"ל ולפי זה על כן אמר וארא כי חכמה אחרונה מלכות נקראת מראה אמנם האספקלריא המאירה נקראת ידיעה פנים אל פנים רמז אל פנים המאירים תפארת ופנים שאינם מאירים מלכות ומטעם זה לא תמצא בשאר נביאים וידבר יי ויאמר יי כמו במשה רבינו ע"ה רק ויהי דבר יי ופירוש דבר יי העטרה המלכות והיא הדיבור של יי, של התפארת ומצאתי בתרגום יונתן בן עוזיאל שמתרגם "וידבר יי אל משה" ומליל מימרא דיי שזו המלכות היא דבר יי וטעם הדבר הוא אף כי כשהדיבור למשה ממדת רחמים תפארת הנקרא אספקלריא המאירה יוצא גם מפי השכינה המלכות הנקראת אספקלריא שאינה מאירה להנעים הקול ולשכך אותו ולהחלישו כדי שיוכל משה לסבלו ולקבלו, שאין ילוד אשה יכול לסבול כח הקול הבא מלפני לפנים ובאותו הקול נתנה התורה שנאמר (שמות כ, א) "וידבר אלהים זו השכינה את כל הדברים האלה לאמר" ע"י השכינה לישראל ובויקרא רבה (א, יד) אמרו רז"ל מה בין משה לכל הנביאים רבי יהודה ב"ר אלעאי ורבנן ר' יהודה ברבי אלעאי אמר מתוך ט אספקלריאות הה"ד (יחזקאל מג, ג) וכמראה המראה אשר ראיתי כמראה אשר ראיתי בבאי לשחת את העיר ומראות כמראה אשר ראיתי ומשה ראה מתוך אספקלריא אחת (במדבר יב, ח) ומראה ולא בחידות ורבנן אמרי הנביאים ראו מתוך אספקלריא מלוכלכת הה"ד ואנכי חזון הרביתי וגו' (הושע יב, יא) ומשה ראה מתוך אספקלריא מצוחצחת הה"ד ותמונת יי יביט ובפרק החולין (יבמות מט ע"ב) אמרו רבותינו זכרונם לברכה כל הנביאים נתנבאו מתוך אספקלריא שאינה מאירה ומשה

מתוך אספקלריא המאירה ודע כי כל העשר ספירות נקראו אספקלריאות ולאחרונה המלכות קראו שאינה מאירה כי יש בה טיפי חשך רמז למדת הדין כי היא מקבלת ה' גבורות ועוד מפני שהיא מתרחקת מן המעין הגדול הכתר והמשל על זה אם תשים לפני אור השמש בגד פשתן לבן דק מאוד יאיר השמש אורו אבל יוכל אדם להעמיד עינו כנגדו לסבול זוהר אורו יותר ממה שהיה יכול לסבול תחלה ואם ישים עוד בגד שני יוכל לסבול יותר ויותר וכל שכן אם ישים עשרה בגדים אע"פ שכולם דקים ולבנים כל אחד חשך מעט מאור השמש עד שמגיע לעשירי שאינו מונע עצמו מלהעמיד עינו כנגד אורו ואינו מזיק לו כך העשר ספירות אע"פ שכולם מאירות ומזהירות ויכולו הנביאים לסבול אור האחרונה יותר מן הראשונה אליה לפי שאותן הספירות הנקראין אבות מקבלות זוהר האור הפנימי מלפני לפנים ולא מזולתו ומהם מתפשט האור ההוא מזו לזו עד הסוף ואינו דומה האור השנייה לאור הראשונה והשלישית לאור השנייה וכל הנביאים חוץ ממשא רבינו ע"ה קבלו הנבואה מן האחרונה מלכות והיו אומרים כה אמר יי והיא הנקראת מדת לילה חוץ ממשא רבינו שהשיג ממדת רחמים תפארת הנקראת מדת יום שהיא מוכתרת ברוח הקודש הפנימי המתפשט בו תמיד, ועל כן לא נתבא אלא ביום ונקרא בכל מקום בשם המיוחד ואע"פ שעל המדה ההיא נאמר למשה כי לא יראני האדם וחי הקול נשמע למשה רבינו ע"ה ממנה ומשיג ומרגיש כי מן השמים העליונים בא אליו הדיבור ועל הענין הזה אמרו רבותינו זכרונם לברכה (ב"ב ע"ה ע"א) פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה.

מדרש רות (זו"ח רות) **מרחוק יי נראה לי** (ירמיה לא, ב) **כשהקדוש ברוך הוא מדבר עם הנביאים אינו ב"ה עליהם אלא מרחוק, ועל כן רואין דמות דברים כאדם העומד מרחוק חוץ ממשא רבינו ע"ה דאמר ר' אלעזר אמר רבי חנינא כל הנביאים כולן לא נתבאו אלא באספקלריא שאינה מאירה ומשה נתבא מתוך אספקלריא המאירה שאר הנביאים מרחוק ומשה מקרוב דכתיב (במדבר יב, ז) לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא, מהימנא בבי מלכא קרוב הוא למלכא ואיתמר כל הנביאים מתוך שהתבאו מרחוק אין אהבתו של המקום עליהם דכתיב (ירמיה שם, שם) אהבת עולם אהבתך רבי חנינא אמר יש רחוק ונתקרב ויש קרוב ונתרחק יש רחוק ונתקרב דכתיב (משלי לא, יד) ממרחק תביא לחמה דהיינו הנביאים היו מתקרבים אל המלכות ושכינה היתה שורה עליהם ורוח הקודש לובשתם והיו מתנבאים, ויש קרוב ונתרחק דכתיב מרחוק יי נראה לי דהיינו התפארת מתוך שהוא מרום ומפואר, רחוק הוא למלכות זה קרוב אצל הנביאים דהיינו השכינה ויש רחוק למלכות זו התפארת רבי אליעזר אמר איפכא קרוב למלכות מ"ש ממרחק תביא היינו שהמלכות היתה עולה אל התפארת ורחוק מן הנביאים דהיינו אע"פ שהנביאים היו משיגים את השכינה עדיין רחוקה מהם הנבואה כי היתה מתלבשת במשל וחידה **שרואין דמיון של מעלה כמין וף**.**

ותמצא בישעיה (ו, א) ואראה את אדני באל"ף דל"ת שזו השכינה כי לא תשיג למעלה וביחזקאל (לז, א) היתה עלי יד יי היא זרוע יי מלכות⁴⁵⁷ ואף כי נבואת משה היא במדת רחמים תפארת שהיא למעלה מן המלכות אף על פי כן, הכל על ידי השכינה דהיינו הנבואה באה מן התפארת ועברה דרך המלכות והגיעה אל משה ועל כן אנו אומרים במוספין "על ידי משה עבדך מפי כבודך כאמור" כי המלכות נקראת כבוד זהו שנאמר (איוב לג, יד) "כי אחת ידבר אל" כלומר בעטרה שהיא אחת מן הספירות, "ידבר אל" רוצה לומר, מדת

⁴⁵⁷ כתב בספר תורה אור למהר"ם פאפירש ז"ל - פרשת נח - "השכינה נקראת יד ה' בסוד היתה עלי יד ה', בלשון נקבה, וביד הנביאים אדמה, כי ע"י היד אדמה אל הנביאים, דכלהו הוו חזיין באספקלריא דלא נהרא, וכמ"ש [ספרי מטות ב] כל הנביאים נתבאו בכה

רחמים הנקראת אל⁴⁵⁸ עם הנביאים ודע כי הנבואה נמשכת מן העטרה מלכות ומתחלקת לג' חלקים: החלק הא' נקרא נבואה ואותו השיגו הנביאים ע"ה, החלק הב' נקרא רוי"ח הקד"ש ואותו השיגו דוד ושלמה ודניאל ויתר החסידים והוא למטה מן הנבואה, החלק הג' נקרא בת קול והוא למטה מרוח הקודש ואותו השיגו חכמי ישראל אחר שפסקה הנבואה ורוח הקודש, ולא היה נשמע כי אם למוכתרים בחכמה ובחסידות ובו צופים בנסתרות שנאמר והאנשים אשר היו עמי (דניאל י, ז) אלה היו חגי זכריה ומלאכי שחרדה נפלה עליהם אך לא השיגו את הנבואה כמו דניאל ואף כי האבות התנהגו במדות המיוחדות להם שהם חג"ת שהם בתפארת הכוללת חג"ת נה"י לא התנבאו מהן מהחג"ת רק מן האחרונה שהיא המלכות כמו שרמזנו⁴⁵⁹.

וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת נִאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרִים מַעֲבָדִים אֹתָם וְאֶזְכֹּר אֶת בְּרִיתִי:

ו, ה

פירוש מלת "וגם" רמזנו למעלה לעיל שמות ב, כד ואמר כי "נאקת בני ישראל באה" אלי כגון צעקת בני ישראל ואזכור את בריתי מן יי זכרנו ובריתי ידוע שזו המלכות והיא הנקראת "את" "אשר נשאתי את ידי" הרימותי זרוע עוזי שזו המלכות אלי אל התפארת ליתן להם את הארץ מלכות⁴⁶⁰ וכן (דברים לב, ח) כי אשא אל שמים ידי כבר ידעת כי שמים כינוי לתפארת ומבאר אשא את היד הגדולה מלכות⁴⁶¹ אל השמים העליונים ונתתי אותה לכם רמז לירושלים שלמעלה דהיינו המלכות והיא ארץ (מלכות) של ישראל (תפארת) מורשה כמו מאורשה אני ה' כמה דאת אמר אני יי הוא שמי (ישעיה מב, ח) וכבר ידעת כי אני כינוי למלכות, ויי לתפארת.

וַיִּקְוּ עַמָּרָם אֶת יוֹכָבֵד דִּדְתָנוּ לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶךְ לוֹ אֶת אֶהֱרָן וְאֶת מִשֵּׁה וּשְׁנֵי זַיִּי עַמָּרָם שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים וּמֵאָת שָׁנָה:

ו, כ

הנך רואה כי משה רבינו ע"ה היה שביעי לאבות אברהם, יצחק, יעקב, לוי, קהת עמרם ומשה וכבר רמזתי בסוד חנוך בראשית ה, כב כי השביעי חשוב כי רומז אל המלכות הנקראת בת שבע ואל תתמה מלידת משה שהיתה בענין זה שלקח עמרם את יוכבד דודתו שהיא ערוה עליו כשתבין מה שכתבת⁴⁶² במלכות בית דוד שבא ממזאב כדי להשלים עמו המדות החיצוניות.

כִּי יִדְבֹר אֲלֵכֶם פְּרֻעָה לֵאמֹר תֵּנוּ לָכֶם מוֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל אֶהֱרָן קָוֹז אֶת מִטָּה וְהַשְׁלָךְ לִפְנֵי פְרֻעָה יְהִי לְתַנּוּן:

⁴⁵⁸ כמ"ש (תהלים כב, ב) "אלי אלי למה עזבתני" ולא יתכן לומר למידת הדין כך. או מפסוק (תהלים נב, ג) חסד אל כל היום.

⁴⁵⁹ עיין רש"י מגילה י"ד ע"א שמונה את מ"ח הנביאים והאבות בכללם

⁴⁶⁰ וביאור הענין הוא השראת השכינה עליהם כמ"ש

⁴⁶¹ אמנם יד הגדולה כינוי לחסד, יד חזקה גבורה, יד רמה תפארת אך כאן כוונת הרב למלכות כי פעולת החסד יוצאת לפועל במלכות

⁴⁶² עיין בפרשת ויחי (מט, ח) מדרש רות

ז, ט

כבר ביארתי לך למעלה לעיל (ג, כ) ושלחתי את ידי שזו השכינה בכח השם הגדול ענין מכות מצרים ועל כן בכל אחת מהן תמצא ענין שרומז לדין ועל כן נעשו במטה האלהים שזו המלכות ואף בערוב ובדבר ובשחין חשך מכת בכורות שלא נעשו על ידי המטה הוזכר בו דבר רומז לדין בערוב כתיב (שמות ח, יח) כי אני יי בקרב הארץ כטעם כי שמי בקרבו והרמז לארץ העליונה דהיינו הארץ העליונה זו המלכות והיא בקרבה היה יי בדבר כתיב (שמות ט, ג) הנה יד יי הויה וכו וכבר ידעת כי יד ה זו המלכות בשחין ידעת כי הכבשן הוא מקור האש והאש תרמוז למלכות וזרקו השמימה הם התפארת כי מדת רחמים נתן כחה במדת הדין להציל את ישראל ולהכרית את המצרים.

כֹּה אָמַר יְהוָה בֹּזֵאת תִּדְרֹעַ כִּי אֲנִי יְהוָה הֵנָּה אֲנֹכִי מִכָּה בַּמָּטָה אֲשֶׁר בְּיָדִי עַל הַמִּיִּם
אֲשֶׁר בַּיָּאֵר וְנִהְפְּכוּ לָדָם

ז, יז

כבר פירשתי מלת כה לעיל (ג, טו) שזו המלכות על כן תבין מדוע אמר בזה ת בוזאת תדע כי היא נקראת זא"ת והפיכת המים לדם רמזתי (שם) כי מדת רחמים נהפכה להם למדת הדין וטעם "בעבור זאת העמדתך" כבר פירשתי לך מלת זאת שזו המלכות וסופו מוכיח כן והבן אמרו במכת הברד ויי נתן קולות וברד רמז למה שאמרו (בר"ד נא, ב) כל מקום שנאמר ויי הוא ובית דינו דהיינו "הוא" תפארת, ו"בית דינו" מלכות ועל כן היו האש מלכות והמים תפארת מעורבים יחד ועל כן ותהלך אש ארצה כי ארץ זו מלכות והבן.

265

בא

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֶל פְּרַעֲהָ כִּי אֲנִי הִכְפַּדְתִּי אֶת לְבָבוֹ וְאֶת לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן
שִׁיתִי אֹתָתִי אֵלָה בְּקִרְבּוֹ:

י, א

כבר פירשנו מלת אלה⁴⁶³ ומשם באו מכות מצרים וטעם "כי אותה אתם מבקשים" דהיינו את המלכות הנקראת מזבח העליון, והיא מקבלת בראשונה את השפע מן המזבח הגשמי יתכן שירמוז למה שכתוב יעלו על רצון מזבחי (ישעיה נז, ז) והבן.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה כְּזֹצֶת הַלֵּילָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם:

יא, ד

טעם היותה בחצות הלילה כי אז ממשלת מדת הדין לפעול פעולתה דהיינו המלכות נקראת לילה והיא מדת הדין⁴⁶⁴ ובחצות הלילה היא בתוקפה ואותה שעה היתה שעת מאדים הממונה על הדם ועל ההריגה שהרי בחמישי בשבת יצאו אבותינו ממצרים ובליל חמישי מתו בכורי מצרים וכשתחשוב סוד כצנ"ש חל"ם בראשי לילות חל"ם כצנ"ש בראשי הימים תמצא תחלת מאדים בחצות ליל חמישי ואומר "אני יוצא"

⁴⁶³ לעיל (בראשית ג, יב) הביא את הזהר על פסוק "על אלה אני בוכיה" שמילת "אלה" מורה שניתן שליטה לקלי על ישראל

⁴⁶⁴ והנה אברהם אע"ה יצא להלחם בחצות הלילה כמ"ש (בראשית יד, טו) ויחלק עליהם לילה וכן שמשון שעקר דלתות שערי עזה, וכן גדעון וכן בבועז עם רות

הרמז לשכינה הנקראת אני וטעם יוצא כטעם (ישעיה כו, כא) הנה י"י יוצא ממקומו, רוצה לומר יוצא ממדת רחמים ובא לו למדה הדין אם כן "אני יוצא בתוך מצרים" השכינה ירדה למצרים כדי להרוג בכוריהם.

וְלִכְלֹכַּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִזְרִין כָּלֵב לְעֵזוֹ לְמַאֲשֵׁי וְעַד בְּהִמָּה לְמַעַן תִּדְרֹעֲוּן אֲשֶׁר יִפְלֶה יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל:

יא, ז

כבר רמזתי לך לעיל (בראשית כב, ג) ולקמן (דברים יג, יט) סוד מה שאמרו בגמ' ברכות ג ע"א משמרה שנייה כלבים צועקים והרמז שלא תשלוט עליהם מדת הדין כי משמרת שניה נופלת בחצי הלילה שאז תוקף מדת הדין והכלבים חשים את מדת הדין ויראים ממנה הכלב עז שבחיות (ביצה כ"ה ע"ב) ומייצג את מדת הדין⁴⁶⁵ ואמר "לשונו" כענין (איוב ה טז) "ועולתה היינו הקלי קפצה פיה" זהו (תהלים כב, כא) מיד כלב יחידתי ואמרו רז"ל (ברכות ג ע"א) מלאך המות בא לעיר כלבים צועקים וראיתי שכתב אחד מתלמידי רבי יהודה החסיד כי פעם אחת היה כלב זועק וזנבו מונחת בין ירכותיו והיה מהלך לצדדין מאימת מלאך המות, ובא אחד ודחף את הכלב למקום אשר היה בורח משם ומת הכלב לאלתר.

הַזֹּדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ זֹדֵשִׁים רֹאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְזֹדֵשֵׁי הַשָּׁנָה:

יב, ב

כבר ידעת כי המאורות הם רמז לדיו פרצופין השמש תפארת והלבנה מלכות ועל כן אין ללבנה אור רק מהשמש כמו שאמרו רז"ל (זוהר בראשית לג ע"ב) **אספקלריא דלא נהרא מלא רמא אלא כעששיתא דנקטא נהורא ונהיר** דהיינו המלכות נקראת מראה שאינה מאירה (מעצמה) אלא דומה היא לעששית המקבלת מקור אור חיצוני (שזו הלהבה שבה) ומאירה.

וסוד החידוש הלבנה הוא כשמתקרבת המלכות לקבל מהשמש תפארת ולזה אמרו רז"ל (ברכות ל ע"ב) מי שטעה ולא הזכיר של ראש חודש ערבית אין מחזירין אותו שאין מקדשין את החודש בלילה, כטעם תפלת ערבית רשות שיעקב תקנה בזמן הדין בעוד שהוא מדת הרחמים וכבר רמזתי זה בפסוק וישכם אברהם בבקר (בראשית יט, כז) **ובעבור כי עיקר קבלתה של המלכות מן האש הגדולה המתפשטת בה תחלה דהיינו הגבורות, על כן תיקנו לתת לה חלקה בכל ראש חודש שעיר**⁴⁶⁶ ונוטל פרס זה מאת המלך ית כדי שלא תקטרג ולא תהיה זוהמת הנחש הקדמוני בה שנאמר (שה"ש ד, ז) כולך יפה רעיתי ומום אין בדך.

ובספר הזוהר (ח"א ס"ד ע"א) **כד סיהרא אתקריבת בשמשא** כאשר הלבנה שהיא המלכות מתקרבת אל השמש שהוא התפארת כל ראש חדש שאז המלכות עולה לתפארת בסוד הייחוד **איתער קודשא בריך הוא סיטרא דצפון** אז מתעורר הייחוד ע"י שהקב"ה שהוא התפארת מעורר את הגבורה שהוא הצפון כמ"ש (שיה"ש ב, ו) שמאלו (גבורה של התפארת שהוא ז"א) תחת לראשי (תחת כתר המלכות שהיא הנוק) **ואחיד בה ברחימו ומשיך ליה לביה** ואוחז

⁴⁶⁵ נוסף לכך שבמלכות יש שם ב"ן כזה: יוד הוה וו הוה גימ' כלב הכלב מסמל את נפש הבהמית האוכלת וממנה ירא דוד הע"ה שאמר (תהלים כב, כא) "מיד כלב יחידתי"

⁴⁶⁶ קרבן חטאת וזהו (חולין ס) הביאו על קרבן חטאת על שמעטתי את הירח (מלכות) שנא שעיר חטאת לה מיעוט הירח בא כדי להפוך את המלכות ממצב דיו פרצופין למצב ההפכי לו שזה פנים בפנים

בה באהבה ומושך אותה אצלו **וידרום איתער מסטרא אחרא** והדרום שהוא החסד מתעורר מצד אחר דהיינו מצד ימין כמ"ש (שם) וימינו תחבקני **וסיהרא סלקא** והלבנה עולה דהיינו המלכות כעת היא בין זרועותיו שהם חסד וגבורה בסוד החיבוק **ומתחברא במזרח** ומתחברת במזרח שהוא התפארת והוא הגוף והיא עומדת מולו פנים בפנים **וכדין ינקא מתרין סטרין ונטיל ברכאן בחשאי** אז יונקת משני צדדים צפון ודרום שהם חו"ג, ולוקחת הברכות בשעת הייחוד בחשאי **וכדין אתברכא סיהרא ואתמלייא** ואז מתברכת הלבנה במוחין ומתמלאת לקומה שלימה בכל י ספירותיה **והכא אתקריבת אתתא בבעלה** וכאן בראשי חודשים, כשהמקטרג נטהר והלך לו, מתקרבת האשה שזו המלכות לבעלה שזה התפארת, והכוונה שהשכינה מתייחדת עם הקב"ה **וכמא דאית רזא דיוקני שייפי אדם ותיקוניו** וכמו שיש סוד צורות אברי האדם ברמ"ח איברים ושס"ה גידים, ותיקוניו שהם עשר ספירות כח"ב בראשו, חו"ג ב זרועותיו, תפארת גופו, נו"ה ב שוקיו, יסוד ומלכות ברית ועטרת היסוד **הכי נמי איהו רזא ותיקונא דנוקבא** כן יש סוד צורות אברי הנקבה ברנ"ב איברים ושס"ה גידים וכן עשר ספירות של המלכות **וכולא פריש בלוון** והכל מפורש בינינו, דהיינו שלא רצה לגלות יותר **הכי נמי אית לתתא** בצד ההפוך לקדושה **רזא ותיקונא דאדם תתא אחרא תחות סיהרא ותיקונא דאתתא** סוד תקון אדם תחתון מסטרא אחרא שמתחת הלבנה שהוא הס"מ, ותקון האשה שזו לילי **וכמה דדוועא שמאלא לעילא אחיד בה ואיתער לקבלא ברחימו** וכמו שזרוע שמאל למעלה אוחד בנוקבא הקדושה אשת חיל ומתעורר כנגדה באהבה **הכי נמי לתתא האי נחש איהו דוועא שמאלא רוח מסאבא** כן כך למטה הנחש הוא הס"מ הוא השטן הוא זרוע שמאל של רוח הטומאה, דהיינו שהוא סיגי הגבורות **ואחיד בה** והוא אוחד בנוקבא שלו היא לילי אשת זנונים כדי לינק דרכה מהקדושה **מאן דרכיב בה** הוא שדרכו לרכב בה כמ"ש במדרש בעת שהס"מ פיתה לחוה רכב על נחש ובה אליה **לסיהרא** למלכות הקדושה **ומשיך לה בדביקו דקוטפא ואיסתאבת** ומושך אותה מהדביקות שיש לה עם בעלה הוא הקב"ה ונטמאת וזהו דם הנדה **וכדין ישראל לתתא מקרבי שעיר והוא נחש איתמשיך אבתריה** ואז ישראל למטה מקריבים שעיר לחטאת לטהר את המלכות, והנחש ההוא נמשך אחרי השעיר שהוא חלקו כמ"ש שם השעירים ירקדו **וסיהרא אתדכיאת וסלקא לעילא ואתקשרת לעילא לאתברכא** והלבנה נטהרת מזוהמת הנחש, ועולה למעלה להתחבר בבעלה ונקשרת בין זרועותיו כדי להתברך **ונהרין אנפאה מה דאיתחשכת לתתא** ופניה מאירים בעת הייחוד, בניגוד למה שנחשכה מקודם בהיותה למטה בעת שהשפיעה לקלי את דם הנדה זהו סוד העזאזל ועולתה קפצה פיה.

ואמרו רבותינו ז"ל בתורת כהנים (ספרא פרשת שמני) **כדי ליתן לתוך פיו של שטן אמרו רבותינו ז"ל בבראשית רבה (כב, קב) רבי חנינא בריה דרבי אחא אמר משל לרועה שהיה עומד ומביט בצאנו, בא זאב ונזדווג לו אמר תנו לו תיש אחד כדי שיתגרה בו רבי חמא ברי חנינא אמר משל למלך שהיה יושב בסעודה ובא כלב ונזדווג לו אמר המלך תנו לו אבר אחד שיתגרה בו וסוד הענין כדי שהמקטרג לא יצא ריקס מלפניו הואיל והוא אינו תובע רק דין מלפניו והמשל הנזכר ועוד משל אחד שאמרו רבותינו ז"ל (זוהר ח"ג קא ע"ב) משל לרועה שהיה עומד על שפת הנהר ורוצה להעביר את צאנו נשא עיניו וראה זאב בא לעדר לפזר את צאנו אמר הרועה בעוד שאני מעביר את אלו יבוא הזאב ויאכל את אלו מה עשה בחר תיש גדול וחזק אמר אטלנו ואתננו לו ובעוד שהתיש מתעסק עמו והוא עם התיש אעביר את צאני כל המשלים האלו נאמרו על איוב כי בעוד שהמקטרג לפני הקב"ה ותובע דין אמת שנאמר ויבוא גם השטן בתוכם והיה בראש השנה שנאמר (איוב א, ו) "ויהי היום" ותרגומו והוה ביום דינא רבא יום מיתבע סורחנייא, אז בא השטן לקטרג, וכדי שלא יקטרג על ישראל השליך לו הקב"ה תיש אחד בין שיניו זה איוב ואמר לו (א, ח) "השמת לבך על עבדי איוב" ואתה יודע כי השטן לא שאל על איוב אלא הקב"ה נתנו לו כדי שיתפרש מבניו ולא יגע בהם וכן היה שהניח**

את ישראל ונתעסק באיוב כדי שלא יצא ריקם מלפניו זהו שאמר איוב (טז, יב) שלו הייתי ויפרפרני ואחז בערפי ויפצצני ויקימני לו למטרה תרגום משמרת מטרת רוצה לומר כדי לשמור את ישראל הקימני אצלו זהו סוד העצם והתיש כי בהשליכו לכלבו נהפך לאוהבו מכשכש לו בזנבו (בראשית לב, כא) "כי אמר אכפרה פניו", ועל כן הוא שער כי הוא הראוי לו כמה דאת אמר (ישעיה יג, כא) שעירים ירקדו שם.

ספר הזוהר (ח"ב רס"ט ע"א) תא חזי בכל ריש ירחא וירחא כד סיהרא איתחדשא בא ודאח בכל ראש חודש וחודש כשהלבנה, שהיא השכינה, מתחדשת יהבין ליה להאי קץ כל בשר חולקא חדא יתיר על קרבנין לאתעסקא ביה ואשתמש בחולקיה נותנים לקץ כל בשר, שהוא הסטרא אחרא, חלק אחד נוסף על הקרבנות הרגילים להתעסק בו ולהשתמש בחלקו ויהא סיטרא דישראל בלחודייהו בלין דיתייחדון עם מלכיהון וישאר הצד של ישראל להם לבדם כדי שיתייחדו במלכם בקב"ה ודא איהו שער בלין דהוא חולקיה דעשו וזהו שמקריבים שער משום שהוא חלקו של עשו דכתיב ביה הן עשו אחי איש שער שכתוב בו "הן עשו אחי איש שער" ועל דא איהו משתמש בחולקיה וישראל אינון משתמשינ בחולקיהו ועל כן הוא משתמש בחלקו וישראל משתמשים בחלקם.

(פקודי רל"ז ע"ב) זכאה חולקיה דמאן דיכיל דלא יזכרון חובוי לעילא ולא ישרון עליה לביש אשרי חלקו של מי שיכול שלא יזכרו עוונותיו למעלה ולא ישגיחו עליו לרע וישראל כולו בעיין לאסטמרא מיניה ובני ישראל כולם צריכים להשמר מן המקטרג כל שכן בר נש בלחודוי כל שכן אדם יחידי, שאין כחו חזק כציבור וכל שכן דהא ברזא עילאה דלעילא דבעינן לאסטמרא וכל שכן בסוד העליון של מעלה, שהוא סוד חידוש הלבנה, צריכים להשמר למיהב ליה בכל ירחא וירחא, כד סיהרא בעי לאתחדתא, חד שער בלין דלא יקטרג חדותותא ולתת לו בכל חודש וחודש כשהלבנה צריכה להתחדש, שער אחד כדי שלא יקטרג על ההתחדשות ויטול חולקיה כדקא חזי ליה ויקח חלקו מן השער כראוי לו וסיהרא קדישא לינקא בקדושה לחדותותי כדקא יאות והלבנה הקדושה, שהיא השכינה, תינק בקדושה להתחדש כראוי וכד מתחדשא בכל ירחא וירחא בלין כד איקרי נער והא אוקימנא וכשמתחדשת הלבנה בכל חודש וחודש נקראת "נער" ללא ה, כי עדיין לא התייחדה, וכבר העמדנוהו ובלין כד ישראל קדישין אינון עמא חד בייחודא קדישא ומשום זה ישראל הקדושים שהם עם אחד ביחוד קדוש קדוש ברוך הוא יהיב לון עצה לאישתזבא מכולא הקב"ה נותן להם עצה להנצל מן הכל זכאין אינון בעלמא דין וזכאין אינון בעלמא דאתי אשרי הם בעולם הזה ובעולם הבא שנאמר ועמך כולם צדיקים וזו שכתוב "עמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר" ומכאן תבין טעם מה שתיקנו במוסף ראש חודש זכרון לכולם יהיו תשועת נפשם מיד שונא

דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשר לזודש הזה ויקחו להם איש שיה לבית אבת שיה לבית:

יב, ג

פסח מצרים מקחו היה מבעשור רמז לעשר ספירות בלימה⁴⁶⁷ ובעניני הפסח אתן לך כלל אחד, כבר ביארנו כי גאולת מצרים היתה על ידי מלאך הגואל השכינה בכח השם

⁴⁶⁷ נקט כאן לשון ספר יצירה (א, ג) כתב שם "עשר ספירות בלימה" ומוסבר בהמשך שהן נקראות כך להורות על המדבר בהן "בלום פיד מלדבר ולבד מלהרהר" והסביר הרמב"ן "מפני שהן פנימיות לאותיות" ור"י דמן עכו הסביר "לא תושג אמיתות וראייתם" ולכן בלום פיד בהן עוד אמר "בלימה" גימ פ"ז כמנין אלהים ע"ה רבי אליעזר מגרמיזא מסביר בלימה מלשון (תהלים ל"ב, ט) "עדי לבלום" דהיינו בהם הסתיימו כל העשר ספירות ואין יותר מהן ולא פחות מהן מהר"ם בוטריל מסביר שהן אוצר בלום הרמ"ק מסביר בלימה שאין לדבר בהן שמא יגשים הרמ"ק כמו מהר"ם בוטריל

הגדול שם הרי זהו (שמות לב, יא) "אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול זה השם המיוחד וביד חזקה זה השם הנכבד, והשה מן הפסח רומז אליה למלכות ובעבור היותה כלולה מן הרחמים תפארת והשה בצבעו הלבן יזכיר מדת הרחמים, על כן צוה להיות זכר כי המדות כוללות זו את זו כלומר מורה על המלכות והלבן והזכר על התפארת כענין שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות יא ע"ב) "כדי להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום" לכלול החסדים עם הגבורות וההיפך וצוה ג"כ להיותו תמים כי הוא בא לרצון השם הנכבד רמז לשכינה שנאמר בה (שה"ש ד, ז) "כלך יפה רעיתי ומום אין בך" כי מאחר שבא לשים שלום בעולם כל מדות הדין ספו תמו והכל שלום הפך (ירמיה ו, ז) ישמע בה על פני תמיד חלי ומכה והבן זה מאוד והיתה מצוות שחיטתו בין הערבים בעת תפלת המנחה שתיקן יצחק אבינו ע"ה, וכבר ידעת ענינה שזו עת שליטת מדת הגבורה ונתינת הדם על המשקוף ועל המזוזות הוא דוגמת הקרבה למדה ההיא המלכות היא הנקראת פתח כענין שנאמר (שמות יב, יג) והיה הדם לכם לאות על הבתים אשר אתם שם וגו' והיתה מצות אכילתו רמז למדת לילה מלכות ועל כן לא תותירו ממנו עד בוקר כי הבקר מורה על החסד וטעם להיותו צלי אש לרמזו לאש של מעלה גבורה אוכלת אש הקלי וצריך להתיש כחה וכח המקטרגים המקבלים משם וזה טעם איסור בשל מבושל במים.

ספר הזוהר (פקודי רל"ז ע"א) תא חזי במלה דההוא סיטרא דלהון בא וראה בדבר שהוא בצד שלהם (דהיינו בשה) דכתיב אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים כי אם צלי אש כרעיו" כתוב (שמות יב, ט) "אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים כי אם צלי אש ראשו על כרעיו" לתברא ליה ולאכפיה ליה וכדין כל אינון דאתיין מסיטריה לא שלטי כדי לשברו ולהכניע אותו ואז כל אלו הבאים מצדו לא יוכלו לשלוט.

וזה טעם "ראשו על כרעיו ועל קרבו" והבן זה דהיינו השה הוא האלוה של מצרים ועשו בו שפטים שצלו אותו באש על עשר ספירותיו ראשו אלו כח"ב, כרעיו אלו חג"ת וקרבו אלו נהי"ם ויש מפרשים הטעם של הצלי ליחדה את המלכות הרמוזה בשה ייחוד שלם עם התפארת ולא יטעו בה להפרידה מן הבנין וזה טעם "ועצם לא תשברו בו" כבר ידעת שעצם מעצמי נאמר על האשה שזו המלכות והיתה מצוות אכילתו על מצות ומרורים שתהיה כלולה כי המצה רמז למדת רחמים והמרור למדת הדין ולשונו מוכיח כן.

וְכִכָּה תֹאכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִיכֶם וְזִגְרִים וְעֵלִיכֶם בְּרִגְלֵיכֶם וּבִמְקַלְכֶם בְּיָדְכֶם וְאֶכְלֶתֶם אֹתוֹ בְּזִמְזוֹן פֶּסֶחַ הוּא לִיהוָה:

יב, יא

הפסוק הזה אומר לך דרשני אמר "מתניכם חגורים" רומז למה שפירשתי ב"ויעשו להם חגורות" (בראשית ג, ז) כי מלת חגורה רומז לדין וגבורה שנאמר חגור חרבך (תהלים מה, ז) וחגור נתנה לכנעני (משלי לא, כד) הנאמר על אשת חיל והבן זה ועל כן מלת חגורם חסר י⁴⁶⁸ ודריש ביה וְחִגְוֹרָם וזהו "נעליכם ברגליכם" הנעל רומז לאשה⁴⁶⁹ שהיא המלכות

סובר שמילת "בלימה" מרכבת משתי מילים "בלי מה" כמו צלמות שהוא צל מות והענין בלי מה שאין להן מהות לרוב העלמות ואין לשאול עליהן "מה"

⁴⁶⁸ כתב במנחת שי (שמות יב, יא) "מתניכם חגורים" החכם ריקאנטי כתב שמלת חגורם חסר יו"ד ובעל הלבושים בס אור יקרות פי דבריו שר"ל חגור שלהם כלומר במם (דהיינו כחם) וכן פי בפ בראשית ע"פ ויעשו להם חגרת ואולם בכל הספרים מלת חגורים חסר וא"ו ומלא יו"ד וכ"כ הרמ"ה ז"ל:

⁴⁶⁹ כמ"ש (שמות ג, ה) של נעלך – רמז לשכינה כמ"ש רבנו בחיי שם: ועל דרך הקבלה "של נעליך" ירמוז שנגלית השכינה בשני גווניו אש שחורה ואש לבנה, שכן השכינה כלולה דין ורחמים, אל תקרב הלום של מפני אימת המלכות וקדושת המקום אמר לו של נעליך מעל רגליך ועוד ירמוז לו כי במקום הזה תנתן התורה כתובה אש שחורה על גבי לבנה, ומטעם זה הזכיר הקב"ה למשה לשון של יותר משאר לשונות:

כמה דאת אמר (שה"ש ז, ב) מה יפו פעמך בנעלים כי הרגלים הם נצח והוד והנעל מלכות "ומקלכם בידכם" כמה דאת אמר כי במקלי כבר הרב הסביר שזו מדתו של יעקב שהיא התפארת עברתי את הירדן הזה והבן זה "ואכלתם אותו בחפזון" תרגום יונתן בן עוזיאל ותיכלון יתיה בבהילו דשכינת מאריה עלמא וכן אמרו רבותינו ז"ל במכילתא (שמות יב, קצט) אבא חנן אומר משום רבי אליעזר זה חפזון דשכינה אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר קול דודי הנה זה בא⁴⁷⁰ וגו' הנה זה עומד אחר כתלינו (שה"ש ב, ט) יכול אף לעתיד יהיה בחפזון תלמוד לומר כי לא בחפזון תצאו (ישעיה נב, יב) ובאלה שמות רבה (יט, ו) כי לא בחפזון תצאו, לשעבר אני ובית דיני היינו תו"מ הייתי מהלך לפניכם שנאמר ויי הולך לפניכם יומם אני ובית דיני שהרי קי"ל כ"מ שנא וזה, הוא ובית דיני אבל לעתיד לבוא אני לבדי שנאמר (ישעיה נב, יב) כי הולך לפניכם יי ומאספכם אלהי ישראל. וסוד המדרש הזה הוא כאשר פירשתי, כי בגאולת מצרים היה הקב"ה עמם ביום בעמוד ענן ובית דיני עמהם בלילה בעמוד אש אבל לעתיד לבוא תהיה השכינה כיריעות שלמה דהיינו ספירת התפארת שהוא המלך שהשלוש שלו כמה דאת אמר נוסח שמים כיריעה (תהלים קד, ב) ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה (תהלים קלט, יב) והכל במדת רחמים מיוחדת שנאמר אשים מדבר לאגם מים וגו' (ישעיה מא, יח) ונרמז סוד זה במאמר ירמיהו הנביא ע"ה (ג, טז) בימים ההמה נאם ה' לא יאמרו עוד ארון ברית יי דהיינו המלכות ולא יעלה על לב ולא יזכרו וגו'. בעת ההיא יקראו לירושלים כסא יי וגו' דהיינו לעתיד לבא יהיה אור הלבנה כאור החמה בסוד שני המאורות הגדולים, וירושלים הגשמית תהיה כסא להם, כי הם בצורת דו פרצופים, אבל כעת ירושלים הגשמית כסא למלכות בלבד (לבוש) וסוד ארון הברית אבאר במקומו בגזירת האל⁴⁷¹. גם רז"ל רמזו זה בפרק קמא דתעניות (ד ע"א) אומר שם אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבונו של עולם שימני כחותם על לבך (שיה"ש ח, ו) אמר לה בתי את שואלת דבר זה פעמים נראה, ופעמים אינו נראה, חייך אני אראה לך דבר הנראה לעינים שנאמר הן על כפים חקותיך (ישעיה מט, טז) ופירוש זה המאמר פירשתי בפסוק ויתעצב אל לבו⁴⁷² ומשם תשכיל ותבין כי האכילה בחפזון דומה קצת (בראשית כה, ל) להלעיטני נא האמור בעשו והבן זה ומכאן תבין סוד הסבת שמאל כי צד שמאל ירמז לכנסת ישראל שתיקנו רז"ל בלילי הפסח.

270

וְעִבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה וְהִכִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאֲדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה:

יב, יב

דרשו רבותינו ז"ל (ילקוט שמות יב, קצט) ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה אני ולא מלאך והכיתי כל בכור בארץ מצרים אני ולא שרף אל תתמה באמרו אני ולא מלאך אני ולא השליח וכתוב (במדבר כ, טז) וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים, וכתוב (שמות יב, כג) ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף כשתבין כי מכות מצרים היו ע"י מדת הדין בכח השם הגדול, וזהו "וישלח מלאך"⁴⁷³ כי השכינה נקרא "מלאך הגואל" כאשר ידעת אמנם הרב הרמב"ן ז"ל כתב כי טעם "ולא יתן המשחית" הוא המלאך המשחית בעולם בעת הנגף כענין (שמו"ב כד, טז) ויאמר יי אל המלאך המשחית הרף ירך, לא המשחית במצרים

⁴⁷⁰ דודי זה הקב"ה, ההרים אלו האבות (חגיית) והגבעות אלו האמאות (מלכות) ומ"ש "אחר כתלנו" לתל זו השכינה

⁴⁷¹ לקמן תרומה (שמות כה, י) ועשו ארון עצי שטים

⁴⁷² בראשית ו, ו עיין בבהיר שם

⁴⁷³ ראה כי מילת מלאך ירמז לשכינה הנפעלת מכח השם המיוחד והגדול, כי שם המיוחד גימ כ"ו ובשכינה יש שם אדני גימ ס"ה וביחד גימ צ"א כמנין מלאך

כי הקב"ה הוא המכה עכ"ד ובמכת בכורות אמרו⁴⁷⁴ נגלה עליהם הקב"ה בעצמו ובכבודו הרמז להקב"ה ולשכינת עוזו ולזה רמז אעשה שפטים אני יי וידעת פירוש אני יי.

וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה, זֶה הַסּוּד שְׂרָמֹזִי לָךְ כִּי מִצְרַיִם רָאשׁ לְכָל הַמַּמְשָׁלוֹת שֶׁבְּשָׂרֵי הָאוֹמוֹת וּלְפִיכָךְ (שְׁמוֹת יג, טו) וַיִּהְרֹג יי כָּל בְּכוֹר יִפְקֹד יִי עַל צֶבֶא הַמְרוֹס בַּמְרוֹס⁴⁷⁵ (ישעיה כד, כא)

וְשִׁבְעַת יָמִים מִצִּוֹת תֹּאכְלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבְּתוּ וְשָׂאֵר מִבְּתֵיכֶם כִּי כָּל אֹכֵל זֶמֶן וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַזֶּהוּא מִיִּשְׂרָאֵל בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד יוֹם הַשִּׁבְעִי

יב, טו

טעם חיוב אכילת מצה בלילה הראשון ואסור אכילת חמץ כל שבעה כבר רמזתיו, כי החמץ רמז למדת הדין החמוצה מלכות והוא מלשון "מכץ מעול וחומץ" (תהלים עא, ד) והמצה רמז למדת רחמים תפארת ובענין המנחות יתבאר יותר בגזירת האל⁴⁷⁶ ונוהגת המצוה הזאת ז ימים רמז לו צורות הקדושות שיש לו להקב"ה שהם שבעת ימי הבנין חג"ת נה"ם וכדי שלא יקצץ בנטיעות דהיינו שלא יפרידו אותה מן השש קצוות ויתן כל הכח בשכינה מלכות בלתי כח השם הגדול תפארת, על כן צוה באכילת מצה שלא יזוז דעתו ממתד רחמים תפארת ואוכלה כל שבעה לייחד את המלכות עם התפארת זהו שאמרו רבותינו ז"ל (פסחים מג ע"ב) כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה וכו' ומכאן תבין רמז באיסור הקרבת השאור והבן כי השאור רומז אל המלכות ואם יקריב שאור יחזקה ונראה כמפרידה מן התפארת

271

וּלְקֻזָּתָם אֲגִידָת אֲזוּב וּטְבִילָתָם בְּדָם אֲשֶׁר בִּסְסָף וְהִגַּעְתֶּם אֶל הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בִּסְסָף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתְחוֹ בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר

יב, כב

כבר רמזתי לך לעיל יב, ג כי זהו דוגמת הקרבה לרצות מדת הדין כי הדם הוא לאות על הבתים, וידעת כי בית ירמוז למלכות טעם נוסף הוא כי המלכות נקראת פתח כי ממנה פתח לעלות למעלה והזאת הדם בפתח ירמוז אליה ויש מפרשים כי אגודת אזור רומזת לכנסת ישראל שבה נאגר ונאסף הכל וטעם טבילתה בדם כמאמר רבותינו ז"ל (סנהדרין לט ע"א) שהקב"ה טובל באש, והכוונה שקבלה כח ממתד הדין הקשה שהיא הוד או גבורה הנרמזת לדם וזה טעם "והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות" כדרך כי עלה מות בחלוננו (ירמיה ט, כ) ולהורות שעד בית י"י העליון מלכות הגיע דינם החרוץ

וּלְקֻזָּתָם אֲגִידָת אֲזוּב וּטְבִילָתָם בְּדָם אֲשֶׁר בִּסְסָף וְהִגַּעְתֶּם אֶל הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בִּסְסָף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתְחוֹ בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר

⁴⁷⁴ אלו דברי הרמב"ן (יב, כא) והוסיף שם הרמב"ן ואמר: והענין לומר שהזהיר הכתוב את ישראל במצרים שלא יצאו מפתח ביתם בלילה ההוא, לפי שהקב"ה עובר במצרים כמלך שעובר ממקום למקום וספקלטורים לפניו שלא יפגע בו אדם ולא יסתכל בו, כענין ובא ה' אלתי כל קדושים עמך (זכריה יד ה), וכן והיה בעבור כבודי ושמתך בנקרת הצור (להלן לג כב), להגין עליו משרפים ופמליא של מעלה

⁴⁷⁵ וסיפא דקרא: ועל מלכי האדמה על האדמה דהיינו מ"ש אלהי מצרים היינו שרו של מצרים

⁴⁷⁶ לקמן ויקרא ו, י שאמר שם שהכהן הוא בחסד ולכן המנחה היא מצה שהיא מדת הרחמים

יב, כב

ביארתי ענין זה בפירוש תיבת נח⁴⁷⁷ כיון שניתן רשות למחבלים לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע וזה סוד גדול עדיין יתבאר בגזירת האל⁴⁷⁸ ובמדרש רות (ז"ח רות) בזמן שהרעב בעיר לא יראה אדם עצמו ולא יהלך יחידי בעיר מפני שמלאך המות נמצא שם ויש לו רשות לחבל ועל דא כתיב (בראשית מב, א) ויאמר יעקב לבניו למה תתראו כיוצא בו בזמן שהדבר בעיר יסגור אדם עצמו ולא יתראה בשוק כי כיון שנתן רשות למחבל מי שפוגע בו ניזוק ואיהו מתחייב בנפשו והרב ז"ל הרמב"ם בפסוק כא כתב ואתם לא תצאו הזהיר הכתוב את ישראל שלא יצאו מפתח ביתם בלילה ההוא לפי שהקב"ה עובר במצרים כמלך שעובר ממקום למקום ואיספקלטורין שלו שר הטבחים לפניו שלא יפגע בו אדם ולא יסתכל בו שנאמר ובא י"י אלהי כל קדושים עמך (זכריה יד, ה) וכן (שמות לג, כב) ושמתיך בנקרת הצור להגן עליו מפמליא של מעלה

וַיְהִי בַּזֹּרֵעַ הַלַּיְלָה וַיְהִי הַכָּה כָּל בָּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבָּכֹר פְּרֹעֶה הַיֵּשֶׁב עַל כְּסֵאוֹ
עַד בָּכוֹר הַשֵּׁבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בָּכוֹר בְּהֵמָה

יב, כט

כל מקום שנאמר וי"י הוא ובית דינו וכן תרגום יונתן בן עוזיאל ומימרא⁴⁷⁹ דיי קטיל כל בוכרא וידעת פירוש מימרא וכבר רמזתי זה וטעם מיתת הבכורות משני טעמים כי לא תתרוה צמאונה של מדת הדין רק בטובים שבהם כענין וממקדשי תחלו (יחזקאל ט, ו) אמרו (שבת נ"ה ע"א) ממקודשי ועוד כי יש לבכור כח האם יותר, וענין קין יוכיח ועל כן תלוי בפטר רחם והבן זה בזוהר משפטים אמר הסבא שהבכור נוטל פי שתיים בכח רוחני מיתר אחיו

272

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת זִקְתָּ הַפָּסוּז כָּל בֶּן זָכָר לֹא יֹאכֵל בּוֹ

יב, מג

כבר ידעת פירוש מלת זאת שזו המלכות והרמז הנרמז "על זאת אספדה ואלילה" (מיכה א, ח) שרמז על גלות השכינה⁴⁸⁰ ונקרא והשכינה נקראת גם כן "חוקת" כי החוקה נחקקת מתורה שבכתב, דהיינו תפארת (רמב"ן ריש פ חקת) ובעיקר מן היסוד הנקרא חק ועל כן כל בן נכר שאין לו חלק באמונה שזו השכינה לא יאכל בו כי מי שאינו שומר מצותיה אינו ראוי ליהנות ממנה ומטעם זה כל הנכנסין תחת כנפי השכינה ומתגייירין נקראים גירי צדק כי היא נקראת צדק כמה דאת אמר (דברים טז, כ) צדק צדק תרדוף

בְּבֵית אֲזוּר יֹאכֵל לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבֶּשֶׂר וְזוֹצֶה וְעֹצֵם לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ

⁴⁷⁷ בראשית ו, יד בפסוק "עשה לך תיבת עצי גופר"

⁴⁷⁸ בפסוק (שמות כב, יז) מכשפה לא תחיה, בענין קרח בפסוק (במדבר טז, כא) הבדלו מתוך העדה, ובעגלה ערופה בפסוק (דברים כא, ח) "ואל תתן דם נקי"

⁴⁷⁹ מימרא היינו הדיבור שזו המלכות וכן האונקלוס תרגם ס"ב פעמים בביאורו על התורה כגון בראשית ג, ח ועוד

⁴⁸⁰ וכן ירמיהו (ב, יב) שמו שמים על זאת וכן שם (ד, כח) על זאת תאבל הארץ דוד המלך ע"ה (תהלים לב ו) על זאת יתפלל אליך כל חסיד ואמרו (ברכות ח ע"א) על זאת זו אשה עזרא הסופר (ח, כג) ונצומה ונבקשה אלהינו על זאת

יב, מו

כענין (ויקרא ח, לג) ומפתח אהל מועד כי אהל מועד והבית ירמזו למלכות לא תצאו והענין שתהיה הברכה מצויה שם כענין (זוהר ח"א סד ע"א) ונטילת ברכאן בחשאי וידעת כי אין הברכה מצויה אלא בדבר הצנוע (תענית ח ע"ב) ועצם לא תשברו בו הטעם כדי לחלוק כבוד למדת הדין המלכות הנקראת (בראשית ב, כג) עצם מעצמי וליחודה ייחוד שלם עם בעלה התפארת

וְכִי יִגְזֹר אֶתְּךָ גֶּזֶר וְעָשִׂה פֶסֶז לַיהוָה הַמּוֹלֵל לוֹ כָּל זָכָר וְאֵן יִקָּרֵב לַעֲשֹׂתוֹ וְהָיָה כְּאֶרְצוֹ
הָאָרֶץ וְכָל עָרַל לֹא יֵאָכֵל בּוֹ

יב, מח

הנה מילת זכריו ועבדיו מעכבתו מלאכול הפסח הטעם כי בעוד כחות הטומאה והערלה עליו אינו ראוי לידבק בשכינה, ובהגלות אות ברית קודש אז השכינה יונקת ממקום טהרה וכבר רמזנו זה בסוף פרשת לך לך וזה טעם (שמות יב, מח) וכל ערל לא יאכל בו

קִדְּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶזֶם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא

יג, ב

טעם המצוה לפי פשוטו מבואר בפסוק טו "ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרוג יי כל בכור וגו' על כן אני זובח ליי כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה" בעבור שהיו בכורי מצרים חלק מדת הדין ובכורי ישראל ניצולו על כן צריך לפדותם לתת כופר כענין מצאתי כופר (איוב לג, כד) כמו שרמזתי בעקידת יצחק והיתה טעם נתינתו לכהן שהוא איש החסד שלא תהא מדת הדין קשה, כענין (במדבר יח, יד) "כל חרם בישראל לך יהיה" וזה טעם (שמות יג, יג) "כל פטר חמור" כי הוא רוח הטומאה כמה דאת אמר (יחזקאל כג, ב) "אשר בשר חמורים בשרם" וואם לא תפדה וערפתו" רמז למדת הדין כסוד עגלה ערופה והבן וטעם "בעבור זה עשה יי"י" כתב הרב הרמב"ן ז"ל "על דרך האמת מה שאמר הכתוב בעבור זה כמו זה אלי ואנוהו יאמר כי בעבור שמו וכבודו עשה עמנו והוציאנו ממצרים" וכו' כוונתו ידועה כי מלת "זה" רומזת לצדיק ו"אלי" לשכינה, וזהו אומרו בעבור שמו וכבודו ולא בזכותינו כענין צדיק ונושע הוא (זכריה ט, ט) זה כינוי ליסוד הכולל את התפארת וזאת למלכות כאשר המלכות נגאלת ממצרים גם הוא נגאל עמה

וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל יָדְךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עַיִנֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בְיָד זִוְזָקָה
הוֹצֵאתָ יְהוָה מִמִּצְרַיִם

יג, ט

יש לך להתבונן על סוד התפילין וכוונתם ארבע פרשיות שבראש רומזים לארבע ספירות חכמ"ה בינ"ה גדול"ה גבור"ה והפרשיות מורות עליהן הראשונה קדש לי כל בכור מורה על ראשית שהיא חכמ"ה ואמרו עליה בספר הזוהר (ואתחנן רס"ב ע"א) ודא איקרי פטר כל רחם פתחא דכל משיכותא ויסודא דלעילא תרגום - וזו נקראת פטר כל רחם שהיא פתיחת כל המשכת הרחמים ויסוד עליון והיא הנרמזת ביו"ד של שם המיוחד הרי מתאחד התפארת באין סוף ע"י חכמה הנקראת ראשית בסוד קדש לי

כל בכור שנייה להתבונן על יציאת מצרים מורה על בינה מפני שיציאת ישראל ממצרים מורה על שיחרור עבדים אשר הוא ביובל והיובל הוא בשנה הנ והרמז בו לבינה שיש לה נ שערים והיא רמוזה בה"א הראשונה של שם המיוחד והתבונן בתנועת הה"א שאין בה רק הוצאת הרוח כד"א ביום הניח י"י לך מעצבך (ישעיה יד, ג) וכשתבין זה תדע כי במדת הבינה יצאו ישראל ממצרים ואז נפתחו שערי הבינה ועל כן תמצא יציאת מצרים בתורה נ פעמים זהו סוד (שמות יג, יח) וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים זהו הכתוב בפרשה זו (שמות יג, טז) "כי בחוזק יד הוציאנו" כי הבינה היא חוזק היד כי שואבת ממנה היד השמאלית גבורה ובכח הבינה יצאו ישראל מבית עבדים ונפתחו להם חמשים שערים ואלמלא אותם חמשים שערים שנפתחו אין יכולת לישראל לצאת ממצרים כי השר של מצרים הוא בכור ואין יכול לו אלא הבינה של מעלה ממנו ועל כן תקנו שאילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים וכו' ואמרו רבותינו ז"ל (ויק"ר כג, ב) בפסוק (שיה"ש ב, ב) כשושנה בין החוחים מה השושנה בין החוחים קשה ללוקטה כך היו ישראל קשין להגאל ממצרים שלישית "שמע" מורה על אהבת חסד רביעית "והיה" מורה על מדת הדין הקשה שמזהרת על העונשין ובאלו הארבע ספירות מתעטרת תפארת ישראל ומניחן הנרמז באות וי"ו של שם המיוחד זהו סוד כי שם י"י נקרא עליך שם י"י ממש (ברכות ו ע"א) ותניא רבי אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש אמנם הארבע פרשיות שבזרוע הם רמז לתפארת נצ"ח והו"ד יסו"ד ובהם מתעטרת כנסת ישראל הנרמזת בה"א שנייה של שם בן ארבע אותיות והרמז בהם ויעש י"י אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם לאדם ולאשתו הרמז בהם להקב"ה ושכינת עוזו ולפיכך נקראו תפילין של ראש קדושה חמורה ותפילין של יד קדושה קלה והשח ביניהם כמקצץ בנטיעות, אף כי אין מעכבות זו את זו אין ייחוד שלם עד שיניח שתייהם ונכתב (שמות יג, טז) "ידכה" מלא רמז לספירה החמישית הנרמזת בזרוע השמאלית הנקראת יד כהה מלשון ולא כהה במ (שמו"א ג, יג) רוצה לומר שהיד השמאלית היא מונעת הטובות בדן מן הרשעים

ענין אחר, הה"א רומזת לכנסת ישראל היא הה"א השניה של שם בן ארבע אותיות ויהיה פירוש הפסוק והיה ה לאות על ידך ענין אחר, ידכה הם שתי תיבות יד כה וכבר פירשתי מלת כה הרומזת לכנסת ישראל כי תפלה של יד רומזת שם מכל הענינים האלו תוכל לדעת טעם הנחתה בשמאל

ספר הזוהר (ואתחנן רס"ט ע"א) והיה לאות על ידך הא אוקמינא על ידכה דא הוא שמאלא ובספרא דא דתא אמרינן יד כה כמה דאת אמר כה יהיה זרעך זהו שאמרו רבותינו ז"ל (תענית ד, ע"א) אמרה כנסת ישראל מלכות לפני הקב"ה רבונו של עולם שימני כחותם על לבך (שיה"ש ח, ו) ועל כן היא כנגד הלב תפלה של יד שהיא בחינת המלכות כמה דאת אמר (בראשית ח, כא) ויאמר י"י אל לבו עי"ש, הסביר הרב ש"לבו" זו המלכות ולשון תפלה של יד מפרשין כי בעבור שאין לה כח קיום מצד עצמה רק ע"י שפע התפארת הבא לה דרך הצדיק על כן נקראת תפלה מלשון היאכל תפל מבלי מלח (איוב ג, ו) כאילו אינה פועלת בפני עצמה רק ע"י ברית מלח ולפיכך מלכות בית דוד נקראת ברית מלח סימן לדבר ואני שזו המלכות תפלה (תהלים קט, ד) ועל כן נקרא תפלה עבודה כאומרים (תענית ב ע"ב) אי זו היא עבודה שהיא בלב בלב ממש עבודה ממש כמה דאת אמר עובד אדמתו ישבע לחם (משלי יב, יא) והטעם שאין מניחין תפילין בלילה אף כי תפלה של יד רומזת אליה כי המלכות היא בחינת לבנה השולטת בלילה גזירה שמא יפיח בהן או הוא כטעם פטור תפלת ערבית כח"ש (ברכות כ"ז ע"ב) תפלת ערבית רשות שלא יתבוננו לה לבדה ובשבת ויו"ט אין להניחן כמו שאמרו (מנחות לו ע"ב) יצאו שבתות

וימים טובים שהם עצמן אות מפני שבה"א הרמוזה בתפלת היד דהיינו אות י מורה על תש"ר וה על תש"י ובהם יצר העולם הבא (באות י) והעולם הזה באות ה , כמ"ש (מנחות כט ע"ב) ביה צור עולמים ברא העולם והיא מורה על המלאכה ועל המעשה והטעם הראשון מספיק אף לפטור שבתות וימים טובים כי השבת לזכור ושמור, והמועדים לשמחה ולששון ותפלה של יד בית אחת לא כמו תש"ר שהם ד בתים שנאמר אחת היא יונתי תמתי (שיה"ש ו, ט) וידוע שיונתי וכו' זו השכינה הרמוזה בתש"י

ספר הזוהר (ואתחנן רס"ב ע"א) **תפלין דאנח קוב"ה** תפילין שמניחם הקב"ה שהוא ז"א, תפארת, ואלו המוחין שמקבל מהבינה **דבעי בר נש לאנחא בכל יום** **בין דאינון שמא קדישא עילאה** שלכן צריך האדם, שהוא בחינת התפארת בעולם הגשמי, להניח תפילין בכל יום משום שהם השם הקדוש העליון וד פרשיות שבראש הם כנגד ד אותיות הוי ה **דכתיב כי שם י"י נקרא עליך** שכתוב (דברים כח, י) "כי שם יי נקרא עליך" **ותנן שם י"י ממש** ולמדנו שם הויה ממש שורה על מי שמניח תפילין **ואילין תפילין דרישא** ואלו הם התפילין של הראש **מוחא עילאה דאימשיך במוחא תתאה** מח העליון שזו החכמה שנמשך במח התחתון שזו המלכות ואלו תש"ר ותש"י **איקרון תרין מוחי ואינון דכתיב חכמות ומתפרשן בחד** ונקראים שני מוחין שכתוב (משלי א, כ) "חכמות" ברבים ומתבארות בחכמה התחתונה כאחד **רבי יצחק אמר האי דכתיב קדש לי כל בכור הוא כתרא דכליל ואיסתים כל אינון אחראין** רבי יצחק אמר היינו שכתוב "קדש לי כל בכור" זו היא ספירת החכמה הכוללת וסותמת בתוכה כל אלו הספירות האחרות שתחתיה **כל בכור סתם לאעלא** ומ"ש "כל בכור" היינו בכור סתם הבא להעלות **משיכותא דלעילא סתמא דכולא** המשכת האור של מעלה הנקרא מוחא סתימא והוא גנוז בה **ודא איקרי "פטר כל רחם" פתחא דכל משיכותא וייסודא דלעילא** וזו החכמה נקראת "פטר כל רחם" שהיא פתיחת כל ההמשכות מלמעלה מהיסוד העליון של הכתר **אמר רבי שמעון וסתים ביו"ד דשמא קדישא חד ביתא דתפילין** אמר רבי שמעון וספירת החכמה הזו סתומה ביו"ד של השם הקדוש כידוע שד אותיות שם הוי ה הם כנגד חבת"ם, וזו היא בית אחד של תפילין **דהוא קדש לי כל בכור סתם מוחא עילאה חד** שהוא "קדש לי כל בכור" בכור סתם הוא מח עליון אחד והוא מח החכמה

ביתא תניינא "והיה כי יביאך" אמר רבי יהודה מוחא דתרעוי נפקין לחמשין תרעין בית השני של תפילין "והיה כי יביאך" והוא מח הבינה, אמר רבי יהודה הוא מח ששעריו יוצאים לחמישים שערים **תרעין ס' יאין אינון לקביל תרעין ס' יאין** שערים רבים הם כנגד הרבה פעמים שנזכרה יציאת מצרים בתורה **דכתיב שנאמר אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים הוציאך י"י ממצרים ואידכר זמנין ס' יאין דזכרנא דמצרים** ונזכר הרבה פעמים זכר ליציאת מצרים **ואינון חמשין לקבל חמשין** והם חמישים פעמים כנגד חמישים שערי בינה **ותנינן בספרא דרב המנונא סבא דאמר תרעין ס' יאין דלעילא ותתא** ולמדנו בספרו של רב המנונא סבא שאמר שערים רבים יש למעלה בבינה ויש למטה במלכות **אתבר קודשא בריך הוא והו סתימין ומתקטרין בשולשליהון** שבר הקב"ה אותם שהיו סתומים וקשורים בשלשלאות **בין לאפקא לון לישראל לבר** כדי להוציא את ישראל החוצה לחירות **דהא מאילין תרעין דההוא מוחא מתפתחי ומתקטרי כל שאר תרעין** כי מאלו השערים של אותו המח הבינה נפתחו והותרו כל שאר השערים **ואלמלא דאתברו ואתפתחו אינון תרעין דהאי מוחא** ולולא שנשברו ונפתחו אלו השערים של מח הבינה הזה **לא הו מתפתחון אחרנין למיעבד דינא ולאפקא ישראל מעבדותא** לא היו נפתחים שערים אחרים לעשות דין במצרים ולהוציא את ישראל מהעבדות **וכולא סתים בהאי דאיקרי אימא עילאה** והכל סתום במח בינה הזה הנקרא אמא עילאה **דמינה איתער חילא לאימא דלתתא** שממנה נתעורר כח לאמא תתאה **ומאי איהי ומי ז?** **ההוא דכתיב ולאומי אלי האזינו אל תקרי**

ולאומי אלא לאומי היינו שכתוב בה "ולאומי אלי האזינו" (ישעיה נא ד) אל תקרי ולאומי אלא לאומי **לא זו הקב"ה מחבבה לכנסת ישראל** כמ"ש במדרש (שמו"ר נב, ה) שלא זו הקב"ה מחבבה לכנסת ישראל **עד דקרא לה אמי** עד שקראה אמי הרי שאמא תתאה זו המלכות **והאי נפקא מאימא עילאה דהיא ביתא תניינא דאיקרי ה דשמא קדישא** ואלו האורות יוצאים מאמא עליונה הבינה שהוא בית שני של תפילין שנקרא ה ראשונה של של השם הקדוש **דאתפתחא לחמשין תרעין** שנפתחת לחמישים שערים **ומהאי ומן הבינה נפקא רוחא דחד נוקבא דפרדשקא דחוטמא** יוצא רוח לנחיר ימין של החוטם התפארת **ותניין יובלין דנפקו בהון עבדין לחירות בהאי מוחא איתאחדן** ולמדנו היובל שבו יוצאים העבדים לחרות במח הבינה הזה הוא אחוז **דאינון חמשין שנין דיובלא ואינון חמשין יומין דחושבנא דעומר** והם חמישים שערי הבינה הם חמישים שנה של יובל והם חמישים יום של ספירת העומר **ואתאחדן ביה דבהו נייחין רוחין דעבדין ומפקא רוחיהון לנייחא** ואחוזים במח הבינה הזה שבו נחה רוח העבדים ובו יוצאים לחירות **כמה דכתיב ביום הניח ה לך מעצבך ומר"ז ומן העבודה הקשה** כמו שכתוב (ישעיה יד, ג) "ביום הניח יי לך מעצבך ומרגזך ומן העבודה הקשה" **ו[ב]ין כך ה נייחא דרוחא לאפקא רוחא לחירו** ומשום זה ה ראשונה דהויה היא מנוחת הרוח כלומר קלה בהגיה להורות שהיא נותנת מנוחה לרוח והיא המוציאה לחירות **והאי ביתא בית זה השני של התפילין המורה על הבינה יציאת מצרים ביה תליא** יציאת מצרים בו תלויה **ובאת ה דשמא קדישא** ובאות ה ראשונה של השם הקדוש **תא חזי מסיטרא דאבא אחיד ותליא חסד עילאה** בא וראה מצד אבא שזו החכמה אחוז ותלוי החסד עליון **מסטרא דאמא נפקא** בורה ומצד אימא שזו הבינה יוצאת גבורה **וכולא** ואת כל החסד והגבורה **אחיד הקב"ה ומתעטרא בהו את ו** אחוז הקב"ה שהוא התפארת ומתעטר בהם אות ו

תליתאה בית שלישי של התפילין **שמע ישראל** הוא **ישראל סבא** תפארת ובו כתוב **ואהבת את יי אלהיך תני ר שמעון דא הוא רזא עילאה דישראל מתעטרא בסיטרא דאבא** לימד כאן הרבי שמעון זה הוא סוד עליון שישראל העליון שהוא התפארת נתעטר מצד אבא **ומאי ניהו ומי הוא אברהם** אברהם היינו חסד **ואיתעטרא בסיטרא דאימא** ונתעטר מצד אמא **ומאי ניהו ומי הוא יצחק** יצחק? **תנינן ואהבת** למדנו "ואהבת", מה פירוש ואהבת? **ו[ב]ין דרחים ליה יתיר למלכא עביד חסד עם כולא** מפני ששמי שהוא אוהב למלך ביותר עושה חסד עם הכל **וחסד יקירא ההוא דאיקרי חסד דאמת** וחסד היותר עליון הוא נקרא חסד של אמת **דלא בעי א[ר] עליה, אלא ו[ב]ין רחימותא דמלכא דרחים ליה יתיר** שאינו רוצה שכר בעד מעשיו, אלא עושה משום אהבת המלך שאוהב אותו ביותר **וברחימותא תליא חסד** ובאהבת המלך תלויה מידת החסד **ועל דא אקרי אברהם אוהבי** ועל כן נקרא אברהם (ישעיה מא, ח) "אברהם אוהבי" **ו[ב]ין דרחים ליה יתיר אס[י] חסד בעלמא** שמשום שאהב אותו ביותר הרבה חסד בעולם **ועל דא ואהבת ברחימותא תליא חסד** ועל כן כתוב בבית השלישי "ואהבת" שהאהבה תלויה בחסד **ודא היא ביתא תליתאה** וזה הוא בית שלישי שבתפילין

רביעאה בית רביעי של תפילין הוא **והיה אם שמוע** בו נאמרו לשונות של גבורה כגון **השמרו לכם וחרה אף יי** בורה תקיפא ודינא קשיא היא, **ונפקת מסטרא דאימא עילאה** שכל זה מורה על דין חזק ודין קשה שיוצא מצד הבינה היא האימא עליונה **ותניין אע"י דלית היא דינא מסטרהא נפק בורה עילאה** ולמדנו אע"פ שאמא אינה דין אלא הדין יוצא מצידה והיא שורש הגבורה **ואי תימא והיה אם שמוע דלאו היא דינא** ואם תאמר פרשת "והיה אם שמוע" אינה דין, שהרי יש בה גם ברכות **לית כתרא מכל כתרין דמלכא דלא איתכליל טב וביש** אין ספירה בכל ספירות המלך שלא תהיה כלולה טוב ורע **כל שכן בורה דאיתכלל טב וביש** כל שכן גבורה שנכללים בה טוב ורע

ואילין ארבע נטיל לון ו ואיתעטר בהו ואלו ארבע פרשיות לוקח אותם הו שהוא התפארת, זעיר אנפין, ומתעטר בהם כלומר מקבל מהן מוחין ואילין אינון תפילין דאנח הקב"ה ואלו הם התפילין שמניח הקב"ה שהוא התפארת תנינא ו סליק ואתעטר בעטרוי ואחיד להאי ולהאי ואיתעטר בכולהו למדנו ו זה דהיינו התפארת, עולה לחכמה ובינה, ומתעטר בעטרותיו דהיינו מקבל עוד מוחין מהכתר, ואוחז לזה ולזה לחו"ב, ומתעטר בכולם ועל דא ו אמצעייתא דכולא, דעילא ותתא לאתחזא חכמתא שלימותא מכל סטרוי ועל כן אות ו שבשם היא אמצעיית הכל למעלה (שמקבלת מאות י ואות ה ומקצו של י) ולמטה (ומשפיע את השפע לאות ה אחרונה שהיא המלכות) להראות שלמות החכמה מכל צדדיה כלומר שהמידה האמצעיית היא המידה השלימה תנינא ו נטיל אינון עילאין דאמרינן ואילין תפילין דאנח קודשא בריך הוא למדנו ו שהוא התפארת לוקח אלו המוחין העליונים שאמרנו והם התפילין שמניח הקב"ה בלין כך, בעי בר נש לאיתפארא בהו משום זה צריך האדם להתפאר בהם עליה עליהם נאמר וראו כל עמי הארץ כי שם יי נקרא עליך שם יי ממש אינון תפילין דרישא ואלו הם תפילין של ראש שהם גלויים ונראים תפילין דרועא היא שמאלא דאיכרי עוז וירתא מעוז תפילין של זרוע היא שמאל הנקרא עוז והמלכות יורשת מן העוז וה"ד והיה לאות על ידכה בה"א והיא ה"א אחרונה דאוקימנא זה מה שכתוב "והיה לאות על ידכה" עם ה יתרה והיא ה אחרונה שהעמדנו זכאה חולקהו דישאל אשרי חלקם של ישראל שקבלו מצוות התפילין ויודעים סודם ועל דא ה"א בתראה נטלא תפילין דהיא שמאלא ועל כן ה אחרונה שהיא המלכות שהיא נבנית מהגבורות מצד שמאל, מקום הנחת התפילה של יד היא ביד שמאל ולמאן אינון ארבע דאינון חד ופא ועל דא כלילן בחד ואלו הארבע הפרשיות בתפילה של יד הם גוף אחד שעל כן כלולים בבית אחד ומאן אינון ומי הם? תפארת ה"ד נצ"ח יסו"ד הם ספירות תפארת הוד נצח יסוד והיא ה"א דידכה וכולהו אחידי לההיא אחידא בלין דאתברכא מינייהו וכלילא מכולהו והמלכות היא הבית של התפילין והיא אות ה של "ידכה" וכולם אחוים בה כדי שתתברך מהם והיא כלולה מכלם אמר רבי חייא אי הכי הא דכתיב וראית את אחורי ותנינא דא קשר של תפילין אמר רבי חייא אם כן הרי כתוב (שמות לג, כג) "וראית את אחורי" דהיינו המלכות וכעת אתה אומר שהמלכות זו הבית של תפילין של יד, ואילו אנו למדנו (ברכות ז ע"א) שזה קשר של תפילין א"ל הא אוקימנא ושפיר הוא וכולא ברירו דמלה אמר לו הרי כבר העמדנו ובארנו את הענין ופירושו זה יפה הוא וכולו בירוורו של הדבר דהיינו אמת ועל דא מהאי תלייא רצועה חד לתתא דהא מינה תליין תתאי ואתזנו מיניה ועל כן מתפילין של יד שהיא המלכות תלויה רצועה אחת למטה שממנה תלויים התחתונים דהיינו עולמות ב"ע ונזונים ממנה ועל דא אקרי אות ועל כן נקראת אות כמ"ש והיה לאות על ידכה היסוד נקרא אות והביאור הוא מה שהמלכות קבלה מן היסוד היא משפעת אותו לתחתונים דכתיב זאת אות הברית שכתוב (בראשית ט, יב) "זאת אות הברית" וכתיב והיה לאות על ידכה בה"א והא איתמר וכתוב "והיה לאות על ידכה" בה יתרה וכבר ביארנו שמע ישראל אמר רבי ייבא אמר רבי ייבא הכוונה ל ישראל סבא שהוא התפארת רבי יצחק אמר ע רברבא לאכללא שבעין שמהן דסהדותא דכולא רבי יצחק אמר ע גדולה שבשמע היא באה לכלול שבעים שמות שהם ז"ת דבינה הנמשכים למכלות הנקראות "שמ" ועם ע שמות היא "שמע" והם עדות הכל שמע ישראל כמו דכתיב שמעו שמים האזינו השמים שמע ישראל כמו שכתוב (ישעיה א, ב) "שמעו שמים האזינו ארץ" אוף הכא שמע ישראל וכלא חד מלה אף כאן שמע ישראל מורה על עדות והכל ענין אחד ה רישא דכולא בנהירו דעתיקא קדישא ואיקרי אב כעת מסביר את המילים "שמע ישראל" ה אלקינו ה אחד" ה הראשון הנזכר הוא החכמה והוא ראש הכל והוא מאיר מהארת עתיקא קדישא שזה הכתר והחכמה נקרא אב "אלהינו" עמיקתא דנחלין ומבועין דנפקין ולין לכלא אלהינו (משמע) זו הבינה והיא עמקות הנחלים (חסדים) והמבועים (גבורות) שמשם יוצאים ונמשכים

לכל י"י ופא דאילנא שלימו דשרשין הוי"ה שניה הוא התפארת שהוא גוף האילן שהוא שלמות השרשים אחד כנסת ישראל וכולא חד שלימותא ואיתקשר דא בדא ולא אשתכח פירודא אלא כולא חד "אחד" הוא כנסת ישראל דהיינו מלכות והכל הם שלמות אחת ונקשרים זה בזה ולא נמצא ביניהם פירוד אלא הכל אחד

תני רבי יצחק רתיכא קדישא עילאה ארבע בתי תפילין דאנח ו כמה דאיתמר למד רבי יצחק מרכבה הקדושה העליונה הם ארבע בתים של תפילין שמניח ו כמו שלמדנו רתיכא קדישא אחרא ארבע בתים אחרנין דכלילו בחד דאנח ה בתראה כמה דאוקים מרכבה קדושה אחרת הם ארבע פרשיות אחרות הכלולות בבית אחד שמנחת ה אחרונה כמו שהעמדנו (שם רס"ה ע"א) רבי אבא שלח ליה לרבי שמעון רבי אבא שלח שאלה לרבי שמעון אמר ליה הא דאוקמי מר בתפלי דמרי דעלמא אינון קודשא דקודשין, שפיר ואמר לו זה שהעמיד אדוני בתפילין של הקב"ה שהם קדשי קדשים הבנתי יפה אבל אני שואל על משכא של תפילין ואינון רצועין איקרי קדושא אסמכתא מנלן העור שעל התפילין והרצועות שנקראים קדושה סמך על זה, מאין לנו אמר ליה ויעש י"י אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם, ענה לו רבי שמעון כתוב "ויעש יי אלהים, היינו חו"ב, לאדם ולאשתו, היינו תו"מ, כתנות עור וילבישם" דייקא זייק נא במילים כלומר עור הבתים והרצועות נעשו מחו"ב והכי אוקמא רב המנונא סבא וכך גם כן העמיד את הענין רב המנונא סבא ואילין אינון דרישא ואלו הם של ראש ודרועא ידכה בה"א והא אוקמוה ותפילין שעל הזרוע כתוב בהן "ידכה" עם ה ו כבר העמידוהו

(שם רס"ט ע"א) וחברנא יתבי דרומא אוקמוה ברזא דלהון בתי תפילין כהאי ווונא וחברינו יושבי הדרום העמידו בסודות שלהם בתי התפילין באופן זה קדש לי כל בכור לקביל כתרא עילאה דכולא "קדש לי כל בכור" בכור הוא כנגד כתר עליון על הכל והיה כי יביאך לקביל חכמה "והיה כי יביאך" הוא כנגד חכמה שמע ואהבת לקבל בינה "שמע" "ואהבת" הוא כנגד בינה והיה לקבל חסד "והיה אם שמע" הוא כנגד חסד לבתר כלילן כולוהו בדרועא שמאלא דאיקרי עוז ואחר כך כלולים כולם בתפילין אשר בזרוע שמאל הנקרא עז דכתיב ובזרוע עוזו אין עוז אלא תורה שכתוב "ובזרוע עוזו" ואין עוז אלא תורה ואין עוז אלא תפילין ואין עוז אלא תפילין ומילין לא מתישבן ל"בן מאי טעמא והדברים אינם מיושבים אצלנו והסיבה ל"בן דכתר עליון הוא כליל כולא והוא לא בחושבנא משום שהכתר העליון כולל הכל והוא אינו בחשבון ועוד והיה כי יביאך ביציאת מצרים תליא ועוד סיבה והיה כי יביאך תלויה ביציאת מצרים ההוא אתר אשתכח ביה חירו לעבדין שהוא אותו מקום שנמצא בו חירות לעבדים דהיינו בינה ועל דא לא מתתקן באורחייהו ועל כן אין דרכם של חברינו יושבי דרום מתוקן ואנא מחכמה שריין ואנו מתחילים מחכמה והכי הוא וכך הוא הנכון שפרשה ראשונה בחכמה וקודשא בריך הוא נטיל לון וכן ארבע לעילא ארבע לתתא והקב"ה מניח אותם התפילין ארבע פרשיות הם למעלה בתפארת וארבע למטה במלכות ארבע באתר דמוחא ארבע הם במקום המח כלומר בראש ארבע באתר דליבא שריא וארבע הם במקום שהלב שורה שהרי המלכות נקראת "לב" ל"בן דדא איתקשר משום שהתפארת נקשר במלכות ובעי בר נש לאיתעטרא בהו ל"בן דאיהו שמא קדישא עילאה וצריך האדם להתעטר בהם משום שהם שם הקדוש העליון דכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם י"י נקרא עליך ויראו ממך וכל מאן דמתעטר בעטרה קדישא דא איקרי מלך בארעא וכל מי שמתעטר בעטרה הקדושה נקרא מלך בארץ וקדוש ברוך הוא מלך דרקייע והקב"ה מלך ברקייע הה"ד מלך אסור ברהטים זה שכתוב "מלך אסור ברהטים" כמה דקדוש ברוך הוא מלך לעילא כך הוא מלך לתתא כמו שהקב"ה מלך למעלה כך הוא מלך למטה עד כאן בספר הזוהר

התבונן עליו כי הוא כולל כל מה שאמרנו והנה הכתוב ייחד האות ביד והזכרון בעינים שנאמר והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך וידעת כי האות רמז לשכינה מלכות

כמ"ש זאת אות כי אות היא ועל כן היא בשמאל והזכרון לתפארת ישראל שהוא זכר ועל כן היא במוח כי משם יניקתו

עוד מצאתי בספר הזוהר ליקוטי בתר ליקוטי (חיי שרה קכ"ט א במדרש הנעלם) בלשון זה **רבי יהודה ורבי יוסי ורבי חייא אשכחיה לרבי אלעזר בר רבי שמעון והוה מלי רזין עילאין בתפילין** רבי יהודה ורבי יוסי ורבי חייא מצאו את רבי אלעזר בן רבי שמעון בשעה שהיה מגלה סוד תפילין עלו קמיה אמרו ליה במאי קא עסיק מר נכנסו לפניו ואמרו לו במה מתעסק אדוננו אמר לון טעמא דתפילין אמינא זכאה הוא בר נש דמנח תפילין וידע טעמא דידהו אמר להם טעם התפילין אני אומר אשרי האדם המניח תפילין ויודע הטעם שלהם אמרו אי נחא קמיה דמר לימא לן מלה אמרו אם טוב הוא לפני אדוננו יאמר לנו איזה דבר אמר אנא שמענא מאבוי דקדוש ברוך הוא ברחימותא סליאה דהוה ליה עם ישראל אמר לון למעבד משכנא אמר אני שמעתי מאבי הרשב"י שהקדוש ברוך הוא ברוב אהבתו שהיה לו לישראל אמר להם לעשות לו משכן בלונא דרתיכא עילאה דלעילא כעין המרכבה העליונה של מעלה וייתי דיוריה עמהון ויבוא לשכון עמהם הה"ד ועשו לי מקדש ושכנתי כמו שכתוב "ועשו לי משכן ושכנתי בתוכם" ושמענא מאבוי דהכא סתים טעמא דתפילין בהאי פסוקא ושמעתי מאבי שבמקרא הזה מסתתר סוד התפילין תא חזי בלונא דלעילא איתעביד מקדשא ברחימו קדישין בוא וראה המקדש נעשה כעין עליון בצורות מרכבותיו הקדושים ובתר כן אשרי קב"ה דיוריה עמהון ואחרי כן השרה הקב"ה את שכינתו עמהם בלונא דא כענין זה איתערו חברנא מארי מתניתין בטעמא דתפילין העירו החברים בעלי המשנה בטעם התפילין למיהוי ההוא ברא דלמא דרתיכו עילאין רתיכו עילאה ותתא שאותו האדם המניחם יהיה דוגמא למרכבות העליונות מרכבות עליונות ותחתונות למיתי מלכותא דיליה וישרי דיוריה ליה להביא המלכות שלו וישרה שכינתו עליו

גם אתה צריך להתעורר בסוד שי"ן של תפילין שאמרו רז"ל (שבת כח ע"ב) הלכה למשה מסיני השי"ן האחת רומזת לשלשה אבות העליונים חג"ת ועל כן אין לה רק שלש עוקצין והאחרת לדוד עמהם כי הוא רגל רביעי מלכות כאשר ידעת ועל כן היה בשמאל ספר הזוהר (ואתחנן רס"ב ע"ב) **רבי יצחק אמר שי"ן דרשימא בתלת קשרין** רבי יצחק אמר שי"ן הרשומה בשלשה קשרים דהיינו ראשים והיא הש הימנית שבתפילין ושי"ן דארבע קשרין רמיזא היא לתלתא ורמיזא היא לארבעה ושין של ארבעה ראשים רומזת לשלשה ורומזת לארבעה תלתא הא דאמרינן שלושה זה מה שאמרנו שהם החג"ת ארבע למיהוי רתיכא קדישא כחדא ארבעה כוללת גם מלכות כדי שיהיו מרכבה קדושה ביחד דא כללא דתיקונא עילאה כי המלכות היא כלל של התקון העליון ומהכא אתפרשן ואתמשכן תתאי בארחייהו ברצועיהו ומכאן נפרדים ונמשכים המדרגות התחתונות בדרכיהם ברצועותיהם דתליין בהני שערי דרישא דתליין בהו ואיתמשכן מינייהו כל אינון אחרנין עד דאיתקשרן באתרייהו והן תלויות בשערות הראש שתלויות בהן ונמשכות מהן כל אלו מדרגות אחרות עד שנקשרים במקומם

גם אתה צריך לדעת סוד ב הרצועות הנאצלות מתפילין שבראש הרומזים לנצח והוד שהם סוד השוקים הנאצלים מתפארת ישראל כמה דאת אמר שוקיו עמודי שש (שיה"ש ה, טו) ועוד נבאר סוד זה במשכן בגזירת האל⁴⁸¹

ספר הזוהר (פנחס רל"ו ע"ב) **תרין רצועי נפקין מסטרא דא ומסטרא דא** שתי רצועות יוצאות מתפילין ש"ר אחד מצד זה ואחד מצד זה **רזא תרין ירכין** סוד ב ירכין, שהם נצח והוד **דהאי א"ח** של אותו א"ח שבמילת אחד של שמע ישראל הרומז לתפארת דנביאי קשוט

⁴⁸¹ לקמן שמות כה, לה על פסוק "וכפתור תחת שני הקנים ממנה"

אחיזון בהו שנביאי האמת נאחזים בהם, כי הנבואה לנביאים באה להם מנצח והוד של התפארת **זהא מלעילא נפקין תרין דרועין** שהרי יש שתי רצועות עליונות יותר המחברות את הבית של תש"ר עם הקשר, רצועה אחת **מימינא ומשמאלא** ורצועה שניה מצד שמאל והם ספירות חסד וגבורה ודל"ת **איתאחדת בהו** וקשר של התפילין בצורת ד אחוזה בהם שזו המלכות העליונה⁴⁸² **לבתר איתפשטו ירכין לתתא** ואחר כך התפשטו ב ירכין למטה, דהיינו נצח והוד **כיון דהיא איתאחדת לעילא כדקא יאות נחתא לתתא לאיתאחדא באוכלוסהא** כיון שהיא נאחזת למעלה כראוי בב רצועות שעל הראש שהם חו"ג, היא יורדת למטה בב רצועות שתחת הראש בספירות נו"ה של התפארת, להתאחד בצבאותיה שהרי נצח והוד נקראים צבאות **וכד איהי אתאחדת, אחידת בשפולי ירכין** וכאשר היא נאחזת, היא נאחזת בעיקר בסוף הירכים שהם נו"ה, דהיינו ביסוד ברית קודש וזה הוא מ"ש כאן **ורשימו דיו"ד דברית קדישא עֲלָה מלעילא** ורושם היו"ד שהוא ברית קודש נמצא עליה מלמעלה **כדין איהי איתאחדת בייחודהא** אז היא מתיחדת ביחוד אחד דהיינו שזה הוא סוד מילת "אחד" של שמע ישראל שאותיות "אח" זו התפארת עליה נאמר "מי ייתנך כאח לך" ואות ד זו המלכות שהיא דלה ואין לה אור עצמי אלא מה שנותן לה בעלה

ומכאן תבין כי מצוותם של ב הרצועות היורדות מהראש הוא שיגיעו עד הברית והבן זה והבן על חלקם דהיינו חלוקת מלת אחד לשנים אח ד והרמז לתפארת ישראל הנקרא אח לדל"ת רבתי שבאחד שהיא המלכות והוא האומר לכנסת ישראל (שיה"ש ה, ב) פתחי לי אחותי רעייתי, והוא המניח תפילין של ראש והדל"ת רמז לשכינה המנחת תפילה של יד שהיא דלה בלתי השפע הנאצל בה מתפארת ישראל

גם צריך להזהר מאוד שלא ירחיק היו"ד שברצועת היד מן הבית שבתפילה של יד כי היו"ד שבה רמז לצדיק יסוד כמו שרמזנו בסוד המילה והוא המשפיע על השכינה הנרמזת בבית תפילת של יד, לבל יתקיים עבורו הצדיק אבד ואין איש שם על לב (ישעיה נ, א) כי כמו שעושין למטה כך נעשה למעלה והבן זה

ותראה כמה ייחוד גדול מייחד האדם בהיותו מניח תפילין בראש וביד ומטיל שלום בין איש לאשתו בין אב לבתו מתאחדין ומתקשרין זה בזה קשר אהבה וחיבה יתירה אשרי הזוכה להעטיר למלך בעטרה המתפארת ולהריק שפע אצילות ברכה כמה דאת אמר (יחזקאל מד, ל) להניח ברכה אל ביתך

ספר הזוהר (פנחס רל"ו ע"ב) **יו"ד דא איצטריך דלא יעדא כלל מַלְּו תפלה של יד יו"ד זו**, דהיינו הקשר של הרצועה של יד הקרוב לבית של התפלה של יד שה"ס היסוד, צריכה שלא תפרד כלל מתפלה של יד שה"ס המלכות **דלא יעביד פירודא** כדי שלא יעשה פירוד בין יסוד למלכות **וכל חדזה דילה בהאי איהו יו"ד** וכל שמחה של המלכות היא ביו"ד הזו שזה היסוד **בדכורא איהו ולא איהו בנוקבא** יו"ד זו היא ביסוד שהוא זכר ולא בנקבה דהיינו מלכות **וּבְּיָן כַּךְ אַתְקַרִּיבָא בַּהֲדָא** ולכן התפלה של יד דבוקה ביו"ד **ומאן דרחיק לה מאתרא רחיק הוא מעדונא דעלמא דאתי** ומי שמרחיק היו"ד מתפלה של יד רחוק מעידוני העולם הבא שזו הבינה, כי הוא ניתק את הקשר בין היסוד והמלכות אם כן כיצד יגיע אל הבינה שהיא מעל היסוד? **דדכורא איהו צדיק ואיהי צדק בלא יו"ד** מפני שהזכר הוא צדיק והמלכות היא צדק בלי יו"ד, כמ"ש פתחו לי שערי צדק **איהו איש ואיהי אשה בלא יו"ד** הוא היסוד הוא איש, והיא המלכות נקראת אשה בלי יו"ד **וּבְּיָן כַּךְ חֲדוּהָ דִּילָהּ לַאֲתַקְרָבָא בַּהּ וְלַאֲתַעֲדָנָא בַּהֲדָהּ** ומשום זה השמחה שלה, היא המלכות, היא להתקרב אל היו"ד ולהתעדן עמה, שזה היסוד **מאן דרחיק עדונא דא, ירחקון ליה מעדונא דלעילא** ומי שמרחיק עדון זה למטה בעולם הגשמי, ירחיקו אותו מעדן של מעלה **ועל דא כתיב כי מכבדי אכבד** ועל כגון זה נאמר "כי מכבדי אכבד" (שמו"א ב, ל)

⁴⁸² המקובלים לאחר דורו של הרקאנטי קראו לה "לאה" כאן השתדלנו לבאר את המאמר לפי כוונת הרב

וטעם הנחת תפילין של יד קודם של ראש ארמוז לך בו סוד גדול במשנה תורה בגזירת האל כי העולה עולה מלמטה למעלה, והיורד יורד מלמעלה למטה, על כן תפלה של יד ראוייה להיות קודמת בהנחה ומתאחרת בשעה שחולצן גם צריך אתה להתעורר על סוד שערות העגל הנכרכים בפרשיות כי הוא סוד גדול מאוד ומצוה להיותן מעגל נראין חוץ לבתים להשלים אלינו מדת הדין ולעשות לה חלק בקדושתנו כמו שרמזנו בענין שער ראש חדש כי צריך אדם לחלוק לה כבוד בענינים מפורסמים כמו שפעולותיהן גלויין ולא להרהר אחר פעולותיה כי הכל בצדק ובדין

ספר הזוהר (ח"ב פקודי דל"ז ע"ב) **אמר ליה רבי שמעון לרבי אבא תא חזי אע"י דכל הני מילין דקאמרן אמר רבי שמעון לרבי אבא בוא וראה אע"פ שכל אלו הדברים הם כמו שאמרנו דרוח מסאבא בעי לאכפייא ליה בכל סטריין ואת רוח הטומאה צריך להכניע בכל האופנים כגון בשריפת פרה אדומה, שעיר המשתלח וכו' תא ואומר לך רזא חדא דלא אתיהיב לאתל לאינן קדישי עליונין בוא ואמר לך סוד אחד ולא ניתן לגלותו חוץ לאלו קדושים עליונים תא חזי, להאי אתר דאיהו רוח מסאבא קב"ה יהיב ליה שולטנו למישלט בעלמא לכמה סטריין בוא וראה לרוח הטומאה נתן לו הקב"ה שליטה שישלוט בעולם בכמה אופנים ויכיל לאזקא ולית לן רשו לאנתל א ביה קלנא דבעינן לאיסטמר מיניה דלא יקטל לן בל קדושא דילן והוא יכול להזיק, ואין לנו רשות להתנהג עמו בבזיון, כלומר אין לזלזל בו, כדי שלא יקטרג עלינו בקדושה שלנו ועל דא רזא חדא אית לן דבעינן למיהב ליה דוכתא זעיר בל קדושא דילן ועל כן יש לנו סוד אחד, שאנו צריכים לתת לו מקום קטן, דהיינו ייצוג, בתוך הקדושה שלנו דלא ישתכח מקטל א בל קדושא דילן שלא ימצא מקטרג בתוך הקדושה שלנו דהא מל קדושה דילן נפק שולטנו דיליה שהרי מתוך הקדושה שלנו יוצאת השליטה שלו ובעינן רזא דתפילין לאצנעא חד שערא דעל לא דיפוק לבר ויתחזי וצריכים בתוך סוד התפילין להצניע שיערה אחת של עגל שתצא לחוץ ותראה דהא חוטא דשערא דא לא מסאב בר דאי כד אתחבר ההוא שערא ואיתעביד פשעוניה שהרי חוט זה של העגל אינו טמא, רק אם אורכו יהיה כשיעור אורך של שיעורה אבל פחות מן דא לא מסאב אבל פחות מאורך שיעורה אינו מטמא וההוא שערא בעי לאעלא ליה בל קדושא עילאה דילן ושיער זה של העגל צריכים להכניסו בתוך קדושה העליונה שלנו בתפילין ולמיהב ליה דוכתא בל דלא יקטל בקדושא ולתת לו מקום, כלומר ייצוג, כדי שלא יקטרג עלינו בעבודת הקדוש שלנו ויפוק מן ההוא שערא לבר ויתחזי וצריך שתצא אותה השערה לחוץ מן התפילין (של ראש) ושתהיה נראית דכד חמי ליה לההוא בר נש בקדושא עילאה כי כאשר הסטרא אחרא רואה אדם ההוא בקדושה העליונה ואיהו חולקיה דיליה משתתף לתמן והחלק שלו דהיינו שיער העגל משתתף שם כדין לא יקטל ליה ולא יכיל לאבאשא ליה לעילא ולתתא אז לא יקטרג עליו ולא יוכל הרע לו למעלה ולמטה דהא דוכתא יהיב ליה שהרי נתן לו מקום ואי האי חולקא לא יחבינן ליה דוכתא בל קדושא דילן ואם לא נותנים לו חלק בקדושה שלנו יכיל לאבאשא ליה לתתא וסליק ומקטל ליה לעילא הוא יכול להרע לו למטה ועולה ומקטרג עליו למעלה ואמר פלוני דקא מקדש השתא כך וכך עבד יומא פלניא ואומר פלוני שהוא מתנהג עתה בקדושה, כך וכך עשה ביום פלוני כך אינן חובוי עד דמסר דינא על ההוא בר נש ואיתענש על ידוי וכך הם חטאיו, עד שמגיע הדין על אדם ההוא ונענש על ידו וכך הווי ישראל עבדי דהווי ידעי רזא דנא וכך היו עושים ישראל שהיו יודעים סוד הזה כד שראן לאיתקדשא בקידוש עילאה ביומא דכיפורי כשהתחילו להתקדש בקדושה העליונה ביום הכיפורים הווי מסתכלי מיד למיהב חולקא להאי אתר היו משגיחים מיד לתת ייצוג וחלק למקום ההוא, כלומר לסטרא אחרא למיהב ליה חולקיה בינייהו בל דלא**

אישתכח מקטח־א ולתת לו חלק ביניהם כדי שלא יקטרג עליהם **ולא ייתון לאדכרא חוביהון דישראל** ולא יבואו המקטרגים להזכיר עוונותיהם של ישראל **דכמה חבילין וכמה משריין אינון דאזדמנון לנטלא מלה מיניה כד אתי לקטח־א** שכמה חבורות וכמה מחנות הם המזומנים לקבל את דברי הקטרוג כשבא לקטרג **זכאה חולקיה דמאן דיכיל לאישתזבא דלא ידכרון חובוי לעילא ולא יש־חון עליה לביש** אשרי חלקו מי שיכול להינצל שלא יזכרו עוונותיו למעלה ולא ישגיחו עליו להרע הנה לך סוד התפילין כנתינתן מהר סיני והב"ה יראנו נפלאות מתורתו אמן

בשלח

ויהיה הלילה לפניהם יומם בעמוד ענן ללזוזתם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה

יג, כב

עמוד הענן ביום רמז למדת יום תפארת ועמוד אש לילה רמז למדת לילה מלכות זהו וי"י הוא תפארת ובית דינו מלכות ופירוש הכתוב שהשם הגדול הוא השם המיוחד הוי"ה ב"ה במדת רחמים עמהם ביום, ובלילה בית דינו שזו המלכות שם הנכבד הוא שם אדנות, היא מדת הדין שוכן בתוך עמוד האש כטעם (ישעיה נב, ח) אשר עין בעין נראה אתה י"י העי"ן ראשון רמז לתפארת ישראל והשני לשכינת עוזו והבן ניקוד האל"ף שבנראָה שהוא בקמץ ולא בסגול, ותבין כי מדת הדין פועלת בכח הרחמים דוגמא לדבר (ישעיה ד, ה) וברא ה' על כל מכון הר ציון וגו' דהיינו דוגמא לשילוב מידת הרחמים ומידת הדין רואים גם בפסוק זה, וההוכחה מהמשך הפסוק "וּבָרָא יְהוָה עַל כָּל מְכוֹן הָרַ צִיּוֹן וְעַל מְקָרְאָהּ עֵנָן יוֹמָם, וְעֶשֶׂן וְנֹגַהּ אֵשׁ לְהַבִּיהָ לַיְלָה כִּי עַל כָּל כְּבוֹד חֲפָה"

282

ויוזק יהיה את לב פרעה מלך מצרים וירדף אזורי בני ישראל ובני ישראל יצאים ביד רמה

יד, ח

יד רמה היא זרוע ה' ההולכת עם ישראל דהיינו השכינה והיא ספירת המלכות כמו שאמרו רז"ל (שמו"ד טו, רמז) יצאו למדבר שכינה עמהם שנאמר וה הולך לפניו יומם ודע, כי כשהקב"ה רוצה לעקור אומה ולהשפילה משפיל השר שלה תחלה במרום כמו שאמרו רז"ל (שמו"ד ט, ט) אין אומה נופלת אלא אם כן נופל שרה תחלה שנאמר יפקוד ה' על צבא המרום וגו' (ישעיה כד, כא) וכשממעט השפע מזה ומרבה לזה או מתבטלין הממונין כשיגיע ממונה אחר לבטלן, אז היא מלחמה בין מלכי האדמה זהו שנאמר ותגדל עד צבא השמים ותפל ארצה מן הצבא ומן הכוכבים ותרמסם (דניאל ח, י) להודיע כשלוקו הממונים למעלה עכ"פ לוקין אותם שהן תחת ממשלתן ואמרו רז"ל בפסיקתא (שמו"ד כא, ה) קל מן שמיא נפל, מהו קל? אמר רבי יוסי בן חלפתא השר שלו של נבוכדנאצר קל היה שמו, זהו "קל מן שמיא נפל"

ודע והאמן כי כשרדף פרעה אחרי ישראל כל המלחמה היתה למעלה ולמטה זהו (שמות יד, ט) ויקח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים, כי שר של מצרים נתחבר עם סמאל ונתוספו לו שש מאות לבד רכב מצרים זהו "וכל רכב מצרים" ובאו להלחם עם אדנ"י שנאמר (שמות יד, יד) ה' ילחם לכם וגו'

ולפי שהיו ישראל סרבנים על הים לפיכך היתה מלחמת השרים קשה ואז לבש הקב"ה שלשה מיני מלבושים שהם חג"ת לבוש מלכות לתפארת גאון יעקב לבוש החסד מצד אברהם להציל בניו לבוש מלחמה מצד הגבורה להלחם עם מרכבות של מצרים וסמאל הרשע ואלו השלשה מלבושים הם בסוד (שמות יד, יט-כא) ויסע ויבא ויט

זהו סוד (שמות יד, כה) "ויסר את אופן מרכבותיו" הם האופנים העליונים שהיו מנהיגים למצרים שלמטה במרוצה ובהשברם נשברו כחותם למטה ואז אמרו "אנוסה מפני ישראל כי ה' נלחם להם במצרים" של מעלה ואמרו רז"ל (תנחומא בשלח יג) אמר הקב"ה כשאני גואל אתכם אני נפרע משריהם תחלה ואח"כ מהם שנאמר (ישעיה כד, כא) "יפקוד ה' על צבא המרום במרום", ואחר כך "על מלכי האדמה" ואני עושה בהם שאוסר אותן שנאמר לאסור מלכיהם בזיקים (תהלים קמט, ח) ולמה אני עושה לשרי האומות כך? מפני שהן מתקיימין עליהם דהיינו בוטחים בהם כשהן יוצאין למלחמה כך אתה מוצא בשעה שהיו המצריים רודפין אחר ישראל תלו ישראל את עיניהם וראו שרן של מצרים פורח באוירא מזויין למלחמה שנאמר (שמות יד, י) וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם, נוסעין אין כתיב כאן אלא נוסע זה שר של מצרים⁴⁸³ התחילו מתייראין ממנו אמר להן הקב"ה מזה אתם מתייראין? חייכם לו אני משקיע תחלה, סוסייהם ורוכביהם אין כתיב כאן אלא "סוס ורוכבו"⁴⁸⁴

283

וכן בסיחון הוא אומר ראה החלותי תת לפניך את סיחון שהראהו שרו כפות ומונח לפניו זהו סוד (ישעיה לד, ה) "כי רָוְתָה בשמים חרבי הנה על אדום תרד וגו' זהו מאמר ז"ל בספר היכלות (היכלות רבתי ה, ה) על סמאל שר של רומי וכחותיו ושמורה לו נקמה להנקם ממנו עד שיגיע יפקוד י"י על צבא המרום במרום שהוא נשחט ומוטל הוא וכל שרי מלכיות במרום כגדיים וכבשים של יום הכיפורים, והוא שנאמר מן שמים נלחמו הכוכבים ממסלותם נלחמו עם סיסרא (שופטים ה, כ) זהו יקרא אל השמים מעל אלו שרי אומות העולם ואל הארץ אלו האומות הגשמיים לדין עמו (תהלים ג, ד)

ודע כי ראוייה היתה יציאת מצרים להיות בה בקיעת הים, ולטבוע בו פרעה וחילו ולהיעשות ע"י המטה שנאמר (שמות יד, טז) "ואתה הרם את מטך ונטה את ידך על הים ובקעהו" וכבר רמזתי לך ענין המטה והים שהם דומזים למלכות

ומן הג פסוקים הנזכרים שבכל אחד מהם ע"ב אותיות ידעת שיוצא שם של ע"ב הנקראים לבעלי הקבלה ע"ב גשרים⁴⁸⁵, וכל גשר וגשר יש לו שם ידוע של ג אותיות מן הע"ב שמות⁴⁸⁶, והגשרים מתדבקין זה בזה באדיקות המתמצע כדי לאפשר למימי החסד

⁴⁸³ כתב רבנו בחיי (יד, י) "ועל דרך המדרש (שמות רבה טו, טו) והנה מצרים נוסע אחריהם שר של מצרים, ראו שהיה נוסע מן השמים לעזור את מצרים והוא היה עוזא, וכן ראיתי במדרש ויושע, עוזא שר של מצרים:

⁴⁸⁴ יתכן שבמילים סוס ורכבו רמוזים ס"מ ושר של מצרים הנזכרים

⁴⁸⁵ היות וכל פסוק יש בו ע"ב אותיות כמנין חסד, חסד רמוז במים ומעל המים יש גשר, לכן השתמשו בתואר גשר (לבוש) הנה המושג "גשרים" נזכר בספר הזוהר פנחס (דף רכז ע"א) "כמראה אבן ספיר דמות כסא (ניחזקאל א כו), מאי דמות כסא, אלא לקבל כרסיא דאית ליה ע"ב גשרים, דיהא בר נש רשים בע"ב קשרים וחולין דציצית, לקבל ע"ב גשרים דכרסיא, דאינון ח"י קשרים וחולין לכל סטרא" מסביר בעל המתוק מדבש"ם ע"ב צינורות שהם מעבר לע"ב מיני מימי חסד שבכסא כמ"ש (ישעיה טז, ה) והוכן בחס"ד כסא

הרמ"ז בביאורו לזוהר כותב שנראה לו שהגשרים הם בחינת המלכות שבשם ע"ב דיודין הואיל ואתא לידן, נימא ביה מילתא הנה המלכות נקראת "כה" שהיא גימ' 25 אם נכפילם ב 25 נקבל 625 כמנין "עב גשרים", וכמנין "הכתר"

דהיינו ה בתראה נעשית כתר למקבלים ממנה השפע הבא לה דרך אותם ע"ב גשרים ובספר הפליאה מצאתי בד"ה "חסד מדה רביעית": חסד מדה רביעית ויש בה ע"ב גשרים כחשבון חס"ד, וכל גשר וגשר בפני עצמו והגשרים האלו הם הע"ב שמות היוצאים מן "ויסע" ו"יבא" ו"יט" ובאותן הגשרים באחת יש כמה מים שנקפאו ונראו כעין הבדולח נגרים ואינם נגרים ואלו הם המים העליונים והם אבני שיש טהור והחכמים היו מזהירין לתלמידיהן כשהן יורדין למרכבה כשאתם מגיעים לאבני שיש טהור אל תאמרו מים מים, ר"ל אל תדקדקו באותה מדה כל כך:

⁴⁸⁶ כגון: וה"ו שם זה יוצא מאות ראשונה של "ויסע" את אחרונה של "לילה" ואת ראשונה של "ויט" הסיבה שפסוק ראשון ואחרון הולכים לפי סדר הפסוק ואילו פסוק אמצעי בסדר הפוך היא שפסוק ראשון זה אברהם (חסד) שלישי

לעבור דרכם (לבוש) עד שיעשה בהם ליחלוח ומשם נובעין המים העליונים עד שנעשין כמין אבן הבדולח ומתפרדין ונכנסין בתוך הגשרים⁴⁸⁷

ובתפלת ר נחוניא בן הקנה⁴⁸⁸ אמר אתה יחיד בסתר הזוהר הוא המתחלק לע"ב גשרים שהם מורים על זיעת החיות⁴⁸⁹ ומהם המים העליונים ונקראת [ונקראו] ספירה רביעית היא חסד החסד ספירה רביעית מהכתר וכל גשר וגשר יש לו שם ידוע והם מוכתרים מבוררים בתיבות יוצאין מן הכח אל הפועל וכו' ובאותיות השם המיוחד תמצא מספר ע"ב כיצד י"ה יה"ו יהו"ה⁴⁹⁰ והטעם שלא להפריד הנאצל מן המאציל

ספר הבהיר (ק') השם היוצא משלשה פסוקים ויסע ויבא ויט אותיות הפסוק הראשון ויסע כסדר הפסוק נסדרות בשם ואותיות הפסוק השני שהוא ויבא בהפוך הפסוק נסדרות בשם ואותיות הפסוק השלישי שהוא ויט כסדר הפסוק נסדרות בשם ובכל אחד מן הפסוקים ע"ב אותיות ובכל שם ושם ג אותיות גם נרמז זה השם בפסוק (יחזקאל א, א) ויהי בשלשים שנה שאותיותיו ע"ב כי הגלה ומראת חסרין ו והנה השם הזה של ע"ב אותיות יוצא ממדת החסד, ושם של מ"ב יוצא ממדת הגבורה ויוצא מפסוק בראשית עד ב ובוהו והן כחות שכליות אלקיות וכבודו של מקום מתאחד בהם ומתעלה עד אשר אין סוף לרוממותו כמו שאמרו באלפ"א בית"א של רבי עקיבא על ע"ב שמות המסודרין על סדר האל"ף בי"ת שהם יוצאין מלפני כסא הכבוד בכתרים של אש ולהבה, כי הם עצם אמתי ואותיות פורחות למעלה בעקר המרכבה והם ממונים להעשות כל דבר בהם ופעולותיהם ידועים למקובלים

284

ויסע מלוא האלהים ההלך לפני מוֹנֵה יִשְׂרָאֵל ויִלְךָ מֵאֲזֹרֵיהֶם ויסע עֲמוּד הָעֵנָן מִפְּנֵיהֶם ויעמוד מאֲזֹרֵיהֶם

יד, יט

המלאך הזה הוא בית דינו של הקב"ה דהיינו המלכות היא השכינה ומלת "האלהים" אינה סמוכה אלא כך שמה⁴⁹¹ היא גם נקראת המלאך הגואל וכן אמרו רבותינו ז"ל (ילקוט שמות פ טו, רמז) "ירדו לים שכינה עמהם שנאמר ויסע מלאך האלהים", אם כן המלאך הזה הוא השכינה ונקראת מלאך ושר העולם יען היות הנהגת העולם על ידה האלהים

יעקב (רחמים) ואילו פסוק אמצעי יצחק (גבורה) ובגבורה הסדר מתהפך כמ"ש בהקדמת ספר הזוהר (דף ד) מאמר רב המנונא סבא באו האותיות לפרע מאות ת כי האותיות הם ספירת המלכות בטנת"א והיא גבורות כתב בספר מאירת עינים לר יצחק דמן עכו - פרשת אחרי מות - "מצאתי כתוב בשם גדול מגדולי המקובלים, וז"ל, עוד יש לך לדעת כי שבעים ושתיים שמות היוצאים מן ויסע, ויבא, ויט, אינם שמות להקב"ה בעצמו, אלא כחות הם המתחלקות משבע הספירות שהם מדות בכל אחת עשר מאותן השמות והם שבע עשרות שהם שבעים, והתוועט שתיים ושבעים, וכל עשר מהם מקבלים מאות המדה הנמשכה ממנה, ואותן ע שמות יוצאים מהם ע שרים וכנגדם ע לשון וע אומות, וכל אומה ואומה יש לה כח מהם זולתי שנקראים חלק ה וארצם מקבלת מחלק יעקב ית וית, לכך אמר (כתובות ק"י ע"ב) כל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה, בעבור השרים ההם

⁴⁸⁷ כתב בספר הציוני על התורה - פרשת בשלח - שפיסקה זו היא מהרמב"ן פנימיותו כתב איש סודי וגם מקובל מפי נביאים חכמים וידועים איש מפי איש

⁴⁸⁸ התפלה הובאה בספר "שושן סודות" אות רל"א

⁴⁸⁹ חיות הקדש נרתעות מאימת כבוד ה ונשפע מהן זיעה (לבוש) אל תטעה לחשוב שזו זיעה גשמית כתוב בזוהר חדש (לט ע"א) שמזיעת חיות הקדש נעשה נהר דינור וכן הוא בגמ חגיגה י"ג ע"ב

⁴⁹⁰ נראה י כתר, י"ה חכמה, יה"ו בינה (גימ אהי ה) יהו ה חסד (כי יוד הי ויו הי גימ חסד)

⁴⁹¹ הנה בזוהר (ח"א דף ק"א ע"ב) פ בלק מסבירים ששם אלהים הינו כח מכחות הדין וזו לשונו: "ויבא אלהיים אל אבימלך וגו', וכי קב"ה אתא לגבייהו דרשיעיא? כמה דכתיב (במדבר כב כ) ויבא אלהיים אל בלעם, (בראשית לא כד) ויבא אלהיים אל לבן, אלא ההוא ממנא שליחא דאתפקדא עלייהו הוה, בגין דכלהו כד עבדי שליחותא נטלי שמא דא, ומסטרא דדינא קא אתיין, ועל דא ויבא אלהיים אל אבימלך בחלום הלילה, ויאמר לו הנך מת על האשה אשר לקחת וגו'

בגימטריא מלאך ובבראשית רבה (לה, ג) אותה מדת הדין שהיא מתוחה כנגד ישראל הפכה הקב"ה ומתחה כנגד המצרים

וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָשְׂהָ יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיֵּירָא הָעָם אֶת יְהוָה וַיֹּאמְרוּ
בְּיַהוָה וּבְמֹשֶׁה עֲבָדָיו
יָד, לא

אמר כי השיגו ישראל ביד הגדולה היא השכינה ומלת וירא מורה על הבנה והשגה כמו ולבי ראה (קהלת א, טז) ודע כי יש הפרש בין יד יי"י ואצבע אלהים כשהשכינה פועלת בכח ה ספירות אחרונות תנהי"ם נקראת יד וכשפועלת לבדה נקראת אצבע אף כי יש אומרים כי היד רמז לקשה גבורה ואצבע לרפה מלכות הראשון עיקר ותרגום אונקלוס גבורת ידא תקיפא זו המלכות כי קבלתה מן הגבורה שהרי המלכות מקבלת הה גבורות
אֲזַי שִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אֲשִׁירָה לַיהוָה
כִּי גָאָה גָאָה סוֹס וְרֹכְבוֹ רָמָה בָּיָם

טו, א

285

כבר רמזתי כי מלת "אז" רומזת לי ספירות דהיינו א היא ג"ר ואות ז ז"ת⁴⁹²

ואמרו רז"ל (הבהיר אות קמ) "בואו ונקלס ליחיד הרוכב על שבעה" והכוונה לשבעה קצוות⁴⁹³ שנאמר (חבקוק ג, ח) מרכבותיך ישועה הפידוש שהוא יחיד רוכב על המלכות הנקראת ישועה ונקראת ישועות, והיא עושה דברו אמר רבי עקיבא (ילקוט ש שמות פט"ו, רמא) בשעה שאמרו ישראל "אז ישיר" לבש הקב"ה חלוק של תפארת דהיינו מלכות שחקוק עליו כל אז שבתורה וכשחטאו קרעו שנאמר בצע אמרתו (איכה ב, יז) וכבר ידעת שכל אמרא זו פורפירא זו פרוכת זו פרסא זו אמירה זו תורה שבעל פה ועתיד להחזירו שנאמר אז ימלא שחקוק פינו (תהלים קכו, ב)

וטעם את השירה הזאת ליי"י, כבר ידעת פירוש מלת זאת שהיא מלכות והיא השירה הנזכרת (שמות כט, יח) אשה ליי כמה דאת אמר (ויקרא כג, ח) והקרבתם אשה ליי"י כי הקרבן עולה מלמטה למעלה כמו אישה המרצה את בעלה ובפרשת וילך (דברים פרק לא, ל בפסוק את דברי השירה) יתבאר בגזירת האל

ואל תרחיק היות מלת ישיר מלשון תשורה כמו ותשורה למלך, והוצרך לומר זה בעבור שתשועת הים היתה בכח השכינה המלכות לא טעו להפרידה מן הבנין מט ספירות שעליה אלא שהקריבוה כתשורה ליי"י שנאמר הזאת ליי"י וכבר ידעת כי הלויים היו ממונים על השיר כי הם מכח מדת הדין וכתוב (שיר"ש ב, יד) כי קולך ערב

⁴⁹² אות א רומזת לכח"ב כי א היא אל"ף, א = כתר, ל = חכמה פ = בינה א = כתר פשוט כי הוא א בספירות ל = חכמה כי החכמה מקבלת מהכתר ומשפיעה לבינה וזו צורת הלמד בג חלקיה פ תרמוז לבינה כי פה גימ ע"ה אלקים וכך נקראת הבינה כך מצאתי בביאור "רחש לבי" על הבהיר לרב החסיד והמקובל רבי יעקב דרחי בספר "חמדת ימים" לרבי שלום שבזי כתב "אז" עם ב אותיות עולים לי בספר "אגרת חמודות" לרבי אליהו חיים כתב כיון שכח"ב הם באחדות הם א יתכן שאות א מרכבת מג חלקים י מכאן ו באמצע ו מכאן ואלו ג החלקים הם כח"ב י מכאן וי מכאן אלו אבא ואמא שהם חו"ב שבכל אחד מהם יש י ספירות אות ו רומזת לכתר הנקרא אריך אנפין (א"א) כי חו"ב שהם או"א מלבישים לא"א על ב זרועותיו, אבא בזרוע ימין ואמא על זרוע שמאל שזה נחשב מקום החוזה שהוא ב שלישים מקומה שלימה וזו אות ו שהיא ב שלישי של עשר ספירות ואשייע"ב

⁴⁹³ קצוות הן חג"ת נהי"ם הרמב"ם במורה נבוכים וכן רבנו בחיי (שלחן של ארבע) אומרים שאלו ז רקיעים שמו"ר זע"ס: ש חקים, מ עון, ו ילון, ר קיע, ז בול, ערבות ומ כון (סימן זה נתן הרב רחמים מלמד הכהן זצוק"ל בספרו "כסא רחמים")

עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה לִי לִישׁוּעָה זֶה אֱלֹהֵי אֲבוֹתָי אֲבִי וְאַרְמְיָהוּ

טו, ב

הזכיר שם יי' בעבור כי תשועת הים היה בכח זה השם שזו המלכות שהיא הנקראת עז⁴⁹⁴ אע"פ שמעת שנגלה השם הגדול למשה לא יזכיר שם אחר ואמר כי עוזו וזמרתו השם הזה ובאלה שמות רבה (ל, א) אין עוז אלא דין שנאמר ועוז מלך משפט אהב (תהלים צט, ד) ובמכילתא (פרשת השירה, פרק ג) אין עוז אלא תורה שנאמר (תהלים כט, יא) יי' עוז לעמו יתן, והרמז לתורה שבעל פה שהיא המלכות הנקראת עוז עוד אמרו (ילקוט ש תהלים כא, תרפ"ב) אין עוז אלא מלכות שנאמר (תהלים כא, ב) יי' בעוזך ישמח מלך, וכתוב (שמו"א ב, י) ויתן עוז למלכו וזמרתו הוא תפארת ישראל והכל כלול ביי"ה⁴⁹⁵ שנאמר (ישעיה כו, ד) כי ביה יי' צור עולמים

זה אלי, זה רמז לצדיק היסוד נקרא זה ובספר הזוהר (לך לך צ"ג ע"ב) **תנא זה וזאת בחד דח"א אינון ולא אתפרשן** דהיינו יסוד ומלכות דרגה אחת להם ואינם נפרדים "אלי" הכוונה למלכות והרמז "על זה דהיינו על היסוד הנקרא זה⁴⁹⁶ שהסתלק לו ועלה למעלה לבינה ואינו בייחוד עם המלכות מפאת חרבן בית המקדש היה דוה לבינו (איכה ה, יז) על זה רמז לצדיק שנאמר הצדיק אבד ואין איש שם על לב (ישעיה נ, א) כמה דאת אמר ולבי דהיינו המלכות הנקראת לב בצער על אבדן כלי חמדתה דוי (איכה א, כב) "על אלה" כבר ידעת כי מילת אלה בספר הרקאנטי מורה על הקלי כמה דאת אמר גם אלה תשכחנה (ישעיה מט, טו) והסימן אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים שיעור הפסוק "המקום" הוא בית המקדש שהוא מקום השראת השכינה שזו ספירת המלכות, ולכן אמר "נורא" כי היא נבנית מן הגבורות המקום נקרא "בית אלקים" כי המלכות נקראת בית ובה מקנן שם אלקים "זה" הוא היסוד והוא "שער" לתפארת הנקראת "שמים" וכן "הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה יי' יסוד ותפארת קוינו לו וגו' (ישעיה כה, ט) וכן הנה זה עומד אחר כתלינו (ש"ה ש"ב, ט) זה כותל מערבי שלא וזה השכינה משם ומשם משגיח על בני אדם שנאמר והוא ישפוט תבל בצדק (תהלים ט, ט) כבר ידעת שצדק כינוי לשכינה וזה סוד הפסוק "וכל מעשהו באמונה" כי הוא אמת והיא אמונה

"וואנוהו" אעלה אותו את התפארת אל נוח עליון בינה שהיא במדת רחמים

ענין אחר, "זה אלי" רומז למדת רחמים וכן אמרו במכילתא (פרשת השירה פרשה ג) "זה אלי" עמי נהג במדת רחמים תפארת ועם אבותי במדת הדין מלכות ומנין שאין אלי אלא מדת רחמים? שנאמר (תהלים כב, ב) אלי אלי למה עזבתני ואין אומרים למדת הדין למה עזבתני (במדבר יב, יג) אל נא רפא נא לה (תהלים קיח, כז) אל יי' ויאר לנו ולפירוש זה

⁴⁹⁴ בדרך כלל שם יי' הוא בחכמה וכיצד כאן הוא במלכות? מצאתי הסבר בספר הציוני על התורה - פרשת בשלח - ששם יי' כאן אלו ב אותיות ראשונות של שם הוי"ה כיון שאנו יודעים שנס קריעת ים סוף היה מכח השכינה ובכח השם המיוחד הפועל בה והפסוק נקט ב אותיות הרומזות לשמו הגדול, כי מילוי ב אותיות אלו הוא יוד הא שזה גימ' כ"ו כמנין השם והנה לשון הציוני: "וגם נקרא (המלכות) עוז וזהו שנאמר עזי וזמרת יי' ומהו יבין חצי השם כי ישועת הים ומכתו היתה ע"י יי' אשר הוא המלאך הגואל שעליו נאמר כי שמי בקרבו והנה מאמרם ז"ל די להשתמש בשתי אותיות והוא כמו ביי"ה יהו"ה צור עולמים ודי לעולם להשתמש בנעלם זה שמי לעלם ולא בנגלה והנגלה בנעלם כלול במספר שוה הידוע לבעלי הקבלה

⁴⁹⁵ הגמרא במנחות (כט ע"ב) "דרש ר' יהודה בר ר' אילעאי אלו שני עולמות שברא הקב"ה אחד בה"י ואחד ביו"ד ואינו יודע אם העולם הבא ביו"ד והעולם הזה בה"י אם העולם הזה ביו"ד והעולם הבא בה"י כשהוא אומר אלה תולדות השמים והארץ בהבראם אל תקרי בהבראם אלא בה"י בראם [הוי אומר העולם הזה בה"י והעולם הבא ביו"ד] ע"כ אם כן העולם הזה נברא באות ה זו אות ה אחרונה שבשם העולם הבא שזו הבינה נבראה באות י

⁴⁹⁶ הטעם שהיסוד נקרא זה כתב מרן הבן איש חי בספר "לשון חכמים" כי זה אומרים לזכר וזאת לנקבה, והם נבדלים בברית טעם נוסף כותב הרב צבי יולס בספרו "קהלת יעקב" ששמע ממורו (כנראה מהר"י אנגל בעל אתון דאורייתא) הסבר פשוט כי זה מורה על היסוד שהוא זן את אות ה ברם כתב הרמ"ק בפרדס רימונים שהתפארת נקרא "זה" ואין מחלוקת כי גוף וברית חשבינן חד

יהיה פירוש ואנוהו אעשה לו נוח הוא ירושלים של מעלה מלכות וכן תירגם אונקלוס
דין אלהי ואבני ליה מקדשא כבר ידעת שבית המקדש הוא סוד המלכות ויהיה הפרש בין
שני הפירושים בין מלמעלה למטה וממטה למעלה

"אלהי אבי וארוממנהו" לפירוש הראשון יקרא שכינה אלהי אבי כי היא נגלית לאבות
בנבואה ועוד כמו שאמרו רבותינו ז"ל (שמו"ר לב, ט) מי ששמר את האבות ישמור את
הבנים ויהיה פירוש וארוממנהו במדת רחמים שעל ידה תתעלה מדת הדין לרחמים
ולפירוש השני אלהי אבי הרמז לישראל סבא תפארת וירומם אותו במקור העליון שזו
הבינה הנעלה במחשבת רעיון

יְהוָה אֵישׁ בְּלִזְמוֹתָ יְהוָה שְׂבוּ

טו, ג

ספר הבהיר (כו) אמר רבי אמוראי מאי דכתיב י"י איש מלחמה? משל למה הדבר דומה
למלך שזו ספירת החכמה שהיו לו דירות נאות עשר ספירות פרטיות ושם כלומר נתן לכל
אחת ואחת שם כגון כתר דחכמה קראה א, בינה דחכמה קראה ש חכמה דחכמה קראה י
וכלן זו טובה מזו אמר אתן דירה זו לבני שזה התפארת דירה נאה ששמה א מוח מצד
הכתר גם זו טובה ששמה יו"ד מח חכמה גם זו טובה ששמה ש מח בינה מה עשה אספן
כולן הג ועשה מהן שם אחד ועשה מהן בית אחד קבלנו מילת איש אמרו לו עד מתי
תסתום דבריך? אמר להם "בני אל"ף ראש כתר, יו"ד שני לו חכמה, שי"ן בינה והיא
כולל כל העולם תפארת ומלכות ולמה כולל כל העולם? כלומר מהבינה נאצלו כל השבח
תחתונות שכתוב בו תשובה פירוש כי הבינה היא התשובה והיא שנת היובל ועליה נאמר
(ויקרא כה, י) ושבתם איש אל אחוזתו וכו' כי הכל ישוב אליה (אור הגנוז) ע"כ הוקשה לו מלת
"איש" הנאמרת בשם יתעלה ופירשה באותיותיה ולפי זה המאמר האל"ף רומז לכתר
עליון, והיו"ד לחכמה השניה כמו שפירשתי בפרשת בראשית, והשי"ן לתשובה שהיא
הבינה ויש מפרשין כי היו"ד רמז לבנה והשי"ן לימות עולם והראשון עיקר לפי זה
שיעור הכתוב הוא יי איש מלחמה, שיי שהוא התפארת קיבל מוחין דג"ר שהם כח"ב ונקרא
א"ש והוא משפיע מוחין ואורות למלכות שהיא עושה מלחמתו

ספר הבהיר (קז) מאי דכתיב יי איש מלחמה יי שמו אלא איש הוי סימן כדמתרגמינן
י"י מריה נצחן קרביא ומאי ניהו מאריה? ומה הוא הסימן? א ראשונה של מילת איש
תרמוז לכתר עליון והוא נקרא היכלא קדישא לאור אין סוף היכלא קדישא סלקא דעתך?
שהרי אנו רגילים לומר שהיכל זו ספירת המלכות או הבינה כיצד אתה אומר שהכתר הוא
היכל? אלא אימא היכל הקדש אלא הביאור הוא שאות א היא היכל הקדש, היכל לדבר
שהוא שורש הקודש וזה הוא כתר עליון יו"ד אות י גימ עשר וזה הוא מ"ש (אבות ה, א) בעשרה
מאמרות נברא העולם היינו תורת אמת זו החכמה והיא התורה הקדומה והיא משפעת
תורה לתפארת הנקרא אמת, ולכן תורת אמת זו החכמה העליונה כמ"ש תורה נובלות חכמה
שכוללת כל העולם העולם כאן הוא תו"מ ושי"ן מאי הוי? אמר ליה שורש האילן, השי"ן
הוי כעין שורש האילן ומאי הוי אילן דאמרת? האילן אלו תו"מ⁴⁹⁷ שבע כחות חג"ת נהי"ם
והשורש זו הבינה וזה מ"ש כאן אמר לו, כל כחותיו של הקב"ה שהם חג"ת נהי"ם זה על
גב זה והן דומין לאילן, ומה אילן זה ע"י המים מוציא פירות, אף הקב"ה ע"י המים
שזו החכמה המשקה את הבינה מוציא כחות האילן ומאי ניהו מים של הקב"ה? היינו
חכמה והיינו נשמות הצדיקים הפורחים מן המעיין שזו החכמה אל הצנור הגדול שזו
ספירת יסוד של החכמה הנקראת בפי המקובלים "יסוד אבא" ועולה ודבק באילן

⁴⁹⁷ בתפארת יש שם הוי' ובמלכות שם אדנות וביחד גימ' אמן כמנין אילן

יְמִינָךְ יְהוָה נֹאדָרִי בְּכֹז יְמִינָךְ יְהוָה תִּרְעֶץ אוֹיֵב

טו, ו

אמרו רבותינו ז"ל (שמו"ר כד, א) היתה ידו אחת משקעתן וידו אחת מצלת אתכם והכוונה היא כי במדת הדין מלכות היא היד החזקה ידון המצרים וברחמים תפארת ירחם על ישראל כמו שהודעתך כי בקיעת הים היתה כדי לקבל את ישראל בבורחם מפני אויביהם, היא דוגמת האם המקבלת בניה בחיקה לעת הצורך כי היא אמן של ישראל ונוקמת נקמתן של ישראל ועל כן נדונו מצרים בתוכה

ובספר הבהיר (נב) ימין יי תרעץ אויב זה הזהב דהיינו המלכות⁴⁹⁸ ועל המצלת את ישראל אמר "נאדרי בכח" שרוצה לומר נאחז בכח, וכח שם לתפארת ישראל שנאמר (במדבר יד, יז) ועתה יגדל נא כח יי, כמו שאני עתיד לפרשה שם בגזירת האל ואל תתמה אם יזכור הכתוב ימין בפורענות הרשעים כי הוא כענין (ישעיה סג, י) ויהפך להם לאויב, ויהפך ממש כמו שאמרו רבותינו ז"ל (בר"ר לג, ד) על הרשעים המהפכים מדת רחמים למדת הדין וזה הטעם יספיק בכל מקום שתמצא השם המיוחד בענין פורענות והטעם הוא מפני כי כל ההוויות כולן כלולים זה בזה יש חסד בגבורה ויש גבורה בחסד כמו שרמזנו למעלה, ולא תמצא פעולת דין שלא יהו בה רחמים ופעולת רחמים שאין בה דין כי כולן כלולים זה בזה ואמרו רבותינו ז"ל (ילקוט ש ישעיה סה, תקט) קלל את האשה הכל רצין אחריה קלל הנחש פרנסתו מצויה גם פורענות הרשעים רחמים לצדיקים שנאמר באבוד רשעים רנה (משלי יא, י) ואמרו רבותינו ז"ל (זו"ח מדרש הנעלם פרשת נח) בכל דין שהקב"ה עושה אתה מוצא רפואה ויי המטיר על סדום ועמורה נשאר ממנו פליט ויגוף יי את העם נשאר ממנו פליטה וכו' והבן זה הענין מאוד של ההפכיות כי יסיר ממך כמה ספיקות

וּבְרִיזוֹ אֶפְיָךְ נִעְרַמוּ מַיִם נִצְבּוּ כְמוֹ נֵד נִזְלִים קָפְאוּ תְהוֹמֹת בְּלֵב יָם

טו, ח

הכוונה היא כי נמנעו ההמשכות של חג"ת נהי"ם להתפשט בתחתונים ב"ע ויהיה "נערמו מים" רמז לימין חסד ונצח "נצבו כמו נד נזלים" רמז להמשכה השמאל גבורה והוד "קפאו תהומות" רמז למכריעים תפארת ויסוד "בלב ים" רמז לים האחרון מלכות כמה דאת אמר (קהלת א, ז) "כל הנחלים ו"ק הולכים אל הים" זה מאמר (ילקוט שמו"ב כב, קסא) כל מימות שבעולם נבקעו

מִי כְמוֹכָה בְּאֵלֶם יְהוָה מִי כְמוֹכָה נֹאדָר בְּקִדְשׁ נִזְרָא תְהִלַּת עֲשֵׂה פֶלֶא

טו, יא

נכתבו אלו שתי התיבות "כמכה" ו"באלם" חסרים, ומלת כמכה בה"א והפירוש בהן לשון הכאה ואלמות והרמז למדת הדין ולפי דעת חכמי הקבלה שני ההי"ן שיש במלת כמכה ראשון ושני רומזין למה שאמרו בספר יצירה עשר ספירות בלימה חמש כחבחו"ג כנגד חמש תנהי"ם ויש חלוקה מחלוקת ביניהם בין חכמי הקבלה בזה, כי החכם רבי עזרא ז"ל פירש כי ה"א ראשונה רומזת לה ספירות ראשונות וה"א אחרונה רומזת לחמש ספירות אחרונות ויש שהשיבו עליו ממה שאמר באחרון "נאדר בקדש" וכבר ידעת שקדש בחכמה ולכך כתבו להפך

⁴⁹⁸ כתוב באיוב (לו, כב) "מצפון זהב יאתה" ואמר הרב בפרשת תרומה בפסוק "ונתת על השלחן" שזו המלכות הנקראת צפון והיא המעשרת שנאמר ברכת יי היא תעשיר

עוד יש מפרשין כי שני ההי"ן רומזין לשני ההי"ן של שם והראשונה רומזת על ה"א השנייה ששמועתה דין דהיינו מי כמכה באלים זו המלכות והשנייה על הראשונה הרומזת לתשובה דהיינו מי כמכה נאדר בקדש זו הבינה שהיא ה' ראשונה שבשם המתעטפת ומתלבשת בחכמה ולשון נאדר מלשון אדרת והפירוש בו מלובש ומעוטר בקדש שהיא החכמה מקור הברכה שנאמר (תהלים קלד, ב) שאו ידכם קדש וברכו

"נורא תהלות" כבר פירשנו מלת נורא כי רומזת לתפארת ישראל שנאמר "כי עמד מקור חיים" (תהלים לו, י) וביארו בספר הזוהר (ח"ג לד ע"ב) "כי עמד" היינו עם הקב"ה שסודו תפארת, אחוזה החכמה שהיא "מקור חיים" ועוד כתוב כי עמד הסליחה למען תורא (תהלים קל, ד) הנה הסליחה והיראה עם הקב"ה שהוא התפארת ויש לכך הוכחה מהפסוק וכתוב ותפארתו עבור על פשע (משלי יט, יא) ואמר "תהלות" רמז שמקבל התפארת מן הקשה בינה ומשפיע לרפה מלכות הנקראת תהלות וזהו "עושה פלא" דהיינו התפארת עושה את המלכות הנקראת פלא כמה דאת אמר אני יי עושה כל (ישעיה מה, ז) לשני הדעות שכתבתי בו לעיל בראשית (כד, א) בפסוק וה' ברכך את אברהם בכל וכן בפרשת תרומה במילת "תכלת" ביאר שמילת "כל" תתכן ביסוד ובמלכות ויש אומרים כי על כן נקרא תפארת ישראל בשם נורא שבו יראו כל המראות פירוש במלכות רואים את כל המראות והיא נקראת אספקלריא דלא נהרא והתפארת נקרא אספקלריא דנהרא מה שיש במלכות יש גם בתפארת כי אין לאישה אלא מה שנותן לה בעלה ולכן גם על התפארת ניתן לאמר שבה רואים את כל המראות

וְזוֹיֶת בְּזוֹסֶדֶךָ עִם זֵי וְאַלֶּתִי וְהִלֵּתִי בְּעֶזְךָ אֶל יְהוָה קֹדֶשְׁךָ

טו, יג

289

רמז לעמוד ענן שהוא מצד החסד, ולשון נחית מלשון מנוחה והנחה

"נהלת בעוז" רמז לעמוד האש שזו ספירת המלכות הנקראת לילה וכן אמרו רז"ל במכילתא (פרשת השירה ט) נהלת בעוז בזכות מלכות בית דוד, אין עוז אלא מלכות שנאמר י"י בעוזך ישמח מלך (תהלים כא, ב)

תפול עליהם אימתה ופחד וגו' כתיב אימתה והיה יכול לכתוב אימה ור"ל אימתה השנייה שזה מורא השכינה ופחד הוא פחד יצחק גבורה ועל דרך זה "כי טוב זמרה אלהינו" (תהלים קמז, א) והבן דהיינו את זמיר העריצים עושה המלכות הנקראת כאן אלהינו

תִּבְאֵמוּ וְתִטְעֵמוּ בְּהָרִיזְלִיתִי מִכּוֹן לְשִׁבְתֶּךָ פְּעֻלָּתִי יְהוָה מִקֹּדֶשׁ אֶדְנִי כוֹנֵנוּ יְדִידִי

טו, יז

"מכון לשבתך" כתרוממו דהיינו בית המקדש וכן אמרו רז"ל במכילתא נמצא בהרבה מדרשים כגון במדב"ר ד, יג ובתנחומא (ויקהל ז) כתוב "מכון לשבתך אל תקרי "מכון" אלא מכוון שבית המקדש מכוון כנגד כסא הכבוד "מכון לשבתך" זה אחד מן הדברים שכסא הכבוד של מטה בית המקדש הגשמי מכוון כנגד של מעלה ספירת המלכות וכן הוא אומר יי בהיכל קדשו (תהלים יא, ד) יי' היינו תפארת בהיכל קדשו היינו מלכות ואומר "בנה בניתי בית זבול לך" וגו' (מל"א ח, יג) הרי שבית המקדש הוא בית זבול היינו מקום דירתו יתברך והמשך הפסוק "מכון לשבתך עולמים" תרגום יונתן בן עוזיאל אתר דמכוון קבל כורסי יקרך קביל בית שכינת קדשך

"מקדש יי כוננו ידך" הרמז לירושלים של מעלה מלכות, הנקראת מקדש יי והיא המקבלת מזרועות עולם חו"ג דרך תפארת ישראל הרמוז בשם יי' וזהו ידך

יְהוָה יְמַלְכֶךָ לְעַלְמָא וְעַד

טו, יח

טעמו כסוד הברכות כי בהתעלות הרצון והתגדלו, ברכה וחיים באין לעולם ועל כן אמר יי ימלוך לעולם ועד כלומר התשובה בינה שהוא המלך "ימלוך" לתפארת ישראל הנקרא "עולם" ולשכינת עוזו מלכות הנקראת "ועד"⁴⁹⁹ וכן ענין הברכות להאציל מן המלך העליון בינה לתפארת ומשם לכנסת ישראל וכן יהי כבוד יי לעולם (תהלים קד, לא) וימלא כבוד יי את כל הארץ⁵⁰⁰ ובקדיש יתגדל ויתקדש ותרגום אונקלוס לעלם ולעלמי עלמא מיעוט עולמות שנים הרי ה' עולמות דהיינו לעלם אחד, עלמי ב' עלמא עוד ב' הרי ה' והרמז לה' הויות אחרונות תנהי"ם

וַיִּסַּע מִשִּׁיָּה אֶת יִשְׂרָאֵל מִיָּם סוּף וַיֵּצְאוּ אֶל מִדְבָּר עוֹר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבָּר
וְלֹא מֵצְאוּ מַיִם

טו, כב

המדבר הוא מקום חורב ושממון ועל כן לא מצאו בו מים כי המקום ההוא מיוחד למדת הדין שנאמר "נחש שרף ועקרב וגו' והמשכו "וצמאון אשר אין מים" שם כוחו הגדול ופעולתו

וַיֵּצְעֶק אֶל יְהוָה וַיֹּרְהוּ יְהוָה עֵץ וַיִּשְׁלַךְ אֶל הַבְּמִיָּה וַיִּמְתְּקוּ הַבְּמִיָּה שֵׁם שָׁם לֹא זֶה
וּבְשִׁפְטָא וְשֵׁם נִסְהוּ

טו, כה

ספר הזוהר (נשא קכ"ד ע"ב) **רבי אלעזר פתח ויבאו מרתה** וכו' רבי אלעזר פתח את דרשתו מפסוק "ויבאו מרתה" וכו' **אמר רבי אלעזר תוהנא איך בני עלמא לא מסתכלי ולא משתדלי באורייתא** אמר רבי אלעזר תמה אני איך בני העולם אינם מסתכלים ואינם עוסקים בתורה **הכא אית לאסתכלא אמאי כתיב שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו** כאן יש להסתכל למה כתוב "שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו" אבל ודאי רזא דמלה הוא דהכא על מיא הוה אבל ודאי סוד הדבר שכאן היה הנס על המים [א] **ין דמצראי הוה אמרי דבנייהו דישראל הוה מינייהו** כי המצריים היו אומרים שהבנים של ישראל הם בני המצריים והוה כמה בישראל דהוה חשדין לאנתתייהו בדא והיו כמה אנשים בישראל שהיו חושדים נשיהם בזה **עד דקודשא בריך הוא מטא לון בהאי אתר ובעא למיבדק לון** עד שהקב"ה הביא אותם למקום הזה, למרה, ורצה לבדוק אותם **מאי כתיב מה כתוב? ויבואו מרתה [א] ויצעק אל י"י ויורהו י"י עץ, אמר קב"ה למשה מה את בעי הא כמה חבילין קיימי בייהו** אמר הקב"ה למשה, משה מה אתה רוצה, הרי כמה גדודים מקטרגים עומדים עליכם **ואנא בעינא למיבדק הכא נשיהון דישראל** ואני רוצה לבדוק כאן את נשיהם של ישראל **כתוב שמא ורמי למיא ויבדקון כלהון נשי [א] וברין ולא אישתאר לעז על בני** כתוב שם הקדוש והשלך אל המים ויבדקו כל ישראל נשים וגברים ולא ישאר לעז על בני **ועד דיבדקון כלהו הכא לא ישרי שמי עלייהו** וכל עוד שלא יבדקו כאן כולם לא אשרה שמי עליהם מיד

⁴⁹⁹ טעם שהמלכות נקראת "ועד" בסידור רבי שבתי בתפלת העשייה פירוש ד"ועד" רומז ליסוד דנוקבא, וכן משמע בזוהר תרומה דף קל"ה ע"ה, וכפירוש המקדש מלך שם, וכן ועד גימטריא יסוד: ג' ועד הוא אחד בחילופא דאתון זוהר תרומה קל"ד ע"ה, ופירוש במקדש מלך ד' מתחלפת בא' שהוא מאותיות אהו"י, ע' מתחלפת בח' שהוא מאותיות אהה"י, והנה ביחוד דשמע ישראל שהוא יחוד ו' קצוות דזעיר אנו מסיימין באחד, וביחוד דברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד דאיהו יחוד דנוקבא אנו מעלימים האחדות ואומרים ועד, שהוא אחד בחילופי דאתון בגין דלא תשלוט עין הרע,

⁵⁰⁰ צריך לפרש כאן "כבוד יי" בינה שהיא כבוד של החכמה שיש בה ל"ב נתיבות כמנין כבוד

ויוורו י"י עץ מיד "ויוורו יי עץ וישלך אל המים" דא שמא קדישא ההוא דהוה כתיב
כהנא למיבדק נשיהון דישראל עץ הוא שם הקדוש שהיה כותב הכהן לבדוק נשיהם
של ישראל **כדין שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו**

ולפי זה יהיה פירוש הפסוק "ויבאו מרתה" מלשון מי המרים המארירים "ושם נסהו"
כי בדקן כסוטות

ספר הבהיר (קסא) ויבאו מרתה וגו' מלמד שרוח צפונית היתה מעכבת⁵⁰¹ דכתיב "ויוורו
י"י עץ וישלך אל המים וימתקו המים" מיד נתן הקב"ה ידו בשטן ומעטו ואלמלא כן
לא יכלו ישראל לעמוד לפניו דכתיב "שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו", מלמד
שבאותה השעה דבק השטן בהם כדי לאבדם מן העולם מתוך מריבות דכתיב "וילונו
העם על משה" ועוד קטרג על משה עד כי צעק אל יי ונענה ומאי "ויוורו י"י עץ וימתקו
המים" מלמד שעץ החיים היה סביב המים ובא השטן ונטלו משם כדי לקטרג על
ישראל ולהחטיאם לאביהם שבשמים והיה אומר להם עתה תלכו במדבר ועדיין אלו
המים שהם מרים טובים עתה כי תסתפקו מהם אבל במדבר לא תמצאו אפילו לרחוץ
ידיכם ורגליכם אז תמותו ברעב ובצמא ובעירום ובחוסר כל באו אל משה ואמרו לו
כך וכך, דחה אותן ראה כי לא יכול להן התחזק על ישראל ועל משה ובאו העם "וילונו
על משה" אמרו כאן חסרים לנו המים מה נשתה במדבר?! בא השטן לזייף דבריהם
אל משה כדי להחטיאן מיד שראה משה השטן ויצעק אל י"י ויוורו י"י עץ עץ החיים
היה שהסיר השטן "וישלך אל המים וימתקו המים", "שם שם לו" הקב"ה לשטן "חק
ומשפט, ושם נסהו" לישראל

291

בא הקב"ה להזהיר את ישראל "ויאמר אם שמוע תשמע לקול י"י אלהיך" משל למה
הדבר דומה? למלך זה הקב"ה שהיה לו בת נאה אלו ישראל ואחרים מתאווים לה השטן
ידע המלך בדבר ולא יכול להתקוטט עם המוצאין את בתו לתרבות רעה אמר לה בתי
אל תחושי לדברי האויבים לא יוכלו לך, לא תצאי לפתח הבית ועשי מלאכתך בביתך,
ולא תשבי בטילה אפילו שעה אחת, ולא יוכלו לראותך ולהזיק לך כי יש בהם מדה
אחת מתרחקין מכל דרך טובה ובוחרין בכל דרך רע וכשרואין איש מדריך בדרך טובה
והולך בה שונאין אותו, ומאי ניהו השטן? מלמד שיש לו להקב"ה מדה אחת ששמה
"רעה" והיא לצפון של הקב"ה דכתיב מצפון תפתח הרעה (ירמיה א, יד) כלומר כל הרעה
שבאה אל כל יושבי הארץ מצפון מצד הגבורה היא באה ומאי ניהו מדה? היא צורת
יד⁵⁰² ולה שלוחים הרבה ושםם כולם רע כשמה אך יש בהם גדול מלאכים גדולים וקטן
ומלאכים קטנים, כלומר ממונים והכפופים להם כמ"ש הזוהר (שמות ד ע"א) על פסוק "איש
וביתו באו" ובקהלת (ה, ז) "כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם" ובתיקונים (מ ע"ב)
הסבירו שהכוונה למדרגות רוחניות שונות והם מחייבין מקטרגים את בני העולם כי תהו
לצד צפון צד הגבורה משם גיהנם, ואין תהו אלא הרע המתהא את בני העולם וגורם להם
ספיקות עד שיחטאו, וכל יצר הרע שיש באדם ולכן נקרא (סוכה נב ע"א) צפוני משם הוא
בא ולמה נתן בשמאל? מפני שאין לו רשות בכל העולם אלא בצפון, ולא הורגל אלא
בצפון, ולא רצה להיות אלא בצפון לפי שכשהיה בדרום עד שילמד מהלך הדרום היאך
יוכל להטעות יתעכב אותן הימים שילמוד ולא יחטיא לפיכך הוא לעולם בשמאל
והיינו דכתיב "כי יצר לב האדם רע מנעוריו" ולא יטה אלא לשמאל שכבר הורגל בה
ולפום הכי אמר הקב"ה לישראל "אם שמוע תשמע לקול י"י אלהיך וגו' והאזנת
למצותיו" ולא למצות יצר הרע "כל חוקיו" ולא חוקי יצר הרע "כי אני יי רופאך"

⁵⁰¹ ויש גרסאות נוספות: מערבבת, מעורבבת, מעורבת

⁵⁰² רמז לשכינה הנקראת "יד" ממנה משתלשלים כל הכחות וברמז: דוד האחוז במלכות גימ' "יד" וסימן דוד מנגן
ביד ויש מפרשים יד גימ' אטד שהוא כנוי לשכינה

ומאי משמע דשטן לישנא דמטה הוא שהוא מטה את העולם לכף חובה דכתיב (בראשית לח, טז) "ויט אליה" ומתרגמין ושטא לותה, וכתיב שטה מעליו ועבור (משלי ד, טו)

וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וְשֵׁם שְׁתֵּי עֶשְׂרֵה עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיִּזְוּ שֵׁם עַל הַמַּיִם

טו, כז

שואל בבהיר אות קסא וכי מה שבח היה בשבעים תמרים והרי באחת מקטני המקומות יש אלף? אלא זכו לדוגמתם ל"ב שבטים ושבעים נפש ושם להם משל בתמרים ושבעים תמרים מה טעם אלא קבלו עליהם המצות דכתיב "אם שמוע תשמע" מיד ויבואו אלימה מאי אלימה? אלי מה "ושם שתים עשרה עינות מים" הקב"ה נתן בתחלה עינות מים ואח"כ החזירן להם אבנים דכתיב (יהושע ד, א) "שתים עשרה אבנים", מה טעם? מפני שבתחלה היתה תורה נמשלת למים, אחר כן נקבעה במקום קבוע מה שאין המים עושין שהיום כאן ומחר להלן מאי ושבעים תמרים? מלמד ששבעים קומות יש לו להקב"ה ושואבים מ"ב פשוטות, מה המים האלו פשוטים אף אלו פשוטים ומנלן דתמרי הוי קומה דכתיב "זאת קומתך דמתה לתמר" (שיה"ש ד, ח) ולא עוד אלא בתמרים יש שבעים מינים דכתיב "ושבעים תמרים" ולא היו דומים זה לזה, ופעולתם זה לזה, וטעם זה אינו דומה לטעם זה ואמרת שבעים קומות והא אגן תנן ע"ב חשבו התלמידים שהרב התכוין לע"ב שמות היוצאים מפסוקים ויסע ויבא ויט השיב להם אלא ע"א הם וישראל ע"ב אך אינן בכלל ועדיין קשה והא אמרת שבעים? אלא האחד שר השטן משל למלך שהיו לו בנים קנה להם עבדים אמר להם הנה לכם בשוה אמר האחד איני רוצה עמכם כי אני יש לי יכולת לגזול לכם הכל אמר המלך הואיל וכן הוא לא יהיה לך חלק בתוכם ועשה ככל יכלתך יצא וארב להם בדרך והראה להם זהב הרבה ואבנים טובות וחיילות ואמר להם סורו אלי מה עשה המלך סדר חיילותיו וחיילות בניו כולם והראה לעבדיו ואמר להם אל יטעה אתכם טועה לאמר חילו רב מחילי הנה חיילותיו של אותו הבן רמאי וחושב לגזול אתכם, אתם לא תשמעו לו כי בתחלה יחליק דבריו כדי שתלכדו במצודתו, ואחרי כן ישחק ואתם עבדי ואני אעשה עמכם כל טוב אם לא תשמעו ותסורו מאחרי כי הוא שר של תוהו שנאמר (שמו"א יב, כא) ולא תסורו כי אחרי התוהו אשר לא יועילו ולא יצילו כי תוהו המה, אך המה יכולים להזיק והנה אני מיעץ אתכם אם שמוע תשמע לקול י"י אלהיך ושמרת כל חקיו ומשתשמור כל חוקיו "כל המחלה אשר שמת במצרים" למה אמר "כל"? אלא כדי לסגור לו כל הדלתות כי כשלא מצאך פעם אחת רך ופעם אחת קשה בשמך כל חקיו, כל המחלה אשר שמת במצרים על ידו לא אשים עליך וגו' מאי "כי אני יי רופאך" ומתי הכהו הרי רפואה צריך כשיש חולי? אלא כשיבא הוא ויכה, אני רופאך

וַיֹּאמֶר אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמָע לְקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִישָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהִאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל זִקְיוֹ כָּל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר שָׁמַרְתָּ בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רֹפֵאֲךָ

טו, כז

ענין הכתוב בשתי לשונות גלוי ונסתר כי בתחלה "לקול יי אלהיך" בלשון נסתר ובסוף אמר "כי אני יי רופאך" בלשון נוכח והענין יובן ממלת "לקול" וממלת "אני" כי הם רומזים לשכינה והנה השם הנכבד מדבר ואומר "אם שמוע תשמע לקול יי אלהיך" הזכיר שלשה דברים קול, יי, אלהיך שהרמז בהם לשלשה שמות הראשונים של שלשה

עשרה מדות אך לא באותו הסדר רק להפך ובעבור כי המצות נצטוו לנו ממדת רחמים שהוא השם הגדול תפארת על כן אמר בלשון נסתר והאזנת למצותיו כי ממנו נתנה התורה שנאמר "מימינו אש דת למו" רוצה לומר, מהימין והאש דת למו

ודיבור "כל המחלה אשר שיתי במצרים" הוא דבור השם הנכבד הדנה את המצריים כמו שפרשנו והיא המבטחת אותנו בשנשמור מצות השם וחוקיו, יהיה שם הנכבד הנקרא "אני" רופאינו דוגמא לדבר מצינו שהשם הנכבד מדבר על השם הגדול (בראשית יט, כד) ויי המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת יי וכן (בראשית יח, יט) ושמרו דרך יי למען הביא יי (יהושע א, ט) הלא צויתך חזק ואמץ כי עמך יי אלהיך

ומן הטעם הזה תקנו בברכות ענין גלוי ונסתר "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וציונו" ונרמז בפסוק "ישקני מנשיקות פיהו" וגו' ויש לי בזה שתי כוונות האחת דרך חכמי הקבלה והשנית מה שנראה לי כוונת רז"ל בספר הזוהר והנני מאיר עיניך בשתייהן והב"ה יחשכנו משגיאות כוונת הרמב"ן ז"ל ושאר חכמי הקבלה היא כי הדיבור לנכח הוא לתשובה בינה הנקרא "מלך עולם" כי היא המלך והעולם רומז לתפארת ישראל על שם שהוא מעמיד השש קצוות ברצון סבת הסבות המשפיע אליו, ורוצה לומר מלך של עולם וכשאומר "אשר קדשנו במצותיו וציונו" כוונתו לעולם הנזכר תפארת ומה שאומר "אשר קדשנו במצותיו" הכוונה לתפארת כי משם נתנה התורה שבכתב, ואם היה אומר "קדשתנו" היה משמעותו לתשובה ואינו אלא התפארת שהוא עיקר העולם המקדש אותנו ואשר עשה לנו אמנם הנראה לי מכוונת רבותינו ז"ל בספר הזוהר וכן מדברי רבינו יהודה החסיד והרב רבי אלעזר מוורמיישא והסברא נותנת כי הדיבור לנוכח הוא לשכינה הנקראת אתה, ולתפארת ישראל מדבר בנסתר כי השכינה היא הצריכה לברכה כמה דאת אמר ברוכה את ליי בתי (רות ג, י) וכבר רמזתי זה⁵⁰³

293

ספר הזוהר (בראשית י"ח ע"א) **ותראה היבשה דא ה' תתאה** מה שכתוב (בראשית א, ט) ותראה היבשה הכוונה לה' אחרונה שבשם שזו המלכות עליה שיין לומר ותראה היא בחינת עלמא דאתגליא **דא איתלי וכל שאר אתכסי** המלכות מגולה וכל שאר הספירות שעליה נסתרות **ועל דא רזא דברכה באתליי ואתכסיי** ולכן סוד הברכה הוא בנגלה ונסתר דהיינו אנו פותחים במילים "ברוך אתה" שהוא נוכח וממשיכים "קדשנו" שזה לנסתר **ולית באתליי בר מן ה"א תתאה וכל שאר אתכסי** ואין ספירת נגלית מלבד המלכות וכל שאר ספירות שעליה מכוסות הן **ומ"ו האי דתתאה אשתמודע בסוכלתנו ההיא דאתכסיא** ומתוך מדרגה זו האחרונה, המלכות, נדע בהיקש על שאר המדרגות הנסתרות **אל מקום אחד ב"ן דהכא הוא קשורא דייחודא דעלמא עילאה** מה שכתוב (בראשית א, ט) "אל מקום אחד", שהוא יסוד, משום שכאן הוא מקום הייחוד של העולם העליון, הוא התפארת שכל ו"ק שלו מתייחדים ביסוד **יי' אחד ושמו אחד תרין ייחודין** כתוב (זכריה יד, ט) "יי' אחד ושמו אחד" כאן רמזים שני ייחודים **חד דעלמא עילאה לאתיחדא בד"ו** אחד הוא עולם העליון, תפארת, המתייחד במדרגותיו שהם הו"ק והם רמזים בשש תיבות של "שמע ישראל" **וחד דעלמא תתאה לאתיחדא בד"ו** ואחד עולם התחתון, מלכות, המתייחד במדרגותיו שהם הו"ק שלה הרמזים בשש תיבות של "ברוך שם" **קשורא דייחודא דעלמא עילאה עד הכא איהו חי עלמין** וקשר הייחוד של העולם העליון שהוא התפארת הוא עד היסוד הנקרא חי העולמים **תמן אסתיים ואתקשר עלמא עילאה בייחודא דיליה** שם ביסוד נכללים כל הו"ק של התפארת זב"ז **וב"ן כך איקרי מקום אחד דכל ד"ן וכל שייפין מתכנשין תמן** ועל כן נקרא היסוד "מקום אחד" משום שכל המדרגות (הספירות) וכל האיברים (הו"ק)

⁵⁰³ לעיל בראשית ו, ה הביא את הבהיר "מאי ניהו מלא כל הארץ כבודו" עיי"ש

מתקבצים שמה והוו כולהו ביה חד בלא פרודא כלל וכולם נעשו בו אחד בלא פירוד כלל ולית דחלא דאתייחדן בייחודא חד אלא האי ואין מדרגה (ספירה) שתתייחד ביחוד אחד שלם אלא זו, היסוד דביה אתכסיין כלהו באורח סתים בתיאובתא חד ובו ביסוד מתכסים כל האורות באופן נסתר בהשתוקקות אחת ועד הכא בדחלא חד אתייחד עלמא דאתליא בעלמא דאתכסיא עד כאן ביסוד (של עולם האצילות) התייחד העולם הנגלה (מלכות) בעולם המכוסה (תפארת) ועלמא דאתליא אתייחד אוף הכי לתתא והעולם הנגלה, מלכות (דאצילות) מתייחדת גם כן למטה בעולמות ביי"ע ועלמא דאתליא איהו עלמא דתתאה והעולם הנגלה, מלכות (דאצילות) הוא עולם התחתון שנגלה בראיה נבואית כמו שכתוב (ישעיה ו, א) ואראה את יי' (שמות כד, י) ויראו את אלהי ישראל (במדבר יד, י) וכבוד יי' נראה (ויקרא ט, כג) וירא כבוד יי' (יחזקאל א, כח) כמראה הקשת הוא מראה דמות כבוד יי' ומסיים ודא הוא רזא ותראה היבשה וזה הוא סוד הכתוב "ותראה היבשה" שמדובר בעולם התחתון הנגלה, שזו המלכות היא השכינה וממנה רוח הקודש

עוד אמרו שם (אד"ז רפ"ט ע"א) בלשון הזה שמא קדישא סתים אליא השם הקדוש, דהיינו שם הוי"ה הוא סתום וגלוי ההוא דסתים לקבליה דעתיקא קדישא סתימא דכלא דהיינו זה שסתום הוא כנגד אריך אנפין הסתום מכל ההוא דאתליא לייא ליניה ההוא דאתליא לייא דתליא בזעיר אנפין והשם הגלוי הוא בשביל התפארת שהיא זעיר אנפין שהיא גלויה (במאמר הקודם אמרנו שהיא נסתרת וכאן גלויה והיישוב בזה שנסתר וגלוי אלו מושגים יחסיים) ולין כך כל ברכאן בעיין סתים אליא ולכן כל הברכות צריכות להיות בלשון סתום כנגד אריך אנפין (כתר) וגלוי כנגד זעיר אנפין (תפארת)

294

ובלשון הזה כתב ה"ר אלעזר מוורמשא ז"ל "לכך תיקנו בחתימת כל ברכה ברוך אתה ה' לשכינה וכל שלא ידע זאת החכמה המופלאה כך קורא הרב לחכמת הקבלה אל יהי מהרהר למי מתכוין רק לאביו שבשמים וכן ראיתי בכתב ר' יהודה החסיד ששלח לבנו עכ"ל ז"ל

ספר הבהיר (תפ"ק) ומאי טעמא אמרינן "אשר קדשנו במצותיו וצונו", ולא אמרינן "אשר קדשנו וצויתנו"? מלמד שחי העולמים ספירת היסוד כלולין בו כל המצות וברחמיו עלינו נתנם לנו כדי לקדשנו בהם ואולי נזכה

מזה המאמר אין הכרעה על מלת "אתה" כאחת מן הדיעות אם הכוונה למלכות או לתפארת רק יש להוכיח מכאן כי דיבור אשר קדשנו במצותיו וצונו הוא לחי העולמים יסוד והוא "העולם"⁵⁰⁴ הנזכר בברכות הכלול מן המצות והוא "אשר קדשנו" ברחמיו עלינו

ותיקנו בעלינו לשבח דרך נסתר כגון שלא עשנו כגויי הארצות ולא אומרים שלא עשיתנו וכו' מפני שמזכיר בו לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שאין רשות לכוון אליו פנים בפנים רק דרך נסתר כענין (שיה"ש א, ב) "ישקני מנשיקות פיהו" שהם דברי הכבוד העליון בינה המשתוקקת התעלות באור העליון חכמה כי המחשבה אסורה לחשב שם כי הוא למעלה אשר ממנה יאמן כל אמן, ולכן התקינו שיהא משבח ומהלל ומקלס למלך מלכי המלכים יתעלה כבר הוסבר שמלך היינו כתר, מלכי אלו חו"ב המלכים הם תו"ת אם כן קשה כיצד מהללים את הכתר, הרי המחשבה שם אסורה? ומתרץ וזה התירו לנו להללו ולשבחו כי אין צריך שם קביעות המחשבה ומוטל עלינו להללו ולקלסו יתעלה ויתברך

⁵⁰⁴ ואל תקשה הרי אמנו ש"עולם" הוא תפארת וכעת הוא היסוד התשובה: גוף וברית חשבינן חד, דהיינו תפארת ויסוד אחד הם כי מה שקה ליעקב קרה ליוסף דע כי היסוד נקרא "כל" כי הוא כולל את כל הקצוות חגתני"ה וכל מובן למה גם התפארת וגם היסוד נקראים עולם כי מה שיש בזה (בתפארת במפורט) יש בזה (ביסוד במרוכז)

ויש מפרשים "מלך" אינו הכתר אלא התשובה בינה, "מלכ"י זרועות עולם חו"ג "המלכים", הקב"ה תפארת ושכינת עוזו מלכות ויש לך לדעת כי אין רשות לאדם לעלות מחשבתו מן הבינה ולמעלה דהיינו בינה חכמה בכתר בכלל האיסור שנאמר "אמור לחכמה אחותי את זו חכמה תתאה מלכות ומודע לבינה תקרא" (משלי ז, ד) ומשם ולמעלה צריך לדבר דרך נסתר ולפיכך אין מזכירין בברכות רק השם המיוחד שהוא בתפארת ולא שם אהיה שהוא בבינה ובעבור כי המתפלל צריך לכון דעתו כאילו מדבר לפני המלך פנים בפנים בקביעות כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות כה ע"ב) דעו לפני מי אתם עומדים והוא מבקש צרכיו ממנו, או מודה לו בנפלאות אשר עשה וכאשר הוא מתנהג עם בריותיו ברחמים, לא יתכן לעלות מחשבתו כי אם למקום אצילות הנשמה, כמו המים שאין עולין רק עד מקום יציאתן דהיינו מה שנקרא היום "חוק הכלים השלובים" שהמים אינם עולים גבוה יותר ממקורם והנמשל בזה שאין אנו עולים במחשבה יותר מהבינה כי הנשמה שלנו מהבינה, הרוח מהתפארת והנפש מהמלכות ומטעם זה אמרו רבותינו ז"ל (ברכות נ"ג ע"ב) גדול העונה אמן יותר מן המברך, כי העונה מעלה מחשבתו למעלה מן המברך כי הוא פותח המקור מראשיתו כפי שיבאר לקמן בביאור מילת אמ"ן להשפיע הברכה אל המדה הצריכה למתפלל, וכוונת המברך נאצלת ממקום ברכת העונה אמן כי העונה אמן אינו קובע מחשבתו לפני המלך פנים בפנים ובמקדש לא היו עונין אמן (ברכות סג ע"א) לפי שהיו מזכירין את השם ככתבו ומפרשין האות שהוא מקור הברכה אבל בגבולין שאין רשות להזכירו כי אם בכנוי הוצרכנו לענות אמן כדי לפתוח מקור הברכה למדה ההיא ואמרו רבותינו ז"ל (שבת קי"ט ע"ב) כל העונה אמן יהא שמיה רבה בכל כחו קורעים לו גזר דינו שנאמר בפרוע פרעות בישראל וגו' (שופטים ה, ב) רבי יוחנן אומר אפילו יש בו שמץ עבודה זרה מוחלין לו כתיב הכא בפרוע פרעות וכתוב התם (שמות ל"ב, כה) כי פרעה אהרן

והפירוש הנכון הוא שפירש בו החכם רבי יעקב בר רבי ששת ז"ל כי "בכל כחו" חוזר אל השם, רצונו לומר שכיון את השם בכל מה שראוי לו באותיותיו ובפירושו ובעיוניו ובניקוד המקובל⁵⁰⁵ והסימן שלו לעולם יי' דברך נצב בשמים (תהלים קיט, פט) זהו "בכל כחו" באותיותיו ובניקודו ובכל מה שניתן לנו רשות להתבונן בשעה שאומר יהא שמו הגדול מבורך על כל פנים יהא כח בידו לבטל גזר דינו ובלבד שלא תהא בו שבועה וצריך לכון ואחר כך מברך והפך זה (ויקרא כד, יא) "ויקב בן האשה הישראלית את השם ויקלל" שפירש ואח"כ בירך ולפיכך נתחייב, ואם בעבירה חייב במצוה שכנגדה זוכה גם מה שאמרו אפילו יש בו שמץ עבודה זרה מוחלין לו תבין מעתה כי תקן מעוותו בייחוד השם שהוא הפך עבודה זרה

ועל כן כל העונה אמן צריך לעמוד באימה וביראה ולכון בברכת המתפלל שלא תהיה אמן יתומה, יתומה ודאי כדי להמשיך שם הברכה ופירוש אמן פירשו חכמי הקבלה כי הרמז בו לחכמת אלהים ולחכמת שלמה והוא בגימטריא צ"א כשם (י"ה) [יהו"ה] ושם אדנ"י ויש עוד מפרשים כי האל"ף רמז למה שאין המחשבה משגת כתר אלופו של עולם מ"ם פתוחה בינה יפתח י"י לך את אוצרו הטוב נו"ן פשוטה כוללת זכר ונקבה שהם תו"מ ויש עוד מפרשים שהוא האמן נגזר מאמן והוא שם קדוש⁵⁰⁶ נמצא בספרי

⁵⁰⁵ אמרו בדרך רמז "בכל כחו" היינו בכ"ח תיבות של "אמן יהא שמיה בעלמא" ואלו העונים עד עלמא יש בידם כ"ח אותיות ודע כי מילוי דמילוי של שם הו"ה יש בו כ"ח אותיות

⁵⁰⁶ כתב הרמ"ז אמן גימ' מ"ה ובי"ן וכתב עוד בביאורו על חומש דברים: "ולכן דייק קרא ואמר "גוי צדיק שומר אמונים", לא אמר שומר קדושות וכו', מפני שדוקא באמנים צריך להיות שומר וממתין ודע ששתי כוונות יש לנו בעניית אמן, אחת נגלית שהיא גי' דאמ"ן דהיינו הו"ה אדנ"י, ושניה בסוד נקודותיהן העולות צ"ז שהם מ"ה ובי"ן והם גי' אמו"ן, והרי סוד אמן ואמן אמנם לפי שסוד אמן אינו הנרגש בעניית אמן שהרי ה"ס הו"ה אדנ"י, אבל הנרגש באמן הוא צ"א שהוא אותיות יאהדונה"י הנרגשות במבטא לכן אמר אל תקרי אמונים אלא אמנים, שמה שהוא נקרא בפה הוא ענין אמן ולא של אמן שזה נשאר במחשבה ובכוונה ונלע"ד שכוונת צ"א דאותיות מועילה

החכמים הבקיאים בשמות ויש עוד מפרשים כי אמן בגימטריא צ"א כמנין יי' אחד כי השם שלשה פעמים עולה ע"ח ואחד שלשה עשרה הרי צ"א ואם תרצה אמור כמנין היה והיה ויהיה אחד והנה העונה אמן מודה כי הבורא יתעלה ויתברך היה קודם בריאת העולם, וברצונו מקיימו וישיבהו לתהו ובהו ולאחדותו אין סוף ולכן גדול כח העונה אמן מן המברך כי המברך ממשיך הברכה והעונה אמן מייחדו ומודה על חידוש העולם כרצונו והעולם מתקיים במאמרו וישיבהו לתהו ובהו שליט על הכל ראשון ואחרון יתעלה שמו לעדי עד ולנצח נצחים אמן

ובספר הזוהר (ח"ג פ' וילך רפ"ה ע"ב) **תנא כל מאן דשמע ברכה מההוא דמברך ולא אתכוון לאתבא עליו אמן איקרי בוזי יקלו למדנו כל מי ששומע ברכה מהמברך ולא מתכוון לענות עליו "אמן" עליו נאמר (שמו"א ב, ל) "ובוזי יקלו" כדאמרינן לכם הכהנים בוזי שמי כמו שכתוב (מלאכי א, ו) "לכם הכהנים בוזי שמי" ובשעתא דאצטריך⁵⁰⁷ מאי עונשיה מה עונשו של מי שאינו עונה אמן? כמה שלא פתח ברכאן לעילא, כך לא פתחין ליה כמו שלא פתח ברכות למעלה, כי בעניית אמן נפתחים שערי ברכה לכל, כך אין פותחים לו השערים כשרוצה להכנס לגן עדן ולא עוד ולא זו בלבד אלא כד נפק מהאי עלמא מכריזין קמיה טרוקו לי קמיה דפלניא ולא תקבלון ליה אלא כאשר יוצא מהעולם הזה, מכריזים לפניו סגרו הפתחים לפני פלוני ולא תקבלו אותו ווי ליה ווי לנפשיה⁵⁰⁸ אוי לו אוי לנפשו**

(שם רפ"ו ע"א) **אמר רבי יוסי מאי דכתיב אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות וגו' אמר רבי יוסי מה פירוש הכתוב (ירמיהו ב, יג) "אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות" וגו' אותי עזבו דא הוא דלא בעי לקדשא שמייה דקב"ה באמן ומפרש "אותי עזבו" זה הוא שלא רצו לקדש השם של הקב"ה בעניית אמן מאי עונשיה? לחצוב להם בארות נשברים? "לחצוב להם בארות נשברים" דנחתין ליהנא דחא בתר דחא עד דנחתין לאבדון דאיכרי תחתית שיוורדים לגיהנום מדרגה אחר מדרגה עד שיוורדים לאבדון שנקרא תחתית⁵⁰⁹ ואיהו דקדיש שמא דקב"ה לכוונה ביה כדקא יאות ואם הוא מקדש השם של הקב"ה לכוון באמן כראוי סליק דחא בתר דחא לאיתעלא מההוא עלמא דאתי דליד תדיר ולא פסיק עולה מדרגה אחר מדרגה להתענג מהעולם הבא ההוא שזו הבינה שנמשך תמיד ולא פוסק הה"ד אמונים נוצר ה' כמו שכתוב (תהלים לא, כד) "אמונים נוצר יי"**

(שם רפ"ה ע"א) **תנינא דול העונה אמן יותר מן המברך למדנו (מיר ס"ו ע"ב) גדול העונה אמן יותר מן המברך הא אוקימנא קמיה דרבי שמעון דאמן ממשיך ברכה ממבועא למלכא וממלכא למטרוניתא דא היא כנסת ישראל הנה סיכמנו את הדיון לפני רבי שמעון שאמר שהעונה אמן מושך ברכות ממקור המעיין שהם חכמה ובינה אל המלך שהוא התפארת ומהמלך אל המלכה שהיא המלכות הנקראת כנסת ישראל ובאתון ליפן ובחיבור הנקרא "אתון גליפן" כלומר אותיות חקוקות, שהוא חיבור על סוד האותיות מסביר שם המחבר דרבי אלעזר**

בעוה"ז ושל הנקודות לעולם הבא, כי זווג הנקודות הוא יותר מעולה משל האותיות וכמ"ש הרב זלה"ה בדרוש קן צפור (ספר הדרושים עמ' קעט אדם ישר דפ"ק עז, ד קהילת יעקב עמ' קלג ע"ח שט"ו פ"א)

⁵⁰⁷ מילים "ובשעתא דאצטריך" מופיעים בנוסחאות הרקאנטי ולא בנוסח הזוהרים שלפנינו, לכן נראה שט"ס נפלה כאן ולכן לא ביארנו אותם

⁵⁰⁸ יש גורסים "נשמתיה"

⁵⁰⁹ זה מדור שביעי הנמוך ביותר בגיהנם וממנו אין עליה כמ"ש בזהר חדש פרשת לך לך ששבע מדורין יש לו ואלו הן: אופל, צלמנות, שערי מות, באר שחת, טיט הין, שאול ואבדון ושם נידונים שנים עשר חדש דאמר רבי שמעון, משפט רשעים בגיהנם, שנים עשר חדש, ושם יצפצפו בתשובה ונשמתם של צדיקים פוגעין (מתפללים ומפצירים) לפני הקדוש ברוך הוא ומעלין אותן משאול, שהוא המדור הששי, שנקרא (שמואל א ב) מוריד שאול ועל ומי שנקנס במדור התחתון שהוא אבדון, שוב אינו עולה דתאנא, אמר רבי יהודה, אף על פי שנקנס בשאול, עולה בתשובה, שנקרא (יונה ב) מבטן שאול שיעתי שמעת קולי:

את סוד אותיות אמ"ן כך **מאל"ף למ"ם** מן אל"ף של א'מן שאלו חו"ב⁵¹⁰ אל אות מ"ם של אמ"ן שזו התפארת המ'לך הקדוש **וממ"ם לנו"ן** ומאות מ"ם אל אות נו"ן של אמ"ן שהיא המלכות כנסת ישראל עליה נאמר נ'פלה וכו' **כיון דמטון ברכן לנו"ן מתמן לדין ונפקין ברכאן לעילאי ותתאי ומתפשטי לכלא**⁵¹¹ כיון שמגיעות הברכות לנו"ן, שזו כנסת ישראל שהיא מלכות של עולם האצילות, משם נמשכות ויוצאות ברכות לעליונים שאלו עולמות ב"ע ותחתונים שאלו בני האדם ומתפשטות בכל עולם ועולם **וקלא נפיק איתשקיין משקייתא דברכאן דאפיק עבדא דמלכא קדישא** והכרוז אומר "שתו משפע הנשפע מהברכות שהמשיך פלוני עבד המלך הקדוש **וכד ישראל לתתא מטמריין**⁵¹² **לאתבא אמן ולכוונא ליבייהו כמה דאיצטריך** וכאשר ישראל למטה שומרים (דהיינו ממתינים כמו (בראשית לז, יא) ואביו שמר את הדבר) לענות אמן בכוונת הלב כראוי **כמה פתחין דברכאן פתחין לעילא כמה טבן משכחן בכולהו עלמין כמה חדו בכלא** כמה פתחי ברכות פתוחים למעלה, כמה טוב נמצא בכל העולמות, כמה שמחה היא בכל **מאי אלא להו לישראל דלמי האי** מה שכרם של ישראל שגרמו לזה, דהיינו לירידת השפע? ומשיב **אלא להו בעלמא דין ובעלמא דאתי** שכרם הוא בעולם הזה ובעולם הבא, ומפרט **בעלמא דין בשעתא דעקין להו לישראל ומצלין צלותא קמיה מאריהון** בעולם הזה בשעה שמצירים להם ומתפללים תפלתם לפני אדונם **קלא מכרזא בכולהו עלמין פתחו שערים ויבא** וי צדיק שומר אמונים הכרוז מודיע בכל העולמות "פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים" **אל תקרי אמונים אלא אמנים** אל תקרא שומר אמונים אלא שומר אמנים, דהיינו שומרים וממתינים לענות אמן **פתחו שערים כמה דישראל פתחי להו תרעין דברכאן כן השתא פתחו שערים** "פתחו שערים" כמו שישראל פתחו בעניית אמן שלהם את שערי השפע, כן כעת כשהם בצרה יפתחו להם שערי ברכה והצלה **ויתקבל צלותהון מאינן דעקין להו** ותתקבל תפלתם מחמת אלו המצירים להם **האי בעלמא דין** זה שכרם בעולם הזה, שתפלתם נשמעת **בעלמא ההוא מאי** ובעולם הבא מה שכרם? **דכד יפוק בר נש מהאי עלמא מכריזין קמיה דא הוא בר נש דהוה שומר לאתבא אמן** כשיצא האדם מהעולם הזה, דהיינו כשנפטר לבית עולמו, מכריזים לפניו "זה הוא האדם שהיה מקפיד לענות אמן **מאי שומר? כלומר נטיר ההוא ברכה דאמר ההוא מברך** מהו שומר, כלומר מה פירוש "שומר"? כלומר ששומר אותה הברכה שאומר המברך, כגון שהיה עובר שומע אדם שהתחיל לברך הרי שהוא ממתיך לשמוע את סוף הברכה כדי לענות אמן וזה הוא מה שאומר בסמוך **ומזמנא ליה לאתבא אמן כמה דאיצטריך** ומחכה לו לענות אחריה אמן כמו שצריך **נשמתי סלקא ומכרזי קמיה פתחו שערים** אז נשמתו עולה ומכרזים לפניו "פתחו שערים" **כמה דאיהו הוה פתח תרעין כל יומא כד הוה שומר אמונים** כפי שהוא היה פותח שערים כל יום כשהיה שומר אמונים דהיינו אמנים

אמר רבי יהודה מאי אמן? אמר רבי אבא אוקמוה כולא שאל רבי יהודה מהו אמן? כלומר מה סוד מילת אמן? אמר רבי אבא הרי העמידו וסיכמו כבר את כל הסוגיא **איכרי "אמן" מבווע דההוא נחלא דל"ד** אמן נקרא המקור של הנחל ההוא הנמשך שהוא הבינה **אמן איכרי דכתיב ואהיה אצלו אמן אל תקרי אמן אלא אמן** ונקרא אמן שכתוב (משלי ה, ל) "ואהיה אצלו אמן" אל תקרא אמן אלא אמן **קיומא דכלהו ההוא נחלא דל"ד ונפיק אמן אקרי** קיום כל המדרגות (שהם תו"מ דאצילות ובי"ע) הוא אותו נחל (בינה) הנמשך ויוצא (מן החכמה) הוא הנקרא אמן **מן העולם ועד העולם עולם דלעילא עולם דלתתא** (תהלים קו, מח) "מן העולם ועד העולם" פירושו מעולם שלמעלה שהוא בינה לעולם שלמטה שהוא מלכות **אוף הכא אמן ואמן, אמן דעילא ואמן דלתתא** אף כאן אמן ואמן, אמן שהיא הבינה אמן

⁵¹⁰ וצריך לומר שהכתר גנוז בחו"ב ראה פרשת בשלח בביאור אז ישיר, א"י יחיד רוכב על שבעה

⁵¹¹ הגירסא שלפנינו "בכלא"

⁵¹² הגירסא שלפנינו "משמריין"

של מטה שהיא מלכות ומחברם התפארת שהוא רמז באות ו' של ו'אמן **והא אוקימנא אמן באינון אתוון** וכבר הסברנו סוד המילה "אמן" שאות א' אלו כח"ב, מ' תפארת ו' מלכות

רבי שמעון חולק ונותן הסבר נוסף **אמר אל"ף עמיקא דבירא** אלף של א'מן זה עומק הבאר שהוא יסוד של הבינה **דכל ברכאן מתמן נבעין ונעין ונפקין**⁵¹³ שכל הברכות משם נובעות ונעות ויוצאות מהיכן יוצאות? **מנהרא דל"ד ונפיק ואיקרי מ"ם** ומשיב מנהר שנמשך ויוצא שזו הבינה ונקרא מ"ם באות מס יש מ פתוחה ומס סתומה ויבואר בהמשך **מההוא רזא דתנינא** מאותו סוד שלמדנו **ומשתכחין מ"ם פתוחה מ"ם סתימא דאוקימנא לסרבה המשרה** ונמצאים באות מס ב' אותיות מ"ם פתוחה שהיא יסוד שבתפארת ומ"ם סתומה שהיא הבינה כמו שהסברנו בפסוק (ישעיה ט, ו) **לסרבה המשרה נו"ן נו"ן פשוטה נו"ן כפופה** נו"ן, כוללת שני נוני"ן ו' פשוטה ונ' כפופה והיא **כללא דאת וי"ו** כוללת בתוכה אות ו' שהוא הזכר **כללא דנו"ן כפופה** היא כוללת בתוכה נ' כפופה שזו המלכות שנאמר בה נ'פלה לא תוסיף ובמסכת שבת (קד ע"א) נ'אמן כפוף נאמן פשוט **לני כד נ' איקרי נו"ן וי"ו נו"ן** ומשום כך נ' נקראת יחד נ'ו"ן **וברזא דמתניתא הכי תנא** ובסוד המשנה כך למדנו **וי"ו** זכר ו' הוא הזכר שהוא התפארת והוא סוד אות ו' שבשם **נו"ן פשוטה כללא דזכר ונוקבא** ו' פשוטה מורה על ייחוד תפארת ומלכות, ו מורכבת מו' שזו התפארת, ומשך הו' שזו ו' סופית מורה על המלכות היורדת למטה בסוד ורגליה יורדות **ונו"ן כפופה בכללא דפשוטה היא** ונ' כפופה שהיא המלכות היא כבר כלולה באות ו' הפשוטה כפי שהתבאר

ובספרא דרב המנונא סבא מ"ם דהכא נוטריקון מלך ובספרו של רב המנונא סבא מבואר המ' שבאמן היא נוטריקון מ'לך היינו תפארת **והיינו אמן אמן נוטריקון א"ל מל"ך נאמ"ן** והיינו אמן נוטריקון א"ל מ'לך נ'אמן **כללא דכולא** שזה כללות הכל בינה תפארת ומלכות⁵¹⁴ **ושפיר הוא והא איתמר** ויפה הוא וכבר למדנו

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה הֲנִי מְמַטֵּיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וּלְקַטְוֵי הַבָּר יוֹם בְּיֻבוֹ לְמַעַן אֲנֹסֶנּוּ הַיֶּלֶךְ בְּתוֹרַתִּי אִם לֹא

טז, ד

דרשו רבותינו ז"ל במכילתא (פרשת ויסע משה, א) מן השמים מאוצר טוב של שמים, שנאמר (דברים כח, יב) **יפתח יי"י לך את אוצרו הטוב וגו'** כוונתם לשמים העליונים תפארת הנקראים טוב כענין מה רב טובך (תהלים לא, כ) זה האור הגנוז והוא התפארת השמים בגימטריא פרנסה

וכן אמרו בספר הזוהר (אד"ז רצ"ב ע"ב) **לא אזדמן מנא דנפיק מהאי טלא בר מההוא זמנא דאזלו בני ישראל במדברא תרגום** - לא נזדמן מן שיוצא הטל הזה חוץ מאותו זמן בעת שהלכו בני ישראל במדבר וזן להו עתיקא דכללא מהאי אתר וזן אותם העתיק מכל מאותו מקום (מהטל שעל הגלגלתא הדא הוא דכתיב הנני ממטיר לכם לחם מן השמים זה שכתוב "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים" כמה דאת אמר כמ"ש **ויתן לך האלהים מטל השמים, האי בההוא זמנא בזמנא אחרא תנינן קשין מזונותיו של אדם וכו'** זה היה בזמן ההוא ולזמן אחר למדנו קשים מזונותיו של אדם וכו' והאי **במזלא תליא ודאי** כי בזמן הזה תלויים המזונות במזל ודאי ועכ"פ בני חיי ומזוני לאו

⁵¹³ הגירסא שלפנינו: מתמן נבעין ונפקין ומשתכחין כלומר משם מיסוד הבינה נובעות ויוצאות לתפארת ונמצאות בו

⁵¹⁴ אל זו הבינה מפני שיש בה שם ס"ג כזה: יוד הי ואו הי ועיקרו: וד י א י גימ' א"ל מלך תפארת ונאמן זו המלכות הנקראת אמונה (מתוך מדבש)

בזכותא תליא מילתא אלא במזלא כמה דאוקימנא ועל כל פנים בנים חיים ומזון לא בזכות תלוי הדבר אלא במזל תלוי הדבר כמו שהעמדנו

וכבר פירשתי זה המאמר בפרשת תולדות יצחק וכבר ידעת (תענית ט ע"א) כי המן בא בזכות משה רבינו ע"ה והוא היה שושבינא דמלכא בתפארת ועל כן הנני ממטיר לכם לחם מן השמים דייקא שזו ספירת התפארת

ובספר הזוהר (ח"ג רפ"ג ע"ב) **כל יומיו דמשה שמשא נהיר לעולם תרגום** - כל ימיו של משה השמש האירה לעולם **כל יומיו דמשה אכלו לחם מן השמים** כל ימיו של משה אכלו ישראל לחם מן השמים **כיון דאתא יהושע מה כתיב וישבות המן ממחרת באכלם מעבור הארץ** כיון שבא יהושע מה כתוב "וישבות המן ממחרת באכלם מעבור הארץ" **מה בין האי להאי אלא דא מלעילא ודא לתתא** מה בין זה לזה דהיינו בין המן ובין הלחם אלא זה מלמעלה וזה הוא מלמטה **מכאן אוליפנא כל יומיו דמשה אישתכח** ופא דשמשא שליט ונהיר לעלמא אלא מכאן למדנו כל ימיו שנמצא משה היה שולט גוף השמש ומהיר לעולם **כיון דאסתלק משה איתכנש** ופא דשמשא ונפיק ופא דסיהרא כיון שנסתלק משה נסתלק גוף השמש ויצא גוף הלבנה

ודע כי יש במן סוד גדול רמזוהו ז"ל במסכת יומא (ע"ה ע"ב) אומר שם לחם אבירים אכל איש (תהלים עח, כה) לחם שמלאכי השרת אוכלין דברי רבי עקיבא אמר לו רבי ישמעאל טעית וכי מלאכי השרת אוכלין? והלא כבר נאמר (דברים ט, יח) לחם לא אכלתי, אלא לחם אבירים לחם שנבלע באיברים והענין הזה שאמר רבי עקיבא הוא שקיום מלאכי השרת בזיו השכינה וכן פירשו ואתה מחיה את כלם (נחמיה ט, ו) אתה מחיה לכולם ועליו נאמר ומתוק האור (קהלת יא, ז) והמן הוא מתולדת האור הזה העליון שנתגשם ברצון הבורא יתעלה ויתברך נמצא שאנשי המן ומלאכי השרת ניזונין מדבר אחד ורבי ישמעאל תפש אותו מפני ששם קיומו בדבר המתגשם אבל המלאכים אין קיומם בדבר המתגשם כי קיומם הוא באור העליון עצמו ולפירוש זה יתבאר מאמר רז"ל שאמרו (יומא ע"ה ע"א) כי היו מוצאים טעם במן בכל מה שירצו כי הנפש במחשבתה תדבק בעליונים ותמצא מנוח חיים ותפק רצון מפניו

ויאמר משה בתת יהוה לכם בערב בשר לאכל ולחם בפקדון לשבע בשבוע יהוה את תלונתיכם אשר אתם מלינם עלי ונזננו מזה לא עלינו תלונתיכם כי על יהוה

טז, ח

אמרו רבותינו ז"ל (ילקוט ש שמות טז רנ"ח) מכאן את למד שבפנים מאירות ניתן המן לישראל השליו ששאלו אותו מלא מעיים נתן להם בפנים חשיכות, אבל המן ששאלו אותו כהלכה ניתן להם בפנים מאירות בתת יי לכם בערב בשר לאכול שבפנים חשיכות הרמוזות במילת ערב ניתן השליו לישראל ויהי בערב ותעל השליו ותכס את המחנה וגוי בפנים חשיכות ע"כ רוצה לומר, כי המן שאלו אותו כהלכה כי אין אדם מתקיים בלא אכילה ובטחו בהקב"ה שאינן לוקטין רק דבר יום ביומו ניתן להם בפנים מאירות זהו "ולחם בבוקר", כמה דאת אמר יי בוקר תשמע קולי (תהלים ה, ז) ר"ל מדת יום תפארת וחסדים אבל השליו שאלו אותו בתלונה ולא כהלכה והשלים הקב"ה חפצם להראות גדלו כי לא קצרה יד יי מהושיע (ישעיה נט, א) לכן נתנו להם במדת לילה שזו מלכות וגבורות זהו בערב בשר לאכול ויש לדקדק על לשון הפסוק כי נראה שהיה לו לומר בתת יי לכם בשר לאכול בערב ולחם לשבוע בבוקר, רוצה לומר לסמוך הנתינה אל הבשר והלחם, אלא כיון לרמוז כי זמן נתינת הבשר מאתו יתעלה בערב וזמן נתינת הלחם הוא בבוקר וכן האמת ונרמז בפסוק ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה (משלי

לא, טו) שהרמז (ברכות ג ע"א) למשמרה אחרונה שתינוק יונק אז היה המן יורד שאז הוא זמן ירידת הטל שנאמר וברדת הטל על המחנה לילה ירד המן עליו, ואז הוא פרנסת כל הבריות מלחם ובשלשה שעות אחרונות של יום אז הוא פרנסת לילה ועליהם אמרו רז"ל (ע"ז ג ע"ב) שלישיות יושב הקב"ה וזן את העולם כולו מקרני ראמים עד ביצי כנים

לֹא עָלֵינוּ תִּלְוָתֵיכֶם כִּי עַל יְהוָה

תרגם אונקלוס "אלהין על מימרא דיי" והכוונה במילה מימרא לשכינה כי השכינה נקראת כך שנאמר (ישעיהו ה, כד) "ואת אמרת קדוש ישראל", (איכה ב, יז) "בצע אמרתו"⁵¹⁵ והיא ההולכת עמם במדבר ומכאן תבין דברים רבים בתרגום (במדבר כא, ה) וידבר העם באלהים ובמשה ואתרעם עמא על מימרא דיי (דברים לא, ג) הוא העובר לפניך מימריה עבר קדמך (בראשית ט, טו) ביני וביניכם בין מימרי (בראשית ט, טז) בין אלהים ובין כל נפש חיה בין מימרא דיי (בראשית לא, מט) יצף יי יסך מימרא דיי (בראשית כא, כג) השבעה לי באלהים במימרא דיי (שמות יט, יז) ויוצא משה את העם לקראת האלהים לקדמות מימרא דיי

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲכָלְהוּ הַיּוֹם כִּי שַׁבַּת הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֶהוּ בַּשָּׂדֶה

טז, כה

אמרו רז"ל במכילתא (ויסע ה) אמר רבי אלעזר בן חסמה היום אי אתם מוצאין אותו אבל אתם מוצאים אותו לעולם הבא וכן אמרו בחגיגה (י"ב ע"ב) על הרקיע הנקרא שחקים שטוחנין בו מן לצדיקים

300

ובספר הזוהר (אד"ר קכ"ח ע"ב) אמרו רז"ל בענין הטל שעתיד הקב"ה להחיות בו את המתים לעתיד לבוא ומההוא טלא היורד מהכתר מתקיימין קדישין עליונים וניזונים המלאכים והוא מנא והטל הזה הוא מן דטחנין לצדיקייא לעלמא דאתי שטוחנים לצדיקים לעתיד לבא, אלו שיזכו לתחיית המתים יזונו מן הטל הזה כמו מן שאכלו בני ישראל במדבר ונטיף ההוא טלא והטל הזה נוטף מהכתר לחקלא דתפוחין קדישין עד המלכות הנקראת שדה תפוחים קדושים הדא הוא דאמרינן וזה הוא מ"ש ותעל שכבת הטל

וכבר ידעת (ברכות י"ז ע"א) כי העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתייה אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם וניזונים מזיו שכינה רק הענין הוא כמו שביארנו כי המן מתולדת האור העליון שנתגשם ברצון הבורא יתעלה, על כן אמרו כי לעתיד לבוא יחזור לנו כי קיום אנשי העולם הבא יהיה מזיו השכינה כענין משה בהר ואלהיו, אך לא יתגשם כענין המן כי יגיע מעלתם ליהנות תמיד מזיו השכינה כמלאכי עליון למעלה ממעלת אנשי דור המדבר ואף כי הם בגוף כי אין הקב"ה חפץ בבטול צורת האדם כי לא היתה צורת הבריאה ללא טעם רק לצורך גדול ולטעם נכבד זהו ועטרותיהם בראשיהם משל שיהיו הנשמות דבקות ומעוטרות סביב מן האור הבהיר ההוא והפך זה (בראשית יז, יד) ונכרתה הנפש ההיא, נכרתה מן המקום אשר היא ראויה לשוב שמה כענף הנכרת משרשו

שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקָטֶהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לֹא יִהְיֶה בּוֹ

⁵¹⁵ פתר רבי יעקב מכפר חנין (ויק"ר פ"ו, ה) "בזע פורפירא דיליה" ופורפירא הוא לבוש משובח והרמז בזה לשכינה הנקראת כבוד (כי ל"ב נתיבות הנשפעים אליה הם גימ' כבוד) והמלבוש הוא מכבד את האדם וכבר ידעת שהשם הנכבד מקנן במלכות

טז, כו

כבר ביארתי סוד שבת במקומו⁵¹⁶ וענין השביתה בו ודע כי כל מדה משש קצוות שהם חג"ת נה"י הוציאה דברים מן הכח אל הפועל כמו שרמזנו שם והמדות מתקיימות ע"י השפע הבא להם ממקור החיים כח"ב ובא אותו המשך מאין סוף לתחלת השש קצוות עד הספירה האחרונה מלכות הנקראת שבת ומתמלאת מן הברכה ע"י כולן וזו היא השביתה והעונג והמנוחה השקולה כנגד הכל ולכך נקרא שבת שהיא שבת לכולן ועונג ומנוחה לעצמה על ידי האור הפנימי המתפשט בה דרך המדות אשר לפניו ומפני שכל מדה ומדה משש קצוות יש לה שביתה בהשלימה להוציא פעולתה מן הכח אל הפועל על כן אמרו רז"ל (שבת סט ע"ב) מי שבא בדרך ולא נזכר מתי הוא שבת, שובת ומונה מכאן ואילך ו' ושובת בשביעי לפי שכל המדות הם שבת מטעם שביארנו וכולן זכר למעשה בראשית

הִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שֵׁם עַל הַצֹּר בְּזוֹרֵב וְהַכִּיתָ בַּצֹּר וַיָּצְאוּ מִמֶּנּוּ מֵיִם וַיִּשְׁתַּה הָעָם וַיַּעַשׂ
בֶּן מִשֵּׁה לְעֵינָי וְהָיָה יִשְׂרָאֵל

יז, ו

רמז כי השם הגדול הוא על הצור כמה דאת אמר (שמות לג, כא) ונצבת על הצור (ישעיה נא, א) הביטו אל צור חוצבתם רמז למה שאמרו (מנחות כ"ט ע"ב) העולם נברא בה"א צור ישראל זהו בחורב ובהכותו בצור הנזכר יצאו ממנו מים זהו שנאמר ההופכי הצור אגם מים חלמיש למעינו מים (תהלים קיד, ח) ומלת ההופכי רוצה לומר שנתהפכה מדת הדין הנרמזת בצור⁵¹⁷ למדת רחמים⁵¹⁸ הנרמזת במים, זהו למעינו מים ו' יתירה רומזת לאלהי יעקב כי יעקב ה"ס התפארת והיא אות ו' שבשם הנזכר למעלה מלפני אלוה יעקב

וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מִסֵּה וּמִרִיבָה עַל רִיב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל זִסְתָּם אֶת יְהוָה לֵאמֹר
הִישׁ יְהוָה בְּקִרְבָּנוּ אִם אֵין

יז, ז

ספר הזוהר (אד"ר קכ"ט ע"א) ועל דא תאיבו בני ישראל לצרפא בלבהון ועל זה חשקו בני לברר בליבם דכתיב שנאמר ה' י' בקרבנו אם אין והפירוש בין זעיר אנפין ובין אריך אנפין דאיקרי אין היינו שרצו לדעת אם הם מושגחים כעת ע"י זעיר אנפין שנקרא י' או אם הם מושגחים ע"י אריך אנפין שנקרא אין אם כך שואל הרשב"י אמאי אתענשו? מדוע נענשו בכך שבא עמלק? והרי כל צדיק רוצה לדעת את הנהגת ד' בעולם? ומשיב משום דלא עבדו בחביבותא אלא בנסיונא משום שלא עשו זה מתוך מתוך אהבה אלא בנסיון דכתיב שנאמר ועל נסותם את יי לאמר ה' וכבר ידעת רמז אין שהוא הכתר כמ"ש והחכמה מאין תמצא בפרשת בראשית⁵¹⁹ ויש מחכמי הקבלה שפירשו בענין אחר ואמרו כי חטאם הנה היה כי רצו להפריד בין הספירה הראשונה הנקראת אין ובין הספירה השנית

⁵¹⁶ לעיל בראשית ב, ג "כי בו שבת מכל מלאכתו"

⁵¹⁷ צור הוא סלע קשה ומורה על מידת הדין שם אלהים במילוי ההין ע"ה גימ' צור כזה: אלף למד הה יוד מס מילת חורב גימ' גבורה אע"פ שחורב כתיב, יש אם למקרא בזוהר (ח"ב סד ע"ב) אמר שם רבי אבא ממה שכתוב ההופכי משמע שאין דרך צור להוציא מים

⁵¹⁸ רחמים ע"ה גימ' צור ע"ה (עם ג' אותיות) מילת רחמים נחלקת לר"ח גימ' יצחק ומים שזה חסד

⁵¹⁹ בהתחלת הפרשה בד"ה ספר הזוהר בראשית ב' ראשית

שהיא חכמת אלהים וקראוה לחכמה יש לפי שהספירה אשר למעלה ממנה נקראת אין לפי שאינה מושגת ובהתפשטות החפץ נקראת יש כענין (בראשית כח, טז) אכן יש יי במקום הזה והנה בעשות השם יתעלה ויתברך הנסים והנפלאות לישראל במדבר שאלו וחקרו ע"י מסה ומריבה היש יי בקרבנו אם אין ורצו להבדיל במקום שאין הבדל ופירוד ודברי רז"ל בספר הזוהר נראין לי עיקר כי מלת יש רומזת לחכמה אחרונה הנקראת זעיר אנפין וזהו סוד להנחיל אוהבי יש (משלי ח, כא) כי עתיד הקב"ה להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק שנאמר יהיה יי לעטרת צבי (ישעיה כח, ה)

וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מִיָּדוֹ וְגִבֹּר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יִנְיֹז יָדוֹ וְגִבֹּר עַמְּלֶק

יז, יא

נשא משה יי אצבעותיו לרום השמים לרמוז לי ספירות בלימה ולייחדם ייחוד שלם וישפיעו כל הכחות באמונה המלכות שהיא הנלחמת לישראל כדי שלא יהיה כח לעמלק ממדת הדין הקשה וידעת כי יי אצבעות רומז לעשר ספירות כדאמרין בספר יצירה (א, ג) יי ספירות בלימה כמספר יי אצבעות חמש כנגד חמש

ספר הבהיר (קלה) והיה כאשר ירים משה ידו וגוי מלמד שהמדה שנקראת ישראל תפארת בתוכה תורת אמת ומאי ניהו תורת אמת שמורה על אמתות העולמים ופעולתו במחשבה והוא מעמיד עשר מאמרות שבהן העולם עומד והוא אחד מהן וברא באדם כנגד אותן עשר מאמרות עשר אצבעות ידים וכשהיה משה מרים ידו ונתכוון במעט כוונת הלב באותה מדה שנקראת ישראל ובתוכה תורת אמת ורומז לו בעשר אצבעות ידיו שהוא מעמיד את העשרה הנזכרים ואם לא יעזור ישראל לא יתקדש העשרה מאמרות כל יום ויום הילכך וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק וכי משה היה עושה שיגבר עמלק אלא אסור לו לאדם לשהות שלש שעות כפיו פרושות השמים טעם האיסור שלא יטריח יותר מדאי וימשיך לרוב וכן מוכיח באגדות שבמסכת תעניות ענין אחר מפני שאסור לבטל מנהגו של עולם כלומר לבטל צנורי הכחות המשפיעים לאומות סימן לדבר ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד ר"ל לעקור ולמנוע התפשטות הכחות העליונות רק מעט מעט ברצון ובתחנונים ובתפלה ובנחת ושמחה כמה דאת אמר לא תחסום שור בדישו וידעת כי השור הוא מהשמאל שנאמר ופני שור מהשמאל (יחזקאל א, י) ואמר שלא לחסמו שלא יקטרג כשהוא דש ומכלה העולם רק שלח תשלח את האם בתפלה שלא תחריב העולם והבנים תקח לך וגוי ועל כן כאשר הניח ידו בא כח לעמלק וגבר וכאשר ירים ידו לדבקה באמונה גבר כחן של ישראל שהוא השם הנכבד ויש אומרים כי על כן ציוה שילחם יהושע כי פניו כפני לבנה אין נאה בישיבה כזקן ואין נאה במלחמה כבחור ויהושע בן נון נער מבחורי משה מכאן תבין סוד נשיאות כפים ובמקומו יתבאר בגזירת האל

ספר הבהיר (קלט) שאלו לו תלמידיו למי נושאין כפים? אמר להם לרום השמים מנלן דכתיב נתן תהום קולו רום ידהו נשא (חבקוק ג, י) הא למדת שאין נשיאות כפים אלא לרום השמים וכשיש בישראל משכילים ויודעים את סוד השם הנכבד ונושאים כפיהן מיד נענין שנאמר אז תקרא ויי יענה (ישעיה נח ט) אם אז⁵²⁰ תקרא יי יענה מיד

וַיִּזְכֹּשֶׁי יְהוֹשֻׁעַ אֶת עַמְּלֶק וְאֶת עֲמּוֹ לְפִי זֶרֶב

⁵²⁰ אם תדע לכוין במילת אז שאות א' היא כח"ב ואות ז' אלו שבע ספירות תחתונות ותייחדם מיד ויי יענה

יז, יג

אמרו רז"ל במכילתא (פרשת עמלק א) אמר רבי אלעזר לפי חרב למה נאמר? למדנו שהמלחמה הזאת לא היתה אלא על פי הגבורה רמז למה שכתוב הוי חרב ליי (ירמיה מז ו) וכתוב בחרבו הקשה (ישעיה כז, א) והרמז למדת הדין של מעלה גבורה או אפשר שירמוז למדת הדין של מטה מלכות והוא הנכון⁵²¹

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זְכוֹרֹן בְּסֵפֶר יְשִׁים בְּאַזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי מוֹזַת אֲמוֹזָה אֶת זְכוֹרֹן עַמְּלֵק מִתּוֹזַת הַשָּׁמַיִם

יז, יד

וטעם "כתוב זאת זכרון בספר" ידעת פירוש סוד זאת מלכות וסוד זכרון תפארת תבין מפסוק "זכרון תרועה" דהיינו ייחוד תו"מ והנה הוא כטעם "יגלו שמים עונו וארץ מתקוממה לו" (איוב כ' כז) כבר ידעת ששמים תפארת וארץ מלכות כתב הלבוש שהרשעים מהפכים מדת הרחמים (שמים) חמדת הדין (ארץ) והוא כמ"ש השליך משמים ארץ זכרון הוא בתפארת וטעם בספר שהוא גם כן בתפארת כטעם ימחו מספר חיים שספר הוא תפארת וחיים בינה ובפסוק (שמות לב, לב) מחני נא מספרך שהוא תפארת נבאר יותר

303

וַיֹּאמֶר כִּי יָד עַל כֶּסֶף יִהְיֶה מְלֻזְמָה לִיהוָה בְּעַמְּלֵק מִדֹּר הָרָ

יז, טז

דע כי מלת "כסא" לפעמים רומז למדת רחמים ופעמים למדת הדין כי שניהם נקראים כסא כי אלו מושגים יחסיים והרב מסביר מדת רחמים תפארת היא כסא לתשובה בינה שנאמר השמים כסאי (ישעיה סו, א) ומדת הדין מלכות כסא למדת רחמים תפארת שנאמר יי בשמים הכין כסאו ומלכותו בכל משלה (תהלים קג, יט) וזהו מאמר (דניאל ז, ט) חזי הוית עד די כרסוון רמיו, (חגיגה יד ע"א) אחד לו ואחד לדוד⁵²² וכו'

"וַיֹּאמֶר כִּי יָד עַל כֶּסֶף יִהְיֶה" ירמוז כי היד השמאלית גבורה מזרועות עולם אשר היא על כס יר"ל על השכינה⁵²³ שהיא כסא לשם הגדול תפארת והיא אשר תמחה את עמלק ותהיה מלחמה ליי בעמלק מדור דור הרמז לשכינה כמו (שמות ג, טו) "וזה זכרי לדור דור" והענין כי מדת הדין של מעלה גבורה תהיה בו למחותו עם הרפה מלכות ובמדרש

⁵²¹ הוכחה בדרך רמז: חרבו גימ' גבורה בחרבו ב' חרבו היינו גבורה ב' בספר הפליאה כתב "בחרבו הקשה" הוא הפחד (גבורה) בספר הציוני (פרשת שמות) כתב "בחרבו הקשה" הרומז מלכות בספר מאירת עיניים לרבי יצחק דמן עכו (שלמד חברותא עם הרמב"ן בעלייתו ארצה) פ' ויגש כתב שחרבו הקשה היינו גבורה והוכחה ממ"ש כתב הרמב"ן (שמות ה, ג) "ועל דרך האמת הוא סוד הקרבנות, שהם כופר מן הפגיעה, כי לפניו ילך דבר (חבקוק ג יד) או בחרב הקשה" מכאן מדייק הרב יצחק "הנה רמז הרב מ"ה (מדת הדין) הקשה ומ"ה הרפה באומרו "לפניו" רמז לעט' "דבר" היא מגיפה" מדבריו למדנו ש"בחרבו הקשה" היינו גבורה וגם הרמ"ע מפאנו סובר שחרבו הקשה היינו גבורה ממ"ש בספר עשרה מאמרות - מאמר אס כל חי - חלק ג סימן יט - "וכתיב ביום ההוא יפקוד ה' בחרבו הקשה על לויטן נחש בריח זה לויטן זכר ועל לויטן נחש עקלתון זה לויטן נקבה והפקידה לזכר היא הקנוגיא שגבראל מתחיל בה והקב"ה עזרו ולנקבה היא הדחתה גמר מלאכתה שכבר הרג אותה כאמור"

⁵²² מסכת חגיגה דף יד ע"א "כתוב אחד אומר כרסיה שביבין דינור (דהיינו אש וגבורה כלומר בחור) וכתוב אחד אומר עד די כרסון רמיו ועתיק יומין יתיב (דהיינו לובן וזקנה ורחמים גמורים) לא קשיא אחד לו ואחד לדוד כדתניא אחד לו ואחד לדוד דברי רבי עקיבא אמר לו רבי יוסי הגלילי עקיבא עד מתי אתה עושה שכינה חול אלא אחד לדין ואחד לצדקה קיבלה מיניה או לא קיבלה מיניה? תא שמע אחד לדין ואחד לצדקה דברי רבי עקיבא אמר לו רבי אלעזר בן עזריה עקיבא מה לך אצל הגדה כלך מדברותיך אצל נגעים ואהלות, אלא אחד לכסא ואחד לשרפרף כסא לישב עליו שרפרף להדום רגליו שנאמר השמים כסאי והארץ הדום רגלי

⁵²³ ידוע שבשכינה מקנן שם אלקים בעת שפועלת דין בעולם, במצב זה היא "הכסא" לגבורה הכסא גימ' פ"ו כמנין אלקים

חכמים בשם המלא ובכסא השלם רמז בזה כי בימות המשיח תתעלה השכינה⁵²⁴ ותתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן ויהיה אורה כאור החמה כענין שנאמר "והיה ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד" (זכריה יד, ט)

אמנם בראשונה היה כח עמלק חזק לפי המשכתו מצד הפחד שהוא מזרעו של עשו הרשע ועל כן נתגאה ונלחם ורצה לקום על כחן של ישראל אמנם בימות המשיח ימחה זרעו של עשו ושל עמלק מפני כחן של ישראל שיגבר למעלה ויש מפרשים כי על כן לא הזכיר רק חצי השם הראשון כי חצי השם האחרון הוא בגימטריא ח"י במלואו ו"ו ה"א וכאילו נשבע כביכול שאיני חי עד שאעשה נקמה בעמלק והנה השם ביו"ד ה"א כאילו נרמז בו חי השם כי חצי האחרון הוא חי וחצי הראשון במלואו עולה כ"ו יו"ד ה"א כמספר השם הגדול

יתרו

וְעָתָה אִם שָׁמוּעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי וְשָׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי וְהָיִיתֶם לִי סֵגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים
כִּי לִי כָל הָאָרֶץ

יט,ה

פירש הרמב"ן ז"ל "ועל דרך האמת תשמרו בריתי לדבקה בי כענין שנאמר במלאך הגואל כי אם שמע תשמע בקולו ועשית כל אשר אדבר" עכ"ל ז"ל ולפי כוונתו מלת בריתי רומז לשכינה ולפי שלא ראו זולתי קול שזו המלכות כמ"ש ודבריו שמעת מתוך האש שזו השכינה הוצרך להזהירם שלא יפרידו מן הבנין דהיינו כל ט' ספירות ראשונות ולא ידעתי מי הכריחו לזה כי נוכל לפרש בריתי על צדיק דהיינו ספירת היסוד ויהיה הקול מלכות מחובר בו ועל כן אמר "ושמרתם את בריתי" והבן כבר ידעת שמילת "את" תרמוז לשכינה ויש לייחד אותה עם היסוד הנקרא ברית

וטעם "והייתם לי סגולה" רמז שיהיו חביבין לפניו כאוצר נחמד לא ימסרנו המלך ביד אחד מן הפקידים אלא הוא ישמרנו בעצמו וכן הענין בישראל הנאמר בהם (דברים לב, ט) "כי חלק יי עמו" לא השליט עליהם שר מן האומות וזה טעם "כי לי כל הארץ" כי הוא אדון הכל ומושל בכל חלק שרי של מעלה, והפקידם על האומות מה שאין כן בישראל

ועל דעת רז"ל (זוהר במדבר דף קי"ט ע"ב) יהיה מלת סגולה רומזת לג' אבות העליונים אשר בחיבורם יקראו סגולה ופירוש "כי לי כל הארץ" לי היינו לתפארת, כל הוא היסוד והארץ מלכות על דרך "כי שמי בקרבו" דהיינו התפארת שורה במלכות והבן מלת סגולה הרומזת לסגול כי כך צורת ג' אבות כצורת סגול חסד מימין גבורה משמאל ותפארת באמצע ומלת ארץ⁵²⁵ שזו המלכות

ספר הזוהר (במדבר קי"ט ע"ב) זכאה חולקהון דישראל דעלייהו כתיב כי יעקב בחר לו יה אשרי חלקם של ישראל שעליהם נאמר "כי יעקב בחר לו יה" תלת אבהן אילין אקרון סגולה בין לעילא בין לתתא שלשה אבות אלו, דהיינו החג"ת, נקראים סגולה בין למעלה, ספירות חג"ת, בין למטה דהיינו נשמות אברהם יצחק ויעקב בעולם הגשמי לַוּנָא דא ישראל כהנים

⁵²⁴ ועוד נאמר (ישעיה ל, כו) והיה אור הלבנה (מלכות) כאור החמה (תפארת) ואלו הם ייי (תפארת) ושמו (מלכות), כלומר עתידה המלכות לעלות למקום התפארת כמו בזמן אצילותה בסוד שני המאורות הגדולים ולהיות עמו בייחוד תדירי פב"פ והרמז לכך בשתי החלות שאנו בוצעים בשבת (קהלת יעקב ערך לחם משנה)

⁵²⁵ הענין ידוע ומפורסם כי ארץ זו המלכות כך כתב הרמ"ק בפרדס רימונים שער כ"ג ארץ סתם במלכות האר"י הקדוש נתן הסבר עמוק יותר ואמר כי ידוע שבעת שהמלכות פועלת דין בעולם מקנן בה שם אלקים וכשהוא כתוב במילוי אלפין כזה: אלף למד הא יוד מס גימ' ארץ

לויים וישראלים כל אחד מאילין סִלְתוּ דקודשא בריך הוא לעילא סִלְתוּ לתתא וכעין זה בני ישראל כהנים לויים ישראלים, חג"ת, כל אחד מהם סגולתו של הקב"ה למעלה וסגולתו של הקב"ה למטה **ודא הוא והייתם לי סִלְתוּ מכל העמים** וזה הוא מ"ש "והייתם לי סגולה מכל העמים"

לֹא תִנָּעַ בּוֹ יָד כִּי סָקוּל יִסְקָל אוֹ יָרֶה יִיָּרֶה אִם בְּהִמָּה אִם אִישׁ לֹא יִזְזֶיהָ בְּמִשְׁךָ הַיֵּבֶל הַמָּה יַעֲלוּ בָהֶר

יט, יג

דרשו רבותינו ז"ל (פדר"א סוף פ' לא) שופר של אילו של יצחק היה רמז כי הקול הזה היה קול פחד יצחק גבורה שהיא מדת הדין עזה, ולכך "ויחרד כל העם אשר במחנה" ולא השיגו דיבור בגבורה הזאת הגבורה זולתי בקול האחרון מלכות

ודע⁵²⁶ כי יש מרבותינו ז"ל (מכילתא ויסע פרשה א) שדרשו כי התורה נתנה בי' קולות, ויש אומרים (תנחומא שמות כה) שנתנה בז', ויש אומרים (ברכות ה"ב) בה', ויש אומרים (ילקוט תהלים סב, תשפג) בקול אחד וכולם דברי אלהים חיים, האומר בעשר ר"ל בכח עשר ספירות כי כל ספירה תפעל מאמר אחד אנכי כנגד הראשונה כתר לא יהיה כנגד השנייה חכמה זכור כנגד בינה היא אם השביעיות הבינה נקראת "אם" כמ"ש (משלי ב, ג) כי אם לבינה תקרא וממנה נאצלו חג"ת נהי"ם והשבת בחינת ספירת המלכות היא הספירה שביעי השביעית לא תשא כנגד החסד כי הוא ראש לשבעה ושבעה מלשון שבעה זהו שנאמר באברהם שהיה איש החסד (בראשית כד, ג) ואשביעך כבד כנגד הגבורה כי היא נקראת אם וצריך לכבדה כענין (ב"מ נט ע"א) אוקירו נשייכו לא תרצח כנגד תפארת כי הוא מכריע בנתיים, וצוה שלא לנטותו לצד הטומאה והרצח לא תנאף כנגד נצח לא תגנוב שלא ישפיע יותר במדת הוד לעשותה בפני עצמה לא תענה כנגד צדיק לא תחמוד כנגד הכלה הכלולה מלכות שנאמר (משלי ו, כה) אל תחמוד יפיה בלבבך

ומאן דאמר בשבעה הרמז לז' קצוות חג"ת נהי"ם כי משם התחלת העולם שנאמר עולם חסד יבנה (תהלים פט, ג)

ומאן דאמר בה רמז לה' הוויות אחרונות תנהי"ם כי ממדת רחמים נתנה התורה שנאמר (דברים לג, ב) מימינו אש דת למו וכנגד ה' קולות אלו תקנו ה' קולות בברכת חתנים כי התורה שבעל פה נמשלה לכלה וכן אמר במדרש רות (זו"ח פ"ט ט"א) **ואית בברכה זו ה קולות שבהן נתנה התורה וכולן יורשת כלה בתולה בברכותיה דהא היא ראויה**

ומאן דאמר בקול אחד רמז למה שהשיגו ישראל כי ישראל קבלו מהאחרונה כלומר מהמלכות כמ"ש קול דברים אתם שומעים שנאמר (דברים ה, יט) קול גדול ולא יסף וכתוב (שמות כ, טו) וכל העם רואים את הקולות חסר ו'

ודע כי התורה נחלקה לב' חלקים תורה שבכתב ותורה שבעל פה וראיתי דעות חלוקות לבעלי הקבלה בזה יש אומרים כי תורה שבכתב ממדת החסד שנאמר ותורת חסד על

⁵²⁶ הנה הרמב"ן (שמות יט, כ) כתב בזה כך: ומוזה תבין מה שאמרו רבותינו תמיד במדרשי הגדות (עי' שמו"ר כח ו) כי בשבעה קולות נתנה התורה, והם שהזכיר דוד במזמור הבו לה' בני אלים (תהלים כט), והוא המנין הנרמז בפרשה הזאת, כי ויהי קול דבר וימנה אחד, וכן וכל העם רואים את הקולות יחסר ממנו הרבים, והנה הם ששה, וכבר נאמר בפירוש וידבר אלהים, וכן במשנה תורה (דברים ד ו) הזכיר שבעה קולות במתן תורה, ובמסכת ברכות (ו:) אמרו בגמרא שנתנה בחמשה קולות שהם יחשבו הקולות הנסתרים והשנים מפורשים להם בכתוב, והכוונה כי למשה רבינו נתנה בשבעה הקולות, והוא השומע ומתבונן בהם, אבל לישראל בקול אחד ישמעו, כמו שאמר קול גדול ולא יסף (דברים ה יט), ונאמר קול דברים אתם שומעים ותמונה אינכם רואים זולתי קול (שם ד יב), ואף כאן רמז וכל העם רואים את הקולות בחסרון וי"ו אחד, כי כל הקולות יראו אחד, והוא מה שנאמר (תהלים סב יב) אחת דבר אלהים שתיים זו שמענו, על דרך האמת והנה הפרשיות מבוארות, לא יתחלף להם דבר בדבר

לשונה (משלי לא, כו) על כן המשילה הכתוב למים שנאמר הוי כל צמא לכו למים (ישעיה נה, א) שהרמז למים העליונים שזו ספירת החסד

ובספר הבהיר (קלו) מאי ניהו חסד? היינו תורה, דכתיב הוי כל צמא לכו למים וגוי לכו אכלו בלא כסף הוא יאכילכם תורה המשולה ללחם כמ"ש (משלי ט, ה) לכו לחמו בלחמי וילמדכם כי כבר זכיתם לכך בזכות אברהם אשר היה גומל חסד בלא כסף היה מאכיל ומשקה אמר רבי חייא בזכות גמילות חסד אדם לומד תורה שנאמר הוי כל צמא לכו למים ואשר אין לו כסף, וכתיב לי הכסף ולי הזהב (חגי ב, ח) ותורה שבעל פה ממדת הגבורה ויש אומרים כי תורה שבכתב יוצא ממדת רחמים תפארת שנאמר ראש דברך אמת (תהלים קיט, קס) וכתיב (מיכה ז, כ) תתן אמת ליעקב ומשם נתנה התורה שנאמר (דברים לג, ב) מימינו אש דת למו, רצה לומר מן הימין חסד והאש גבורה כלומר ממדת הרחמים הנאצלת משניהם נתן הדת למו וזהו שאמרו בברכות פרק הרואה (ברכות נח ע"א) והתפארת זו מתן תורה זהו שנאמר ותורת אמת וכבר ידעת שאמת היינו תפארת היתה בפיהו (מלאכי ב, ו) ועל כן אנו מברכים אשר נתן לנו תורתו תורת אמת ותורה שבעל פה שהיא המלכות נאצלת מתורה שבכתב תפארת והיא הכלה הכלולה מן הכל ולדברי הכל תורה שבעל פה משמעותה דין ושבכתב חסד ורחמים, הטעם כי בתורה שבכתב אין מפורש בה דינין וגזירות כמו שיש בתורה שבעל פה כי בכמה מקומות גזרו רז"ל ועלינו להאמין גם לדברי הכל תורה שבעל פה נאצלת מתורה שבכתב ועל כן בכל מקום יבקשו רז"ל בדבריהם ראיה מן הכתוב וזהו דוגמת האצילות ואין לה סמך רק מתורה שבכתב ולא נתנה ליכתב שלא לקבוע לה מקום בפני עצמה רק מתורה שבכתב מפני סוד הנשיקה דהיינו כשלומד תורה שבעל פה מתוך תורה שבכתב הוא מייחד הדודים קוב"ה ושכינתיה שהם כמו חתן וכלה ועל כן חייב אדם ללמוד בשניהם וכשאדם לומד תורה שבכתב ולא זכה ללמוד תורה שבעל פה הרי הוא נרגן מפריד אלוף (משלי טז, כח) כמי שהזמין החתן לחופה והכלה עומדת בבית אביה והוא מחלק רשות אחד לשנים אבל הייחוד האמתי הוא לחבר שניהם חתן וכלה מתעוררין פנים אל פנים ומתאחדין בנשיקה וחבוק (יחזקאל לז, יז) והיו לאחדים (שמות כה, כ) ופניהם איש אל אחיו אז ברכה ושפע ניתוסף ממקור האין דהיינו אין הוא הכתר ומקורו הוא האין סוף יתברך אל היש שהם העשר ספירות וכל מדות הדין ספו תמו ופני הלובר פני הרחמים נתברו וזהו ובתורתו יהגה יומם ולילה (תהלים א, ב) הרמז למדת יום תפארת ותורה שבכתב ומדת לילה שזו המלכות ותורה שבעל פה

306

ובספר שבעה היכלות (זוהר בראשית מ"ב ע"א) מאן דקרי שית סדרי משנה דא הוא מאן דידע לסדרא ולקשרא יחודא דמריה כדקא יאות כל הקורא שש סדרי משנה זה הוא היודע לסדר ולקשר יחוד רבונו כראוי אילין אינון דמקדשי שמא דמריהון בכל יומא תדיר אלו הם המקדשים שמו של רבונם בכל יום תמיד

ובסדר נשים יש שבעה מסכתות רמז כי האשה שזו המלכות כלולה משש קצוות חג"ת נה"י ועמה שבע כנגד שבע ברכות שתקנו לה ויש בסדר נשים אחת ושבעים פרקים כנגד הסנהדרין הממונים על הדין כי האשה מלכות הנקראת מדת הדין ואמרו רבותינו זכרונם לברכה בקידושין (עו ע"ב) כשם שבית דין מנוקין בצדק וכבר ידעת שהמלכות נקראת צדק כך מנוקין מכל מום, אמר אמימר מאי קראה כולך יפה רעיתי ומום אין בך (שיה"ש ד, ז) רוצה לומר כי הם כנגד השכינה ששבעים מלאכים מקבלים ממנה ועמה אחד ושבעים כנגד המופלא שבבית דין ועל כן צריכין להיות מנוקים ממום כמוה

בספר הבהיר (קמט) כי נר מצוה ותורה אור "נר" זו מצוה ומצוה זו תורה שבעל פה דהיינו מדמה את המלכות לאור הנר כי אורה חלש כאור הלבנה "אור" זו תורה שבכתב דהיינו תפארת ואורה רב כאור החמה משל למה הדבר דומה לחדר צנוע בסופי הבית אף על פי שיום הוא ואור גדול בעולם אין אדם רואה בתוך אותו החדר אלא אם כן הכניס בו נר כך תורה שבעל פה אע"פ שהיא נר צריכה היא לתורה שבכתב לפרק קושיותיה ולבאר סודותיה המשיג תורה שבעל פה לנר שאדם מדליק אותו מדבר אחר כן תורה שבעל פה מקבלת ונאצלת מתורה שבכתב ודימה תורה שבכתב לאור שהוא גדול מנר ולחדר צנוע כי הוא האור הגנוז ואמרו בסופי הבית ר"ל בפנימיות ונראה לי להכריע כדעת האחרון ממה שכתב בספר הבהיר בענין יצר הרע והיינו דכתיב (תהלים קט, כב) ולבי חלל בקרבי, אמר דוד הואיל ויכלתי לו ובמה יכל לו דוד? בגרסתו שלא היה שותק לילה ויומם והיה מחבר ומאי היה מחבר? תורה של מעלה היה מחבר להקב"ה והיינו דאמרן (פסחים נ"ב) לעולם ילמד אדם תורה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה ומאי ניהו תורה דאמרת? היינו כלה שמקושטת ומעוטרת ומוכללת בכל המצות דהיינו זו המלכות והיא אוצר התורה שבכתב, ידאת ה' (מלכות) היא אוצרו והיא ארוסתו של הקב"ה דכתיב (דברים לג, ד) תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב אל תקרי מורשה אלא מאורשה הנה לך בבירור כי תורה שבעל פה היא מלכות והיא הנקראת כלה, ואמרו כי דוד בגרסתו בשניהם היה מחברן והבן זה

והנה המסכתות הנשפעות מהמדה ההיא הם ששים כמה דאת אמר ששים המה מלכות (שיה"ש ר' ח) ר"ל הנשפעים ממדת המלכות וכנגדן אמרו רז"ל (גיטין ע"א) שתין מיני חמרא הוו והמשובח שבכולן הוא האדום, והרמז בו לשחיטת קדשים ונתחברו המסכתות האלו בשיתא סדרי משנה הכוללת הכל בשש קצוות⁵²⁷ והבן מה שאמרו רז"ל (גיטין ס"ב) דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה ודברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרם בכתב כי כל אחד הפך חבירו כי תורה שבכתב היא התפארת מצד הרחמים ותורה שבעל פה מלכות מצד הדין על תורה שבעל פה רמז הכתוב כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה (תהלים מה, יד) ומאחר שאין לה סמך אלא מתורה שבכתב אין לקבוע לה מקום אחר רק עליה מפני סוד הנשיקה כפי שהתבאר לעיל שיש להשיק את התורה שבעל פה לתורה שבכתב ובכך הוא מיחד הדוד עם הרעיה והמצוה שבתורה שבעל פה לישא וליתן בה דוגמת המדה ההיא כמו שאמרו רז"ל בפרק קמא דתעניות (ז ע"א) אמר רבי חנינא מאי דכתיב ברזל ברזל יחד (משלי כז, יז) למה נמשלו תלמידי חכמים בברזל? לומר לך מה ברזל כל אחד מחדד את חבירו, אף תלמידי חכמים מחדדים זה לזה בהלכה והבן למה המשילו לחדוד הברזל כי הברזל קשה ורומז לדת הדין⁵²⁸ ובמדרש ילמדנו (תנחומא שמות יח) והוא באחד ומי ישיבנו (איוב כג, יג) כשם שהשואל שואל למטה כך למעלה שנאמר בגזרת עירין פתגמא ובמאמר קדישין שאלתא (דניאל ד, יד) כשם שנושאים ונותנים בהלכה למטה כך נושאים ונותנים בהלכה למעלה ובירושלמי דפאה (יג, א) גרסינן אפילו מה שתלמיד וותיק עתיד להורות לפני רבו נאמר למשה בסיני

מדרש רות (זר"ח פ"ח ט"ז) וזאת לפנינו בישראל אין זאת אלא תורה דהיינו תורה שבעל פה שהיא המלכות הנקראת זאת על התעודה זו תלמוד ירושלמי שנאמר (ישעיה ח, טז) צור תעודה חתום תורה בלמודי צור תעודה בארץ ישראל שם נקראו (ישעיה נד, יג) למודי יי

⁵²⁷ לכאורה קשה הרי המשנה היא תורה שבעל פה שזו המלכות ואילו שש קצוות הם בתפארת שהיא תורה שבכתב והיישוב בזה הוא שהמשנה היא בשש קצוות של המלכות

⁵²⁸ כבר אמרנו שמדת הדין זו המלכות והיא הכלה הכלולה הנה ד' אמאות שהן במלכות שמם ברזל: ב'לה ר'חל זילפה ל'אה

ושם ולא בחוצה לארץ וכתוב (ישעיה ח, כ) **לתורה ולתעודה ועל התמורה זו תלמוד בבלי שבחוצה לארץ שחלפו הלשון** דברו ארמית במקום לשון הקדש **והדת** שתקנו תקנות רק לבני בבל כדאמרין (ברכות ה"ב) הא לן והא להו (הלבוש) **והכל היה לפני הקב"ה קודם שברא העולם** דהיינו מפרש מ"ש לפניו בישראל היינו ישראל סבא

וכשתבין מה שכתבתי, תבין מה טעם נמנעו רבינא ורב אשי עורכי התלמוד הבבלי מלעשות פסקי התלמוד לבד המשא ומתן כי הוא העקר והבן זה כי בכך הם ערבו תורה שבכתב עם תורה שבעל פה ודע כי צריך אדם להתעסק בתורה שבכתב ביום כי יום זו ספירת התפארת שהיא תורה שבכתב ובתורה שבעל פה בלילה כי לילה זו ספירת המלכות והיא תורה שבעל פה דבר כפי עניינו וכן אמרו רז"ל בפירקי רבי אליעזר (פרק מו) כל אותן מ' יום שעמד משה בהר היה קורא בדת מקרא ביום ושונה בדת משנה בלילה

וכן תרגם המתרגם בפסוק דודי צח ואדום (שיה"ש ה, י) בלשון זה⁵²⁹ בכך שריאת כנישתא דישאל למשתעי בשבחיה דמריה עלמא וכן אמרת לההוא אלהא רעותי למפלח דעטיף ביממא באיצטלא כתלג חיור ועסיק בעשרין וארבע ספרין דאורייתא ופתגמי נבואה וכתבי ובליליא הוא אסיק בשיתא סדרי משנה וזיו יקרא דאנפוהי זהירין כנורא מסגיאיות חכמתא וסברא דהוא מחדד שמעוון חדתן בכל יומא ויומא ועתיד לפרסומינהון לעמיה ביומא רבה תאר הלבנות הרמוז במלת צח לתורה שבכתב תפארת ורחמים ועל כן אמר באיצטלא כתלג חיור, והאדמות הרמוז במלת אדום לתורה שבעל פה היוצאת מן הכלה, מלכות ודין

308

זהו שאמרו (אבות ב, י) ואף כל דבריהם כגחלי אש והוי זהיר בגחלתן, ועל כן אמר זיו יקרא דאנפוהי זהירין כנורא רמז לאש אוכלה אש⁵³⁰ לעיל בפרשת בראשית, ולקמן בפרשת יתרו, אמר הרב ש"אש אוכלת אש זו השכינה⁵³¹ ובפרק קמא דתעניות (תענית ד ע"א) אמר רבה האי צורבא מרבנן דרתח אורייתא הוא דקא מרתח ליה דכתיב הלא כה דברי כאש (ירמיה כג, כט) ועוד אמר שם בהמשך (דברים ח, ט) ארץ אשר אבניה ברזל אל תקרי אבניה אלא בונים ר"ל תלמידי חכמים העוסקים בישובו של עולם ובבנינו

והבן אומרו בתרגום לעיל "דהוה מחדד שמעוון חדתין בכל יומא" רמז אל המשא ומתן שצריך לעשות בתורה שבעל פה

על שני התורות רמז הכתוב הנחמדים מזהב ומפז (תהלים יט, יא) רב זו תורה שבעל פה ומתוקים מדבש ונופת צופים (שם) זה תורה שבכתב וכתוב (תהלים קיט, עב) "מאלפי זהב זו תורה שבעל פה שהיא אדומה ממדת הדין וכן הזהב אדום וכסף זו תורה שבכתב שהיא ממדת הרחמים הלבנה כצבע הכסף וכתוב תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף (שיה"ש א, יא) כי תורה שבכתב היא מעמידה את התורה שבעל פה כרוח המעמיד את הגוף והמשיל תורה שבכתב לנקודה שהנקודה באותיות כרוח לגוף כי הניקוד מניע את התיבה כסוס המניע את המרכבה דמיון (תיקו"ז כ ע"ב) נקודתא באתוותא כנשמתא בגופא ואמרו רז"ל (חגיגה י"ב ע"ב) כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום שנאמר

⁵²⁹ הנה הפסוק: (שיה"ש ה, י) דודי צח ואדום דגול מרבה הנה התרגום: ובכן החלה כנסת ישראל (שזו הרעיה והיא השכינה) לשבח את אדון העולם (הדוד, הקב"ה) וכך אמרה: "לאותו אל רצוני לעבוד, שהוא עטוף ביום בטלית לבנה ועוסק ביום בכ"ד ספרים של תורה, נביאים וכתובים (כתב כאן הלבוש כ"ד כמנין דודי), ובלילה הוא לומד בשישה סדרי משנה זיו פניו מאירים כאש מחמת חכמתו וסברתו, והוא מחדש סברות מחודדות בכל יום ועתיד ליתנם ביום חג השבועות

⁵³⁰ כתוב במסכת יומא (כא ע"ב) "תנו רבנן שש אשות הן: יש אוכלת ואינה שותה, ויש שותה ואינה אוכלת, ויש אוכלת ושותה, ויש אוכלת לחין כיבשין, ויש אש דוחה אש, ויש אש אוכלת אש"

⁵³¹ וכך כתבו הרמ"ק בביאורו לספר יצירה פרק א והגר"א בתיקוני זוהר, תיקונים אחרונים תיקון י"א ורמז לכך הוא שידוע שהשכינה בשעה שהיא פועלת דין בעולם מקנן בה שם אלקים וכשהוא מלא כזה: אלק למד הי יוד מס גימ' ש ועם המילה הרי "אש"

יומם יצוה יי חסדו ובלילה שירה עמי (תהלים מב, ט) שירה בה במלכות וכבר רמזתי זה ועל כן אמרו (תענית לא ע"א, ב"ב קכ"א ע"ב) כל מי שאינו לומד מלילי ט"ו באב ואילך תקבריה אימיה ואולי כי מלת אימיה רומזת לכנסת ישראל על שמנע ממנה ברכה הראויה לה ובסוף מסכת תמיד (ל"ב ע"ב) אמרו תני רבי חייא כל העוסק בתורה בלילה שכינה כנגדו שנאמר (איכה ב, יט) קומי רוני בלילה וגו' נוכח פני יי וכבר ידעת כי נכח פני יי זו השכינה ועליה רמז הכתוב "לבש יי עוז התאזר" (תהלים צג, א) ואמרו רז"ל (זוהר ח"ב צד ע"א) אין עוז אלא תורה⁵³²

וטעם אל תגשו אל אשה פשטו ידוע גם רמז שלא יטעו אחר הקול הנראה להם שזו המלכות לקצץ בנטיעות דהיינו להפרידה מהספירות שעליה רק לייחדו את הקול שזו השכינה עם הבנין ייחוד שלם

וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְזוֹזֵק מְאֹד מִשֵּׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֵנוּ בְּקוֹל

יט, יט

הפסוק הזה בא להורות לנו עיקר נבואתו של משה וההבדל שבינו ובין שאר הנביאים ורמז זה באמרו "והאלהים יעננו בקול" כי לפי הפשט מלת בקול יתירה אמנם רמז על אומרו בקול בקולו של משה ובמדתו וכן היתה כוונת רז"ל בספר הזוהר (ואתחנן רס"ה ע"א) אמרו שם **תא חזי כתיב משה ידבר והאלהים יעננו בקול** בוא וראה כתוב "משה ידבר והאלהים יעננו בקול" **תנינן מאי בקול? בקולו של משה** ולמדנו (ברכות מ"ה ע"א) מהו בקול? בקולו של משה **ושפיר הוא בקולו של משה דייקא בהוא קול דאיהו אחיד ביה** ויפה דייקו ואמרו "בקולו של משה" והכוונה לאותו קול שהוא אחוז בו דהיינו תפארת⁵³³ על כל שאר נביאי שהוא עולה בו על כל שאר הנביאים כל הנביאים אמרו כה אמר יי דהיינו נבואתם מהמלכות הנקראת כה ואילו משה אמר זה הדבר אשר אמר יי וכבר ידעת שזה הוא היסוד שהוא כללות התפארת שזו מדרגת משה וזה הוא מ"ש **ומתמן משה איתון על כלהו** ומשם משה ניזון ובזה היה עליון על כולם **וּבְאֵין דאיהו אתאחד על כולהו** ומשם שהוא נאחז בקול הזה, בתפארת, יותר מכולם כמ"ש (ישעיה סג, יב) מוליך לימין משה זרוע תפארתו **בהוא קול דחלא עילאה** באותו קול, תפארת, שהוא מדרגה עליונה לכן **הוא אמר להו לישראל יי אלהינו דאיהו דחלא דאיברי שכינתא** היה אומר לישראל (דברים א, ו) "יי אלהינו" שהיא המדרגה הנקראת שכינה, כי השכינה נקראת אלהים **דשריא בלווייהו** והיא השורה בתוך ישראל כמ"ש (שמות כט, מז) לשכני בתכם **זכאה חולקיה** אשרי חלקו

ורז"ל (ברכות מ"ד ע"א) סמכו מכאן להעמיד התורגמן שהיה הרב לוחש אליו והתורגמן משמיע דבריו לרבים וכן הוא אומר (שמות ד, טז) הוא יהיה לך לפה ואתה תהיה לו לאלהים דע כי כל זה היה לענין מוכרח דוגמת השתלשלות הנבואה והבן זה כי הנבואה באה מספירות נצח והוד של התפארת ומשם אל המלכות ומשם אל הנביא כן הרב הוא התפארת שפתיו נצח והוד, פיו של הרב מלכות של התפארת הנקראת עטרת היסוד והמתורגמן הוא המלכות הנקראת תורה שבעל פה

וַיֵּרֶד יְהוָה עַל הָרֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה

⁵³² הוסיף בספר מאירת עיניים לרבי יצחק דמן עכו "התאזר" גימ' תרי"ג וראה כי ייחס הלבוש אליה

⁵³³ סתם קול הוא תפארת וסימן "הקול קול יעקב" ומה שאמרנו שקול הוא במלכות זה הוא "קל" חסר ולכן אמרנו שבני ישראל ראו את הקולות ואת האש זו השכינה כי כתוב (שמות כ, טו) "קולות" והנה לך כל התמונה: הדיבור מתחיל מהבינה נמשך לתפארת ומשם למלכות האדם מהרהר תחילה, נושף בגורנו ומוציא בפיו ואילו הם השלבים: הבל, קול, דיבור הבל בבינה, קול בתפארת ודיבור במלכות מהבינה נמשך רק המילוי של שם ס"ג שהוא ל"ז שהוא גימ' הבל קול בתפארת הוסבר דיבור במלכות הנקראת תורה שבעל פה ונקראת אימרה אונקלוס קורה לשכינה מימרא דיי' הדיבור של התפארת זה הוא בדרך כלל אולם יש חולקים וניתן ליישב

יט, כ

כתב כאן הרמב"ן "כשתשכיל בפרשה תבין כי שמו הגדול ירד על הר סיני ושכן עליו באש והוא מדבר עם משה והדבור עם משה בכל הפרשה בשם הגדול והעליה והיציאה לקראת מקום הכבוד והזהיר פן יהרסו אל יי לראות גם אצילי בני ישראל לא חזו אותו וכל ישראל שמעו את קול יי מתוך האש הגדולה כמו שאמרו רז"ל אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום והנה פי הגבורה כמו פי יי ועל כן אמר וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר וידעת כי אין אלהים אלא דיין ובמשנה תורה כתיב (דברים ה, יט) את כל הדברים האלה דבר יי אל כל קהלכם כי שם פירש מתוך האש והקשה הרב הגדול ז"ל על מאמר רז"ל (מכות כג ע"ב) אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום והנה הכתוב אומר (שמות כ, א) וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר וכתוב (דברים ה, יט) את הדברים האלה דבר יי אל כל קהלכם ואני אפרש לך כוונת רז"ל ודאי שכל עשרת הדברות שמעו כל ישראל מפי האלהים כפשט הכתוב אבל בשני דברות הראשונות היו שומעים הדבור ומבינים הדבור ממנו כאשר יבין משה אותם ועל כן ידבר עמהם כאשר ידבר האדון אל עבדו, ומכאן ואילך בשאר הדברות ישמעו קול הדבור ולא יבינו אותו ויצטרך משה להגיד להם את כל דבור ודבור עד שיבינו אותו ממשה עד כאן דבריו ז"ל

וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר

כ, א

אמרו רז"ל במסכת חגיגה (ג ע"ב) בעלי אסופות אלו תלמידי חכמים שיושבין אסופות אסופות ועוסקין בתורה הללו מטהרין והללו מטמאין והללו מכשירין והללו פוסלין הללו מתירין והללו אוסרין, שמא יאמר אדם היאך אני למד מעתה? תלמוד לומר, וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר כולן אב אחד נתן, פרנס אחד אמרו, מפי אדון כל המעשים ברוך הוא ואמרו (עירובין י"ג ע"ב) תלמיד אחד היה לו לרבי מאיר שהיה מטהר את השרץ במ"ט פנים כל זה הוא כי בדבור אשר נאמר עליו (דברים ה, יט) "קול גדול ולא יסף" המלכות היו בו כל הפנים המשתנים והמתהפכים לטמא וטהור לאסור ומותר לפסול וכשר כי לא יתכן להאמין שיהיה הקול ההוא חסר כלום ולכך בגודל הקול היו הדברים מתהפכים מכל צד זה לעומת זה, וכל אחד ואחד מן החכמים קבל את שלו כי לא הנביאים בלבד קבלו מהר סיני אלא אף כל החכמים העומדים בכל דור ודור, כי כל אחד קבל את שלו, שנאמר (דברים ה, יט) את הדברים האלה דבר יי אל כל קהלכם ועל הענין הזה אמרו (עירובין י"ג ע"ב) אלו ואלו דברי אלהים חיים הם, כי אם היה אחד מהם טועה בקבלתו לא היה אומר כך ואלו הם שבעים פנים שיש לתורה המתהפכין לכל צד כי נחלק הקול ההוא לע' ענפים כאשר ביארנו

ובמדרש תלים (מזמור צ"ב) אמרו רבותינו זכרונם לברכה "יי יתן אומר המבשרות צבא רב" (תהלים סח, יב) היה הדבור יוצא ומתחלק לז' קולות, והז' קולות לשבעים לשון ורבי יהושע בן לוי אומר כאדם המכה את הסדן וניצוצות יוצאות לכאן ולכאן כן "המבשרות צבא רב" הפטיש כחו אינו אלא דבר אחד ומפוצץ הסלע לכמה שברים, כך הקול שנתנה בו התורה וזה הענין יבאר לך ספקות כשתתבונן עליו

אנכי יהוה אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים

כ, ב

כשבא הקב"ה לתת תורה לישראל נתן להם מופת על אלהותו ומצד המופת ההוא ידעו אותו והאמינו בו והמופת ההוא יציאת מצרים עם כל הנמשך אחריה ואמרו "אשר הוצאתיך" כלומר ראית בעיניך והתחלת התורה היא בב' הרומזת ליו"ד של שם המיוחד שהרי יהוה הם חו"ב תו"מ והכתר בקוצו של י' הרי שאות ב' תרמוז על הספירה השניה שהיא חכמה והתחלת עשרת הדברות בא' הרומז לא' שבשם א'יהיה וכבר פירשתי⁵³⁴

ובמלת אנכי נתעוררו רז"ל בספר הבהיר (מט) אמרו שם כדי שלא יאמרו העולם הואיל והם עשרה מאמרות לעשר מלכים שמא לא יוכלו לדבר על פה אחד, כתב ביה אנכי וכלל העשרה דהיינו מילת "אנכי" תרמוז למילת "אני" שהיא השכינה, ואות כ' תרמוז על הכתר, לכן אנכי זו השכינה המאירה ב' ספירות מהכתר עד אליה ומאי העשרה מלכים? ז' קולות חג"ת נהי"ם וג' אמרים כח"ב ומאי אמרים? דכתיב (דברים כו, יח) יי האמירך היום ומאי ניהו ג'? דכתיב "ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קנייך קנה בינה" (משלי ד, ז) כמה דאת אמר "ונשמת שדי תבינס" (איוב לב, ח) ונשמתו של שדי היא תבינס שלישי מאי? כדאמר ליה ההוא סבא לההוא ינוקא (חגיגה יג ע"א) במופלא ממך אל תדרוש במכוסה ממך אל תחקור במה שהרשיתך תתבונן אין לך עסק בנסתרות זה המאמר הוא שורש גדול בייחוד הש"י ויתברך כי אע"פ שהספירות הם עשר במנין, אע"פ כן יחיד הוא המושל בכולן ורוח אחד לכל, כנשמת האדם שאינה מתחלקת כלל אף כי היא פועלת באיבריה, ועל כן אמר כי בדבור אנכי נכללו כולן דוגמת דבר זה אמר בעל ספר היצירה (א, ה) בספרו הנכבד "עשר ספירות בלימה מדתן עשרה שאין להם סוף וגו' ואדון יחיד אל מלך נאמן מושל בכלן ממעון קדשו ועד עדי עד" ויש מפרשים כי במלת אנכי רמז לראשונה כתר והשם המיוחד לחכמה ובינה, ואלהיך לתפארת ישראל וכבר ביארתי כי יש בפרשת עשרת הדברות כתר אותיות ונרמז זה המנין בפסוק "יי מלך יי מלך יי מלך לעולם ועד" שהוא כמנין כתר כי ימלוך מלא בוי"ו

ספר הבהיר (קכה) ובכלל העשרה דהיינו עשרת הדברות נכללין כל תרי"ג מצות, ומנה אותן האותיות של עשרת הדברות ותשכח דאינון ותמצא שהם תרי"ג, ובהן כל כ"ב אותיות לבר מן ט' דלית בהון ועוד, שבעשרת הדברות יש את כל אותיות א-ב למעט אות ט' ומאי טעמא? ללמדך דט' שהוא ספירת היסוד שהוא תשיעי היא כלולה בנו"ן במלכות ואינה בכלל הספירות אלא היא גנוזה במלכות⁵³⁵

הגה"ה כתוב בספר התמונה וסוד אות הט' ראה חוזה הצרות וריבוי על זה והמאורעות שבשמטה זו ולא רצה לתת מאותותיה אות לפעול כאשר כלם ולא רצה לקבל הנפשות אחר גלותם כי זאת פעולתה לשוב הנפשות אל מקום מנוחתם ותהיה גאולה לישראל באורך גלותם ולשכון אתם בתוך טומאתם, אבל אמרה די להם שישבתו בשבת הידוע גם הגופות גם הנשמות וכך נכתבה התורה בלוחות בלא ט' ואם תעיין שם תמצא בסוף לשונו כך הכל מפעולת היסוד והאות שלו ט' ואז אחז משה בכח הציור אות שלו שנתנה לו לחלקו שנאמר (שמות ג, יב) "וזה לך האות" והשם הגדול כרת עמם ברית כרותה של י"ג מדות ואחז משה בכח אות שלו ובא איש אל רעהו ואשה אל אחותה לחיבור אחד והלוחות שניות כתובים באצבע אלהים וגם האות של היסוד עמם האריכות וההטבה ובה ישראל קבלו את התורה עד כאן ואם תשכיל בלוחות שניות כתוב (דברים ה, טז) "למען ייטב לך", "ולמען יאריכון ימך" ואם תבין אז תשכיל עד כאן הגה"ה

לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי

⁵³⁴ לעיל (שמות ג, יג) ואמרו לי מה שמו שם ביאר הרב ששם אהיה מורה על הקדמות ושם יהיה מורה על הייחוד

⁵³⁵ אפשר להמתיק ולומר שזה היה בעת מתן תורה שעל מעמד זה נאמר "ישקני מנשקות פיהו" שאלו מפרשי הזהרה (תיקונים דף כה ע"ב) פתחה הרעיה דבריה בנוכח ואמרה "לרתי שמניך" והמשיכה בנסתר "ישקני" והמילה "פיהו" אינה לא נוכח ולא נסתר!! היה עליה להגיד "פיד" או "פיו" ותרצו, שהמילה פיהו מרכבת ממילת פיו ומילת פיה, דהיינו כאשר אתה מטיל פיו על פיה, אותיות "פיי" זהות ולכן נכתבות כביכול פעמיים והאותיות שאינן זהות נכתבות זו ליד זו נמצאו אומרים שבמעמד הר סיני היה פיו בתוך פיה וזו כוונת הבהיר לאמר שלא היה אות ט' כי כולו היה גנוז במלכות

כ, ג

אלהים אחרים הם המלאכים, שלא יאמר אדם הואיל והקב"ה עושה מעשיו ע"י שלוחיו ושלוחו של אדם כמוהו וראוי לעבדם כי עבד מלך מלך על כן הזהיר עליהם ובכללם כל האמצעיים ולפי הפירוש הזה יש לשאול מה טעם אמרו "על פני" ומה שאמרו רבותינו ז"ל (רש"י פסוק ג על פי המכילתא פ' החודש ו) כל זמן שאני קיים או כל זמן שאני שם אינו מספיק, שהרי כמה מצות יש שנוהגות בכל מקום ובכל זמן ולא נאמר בהם "על פני" לתלות זמנם ומקומם בקיום אמתתו יתברך, אבל אמר בהם "בכל מושבותיכם אות היא לעולם" ויש שלא נאמר בהם אחת מכל אלה ונוהגות בכל מקום ובכל זמן על כן יש לפרש כי "על פני" פירושו לשון תוספת כמו (בראשית לא, ו) אם תקח נשים על בנותי דהיינו שלא יעבוד את השם בשיתוף עם ע"ז ולמדנו שפניו של הקב"ה הם אלהינו שבשמים דהיינו תפארת והזהירנו שלא להוסיף עליהם אלהים אחרים, ועל כן תרגם אונקלוס בר מני והנה פניו של הקב"ה הם פני רחמים רומזים לתפארת ישראל, והאחרים הם זרועות עולם חו"ג שלא יעבדם ע"י קציצה

וכן אמרו רבותינו ז"ל במדרש רות (ז"ח ע"ח) **אלהים אחרים דא חמור ואתון כוונ** לחמורו של אברהם ואתונו של בלעם, ורמזתי עניינם⁵³⁶ האחד זכר והשני נקבה והם (שמות כ, ב) "אלהי כסף ואלהי זהב" שמזהיר עליהם בפסוק וידעת ענין כסף וזהב דהיינו הכסף זו קליפת הימין והזהב קליפת השמאל זהו שנאמר (משלי כד, כא) ירא את י"י בני ומלך ועם שונים אל תתערב דהיינו שיהיה תמיד באהבת יי ויראתו ולא יתן כבוד לצד הנגדי לקדושה וכתוב אל תט ימין ושמאל (משלי ד, כז)

ענין אחר, אלהים אחרים רמז לכחות הטומאה והזהיר על כל עבודה להם שנאמר (שמות כג, כד) לא תעבדם כי בהיות האדם עובדם אפילו פוער לפעור וזורק אבן למרקוליס מחזק בהן רוח הטומאה כי לכל עבודה זרה יש לה כח הטומאה למעלה וכבר אמרו רז"ל⁵³⁷ על שרו של פעור שבא לת"ח אחד והחכם רבי עזרא כתב כבר ידעת מהו אחרית כלומר המלכות הנקראת אחרית הימים שהיא אחרית כל הספירות הנקראים ימים והדברים המקבלים משם כלומר כחות הדין הבאים ממנה נקראים אחרים נטה דעתו לפירוש הראשון כי המלאכים מקבלין מהשכינה הנקראת אחרית ויש לשאול אחרי שהשתחויה הוא מן הד' עבודות שחייבה בהן התורה מיתה בין כדרכה בין שלא כדרכה⁵³⁸, איך יהושע השתחוה למלאך שנאמר (יהושע ה, יד) ויפול יהושע אל פניו ארצה וישתחו וכן אברהם אבינו ע"ה שנאמר (בראשית יח, ב) וירא וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה ויש להשיב כי בלובשם צורת אדם מותר להשתחוות להם כמו שמותר להשתחוות לאדם מה שאין כן בפושטן המלבוש והבן זה

לֹא תַעֲשֶׂה לָּךְ פֶּסֶל וְכָל תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ

⁵³⁶ ענין החמור (בראשית כב, ג) כתב הרב שאברהם חבש את חמורו הפירוש בזה שהוא חבש את המקטרגים ואמרו שהחמור הוא קליפת הימין (מפי הרב שמחה אשג שליטא נכד בעלם הסולם) ענין האתון יתבאר בפרשת בלק (במדבר כב, כא) שזו קליפת מצד שמאל כלומר חמור ואתון אלו קלי' אלא שמדת אאע"ה היא החסד והוא חבש את כחות הדין הבאים מצד הימין וזה הוא החמור ואילו בלעם הרשע הוא מצד הגבורות והוא חבש את האתון שזו הקלי' שבצד שמאל

⁵³⁷ מעשה בהובא בתלמוד ירושלמי (סנהדרין דף נב ע"א) "מעשה במנחם איש גופתה אריה שהיה מגלגל בחביות ובא אליו שרו של פעור בלילה מה עשה נטל את השפוד ועמד עליו וברח ממנו בא אליו בלילה השני אמר לו מנחם מה אתה מקלליני נתיירא ממני ואמר לו עוד איני מקללך" והובא ג"כ בילקו"ש במדבר כ"ד תשע"א וכן בספרי בלק א'

⁵³⁸ בגמרא (סנהדרין דף ס ע"ב) "אחד המזבח, ואחד המקטר, ואחד המנסך, ואחד המשתחוה ואפילו שלא כדרכה (כלומר ד' עבודות אלו אסורות בכל ע"ז אפילו אין דרכה בכך ואלו הן: זיבוח, קיטור, ניסוך והשתחוה)

כ, ד

כבר הודעתך כי פעולת התחתונים פועלים למעלה, וכל העושה פסל ותמונה לשכינה הרי הוא מפרידה מן הבנין וזה הוא קיצוץ בנטיעות אמרו רבותינו ז"ל בראש השנה (כד ע"א) ובמסכת עבודה זרה (מ"ג ע"א) דמות צורות לבנה היו לו לרבן גמליאל וכו' ומי שריא וכו' ומביא שם לא תעשון כדמות שמי הממששים לפני במרום שרפים ואופנים וחיות הקדש וכו' פירשתיו בצורה הכתובה במרכבת יחזקאל

ודרשו עוד, "לא תעשון אתי" לא תעשון אותי, רמז על צורת אדם הראשון שנאמר בו (בראשית א, כו) בצלמינו כדמותינו וכן אמרו (ב"ב נח ע"א) עוד נסתכלת בדמות דיוקני דהיינו ביעקב שהוא מעין שופריה דאדם קדמאה (רש"י) בדיוקני עצמה אל תסתכל, על צורת אדם הראשון ועוד אמרו (שם) אדם בפני שכינה כקוף בפני אדם ולכן אמרו רבותינו ז"ל (ר"ה כ"ד ע"ב) כל הפרצופין מותרין חוץ מפרצוף אדם

ולשון פסל מלשון (שמות לד, א) פסל לך על שם שהיא נאצלת מן הבנין

וטעם "אל קנא" כי הוא יתברך מקנא בהיותו נותן תהלתו לאחר כדרך (שמות לב, ג) מי אשר חטא לי אמחנו מספרי וכבר פירשתי ולשון קנא מלשון (במדבר ה, יד) רוח קנאה ולכן לא תמצאנו רק בעבודה זרה

וטעם "לאוהבי ולשומרי מצותי" ידעת רמז אהבה שזה חסד ואלו מצוות עשה והשמירה שזו המלכות ואלו מצוות לא תעשה וכן היתה כוונת רז"ל במכילתא (פרשת בחדש, ו) לאוהבי זה אברהם וכיוצא בו ולשומרי מצותי אלו הנביאים והזקנים דהיינו אברהם חסד והנביאים היו מתנבאים במלכות הנקראת כה והזקנים אלו שקנו חכמה והיינו חכמה תתאה היא המלכות כתב הרב ז"ל יש בזה סוד אמרו שאברהם נתן נפשו באהבה כענין שכתוב (מכילתא, ז, כ) חסד לאברהם, ושאר הנביאים בגבורה דהיינו מלכות שהיא בנויה מהגבורות

הגה"ה פין בדבר המופלא הזה כמו שאדם מקצץ בנטיעות ובפרט ע"י עבודה זרה כך יגרום מניעת ההתפשטות מן הייחוד העליון השלם ועל כן כתיב אל קנא ודעהו וכן אמר עזרא (נחמיה א, ז) חבול חבלנו לך ולא שמרנו וכל מי שהוא פוסל מדה אחת מחברתה אפילו במחשבתו הרי זה בכלל עובד עבודה זרה ודעהו מחטא המקושש או ח"ו מדמה בכח הדמיון שום צורה ולכן צריך לזהר מכח הדמיון שהוא המסית בדברים אלו, כי לא יצייר אלא דבר גשמי כמוה והשם יתברך יצילנו משגיאה עד כאן הגה"ה

לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא כִּי לֹא יִנָּקֶה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לְשׁוֹא

כ, ז

דע כי הנשבע לשוא הרי זה קוצץ בנטיעות וזה טעם לא תשא ולא אמר תשבע רק לא תשא, כלומר לא תשא החתן תפארת מבת זוגו מלכות כבר ידעת שהמלכות נקראת "את" ונקראת "שם"

כי לא ינקה יי וגו' כי בהיות החיבור שלם כתיב (במדבר ה, כח) ונקתה ונזרעה זרע וזה שהפריד לא ינקה

"פוקד עון אבות על בנים" רמז בו לסוד העבור כי הבא בגלגול בן הוא למגולגל⁵³⁹ וכבר רמזנוהו גם סוד "עושה חסד לאלפים" פירשתי בסוד העיבור

זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ

⁵³⁹ בדרך זו פירש מרן הבן איש חי את מ"ש בתחנון "אבל חטאנו אנחנו ואבותינו" דהיינו מה שפגמנו בגלגול קודם

כ, ח

ובמשנה תורה (דברים ה, יב) "שמור" ובספר הבהיר (קפב) זכור לזכר תפארת שמור לכלה מלכות⁵⁴⁰ והענין כי מלת זכירה היא מצות עשה וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (פסחים קו ע"א) זכרהו על היין בכניסתו ומצות עשה יוצאה ממדת זכור הבאה מן האהבה, כי העושה מצות אדוניו אוהב אותו ואדוניו מרחם לו וזהו מ"ש הבהיר זכור לזכר היינו לזכר ומלת שמירה היא היא במצות לא תעשה כמ"ש (עירובין צו ע"א) כל מקום שאמרו השמר פן ואל, לא תעשה והרמז לשכינה והיא מדת היראה, כי הנשמר מעשות דבר רע בעיני אדוניו ירא אותו ועל כן שמור לפקלה ועוד אמר זכור ליום ושמור לילה הרמז למדת יום תפארת ומדת לילה מלכות והנה זכור למצות עשה ושמור למצות לא תעשה והם כלל הכל כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה במדרש רות (ד"ח פ"ה) **זכור ושמור כללא דאורייתא**

וכתב הרב הרמב"ן ז"ל ואני תמה אם נאמר שמור מפי הגבורה למה לא נכתב בלוחות הראשונות ויתכן שבראשונות ובאחרונות היה כתוב זכור ומשה פירש להם כי שמור גם כן נאמר עמו וזו כוונתם באמת והנראה במכתב הלוחות שהיו ה' הדברות הראשונים בלוח אחד וה' שניים בלוח אחד, שיהיו ה' כנגד ה' כענין שהזכירו בספר יצירה י ספירות בלימה ה' כנגד ה' וברית יחיד מכוון באמצע ומשם יתבאר לך למה היו שתיים כי עד כבד את אביך הוא כנגד תורה שבכתב ומכאן ואילך כנגד תורה שבעל פה ונראה שלזה רמזו רז"ל (שמור"ד מא, ו) שני לוחות כנגד שמים וארץ וכנגד חתן וכלה וכנגד שני שושבינים וכנגד שני עולמים וכל זה רמז אחד דהיינו תפארת ומלכות והמשכיל יבין עכ"ל

ובעבור כי בשבת נאמרו בו זכור ושמור, על כן שבת הוא זכר ונקבה כגון (ישעיה נז, ו) שומר שבת מחללו (שמות לא, יד) מחלליה מות יומת שהרמז בו לזכור ושמור ויש מפרשים לשון מחלליה מלשון חלל בעבור כי כנסת ישראל היא הנקודה האמצעית וסביבותיה ע' אומות כנקודה בתוך העגולה כמו מרכז העיגול שנאמר (יחזקאל ה, ה) זאת ירושלים בתוך הגוים שמתיה", אמר בה "מחלליה" כלומר מי שנכנס לחללה לעקור דבר מתקוניה ומכל ענייניה יומת וממה שכתבנו תוכל להבין מפני מה אמרו (ביצה ח ע"ב) אתי עשה ודחי לא תעשה כי העשה הוא בתפארת שהוא מעלה אחת מלמעלה ללא תעשה שהוא במלכות ועל כן דוחה אותה והאהבה שהיא בתפארת גדולה מן היראה שהיא במלכות כי המקיים בגופו וממונו מצות אדוניו גדול מן הנשמר לעשות רע בעיניו ועל כן בלא תעשה תמצא עונש מלקות כי כשיעבור על המדה ההוא תחול עליו מדת היראה, מה שאין כן בעשה היוצא ממדת רחמים חוץ ממכת מרדות שהיא מדרבנן כגון עשה לולב ואינו עושה וכיוצא בו מכין אותו עד שתצא נפשו וכן נמי תמצא (פסחים מא ע"ב) לאו הבא מכלל עשה, עשה כי מדת שמור מלכות נאצלת מזכור תפארת⁵⁴¹ ולכך תמצא עיקרים הרבה יוצאים ממצות עשה לפי שבמדת היראה כח ממדת האהבה והיא כלולה ממנה וזה סוד אברהם הוליד את יצחק⁵⁴² גם תבין מכאן מפני מה הנשים אינן חייבות במצות עשה שהזמן גרמא כי אם בלא תעשה, כי הלאוין נשפעין ממדת שמור

⁵⁴⁰ שמעתי ששאלו את הרב נויבירט מחבר ספר שמירת שבת כהלכתה מדוע כל ספרו הוא כותב אסור לעשות מלאכה פלונית ואסור לעשות פעולה אלמונית קבל הרב את דבריהם וחיבר חלק שני ובו כתוב מה כן לעשות בשבת, כגון: ללמוד תורה עם הבנים ואלו ב' ספרים הם ממש זכור ושמור

⁵⁴¹ כתב הרב יוסף גייקטיליא בספרו "גנת אגוז" שער ההויה שאם תיקח אותיות יהוה ותיקח את האותיות הבאות אחריהן כוונתו ביחד יהיו גימ' אדני-הרי לך שהמלכות נאצלת מהתפארת

⁵⁴² ועל זה אמרו במדרש רבה "המים הרו וילדו אפילה" וראה כי ג"פ חסד גימ' גבורה ובעלי הרמז אמרו: **יראה אהבה** (כלומר אם תביט באותיות הלא דגושות תקבל יראה והדגושות יוצרות אהבה) והרעיון בזה שיראה באה מאהבה וזו מיראה ובספר התניא סידר ד' מעלות זו למעלה מזו: יראת שמים, אהבת השם, יראת הרוממות ואהבה בתענוגים שהם ד' אותיות שם ה' הא אחרונה יראת שמים וכו'

שהיא הכלה ואלמלא שמור הרומז אליה לא היו הנשים חייבות בקידוש היום לפי שהוא מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות ובא שמור לחייבן כדאמרינן בכל מקום (סוטה ה"א) השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה וכל שישנו בשמירה ישנו בזכירה לקדשו רוצה לומר להמשיך אליו הקדש ומכאן תבין מפני מה תקנו קידוש היום ביין כי הוא כנגד היין המשומר כלומר יין שסונן במסננת הנקראת משמרת והיא עניין השמירה וזו המלכות בענביו מששת ימי בראשית וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (שבת כג ע"ב) כל המקדש על היין בלילי שבתות זוכה וממלא גרבי יין מדה כנגד מדה דהיינו הוא הקפיד על קידוש ביין שזו המלכות וזוכה לקבל שפע ממנה כי היא נקראת חבית וזהו יין ישמח לבב אנוש (תהלים קד, טו) והבן זה⁵⁴³

כי ששת ימים ולא אמר בששת כבר פירשתיו⁵⁴⁴

כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וַיְנַו בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ

כ, יא

לשון ברכה נופלת על התפשטות המקור מלשון בריכה וכבר פירשתיו והקדים הברכה לקדושה כי הברכה מאין סוף כתר והקדושה מן הקדש חכמה ובסוד ז' ימי בראשית תבין טעם ז' ברכות שתקנו בשבת בתפלות שלוש שבח, ברכה אמצעית אחת ושלוש תודה וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (ילקוט"ש תהלים צ"ב, תתמ"ג) כי הם כנגד ז' קולות שנתנה בהם את התורה

315

כִּבְדוּ אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכוּ יְמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ

כ, יב

לפי הפשט כי הם שותפים ביצירה ועל דרך האמת הרמז בהם להקדוש ברוך הוא ושכינת עוזו זהו מאמרם בברכות (ל"ה ע"ב) כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גוזל להקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל שנאמר גוזל אביו ואמו וגו' (משלי כח, כד) ובקידושין אמר (לא ע"ב) רב יוסף כד הוה שמע קל כרעא דאימיה אמר ניקום מקמי שכינתא דאטייא תרגום רב יוסף כאשר היה שומע צעדי אמו אמר אקום מפני השכינה שבאה

ספר הזוהר (במדבר קי"ט ע"א) ישמח אביך ואמך ותלל יולדתך כיון דכתיב ישמח אביך ואמך מאי ותלל יולדתך דהא באמך סליא? כתוב (משלי כג, כה) ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך, שואל אם כבר הזכרת את האב ואת האם אם כן מי זו היולדת? ומשיב אלא הפירוש כך הוא ישמח אביך דא הקדוש ברוך הוא ישמח אביך זה הקב"ה ואמך דא כנסת ישראל ואמך זו כנסת ישראל דהיינו השכינה, ומ"ש ותלל יולדתך דלתתא ותגל יולדתך זו האמא הגשמית

והנה במצות הכבוד הקדים אב לאם וביראה הקדים אם לאב ורז"ל (קידושין לא ע"א) נתנו טעם בזה לפי הפשט ועל דרך האמת הקדים האב לכבוד כי היא מצות עשה זהו כרחם אב על בנים (תהלים קג, יג) כי הוא המזריע לובן והקדים האם למורא כי היא מלא

⁵⁴³ כתוב בזוהר (ח"א רמ ע"א) "כתיב, (תהלים קד) וַיֵּן יְשָׁמַח לִבָּב אָנוּשׁ (ס"א אמאי, בגין דמאתר דחדוה קאתי, ומאן הוא סופיה דקרא) להצהיל פנים משמן, ודאי מאתר דאתקרי שמן תא חזי, שירתא דחמרא חדוה, הוא אתר דכל חידו מניה נפקא וסופיה דינא מאי טעמא, בגין דסופא דיליה, אתר כנישו דכלא, דינא הוא, וביה אתדן עלמא ועל דא שירותא חדוה, וסופא דינא כלומר היין מתחיל בבינה הנקראת "אם הבנים שמחה" ולכן היין בראשיתו משמח אולם הנמשך אחריו בא לידי שכרות ולכן זכה נעשה ראש לא זכה רש

⁵⁴⁴ לעיל בראשית א, ד בבהיר ושם מבואר ש"ששת ימים" אלו הו"ק ועליהם אמרו חז"ל (ר"ה לא ע"א) אמר רב קטינא שית אלפי שני עלמא

תעשה זהו סוד המשא אשר יסרתו אמו (משלי לא, א) אף לילות יסרוני כליותי (תהלים סז),
 (ז) ואמר "כליותי" רמז לחכמה אחרונה מלכות ונרמזה היראה בעשה כדאמר בספר
 יצירה "אש ממים" דהיינו גבורה מחסד⁵⁴⁵

לא תרצו

כ, יג

אמרו רז"ל במכילתא (פ' בחדש, ח) כל מי שהוא שופך דמים מעלים עליו כאילו ממעט
 את הדמות משל למלך הנכנס למדינה והעמיד לו איקונין ועשו לו צלמים וטבעו לו
 מטבעות לאחר זמן כיסו איקונותיו שברו את צלמותיו ופסלו את מטבעותיו ומיעטו
 בדמותו של מלך כך כל מי שהוא שופך דמים מעלין עליו כאילו ממעט הדמות והבן
 מפני מה נקרא הרוצח "שופך דמים" מיעוט דמים ב' וההסבר שההורג, הורג ב' אנשים
 למטה גוף גשמי ולמעלה רוחני שמכרית דמותו של מעלה וכבר רמזתי זה⁵⁴⁶ כי כל
 ההורג את הנפש ומפריד נשמתו מגופו הרי הוא מונע אצילות נשמה העליונה מן
 הספירה, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה בספר הזוהר (אד"ר קמ"א ע"ב) **מאן דפסיק**
האי מעלמא כמאן דפסיק האי נשמתא מי שמפסיק יחוד זה מן העולם⁵⁴⁷ הוא כמו שמפסיק
 נשמה זו ומתחזי דאית נשמתא אחרא בר מהאי ומדאה שיש נשמה אחרת חוץ מזו **ובלין**
כך ישתצי הוא ודוכרניה לדרי דרין ומשום כך יכלה הוא וזכרוננו מן העולם לדורי דורות
 וכבר זכרנו זה בפסוק וייצר⁵⁴⁸

316

לא תנאף

סוד הענין הוא שלא ישפיע רק לבת זוגו ואם עושה כך גורם ייחוד עליון כראוי וההפך ח"ו
 וגם היא המלכות לא תינק מכחות הטומאה, כענין שנאמר (במדבר לה, לד) ולא תטמא
 את הארץ⁵⁴⁹ וכתוב (ויקרא י"ח, כח) ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה וידעת מה
 שנאמר על האשה הזונה העוזבת אלוף נעוריה ואת ברית אלהיה שכחה⁵⁵⁰ (משלי ב, יז)

ספר הזוהר (נשא קכ"ה ע"ב) **רבי חזקיה פתח אשתך בלפן פוריה בירכתי ביתך** רבי חזקיה
 פתח דרשתו במ"ש (תהלים קכח, ג) "אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך" **מה בלפן זה לא מקבלה**
עליה אלא מדידה כך אתתא דישראל קיימא כהאי וונא מה גפן זו אינה מקבלת הרכבה
 אלא ממינה, כמ"ש במדרש תהלים קכ"ח, כך אשה בישראל (שהיא בחינת השכינה והמלכות)
 אין לה לקבל עליה אלא את בעלה (שהוא בחינת התפארת והקב"ה) **דלא מקבלת עליה, אלא**
ההוא בר זולא שאינה מקבלת עליה אלא בן זוגה **ועל דא כתיב בלפן פוריה** ועל כן כתוב

⁵⁴⁵ וכך היה שיצחק נולד מאברהם

⁵⁴⁶ לעיל בראשית ב, ה בפסוק וכל שיח השדה הביא שם זוהר שכאשר הוקם המשכן הגשמי הוקם גם הרוחני עמו שנאמר
 (שמות מ, יז-יח) "וַיְהִי בַּחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בִּשְׁנֵה הַשָּׁנִית בְּאַחַד לַחֲדָשׁ הַהוּא הַמִּשְׁכָּן: וַיָּקָם מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן וַיִּתֵּן אֶת אֲדָנָיו
 וַיִּשֶׂם אֶת קַרְשָׁיו וַיִּתֵּן אֶת בְּרִיחָיו וַיָּקָם אֶת עַמּוּדָיו" ממה שכתוב הוקם המשכן איני יודע שמשם הקימו? מדוע חזרה
 התורה ואמרה ויקם משה את המשכן? אלא על כרחך הוקם משכן למעלה ולמטה

⁵⁴⁷ לעיל דיבר הרשב"י על ייחוד העולמות, דהיינו שהמתפלל בקריאת שמע צריך להעלות מ"ן ולכוין דעתו ולייחד
 העולמות ממטה למעלה עד אין סוף, ולהמשיך ממעלה למטה אור מ"ד משם מ"ה החדש וזו עבודת התפלה ופריה אור
 שם מ"ה החדש הוא הנקרא כאן "נשמה"

⁵⁴⁸ לעיל בראשית ב, ז כתב שם אודות ב' היודין שהם אחד לאדם (תפארת) ואחד לחוה (מלכות) והענין הוא שחוה גוף
 ואדם נשמה לה

⁵⁴⁹ הארץ זו הארץ העליונה המלכות כאשר בני האדם יתהלכו בדרך הישר היא תטיב עמם וההיפך

⁵⁵⁰ הנה הפסוקים: משלי ב, טז-כב) לְהַצִּילָךְ מֵאִשָּׁה זָרָה מִנְּקָרֶיָה אֲמָרֶיָה הַחֲלִיקָה: הַעֲזֹבֶת אֱלֹהֶיךָ וְאֶת בְּרִית
 אֱלֹהֶיךָ שִׁכַּחַת: כִּי שָׁחָה אֶל מִנֹּת בֵּיתָהּ וְאֶל רַפָּאִים מְעֻלָּתֶיהָ: כָּל בָּאִיָּה לֹא יָשׁוּבוּן וְלֹא יִשְׁלֹמוּ אַרְחוֹת חַיִּים: לְמַעַן תִּלְדֶּךָ
 בְּדֶרֶךְ טֹבִים וְאַרְחוֹת צְדִיקִים תִּשְׁמֹר: כִּי יִשְׁרִים יִשְׁכְּנוּ אַרְץ וְתַמְיָמִים יִתְּרוּ בָּהּ: וְרָשָׁעִים מֵאַרְץ בְּרִיתוֹ וּבִגְדִים יִסְחוּ
 מִמֶּנָּה וְכִבְר יִדְעַת שֹׁאֶשֶׁת זִנוּנִים זֹ לִילִי הַמִּפְתָּה אֶת הָאָדָם וּמוֹרִידָה אוֹתוֹ לִבְאֵר שַׁחַת מִי זֶה אֱלֹהֶיךָ נְעוּרֶיךָ? זֶה הֵס"מ וְכִי
 הִיא עֹזֶבֶת אוֹתוֹ? כֵּן, הִיא מְנַאֶפֶת וּמוֹתִירָה שִׁירִיִּים לְאוֹתוֹ כְּסִיל וּזְקָן

כגפן פוריה **מאי פוריה? פורחת דאפיקת ענפין לכל סטרא** מה פירוש פוריה? שפורחת ומוציאה ענפים לכל צד **ואן? והיכן? ומשיב בירכתי ביתך ולא לבר** כשהאשה נמצאת בירכתי ביתך דווקא ולא לחוץ **בין דלא תיתי לשקרא בברית עילאה** כדי שלא תגיע לשקר בברית עליון דהיינו אם האשה תסטה תחת בעלה משקרת היא בברית, ביסוד הנקרא יוסף והוא גימ' קנאה וזה מ"ש רוח קנאה **ושלמה אמר העוזבת אלופ נעוריה ו** ושלמה הע"ה אומר בספר משלי "העוזבת אלופ נעוריה ואת ברית אלהיה שכחה" **מאן ברית אלהיה** מהו ברית אלהיה **ההוא אתר דאיכרי ברית** המקום ההוא שנקרא ברית שהוא היסוד **והיא איתקשרת ביה, בין כך בירכתי ביתך** והיא קשורה בו כמ"ש (סנהדרין כב ע"ב) אין אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי ובדרך הסוד אין המלכות כורתת ברית אלא ליסוד, משום כך כתוב בירכתי ביתך **אמר רבי חזקיה, תונבא ליתיה על ההוא בר נש דשביק ליה לאנתתיה דתיתחזי משערא דרישא לבר ואפילו בביתא** אמר רבי חזקיה קללה ועונש תבוא על אותו אדם המניח את אשתו שתגלה שערות ראשה לחוץ ואפילו בביתו **ודין הוא חד מאינון צניעותא דביתא** וזה הוא אחד מדרכי הצניעות שבבית **ואיתתא דאפיקת משערא דרישא לבר לאיתתקנא ביה, רים מסכנותא לביתיה** ואשה המוציאה משערות ראשה לחוץ, להתיפות בו, גורמת עניות למשפחתה **ורים לבנהא דלא יתחשבון בדרא וריס מלה אחרא דשרייא בביתא** וגורמת שבניה לא יהיו חשובים בדור וגורמת לצרעת שתשרה בבית⁵⁵¹ **מאן רים דא? מי גרם זה? ההוא שערא דאיתחזי מרישא לבר** אותו השיער גלוי שנראה מראש האשה לבני ביתה כי הקלי' נאחזת בעיקר בשיער ובמקומות המטונפים בגוף **ומה בביתא האי, כל שכן בשוקא וכל שכן חציפותא אחרא** ומה בבית כך, כל שכן בשוק וכל שכן חציפות אחרת דהיינו שמשוחחת עם זרים **ובין כך בירכתי ביתך** ומשום כך כתוב "אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך"

317

אמר רבי יהודה שערא דאתתא דאתא לריס שערא לאתא לריס אמר רבי יהודה שערות ראשה של האשה שנגלו, גורמים לשיער אחר להתגלות, כלומר זה מעורר את הדינים **ולאפלא מא לה** שכוחות הסטרא אחרא נאחזים בה ופוגמים אותה **ובין כך בעיא איתתא דאפילו טסירי דביתא לא יחמון שערא חד מרישא** ולכן צריכה האשה שאפילו קורות ביתה לא יראו שער אחד מראשה כמ"ש (יומא מז ע"א) בקמחית שזכתה לשבעה בנים כהנים גדולים בזכות צניעותה **כל שכן לבר** כל שכן מחוץ לביתה **תא חזי, כמה בדכורא שערא הוא חומרא בכולא** בוא וראה, כמו שבזכר השערות הן חמורות מכל כמ"ש במצורע (ויקרא יד, ט) **והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו, את ראשו ואת זקנו ואת גבת עינו, ואת כל שערו יגלח** הכי נמי לנוקבא כך הוא הדין באשה **פוק חזי כמה פלימו פליס ההוא שערא דאתתא** צא וראה כמה פגמים פוגם שיער האשה **וריס לעילא** גורם פגם למעלה דהיינו שהקלי' ניזון מהקדושה **וריס לתתא** גורם פגם למטה עוני וכו' **וריס לבעלה דאיתלטייה** גורמת היא לבעלה שיתקלל **וריס מיסכנותא** גורמת עניות בממון או בדעת **וריס מלה אחרא בביתא** גורמת לנגעים בבית **וריס דאיסתליק חשיבותא מבנהא רחמנא לישזבן מחציפו דילהון** גורם לסלק הכבוד מבניה, הרחמן יצילנו מחוצפה שלהם **ועל דא בעיא איתתא לאיתכסייא בזוייתיה ביתא** ולכן צריכה האשה להתכסות בזויות הבית **ואי עבדת כן מה כתיב בניך כשתילי זיתים** ואם עושה כן מה כתוב עליה? "בניך כשתילי זיתים" **מה זית דא בין בסיתוא בין בקיטא לא איתאבידו טרפוי ותדיר אישתכח חשיבו דשאר אילנין** מה זית זה בין בחורף ובין בקיץ אינו משיר עליו, ותמיד נמצאת בו חשיבות יותר משאר אילנות **כך בנהא סלקן בחשיבו על שאר בני עלמא** כך בניה יתעלו בחשיבות על שאר בני העולם **ולא עוד אלא דבעלה אתברך בכולא בברכאן דלעילא בברכאן דלתתא בעותרא בבנין ובני בנין** ולא עוד אלא שבעלה מתברך בכל בברכות שלמעלה

⁵⁵¹ הגם שהיום אין צרעת יש מחלה ידועה ממארת ראה שחשבון צרעת עם ד' אותיות גימ' תשס"ד כמנין "מחלה ממארת" ר"ל

ובברכות שלמטה בעושר בבנים ובבני בנים **הה"ד כי כן יבורך ברא ירא יי** על זה נאמר "כי כן יבורך גבר ירא יי" **וכתיב יברכך יי מציון וכתיב וראה בנים לבניך שלום על ישראל על ישראל סבא קדישא** וכתוב "יברכך יי מציון וראה בטוב ירושלים כל ימי חיך וראה בנים לבניך שלום על ישראל" הוא ישראל סבא הקדוש שה"ס התפארת

לא תִּנְגַב

גם איסור הגניבה רומז למרכבה העליונה כי אין ראוי ליהנות רק מן האצילות הבא אליו, והגוזל והגונב הרי הוא יונק מכחות הטומאה ומטה צינורות הקדושות לכה הטומאה ויש מחכמי הקבלה האחרונים שאומרים כי קבלה בידם כי כל הגונב או גוזל חבירו עתיד לתקן מעוותו ולמות מיתה תניינא כלומר יהיה עליו להתגלגל ולתקן את אשר חטא⁵⁵² זהו מאמרם ז"ל כל הגוזל חבירו כאילו נוטל נשמתו שנאמר את נפש בעליו יקח (משלי א, יט)

לא תַעֲנֶה בְּרֵעֶךָ עַד שֶׁקָּר

"ברעך" זה הקב"ה שנאמר זה דודי וזה רעי (שיה"ש ה, טז) וכן אמרו רבותינו ז"ל אמר הקב"ה לישראל הזהרו שלא תעידו בי עדות שקר הה"ד לא תענה ברעך זה הב"ה שנקרא ריען של ישראל שנאמר זה דודי וזה רעי ובעבור כי המצות הם דוגמת בנין וצורה והם סבות למציאות הגוף כי רמ"ח איברים כנגד רמ"ח מצות עשה שס"ה גידין כנגד מצות לא תעשה כל העובר על אחד מהן הרי הוא מעיד עדות שקר בבוראו ופוגם למעלה כי מתכונת הגוף במספר האיברים והגידים וצורתו הכל נעשה לכוונת ענין של מעלה

לא תזומו בֵּית רֵעֶךָ לֹא תזומוֹ אִשֶּׁת רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ וְאִמָּתוֹ וְשִׁוְרוֹ וְזַמְרוֹ וְכָל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ

כ, יד

זאת היא חתימת עשרת הדברות וכך חתמה כנסת ישראל של מעלה בשבחו של הקב"ה שנאמר וכלו מחמדים (שיה"ש ה, טז) גם רמוז ב"בית רעך" וב"אשת רעך" לכנסת ישראל והזהיר שלא יחמוד יפיה להפרידה מן הבנין ועל כן היא עשירית לעשרת הדברות כי היא עשירית לבנין כלומר האשה היא סוד ספירת המלכות שהיא ספירה עשירית ולכן הדיברה העשירית החותמת זו האשה⁵⁵³ ואמרו רבותינו ז"ל כי נכללו במצות לא תחמוד כל המצות שנאמר כל מצותיך אמונה (תהלים קיט, יט) והחומד סבור שלו היה ראוי להנתן בית פלוני וסותר את האמונה בהשגחה

והנה עשרת הדברות מתחילות בא' א'נכי ומסיימות בד' לדעך סימן לדבר א"ך טוב לישראל (תהלים עג, א) ואך בגימטריא אהיה שזו הבינה והוא טוב לישראל ומלא רחמים אלהים טוב לברי לבב שאין יראים ממדת הדין ומהמספר הזה של עשר הדברות תבין

⁵⁵² שמעתי סיפור שמישהו אמר להאר"י הקדוש שהוא הולך למקום פלוני להקים עסק אמר לו הרב, שם תמצא זיווג והיא אשה יפה מאד דע לך שהייתם אתה והיא שותפים בגלגול קודם והוא גזל אותך ונגזר עליכם לשוב בגלגול כדי לאפשר לגנב לתקן את אשר עיוות היופי המיוחד שבה זה התשלום בגין הגניבות הוסיף הרב ואמר, כיון שהיה השותף גנב גם כעת לא סר טבע הגניבה מבת זוגתך והיא יכולה להכשיל אותך בביאות אסורות לכן פקח עיניך שלא להכשל שוב ⁵⁵³ כך אמרו חכמים (ר"ה לב ע"א וכן מגילה כא ע"ב) בעשרה מאמרות נברא העולם כלומר עשרה פעמים נאמר בפרק א' בסיפור הבריאה המילה "ויאמר" כגון "ויאמר אלהים יהי אור" שואלת הגמרא תשעה הווי! כלומר יש רק תשעה "ויאמר" ועונה הגמרא "בראשית נמי מאמר הוא" כמ"ש בדבר ה' שמים נעשו והנה מי שימנה ימצא רק ח' פעמים ויאמר בפרק א' ואין איש שם על לב עד שבא רבנו בחיי וענה שאת הויאמר העשירי תמצא בפסוק (בראשית ב, יח) ויאמר אלהים לא טוב היות האדם לבדו וכו' ושים לב אומר רבנו בחיי שזה המאמר העשירי כוונת הרב ז"ל למ"ש אומרים כאן שהאשה זו המלכות ולכן הויאמר העשירי מדבר בה

מאמר רבותינו ז"ל (ברכות כא ע"ב) כל דבר שבקדושה לא יהא בפחות מעשרה כי סוד הקדושה הוא סוד אחדות העשר ספירות זו בזו, ולכך אין לפחות מעשרה ובמסכת כלים (א, 1) מנו עשרה קדושות בארץ ישראל זו לפנינו מזו גם עשר שמות שאינן נמחקין⁵⁵⁴ לרמוז על הענין הנכבד הזה

ויש לך לשאול מפני מה מכל תרי"ג מצות נבחרו אלו הי' מצוות יותר מכולם? גם מפני מה באלו העשר יש בהם שלש מצות עשה ושבע מצות לא תעשה? ועל השאלה הראשונה יש להשיב על דרך הפשט כי באלו העשרה כלולין כל התרי"ג מצות כמו שכתב רבינו סעדיה ז"ל בפירושו מספר היצירה

אמנם על דרך הקבלה יש לך לדעת כי אלו העשר מצוות רומזים לעשר מאמרות כמו שנרמזו ועל כן יש בהן שלש מצוות עשה ושבע מצוות לא תעשה⁵⁵⁵ כמו שרמזתי לך בסוד שבעת ימי בראשית שלא היו אלא ז' כי הג' ראשונות אין שם יום נתפש בהם כי הג"ד הם אמות והז"ת אלו ימי הבנין וכנגדן השלשה מאמרות הראשונות שהם בראשית ויאמר אלהים יהי אור ויאמר אלהים יקוו המים והבן כי הג' שהם מצות עשה הם אנכי כבד וזכור ובהן נכללו כל ההוויות וייחודן כי דיבור אנכי כנגד המוח שהוא מקור הכל לכך הקדימו דבור זכור כנגד הלב וידעת כי הלב והמוח ראשים באדם העליון כמו שנרמזו בסוד התפילין בגזירת האל כבוד אב ואם רומז לייחוד הכל ועל כן נבחרו הג' אלה להיותן מצות עשה ושבע הנשארים הם מצות לא תעשה ונבחרו משאר מצות לא תעשה כי הם פוגמים בצורה העליונה כי לא יהיה לך הוא הפך היחוד השני לא תשא שהוא נרגן מפריד אלון כמה דאת אמר (זכריה ה, ד) הוצאתיה נאם יי ובאה אל בית הגגב וכו' השלישי לא תרצח שהוא פוסל מטבעו של מלך בידיו שהם ידי עשו הרביעית לא תנאף כנגד "ואת ברית אלהיה שכחה" (משלי ב, 17) החמישית לא תגנוב כמו שרמזתי הששית לא תענה השביעית לא תחמוד וכבר רמזתי סודם

הגה"ה ובפסוק וישכם אברהם בבקר אל מקום אשר עמד שם בפרשת וירא פירש בו הרב וכל העם רואים כפשוטו בשם רבנו סעדיה וקחנו משם עד כאן ההגה"ה

וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֶת וְאֶת הַלְפִידִם וְאֶת הַקּוֹל הַהֵרָעֵץ וְיִרְא הָעָם וַיִּזְעוּ וַיַּעֲמִדוּ בִּירוֹזָק

⁵⁵⁴ ענין זה כתוב בספר הפליאה ומה הם השמות? כתב הרמ"ק זללה"ה בספרו "אור נערי" (חלק ו, פרק ה, שער כ) יש היכלות ולבוש אל השמות האלו והם עשר שמות שאינם נמחקין שם אל הכתר - אהי"ה, וזה מורה העלם אל הכתר ועתיד להגלות ולא נגלה כלל, ולכך שם זה נהגה באותיותיו מפני שהגיונו מורה העלמו ושם זה אל הכתר מצד הבינה שבו, ומצד חכמה שבו שמו שם בן ארבע, ומצד עצמו אין לו שם ונקודה ואל החכמה - י"ה, ושם זה מורה על שתוף חכמה ובינה יחד ושם הבינה - יהו"ה מורה על השפעת הדין והרחמים מן הבינה, וגם יורה על שנאצל ממנה התפארת הנקראת יהו"ה, והמלכות הנקראת אלהים ושם החסד - א"ל, ושם זה יורה על התפשטות החסד מחכמה, וגם יורה בצורת האלף כלולות שלשה קוים בחסד, דהיינו חסד וגבורה בשני יודיין, ותפארת ו' שעורה דתרווייהו באמצע, וגם יורה היותה כוללת היחוד וגורמת אליו, כי הווי"ו תפארת, ומלכות ויסוד נכללים ביו"ד תתאה, ושלש ראשונות מאירים שם ביו"ד עילאה, ול' יורה על הבינה השופעת להדיא על הכל ושם הגבורה - אלהים, ושם זה יורה על בינה הנקראת מ"י, עם שלשה אבות הנקראים אליה וגם שם זה ימצא בגבורה ובבינה ובמלכות והכל רומז אל שלשה אלה מקומות הדין ושם התפארת - יהו"ה, מורה רק באבותיך חש"ק, חול"ם שב"א קמ"ץ, וארבע אותיות יורה, על תרין עטרין דירית מאבא ואימא, דהיינו י' חכמה, ה' בינה, ושתיהם נכללות בוא"ו, והיא משפעת במלכות ושם הנצח וההוד - צבאות, מורה שהם ממשיכים כח הזכר על ידי היסוד אל הנקבה ואל היסוד - שד"י, מורה על היותו הספיק השפע אל הנקבה, וגם שעד היסוד הגיע האצילות וכאן אמר לעולמו ד', כי המלכות למעלה ממנו כדפירשנו ויש שיחסו לו שם א"ל ח"י ונתבאר בספר פרדס ואל המלכות שם - אדנ"י, מורה ענינים רבים ונתבארו שם וארבע אותיות אלו לבוש אל ארבע אותיות השם בן ארבע כזה יאהדונה"י ובוזה נכלל הפרק הזה ⁵⁵⁵ שלוש מ"ע רומזים לג"ר שהם רחמים ושבע ל"ת לז"ת שהם דין יחסית לג"ר

כ, טז

כבר פירשתי טעם מפני מה קולת חסר שזה רומז שלא השיגו אלא מן האחרונה כלומר מן המלכות והענין כי לא השיגו ישראל רק בקול אחד ומשה השיב בחמשה קולות או בז' לפי כוונת החכם רבי עזרא ורואים פירושו משיגים או פירושו במראה הנבואה

ספר הבהיר (מה) וכל העם רואים את הקולות וכי נראין קולות? אלא רואים את הקולות, אותן קולות שאמר דוד (תהלים כט) קול יי' על המים קול יי' בכח ואומר בכח ידי עשיתי (ישעיה י, יג) ואומר אף ידי יסדה ארץ (ישעיה מח, יג) קול יי' בהדר ואומר הוד והדר פעלו ואומר קול יי' שובר ארזים זו קשת שמשברת עצי ארזים ועצי ברושים קול יי' חוצב להבות אש זה שעושה שלום בין האש ובין המים שחוצב האש ומונע אותו מללחוד המים גם מונע המים מלכבותו קול יי' יחיל מדבר שנאמר ועושה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם (תהלים יח, נא) יותר מן המדבר קול יי' יחולל אילות וגו' דכתיב השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה (ש"ה ש"ב, ז) הא למדת שבשבע קולות נתנה ובכלם נגלה אדון העולם וראו והיינו דכתיב וכל העם רואים את הקולות עד כאן

והנה הקול הראשון חסד הוא על המים רמז למימי החסד העליונים ולא הוצרך להביא לו ראיה

קול השני גבורה קול יי' בכח הביא עליו ראיה (ישעיה מח, יג) אף ידי יסדה ארץ שהיא השמאלית והרמז למדת הגבורה ועל כן אמר אחריו וימיני טפחה שמים

הקול השלישי הוד קול יי' בהדר הביא עליו ראיה (תהלים קיא) הוד והדר פעלו

320

הקול הרביעי יסוד קול יי' שובר ארזים, זו קשת רמז בו לצדיק הנקרא כך שנאמר עריה תעור קשתך (חבקוק ג, ט) הפך הצדיק אבד (ישעיה נ, א) והבן מה שאמרו רז"ל בפסוק זה הקול החמישי תפארת הוא חוצב להבות אש הוא השלום והאמת שעושה שלום בין האש ובין המים

הקול הששי נצח קול יי' יחיל מדבר הביא עליו ראיה ועושה חסד למשיחו והרמז לנצח שהוא ענף החסד

הקול השביעי מלכות קול יי' יחולל אילות והביא עליו (ש"ה ש"ב, ז) "באילות השדה" כבר ידעת כי האילה רמז לשכינה והבן מלת יחולל ופירוש בצבאות או באילות השדה כי צבאות אות בצבא שלו והרמז לתפארת ישראל באילות השדה רמז לשכינה והשדה הוא שדה של תפוחים זהו כי גם אילת בשדה ילדה ועזוב (ירמיה יד, ה) והמשל על גלות השכינה וכן אילת השחר (תהלים כב, א) כי אילת היא לשחר כמה דאית אמר יי' בקר תשמע קולי (תהלים ה, ד)

ובעבור כי ישראל לא השיגו רק באחרונה על כן אמר לפידים ושופר והר עשן והבן זה כל אלו רומזים לגבורות שבמלכות

וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֵתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאֵל יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן נָמוּת

כ, טז

כתב הרב ז"ל תרגם אונקלוס "ולא יתמלל עמנא מן קדם יי'" כוונת התרגום להראות כי הדיבור בא לבני" מן השכינה היא הנמצאת לפני יי' והיא כבוד ה' ולא עשה כן בשאר המקומות כי תרגם (שמות כ, א) וידבר אלהים ומליל יי' הטעם לאונקלוס מבואר שלא נאמר בכל מתן תורה דבור השם לישראל רק מתוך האש דהיינו המלכות ומן האש

שמעו והוא מה שהשיגו הם וכן (שמות כ, יט) "מן השמים" ועל דרך האמת מתוך השמים והוא מתוך האש בשה כי השמים ירדו לארץ, כלומר התפארת ירדה למלכות ובני ישראל השיגו את המלכות ומשה השיג את התפארת (לבוש) והנה כשראה אונקלוס בכאן "ואל ידבר עמנו אלהים" שלא הוזכר בו מחיצה לא ראה לתרגמו ולא ימלל עמנא י"י ואין בלשונו כנוי למלת אלהים ולכך שלל בכאן מהם הדבור ממש ומן המופלא בחכמת אונקלוס שלא הזכיר במעמד הר סיני יקרא דיי"י או מימרא דיי"י ותרגם (שמות יט, ט) אנא מתגלי לך (שמות יט, כ) ואתגלי יי על טורא דסיני ולא תרגם יקרא דיי כמו שתרגם תחלה (שמות יח, ה) הר האלהים לטורא דאיתגלי עלוהי יקרא דיי כן עשה בכל מקום שהוזכר השם המיוחד בירידה הזאת אבל כאשר יזכיר הכתוב אלהים תרגם (שמות יט, יז) לקראת האלהים לקדמות מימרא דיי (שמות כ, יז) בא האלהים איתגלי לכוון יקרא דיי (שמות כ, יח) אשר שם האלהים דתמן יקרא דיי וכן אמר (שמות יט, יט) ומן קדם י"י מתעני ליה בקל ומה שתרגם את הדברים האלה דבר ה' מליל י"י טעמו מפני שכתוב (דברים ה, ד) פנים בפנים והמשכיל יבין עכ"ד ז"ל

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם לֹא תַעֲשׂוּן אֵתִי אֱלֹהִי כִסֶּף וְאֱלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם

כ, יט-כ

כבר פירשתי מלת כה⁵⁵⁶ שזו השכינה והשמים הם השמים העליונים תפארת פנים המאירים אלהי כסף ואלהי זהב הם זרועות עולם חו"ג והזהיר שלא יעבדום על ידי קציצה⁵⁵⁷ כירבעם בן נבט שקיצץ בין גולות עליות לגולות תחתיות

מִזִּבְחוֹ אֲדָמָה תַעֲשֶׂה לִּי וְזִבְחוֹתַי עָלָיו אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלֹמֶיךָ אֶת צִאֲנֶךָ וְאֶת בְּקָרְךָ בְּכָל הַמִּקְוֹם אֲשֶׁר אֶזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבִרְכָתֶיךָ

כ, כא

הרמז במילים מזבח אדמה לשכינה האדומה ממדת הדין כדכתיב (ויקרא י, י) "אש תמיד תוקד על המזבח" ואומר "אזכיר את שמיי" ולא אמר תזכיר והסוד כי אזכיר מלשון (תהלים קסו, יב) יי זכרנו כלומר תפארת ושמי רמז לשכינה והנה אזכיר את שמי כמו אפאר את שכינתי כי שם צוה יי את הברכה (תהלים קלג, ג) ועל כן אבא אליך וברכתיך וכן תרגם אונקלוס דאשרי שכינתי והענין כמו שהיה הלל הזקן אומר (סוכה נג ע"א) אם אתה תבוא אל ביתי אני אבוא אל ביתך, רצה לומר אם תדע ליחד את שם המיוחד ולהאציל אליו הברכה שמצינו שנקרא שמו של הקב"ה בית שנאמר לביתך נאווה קודש (תהלים צג, ה) גם אני אבוא אל ביתך ואתקן צורכי גופך, כמו שאמר בספר הבהיר (צז) צדיקים וחסידים שבישראל שבהן מתפרנס הלב והלב מפרנסם

והחכם רבי עזרא כתב צריך אתה להתעורר במלת "אזכיר" ולדעת כי הם דברי המלך השוכן עליו

ונרמז עוד בזה הפסוק שאין רשאים להזכיר את השם בגבולין רק בא"ד ולא ככתבו רק במקדש, וכבר פירשתי הטעם בפרשת ואלה שמות ומשם תשכיל

ספר הבהיר (מו) כתוב אחד אומר (שמו"ב כב, י) ויט שמים וירד, וכתוב אחד אומר (שמות יט, כ) וירד יי על הר סיני, וכתוב אחד אומר (שמות כ, יט) כי מן השמים דברתי עמכם

⁵⁵⁶ לעיל שמות ג, יד בפסוק "כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם"

⁵⁵⁷ דהיינו שלא יקצצו בנטיעות, והכוונה בזה שלא יעבדום בפני עצמם כי אם ביחוד הכל

כיצד יתיישבו כל הפסוקים? אישו הגדולה היתה בארץ שזו המלכות שהוא קול אחד ושאר קולות היו בשמים שנאמר מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה בפרק שני דייני גזילות (כתובות ק"א ע"א) אמר רב ענן כל הקבור בארץ ישראל כאילו קבור תחת המזבח כתיב הכא מזבח אדמה וכתוב התם (דברים לב, מג) וכפר אדמתו עמו ואעפ"כ אמרו רבותינו ז"ל אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה ויש בזה סוד כי המתים בחוצה לארץ אין רוחם נכנסת למקום מנוחתם מיד מפני כחות הטומאה שבחוצה לארץ ומערבבין אותה אמנם בארץ ישראל אין בה כחות אחרות כי היא חלק יי ומיד תמצא מנוח לכף רגלה

וְאִם מִזְבֵּחוֹ אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה לִּי לֹא תִבְנֶה אֹתָהּ גִּזִּית כִּי זֶרֶבֶךְ הַנֶּפֶת עָלֶיהָ וְתִזְכָּלָהּ

כ, כב

פשטו ידוע כי החרב הוא המחריב את העולם, ועשו אשר שנאו השם כמ"ש (מלאכי א, ג) ואת עשו שנאתי יורש החרב שנאמר (בראשית כז, מ) ועל חרבך תחיה והחרב כחו גם בשמים כי במאדים ובמזלות הדם החרב יצליח ובהם תראה גבורתו לכך לא יובא בית יי וזהו הטעם שהזכירו הכתוב בפירוש אמר לא תבנה אתה גזית כי בהניפך עליהם ברזל לעשותן הנפת עליה חרבך המרצח ומרבה חללים וחללת אותם ומפני זה לא היה במשכן ברזל כי גם יתידותיו עשה נחשת ושלמה הוסיף במצוה (מל"א ו, ז) שלא נשמע כלי ברזל בבית בהבנותו דהיינו בכל הר הבית וזה יתר על משה שהצטוו רק על בניית המזבח ויש מפרשים שגם מחוץ להר הבית והאבנים נחצבו ע"י תולעת השמיד

ולפי האמת רמז הנה כי המדה הזאת המלכות הרמוזה במזבח חפצה בטובתן של ישראל ואינה מדקדקת עמהם לרוב חטאם ולכן אין לבנות אבניה גזית רק אבנים שלמות כי אבני גזית הם רמז לכחות הטומאה המקטרגין ומדקדקין לכל עון ולכל חטאת לפיכך אינן ראויין למזבח כפרה כי הם מקטרגות זהו "גדר דרכי בגזית" (איכה ג, ט) ולפיכך אבני מזבח לכפרה באין אע"פ שאין האבן מכוונת אלא מכאן רחבה ומכאן קצרה היא רצויה למזבח העולה זהו כי חרבך הנפת עליה ותחלליה והרמז לחרב נוקמת נקם ברית שזו המלכות ללא צינורות השפע שנפגמו מחמת קלקול הברית וזהו אמרו "ותחלליה" כמה דאת אמר (ויקרא יט, כט) "אל תחלל את בתך להזנותה" והבן זה אמנם בנין הבית היה באבני גזית שנאמר (מל"א ה, לא) "אבנים גדולות אבני גזית" עשויות בדקדוק ומדה ידועה ואם יש בם מקומות שאין שווין מכה בפטיש עד שישתוו והטעם כי כשאין הצנורות נמשכין אליה מעולם הרחמים תפארת אז היא חרב נוקמת נקם ברית ועל כן נקרא מקום ישיבת הסנהדרין לשכת הגזית כי אין מרחמים בדין

וְלֹא תַעֲלֶה בְּמַעֲלֹתָי אֲשֶׁר לֹא תִגָּלֶה עֲרוֹתָהּ עָלַי

כ, כג

טעם מצוה זו לפי פשטה ידוע הוא דרך כבוד של מעלה ועל דרך הקבלה יש לדעת כי המזבח רמז לשכינה⁵⁵⁸ מלכות המקבלת מן הצדיק הנקרא ברית של מעלה יסוד ובחבור ההוא ברכה ושפע בא לעולם והפוסע על גבי המזבח ומגלה ערותו עליו גורם פירוד למעלה שנאמר (משלי טז, כה) ונרגן מפריד אלון שנאמר (דברים כג, טו) ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך מוסף על זה כי הוא כמשתמש בשרביטו של מלך כי המזבח זו בחינת המלכות הנקראת אשת חיל

⁵⁵⁸ בזה תבין מ"ש (גיטין צ ע"ב) כל המגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות ולפי פשוטו דבר תימא הוא ברם כאשר מבינים שמזבח ואשה הם ספירת המלכות אתי שפיר

משפטים

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם

כא, א

אמרו רבותינו ז"ל (שמו"ר ל, יט) כל התורה כולה תלויה במשפט לכך נתנה הקב"ה אחר מתן תורה וצריכין הדיינים לידע כי הקב"ה עמהם בדין שנאמר אלהים נצב בעדת אל (תהלים פב, א) ועל כן מצוה לשמוע אליהם כי השכינה מסכמת עמהם ובמדרש תלים אלהים נצב בעדת אל הוא שאמר הכתוב כי המשפט לאלהים הוא וכן ביהושפט הוא אומר (דהי"ב יט, ו) "כי לא לאדם תשפוטו" שלא יאמרו הדיינים לעצמינו אנחנו יושבים אלא אמר הקב"ה הו' יודעין כי עמכם אני יושב שנאמר אלהים נצב בעדת אל אני י"י אוהב משפט (ישעיה סא, ח) ואם הטיתם אותי אני אטה אתכם שנאמר וקרבותי אליכם למשפט (מלאכי ג, ה)

מדרש רות (ד"ח ע"ז טו"ג) פתח ההוא סבא ואמר ויהי בימי שפוט השופטים בזמן שהקב"ה דן את העולם למי דן תחילה לאותן שהן דנין את העולם הן דנין את העולם ומי דן להם? הקב"ה וכאילו כתוב ויהי בימי שפוט ד' את השופטים מפני קלקול הדין רעב בא לעולם כל זמן שבא אינו בא אלא בעון ראשי העם כי ההוא דאמר רבי יודן מאי דכתיב (משלי יג, כג) רב אוכל ניר ראשים ויש נספה בלא משפט? "רב אוכל" כשיש סיפוק מן אוכל בעולם, "ניר ראשים" הם זורעים ואוכלים לשובע וכשאיין אוכל בעולם "יש נספה בלא משפט" יש מי שעומד בשלוח ונספה מן העולם על איזה עון על עון שמקלקלין את הדין ומעותין אותו ואי תימא אם הגדולים חוטאים בלא משפט שלא עשו משפט בעולם הקב"ה בא להרוג את העניים בשבילם? אלא העניים הם כליו של הקב"ה והם קרובים אליו וכשהרעב בא לעולם הם צועקים אליו והקב"ה שומע להם ומעייין עליהן ודן לאותן שגירמו צער זה על העניים, ונספין מן העולם קודם זמנם דאמר רבי יודן כל דייין שאינו מחמיץ את הדין כלומר דן ביושר אין מחמיצין דינו מלמעלה ומסתלק מן העולם קודם זמנו ההוא דאמר ויש נספה בלא משפט אולם יש יוצאים מהכלל יש מי שאינו דן את הדין לאמיתו ומקבל עליו שכר מאת הקב"ה ויש מי שדן את הדין לאמיתו ונתפס עליו לפני הקב"ה הדין דין אמת לאמיתו ונתפש כגון דייין שמדקדק דקדוקין לזכות לרשע דתנינא בית דין מכין ועונשין שלא מן התורה כדי לעשות סייג לתורה או מפני שהזמן גורם לו והדיין מסלק עצמו מלהענישו ומדקדק בענין הדין למצוא פתח לזכות אותו מן הדין ממש והוא דין, כשהקב"ה דן את העולם אותו הדיין נתפש עליו ומסתלק מן העולם קודם זמנו ואם לאו עליו כתיב (איוב יח, יט) לא נין לו ולא נכד בעמו, כשעצמו אינו נתפש נתפש זרעו יש מי שאינו דן את הדין לאמיתו ומקבל עליו שכר כגון אבא שראה מחבר לאשת איש ומחבקה ומנשקה אפיק לון לקולפון וקטיל לון לאו דבני הריגה נינהו אלא לעשות סייג לתורה דלא תימא דינא אפיק לי בדין תורה וסגי לי אלא דינא דלא עבד סייג לתורה אין לו סייג בעולם הזה ובעולם הבא סייג שלו נין ונכד עצור ועזוב האי בעולם הזה בעולם הבא מעבירין ממנו אותם מעשים טובים שהם סייג לעולם הבא לאדם כי הא דאמר רבי נורי עשו סייג לתורה בדיל דתירתון חיים בהאי עלמא ובעלמא דאתי

ספר הזוהר (ח"ג פ"ה ע"ב) תא חזי קב"ה שביק כורסייה דדינא בשעתא דדייני יתבי בוא וראה הקב"ה מסלק עצמו מכסא הדין בשעה שהדיינים יושבים לדון כי כשיש דין למטה אין דין למעלה והענין כי הקב"ה שה"ס התפארת לא יושב על כסאו שזו המלכות הנקראת כסא

דין הה"ד כונן למשפט כסאו זה שכתוב (תהלים ט, ח) "כונן למשפט כסאו" דמתמן אתתקן כורסיה דקב"ה שמשם נתתקן הכסא של הקב"ה ומאן אינון כורסייה? אילין אינון צדק ומשפט ומי הם הכסא שלו? אלו הם צדק (מלכות) ומשפט (תפארת) הה"ד צדק ומשפט מכון כסאך זה שכתוב (תהלים פט, טו) "צדק ומשפט מכון כסאך" צדק כסא למשפט ומשפט כסא לבינה ומאן דדאין דינא בעי למידן בכורסייה דמלכא ומי שדן דין צריך לדון בכסא המלך שהם צדק ומשפט שהם מלכות ותפארת שהם דין ורחמים ואי פליים חד מינייהו כאילו פליים בכורסייה דמלכא ואם פוגם אחד מהם כאילו פוגם בכסא המלך וכדין קב"ה אסתלק מבינייהו ולא קאים בדינייהו ואז הקב"ה מסתלק מבין הדיינים ואינו נוכח בדינם אמר עתה אקום יאמר י"י וגוי ואומר (תהלים יב, ו) "עתה תקום יאמר יי וגוי ורוחא דקודשא אמר רומה על השמים אלהים ורוח הקודש דהיינו השכינה אומרת (תהלים נז, ו) "רומה על השמים אלהים" כלומר "על השמים" זו הבינה כמ"ש (תהלים קלו, ה) לעושה השמים בתבונה, וזה הוא מ"ש שהמלך מסתלק מהם וזה מה שצועק הנביא ישעיה סה, ז) ויקו למשפט והנה משפט, צדקה והנה צדקה

כי תקנה עבד עברי שני יעבד ובשבעת יצא לו פשי זוזם

כא, ב

התחיל המשפט הראשון בעבד עברי מפני שיש בשלוח העבד בשנה שביעית סוד שמטין ויובלות ובמקומו יתבאר בגזירת האל בראשית פרשת בהר ואמרו רבותינו ז"ל (ויק"ר כט, יא) כל שביעי חשוב למעלה רקיע השביעי חביב שמים רקיע שחקים זבול מעון מכון ערבות ערבות חביב שנאמר סולו לרוכב בערבות (תהלים סח, ה) בארצות השביעי חביבה ארץ אדמה ארקא גיא נשייה חלד תבל תבל חביבה שנאמר "ישפוט תבל בצדק" (תהלים ט, ט) בדורות השביעי חשוב אדם שת אנוש קינן מהללאל ירד חנוך והוא חביב שנאמר (בראשית ה, כד) ויתהלך חנוך את האלהים בבנים השביעי חשוב אליאב אבינדב שמה יהונדב אונם שפטיה דוד השביעי והוא חשוב מכולם במלכים השביעי חביב שאול איש בושת דוד שלמה רחבעם אביה אסא והוא החביב שנאמר ויקרא אסא אל י"י אלהיו (דהי"ב יד, י) בשמיטות השביעית חביבה שנאמר (ויקרא כה, י) וקדשתם את שנת החמשים שנה בשנים השביעית חביבה שנאמר (שמות כג, יא) והשביעית תשמטנה ונטשתה בימים השביעי חשוב שנאמר (בראשית ב, ג) ויברך אלהים את יום השביעי בחדשים השביעי חביב הוי אומר (ויקרא כג, כד) בחודש השביעי

והגישו אדניו אל האלהים והגישו אל הדלת או אל המזוזה ורצע אדניו את אָזְנוֹ בַּמִּרְצֵעַ וַעֲבָדוּ לְעֻלָּם

כא, ו

ידעת מה שאמרו בו רבותינו ז"ל לפי הפשט ועוד יראה לי לומר כי אחרי שהעבד עבד שש שנים יצא מכלל שש קצוות ולא רצה לצאת לחפשי בהכנסו בשביעית אשר שם עבד חפשי מאדוניו צוה הכתוב שיגישו אדוניו בפתח היכל שביעי ולא יכנס בפנים רק תרצע אזנו העשויה כדמות אל"ף בפתח הנזכר והבן

ואמה העבריה יוצאה בסימנים מפני שניתן לה זוג קודם יצירה ובבא עת נשואיה יוצאה מרשות אדוניה לבן זוגה כי מיי"י יצא הדבר שנאמר מיי"י אשה לאיש וטעם ועבדו לעולם ידעת מה שפירשו רבותינו ז"ל לעולמו של יובל וכתב הרב ז"ל והמשכיל יבין כי לעולם כפשוטו כי העובד עד היובל עבד כל ימי עולם ולשון מכילתא רבי אומר בא וראה שאין עולם אלא חמשים שנה שנאמר ועבדו לעולם עד היובל וזהו והיה לך עבד עולם לחפשי בגימטריא לחמשים

וַגָּב אִישׁ וּמָכְרוּ וַנִּמְצָא בְיָדוֹ מוֹת יוֹמֶת

כא, טז

אפשר שהזכיר שתי מיתות רמז למותא תנינא וכבר רמזתי ענין העשרה הידועים וכן כי ביום אכלך ממנו מות תמות אפשר שהזכיר ב מיתות רמז למותא תניינא דוגמא לדבר אמרו רבותינו ז"ל הכרת תכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא וצריך אני לעוררך בסוד ארבע מיתות בית דין סקילה שריפה הרג וחנק אף כי לפי הפשט כל אחת מהן כבדה מחברתה והכתוב בירר לכל חטא מיתה הראויה לו מ"מ דע כי מיתת האדם היא על יד מלאך המות המקבל כחו ממדת הדין המשתנית לכמה דינין חלוקים הריגת הסייף מורה לחרב נוקמת נקם ברית העליון מיתת חנק כי המרה את פי י"י הרומזת למדת הדין הסקילה באבנים מורה לאבן פינתה כי קעקע אותה מן הבנין השריפה מורה בי פגעה בו אשו הגדולה שאמר הכתוב ואת האש הגדולה הזאת

עֵין תַּזוּת עֵין שֵׁן תַּזוּת שֵׁן יָד תַּזוּת יָד רָגֶל תַּזוּת רָגֶל

כא, כז

כבר ידעת כי זה הפסוק אמרו רבותינו ז"ל שאינו כפשוטו אלא לממון גם פסוק (ויקרא כד, כ) "כאשר יתן מוס באדם כן ינתן בו", הכוונה בו לממון דבר הניתן מיד ליד וכן (דברים כה, יב) "וקצותה את כפה" וכן (שמות כא, כט) "בעליו יומת" ואולי תשאל אחרי שאין הכוונה בו ככתבו למה נכתב כך? לתת מקום למינים לרדות! והתשובה היא מה שאמרו רז"ל (במדב"ד יג, טו) שבעים פנים לתורה ופירוש המצוה כפי פשוטה ניתן בתורה שבעל פה (ב"ק פג' ע"ב) ואחריה נלך אמנם בא לשון הפסוק בענין אחר שיובנו בו הפנים האחרים שלא היו מובנים בלתי הלשון ההוא דוגמא לדבר באומרו "עין תחת עין" האמת הוא כפי הקבלה כי החובל בחבירו חייב בחמשה דברים אמנם נכתב כך לסוד גדול מאוד, כי כבר רמזתי⁵⁵⁹ כי צורת האדם כולה באיבריו ותבניתו נעשית על צורת האדם העליון והנה בהיות איברי האדם על כוונת הבריאה יהיו איבריו דוגמת כסא לאיברים העליונים ומוסיף בהם כח והמשכה מאפיסת האין, ובהפך הפך זהו סוד "כאשר יתן מוס באדם" הידוע שזו התפארת הנקראת אדם כן ינתן כי פגם בעליונים והבן זה מאוד

גם רבינו סעדיה גאון ז"ל כתב בספר האמונות אילו דברה תורה כל ענינה בלשון כוללת ובכוונה אחת לא יכלנו לדעת כל סתרי החכמה והבינה שהתורה כוונה בחכמה, אף על פי שלא פירשה, כי דברי תורה יש להם פנימי וחיצון גלוי ונסתר שנאמר (תהלים סב, יב) אחת דבר אלהים וגו'

וְכִי יִפְתָּזוּ אִישׁ בֹּר אוֹ כִי יִכְרֶה אִישׁ בֶּר וְלֹא יִכְסֹּנוּ וְנִפְלָ שְׁמֹה עוֹר אוֹ זִבְמוֹר

כא, לג

ספר הזוהר (נשא קכ"ב ע"א) **רבי יצחק ורבי יהודה הוו אזלי מאושא ללוד** רבי יצחק ורבי יהודה היו הולכים מאושא ללוד **אמר רבי יהודה נימא מילין דאורייתא וניזיל** אמר רבי יהודה נאמר דברי תורה ונלך **פתח רבי יצחק ואמר כי יפתח איש בור וְאו' מה כתיב בתריה בעל הבור ישלם** מה כתוב אחרי פסוק זה "בעל הבור ישלם" **ומה על דא כך, מאן זריס לאבאשא עלמא בחובוי על אחת כמה וכמה** ומה על זה כך, מי שגרם להרע לעולם

⁵⁵⁹ לעיל (בראשית א, כו) הביא זוהר שתואר אדם הוא על הרוחני שבו ולא על הגשמי על הגשמי נאמר (שמות ל, לב) "בשר אדם"

בחטאיו על אחת כמה וכמה **אלא תוהנא אע"ל דאבאיש עלמא, אמאי אית ליה תשובה** אלא תמה אני אף על פי שהרע לעולם, כיצד מועילה לו תשובה? והוא מסביר את שאלתו **דהא כתיב איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וכתוב והתודו והשיב** שהרי כתוב "איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם" וכתוב "והתודו על חטאתם והשיב", לא ברור כיצד תשובה מתקנת מה שקלקל **אלא ודאי דא מהניא להו בלין דעבד תשובה כביכול עבדי ליה ממש** אלא ודאי זה מועיל לו, כיון שעשה תשובה הוא פועל בבינה כמ"ש (ישעיה ו, י) ולבבו יבין ושב (הנה לך ראיה שהתשובה פועלת בבינה) וכביכול הוא עושה את הבינה ממש וזו היא "תשובה" דהיינו תשוב ה' (אחרונה שבשם שזו השכינה) אל ר' (תפארת, הקב"ה) **דהווא מאן דפליס לעילא אתקין ליה לתתא** כי מה שפגם למעלה תקן אותו למטה **ובמה? בתשובה ותשובה אתקין כולה אתקין לעילא אתקין לתתא אתקין לרמיה אתקין לכל עלמא** ותשובה מתקנת הכל, מתקנת למעלה ומתקנת למטה ומתקנת את עצמו ומתקנת לכל העולם, וכבר רמזתי זה⁵⁶⁰

מכשפה לא תזויה כל ע"כ עם בהמה מות ימות זבון לאלהים יזרם בלתי ליהוה לברו

כב, יז-יט

כבר ביארנו⁵⁶¹ כי כשפים ומעשה שדים נשפיעין מרוח הטומאה, ואף כי ענייני הכשוף קצתם נעשים בעירוב היסודות והרכבתם כמו שאמרו רז"ל (שבת סא) קמיע של עיקרין, מכל מקום יש נעשים בדיבור לבד כי יש כח בדברי האדם כמו שרמזתי⁵⁶² בסוד התפלה

מדרש רות (זו"ח צט ע"ב) **אשר מעולם אנשי השם מאי אנשי השם? דאילין נפילין אוליפו בעלמא שם בכל מלה ומלה לאשלמא חרשיהו** (בראשית ו, ד) "אשר מעולם אנשי השם" מה פירושו "אנשי השם"? אלה הם הנפילים שלימדו שם בכל דבר ודבר שבועולם כדי לפעול בו את כשפיהם **רבי עזריא שאיל לרבי יוסי איש כפר אונן "מאי טעמא חרשין אינון בנשייא ולא בלברייא, דכתיב "מכשפה לא תחיה" ולא כתיב מכשף רבי עזריה** שאל את רבי יוסי איש כפר אונן מהו הטעם שהכישופים שכיחים בנשים ולא בגברים, שהרי כתוב "מכשפה לא תחיה" ולא כתוב מכשף **אמר ליה, כתיב "לא תאנה אליך רעה" ענה לו כתוב (תהלים צא, י) "לא תאונה אליך רעה" דא סיטרא דנוקבא ודאי רעה זו לשון נקבה וזה צד הנקבה ודאי ובלע לא יקרב באהלך דא הוא דכורא והמשך הפסוק "ונגע לא יקרב באהלך" נגע זה הוא לשון זכר ומן נוקבא כל זיינין חרשין וכל עומקין בישינ אתיין לעלמא ומן הנוקבא הם כל מיני כשפים וכל העומקים הרעים הבאים לעולם הה"ד ומוצא אני מר ממות האשה ולי זה שכתוב (קהלת ז, כו) "ומצא אני מר ממות את האשה" וגו' **אסורים ידיה ומסיים שם הפסוק "אסורים ידיה" רבי ינאי ורבי יוסי, חד אמר כל הנו"ע באשה או המקבל מידה לידו לא ינקה מדינה של ייהנם** רבי ינאי ורבי יוסי אחד אמר כל הנוגע באשה או מקבל מידה לידו לא ינקה מדינה של גיהנם **שנאמר יד ליד לא ינקה רע שנאמר (משלי יא, כא) "יד ליד לא ינקה רע"**⁵⁶³ **ההוא דכתיב אסורים ידיה ודאי זה הוא שכתוב (קהלת ז, כו) "אסורים ידיה" ודאי וחד אמר מן הנקבות באות כל מיני נחש וכשוף וכל הרהורים רעים ואלמלא שאסורים ידיה ולא שבקין היו הו"ל ומהמיתין בני העולם בכל עת ובכל זמן ואחד אמר מן הנקבות באים כל מיני נחש וכישוף וכל****

⁵⁶⁰ לקמן במדבר ה, ז "והתודו את חטאתם"

⁵⁶¹ לעיל בראשית ו, ד "המה הגיבורים אשר מעולם אנשי השם"

⁵⁶² לעיל (שמות טו, א) אז ישיר משה בזוהר כי עוף השמים יוליך את הקול, דבעינן קול דווקא

⁵⁶³ וכן הוא בברכות סא ע"א, עירובין יח ע"ב, סוטה ד ע"ב וראה בזה רמז: יד ליד, אם נכפיל יד פעמים יד נקבל 196 כמנין "לא ינקה"

ההרהורים הרעים ואלמלא שאסורים ידיה ולא היו מונעים אותה היו הורגות וממיתות בני העולם בכל עת ובכל זמן ולא אתתקפת נוקבא אלא בחילא דדכורא והנקבה, דהיינו לילי, אינה מתחזקת אלא בכח הזכר שהוא הס"מ (רמ"ק) דכיון דהיא שראת בעומקא דיליה ידעת לאומאה לבר נש דיליה לאשלומי רעותא כיון שהיא שורה בעומק שלו, יודעת ממנו להשביע את האדם שימלא רצונה ובמה? ובמה היא משביעה אותו בשם במילין עמיקין בשמא מסאבו בשם, בדברים עמוקים של שם הטומאה ועל דא עובדא בה תליא ומילין בדכורא ותרווייהו מן נוקבא מתערי ועל כן המעשים תלויים בנקבה והדיבורים בזכר, ושניהם מתעוררים מן הנקבה ובלין כך כל זיינן חרשין משתכחין בנוקבי ולא בדכורי ומשום זה כל מיני הכשפים נמצאים בנקבה ולא בזכר תנן העובר בין שתי נשים אם נדות הן נכפה למדנו העובר בין שתי נשים אם הן בנדותן נעשה חולה ואם אינן נדות עין הרע שולט בו בלופו או בממונו ואם אינן נדות עין הרע שולט בו כי הא דרבי יוחנן בר שמלאי כמו זה דרבי יוחנן בר שמלאי זמנא חדא הוה בדרך קסרין עבר בין תרין נוקבי ממה דאיסתכלו ביה איסתכן מיד בלופיה ובממוניה שפעם אחת היה בדרך קסרין עבר בין שתי נשים מזה שהסתכלו בו נסתכן מיד בגופו ובממונו מאי טעמא? מהו הטעם בלין דהווא רוח בישא שראת עילווי ויכיל לנזקא משום שרוח רעה שורה עליהן ויכול להזיק מאי תקנתיה לימא הכי זי"ל דומ"י דומ"י אעדי וקטור דקטור לא לך ולא לי מהי תקנתו? שיאמר כך, לכי לכי דומי דומי הסירי קשר הקשר לא לך ולא לי לבתר יתחיל באל ומסיים באל ואחר כך יתחיל ויאמר פסוק הפותח במילה "אל" ויסיים במילה "אל" יתחיל באל דכתיב אל מוציאם ממצרים יתחיל באל שכתוב (במדבר כג, כב) "אל מוציאם ממצרים" ויסיים באל כי לא נחש ביעקב ויסיים באל "כי לא נחש ביעקב מה פעל אל" ויזיל ליה ולא ישלח אבתריה וילך לו ולא יביט לאחוריו סיפור רב הונא הוה סליק מבבל רב הונא היה עולה מבבל לארץ ישראל וכד סליק להתם איערע בחד כפר חמא ההיא איתתא דהוה אתיא אבתריה וכשעלה לשם פגש בכפר אחד את אותה אשה שהיתה באה אחריו ארימת מיין אכתפוי ונטילת עפרא מהלוי וזרקה מים על כתפיו ולקחה עפר מתחת רגליו כדי לכשף אותו אהדר רישיה ואמר לה עביד וטול ברתי דהא כלא כלום בלאי אבל וזר אני עליך בלבילא דעתך החזיר ראשו ואמר לה עשי וקחי בתי שזה כלום לגבי, אבל גוזר אני עליך שתתבלבל דעתך לבתר אמר לה לא בלויני אלא בלין דלא תקטול בני אנשא אחראין אחר כך אמר לה לא בשבילי גזרתי עליך אלא כדי שלא תהרגי בני אדם אחרים וכך הוה אתבלבל דעתה ולא ידעה מידי ומייתא וכן היה שנתבלבלה דעתה ולא ידעה כלום ומתה ועל דא כתיב לא תאונה אליך רעה ולי ועל זה כתוב "לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהליך" תני רבי חייא טוב לפני האלהים ימלט ממנה למד רבי חייא (קהלת ז, כו) "טוב לפני האלהים ימלט ממנה" ממאן ממי מההיא אתתא דכתיב בה אשר היא מצודים וחרמים מאותה אשה שכתוב בה "אשר היא מצודים וחרמים" בא וראה בזמן שהרעב בעיר לא יראה אדם עצמו ולא יתהלך יחיד מפני שמלאך המות נמצא שם ויש לו רשות לחבל ועל דא כתיב (בראשית מב, א) ויאמר יעקב לבניו למה תתראו כיוצא בו בזמן שהדבר בעיר יסור אדם עצמו ולא יתראה בשוק כיון שניתן לו רשות מי שפלוץ בו ניזוק ואיהו ממחייב בנפשיה בא וראה עשר שנים היתה נעמי בשדה מואב ומפני מה נענשו מחלון וכליון מפני שלקחו נשים מואביות אין לך נשים מתעסקות בנחש ובנשוף כבנות מואב מאי כתיב (במדבר כה, ג) ויצמד ישראל לבעל פעור כיון דאכלו בחרשייהו מיד הווי סדין לטעוותהון כיון שאכלו בכשפיהן מיד היו משתחווים לאלהיהן ויצמד רבי חייא אמר כהני צמידים תכשיטין הכי הווי מתחברן לבעל פעור "ויצמד" רבי חייא אמר צמידים האלו התכשיטים, כך היו מתחברים בבעל פעור בחרשיהון דנשיא מנלן ושואל מאין שישראל עבדו לבעל פעור מפני הכישוף של הנשים? דכתיב הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם ומסביר ממה שכתוב "הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם" בעצת

בלעם לא כתיב אלא בדבר בעצת בלעם לא נאמר אלא בדבר בלעם **אוליף לון מלה בפומא** שבלעם למד את אותן הנשים דברים בפה **דהא חרשין וקסמין לא הוו בעלמא כוותייהו** כי מכשפים וקוסמים לא היו בעולם כמוהן **אבל מילין בפומייהו לאשלמא חרשייהו לא ידעי** אבל הדברים שבפה להשלים הכשפים לא היו יודעות **ועל דא בדבר בלעם עבדו ואשלימו חרשייהו ויכילי להו** ועל כן בדבר בלעם שלימד אותן עשו והשלימו כשפיהם ויכלו להם

הנך רואה כוונתם כי על כן אמר "מכשפה" רמז לעיקר קבלתה שזו לילי' הנוק' של הס"מ ועל כן מזכירים בקמיעות שם האם ולא שם האב ובפרק במה אשה (שבת סו ע"ב) אמר אביי אמרה לי אם כל קמיעי בשמא דאמא וכל קטרי בשמאלא ועל כן רוב המתעסקים בענינים אלו פגומין כענין הנאמר בנביאי הבעל ויתגודדו כמשפטם (מל"א יח, כח) הבן אומרו כמשפטם ולא כמנהגם⁵⁶⁴

ספר הזוהר (פקודי דל"ז ע"א) **תא חזי אית מאן דעביד חרשין ולא אצלח בידוי דהא לעובדין אילין** **בר מתקנא אצטריך** בא וראה, יש מי שעושה כשפים ואינו מצליח מפני שלכישוף צריך איש מתאים **תא חזי מבלעם דאיהו הוה מתקנא לאינון חרשי דיליה לאצלחא בידוי** בא וראה מבלעם היה מתאים לכישוף והצליח בכך **לין דכתיב ונאם ה'בר שתום העין** זאת מפני שאמר על עצמו (במדבר כד, טו) "ונאם הגבר שתום העין" **דחד עינא סתים תדיר** שאחת מעיניו היתה סתומה תמיד **וחיזו דעיניו לא הוה באורח מישור מומא הוה ביה בעינא** ומראה עינו לא היה בדרך ישר (מה שנקרא היום פוזל), מום היה לו בעינו **כתיב ושלח ביד איש עתי המדברה** כתוב בשעיר המשתלח (ויקרא טז, כא) "ושלח ביד איש עתי המדברה" **זמין בכולא חיזו דעיניו דלא איתכשר** שהאיש יהיה מזומן לגמרי שמראה עינו לא יהיה בדרך הישר, כלומר לתפקיד של איש עתי לקחו אדם בעל מום **אבל רוחא דקדשא מאן דאישתמש בהדיה מה כתיב כל איש אשר בו מום לא יקרב** אבל רוח הקדש, דהיינו השכינה, הכהנים הם שלוחי דרחמנא (יומא יט ע"א), על העובדים במקדש מה נאמר (ויקרא כא, יח) "כל איש אשר בו מום לא יקרב"

זהו מאמרם בשבת (סא ע"ב) **"מזליה דהאי גברא מקבל כתבא, מזליה דהאי גברא לא מקבל כתבא"** והבן זה ועל כן רוב עניינים אלו של כישוף נעשין בלילה כי יניקתם מן הגבורות ובעיגולים של בני אדם ובגחלים לוחשות והקטרות כידוע לבעלי הנגרומנציאה זו חכמת הכישוף⁵⁶⁵ ולזה נסמך פסוק זה לפסוק (שמות כב, יח) **"כל שוכב עם בהמה מות יומת"** והבן זה מאוד מוסף על זה אף לפי הפשט רמז לנו ענין גדול באיסור רביעות בהמה שהכניס הברית בכחות הטומאה הנקראת בהמה ומשנה סדרי בראשית

ויש מחכמי הקבלה שאמרו בסוד (ויקרא כ, טו) **"ואת הבהמה תהרוגו"**, כי היא היתה ראויה לכך בעוברה על אחת מן העריות וזהו שכתוב בעריות **"ונכרתה מעמיה"** כי אין לה הכירא יותר בעמיה רק בבהמה לפיכך (ויקרא כ, טו) **"ואת הבהמה תהרוגו"** כי כל דרכיו משפט ועוד אמרו בעונש הבא על הבהמה כי סופו להתגלגל לעטלף⁵⁶⁶ כי נתעטף בעבירות ועטלף לשון עיטוף ודוקא כשלא עשה תשובה, ואם קבלה נקבל כלומר הרב לא מסכים לדעה זו ושמא כי בזה נחלקו רבותינו ז"ל במנחות (מג ע"ב) אם יש לברך שלא

⁵⁶⁴ לקמן ויקרא יט, כח בפסוק "ושרט לנפש" מסביר הרב כי עבדו לגבורה בקציצה, כלומר שהפרידו את המלכות מהתפארת ואולי זה הרמז "כמשפטם" כי ידוע שמשפט זה התפארת

⁵⁶⁵ הרמב"ן (שמות כ, ג) מזכיר עבודה זו בשם "נגרמונציאה" אומרים שזו מילה מרכבת משתי מילים: ניגרו מאנסיאה והפירוש ניגרו כמו כל דבר הניגר כגון דם ומים ומילת מאנציאה זו עבודת הכישוף

⁵⁶⁶ כאן מתאים הסיפור שרבים ראו בעיניהם בימי חמישי בשעה עשר בלילה לערך היה מתחיל שיעור בהלכה בבית כנסת "משכן שמעון" מפי אדמו"ר הרב מרדכי אליהו זצוק"ל פעם אחר פעם כשהרב היה פותח את השיעור היה מתגנב לו חתול ונכנס לבית המדרש והיה עולה על אחד הכסאות ומקשיב בעיון רב לשיעור כשהתלמידים בקשו לגרש את החתול ביקש הרב להניח לו

עשני בהמה⁵⁶⁷ והבן זה גם נסמך לו (שמות כב, יט) "זובח לאלהים יחרס" בעבור שהזובחים למלאכיו יחשבו לעשות רצונו שיהיו להם אמצעים להפיק רצון ממנו יתעלה על כן אמר (שם) "בלתי ליי לבדו" או אפשר שירמוז על ההקטרות הנזכרות וזהו "יחרס" והבן זה נרמז בפסוק זה כי כוונת שחיתת הקרבנות היא לתפארת ישראל ספירת התפארת בחבור הכל כל הספירות שנאמר (ויקרא יט, ה) "לרצונכם תזבחוהו" וידעת פירוש רצון לו ולמדת הדין⁵⁶⁸ והבן זה ויש עוד מפרשים כי אזהרת "זובח לאלהים יחרס" היא שלא יעבוד למדת הדין לבדה ע"י קציצה זהו אמרו "בלתי ליי לבדו"

אם זֶבֶל תִּזְבֹּחַ שְׁלֵמֹת רֵעֶךָ עַד בֹּא הַשָּׁמֶשׁ תִּשְׁיָבֶנּוּ לוֹ

כב, כה

פשטו ידוע וטעם "בא השמש" היינו השקיעה ואז מתחיל הלילה ומידת הדין גוברת כי אז ממשלת מדת הדין קשה ולא תפגע בו ויש עוד לרבותינו ז"ל בפסוק זה ענין נכבד רומז לסוד העיבור ואמרו שזה הפסוק מדבר על נשמת האדם זו השמלה שצריך להפקידה בכל לילה להקב"ה הנקרא יָע כמו שנאמר בידך אפקיד רוחי (תהלים לא, ו) ורמזו⁵⁶⁹ ב"לא תחבול בגד אלמנה" על "לא תקום פעמים צרה" (נחום א, ט) והבן זה כלומר אם אתה כבר מגולגל פעם אחת (והבגד שלך הוא בגד אלמנה, כלומר הנשמה שלך השאירה כבר גוף אחד בקבר) תן דעתך שלא תתגלגל פעם נוספת כדי שלא תקום פעמיים צרה (הלבוש)

329

כֵּן תַעֲשֶׂה לְשִׁרְךָ לְצֹאנֶךָ שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם אָמוּ הַשְּׁבִימִנִי תִתְּנוּ לִי

כב, כט

כבר ביארתי כי הטעם הוא שתעבור עליו השבת⁵⁷⁰ כי אין שבעה בלא שבת

וְאִנִּישִׁי קֹדֶשׁ תִּהְיֶינּוּ לִי וּבִשָּׂר בְּשָׂדֶה טֶרְפָּה לֹא תֹאכְלוּ לְכָלֵךְ תִּשְׁלַכְוּ אוֹתוֹ

כב, ל

כי דבקות ישראל הוא במקום הקודש כמה דאת אמר (דברים לב, ט) כי חלק יי עמו ובשר בשדה טרפה הנזכר הוא שדה של תפוחים דהיינו מלכות ואחרי שנטרפה ע"י חיות היער הרומוזות לקלי' בשדה הנזכר אין ראוי לישראל לאכלה, רק ליתן אותה לכלב הידוע הס"מ שהלקהו ויתגרה בו ויכשכש לו בזנבו דהיינו יהפוך מקטיגור לסניגור ועולתה קפצה פיה ולא יקטרג עליו כי קבל חלקו, וזה הוא ולא יחרץ כלב לשונו וזהו טעם (דברים יז, כא) "או מכור לנכרי" כי משם כחו ומכאן תבין טעם כיבוס בגדי האוכל נבלה וטריפה שנאמר (ויקרא יז, טז) "וכל נפש אשר תאכל נבלה וטרפה וכבס בגדיו"

⁵⁶⁷ בגמרא נחלקו אם לברך שלא עשני בור לפי זה היה ראוי לברך שלא עשני בהמה כלומר שלא אבא בגלגול בהמה עיין בספר אהבת חיים לרב החסיד חכם מנשה פרשת לך לך דף מז

⁵⁶⁸ דהיינו שהקרבו יהיה לו לתפארת ולמדת הדין זו המלכות והרמז "תזבחוהו" תזבחו את הקרבן ותייחדו אותו וזה שבשם כי החוטא מפריד בין ו' ל' כגון הבא על הערוה הוא מכניס "רע" בין ו' ל' לה'

⁵⁶⁹ איתא בזהר חדש רות "וְכִתִּיב אִם חָבֵל תִּחְבֹּל שְׁלֵמֹת רֵעֶךָ, אִם חָבֵלֶךָ מַעֲשִׂיךָ, וְלִכְלֹכֶת נִשְׁמֹתֶךָ, שֶׁהוּא מְאֹר לְבוּשׁוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא רֵעֶךָ וְרַע אֲבִיךָ עַד בֹּא הַשָּׁמֶשׁ, כְּשֶׁיִּגְיַע זְמַנְךָ לְהַפְטֹר מִהָעוֹלָם, תִּשְׁיָבֶנּוּ לוֹ דְּכִתִּיב, (קהלת יב) וְהָרוּחַ תִּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נָתַןָה תְּנָה לוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְּנָה לְךָ אִם חָבֵל תִּחְבֹּל אִם חָבֵל אָדָם מַעֲשִׂי, לְאַחַר כֵּן כְּשֶׁהִגִּיעַ שְׁעָתוֹ, מְרֹב חֻבּוֹתָיו לְקוֹנוֹ, חוֹבֵל אֶת שְׁלוֹ, וְנוֹטֵל נִשְׁמָתוֹ לְפִיכָךְ כְּתִיב, לֹא תִחְבֹּל בְּגֵד אֱלֻמָּנָה מֵאֵי טַעֲמָא, הוֹאִיל וּמִשְׁכֻּנָתוֹ בְּיָדוֹ שֶׁל מְקוֹם, אֵין צָרִיךְ לְמַשְׁכֵּן אוֹתָהּ פַּעַם אַחֲרֵת דְּכִתִּיב, (נחום א, ט) לֹא תִקוּם פְּעָמִים צָרָה כָּל הַנְּפֻשׁוֹת בְּיָדוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אִם זָכוּ, נִכְנָסוֹת בְּמַחֲצֵתוֹ שֶׁל הַצַּדִּיקִים בְּפָנָיו עֲדוֹן לֹא זָכוּ, נִכְנָסוּ בְּגִיהֶנֶם

⁵⁷⁰ לעיל פרשת לך לך הביא ויק"ר שאמר המלך לא יראו פני אא"כ ראו פני מטרונא תחילה

ויש מחכמי הקבלה האחרונים מפרשים סוד הנבלה והטרפה לסוד העיבור והרמז "אל תתן לחיית נפש תוריד" (תהלים עד, יט) תוריד אלו יונים, ומבקש דהע"ה שלא יתגלגל בתורים וכתוב "הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי" (תהלים כב, כא) דהיינו שלא יתגלגל בכלב ועל כן אסור לשחוט בסכין שיש בו פגימה שלא לצערה, ואם נטרפה רמז כי באותו אבר חטא ועדיין לא נצרפה לגמרי ואמרו כי עונש האוכל נבילות להכעיס ולא שב רמוז בזה הפסוק "לכלב תשליכון אותו" דהיינו שיתגלגל בכלב וימשיך לאכול נבילות וטריפות ואם קבלה נקבל כלומר לרב קשה לקבל דיעה זו וכבר ידעת כי ע' מיני טרפיות הן שמנו רבותינו זכרונם לברכה במסכת חולין והרמז בזה לז"ת גם ידעת כי ענפים יש באילן העליון⁵⁷¹ וכשנטרפה באחת מהן אסורה באכילה והבן זה

וַיֵּשֶׁעַ שְׁנַיִם תֹּרְעֵי אֶת אֶרְצָה וְאֶסְפֹּתָ אֶת תְּבוּאָתָהּ וְהִשְׁבִּיעַתָּ תִּשְׁמִטָּנָה וְנִטְשֶׁתָּהּ וְאָכְלוּ אֲבֵינֵי עַמָּךְ וַיִּתְּרֵם תֹּאכְלוּ זֵית הַשִּׁדְדָה כִּן תַּעֲשֶׂה לְכַרְמֶךָ לְאִיתָךְ

כג, י-יא

ענין זה יתבאר בסוד השמיטה בגזירת האל⁵⁷² ועוד נרמז בפסוק זה סוד אומר שתהיה הארץ העליונה המלכות זרועה וכלולה משש קצוות שהם חג"ת נהי"ם הנקראים שנים שנאמר "בקרב שנים חייהו"⁵⁷³ (חבקוק ג, ב) מכאן מוכיח הרב ש"שנים" אלו ספירות וכשתהיה זרועה מכולן אז תאסוף תבואתה, כמה דאת אמר "ואתה"⁵⁷⁴ מחיה את כלם" (נחמיה ט, ו) אמנם "והשביעית תשמטנה ונטשתה" כי יהיה הפסק הנשמות וזה סוד גדול

לֹא תִבְזֹז עַל זִמְזִין דָּם וְבִזְזִי וְלֹא יִלְכִין זִזְלָב זִזְגִי עַד בִּקְרָה

כג, יח

אמרו זכרונם לברכה (פסחים ה"א מכילתא בא, ח) לא תשחט את הפסח ועדיין החמץ קיים וסוד הענין הזה הוא שלא להראות בפעולותינו לתת כל הכח למדת הדין מלכות שהיא חמוצה בלתי כח השם הגדול יתעלה תפארת כי כפי פעולות הנעשין למטה כך נעשין למעלה⁵⁷⁵

רִאשִׁית בְּכוּרֵי אֲדָמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ (כג, יט)

סוד הבכורים הוא לכנסת ישראל מלכות הנקראת ראשית הספירות ממטה למעלה וזו מצווה התלויה בארץ ובמקומו יתבאר בגזירת האל

לֹא תִבְשֹׁל גְּדִי בַזִּזְלָב אִמּוֹ

⁵⁷¹ כתב בספר הפליאה - ד"ה ושאלו מתיבתא דרקיע למה התחילה - "מכאן יש לנו ללמוד שאפילו למד ספרא וספרי ותוספתא וכולהו תלמודא לא יקרא חכם כי מה תועלת לו בכל אלה אם לא ישתדל לדעת עקרו ויסודם שכל דבריהם סודות נסתרים וגם בחולין ארז"ל אם הורה בה חכם מה חכם הוא זה אם לא ידע עיקר עניני השחיטה וענין ע' טרפות מאין להם המכה ולמה הסרכות משונות יש סרכא כשירה ויש סרכא טריפה נשחטה ונטרפה למה נזמנה ומה טיבה ומה עניינה מלתא דלא רמיה עליה ולא ידע איך יוכל להורות

⁵⁷² התחלת פרשת בהר

⁵⁷³ עיין בבהיר (אותיות עב, עז) שהובא ריש פרשת שמות

⁵⁷⁴ עיין בראשית (ד, ז) בפסוק "ואתה תמשול בו" שכתב שם הרב שמילת ואתה תרמוז לשכינה

⁵⁷⁵ עיין לעיל פרשת בא (יב, טו) "שבעת ימים מצות תאכלו" שהמצה תרמוז למדת הרחמים הנה המצה נעשית מים וקמח ללא מלח (מלכות) ומים הם חסד וקמח גימ' נצח שהם קו ימין שבתפארת ולכן הרמז בה לרחמים ברור

כג, יט

לפי הפשט הוא מפני האכזריות שיחלוב אדם הבהמה ויבשל בו היוצא ממנה אך זה הטעם אינו מספיק לטעם איסור בשר בחלב כי מדוע יאסר הבישול בחלב אחרת? ושמה כי טעמו הוא כסוד הכלאים שהרב מסביר שמילת כלאיים מלשון ויכלא הגשם דהיינו שהחלב והבשר מסמלים כחות מסוימים והבישול והעירוב שלהם כולא כחם

ויש עוד מפרשים כי הבשר והחלב רומזים לזרועות עולם החלב בצבעו הלבן חסד והבשר נוטה לאדום גבורה וכבר ידעת פירוש "בשר" מפסוק "קץ כל בשר" שהוא הס"מ האחוז במלכות כשהיא ללא בעלה וזה הוא והוא הבור ריק ממים ללא השפעת העליון ומלא נחשים ועקרבים כחות הקלי' והדין הקשה וידעת כי אף השם חרה בעם בעוד הבשר בין שיניהם ולכן אין ראוי לערבו בבאר מים חיים שהחלב והדבש יוצאים משם באשר יי שם כי אין להכניס כח הטומאה בהיכל הקודש וידעת ענין החלב מפסוק ובלא מחיר יין וחלב⁵⁷⁶ (ישעיה נה, א) ופסוק שתיתי ייני עם חלבי (שיה"ש ה, א) והבן זה

ומצאתי בדברי רבותינו זכרונם לברכה⁵⁷⁷ כשאמר לו הקב"ה למשה לא תבשל גדי וגוי' ופירש לו בשר בחלב אמר משה תן לי רשות לכתוב בשר בחלב אמר לו כתוב לך את הדברים ומעתה אל יקשה בעיניך למה בא הפסוק בלשון זה ולא אמר בפירוש בשר בחלב כי כבר העידותיך בזה בסוד עין תחת עין⁵⁷⁸ וסוד הענין נרמז בלשון הכתוב שלא היינו למדין אם נכתב בפירוש בשר בחלב כי ידעת סוד הגדי מסוד השעיר המשתלח שזה חלק הס"מ וכנסת ישראל נקראת אם⁵⁷⁹ והנה הזהיר שלא לבשל הגדי הנזכר בהיכלי קודש כאשר רמזנו ולפיכך נסמכה אזהרה זו לפרשת רגלים כדי שלא יקטרג לעולם על ישראל כי ישראל ברגלים באים לראות את פני האדון

הִנֵּה אֲנִי שֵׁלֹז מִלֶּאֱךָ לְפָנֶיךָ לְשִׁמְרָךָ בְּדֶרֶךְ וְלִהְיֶיךָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִכֵּנִי הַשִּׁמְר מִפָּנָיו וְשִׁמְעֵ בְקוֹלִי אֵל תֹּמַר בּוֹ כִּי לֹא יֵשֶׁא לְפָשְׁעֶכֶם כִּי שְׁמִי בְּקֶרְבָּם כִּי אִם יִשְׁמָעוּ תִּשְׁמָעֵ בְקוֹלִי וְעֵשִׂיתָ כָּל אֲשֶׁר אֲדַבֵּר וְאִיִּבְתִּי אֶת אִיִּבֶיךָ וְצִרְתִּי אֶת צִרְרֶיךָ כִּי יֵלֶךְ מִלֶּאֱכִי לְפָנֶיךָ וְהִבֵּי־אֶךָ אֶל הָאֲמֹרִי וְהִזְזִיתִי וְהִפְרֹזִי וְהִכְנַעְנִי הַזֹּזִי וְהִיבֹסִי וְהִכְזֹזְדִּיתִי

כג, כ-כג

אמרו ז"ל (שמו"ר לב, ט) אמר לו הקב"ה למשה מי ששמר את האבות ישמור את הבנים וכן אתה מוצא באברהם שברך את יצחק (בראשית כד, ז) הוא ישלח מלאכו לפניך ביעקב כתיב (בראשית מח, טז) המלאך הגואל אמר הוא גאלני מיד עשו הוא הצילני מיד לבן הוא זנני ופרנסני בשני רעבון אמר הקב"ה מי ששמר את האבות ישמור את הבנים שנאמר הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך ועוד אמרו רז"ל (שמו"ר לב, ט) בפירוש אמר להם הקב"ה הזהירו בשליח שאינו חוזר בשליחותו מדת הדין הוא אל תמר בו

⁵⁷⁶ הוסבר בבחיר קלו- קלו שהובא בבראשית ג, ו ותקח מפריו וכו' יין זו המלכות וחלב תפארת והם דמות (כלומר מתייחסים זה לזה כמו) חסד וגבורה

⁵⁷⁷ טרחתי למצוא את המדרש ולא מצאתי כולם מביאים את דברי ה"שפתי כהן" שהעתיק לשון הרקאנטי ובספר "תורה שלמה" להרב כשר מעלה השערה שמדרש זה יצא ממדרש הבא: (ילקוט שמעוני דברים - פרק יד - רמז תתצב) אמר רבי יצחק בשלשה מקומות כתיב לא תבשל גדי, אחד לענינו, ואחד לענין מעשרות, ואחד לענין תורה לענינו מה כתיב ראשית בכורי אדמתך [וגוי' לא תבשל וגוי'] מה כתיב בתריה הנה אנכי שולח מלאך לפניך לענין תורה מה כתיב ראשית בכורי אדמתך מה כתיב בתריה ויאמר ה' אל משה כתוב לך את הדברים האלה לענין מעשרות לא תאכלו כל נבלה וגוי' לא תבשל גדי בחלב כובא, מלא תבשל גדי בחלב אמו כתב לך את הדברים האלה לענין מעשרות לא תאכלו כל נבלה וגוי' לא תבשל גדי בחלב אמו מה כתיב בתריה עשר תעשר (אלא) אמר הקב"ה אל תגרמו לי לבשל גדיים עד שהם במעי אמותיהן

⁵⁷⁸ שם הסביר שהתורה מגלה ומכסה כי היא מתפרשת בפרד"ס

⁵⁷⁹ בדרך כלל אם זו הבינה כמ"ש כי אם לבינה תקרא אולם המלכות אם היא לבי"ע והיא אם תחתונה

מדבריהם יש ללמוד כי מלת "אנכי" רמז למדת רחמים תפארת והמלאך הזה הוא מלאך הגואל מלכות וכבר פירשתי זהו "לשמך בדרך" כי ממנו השמירה כדאמר שמור לכלה כי השמירה בבית, ובה לא תעשה ובאלה שמות רבה (לב, ב) אמר להם הקב"ה אילו זכיתם אני בעצמי נעשיתי שליח כדרך שנעשיתי להם במדבר שנאמר וי"י הולך לפניו יומם עכשיו שלא זכיתם הריני מוסר אתכם לשליח הנה אנכי שולח מלאך לפניך צריך להתישב בזה המאמר כלומר אנו יודעים שכל מקום שנאמר וי"י הוא ובית דינו אם כן מה העונש שנמסרו למלכות? ויש לאמר שיש הבדל בין להמסר ביד המלכות לבד שזו מדרגת מלאך הגואל ובין מלכות כשהיא עם בעלה שאז היא ממותקת

וטעם "אשר הכינותי" כי בית המקדש הוא מכון לתפארת ישראל ולשכינת עוזו כי שם הכסא שלם והשם שלם⁵⁸⁰ ואמר "השמר מפניו" כי קולו קול אלהים חיים, רצה לומר קול השכינה הוא בא לה מנצחי עולם מנצח והוד שבתפארת דרך היסוד הנקרא חי והתפארת הנקרא עולם שמקבל מן הבינה הנקראים הנקראת אלהים חיים⁵⁸¹ והמצוה לשמוע בקולו שלא יעזבו תורה שבעל פה שזו המלכות כענין שנאמר "ואת אמרת קדוש ישראל נאצו" (ישעיה ה, כד) ואמרו רז"ל זו תורה שבעל פה וכבר פירשתי זה⁵⁸² בפירוש ויאמר ופירוש לאמר

ויש מפרשים כי על כן נקראת המלכות "אמרת" כי היא אומרת דברי השם הגדול יתעלה וזהו "בצע אמרתו" (איכה ב, יז)

אל תמיר בו

זהו מאמרם (שמו"ד לב, ד) "אל תמירוני בו" ואל תעשוני תמורתו "כי לא ישא לפשעכם" כשאין בו רחמים דהיינו כשאין במלכות תפארת מכלה הכל ואינו נושא הפשעים

כי שמי בקרב

אמר כי השם הגדול הו"ה ב"ה בקרבו שוכן במלכות כי דרך המלך לדור בביתו ועל כן אמרו רבותינו זכרונם לברכה באלה שמות רבה (לב, ד) ולא עוד אלא שאתם גורמים שאני שומט שמי מקרבו וידעת מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (ילקוט ש שמות כג, שנט) ששמו כשם רבו⁵⁸³ "ועשית ככל אשר אדבר" השם הגדול מדבר דרך נסתר על שכינתו ולא אמר ככל אשר תדבר ועוד, לא רצה להפרידה ממקום אצילותה שזו התפארת, דהיינו כשאמר "אדבר" כביכול הוא מדבר "ואיבתי את אויבך" על ידה במדת הדין וזהו "והכחדתיו" והוצרכו ישראל למלאך זה שזו השכינה בבואם ליכנס לארץ⁵⁸⁴ כי היא השכינה הלוחמת מלחמותיהם ובהיות המלאך הנזכר עם ישראל לא אמר הקב"ה "כי לא אעלה בקרבך", אבל כשחטאו בעגל רצה הקב"ה לסלק זה המלאך מביניהם ואמר "כי לא אעלה בקרבך" ושיהא מלאך אחר משלוחיו יש אמרו שזה מלאך מיכאל, כי נאמר (שמות כג, כג) "כי ילך מלאכי לפניך" ומלאכי אותיות מיכאל הולך עמהם ובקש משה רחמים וחזר ושיכן שכינתו בישראל והמלאך שבא בימי יהושע אמרו רבותינו ז"ל כי

⁵⁸⁰ בית המקדש הוא מקום השראת השכינה כמ"ש ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ופירש רש"י לי לשמי דהיינו לשכינה הנקראת "שם"

⁵⁸¹ כמ"ש (במדבר פרק ז, פט) וגבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת אשר על ארץ העזת מבין שני הכרבים וידבר אליו הרי שהדיבור בא אל משה דרך אספקלריא המאירה שזה הוא "על הכפרת" דרך נצח והוד שאלו הכרובים ודרך היסוד שנאמר "מבין" ומשם אל משה

⁵⁸² בהרבה מקומות כגון בשלח ט, ח או ריש פרשת האזינו

⁵⁸³ והפירוש בזה מלאך מטטרון גימ' של שמו שד"י כשם רבו שזו השכינה

⁵⁸⁴ וכבר ידעת כי השכינה נקראת ארץ ישראל

היה גבריאֵל והוא שר צבא ייִי כי נאמר בו (יהושע ה, יג) חרבו שלופה בידו חרבו גימ' גבורה וממנה מלאך גבריאֵל

וַעֲבַדְתֶּם אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּבֵרַךְ אֶת לְוִימָךְ וְאֶת מִימֶיךָ וְהִסְרֹתִי מִיְּדֶיכֶם מִקֶּרֶכְךָ

כג, כה

כתב הרמב"ן ז"ל ענין הכתוב בשתי לשונות נוכח ונסתר, כשהוא אומר והסירותי הרי נוכח וכשהוא אומר וברך הרי לשון נסתר והמשכיל יבינהו מפסוק "כי אני יי רופאך" דהיינו אני זו השכינה והיא נוכח ויי' התפארת וזה לשון נסתר ויש לפרש כוונתו בשני פנים האחד הוא כי השכינה מדברת ואומרת שיעבדו את השם הגדול, והוא יתברך יברך את לחמנו ואת מימנו כי ממנו הברכה באה לעולם ומלת "והסירותי" מדבר על השכינה כי היא המרפאת שנאמר (דברים לב, לט) "מחצתי ואני ארפא" וזה נראה לי נכון אמנם יש מפרשים כי לעולם משה ידבר מפי השם הגדול יתברך והוא מדבר על השכינה דרך נסתר "וברך" זו השכינה ומדבר עליה בלשון נסתר כי היא השכינה השופעת לעולם הגשמי ועל עצמו אומר "והסירותי מחלה" כי הוא יתברך מרפא את החלאים הבאים מכח מדת הדין

וְאֵל מִשֵּׁה אָמַר עֲלֵה אֶל יְהוָה אֱתָהּ וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחוּיֶתָם מִרְחוֹק

כד, א

דרשו רבותינו זכרונם לברכה (סנהדרין לח ע"ב) זה מטטרון ששמו כשם רבו כי יש קושי בפסוק מי אמר למשה לעלות אל יי' זה המאמר נחלקו בו חכמי הקבלה כפי שתי הדיעות הנזכרות בפסוק הקודם (כג, כה) למעלה יש מפרשין כי השם הגדול יתעלה המדבר למשה אמר לו שיעלה "אל יי" זה מטטרון שנקרא בשם המיוחד לפעמים, שהרמז בו על השכינה הנקראת כך וטעם "עלה" כלומר עלה אל מקום הכבוד היינו עד מלכות דאצילות אשר שם המלאך הגואל ולא יבא אל השם הגדול לתפארת כי לא יראני האדם וחי, אמנם בענין ששם השכינה והיה מתעלה ומסתלק בהרגשה יותר משאר הנביאים עד שמגיע לתפארת ישראל כי נבואתו באה לו מתפארת ישראל ולפי זה לא הוצרכה עליה זו בשביל משה כי כבר נגלית לו בסנה, רק הוצרכה בשביל אהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל ויש אומרים כי אינו נכון שיאמר העליון דהיינו השם המיוחד עלה לתחתון למלאך מטט' זה לא נשמע הגיוני וגם קשה לקרוא למלאך מטט' בשם הוי"ה על כן יפרשו להפך וזה עיקר כי המלאך הנזכר מטטרון אמר למשה שיעלה אל השם הגדול יתעלה

וַיֵּצֵא מִשֵּׁה לְבָדוֹ אֶל יְהוָה וְהֵם כָּל יִצְשֵׁי וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ

כד, ב

רמז הבדל נבואת משה ואהרן ובניו כי הם לא יעלו מהשר ולמעלה ויש מפרשים כי השם הגדול מדבר למשה שיגש אל השכינה הוא לבדו

וַיִּשְׁלְחוּ אֶת זַעֲרִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֲלֵת וַיִּזְבְּחוּ וַיִּזְבְּחוּ שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים

כד, ה

היו העולות והשלמים האלו פרים כי כל ימי היות ישראל במדבר פחדו ממדת הדין בעבור היות שם כחה הגדול ולכן הקריבו ליי פרים להשלימה ומכאן תבין סוד פרים הנשרפים

וַיֵּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתִּזְוֶה רַגְלֵי כַּמְעָשִׂיהָ לִבְנֵת הַסִּפִּיר וּכְעָצָם הַשָּׁמַיִם לְטֹהַר

כד, י

הרמז במילים "אלהי ישראל" לשכינה ומלת את מורה עליה כי היא נקראת "את" ותרגם אונקלוס "ית יקר אלהא דישראל" כך האונקלוס קורא לשכינה והיא הנקראת כבוד יי וזהו ותחת רגליו וזה הוא והארץ הדום רגלי ותרגם אונקלוס "ותחת כורסי יקריה" כי השמים העליונים תפארת הם הכסא לביתה שנאמר השמים כסאי (ישעיה סו, א) ויש אומרים כי משה וכל ישראל השיגו כאן ה' ספירות אחרונות תנהי"ם והדעת הראשון נראה לי עיקר

"כמעשה לבנת הספיר" אין מלת לבנה מורה על לובן והספיר הוא אדום שנאמר מקום ספיר אבניה ועפרות זהב לו (איוב כח, ו) דוגמת השכינה שהיא אש אוכלת אש ולא היה מדמה אותה ללובן רק מלת לבנה הוא מלשון לבנה כמו שפירש רש"י

"ויאכלו וישתו" תרגום אונקלוס ידוע שתרגם שהיו שמחים שהתקבל קרבנם כאילו אכלו ושתו והענין כי הנפש נהנית ושמחה כשיודעת שמעשיה מקובלים לפני בוראה ובאלה שמות רבה (ויק"ר כ, י) ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו שזנו עיניהם מזיו השכינה רבי יוחנן אמר אכילה ודאית דכתיב באור פני מלך חיים (משלי טז, טו) כתב החכם רבי עזרא זכרוננו לברכה ראה וחכם איך הפליא לדבר, כי המאכל השפל שהוא בא מסבה אחר סבה המקבלת זו מזו זן את האדם ומפרנסו על אחת כמה וכמה הדבק והרואה בעין הלב סיבת הסיבות שהוא ניזון ומענג, והיא האכילה הודאית והעקרית ועל זה נאמר (שמות לד, כח) "ויהי שם עם יי ארבעים יום וארבעים לילה" כי בהתחזק כח הנשמה בהדבקה בבוראה נתבטלו ההרגשים הצמאים לתענוגי עולם השפל זהו "טרף נתן ליריאו יזכור לעולם בריתו" (תהלים קיא, ה) עכ"ל ז"ל ודע שאין כוונת האכילה להפסד דבר הנאכל אלא להוסיף לאכול כח התענוגים וחיים, על כן אמר אכילה ודאית ולא חלק על האומר שזנו עיניהם מזיו השכינה, רק הוסיף פירוש על פירוש שהנפש שמחה ומתענגה במעשים המעונגים לפני הבורא כהנאת הגוף באכילה, והיא האכילה ודאית שהזכיר רבי יוחנן זהו העונג שאמר הכתוב אז תתענג על יי (ישעיה נח, יד) רוצה לומר עונג הנפש וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (שמו"ר מז, ה) משה רבינו ע"ה מאין היה אוכל? מזיו שכינה היה ניזון ואל תתמה, החיות שהן נושאות הכסא ניזונות מזיו השכינה שנאמר ואתה מחיה את כולם (נחמיה ט, ו) כבר הוסבר לעיל ש"ואתה" היינו השכינה

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הִתְהַרְהַרְהָ שָׁם וְאֶתְּנָה לָךְ אֶת לוֹזֹת הָאֲבָן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם

כד, יב

כבר רמזתי לך ההבדל שיש בין "ויאמר יי" ל"וידבר יי" כי ויאמר הוא מענייני תורה שבעל פה הנקראת אמרת יי' וכן מלת לאמר שנאמר (ירמיה ג, א) לאמר הן ישלח איש את אשתו "וידבר" הוא תורה שבכתב שזו התפארת מדת יעקב שנאמר בו תתן אמת ליעקב וכן הוא אומר ראש דברך אמת (תהלים קיט, קס) ואמרו רבותינו זכרונם לברכה בפרק קמא דברכות (ה' ע"א) אמר רבי לוי בר חמא מאי דכתיב ואתנה לך את לוחות האבן? "לוחות" זו תורה שבכתב, "והתורה" זו משנה, "והמצוה" כמשמעה, "להורותם" זה

תלמוד מלמד שכולם נתנו למשה בסיני ומזה תבין טעם להורתם חסר ו' וכן הוא אומר
ואל חדר הורתי⁵⁸⁵ (שיה"ש ג, ד)

תמצא בפרשה ג' עליות: עלה אלי ההרה (שמות כד, ג) ויעל משה אל הר האלהים (שמות כד, טו) ויעל משה אל ההר וכנגדן ג עליות כתובין במתן תורה (שמות יט, ג) ומשה עלה אל האלהים (שמות יט, כ) ויקרא יי למשה אל ראש ההר ויעל משה (שמות יט, כד) ויאמר יי אליו לך רד ועלית וכשאמר (שמות יט, ג) "ומשה עלה אל האלהים" לא פירש לאיזה מקום עלה אם להר אם למקום אחר וכשאמר ויקרא אליו יי מן ההר לאמר נכון לפרש כי מלת "ההר" כפשטו עלה אל ההר ולפירוש זה אין הפרש בין ירידה זו לירידת יום שלישי רק שביום שלישי היתה לעיני כל העם וכאן למשה לבד אמנם קשה קצת למה לא נכתבה הירידה עד יום שלישי אם היתה למשה קודם לכן גם לפי דברי רז"ל במסכת סוכה (ה' ע"א) נראה שלא היתה כוונתם בזאת העלייה אל ההר שאומר שם "רבי יוסי אומר מעולם לא ירדה שכינה למטה ולא עלה משה לרקיע שנאמר השמים שמים ליי והארץ נתן לבני אדם (תהלים קטו, טז) ופריך ולא ירדה שכינה למטה? והכתיב וירד יי על הר סיני ומשני למעלה מעשרה שואל והרי כתוב ועמדו רגליו ביום ההוא (זכריה יד, ד) ומתוך שזה היה למעלה מעשרה שוב שואל ולא עלו משה ואליהו במרום והכתיב ומשה עלה אל האלהים? ומשני ומתוך למטה מעשרה שואל והרי כתוב ויעל אליהו בסערה השמים (מל"ב ה, יא) ומשיב למטה מעשרה נראה כי כוונתם בעליית משה אל ההר וכן עלה אל יי אין הכוונה אל ההר אלא ענין העלייה היא נטילת רשות לעלות ממדריגה למעלה ממדריגה, ובא להורות כאן כי משה לבדו עלה למעלה מן השר [אולי צ ל השאר] כאשר רמזנו

335

וּמִרְאֵה כְּבוֹד יְהוָה כָּאֵשׁ אֲכָלָת בְּרָאשׁ הָהָר לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל

כד, יז

כבר ידעת כי השכינה היא אש אוכלת אש וכבר רמזתי זה בפסוק מצמיח חציר לבהמה
(תהלים קד, יד)

תרומה

וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיקְחוּ לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ
אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לָבוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי

כה, א-ב

סוד המשכן נשגב ונעלם מאד ומה שהרשות נתונה נרמוז די למבינים אמרו רז"ל
(במדב"ר יב, ח) אמר רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי בשעה שאמר הקב"ה למשה עשה
משכן וכו' רבי ברכיה אמר משל למלך שנגלה לבן בתו בלבוש יקר שכולו מרגליטון
מרגליות אמר לו עשה לי כזה אמר לו אזני המלך מנין יש לי מרגליטין? אמר לו אתה
בסימניך ואני בכבודי כך אמר לו הקב"ה למשה אם אתה עושה מה שלמעלה למטה
אני מניח סוקליטון שלי ויורד ומצמצם שכינתי ביניכם

עוד אמרו רז"ל (שם) הענין הזה בלשון אחר בפסוק (שמות כה, מ) וראה ועשה בתבניתם,
כתבניתם לא נאמר אלא בתבניתם מלמד שהראה הקב"ה למשה למעלה אש שחורה
מלכות אש ירוקה תפארת אש לבנה חסד אש אדומה גבורה אמר לו וראה ועשה אמר לו

⁵⁸⁵ דהיינו תורה שבעל פה זו המלכות, תורה שבכתב זה התפארת, תלמוד זו הבינה והיא "הורתי" אם הבנים והזוהר
זו החכמה וכ"כ בתיקוני זוהר (א ע"ב) "בִּיצִים מֵאֲרֵי מִקְרָא, אֶפְרָחִים מֵאֲרֵי מִשְׁנָה, בָּנִים מֵאֲרֵי קִבְלָה"

משה וכי אלהים אני שאוכל לעשות כאלו אמר לו אני בכבודי חגת"ם ואתה בסימניך שש, תולעת שני, ארגמן, ותכלת

מזה המאמר נוכל להבין כי צורת המשכן כולה רומזת לצורת מעשה מרכבה עליונה כמו צורת האדם והתורה ובהיות למטה הדברים ההם עכ"פ תשרה שם שכינה כמו ששכן על הר סיני וכמו שכתוב בהר סיני (דברים ה, כא) הן הראנו יי אלהינו את כבודו ואת גדלו שהרמז בו לדיו פרצופין כבודו היינו מלכות גדלו תפארת כן כתוב במשכן ב' פעמים (שמות מ, לד-לה) "וכבוד יי מלא את המשכן" רמז לכבוד למעלה מכבוד ומכאן תבין סוד בנין בית הבחירה

ודע כי כל מערכת המקדש וגזיו ועליותיו וחדריו ותבנית העזרות והאולם וההיכלות וחצרותיו ולשכותיו וצורת כל מקום ומקום הכל קבל דוד המלך ע"ה ברוח הקודש ומסר לשלמה בנו והכל במדה במשקל ובמשורה לפי סדרי מערכת צורת השכינה זהו שכתוב "ויתן דוד לשלמה בנו את תבנית האולם וגו' (דהיי"א כח, יא) עוד אמרו "ולתבנית המרכבה הכרובים זהב לפורשים וסוככים על ארון ברית יי הכל בכתב יי עלי השכיל כל מלאכת התבנית (שם) והיה כסא ומעון לשכינה זהו כשבנה שלמה את הבית אמר בנה בניתי בית זבול לך מכון וגו' (מל"א ה', יג) וחזרו הצינורות וההמשכות להריק ברכה בבית המקדש היינו דכתיב "כי שם צוה יי את הברכה" (תהלים קלג, ג) וכתב מציון מכלל יופי אלהים הופיע (תהלים ג, ב) כי היא מכוונת⁵⁸⁶ כנגד העליונה ומשם יניקת הכל כמו שאמרו רז"ל (תענית י' ע"א) כל הארצות מתמציתה של ארץ ישראל וכבר ידעת שהמלכות נקראת ארץ ישראל⁵⁸⁷ שותות

ספר הבהיר (צ) מאי דכתיב ויקחו לי תרומה? אמר הקב"ה הרימו אותי בתפילותיכם ומי? אותו שנדבו לבו להמשך מן העולם הזה, כבדוהו, כי בו אני שמח שיודע שמי וממנו ראוי לקחת את תרומתי שנאמר "מאת כל איש אשר ידבנו לבו וגו' מאותו המתנדב דאמר רב רחומאי אלמלא צדיקים וחסידים שבישראל שמרימין אותי על כל העולם בזכויותיהם דבר אחר, ויקחו לי תרומה לי היינו ל' שזו החכמה הנקראת קדש וזה הוא ויקחו לקדש תרומה שהיא יו"ד והוא עשירי ומנלן דעשירי קדש שנאמר העשירי יהיה קדש ליי ומאי ניהו קדש? שנאמר ראשית כל בכורי כל החכמה נקראת ראשית הגם שהיא שניה לכתר כי היא ראשית קבלת השפע

ובאלה שמות רבה (מס, ב) "וזאת התרומה" כנסת ישראל הנקראת זאת שהיא תרומה שנאמר (ירמיהו ב, ג) "קדש ישראל ליי ראשית תבואתה" תבואתו לא נאמר אלא תבואת ה' היינו הא אחרונה אמר להם הקב"ה לישראל מכרתי לכם תורת כיכול שנמכרתי עמה שנאמר "ויקחו לי תרומה" הענין כי תרומה תרמוז לכנסת ישראל⁵⁸⁸ ואמר שנמכרתי עמה כדרך (שיה"ש ב, טז) "דודי לי ואני⁵⁸⁹ לו"

ספר הזוהר (לא נמצא בידיו) תא חזי קרבן לא איתקרב אלא בירושלם בלחודהא בא ודאה, קרבן לא הקרב אלא בירושלים בלבד דהיינו במלכות ולא באתרא אחרא ולא במקום אחר מאי טעמא?

⁵⁸⁶ וכך אמרו במדב"ר ד, יג מכון לשבתך מלמד שהמשכן מכוון למשכן העליון וכן בשיהש"ר ג, כג שהמקדש מכוון וכו' וכן פסק הרמב"ם הלכות בית הבחירה ב, א "המזבח מקומו מכוון ביותר"

⁵⁸⁷ ארץ ישראל גימ' מלכות שלו ארץ ישראל עם ב' תיבות גימ' "מדת השכינה" ארץ ישראל עם אותיות גימ' "זוה הוא פרצוף רחל אמנו" עם אותיות והכולל

⁵⁸⁸ הרשב"י (זוהר ח"ג קעט ע"א) קבע שתורומה גדולה היא המלכות מצד החסד, תרומת מעשר זו המלכות מצד הגבורה מה פירוש תרומה? תרי ממאה היינו תרומה גדולה שאמרו עין בנונית אחד מחמישים וזה הוא תרי ממאה והנה "לי התרומה" גימ' "תרי ממאה"

⁵⁸⁹ תרומה גימ' 651 שזה י"פ הוי"ה ע"ה 261 ומילת השכינה 390 והיינו: דודי היינו יהויה לי היינו ל' פעמים ואני זו שכינה

בין דירושלם איהו [איהי] נקודה דכל עלמא מה הסיבה? מפני שירושלים היא מרכז של העולם דהיינו המלכות היא נמצאת מתחת היסוד והתפארת היסוד נקרא "כל" והתפארת "עולם" וירושלים שזו המלכות מקבלת מהם כבר ראינו מ"ש הרב לעיל שבית המקדש של מטה מכוון כנגד בית המקדש של מעלה ולכן אין להקריב קרבן מחוץ לבית המקדש ושבעין ארעין סחרנהא ושבעים ארצות סביבה דהיינו שבעים שרי אומות העולם והיא קיימא באמצעות והיא באמצע כמה דאת אמר שנאמר (יחזקאל ה, ה) זאת ירושלם בתוך הַלַּיִם שמתיה וסביבותיה ארצות ונקודא דא ונקודה זו דהיינו המלכות בעת התיקון שיש בה נקודה אחת דהיינו כתר שלה אמצעיתא איהי היא נקודה אמצעיתא ונקודה עילאה אמצעיתא היא בתוך נקודה אמצעית עליונה שזה היסוד שעליה והיא מלבישה על התפארת מחזה שלו ולמטה והוא אמצעי בין חו"ב וזה הוא מלכוון אחרנין בתוך מלכים אחרים שהם תו"מ ודא קיימא לקבלא דדא וזו עומדת כנגד אלו, כלומר המלכות מכוונת כנגד היסוד והתפארת שהוא ממצע בין חו"ב לית מאן דפסקה בלייחו אין מה שיפסיק ביניהם, דהיינו לא יגורר רע וכו' כלומר אין רשות לקלי' להפסיק הייחוד וכל זמן דקרבינן איתקריבו בירושלם כדקא חזי וכל זמן שקרבנות הקרבו בירושלים כראוי, כלומר כאשר עבודת הקרבנות למטה היתה כראוי הרי שהיא פעלה למעלה כראוי וכל העולמות קבלו שפעם ונתנו שפעם למטה כל אינון דקיימי סחרנהא כל הארצות שסביבה כלומר כל שבעים שרי אומות העולם כלהו מסתפקי ומתזנן כל חד וחד כולם קבלו שפעם וניזונו מהקרבן כמ"ש לשם ריח לשם נחוח שהקרבן היה עולם ומזין את הכל ונקודה דא ונקודה זו דהיינו המלכות מתדבקא בנקודה עילאה דבוקה בנקודה עליונה דהיינו ביסוד של התפארת ההיא נקודה עילאה סלקא לעילא אותה נקודה עליונה דהיינו היסוד היה דבוק בתפארת שעליו כמ"ש לשם ששה דברים הזבח נזבח היינו הו"ק לעילא והתפארת היה דבוק עם חו"ב בדעת שלו עד דאתקשר כולא עד שנקשרו חו"ב תו"מ והוכשרו לאנהרא להיות מוארים מלך נקודה עילאה מהמלכות של הכתר סתימא הסתום, כי אין לנו השגה בכתר ואומר שמלכות דכתר היא סתומה דכל סתימין במלכויות של חו"ב הנקראים סתומים כי ידוע שהכתר סתום בתוך חו"ב ואיתקשר כולא כדקא חזי וכל העולמות והספירות היו באחדות כראוי והשפע נשפע מהכתר למלכות בצינורות בשמחה ובהארת פנים וכדין אשתכחו ישראל בארעא קדישין באילין קרבנין וכעת נמצאו ישראל בארצם בקדושה באלו הקרבנות דהיינו כעת נמצאת התפארת מיוחדת עם המלכות, הנקראת ארץ ישראל, בזכות עבודת הקרבנות כבר ידעת כי במלכות יש שם ב"ן וזהו קרבן קירוב המלכות שיש בה שם ב"ן לאביה שבשמיים

וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת:

כה, ד

פירשתי מלת זאת שזו המלכות כי היא התרומה דהיינו תרום ה' אחרונה ותעלה להתחבר עם החג"ת ואמרו (ברכות ו ע"א) שהתפלה עומדת ברומו של עולם⁵⁹⁰ שזה התפארת ומקבלת משלשה אבות העליונים חג"ת הרמוזים בזהב גבורה וכסף חסד ונחשת תפארת וכבר ידעת ענינם אמנם ברזל לא נתנדב שנאמר (מל"א ו, ז) "ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותיו" כבר פירשתי סודו בסוף פרשת יתרו בפסוק "כי חרבך"

ותכלת וארגמן ותולעת שני ויש ויעזים:

כה, ד

מלת תכלת היא מלשון "כל" כמה דאת אמר אני יי עושה כל (ישעיה מה, ז) והרמז בו ליסוד עולם או יהיה הרמז בו לכנסת ישראל מלכות כמ"ש (סוטה י"ז ע"א) תכלת דומה לים דהיינו המלכות כמ"ש (קהלת א, ז) כל הנחלים הולכים אל הים שהיא תכלית הכל וסוף הכל והארגמן רמז למכריע ראשון תפארת כי הוא ארוג ממינים הרבה חו"ג זהו שנאמר

⁵⁹⁰ כתב בספר בניחו בן יהודע (ברכות דף ו ע"ב) "אלו דברים העומדים ברומו של עולם נראה לי בס"ד למעלה מאותיות עולם יש אותיות ס"ה כ"ל, וידוע שהתפלות באים תחלה במלכות, כמו שנאמר [תהלים נ"א י"ז] אדני שפתי תפתח, שהוא סוד השער, ומשם יוצאין ועולין ונקבצים ביסוד הנקרא כל, ולזה אמר על התפילות עומדין ברומו של עולם רומו דייקא, כלומר גבוהים מן אותיות עולם, לפי ששם נרמזין המלכות והיסוד כי אותיות ס"ה הוא מספר שם אדני שהוא במלכות, ואותיות כל הוא כינוי היסוד:

"עמודיו עשה כסף רפידתו זהב מרכבו ארגמן" (שיה"ש ג, י) הכסף ימינו של הקב"ה חסד והזהב שמאלו גבורה והארגמן מורכב משניהם תפארת

ספר הזוהר (אד"ר קמ"א ע"ב) **ודלת ראשך כאחמן מהו אחמן וווי דכלילן וווי ודלת ראשך כארגמן** מהו ארגמן היינו גוונים הכלולים בתוך גוונים ויש אומרים כי גוון הארגמן אדום

ותולעת שני תבין מפסוק (משלי לא, כא) **"כי כל ביתה לבוש שנים"** הנאמר על אשת חיל⁵⁹¹ וטעם שש משזר יש מפרשים על שש קצוות כלומר שש שהוא פשתן נקרא כך מפני שרומז על השש קצוות וטעם משזר יורה על אחדותם כלומר מילת משזר אינה אגודה עם השש אלא על כל המינים הנזכרים תכלית ארגמן תולעת שני ושש

ועורות האלים הם אדומים ממדת הדין

והזכיר הכתוב חמשה עשר דברים כנגדם ט"ו שיר המעלות ט"ו תיבות ברכת כהנים ט"ו שבחות בישתבח כנגד שם י"ה

כְּכֹל אֲשֶׁר אָנִי מֵרָאָה אוֹתָךְ אֵת תְּבִנֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תְּבִנֹת כָּל כְּלָיו וְכֵן תַּעֲשֶׂה:

כה, ט

זהו רמז כי כל הענינים האלו הם למעלה ויורה על זה אומרו "וכן תעשו" לא אמר כן תעשו ואמר "אני מראה" כי אני הוא המראה וידעת פירוש אני כלומר השכינה וכן בבנין בית המקדש אמר "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל" (דהי"א כח, יט)

338

וַעֲשֶׂה אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמֹתֵיהֶם וְזָוְצֵי אֲרָכּוֹ וְאֲמֹתָהּ וְזָוְצֵי קַמָּתוֹ:

כה, י

ספר הזוהר (בראשית ל"ג ע"ב) **כתיב** (יהושע ג, יא) **הנה ארון הברית אדון כל הארץ** ומפרש **הנה ארון הברית דא מאורות [מאורת] דברקיע השמים** הנה ארון הברית אלו מאורות שברקיע השמים, פירוש ארון הוא סוד המלכות וברית זה היסוד ארון הברית הוא מצב בו היסוד מחובר למלכות "מאורת" זו המלכות שהיא מראה שאינה מאירה ולכן חסר בה אות ו', "דקיע" זה יסוד, ו"שמים" זו התפארת כלומר "מאורת ברקיע השמים" זה מצב מקביל לארון הברית הארון הוא תורה שבעל פה ובתוך הארון מונחת תורה שבכתב שהיא סוד התפארת ומפרש **ארון תיבותא לאעלא ביה תורה שבכתב** ארון זו תיבה להכניס בתוכה תורה שבכתב, כלומר ארון זו ספירת המלכות המקבלת לתוכה את התפארת הנקרא תורה שבכתב **הברית דא שמשא דנהיר ביה ואיהי ברית בהדיה** הברית הוא השמש המאיר במלכות והיא המלכות נקראת ברית כשהיא איתנו כלומר מילת הברית של המושג "ארון הברית" זו המלכות כשהיא מחוברת ליסוד⁵⁹² **ארון הברית דייקא אדון כל הארץ** ארון הברית תדייק, מצב זה הוא "אדון כל הארץ" **הברית דאיהו אדון כל הארץ, ובלין דהאי ארון איהו אדון** הברית נקרא אדון כל הארץ, ולכן אותו ארון הוא אדון כלומר כיון שהמלכות מחוברת לתפארת נקראת כמותו אדון, (זכור זאת כל פעם שאומרים בסוד אדון כל הארץ) **בלין שמשא דנהיר ליה ונהיר לכל עלמא מינה נקטא שמא ואתקרי האי אדון** משום שהשמש (תפארת) מאיר לה (למלכות) ולכל העולם (בי"ע והיכלות) ממנו (מהתפארת) לוקחת המלכות שם אדון **ברזא דאל"ף דלי"ת נו"ן יו"ד כמו דאמרי צדיק וצדק** בסוד שם אדנ"י כמו שאנו אומרים צדיק על זכר וצדק על נוקבא **כך אדון דא בדא תליה** כך אדון ואדנ"י תלויים זה בזה

⁵⁹¹ נראה שהכוונה על הגבורות הבונות את המלכות שזה ביתה של אשת חיל ראה כי שני אותיות שין כלומר 300 וזה גימ' של שם אלהים כזה: אלף למד הי יוד מס ואלו הגבורות ומילת **תולעת** תבין ממילת **עולת** תמיד עליה נאמר וזאת תורת העולה היא העולה

⁵⁹² מכאן נבין את המחלוקת האם ברית זה היסוד או המלכות

הנה כוונתם כי הארון רמז לשכינה⁵⁹³ והיה מצופה זהב המורה על הגבורות הבונים אותה דכתיב "ממשבצות זהב לבושה" (תהלים מה, יד) והזר שעליו רמז ל"אשת חיל עטרת בעלה"⁵⁹⁴ (משלי יב, ד) ואמר "ויצקת לו ארבע טבעות זהב" לרמוז לד' נהרות המשפיעין אליה שהם חגת"ם⁵⁹⁵ כמה דאת אמר "כל הנחלים הולכים אל הים" (קהלת א, ז) כי היא כלולה מן הכל והיתה תורה שבכתב מונחת בתוכו כענין "כי שמי בקרבנו" כבר ידעת שהכוונה שהתפארת הנקרא "שמי" כי בתפארת מקנן שם הוי"ה, בקרבו היינו במלכות כן הלוחות והתורה היו מונחים בארון

ויש אומרים כי ב' לוחות רומזים ללמודי ה' נצח והוד המקבלים ממכריע ראשון כלומר מהתפארת והיסוד נקרא מכריע שני להשפיע שם ועל כן מלת ארן תרמוז למלכות חסר ו' כי ו' תפארת והבן

ודע כי הלוחות ו' טפחים אורך על ו' רוחב כמ"ש במסכת ב"ב יד ע"א ועובי כל אחת שלשה טפחים הרי הן בתשבורת ו פעמים ל"ו שהם רי"ו⁵⁹⁶ טפחים כמספר אותיות שם של ע"ב אותיות כמו שהתבאר בפרשת בשלח בפסוקים ויסע ויבא ויט גם מספר התנועות היוצאות מאותיות יה"ו הם רי"ו כי הקריאה של שתי אותיות בכל השש תנועות עם תנועת שבא הם ל"ו כלומר הניקוד העיקרי הוא קמץ צירי חולם חירק שורוק ויחד עם שבא הרי שש צורות ניקוד אם היתה אות אחת נקבל שש צירופים, ב' אותיות ל"ו צירופים וכשתצרף אות שלישית הם ו' פעמים ל"ו קריאות שהם רי"ו כמספר הנזכר

339

והכפורת אשר על הארון רמז לתפארת ישראל ועל כן הוא עליו כי התפארת מעל המלכות כעין של מעלה והכרובים אשר על הכפורת רומזים לזרועות עולם חו"ג המשפיעין לתפארת ישראל להורות לכבוד למעלה מכבוד ועל כן "כרובים" בגימטריא "מראה כבוד" ענין אחר יש מפרשים כי הכרובים רומזים לדיו פרצופין תפארת ומלכות וכן נראה דעת הרמב"ן ז"ל ולזה נוטה מאמר רז"ל שאמרו ב' כרובים כנגד יי תפארת אלהים מלכות אמנם מה שכתבתי נראה לי עיקר שהכרובים חו"ג לפי סדר המרכבה העליונה וכן נראה כוונת רז"ל במדרש רות (ז"ח פ"ט ע"ג) אמר עלמא עילאה שהיא בינה אריק ברכאן בקדמיתא לתרין כרובים דתחתיה ואינון ימינא ושמאלא חסד ובורה עולם עליון שהוא בינה משפיע ברכות תחילה לשני הכרובים שמתחתיה שהם ימין ושמאל חסד וגבורה והיו הכרובים והכפורת מקשה רמז לייחוד הכל כי הכרובים חסד וגבורה, כפרת תפארת כי הכל כח אחד ואין שם פירוד כלל אמנם לא היו מקשה עם הארון שזו המלכות כי הוא רגל בפני עצמו היא כללות הכל כענין הלולב ומיניו שהם חגתנה"י שאינו נאגד על האתרוג שהוא המלכות והבן זה כי הוא אצילות הראשונים ואינו באחדות שלהם וכבר רמזתי זה והיו הכרובים משני קצות הכפורת אחת לימין ואחת לשמאל והכפורת באמצען מבנה של חסד מימין גבורה משמאל ותפארת המאחד אותם באמצע והיו פורשי כנפים להורות כי הם מקבלים ושואבים האור הפנימי מן המקור העליון שזו הבינה סוככים בכנפיהן על הכפורת להשפיע בו היין הגבורה והחלב והחסד ופניהם איש אל אחיו (שמות כה, כ) כמער ולויות (מל"א ז, לו) ופירשו (יומא נד ע"ב) כאיש המעורה בלויה שלו במסכת יומא (נד ע"א) אמר רב קטינא בשעה שישראל עולין לרגל מגלין להן את הפרוכת

⁵⁹³ הארון רומז לשכינה כי הוא היכל לתורה היכל גימ' אדנ-י ברם האר"י הקדוש בליקוטי תורה הפליא ואמר הנה ידוע שג' ארונות עשה בצלאל חיצוני ופנימי זהב ובאמצע עץ הנה כל ארון הוא מלכות שיש בה שם אלקים (כשהיא פועלת דין בעולם) והנה גי'פ אלקים גימ' ארון ע"ה

⁵⁹⁴ כלומר "עטרת בעלה" שהיא משפעת לו מוחין דג"ר הנה ג' כלים נאמר בהם "זר זהב סביב" בארון, שלחן לחם הפנים ומזבח הזהב גי'פ זר גימ' כתר ע"ה

⁵⁹⁵ אע"פ שהמלכות מקבלת אליה ד' הנחלים היא נספרת כנחל כי יש מלכות כללית המקבלת ופרטית המשפעת וברמז: 'א' פישון, ב' גיחון, נהר פרת ונהר חדקל" גימ' "חסד גבורה תפארת ומלכות"

⁵⁹⁶ כלומר 6*6=216

ומראין להם הכרובים שהיו מעורין זה בזה ואומרים להם ראו חבתכם לפני המקום כחבת זכר עם הנקבה מאי (מל"א ז, לו) כמער איש ולויות? אמר רב בר רב שילא כאיש המעורה בלויה שלו אמר ריש לקיש בשעה שנכנסו גוים להיכל מצאו כרובים מעורין זה בזה והוציאו לשוק ואומרים הללו שאומר עליהם ברכתן ברכה יעסקו בדברים הללו מיד הזילום שנאמר (איכה א, ח) כל מכבדיה הזילוה כי ראו ערותה ובפרק המוכר אמרו רז"ל (יומא כ"א ע"א) כרובים בנס עומדים כיצד הם עומדין? רבי יוחנן ורבי אלעזר חד אמר פניהם איש אל אחיו וחד אמר פניהם אל הבית למאן דאמר פניהם איש אל אחיו הא כתיב (דהי"ב ג, יג) "ופניהם אל הבית?" לא קשיא, כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום

והרב הגדול ז"ל כתב ואם תחשוב למה היו הכרובים שהם תפארת ומלכות פניהם איש אל אחיו, והיו מקשה אחת המורה על ייחודם תוכל לדעת כי ראוי להם שיהיו פורשי כנפים למעלה כי הם כסא לבינה שהיא עליון להם וסוככים על העדות שהוא מכתב אלהים מלכות וזה טעם לתבנית המרכבה כי הכרובים שראה יחזקאל נושאים הכבוד תבנית לכרובים שהם כבוד ותפארת והכרובים אשר במשכן ובמקדש תבנית להם כי גבוה מעל גבוה שומר (קהלת ה, ז) כלומר ספירות תפארת ומלכות הם תבנית לכרובים שראה יחזקאל ואלו תבנית לכרובים שבמשכן וזה טעם ואדע (יחזקאל י, כ) שראה באחת במלכות וידע באחת בתפארת ולפיכך אמר "המה" והמשכיל יבין עכ"ל וכוונתו ידוע כי "מכתב אלהים" רמז לבית דוד זו המלכות ובה ראה אמנם בתפארת לא ראה רק הבין וכבר כתבתי לך למעלה כי כוונת הרב ז"ל בכרובים לדיו פרצופין שהם תפארת ומלכות ואנו כתבנו שהכרובים הם חסד וגבורה כפי מה שהראונו מן השמים

340

וְנִעְדָּתִי לְךָ שֵׁם וְדִבַּרְתִּי אֵתְךָ מֵעַל הַכְּפֹרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִּים אֲשֶׁר עַל אֲרוֹן הָעֵדוּת
אֵת כָּל אֲשֶׁר אֶצְוֶה אוֹתָךְ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כה, כב

רמז כי משה נתנבא באספקלריא המאירה תפארת זהו "אתך מעל הכפורת" כי ארון מלכות וכפורת תפארת ואמר "מבין שני הכרובים שהם חו"ג אשר על ארון העדות מלכות" כי כן הוא סדר הבנין

וַעֲשִׂיתָ שְׁלֹשׁ עֲצֵי יִשְׁטִים אֲמִתִּים אָרְכוֹ וְאַמָּה רְוִזָּבוֹ וְאַמָּה וְזֹצִי קָמָתוֹ:

כה, כג

ממה שכתוב בארון שהוא מלכות תבין סוד השלחן שגם הוא מלכות וסוד המסגרת שעליו בסוד הכפורת שעל הארון דהיינו שהמסגרת היא תפארת ועל כן השלחן מלכות נתון בצפון גבורה כי משם עיקר קבלתו כי המלכות נבנית מהגבורות כמה דאת אמר (משלי ט, ב) "אף ערכה שלחנה" וידעת פירוש "אף" שאלו גבורות קשות והיא העורכת שולחנה, וזה טעם צפויי זהב כי הזהב גבורה טעם הָזָר שזו אשת חיל עטרת בעלה כטעם זר הארון ולשון "מסגרת" מורה על דבר סגור כמה דאת אמר (תהלים לא, כ) "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך" כי האור גנוז כבר הוסבר שהאור הגנוז זה אור התפארת הנקרא רוח וארבע טבעותיו בסוד ד' טבעות הארון שהם חגת"ם של המלכות אמר, "לעומת המסגרת תהיין הטבעות" כי כוונת הטבעות האלה להשפיע אל המסגרת הנזכר תפארת שבחלק העליון שבה יש את הדעת ועליה נאמר (משלי כד, ז) "ובדעת חדרים ימלאו" כלומר הבינה מאירה

לתפארת וזו למלכות ואור הבינה שזו הנשמה מאירה למסגרת (תפארת) וזו לחדרים (ספירות המלכות)

"לבתיים לבדים" הרמז בבדים לד' חיות נושאי המרכבה המקבלים מן הטבעות הנזכרות הטבעות הם חגת"ם שבמלכות דאצילות זה לימין אריה וזה לשמאל שור זה למזרח נשר וזה למערב אדם והרמז בהם (תהלים סח, יח) "רכב אלהים רבותים אלפי שנאן" שנא"ן ר"ת: ש"ר נ"ש א"ר יה' פשוטה רמז לאדם וזה הסוד אין אנו עתה בביאורו⁵⁹⁷ ואמר כי הטבעות הנזכרות הם בתים ומקומות אל הבדים הנזכרים ואמר כי הבדים נושאים השלחן רמז לד' חיות נושאות את המרכבה⁵⁹⁸

ספר הזוהר (בראשית ל"א ע"א) **רבי שמעון פריש פלגתא** רבי שמעון פירש את התחלקות השפע (כמו פלגי מים) מהבינה לתפארת ומשם למלכות ומשם לבי"ע וכו' **פתח ואמר קרא דכתיב לעומת המסלרת תהיין הטבעות** פתח ואמר קרא כתוב (שמות כה, כז) "לעומת המסגרת תהיין הטבעות" **מאן מסלרת דא?** למה רומזת המסגרת? **הוא אתר דסלר** זה הוא מקום סגור, דהיינו היסוד של הבינה **ולא פתח** שאינו נפתח **בר** למעט **בשביל חד דקיק** שביל אחד דקיק והכוונה ליסוד של החכמה **דאיתיידע** **לניזו** **לבינה** שנודע לבינה רק לאחר שנגנו ביסודה **ולנינה** ומחמת יסוד החכמה המתייחד עם יסוד הבינה **איתמלי** מתמלאת הבינה בשפע **רב ורשים עזקיא** ושפע זה משאיר בה רושם בחמישים שעריה ושפע זה **לאדלקא בוצינין** נשפע לספירות תפארת ומלכות התפארת מקבלת החסדים והמלכות את הגבורות **ולין דאיהו אתר דלניזו וסתים** וכיון שיסוד הבינה סתום וגנוז⁵⁹⁹ **איכרי מסלרת** הוא נקרא מסגרת **ודא הוא עלמא דאתי** וזה הוא עולם הבא כלומר בינה יסודה הבינה נקרא "מסגרת" כי הוא סוגר בתוכו את יסוד אבא **תהיין הטבעות אילין עזקין עילאין דמתאחדן דא בדא** (שמות כה, כז) "תהיין הטבעות" אלו הטבעות⁶⁰⁰ העליונות הנאחזות זו בזו, כלומר אלו הספירות העליונות הנאחזות זו בזו ומפרש **מייא מרוחא** המים שהוא חסד נכלל מרוח שהוא תפארת **ורוחא מאשא** ורוח (תפארת) מאש שהיא גבורה **ואשא ממייא ואש ממים**, גבורה מחסד **כלהו מתאחדן דא בדא ונפקן דא מן דא כהני עזקין** כולם נכללים זה בזה ויוצאים זה מזה כמו טבעות הללו **וכלהו מסתכלן לבי ההוא מסלרת דביה אתאחיד נהרא עילאה לאשקאה לון** והטבעות, היינו ספירות חג"ת, כולם מסתכלים אל המסגרת, יסוד הבינה, ששם אחוז אותו הנהר העליון בינה, על מנת להשקותם כלומר החג"ת מקבלים מנה"י של הבינה נה"י של הבינה הופכים להיות מוחין לחג"ת **ואתאחדו בהיכלא לאנהרא ואתתקן ביה** ונאחזים בהיכל, שהוא יסוד הבינה, לקבל ממנו הארה ובו הם נתקנים **בתים לבדים הני עזקאן עילאי** (שם) "בתים לבדים" אלו הטבעות העליונות כלומר הטבעות שהם חג"ת שבאצילות הם בתים, שורש, לחג"ת בעולם הבריאה שהם מיכאל גבריאל רפאל שהם חיות הקודש אריה שור ונשר הנושאים את הכסא כך גם במשכן יש דמיון בדמות הטבעות והבדים **אינון** הם הטבעות מהוות **בתים** בית **ואתרין** ומקום **לבדים** לבדים **ואינון** שהם **רתיכא לתנא** מרכבה למטה בעולם הבריאה כנ"ל **לן דא אתי מסיטרא דאשא** מפני שגבריאל בא מצד הגבורה הוא נעשה עמוד הגבורה בעולם הבריאה כמו שיצחק אבינו היה עמוד החסד בעולם הזה ושורשו בגבורה למעלה **ודא מסיטרא דמיא** ומיכאל מצד החסד **ודא מסיטרא דרוחא** ורפאל מצד התפארת **וכן כלהו** וכן שאר המדרגות למטה בחיות: אריה שור נשר, ברוחות: דרום צפון ומזרח ביסודות: אש מים רוח וכל זאת **לן למיהוי רתיכא לארונא** כדי להיות מרכבה

⁵⁹⁷ יתבאר לקמן פרשת עקב (דברים י, יז) בפסוק האל הגדול הגיבור והנורא

⁵⁹⁸ כי ידוע שגבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם כל סדר ההשתלשלות כך הוא נדגים זאת במצוות הלולב בעולם הגשמי אנו נוטלים ג' הדסים, ב' ערבות לולב ואתרוג ד' מינים אלו שבעה פריטים הם הרומזים לשבעה האושפזין: אברהם יצחק ויעקב הם ההדסים משה ואהרן ערבות, יוסף לולב ודוד אתרוג והם שבעה ספירות תחתונות חג"ת נהי"ם

⁵⁹⁹ רמז: מסגרת גימ' 703 כמו יסוד בינה עלמא דאתי או ירצה, "מס" אלו אורות גבוהים הידועים לנו ממ"ש "היתה למס ג"ר היינו ג' ראשונה ת' מורה על מלכות ובינה היא בחינת מלכות של ג' ראשונה והיא ה' ראשונה ודומה לה' אחרונה

⁶⁰⁰ מדוע קרא הרשב"י לספירות טבעות? מסביר בספר "מתוק מדבש" (כרך א' עמוד שץ) כי הטבעת עגולה ואין בה תחילה וסוף כך הספירות יש בהן י"ס אור וי"ס אור חוזר ונעוץ תחילתן בסופן מושג טבעות נזכר בספר יצירה פ"ג ומסביר ר"י סגי נהור ש"טבעת" מורה על החשק שיש לספירה זו לזולתה אי נמי, טבעת מלשון הטבעה שכל ספירה מטביעה חותמה על חברתה כגון: ידוע שמהחסד נאצלה ספירת הגבורה וזה הוא "אש ממים" כי אש גבורה ומים חסד ידוע שאם לוקחים טיפת מים ניתן להוציא ממנה אש על ידי שמרכזים את כח השמש דרכה על נייר והנייר דולק

למלכות שהיא ארון העדות **זעלייהו** הנמצאת עליהם בעולם האצילות **מאן דיקרב** מי שירצה להתקרב למלכות דאצילות **יקרב** יתקרב תחילה **לאילן בתים** לבדים האלו תחילה ולא ינזק מנגיעה בארון כמו שקרה לעוזא (דה"א יג) **ולאו במה דללו** ולא יגע בארון דהיינו עושים הרחקה ע"י הבדים כפי הפתגם **לך לך אמרין נזירא סחור לכרמא לא תקרב** "לך לך" אומרים לנזיר סביב סביב אולם לכרם לא תקרב והנמשל למי שבא לגעת בארון אומרים לו גע בבדים בארון אל תגע **בר אינון דאיתחזון לשמשא בלו לון אתייהב רשותא לאעלא ולקרבא** חוץ מאלו הראויים לשמש בפנים שהם הכהנים בני קהת להם ניתן רשות לשאת את הארון וגם זה רק ע"י כיסוי תכלת של בגדי השרד **ועל דא כתיב והזר הקרב יומת ועל כן כתוב** (במדבר א, נא) **"והזר הקרב יומת"**

והבן כי כשבא להזכיר הטבעות לא הזכיר רק שלשה מהם: מים מרוח, רוח מאש, ואש ממים ומים מרוח, ואש ממים ידעת בספר יצירה פרק ג ורוח מאש היא השכינה הנקראת רוח קדישא והרביעי שזו המלכות לא הזכיר כי הוא המסגרת עצמו והבן אמרו ודא אתי מסיטרא דמייא וכו' רמז לד' חיות העומד לימין מקבל מן החסד העומד לשמאל מקבל מן הגבורה כי קבלתם מהמרכבה עליונה

וְנָתַתָּ עַל הַשְּׁלֶחָן לָחֶם פָּנִים לְפָנֵי תְּמִיד:

כה, ל

הלחם רומז ליסוד עולם כלומר ספירת היסוד ודין הוא שיהיה על השלחן כי השלחן מלכות שלא ישאר שלחן יי בלתי מזונות כלומר שלא תשאר המלכות ללא שפע היסוד הפך (ישעיה נ, א) **ואין איש שם על לב ורישא דקרא הצדיק אבד כלומר מצב של לחם על השלחן** הוא ייחוד תדירי וזה הפך ממ"ש הצדיק (יסוד) אבד בזוהר (ח"ב נ"ז ע"ב) מסביר רשב"י שזה מתבאר בב' אופנים: שהיסוד איבד שפעו או שהמלכות אבדה כלי חמדתה

וצריך להתבונן למה היה הלחם מונח על הקשות ולא על השלחן כי מן הראוי שלא יפסק הייחוד אם כן למה רומזים הקשוות? וביאר הלבוש שכאשר ישראל לא עושים ח"ו רצונו של מקום אז השפע יורד דרך ארחות עקלקלות ולזה רומזים הקשוות מוסף על זה טעם נוסף שכבר עוררתי כי צריך להמציא מקום למטה שבו תחול הברכה מלמעלה, כי אין הברכה של מעלה חלה על דבר ריקם ראייה לדבר "הגידי לי מה יש לך בבית" (מל"ב ד, ב) דהא אין מברכין על שלחן ריקם, שאם אין יסוד למטה אין ענין של מעלה חל בו דוגמא לדבר זה אמרו רז"ל (בר"ד כח, ג) **עצם יש באדם שאינו כלה לעולם והוא עצם התחתון שבשדרה וקראוהו רז"ל תרווד רקב ואמר עליו שאם תכניסוהו באש אינו נשרף לעולם כל שכן שאינו כלה לעולם ובויקרא רבה** (יח, א) **מהיכן אדם מציץ לעתיד לבוא מלוז של שדרה הביאו ללוז אחד נתנוהו במים ולא נמחה באור ולא נשרף ברחים ולא נטחן נתנוהו על הסדן התחיל מכיש עליו בפטיש נחלק הסדן ונבקע הפטיש ולא הועיל ממנה כלום זהו שנאמר** (קהלת יב, ה) **וינאץ השקד והקב"ה משאיר באדם זה העצם עד תחיית המתים ואז התחייה חל עליו וכשאינו כורע במודים להודות על אמונת בוראו מאותו עצם נעשה נחש כמ"ש בב"ק ט"ז ע"א⁶⁰¹ ברייה המקולקלת, ולעולם לא יבנה עוד עם יושבי חלד ואמר עוד כי העצם ההוא יתרטב בטל שעתיד להחיות בו**

⁶⁰¹ כתב מרן הבא"ח בספרו "בניהו בן יהודע" (בבא קמא דף טז ע"א) "והוא דלא כרע במודים נ"ל בס"ד, הטעם שבעבור דלא כרע במודים יהיה שדרו נחש, דאיתא בשער הכוונות לרבינו האר"י ז"ל, בכריעת מודים מוריד טיפת החסדים דרך חוט השדרה יע"ש, וידוע כי החסדים נרמזו באותיות המים, והיינו ה' מים, כי החסדים שרשם חמשה, וכל חסד נקרא מים, ואמרתי רמז נכון בס"ד דאותיות המים במילואם כזה מ"ם מ"ם יו"ד מ"ם, תמצא אותיות המילוי הם אותיות מודים בדקדוק, כי במודים מוריד טיפת החסדים ובוה פרשתי בס"ד רמז הכתוב [קהלת י"א א'] שלח לחמך על פני המים, והיינו שלח לחמך החסדים, כי לחם הוא סוד החסדים כנודע, על פני המים, כלומר במודים הרמזו בתוך ופנימיות של אותיות מים, וידוע כי הפך המים שהם חסדים, יש האש שהוא גבורה ודין, וידוע דהנחש הוא מיסוד האש, ולכך ארז"ל מי שנתחייב שריפה מכישו נחש, שבארס שלו עושה שריפה, ועל כן זה דלא כרע במודים, להוריד טיפת החסדים שהם בסוד המים דרך חוט השדרה, לכך שדרו נעשה נחש, שהוא מצד האש שהוא הפך החסדים:

את המתים כמ"ש כתובות קי"א ע"ב ונעשה כשאור בתוך העיסה ויתפשט לכאן ולכאן וימתחו מתוכו כל האיברים והגידים ועור ובשר ויתגלגלו עד ארץ ישראל ושם יקבלו רוחותיהם בארץ הטהורה והקדושה כל זה מורה כי אין שום ענין של מעלה חל זולתי כשיש לו מקום למטה, כי מששת ימי בראשית שנברא יש מאין לא נברא עוד רק יש מיש

והנה סוד לחם הפנים על דרך האמת כי כאשר תבין מלת "לפני" הכוונה לשכינה הנמצאת לפני יי' תבין שמו לחם הפנים היינו יסוד מלכות וסודו היינו לחם הפנים המונח על השלחן זה ייחוד יסוד מלכות וכשיש ייחוד זה באופן תדירי הרי שפע וברכה בעולם ורמז בפסוק "ברכת יי' היא תעשיר" (משלי י, כב) דהיינו המלכות נקראת ברכה והיא ברכה של יי' תפארת כי היא המעשרת שנאמר "מצפון זהב יאתה" (איוב לז, כב) וכבר ידעת שצפון היינו גבורה והמלכות נבנית מהגבורות ומשם תחול הברכה ויצא שובע לכל ישראל ולכך אמר (פסחים ג ע"ב) כל כהן המגיעו כפול אוכל ושובע ואמרו רז"ל בפסוק "הנה מטתו שלשלמה" (ש"ה"ש ג, ז) מה המטה אינה אלא לפרייה ורבייה, כך בית המקדש כל מה שהיה בתוכו היה פרה ורבה שנאמר ויאריכו הבדים (מל"א ח, ח), וכן הוא אומר "זהב פרוים" (דהי"ב ג, ו) דהיינו שהזהב היה פרה ורבה כמ"ש (במדב"ר יב, ז) "שעושה פירות" וכן הוא אומר בית יער הלבנון⁶⁰² (מל"א י, כא) כמה דהדין חורשא סגי ולזה רמזו רז"ל בתענית (ז ע"ב) אין הגשמים יורדין אלא א"כ נמחלו עונותיהן של ישראל שנאמר "רצית ה' ארצך שבת שבות יעקב נשאת עון עמך" (תהלים פה, ב) אי נמי מדכתיב "ואתה תשמע השמים וסלחת לחטאת עמך ישראל וגו'" (מל"א ח, לו) ונתת מטר על ארצך וגו' והבן כל זה כי על הארץ הנזכרת שזו המלכות במעשה בראשית כיון הכתוב

וְעֵשִׂית מְנוּחָה זֶהָב מְקִשָּׁה תִּיעָשֶׂה הַמְנוּחָה יִרְכָּה וְקָנָה גְבִיעֶיהָ כִּפְתֻרֶיהָ וּפְרוּיָהּ
בַּמְנוּחָה יִהְיוּ:

כה, לא

חכמת המנורה בגביעיה וכפתוריה ופרחיה נעלמה מאוד ועל כן אמרו רז"ל (במדב"ר טו, י) שנתקשה משה במעשה המנורה המנורה יש בה ז' קנים, שלשה מצד זה ושלשה מצד זה ופני כולם אל האמצעי רמז הוא לשבעה קצוות חגתנהי"ם הפונות אל הכתר שהוא מקום הקודש, ועל כן היו מקשה לרמז לייחוד הכל כי הכל כח אחד כאשכול שהכל בו שבו ענפים ועלין וזגין וענבים הכל בזמורה אחת והכל מתגדל ומתברך משרש אחד כתר הנטוע במקום נטיעתו כן כל הז' מדות יונקין ומתברכין משרש אחד ופני כולם אל המקור העליון לבקש מאל אכלם שהוא המקיימם והמעמידם וז' קני המנורה קראם זכריה הנביא ע"ה (ד, י) שבעה אלה עיני יי' כי השגחת העולם על ידיהם והם שבע צורות קדושות שיש לו להקב"ה⁶⁰³ ואתה רואה כי יש מן ו' הקנים קרובים אל הנר האמצעי זו מזו וכפי קרובם אל קונם הוא מעלתם ובאיברי האדם תבין ענין זה כי כל אבר המתרחק מן האמצע מתמעט גדולו⁶⁰⁴ וכמו שיש באדם איברים גדולים וקטנים כן יש באדם העליון מיני חסדים ודינן זה גדול מזה לפי יניקתם מן המעיין

⁶⁰² מסכת יומא לט ע"ב) "אמר רב זוטרא בר טוביה למה נקרא שמו יער דכתיב בית יער הלבנון לומר לך מה יער מלבלב אף בית המקדש מלבלב דאמר רב הושעיא בשעה שבנה שלמה בית המקדש נטע בו כל מיני מגדים של זהב והיו מוציאין פירות בזמניהן וכיון שהרוח מנשבת בהן היו נושרין פירותיהן שנאמר (תהלים עב, טז) "ירעש כלבנון פרי"ו ומחן היתה פרנסה לכהונה וכיון שנכנסו עובדי כוכבים להיכל יבשו שנאמר (נחום א, ד) "ופרח לבנון אמלל" ועתיד הקדוש ברוך הוא להחזירה לנו שנאמר (ישעיה לה ע"ב) "פרח תפרח ותגל אף גילת ורנן כבוד הלבנון נתן לה"

⁶⁰³ מתוך הבהיר אות קעב

⁶⁰⁴ בשיעור ששמעתי מפי הרב המקובל נחמני אמר לנו התלמידים: ראו שכל שעולים בגוף האדם חשיבות האיבר עולה לא הרי כף הרגל כרגל, ולא זו כבטן, ולא הבטן כלב, ולא הלב כאזן והעין, ולא אלו כמח

מנצח והוד הנרמזים בשני קנים השניים הנקראים שני שוקיים שנאמר שוקיו עמודי שש נו"ה מיוסדים מלשון יסוד על אדני פז מלכות שיש בה שם אדנות (שיה"ש ה, טו) ר"ל כי הנצחיים שהם השוקיים הם עמודי שש ר"ל עמודי ו' קצוות או עמודי הו' הראשון של שם שהיא בגימטריא שש על שהיא סובלה ו' שמות: הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד יסוד והשנייה זו הו' הגנוזה באות ו' כזה: וו' והיא הנחטפת במבטא רומז למכריע שני יסוד והם מיוסדים ביסוד עולם על השם הנכבד הנקרא אדני ואמר פ"ז לרמז למה שנאמר בספר יצירה נעוץ סופו בתחילתו כי השם הנכבד הנזכר בא"ד שהוא סוף הבנין הרי ט"ה ושם אהיה הרי כ"א שהוא מקור הכל ותחלתו הוא כנגד פ"ו עם אין סוף יתעלה ויתברך א', סה"כ פ"ז ענין אחר, פ"ז בגימטריא "לבנה" והוא כח בית דוד מלכות סימן לדבר

ואמר "כפתוריהם וקנותם ממנה יהיו" רמז לייחוד הכל:

הגדולה	הגבורה
והנצח	וההוד
עטרה	צדיק
	תפארת

וְאֵת הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֵשֶׂר יָרִיעַת שֵׁשׁ מִשְׁזָר וְתַכְלֶת וְאַרְבָּעַת שְׁנֵי כָרָבִים מַעֲשֵׂה זֶשֶׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם: אַרְבַּע הַיָּרִיעָה הָאֲזוּת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאֵמָה וְרוֹזָב אַרְבַּע בָּאֵמָה הַיָּרִיעָה הָאֲזוּת מִדָּה אֲזוּת לְכָל הַיָּרִיעַת:

כו, א-ב

העשר יריעות רומזים לעשר ספירות, ואורך היריעה כ"ח אמות ורחבה ד' ובין הכל ל"ב רמז לל"ב נתיבות והיו ה' כנגד עטרה שהיא ה' אחרונה שבשם שנאמר "חמש יריעות תהיין חוברות" וגו', לרמז למה שאמר בעל ספר יצירה י' ספירות בלימה ה' כנגד ה' כי הה' אחרונות שואבות מן הה' ראשונות והיה חבורם ע"י לולאות וקרסים דוגמת משפיע ומקבל ובחבורם היה המשכן אחד והיו הקרסים והלולאות חמשים כנגד חמשים שערי בינה

והיה עשר אמות אורך הקרש רמז ל" ספירות והיה חבורם ע"י הידות והאדנים דוגמת משפיע ומקבל האדנים הרומזים למלכות שיש בה שם אדנות היו מקבלים לתוכם את הקרשים הרומזים לתפארת ואל יקשה לך למה היו האדנים מכסף ולא מזהב כי מלכות דין וראוי לה להיות זהב כי אחרי התחברות הידות של הקרשים שהם תפארת ורחמים באדנים כל מדות הדין ספו תמו ופני הלובן פני הרחמים נתרבו, כמה דאת אמר "כנפי יונה נחפה בכסף" (תהלים סח, יד) נמשלה כנסת ישראל ליונה

והברית התיכון רמז למכריע ראשון תפארת ומרוצתו מן הקצה אל הקצה משל לחבור וקירוב עת דודים

וטעם (שמות כו, ל) "כמשפטו" אמרו רז"ל (שבת ק"ג ע"א) שהיה צריך לציין הקרשים שלא יחליף אותם וכן אמר בירושלמי דשבת פרק הבונה (דף סט ע"ב) "והקמות את המשכן

כמשפטו" וכי יש משפט לעצים? אלא איזה קרש זכה להנתן בצפון ינתן בצפון בדרום ינתן בדרום

וְנָתַתָּה אֶת הַפְּרֻכָּת תַּזוּת הַקָּרְסִים וְהַבָּאת שְׁמָה מִבֵּית לַפְּרֻכָּת אֶת אֲרוֹן הָעֵדוּת וְהַבְדִּילָה הַפְּרֻכָּת לָכֶם בֵּין הַקָּדֵשׁ וּבֵין קָדֵשׁ הַקְּדָשִׁים:

כו, לג

הפרוכת הוא כנגד הרקיע תפארת המבדיל בין המים העליונים בינה לתחתונים מלכות וכבר ביארתי סודו⁶⁰⁹ ועל כן נתינתו תחת הקרסים חבור ה' הוויות אחרונות תנהי"ם לה' הראשונות כחבור"ג

ספר הזוהר (בראשית ל"ג ע"א) והבדילה הפרוכת דהא איהו רקיע דמפריש לן אמצעיאת פירוש מ"ש (שמות כו, לג) והבדילה הפרוכת זה הוא הרקיע המבדיל בין מים למים מסביר הרב המקובל צי"ע בעל ה"מתוק מדבש" שתפקיד הפרוכת לתת שפע במידה לפי יכולת המקבלים

ספר שבעה היכלות (זוהר בראשית מ"ה ע"א) והבדילה הפרוכת וכו' האי קדש הקדשים אתר מתקנא להווא נשמתא עילאה היכל קדש קדשים הזה הוא מקום מתוקן לקבל נשמה עליונה הבאה מהבינה⁶¹⁰ של עולם האצילות כללא דכולא היכל קדש קדשים כולל ג"ר שהם כח"ב ולכן נקרא קדש (כתר) קדשים (ח"ב) והוא בחינת עלמא דאתי העולם הבא, שהיא בינה לבי האי עלמא כלפי העולם הזה שהם הז"ת דהא כד מתחברן כולהו רוחי דא בדא שהרי כאשר מתחברים כל הרוחות זב"ז שזה בנין הנה"י ואישתלימו דא עם דא כדקא חזי ונשלמים זה עם כראוי דהיינו בנין החג"ת כדין אתער רוחא עילאה נשמתא דכולא אזי מתעוררת הנשמה שזו הבינה ומעלה מ"ן לבי עילאה סתימא דכל סתימין אל הכתר לאתערא על כולא כדי להוריד ממנו מ"ד להיכלות ולאנהרא לון מעילא לתתא להאיר להם מלמעלה למטה בסוד אור חוזר ולאשלמא לון ולאשלים אותם באורות לאדלקא בוצינין ולהדליק את הנרות דהיינו הספירות

ספר הזוהר (בראשית ל"ב ע"ב⁶¹¹) תא חזי מייא אעדו ואולידו חשוכא ודא היא והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש ובין קודש הקדשים בא וראה המים הרו וילדו אפילה, דהיינו החסדים האצילי את הגבורה שממנה נבנית המלכות והיסוד הוא הפרוכת וזה הוא סוד הפסוק והבדילה וכו' כי התפארת הוא אור והמלכות חושך, התפארת קדש קדשים ומלכות קדש והיסוד הוא הרקיע והמסך ביניהם⁶¹²

וְשִׁמַּתְהָ אֶת הַשְּׁלֹחַן מִזֹּזֶן לַפְּרֻכָּת וְאֶת הַמְנוּרָה נָכוֹז הַשְּׁלֹחַן עַל צֵלֶה הַמִּשְׁכָּן תִּימְנָה וְהַשְּׁלֹחַן תִּתֵּן עַל צֵלֶה צָפוֹן:

כו, לה

כבר עוררתיך כי המנורה ראויה להיותה בדרום כי משם עיקר קבלתה מצד החסד והם זה נוכח זה רמז לתפארת ישראל שזה השלחן⁶¹³ והשכינה מנורה ותרגם יונתן בן עוזיאל והבאת את השלחן "ותעיל ית פתורא בסטר צפונא מטול דמתמן מתיבה עותרא" פירוש ותשים את הפת בצד צפון משום שמשם ניתן העושר ובמנורה אמר "תמן גנזי חכמתא

⁶⁰⁹ לעיל בראשית א, ו בפסוק "יהי רקיע"

⁶¹⁰ ודע כי ה' אורות הם וה' כלים להם האורות: נרנח"י והכלים כחבתו"מ הנפש במלכות, הרוח בתפארת, הנשמה בבינה, החיה בחכמה והיחידה בכתר

⁶¹¹ כך גם מובא בספר הפליאה ד"ה שאלו את רבי מהו בינה וכן בספר יצירה וכן בשמו"ר פט"ו, כו והעניין שמן החסד נאצלת הגבורה כמ"ש אברהם הוליד את יצחק

⁶¹² פירוש נוסף: השפע הבא מהכתר דרך חו"ב לתו"מ יצר מסך בין עולם האצילות לבין עולם הבריאה וזה סוד הכתוב "והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים" הפרוכת זו מלכות דאצילות שהיא מבדילה בין עולם האצילות הנקרא קדש קדשים ובין עולם הבריאה הנקרא קדש והוא חשוד כלפי האצילות (על פי המתוק מדבש בשם הרמ"ק)

⁶¹³ אמנם אמרנו שהשלחן הוא מלכות, אך כאשר מעריכים אותו מול המנורה הוא תפארת והיא מלכות

דמתילין לנהורא" שם גנזי חכמה המשולים לאור וזה אומרם (ב"ב כ"ה ע"ב) הרוצה שיחכים ידדים ושיעשיר יצפין ויש עוד מפרשים כי טעם נתינת המנורה בדרום כדי שלא יהא צל צפוני במקדש ולילה כיום יאיר כלומר כשהמנורה בדרום מאירה היא כלפי הצפון ולכן אין בצפון צל הצל והצפון מוריד על הגבורה וכשאין צל בצפון החסדים מתרבים סימן לדבר כי אצק מים על צמא ונוזלים על יבשה (ישעיה מד, ג) אצק מים מן הימין חסד על הצמא אוצר הנשמות יסוד שנאמר בו צמאה נפשי (תהלים מב, ג) ונוזלים מן השמאל הגבורה על היבשה הידועה מלכות וקבל כל אחד מכחו זהו שנאמר עורי צפון ובאי תימן וגו' (שיה"ש ד, טז) הזכיר תחלה פנת צפון גבורה להשפיע לגן מלכות כי היא המתפשטת בה תחלה ואחרי כן דרום חסד להפיח בגן היבש מלכות ולהשקותו מהשפע העליון, ואחרי כן "יבא דודי לגנו" זה תפארת ישראל המתייחד בה אחרי כן, וענין יזלו בשמיו ר"ל להשפיע ברכה לנפרדים ב"ע ויתבאר לך סוד זה בהקפת המזבח בגזירת האל והוא המאמר הבא והרמז כי עיקר קבלת השכינה הוא ממדת הדין של מעלה בינה שנאמר "מי זאת עולה מן המדבר כתמרת עשן מקוטרת מור ולבונה מכל אבקת רוכל (שיה"ש ג, ו) כבר ידעת כי השכינה נקראת זאת ודמה אותה בהיותה הולכת לפני מחנה ישראל לתמרת עשן שהוא מתמר ועולה⁶¹⁴ ואמר עשן לפי שעיקר קבלתה היא משם "מקוטרת מור ולבונה" ר"ל נפעלת ומקבלת אצילות מזולתה, מור גבורה ולבונה חסד הרמז לזרועות עולם חו"ג זה לבן לבונה וזה אדום מור, "מכל אבקת רוכל" זה היסוד הנקרא כל כלולה מן הכל והזכיר קודם המור האדום רמז לעיקר קבלתה שאלו הגבורות כמו בלא מחיר יין וחלב וכתוב "טוב ארוחת ירק ואהבה שם משור אבוס ושנאה בו" (משלי טו, יז) לשון ארוחה מלשון אורח חיים ואהבה שם היא השכינה שעיקר קבלתה משור אבוס שנאמר בפני שור מהשמאל (יחזקאל א, י) ושנאה בו ר"ל מדת הדין

וְעֲשִׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים זָמִישׁ אֲמוֹת אֶרֶץ וְזָמִישׁ אֲמוֹת רֹזֶב רְבִיעִי יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ
וְשָׁלֹשׁ אֲמוֹת קָמָתוֹ:

כז, א

בעבור היות המזבח עשוי לשים שלום בין ישראל לאביהם שבשמים בסוד הקרבנות, על כן היו כל מעשיו נחשת שהוא שלום בין הכסף והזהב ולא מכסף חסד וזהב גבורה שנאמר (שמות כז, ג) "לכל כליו תעשה נחושת" ומדות המזבח רומזים לעשר ספירות כיצד: והיה ה' אמות אורך וה' אמות רוחב, ה' ספירות עליונות כנגד ה' ה' ספירות תחתונות, ושלוש אמות קומתו לרמז לשלש הויות העליונים ג"ד וארבע קרנותיו רומזים לד ראשי נהרות חבת"ם ומסדר הקפת המזבח התחתון תבין סדר הקפת המזבח העליון והיאך הוא מתאחד בו קצוות ובהם מתברך.

ורבותינו ז"ל ביארו סוד זה בספר הזוהר (במדבר ק"כ ע"א) אמר שם רבי אלעזר שאיל לרבי שמעון אבוי, אימא לי סימנא לזיוו"א דייחודא מניין רבי אלעזר שאל מדבי שמעון אביו, אמור לי סימן שאזכור את סדר הזיווגים והייחודים אמר ליה ברי, אע"פ דאוקימנא מילין לכל סטר וסטר ואתבדרו הכא מלה והכא מלה אמר לו רבי שמעון בני, אע"פ שהעמדנו דברים לכל צד וצד בכמה אופנים, ונתפשטו הדברים דבר כאן ודבר כאן סימנא דא נקוט בידך והכי הוא כעין סחרא דמדבחה סימן זה נקוט בידך וכך הוא כעין סיבוב הכהנים את המזבח דתנן בא לו לקרן

⁶¹⁴ הנה גם בפרשת בחוקותי כתב הרב כן: "והיא היתה הולכת במשכן לפני מחנה ישראל שנאמר "מי זאת עולה מן המדבר כתימרות עשן" (שיה"ש ד, ו) דימה השכינה ההולכת לפני מחנה ישראל לתימרות עשן שהוא מתמר ועולה מן השכינה מתעלה לקבל מן הכחות אשר לפניו ואמר כתימרות עשן כי עיקר קבלתה מן האש הגדולה מקוטרת מור ולבונה מקבלת אצילות ושפע מן המור ולבונה והרמז לזרועות עולם וקראה זאת כד"א כי מאיש לוקחה זאת" הנה גם לפי דברים אלו לא נדע אם העשן הוא הגבורה או הבינה הרשבי"י כשבא לבאר את הפסוק "מי זאת וכו' ביאר תרין עלמין וכו' והיינו המלכות נקראת זאת והבינה מי ולכן נוכל לומר כאן שעשן היינו בינה דע, כי במילת עשן רבו הפירושים והכל לפני העניין, לא הרי עשן הקרבנות כפסוק עלה עשן באפו וכו'

דרומית מזרחית מזרחית צפונית מערבית מערבית דרומית דתנן (זבחים פרק ה משנה ג, דף נג ע"א) בא לו לקרן דרומית מזרחית, מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית הסוד בהקפה יתבאר בהמשך רבי אלעזר שכבר הבין את הסוד שאל **אמר ליה, והא לא יכיל עד דמקבל עליה בר נש מלכותא קדישא בקדמיתא** אמר לו רבי אלעזר והרי אינו יכול לעשות כלום עד שמקבל עליו אדם עול מלכות הקדושה בתחילה, כלומר התחלת הייחודים היא במלכות הנקראת עול מלכות שמים **ויהיב עליה עול דא** ונותן על עצמו עול מלכות שמים תחילה **ואת אמר דייטי לדרום בקדמיתא** ואתה אומר שיבוא לדרום תחילה שהוא החסד? **אמר ליה, כלא הא אמינא לך** אמר לו רבי שמעון הרי אמרתי לך הכל **דהא "ובא לו לקרן" אמינא בקדמיתא, והא ידעת ודא הוא עול מלכותא קדישא** כי אמרתי לך "ובא לו לקרן" והרי אתה יודע סוד הקרן שהוא המלכות וזה הוא עול מלכות הקדושה שצריך לקבל תחילה על ידי אמירת פסוקי דזמרה **לבתר דרומית [מזרחית] דתמן הוא אילנא דחיי** ואחר כך דרומית [מזרחית] ששם הוא עץ החיים שהוא התפארת⁶¹⁵ **ודא לזוה"א ליה במזרח דאיהו אבא עילאה דהא בן מסיטרא דאבא קא אתי** וכל זה כדי לזווג אותו עם החכמה שהוא אבא שהרי הבן (תפארת וחסדים) בא מהאבא (חכמה וחסדים) והחסד הוא צד דרום⁶¹⁶ **בליני כן מדרום למזרח דתוקפא דדרום במזרח הוא** ומשום זה "דרומית מזרחית" כי כח הדרום במזרח, כלומר, כח הבן באב, כח התפארת בחכמה כי מהחכמה יוצאים מוחין של חסדים וגבורות שמקבלת אותם הבינה הנקראת אמא והיא מעבירה אותם לבן ולבת, הבן שזו התפארת לוקחת חסדים והבת שזו המלכות מקבלת גבורות **ובעי לאתקשרא כחדא דרום במזרח** ועל כן צריך שיתקשרו יחד דרום ומזרח **ומזרח דאתקשר בצפון כמה דאת אמר וצפונך תמלא בטנם** ומזרח המתקשר בצפון כמו שנאמר (תהלים יז, יד) "וצפונך תמלא בטנם" כלומר מזרח שהוא חכמה מתקשר בצפון שזו הבינה **בליני דהאי** משום שזה, דהיינו הבינה **אשלים ומלי** משלימה וממלאת את התפארת **נחלין** בגבורות **ומבועין** וחסדים **ועל דא מזרחית צפונית, דאינון אבא ואמא, לא איתפרשן לעלמין והא אוקמוה** ולכן מייחד הכהן "מזרחית צפונית" שאלו או"א שאינם נפרדים לעולם וכך ביארו. **ומה דאיתמר צפונית דאיהי טמירא עילאה** ומה שנקרא שמה "צפונית" הוא משום שהיא צפונה ונסתרת **ומסיטרא דילה נפיק צפון** ומהצד שלה כלומר ממנה יוצא הצפון דהיינו ממנה משתלשלת הגבורה **ודינין מסטר דילה מתערין אע"ל דאיהי רחמי וחזו** והדינים מתעוררים מן הצד שלה אע"פ שהיא רחמים ושמחה, כלומר הבינה היא שורש הדין אבל היא שייכת לרחמים והשמחה **כד איהי נפקת צפון נפיק ביה** וכשהיא יוצאת, כלומר נאצלת מהחכמה, כבר מיד הצפון שאלו הגבורות יוצאים ממנה כלומר בכח ולא בפועל⁶¹⁷ **דאיהו אתכליל וקשיר בדרום** שהוא הגבורה נכללת ונקשרת בדרום שהוא התפארת, כי התפארת הוא קו אמצעי, שבימינו החסד והנצח ובשמאלו הגבורה וההוד. ממשיך הרשב"י ומבאר **לבתר צפונית מערבית** ואחר כך יבוא קרן צפונית מערבית, דהיינו ייחוד זה מורה על כך שהבינה בונה את המלכות, האם את הבת, הצפון את המערב **דהא מסיטרא דאבא נפיק בן ומסיטרא דנוקבא נפקת בת** שהרי מצד האבא יוצא הבן ומצד האמא יוצאת הבת, כלומר החכמה בונה את התפארת והבינה את המלכות⁶¹⁸ **ובליני כן צפונית מערבית** ומשום זה צפונית

⁶¹⁵ הסיבה שהתפארת נקרא "עץ החיים" היא שכל עץ נטוע בארץ. כבר ידעת ש"ארץ" מלכות, אם כן מה שעליה זו התפארת. ומה שנקרא "החיים" מפני שהוא מקבל מהבינה הנקראת חיים כמו ארצות החיים, באר מים חיים, אלקים חיים וכו'. ודע שהבינה נקראת חיים מפני שהיא מחוברת תדיר לחכמה שהיא מקור חיים. כך הסבירו רוב חכמי הקבלה.

⁶¹⁶ החסד בדרום, גבורה בצפון, תפארת מזרח מלכות מערב. ההסבר לכך שהחסד בדרום יובן ממ"ש וחס השמש ונמס. דהיינו בשעה שבני אדם מחממים לבם לעזור איש לאחיו מיד ונמס נפשות הגבורות ונמתקות. משל לאדם המחפש טרמפ לחולפות על פניו מכוניות ריקות ובהם רק הנהג מצב זה הינו קפאון כי כל אחד דואג לעצמו, ולא מושיט יד לעזרה. לעומת זאת אילו הנהג היה מאט ומושיט עזרה בבחינת חס השמש, מראה חוס הלב לזולתו הרי שהוא גומל חסד לחלש ממנו. הנה היום בעת כתיבת שורות אלו מלאו חמישים שנה למלחמת ששת הימים. זוכר אני כילד כיצד אדם שאדם בצומת והושיט ידו לטרמפ מיד עצרו לידו שלוש מכוניות והציעו לו ליסוע איתם וזאת מחמת הפחד והדאגה מאימת המלחמה הקריבה ובאה. הנה לאחר הנצחון המסחרר שוב שקעו כל אחד מנבכי אהבת עצמו ואין איש שם על לב לסייע לחלש. דבר זה מתבטא גם בניקוד. חסד מנוקד בסגול ואילו גבורה בשווא. הרב יוסף גייקטיליא בשער הניקוד מסביר ש' נקודות הסגול מורות על זרימה ואילו השווא מורה על קפאון. הדבר יוסבר על ידי משל של שחקני כדורסל. אם שחקן אחד ירצה להחזיק בכדור מתחילת המשחק עד סופו ויאמר בליבו רק אני אשחק, מי יורידני ארץ, הרי זו גבורה. אם שחקן א' ימסור לב' וזה לג' זה מצב של סגול.

⁶¹⁷ כמו ששמעתי שהיום ניתן להבחין בנקבה, כשהיא עובר בבטן האם, בבציות שממנה עתיד לצאת הילדים שלה.

⁶¹⁸ רואים זאת באותיות שם הוי"ה. י' זו חכמה וממנה נאצלת אות ו' כי י' נכתבת מלא כך: יו"ד. מאות ה' נאצלת אות ה' כי ה' נכתבת מלא כך: ה. וההסבר שיש חסדים וגבורות. החסדים מצד ימין והגבורות בשמאל. החכמה בימין שהוא החסדים והתפארת נבנה ממנו והוא רחמים. הבינה בשמאל שהוא הגבורה וממנה המלכות שהיא דין. רואים

מערבית שזו המלכות, השכינה שהיא במערב **וזה הוא קרן** וזו היא הקרן שפגע בה **דקדמיתא** בתחילה **דהשתא אתקשר בצפון סתם** שכעת התחברה בבינה **[לבתר]** **בעי לקשרא ליה בדרום** אח"כ יש לחברה לתפארת **דתמן** ששם בתפארת **הוא קשורא דכולא** הוא קישור וחיבור הכל **לופא ביה אשתכח** והגוף נמצא בו. כלומר כשם שגוף האדם מרכז הכל, מחד מחובר לראש ומאידך לרגליים והידיים, כך התפארת חיבור וקישור הכל, מחד מחוברת לג"ר ומאידך למלכות **ועל דא מערבית דרומית** ועל כן "מערבית דרומית" שזו איחוד המלכות עם התפארת. מסכם הרשב"י ואומר **אשתכח האי קרן תלת זמני** אנו מוצאים את המלכות בעת ייחודה עם התפארת והג"ר בג' מצבים **חד לקבלה ליה בר נש בקדמיתא** פעם ראשונה כאשר אדם מקבל עליו עול מלכות שמים וזו המלכות הנקראת יראת שמים **ולבתר הכי לקשרא לה בתרי דרועי לאיתחברא לופא ולמיהוי כולא חד** ואחר כך לקשר המלכות בין ב' זרועות חסד וגבורה ולהתחבר בגוף שזו התפארת ושיהיה הכל אחד **וזה היא סדורא דייחודא שלים** וזה הוא סדר היחוד השלם **וכל סטר וסטר בהוא קשורא דלעילא דאיתחזי ליה** וכל צד וצד באותו ייחוד העליון, כלומר חו"ב תו"מ, יש לייחדו בקשר הראוי לו **ולא יתחלף סיטרא בסיטרא אחרא דלא איתחזי ליה** **לין דלא איתענש** ולא יחליף צד בצד אחר שאינו ראוי לו, כלומר שלא יטעה בכוונה, כדי שלא יענש **ומאן דעביד יחודא כדקא חזי כמה דאמינא זכאה חולקיה בהאי עלמא ובעלמא דאתי ומי שעושה יחוד הזה כראוי כמו שאמרתי אשרי חלקו בעולם הזה ובעולם הבא דהא ידע לסדרא ייחודא דמריה שבחא דמריה** שהרי יודע לסדר יחוד אדונו ושבתו **ולא עוד אלא דקודשא בריך הוא משתבח ביה** ולא עוד אלא שהקב"ה משתבח בו **עליה כתיב ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר** על המיוחד כראוי כתוב "ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר" (ישעיה מט, ג).

(ח"ג שם) **רזא ליתבי דרומא אחנא** סוד לאחינו שבדרום **הכי שדרנא לון** כך אני שולח להם **אחנא מסיטרא דבוצינני ברזין קטירין דבעיתו לייחודא ייחודא בטופסרא דקיטרא עילאה** אחינו מצד המאורות בסודות הקשרים, דהיינו הייחודים, שאתם רוצים לייחד ייחוד של קשר העליון **קבילו עליכו עול מלכותא בכל יומא בקדמיתא ובדא תיעלון בקשורא קדושא דדרום** קבלו עליכם בכל יום עול מלכות שמים תחילה, ובה תעלו בקשר הקדוש של הדרום דהיינו תפארת **ואסחרו סיטרי עלמא עד דמתקשרון בקשורא חדא ובדרום תקיעו דוכתא ותמן תישרון** ותסובבו רוחות העולם עד שיתייחדו כל הספירות. דהיינו שיעלו מן המערב, שזו המלכות הנקראת כאן מלכות שמים, לתפארת ומשם לצפון (בינה) ולמזרח (חכמה) עד שמתקשרים כולם בקשר אחד ואח"כ בדרום, דהיינו תפארת, תקבעו המקום ושם תחנו.

וצריך אני להעריך על סוד המאמר המופלא הזה. כבר ידעת כי כל הויות האצילות העליון כולן מקבלין זה מזה עד העליון יתברך המשפיע ואינו מקבל. כמו שאמרו בספר הזוהר (אד"ר קמ"ג ע"א) **כל אינון תיקונין דלעילא דלופא קדישא** [בדכר ונוקבא ל"ג] **כללא דאדם** כל אלו התקונים, דהיינו הספירות, שלמעלה הם נכללים בגוף הקדוש דהיינו בתפארת שהוא כלל האדם **אתמשיך דא מן דא ומתאחדן דא בדא ומשקן דא לדא** נמשכים המוחין זה מן זה, ומתאחדים, כלומר נכללים, זה מזה ומשקים אורות זה את זה **כמה דאתמשך דמה וורידין לדא ולדא להכא ולהכא מאתר דא לאתר אחרא** כמו הדם הנמשך בורידים לזה ולזה לפנים ולאחור, לכאן ולכאן למעלה ולמטה, ממקום זה למקום אחר דהיינו מאיבר זה לזולתו **ואינון משקין לופא דא, ושקין דא לדא** והם משקים את הגוף הזה ומשקים זה לזה **כן כל כתרין קדישין דלופא אשקין דא לדא מנהירין דא לדא עד דאנהירו כלהו עלמין ומתברכי ליניהו** כן כל הכתרים הקדושים של הגוף דהיינו הספירות, משקים זה לזה ומאירים זה לזה עד שמאירים כל העולמות בי"ע ומתברכים מחמתם.

ובעבור כי כפי הפעולות הנעשים למטה כך נעשה למעלה, על כן צריך לכוין ביושר כפי סדר הקבלה אשר היא למעלה שלא ישתנו בסיבתו סדרי בראשית וכענין שכתוב קרוב יי לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת (תהלים קמה, יח). וענין "אמת" במקום זה שידע

שכלל שיוורדים בסדר ההשתלשלות מידת הדין מתרבה וההפך. לכן התפארת הופך לרחמים שאלו חסדים עם דין והמלכות שבאה מכח הגבורה היא כבר דין.

המתפלל כשהוא מזכיר את השם יתברך לאיזו מדה צריך לכוין לשם יתעלה ויתברך בהמשכת הכל⁶¹⁹. ונתן סימן לדבר סוד הקפת המזבח של מטה הרומזת להקפת מזבח של מעלה שנאמר "ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה' (תהלים כו, ו) וסוד הענין הוא (יומא טו ע"ב) כל פינות שאתה פונה בייחודך לא יהו אלא דרך ימין. הביאו רז"ל ראייה לזה בזבחים (סב ע"ב) מים שעשה שלמה והרמז לים העליון מלכות שעשה מלך שהשלוש שלו תפארת. אמנם בעבור כי אין להכנס לראות פני המלך יתברך בלעדי השכינה שנאמר "אנה הלך דודך היפה בנשים אנה פנה דודך ונבקשנו עמך" (שיה"ש ו, א) כי לא נוכל להשיגו רק עמך כמה דאת אמר (ויקרא טז, ג) "בזאת יבא אהרן אל הקדש", "כי אם בזאת יתהלל המתהלל" (ירמיה ט, כג) כבר ידעת שזאת היא המלכות היא השכינה. על כן קודם הייחוד צריך לקבל עולה עליו בעטיפת ציצית, ואחרי כן יכנס עמה לייחוד השם הגדול יתברך כענין שנאמר והתפללו אליך דרך ארצם (מל"א ח, מח) רמז לארץ העליונה מלכות. ועל זה רמז באמרו במאמר זה (במדבר ק"כ ע"א) **והא לא יכיל עד דמקבל עליה בר נש מלכותא קדישא בקדמיתא ויהיב עליה האי עול** והרי אינו יכול לעשות כלום עד שמקבל אדם עליו עול מלכות הקדושה בתחילה ונותן על עצמו עול זה והיא נקראת במאמר זה "קרן"⁶²⁰ ואחר כך יכנס עמה לייחוד השם הגדול יתעלה תפארת ולהוציא הברכה מן המקור העליון כתר כמה דאת אמר "ממעמקים קראתיך יי" (תהלים קל, א) וישפיע אחרי כן לזרועות עולם חו"ג ואחרי כן מדרום למזרח מהתפארת לחכמה זהו סוד "דרומית מזרחית" א"ב וב"ן אב חכמה ובן תפארת, אחרי כן "מזרחית צפונית" מהחכמה לבינה שיקבל גם מן הגבורה מהבינה שהיא שורש הגבורה אחרי קבלתו מן החסד אחרי שקיבל מהחכמה שהיא שורש החסד זהו ירעפו עלי אדם רב (איוב ל"ו, כ"ח). אחרי כן "צפונית מערבית" כי עיקר קבלה השכינה שהיא נקראת כאן מערבית מן הצפון מן הבינה⁶²¹ בתחלה, אחרי כן צריכה לקבל מן הדרום תפארת זהו מערבית דרומית והנה היא כלולה מן הכל. והבן אמרו אשתכח האי קרן תלת זימנן רמז כי בייחוד זה שהזכיר יש זכר לכנסת ישראל ג' פעמים וזהו סוד (ברכות ד ע"ב) תהלה לדוד ג' פעמים. וכבר רמזתיו בסוד השלשה תפלות⁶²². ואומר אני כי סדר ייחוד זה תפש חבוקק הנביא ע"ה בתפלתו הידועה כי בהכנסו לפני ולפנים בסוד האלף כתר להשפיע משם ברכה לכל הבנים באמרו (חבוקק ג, ב) "שמעתי שמעך יראתי⁶²³" לא נכנס בלעדי השכינה ואמר (שם) "יי פעלך בקרב שנים חייהו" בייחוד וכבר פירשתי⁶²⁴ ואחרי כן אמר (חבוקק ג, ג) "אלוה

⁶¹⁹ עניין זה התבאר בארוכה בספר "שערי אורה" שהמתפלל צריך לבקש מהכח הממונה על עניין הבקשה אך עליו להזהר שלא לקצץ בנטיעות דהיינו שלא יפריד את הספירות מהבנין. כגון הרוצה עושר עליו לפנות לאותו מקום רוחני הממונה על העושר שזו הבינה. אך הכוונה שלו צריכה להיות באופן שהוא מייחד כל הספירות ממטה למעלה עד רום המעלות ומשם להוריד השפע עד הבינה והיא תעשה מבוקשו. ודברים אלו נרמזו בדברי חכמים (ב"ב כה ע"ב) שאמרו הרוצה שיעשיר יצפין ובאיוב כתוב (לו, כב) מצפון זהב יאתה. וכבר ידעת שהצפון זו הבינה. דברים אלו עוררו מחלוקות בעם ישראל שאמרו "אנו אין לנו אלא להשען על אבינו שבשמים". וכתב רבנו אליעזר מגרמיזא שמי שלא נגה עליו אור סודות התורה שיכוין בתמימות מקירות לבו וקרוב ה' לכל אשר יקראוהו באמת.

⁶²⁰ כתוב בזוהר פרשת לך לך (דף צו עא) "בְּקֶרֶן בְּן שֶׁמֶן. מאי בְּקֶרֶן בְּן שֶׁמֶן. אֵלֶּא בְּמָה נִפְיָק הָאֵי כֶּרֶם וּבְמָה אֲתִינְטֵע, תִּזְר וְאֶמֶר בְּקֶרֶן. מאי קֶרֶן דְּכִתִּיב, (יהושע ו) בְּקֶרֶן הַיּוֹבֵל. בְּקֶרֶן הַיּוֹבֵל. שְׁאֲרִי. וְהָאֵי קֶרֶן אֲתִיחִיד בְּהֵחָא דְּכָר דְּאֶקְרִי בְּן שֶׁמֶן. מֵהוּ בְּן שֶׁמֶן כְּמָא דְּאֵת אֶמֶר בְּן חוּרִין. וְתַרְנוּגְיָהּ חַד מְלָה, שֶׁמֶן דְּמִתְמָן נְגִיד מִשְׁחָא וּרְבּוּ לְאֲדֻלְקָא בּוֹצִינִין, וּבְגִין קֶדָּ בְּן שֶׁמֶן. וְדָא שֶׁמֶן וּרְבּוּ נְגִיד וְנִפְיָק וְאֲדֻלְקָא בּוֹצִינִין עַד דְּנִטִּיל לֵיהּ וְכָנִישׁ לֵיהּ הָאֵי קֶרֶן, וְדָא אֶקְרִי קֶרֶן הַיּוֹבֵל. בְּגִינִי קֶדָּ לִית מְשִׁיחָתָא דְּמִלְכוּתָא אֵלֶּא בְּקֶרֶן, וְעַל דָּא אֲתִמְשֵׁחַ מְלְכוּתָא דְּדוֹד דְּאֲתִמְשֵׁחַ בְּקֶרֶן וְאֲתִחִיד בֵּיהּ. הֲרִי לך שֶׁהִקְרָן זו המלכות.

⁶²¹ ראה מאמר בהקדמת ספר הזוהר (דף ב ע"א) "אמא אוזיפת מנאה לברתא" אמא (בינה) משאילה כליה לבינה (מלכות).

⁶²² לעיל בראשית יט, כז בפסוק "וישכם אברהם בבקר".

⁶²³ הנה לך הפסוקים: פרק ג' (א) תפלה לחבוקק הנביא על שגילנות (ב) הנה שמעתי שמעך יראתי? הנה פעלך בקרב שנים חייהו בקרב שנים תודיע ברגז רחם תזכור: (ג) אלוה מתימן יבוא וקדוש מהר פארן סלה פסה שמים הודו ויתהללו מלואה הארץ:

(ד) ונגה פאור תהיה קרנים מידו לו ושמ חביון עזה \ \ עזו \ :

⁶²⁴ לעיל שמות ב, כד ואמר שם לפי הבהיר ש"בקרב שנים" זו המלכות.

מתימן יבא" הרמז למדת החסד כי תימן דרום שהוא חסד "וקדוש מהר פארן" הרמז למדת הגבורה כמה דאת אמר (בראשית יד, ו) "עד איל פארן אשר על המדבר" כבר ידעת שמדבר זו גבורה שם כחה ואמר במדה הזו קדוש, בעבור היותה האש הגדולה. כמה שאמרו בספר יצירה (א, יב) "אש ממים חקק וחצב כסא הכבוד ואופנים ושרפים וחיות הקדש" פֶּסֶה שמים, רמז לשמים עליונים בינה הנקרא מזרח "ותהלתו מלאה הארץ" (חבוקק ג, ג) היא הארץ העליונה מלכות הנקראת תהלה והיא מערב שהשכינה במערב. ודע כי הענין הזה עקר גדול וסוד מופלא בייחוד השם יתברך כי הכל מתברך ממקור אחד, ורוח אחד לכל. ונקראו מדות אלו בזה השם מטעם גדול: החסד נקרא דרום כלומר דר רום כי הוא הראשון שבבנין כמו אברם. הגבורה נקראת צפון לסוד גדול כי במדה ההוא שם מעבר כל השאלות והטובות ופעמים מעכבתן מלירד למטה אם האדם אינו ראוי ונשארו הבקשות ההם צפונות בה, כי כל הבקשות שאדם מבקש מלפני השם יתברך לולי המקטרגים היתה בקשתו נעשית, בין שיהיה צדיק בין שיהיה רשע, אמנם בהגיע הבקשה ההיא דרך צפון אותן הכחות מערערין ואומרים נעמוד לדין עליה ואם אינו ראוי לא ישיג בקשתו והיא צפונה שם להיותה לצדיקים שנאמר וצפון לצדיק חיל חוטא (משלי יג, כב) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך (תהלים לא, כ). ועוד מפני שמשם יצר הרע נשפע הצפון בלבו של אדם כמה דאת אמר את הצפוני ארחיק מעליכם (יואל ב, כ) ומפני אלו שני הטעמים אמר למעלה ומה דאיתמר צפונית וכו'. התפארת נקרא מזרח כי הוא נקרא מדת יום כדאמר (בר"ד מד, יז) "נובלת אורה של מעלה גלגל חמה", זהו מי העיר ממזרח צדק וגו' (ישעיה מא, ב). המלכות נקראת מערב כי שם מתערב הכל. כדאמר בספר הבהיר (אות קנ"ו) ולמה איקרי מערב? מפני ששם מתערב כל הזרע.

351

ואמר הכתוב "ממנו תהיין קרנותיו" לרמוז לייחוד הכל כלומר קרנות המזבח הן חלק בלתי נפרד ממנו וזה מורה על הייחוד שיש בין כל הספירות ועוד ווי העמודים רומזים לשנים עשר גבולי אלכסונין כי זו גימ' י"ב הנשפעים ממדת יעקב אבינו ע"ה תפארת זהו וחשוקיהם כסף כי רובו מן החסד כבר ידעת שהתפארת חסדים.

תצוה

וְאֵתָהּ הִקְרַב אֵלֶיךָ אֶת אֶהֱרֹן אֲזִיזָהּ וְאֵת בְּנֵי אֶתוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֵנוּ לִי אֶהֱרֹן
נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאַיִתְמָר בְּנֵי אֶהֱרֹן

כח, א

כבר ידעת⁶²⁵ כי אין הקרבן קרב בלתי כהנים לויים וישראלים כי הם כנגד שלשה אבות העליונים: הכהנים מן החסד על כן הם מכפרים (משלי טז, ו) "כי בחסד יכופר עון" קיא ע"ד וכתוב אם יהיו חטאים כשנים כשלג ילבינו (ישעיה א, יח), הלויים מכח הגבורה ועל כן הם ממונים על השיר ובעבור כי הם כנגד זרועות עולם חו"ג על כן מה שכשר בזה פסול בזה כמו שאמרו רבותינו ז"ל בחולין (כד ע"א) כשר בכהנים פסול בלויים כשר בלויים פסול בכהנים. ישראל הם קו אמצעי מכח הרחמים תפארת הנקרא ישראל סבא קדישא. על הענין הזה אמרו רבותינו ז"ל כהנים לויים וישראלים מעכבין את הקרבן.

ספר הזוהר דהני ליואי וישראל בהדיהו אלו הלוויים והישראלים איתם עם הכהנים כולהו מעמדות כולם נקראים מעמדות כולהו קיימי על קרבנא כולם קיימים ועומדים על הקרבן לאתקשרא קשרין לקשור קשרים לנחתא ברכאן לעלמין להוריד ברכות לעולמות. וכיצד? מעמדות בצלותא אנשי המעמד בתפלה, כהני ברעותיה הכהנים ברצון לבם כלומר בכוננתם, ליואי בשירתא הלוויים בשירתם מעמדות מתערי לה להאי מחשבה טהורה לאסתלקא אנשי המעמד מעלים את המחשבה הטהורה, דהיינו את המלכות כהנא מתער ימינא לחבקא לה הכהנים מעוררים את החסד לקבל אותה אליו ליואי מתערי שמאלא ברחמי לאחדא לה הלוויים מעוררים את הגבורה ברחמים לאחז בה כמה דאת אמר שמאלו תחת לראשי כמ"ש (שה"ש ב, ו) שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני וכדין ריח לאתכנשא דא בדא ואז הריח העולה מהקרבן מקרב את המלכות עם התפארת לאתקשרא דא בדא ומתקשרים זה בזה והרוח דא איתתא בבעלה והרוח⁶²⁶ זו אשה בבעלה וכל שאר חיילין וכל שאר צבאות המלכות, ההיכלות, עולמות ב"ע מלאכים וחיות הקדש אכלין ומרוין ומדשני אוכלים ומרוויים צמאונם ומתדשנים ונקט כאן ג' לשונות כי האכילה זה שפע לז"ת, שתיה שפע לג"ר והדישון אלו המוחין בהני תנני ותרבין ועלון באלו העשנים והחלבים והעולות וכלא ברזא דישראל וכהני וליואי והכל בסוד עבודת הכהנים הלוויים והישראלים שהם סוד החג"ת כדקא חזי שזו עבודה הראויה.

ואל תתמה אחרי שכח הלויים הוא מדת הדין של מעלה גבורה איך יצא אהרן מהם שהוא חסד שזה הפך מדתם?! כי כך דרכו של הקב"ה יתעלה מוציא אש ממים ומים מאש מתוך מים מלוחין מוציא המתוקים ובתוקף המרירות מזריח שם פלאו למתקן.

וְעִשִׂיתָ בְּגֵדֵי קָדֶשׁ לְאַהֲרֹן אֲזִיזָהּ לְכָבוֹד וּלְתִפְאַרֶת

כח, ב

אמר שיעשו בגדי קדש לאהרן לשרת בהם כבוד יי השוכן בתוכם הכבוד זו המלכות ולתפארת כפשוטו דהיינו ספירת התפארת. וידעת שהמלכות דין והתפארת רחמים ואלו ד' בגדי לבן וד' בגדי זהב כדכתיב כי תפארת עוזמו אתה (תהלים פט, יח) וכתוב בית קדשינו

⁶²⁵ כתוב במסכת תענית פרק ד משנה ב' – "אלו הן מעמדות, לפי שנאמר (במדבר כח), צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי, וכי היאך קרבנו של אדם קרב, והוא אינו עומד על גביו, התקינו נביאים הראשונים עשרים וארבע משמרות. על כל משמר ומשמר היתה מעמד בירושלים של פהנים, של לויים, ושל ישראלים. הגיע זמן המשמר לעלות, פהנים ולויים עולים לירושלים, וישראל שבאותו משמר מתכנסין לעריהן וקוראין במעשה בראשית".
⁶²⁶ מילה זו לא ברורה ויתכן שצ"ל. והריח דהיינו שהריח העולה מן הקרבן רומז לאשה המעלה חן לפני בעלה.

ותפארתנו (ישעיה סד, י) דהיינו בית המקדש הוא סוד המלכות והקב"ה השוכן בו הוא סוד התפארת ונאמר עוז ותפארת במקדשו (תהלים צו, ו) עוז זו השכינה, וכן לפאר מקום מקדשי הרי תפארת ומקום רגלי אכבד (ישעיה ס, יג) הרי כבוד וזו המלכות שיהיה מקום המקדש מפואר בתפארת ומקום רגליו שהוא בית המקדש מפואר בכבוד השם. וכן ובישראל אתפאר (ישעיה מד, כג) שיהיה מראה ומייחד בהם תפארתו דכתיב "יעלו על רצון מזבחי ובית תפארת אפאר" (ישעיה ס, ז) וטעם היות המדה הזאת נקראת תפארת מלשון ותשלח פארות (יחזקאל יז, י) על שם שהוא מתאחז בכל הצדדין ושואב מן האין הכתר משפיע עד המלכות.

ובעבור כי סוד הבגדים גדול על כן אמר (שמות כח, ג) "ואתה תדבר אל כל חכמי לב" שיבינו ויכוונו למה שיעשו ואמר "אשר מלאתי" וגו' ר"ל כי הלב הנזכר⁶²⁷ מלא רוח חכמה זהו "מלא אותם חכמת לב" והרמז לחכמת שלמה וכבר פירשתי מלת לב סוף פרשת בראשית ואמר שלב זו המלכות.

וסוד שמונה בגדי כהן גדול נרמז בספר הזוהר אמרו שם (אד"ר קל"ב ע"ב) ומהאי דיקנא איתל לייא דקנא דכהנא רבא עילאה ומאותו הזקן, מהזקן של אריך אנפין, נתגלה הזקן של הכהן הגדול העליון שהוא זעיר אנפין ומינייה דקנא נחית לדקנא תתאה לכהנא רבא ומזה הזקן של ז"א יורד לזקן הכהן הגדול התחתון הגשמי. שואל מאי דקנא דכהנא רבא מהו זקן הכהן הגדול? דקנא דכהנא רבא בתמניא תיקונין אתתקן זקן הכהן הגדול נתתקן בשמונה תיקונים. י"ג תיקונים הם שהם נזכרים בתורה והידועים לנו כ"ג מדות הרחמים חמש ראשונים הם מוחין של הדקנא ורק השמונה אחרונה ממילת "רב חסד" ואילך הם הנקראים כאן שמונה תיקונים. ובל"ן כך תמניא תקונין לכהנא רבא ומשום זה שמונה תיקונים, כלומר בגדים, לכהן הגדול. כד משחא נחית על דקניה דכתיב כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן ו' כאשר מושחים את הכהן הגדול בשמן המשחה יורד מהשמן על זקנו⁶²⁸ כמו שכתוב (תהלים קלג, ב) "כשמן הטוב היורד על הראש יורד על הזקן" וגו' מנלן ומאין לנו שכהן גדול שלמטה מכוון כנגד כהן גדול שלמעלה דכתיב שבת אחים יחד, י"ס" לרבות כהן דול של מטה שכל זמן שכהן דול של מטה משמש בכהונה דולה כביכול כהן דול של מעלה משמש בכהונה דולה.

דע והבן כי החושן רומז לתפארת ישראל שנאמר חשן משפט וכבר ידעת שהמשפט הוא עמוד האמצעי שזו התפארת כמ"ש (תהלים פא, ה) משפט לאלהי יעקב והאפוד לשכינת עוזו⁶²⁹ ועל כן "לא יזח החושן מעל האפוד" רמז לחיבור הכל⁶³⁰. והבן כי תמיד בחושן יזכיר משפט ועשית חשן משפט שזו התפארת כמה דאת אמר "משפט וצדקה ביעקב" (תהלים צט, ד) וקבועים בו י"ב אבנים חלוקים בד' טורים ג' בכל טור וטור רמז לייב שבטים החלוקים בד' דגלים ג' בכל דגל ודגל זהו שנאמר (שמות כח, כא) "והאבנים תהיין

⁶²⁷ אלו דברי הזוהר (חלק ב דף קעט ע"ב) "רבי שמעון אמר מהכא, ואתה תדבר אל כל חכמי לב אשר מלאתי רוח חכמה. אשר מלאתי מנעי ליה. אלא אשר מלאתי, לההוא לבא, מלאתי רוח חכמה".

⁶²⁸ הוריות דף יב ע"א "תנו רבנן כשמן הטוב [וגו'] יורד על הזקן זקן אהרן וגו' כמין שני טפי מרגליות היו תלויות לאהרן בזקנו אמר רב פפא תנא כשהוא מספר עולות ויושבות לו בעיקר זקנו ועל דבר זה היה משה דואג אמר שמא חס ושולם מעלתי בשמן המשחה יצתה בת קול ואמרה כשמן הטוב וגו' כטל חרמון מה טל חרמון אין בו מעילה אף שמן המשחה שבזקן אהרן אין בו מעילה ועדיין היה אהרן דואג אמר שמא משה לא מעל אבל אני מעלתי יצתה בת קול ואמרה לו הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד מה משה לא מעל אף אתה לא מעלת.

⁶²⁹ מסביר האר"י הקדוש (טעמי המצוות פ' תצוה) אפד כתיב והוא גימ' פ"ה ומלכות נקראת פה כמ"ש במאמר "פתח אליהו" המובא בהקדמה שניה של תיקוניו.

⁶³⁰ כתב בספר הפליאה (ד"ה כבד את אביך ואת אמך) "ולא יזח החושן מעל האפוד כי שניהם אחד.

על שמות בני ישראל" וגו'. ודע והבן עוד כי השם הגדול יתברך יש בו י"ב צירופים ולא יותר ואלו הם :

יוהה יההו יהוה

ההוי הויה הוהי

ויהה וההי והיה

ההיו הויה היהו

ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד

וכל הצירופים האלו מורים על ההויה וסוד מציאות הש"י כדכתיב אני יי לא שניתי (מלאכי ג, ו) משא"כ בשאר השמות כי בהפוכם תמצאם לפעמים מורים הפך הכוונה סימן לדבר (דברים לב, כא) "הם קנאוני בלא אל" כלומר עשו מ"אל" – "לא" ויאמרו לא היא. וכנגד י"ב צירופים אלו כאן י"ב שבטים כל שבט יש לו חותם אחד מאלו השנים עשר כמה דאת אמר (דניאל ט, יט) "כי שמך נקרא על עירך ועל עמך".

וְנָתַתְּ אֶל זִשְׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתְּמִימִים וְהָיוּ עָלַי לֵב אֶהְרֶן בְּכֹאֵל לִפְנֵי יְהוָה וְנִשָּׂא אֶהְרֶן אֶת מִשְׁפָּט בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָלַי לִבּוֹ לִפְנֵי יְהוָה תְּבַמִּיד:

כח, ל

כתב הרב ז"ל לא נזכרו אורים ותומים לא בצוואה שיאמר ועשית את האורים ואת התומים ולא במעשה שיאמר ויעש אורים ותומים גם נזכרו בה"א הידיעה מה שאין כן בארון ושלחן ומנורה, אבל אמר ועשו ארון ועשית שלחן ועשית מנורת זהב ובאורים ותומים אמר ונתת אל חושן המשפט את האורים וגו' ולא הזכירם הכתוב רק במשה לבדו שאמר בצוואה ונתת, כי לא היה מעשה אומן ולא היה לאומנים ולא לקהל ישראל בהם מעשה ולא נדבה אבל הם סוד מסור למשה מפי הגבורה והוא כתבם בקדושה, או היו מעשה שמים. ולזה יזכירם סתם ובידיעה כמו וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים. והנה משה לקח את האורים ואת התומים והניחם בחושן המשפט אחרי שהלביש את אהרן האפוד והחשן כמה שנאמר (ויקרא ח, י) ויתן עליו את האפוד ויחגור אותו בחשב האפוד וישם עליו את החשן ויתן אל החשן את האורים ואת התומים כי לאחר כן נתנם בין כפלי החשן. והענין כי היו שמות קדושים ומכחן יאירו האותיות מאבני החשן אל עיני הכהן השואל כמשפט. והמשל כי כאשר שאלו מי יעלה לנו אל הכנעני בתחלה (שופטים א, א) היה הכהן מכוין בשמות שהם האורים והאירו לעיניו אותיות יהודה ויו"ד מלוי ועי"ן משמיעון ולמ"ד מ'לוי וה"א מאבר'הם⁶³¹ הכתוב שם על דעת רבותינו ז"ל (יומא ע"ג ע"ב) או פעם אחרת לנגד עיניו ה' מיהודה. והנה כאשר האותיות מאירות אל עיני הכהן עדיין לא ידע סדורן כי מן האותיות אשר סדרו מהן "יהודה יעלה" היה אפשר להעשות מהן "הוי הד עליה", או הי על יהודה ותיבות אחרות. אבל היו שם שמות אחרים הנקראים תומים מכחן יהיה לב הכהן תמים בידיעת ענין האותיות שהאירו לפניו כי כאשר כיון בשמות האורים והאירו חוזר ומכוין מיד בשמות התומים ועודן האותיות מאירות לעיניו ויבא בלבו שחבורם הוא יהודה יעלה. וזו מדרגה ממדרגות רוח הקודש למטה מן הנבואה ולמעלה מבת קול

⁶³¹ דע כי בשמות השבטים חסרות אותיות חטקץ ולכן נכתב מעל שמות השבטים: אברהם יצחק יעקב ועדיין חסרה האות ט' וממטה כתוב "שבטי יה" כמ"ש הרמב"ם (הלכות כלי המקדש פרק ט, ז) "ומפתח על האבנים שמות השבטים כתולדותם ונמצא כותב על האודם ראובן ועל ישפה בנימין וכותב בתחלה למעלה מראובן אברהם יצחק ויעקב וכותב למטה מבנימין שבטי יה כדי שיהיו כל האותיות מצויות שם".

שמשותמשין בה בבית שני. ואפשר שאחרי שנתן משה בחשן השמות הקדושים היו נודעים במסורת ממנו לגדולי חכמי ישראל שמסרן להן עם ספרי התורה ולפיכך היה ביד דוד אפוד (שמו"א כג) והיה כדמות אפוד משה ובו חשן כדמות חשן הקדש אבל נראה שהיה בד כאשר נאמר בשמואל נער חגור אפוד בד (שמו"א ב, יח) ואמר בנוב עיר הכהנים שמונים וחמשה איש נושא אפוד בד (שם כב, יח) וילבישו אותו את הכהן שהוא מבני הנביאים ושואלין בו ונענין עכ"ל ז"ל.

ואני מצאתי בשם ה"ר אליעזר ז"ל "את האורים ואת התומים" בגימטריא 1571 "שם בן שבעים ושתים" שעם הכולל הוא גימ' 1571 ואחרי שהחשן רמז לתפארת ישראל דין הוא דיהו עליו שתי טבעות זהב רומזים לזרועות עולם חו"ג דוגמת הכרובים שהם חו"ג על הכפורת שזו התפארת. וידעת כי קצת בגדי הכהנים היו קצתם מזהב גבורה וקצתם מכסף חסד רומזים לזרועות עולם וכפי צורך העבודה משתנים הבגדים והבן זה.

וסוד הפעמונים מפורש בכתוב (שמות כח, לה) "ונשמע קולו בבואו אל הקדש" והוא כעין נטילת רשות ליכנס כי הבא בהיכל מלך פתאום חייב מיתה כענין אחשורוש (אסתר ד, יא) וכמו שאני עתיד לכתוב בפסוק (ויקרא טז, יז) וכל אדם לא יהיה באהל מועד. על כן צוה להשמיע קולו כמי שיקרא (בראשית מה, א) "הוציאו כל איש מעליו" ויבא לעבוד עבודת המלך בייחוד, וכן בצאתו לצאת ברשות, ושיוודע הדבר כדי שיוכלו משרתי המלך לשוב לפניו, ובפרקי היכלות יוודע זה והנה הטעם שלא יפגעו בו מלאכי אלהים. והזהיר זה בכהן גדול למעלתו וזה טעם לפני י"י כי הוא העובד לפניו שתשרה שכינה בעבודתו כי מלאך יי צבאות הוא.

ואמרו רבותינו ז"ל (שמו"ר לח, ח) בענין החשן רבי יהושע בן לוי אמר משל לבן מלכים שהיה פדגוגא נכנס אצלו מלמד על בנו סניגוריא והיה מתיירא מן העומדים עליו פן יפגעו בו מה עשה הלבישו פורפירא שלו שיהיו רואים אותו ומתיראים ממנו. כך אהרן היה נכנס בבית קדש הקדשים ולולי זכיות הרבה שהיו נכנסים עמו ומסייעות אותו לא היה יכול ליכנס. למה? שהיו מלאכי השרת שם. מה עשה הקב"ה נתן לו מדמות לבוש הקדש שנאמר וילבש צדקה כשריון (ישעיה נט, יז).

וטעם (שמות כח, לב) "לא יקרע" אמרו רבותינו ז"ל לפי שהשטן מתקנא בו ואוחזו שם בדרך הנלחמים זה עם זה.

וְהָיָה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקֹדֶשׁ אֲתָם לְכַהֵן לִי לְקֹזֵז פֶּר אֲזוּד בֵּן פֶּקֶד וְאֵילָם שְׁנַיִם תָּמִימִם:

כט, א

דע כי סוד שבעת ימי המלואים גדול מאוד. אמרו בספר הזוהר (בראשית ל"ד ע"א) **רבי יצחק אמר כתיב והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתיים כאור שבעת הימים אילין אינן שבעת יומי בראשית רבי יהודה אומר אילין שבעת ימי המלואים** רבי יצחק בא לבאר את מ"ש "והיה אור הלבנה... כאור שבעת הימים" שאלו שבעת ימי המלואים. ימים אלו נקראו מלואים **מלואים ודאי**, כלומר שהספירות מלאות **בין דהוא זימנא אתבסם עלמא ואתהדר בשלימותא ולא אתבסם סיהרא בין חיוויא בישא דכתיב ביה ונהלן מפריד אלון מלואים ודאי** משום שבאותו הזמן יתבסם העולם וחוזר למצב של קודם חטא אדה"ר, והלבנה שז"ס השכינה לא תתמעט יותר לעולם, ולא כפי שקורה היום שהיא מתמעטת בגלל הנחש הרע שכתוב בו (משלי טז, כח) "ונרגן מפריד אלון".

ספר הבהיר (נד) "כאור שבעת הימים", ימים איבעי ליה? ⁶³² וכו'. ויקרא רבה (יא, ד) חצבה עמודיה שבעה (משלי ט, א) אילין ז' ימי בראשית. דבר אחר, חצבה עמודיה שבעה אילין שבעה ימי המלואים. וסוד הענין כבר ידעת כי שלימות המרכבה העליונה תלויה בשלימות האדם התחתון וזהו אחד מן הטעמים הגדולים שיש בבריאת האדם ותועלתו בהכנסו בגוף כי האדם כלול מן ההויות כי באדם רמז לכל העולמות והספירות ולכך כחו גדול כי יש לו יכולת השפעה בכל העולמות ושלימותו לפי כוונתו וידיעתו להמשיך ולהאציל מאפיסת המחשבה וכפי העשות האדם צורות דומות לתחלת הבריאה שהם פעולות האמת, יוסיף האדם התחתון כח והמשכה ורבו שפע וברכה באדם העליון ובסבתו יתברכו כל המדות, כמה דאת אמר "שירד על פי מדותיו" (תהלים קלג, ב) מדותיו ממש ובהיות האדם פוגם אבריו למטה כביכול מקצץ דוגמתו למעלה. וענין הקצוץ הוא שנתקבץ אותו אבר בתוך ההויה הנקרא אין וכאילו אותו האבר חסר למעלה הדא הוא דכתיב כי מפני הרעה נאסף הצדיק (ישעיה נז, א) נאסף ממש דהיינו שהיסוד עולה לבינה וכתוב (דברים לב, יח) "צור ילדך תשי" כביכול מתישן כח של מעלה, הפך (במדבר יד, יז) "ועתה יגדל נא כח אדני". זהו "אך העבדתני בחטאתיך הוגעתני בעונותיך" (ישעיה מג, כד) וכתוב "זאת רעתך כי מר כי נגע עד לבך" (ירמיה ד, יח) אמרו רבותינו ז"ל (ילקוט שירמיה ד, רעא) זה הקב"ה שנקרא לבן של ישראל שנאמר "לבבי וחלקי" (תהלים עג, כו) וכתוב "וישח אדם וישפל איש" (ישעיה ב, ט) דרשו רבותינו ז"ל זה הקב"ה.

ולזה הענין המופלא שיש כח ביד הרשעים לפגום כביכול למעלה וכן ההפך רמזו רבותינו ז"ל בפרק קמא דתעניות (ד' ע"ב) אמר רב קטינא אין הגשמים נעצרים אלא בשביל בטול תורה שנאמר בעצלתים ימך המקרה (קהלת י, יח) בשביל עצלות שהיה בהן בישראל שלא עסקו בתורה עושה שונאו של הקב"ה מך. ואין מך אלא עני שנאמר "ואם מך הוא מערכך" ואין המקרה אלא הקב"ה שנאמר "המקרה במים עליותיו" (תהלים קד, ג) ואמרו ז"ל (סנהדרין צט ע"ב) כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה שנאמר "ואשים דברי בפך ובצל ידי כסיתך לנטוע שמים וליסוד ארץ" וגו' (ישעיה נא, טו) זהו שנאמר "שפתי צדיק ירעו רבים ואוילים בחסר לב ימותו" (משלי י, כא) וידעת פירוש לב שזו המלכות כי כבר פירשתינו ס"פ בראשית והבן.

בענין זה נחלקו בספר הזוהר האם האדם פוגם למעלה, ואם כן כיצד וכמה. ספר הזוהר (האזינו רצ"ז סוף ע"א) **תנינן כביכול חייבין עבדין פלימותא לעילא** למדנו, הרשעים עושים פגם כביכול למעלה **מאי פלימותא** מהו הפגם? **כמה דכתיב שיחת לו לא בניו מומם** הוא כמו שכתוב (דברים לב, ה) "שחת לו לא בניו מומם" דהיינו שהבנים החוטאים פוגמים בעצמם שנאמר "מומם" כך שאינם יכולים לקבל השפעת האלקי וזאת מפני **דהא כל הני תיקונין לא משתכחין כדקא יאות** משום שכל אלו התקונים אינם נמצאים כראוי, כי החוטא מהפך צינורות ההשפעה לדינים **כתוב אחד אומר וילבש צדקה כשריון וכתוב וילבש פלגים נקם** וז"ל כתוב אחד אומר (ישעיה נט, יז) "וילבש צדקה כשריון, וכתוב שני אומר (שם) "וילבש בגדי נקם" וגו' הכיצד? **אלא אמר רבי יצחק וילבש צדקה בזמן שישראל זכאין** אלא מתרץ רבי יצחק "וילבש צדקה" בזמן שישראל צדיקים, **לא זכו וילבש פלגים נקם** לא זכו להיות צדיקים אז מתקיים "וילבש בגדי נקם". הבגדים זו השכינה ולפי רבי יצחק לרשעים יש אפשרות לפגום במלכות.

חולק עליו רבי יוסי **אמר רבי יוסי מאי פלימותא** אמר רבי יוסי מהו הפגם שהרשעים עושים למעלה? **כמה דתנינן דאבהן לא מסתפקין לאתברכא מההוא שקיין דנחלא כל שכן**

⁶³² התבאר לעיל בראשית א, יד על פסוק יהי מאורות.

בנין הוא כמו שלמדנו שהאבות, דהיינו החג"ת, אינם מקבלים שפע להתברך מאותו שיקוי של הנחל, שזו הבינה, וכל שכן הבנים שאלו הנהי"ם. כלומר לפי רבי יוסי הרשעים פוגמים בכל הז"ת **הדא הוא דכתיב שחת לו לא בניו מאי לו לא לעילא ולתתא** מהו לו לא פעמיים, יכול היה לכתוב שיחת לו בניו וכו'. ומשיב אחד למעלה ואחד למטה כלומר "לא" זה הפגם בעולמות הרוחניים ו"לו" זה הפגם בבני האדם והיינו דאמר רבי שמעון כל זמנא דחייביא **ס"א** **ואו בעלמא כביכול שמא קדישא לא מתברך בעלמא** וזה הוא מה שאמר רבי שמעון כל זמן שהרשעים מרבים רשע בעולם, כביכול השם הקדוש, שאלו הספירות או המלכות, אינו מתברך בעולם **הדא הוא דכתיב יתמו חטאים מן הארץ ו' ברכי נפשי ו'** זה הוא מה שכתוב (תהלים קד, לח) "יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי" וגו'.

אמר רבי אבא מקרא זה ממש הוא דכתיב שחת לו לא בניו מומם אמר רבי אבא מקרא זה ממש הוא שכתוב "שחת לו לא בניו מומם" מאן **ריס לחבלותא דא? דור עקש ופתלתול,** **בין דאינון חייבין, ודרא אשתכח הכי** מי גרם למום זה? דור עקש ופתלתול, משום שאלו רשעים, הדור נראה כך **בין כך בתר דאמר משה כל הני מילי ואדכר שמא כדקא יאות** **אמר ודאי צדיק וישר הוא** משום זה אחר שאמר משה כל אלו הדברים והזכיר השם הקדוש כראוי אמר ודאי "צדיק וישר הוא", כלומר "הוא" בינה, "צדיק" יסוד, "וישר" מלכות. **וכולא בתיקוניה** והכל בתקונו, כלומר כל העולמות הרוחניים בתיקונם **אבל שיחת לו לא בניו מומם מאי טעמא בין דאינון דור עקש ופתלתול** אבל "שחת לו לא בניו מומם" מהו הטעם שהוא כך משום שהם דור עקש ופתלתול. **אמר רבי אבא לו לא הא אוקמוה** אמר רבי אבא "לו לא" הרי העמידוהו שהרשעים פוגמים למעלה ולמטה **והכי הוא** וכך הוא פירוש הפסוק **הליי תגמלו זאת לשלמא מול דא לקב"ה על אינון טבן דעביד לך ועביד לקבלך** "הליי תגמלו זאת" כלומר משה מוכיחם ואומר וכי כך ראוי לגמול ליי' על כל הטובות? לסיכום: רבי יצחק אומר שהפגם מגיע לחיצוניות המלכות והופך בגדי צדקה לבגדי נקם. רבי יוסי אומר שהפגם מגיע לכל הז"ת. ורבי אבא אומר שהפגם למעלה ולמטה.

ועל כן יש לו לאדם להתבונן במצות התורה כמה עולמות מקים בעשייתן וכמה עולמות מחריב בביטולן. כל שכן בעוברי עבירה שנאמר "על מה אבדה הארץ נצתה כמדבר מבלי עובר ויאמר יי על עזבם את תורת"י" (ירמיה ט, יא). ואל יעלה בדעתך כי העונשים הכתובין בתורה הם כמו המעניש את האדם על עברו על מצות המלך לא כן רק הן דבר טבעי ממש כי המבטל מצוה ממצות התורה אותו הטוב שהיה נשפע בסבת עשייתה הוא נמנע. כדמיון מי שאינו זורע שדהו שאינו קוצר, וכמי שאינו לובש בגדים שגופו מתקרר. וכמו שטבע האש לחמם וטבע המים להרטיב והלחם להשביע כך טבע כל מצוה ומצוה לעשות אותם הטובות שנאמרו בה או אותן העונשים שנאמרו בבטולה. ולא כל העבירות שוות יש עבירות נוגעות בהיכל פנימי כגון עבודה זרה גלוי עריות שפיכות דמים וכיוצא בהן ויש עבירות נוגעות חוץ להיכל כגון אכילת דברים טמאים ולכך נקראין צדיקים על היותם מעמידים הדברים על מתכונתם⁶³³.

ספר הזוהר (א"ד קכ"ח ע"א) **פתח רבי שמעון ואמר עת לעשות ליי הפרו תורתך מאי עת לעשות ליי משום דהפרו תורתך מאי הפרו תורה תורה דלעילא דאיהי מתבטלא אי לא איתעביד כתקוני שמא דא** פתח רשב"י ואמר (תהלים קיט, קכו) עת לעשות ליי' הפרו תורתך. מה פירוש "עת לעשות ליי"? ומשיב משום "הפרו תורתך" כי בני אדם לא לומדים את התורה. והתורה למעלה מתבטלת שזו המלכות הנקראת תורה שבעל פה.

רבי יהודה אמר עת לעשות ליי בין לאתקנא ולשכללא כלא רבי יהודה אומר "עת לעשות ליי" כדי לתקן ולשכלל הכל. כלומר עת זו המלכות כמו שאמר רבי יהודה בזוהר

⁶³³ לפי זה נוכל ליישב את מחלוקת רבי יוסי ורבי יצחק. אם עבר אדם על לא תעשה פגם במלכות, עבר על עשה פגם בתפארת. פגם בכריתות ומיתות בית דין פגם בבינה, חילל השם פגם בחכמה וכנגדם ד' סוגי עונשים כמ"ש ביומא פו.

בראשית קטז ע"ב. ליי' היינו תפארת כלומר עלינו ללמוד בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה ולשלם זב"ז ובזה נייחד קוב"ה ושכינתיה.

זהו שאמרו רז"ל (ברכות ח ע"ב) כל המקיים מצותי מעלה אני עליו כאילו עשאי הדא הוא דכתיב עת לעשות ליי' (תהלים קיט, קכז) לעשות ממש. ועל כן נקראו החסידים אנשי מעשה. וההפך (במדבר יט, כ) "כי את מקדש יי טמא" המלכות נקראת מקדש ה'. זהו מאמרם ז"ל (שבת פט ע"א) היה לך לעזרני. ואמרו עוד (במדבר יד, כא) "ואולם חי אני" אמר רבא (ברכות לב ע"א) החייתני בדבריך. וזהו סוד (ברכות ד' ע"א) "ישמעאל בני ברכני" וסוד "נענע לי בראשו". והודיע כי בברכת רבי ישמעאל נמשך שמן הטוב מן האין. וזהו (שם) אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך כי ברית כרותה לשפתים. ואחרי שנדע כי יש כח בידנו לתקן עליונים ותחתונים ולקדש שם שמים למעלה או להטיל מום בקדשי שמים ועד היכן מגיע טהרתינו או טומאותינו, יש לנו לברר הדרך שבו נדבק בשם המיוחד כמה דאת אמר (דברים י, כ) "ובו תדבק" כי בטהר האדם איבריו ומעמידם על כוונת הבריאה אז מוסיף דוגמת אותו האבר מלמעלה ודבוק בשם יתברך כמה דאת אמר "דמות כמראה אדם עליו מלמעלה" (יחזקאל א, כו) דוק ותשכח (חולין סט ע"א) אבר מחזיק אבר. ואחרי שבידנו הכחות הללו להחזיק הספירות במתכונת המחשבה הטהורה והכל לפי רוב המעשה, נתן השם יתברך לנו מרוב אהבתו לבני אוהביו אנשי אמונתו סוד צורת ה' ספירות בתורתו, והוסיף לנו ביאור כי כל ספירה יש לה תיקון צורה ודרך חיבור ונשוק עם ספירה הסמוכה לה עד שיתחברו כולן כאחת, ועושות צורה אחת. ולפי עומק ההשגה הזאת נתנה לנו כל התורה כולה שלימה מבראשית עד לעיני כל ישראל. והנה כל אותיות התורה בצורותיהן ובחיבורן ובפירודן ובאותיות עקומות יתרות וחסרות גדולות וקטנות פתוחות וסתומות הם צורת עשר ספירות. וההפסקות והפרשיות הם דוגמת בנין, כמו שיש באדם קשרי יד ורגל ופרקים, וכבר רמזתי זה.⁶³⁵

והנה כל המקיים מצוה ידועה כביכול משפיע עליה כח למעלה בצורה העליונה דרך צנורות המחשבה אל אותו החלק, ואז יתברכו העליונים בסבת התחתונים והשם הגדול מתברך ומתרבה בשפע ורבוי מעמקי הארץ עד שמתעטר ומתעלה בסבת העובדים מאהבה, עליהם נאמר "ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר" (ישעיה חט, ג) כלומר בסבתך אקבל רבוי ותוספת השפעה מן המקור. ובמדרש ילמדנו (תנחומא קדושים א') אמרו רבותינו אמר הקב"ה אני מתקדש בכס שנאמר כי בראותו ילדיו (ישעיה כט, כג). וכן הוא אומר (ישעיה חט, ג) "ישראל אשר בך אתפאר", ואתם מתקדשים בי שנאמר (ויקרא יא, מד) "והייתם קדושים".

ובתנחומא (כי תשא ח') אמרו בא וראה כמה חביבין ישראל לפני המקום שקראן ה' פעמים בפסוק אחד. אמר רבי יהודה ב"ר סימון משל לאחד שהיה עושה עטרה, עבר אחד ראה אותה אמר לו כל מה שאתה יכול לקשט אותה באבנים טובות ומרגליות קשט ותקן בה, שהרי היא עתידה להנתן בראשו של מלך. כך אמר הקב"ה למשה כל מה שאתה יכול לשבח את ישראל ולפארם עשה שבהן אני מתפאר שנאמר (ישעיה חט, ג) "ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר".

⁶³⁴ הגירסא שם "אבר מוליד אבר" ובכל הספרים "אבר מחזיק אבר" ופירש ה"שפת אמת" (שמות - לפורים - תרנ"ד) "והנה תקנו לומר ארור המן ברוך מרדכי. כי הנה הרשע הוא היפוך הצדיק שנקרא "שלום" כלי מחזיק ברכה. פי' מחזיק כמו אבר מחזיק אבר. שהצדיק ממשיך הברכה מלמעלה בכח השלום שהוא מדת הצדיק. ועוד פי' מחזיק שנדבק בו הברכה בעצם. ולא עוד אלא כל מה שניתן לצדיק מתברך כמ"ש מעשה ידיו ברכת.

⁶³⁵ לעיל פ' לך לך ד"ה ודע כי היסוד נקרא חוק. דף מ"ח ע"א בפרי"י.

ופירוש שני למה נקראו ימי ז' המילואים יש לך לדעת כי מחטא אדם הראשון שהטיל הנחש פגם בצורה עליונה לא נשלמה הצורה עד ז' ימי המילואים מלואים ממש.

ואילים שנים תמימים כבר פירשתי טעם התמימות בכל הקרבנות בענין הפסח⁶³⁶

וְלָזֶם מִצְוֹת וְזִכְרוֹת מִצְוֹת בְּלִילֵי חֹמֶץ וְרִקְיָה מִצְוֹת מִשְׁזִיזִים בְּשֶׁמֶן סִלְתָּ זִכְרוֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם

כט, ב

טעם היות הקרבנות מצה ולא חמץ רמזתי כבר⁶³⁷ ועוד נרמזו יותר באיסור השאור⁶³⁸ וענין הבלילה בשמן ומשיחת אהרן ובניו והכלים בסוד ההשפעה הנשפעת במדות שנאמר (תהלים קלג, ב) "שיורד על פי מדותיו" ר"ל לגזירת מדותיו ממש אחרי שהם רומזים למדותיו של הקב"ה צריכין משיחה. וידעת כי משיחתן היתה כמין נזר (מנחות ע"ה ע"א) סימן לכתר מלכות להודיע אצילותם. והמשיחם משמן רומז לדבר שיהיה האש ראוי להאחז בה רמז לאש עליוני שנאמר (במדבר כח, ב) "את קרבני לחמי לאשי". ובשעת העבודה היה טובל במים, והנה הוא כלול באש ובמים בשעת העבודה, והבן.

וטעם רחיצת אהרן ובניו במים יתבאר בגזירת האל בפרשת כי תשא⁶³⁹.

גם טעם סמיכות הקרבן רמזתי בסוד לידת השבטים⁶⁴⁰.

359

גם טעם כוונת השחיטה רמזתי בפסוק (שמות כב, יט) "זובח לאלהים יחרם"⁶⁴¹ ועל כן אסור לשחוט בסכין פגום לחלוק כבוד למדת הדין מלכות שיצא נפשה בלי ייסורין, וזהו טעם איסור קייד ע"ב הנחירה. ואמרו רבותינו ז"ל (חולין י"ג ע"א) שחיטת נכרי נבלה ומטמאה במשא כי דינו כדין כחו וסיבתו שזה הדין הדין מצד הקלי' וכתוב (ויקרא כ, כג) "ולא תלכו בחקות הגוי". ואמרו רז"ל בספר הזוהר (ח"ג קכ"ד ע"א) כי הכהנים היו נמנעים מלשחוט שלא לעשות הפך מדתם ובכל מקום תמצא וסמך ושחט גם אמרו (ברכות ל"א ע"ב, יומא כ"ז ע"א) מקבלה ואילך מצות כהונה לימד על השחיטה שכשרה בזר.

ובספר הזוהר (נשא קכ"ד ע"א) אמר ושחט אחרא ולא כהנא ב"ן דלא יפ"ס ההוא אתר דאחיד ביה ושחט ולא כתוב ושחטו בני אהרן הכהנים אלא אחר שאינו כהן כדי שלא יפגם אותו מקום בו אחוזים הכהנים דהיינו החסד. אך קשה לי קצת שהרי ביומא (כה ע"א) מצינו שהיו הכהנים מפייסין עליה מי שוחט מי זורק. ואולי יש לחלק בין קרבן צבור לקרבן יחיד.

וְלִקְחוֹת מִדָּם הַפָּר וְנָתַתָּה עַל קַרְנֵי הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבָּעֶךָ וְאֶת כָּל הַדָּם תִּשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ

⁶³⁶ לעיל דף פ"ה ע"א בדפוי"י.

⁶³⁷ לעיל דף פ"ה ע"ד בדפוי"י כי החימוץ רומז למדת הדין החמוצה.

⁶³⁸ לקמן דף קל ע"ב בדפוי"י.

⁶³⁹ לקמן קטו ע"ב בדפוי"י.

⁶⁴⁰ לעיל ס"ג ע"ב ולקמן קכ"ו ע"ג בדפוי"י.

⁶⁴¹ בדף קד ע"ד. ואמר שהכוונה של השוחט צ.ל. לת"ת בייחוד הכל ולהתיש כח המל'. אבל כדי שלא יראה שנוהגים בזיון במלכות נאסרה הסכין הפגומה וכן הנחירה נאסרה כדי לחלוק כבוד למל'.

כט, יב

דע כי הזאת הדם לגבי מזבח הוא הקרבה למדה ההיא מלכות וכן טעם הקרבת החלב והאימורים כי כולם מקבלין פרס מאת המלך יתעלה ומתפרנסין משם הכחות העליונות כל אחד מן הראוי לו ובפרשת ויקרא יתבאר בגזירת האל. ויש אומרים כי החלב והדם מיוחדים לזרועות עולם חו"ג לפי גוונם חלב חסד ודם גבורה ומה שכתבתי נראה לי עיקר, וכן מוכיח בספר הזוהר.

והנה כל האימורין הקרבין אל המזבח הם מתאווים התשמיש ומסכימים בחטא: הכליות יועצות שנאמר צרפה כליותי ולבי (תהלים כו, ב) וכתוב אף לילות יסרוני כליותי (תהלים טז, ז) הכבד משלים כח התאווה ומתפשטת באדם החלב המכסה את הקרב וכל החלב אשר על הקרב כענין (דברים לב, טו) "וישמן ישורון ויבעט", "כי כסה פניו בחלבו (איוב טו, כז) ולכך הכליות שהם מקור העצה והחלב אשר עליהם והיותרת המגין על הכבד היה מקטירן לשם לכפר על חטא האדם היוצא ממחשבת הכליות ומתאוות הכבד ושומן הלב שיהיו אלו בחלופם כי כולם הסכימו בחטא קי"ד ע"ג והאלה ידוע כי בעת שירבע הזכר הנקבה ינענע האליה.

וְלִקְחוּתָּ אֶת כָּל הַזֹּחֶלֶב הַמְכֻסָּה אֶת הַקֶּרֶב וְאֶת הַיִּתְרֶת עַל הַכֶּבֶד וְאֶת שְׁתֵּי הַכְּלִיֹּת וְאֶת הַזֹּחֶלֶב אֲשֶׁר עָלֵיהֶן וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחַ:

כט, יג

"והקטרת המזבחה" נכתב בשני ההי"ן ה' כנגד ה' והרמז לעשר ספירות ה' עליונות וה' תחתונות. ודע, כי לפעמים תמצא כתוב "המזבח" שזו המל' ללא ט' ספירות שעליה ולפעמים תמצא כתוב "המזבחה" שזו המל' כשהיא בייחוד עם כל ה' ספירות וסודו בסוד "חשמל" ו"החשמלה", "שבח" ו"שבחה" והמשכיל יבין.

וְאֶת בֶּשֶׂר הַפֶּר וְאֶת עֲרוֹ וְאֶת פִּרְשׁוֹ תִשְׂרֹף בָּאֵשׁ מִזֹּחַן לַמִּזְבֵּחַ זֹאת הִוא:

כט, יד

כלל אתן לך בכל הנשרפים בחוץ שהם פרים שאלו הגבורות שבמלכות. והרמז כי משם מתפרנסין כחות הטומאה בסוד העזאזל ועדיין יתבאר בגזירת האל⁶⁴². וזה הפר בא לכפר על מעשה העגל כי הכל גלוי וידוע לפניו ועל כן סמכו אהרן ובניו את ידיהם על ראשו כי חטא במעשה ההוא.⁶⁴³ והנה הפר ההוא היה לתת למדת הדין חלקה בז' ימי המילואים והיה פר והיה בתחלה כי המלכות תחילה ל' ספירות ממטה למעלה כטעם פרי החג⁶⁴⁴ והבן זה.

וְהִקְטַרְתָּ אֶת כָּל הָאֵיל הַמִּזְבֵּחַ עֹלָה הִוא לַיהוָה רִיזֹן נִיזוּזֹן אֵשׁה לַיהוָה הִוא:

⁶⁴² בדף קל"ג ע"ג ובדף קמ"ב ע"ד. ענין עזאזל התבאר בדף קמ"א ע"ד.

⁶⁴³ פירוש הפר הזה הוא הנזכר בפרשת שמיני עגל כמ"ש (ויקרא ט, ב) קח לך עגל בן בקר לחטאת. ובענין חטא העגל כתוב (שמות לב לה) ויגף ד' את העם על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן" הנה תלה הכתוב את חטא העגל באהרן כי היה בידו למחות. והקרבן הגן עליו מעונש בעולם הזה. אך לא נמחק לגמרי והתחייב אהרן הכהן והתגלגל כמ"ש בשער הגלגלים (הקדמה לג) "חזר אהרן, ונתגלגל עוד באוריה הכהן מקרית יערים, ואז נהרג ע"י יהויקים המלך (כמ"ש בירמיהו כו, כג) וכתוב וישלך את נבלתו אל קברי בני העם, העם דייקא כי בא לכפר לו על העגל שעשה העם) ובזה נמחל לו ההריגה שנתחייב במעשה העגל כנזכר".

הנה נחלקו רש"י והרמב"ן מתי היה חטא העגל. ונראה שהרב סובר שחטא העגל טרם היה, כי נזכר לקמן בפרשת כי תשא פרק לב, והקרבן בא על חטא העתיד וזה מ"ש "כי הכל גלוי וידוע לפניו". ורבי מרדכי יפה בלבוש קרן אורה ביאר שהקרבן בא לכפר על חטא העגל שחטא אהרן במחשבה וזה הוא "כי הכל גלוי וידוע לפניו".

⁶⁴⁴ יתבאר לקמן בדף קנ"ו ע"ב וע"ג.

כט, יח

האיל הזה היה כליל לשם למעלה, אחר שקבל המקטרג חלקו אשה ליי.

מלת אשה לשון אש והה"א רומזת לשכינה הנרמזת בה"א אחרונה של שם ור"ל אש השכינה. ודרשו רבותינו ז"ל (זבחים פ"ד משנה ו') אשה לשם אישים, הרמז לשני אישים לאש ממם דהיינו גבורה ואש השכינה מלכות וע"י הקרבן מתקרב אש השכינה באש הגדולה, הבת מלכות עם האם גבורה כי המלכות נבנית מהגבורות. וכנגד זה היו הלויים הממונים על השיר הבאים מן הכח הזה כי כהן חסד, לוי גבורה ישראל תפארת. "ריח" דרשו רז"ל (שם) ריח לשום ריח כי ע"י ריח הקרבן מתעלה הכל כריח העולה למעלה והם כנגד ישראל שכחם היא מדת רחמים. "ניחוח" דרשו בו נחת רוח לגבורה שאמר ונעשה רצונו כנגד הכהנים. ולשון עולה כמשמעה וכן אמרו רבותינו ז"ל בתורת כהנים (פרק ט') עולה לשם עולה והרמז לשכינה שהיא עולה ומתאחדת מעלוי לעלוי עד עילת העילות יתעלה ויתברך. וכן אמרו בספר הזהר (פקודי רל"ח ע"ב) **וּבַיִן כַּךְ מִיקָרִי עוֹלָה** קיי"ג ע"ד **דסלקא לאתעטרא למיהוי חד בקשורא חדא** ולכן נקראת המלכות עולה, שעולה ומתעטרת להיות אחד עם הבינה בקשר אחד.

מדרש רות (זו"ח ק' ע"א) **אמר רבי יוסי ב"ר יהודה אמר רבי יוחנן מאי דכתיב** (משלי ג, טו) **"יקרה היא מפנינים וכל חפצין לא ישוו בה"** אלא אפילו ממזר תלמיד **חכם קודם לכהן** דול עם הארץ המשמש לפני לפנינים כמ"ש בגמ' הוריות י"ג ע"א **דהואיל הואיל** והכהן הגדול ואינו קורא בתורה אין עבודתו עבודה ואין מקבלים עליה שכר. ועליה ועליו **כתיב** נאמר הפסוק (משלי יט ב): **"לֹא בלא דעת נפש לא טוב"** כהן דול שאינו יודע עיקר עבודה וזו הכוונה הבאה מלימוד התורה אין עבודתו עבודה. ואמר רבי יהודה ומנלן דכהן דול צריך להיות תלמיד חכם שנאמר (מלאכי ב, ז) **כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך יי צבאות הוא**.

פתח ואמר **"צו את אהרן ואת בניו לאמר"** אהרן ובניו מצווין שאר כהנים אינן מצווין? אלא כל כהן שאינו יודע עיקר העבודה כאהרן ובניו אינו מצווה ואם עבד עבודתו אינה עבודה, דהא במה מתכוין כשאינו יודע? הכי אמר רבי חייא אמר רבי יצחק כך אמר רבי חייא בשם רבי יצחק כהנים לויים וישראלים מעכבין את הקרבן, דהיינו הקרבת הקרבן צריכה להיות דוקא ע"י כהנים, השירה דוקא ע"י לויים ואנשי מעמד מיראל ומפרש עיקרא דקרבן כהן צריך לכוונא שמא קדישא עיקר הקרבן הוא שהכהן צריך לכוון בשם הקדוש ולסדרא ביה דה"ן עילאין ולייחדא כולא בייחודא שלים למיהוי עילאין ותתאין ברעותא בכוונא דלהון ולסדר המדרגות העליונות ולייחד הכל ביחוד השלם ולהיות העליונים והתחתונים בהרצון והכוונה שלו והכי א"ר חייא א"ר יצחק וכך אמר רבי חייא בשם רבי יצחק מאי דכתיב אשה ריח ניחוח ליי"י אלא לקבל תלתא דה"ן אילין מה שכתוב (ויקרא א, ט) **"אשה ריח ניחוח ליי"** אלא הוא כנגד ג' מדרגות אלו: **אשה לקבל דא לויים דממנן על השיר ולארמא קלא והווי מסיטרא דאשא** "אשה", כנגד זה היו הלויים הממונים על השיר ולהרים קול והם מצד האש, דהיינו מצד הגבורה, כמו שהאש עולה מלמטה למעלה כן היו הלויים מרימים קול וזה הוא (דברים כז, יד) **"וענו הלויים ואמרו"** בקול רם. עוד, ידוע שהיין סודו בגבורות והשותה יין מתחיל לשיר. ואמר שהלויים בשירתם היו **וכוונין בלוויי נלונא וחדוה דשיר** ומכוונים בניגוני חדוה ושיר, דהיינו לייחד הדודים ולהעלות המלכות למעלה עד לחכמה⁶⁴⁵ **ומ"ו כך כל זמנא דהוה סליק על דוכן בחור ומתוך כך כל**

⁶⁴⁵ **חדוה** זה מצב בו התפארת מתייחד עם יסוד שבמלכות כמ"ש בספר "קהלת יעקב" ערך "חדוה" - יסוד דנוקבא, נקודת ציון, נקרא חדוה, ורז"ל אמרו בשבת דף ס"ב ע"ב ותחת פתיגיל מחגורת שק פתחים המביאים לידי גילה, פירוש רש"י אותו מקום, רבותינו הקדושים דברו בתחתון ורמזו בעליון סוד אותו מקום הוא בחינת יסוד דנוקבא ומשם בא החדוה, וזה סוד עוז וחדוה במקומו, סוד אותו המקום שהוא מקום ו' שם הכנסת היסוד הקדוש, וזה שאמרו רז"ל

זמן שהיה עולה על הדוכן לוי צעיר בחור⁶⁴⁶ שכח לו בגרונו **דאיהו בור ושלחובא דאשא תקיף ביה לארמא קלא בנעימו דנלונא** שהוא גבור ששלחבת האש חזקה בו כדי להרים קול בנעימות הניגון **איהו כשר לעבודה** הוא כשר לעבודה **כיון דאתחלש שלחובא דבחרותא דיליה ולומרין דנורא מתדעכין בלוייה** כיון שנחלש בו שלחבת הבחרות וגחלי אש דהיינו הדמים דועכים בתוכו **הוא דאתחלש תוקפיה וקלא שרא לאתברא** הנה נחלשת גבורתו והקול מתחיל להשבר **כדין כתיב מבן חמישים שנה ישוב מצבא העבודה ולוי ופסול לעבודה** עליו כתוב (במדבר ח, כה) "ומבן חמישים שנה ישוב מצבא העבודה ולא יעבוד עוד" ופסול לעבודה **ומכאן ולהלן ושרת את אחיו באהל מועד לשמור משמרת ועבודה לא יעבוד** מכאן ולהלאה (במדבר ח, כו) "ושרת את אחיו באהל מועד לשמור משמרת ועבודה לא יעבוד עוד". **משמרת דרקיע אוף הכי נמי כיון דמלכין נלונא קמי מריהון ואיקרון אישים** המשמרות שברקיע גם כן כיון שמנגנים ניגונם לפני אדונם נקראים אישים, משום שהם נבראו מהאש הקשורה לגבורה והשיר **והכי שמענא משמיה דרבי** (דף ק ע"ב) **שמעון בן יוחאי דאמר רבי אליעזר דחלין אילין אית מינייהו תרעין דממנן על תרעין לבר ומנייהו פנימאין בלוי** וכך שמעתי משמו של רבי שמעון בר יוחאי שאמר רבי אליעזר מדרגות אלו של האשים יש מהם הממונים על השערים מבחוץ ומהם ממונים על השערים הפנימיים מבפנים **ואינון פנימאין אמרי שירתא וסלקין ועיילין בהאי שירתא חמש דחלין עד חמשין שנין לקבל חמשין תרעין דיובלא** אלו הפנימיים אומרים שירה ועולים ובאים בשירה זו חמש מדרגות, שהם חגתנ"ה, שכל אחת כלולה מעשר עד חמישים שנים כנגד חמישים שערים של יובל שזו הבינה **כיון דסלקי תמן נטיל לון רוחא דאשא מלהטא ותבר תוקפייהו** כיון שעלו שם לוקח אותם רוח של אש לוחטת ומשבר גבורתם **כיון דאתבר תוקפייהו דחיין לון ונחתין מאינון דחלין** כיון שנשברה גבורתם דוחים אותם ויורדים מהמדרגות האלו **וקיימין לבר, ממנוין על תרעין [דלבר]** והם נדחים להיות שומרים על השערים מבחוץ ועליהם נאמר (ישעיה לג, ז) "צעקו חוצה" **ואילין נטלין חולקיהון מתננא דאשא דא דקרבנא בר אינון דנטלי בלוי ולוקחים חלקם מעשן הקרבנות, חוץ ממה שלוקחים האשים הפנימיים מחלקים פנימיים יותר של הקרבן ובכל יומא ויומא מתחדשן אחרנין וממנן על שירתא ובכל יום ויום מתחדשים ממונים אחרים על השירה, וזהו "אישה".**

"ריח" לקבל דא ישראל דקא מצלי צלותא חשיבא קמיה קודשא בריך הוא כריח בוסמין דבליתא דעדן "ריח" הוא כנגד ישראל שמתפללים תפילה שהיא חשובה לפני הקב"ה כריח הבשמים שבגן עדן, וזהו "ריח".

"ניחוח" דאיהו נחת רוח בלבוה "ניחוח" שפירושו נחת רוח לקב"ה **לקביל דא כהן דהוא מכיון בלונא דרעותא דשמא קדישא** כנגד זה מדרגת הכהן שהוא מכוון הכוונה כרצונו של השם הקדוש ומייחד ייחודא באתוון רשימין ומייחד יחוד באותיות הרשומות של שם הוי"ה **וכל דחלין נהרן ומתלהטין ונציצי בנציצו עילאה מלוי דעומקא עילאה טמירא** וכל מדרגות הספירות מאירות ולוהטות ונוצצות⁶⁴⁷ בהתנוצצות עליונה מתוך עומק העליון הנסתר **ועל דא איצטריך כהנא למיהוי חכימא בחכמה ונאה בסוכלתנו ושפיר בנהירו**

בחגיגה עוד וחדוה נאמר בבתי בראי, נודע שסוד בתי בראי הוא מלכות ושם החדוה ושם מתייחד הזעיר בנוקבא כמעט איש ולויות, וזהו חדוה חד ו"ה ששם נעשו אחד, וכן חדוה בא"ת ב"ש גימטריא יסוד דרחל וחי' אותיות במכוון.

עוד, סוד הזיווג נקרא "חדוה" כמו שאמר בזוהר ויחי דף רל"א ע"ב, וחדוה אשתכח כמו שכתב ב"מקדש מלך" שם.

שיר הוא מצב בו המלכות עולה לחכמה וכ"כ הרשב"י בתיקונים (דף כד ע"ב) "כד סלקא לגבי יי' עלאה אתקריאת שיר זכר, וכד נחתא לגבי ה' אתקריאת שירה, הדא הוא דכתיב אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' וגומר". פירוש כאשר המלכות עולה לחכמה נקראת "שיר" וכאשר היא במקומה היא נקראת "שירה" בלשון נקבה.

⁶⁴⁶ ראה ש"בחו"ר גימ' "גבורה"

⁶⁴⁷ נקט כאן ג' לשונות ויש להן משמעות שונה. מאיר מצד החסד וזה אור ישר, לוחט מצד הגבורה וזה אור חוזר, נוצץ כאן זו השוואת צורה לבינה, כלומר שהספירות תו"מ החלו לקבל אור הנשמה.

דאורייתא וזריז ופקיח יתיר מכל עלמא ועל כן צריך הכהן להיות חכם בחכמה ונאה בתבונה ויפה באור התורה וזריז ופקח יותר מכל העולם **ואם עם הארץ הוא עבודתו לאו עבודה** ואם הוא עם הארץ עבודתו אינה עבודה כי עיקר העבודה זו הכוונה הראויה **עליה כתיב לא יתיצבו הוללים לבגד עיניך** ועליו כתוב "לא יתיצבו הוללים לנגד עיניך" (תהלים ה, ו).

הנה לך בביאור כי ג' תיבות אלו שהם: אשה ריח ניחוח הם כנגד כהנים ליום ישראלים.

ובספר הבהיר (אות קט) פירש ריח ניחוח בענין אחר אמר שם "אין ריח אלא באף כלומר ריח כנגד התפארת שה"ס החוטם כמ"ש ראובן ראה, שמעון שמיעה ולוי ריח כמ"ש (דברים ל"ג, י) "שימו קטורה באפך" וכאשר הקרבן עולה הוא עולה עד רום המעלות ומשם יורד לתפארת הנקרא כאן ריח, ויורד למלכות דאצילות ומשם יורד ומזין עולמות ב"ע ואין ניחוח אלא לשון ירידה דכתיב (שמות יט, כה) "וירד" ומתרגם ונחת כלומר הרוח יורד ומתאחד בצורות הקדושות ב"ע ההם ומתקרב אליהם ע"י הקרבן והיינו דאיכרי קרבן כי קרבן מלשון קירוב הרחוקים.

וְלִקְחוּתָּ אֶת הָאֵיִל הַשְּׁנִי וְסִמְךָ אֹהֶרָן וּבָנָיו אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הָאֵיִל:

כט, יט

אחר החטאת והעולה קרב האיל השני הזה שהוא שלמים. ולשון שלמים כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (ספרא טז) שמשמין שלום בעולם, שנהנין ממנו המזבח והכהן והבעלים⁶⁴⁸ ועל כן אמר באיל "כי איל מלואים הוא" רמז למה שכתוב "באתי לגני אחותי כלה וגו'" (שיר"ש ה, א) ואחרי כן "אכלו רעים" ובפרשת ויקרא יתבאר בגזירת האל⁶⁴⁹.

אֶת הַכֹּפֶשֶׁת הָאֲזוּד תַּעֲשֶׂה בַבֶּקֶר וְאֶת הַכֹּפֶשֶׁת הַשְּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֲרֵבִים:

כט, לט

אמרו רז"ל (פסיקתא דר"כ ה, יז) אמר רבי סימון מימיו לא לן אדם בירושלים ובידו עון. הא כיצד? תמיד של שחר מכפר על עונות שנעשו בלילה, ושל בין הערבים היה מכפר על עונות שביום. והיו אחד ביום ואחד בלילה רמז למדת יום תפארת ומדת לילה מלכות כי לפי השתנות הזמנים צריך לייחדו בכל מדותיו.

וְעֵשֶׂרן סֵלֶת בָּלוּל בְּשֵׁמֶן כְּתִית רַבֵּעַ הָהֵן וְנֶסֶף רַבִּיעֵת הָהֵן יֵין לַכֹּפֶשֶׁת הָאֲזוּד:

כט, מ

סוד המנחות והנסכים הקרבין בכל קרבן וכל הדבר הקרב מתבואה הכל למדת הדין סימן לדבר (ויקרא ב, ח) "אשר יעשה מאלה ליי"י" וכבר ידעת כי אלה רומז למדת הדין וכן הוא עיקר⁶⁵⁰ לרז"ל.

⁶⁴⁸ דהיינו מייחדים יסוד הנקרא שלום עם המלכות הנקראת עולה. והיינו הכהן נהנה שהוא בחדס, מזבח נהנה שהוא מלכות וכן הבעלים אחוזה במלכות. ומילת מילואים היינו שכולם מתמלאים שפע מעשן המערכה.

⁶⁴⁹ בדף קכ"ט ע"א.

⁶⁵⁰ כתב בעל "צרור המור" כי היא מנחה שלוחה למליך. הפירוש הרווח הוא שהמנחה היא במלכות כי במלכות יש שם בין ומנחה ע"ה גימ' ב' פעמים ב"ן.

וידעו כי אני יהוה אלהיהם אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לשכני בתוכם אני יהוה אלהיהם:

כט, מו

אמר "לשכני בתוכם"⁶⁵¹ על דרך (ישעיה מו, ג) "ישראל אשר בך אתפאר". כי בעבור ישראל עבודתו [עבודתם] כהוגן ומפרסמין מצותיו ועושים רצונו או [אז] השכינה אומרת בשבילך ישראל אתייחד בתפארת. דוגמא לזה "ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר" ואמר יהושע (ד, ט) "ומה תעשה לשמך הגדול" כביכול אין לו להקב"ה במה להתחבר כי ידעת ש"ש"ם היינו מלכות. וכן "פה אשב כי אויתיה" (תהלים קלב, יד) ו"פה" היינו מלכות כמ"ש בתיקונים "פה, מלכות "אוה למושב לו" (שם) "והארץ אזכור" (ויקרא כו, מב) כלומר מזכירין הארץ העליונה שזו המלכות ברחמים. ו"אזכור" מלשון ייזכרנו (תהלים קטו, יב). דע כי הזכירה ביסוד.

ועשית מזבחו מקטרת קטרת עצי שטים תעשה אתו:

ל, א

המזבח הזה היה מזבח הקטורת שנאמר (שמות ל, ז) והקטיר עליו אהרן קטורת סמים בבוקר בבוקר וכתוב (שמות ל, ח) "ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה" והרמז בו לשכינה ועל כן היה מצופה זהב שנאמר משבצות זהב לבושה (תהלים מה, יד). ולשון קטורת נראה לי שהוא לשון ארמית קיטרא וענינה קשר ודבוק מרכבה עליונה ועל שהוא מתעלה למדת הדין כתיב (דברים לג, י) "ישימו קטורה באפך" וכתוב "שמך וקטרת ישמח לב" (משלי כז, ט) והרמז ללב הידוע שזו המלכות שהיא דין. הוא שנאמר בקטורת זרה (ויקרא י, ג) "ועל פני כל העם אכבד" שידעו כבודי שזו השכינה הנקראת כבוד⁶⁵² ואמר על השכינה (שמות כג, כא) "כי לא ישא לפשעכם" ויזהרו בכבודי והזהיר שלא להעלות עליו קטורת זרה, כי המצוה והכוונה היא שתתעלה משם לשם הגדול יתעלה לייחד הכבוד והתפארת ולא יעשוה זרה פן יהיו כבני אהרן לפירוש האחד שאנו עתידין לפרש בגזירת האל⁶⁵³. ומכאן תבין למה הקטורת עצר המגפה כי היה משלים להם המדה ההיא מידת הדין הקשה של הס"א המכלה אותם. והטעם שתלה הכתוב הקטורת בנרות המנורה הוא סוד יתבאר בחטא נדב ואביהוא בגזירת האל⁶⁵⁴. ויש מפרש כי מזבח הקטורת רמז לתשובה בינה אמנם הדעת הראשון עיקר וכן דעת הרמב"ן ז"ל כבר ידעת ששיטתו בביאור המקרא רק על ספירות תפארת ומלכות ומקיים "שלח תשלח את האם", היינו הבינה. וענין זרו וטבעותיו ובדיו תבין מסוד השולחן וכבר פירשתיו⁶⁵⁵. והנך רואה כי מזבח החיצון והפנימי כל אחד יש לו שלשה שמות מזבח החיצון נקרא: מזבח העולה ומזבח הנחושת ומזבח החיצון. מזבח הפנימי נקרא: מזבח הזהב ומזבח הקטורת ומזבח הפנימי. והחיצון רמז לקשה מידת הדין הקשה כי

⁶⁵¹ כי השכינה בתוכם כמ"ש (אבות ג, ו) רבי תלפתא בן דוסא איש כפר חנניה אומר, עשרה שיושבין ועוסקין בתורה, שכינה שרויה ביניהם, שנאמר (תהלים פב), אלהים נצב בעדת אל: כבר ידעת שהשכינה קשורה למספר עשר כמ"ש מסכת סוכה ה ע"א לא ירדה שכינה למטה מעשרה. הנה השכינה נקראת כלה. אם נחבר אחד ועוד שנים ועוד שלוש וכיו עד עשר נקבל 55 כמנין כלה. אם נכפול כל אחד מהם בעצמו נקבל: אחד, ארבע, תשע, שש עשרה וכיו עד מאה וסה"כ יהיה 385 כמנין שכינה.

⁶⁵² לפי שלי"ב נתיבות חכמה מתפשטים עד המלכות היא נקראת כבוד. כבוד גימ' ל"ב. כבוד מלא כזה: כף בית וו דלת גימ' "זה נתיבות החכמה". ודע שהרבה ספירות נקראות "כבוד" והכל לפי הענין.

⁶⁵³ בדף קל"ה ע"א.

⁶⁵⁴ שם בדף קל"ה ע"א.

⁶⁵⁵ דף ק"ח ע"ג.

שם רק כופר נפשם והפנימי למדת הדין רפה כמו שפירשתי. והיה פרס בשחרית ופרס בין הערבים כסוד התמידים להשלים מדת יום ומדת לילה שהם תו"מ.

וְנָתַתָּה אֹתוֹ לִפְנֵי הַפְּרֻכָּת אֲשֶׁר עַל אֶרֶץ הָעֵדוּת לִפְנֵי הַכֹּפֶרֶת אֲשֶׁר עַל הָעֵדוּת אֲשֶׁר אֲנִיעֵד לְךָ שָׁמָּה:

ל, ו

דע כי כל זה האריכות בא להורות על ענינו שפרוכת וכפורת ירמזו לת"ת והמזבח למלכות שהיה יכול לכתוב ונתת אותו לפני ארון העדות באהל מועד כאשר אמר בסדר ויקהל וכבר ידעת ענין הפרוכת למעלה⁶⁵⁶.

כי תשא

כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְקֹדֵיהֶם וְנָתַנּוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בַּפֶּקֶד אֹתָם וְלֹא יִהְיֶה בָּהֶם נֶגֶף בַּפֶּקֶד אֹתָם:

ל, יב

כבר ידעת מה שאמרו רז"ל (תענית ח ע"ב, ב"מ מ"ב ע"א) כי עין הרע שולט בדבר המנוי שנאמר (דברים כח, ח) "יצו יי"י אתך את הברכה באסמיק" מכאן שאין הברכה שורה אלא בדבר הסתום מן העין כדאמר בספר הזוהר (בראשית ס"ד ע"א) ונטיל ברכאן בחשאי ובהפרד ממנה הברכה התפארת שהוא נותן לה שפע הרחמים אז מדת הדין פועלת שם, ולזה צוה השם יתברך ליטול כופר מהם שלא תשלוט בהם מדת הדין. +

365

ספר הזוהר (כי תשא קפ"ז ע"ב) תא חזי הא אוקמוה לית ברכתא דלעילא שרייה על מלה דאתמני בוא וראה, הרי הסבירו החכמים (ב"מ מ"ב ע"א) שאין ברכה עליונה שורה על דבר שנמנה ואי תימא ישראל היך אתמנון אלא כופרא נטיל מינייהו ואם תשאל "ישראל איך נמנו?" אלא לקח מהם כופר נפשם והא אוקמוה וחושבנא לא הוי עד דאתכניש כל ההוא כופרא וסליק לחושבנא והסבירו החכמים שלא עשו חשבון עד שנתקבץ כל הכופר והוא עלה לחשבון ובקדמיתא מברכין להו לישראל ולבתר מנין ההוא כופרא ולבתר אהדרן ומברכין לון לישראל לפני שמנו את הכופר ברכו את ישראל, מנו את הכופר ואחר כך חזרו וברכו את ישראל אשתכחו ישראל מתברכאן בקדמיתא ובסופא ולא סליק בהון מותנא נמצא שישראל התברכו בתחילה ובסוף ולא היה בהם נגף. כעת שואל רבי אלעזר מותנא אמאי סליק במניינא למה יש נגף לאחר שיש מנין? אלא ה"ן דברכתא לא שרייא במניינא אלא משום שברכה אינה שורה, כלומר מסתלקת, בדבר שנמנה כיון דאסתלק ברכתא סיטרא אחרא שרייא עליה ויכיל לאנזקה וכיון שנסתלקה הברכה מיד שורה עליו הסטרא אחרא והוא יכול להזיק ה"ן כי כן נטלין כופרא ופדיונא לסלקא עליה מניינא משום זה מקבלים כופר ופדיון כדי שהמנין יהיה עליו ולא על האנשים.

ומכאן תבין כמה עונש גדול יש בגלוי סתרי תורה כביכול כאילו מכחיש הסדר של מעלה ומעורר עליו עונש מדת הדין.

ספר הזוהר (נח ס"ד ע"ב) כל מילוי דבר נש דאינון בסתימו ברכאן שריין עלייהו כל דברי האדם כשהם בהסתרה, שורות עליהן ברכות וכל דאינון באת"ל לייא, ההוא אתר בי דינא שרייא עלייהו וכל שהם בפרסום, מקום ההוא של בית דין, דהיינו המלכות, שורה עליו וזאת

⁶⁵⁶ דף קי"י ע"א.

בַּיִן דַּאִיהוּ אַתֶּר בַּאֲתֵּלִיָּא משום שהיא המלכות מקום הגילוי והיא נקראת "עלמא דאתגלייא" וכולא הוא ברזא עילאה בַּוּנָא דלעילא והכל הוא בסוד עליון כעין של מעלה.

(אד"ר קל"ח ע"א) **האי אודנא סתים לבר** אוזן זו סתומה מבחוץ ע"י תנוך האוזן **ועקימא עייל בַּוּ הווא נוקבא** ועיקום, דהיינו אפרכסת האוזן, נכנס לנקב האוזן **דנטיפה ממוחא** עד למקום קבלת האור מן המח **בַּיִן למיכנש קלא בַּוּ ולא יפוק לבר ויהא נטיר וסתים מכל סטרוי** כדי לאסוף את הקול לפנים, ולא יצא לחוץ ויהא שמור וסתום מכל צדדיו, כי התנוך מעכב מבחוץ והאפרכסת מבפנים **בַּיִן כך הוא רזא** משום זה הוא סוד, כלומר גם סודות התורה צריך לשומרם מבפנים ומבחוץ **ווי להווא מַלְּה רזין** אוי למי שמגלה סודות **דמאן דמַלְּה רזין כאילו אכחיש תקונא דלעילא דאתתקן למיכנש רזין ולא יפקון לבר** כי מי שמגלה סודות כאילו גורע תקון העליון שנתתקן לאסוף הסודות בפנים שלא יצאו לחוץ.

(אד"ר קכ"ח ע"א) **רבי שמעון פתח ואמר הולך רכיל מַלְּה סוד ונאמן רוח מכסה דבר** רבי שמעון פתח ואמר (משלי יא, יג) "הולך רכיל מגלה סוד ונאמן רוח מכסה דבר" **האי קרא קשיא כיון דאמר "רכיל", מאי "הולך"? איש רכיל הוה ליה למימר! מקרא זה קשה כיון שאמר "רכיל" למה אמר "הולך"? היה צריך לומר "איש רכיל", מאי הולך? אלא מאן דלא אתיישב ברוחיה ולא מהימנא אלא מהו רכיל מי שאינו מיושב ברוחו ואינו נאמן ההוא מלה אזיל בַּוּה כחיזרא במיאי עד דרמי ליה לבר** אותה מילה ששמע הולך בתוכו כקנה במים עד שמשליך אותו לחוץ, כלומר אינו מסוגל לשמור סוד **מאי טעמא משום דלית רוחיה רוחא דקיומא** מהו הטעם? משום שאינו יציב באופיו והוא מספר מה שלא צריך לספר **אבל מאן דרוחיה רוחא דקיומא כתיב ונאמן רוח מכסה דבר** אבל מי שרוחו רוח של קיום, בו כתוב "ונאמן רוח מכסה דבר" **"ונאמן רוח" קיומא דרוחא ברוחא תלייא מילתא** ונאמן רוח פירושו נאמן לשמור מוצא פיו **וכתיב אל תתן את פיך לחטיא את בשרך** וכתוב (קהלת ה, ה) "אל תתן את פיך לחטיא את בשרך" **ולית עלמא מתקיימא אלא ברזא** ואין העולם מתקיים אלא בסוד **וכי במילי דעלמא איצטריך רזא, במילין רזין דרזיאי דעתיק דעתיקייא דלא אתַּלֵּין אפילו למלאכין עילאין לא כל שכן** ואם בדברי העולם צריכים סוד, בדברי סודי הסודות דעתיק יומין שאינם נמסרים אפילו למלאכים העליונים לא כל שכן.

(אדרא זוטא רצ"ד ע"ב) **זכאה חולקהון דצדיקייא עלייהו כתיב נאמן רוח מכסה דבר** אשרי חלקם של הצדיקים שעליהם כתוב (משלי יא, יג) "ונאמן רוח מכסה דבר" **נאמן רוח ודאי דהא רוחא דלהון מאתרא קדישא אישתליף וַבַּיִן כך נאמן רוח איקרון** נאמן רוח ודאי כי הרוח שלהם נשלף, דהיינו נחצבה, ממקום קדוש, שזו המלכות הנקראת אמונה, ומשום זה נקראים "נאמן רוח" **וסימנא אוקימנא, כל ההוא דמַלְּה רזין בידוע דנשמתיה לאו איהו מַלְּפא דמלכא קדישא** והריני נותן סימן, כל מי שמגלה סודות ידוע שנשמתו אינה מגוף המלך הקדוש, דהיינו מהתפארת **וַבַּיִן כך לית ביה רזא ולא מאתר דרזא הוא** ומשום זה אין בו סוד, ונשמתו לא ממקום הסוד היא **וכד יפוק נשמתיה לאו דבקא בַּוּפא דמלכא קדישא דהא לא אתריה הוא** וכאשר יוצאת נשמתו מגופו אינה מתדקבת בגוף המלך הקדוש כי אינו מקומה **ווי להווא בר נש ווי ליה לנשמתיה** אוי לאותו אדם אוי לנשמתו **זכאה חולקהון דצדיקייא מכסייא רזין** אשרי חלקם של הצדיקים המכסים הסודות **כל שכן רזין עילאין דקדוש ברוך הוא רזין עילאין דמלכא קדישא** כל שכן סודות העליונים של הקב"ה סודות עליונים של המלך הקדוש **עלייהו כתיב צדיקים לעולם ירשו ארץ** עליהם נאמר (ישעיה ס, כא) "ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ".

ומכאן תבין (קידושין מ"ט ע"ב) עשרה קבין שיחה ירדו לעולם תשעה נטלו נשים וכו'. וכתוב "כי כקול הסירים תחת הסיר" (קהלת ז, ו) והנשים דברניות כתולדות האש לשרוק ולהשמיע קול. ושמה על כן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (עירובין נ"ד ע"א) לתורה שבעל פה "למוציאיהם בפה".

ובעבור כי בצורת האדם נרמזו בו עשר ספירות על כן כפרו עשרה גרה ועל כן (שמות ל, טו) "העשיר לא ירבה והדל לא ימעט". מוסף על זה בעבור כי מחצאי השקלים אלו היו קונין תמידין ומוספין של כל השנה רצה שתהיה יד כולן שוה בקרבנות הציבור.

(יחז) וְעִשִׂיתָ כִּיֹּר זֹזִישָׁת וְכֹזֹ זֹזִישָׁת לְרֹזְצָה וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שְׁמֶה בָּיִם: (יט) וְרֹזְצוּ אֹהֶרָן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת יְדֵיהֶם וְאֶת רַגְלֵיהֶם:

ל, יח-יט

הכיור רומז אל השכינה כמה דאת אמר "כל הנחלים הולכים אל הים" (קהלת א, ז) וכבר ידעת ש"ים" זו השכינה והיא ספירת המלכות וכתוב (בראשית א, ט) "יקוו המים מתחת השמים" ושמים זו התפארת, מתחת השמים זה היסוד ומקום אחד זו המלכות, ועל כן ירחצו בו בבואם להקריב כמה דאת אמר (ויקרא טז, ג) "בזאת יבא אהרן אל הקדש" וכבר ידעת פירוש מילת זאת שזו המלכות. וטעם הרחיצה לפי הפשט, כי כל הקרב לשלחן מלכים לשרת וליגע בפת בג המלך וביין משתיו (דניאל א, ח) רוחץ ידיו בעבור היותם עסקניות.

והוסיף לרחוץ גם הרגלים בעבור היות הכהנים משרתים יחפים ויש ברגליהם זוהמא וכיעור. ועל דרך הסוד, בעבור היות ראש האדם וסופו הידים והרגלים כי הידים למעלה מהכל בהגביהן למעלה והרגלים למטה והגוף בנתיים רמז לעשר ספירות שיהיה כל גופו כלול בנתיים כדאמרין בספר יצירה (פרק א, ד) "כרת לו ברית בין עשר אצבעות ידיו ועשר אצבעות רגליו" והם ה' כנגד ה' ורצה השם יתברך שיהיה מספר ההוויות בתחלתו וסופו לרמוז שהם סבת מציאותו ובהם קיומו.

וטעם היותה במים בעבור כי בלילה זמן ממשלת מדת הדין על כן רוח רעה שורה על הידים, ובבא היום שהוא הרחמים מעבירין אותן במים וברכה וטובה באה לעולם, כי הוא רומז לנשיאות כפים. ומכאן תקנו נטילת ידים דלתפלה וכמו שקדוש ידיו ורגליו תחלה לעבודת היום כך על נטילת קודם לכל ברכות של שחרית.

וְאָמַלְא אֹתוֹ רוֹזֹן אֱלֹהִים בְּזֹזְכָמָה וּבְתַבּוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל מִלְאכָה:

לא, ג

כבר ידעת פירוש חכמה ותבונה ודעת בפרשת בראשית שאלו חב"ד וסמך חכמה לרוח אלהים כי היא "רוח אלהים חיים" הנזכרת בספר יצירה (א, ט) וזה הכתר. והפסוק הרומז לזה הוא "מי חכם ויבן אלה נבון וידעם" וגו' הזכיר הנה חכמה ותבונה ודעת והבנין כלו שאלו הד"ת ואמר כי צריך להקריב ייחוד אצילות החכמה בבניה וזהו "מי חכם ויבן". כמו שאמר בספר יצירה (א, ד) "הבן בחכמה וחכם בבניה", וצריך לייחד אצילות הבניה בדעת זהו "נבון וידעם". "כי ישרים דרכי יי" (הושע יד, י) זהו יכין ובוועז הרומזים לנצח והוד, "צדיקים" זהו יסוד עולם, "ופושעים יכשלו בס" הרמז למדת הדין של מטה, דהיינו מלכות.

והענין, לומר כי בצלאל היה חכם להבין סוד המשכן וכל כליו למה צוו ואל מה ירמוזו כמו שאמרו רז"ל (ברכות נ"ה ע"א) יודע היה בצלאל לצרף אותיות שבהם נבראו שמים וארץ. כי המשכן ירמוז באלו והוא יודע ומבין סודו. והנה בצלאל והעושים במלאכה נאמר בהם לחשוב מחשבות. ומעשה חושב ולפעמים מעשה רוקם, "מעשה חושב"

רומז לה' ספירות עליונות, ו"מעשה רוקם" לה' ספירות אחרונות. דוגמא לדבר תמצא בשיר השירים, "אשכול הכופר" ו"צור המור" הכחות שהם בכבוד פנימיים ונעלמים ואשכול הכופר הגלוי והמפורסם.

וְאֵתָהּ דִּבֶּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת שְׁבֹתַתִּי תִשְׁמְרוּ כִּי אוֹת הוּא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדַרְתֵּיכֶם לְדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשְׁכֶם:

לא, יג

אמר "שבתותי" ולא שבת לרמוז ל"זכור ושמור" דהיינו תו"מ שהם יום שבת ולילו ועל כן אמר "אות היא", ה"אות" לזכור וזו מידת יום ואלו מצוות עשה שיש בשבת ו"היא" לשמור וזו מידת לילה ואלו מצוות לא תעשה שיש בשבת. ועל כן אמר אחריו "ושמרתם את השבת" רמז לשמור ואלו מצוות ל"ת כי כל מקום שנאמר השמר פן ואל אלו מל"ת. ואמר "כי כל העושה בה מלאכה ונכרתה" מדה כנגד מדה כי מזכור הוא אצילות הנשמה למטה כמה דאת אמר ממני פריך נמצא (הושע יד, ט) וכשאינה חוזרת למקום הראוי לה אז היא נכרתת קט"ז ע"ד ונאבדת מן המקום אשר היא ראויה לשוב שמה. וזהו "מקרב עמה" ועל הצדיק הוא אומר "שם עולם אתן לו אשר לא יכרת" (ישעיה נז, ה). ובמדרש שיר השירים זוטא ג' "תוכו רצוף אהבה" (שיה"ש ג, י) אלו נפשות הצדיקים הנזנות עמו במרום". וחכמי המחקר אמרו כי נשמת האדם יש לה בריאות וחול, חוליה הם המעשים הרעים ובריאותה הם המעשים הטובים. ואמרו על החכם כשהוא נפטר מן העולם תהי נשמתו מדרך חכמתו נאצלת מכל יצירי מטה ונוגעת אל הצורה העליונה הטהורה והקדומה ובאה בתוכה. ועוד אמרו כי אין המבוקש ממנו אלא שתשוב נפש האדם אלהית.

368

וְשִׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשְּׁבֹתָה לַעֲשׂוֹת אֶת הַשְּׁבֹתָה לְדַרְתָּם בְּרִית עִוְלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הוּא לְעֹלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיְנַפְּשׁ:

לא, טז- יז

ואמר "לדורותם ברית עולם" כי הברית רמז לשבת פי' ברית זו המלכות וכן השבת בסוד אין אשה כורתת ברית וכו'.

"ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם כי ששת ימים וגו'. כבר פירשתי כי במלת "אות" רומז ליסוד, ו"היא" רומז לכנסת ישראל ואלו ב' שבתות לעיל יום שבת ולילו. ומלת "ששת" לא תחסר אות ב'. דהיינו אל תבין את הפסוק כי בששת ימים עשה וכו' אלא ששת ימים עשה וכו' ופירשו בזוהר שאלו ששת הימים הם ה"ק והיום השביעי מלכות. וגם טעם "שבת וינפש" פירשתי בסוד נשמה יתירה. ויש מפרשים "וינפש" כלומר נשלמו הכחות והצורות העליונות ונתפשטה נשמה בגוף והחלו התולדות מכאן ואילך.

+

ואמרו רז"ל בפרק ב' דביצה (ט"ז ע"א) "אמר רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוחאי כל מצוה שנתן להם הקב"ה לישראל נתן להם בפרהסיא חוץ משבת שנתן להם בצנעה שנאמר ביני ובין בני ישראל". ובאלה שמות רבה (כה, יא) פירש המאמר הזה: "ראו כי ייני נתן לכם את השבת, לכם ניתנה ולא לאומות העולם. מכאן אמרו, אם יבואו בני נח וישמרו את השבת, לא דיין שאינן נוטלין שכר אלא חייבין מיתה, שנאמר יום ולילה

לא ישובתו. ואזהרה לבני נח זו היא מיתתן, וכן הוא אומר ביני ובין בני ישראל אות היא. משל למלך יושב ומטרונה יושבת כנגדו העובר ביניהם חייב מיתה". והרמז לכנסת ישראל של מעלה ספירת המלכות. ובאלה הדברים רבה (א, כא) אמר רבי חייא בר אבא בנוהג שבעולם מלך ומטרוניתא יושבין ומשיחין זה עם זה מי שבא ומכניס עצמו ביניהן אינו חייב מיתה כך השבת הוא בין הקב"ה ובין ישראל שנאמר ביני ובין בני ישראל לפיכך כל גוי שמכניס עצמו ביניהם עד שלא מל חייב מיתה. וזהו מאמרם עוד (סנהדרין נ"ח ע"ב) גוי ששבת חייב מיתה. והנה השומר שבת כהלכתו מייחד הקב"ה וכנסת ישראל וגורם ברכה למעלה ולמטה בייחוד ההוא. ולזה אמרו רז"ל (שבת ק"ח ע"ב) כל השומר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כאנוש מחול לו שנאמר אשרי אנוש יעשה זאת וגו' (ישעיה נז, ב). וסוד הענין הוא כי איסור עבודה זרה הוא עקרו כי מפריד בין השכינה מלכות אל הבנין תפארת והשומר שבת מתקן מעוותו וזו תשובה שלימה.

וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה כְּכֹלֹתוֹ לְדַבֵּר אֵתוּ בְּהַר סִינַי שְׁנֵי לְוִיֹּת הָעֹדֶת לְוִיֹּת אֲבֹן כְּתָבִים בְּאַצְבַּע אֱלֹהִים:

לא, יח

אמרו רז"ל (נדרים ל"ח ע"א) כי ככלתו רמז לכלה מלכות הכלולה עם התפארת ועל כן נכתב חסר וי"ו. וטעם שני הלוחות ופירוש אצבע כבר פירשתי⁶⁵⁷ וירושלמי תרגם "שני לוחות העדות" תרי לוחי סהדותא לוחין דאבן סנפרינון מכורסי יקרא, מתקלהון ארבעין סאין. וסוד זה ארמוז לך בפרשת זאת תהיה⁶⁵⁸ בגזירת האל.

+

וַיֵּרָא הָעָם כִּי בָשֵׁשׁ מֹשֶׁה לְרִדְתָּ מִן הָהָר וַיִּקְהַל הָעָם עַל אֹהֶלן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוֹם עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכּוּ לִפְנֵינוּ כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֹא יָדָעֵנוּ מֶה הָיָה לוֹ:

לב, א

הכתוב הזה הוא מפתח כלומר אמתלא ופתחון פה (לבוש) לענין העגל ולדעת מחשבת עושיו. כי בידוע שלא היו ישראל סבורים שמשה הוא האלהים ושהוא בכחו עשה להם האותות והמופתים. אלא אמרו משה, שהורה לנו הדרך והיו המסעות על פי י"י בידו, אבד ממנו, ועל כן בקשו משה אחר שיורה להם הדרך על פי י"י כמשה. ועל כן היו מזכירים "אשר העלנו מארץ מצרים". וזה התנצלותו של אהרן למשה, כשאמר לו מה עשה לך העם הזה? והשיב אליו אל יחר אף אדוני וכל הענין, אמר כי הם לא יבקשו העגל להיות להם לאלוה ממית ומחיה, רק שיורה להם הדרך כמשה אחר. והנה אהרן היה המוציא הצורה הזאת כי הם לא אמרו לו מה יעשה להם: שור או כשב וזולתם, וזהו מאמר רז"ל (ע"ז נ"ג ע"ב) שאיו לאלוהות הרבה. כי לא ידעו במה יבחרו ואי זה הטוב להם. והכוונה לאהרן היתה מפני שישראל היו במדבר מקום חורב ושממון. והחרבן ושממון העולם יבא מן הצפון שנאמר מצפון תפתח הרעה (ירמיה א, יד) כי שם מדת הדין של מעלה שולטת. שאין הכוונה במלך בבל בלבד, כפשט הכתוב. רק, כי מהשמאל תדין מדת הדין לעולם להשיב אל כל יושבי הארץ כרעתם. והנה במעשה מרכבה כתוב "ופני שור מהשמאל לארבעתן" (יחזקאל א, י) לכן חשב אהרן כי המחריב יורה דרך מקום החרבן כי שם כחו הגדול. וזהו "חג לי"י מחר" שיהיו העבודות

⁶⁵⁷ דף צט ע"ד. ופירוש אצבע בדף צ'.

⁶⁵⁸ דף קמ"א ע"ב.

והזבחים לשם המיוחד, להפיק רצון ממנו בבעל הצורה כי בהיותה לפניהם יכונו לעניינה. ורז"ל (שמו"ר מב, ה) למדו הענין הזה לנו וגלו סודו אמר (שמות ג, ז) "ראה ראיתי את עני עמי" אמר לו הקב"ה למשה: "משה, אתה רואה ראיה אחת ואני רואה שתי ראיות. אתה רואה אותן באין לסיני ומקבלין תורת. ואני רואה איך מתכוונין בי שאני יוצא בקרוכין [בקרונין] שלי שאתן להם התורה שנאמר (תהלים סח, יח) רכב אלהים רבותיים אלפי שנאן, ושומטין אחת מטטרמולין פירוש, אחת מרגלי המרכבה שלי (רמב"ן) שלי שנאמר (יחזקאל א, י) "ופני שור מהשמאל לארבעתן" ומכעיסין אותי בו.

ספר הזוהר (המקור לא נמצא לפנינו) **אמר רבי שמעון הא אתמר קח לך ע"ל בן בקר לחטאת לכפר על ההוא חובא דאיהו חב.** פירוש מ"ש (ויקרא ט, ב) קח לך עגל וכו' בא לכפר על חטא העגל כמ"ש בזוהר שמות דף רי"ט ע"ב. **אבל תא חזי רזא איהו אבל בא וראה, פירוש והבן, שיש כאן סוד ואוקימנא דאית שור דאיהו מסטרא שמאלא** ולמדנו שיש שור שהוא מצד שמאל דהיינו מן הגבורות **כמה דאת אמר שנאמר "ופני שור מהשמאל", כמה דאית שור אית בקר וע"ל ופרה** וכשם שיש שור בשמאל כך יש את שאר מיני השורק בשמאל שהם פר ופרה עגל עגלה וכלהו **בסטרא שמאלא** וכולם בצד שמאל, דהיינו מן הגבורה ומתפשטי דר"ן כל חד וחד דקא חזי ליה. ומהם מתפשטים דרגות כל אחד ואחד כראוי לו שהם גבורה דבריא, גבורה דיצירה וכו'.

[ספר הזוהר] (פקודי דל"ו ע"ב) **תא חזי, כד עבדו ישראל ההוא עובדא ורמו לההוא חובא מאי טעמא ע"ל ולא סטרא אחרא בא וראה, כאשר עשו ישראל אותו מעשה, דהיינו את העגל, וגרמו חטא ההוא. מה הטעם עגל ולא בחינה אחרת? דאי תימא דאינון ברירו ע"ל, לאו הכי הוה ואם תאמר שהם בחרו עגל, לא כך היה אלא אינון אמרו קום עשה לנו אלהים וכו'.** אלא הם אמרו (שמות לב, א) "קום עשה לנו אלהים אשר ילך לפנינו" ואהרן רעותיה הוה לעכבא לון ואהרן רצונו היה לעכבם והוא השליך את הזהב לאש וחשב להרויח בכך זמן, ובין כך יבא משה. אלא שמחשבתו לא יצאה לפועל והנה יצא העגל מאליו כמ"ש (שמות לב, כד) ואשליכהו באש ויצא העגל הזה.⁶⁵⁹ **אלא ודאי עיבידתא איתעביד כדקא חזי** אלא ודאי העבודה נעשתה כראוי, כלומר מצד הזהב שהוא גבורות יצא העגל שהוא גבורות כדלקמן **דהא מסיטרא דדהבא סוספיתא כד אתבריר דהבא** כי מצד הזהב יוצאת פסולת בעת שנברר הזהב **מתמן מתפשטי כל אינון סיטרי שמאלא דאינון היתוכא דההוא סוספיתא דדהבא ומתפרשן לכמה סטרין** משם מתפשטות כל אלו בחינות השמאל שהם היתוך של פסולת הזהב ונפרדות לכמה בחינות **וכל אינון דאית לון חיזו סומקא** וכן כל אלו שיש להם מראה גוון אדום וכן **וון דדהבא** גוון זהוב **קיימי בטורי כד שמשא בתוקפיה** הנמצא בהרים בעת שהשמש מאירה בחזקה **בין דתוקפא דשמשא אחזי דהבא לעלמא ואוליד ליה בארעא** כי השמש המאירה בחזק על הארץ מביאה למראה הזהב בעולם, ומולידה אותו בארץ. אל תטעה שזה הפשט. אלא, כאשר התפארת מעביר את הגבורות מאימא למלכות זה מחזק את המלכות ובונה אותה. בסוף הגבורות יש את שמרי הגבורות ואלו המזיקין השדים והזוועות ואומר **וההוא דממנא על ההוא תוקפא דשמשא חיזו דיליה כע"ל לא ואיקרי קטב ישוד צהרים** והממונה על תוקף השמש ההוא המראה שלו הוא כעגל ונקרא "קטב ישוד צהרים" (תהלים צא, ו) כלומר שד הנקרא קטב וכחו בצהרים וזהו (דברים לב, כד) "קטב מרירי". וקטב היינו כריתה כמ"ש רש"י שם **ודא נפק מ"ו ע"ל לא התוכא סומקא דדהבא** וזה, כלומר השד ששמו קטב, יוצא מתוך העגל שנעשה מהיתוך האדום של הזהב. כלומר השדים הם מזיקים והם פסולת הגבורות הבאים מן העגל שהוא גבורה.⁶⁶⁰ **וכל**

⁶⁵⁹ לכאורה מאליו יצא. אלא שהזוהר (שמות קצ"א ע"ב) מספר על ב' בני בלעם, ינוס ויומברוס, שלקחו שם קדוש שכתב משה ובו העלה את ארונו של יוסף וכתוב "עלה שור" וזרקו את השם לאש ולכן יצא עגל.

⁶⁶⁰ בעת תוקף השמש בצהרים תקנו לנו חכמים תפלת "מנחה" והיא מכפרת על עוון העגל, כי מנחה גימ' עגל והיא מניחה את מדת הדין. וזה מ"ש יעקב (בראשית לב, כא) "אכפרה פניו במנחה ההולכת לפני".

הני אתיין מההוא סומקא רוח מסאבא וכל אלו באים מצד ההוא האדום שהוא רוח הטומאה דכל אינון רוחי מסאבא מתפשטי מיניה בעלמא שכל אלו היוצאים מרוח הטומאה מתפשטים ממנו בעולם והאי רוחא מסאבא, איהו חוייא בישא ורוח הטומאה ההוא, הוא נחש הרע ואית מאן דרכיב עליה ואינון דכר ונוקבא ויש מי שרוכב עליו והם זכר ונקבה דהיינו ס"מ ולילי' ואיקרון אלה דאינון מזדמני בעלמא בכל אינון סטריין דלהון ונקראים "אלה" שהם מזדמנים בעולם בכל אלו הבחינות שלהם ורוח קדישא איקרי זאת ורוח הקדש, דהיינו המלכות, נקראת "זאת" דאיהי רזא דברית רשימא קדישא דאשתכח תדיר עמיה דבר נש שהיא סוד אות ברית קודש, הנמצא תמיד עם האדם וכן זה אלי וכן הקב"ה נקרא "זה" כמו שכתוב (שמות טו, ב) "זה אלי" אבל אילין איקרון אלה אבל אלו הקלי' נקראים אלה ועל דא כתיב אלה אלהיך ישראל ועל זה כתוב "אלה אלהיך ישראל" ובל"י כן כתיב אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך רזא דזאת לא אשכחך ומשום כך כתוב "אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך" (ישעיה מט, טו) "ואנכי" שהוא סוד זאת לא אשכחך. כי כבר ידעת שאנכי וזאת כינויים לשכינה. ואי תימא הא כתיב אלה דברי הברית ואם תאמר הרי כתוב (דברים כח, מט) "אלה דברי הברית"? כלומר מילת אלה אינה בהכרח כינויי לקלי'. ומשיב הכי הוא ודאי כך הוא ודאי שגם פסוק זה מורה על הקלי' דכל אילין לא מתקיימין אלא באלה כי כל אלו הקללות אינן מתקיימות אלא מתוך "אלה" דתמן כל לווטין כמה דאוקימנא דאיהו ארור ששם כל הקללות כמו שהעמדנו שהוא ארור ובל"י כן אקדים ואמר אלה דקיימין על מאן דיעבר על דברי הברית ומשום זה הקדים ואמר אלה, שהם עומדים להפרע מכל מי שעבר על דברי הברית. וכן אלה המצות אשר צוה י"י גם כאן מילת "אלה" מורה על הקלי' בל"י דפקודייה דאורייתא לאתדכאה בר נש ולא יסטי לארחא דא ויסתמר מתמן ויתפרש מינייהו משום שכל מצוות התורה הם באים לטהר את האדם שלא יסטה לדרך הקלי' הנקראת "אלה" וישמר מהם ויפרד מהם ואי תימא אלה תולדות נח ואם תשאל וכי גם (בראשית ו, ט) "אלה תולדות נח" מורה על הקלי' ומשיב הכי הוא ודאי כן ודאי, גם מילת אלה של אלה תולדות נח מורה על הקלי' דהא נפק חס דאיהו אבי כנען כי יצא מנח חס שהוא אבי כנען וכתיב ארור כנען ואיהו רזא דא דאלה וכתוב (בראשית ט, כה) "ארור כנען" והוא סוד זה שכתוב אלה ועל דא כל הני היתוכי סוספיתא דדהבא ועל כן כל אלו הם היתוך פסולת הזהב, שהם שמרי הגבורות כד קריב דהבא דאיהו מסיטרא דיליה כאשר הקריב אהרן הזהב שהוא הגבורות והוא הצד שלו ותוקפא דאשא ובנוסף האש החזקה שגם היא גבורות דכולא חד וסיטרא חד דהבא ואשא והכל אחד דהיינו האש והזהב הכל גבורות ורוח מסאבא אשתכח תדיר במדברא אשתכח אתר בההוא זמנא לאתתקפא ביה ורוח הטומאה הנמצא תמיד במדבר שהרי שם מקומו, מצא מקום באותו הזמן להתחזק בו ומה דהווי ישראל דכיין מההוא זוהמא דאטיל בעלמא בל"י מותא לכלא כד קאימו על טורא דסיני ומה שהיו ישראל טהורים מאותה זוהמא שהטיל הנחש בעולם וגרם מות לכל מעת שעמדו על הר סיני הנה מתברר שהיה לזמן מועט כי מייד חזרה להם הקלי' בדמות חטא העגל ועל זה נאמר (שמות לג, ו) "ויתנצלו בני ישראל את עדיים מהר חורב" בל"י לסאבא לון כמלקדמין ולאתתקפא עלייהו גרם להם חטא העגל עתה לטמא אותם כמקודם ולהתחזק עליהם בל"י מותא לון מותא ולכולי עלמא לדריהון בתריהון וגרם להם שוב המות ולכל העולם ולדורותם אחריהם ה"ד אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כולכם אכן כאדם תמותון זה שכתוב "אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם אכן כאדם תמותון" (תהלים פב, ו). כי קודם חטא העגל כתוב "חרות על הלוחות" ואמרו חז"ל (עירובין נ"ד ע"א) חרות ממלאך המות ובל"י כן אהדר אהרן לבתר לאתדכאה ברזא דמהימנותא עילאה באינון שבעה יומין קדישין ומשום זה חזר אהרן אחר כך להטהר בסוד אמונה העליונה באלו שבעת ימי המילואים הקדושים ולבתר לאיתדכאה בעל"ל לא ואחר כך ביום השמיני הקריב עגל לחטאת ותא חזי בכולא בעי אהרן לאתדכאה דאי לא הוה אהרן לא

הוה נפק על לא ובוא וראה בעיקר היה צריך אהרן להטהר כי לולא הוא לא היה יוצא העגל כי התורה תלתה בו את החטא כמ"ש (שמות לב, לה) "אשר עשה אהרן". **מאי טעמא בלין דאיהו הוה ימינא ואיהו תוקפא דדהבא ושמשא** מה הטעם שתלתה התורה את החטא דווקא באהרן? משום שאהרן הוא חסד ימין ובכחו לשבר את הגבורה שאלו הזהב והאש הבאים מהשמש **ואשא רוח מסאבא נחת ואתכליל תמן** ואש רוח הטומאה ירד ונכלל שם **ואסתאבו ישראל ואסתאב איהו עד דאתדכי** ונטמאו ישראל ונטמא אהרן עד שנטהרו ביום השמיני יום הקמת המשכן **מאי טעמא אסתאב בלין דנפק על דאיהו מסיטרא דשמאלא דאיהו שור** מה הטעם שנטמא אהרן? משום שבגללו יצא עגל שהוא מצד השמאל שהוא שור **ומיניה על וממנו יצא העגל ואיהו שמאל** והוא שמאל וגבורות **כדכתיב ופני שור מהשמאל לארבעתן** כמו שכתוב (יחזקאל א, י) "ופני שור מהשמאל לארבעתן" **ואהרן דאיהו ימינא אתכלל ביה שמאלא ונפק על ידיה** ואהרן שהוא ימין נכלל בו השמאל ויצא על ידו **ועל דא אתייהב ליה על כמה דאיהו רים** ועל כן ניתן לו עגל לחטאת כמו שהוא גרם לעגל לצאת מהאש **וישראל קריבו שעיר דאיהו כדקא חזי** וישראל הקריבו שעיר כמ"ש (ויקרא ט, ג) **ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים אחד לחטאת, וזה הקרבן הראוי להם בלין דשעיר לא איתקריב אלא מלו לאתדכאה מרוח מסאבא ובכלא אתדכי** משום שהשעיר לא קרב אלא כדי להטהר מרוח הטומאה, כי השעירים מורים על הס"א ועשיו איש שעיר ושם השעירים ירקדו וכו' והשעיר מעביר את כל סוגי הטומאה **כתיב וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב כתוב** (תהלים קו, כ) "וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב" **מאן תבנית שור** מיהו תבנית שור **דא על זה עגל שור שמאלא** שור הוא מצד השמאל, כלומר מהגבורה **אהרן ימינא אתכלל שמאלא ביה ואתתקף ביה ונפק על ידיה** אהרן איש החסד והוא מצד ימין, נכלל בו השמאל ונתחזק בו ויצא על ידו. **תא חזי, וימירו את כבודם בא וראה כתוב "וימירו את כבודם" מי זה כבודם? דא שכינתא דאזלא קמייהו** זו שכינה הנקראת "כבוד אל" כמ"ש בזוהר בראשית (דף ה ע"א) **והיא הלכה לפנייהם ואחלפו לה בדוכתא מסאבא אל אחר** והחליפו אותה בטומאה של "אל אחר" **ובלין כך לא אתעבר זוהמא דא מעלמא עד ההוא זימנא דיעבד ליה הקב"ה** ומשום זה לא עברה הזוהמא הזו מן העולם עד הזמן ההוא שהקב"ה יעביר אותה מן העולם **כמה דכתיב שנאמר ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" (זכריה יג, ב).**

מדרש חזית (שיהש"ר א, מח) דרש רבי פפייס (תהלים קו, כ) "וימירו את כבודם בתבנית שור" שור של מעלה.

ויאמרו אליהם אהרן פרקו נזמי הזהב אשר באזני נשיכם בנתיכם והביאו אלי:

לב, ב

בחר בזהב ולא בכסף בעבור שהוא מורה על מדת הדין. ומראהו כמראה אש וכמו שאמרו רז"ל (שמו"ר לה, א) **זהב פרננים** (דהיי"ב ג, ו) **שדומה לדם הפרים**. ולכן נעשה בית הקרבנות דהיינו בית המקדש **כלו מזהב** שנאמר (מל"א ו, כ) **ויצפהו זהב סגור וכן מזבח הקטורת והכרובים**. ודרשו בהם שאם היו של כסף הרי הן כאלהי כסף ואלהי זהב. ועל כן אמר אשר באזני נשיכם כי האשה קרובה לדין יותר מהאיש ולא אמר באזניכם והבן זה.

ויקחו מידם ויצר אותו בזורת ויעשהו עגל מסכה ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים:

לב, ד

ופירוש אלה אלהיך ישראל פירשתי⁶⁶¹. והנה עברו על (דברים ה, ז) "לא יהיה לך אלהים אחרים" (שמות לב, לא) "ויעשו להם אלהי זהב" דווקא כי הזהב מורה על הגבורות ועל אחרים שהם אחוריים⁶⁶² ובפרק אין עומדין (ברכות ל"ב ע"ב) אמר גם אלה תשכחנה (ישעיה מט, טו) זה מעשה העגל וכן הוא אומר "אלה עשן באפי" (ישעיה סה, ה) והבן זה.

ואמר "אשר העלוד" וגו' לרמוז כי ישראל לקחו להם זה במקום היד הגדולה ועל כן לא תמצא בעגל שיאמר בשום מקום אשר הוציאנו ממצרים כי לא כפרו במי שאמר אנכי. וכן אשר הוצאתיך רק אמר אשר העלוד.

וַיִּשְׁכְּבוּ בַּמִּוֶּזֶזֶת וַיַּעֲלוּ עֲלֵהּ וַיַּגִּישׁוּ שְׁלָמִים וַיִּשְׁבּוּ הָעָם לֶאֱכֹל וְשִׁתּוֹ וַיִּקְבְּמוּ לְצֹחֶק:

לב, ו

והבן אמרו "ויקומו לצחק" ודרשו רבותינו ז"ל (בר"ד נג, יא) זה גלוי עריות כמה דאת אמר בא אלי לצחק בי והבן זה במה שפירשתי⁶⁶³ בשבעה מצות שנצטוו בני נח.

וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר כִּי שָׁזַז עַמְּךָ אֲשֶׁר הָעֵלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

לב, ז

ענין השחתה הריסת הבנין כענין איש כלי משחיתו בידו (יחזקאל ט, א) הנני אליך הר המשחית (ירמיה נא, כה). ופירוש השחתה בכאן מה שקראו רז"ל קצוץ בנטיעות כלומר הרחקת המלכות מהספירות שעליה ועל כן אמרו "שיחת" ולא נשחת והכוונה כי הפרידו את הדברים הפרידו בין התפארת והמלכות וגרמו למלכות להיות שחה עד דיוטא תחתונה שהיא אות ת' ונעשו חברים לאיש משחית כמו שדרשו בברכות ל"ה ע"ב זה ירבעם שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים. וכתב החכם רבי עזרא ז"ל דעת ישראל במעשה העגל ודעת ירבעם אחד. ובאמת כי לא היתה סיבת ירבעם כאחאב, קיי"ח ע"ב וכוונתו היתה לאחר שהמלכות נחלקה למלכות ישראל ויהודה ונוצר מצב בו וצדק [וצדיק] וצדקה שהם יסוד ומלכות חונים בירושלים, וחסד ופחד שהם חו"ג חונים בבית אל⁶⁶⁴. ובאמת היה קצוץ אם לא נחלקה המלכות אך כשנחלק המלכות והכחות ההם היו בבית אל, עשה את העגלים. וזהו תפלת שלמה המלך "לשלמה אלהים משפטיך למלך תן" (תהלים עב, א) בעבור עצמו כלומר התכוין על עצמו ואמר "משפטיך שהם ט"ו, למלך תן כלומר למלכות, וקרא משפטיך כל הדברים כלומר משפטיך אלו ט' ספירות עליונות וצדקתך זו המלכות "וצדקתך" התפלל שיתן לרחבעם בנו אחר שתחלק מלכותו ירושלם ששם צדק וצדקה. ויש לשאול מפני מה היו שניהם זהב כלומר מאחר וכוונתו היתה להפריד את בית אל (שבהם חונים חו"ג) מירושלים (בה חונים צדיק וצדקה) היה לו לעשות עגל אחד מכסף (חסד) והשני זהב (מלכות) שהרי כתיב (שמות כ, כ) לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב וכוונת התורה שלא להפריד בין חו"ג והמלכות. והרב לא השיב. וחסאו נרמז כשאמר לו אחיה השילוני בדבר י"י הגדול ואותי היינו התפארת השלכת אחרי גוך (מל"א יד, ט) וקיצצת המלכות לבדה. והבן זה. ומזה תבין מאמר רבותינו ז"ל

⁶⁶¹ לעיל בעמוד ג' במאמר הזוהר. וכן התבאר בדף כ"ז ע"א ובדף ס"ה ע"ג.

⁶⁶² אמר הרב יעקב צמח שאם תמנה אחוריים של ע"ב ס"ג מ"ה בין תקבל ק"ג אותיות כמנין עגל.

⁶⁶³ לעיל דף י"ט ע"ג שפירש שם שאסור להפריד את המלכות מן הבנין.

⁶⁶⁴ הקב"ה (הנקרא צדיק כמ"ש (איכה) צדיק ה') השרה שכינתו בירושלים (והיא הנקראת צדקה והיא שייכת לו כמ"ש לך ד' הצדקה) ואילו בבית אל שורים חסד והגבורה (הנקראת כאן פחד ע"ש פחד יצחק) וזה עומק הביאור בית אל, כי ידעת שא-ל זה החסד כמ"ש חסד אל כל היום והגבורה בית לו. והנה אין חטא העגל, ירבעם ואחאב זהים. בעגל הם רצו מנהיג אך נמשכו לע"ז וקצצו המלכות. ירבעם טעה והביא לתוצאה זהה כמו חטא העגל. אחאב לעומתם היד וכיוון לע"ז ממש. (לבוש).

(ברכות ל"ה ע"ב, סנהדרין ק"ב ע"א) כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גוזל הקב"ה תפארת וכנסת ישראל מלכות. וסוד הענין הוא כי החפץ ביצירה הוא שישתפּוּה ויברכה כמ"ש לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה⁶⁶⁵ כענין שנאמר "תנו לה לשכינה מפרי ידיו (משלי לא, לא) והגזול ממנה שפע וברכה הרי הוא משחית הבנין למעלה.⁶⁶⁶ ומכאן תבין מאמר השם יתברך למשה (שמות לב, לג) "מי אשר חטא ליי" כי לשמו הגדול חטאו כענין (בראשית יח, כא) "הכצעקתה הבאה אליי". כלומר הפגם במלכות הגיע עד התפארת וזהו "לי" וזהו "אלי".

וְעֵתָהּ הַזֵּיוֹזָה לִי וְיִזְוֹר אִפִּי בָּהֶם וְאֶכְלֶם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָךְ לְגֹי גָדוֹל:

לב, י

אמרו רז"ל (ברכות ל"ב ע"א) ועתה הניחה לי, אמר רבי אלעזר אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו. כביכול שתפס משה בהקב"ה כאדם שתופש בחבירו ואמר לפניו רבש"ע איני מניחך עד שתסלח ותמחול להם. וכבר ידעת מה שאמרו רז"ל (מו"ק ט"ז ע"ב) בפסוק (שמו"ב כג, ג) צדיק מושל יראת אלהים אמר הקב"ה אני מושל בכל ומי מושל בי צדיק, שאני גוזר גזירה והוא מבטלה. והענין הוא כשיגיע האדם למעלת צדיק עולה עד הבינה וקורעת לו גזירה שגזרו לו בבית דין של אבות העליונים שהם הז"ת שהם עי' סנהדרין העליונים.

ובספר שבע היכלות אמרו רז"ל (זוהר בראשית מ"ה ע"ב) **מאן דידע לקשרא ייחודא דא זכאה חולקיה** ומי שיודע לקשר יחוד הזה העליון, דהיינו יחוד הג"ר של המלכות עם הג"ר של התפארת, אשרי חלקו **רחים לעילא רחים לתתא** אהוב הוא למעלה ואהוב למטה **הקב"ה וזור ואיהו בטיל** הקב"ה גזור והוא מבטל **סלקא דעתין דאיהו מקטל** אדמריה וכי יעלה על הדעת שהצדיק חולק על בוראו? **לאו הכי** אינו כך **אלא בלין דכד איהו קשר קשרין וידע לייחודא יחודא** אלא כשהצדיק קושר קשרים ויודע ליחד יחודים **כל אנפין נהירין וכל שלימו אשתכח וכולא מתברכא כדקא יאות** מאירים כל הפנים ונמצא כל השלימות והכל מתברך כראוי **כל דינין מתעברין ומתבטלין ולא אשתכח דינא בעלמא** כל הדינים עוברים ומתבטלים ולא נמצא שום דין בעולם, וכך הצדיק מבטל גזירות **זכאה חולקיה בהאי עלמא ובעלמא דאתי** אשרי חלקו בעולם הזה ובעולם הבא.

וזה המאמר דומה למאמרם אחר ז"ל (שמו"ר מב, ט) בענין ההיפוך ממדת הדין למדת רחמים שאמר "ועתה הניחה ליי" בעבור כי יש כח ביד הנביאים להפך מדת הדין למדת הרחמים אמר כך כי מדת הדין תפעול פעולתה זהו "ויחר אפי בהם ואכלם". ולזה רמזו רז"ל בויחל משה שהתיר לו נדרו כי כשהצדיק מעלה כוונתו למקום הנקרא בטול נדרים שזו ספירת הבינה, כי הנדרים בבינה מבטל גזירות כמו שאני עתיד לכתוב בפרשת נשא⁶⁶⁷.

ויש מפרשים "הניחה ליי" כי כאשר המלכות עמי אין לה רשות לחבל אך אם תהיה דנה בפני עצמה יהיה לה רשות. וכן נראה דעת הרמב"ן ז"ל שכתב הניחה לי על דרך האמת תניח הרחמים ומדת הדין תתחרה בהם ואכלם [בה] כי עמי אין לה רשות בהם.

⁶⁶⁵ ומי"ש על ידי ההוא טמיר ונעלם, יש לפרשו ההוא – בינה, טמיר – חכמה ונעלם – כתר.

⁶⁶⁶ הביא על זה אדמו"ר אברהם שמחה אשלג שליט"א בשיעוריו ואמר: הגזול חפץ מחנות, לא מהחנות לבד גזל אלא מיטע הרווחים גם מהיצרן של החפץ ומאלה שמכרו לו חמרי גלם וכו'. והנמשל אדם שלא מברך מנע שפע מהמלכות, מהתפארת ומהבינה וכו'.

⁶⁶⁷ דף ק"ע ע"ב.

וַיִּזְחַל מִשֵּׁיהָ אֶת פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר לָמָּה יִזְחַר אַפָּךְ בְּעַמְּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִצֵּרָתָם בְּכֹזֶן גָּדוֹל וּבִידֹן זָזָקָה:

לב, יא

בעבור שמשנה נצטרך למדת הדין שלא תחול עליהם על כן אמר "ויחל" כי היא התחלה אלינו וזהו "פני י"י אלהיו" הרמז לפנים שאינן מאירים מלכות היא מדת הדין ויהיה "את פני" כמו עם פני והבן זה. והנה משה התחיל מן המדה ההיא המלכות שלא תכלה אותם כרגע ומשה יעלה להתפלל לתפארת ישראל עד שהמלך במסבו שהוא התשובה.

וַיִּזְחַל מִשֵּׁיהָ אֶת פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר לָמָּה יִזְחַר אַפָּךְ בְּעַמְּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִצֵּרָתָם בְּכֹזֶן גָּדוֹל וּבִידֹן זָזָקָה:

לב, יא

לפי הפשט הענין קשה לפרשו כי מאחר שכולם עבדו עבודה זרה מה שאלה היא למה י"י והנה כולם נתחייבו כלייה והיה ראוי להתפלל דרך וידוי ותחנה אנא חטא העם הזה וגו' כמו שהתפלל עזרא דכתיב התודותו על מעל הגולה. ועל דרך האמת אמר למה נתן רשות למדת הדין להיות שולטת בעמך כי אתה הוצאת אותם בשמך הגדול במדת רחמים בהם ובמדת הדין לשונאיהם וזהו אמרו בכח גדול וביד חזקה שהיה הכל עם ישראל מיוחד רחמים ודין וידעת כי כח גדול הוא כח חסד הרומז לתפארת ישראל ויד חזקה מדת הדין. והנה כאשר אמר למשה הניחה לי מיד הבין משה כי הדבר תלוי בו ומיד קודם רדתו מן ההר התפלל כי היה ירא לעכב תפלתו פן יצא הקצף מלפני השם ותחול עליהם ויכלה אותם כרגע. וכן אמרו רבותינו ז"ל באלה שמות רבה (מב, א) אמר משה איני זז מכאן עד שאבקש עליהם רחמים מיד התחיל ללמד עליהם סניגוריא וכו'. ודע כי לשון תפלה נופל על תפארת ישראל ושכינת עוזו אמנם לשון תחנה אינו נופל רק על כנסת ישראל סימן לדבר "שמעה אדני מלכות תחנתי, י"י תפארת תפלת יקח" (תהלים 1, י) אליך י"י אקרא ואל אדני אתחנן (תהלים 7, ט) והבן מכאן טעם תפלת משה רבינו ע"ה הכתובה כאן ובמשנה תורה והבן זה.

לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בָּרַעַה הוֹצֵאתָם לְהָרֹג אֹתָם בְּהָרִים וּלְכַלֵּתָם מִיַּעַל פְּנֵי הָאֲרָצָה שׁוֹב מִזֶּרֶחַ אַפָּךְ וְהַגִּזְזוּם עַל הָרָעָה לְעַמְּךָ:

לב, יב

אמר "ברעה הוציאם" לרמוז למדת הדין מלכות זהו "להרוג אותם בהרים" כי סתם הר במלכות (פרדס רימונים).

"שוב מזרחון אפך" על דרך שובה י"י רבבות אלפי ישראל, מלשון "בשובה ונחת תושעון" (ישעיה ל, טו). או יהיה פירוש "שובה" ממש על דרך שפירשתי בפסוק ועתה הניחה לי. דהיינו שמרעה ביקש שהקב"ה שיעמוד מכסא דין וישב על כסא רחמים וזו שובה, שישוב למקומו שזו מידת הרחמים. או הפירוש שישוב ויתחבר עם המלכות כיון שאמר לו הניחה לי, הכוונה להניח אותה לבד, ביקש כאן שישב אותה אליו ותחזור להיות רחמים.

וְהַלְלוּת מַעֲשֵׂיהָ אֱלֹהִים הַמָּוֶה וְהַמְכַתֵּב בְּכֹתֵב אֱלֹהִים הוּא זֵרוּת עַל הַלְלוּת:

לב, טז

אמרו רז"ל במדרש רות (זו"ח ק"ב ע"א) בשעתא דבעא קב"ה למיהב אורייתא לישראל בשעה שרצה הקב"ה לתת תורה לישראל הלוחות היו כתובים פנים ואחור שנאמר (שמות לב, טו) מזה ומזה הם כתובים דהיינו נקראים ממזרח למערב וממערב למזרח כמ"ש בגמ'

שבת קד ע"א. ומפרש **והלוח אחד פנים ואחור והלוח אחר ימין ושמאל** דהיינו מצפון לדרום ומדרום לצפון, דהיינו גם בעובי הלוחות היו נקראים מב' עבריהם **שנאמר** (שמות לב, טז) **"והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא"** תרין פעמיים, ומפרש ועל מה תרין זמנין **"והמכתב מכתב אלהים"**? למה נאמר פעמיים והמכתב מכתב? ומפרש קודם שעשו ישראל העל ובעא קודשא בריך הוא למיהב תרין אילין על ידא דמשה לישראל לפני שחטאו העם בעגל, רצה הקב"ה ליתן תורה שבכתב ותורה שבע"פ ע"י מרע"ה לישראל היה כתוב בלוחות **"והלוחות מעשה אלהים המה"**. והלוחות היו בדלמת ו"ה לוח אחד ו"ה מכתב דא הוא ו"ה והלוחות ו"ה לוחות מעשה אלהים המה בינה עילאה ו"ה אינון תרין דרועין ו"ה והמכתב דא יעקב ורחל שנקראו שמש וירח ונקראו שני שדים ואתקריאו חד ועל דא מכתב אלהים מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות מהו חרות אלא חירות ממלאך המות ומשעבוד מלכיות ומכל מרעין בישינ דעלמא וכיון דעבדו ית על לא פרחו אתוון מתרין סטרינ פנים וימין כשחטאו בעגל פרחו אותיות פנים (תפארת) וימין (חכמה) ונותרו רק אותיות של האחור (מלכות) והשמאל (בינה). ואני אפתח לך אומר ההוא טייעא שהיה מחמר⁶⁶⁸ אחרי רבי עזריה ורבי חזקיה הדרך הישר שתבין, אלימלך חכמה ונעמי בינה מחלון תפארת ורות מלכות בדלמת מא דא תרין אלימלך ונעמי לוח אחד ימין ושמאל דהיינו חכמה מימין ובינה משמאל מחלון ורות פנים ואחור תפארת ומלכות הם פנים ואחור שבלוחות לוח אחרת. וכד עבדו ישראל ית על לא אסתלקו אלימלך ומחלון שהם אותיות י"ו שבשם שהם ימין ופנים נשארו נעמי ורות תרין נקבות אותיות ה"ה שבשם ולכן באה שכחת התורה כי השכחה מצד הלילה שיש בו חשיכה וזה צד הנקבה אזלו תריווייהו הלכו יחדו דהיינו בינה (נעמי) ירדה למלכות (רות) והלכה עמה שנאמר ותלכנה שתיהן יחדו. ומה שנאמר (רות א, ו) **"כי פקד יי את עמו לתת להם לחם"** הכוונה דיהבו זמנא אחרא אורייתא לחם זו התורה ואלו לוחות שניות. (רות א, יט) ותלכנה שתיהן עד בואנה בית לחם ו"ו" **"ותהום כל העיר עליהם"** מפרש **"כל" דא צדיק** היסוד נקרא כל, **"העיר" דא ציון עיר דוד** יסוד של המלכות. **"ותאמרנה הזאת נעמי" שבשעתא דיהבת על טורא דסיני** לוחות ראשונות שהיו מצד הבינה נאמר בהם **וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים** מה שלא נאמר בלוחות שניות. כדין צווחת אורייתא ואמרת **"אל תקראן לי נעמי אני מלאה הלכתי"** מכל חידו הייתי מלאה מכל שפע הבינה והייתי שמחה ומכל טביא דעלמא ומלאה מכל טוב של העולם כמ"ש (רו"ר ג, ו) לשעבר היתה לבושה משי וכעת סמרטוטין ומשעבוד מלכיות שהרי היא בשליטת מואב. ותשאל **"למה תקראן לי נעמי"** ודא הוא רזא דאמר קב"ה לישראל **"וראית את אחורי ופני לא יראו"** כי לוחות ראשונות היו מצד הפנים שאלו ספירות חו"ב וכעת מן האחוריים שהם תו"מ כשאני רציתי למיהב אורייתא לישראל ימין ואחור פנים ושמאל שאלו לוחות ראשונות שהיו מצד חו"ב כמ"ש מכתב אלהים שזו הבינה הם לא רצו להשאיר ברמה כה גבוהה שהרי דעבדו ית על לא עבדו את העגל וכאן שאם הם ירצו אני לא ארצה? אמר אותו טייעא הכי שמענא בשעתא דבעא קב"ה למיהב אורייתא לישראל נטל תורה שבכתב ותורה שבעל פה ואזל בהו לבי שאר עמין ולא בעו לקבלא לון עד דנחית לון לישראל על בי טורא דסיני. אמרו מלאכי השרת למאן קא בעי קב"ה למיהב תרין תורות אילין? אמר לישראל. אע"י דבעינא למיהב לון לישראל, ערבין דילי עוללים ויונקים ובל"יניהון איתערון תרין תורות אילין, דכתיב (תהלים ח, ג) **"מפי עוללים ויונקים יסדת עוז"**. דהיינו בזכות התורה שילמדו העוללים ניתנה התורה שנקראת עוז. שואל ומהכא נפקא? וכי

⁶⁶⁸ דע לך, אומר האר"י הקדוש, בשער הגילגולים הקדמה א ובשער מאמרי רשב"י פ' בראשית ועוד, שכל מקום שתמצא בזוהר "מחמר" כגון "טעין חמר" אל תבין זאת כפשוטו אלא בסוד עיבור נשמה. דהיינו שבאה נשמה מגן עדן להסביר סודות התורה. ושמעתי הסבר למה נקטו לשון מחמר, כי הגוף הוא חומרי והנשמה מנהיגה אותו ולכן מתאים לומר מחמר על נשמה שמתעברת בגוף.

פסוק זה מוכיח שהתורה ניתנה בזכות התינוקות? **מהתם נפקא!** מפסוק אחר יש הוכחה **דכתיב** (ישעיה כח, ט) **"את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה"**. **"את מי יורה דעה" דא תורה שבכתב, "ואת מי יבין שמועה דא" תורה שבעל פה ונאמר שם ל"מולי מחלב ולעתקי משדים" דב"ינהון נחתת אורייתא לישראל על טורא דסיני.** שבשבילם ירדה תורה לישראל על הר סיני.

דבר אחר, "ותלכנה שתיהן עד בואנה בית לחם" לאן הלכו? נעמי ורות שהן תורה שבעל פה ותורה שבכתב לשאר עמין לקחן הקב"ה לאומות העולם ושאל אותם האם יקבלו את התורה ולא רצו. עד דאתו לטורא דסיני דקיימו ישראל על טורא דסיני עד שבאו להר סיני שעמדו שם בני ישראל בצד הר סיני. כיון דנחתו תורה שבכתב ותורה שבעל פה מיד "ותהום כל העיר עליהם ותאמרנה הזאת נעמי" אזדעזע כולי עלמא כיון שירדו התורות מיד ותהום וכו' כל העולם התרגש ואמרו "זאת נעמי" (לא בלשון תימה, מתוך מדבש) כלומר ידעו שעם ישראל מקבלים תורה "וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים" כדן אמרה "הזאת נעמי" דא הוא נעמי דאורייתא שפירו דילה אז אמרו בני ישראל, זאת נעמי, זו היא נעמי תורה ויופיה ולא ידעו ישראל עונשין דאורייתא וזרין דאורייתא ולא ידעו ישראל את העונשים והגזירות של התורה עד דאתו למרה עד שבאו למרה דכתיב "ויבאו מרתה" שנאמר (שמות טו, כג) ויבאו מרתה וכתב "שם שם לו" וזרין אמרה אורייתא "קראן לי מרה לו". אז אמרה נעמי שזו התורה שבעל פה קראן לי מרה, כי סייגי תורה שבעל פה מרים וקשים לביצוע.

וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת קוֹל הָעָם בִּרְעָה וַיֹּאמֶר אֶל מֹשֶׁה קוֹל מִלִּזְמוֹת בְּמוֹזָה:

לב, יז

כמה דאת אמר (שמות לב, יב) **"ברעה הוציאם"** וזהו קול מלחמה במחנה כי מחנה ורעה רומזים למלכות מדת הדין כי היא מדת הדין רמוזה בעגל⁶⁶⁹.

וטעם **"אין קול ענות גבורה"** וגו'. כבר ידעת כי מדת הדין של מעלה נקראת גבורה כלומר ספירת הגבורה ומדת הדין של מטה המלכות היא רפה וחלושה. ואמר משה רבינו ע"ה כמסתפק בחטאם אם קצצו בין חמש לחמש דהיינו שמא הפרידו בין כחבחו"ג ובין תנהי"ם או הפרידו אחרונה מלכות מן הבנין תפארת.

"אין קול ענות גבורה" ר"ל מדת הדין עזה, ואין קול ענות חלושה למדת הדין רפה וחלושה. רק, **"קול ענות"**. **"וירא את העגל ומחלת"**, עשו מחלת לעגל להעציבו כי הוצרך לכך והבן כי מחלת חסר וי"ו והבן זה. פירוש שמחלת מלשון חולי, דהיינו שהחלו ופצעו עצמם כדי שתחול עליהם רוח הטומאה כמ"ש (מלא י"ח, כא) **"ויתגודדו כמשפסס"**.

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ וַיֵּרָא אֶת הָעֵגֶל וּמִזְבְּחוֹ וַיִּזְזַר אֶף מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדוֹ אֶת הַלִּזְוֹת וַיִּשְׂכַּר אֹתָם תַּזְזוֹת הָהָר:

לב, יט

אמרו רז"ל בירושלמי (תענית פ"ד ה"ה) **רבי עזריה בשם רבי יוסי אומר: הלוחות משאן ארבעים סאה והכתב היה סובלן כלומר האותיות הרימו את הלוחות. לשון סובלן כמו שכתוב במסכת זבחים פרק י"ב משנה ו' "היו סובלין אותן במוטות, כלומר נושאים אותם במוטות כיון שפרח הכתב כבדו ונפלו ונשתברו. כך כל דבר שהב"ה מסלק שכינתו ממנו שוב אינו מתקיים דוגמא זו אמרו רבותינו ז"ל בחגיגה (י"ב ע"ב) שהכל תלוי בזרוע של**

⁶⁶⁹ כי פר פרה עגל ועגלה ירמזו אליה. עוד, במלכות יש שם ב"ן ופעמים ב"ן גימ' עגל ע"ה.

הקב"ה ונושא הכל. וכן הארון נושא את נושאינו, וחיות הקדש וכסא הכבוד נראות נושאות והן נושאות. סימן לדבר כשהנשמה פורחת מן הגוף מכביד הגוף.

וַיִּקְוּ אֶת הָעֶגְלָא אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ וַיִּטְוֶן עַד אֲשֶׁר דָּק וַיָּרַע עַל פְּנֵי הַמִּיִּם וַיִּשָּׂק אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

לב, כ

לפי הפשט עשה זה לבזות מעשיהם כי טחן האלוה שלחן והכניסו בבטנם שיוציאוהו ברעי ובצואה, שנאמר "תזרם כמו דוה צא תאמר לו" (ישעיה ל, כב). ולפי דעת רז"ל (ע"ז מ"ד ע"א) שאמרו נתכוין לבודקם כסוטות והיה זה בסוד אפר הפרה האדומה הנתונה במים חיים וזה הסוד יתבאר במקומו⁶⁷⁰.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֶהָרֹן מִה עָשִׂיתָ לָךְ הָעַם הַזֶּה כִּי הִבֵּאתָ עָלָיו זֹטָאָה גְּדֹלָה:

לב, כא

לא אמר חטא גדול רק חטאה גדולה והרמז לרוח הטומאה, וזהו מאמר משה רבינו ע"ה (שמות לב, לא) "אנא חטא העם הזה חטאה גדולה". והנה הוצרכו בעשיית העגל ג' דברים: א. אהרן לעשותו כמו שרמזנו כי האש יצא ממים כדאמר בספר יצירה (א, יב) אש ממים. ואמרו עוד (שמו"ר טו, כב) המים הרו וילדו אפלה. ב. הזהב לעשותו ממנו הרומז למדת הדין. ג. המדבר להעשות שם שנאמר (דברים ח, טו) נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים. ומכאן תבין טעם לדברי רבותינו ז"ל שאמרו (סוטה מח ע"א) ביתא מיייתבא יתיב בית שדירים בו נשמר ונטוש נשבר ופסד כי שד הבתים מנגחו שנאמר ושאייה יוכת שער (ישעיה כד, יב) ואמר שם מר בר רב אשי שראה שד זה והוא דומה לשור אב העגל.

378

ספר הזוהר (פקודי רל"ז ע"א) **והכא כלא אתתקן לרוח מסאבא לשלטאה** וכאן, במעשה העגל, הכל היה מתוקן לרוח הטומאה **למיהב ליה דוכתא** לתת לו מקום לשרות. כי כל דבר רוחני צריך משהו גשמי כדי שיחול עליו כמו נשמה לגוף. רוח הטומאה של העגל מצא תנאים מתאימים: א. **אשכח מדברא דאיהו חרוב מכולא** מצא מדבר שהוא חרב מכל **כמה דכתיב נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים** כמו שכתוב (דברים ח, טו) "נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים" **דתמן איהו שולטנא דיליה** ששם זו השליטה שלו. ב. **אשכח דהבא ספוקא כדקא יאות** מצא זהב בכמות ראויה, והזהב צבעו אדום והוא מצד הדין. כדי להתקיים צריך אחיזה כלשהיא בקדושה ולכן: ג. **אשכח אהרן לאתכללא בימינא לאתתקפא ביה** מצא את אהרן הכהן וכך נכלל בימין ובקדושה והתחזק בו **כדין אשלים דוכתיה כדקא יאות ונפק ואשתלים** אז נשלם מקומו כראוי ויצא והשלם. **מנלן דרוח מסאבא הוה** מאין לנו שזה היה רוח הטומאה שהתלבש בעגל? **דכתיב אנא חטא העם הזה חטאה גדולה** שכתוב (שמות לב, לא) "אנא חטא העם הזה חטאה גדולה" **רוח מסאבא נחש קדמאה כדאמרין בכמה דוכתי** זה רוח הטומאה של נחש הקדמוני כמו שאמרנו בכמה מקומות. היא שמה חטאה והוא חטא. ועל זה אמר הנביא (ישעיה ה, יח) "וכעבות העגלה חטאה". היא שרתה על העגל ונתנה לו מקום לחול עליה ולכן העגל היה בצורת עגל (חטאה) וחמור (חטא) ונרמז במילים: חטא, חטאה.

וַאֲמַר לָהֶם לְמִי זֶהָב הַזֶּה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר כִּי וַיִּשְׂלַכְהוּ בָאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֶגְלָא הַזֶּה:

⁶⁷⁰ דף קפ"ג ע"ג.

לב, כז

(זוהר פקודי דף רל"ז ע"א) **כתיב ויעשהו עַל מסכה וכתיב ואשליכוהו באש ויצא העַל הזה** כתוב אחד אומר (שמות לב, ד) "ויעשהו עגל מסכה" משמע שאהרן עשאו וכתוב אחר אומר (לב, כד) "ואשליכוהו באש ויצא העגל הזה" **דמשמע דלא עבד ליה** משמע שלא עשה אותו ויצא מאליו **אי הכי מאי ויעשהו** אם כך, שיצא מאליו מה פירוש "ויעשהו"? **אלא ודאי כמה דאוקימנא דאלמלא אהרן לא אתתקף רוח מסאבא לאתכללא בדהבא** אלא ודאי כמו שהעמדנו שלולא אהרן, הבא מן הקדושה ומצד ימין, לא נתחזק רוח הטומאה להכלל בזהב **אבל כל תיקונא דאיצטריך אשכח לאתכללא** אבל כל תיקון שצריך מצא רוח הטומאה ונכלל בקדושה וחל על העגל. כמו שהשקר צריך חיזוק מן האמת.

אמר כי אהרן לא עשה בו שום פעולה רק אמר "ויעשהו" כי לא היה יכול להעשות רק על ידו כמו שרמזנו. מכאן תבין טעם לכמה ענינים הנעשים הן ע"י טהרה הן ע"י טומאה הנעשים ע"י אדם אחד ולא ע"י אחר. כמו איש עיתי המוליך את השעיר לעזאזל שהיה בו מום כמו שמסופר בזוהר על איש אחד משונה באחת מעיניו שכל מקום שהביט עשה נזק. וכן גם כתוב בספר בעתים כתב רבינו האיי גאון ז"ל יש עתות הבאות לפועל ויש עתות שאינם מהנות כלום. וכן אמרו רז"ל (שבת מ"א ע"ב) מזליה דהאי גברא מקביל כתבא מזליה דהאי לא מקביל כתבא.

וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שִׁימוּ אִישׁ זֶרְבּוֹ עַל יָרְכּוֹ עֲבְרוּ וְשׁוּבוּ מִשְׁעַר לְשַׁעַר בַּמּוֹזָזָה וְהָרְגוּ אִישׁ אֶת אֲזִוּוֹ וְאִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת קָרְבּוֹ:

לב, כז

379

כבר ידעת כי הלויים באים מכח הגבורה, וזהו שתרגם אונקלוס מי ליי"י אלי "מאן דחלייא דיי"י מי ירא ד'. וברמז: יראה גימ' גבורה וגימ' "חדברו". והנה להם מוטל לעשות דין בעובדי עבודה זרה. ואמר תואר נוסף "אלהי ישראל" לרמוז לשם הנכבד שם אדנות כמ"ש (יחזקאל מג, ב) והנה כבוד אלהי ישראל בא", וכן (יחזקאל י, כ) היא החיה אשר ראיתי תחת אלהי ישראל". וכוונת משה בענין זה להרוג את עובדי העגל לטובת ישראל כדי שתתרחק מדת הדין בזה ולא תכלה אותם כרגע כמו שאני עתיד לפרש בענין פעור בגזירת האל⁶⁷¹. ולכך הרג עובדי העגל בפרהסיא כדי שיתקדש שם שמים בהם תחת החלול שעשו ועל כן אחר מעשה העגל אמר "ויהי ממחרת ויאמר משה אל העם אתם חטאתם חטאה גדולה ועתה אעלה אל יי. ואמר "עברו ושובו" בסוד נע ונד תהיה בארץ (בראשית ד, יב) וכתיב משוט בארץ וגו' (איוב א, ז).

ספר הזוהר (נח ס"ג ע"ב) **וכד קמו ליואי לקטלא קטלא כדין אתער חוייא בישא וכשעמדו** הלויים להרוג החוטאים אז חזר ונתעורר נחש הרע **והוה אזיל קמייחו ולא יכיל לשלטאה בהו** והיה הולך לפנייהם אבל לא היה יכול למשול בהם **בין דהוו ישראל מזרזין כלהו בתלורי מזוינין** מכיון שהיו ישראל מזוינים בחגורות כלי זין שאלו הכתרים שקבלו בסיני כנגד נעשה וכנגד נשמע כמ"ש (שבת פ"ח ע"א) **ולא יכיל ההוא נחש לשלטאה בהון ולא** היה יכול הנחש לשלוט בהם **וכיון דאמר משה הורד עדייך מעליך אתייהיב רשו לההוא נחש קדמאה לשלטאה עלייהו** וכיון שאמר משה לבני ישראל (שמות לג, ה) "ועתה הורד עדייך מעליך" ניתן רשות לנחש לשלוט עליהם. וזה מ"ש בגמרא (שבת פח) ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה ופירקו מהם את הכתרים. ושם לב למספר מאה ועשרים שאלו מספר הצירופים שיש בשם "אלהים" ואם נוסיף ה' אותיות שלו נקבל "מסכה".

וְעֵתָה אִם תִּשָּׂא זִמְתָּם וְאִם אֵין מוֹזְזִי נָא מִסְפָּרָךְ אֲשֶׁר כָּתְבָתָּ:

⁶⁷¹ דף קפ"ח ע"ב.

לב, לב

וטעם "מחני נא מספרך אשר כתבת" הוא כטעם (במדבר יא, טו) "הרגני נא הרוג" כי וי קצוות שהם ספירות חגתנה"י נקראים "ספר" כי הם בין אותיות וכתובה כי אותיות במלכות שהם בחינת הכלים והכתיבה בבניה כמ"ש בתיקונים (פ"ט ע"א) כתב כ"תר תורה ב'דכה וכולא באימא עילאה. והמת נמחית צורתו משם וזהו (תהלים סט, כט) "ימחו מספר חיים" וגוי. וכן ועל ספרך כלם יכתבו (תהלים קלט, טז). ועל כן השיבו השם יתברך (שמות לב, לג) "מי אשר חטא לי אמחנו מספרי" כי לשמו הגדול חטאו. וכוונת משה רבינו ע"ה באמרו "מחני נא" רוצה לומר למות תחתם לסבול ענשם. כענין "והוא מחולל מפשעינו" (ישעיה נג, ה) כי מיתת צדיקים מכפרת. וזהו סוד גדול יתבאר בסוד עגלה ערופה בגזירת האל⁶⁷².

וְשִׁלַּחְתִּי לְפָנֶיךָ מִלְאָךְ וְגִרְשִׁיתִי אֶת הַכְּנַעֲנִי הָאֹמְרִי וְהַזֹּזִי וְהַיְבוּסִי:

לג, ב

המלאך הזה אינו מלאך הברית הנאמר בו בעת רצון (שמות לג, יד) "פני ילכו" כי עתה סלק הקב"ה שכינתו מביניהם ורצה להנהיגם ע"י מלאך אחר.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם עִם קָשָׁה עָרְף רַגְעַ אֲזוּר אֶעֱלֶה בְּקֶרְבְּךָ וּכְלִיתִיךָ וְעָתָה הוֹרֵד עֲדֶיךָ מֵעַלְיָךְ וְאֲדַעָה בָּיָה אֶעֱשֶׂה לָּךְ:

לג, ה

השם יתברך רחמן מלא רחמים כאשר ראה שנתאבלו על חטאם חזר ואמר בדרך רחמים "אמור אל בני ישראל" כי עד עתה הזכיר "עמך" ו"העם", אבל עתה הזכירם בשם החביב בני ישראל ויאמר למשה שיאמר להם כי בטובתם לא יעלה בקרבם שלא יכלה אותם כרגע והטיבו אשר עשו להנחם ולהתאבל על חטאם. ופירוש "אדעה" כמו (בראשית יח, כא) "ואם לא אדעה", כי במדת רחמים יעשה בהם.

ענין אחר, הפסוק הזה מן התוכחה ואמר "הורד עדיך" ליתן רשות למדת הדין לשלוט בהם כמו שרמזתי למעלה. זהו "ויתנצלו בני ישראל את עדיים מהר חורב" ותרגם יונתן בן עוזיאל "ולא שתו איש עדיו עליו" ולא שויאו גבר תקון זייניה דאתייהב לון בסיני דביה שמיה רבה וקדישא חקיק ומפרש עלויה תרגום: ולא שמו איש תכשיטו שניתן להם בסיני שבו שמו הגדול והקדוש חקוק ומפורש עליו. וענין העדי הנזכר על דעת רז"ל וגם על דעת אונקלוס שתרגם "תקון זייניה" הוא כי בשעת מתן תורה חגר להם הקב"ה כלי זיין להנצל מכל פגע רע וממלאך המות שנאמר "חרות על הלוחות" ודרשו בו חירות ממלאך המות והם שמותיו של הקב"ה. ויהיה פירוש "עדיך" כמאמר הנני מיסב את כלי המלחמה אשר בידכם (ירמיה כא, ד).

ואמרו רז"ל במדרש איכה חלל ממלכה ושריה (איכה ב, ב) אלו שרים של מעלה. אתה מוצא בשעה שהיה ירמיהו מתנבא על ישראל היה אומר להם עשו תשובה עד שלא יבואו השונאים והיו אומרים לו אם יבואו השונאים מה הם יכולים לעשות? דין אמר אית בי מקפלא שור דינור זה אמר יש בי כח להקיף את ירושלים בחומת אש ואחרא אמר אית בי מקפלא שור דמיא זה אמר יש בי כח להקיף את ירושלים בחומת מים ואחרנא אמר אית בי מקפלא שור דפרזלא והאחר אמר יש בי כח להקיף את ירושלים חומת ברזל. אמר להם הקב"ה בידי אתם מתגאים? הרי כל הכחות להקיף את ירושלים, ממנו יתברך והוא חפץ להענישם, והם באים בכחו נגדו? חייכון אנא מודע לכון דלית אתון כלום חייכם

⁶⁷² דף ר"ח ע"ב.

אני מודיע לכל שאתם לא כלום. מה עשה חילף שמם של מעלה דין דהוי ממני על מיא מניתיה על נורא דין דהוי ממני על נורא מניתיה על מיא מה עשה הקב"ה? שינה את שמות המלאכים וכיון שבאו השונאים לשם כיון שבאו שונאים בשערי ירושלים הוה חד מנהו קרי למלאך והוה עני ליה היה אחד מהם קורא למלאך והיה עונה לו והוא אמר ליה עביד מלה פלוני והיה אומר לו עשה דבר פלוני והוה מלאכא אמר ליה לא אית בי מה אעביד לך דכבר מורס אנא מיניה והיה המלאך עונה לו אין לי אפשרות כזו שכבר שינו לי את התפקיד. הדא הוא דכתיב זה הוא מה שכתוב (איכה ב, ב) "חלל ממלכה ושריה" אילין שרים של מעלה אלו שרים של מעלה.

ואולי כי לזה רמז הכתוב "ותבט ביום ההוא אל נשק בית היער" (ישעיה כב, ה) דהיינו בשעה שנכנסו השונאים לעיר נתנו עיניהם בנשק בית היער דהיינו למלאכים⁶⁷³. וכן מצאנו במדרש בפסוק (איכה א, ב) "כל רעיה בגדו בה" רומז לזה. ואמרו רז"ל (איכ"ר א, כז) רבי יעקב דכפר חנן אמר זה מיכאל וגבריאל מיכאל שר של מים וגבריאל שר של אש. במדרש תהלים (לז) רבי אבא בר כהנא אמר שתי דורות היו משתמשים בשם המפורש אנשי כנסת הגדולה ודורו של שמד, ויש אומרים אף דורו של חזקיהו היו יודעין שם המפורש. שנאמר "הנני מיסב את כלי המלחמה אשר בידכם" (ירמיה כא, ט) איזהו כלי המלחמה? זהו שם המפורש, כשהיו יוצאין למלחמה לא היו יוצאין להלחם אלא השונאים נופלים לפניהם, וכיון שחטאו וגרמו העונות וחרב הבית היו נופלין ביד שונאיהם. נחלקו רבי אייבו ורבנן, רבי אייבו אמר המלאכים היו מקלפין השם שהיה חקוק עליו ורבנן אמרי מעצמו היה נקלף.

מדרש איכה (ב, יז) מה אעידך כמה קשוטין קשטתי אתכם, כמה דאת אמר "ואעדך עדי" (יחזקאל טז, יא). רבי יוחנן אמר ס' רבוא של מלאכים ירדו עם הקב"ה לסיני ועטרה ביד כל אחד ואחד לעטר כל אחד ואחד מישראל. רבי אבא בר כהנא בשם רבי יוחנן מאה ועשרים רבוא אחד מקשט ואחד לובש עטרה. רבי יוחנן דצפורי אמר זיינן היה חוגרם כמה דאת אמר מוסר מלכים פתח (איוב יב, יח). ובמדרש ילמדנו (תנחומא עקב ח) רבי שמעון אמר כלי זיין נתן להם והשם הגדול היה חקוק בזיין וכל הימים שהיה בידם לא היה מלאך המות יכול לשלוט בהם שנאמר (שמות לב, טז) "חרות על הלוחות" מהו חרות? רבי יהודה אומר חירות מן המלכיות, רבי נחמיה אמר ממלאך המות. אמר רבי פנחס הכהן בר חמא בשם רבי אלעזר בשם רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אמר הקב"ה אם יבא מלאך המות ויאמר לי למה נבראתי? אני אומר לו: "אם בראתיך, על האומות בראתיך לא על בני, למה? שעשיתי אותם אלהים שנאמר (תהלים פב, ו) "אני אמרתי אלהים אתם". מדרש איכה (איכ"ר הקדמה כד) תני רבי שמעון בן יוחאי כלי זיין היה להם לישראל בסיני והיה שם המפורש חקוק עליו. וכשחטאו נוטל מהם הה"ד ויתנצלו בני ישראל את עדים. באיזה צד נוטל מהם? רבי אייבו ורבנן, רבי אייבו אמר מאליו היה נקלף ורבנן אמרי המלאך היה יורד ומקלפו.

ספר הזוהר (נח ט"ג ע"ב) תא חזי מה כתיב בא וראה מה כתוב "ויתנצלו בני ישראל את עדיים" ויתנצלו וינצלו מבעי ליה? אלא ויתנצלו על ידא דאחרא ב[ין דאתיהיב רשו לנחש לשלטאה את עדים מהר חורב דקבילו מטורא דחורב כד אתיהיב אורייתא לישראל "ויתנצלו בני ישראל את עדיים מהר חורב" "ויתנצלו" וינצלו היה צריך לכתוב אלא ויתנצלו מורה שנתנצלו על ידי אחר כי ניתן רשות לנחש לשלוט עליהם. ואמרו רז"ל (פרד"א מד וכן מה) רבי יהודה אומר סמאל נכנס לתוכו והיה גועה להתעות את ישראל שנאמר

⁶⁷³ לפי הפשט הכוונה לבית יער הלבנון בו נתנו מלכי יהודה כלי נשק (מלבי"ם) אולם בדרך סוד המלכות של עולם האצילות נקראת יער כי יש בה ה"ג מנצפ"ך שהם גימ' יער. בית יער זה כתר דבריאה ששם המלאכים.

ידע שור קונהו (ישעיה א, ג). רבי אלעזר בן ערך אומר כשירד הקב"ה על הר סיני ליתן תורה לישראל ירדו עמו ששים רבוא מלאכי השרת כנגד ששים רבוא של גבורי ישראל ועטרן לישראל כתר שם המפורש וכשהיו לובשים אותו השם היו טובים לפני השם כמלאכי השרת, וכיון שעשו אותו מעשה אמר לו הקב"ה "הורד עדיך מעליך". באותה לילה ירדו ששים רבוא של מלאכי השרת ולקחו מהם כל אחד מה שנתנו עליהם ונמצאו ערומים שלא ברצונם, שנאמר "ויתנצלו בני ישראל", וינצלו אין כתיב אלא ויתנצלו. ויש אומרים מאליו היה נקלף. ודע והבן כי זה העדי עתיד הקב"ה להחזירו לנו זהו שנאמר "כי כלם כעדי תלבשי" (ישעיה מט, יח) ואמרו רז"ל הזיין שנטל מיוצאי מצרים השם היה חקוק וכתוב עליו שנאמר "הורד עדיך מעליך" וסופו לחזור שנאמר כי כולם כעדי תלבשי לכן ידע עמי שמי (ישעיה נב, ו).

וּמִשֵּׁה יִקְוֹ אֶת הָאֱהָל וְנָטָה לוֹ מִזְוִיָּה לַמִּזְבֵּחַ הַרְוֹק מִן הַמִּזְבֵּחַ וְקָרָא לוֹ אֱהָל מוֹעֵד וְהָיָה כָּל מִבְקֶשׁ יְהוָה יֵצֵא אֶל אֱהָל מוֹעֵד אֲשֶׁר מִזְוִיָּה לַמִּזְבֵּחַ:

לג, ז

וטעם "כל מבקש י"י יצא אל אוהל מועד" כי משם מאהל מועד הרומו לשכינה יבקשו את הקב"ה השוכן באהל וכבר רמזתי זה.

וְדַבֵּר יְהוָה אֶל מִשֵּׁה פָּנִים אֶל פָּנִים כְּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל הַמִּזְבֵּחַ וּבִשְׂרָתוֹ יְהוֹשִׁיעַ בֶּן נֹחַ זֶעַר לֹא יָמִישׁ בַּתּוֹךְ הָאֱהָל:

לג, יא

כבר ידעת נבואת משה רבינו ע"ה ועיקרה ונרמזה באמרו "פנים אל פנים". בפנים הראשונים רמז לפנים המאירים תפארת ובשניים רמז לאספקלריא שאינה מאירה מלכות. כי השיג בכבוד מלכות והבין בתפארת. והבן כי לא אמר פנים בפנים כי זה נאמר על כל ישראל שנאמר פנים בפנים דבר י"י וגו' מה בין פנים אל פנים שזו מדרגת משה ופנים בפנים שזו מדרגת ישראל לה זכו במעמד הר סיני? פנים בפנים היינו שהתפארת ירד ושכן במלכות ומתוך המלכות השיגו בתפארת ואילו מרע"ה השיג במלכות והבין מתוכה את התפארת שמעליה ועל זה אמרו שמרע"ה היה מתנבא מאספקלריא המאירה. ואמר כאשר ידבר איש אל רעהו כי היה מקבל כח הנבואה ולא נזדעזע.

ספר הזוהר (אד"ר קל"ג ע"א) **מאן הוא בנבואה עילאה כמשה** מי הוא בנבואה עליונה כמשה **דלא זכה בר נש כוונתיה** שלא זכה אדם כמותו **דהא שמע דבורא באכרזא באוכחא ולא דחיל ולא אזדעזע** שהוא שמע דבור בהכרזה בהוכחה ולא פחד ולא נזדעזע **ושאר הנביאים אפילו באמירה מזדעזעין** ושאר הנביאים אפילו באמירה נזדעזעו.

וַיֹּאמֶר מִשֵּׁה אֶל יְהוָה רְאֵה אֶתְּהָ אֲמַר אֵלַי הֵעַל אֶת הָעָם הַזֶּה וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתָּנִי אֶת אֲשֶׁר תַּשְׁלִיז עָמִי וְאַתָּה אֲמַרְתָּ יְדַעְתִּיהָ בָּשִׁים וְגַם מִצָּאתָ זֶזֶן בְּעֵינַי: +

לג, יב

עד עתה לא היה צריך לאמר לשאול מי ומי ההולכים עמו כי היה עת רצון, אבל עתה מפני החטא הוצרך לדקדק ולהזכיר לו התנאים. ואע"פ שכבר אמר למעלה "ושלחתי לפניך מלאך" מאחר שלא פירש לו שם המלאך שישלח עמו אין דבר זה מסור בידו, ויש לו עדיין רשות לבקש מי שהוא גדול ממנו שאין השליחות נמסר לשליח עד שעת מעשה. ראיה לדבר אמרו רז"ל (מדרש תהלים קי"ז) שהתנה הקב"ה עם שר של אש שיציל חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש, ואעפ"כ בקש שר של ברד להצילם בשעת מעשה, עד שאמר לו שר של אש מנהגו של עולם שהמים מכבין האש וכיו' כך כתוב בפרק ערבי

פסחים (ק"ח ע"א) ואילו היה השליחות נמסרת בידו בשעת התנאי לא היה מבקש של ברד בשעת מעשה להצילם. זהו שנאמר במלאכים עושה דברו (תהלים קג, כ) כלומר שהדיבור הוא להם בשעת מעשה עד אותה שעה יכול המאמר להתבטל וכאלו לא נגזר הוא דומה. קכ"א ע"ב.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוָה רְאֵה אֶתְּהָ אֲמַר אֵלַי הֲעַל אֶת הָעָם הַזֶּה וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתָּנִי
אֶת אֲשֶׁר תַּשְׁלֹּחַ עִמִּי וְאַתָּה אֲמַרְתָּ יִדְעֶתִיךָ בְּשֵׁם וְגַם מִצְּאֵת זֶה בְּעֵינֶיךָ:

לג, יב

"וואתה אמרת ידעתוך בשם" כלומר שידעתני בשמך הגדול להסתכל באספקלריא המאירה כמו (דברים לד, י) "אשר ידעו השם פנים אל פנים". ויתכן שיהיה "וואתה אמרת" ממה שאמר לו "ושמי יי" לא נודעתי להם" כלומר שמכאן נטל מרע"ה רשות לבקש. וכבר פירשתי בדף פ"א ע"ד "וגם מצאת חן בעיני" בקש ממנו שיהיה מוצא החן הגדול תפארת ישראל והוא דבקות הדעת.

ענין אחר, "ידעתוך בשם" רצה לומר בשם הנכבד אדנות ועוד רוממתני בחן הגדול בשם המיוחד ספירת התפארת. ולולי שאני ירא לחלוק על דברי הרב הגדול הרמב"ן ז"ל, הייתי מפרש ההפך "ידעתוך בשם" פירוש בשם הגדול המיוחד, והחן רמז לשכינת עוזו כמו שמשמעות "מחנה" בכל מקום, או ואתחנן אל יי.

וְעַתָּה אִם נָא מִצְּאֵתִי זֶה בְּעֵינֶיךָ הוֹדַעְתָּנִי נָא אֶת דְּרָכְךָ וְאֶדְעֶךָ לְמַעַן אֲמַצֵּא זֶה בְּעֵינֶיךָ
וְרֹאֶה כִּי עֲמָךְ הָיוּ הָיָה:

לג, יג

"ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך", במדת הדין כמ"ש לעיל שמציאת חן היא במלכות, "הודיעני נא את דרכיך" נתיבות הדרכים כאשר אתה נודע בשמך "ואדעך" ר"ל ליחדך. וזהו דעת אונקלוס אודעני כען ית אורח טובך ואדע רחמך.

ענין אחר, בקש להודיעו כבוד למעלה מכבוד דהיינו תפארת שהיא למעלה מן המלכות ורצה בזה שימסור מפתח להמשיך לכל דבר כפי מה שיצטרך, ולא תעכב מדת הדין על ידו. כי הוא למעלה ממנה.

וַיֹּאמֶר כֹּה יֵלְכוּ וְהִנְזוֹתִי לָךְ: וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם אֵין פְּנִיךָ הֹלְכִים אֶל תַּעֲלֹנוּ מוֹה:

לג, יד-טו

אמרו רז"ל בפרק קמא דברכות (ז ע"א) מניין שאין שואלין לאדם בשעת כעסו שנאמר פני ילכו והניחותי לך אמר לו הקב"ה למשה המתן עד שיעברו פנים של זעם. משמע לפי דבריהם כי הפנים של כעס. וכוונתם כי הבטיח הקב"ה את משה שעדיין יהיה עת וזמן שיתרצה לו ולא פירש ממי יהיה זה, ועל כן השיבו "אם אין פניך הולכים" עתה "אל תעלנו מזה" והנה לפירוש הזה הולכים וילכו ר"ל יסתלקו לא שיבואו עמנו.

ענין אחר, ועיקר דהיינו זה הפירוש הנכון "פני ילכו" רוצה לומר המלאך הגואל דהיינו השכינה שנאמר "ומלאך פניו הושיעם" (ישעיה סג, ט) כי היא נמצאת לפני הקב"ה ולכן נקראת פנים וזהו ישא ד' פניו אליך וכו'. וכן "ומלאך הברית אשר אתם חפצים" (מלאכי ג, א) ונקראים "פני" כי הם פני הזעם לכלות האויבים. וכן היתה כוונת אונקלוס שאמר "שכינתי תהך ואניח לך".

"והניחותי לך" שלא אתנהג עמך במדת הדין העזה, אלא במדה כלולה מרחמים מלשון (דברים כה, יט) "והיה בהניח יי". ומשה השיבו "אם אין פניך הולכים" וזה כחו העצום של מרע"ה שהתוכח עם הקב"ה ויכל לו גדולים צדיקים שיודעין לפתות את בוראם.

הפנים האלו הם פני האמת והרחמים פני התפארת שזו המלכות. ואע"פ שאמר לו "פני לכו" אמר לא אבקש פנים של זעם אחר שחטאו, כי לא יוכל לשאת עון ופשע, רק בקש שיבוא עמהם פנים בפנים וימחול פשעם כי כן היו התנאים בפרשת וארא לעיל בד' לשונות גאולה בגוף ראשון דהיינו הקב"ה ולא ע"י מלאך.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה גַּם אֶת הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֲעֱשֶׂה כִּי מִצַּאת זֶז בְּעֵינִי וְאֶדְעָךָ בְּשֵׁם:

לג, יז

וטעם "כי מצאת חן בעיני ואדעך בשם" פירשתי למעלה לפי ב' הפירושים. והבן כי בכאן הזכיר החן קודם ואחר כך ואדעך בשם ולמעלה בדברי משה רבינו ע"ה הזכיר הפך וזה יאמת פירוש הרב ז"ל שהחן בתפארת והשם במלכות.

וַיֹּאמֶר הָרֹאֵנִי נָא אֶת כְּבוֹדְךָ:

לג, יח

מן התשובה שהשיב לו "לא תוכל לראות את פני" למדנו כי השאלה היתה ראיית פנים הנקראים כבוד שזו המלכות כי יש כבוד למעלה מכבוד. ומלת "הראני" פירושה הבינני מלשון ולבי ראה (קהלת א, טז) או פירושה במראה הנבואה. ויתכן שיהיה "כבודך" בכאן ההוד הגדול היא אספקלריא המאירה כלומר אשיג לדעת מהות פנימיות הכבוד הזה. וההפרש שיש בינו ובין אשר למטה ממנו כלומר להבין ולהשיג בתפארת וההפרש שבינה ובין המלכות. והשיב לו "לא תוכל לראות את פני" כלומר לא תוכל להתבונן בו עד שתשיג מהות פנימיותיו. ואע"פ שמשה רבינו ע"ה היה מתנבא מהמדה ההיא לא היה משיג בה דבר רק שהיה מרגיש כי משם בא אליו הדיבור. ומה שהיו שאר הנביאים משיגים במדת לילה היא השכינה הנקראת "כה" היה משה משיג במדת יום. זו התפארת הנקראת "זה".

וַיֹּאמֶר אֲנִי אֶעְבִּיר כָּל טוֹבִי עַל פָּנֶיךָ וְהָרֹאֵנִי בְּשֵׁם יְהוָה לְפָנֶיךָ וְזִנְנִי אֶת אֲשֶׁר אֶזְזֶן וְרִזְמֹתִי אֶת אֲשֶׁר אֶרְזֹם:

לג, יט

אין לפרש שיבטיחוהו להראות כל טובו רק אמר שישגי במדת "כל" שזו המלכות שהיא טובו, כי טוב האדם בביתו כי מראה הפנים תפארת לא יוכל להשיג.

"וקראתי בשם יי לפניך" שאקרא לפניך השם הגדול שלא תוכל לראותו. "וחנותי" בו "את אשר אחון, ורחמתי את אשר ארחם". והזכיר חנינה ורחמים לרמוז לתפארת ישראל רחמים ולשכינת עוזו חנינה שתדע קב"א ע"י בקריאה ההיא מדת החנינה ומדת הרחמים אשר יחוננו וירוחמו בשמי מלכות ובטובי תפארת. ועל זה נאמר (במדבר יב, ז) "בכל ביתי נאמן הוא" רצה לומר "בכל" זו השכינה שהוא ביתי, כי טוב האדם תפארת בביתו מלכות.

ואמרו רז"ל (ברכות ז ע"א) "וחנותי את אשר אחון, אע"פ שאינו ראוי והגון". וכבר רמזתי זה בסוד העיבור⁶⁷⁴. ובמדרש תנחומא (כי תשא כז) אומר: "ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך טובי וכל טובי מדת הטוב ומדת הפורענות וחותני את אשר אחון באותה שעה הראה לו הקב"ה כל אוצרות מתן שכון של צדיקים כל אחד לפי מעשיו. והוא שואל האוצר הזה של מי הוא? והוא אומר לו של בעלי תורה. והאוצר הזה של מי הוא? של מכבדיה. ומראה לו אוצר גדול, והוא אומר רבון העולמים האוצר הגדול הזה של מי הוא? אמר לו מי שיש לו מעשים טובים אני נותן לו משכרו, ומי שאין לו אני עושה ונותן לו חנם שנאמר וחותני את אשר אחון". וכתב החכם ר עזרא ז"ל תמצא במקומות רבים בדברי רז"ל אין לו חלק לעולם הבא, רצונם לומר, אין לו בית בפני עצמו אוצר שהוא ברשותו והוא מושל עליו. וזהו עושין לו מדור לפי כבודו. ומי שאין לו זכות הוא עומד במקום שעומדים רבים.

וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת פָּנַי כִּי לֹא יֵרָאֶי הָאָדָם וְזִי:

לג, כ

אין לפרש "כי לא יראני" שיראה אותו כשהוא מת, כי אפילו המלאכים וחיות הקודש לא השיגוהו שנאמר עין לא ראתה אלהים זולתך (ישעיה סד, ג) כי הוא אור הגנוז כבר הוסבר שהאור הגנוז זה אור התפארת. רק פירושו כי טרם שישג שם תפרד נפשו מגופו כי אפילו במראות המלאכים נאמר "במראה נהפכו צירי עלי ולא עצרתי כח (דניאל י, טז). ויש מפרשין, כי על כן אמר "וחי" כי לאחר מותו ישיגהו כי הוא גנוז לצדיקים לעתיד לבוא. ואל יקשה קכ"ב ע"א לך זה עם פסוק "כי את המלך יי צבאות ראו עיני" (ישעיה ו, ה) כשתדקדק במלת "את" הרומזת לשכינה שאותה השיג הנביא שנאמר "ואשמע את הקול מדבר אלי". ועל כן אמר "יראני" דהיינו התפארת ולא אמר ירא אותי שהיה משמעותו אתי ואין המכוון כך. ויש מפרשים כי האדם הנזכר כאן הוא האדם החקוק במרכבה שנאמר ודמות פניהם פני אדם (יחזקאל א, י) וחי רמז לחיות הקודש.

וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה מְקוֹם אֵתִי וְנִצַּבְתָּ עַל הַצּוּר:

לג, כא

אמר לו "הנה מקום אתי" בהר אשר שכינתי שם. "ונצבת על הצור" שהיה בהר, כמו שנאמר "הנני עומד לפניך שם על הצור בחורב". ואמרו רבותינו ז"ל (בר"ר סח, ט) שהקב"ה נקרא מקומו של עולם. ועל כן אמרו רבותינו ז"ל (ברכות ז ע"ב) "ברוך המקום והכוונה על השכינה והשם בחשבון המרובע⁶⁷⁵ עולה כחשבון "מקום". ואמר לו הש"י כי המקום הנזכר ישיג בהשגה ולא בראיה, והעבירו והראו אחוריו מלכות ולא פניו תפארת שהוא כל טובו, כאדם העובר לפני חבירו ורואה אחוריו ולא פניו. הגהה: ומסר לו בעברו כשליח ציבור עטוף בטליתו ומזכיר שלש עשרה מדות רחמים שלא יחזור ריקם בתפלתו. ובי"ג מדות אלו היו החסידים הראשונים מתפללין ולא חוזרין ריקם. וכתב הרב רבי אלעזר ז"ל בספר הרוקח מויעבור עד ונקה השמות בקריאתן ובכתיבתן בגימטריא⁶⁷⁶ "ברית כרותה לשלש עשרה מדות שאין חוזרות ריקם".

וְהָיָה בְּעֶבֶר כְּבֹדִי וְשִׁמְתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצּוּר וְשִׁכְנִי כְּפִי עָלֶיךָ עַד עָבְרִי:

⁶⁷⁴ לעיל דף ע"א ע"ב.

⁶⁷⁵ דהיינו יפ"י הפ"ה ופ"ו הפ"ה יעלו קפ"ו כמנין מקום.

⁶⁷⁶ הנה "ברית כרותה...ריקם" עולה 4315 ואם נחשוב שם יי צ"א ונוסיף ג' ווין במילים נוצר, נושא פוקד נקבל 4314 והכולל יביא אותנו ל 4315. ולזה כיוון הרב "בקריאתן" דהיינו להוסיף הווין כי יש אם למקרא.

לג, כב

הוצרך לשכות כפו פן יהיה כאשתו של לוט כי אלהים וכל קדושיו עמו. ואמר עד עברי ולא אמר עד עברו רמז לייחד הכל באין סוף. ופירוש "ונצבת על הצור" ידוע ממלת צור, כמה דאת אמר "הנני עומד לפניך שם על הצור" וכבר כתב הרב לעיל דף צ"ה ע"א ש"צור" היינו השכינה, הנה כאן בישר לו הקב"ה שיזכה להיות על הצור היינו למדרגת התפארת.

וְהִסְרֹתִי אֶת כְּפִי וְרֵאִיתָ אֶת אֲזוּרִי וּפָנִי לֹא יֵרָאוּ:

לג, כג

הבן כי לא אמר ופני לא תראה, רק "לא יראו" כלומר אין כח בשום בריה להשיגם. ופירוש הפסוק ידוע ממה שפירשתי. ואמרו רז"ל (ברכות ז ע"א) מלמד שהראהו קשר של תפילין, והרמז לתפלה של יד שזו השכינה שכל הספירות נקשרות בה. וכן תרגם יונתן בן עוזיאל ותחמי ית קטר דבידא דתפילי יקר שכינתי.

וְהָיָה נֶכּוֹן לְבָבְךָ וְעֵלִיתָ לְבַבְּךָ אֶל הָרַם סִינִי וְנִצַּבְתָּ לִּי שָׁם עַל רֹאשׁ הָהָר:

לד, ב

אמרו רבותינו ז"ל כי משה לא נתנבא אלא ביום שנאמר (ויקרא ז, לח) ביום צוותו. והרמז למדת יום תפארת וכבר פירשתי. וזהו "והיה נכון לבקר" לקבל כחו. כמה דאת אמר יי בקר תשמע קולי (תהלים ה, ד) כי לא יחסר אות ב'. ובעבור כי שאר הנביאים לא זכו למעלה הזאת להתנבאות מהתפארת על כן אמר "ואיש לא יעלה עמך" כי בתחלה היה בעבור כל ישראל וזה למשה לבד, וגדול היה הכבוד הזה מן הראשון.

וַיֵּרֶד יְהוָה בְּעָנָן וַיִּתְּיָצֵב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה:

לד, ה

כענין כי שמי בקרבו כלומר השם המיוחד ירד אל השם הנכבד אמר כי ה' הגדול וירד בענן הכבוד ויתיצב עמו שם השם המיוחד נתייצב בכבודו. וכן אמרו רבותינו ז"ל (זוהר ח"א רי"ח ע"ב ועוד) ותתצב אחותו על השכינה. וזהו רמז מלת "שם" כי השכינה נקראת "שם" כדאמרינן בספר הבהיר (קפ"ז) משם רועה אבן ישראל הוא המקום הנקרא שם. וכן ושם חביון עוזו (חבקוק ג, ד). ופירוש ויקרא בשם יי פירשתי (לעיל דף מ"ב ע"א) בענין אברהם אבינו ע"ה.

וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל פָּנָיו וַיִּקְרָא יְהוָה יְהוָה אֵל רִחוּם וְזִזְנוֹן אֶרֶץ אֲפִים וְרֹב זֹסֶד וְאַמֹּת: נִצֵּר זֹסֶד לְאַלְפִים נִשָּׂא עוֹן וּפָשַׁע וְזִמְטָא וְנִקְהָ לֹא יִנְקָה פֶקֶד עוֹן אֲבוֹת עַל בָּנִים וְעַל בָּנֵי בָנִים עַל שְׂלִישִׁים וְעַל רְבִיעִים: +

לד, ו-ז

כבר ידעת כי באלו השלש עשרה מדות נחלקו בו הגאונים ז"ל. יש אומרים כי פוקד עון אבות על בנים מן המנין ולפי דבורם יהיה השם הראשון שם הוי"ה הראשון מן שם הקריאה שבא להודיענו מי הקורא. אמנם המנהג ברוב המקומות שלא למנות רק עד ונקה ומנהג של ישראל תורה היא כי השלש עשרה מדות הם רחמניות כלם ואין להזכיר בהם לא ינקה ופוקד עון אבות וגו'.

ועתה הבן פירוש הענין וסודו: כאן קיים הקב"ה הבטחתו שאמר למשה רבינו ע"ה "אני אעביר כל טובי על פניך" כלומר השכינה הנקראת "אני" עבר על פניו ועל כן תרגם ואעבר יי שכינתיה ויקרא. יש אומרים כי השכינה קרא אלו המדות, ויש אומרים כי מדת רחמים אמרן תפארת, ויש אומרים כי משה רבינו ע"ה אמרן כי משם נבואת משה רבינו ע"ה.

יי אל - שלש מדות הללו הם שמות וקראו אותן רז"ל מדות. והראשון מדת המלך בעל התשובה בינה והשני כסא המלך שהוא תפארת ישראל והשלישי מדת טובו מלכות הרומז לשכינת עוזו. והעשרה הנותרים נכללים בשלשה שהזכרנו. כי רחום וחנון וארך אפים לתשובה, ולא אמר מרחם ומחונן ומאריך אפים כי הוא יתעלה פועל במדות הללו והוא הרחמים, והרחמים הוא החנינה והחנינה הוא אריכות אפים. ואע"פ שאנו אומרים בשמונה עשרה "המרחם כי לא תמו חסדיך" זה כשאנו מזכירים אותו יתעלה על פעולותיו. אמנם כשאנו מזכירין מדותיו הדבוקות בו כשלהבת הקשורה בגחלת אז יש לומר רחום וחנון. ועוד יש לפרש כי הרחמים והחנינה נרמזים ברחום וחנון ר"ל כי ממנו הרחמים והחנינה הרומזים לדיו פרצופים כי רחמים תפארת וחנינה במלכות. כבר ידעת כי בכל מקום שהרב כותב דיו פרצופין כוונתו לתו"מ בעת שנאצלו. ועוד אמרו שלשה מדות אחרים לבעל הרחמים תפארת והם: ורב חסד כי טובו מן החסד וזהו מטה כלפי חסד כי הוא מרבה חסד באמת על גבורתו ועוזו ואמת כך שמו, נוצר חסד לאלפים כי זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל, אז "נוצר" כמו מצמיח כמו נצר משרשיו יפריה (ישעיה יא, א).

עוד אמרו שלש עשרה מדות אחרות למדת הטוב והם: נושא עון ופשע וחטאה, וראיה לדבר אני עשיתי ואני אשא (ישעיה מז, ד) כי אני הוא הנושא. וכבר ידעת פירוש אני שזו השכינה. והמדה האחרונה היא "ונקה" רמז בו לסוד העיבור שהנפטר חוזר בגלגול לתקן את אשר עיוות כי ע"י הפקידה יתלבנו ויתנקו כתמי הנפש. והשם יתעלה יסלח לנו העונות והפשעים. ומפני כי הנשיאות אינו שוה בעון ופשע וחטאה כי כפי חטא האדם כך היא פקודתו ובכל אחד ענין אחד מיוחד יקרא בכל אחד מדה אחת.

והנה נרמזו בשלש עשרה מדות כל ההוויות הספירות כי הענפים נו"ה בכלל הזרועות חו"ג והמכריע שני יסוד בכלל הראשון תפארת זהו דעת הרב הגדול ז"ל בפירוש שלש עשרה מדות ואחריו נטו רוב חכמי הקבלה.

ובספר הזוהר (אד"ז רצ"ב ע"ב) פירש ארך אפים מלשון ארוכה שפירושו רפואה ואמר שם **כד מסתכלין אנפוי דזעיר אפין באפוי דעתיקא קדישא כלא ארך אפים איקרי** וכשמסתכלים פניו של זעיר אנפין בפנים של עתיקא קדישא נקרא הכל ארך אפים **מאי ארך אפים** מהו ארך אפים **אסותא דאנפין** רפואה הבאה מן הפנים כמ"ש (נחמיה ד, א) כי עלתה ארוכה **דהא לא אשתכח אסותא בעלמא אלא בזמנין דאש"ח באנפוי** שהרי לא נמצאת רפואה בעולם אלא בזמן שמשגיח עתיקא קדישא בפניו.

ויש עוד מבעלי הקבלה שפירשו פירוש י"ג מדות בענין אחר. וזהו כוונתם כי השם הראשון הוא עצם דהיינו אור אין סוף יתעלה ויתברך ומה שמונה אותו בכלל המדות אינו מצד עצמו כי אם ממה שמגיע לנו ממנו יתברך בפעולותיו כי הוא יתברך מקור ומעיין לכל פועל במדותיו כפי רצונו. וכנגדו הזכיר משה רבינו ע"ה האל בתחלת שבחו ואחר שהזכירו יתעלה, הזכיר הנשואים סוד מדותיו שהם י"ב מהי"ג. הארבעה ראשונים הם רחמים: הוי"ה, אל, רחום וחנון והארבעה שניים חסד: ארך אפים, ורב חסד, ואמת, נצר חסד לאלפים. והארבעה שלשיים דין: נושא עון ופשע וחטאה ונקה. כי אין מדה אחרת זולת אלו כי יש רק ג' קוין: חסד, דין רחמים שהם ימין שמאל ואמצע. והקדים

להזכיר הארבעה של מדת רחמים קודם, אף כי היא התפארת אחרונה אחרי החסד והדין. וגם משה רבינו ע"ה הזכיר אותה באחרונה באמרו (דברים י, יז) "והנורא" כי נורא מורה על התפארת כמ"ש (בראשית כח, יז) יעקב אבינו שה"ס התפארת "מה נורא המקום הזה" כי התפארת חציו יראה וחציו אהבה. לפי שנצטרך למדה זו משאר המדות שעדיין לא עשו תשובה שלימה ולא נתכפר עונם פתח במדת הסליחה שנאמר "כי עמך הסליחה למען תורא" (תהלים קל, ד) אמר תִּנָּרָא מגזירת נורא שהרמז למדת רחמים.

וטעם לייחד כל מדה מן השלשה הנזכרים ארבע מדות לכל אחת ואחת, מפני שמצינו כי השלשה מדות כל אחת ואחת מהן מתחלק לארבעה כאשר נפרש.

ועתה אפרש לך הארבעה חלוקי הרחמים שהם: יי, אל, רחום, וחנון. אלו הם ארבעה מדות רומזים למדת רחמים כי השם ביי"ה ידעת שרומז לרחמים. "אל" הוא רחמים שנאמר "אלי אלי למה עזבתני" (תהלים כב, ב) ולא יתכן לומר למידת הדין למה עזבתני. "רחום" כמשמעו רחמים. "וחנון" חנינה כי גם הוא רחמים ופירושו מתנת חיים ללא זכות המקבל. והמדה הזאת יש בה ארבעה מיני רחמים: האחת שהקב"ה סולח לאדם קודם שיבקש מחילה מעביר ראשון ראשון ובלבד שלא יוסיף עליהם כמו שאמרו רז"ל ועון עצמו אינו נמחק ר"ל כי חוזר ונעור אם חטא אחרי כן. השנית שמוחל וסולח לשבים בכל לבם ויום הכפורים מכפר השלישי שהתשובה ויום הכפורים תולין וייסורין ממרקין הרביעית שכולן תולין עד המיתה ומיתה ממרקת ואל תתמה היאך קראנו החלוקות האלו רחמים מאחר שנידון בהם במיתה וייסורין לפי שהן בנוהג שבעולם והקב"ה סולח לו על ידיהן אין לך רחמים גדולים מאלו שניצול מדינה של גיהנם ע"י ייסורין ומיתה שהם בנוהג העולם ולא עוד אלא שזוכין לחיי העולם הבא ומקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים עומדים ובכל אחד מאלו ארבעה חלוקי הרחמים ייחד לו שם אחד מהשלש עשרה מדות לפי עניינו כראוי לו כי השם הראשון נזכר על חלוקה הראשונה שמוחל בלא תשובה כי הוא מדת הרחמים השני אל מוחל בתשובה שנאמר אלי אלי למה עזבתני כלומר ודי לו בתשובה שנאמר יי אלהינו אתה עניתם (תהלים צט ח) שמוחל להם ע"י תשובה השלישי רחום מוחל ע"י ייסורין שנאמר והוא רחום יכפר עון ולא ישחית (תהלים עח לח) כלומר לגמרי מכלל שהתחיל ולשון השחתה נאמר בייסורין שנאמר כן משחת מאיש מראהו (ישעיה נב יד) וכתוב אכן חלינו הוא נשא (ישעיה נג ד) הרביעי חנון מכפר במיתה שנאמר ויחנו ויאמר פדעהו מרדת שחת מצאתי כופר (איוב לג כד) ר"ל מצאתי כופר שלא ימות ולפירוש זה על כן לא אמר מרחם וחנון לפי שאינו כל שעה אלא פעמים שהוא כובש רחמנותו וחנונו ממנו עד שידון אותו במיתה וייסורין.

ואחר שהזכיר במדת רחמים פתח במדת החסד כי מדה זו דרכה לעשות חסד עם הבריות בין זכו בין לא זכו. ומדה זו מתחלקת לארבע חלוקות ועל כן ייחס למדה זו ג"כ ארבע שמות והן: ארך אפים, ורב חסד, ואמת, נוצר חסד לאלפים. החסד הראשון שעשה הקדוש ב"ה עם דורות הראשונים כ"ו דורות שהיו קודם מתן תורה ועליהם אמר דוד המלך ע"ה כ"ו פעמים (תהלים קל"ו) "כי לעולם חסדו", שאע"פ שלא זכו בתורה ובמצות הקב"ה זון אותם בחסדו שנאמר עולם חסד יבנה (תהלים פט, ג) ועל החסד הזה נאמר "ארך אפים" כי מאריך הקב"ה אפו לרשעים אע"פ שלא זכו ממתין להם שמא יעשו תשובה. החסד השני הוא החסד שעשה הקב"ה את ישראל שהוציאם ממצרים מבית עבדים וזה החסד נעשה לתשלום גמול שע"י ההוצאה יקבלו עליהם אלהותו ועל זה החסד נאמר "ורב חסד" מטה כלפי חסד. החסד השלישי הוא החסד שעשה הקב"ה לישראל כשקבלו עליהם תורה ומצות שנאמר זכרתי לך חסד נעורך (ירמיה ב, ב). החסד

הרביעי הוא החסד שעושה הקב"ה עם המתים: מלבישן, ומכבדן, ומלווה אותן כביכול. שזה החסד עשה הקב"ה עם משה רבינו ע"ה שנאמר (דברים לד, ו) ויקבור אותו בגי.

ואחר כן הזכיר: נושא עון, ופשע, וחטאה, ונקמה. ארבע כנגד ארבע מיני חלוקות דין שהם ארבע מיתות בית דין: סקילה, שריפה, הרג, וחנק.

עוד יש ארבעה חלוקי דינין: הראשון דין בן סורר ומורה שאמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב זהו ענף ממדת הדין שעדיין לא חטא חטא שיתחייב עליו מיתה וגם לא להיותו בסקילה החמורה רק בחנק הקל. הדין השני הנהוג בבית דין בעדים והתראה. הדין השלישי מלקות ארבעים. הדין הרביעי מי שלקה ושנה בית דין מכניסין אותו לכיפה ומאכילין אותו שעורים עד שכרסו נבקעת.

כלל הדברים, כי הבורא יתעלה ויתברך פועל במדותיו כפי רצונו, ובמוסר אלהינו כלולים בו כל המדות שהם חסד ודין ורחמים והוא יתעלה פועל בהן כאומן בכליו וכמו שלא תתכן הפעולה זולתי הכלים כך לא תתכן השגחתו על ברואיו זולתי המדות למדוד לנו בהם כרצונו יתעלה. ועל כן שלשה מדות האלו קראם הכתוב "כסא". החסד שנאמר והוכן בחסד כסא (ישעיה טז, ה) וענין כסא כלומר שהוא מיוחד לשיבת המלך כך הקב"ה משפיע למדה ההיא מאורו הגדול כדי לפעול פעולתה המיוחדת לה. הדין נקרא ג"כ כסא שנאמר מלך יושב על כסא דין (משלי כ, ח) שהמלך הנזכר הוא הבורא יתעלה שהרי כתוב אחריו מי יאמר זכיתי לבי טהרתי מחטאתי (שם) והקב"ה יתעלה לבדו הוא הדין דינין שבלב ולא מלך בשר ודם. מדת רחמים גם היא נקראת כסא שנאמר עד די כרסוון רמיו (דניאל ז, ט) ואמרו רז"ל (סנהדרין לח ע"ב) תרין כסאות הללו למה? אחת לדין ואחת לצדקה. עוד דרשו אחת לו ואחת לשרפרף. עוד אמרו אחת לו ואחת לדוד. הכוונה כולה היא לרמוז אחת לרחמים ואחת למדת הדין.

389

ודע כי הכנויין שמותר למוחקן שאינן שמות הקודש כמו רחום וחנון ודומיהם הם כמו כלים לשמות הקודש שאסור למוחקן ובהם פועלים שמות הקודש פעולתן. כיצד כי השם הממונה על החסד שהוא "אל". הכנויים שהם צורת חייליו הם: רחום וחנון חסיד רב חסד סולח ארך אפים. והשם הממונה על הדין שהוא אלהים הכנויים שלו שהם צורת חייליו הם: קנא, ונוקם, פוקד עון אבות, איש מלחמה, אדיר, שופט, דיין. והשם הממונה על הרחמים בן ארבע אותיות הכנויין שלו: נושא עון, אמת, עובר על פשע, נוצר חסד, ודומיהם.

ועתה אבאר לך בפרט איך הקב"ה כולל במדה אחת כל המדות או מקצתן כפי צורך הפעולה כשהקב"ה עושה דין ברשעים באותו דין עצמו עושה חסד לצדיקים שנאמר ישמח צדיק כי חזה נקם פעמיו ירחץ בדם הרשע (תהלים נח, יא) הנה כי בדין הרשע מרחם על הצדיק שהיה אותו רשע מיצר לו גם הטובה שעושה לצדיק פועל בה לרשעים דין שנאמר פזר נתן לאביונים (תהלים קיב, ט) וכתוב בתריה "רשע יראה וכעס". ועל זה אמרו רז"ל (סנהדרין צ"א ע"ב) מחצתי ואני ארפא במה שאני מוחץ אני מרפא. וכן מצינו באברהם אבינו ע"ה שהיה יושב פתח האהל כחוס היום לרפאות המילה דרשו רז"ל (תנחומא וירא ג) שהוציא הקב"ה חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים וכו'. והיה אותו השמש מזיק לעולם ומרפא לאברהם וכן לעתיד לבוא כתיב וזרחה לכם יראי שמי (מלאכי ג, כ) לטובתן של צדיקים והרשעים נשרפין בהם. כי העיקר אצלי כי המדות כלולות זו בזו שאם לא כן לא יתחברו לעולם והרי ח"ו היחוד נפרד ונחש וחוה יוכיחו כשקללם ריחם עליהם אמרו רז"ל (ילקוט ישעיה סה, תקט) קלל את הנחש הרי פרנסתו מזומנת קלל את האשה הכל רצין אחריה.

ובספר הזוהר (אד"ר קמ"ז ע"ב) **תני תורי זהב ונקודות כסף אתבסמו דיני ורחמי דלית דינא דלא הוו ביה רחמי ועל דא כתיב נאוו לחייך בתורים צוארך בחרוזים בתורים כמה דאת אמר תורי זהב בחרוזים דכתיב עם נקודות הכסף הרי לך ראייה ברורה כי כשהקב"ה פועל במדה אחת כולל בה כולן או מקצתן והכל מכחו יתעלה ויתברך שנאמר (דברים י, ד) שמע ישראל יי אללהינו יי אחד. הזכיר שלשה שמות כנגד שלשה אבות שהזכרנו ואחרי כן אמר "אחד" שהוא בגימטריא שלשה עשר. והענין שאין מדותיו חלוקות ונפרדות רק כולן אחד וזהו ייחוד שלם ממיני הייחוד שאין המדה נפרדת וחלוקה רק כולן אדוקות בו ופועל בכולן כרצונו ולכך נקרא אחד שאין אחד כמותו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.**

וטעם "על שלשים ועל רבעים" יתכן היות סודו בדרך "הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר" (איוב לג, כט) וכבר פירשתינו.

וַיִּמְהַר מִשָּׁה וַיִּקְדֹּ אֶרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ:

לד, ח

השתחואה לשם הנכבד מלכות שעבר על פניו כי קיים לו הבטחתו. ונחלקו רז"ל במסכת סנהדרין (ק"א ע"א) אמרו שם מה ראה רבי חנינא בן רבן גמליאל אמר ארך אפים ראה ורבנן אמרי אמת ראה. תניא כמאן דאמר ארך אפים ראה וכו'. ועוד אמרו על אי זה מהן השתחואה? אמר רבא על החסד שנאמר "וימהר משה ויקוד ארצה וישתחו", ורבנן אמרי על מדת הרחמים. וכבר פירשתי פירוש ארך אפים על דעת רבותינו ז"ל שפירשו המשכת החסד לשכינה. אמנם יש מפרשים המשכת הגבורה לתורה שבעל פה זהו ארך אפים ר"ל אריכות האף שהוא הגבורה.

390

וַיֹּאמֶר אֵם נָא מִצָּאתִי זֶה בְּעֵינַי אֲדֹנָי יְיָ אֱלֹהֵי בְּקָרְבָנוּ כִּי עִם קָשָׁה עָרַף הוּא וְסִלּוּתָהּ לַעֲוֹנָנוּ וּלְזַטָּאתָנוּ וְנִזְוָלָתָנוּ:

לד, ט

לא ידעתי למה נכתבו שני השמות באל"ף דל"ת שהרמז בהם לשם הנכבד מלכות שהרי משה לא נתרצה רק בפנים המאירים תפארת. וכתב הרב הגדול הרמב"ן ז"ל: "ולא יתעלם ממך למה נכתבו שני השמות הללו באל"ף דל"ת ומפני זה אמר "הנה אנכי כורת ברית", "ואת מעשי יי כי נורא הוא" עד כאן לשונו. ויש מפרשים דברי הרב ז"ל כי מטעם זה נכתבו שניהם באל"ף דל"ת לפי שהיה דבק בדבור השם הנכבד מלכות והכל שוה בו להיותו כלול מהכל כי היה אז עת רצון והשכינה היתה כלה כלולה כאשר רמז הרב למעלה שענין התפלה שוה בשניהם, אלא ששם רמז לגדול וכאן לנכבד. והבן מה שבאר הרב ז"ל כי מפני זה אמר הנה אנכי כורת ברית כי ברית ואנכי הם במלכות ואת מעשה יי כי נורא הוא כלומר התפארת פועל דרך המלכות (מאירת עיניים) כי (תהלים לג, ד) כל מעשהו באמונה, כלומר פעולותיו הבאות ממנו יוצאים לפועל דרך המלכות הנקראת אמונה כי הוא הנכבד והנורא והברית אשר כרת ה' עמהם. ואל תטעה בגבור ונורא כי שם נאמר בגבורה ואז (תהלים מ"ה, ה) "נוראות ימינך" והבן כל זה.

ואמר "כי עם קשה עורף הוא" כי מאחר שנתרצה להם, יהיה השם הנכבד השכינה טוב למקשי ערפם יותר ממלאך אחר כי המלאך הוא דין יותר מהשכינה כמ"ש (שמות כג, כא) כי לא ישא לפשעכם. כי הם עמו ונחלתו. וכאשר בשעת הכעס היה נוח להם במלאך בעבור כי הם קשי עורף, שנאמר "פן אכלך בדרך" כי אינו מכעיסו בפניו למי שלא מכעיסו בפניו (אור החיים) והוסיף שהמדבר הוא בשליטת הס"מ והוא יונק מן השכינה הנקראת דרך

ובשעה שהם קשי עורף עדיף שיונהגו ע"י מלאך כדי שלא תהיה יניקה של הס"מ מן השכינה כן בעת רצון טוב להם בשכינה שירחם עליהם.

וַיֹּאמֶר ה' אֲנֹכִי כֹרֶת בְּרִית זָנָד כָּל עַמֶּךָ אֲעִשֶׂה נִפְלְאוֹת אֲשֶׁר לֹא זָכְרוּ בְּכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הַגּוֹיִם וְרָאָה כָּל הָעָם אֲשֶׁר אֵתָּה בְּקִרְבּוֹ אֶת מַעֲשֵׂה יְהוָה כִּי נֹרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ:

לד, י

מאמר "נגד כל עמך אעשה נפלאות" היא תשובת שאלתו ששאל "ונפלינו אני ועמך" וגוי'. כי זה הלשון פלא נופל על השכינה שנאמר (בראשית יח, יד) "היפלא מי" דבר" ושאל שיהא חלקם במופלא בשכינה כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות ז ע"א) בקש משה רבינו ע"ה שתשרה שכינה על ישראל ולא באומות העולם. כי לא יתכן לפרש שיבטיח לעשות עם ישראל נפלאות אשר לא נבראו, שהרי לא נעשו להם מעולם נסים כיציאת מצרים וקריעת ים סוף ומתן תורה שיבטיח עתה בגדולים מהם. אלא שהענין ירמוז אל שיכון השכינה בישראל, ועל היותו עם משה לשם ולתפארת בנעלם ובמופלא, וזהו "כי נורא הוא אשר אני עושה עמך וכבר ידעת פירוש נורא" שהוא תפארת.

וּפָטָר זִמְמוֹר תִּפְדֶּה בְּשֵׁה וְאֵם לֹא תִפְדֶּה וְעֶרְפָתוֹ כָּל בָּכוֹר בְּנֵיהָ תִפְדֶּה וְלֹא יֵרָאוּ פָנֶי רִיקָם:

לד, כ

הטעם בחמור יותר מבהמה אחרת תבין ממה שכתבתי לך בפירוש משמרה ראשונה חמור נוער.⁶⁷⁷ וענין העריפה דומה לעגלה ערופה⁶⁷⁸ והבן זה.

כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אֲזֹר כִּי יְהוָה קָנָא שְׁמוֹ אֶל קָנָא הוּא:

לד, יד

אל אחר הוא אחד מאלהים אחרים, והרי עתה הזהיר על אלהי זהב זהו "אחר". והנה הזהירם שלא יטעו עוד כאשר טעו במעשה העגל, וזהו "כי לא תשתחוה" נתינת טעם לפסוקים של מעלה.

מדרש רות (זו"ח ע"ה טור א) ולסטרס דמסאבא ולצד הטומאה לא יהב קודשא בריך הוא שמא דיליה לא נתן הקב"ה שכינתו שנאמר (ישעיה מ"ב, ח) אני יי הוא שמי וכבודי לאחר לא אתן ותהלתי לפסילים. "אני" רמז לשכינה שנאמר (ויקרא כו, כח) "ויסרתי אתכם אף אני" רמז למדת הדין מהו "לאחר לא אתן"? שנאמר "לא תשתחוה לאל אחר דהוא מסיטרא דמסאבא טמא וזה טעם "ותהלתי לפסילים" לכחות הטומאה. וידעת פירוש תהלתי. שהיא המלכות כמ"ש בדף קי"א ע"ג ובעוד כמה מקומות.

וּפָטָר זִמְמוֹר תִּפְדֶּה בְּשֵׁה וְאֵם לֹא תִפְדֶּה וְעֶרְפָתוֹ כָּל בָּכוֹר בְּנֵיהָ תִפְדֶּה וְלֹא יֵרָאוּ פָנֶי רִיקָם:

לד, כ

וטעם "ולא יראו פני ריקם" הזהירנו כשנעלה לרגל להקריב קרבן לשם יתעלה כדי שכל הכחות יהנו מהם ויטלו פרס מאת המלך יתעלה ולא יקטרגו עלינו. זהו שנאמר "את קרבני לחמי לאשי" מלשון איש אל תקרי לאשי אלא לאנשי. ועוד כי ע"י

⁶⁷⁷ בדף מ"ו ע"ב ובדף נ"ה ע"א

⁶⁷⁸ דף ר"ז ע"ג.

הקרבנות תתעלה כנסת ישראל למעלה כמה דאת אמר "והקרבתם אשה ליי" ויהיה "יי אחד" תפארת ושמו אחד מלכות.

ואמרו קצת מחכמי הקבלה כי העובר על מצוה זו יתגלגל בפסח או בסומא שיהיה פטור מן הראייה כי כיון שעבר בה הותרה לו ואם קבלה נקבל.

וַיֵּרָא אֶהְרֶן וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה וְהָיָה קָרָן עֹר פָּנָיו וַיֵּירָאוּ מִנִּשְׁתַּת אֱלֹהֵיוֹ:

לד, ל

הרמז בקירון פני משה כי נסתכל באספקלריא המאירה תפארת כי לא נדבר עמו אלא ביום ועל כן זכה לקירון עור פנים מדה כנגד מדה. אף לפי הפשט כל הדבק ביוצרו ומתלבש ברוח הקודש יראה אות הנפש על גוף האפל. וכן אמרו רבותינו ז"ל (ויק"ד א, א) על פנחס בשעה שהיתה רוח הקודש שורה עליו פניו בוערות כלפידים. וגם בפרקי דר"א פ"ב נאמר על רבי אליעזר כשהיה דורש במעשה בראשית היה קרנותיו כקרנות משה רבינו ע"ה ואין אדם מכיר אם יום ואם לילה.

וכתב הרב ז"ל אף כי דעותינו לא ישיגו בחקירה הזאת מאיזה צד תהיה המדה הזו אבל נאמן שהוא כן כי הבורא אותה יתעלה ויתברך שמו יודע מסודות הנפש ומהותה יותר מהתחכמותינו ועוד אנו רואים שחפצי הנפש המזומנים ברצונה נותנים לגוף ומוסיפין זוהר והוד ושומן ובריאיות אפילו בבואה אליו בעמל וביגיעה, כל שכן חכמה לחכמים כענין שכתוב חכמת אדם תאיר פניו ועוז פניו ישונה (קהלת ח, א) עד כאן דבריו. וכבר כתבתי בפרשת ויחי מזה הענין.

392

וטעם "וייראו מגשת אליו" כי כשראו קרני ההוד פחדו וחזרו אחורנית, אולי חשבו שהיה שם כבוד השם ומלאכי עליון עמו ופחדו פן יפרוץ בהם השם. וכתב ה"ר אלעזר ז"ל הזקנים הראשונים כשקראו בספר תורה וחוזרין ויושבים היו מכסין פניהם ואמרו השומע מפי קורא כשומע מפי משה דכתיב (שמות לד, לד) "ויצא ודבר ויתן את המסורה על פניו" ואומר "וילט פניו באדרתו" (מל"א יט, ג). ואמרו רבותינו ז"ל (במדב"ד יא, ג) קודם שחטאו ישראל היו רואין שבע מחיצות של אש ולא היו יראים ולא היו מזדעזעים וכשחטאו אפילו פני הסרסור לא היו יכולים לראות.

ויקהל

קָזָזוּ מֵאַתְּכֶם תְּרוּמָה לַיהוָה כָּל זָרִיב לִבּוֹ וַיָּבִיֵּא אֶת תְּרוּמַת יְהוָה זָהָב וְכֶסֶף וְנֹזָזִית:

לה, ה

אמר יביאה בה"א רמז לכנסת ישראל הנרמזת באות ה"א שניה של השם כי בהביאם את התרומה מכוונים לה"א השנייה. זהו "ראשית תבואתה" (ירמיה ב, ג) בה"א. וזהו "כל חכם לב בכס" שיכוונו שם. וכבר פירשתי מלת "לב" בסוף פ' בראשית שזו השכינה כי היא כוללת כל התורה כולה ב דבראשית ולמ"ד דלעיני כל ישראל וזהו משפטים ב"ל ידעום (תהלים קמז, כ) ר"ל משפטים ל"ב נתיבות.

פקודי

וַיִּכַּס הָעֵנָן אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וַיְכַבֹּד יְהוָה מְלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן:

מ, לד

אמר כי הענן יכסה את האהל מכל צד והוא מכוסה וטמון בו.

"וכבוד יי מלא את המשכן" כי תוכו מלא מן הכבוד שזו השכינה ומכאן השם הנכבד כי הכבוד שוכן בענן תוך המשכן, כענין שנאמר בהר סיני (שמות כ, יח) אל הערפל אשר שם האלהים. ואמר כי לא יכול משה לבא אל אהל מועד ולבא אפילו אל הפתח שהענן היה מכסה אותו ולא היה רשאי לבא תוך הענן. ועוד כי המשכן מלא כבוד יי ואיך יכנס בו והטעם שלא יבא שם בלא רשות אבל יקראנו ויבא בתוך הענן כאשר עשה בהר סיני (שמות כד, טז) ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן. (שמות כד, יח) ויבא משה בתוך הענן. ואמר (שמות מ, לח) כי ענן יי על המשכן יומם וגו'. זהו דוגמא עמוד הענן ועמוד האש וכבר ידעת ענינם. שהם מדת יום ומדת לילה כלומר תו"מ.

סליק ספר שמות

במדבר

וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינִי בְּאַהֲל מוֹעֵד בְּאַוֶּזֶר לְחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית
לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֵאמֹר:

קס"ה ע"ג

א, א

נתעוררו רבותינו ז"ל בספר הזוהר (במדבר קי"ז ע"א) על אמרו "במדבר סיני באהל מועד" וכו' למה הוצרך לכל הביאורים האלו? כי לא דבר רק הוא. אמר שם עלמא לא אשתלים עד דקבילו ישראל אורייתא בטורא דסיני ואיתוקם משכנא העולם לא נשלם עד שקבלו ישראל תורה בהר סיני והוקם המשכן כדן אתקיימו עלמין ואיתבסמו עלאין ותתאין אז נתקיימו העולמות ונתבשמו עליונים ותחתונים כיון דאורייתא ומשכנא אתקיימו בעא קודשא בריך היא למיפקד מילוי דאורייתא כיון שהוקמו התורה והמשכן רצה הקב"ה לספור חיילות התורה כמה חיילין אינון דאורייתא כמה חיילין אינון דמשכנא כמה צבאות הם בתורה דהיינו הראויים לקבל את התורה, כמה צבאות הם במשכן דהיינו הראויים להשראת השכינה תא חזי כל מלה דבעי לאתיישובה לדוכתיה לא מתיישבא עד דמדכר בפומא ואתמני עלה בא וראה כל דבר שצריך להתישב במקומו, כלומר כדי שדבר רוחני יתקשר וייתיישב בדבר גשמי, אינו מתישב עד שנזכר בפה ומונים אותו אופ הכא בעי קודשא בריך הוא למיפקד חיילין דאורייתא וחיילין דמשכנא אף כאן רצה הקב"ה לספור חיילות של התורה והחיילות של המשכן וכולהו הוו כחד ולא מתפרשא דא מן דא כולהו [ב] וונא דלעילא וכולם הם כאחד ואינם נפרדים זה מזה הכל כעין של מעלה דהא אורייתא ומשכנא לא מתפרשי דא מן דא ואזלי כחדא שהרי תורה ומשכן אינם נפרדים זה מזה והולכים יחד, כלומר שתוך המשכן היה הארון ובו הלוחות והכוונה בזה שהתורה רומזת לתפארת והמשכן למלכות והם לא נפרדים [ב] יני כך חייליהון עיילין בחושבנא לאישתמודע [ב] ביהו בר אינון אחרנין דלית להו חושבנא ומשום זה צבאותיהם עולים בחשבון שיהיו נודעים אצלם חוץ מאלו האחרים שאין להם חשבון [ב] יני כך כתיב וידבר יי אל משה במדבר סיני באהל מועד ומשום זה כתוב "וידבר יי אל משה במדבר סיני באהל מועד" ומבאר אי במדבר סיני אמאי באהל מועד ואי באהל מועד אמאי במדבר סיני אם במדבר סיני למה אהל מועד ואם באהל מועד למה במדבר סיני הרי אנו יודעים שאהל מועד היה במדבר סיני וכן ההפך אם היה אומרים במדבר סיני ידענו שזה מאהל מועד כמו שנאמר (שמות כה, כב) מבין שני הכרובים אלא חד לאורייתא וחד למשכנא אלא אחד לתורה שזו התפארת ואחד למשכן שזו המלכות בהאי ובהאי התורה רצתה להדגיש את התורה ואת המשכן לרמוז על עניין התורה העליונה שזו התפארת והמשכן העליון שזו המלכות. כעת מבאר את המשך הפסוק ודורש אותו על היסוד המחבר בין תפארת ומלכות באחד לחדש השני בשנה השנית וכולא חד באחד לחדש השני בשנה השנית והכל אחד, כי מספר שנים מורה על היסוד שהוא שני מלמטה למעלה והאי איקרי חדש זיו רמז לההוא ירחא ושטא, דשמשא נהיר לסיהרא וחדש זה השני נקרא חדש זיו רמז לחדש ההוא, כלומר למלכות שהיא בחינת הלבנה, ושנה זו התפארת כי החמה מאירה ללבנה. כלומר זיו רומז ליסוד והוא המחבר בין החמה והלבנה, כי אות ז' של זיו מורה על המלכות שהיא השביעית בימי הבנין, אות י' זה היסוד ואות ו' זה התפארת שיש בו ו"ק שהם חגתנה"י דהא כדן עלמין כולהו אשתכחו בשלימו כי אז, כלומר כשיש ייחוד בין תפארת למלכות, נמצאים כל העולמות בשלמות תא חזי לא אשתכח בהו מניינא בישראל דאיתברכאן ביה בר האי בא וראה לא נמצא מנין בישראל שיתברכו ממנו כמנין הזה דהא מניינא לאתברכא הוה כי המנין הזה נועד כדי לברך מניינא לאשלמא שלימותא דעלמין הוה והיה להשלים שלמות העולמות ובאתר דברכאן נפקין אתמנון ובמקום שהברכות יוצאות ממנו, דהיינו היסוד דכתיב באחד לחדש השני דאיהו זיוא וברכאן דעלמא דמיניה נפיק זיוא לעלמא

שנאמר "באחד לחדש השני" שהוא זיו של ברכות העולם שממנו יוצא זיו לעולם ועל דא איקרי חדש זיו דזיוא דכולא נפק מיניה ועל כן נקרא חדש זיו כי זיו הכל יוצא ממנו ועל דא כתיב יברכך יי מציון וכולא חד מלה ועל כן כתוב (תהלים קלד, ג) "יברכך יי מציון" והכל דבר אחד, דהיינו זיו וציון הם היסוד. זיו הוסבר לעיל וציון גימ' יוסף שזה היסוד וכתיב כי שם צוה יי את הברכה חיים עד העולם וכתוב "כי שם צוה יי את הברכה חיים עד העולם". כעת מבאר את משך הפסוק: לצאתם מארץ מצרים לאשתמודעא דכד ישראל נפקו ממצרים בחדש הראשון הוה "לצאתם מארץ מצרים" מודיענו שכאשר ישראל יצאו ממצרים בחדש הראשון היה. והנה לפי כוונתם מדבר סיני ואהל מועד הם רמז להקב"ה שה"ס התפארת ולשכינת עוזו מלכות. מדבר סיני רמז למדת רחמים כי שם נתנה תורה שבכתב ואהל מועד רמז למדת הדין הנקראת כך כי היא ביתה ובה שוכן כענין (במדבר לה, לד) כי אני יי שוכן בתוך בני ישראל. ובאמצעותה הקב"ה מדבר עם הנביאים שנאמר וידבר יי מאהל מועד לאמר כי כל מי שמדבר עמו ע"י אהל זה מדבר עמו. ותרגום אהל משכנא הוא סוד השכינה. וענין מועד מלשון בית וועד וזימון כלומר שהשם יתברך מזומן בו תמיד והוא בית הוועד שלו. מלשון (שמות כה, כב) ונועדתי לך שם. והיא השכינה היתה הולכת במשכן לפני מחנה ישראל, שנאמר "מי זאת עולה מן המדבר כתימרות עשן" (שיה"ש ד, ו) דימה השכינה הנקראת זאת ההולכת לפני מחנה ישראל לתימרות עשן שהוא מתמר ועולה כך השכינה מתעלה לקבל מן הכחות אשר לפניו. קס"ו ע"א ואמר כתימרות עשן כי עיקר קבלתה מן האש הגדולה בינה הנקראת מי מקוטר מור חסד ולבונה גבורה מקבלת אצילות ושפע מן המור ולבונה והרמז לזרועות עולם. וקראה זאת כד"א כי מאיש לוקחה זאת. ובעבור כי השכינה היתה שרויה בתוכם על כן עשו משכנה כתיקון המרכבה עליונה. ותקנו לה ארבע דגלים רמז לארבע מחנות שכינה והסימן מרכבו ארגמ"ן (שיה"ש ג, י) א'וריאל, ר'פאל, ג'בריאל, מ'יכאל, נ'וריאל רמז שהיא רוכבת על ד' חיות המרכבה שהם בבריאה שנאמר היא מתהלכת בין החיות (יחזקאל א, ג) מלת היא רומזת לשכינה כאשר נבאר בגזירת האל⁶⁷⁹. והמנין הזה שנמנו כאן ישראל היה להורות כבוד למעלה מכבוד שנאמר כי גבוה מעל גבוה שומר (קהלת ה, ז) כי גלוי וידוע היה לפניו מנין ישראל רק בעבור כי יש כמה ענינים שצריך לעשות בהם מעשה או דבור להוציא בפועל ואינו מספיק בהם הידיעה לבד, כי העליונים צריכים לפעולות התחתונים. גם כי המנין רומז למדת הדין מלכות ועל כן נאמר "יוצא צבא" כי מנינם היה מבין עשרים ועד בן ששים בעוד תקפו וגבורתו שהאש היסודי שולט עליו אבל הכהנים שבאו ממדת החסד לא נמנו. והרמז לכל זה אלה פקודי המשכן וגו' והבן כל זה כלומר הפקידה והמשכן הם רומזים למלכות. ומפני שמדותיהן של לויים חלוקים משל ישראל כי הלוי גבורה וישראל תפארת לכך נמנו בשני מניינים.

וְאֵתָהּ הִפְקִיד אֶת הַלְוִיִּם עַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת וְעַל כָּל כֵּלָיו וְעַל כָּל אֲשֶׁר לוֹ הַמָּוֶה יִשְׂאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת כָּל כֵּלָיו וְהֵם יִשְׁרְתֻהוּ וְסָבִיב לַמִּשְׁכָּן יִזְוֹנוּ:

א, נ

כבר ידעת כי הלויים הם ממדת הגבורה, ועל כן הם סביב משכן השכינה שנאמר ששים גבורים סביב לה (שיה"ש ג, ז). זהו אמרו (במדבר א, נג) "והלויים יחנו סביב למשכן העדות ולא יהיה קצף על עדת בני ישראל". ומכאן תבין סוד שמירת המקדש שצוה יי יתברך

⁶⁷⁹ מ ע"ב. היא מרכב מהא י המורים על המלכות הא זו אות ה' אחרונה שבשם הרומזת עליה. אות י' זו המלכות כי היא י' בספירות. המילה הוא מורה על התפארת כי יש בה ו"ק. מכאן תבין סוד גדול שכאשר כתיב הוא וקרי היא בא לרמז על ייחוד תו"מ.

לכהנים וללוים, כי גם לכהנים צוה (במדבר יח, א) "ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות" מפני כחות הטומאה אשר סביבותיה שנאמר כשושנה בין החוחים (שיה"ש ב, ב) וצריך לשמור שלא יכנסו לפניו. זהו שנאמר "מי חכם וישמור אלה ויתבוננו חסדי יי" (תהלים קז, מג) וכבר ידעת פירוש אלה⁶⁸⁰ הרומז ל"א ועל כן צריך שמירה והבן זה מאד.

אִישׁ עַל דָּגְלוֹ בְּאֶתֶת לְבֵית אֲבֹתָם יִזְנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנֶּגֶד סִבִּיב לְאֹהֶל מוֹעֵד יִזְנוּ:

ב, ב

כבר הודעת⁶⁸¹ כי כל הענינים התחתונים הם נגדיים לעליונים, וכפי העשייה למטה כך נעשה למעלה. וסוד ארבעה דגלים להורות כבוד למעלה מכבוד כמו שנבאר בגזירת האל. הנה ישראל נחלקו לארבעה דגלים ובכל דגל שלשה שבטים ובין כלם שנים עשר שבטי יה. ובשבעים נפש ירדו אבותינו מצרימה. וכשנעלה הסדר הזה ממדרגה למדרגה עד ה' יתברך, נאמר כי ארבעה דגלים הם כנגד: ארבעה יסודות מים אשר רוח עפר וארבעה מחנות שכינה מיכאל גבריאל אוריאל רפאל וד' חיות הנושאות המרכבה אריה שור נשר אדם וכשנעלה עוד למעלה נאמר כי כל אלו כנגד ארבע מדות שיש בהקב"ה חס"ד גבור"ה תפאר"ת מלכו"ת. זהו שנאמר ודגלו עלי אהבה (שיה"ש ב, ט) רמז לארבעה דגלים ומחנה שכינה באמצען כעין של מעלה. כי ציורי המשכן היו דוגמת כבודו של הקב"ה. ואמרו חכמי המחקר כי הקב"ה יתעלה ויתברך ברא דמות בארץ בארבע יסודות בדמות אדם ממש והם: מיכאל"ל גבריאל"ל אוריאל"ל רפאל"ל. מיכאל"ל יסוד המים ומתאחד במים העליונים מימי החסד כי הוא הכהן הגדול של מעלה שהוא המכפר כי בחסד יכופר עון (משלי טז, ו) ועל כן הוא בימין. גבריאל"ל כנגד יסוד האש הגדולה ועל כן הוא בשמאל והוא שר צבא של מעלה. אוריאל"ל לפניו כנגד יסוד הרוח ומשם אורה יוצאה קס"ו ע"ג בעולם, כי הוא במזרח. רפאל במערב כנגד יסוד העפר. ואמרו חכמים כי הוא ממונה על העפר הדבוק מתחת כסא הכבוד הנקרא חומר ראשון הנקרא היולי. וכשנעלה עוד למעלה נאמר כי אלו ארבעה מחנות שכינה נשפעין מן הארבעה מדות שזכרנו: מיכאל מן החסד גבריאל מן הגבורה אוריאל מן התפארת רפאל מן השכינה. והכתוב רמזם בפירוש "כי יש לכסף מוצא ומקום לזהב יזקוק (איוב כח, א) כמו שפירש הרב הגדול בפירוש איוב⁶⁸² והחכם רבי עזרא בפירוש שיר השירים.

ומה שעלה בידינו כי מחנה יהודה ויסוד הרוח ומחנה אוריאל וחיה ששמה אדם הם במזרח ומתאחדין במדת התפארת הנקראת מזרח דגל מחנה ראובן. ויסוד המים ומחנה מיכאל וחיה ששמה אריה כלם בדרום ומתאחדים במדת החסד הנקראת ימין. דגל מחנה דן ויסוד האש ומחנה גבריאל וחיה ששמה שור כולן בצפון ומתאחדין במדת הגבורה. דגל מחנה אפרים ויסוד העפר ומחנה רפאל וחיה ששמה נשר כולן במערב ומתאחדין במלכות. ועל כן דגל מחנה אפרים היה הפחות שבכולן כי הוא סוד הדל"ת רבתי שבאחד. והנה לך טעם מפני מה יהודה במזרח כי הוא היה בעל תשובה כידוע בדברי רז"ל (סוטה י ע"ב) וידוע כי התשובה משכנה וכסאה במזרח שנאמר השמים כסאי (ישעיה טו, א) כי הם דברי התשובה כלומר הבינה אומרת על השמים, שהם התפארת וצד מזרח, "כסאי" שקדמה לעולם. ראובן בדרום כי היה איש החסד שפתח בהצלת אחיו שנאמר (בראשית לז, כא) "וישמע ראובן ויצלהו מידם". אפרים במערב כי השכינה במערב

⁶⁸⁰ הרב מבאר בכמאה מקומות שמילת אלה תרמוז לסטרא אחרא ואלו דברי הרשב"י. עיין דף כ"ה ע"ד ודף קי"ז ע"ג.

⁶⁸¹ קל"ו ע"ד.

⁶⁸² שכתב שם שכמו שיש לכסף מוצא כלומר מקום אותו ימצאו בהרים, וכן את הזהב יזקקו באש כן לדברים הרוחניים יש מוצא שהוא שורש עליון שממנו נמשך התחתון. ורבי אברהם גם כן פירש שיזקקו הוא מלשון זיקוק והוסיף הכל לפי מזל בני האדם והמקומות.

וכתיב (בראשית מח, כ) בך יברך ישראל וכבר פירשתי⁶⁸³. דן בצפון שנאמר (בראשית מט, יז) יהי דן נחש עלי דרך, וכתיב מצפון תפתח הרעה (ירמיה א, יד) זהו טעם הנראה לי

ספר הזוהר (במדבר ק"כ ע"א) **זלל מחנה אפרים ימה, ואיהו בין צפון לדרום** דגל מחנה אפרים ימה והוא בין צפון לדרום, כי אפרים במערב שזו המלכות והיא קו אמצעי הנמצא בין חסד וגבורה **דרום ראובן מסיטרא חד דכתיב זלל מחנה ראובן תימנה** דרום הוא ראובן מצד אחד שכתוב "דגל מחנה ראובן תימנה" וזו ספירת החסד. **צפון דן** קס"ו ע"ד **מסיטרא אחרא דכתיב זלל מחנה דן צפונה** צפון הוא דן מצד האחר הנגדי לראובן שכתוב "דגל מחנה דן צפונה" **אפרים בין דא לדא. אישתכח מערב דאיהו אפרים בין צפון לדרום כולא בלל וונא דלעילא** אפרים הוא בין זה לזה נמצא המערב שהוא אפרים שהוא בין צפון לדרום הכל כעין שלמעלה.

אמנם הרב הגדול ז"ל כתב והנה הפאות תחלתן מן המזרח כמהלך השמש ואחריו הדרום ואחריו המערב ואחריו הצפון. ושמו דגל יהודה במזרח שהוא נודע בראשונה שהוא הנגיד כמו שצוה השי"ת (שופטים א, ב) יהודה יעלה בתחלה, וראובן בדרום לכבוד הבכורה. והנה שני הדגלים היו ללאה עם בכור שפחתה הנולד על ברכיה. ודגל אחד לבני רחל במערב ודגל בני הלחינות השפחות בצפון אחרונים.

ועוד ראיתי במדרש (במדבר ב, י. פסיקתא רבתי פרשה מו) שכשם שברא הקב"ה את העולם כך טיכס לכסאו ד' חיות ולמעלה מכולן כסא הכבוד, וכנגדן סידר הקב"ה הדגלים. למשה אמר:

מזרח שממנו אור יוצא לעולם יהא כנגדו יהודה שהוא בעל מלוכה ועליו יששכר שהוא בעל תורה ועליו מטה זבולון שהוא בעל עושר כמה דאית דאמר זבולון לחוף ימים ישכון וגו' ראשונה יסעו.

דרום טללי ברכה וגשמי ברכה יוצאים ממנו לעולם יהא כנגדו ראובן שהוא בעל תשובה והתשובה מדה טובה ורחמי של הקב"ה באין לעולם בשעה שעושין תשובה ועליו גד שהוא בעל גבורה ראובן בתשובה וגד בגבורה שמעון באמצע לכפר עליו ושניים יסעו פירוש התשובה היא שנייה לתורה מערב אוצרות שלג ואוצרות ברד וקור וחום

וכנגדו אפרים ובנימין ומנשה ושכינה לעולם במערב בגבול בנימין שנאמר ולבנימין אמר ידיד י"י ישכון לבטח עליו (דברים לג, יב) ושלישים יסעו (במדבר ב כד) נאה לתורה ולתשובה גבורה כדי שיתגבר אדם בתורה ויתגבר על יצרו

צפון משם חשך יוצא לעולם וכנגדו שבט דן למה שהחשיך העולם בעבודה זרה שעשה ירבעם קס"ז ע"א שנאמר ואת האחד נתן בן (מלכים א יב כט) ועליו מטה אשר להאיר החשך שנאמר וטובל בשמן רגלו ועליו נפתלי שהוא בעל ברכה לאחרונה יסעו שכל מי שעובד עבודה זרה הולך לאחור ולא לפנים.

ועוד דורשים כבר ארבע מחנות מלאכים וכו' עכ"ל שם במדרש. שהיה הכל בחכמה וכבוד וגדולה לישראל ולכך יזכיר הכל בפרט.

ספר הזוהר (במדבר קי"ח ע"ב) **איש על זללו באותות אילין ארבע משיריין דכנסת ישראל** איש וכו' אלו הם ארבע מחנות של כנסת ישראל **באינון תריסר שבטים לתתא כולא בלל וונא דלעילא** באלה י"ב שבטים למטה הכל כעין שלמעלה **כתיב ששם עלו שבטים אינון תריסר תחומין דלתתא** כתוב (תהלים קכב, ד) "ששם עלו שבטים שבטי י"ה" מדוע כפל

⁶⁸³ ס ע"א. ע"ה ע"ג וע"ד.

הלשון? ומבאר, מה שאמר "ששם עלו שבטים" אלו השבטים הגשמיים שבעולם הזה, והם כנגד שורשם הרוחני במלכות שאלו הם י"ב תחומין שהם י"ב גבולי אלכסון וכנגדם בנה שלמה המלך את י"ב הבקר שעליהם עמד הכיור. ומה שאמר **שבטי י"ה הא אוקמוה** [בין די"ה עדות לישראל "שבטי י"ה" כבר ביארו אותו החכמים (בזוהר בראשית ר"ל ע"ב) ואמרו "שבטי י"ה עדות לישראל" היינו מעל י"ב תחומין שבמלכות יש י"ב תחומין בתפארת ולכן נוספו אותיות י"ה לשמות השבטים וזה הוא עדות לישראל ועל דא הראובני השמעוני י"ה בכל חד וחד ועל כן כתוב (במדבר כו, ז) "הראובני" "השמעוני" בתוספת י"ה בכל אחד ואחד אבל ודאי הכי הוא אבל ודאי כך הוא דהא אילנא עילאה קדישא בהו אחתם בחותמיה ואוקמוה דכתיב ודמות פניהם פני אדם כי האילן העליון הקדוש, שהוא התפארת, בהם נחתם בחותמם שכתוב "ודמות פניהם פני אדם" וכבר ידעת שאדם כינוי לתפארת דיוקנא דאדם אתכליל בכולהו ואפין הו' לד' סטרי' דעלמא דמות אדם כלולה בכולם ופנים היו לד' רוחות העולם ומתפרשן בדיוקניהון, וכולהו כלילן ביה באדם ונבדלים בצורתם וכולם כלולות בו באדם מיכאל בימינא [בריא' בשמאלא אוריאל לקדמייהו רפאל לבתרייהו שכינתא עלייהו מיכאל בימין גבריאל בשמאל אוריאל לפנייהו רפאל לאחוריהו השכינה מעליהם תרין מכאן ותריין מכאן והיא באמצעיתא שנים מכאן ושנים מכאן והיא באמצע [וונא דא בארעא לתתא תרין מכאן ותריין מכאן והיא בינייהו כעין זה בארץ שלמטה במחנה ישראל שנים מכאן יהודה וראובן מצד החסד מכאן, ושנים מכאן שהם אפרים ודן מצד הגבורה והיא השכינה באמצע כיון דנטלין תרין ז' לין מה כתיב ונסע אהל מועד מחנה הלוי בתוך המחנות כיון שנסעו ב' דגלים מה כתוב (במדבר ב, יז) "ונסע אהל מועד מחנה הלוי בתוך המחנות" ולבתר אינון תרין אחרנין ולאחר מכן אלו שני האחרים דגל מחנה אפרים ודגל מחנה דן ארבע משריין אינון לארבע סיטרי עלמא ואשתכח תריסר ארבע מחנות היו לד' רוחות העולם ובכל מחנה ג' דגלים, נמצאו בסך הכל י"ב אוף הכי לתתא [וונא דלעילא כך גם כן למטה כעין של מעלה ונסע בראשונה ז' ל מחנה יהודה לקבל משרי' דאוריאל "ונסע בראשונה דגל מחנה יהודה" שהוא במזרח, ספירת התפארת והוא כנגד מחנה אוריאל מחנה ראובן לקבל משרי' דמיכאל מחנה ראובן החונה בצד דרום מייצג את ספירת החסד וכנגד למעלה מחנה של מיכאל שר החסד. דא לדרום ודא למזרח ראובן לדרום ויהודה למזרח מזבח הכי נמי דרומית מזרחית וההזאה שעל המזבח היתה גם כן (זבחים ה, ג) דרומית מזרחית קס"ז ע"ב תחילה מחנה דן לצפון, מחנה אפרים ימה מחנה דן לצפון מחנה אפרים ימה מחנה דן לקבל משרי' ז' בריאל, מחנה אפרים מערב לקבל משרי' דרפאל מחנה דן בצפון שהוא גבורה⁶⁸⁴ לנגד מחנה של גבריאל, מחנה אפרים במערב שהוא מלכות לנגד מחנה של רפאל מזבח הכי נמי וקרנות המזבח גם כן הסיבוב כך הוא צפונית מערבית צפונית מערבית כולא אחיד דא בדא, עד דסלקא כולא ומתאחד בשמא קדישא דהוא שירותא דכולא הכל אחוז זה בזה עד שהכל עולה ומתאחד בשם הקדוש⁶⁸⁵ שהוא תחילת הכל עילאה דכולא, קדישא דכולא, כולא אתכליל ביה עליון על הכל קדושת הכל שהכל נכלל בו י' מזרח הוא שירותא דנהורא אזיל ושאת ואפיק לדרום י דהו"ה שהיא החכמה שהיא קו ימין מעל החסד ונקראת מזרח כי היא התחלת האור ההולך ומשוטט ומוציא הדרום שהוא החסד ודרום נפיק ותליא בשירותא דמזרח ודרום יוצא, כלומר מתגלה החסד והוא תלוי בשורשו שזה צד מזרח וכך בעולם הגשמי השמש יוצאת ממזרח וסובבת לדרום ה' דרום מינה נפיק דרום בעלמא ה' היא בינה דרום ממנה יוצא

⁶⁸⁴ מה שייחסו חכמי הזוהר את הדרום לחסד ואת הצפון לגבורה זו ההבנה העמוקה שלהם במהות הספירות. חסד זו ניתנה וגבורה הפכה. בני אדם נותנים מחוס ליבם והחוס הוא בדרום כמ"ש (שמות טז, כא) וחם השמש ונמס. כלומר כאשר לב בני אדם מתחמם הוא נעשה רגיש לסביבה ועוזר לזולת.

⁶⁸⁵ הכוונה לשם הוי"ה ב"ה שהוא כולל הכל כמו שאמרו שכל העולמות, הספירות נאחזות בשם הקדוש. כיצד: עולם אדם קדמון אחוז בקוצו של יו"ד, כולם אצילות באות י' עולם בריאה באות ה' ראשונה, עולם יצירה באות ו' ועולם עשייה באות ה' אחרונה. וכן בספירות: קוצו של יו"ד אחוז הכתר, י' חכמה, ה' ראשונה בינה, ו תפארת (הכוללת חגתנה"ל) וה' אחרונה מלכות.

הדרום שזה החסד של מעלה **ועייל י' בשירותא דמזרח ואפיק ליה** ונכנסת י' שזו חכמה שהיא תחילת המזרח בבינה ומוציאה את החסד **ומן ה' תליא דרום וצפון והוא דבינייהו** ומן ה' שזו הבינה תלויים דרום וצפון שהם חו"ג וכן אותו שביניהם שזו התפארת **י מזרח ה' דרום וצפון תלייא ביה י' מזרח כנ"ל**, ה' בינה ודרום וצפון תלויים בה, כי מהבינה משתלשל החסד ובדרך קו שמאל יוצאת הגבורה⁶⁸⁶ **ו' באמצעיתא ודא הוא בן דכר ו' תפארת באמצע בין חו"ג**, וזה הוא בן דכר **לני כך איהו בין צפון לדרום** ומשום שהוא בין דרום לצפון **ועל דא תנינן מאן דיהיב מטתו בין צפון לדרום הויין להו בניס זכרים** ולכן למדנו (ברכות ה ע"ב) מי שנותן מיטתו בין צפון לדרום יהיו לו בניס זכרים **דהא בן דכר איהו בין צפון לדרום** כי בן דכר הזה שהוא תפארת הוא בין צפון גבורה לדרום, חסד ה' **עילאה בין צפון לדרום תלייא ובן דכר בינייהו ברזא דא** ה' עליונה בינה שממנה נאצלו חו"ג נחשב שהיא בין צפון לדרום ובן הזכר שזו התפארת ביניהם בסוד זה. ה' **בתראה במערב, ועל דא דרום אחיד במזרח דאיהו שירותא דשמשא ותלייא ביה** ה' אחרונה היא המלכות והיא במערב ועל כן דרום נאחז במזרח שהוא התחלת השמש ותלוי בו **ועל דא תניין מסיטרא דאבא אחיד ותליא חסד עילאה** ועל כן למדנו מצד אבא שהוא י' נאחז ותלוי חסד עליון **מסיטרא דאמא תליא בורה** מצד אמא שהיא ה' תלויה גבורה **לונא דא אחיד כלא דא בדא** כעין זה נאחז הכל זה בזה **זוין דמזבח ה"נ איסתחרן** הקרנות של המזבח מסובבים גם כן כך **לקרן דרומית מזרחית דדרום תוקפיה במזרח דאיהו שירותא דשמשא** ובא לו לקרן דרומית מזרחית כי הדרום חיזוקו הוא מזרח שהוא תחלת השמש **ותוקפא דשמשא לא תלייא אלא בשירותא** וכחו של השמש אינו תלוי אלא בתחילתו **מזרחית צפונית** אחר כך בא לקרן מזרחית צפונית **כיון דדרום נטיל תוקפיה במזרח איהו אנהיר לצפון** כי אחר שהדרום קבל חזקתו של המזרח האיר לצפון **וצפון אתכליל בדרום דהא שמאלא אתכליל בימינא** והצפון נכלל בדרום כי השמאל נכלל בימין **צפונית מערבית** ואחר כך בא לו לקרן צפונית מערבית **דהא מערב דאיהי ה' בתראה נטלא מצפון** כי המערב שזו המלכות שהוא ה' אחרונה נוטלת מצפון את הגבורות **ועל דא צפון אזיל למערב** ועל כן הצפון הולך למערב **מערבית דרומית** ואחר כך בא לו לקרן מערבית דרומית **כמו שהדרום תלוי במזרח ותוקפיה נטיל בשירותא** ועל כן החיזוק שלו נוטל תחילה **הכי נמי מערב אזלא לאתחבא בדרום** גם כן המערב כך הוא הולך להתחבא בדרום **הה"ד וימינו תחבקני וימינו דא דרום** קס"ז ע"ג זה שכתוב (שיה"ש ב, ו) **"וימינו תחבקני"** וימין זה דרום **לני כך ינקא בתרי סטרי מצפון ומדרום** משום זה היא המלכות יונקת מב' הצדדים מצפון ומדרום שהם חו"ג ימין ושמאל **הדא הוא דכתיב שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני שמאלו דא הוא צפון וימינו תחבקני דא הוא דרום** זה שכתוב **"שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני"** שמאלו זה צפון וימינו זה דרום.

הנה שביארנו סוד הד' דגלים כולם אמנם היות לכל דגל ג' שבטים לרמוז לשלשה אבות העליונים חג"ת⁶⁸⁷ ובין כולם הם שנים עשר רמז לשנים עשר גבולי אלכסונין⁶⁸⁸.

גם מסוד שבעים נפש פירשתי במקומו⁶⁸⁹. ובפרקי רבי אליעזר הגדול ז"ל (פרק ד') ד' כחות של מלאכי השרת מקלסין לפני הקב"ה: מחנה הראשון של מיכאל על ימינו, מחנה שנייה של גבריאל על שמאלו, מחנה ג' של אוריאל מלפניו, מחנה רביעית של

⁶⁸⁶ הנה בספר הזוהר מצאנו ב' לשונות: הליכה ונסיעה. וב' לשונות אלו הם הליכה בדרך השתלשלות העולמות ונסיעה בדרך קוים. כגון החכמה נוסעת לחסד והנצח והולכת לבינה, לחסד והגבורה וכו'.

⁶⁸⁷ כך ביאר בדף קס"ב ע"ג.

⁶⁸⁸ הביאור הפשוט למושג י"ב גבולי אלכסון הוא שלכל תיבה יש ו' פיאות, שהם דרום צפון מזרח ומערב מעלה ומטה, ובהן ב' אלכסונין. עיין דפים: מ"ג ע"א.

⁶⁸⁹ עי"ד ע"ג.

רפאל לאחוריו, ושכינתו של הקב"ה באמצע. והוא יושב על כסא רם ונשא וכסאו גבוה ותלוי למעלה למעלה באויר. ומראית כבודו כעין החשמלה ועטרה נתון על ראשו וכתר שם המפורש על מצחו חציו אש וחציו ברד מימינו חיים ומשמאלו מות ושבת של אש נתון בידו ופרוכת פרוסה לפניו שבעה מלאכים שנבראו תחלה משרתים לפניו לפני מן הפרוכת. והבן אמרו "כעין החשמלה" ולא כעין החשמל כי הרמז למראית כבודו היא מדת הדין של מטה. ואמר מימינו חיים ומשמאלו מות הרמז לזרועות עולם זהו חציו אש וחציו ברד רמז למים מרוח ואש ממים.

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אֶהֱרָן הַבֶּכֶר נָדָב וְאַבְיָהוּא אֶלְעָזָר וְאַיִתָמָר:

ג, ב

וטעם הבכור נדב ואביהוא לא ידעתי לפי הפשט למה מנאן אחרי מותן. וכן בירידת יעקב אבינו במצרים (בראשית מז, יב) הזכיר בהן ער ואונן עם שמות החיים הבאים מצרים. ובדברי הימים מנאן במספר אמר בני יהודה ער ואונן ושלה שלושה נולד לו מבת שוע הכנענית ותמר כלתו ילדה לו פרץ ואת זרח כל בני יהודה חמשה (דה"י א ב, ג) ולפי מה שרמזתי בסוד העבור⁶⁹⁰ יתישב הכל. וזה טעם אמרו הנה וימת נדב ואביהוא וגוי ובנים לא היו להם בסוד הייבוס. קס"ז ע"ד

וְנָתַתָּה אֶת הַלְוִיִּם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו נְתֻנִים נְתֻנִים הָמָּה לֹא מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ג, ט

הלויים הם נתונים לכהנים כאשר הנתונה לבעלה כלומר הכהנים הם חסד והלויים גבורה והם מתייחסים זל"ז כמו תפארת ומלכות. ומטעם זה הכהן נוטל ידיו מן הלוי בעלייתו לדוכן כמו שנבאר במקומו⁶⁹¹ בגזירת האל. וזה טעם הקרב את מטה לוי והעמדת אותו לפני אהרן הכהן ושרתו אותו.

וַיִּשְׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרְתּוֹ וְאֶת מִשְׁמֶרֶת כָּל הָעֵדָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן:

ג, י

וטעם ושמרו את כלי אהל מועד כטעם (במדבר ב, ב) סביב לאהל מועד יחנו, כי השכינה מוקפת מהם כטעם ששים גבורים סביב לה (שיה"ש ג, ז) עשרה בכל קצה מוי קצוות וכשתשים עוד י' נגד הקו האמצעי יהיו ע' והן ע' המלאכים המקיפים את כסא הכבוד הממונים על שבעים אומות וכבר רמזנו זה⁶⁹². ואמר "גבורים" כי יניקתם מן הגבורה זהו כלם אחוזי חרב הרומזת לגבורה וגוי.

וְאֲנִי הִנֵּה לִקְדָּשְׁתִּי אֶת הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּזְוֶה כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר רֶזֶם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם: כִּי לִי כָּל בְּכוֹר בְּיוֹם הַכֹּתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי לִי כָּל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל מֵאֲדָם עַד בְּהֵמָה לִי יִהְיוּ אֲנִי יְהוָה:

⁶⁹⁰ נשמות ער ואונן התגלגלו בפרץ וזרח ולכן נזכרו במנין כאילו הם חיים. נשמות נדב ואביהו עדיין לא חזרו למקומם בעולם הנשמות כי לא היו להם בנים ולכן נזכרו כאן כאילו הם חיים. לפי הזוהר הם התגלגלו בפינחס בעת שקנא קנאת האל בשיטים.

⁶⁹¹ קע"ג ע"א.

⁶⁹² דף ע"ד ע"ד.

ג, יב- יג

לפי שמכת בכורות היתה ע"י מדת הדין כאשר בארנו⁶⁹³, על כן בחר לחלקה הבכורות כמו שרמזנו במקומו⁶⁹⁴. ובכורי ישראל שניצולו הוצרכו לתת כפרס אליה. והנה לויים שהיו מכחה וחלופיה, נכנסו תחתיהן.

והיו פקודי הלויים שנים ועשרים אלף לכבוד כ"ב אותיות שבתורה, וכתוב במניינם (ג). "ויהיו אלה בני לוי בשמותם" הבן מלת אלה כי כבר פירשתי⁶⁹⁵, ועל כן הזכירם במניינם בני לוי. ומספר ישראל 603 א' כנזכר לעיל ב, לב. והרב לא מנה את המאות והעשרות והלויים 22 א' כנזכר לקמן ג, לט היו בין כלם שש מאות ועשרים וחמשה אלף רומז לסוד גדול. כי השש מאות ועשרים רומזים למנין כתר אותיות שבעשרת הדברות והה' ירמזו לחמשה חומשי תורה הכוללת הכל. גם פסוק⁶⁹⁶ ה' מלך ה' מלך וגו עולה כולו בגימטריא כתר ובהיות ימלך מלא בוא"ו והרמז לספירה הראשונה הנקראת כך, וכבר רמזתי זה⁶⁹⁷.

והטעם שבני קהת נמנו מבין שלשים ועד בן חמשים פירשתי בפרשת ואתה תצוה⁶⁹⁸ כי אינן ראויין לעבודה רק בעוד שהכח והאש גובר עליהם. ואמרו רז"ל (חולין כ"ד ע"א) במה דברים אמורים קס"ח ע"א שנפסלין בשנים באהל מועד שבמדבר אבל בשילה ובבית עולמים אינן נפסלין אלא בקול. והטעם כי במדבר שם כחה של מדת הדין כמו שרמזתי בענין העגל⁶⁹⁹. ומכאן סוד שנצטוו הכהנים שלא להתערב בעבודת הלויים והלויים בעבודת הכהנים כי מדותיהן חלוקין⁷⁰⁰. דוגמא לדבר אמרו רז"ל בירושלמי דשבת ס"ט ע"ב והקימות את המשכן כמשפטו (שמות כו, ל) וכי יש משפט לעצים? אלא, איזה קרש שזכה לינתן בצפון ינתן בצפון בדרום בדרום.

זאת עבדת בני קהת באהל מועד קדש הקדשים:

ד, ד

וטעם וזאת עבודת בני קהת באהל מועד קדש הקדשים, כבר פירשתי⁷⁰¹ מלת זאת והיא עבודת בני קהת שנאמר (במדבר ג, לא) ומשמרתם הארון והשלחן. כלומר "זאת" רומזת לספירת המלכות והשכינה ואלו הארון והשלחן⁷⁰².

וּבֹא אֶהְרֹן וּבָנָיו בְּנִסְעֵי הַמִּזְבֵּחַ וְהוֹרְדוּ אֶת פְּרֶכֶת הַמִּסָּךְ וְכִסּוּ בָהּ אֶת אֹרֶן הָעֵדֻת: (י)
וְנָתַנוּ עָלָיו כְּסוּי עוֹר תִּזְוֵשׁ וּפָרָשָׁיו בָּגָד כָּלִיל תְּכֵלֶת מְלֻמָּעָה וְשִׁבּוּ בָדִי: (י)
וְעַל שְׁלֹחַן הַפָּנִים יַפְרֹשׁוּ בָּגֵד תְּכֵלֶת וְנָתַנוּ עָלָיו אֶת הַקָּעֵרֶת וְאֶת הַכַּפֹּת וְאֶת הַמְּנַקִּית וְאֶת קִשּׁוֹת הַנֶּזֶף וְלִזְוֹם הַתְּמִיד עָלָיו יִהְיֶה: (י)
וּפָרָשָׁיו עָלֵיהֶם בָּגֵד תּוֹלַעַת שָׁנִי וְכִסּוּ אֹתוֹ בְּמַכְסֵה

693 פי"ן ע"א.

694 פי"ן ע"ב.

695 קי"ז ע"ג.

696 לא מצאתי פסוק כזה אבל נזכר בתפילת שחרית של יום חול.

697 מ"ח ע"ג, נ"ח ע"ד.

698 קי"ד ע"ד.

699 קי"ז ע"ב.

700 קפ"א ע"ד. ולכן אמרו בערכין י"א ע"ב שאם החליפו תפקידים חייבים מיתה.

701 כ"ב ע"ג.

702 הטעם שהארון הוא מלכות מפני שבתוכו מונחים הלוחות שהם תורה שבכתב שזו התפארת. הבית של התפארת זו המלכות. הטעם שהשלחן זו המלכות כי מקומו בצפון שזו הגבורה ומשם עיקר קבלתה כמו שביאר הרב בדף ק"ח ע"ג, וכן מהפסוק (יחזקאל מא, כב) "זה השלחן אשר לפני יי" וכבר ידעת שיי" זו התפארת ומה שלפניה זו המלכות. הרב אשלג זצוק"ל נתן טעם נוסף והוא שהשלחן על פי רב מגיע לחזה של האדם (תפארת) והמלכות מגיעה לחזה של התפארת והיא מקיפה אותו.

עֹר תִזְזֶה וְשָׂמוּ אֶת בְּדִיו: (ט) וְלִקְחוּ בָגֶד תְּכֵלֶת וְכֶסֶד אֶת מִנֶּרֶת הַמָּאוֹר וְאֶת זֵרֶתֶיהָ וְאֶת מַלְקוּזֶיהָ וְאֶת מוֹזְתֵתֶיהָ וְאֶת כָּל כְּלֵי שְׂמֹנֶה אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ לָהּ בָּהֶם: (י) וְנָתַנוּ אֹתָהּ וְאֶת כָּל כְּלֵיהָ אֶל מִכְסֵה עֹר תִזְזֶה וְנָתַנוּ עַל הַמוֹט: (יא) וְעַל מוֹבֵזוֹ הָהֵב יִפְרֹשׁוּ בָגֶד תְּכֵלֶת וְכֶסֶד אֹתוֹ בְּמִכְסֵה עֹר תִזְזֶה וְשָׂמוּ אֶת בְּדִיו: (יב) וְלִקְחוּ אֶת כָּל כְּלֵי הַשֶּׁרֶת אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ בָּם בַּקֹּדֶשׁ וְנָתַנוּ אֶל בָּגֶד תְּכֵלֶת וְכֶסֶד אֹתָם בְּמִכְסֵה עֹר תִזְזֶה וְנָתַנוּ עַל הַמוֹט: (יג) וְדִשְׁנוּ אֶת הַמּוֹבֵז וּפְרֹשׁוּ עָלָיו בָּגֶד אֲרָמָן:

ד, ה- יג

דע כי יש סוד גדול בכסוי הארון והשלחן והמזבח למה נשתנו זה מזה והסוד הוא כי כל אחד כסויו הראוי לו כמו שנבאר:

הארון הוא רמז למדת הדין של מטה מלכות ובהיותה כלולה מתורה שבכתב תפארת כדרך כי שמי בקרבו כלומר כאשר המלכות עולה אל התפארת וכלולה עמו, מטעם זה היה כסויו בבגד תכלת מלמעלה המורה על היותה כלולה. גם כסוי התחתון היה פרוכת המסך וכבר פירשתי בפסוק⁷⁰³ (שמות כו, לג) "והבדילה הפרוכת לכם" כי הפרוכת הוא רומז למכריע ראשון תפארת והרמז על היותה היות המלכות כלולה גם כן בתפארת. אמנם יש מפרשים כי הפרוכת גם כן רמז אל השכינה ועל כן הוא חסר ו' כי אות ו' מורה על התפארת⁷⁰⁴ והנה כסוי הארון היה בדומה לו כי גם כסוי עור תחש רמז למדת הדין מלכות כשהיא לבדה⁷⁰⁵. אמנם לא היה נראה הכסוי הזה רק כסוי התכלת לרמז על היותה כלולה.

גם כסוי השלחן היה בדומה לו, ואף כי השלחן גם כן רמז למדת הדין כמו שרמזנו⁷⁰⁶ יבדל עניינו מן הארון בדבר זה, כי הארון רומז בהיותה כלולה מהתורה שבכתב אשר בתוכה קס"ח ע"ב והשלחן בהיותה דנה בפני עצמה כלומר מלכות לבדה ללא התפארת והלחם אשר עליו רמז ליסוד עולם הלחם מחבר בין השלחן שזו המלכות לתפארת, ולחבר שניהם היה כסויו בתחלה מבגד תכלת כי כן הדין להיותה כלולה בעוד הלחם והכלים עליו ולהפסיק ביניהם לכלים הנתנים עליו וזה הבגד היה על השלחן והלחם קודם נתינת הכלים עליו להיותה כלולה ואחרי שנתנו שם הכלים נתנו עליו בגד תולעת שני שהוא מראה אדום רמז אל היותה דנה בפני עצמה, ואין לחוש אחרי שכבר נכללה בבגד הראשון שהוא כליל תכלת. והנך רואה כי בארון היה כסוי עור התחש קודם לכסוי התכלת ובשלחן היה הפך, כי קודם היה בו כסוי התכלת ואחרי כסוי התחש וכל זה תוכל להבין ממה שכתבנו.

אמנם כסוי מזבח העולה היה בגד ארגמן האדום יותר מכלם רומז לפחד יצחק גבורה כי שם יזרוק כופר נפשם ושם האש הגדולה אוכלת הקרבנות.

הנה נתבאר מדברינו כי בהיות מדת הדין כלולה כמו הארון היה כסויה תכלת, ובהיותה דנה בפני עצמה כמו השלחן היה כסוייה בתולעת שני האדום יותר. מזבח

⁷⁰³ ק"י ע"א. עיין ח ע"ג שהרקיע המדיל בין מים למים זו התפארת הנקראת מכריע ראשון.

⁷⁰⁴ הנה רמז המילה "פרכת" גימ' 700 המורה של המלכות הנקראת "בת שבע" וזה כאשר היא מקבלת שבעת ימי הבנין אליה. כאשר הם כלולים מ"ס פרטיות יש בה שבעים אורות וזה מה שאמרו (מדרש שיר השירים זוטא פרשה א) שבעים שמות יש לירושלים. כאשר כל אחד נכלל מ"ס פרטיות יעלה הכל ל 700 גימ' פרכת. הרמ"ק בפרדס (כג, יז) סובר שהפרכת זו המלכות.

⁷⁰⁵ והנה לך רמז: תחש גימ' אור המלכות.

⁷⁰⁶ ק"ח ע"ג וע"ד.

העולה הרומז לפחד יצחק היה כסויו בארגמן האדום מכלם. אמנם כסוי המנורה וכליה היה מבגד תכלת על היותה כוללת הכל⁷⁰⁷.

וְלֹא יָבֹאוּ לִרְאוֹת כְּבֻלָּה אֶת הַקֹּדֶשׁ וּמֹתוֹ:

ד, כ

כתב הרב הגדול ז"ל על דרך האמת טעם הכתוב כי בעבור היות כבוד יושב הכרובים הוזהרו הלויים שלא יהרסו אל יי לראות עד שיורידו הכהנים את הפרוכת כי אז יתעלה הכבוד בחביון עוזו וישוב אל מקומו הראשון בקדש הקדשים ויהיה כבלע את וגוי כפשוטו והמשכיל יבין עד כאן דבריו ז"ל. קס"ח ע"ג

והנני מבאר לך כוונתו, דע שבהיות כלי המשכן סדורין כסדרן השכינה שורה בכרובים שהיו במשכן⁷⁰⁸, ואם יראום הלויים היו מכוונים בדעתם למעלה כנגד בית המקדש זה כנגד זה ושמא היו טועים ואפילו יכוונו כראוי לא היה דרך כבוד של מעלה לראות במכוון לו ולכך הזהירם שלא יבואו לראות פן ימותו ותפגעם הרעה. אבל אחר שהכהנים מורידין הפרכת והכלים גם כן מבליעין, אז הכבוד השכינה מתעלה בשם הגדול הקב"ה בחביון עוזו ויבאו הלויים בקדש. והנה זה דומה לכתוב (שמות יט, כא) "פן יהרסו". וכבר ידעת שם הקדש שזו השכינה הנקראת שם והודעתך כי כאשר עושים למטה כך נעשה למעלה. ויהיה "כבלע" כפשוטו כלומר שמניח כל כלי כדרכו ואז הקודש כבלע בשם הגדול. והרב רבי אלעזר ז"ל כתב אין כבוד לראות את המלך ערום.

403

נשא

נשא את ראש בני גרשון וגוי.

זֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלָחוּ מִן הַמִּזְבֵּחַ כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טָמֵא לְנֶפֶשׁ: (ג) מִזְכָּר עַד נִקְבָּה תִּשְׁלָחוּ אֶל מִזְבִּיחַ לַמִּזְבֵּחַ תִּשְׁלָחוּם וְלֹא יִטְמְאוּ אֶת מִזְבְּחֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָם:

ה, ב-ג

המצוה הזאת פשטה ידוע כי הוא לכבוד השכינה השרויה בתוכם זהו "אשר אני שוכן בתוכם" וידעת פירוש אני שזו השכינה. עוד יש לפרש שהוזהרו ישראל באזהרה זו שלא יכניסו כחות הטומאה בהיכל הקדש כמה דאת אמר (דברים כג, יט) לא תביא אתנן זונה, וכתוב (ידמיה ב, ז) ותבאו ותטמאו את ארצי ונחלתי שמתם לתועבה. קס"ח ע"ד

(ו) דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל זִמְטָא הָאֲדָם לְמַעַל מַעַל בִּיהוָה וְאִשְׁמֵה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא:

ה, ו

יש לרז"ל בספר הזוהר (נשא קכ"א ע"ב) בפסוקים אלו ענין גדול אמר שם **תא חזי כתיב וחבר הקיני נפרד מקין מבני חובב חותן משה** בא וראה כתוב (שופטים ד, יא) "וחבר הקיני נפרד מקין מבני חובב חותן משה" **חבר הקיני מבני בנוי דיתרו הוה** חבר הקיני היה מבני

⁷⁰⁷ סוד המנורה התבאר באורך בדף ק"ט ע"ב.

⁷⁰⁸ כמ"ש (שמות כה, כב) "וְנוֹעַדְתִּי לָךְ שֵׁם וְדַבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכִּפְרֹת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִּים אֲשֶׁר עַל אֲרוֹן הָעֵדֻת אֶת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכֵן בְּבִמְדַּבֵּר ז', פט. והתבאר בדברי הרב בעמוד ק"ח ע"ב.

בניו של יתרו **כמה דאת אמר ויאמר שאול אל הקיני** כמו שנאמר (שמו"א טו, ו) "ויאמר שאול אל הקיני" לפני ששאול מכה את עמלק הוא מבקש מהקיני לסור משם שלא ימותו **אמאי איקרי קיני הא אוקמוה** למה נקרא קיני כבר התבאר (זוהר בראשית כ"ח ע"ב) על שם שנפרד מקין. אבל כאן מביא טעם פשוט לפי שיצא מאומה ששמה קיני כמו שכתוב **וכתיב את הקיני ואת הקניזי** (ו' וכתוב (בראשית טו, יט) "ואת הקיני ואת הקניזי". **ואי תימא דעבד קינא במדברא כעופא דא** **בין למילעי באורייתא** ואם תנסה לומר שלשון קיני הוא מפני שעשה קן במדבר לעסוק בתורה כמו עוף הזה המקנן **ואתפרש מן מאתיה** והוא פרש מעירו. ביאור זה לא נכון כי כתוב **נפרד מקין** והבאור הוא **אתפרש מההוא עמא דהוה בקדמיתא** שנפרד מאותה אומה שהיה עימה בתחילה ששמה קיני **ואיתדבק ביה בקודשא בריך הוא** ונתדבק בקב"ה. כעת חוזר לבאר מה שכתוב **נפרד מקין** שהבאור הוא שהוא נפרד מן הטומאה. אך תחילה מקדים **זכאה בר נש דזכי באורייתא למיזל לאיתדבקא באורחוי** אשרי האדם שזכה בתורה ללכת ולהתדבק בדרכיו **דכד בר נש אזיל באורחוי דאורייתא משיך עליה רוחא קדישא עילאה** כי כשהאדם הולך בדרכי התורה מושך עליו רוח קדושה עליונה **כמה דאת אמר עד יערה עלינו רוח ממרום** כמו שנאמר (ישעיה לב, טו) "עד יערה עלינו רוח ממרום" **וכד בר נש סטי אורחוי משיך עליה רוח אחרא מסיטרא אחרא דאיהו מסיטרא דמסאבא** וכשהאדם מטה דרכיו מן התורה מושך עליו רוח אחר מצד האחר שהוא צד הטומאה **ומסיטרא דמסאבא איתער מסיטרא דנוקבא דתהומא רבה דתמן מדורי רוחין בישינ דנזקי לבני נשא ואיקרון נזקי עלמא** וצד הטומאה מתעורר מצד נקב התהום הגדול ששם משכנות הרוחות הרעות המזיקות לבני אדם ונקראים מזיקי העולם **דהא מסטרא דקין קדמאה אשתכח** שהם נמצאים מצד קין שהיה ראשון לרוצחים **ויתרו בקדמיתא כומרא דעבודה זרה הוה ויתרו היה מתחילה כומר לעבודה זרה ולההוא סטרא הוה פלח ומשיך עליה רוחא מההוא אתר** ולצד ההוא היה עובד ומשך עליו רוח מאותו מקום **ואף על** **ב דאיקרי קיני לבתר נפרד מקין, ודאי ואיתדבק ביה בקודשא בריך הוא** ואף על פי שנקרא קיני לאחר שנפרד מקין ונתדבק בקב"ה **מאי משמע** מה ביאור הכתוב **דכל מאן דאיתדבק ביה בקודשא בריך הוא ועביד פקודי אורייתא כביכול הוא קיים עלמין עלמא דלעילא ועלמא דלתתא** כל מי שנדבק בקב"ה ועושה מצוות התורה כביכול מקיים העולמות עולם העליון, תפארת, ועולם התחתון, מלכות **והא אוקמוה ועשיתם אותם כתיב** וכבר העמידוהו כלומר התבאר מה שכתוב (ויקרא יט, לז) "ועשיתם אתם" כתוב. הכתיב אתם והקרי אותם מכאן למדו שהעושה מצוות ה' כאילו עושה את עצמו **וכל מאן דעבר על פקודי אורייתא וכל מי שעבר על מצות התורה כביכול** **פליס לעילא פליס לתתא פליס** **לרמיה פליס לכל עלמא** כביכול פוגם למעלה פוגם למטה פוגם את עצמו פוגם כל העולמות **ועל דא איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם** **ו' ועל כן** "איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם" וכו' **תא חזי, כתיב והמה כאדם עברו ברית** בא וראה כתוב (הושע ו, ז) "והמה כאדם עברו ברית" דהיינו כאדם הראשון שחטא **אדם עבר על פיקודא חד דאורייתא, רים ליה** **לרמיה מותא** **ו' רים לכל עלמא פליס לעילא פליס לתתא** אדם עבר על מצוה אחת שבתורה גרם לעצמו מיתה וגרם לכל העולם פגם למעלה ופגם למטה **וההוא חובא תליא עד דיקיים קודשא בריך הוא עלמא כמלקדמין, ויתעבר ההוא** **פלימו מעלמא** ואותו עוון תלוי ועומד, עד שיקיים הקב"ה העולם כבתחילה ויעובר הפגם ההוא מן העולם **היינו דכתיב בלע המות לנצח** זה שכתוב קס"ט ע"א (ישעיה כה, ח) "בלע המות לנצח" **ובלין כד, "אשר יעשו מכל חטאת האדם"** ומשום זה כתוב (במדבר ה, ו) "אשר יעשו מכל חטאת האדם" **האדם כתיב אדם קדמאה** כתוב "האדם" וזה רומז על אדם הראשון **למעול מעל ביי"י** "למעול מעל ביי"י" **מאן דיניק מרחמי ינקא מן דינא הוא** **ריס פלימו** מי שיונק מרחמים ויונק מן הדין הוא גורם פגם **ועל דא רחמנא לישזבן מחייבי עלמא ולפלימו דלהון** ועל כן הרחמן יצילנו מרשעי העולם הזה ומן הפגמים שלהם הפוגמים בעולם **כמה זכאין מסתלקי פלינייהו בר**

כל מה דרמי לעילא ותתא כמה צדיקים מסתלקים בשבילים, חוץ מכל מה שגורמים למעלה ולמטה דהיינו תפארת ומלכות **אלא אף על ב דאבאיש עלמא אית ליה תשובה** אלא אף על פי שעשה רע בעולם, יש לו תשובה **דהא כתיב איש או אשה וְלוֹ וּכְתִיב וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהָשִׁיב** שנאמר "איש או אשה" וכו' וכתוב "והתודו על חטאתם אשר עשו והשיב" **אלא ודאי דא מהנייא להו ב אין דעביד תשובה כביכול הוא עביד ליה ממש** אלא ודאי מועיל להם כיון שעשה תשובה כביכול הוא עושה אותו ממש. **דההוא מאן דפליס לעילא אתקין לתתא אתקין לרמיה** כשהחוטא חטא הוא פגם ממש, כעת כששב הוא מתקן ממש ובמה? **בתשובה. תשובה אתקין כולא אתקין לעילא אתקין לתתא אתקין לרמיה אתקין לכל עלמא** תשובה מתקנת הכל. מתקנת למעלה דהיינו נשמת החוטא שהיא מן הבינה, מתקנת למטה דהיינו נפש החוטא שהיא במלכות, מתקנת את עצמו דהיינו גופו ורוחו, וכן מתקנת כל העולם.

פתח רבי יהודה ואמר בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד יי אלהיך פתח רבי יהודה ואמר (דברים ד, ל) "בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד יי אלהיך" **מכאן תשובה מעליא מכולא מקמי דישרי דינא בעלמא** מכאן שהתשובה טובה מכל, בטרם שישרה הדין בעולם **בתר דשרי דינא תקיף, חיליה מאן יעבר ליה מעלמא ויסלק ליה** אחר שכבר שורה הדין והתחזק, בכח מי להעבירו מן העולם ולסלקו **דהא כיון דשרי דינא לא איסתלק עד דאשתלים** כי כיון שכבר שורה הדין, אינו מסתלק עד שיושלם **בתר דאישתלים ועביד תשובה אתקין עלמין כולהו** אחרי שנשלם הדין והחוטא עשה, תשובה מתקן כל העולמות **מאי משמע זה מנין לך? דכתיב ומצאוך כתיב ושבת עד ה' אלהיך** ממה שנאמר "ומצאוך כל הדברים וכו' דהיינו הדין ואח"כ ושבת עד יי אלהיך" **ולבתר כי אל רחום יי אלהיך וְלוֹ ואחר כתוב (דברים ד, לא) "כי אל רחום יי אלהיך"** וכו'. **באחרית הימים מאי איכא הכא** "באחרית הימים" מה ענינו לכאן? **אלא לאכללא כנסת ישראל איהי ב לותא ואשתכחת בעקו דלהון ולא שבקת לון לעלמין** אלא שהכתוב בא לכלול את כנסת ישראל הנקראת "אחרית הימים" שהיא בגלות ונמצאת עמהם בצרה ואינה עוזבתם לעולם **וּבְיָנֵינוּ כך קודשא בריך הוא אף על ב דשרי דינא בעלמא בעו דיהדרון ישראל בתשובה לאוטבא לון בהאי עלמא ובעלמא דאתי** ומשום זה הקב"ה אף על פי שהשרה דין בעולם, רוצה שישראל יחזרו בתשובה להטיב להם בעולם הזה ובעולם הבא **לית לך מאן דקאים קמיה תשובה ואין לך דבר העומד בפני תשובה תא חזי אפילו כנסת ישראל תשובה אקרי** קס"ט ע"ב בא וראה אפילו כנסת ישראל שהיא מלכות נקראת תשובה ואי תימא תשובה עילאה ואם תשאל הרי הבינה נקראת תשובה? **בכל אתר לא שכיח בכל מקום אינה נמצאת אלא בבינה, אם כן כיצד המלכות נקראת תשובה? אלא דא איקרי תשובה** אלא המלכות נקראת תשובה **כד אהדר רחמי לקבלה והיא תבת על כל אינון אוכלוסין וינקא לון** כאשר התפארת חוזר ברחמים אליה והיא מקבל כח ממנו והיא שבה אל כל ההמונים שלה שהם עולמות ב"ע וההיכלות שלה להניק אותם **ותשובה מעלייא ותשובה הכי טובה היא כד אתמסר נפשה ב לבה ונטיל לה בזמנה דאיהי בתשובה כדון כולא אתתקן לעילא ותתא ואיתתקן הוא וכל עלמא** כשהחוטא מוסר נפשו אליה והמלכות לוקחת את נפשו מתוך תשובה, אז מתקן הכל למעלה ולמטה והחוטא נתקן וכל העולם חייבא חד בעלמא קלקולא לכמה אחרנין **ב לבינה ווי לחייבא ווי לשכניה** רשע אחד בעולם כמה אחרים נזקים בשבילו אוי לרשע אוי לשכנו **תא חזי יונה ב אין דלא בעא למיהך בשליחותא דמריה כמה בני נשא איתאבידו ב לבינה בימא** בא וראה יונה הנביא משום שלא רצה ללכת בשליחות אדונו, כמה בני אדם היו נאבדים בשבילו בים **עד דכולהו אהדרו עליה ודאינו ליה בדינא בימא** עד שכולם חזרו עליו ודנו אותו בדין להשליכו לים **וכדין אשתזיבו כולהו קב"ה חס עליה לבתר ושזיב כמה אוכלוסין בעלמא** ואז ניצולו כולם והקב"ה חס עליו אחר כך והציל המון רב בעולם **אימתי? כד אהדר לותיה מ ל עקתיה**

מתי היה זה? כשחזר בתשובה לאדונו מתוך צרתו **הה"ד קראתי מצרה לי וכתוב מן המצר קראתי יה ע"כ** שכתוב "קראתי מצרה לי אל יי ויענני" (יונה ב, ג) וכתוב "מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה" (תהלים קיח, ה) עד כאן. והנה לפי כוונתם הפסוקים רומזים לכל בעל תשובה, והאדם הנזכר הוא אדם הראשון.

ואמר למעול מעל ביי"י כענין (שמות לב, לג) "מי אשר חטא ליי"י כלומר החטא הוא לי כביכול פוגע בי וזהו ביי"י ממש. כי התחתונים הם בדמות העליונים, ועל כן נאמר במעשה בראשית "למינהו" על הנבראים התחתונים שרוצה לומר למין יה"ו שזה השם הנזכר בספר יצירה שבו נברא העולם. והמעילה שהזכיר הכתוב כי יהיה מקום ההוא לשריפת אש במחשבתו כד"א (במדבר יט, יד) אדם כי ימות באהל. אוי להם לבריות מעלבונה של פסוק זה כשהאדם מת באהל מועד ונאסף הצדיק אז כל הבא אל האהל יטמא כי כחות הטומאה שולטין שם עליונים למטה ותחתונים למעלה שמוני נוטרה את הכרמים (שיה"ש א, ו). ואולם מאמר אליהוא אם חטאת מה תפעל בו וגו' (איוב לה, ו) אינו סותר דברינו כי בעילת העילות המבורך על כל ברכות ותהלות אין בו שנוי יתעלה ויתברך.

ובספר הבהיר (לד) כל הרוחות סתומות חוץ מפאת צפון שהיא פתוחה לטוב ורע. לטוב? והא כתוב והנה רוח סערה באה מן הצפון קס"ט ע"ג ענן גדול ואש מתלקחת (יחזקאל א, ד) ואין אש אלא חרון אף דכתיב (ויקרא י, ב) ותצא אש מלפני יי? אמר להם לא קשיא, כאן כשישראל עושין רצונו של מקום, כאן כשאין עושין רצונו של מקום. בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום, אש קרובה. בזמן שעושין רצונו מדת רחמים מגלגלת וסובבת, הדא הוא דעתיב "נושא עון ועובר על פשע" (מכה ז, יח). משל למלך שרוצה לרדות את עבדיו וליסרם. עמד הגמון אחד שאל על מה? אמר לו על כך וכך שעשו. אמר לו לא עשו עבדיך מעולם זה ואני ערב לך ואתה תבדוק אחריהם. בין כך ובין כך שככה חמת המלך.

והתודו את זוטאתם אשר עשו והשיב את אשמו בראשו וזמיונתו יסף עליו ונתן לאשר אשם לו:

ה, ז

ואמר "והתודו את חטאתם" כי צריך להתוודות בפיו ממש כד"א "ומודה ועוזב ירוחם" (משלי כח, יג) כי הוידוי הוא חלק למדת רחמים, והתשובה מועלת להחזיר הענין לקדמותו להסיר כחות הטומאה מבית אל ולהשקותו מי החסד והרחמים.

ובעבור כי ראיתי דעות זרות אומרים כי אין צריך לבעל תשובה רק עזיבת ניחוח וידוי קבלה ואינו צריך לענות נפשו לקבל ייסורין דוגמת החטא שעשה, יסכר פי דוברי שקר. אמנם כוונת התורה השלימה ודעת רבותינו זכרונם לברכה הנמשכים אחריה היא כי צריך כל בעל תשובה ללקות ולהתענות להצטער לפי ההנאה שקבל לפום צערא אגרא ולפום ההנאה צערא.

ויש לך להתבונן במה שרמזתי לך כבר כמה פעמים⁷⁰⁹ כי האדם וצורתו ותבניתו ואיבריו הם דוגמת האדם העליון. והנה כל החוטא באחד מאיבריו פגם דוגמת האבר ההוא למעלה ועל כן צריך לתקנו בתשובה. ובעבור כי כל החטאות הנעשים בכוונה הלב חוטא בהן, על כן צריך לכל בעל תשובה לשוב בלבם אל השם יתעלה כי הוא חוטא

⁷⁰⁹ י"ט ע"ג. ל"ד ע"ד. ס"ו ע"א. ע"ו ע"ד. ק"ג ע"ד. ק"ט ע"ב. ק"י ע"א. קס"ט ע"ב. לקמן ק"צ ע"ג. ר"ג ע"ד.

בלב הידוע שזו התפארת שנאמר "זאת רעתך כי מר כי נגע עד לבך" (ירמיה ד, יח) ואמרו רז"ל זה הקדוש ב"ה שנקרא לבן של ישראל. ועל כן צריך לקחת קס"ט ע"ד אותו להכניע רום גאותו. ויאמר לו מה תלך אחרי ההבל ומה תעשה ליום הדין אשר יקראו סופרי המלך ויבהילוך לתבוע ממך החשבון. ואח"כ יחשוב על אותו האבר שחטא אם חטא באשה או בבת אל נכר או הוציא זרע לבטלה הנה חטא ביסוד עולם ובחותמו של מקום הנקרא אות ברית קדש וכפר בבריתו של אברהם אבינו שהמקום ברחמיו עלינו הסיר משם כחות הטומאה בהעבירו הערלה והזרע היוצא משם הוא זרע קודש היוצא תוך אות יו"ד של מקום והנה חללו בתוך הטומאה או בערוה או בבת אל נכר או בהוצאת זרע לבטלה כי מן הצדיק פורחות הנשמות ממקור החיים. והמוציא זרע לבטלה טמא בחותמו של מקום בנותנו כח ועזר לאל אחר אשר קבל כח מן המקום ההוא בסוד כחות הטומאה והערלה שהוסרו משם והוא החזירם עליו ונטמא בהם. התבונן מכאן סוד טומאת הרואה קרי בחלום וכבר נמצא בספרי החסידים שהיו מתודים עליו אם נכשל באשת איש הנה שקר בצדיק חי עולמים ובאמונתו כי צדיק באמונתו יחיה וכל שכן אם הטריח קונו על נפש לא טוב כי בסוד החטאה הגדולה אין נפש אמונין באה כשם שהבעילה איננה בכשרות כך הנפש ועל כן אסור לבא בקהל.

ובספר הזוהר (לך לך צ"ג ע"ב) **"בזאת אני בוטח" מה ההוא בזאת? דא הוא את קיימא דהיא זמינא תדיר לבי בר נש ואתרמיזא לעילא** "בזאת אני בוטח" הוא אות הברית המזומן תמיד באדם ונרמז למעלה במלכות הנקראת זאת ול"יני כך איתמר בזאת כד"א **זאת אות הברית ומשום זה נאמר בזאת כמו שכתוב "זאת אות הברית" תא חזי לין דהאי זאת לא נטר דוד מלכא כדקא חזי מלכותא איתערט מיניה כל ההוא זמנא** בא וראה משום שדוד המלך לא שמר כראוי זאת זו, הוסרה ממנו המלכות כל אותו הזמן **והכי אוליפנא האי זאת אתרמזא במלכות דלעילא ואיתרמיזת בירושלם קדישא** וכך למדנו זאת זו נרמזה במלכות של מעלה, ונרמזה בירושלים עיר הקדש **בשעתא ההיא דדוד עבר עליה נפק קלא ואמר דוד במה דאתקטרא תשתרי לך טרדין מירושלם ומלכותא איתעדי מינך** בשעה זו שעבר דוד עליה במעשה דבת שבע יצא קול ואמר דוד במה שנקשרת הותרת שיגרשו אותך מירושלים והמלכות תוסר ממך **והכי הוה במה דעבר ביה איתפס** וכך היה, במה שעבר, בו נתפס **ומה דוד מלכא הכי שאר בני עלמא על אחת כמה וכמה** ומה דוד המלך כך, שאר בני העולם על אחת כמה וכמה.

(זוהר לך לך צד ע"א) **מאי האי דאמר דוד "והראני אותו ואת נוהו" מאן יכיל למיחמי לקודשא בריך הוא? מה זה שאמר דוד (שמו"ב טו, כה) "והראני אותו ואת נוהו" מי יכול לראות את הקב"ה אלא הכי תנינן, בההיא שעתא דאיתלז עליה האי עונשא** אלא כך למדנו באותה שעה שנגזר עליו אותו העונש שגלה מירושלים וממלכותו **ודוד ידע דעל מה דלא נטיר האי אות כדקא יאות איתענש בהאי** ודוד ידע שמשום שלא שמר אות הזה כראוי נענש בזה **דכלא כחדא אחידא** שהכל אחד דהיינו הברית והמלכות, **ולא איקרי צדיק מאן דלא נטר ליה כדקא יאות** ואינו נקרא צדיק מי שאינו שומר את הברית כראוי. **הוה בעי בעותיה ואמר והראני אותו ואת נוהו** ודוד שידע שחטא היה מתפלל ואומר "והראני אותו ואת נוהו" **מאי אותו? דא אות קיימא קדישא דאא דחילנא דאתאביד מינאי** מהו אותו? זהו אות ברית קודש שהיה ירא שאבד ממנו **מאי טעמא? לין דתרינ אילין מלכותא וירושלם בהאי אחידא** מה הטעם שירא? משום ששנים אלו המלכות וירושלים אחוזים באות ברית. כלומר המלכות וירושלים הם עניין אחד שהם המלכות וזו אחוזה ביסוד ומשם חיותה **ול"יני כך תלי בבעותיה אותו ואת נוהו** ומשום זה חיבר בתפלתו "אותו ואת נוהו" כלומר אותו זה הוא אות ברית קודש שזה היסוד ונוהו זו המלכות **דיתהדר מלכותא דהאי את לאתריה, וכולא חד מלה** כדי שתחזור המלכות להיות מיוחדת עם היסוד והכל אחד.

ונחזור לדברינו הבא על בת נכר הנה טמא ברית קדש בכחות הטומאה. זהו סוד ובעל בת אל נכר (מלאכי ב, יא) שחבר אלהותו של מקום באלהים אחרים וכיוצא בזה לכל החטאות באבר אשר חטא שם צריך לשוב ולהצטער. והבן מאמר רז"ל (ברכות נו ע"א) גלות מכפרת עון. שילך למקום שאין מכירין אותו ויכרת ממקומו דוגמת עונש כרת הנפש הנכרתת משרשה, מדה כנגד מדה וירפא מחליו וימצא צרי למכתו בקבולו בגופו וברצונו דוגמת העונש הראוי לנשמתו מאהבה. כי אינו דומה מקבלן בעל כרחו למקבל מרצונו. ואמרו רז"ל (ילקוט ש"י איו"ב כג, תתקח) אשרי אדם שיגיע לו יסורין וכובש כחו ואינו קורא תגר אחר מדת הדין, בשעה שבאו ייסורין אל איוב, אילו כבש כחו ולא קרא תיגר אחר מדת הדין, למדה מעולה ומשובחת היה בא, וכשם שעומדים עכשיו ואומרים אלהי אברהם אלהי יצחק וכו' כך היו אומרים אלהי איוב. ובפרק קמא (תענית ח ע"א) כל השמח בייסורין הבאין עליו מביא ישועה על העולם שנאמר בהם עולם ונושע (ישעיה טז, ד) ובזה יש ספרים מחוברים לחכמים לעונשי העבירות ואין אנו בביאורן. אמנם כתבתי זה למחות דעות זרות האומרים כי התשובה היא לבקש מחילה ולא ישוב בדרך ההוא עוד חלילה כי לעולם לא יקרב אל התשובה ומעלתה רק בהשיב אשמו בכל אבר ואבר, זהו והשיב את אשמו בראשו.

ודע כי התשובה קורעת כל שטרי חובות שבעולם כי היא למעלה מכל שרי הקטיגור והשבים אליה לא יראו מפחד רעה. והסוד הנמרץ והנפלא כי יי צבאות יעץ ומ"י יפר וידו הנטויה ומ"י ישיבנה (ישעיה יד, כז) וכתוב ולפני זעמו מ"י יעמוד ומ"י יקום בחרון אפו (נחום א, ו) כי התשובה נקראת מי⁷¹⁰ שנאמר שאו מרום עיניכם וראו מ"י ברא אלה (ישעיה מ, כ) את מ"י נועץ ויבינהו (שם יד) ממש כי מ"י אל בשמים ובארץ ונקראת בלשון מי כדבר שאינו מושג זהו סוד מ"י פעל ועשה (ישעיה מא, ד) והענין הוא כי כל גזר דין של מעלה נמלכין בבינה למעלה ובנצח ובהוד למטה הנקראים צבאות וכשהצדיק עולה מחשבתו למעלה במקום הנקרא בטול נדרים היה מבטלה.

ואמרו רבותינו ז"ל (איכ"ר ג, טו) בפסוק סכותה בען וגו' (איכה ג, מד) רבי חנינא בר פפא בעא קמיה רבי שמואל אמר לו בשביל ששמעתי עליך שאתה בעל אגדה מהו דכתיב סכותה בען לך? אמר לו שערי תפלה פעמים פתוחים פעמים נעולים כההיא דאמר רבי יוסי בן חלפתא עתים הם לתפלה מן הדין קריא ואני תפלתי לך יי עת רצון (תהלים סט, יד). אבל התשובה נמשלה לים מה ים לעולם פתוח אף שערי תשובה לעולם פתוחין. והבן מה שאמרו רבותינו ז"ל⁷¹¹ שאפילו כנסת ישראל נקראת תשובה בשעת שמתעלית לקבל מלמעלה מהתפארת ולהשפיע למטה לבי"ע. אמנם חכמי הקבלה קראו לבינה לבד תשובה משני טעמים: האחד לפי שהכל שב אליו ביוכל הגדול. ועוד שהנחת הרוח הזך הפנימי הבא מהחכמה ומאין סוף יתברך הוא שם תדיר בלא הפסק, ולשון תשובה מלשון בשובה ונחת תושעון (ישעיה ל, טו) וכשברא הקב"ה את העולם קדם לבריאת העולם התשובה שהיא מן הדברים שנבראו קודם שנברא העולם שנאמר בטרם הרים יולדו וגו' (תהלים צ, ב). והטעם לפי שגלוי וידוע לפניו מה שעתיד להיות לכך הקדים לו התשובה שאם ישוב מחטאו אין לך דבר שעומד בפני בעל תשובה שנאמר (בראשית ד, ז) הלא אם תטיב שאת. זהו מה שאמרו ז"ל (בר"ר יב, טו) כשברא הקב"ה את עולמו עלה במחשבה לברא אותו במדת הדין ראה שאינו מתקיים בו הקדים מדת

⁷¹⁰ הטעם שהתשובה נקראת "מ"י" כי כבר התבאר שהתשובה בבינה שיש בה 50 שערי בינה כמנין מי. וכעת נבאר מה הקשר בין הבינה והתשובה. הנביא ישעיה (ו, י) אומר "השמן לב העם הזה ואֶזְנֵי הַכֹּהֲנִים וְעֵינֵי הַשָּׁעֵר פֶּן יִרְאֶה בְּעֵינָיו וּבְאָזְנוֹ יִשְׁמַע וּלְקַבְּלוֹ יִבֶּן וְשָׁב וְרָפָא לוֹ" הרי שהנביא קשר בין לבבו יבין שזו הבינה ובין התשובה. בדרך פשט השב בתשובה עושה זאת מבינת הלב. למעיינים – ראו שערי אורה פרקים ג-ד.

⁷¹¹ לעיל קס"ט ע"ב. והטעם מהפסוק (דברים ד, ל) "באחרית הימים ושבתי". המלכות נקראת אחרית הימים כי היא אחרית כל הספירות. כתב הרמ"ז בספרו ערכי הכינויים ש"אחרית הימים" זו מלכות דמלכות דאצילות.

רחמים ושתפה עם מדת הדין. ומדת רחמים היא הסליחה והסליחה על ידי התשובה לכך הקדים לו לאדם התשובה כדי שימחול לו על ידה. ועל כן נקראת בשמו של מלך זהו שאמרו רבותינו ז"ל (יומא פו ע"א) גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנאמר שובה ישראל עד יי אלהיך (הושע יד, ב). כי כאשר האדם מיישר מעשיו ומזכך נפשו ומטהר מחשבותיו, והוא שטעם טעם חטא וכובש יצרו לכבוד יי יתברך, והוא בכחו ובמקומו ובזמנו וידביק רוחו ונשמתו בקונו ויפרוש מן העבירות בעבורו יתברך. עליו אמרו רבותינו ז"ל (ברכות לד ע"ב, סנהדרין צ"ט ע"א) מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים עצמם אינם עומדין לפי שלא נצטערו כאותן שטעמו טעם חטא וכבשו יצרם לכבוד יוצרם ונדבקו בקונם זהו שנאמר "עד יי אלהיך" עד כסא הכבוד.

דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׁפָּטָה אֶשְׁתּוֹ וּמַעַלָּהּ בּוֹ מַעַל:

ה, יב

טעם פרשת הסוטה וסודה פירשוה רבותינו ז"ל בספר הזהר (נשא קכ"ד ע"א) כמו שנפרש לקמן בגזירת האל. ונתעוררו רבותינו ז"ל על סמיכת פרשה זו לפרשה של מעלה ק"ע ע"ד ואמרו מאי האי לבי האי מה ענין סמיכות פרשת סוטה לפרשת גזל ונשבע לשקר שלפניה? **אלא כמה דכתיב למעול מעל ביי'** אלא כמו שכתוב שם (במדבר ה, ו) "למעול מעל ביי" כתוב גם כאן "ומעלה בו מעל" להורות שמעילה בבעל כמעילה לגבוה. **ורבי אלעזר אמר איש איש** ורבי אלעזר מוסיף ואומר אמר "איש איש" **מאי איש איש דהא בחד סלי** מדוע נכפל "איש איש" די באחד **אלא הא אוקמוה** אלא כבר העמידוהו, כלומר כבר התבאר על ידי החברים **אבל איש איש משמע איש דאיהו איש וקיים קרא דכתיב שתי מים מבורך ונוזלים מתוך בארץ** אבל יש עוד פירוש "איש איש" דהיינו איש שהוא איש שקיים הכתוב (משלי ה, טו) "שתי מים מבורך ונוזלים מתוך בארץ וכו'" כלומר רמז הכתוב שלא בא על אשה אחרת **כדין הוא איש בעלמא איש לבי אתתא** אז הוא נקרא "איש" דהיינו שגבר על יצרו, והאיש השני הנאמר בפסוק הכוונה היא שהוא איש אצל אשתו שנוהג בה חיי אישות כראוי.

כוונת המאמר הזה כמו שאמרו רבותינו ז"ל (יבמות נח ע"א) בזמן שהאיש מנוקה מעון המים בודקין את אשתו, אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו. ממשיך הזהר ושואל **ומעלה בו מעל הא בחד סליא אמאי תרי** "ומעלה בו מעל" מדוע כפל הלשון די היה לומר ומעלה בו **אלא חד לעילא וחד לתתא חד לכנסת ישראל וחד לבעלה** אלא אחד למעלה ואחד למטה כלומר אחד לכנסת ישראל ואחד לבעלה. בעת שהאשה סוטה תחת בעלה גורמת היא שהמלכות תתרחק מהתפארת ובזה גורמת לרעב ומלחמות בעולם **לני כך והביא האיש את אשתו אל הכהן** משום זה "והביא האיש את אשתו אל הכהן" **אמאי אל הכהן** למה אל הכהן הרי צריך להביאה אל הדיינים? **רזא דמלה לין דכהנא שושבינא איהו דמטרוניתא** סוד הדבר הוא משום שהכהן שושבינה של המלכה, כלומר ספירת המלכות, והוא איש החסד והוא עושה שלום בין איש לאשתו **הכא אית לאיסתכלא הא כתיב ושחט את בן הבקר לפני יי** כאן יש להסתכל הרי כתוב (ויקרא א, ה) "ושחט את בן הבקר לפני יי" **ושחט אחרא ולא כהנא** ושחט דהיינו אחר, שחיטה כשרה בזר, ולא הכהן **דכהנא אסיר ליה בדינא לין דלא יפאם ההוא אתרא דאחיד ביה** משום שהכהן אסור לו לפעול בדין כדי שלא יפגם אותו מקום שהכהן אחוז בו שזו ספירת החסד כמ"ש (דברים לג, ח) תומיך ואוריך לאיש חסידיך **ואת אמרת והביא האיש את אשתו אל הכהן למידן דינהא** וכאן בסוטה אתה אומר "והביא איש את אשתו אל הכהן" לדון דינה? **אלא ודאי כהנא לדא לין דאיהו שושבינא דמטרוניתא** אלא ודאי רק הכהן איש החסד ראוי לזה משום שהוא שושבינה של המלכה **וכל נשי עלמא מתברכן בכנסת ישראל** וכל נשי העולם מתברכות מכנסת ישראל שזו השכינה ספירת המלכות **וכהנא קאים לאתקנא מילין דמטרוניתא ולעינא בכל מה דאיצטריכא** והכהן עומד לתקן דברי המלכה, שזו המלכות,

ולעיינ בכל מה שהיא צריכה **לני כך כהנא לדא ולא אחרא** משום זה רק הכהן ראוי לזה ולא אחר. ואי תימא דאיהו עביד דינא לא הכי דהא לאס⁷¹²אה שלמא קא אשתדל בהאי ולאס⁷¹²אה חסד ואם תשאל הרי הכהן עושה דין? הרי הוא משביע ומאיים על האשה ומגלה ליבה וכו' וכל זה מורה על דין, כיצד אתה אומר שזה חסד? אלא באמת אין הדבר כן. אלא כל מעשיו כדי להרבות שלום הוא משתדל ובזה מגדיל את החסד. דומה כאן הכהן לרופא הנותן תרופה מרה לחולה ובזה מרפאו. דאי ההיא איתתא אשתכחת זכאה כהנא אס⁷¹²י שלמא בהו שהרי אם האשה ההיא נמצאת נקיה הכהן מרבה שלום ביניהם ולא עוד אלא דמתעברא בברא דכר ואיתעביד שלמא על ידוי ולא עוד אלא שמתעברת בבן זכר ונעשה שלום על ידו כמ"ש (נידה לא ע"ב) כיון שבא זכר בעולם בא שלום בעולם ואי לא אשתכחת זכאה איהו לא עביד דינא ואם אינה נמצאת נקיה אין הכהן עושה דין אלא איהו שמא קדישא דאיהי קא משקרת ביה ההוא עביד דינא וההוא בדיק לה אלא שם הקדוש ההוא שהיא שיקרה בו, שזו ספירת המלכות שנפגמה מחטאיה, היא עושה בה דין והיא בודקת אותה ולא הכהן ותא חזי כהנא לא עייל⁷¹²רמיה להאי אלא כד היא יהבת⁷¹²רמה קמיה לזכאה ובא וראה הכהן לא הכניס עצמו לזה, אלא כאשר היא באה לפניו להשקותה כדי שתמצא זכאית זמנא ותרי שאיל לה, כיון דאיהי בעיית⁷¹²לאשכחא זכאה, קעייא עייא⁷¹²כדן כהנא עביד עובדא⁷¹²לאס⁷¹²אה שלמא פעם ושתים שואל אותה ומתרה בה שעלולה לאבד כתובתה וכו' וכיון שהיא רוצה להמצא נקיה, אז עושה הכהן מעשה כדי להרבות השלום.

והביא האיש את אשתו אל הכהן והביא את הקרבנה עליה עשירת האיפה קמיו שיערים לא יצק עליו שמן ולא יתן עליו לבנה כי מנזות קנאת הוא מנזות זכרון מוקרת עון:

ה, טו

אמר "עליה" כי הקרבן בא בשבילה וזהו "קרבנה" לשמה.

"עשירת האיפה" כבר ידעת⁷¹²סוד עשירת האיפה.

וטעם היותה "קמח שעורים" שתהיה סערת יי חימה יוצאה וסער מתחולל על ראש רשעים יחול (ירמיה כג, יט) כענין צליל לחם שעורים (שופטים ז, יג) הנאמר בגדעון. ומזה הטעם הוא קמח ולא סולת. ויש מפרשים כי הקמח רומז ליסוד עולם ועל כן כתוב הוא בלשון זכר.

וטעם "לא יצוק עליו שמן" מפורש בכתוב כי מנחת קנאות היא. ואפשר כי הוא טעם גם להיותה שעורים כי מנחת קנאות הוא. ולשון קנאות מלשון אל קנא. וזהו "מזכרת עון" מעוררת העון.

והנה הקרבן הזה מתעלה למדת הדין מלכות. זהו מאמרם בסוטה (י"ד ע"א וט"ו ע"ב) כשם שמעשיה מעשה בהמה כך קרבנה מאכל בהמה. והבן זה מפסוק אדם ובהמה תושיע יי (תהלים לו, ז).

ולקח הכהן מים קדשים בכלי זרע ומן העפר אשר יהיה בקרקע המושכן יקח הכהן ונתן אל המים:

⁷¹² קלייא עייג. קפייט עייז. רייד עייז. הרב מסביר שאיפה פירוש מדה וכאילו אמר מדה עשירית שזו המלכות. ראה רמז: האיפה גימ' 101 ועשירית יהיה 10 הרומז למלכות שהיא עשירית ולכן נקראת גם כן מעשר וכו'.

ה, יז

הטעם בלקיחת המים חסד והעפר מלכות בסוד מי אפר הפרה כי הצורך במים שאם תהיה נקייה, יתגברו מימי החסד ותתעבר מכחן וזהו מים קדושים, והצורך בעפר כי אם תהיה טמאה תתגבר מדת הדין עליה לדונה. וזהו שאומר "אשר יהיה בקרקע המשכן" הרמז למדת הדין מלכות שהיא קרקע עולם שהיה בסוף המרכבה עליונה, מלכות. כי ד' רגלי המרכבה הם חגת"ם. וטעם כלי חרס ידוע⁷¹³ מפסוק (ויקרא ו, כא) "וכלי חרס אשר תבושל בו ישבר" כי אין לה טהרה רק בשבירה⁷¹⁴.

ספר הזוהר (נשא קכ"ה ע"א) **במיין בדיק כהנא לאיתתא ובשמא קדישא** במים בדק הכהן את האשה ובשם הקדוש **ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן, מאן העפר? הא תנינן כתיב והכל היה מן העפר והכל שב אל העפר** מהו העפר? כלומר מדוע כתוב בהא הידיעה כלומר עפר ידוע. משיב: הרי למדנו כתוב (קהלת ג, כ) "הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר" **הכל היה מן העפר אפילו כל חמה כל שכן בני נשא דאשתכחו מיניה הכל היה מן העפר**, שזו המלכות דאצילות, אפילו גלגל חמה (בר"ר יב, יא) כל שכן אדם שנמצא ממנו **אמר רבי יוסי אילו כתיב ומן העפר ולא יתיר** קע"א ע"ב **הוא אמינא הכי** אמר רבי יוסי אילו היה כתוב ומן העפר ולא יותר הייתי אומר כך, כלומר מן העפר שהוא המלכות **אבל כיון דכתיב אשר יהיה בקרקע המשכן משמע דאחרא הוא** אבל כיון שכתוב "ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן" משמע שהוא עפר אחר **אלא כתיב יתן כעפר חרבו** אלא כתוב "יתן כעפר חרבו" (ישעיה מא, ב) **אילין מאריהון דתריסין ובלסטרין מארי דדינא קשייא** אלו בעלי מגינים ובעלי בליסטראות בעלי דין הקשה משמע. כלומר אלו כחות דין קשה היוצאים מן המלכות דאצילות **דכתיב בקרקע המשכן דאחידן לתתא** זה משמע משכתוב בקרקע המשכן הנאחזים למטה בסוף המלכות דאצילות **ועל דא יקח הכהן ונתן אל המים** ועל כן "יקח הכהן ונתן אל המים". כלומר ברגע שהכהן היה מערב עפר מקרקע המשכן נתן כח ביד המלכות להעניש ולהפרע מן הסוטה.

והעמיד הכהן את האשה לפני יהוה ופרע את ראש האשה ונתן על כפיה את מנחת הזכרון מנחת קנאת הוא ובכד הכהן יהיו מי המרים המאירים:

ה, יח

וטעם "ופרע ראש האשה" רומז אל הענין המכוון להמציא מקום למדת הדין לחול עליה אם היא טמאה. כטעם הנאמר במצודע (ויקרא יג, מה) "וראשו יהיה פרוע" לרוח הטומאה השופעת עליו. ולהתרחק ממדה זו אמרו רבותינו ז"ל (כתובות ע"ב ע"א) ופרע את ראש האשה, תנא דבי רבי ישמעאל מכאן אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפריעת ראש.

"מנחת הזכרון מנחת קנאות היא" זהו רמז למה שרמזתי לך למעלה כי הקרבן הזה הוא לה לרחמים אם היא נקייה, ועל כן הכתוב קראה מנחת זכרון כי הזכרון מורה על הזכר שהוא התפארת ומידת הרחמים כד"א (תהלים קטו, יב) ה' זכרנו. ואם לאו, הוא לה לדין וזהו "מנחת קנאות" וזהו אמרו למעלה הוא ובכאן היא כי הוא ירמוז לזכרון שהוא יסוד והוא בתפארת, והיא ירמוז למלכות. והבן מי המרים המאירים עניינם ידוע.

ספר הזוהר (נשא קכ"ה ע"א) **מי המרים המאירים, אילין מי ימא דאינון מרירין** אלו הם מי הים שהם מרים **מאי היא** למה הכוונה במילים "מי המרים"? **דא שמא קדישא** זה הוא שם הקדוש, אדנות, שזו המלכות והיא נקראת "ים" **בשעתא דאשתכח בדינא קשייא כדן**

⁷¹³ קלי"ג ע"ד.⁷¹⁴ כמבואר דף קלי"ג ע"ד.

אי קרון מי המרים המאריים בעת שהמלכות נמצאת בדין קשה, והקלי' גובר מחמת חטאי התחתונים, אז המלכות נקראת "מי המרים המאריים" ובל"י **כך מיא דימא לתתא אינון מריין** ומשום זה מי הים התחתון, הגשמי, הם מרים. **תא חזי האי ימא קדישא כמה נהרין מתיקין עיילין בלווה** בא וראה הים הקדוש הזה כמה נהרות מתוקים נכנסים לתוכו שאלו החסדים שבתפארת ובל"י **דינא דעלמא מימיו מריין** ומשום שהיא מדת הדין של העולם מימיה מרים בל"י **דאחיד בה מותא לכל בני עלמא** משום שאחוז בו המות לכל בני העולם, כלומר הקלי' שולטת על המלכות ומזה נמשך מות לכל בני העולם ואע"פ **דאינהו מריין כד מתפשטי מתיקין** ואע"פ שהם מרים כשמתפשטים הם מתוקים, כלומר כשנמשך השפע מן המלכות הוא מתמתק. ובמלכות יש ג' מצבים: מצב א: **לזמנין מיין דימא מריין** לעתים מי הים מרים כלומר בשעה שהמלכות פועלת דין בעולם כגון סופות הוריקן⁷¹⁵ **לזמנין ימא דבלע כל שאר מימין ואיקרי ימא דקפא** מצב ב: לפעמים מי הים בולעים כל שאר מימות והיא נקראת ים קפוא. כלומר לעתים המלכות מקבלת חסדים מן התפארת אך אין לה כח להשפיע אותם לתחתונים כי חטאי התחתונים מונעים ממנה להשפיעם ונחשב שהיא ים קפוא. כשם שלא ניתן לשנות קרח כך לא ניתן לקבל שפע חסדים מהמלכות. ורבי אלעזר חזר ומבאר את המצב הזה: **ובלע כל אינון אחרנין ושאיב לון בלויה** קע"א ע"ג והמלכות בולעת לכל אלו מימות האחרים, שהם חסדי התפארת, ושואבת אותם לתוכה, כאמור אין לה כח להשפיעם למטה. מצב ג במלכות: **לזמנין שארן מיא ובל"י דין מההוא ימא כל מה דל"י דלתתא** לפעמים המים הקפואים נפשרים ונמשכים מהמלכות דאצילות למטה לעולמות בי"ע. **ובכמה לוויין קיימא הא ימא** ובכמה אופנים עומד הים ההוא כלומר עד כאן התבאר ג' מצבים במלכות. ברם, יש מצב ד' קשה מכולם והוא **המים המאריים בשעתא דאתי חיוויא ואטיל זוהמא** המים המאריים הם נקראים בשעה שבא נחש והטיל זוהמא, שאז יש דינים קשים במלכות **כדין המים המאריים** אז המים המאריים כלומר במצב זה נקראת המלכות בשם "המים המאריים" **ועל דא כהנא עבד עובדא לתתא ואומי אומאה ואיתעביד דינא** ועל כן הכהן עשה מעשה למטה והשביע השבועה ואם סתתה נעשה בה דין.

וְכָתַב אֶת הָאֱלֹהִת הָאֱלֹהִת הַכֹּהֵן בְּסֵפֶר וּמִזֹּה אֶל מִי הַמָּרִים:

ה, כג

הבן מכאן כמה גדולה אהבת בין איש לאשתו שאמרה תורה (סוטה ז ע"א, נדרים ס"ו ע"ב, סוכה נ"ג ע"ב) שימחה שמו על המים, כי זיווג רומז ליחוד דו פרצופין⁷¹⁶ כלומר תפארת ומלכות שהם איש ואשה והמשים שלום ביניהם כאילו בונה פלטרין של מעלה.

וטעם **אמן אמן פירשתי**⁷¹⁷ בסדר ויהי בשלח מלת אמן. ורז"ל (סוטה י"ח ע"א) פירשו טעם הכפל **אמן מאיש זה וכו'.** אם אסתאבת אמן אם עתידה לאסתאבא אמן ואולי יורה לששה קצוות. כי ו' פעמים עונה אמן: אמן מאיש זה, אמן מאיש אחר, אמן על האלה, אמן על השבועה, אמן אם נטמאה אמן אם תטמא והם מורים על ו' קצוות שהם רחמים אך עליה יתהפכו לדין אם נטמאה. (הלבוש).

⁷¹⁵ ראה אותיות "סופה" פתח באות ס' וסיים באות ה הרי שם אדנות. באמצע אותיות "פיו" גימ' אלקים הרי שסופה זו תוצאה של דין הבא מן המלכות. ראה אותיות הוריקן ריו קנה ריו=גבורה קנה גימ' שם אהיה כזה: אלף הא יוד הא עם ד' אותיות אהיה. כלומר גבורות הבאות מן הבינה וזה נגרם ממחשבות רעות של בני אדם. כי המעשה במלכות, דיבור בתפארת ומחשבה בבינה.

⁷¹⁶ כבר התבאר שהמושג "דיו פרצופין" מתאר מצב בו המלכות נמצאת במצב קטנות והיא דבוקה באחורי התפארת מה שנראה לבני אדם כשני אנשים הדבוקים בגבם ונראה כדו פרצופין. מצב זה נקרא בתורה "לא טוב היות האדם לבדו" כלומר לא טוב היות האדם לבדו, כלומר אשתו מחוברת לו בגבו. עיין גמ' ברכות ס"א ע"א.

⁷¹⁷ צ"ג ע"ב.

ספר הזוהר (נשא קכ"ד ע"ב) **כהנא כתיב ליה הכהן היה כותב את שם ה' אתוון סריטין דנהירין** באותיות רשומות ומאירות **דינא בדינא ורחמי ברחמי, רחמי בדינא ודינא ברחמי** פירוש: הכהן היה כותב את מגילת הסוטה. במגילה יש ב' פעמים שם הוי"ה: יתן ה' אותך וכן בתת ה' ירכך נופלת. בפעם הראשונה כתב שם ה' ביושר יהו"ה ובפעם השנייה היה הופך את הסדר וכותב שם ה' כך: הוהי. הכתב ההפוך הינו דין והיושר רחמים. יש מצב בו פועלים הרחמים בהסכמת הדין ומצב בו פועלים הדינים בהסכמת הרחמים. **אי אשתכחת זכאה אתוון רחמי אשתארו ודינא סלקין** אם נמצאת נקיה האותיות של הרחמים נשארים ואותיות הדין מסתלקים ואז היתה משבחת, אם ילדה כעורים היתה יולדת יפים וכו' **לא אשתכחת כדקא יאות רחמי סלקין ודינא אישתארו וכדין דינא איתעביד** ואם לא נמצאת כראוי אותיות הרחמים עלו ואותיות הדין נשארו ואז נעשה הדין, לא היתה מספיקה לשתות עד שפניה מוריקות וכו' כמתואר במסכת סוטה דף כ ע"א וע"ב.

וזהו מאמרס בספרי (נשא טז) **"ומחה אל מי המרים מגיד שהכתב עושה המים מרים"**. והבן טעם היות הבדיקה נעשית בענין זה. כי האותיות של שם ה' פועלות הדין והרחמים (הלבוש). יש לעיין מדוע דווקא באופן זה. כבר ידעת כי פעולה גשמית מעוררת הפעולה הרוחנית. והנה מחיית השם הקדוש פעולת דין היא והמים רחמים הם, כאשר השם שהוא רחמים נעשה בו דין הרי שזה דין ברחמים והמים בכלי הופכים למרים להורות שהמלכות הפכה לדין.

(כה) **וְלִקְחוּ הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה אֶת מִנְזוֹת הַקְּזָאֹת וְהִנִּיף אֶת הַמִּנְזוֹת לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיב אֹתָהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ: (כו) וְקִבֵּץ הַכֹּהֵן מִן הַמִּנְזוֹת אֶת אֶזְכָּרְתָּהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ וְאַחֲרַיִשְׁקָהּ אֶת הָאִשָּׁה אֶת הַמִּים:**

ה, כה-כו

בתחלה צריך שינתן המנחה ביד האשה ומידה יקחנה הכהן. והכוונה שתסכים למה שהכהן עושה ומקבלת עליה הדין, אם נטמאה. ועל כן ואמרה האשה אמן אמן. ומכאן תבין עונש במי שמזכה עצמו שאין בו ונשבע כמה ענשו גדול. ומכאן רמז שאין החרם חל רק בהסכמת הנענש ובמעמדו⁷¹⁸. קע"א ע"ד

וְאִם לֹא נִטְמְאָה הָאִשָּׁה וְטָהְרָה הָיָה וְנִקְתָּה וְנִזְרְעָה וְרַע:

ה, כח

הטעם כי מימי החסד פועלים בקרבה והוולד הנוצר הוא דוגמת תפארת ישראל הנאצל מזרועות עולם חו"ג והנה המים האלו משתנים כמו שמוצאין האשה לדין ולרחמים.

ספר הזוהר (נשא קכ"ה ע"א) **תא חזי אי אשתכחת זכאתא אילין מיא עיילין בלוה ואתהפכאן מתיקין ונקאן רמה** בא וראה אם נמצאת נקיה אלו המים נכנסים בתוכה ומתהפכים להיות מתוקים ומנקים אותה **וקיימין בלוה עד דאתעברא** ועומדים בתוכה עד שמתעברת **כיון דמתעברא הוה מתקני משפרי בשפירו לעוברא במעהא ונפיק ברא שפירא נקי בלא מומא בעלמא** כיון שנתעברה היו המים מייפים ביופי את העובר שבמעיה ויצא בן יפה ונקי מכל בלי שום מום שבעולם **ואי לא אשתכחת זכאה אינון מיין עיילין בלוה וארחא ריח דזוהמא** ואם לא נמצאה נקיה המים האלו נכנסין בתוכה והיא מריחה ריח של הזוהמא של הנחש **ואינון מיין אתהפכאן לחיוייא במעהא במה דקלקלא איתפסת ואיתחזי קלנא לכולא** והמים האלו מתהפכים לנחש במעיה ובמה שקלקלה נתפסת ונראה חרפתה לכל **והא אוקמוה חברייא וכבר העמידו החברים תא חזי כל אינון**

⁷¹⁸ וכן היה בחטא עכן שיהושע ביקש ממנו (יהושע ז, יט) **וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל עֶכָן בְּנִי שִׁים גָּא כְּבוֹד לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵן לוֹ תוֹדָה וְהִנָּד גָּא לִי מִה עֲשִׂיתָ אֶל תִּכְחַד מִמֶּנִּי**.

נשי דעלמא באטרייהו קיימי ועל דא ההוא אתר ממש דאינהו קיימי ביה אתדנו בא וראה כל נשי העולם עומדות ונדונות במקומן ועל כן אותו מקום ממש שהם נמצאים ממנו בה נדונו זכאה חולקא דישראל דקב"ה איתרעי בהו ובעי לדכאה להו אשרי חלקם של ישראל שהקב"ה רצה בהם ורצה לטהר אותם.

דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִפְלֹא לְגֹדֶר גִּדֵּר גָּזִיר לְהַזִּיר לַיהוָה: (ג) מִיֵּין וְשֹׁכֵר יֵיזֵר וְזֹמִין יֵין וְזֹמִין שֹׁכֵר לֹא יִשְׁתֶּה וְכָל מִשְׁרַת עֲנָבִים לֹא יִשְׁתֶּה וְעֲנָבִים לְזֵזִים וְיִבְשִׁים לֹא יֹאכְלוּ:

ו, ב-ג

מצות הנזיר דומות לכהנים כי הוא נכנס בגדר החסד ועל כן נקרא (במדבר ו, ה) "קדוש". בכהנים כתיב (ויקרא י, ט) "יין ושכר אל תשת" וכן בנזיר.

וסוד "ענבים לחים ויבשים" הלחים רומזים למדת הדין הקשה גבורה שנאמר (דברים לב, יד) "ודם ענב תשתה חמר", והיבשים למדת הדין רפה מלכות היבשה לפעמים משפע העליון. בכהנים כתיב (ויקרא כא, יא) "ועל כל נפשות מת לא יבא" ובנזיר כתיב (במדבר ו, ו) "על נפש מת לא יבא". בכהן כתיב (יחזקאל מד, כ) "וראשם לא יגלחו" ובנזיר (במדבר ו, ה) תער לא יעבור על ראשו. והנה הוא מעין דוגמה של מעלה ועל כן כתיב "קדוש יהיה".

וטעם "תער לא יעבור על ראשו" הוא הפך (במדבר ח, ז) "והעבירו תער על כל בשרם" כי הנזיר כחותיו הם ממדת החסד, ושערותיו רומזים לצינורות עליונות ולכחות אלהיות הנאצלות ממדת החסד ולפיכך אסור להשחיתן. הלא תראה כי בהשחתתן חוזרין וצומחין רמז שהשם יתעלה מאציל אצילותו ונותן מהודו ואינו חסר. והבן כי שמשון בהתגלחו אבד כחו בעבור היותו נזיר כי ה' יתעלה סר מעליו שנפסקו ממנו צינורות השכינה שמשם ניזונין עליונים ותחתונים. אמנם בלויים שהם מצד הגבורה באה המצוה בהפך כדי לכלות הקוצים מן הכרם כי צריך לבער כחות הטומאה שלא ישלטו.

ספר הזוהר (נשא קכ"ז ע"ב) קדש יהיה דל פרע שער ראשו משום הא דכתיב ושער רישיה כעמר נקי דבהאי דמי ל[וונא דלעילא משום זה שכתוב ושער ראשו כעמר נקי שבזה הוא דומה לאופן של מעלה אמר רבי יהודה בר רב בשערי ממש אישתמודע דאיהו קדישא דכתיב קווצותיו תלתלים אמר רבי יהודה בר רב בשערות ממש ניכר שהוא קדוש שכתוב על הקב"ה "קווצותיו תלתלים" תני רבי שמעון אלמלא ידעין בני נשא מאי קא אמרי בהאי שער למד רבי שמעון אלו היו יודעים בני אדם מה שאומרים בשערות והני מילי אשתמודעו למריהון כמה דאיהו רזא דרזין בחכמתא עילאה ואלו דברים היו נודעים לרבונם כמו שהוא למעלה בסוד הסודות בחכמה עליונה.

זהו שנאמר זכו נזיריה משלג צחו מחלב (איכה ד, ז) ומן הטעם הזה אין לגוים נזירות כי הוא הפך מדתם אף כי הגוים נודרים נדרים ונדבות כישראל.

(יג) וְזֹאת תִּזְכֹּר הַנָּזִיר בַּיּוֹם מִלֵּאֵת יְבִי גָזְרוּ יָבִיא אֹתוֹ אֶל פֶּתוֹז אֹהֶל מוֹעֵד: (יד) וְהִקְרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ לַיהוָה כֹּבֵשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ תְּמִים אֶזְזָד לְעֹלָה וְכֹבֵשׂה אֲזוֹת בֵּית שְׁנָתָהּ תְּמִימָה לְזֹטָאת וְאֵיל אֶזְזָד תְּמִים לְשִׁלְמִים: (טו) וְסָל מִצֹּט סָלָה וְזָלָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן וְרִקְיָקִי מִצֹּט מִשְׁזִזִּים בְּשֶׁמֶן וּמִנְזוֹתָם וְנִסְכֵּיהֶם:

ו, יג-טו

וקרבנות הנזיר: כבש לעולה וכבשה לחטאת ואיל לשלמים וסל מצות וכו'. והנה הזכר לעולה למדת החסד כי הזכר בתפארת הכוללת את החסד שהוא אחד מו"ק והנקבה לחטאת

למדת הדין כי הנקבה סוד המלכות הנקראת מדת הדין הרפה והשלמים לתפארת ישראל המשים שלום בעולם כי השלום הוא היסוד המחבר בין התפארת והמלכות והמנחות והנסכים ביארנו טעמים במקומם⁷¹⁹.

וְגָלוּז הַנְּזִיר פָּתַח אֶת־כָּל מוֹעֵד אֶת־רֹאשׁ נְזִירוֹ וְלָקַח אֶת־שְׂעֵר רֹאשׁ נְזִירוֹ וְנָתַן עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר תַּזְוֶה זִבְזוֹ הַשְּׂלָמִים:

ו, יח

וטעם ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים, כי אין ראוי לנהוג מנהג בזיון בכחות החסד רק לבערם עם אש הקרבן.

ויש מן המקובלים האחרונים שאמרו כי טעם גלוח הנזיר הוא לרמוז כי אחר כלות ימי נזרו שהרמז לאלף השביעי שיפסקו הצנורות של מעלה המריקים ברכות למטה הרמוזים בשער ונשגב יי לבדו כמו שנבאר בסוד שמיטין ויובלים בגזירת השם זהו סוד ביום השביעי יגלחנו יומו של הקב"ה אלף שנים זהו הנראה לי בטעם הנזיר בכח הפסוקים. אמנם יש מחכמי הקבלה מפרשים כי מצות הנזירות רומז לכלה הכלולה מן הכל מלכות הנקראת ירח כי אין לה אור עצמי ועל כן (נזיר ה ע"ב) סתם נזירות שלשים יום רמז למה שנאמר כירח יכון עולם (תהלים פט, לח). ונאסר בין שאין פוסקין יינות באשה שלא תהיה מדת הדין קשה. וזה טעם כי יפליא וידעת לשון הפלאה מלשון נפלינו אני ועמך (שמות לג, טז) היפלא מיי דבר (בראשית יח, יד) וכבר פירשתיו⁷²⁰.

וטעם (במדבר ו, ה) "תער לא יעבור על ראשו" שלא להפסיק צנורות השכינה. גם הוזהר מליטמא למת שלא יכנסו כחות הטומאה בהיכלי קדש שנאמר "כלך יפה רעיתי ומום אין בדך" (שיה"ש ד, ז).

415

(כב) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: (כג) דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם: (כד) יִבְרַכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: (כה) יֵאָר יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּזְוָךָ: (כו) יֵשָׂא יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיֵשֶׁם לָךְ שְׁלֹמֹם: (כז) וְשָׁבוּ אֶת־שְׁבִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:

ו, כב- כז

דע כי כנסת ישראל נקראת בתורה "כה" ולפי שהיא פתח למעלת רוח הקדש וממנה נכנסין הנביאים על כן כתוב בתורה (שמות ד, כב) כה אמר ה' וזהו (בראשית טו, ה) כה יהיה זרעך וכבר פירשתי⁷²¹. כלומר מן המדה הזאת תזכה לזרע. והיא המלכות בתו של אברהם אבינו ע"ה כי בה יפיק שאלתו כל שואל לשנות כח המזלות, כי היא פתח עינים לכל הבקשות. וזהו סוד וחסידיך יברכוכה (תהלים קמ"ה, י) מלא כי מדת חסידות היא להמשיך עד כה, כי אינו חיוב רק עד הצדיק שנאמר ברכות לראש צדיק (משלי י, ו). וזהו סוד "כי בכה ארוץ גדוד" (תהלים יח, ל) מלא כלומר במדת כה הנלחמת במלחמותיו של דוד. ועל כן אמר הנה כה תברכו את בני ישראל כלומר הזהירו במדה הזאת הנקראת כה פן תמלא אף וחמה ממדת הפחד והגבורה כי אז היא המחרבת מדינות ומשלחת מכות בכל בני העולם, ועל כן תמשכו אליה רחמים וברכות פן תחריב העולם כדי שגם אתם תתברכו מברכותיה, כי כפי השפע הבא אליה מן המעלות אשר לפני כך היא מנהגת העולם. ואמרו רז"ל מהיכן זכו ישראל בברכת כהנים רבי יהודה אמר מאביהם

⁷¹⁹ קט"ו ע"ב.

⁷²⁰ נ" ע"ד. ס"ג ע"ג. קכ"ד ע"ב. קע"ב ע"ב. קע"ז ע"א.

⁷²¹ התבאר בדף פ"ו ע"ד.

כה יהיה זרעך. רבי נחמיה אמר מיצחק ואני והנער נלכה עד כה. רבנן אמרי מיעקב כה תאמר לבית יעקב וכנגדן כה תברכו. אימתי אני מגדל בניך ככוכבים רבי אלעזר ורבי יוסי ברבי חנינא חד אמר כשאגלה אליהם בכה כה תאמר לבית יעקב וחד אמר כשאגלה על מנהיגיכם בכה כה אמר ה' בני בכורי ישראל.

ועתה אפרש ברכת כהנים. כבר ביארנו⁷²² כי האדם כלול מן העליונים. ועשר אצבעות שביד האדם רומזים לעשר ספירות בלימה ועל כן הם ה' כנגד ה' כלומר ה' אצבעות ימין ידמוז לכחב"ג וכו' כדאיתא בספר יצירה (א, ג) עשר ספירות בלימה ה' כנגד ה'. לכן כשהכהן הוא מלאך יי צבאות הוא מדביק נפשו למעלה, ומייחד השם בלבו ובפיו, והוא נושא את כפיו לרום השמים, ומראה כוונתו רצויה, ומחבר ומייחד ה' ספירות בנושאו עשרה אצבעות לרום השמים, ומורה כי ב' ספירות נבראו שמים וארץ, והוא כלול מהם, ומברך את ישראל והקב"ה מסכים להם הברכות. זהו מאמרם ז"ל (ירושלמי מגילה ד, ה) שאסור להסתכל כשהכהן פורש ידיו שהשכינה שורה בין ידיו. ועוד (תענית ח ע"ב) שהברכה אינה שרויה כי אם במקום נסתר, כמו שאמרו רז"ל (זוהר בראשית ס"ד ע"א) ונטיל ברכאן בחשאי וכבר פירשתי זה⁷²³.

והטעם שהוזכרה ברכה זו בהקמת המשכן פירש הרב הגדול ז"ל (תהלים קלג, ג) כי שם צוה יי את הברכה חיים עד העולם. והענין כי מן המשכן העליון שזו המלכות יתפשט שפע הברכה בתחתונים.

"יברכך יי וישמרך" כתב הרב הגדול ז"ל ועל דרך האמת כי הברכה מלמעלה והשמירה שתשמור אותה כטעם זכור ושמור⁷²⁴. ועוד יאר השם הגדול את פניו המביטים בך וכן אמר בספרי (נשא מא) רבי נתן אומר זה מאור השכינה, ויחנך שתשא חן בעיניו. כענין שאמרו (בר"ר ט, ד) עולמי עולמי הלואי תהא מעלת חן לפני בכל שעה. ועוד "ישא השם פניו" אל השמים מעל וישם לך שלום הכל בביתך. וכן אמרו בספרי (במדבר י"א, ז) רבי נתן אומר זה שלום מלכות בית דוד. ושמו את שמי הגדול על בני ישראל ואני אברכם כי אני שזו השכינה המדבר הנני עכ"ל הרב ז"ל. והנני מוסיף לך ביאור על רמזותיו אמר כי הברכה מלמעלה למטה כלומר מהשם הגדול תפארת לכנסת ישראל מלכות הרמוזה במלת וישמרך, וזהו אמרו שתשמרו אותה. וגם בפסוק שני רמז כן כלומר שיאירו פנים המאירות תפארת לשאינן מאירות מלכות והחן הרמוז בויתך הוא החן הגדול שהוא היסוד שהרי נח ויוסף מצאו חן. ואחרי הארת הפנים וייחוד הפרצופין אמר בפסוק שלישי ישא השם הרומז לתשובה בינה פניו שאינן מאירות אל השמים תפארת וישם לך שלום יסוד הנקרא כל הכל בביתך מלכות כי השלום שלם בביתו שיהיו כל המדות נשלמים במדת הכל בביתך.

ואני אכתוב לך מה שנראה שהוא דעת חכמי הקבלה כבר ידעת כי מדת הדין מלכות נקראת שומר ישראל. ותרגום (במדבר ג, ז) "משמרת" מטרת מלשון מטרוניתא והרמז למדה הנקראת מטטרון. ובעבור כי היא השופעת לעולם אמר יברכך כי היא השופעת לעולם. וסדר הברכות לפירוש הזה מלמטה למעלה מתחיל בכנסת ישראל ואח"כ במדת רחמים. באומרו יאר יי פניו אליך רמז לפנים המאירים תפארת וכן אמרו רז"ל (ילקו"ש במדבר ו, תשי) יאר יי פניו אליך יתן לך מאור פנים. ועוד עולה לתשובה ואמר ישא יי פניו אליך הוא המלך העליון בינה המושך משך חכמה מפנינים. נמצא שהכהן הוא

⁷²² דף י"ג ע"ג. ע"י ע"א. קס"ט ע"ב. קס"ט ע"ד.

⁷²³ פ"ד ע"ג. פ"ו ע"ב. ריש פ' כי תשא. קמ"ב ע"א. בדף קצ"ה ע"א התבאר משל בת המלך שהריחה ציקי קדרה. ר"ג ע"ב. רי"ד ע"ב.

⁷²⁴ ענין זה נרמז במדרש במדבר"ר (יא, ה) "יברכך וישמרך, יברכך בבנים וישמרך בבנות שצריכות שמירה". והביאור בדרך סוד הוא שהברכה באה מאיתו יתברך אלינו כדרך זכר המשפיע לנקבה. והשמירה היא בנקבה כענין זכור ושמור.

מעלה נפשו מעילוי לעילוי. והנראה מדעת רז"ל בספר הזוהר (אד"ר קל"ג ע"ב) כי מלת פניו רומזת למדת הדין והם פנים שאינן מאירים. ופירוש ישא כלומר יסלקנה ממך וכן פירש רש"י יכבוש כעסו וזהו וישם לך שלום. אמנם מלת אליך מכרעת לפירוש הראשון.

ספר הזוהר (אד"ר קמ"א ע"א) **בשעתא דאיתעבד סומקא כתיב ישא יי פניו אליך כלומר סליק ולא אשתכח רח"זא בעלמא** בשעה שנעשה אדום כתוב "ישא יי פניו אליך" כלומר שיסתלק ולא ימצא רוגז בעולם. ובסיפרי (במדב"ר יא, ז) אמרו רז"ל ישא יי פניו אליך רבי אומר יעביר כעסו ממך.

ודע כי הכהן נוטל ידיו מן הלוי והלוי משרתו כאשר לבעלה. ובמדרש רות (זו"ח פ"ז ט"א) **כהן העולה לדוכן ממי נוטל ידיו הוי אומר מן הלוי דאיהו מסיטרא דשמאלא למיהוי ימינא מתקדשא מ"ו שמאלא**.

ובספר הבהיר (ק) הזכירו בברכה זו ענינים אחדים ראוי לנו להזכירם זהו לשונם מאי דכתיב יברכך ה' וישמרך. יאר ה' פניו וגו' ישא ה' וגו'... ושמו את שמי זהו שמו של הקדוש ב"ה מפורש והוא שם בן י"ב אותיות דכתיב יי יי ד' אותיות ג"פ הרי שם של י"ב אותיות. מלמד ששמותיו של הקב"ה ג' חיילים וכל חיל וחיל דומה לחבירו ושמו כשמו וכולן חתומין באות יו"ד ה"א וא"ו ה"א. והיאך תצרף יו"ד ה"א וא"ו ה"א כ"ד פעמים והיינו חיל אחד יברכך יי וישמרך⁷²⁵. גם השני והם כ"ד שמותיו של הקב"ה. גם השלישי והם כ"ד מלמד שכל חיל ראשיהם ושריהם כ"ד תצרף כ"ד שלשה פעמים ויהיו ע"ב שמותיו של הקב"ה, והיינו ע"ב שמות היוצאים מן ויס"ע ויב"א וי"ט.

417

ומי הם אלו השרים? מלמד שהגבורה שר על כל הצורות הקדושות מצד שמאל של הקב"ה והוא גבריאל"ל. ומימינו שר על כל הצורות הקדושות והוא מיכאל"ל, ובאמצע הוא האמת והוא אוריאל"ל שר על כל הצורות הקדושות. וכל שר כ"ד צורה ואין חקר לגדודיו דכתיב (איוב כה, ג) "היש מספר לגדודיו", שהשם יוצא משלשה פסוקים ויס"ע ויב"א וי"ט האותיות מפסוק הראשון ויס"ע בסדר הפסוק נסדרות בשם ואותיות הפסוק השני בהפך הפסוק הראשון נסדרות בשם ואותיות הפסוק השלישי שהוא וי"ט בסדר הפסוק נסדרות בשם ובכל אחד מאלו הפסוקים ע"ב אותיות. ובכל שם ושם שלשה אותיות, אלו הן ע"ב שמות היוצאים ומתחלקין לשלשה חלקים כ"ד בכל חלק וחלק. ועל כל כ"ד שר גבוה עליהם ועל כל חלק וחלק יש לו רוחות ארבע לשמור מזרח ומערב צפון ודרום, ומתחלקין ששה לכל רוח נמצא לכל רוח אחד כ"ד צורות וכן לשני וכן לשלישי וכלן חתומין ביי אלהי ישראל אלהים חיים חי שדי רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו יי ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

(הבהיר קיא) ישב רבי אהילאי ודרש "יי מלך יי מלך יי ימלוך לעולם ועד" זהו שם המפורש שניתן בו רשות לצרף ולהזכיר דכתיב (במדב"ר ו, כז) "ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם" והוא שם של י"ב, כשם של ברכת כהנים שהם שלשה שמות והם שתים עשרה אותיות וניקודו כן: **יְפַעֵל יְפֻעֵל יְפֻעֵל** כל השומרו ומזכירו בקדושה ובטהרה מתקבלין כל תפלותיו, ולא עוד אלא שנעשה אהוב למעלה ואהוב למטה, נחמד למעלה נחמד למטה, ונענה ונעזר מיד עד כאן⁷²⁶.

⁷²⁵ כתב בביאור "רחש לבי" על הבהיר שאם תתבונן תראה שבשם

⁷²⁶ סיום מאמר זה בבהיר כך הוא: "זה השם המפורש הנכתב על מצח אהרן, ובשם המפורש מע"ב אותיות, ובשם המפורש שהוא י"ב שמות שמסר הקב"ה למסמריה העומד לפני הפרגוד, והוא מסרם לאליהו בהר הכרמל ובהם נתעלה ולא טעים טעם מיתה:

ומה שעלה בידינו מזה המאמר כי שלשה שמות דברכת כהנים בכל פסוק שם אחד כל אחד נקרא שר לחלק הג' כלומר שלישי משם של ע"ב אותיות. כי כשמחלק שם של ע"ב אותיות לשלשה חלקים כנגד שלשה שמות אשר בו יבאו כ"ד שמות בכל חלק וחלק. ובעבור ששה מלות בברכת כהנים שהם: ברכה, שמירה, אורה, חנינה, נשיאת שלום.⁷²⁷ על כן צריך אתה לכפול כל שם ושם מן הג' הנזכרים ששה פעמים ובכל שם ארבע אותיות והנה ארבע פעמים ששה הם כ"ד והם הכ"ד שהזכרנו שהם חיל אחד. והטעם שנחלק שם של ע"ב אותיות לג' חלקים כנגד שלשה פסוקים הם כנגד שלשה אבות העליונים.⁷²⁸ ועל כן אמרו כי גבריאל שר על הצורות שמצד שמאל שהוא מצד הגבורה, ומיכאל מימין שהוא מן החסד, והאמת באמצע והוא המכריע. ואלו שלשה שמות שהוזכרו בברכת כהנים כשתחברם יחד יהיו י"ב והוא שם בן י"ב, ובמקדש היו הכהנים מברכים את ישראל בזה השם. והמקובלין בו היו מבליעין אותו בנעימת אחיהם הכהנים. ובכל ברכה היו מזכירין שם בן ד' אותיות שלשה פעמים שהוא שם בן י"ב וקבלת ניקודו ידוע אצל המקובלים כי כל אחד הובדל מחברו בניקודו. גם דע כי שם של כ"ב אותיות יוצא מחמש תיבות ראשונות שבברכת כהנים שיש בהם כ"ב אותיות והם: יברכך ה' וישמרך, יאר ה' וכחו ופעולתו לנס. והבן על מה שהזכיר על פסוק ה' מלך כי הפסוק ההוא מעיד על שלשה ההוויות שיש לבורא יתברך. ומה שאמר כי כל השמות חתומין בשם המיוחד רמז כי הוא מקור הכל וממנו אצילות הכל.

418

אמנם בספר הזוהר (בראשית ל"ד, א) אמר בפסוק ה' מלך סוד גדול אומר שם יי מלך לעילא. יי מלך באמצעייתא. ה' ימלוך לתתא. יי מלך למעלה דהיינו כתר שהוא מעל הכל, יי מלך באמצע דהיינו חו"ב, יי ימלוך למטה דהיינו תו"מ שמלכותם תתגלה לעתיד לבא. רבי אחא חולק ואומר אמר יי מלך דא עלמא עלאה דאיהו עלמא דאיתי. יי מלך זה העולם העליון שהוא עולם הבא דהיינו בינה יי מלך דא תפארת ישראל. יי מלך זה תפארת ישראל יי מלך דא ארון הברית דהיינו מלכות.

אתא זמנא אחרא דוד ואהדר לון מתתא לעילא. ואמר יי מלך עולם ועד בא דוד בזמן אחר והחזיר אותם ממטה למעלה ואמר (תהלים י, טז) יי מלך עולם ועד. ומפרש: "יי מלך" לתתא יי מלך פירושו למטה בעולם התחתון שזו המלכות "עולם" באמצעייתא עולם, פירושו באמצע בתפארת "ועד" לעילא. דתמן ויעודא וקיומא ואשלימותא דכלא. ועד, פירושו למעלה בבינה ששם הויעוד (מפגש) וקיום (קבלת מוחין חדשים) והשתלמות (קבלת אורות נוספים) של כל הספירות מלך לעילא מה שאמרנו "מלך לעילא" שזו המלכות הכוונה למלך לעילא כלומר המלכות של האצילות ולא המלכות של העשיה ימלוך לתתא ומה שאמרנו ימלוך זה ארון הברית שזו המלכות היינו למטה בעולם העשיה וזה יהיה לעתיד לבא שהכל יכירו במלכותה. (מתוך מדבש עמוד תכ"ד).

והנה לפי כונתם השלשה שמות הנזכרים בפסוק ה' מלך הם השלשה ראשונים שבי"ג מדות⁷²⁹ ומה שפירשו בפסוק "ה' מלך עולם ועד" אחרי שקבלה נקבל דבריהם כי מלת "ועד" קשה לי לפרשה רק על השכינה כי שם מתוועד הכל. דבי אחא מפרש מילת "ועד"

⁷²⁷ כנראה הכוונה נשיאת פנים ושלוש דא"כ לא הוי ששה.

⁷²⁸ כידוע בזוהר פ' בשלח יש ע"ב שמות בעלי ג' אותיות היוצאים מפסוקים אלו: שמות יד: (יט) ויסע מלאך האלהים החלף לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמד מאחריהם: (כ) ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה ולא קרב זה אל זה כל הלילה: (כא) ויט משה את דוד על הים ויולך והנה את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וישם את הים לחרבה ויבקעו המים: בכל פסוק ע"ב אותיות. כאשר ניקח אות ראשונה מפסוק ראשון ואות אחרונה מפסוק אמצעי ואות ראשונה מפסוק שלישי נקבל "והו" וזה שם ראשון מע"ב שמות. צירוף שני יהיה "ילי" וכו'. פסוק ראשון כנגד אברהם ולכן לוקחים ממנו את האותיות כסדרן. הפסוק השני כנגד יצחק שהוא מדת הדין ולכן לוקחים ממנו את האותיות למפרע. הפסוק השלישי כנגד יעקב שהוא רחמים ולכן לוקחים את האותיות כסדר.

⁷²⁹ התבאר עניינם לעיל קכ"ב ע"ג. השם הראשון בינה, השני תפארת והשלישי מלכות.

לעילא דהיינו בבינה וזה מה שקשה לרב. אמנם ידוע שלבינה ולמלכות תכונות דומות ולכן הן נרמזות באות ה' של שם ה': בינה אות ה' ראשונה ומלכות אות ה' אחרונה.

ולפי מה שפירשו רז"ל בספר הבהיר (ק) על שלשה שמות הנזכרים בברכת כהנים כי הם ג' אבות העליונים חג"ת קע"ג ע"ד נוכל לפרש כי הברכה ראשונה נאמרה על החסד ואמר בו יברכך כי הוא המברך שנאמר עולם חסד יבנה (תהלים פט, ג) כי היא תחלת הבנין ואמר בו וישמרך הנה השמירה במלכות ולכאורה לא מתאימה לחסד. הרב מסביר לענין נעוץ סופו בתחילתו⁷³⁰ כלומר הברכה בחסד שהוא היום הראשון והשמירה במלכות שהיא היום האחרון. או יהיה פירוש "וישמרך" מהכתר השני זו הגבורה כי כשיפרוש המלך ימינו עליו ינצל מכל דבר רע. ואמר אחרי כן "יאר יי פניו" למדת הגבורה והרמז לפני הכעס שיהיו מאירין באצילות הברכה שתתפשט בהם וכן נראה מספר הזוהר (אד"ר קל"ג ע"ב) אמר שם יאר יי פניו אליך פניו דלבר "יאר יי פניו אליך" היינו הפנים של התפארת שהם נחשבים חוץ כלפי הכתר דכד נהירין מתברך עלמא שכאשר הם מאירים מהכתר מתברך העולם ותא חזי, פניו דלבר אית זמן דנהירין ואית זמן דחשוכן בא וראה, פני התפארת יש זמן שמאירים מהכתר ויש זמן שחשוכים בגלל חטאי בני אדם ופני כד כתיב יאר פניו אתנו סלה ומשום זה אנו מבקשים "יאר פניו אתנו סלה" (תהלים סז, ב) שפני התפארת יאירו מהכתר מכלל דלא הוה תדירין אלא כד אתליין תרין תפוחין דלעילא מכלל שאינו מאיר תמיד, אלא כשנתגלו שני התפוחים שבכתר למעלה.

ואח"כ אמר "ישא השם פניו אליך וישם לך שלום" כנגד מדת התפארת שהוא נקרא שלום⁷³¹, והפנים האלו הם פנים המאירים. וחתם בשלום כי הוא השלום הנזכר ולזה נראה שכוונת רז"ל (ספרי נשא מב, במדב"ר יא, ז) וישם לך שלום רבי נתן אומר זה שלום מלכות בית דוד.

נמצא לפירוש הראשון סדר הברכה ממטה למעלה, מעלין בקדש ולא מורידין. ולפירוש השני מלמעלה למטה להריק ברכות על ישראל. וכן נראה מדעת רז"ל בספר הזוהר (ח"ג קמ"ה ע"א) שאמרו כהנא שריא מעילא לתתא לאמשכא ברכאן תדיר מעילא לתתא ובענין ק"ש נבאר זה בגזירת האל⁷³². והפירוש הראשון הוא דעת החסיד רבי יצחק בן הרב ז"ל שהיה נגלה לו אליהו ז"ל כי נגלה לרבי דוד אב ב"ד ולמד לו חכמת הקבלה ומסרה לבנו הראב"ד⁷³³ וגם לו נגלה והוא מסרה לבנו רבי יצחק סגי נהור שלא ראה מעולם⁷³⁴ וגם לו נגלה והוא מסרה לבי תלמידיו האחד רבי עזרא שפירש שיר השירים

⁷³⁰ המושג "נעוץ סופו בתחילתו" הינו מושג רחב בקבלה והכוונה בזה שמן המלכות שהיא סוף הספירות משתלשל עולם חדש נמוך יותר ובונה את הכתר של התחתון שהוא ראשיתו. כמו המושג "כתר מלכות" אם כתר לא מלכות ואם מלכות לא כתר, הרי אלו ב' קצוות! אלא, המלכות של העליון בונה כתר לתחתון וזה הוא נעוץ סופו (מלכות דעליון) בתחילתו (כתר דתחתון). מכאן למושגים "אני" ו"אין". אני זו מלכות ואין זה הכתר, אלו אותן אותיות כי לפי מה שהתבאר, יש קרבה בין הכתר והמלכות.

⁷³¹ אמנם בד"כ "שלום" זה כינוי ליסוד, אך התפארת שאמרנו כאן כוללת אותו כי היסוד סיום התפארת "יגוף וברית חשביתן חד", כלומר כאשר אנו אומרים תפארת הכוונה לחתונה"י והיסוד הוא הסיום. ענין זה רמזו במה שאמרו (בר"ר פ"ד, ו) מה שקרה ליעקב (תפארת) קרה ליוסף (יסוד).

⁷³² קצ"ג ע"ג.

⁷³³ הוא אברהם בן דוד - הראב"ד השלישי בעל ההשגות על הרמב"ם, נולד בעיר פושקיררה סמוך לנמשי בצרפת, בשנת ד"א התפ"ה (1125) ומת בע"ש חנוכה בשנת תתקנ"ט (27 בנובמבר 1198), ומרוב קדושתו עסקו כוהנים בקבורתו (ספר יוחסין).

היה חתנו ותלמידו של רבנו אברהם בן יצחק, מחבר ספר "האשכול". רבו המובהק היה רבנו משולם מלוניל, ורבנו משה ב"ר יוסף, שהיה גם רבו של הר"ה בעל המאור; ולפעמים לקח תורה גם מפי הרב ר' יוסף בן פלאה. ראב"ד היה מגדולי חכמי התלמוד שקמו לישראל מאז ומעולם. בכשרונותיו התעלה להיות ראש המדברים בכל מקום. בני לוניל פרוכנס והמחזות סרו למשמעתו, ומאצות רחוקות שאלו ממנו פסקי הלכות. נוסף על גדולתו בתורה ובקבלה היה עשיר, ומרחקים נהרו אליו אנשים רבים ללמוד תורה. הוא סיפק את כל צרכי התלמידים שלמדו בישיבתו הגדולה בפושקיררה (תמים דעים ו').

⁷³⁴ רבי יצחק סגי נהור (1160-1235) היה מהמקובלים הראשונים בפרובנס שבצרפת, בנו של הראב"ד. מכונה סגי נהור (עיוור בארמית) כיון שהיה עיוור מלידה. רבי יצחק קיבל את חכמת הקבלה מאביו הראב"ד ומזקנו הראב"ד השני.

והאחד רבי עזריאל ואחריהן נמשכה להרמב"ן ז"ל. והדעת השני חדשתיו מלבי מכח דברי רז"ל וכולן דברי אלהים חיים הם. קע"ד ע"א

אמנם הנראה מדעת הרב הגדול ז"ל ואחרינו נטו רוב חכמי הקבלה שהשם הראשון והשני רומז למכריע ראשון תפארת והשלישי לבינה שכתב הרב ז"ל כי הברכה למעלה וכו' ר"ל כי הברכה באה מהשם הגדול יתעלה בינה לגולות תחתיות תנה"ט⁷³⁵ עד שומר ישראל מלכות הרמוז במלת וישמרך. וגם ב"יאר השם" שיאירו פנים המאירות לשאינן מאירות. "ויחנך" הוא החן הגדול שעניינו ייחוד ודבקות וזהו שאמרו רז"ל (בר"ר ט, ד) עולמי עולמי הלואי תהא מעלת חן לפני. ואחרי ייחוד הפרצופין והארת הפנים ישא יי" פניו אל השמים מעל ר"ל לתשובה בינה וישם לך שלום שיהיו כל המדות נשלמים במדת הכל כלומר ביסוד הנקרא שלום. והבן אומרו "ואני אברכס" כי השכינה אומרת ואני אברכס כי כך שמה. ושלום וברכה באין לעולם על ידה בהסכמת השם הגדול יתעלה וזהו "ושמו את שמי" כלומר שמי הגדול שם הוי"ה שהוא בתפארת וגם שם "אני" שזו השכינה על ישראל ואז נהיה מבורכים בשמים מצד שמו הגדול ובארץ מצד אני.

וַיְהִי בַּיּוֹם כָּלֹת מִשְׁהַ לְהַקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשְׁוּ אוֹתוֹ וַיִּקְדְּשׁ אוֹתוֹ וְאֶת כָּל כְּלָיו וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת כָּל כְּלָיו וַיִּמְשְׁוּם וַיִּקְדְּשׁ אֹתָם:

ז, א

420

נכתב כלת חסר וי⁷³⁶ לרמוז לכלה הכלולה מן הכל השרויה במשכן. וסוד משיחת הכלים פירשתי⁷³⁷.

וַיָּבִיאוּ אֶת קָרְבָּנָם לִפְנֵי יְהוָה שֵׁשׁ עֶגְלֹת צֶבַע וּשְׁנֵי עֶשְׂרֵי בָקָר עֶגְלֹה עַל שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים וְשׁוֹר לְאֶזְרָד וַיִּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן:

ז, ג

ממה שכתבתי בסוד ברכת כהנים תבין כי ראויין היו הנשיאים להביא שש עגלות צב כנגד ששה מלות הנזכרות בברכות כהנים שאמר לעיל: ברכה, שמירה, אורה, חנינה, נשיאת שלום, ואמרתי ע"ז שצ"ל נשיאת פנים ושלום וי"ב בקר ידוע לי"ב שבטים שהיו כנגד שנים עשר גבולי אלכסון הנקרא שנים עשר צנורות שיש להקב"ה אשר רוח החכמה מתפשטת ומשתלחת בהם אל האבות. וכנגדן הזכיר בשיר השירים שנים עשר מיני בשמים בפסוק (שיר"ש ד, ג) שלחך פרדס רמונים והבאים אמרו. ובעבור כי כוונת הקרבן היא להסתפק ממנו כל מדה ומדה על כן הקריבו נשיאי ישראל: י"ב עזים וי"ב אלים ושנים עשר כבשים. ושנים עשר שעירי עזים רמז לצנורות הנזכרים שהם י"ב. ובקר זבח השלמים עשרים וארבעה פרים הוא החיל השמאלי הנזכר שחפצו בפרים והוא עשרים וארבעה אלים. ששים עתודים ששים כבשים ששים כנגד ששים המה מלכות (שיר"ש ו, ח) ששים גבורים סביב לה (שיר"ש ג, ז) ששים אותיות שבברכת כהנים ששים מסכתות שיהיה המזבח מקבל חלקו מכולן. גם היו מביאין כלים מכסף וזהב,

היה רבם של רבי עזרא ורבי עזריאל מגרונה, רבותיו של הרמב"ן, שלפי דברי רבי חיים ויטאל המשיכו את שלשלת הקבלה. השפעתו על חוגי המקובלים הספרדים בדורו הייתה כה רבה, עד שבספרי המקובלים הספרדים מתקופתו הוא מכונה בכינוי "החסיד", בלי לפרט את שמו. רבינו בחיי מזכירו בתואר "אבי הקבלה".

⁷³⁵ עיין ק"י ע"א.

⁷³⁶ עיין מנחת שי שהאריך בדבר הסתירה לכאורה בין דרשת חז"ל לכתוב לפנינו "כלות". וגם הרמ"ע מפאנו אמר דברי והובאו דבריו שם. רבי חיים בן עטר בספרו "אור החיים" כותב שדברי חז"ל לא הובנו. והאמת שכתוב כלות אולם אות ו' זו בחינת החתן שהוא משה רבנו רעיא מהימנא.

⁷³⁷ קי"ד ע"א.

כד"א "תורי זהב נעשה לך עם נקדות הכסף" (שיה"ש א, יא) שתהיה כנסת ישראל ששורה במשכן כלולה מן הכל. ומן הנראה קערת כסף לאברהם מזרק ליצחק הכף לרחל הנתונה ליעקב ועל כן משקלה עשרה זהב ומליאה קטרת לייחד המדות בה ועל כן היא מזהב גם קרבנותיהם היו עולה וחטאת ושלמים כנגד שלשה אבות העליונים הכוללים הכל.

וּבָבֹא מִשִּׁיָּה אֶל אֱהֹל מוֹעֵד לְדַבֵּר אֹתוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהֵי מַעַל הַכְּפֹרֶת
אֲשֶׁר עַל אֲרֹן הָעֵדוּת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרוּבִים וַיִּדְבֹּר אֵלָיו:

ז, פט

כבר ידעת סוד נבואת משה רבינו ע"ה ועל כן האריך הכתוב מעל הכפורת אשר על ארון העדות וכו'. כי הכפורת רומז למדת רחמים והוא על ארון העדות וכבר ביארנו זה.

"מבין שני הכרובים וידבר אליו" כתב הרב ז"ל נכפל "וידבר אליו" להגיד מה שאמרו שהיה הקול בא מן השמים אל מעל הכפורת ומשם מדבר עמו, כי כל דבור עם משה היה מן השמים ביום, ונשמע מבין שני הכרובים כדרך (דברים ד, יז) ודבריו שמעת מתוך האש, ועל כן היו שניהם זהב.

וכן אמר הכתוב (שמות כה, כב) "ונועדתי לך שם לדבר אליך שם", (שמות כט, מג) ונקדש בכבודי כי יהיה שם בית מועד לדיבור עכ"ד. וכבר הודעתך דעת הרב ז"ל בכרובים בפרשת תרומה⁷³⁸ ומשם תבין כוונתו.

421

בהעלותך

דַּבֵּר אֶל אֱהֹרֶן וְאֶמַרְתָּ אֵלָיו בְּהִעָלְתָּהּ אֶת הַנִּזְרֹת אֶל מוֹל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ וְאִירוּ שִׁבְעַת
הַנִּזְרוֹת:

ח, ב

צוה שיהיו שש הקנים פונים אל האמצעי רמז לששה קצוות ו"ק שקיומם הוא הקצה הפנימי מלכות המקיימם ומעמידם וכבר בארתי⁷³⁹ זה בענין המנורה. ואמרו רבותינו ז"ל במנחות (צ"ח ע"ב) אל מול פני המנורה מלמד שהיו מצדדין פניהם כלפי נר מערבי. אמר רבי נתן מכאן שאמצעי משובח. וכבר פירשתי למעלה טעם למה נקרא נר האמצעי נר מערבי כי ראשו יוצא משורת הקנים ונוטה לצד מערב כחתן היוצא לקראת כלה והרמז מופלא. והוצרך לומר (ח, ט) "עד פרח מקשה הוא" רמז למה שכתבתי בפסוק ויתעצב אל לבו⁷⁴⁰. דהיינו הפרח רומז למלכות והמילה מקשה מורה על הייחוד.

(י) קָזוּ אֶת הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּהְיֶה אֹתָם: (י) וְכֹה תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטָהָרָם הַזֶּה
עֲלֵיהֶם מִי זִטָּאת וְהַעֲבִירוּ תַעֲרַר עַל כָּל בְּשָׂרָם וּכְבָּסוּ בַגְדֵיהֶם וְהִטְהָרוּ:

ח, ו-ז

כאן נבחרו הלוויים לעבודתם וכבר ידעת כחם שהם בגבורה ועל כן הם ממונים על השיר כד"א (תהלים מב, ט) "ובלילה שזו המלכות הבנויה מן הגבורות שירה עמיי". ובערכין (י"ג ע"ב)

⁷³⁸ בדף ק"ח ע"ב.⁷³⁹ בדף ק"ט ע"ב.⁷⁴⁰ בדף ל"ז ע"ג.

אמרינן: תניא, אמר רבי כנור של מקדש היה של שבע נימין שנאמר "שובע שמחות את פניך" (תהלים טז, יא) אל תקרי שובע אלא שבע, של ימות המשיח שמונה שנאמר "למנצח על השמינית" (תהלים יב, א) על נימה שמינית, של עולם הבא עשר שנאמר "עלי עשור ועלי נבל" (תהלים צב, ד). וכן עוד במדרש רבי תנחומא (בהעלותך ז) ילמדנו רבינו כמה נימין היו בכנור שהיו הלויים מנגנין בו? כך שנה רבי יהושע שבע שנאמר שובע שמחות את פניך אל תיקרי שובע אלא שבע, וכן בדוד הוא אומר שבע ביום הללתיך (תהלים קיט, קסד). ולימות המשיח נעשין שמונה שנאמר "למנצח על השמינית" ולעתיד לבא נעשו עשר שנאמר "בנבל עשור" וגו' (תהלים לג, ב).

ופירוש הענין, כי בעולם הזה ישיגו החכמים שבעה ספירות שהם חגתנהי"ם וידבק אורן במקדש ובמשכן כמו שרמזנו במנורה ובקצת הקרבנות. ולימות המשיח תושג ספירה שמינית בינה וירמזו אותה, ולעולם הבא תהיה ההשגה שלימה לעשר ספירות וירמזו אותן. מזה קצת ראינו שהעולם הבא יהיו בו הנשמות בגוייתן והיא הנקרא תחיית המתים וכבר רמזתי זה.

והנך רואה כי בלויים יזכיר תמיד לשון טהרה (במדבר ח, ו) "וטהרת אותם, וכה תעשה להם לטהרם". אמנם בכהנים יזכיר לשון קדושה (שמות כט, מד) "ואת אהרן ואת בניו אקדש", ובנזיר (במדבר י, ה) "קדש יהיה". וסוד הענין כי הקדושה הוא תוספת אצילות מאין סוף יתעלה ויתברך שהוא מקור הקדושה. ולכך בנזיר המגדל פרע נאמר קדוש יהיה בתוספת השפעה ממקור האין לכחות הקדושה לאסור להשחיתן. אמנם סוד הטהרה הוא סוד הפסקת רוח הטומאה. על כן בקרן כתיב (ויקרא יג, מ) "קרח הוא טהור הוא". כי לאחר שהוסרו כחות הטומאה הוא טהור. זהו סוד (במדבר ח, ז) "והעבירו תער על כל בשרם וכבסו בגדיהם והטהרו. וטעם "וכה" תעשה ידוע מפסוק כה תברכו וכו' וכבר פירשתי⁷⁴¹.

וסוד "הזה עליהם מי חטאת" כי צריך להזות עליהם אפר ומים חיים מעורבין ובסוד פרה אדומה אבאר בגזירת האל⁷⁴². וטעם והקרבנות את הלויים שהם כידוע מצד הגבורה לפני אהל מועד כי הם לשירות השכינה השורה באהל כד"א (שיה"ש ג, ח) ששים גבורים סביב לה.

וְהִקְרַבְתָּ אֶת הַלְוִיִּם לִפְנֵי יְהוָה וְסִמְכוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יְדֵיהֶם עַל הַלְוִיִּם:

ח, י

הכוונה בסמיכה זאת שיכנסו הלויים לרצות את מדת הדין מלכות ולעבוד עבודתה שלא תחול על ישראל. וזהו טעם "והניף אהרן את הלויים תנופה לפני יי מאת בני ישראל והיו לעבוד את עבודת יי". וטעם היות התנופה על ידי אהרן כי הוא איש החסד וכל זה הענין מבואר בפסוק "ואתנה את הלויים נתונים לאהרן ולבניו מתוך בני ישראל עבוד את עבודת בני ישראל באהל מועד ולכפר על בני ישראל ולא יהיה בבני ישראל נגף בגשת בני ישראל אל הקדש" והבן כל זה כי הוא מבאר כל מה שכתבתי.

וטעם "ואקח את הלויים תחת כל בכור בבני ישראל" פירוש כי ראויין היו הלויים ליכנס תחת הבכורות כי מכח אחד הן.

⁷⁴¹ קע"ב ע"ב. "כה" כינוי לשכינה והיא המטהרת.

⁷⁴² קפ"ג ע"ג.

(כד) זאת אשר כללום במן זומיש ועשרים שנה ומעלה יבוא לצבא צבא בעבדת אהל מועד: (כה) ובמן זומשים שנה ישוב מצבא העבדה ולא יעבד עוד:

ח, כד - כה

מלת "זאת" ידעת פירושה כי היא רומזת לשכינה, ואומרו כי היא ללויים כלומר כי הם משרתיה לעבוד עבודתה. וטעם פסלות השנים בלויים פירשתי⁷⁴³.

"כן יהיה תמיד הענן יכסנו ומראה אש לילה" טעם זה פירשתי בפסוק לא ימיש⁷⁴⁴ ומשם תשכיל.

עשה לך שתי חצוצרות כסף מקשה תעשה אתם והיו לך למהקרא העדה ולבסע את המזוזות:

י, ב

שתי חצוצרות רמז לדיו פרצופין כלומר לתפארת ומלכות בהיותם אחר באחר במצב קטנות ועל כן הם מקשה כי הם דבוקים זל"ז. גם רז"ל אמרו חצוצרת כתיב⁷⁴⁵ והרמז לייחוד גמור. אמנם על דרך כלל הרמז יותר לרחמים כלומר דעת הרב נוטה ששתי החצוצרות רומזות על ספירת התפארת (כגון נצח והוד כמ"ש והיו לך, עשה לך כי מרע"ה אחוז בחג"ת או י"א בדעת) ולא לתפארת ולמלכות ועל כן היו מכסף ולא מזהב. ואמרו רבותינו ז"ל (ר"ה כ"ו ע"ב) כי בתעניות תוקעין בחצוצרות, כענין שאמרו רז"ל עמוד מכסא הדין מלכות ושב על כסא רחמים תפארת. וכבר ידעת כי התקיעה רמז לרחמים⁷⁴⁶, על כן בעת אסיפת העם אמר "ותקעו בהם ונועדו אליך העדה אל פתח אהל מועד" כי אסיפתם ברחמים שנאמר שובה יי רבבות אלפי ישראל וכטעם ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם. אמנם נסיעתם היתה בתרועה שנאמר ותקעתם תרועה ונסעו המחנוות כי השכינה היתה הולכת לפנייהם וכתוב קומה יי ויפוצו אויבך. וידעת כי התרועה רומז אליה למלכות. וחומת יריחו נפלה בתרועה כי היא היתה הולכת לפנייהם לכלות אויביהם ועל כן היתה יריחו חרם שלא תהיה מתוחה כנגדם שנתנו לה חלקה בתחלה⁷⁴⁷, זהו שאמר עד יום אמרי אליכם הריעו והרעותם (יהושע ו, י). והיתה מצות תקיעת החצוצרות בכהנים שנאמר "ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות" לסבת כהן ומדתן. כלומר מאחר והתקיעה חסד והכהן חסד ראוי התקיעה לכהנים.

וכי תבאו מלזממה בארצכם על הצר הצר אתכם והרעותם בחצוצרות ונזכרתם לפני יהוה אלהיכם ונשעיתם מאיביכם:

י, ט

בעת המלחמה היו צריכין לתרועה כי אליה למלכות המלחמה והיא הלוחמת מלחמותיהם. ויהיה מלת "ונזכרתם" מענין (תהלים קט"ו, י"ב) ה' זכרנו והבן⁷⁴⁸ כלומר התרועה עולה אל הרחמים ומעוררת הזכרון שהוא היסוד. וכן מלת זכרון האמור בפרשת

⁷⁴³ קי"ד ע"ד.

⁷⁴⁴ פ"ט ע"א. ענן צבעו לבן ומשמש ביום והוא סוד מדת החסד. אש צבעה אדום ומשמשת בלילה והיא סוד מדת הגבורה.

⁷⁴⁵ לא נמצא בדברי רבותינו אולם כך כתב בספר "הציוני". המגיד ממזריץ' הביא בשם הבעש"ט חצוצרת חצי צורה והכוונה ששתי החצוצרות רומזים לתפארת ומלכות שכל אחד מהם הוא חצי צורה, כי הצורה השלמה היא של אדם (תפארת) ואשתו (מלכות).

⁷⁴⁶ התבאר בדף קנ"ד ע"א.

⁷⁴⁷ כמבואר בדף קפ"ד ע"ב.

⁷⁴⁸ עיין דף ס"ג ע"א.

(במדבר י, י) וביום שמחתכם ובמועדיכם וגו' ובעבור היות המועדים לרחמים על כן תוקעין ולא מריעין.

וַיְהִי בַּנִּסֵּעַ הָאֵרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוֹמָה יְהוָה וַיַּפְצֹ אֶיִבֶיךָ וַיָּגִסוּ מִשְׁנָאֶיךָ מִפְּנֵיךָ:

י, לה

בנסייע בגימטריא יעקב ועל כן הנו"ן הפוכה כאדם הכורע על ברכיו לפני המלך ומבקש ממנו צרכיו וכן צורת יעקב אבינו חקוקה בכסא הכבוד.

"קומה יי" כבר ידעת כי הארון רמז למדת הדין מלכות והיא הנלחמת לישראל ועל כן בנסיעתה אמר קומה יי ויפוצו אויביו, ולא אמר קום יי לרמוז לה"א אחרונה של שם הנרמזת בארון. ודוד אמר⁷⁴⁹ יקום אלהים יפוצו אויביו (תהלים סח, ב) הזכיר מדת הדין לעשות נקמה בגוים וכאן אחר שרמז לה בה שיתף עמה הרחמים ולכן הזכיר ביו"ד ה"א ומזה תבין טעם ובנחה יאמר שובה יי שכתוב בה ולשון שובה מלשון בשובה ונחת תושעון (ישעיה ל, טו) והרמז למדת רחמים.

וַיְהִי הָעָם כַּמֶּתְאַנְנִים רַע בְּאַנְיֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה וַיִּזְזַר אָפוֹ וַתִּבָּעַר בָּם אֵשׁ יְהוָה וַתֹּאכַל בְּקִצָּה הַמִּזְבֵּחַ:

יא, א

כבר ידעת כי אש יי היא מדת הדין מלכות הממונת ליפרע מן הרשעים, ועל כן נידונו באש. וזה מאמר משה (במדבר יא, טו) "ואם ככה את עושה לי" שהדיבור בלשון נקבה, כמה דאת אמר "ואת עלית על כולנה" (משלי לא, כט) הנאמר באשת חיל.

ספר הזוהר (ח"ג קל"ג ע"א) ואם ככה את עושה לי הוא דינא דדינא ואם ככה את עושה לי זה הוא דין של הדין, כלומר המלכות הנקראת מדת הדין נקראת גם כן "את" כי היא כוללת כל השפע אליה מא' עד ת' וכבר ביארתי זה⁷⁵⁰ בפסוק (ויקרא ט, ד) כי היום יי נראה אליכם ויהיה פירוש הפסוק אם נגזר מלפניך שתפגע בי מדת הדין הרגני נא הרוג.

והַמֶּן כְּרִיעַ זָר הוּא וְעֵינָיו כְּעֵין הַבְּרִלִיז:

יא, ז

וטעם "ועינו כעין הבדולח" כבר ידעת כי הבדולח כלול מאודם ולובן. ואמרו בספר הזוהר (אד"ר קכח ע"ב) וחיזו דההוא טלא חיור כעין אבנא דבדולחא דאיתחזיין לוונים בלויה ומראה של הטל ההוא לבן כעין אבני הבדולח שנראים גוונים שונים בו הה"ד ועינו כעין הבדולח זה שכתוב "ועינו כעין הבדולח". וכבר ביארתי זה⁷⁵¹ בענין המן בפרשת בשלח.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה אֶסְפָּה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵדְעֶתָ כִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשִׁטְרֵיוֹ וְלִקְחֹתָ אִתָּם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ:

יא, טז

כתב הרב הגדול ז"ל כבר הזכירו רז"ל כי שבעים אומות הם בשבעים לשון, ויש לכל אחת ואחת מזל ברקיע ושר למעלה כענין הנאמר בדניאל "שר מלכות פרס" (דניאל י, יג) וכתוב אצל מלכי יון והנה שר יון בא (שם י, כ) והוא שנאמר יפקוד יי על צבא המרום

⁷⁴⁹ עיין בזה מאמר הזוהר בראשית קמ"ח סוע"א וע"ב.

⁷⁵⁰ דף כ"ט ע"ג. קלייד ע"ד. קע"ז ע"ג.

⁷⁵¹ בדף צ"ד ע"ב שביאר המן הוא תולדת האור העליון.

במרום (ישעיה כד, כא), ואמרו כי פרי החג ירמזו להם. ובפרקי רבי אליעזר (פרק כד) אמר הקב"ה לע' מלאכים הסובבים כסא כבודו בואו ונבלבל לשונם, ולכן היה המספר ביורדי מצרים שבעים. וצוה במספר הזה בשופטי ישראל הסנהדרין כי המספר הזה יכלול כל הדעות בהיותו כולל כל הכחות ולא יפלא מהם כל דבר. וכן במתן תורה (במדבר יא, טז) ושבעים מזקני ישראל כי ראוי במספר הזה שתשרה בהם שכינה באשר הוא כמחנה עליון. כי עם ישראל הם צבאות יי בארץ. כמו שנעשה ארון וכפורת והמשכן בדמות המשמשין במרום, ונעשו הדגלים כדמיון המרכבה שראה יחזקאל להשרות שכינה עליהם בארץ, כאשר היתה השכינה בשמים. והנה משה על גבי שבעים הזקנים רמז לישראל שהוא גוי אחד בארץ מורם מעל ע' השרים.

וקבלו רז"ל כי כל סנהדרי גדולה היושבת בבית יי במקום אשר יבחר לשכנו כן יהיה מניינם שבעים והנשיא על גבן כמשה רבינו ע"ה. והנה הם ע"א וכן האותיות בשם הגדול המפורש ע"ב כנגד השרים והשם המיוחד שהוא אדון על כלם. ולזה ירמז הכתוב באמרו אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט (תהלים פב, א) כי השכינה עמהם להסכים על ידם ואמר הכתוב עד מתי תשפטו עול (שם) יזהיר בהם אחרי שהשם הנכבד עמהם אמר בדבר המשפט איך לא תיראו ממנו להטות משפט. כטעם (ישעיה ס"ה, ג) המכעיסים אותי על פני. ואמר אני אמרתי אלהים אתם (תהלים פב, ו) כי מספרכם כשרי מעלה ואדון היחיד ואמרתי שתשבמו מושב אלהים בארץ, אכן כאדם הראשון תמותון שגורש ממקומו הנכבד ומת כן תתגרשו מבית השם, וכאחד השרים של מעלה הייתם ותפלו מן המעלה ההיא. ע"כ.

425

ובמדרש שיר השירים (זוטא פרשה א) אמר "שבעים שמות קרא הקב"ה לישראל ישורון בכור נער וכו' שבעים שמות להקב"ה עליון רם ונשא נשגב וכו'. כתב החכם רבי עזרא ז"ל האומר שבעים הולך אחרי הענפים ועם הקו האמצעי שהוא העיקר הרי ע"א כלומר מונים ע' ענפים והעטרה הרי ע"א, והאומר ע"ב ד"פ דו פרצופין, כלומר הוא מונה ע' ענפים המלכות והתפארת הרי ע"ב רבי יוחנן אמר ע"ג כמנין חכמה⁷⁵² כלומר מונה כמו ע"ב ומוסיף הבינה עמהם. כמה יש לך להתעורר ולקנות לב איך היו דברי רבותינו נסתרים ונעלמים וכל דבריהם אמת וצדק. כי לפעמים יאמרו המאמר האמתי מצד הקבלה או מתוך הראייה הברורה ויביאו לדבריהם שהוא עמוד שהכל נשען עליו ויתר שהכל תלוי בו פסוק לזכר ולראייה בעלמא. בכאן אמת הוא כי שבעים שמות יש לו להקב"ה והם גלויים וידועים למשכילים וכנגדן שבעים למדת הדין מלכות וכן הוא אומר "כי כשמך אלהים כן תהלתך"⁷⁵³ (תהלים מח, יא) והם לא רצו לגלות הדבר בפירוש ובקשו בפסוקים כנגדם שבעים שמות והכל אמת. ויש לך לדעת כי כנגדם שבעים אומות ושבעים לשונם ושבעים סנהדרין ומשה על גביהן, כן מדת הדין אדוני. וזהו "הנה אדני נצב על חומת אנ"ך (עמוס ז, ט). ושבעים פנים לתורה. (בראשית מז, כד) כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים. וחשבון השם הגדול בין מלואו וסתרו שבעים, כי הנגלה עולה כ"ו ויו"ד ה"א וי"ו ה"א עולה מ"ד הרי בין הכל שבעים.

וַיְרַדְתִּי וַדְּבַרְתִּי עִמָּךְ שָׁם וְאַצְלֹתִי מִן הָרִוּז אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשִׁמְתִּי עֲלֵיהֶם וְנִשְׂאוּ אֹתָךְ
בְּמִשְׁאֵה הָעָם וְלֹא תִשָּׂא אֹתָהּ לְבִדְךָ:

⁷⁵² התבאר בדף ז ע"ג.⁷⁵³ כתב הרב בדף נ"ג ע"א "תהלה רומז לכנסת ישראל".

יא, יז

בעבור היות נבואת משה רבינו ע"ה כוללת שאר הנביאים כאשר אמר בתעניות (תענית ט ע"א) מי איכא מידי בנביאי דלא רמזיא משה באורייתא. על כן אמר ואצלתי ותרגום אונקלוס וארבי שמשמעותו התפשטות ואצילות ולא חסרון. ועל כן המשילו רז"ל הענין הזה כנר הדולק מנר ואין נר ראשון חסר כלום. ועוד יש לפרש כי על כן אמר ואצלתי לרמוז כי נבואת שאר הנביאים נאצלת ממקור נבואת משה רבינו ע"ה, כי ידעת כי תורה שבעל פה שזו נבואת שאר הנביאים נאצלת מתורה שבכתב שזו נבואת משה.

וַיֹּאמְרוּ הָרֶק אֶף בְּמִשְׁתֵּי דְבָר יְהוָה הֲלֹא גַם בָּנוּ דְבָר וַיִּשְׁמַע יְהוָה:

יב, ב

לא אמר הרק אך במשה הלא גם לנו אלא אמר גם בנו וכן (שמו"ב כג, ב) "רוח יי דבר ביי". לא אמר לי. או (במדבר יב, ח) "פה אל פה אדבר בו" לא אמר לו. והטעם בכל אלו מפני שהיה הנביא כלי לרוח הקדש ככלי המקבל מה שמימין בתוכו, כן כשהיה הדבור עם הנביא היה מקבלו ואפילו בעל כרחו שנאמר "ואמרתי לא אזכרנו ולא אדבר עוד בשמו והיה בלבי כאש בוערת עצור בעצמותי" (ירמיה כ, ט).

(ו) וַיֹּאמְרוּ שְׁמַעוּ זֶה דְּבָרֵי אִם יְהוָה נְבִיאָכֶם יְהוָה בְּמִרְאָה אֱלֹהֵי אֶתְוֹדַע בְּזִכְרוֹן אֶדְבָר בּוֹ: (ח) לֹא כֵן עֲבָדֵי מִשְׁתֵּי בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא: (ח) פֶּה אֶל פֶּה אֶדְבָר בּוֹ וּבִמְרָאָה וְלֹא בְּזִיכְרוֹת וּתְבַנְיָת יְהוָה יִבִּיט וּמַדּוּעַ לֹא יִרְאֶתֶם לְדְבָר בְּעֲבָדֵי בְּמִשְׁתֵּי:

יב, ו-ח

426

כבר פירשתי ההבדל אשר בין נבואת משה לשאר הנביאים בפרשת וארא⁷⁵⁴. ורמז כאן אם יהיה נביאכם נביא יי שהוא למעלה ממדרגת רוח הקדש אינו מתנבא בשם הגדול המיוחד תפארת הנקראת אספקלריא המאירה רק בשם אל שדי מלכות הנקראת אספקלריא שאינה מאירה במראה או בחידות. כענין (שמו"ב כ"ג, ב) "רוח יי דבר ביי".

ואמר "במראה אליו אתודע" מלשון דעת וידיעה ולא אמר במראה אליו אראה אלא אתודע. והנה הוא כטעם (שמות ו, ג) "וארא אל אברהם וגו' ושמי יי לא נודעתי להם". והענין שהשם הגדול הנרמז בענין אתודע יהיה במראה שהיא השכינה ולכך מלת במראה קמיצה ולא בסגול. ובשאר הנביאים ידבר בה לא בשמו הגדול כענין "ושמי יי לא נודעתי להם".

ועוד אמר "בחלום אדבר בו" לפי שבשעת הנבואה יאבדו כחותיהן כידוע בשאר הנביאים. ולפי האמת בחלום רמז למדת לילה מלכות מה שאין כן במשה כי לא נדבר עמו אלא ביום תפארת.

ואמר "בכל ביתי" זו המלכות הנקראת בית אשר מתוכה יראו הנביאים חלומות, נאמן הוא. ויתכן לפרש כי מלת "בכל" תרמוז למדת הכל יסוד המחבר בין מדת יום ומדת לילה. ונרמז עוד הנה כי לא זכה שום נביא שישאר תמיד דירת קבע בפנים רק משה רבינו ע"ה. כענין (דברים ה, כז-כח) שבו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי. זהו בכל ביתי נאמן הוא כי קבע שם דירתו ונמצא נאמן בכל נכסי המלך בחדרים הנקראים ביתו של מלך. והסוד (שמות מ, לה) ולא יכול משה לבא אל אהל מועד וגו' (ויקרא א, א) ויקרא אל משה, כי נכנס שם ברשות וקבע דירתו שם.

⁷⁵⁴ ס"ב ע"ד.

ואמר "פה אל פה אדבר בו" כמו (שמות לג, יא וכן דברים לד, י) "פנים אל פנים" שהרמוז להקב"ה תפארת ושכינת עוזו מלכות יאמר כי פה אל פה יהיה לו הדבור מאתי ותמונת יי יביט ולא יראה בחלום. ולשון ספרי (בהעלותך מה) ותמונת יי יביט זה מראה אחורים לפיכך מה שאנו עתידים לפרש⁷⁵⁵ בפסוק (דברים ז, יב) ותמונה אינכם רואים זולתי קול שמלת "תמונה" תרמוז לתפארת ישראל אין להקשות כאן מפסוק לא תוכל לראות את פני כי לשון הבטה אינו דק ושכלי כמו ראיה, ו"מראה אחורים" שהזכיר בספרי ר"ל כי בראותו האחוריים יבין בפנים.

(ט) וַיִּזְזֶר אֶף יְהוָה בָּם וַיִּלְכְּ: (י) וְהֶעֱנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וְהָיָה מִרְיָם מִצְרַעַת כְּשִׁלְגָה וַיִּפֹּן אֶהָרָן אֶל מִרְיָם וְהָיָה מִצְרַעַת:

יב, ט-י

ספר הזוהר (אד"ר קל"ג ע"א) מאי וילך מהו וילך? דהיינו מה פירושו? דנפיק רוחא דרוחא שיוצא רוח של רוגז מנקבי החוטם ומאן דאשתכח קמיה אזיל ולא אשתכח ומי שנמצא לפניו בעת הכעס מסתלק מן העולם, ואינו נמצא עוד הה"ד כי רוח יי נשבה בו" ואיננו זה שכתוב (ישעיה מ, ז) "כי רוח יי נשבה בו" ואיננו בהוא אורחא כתיב ועבר יי ללאף את מצרים באותה אורחא של זעיר אנפין כתוב (שמות יב, כג) "ועבר יי לנגוף את מצרים" באריך אפין כתיב עובר על פשע באורחא של אריך אנפין כתוב (מכה ז, יח) "עובר על פשע" וכתיב ורוח עברה ותטהרם וכן כתוב (איוב לז, כא) "ורוח עברה ותטהרם" הכא כתיב עובר על פשע התם ועבר יי ללאף את מצרים כאן כתוב "עובר על פשע" ושם "ועבר יי לנגוף את מצרים". ולקתה בצרעת מפני לשון הרע והוא מפעולות מדת הדין.

427

שלח

שִׁלְחוּ לָךְ אֲנָשִׁים וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמִטָּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ כָל נָשִׂיא בָהֶם:

יג, ב

כבר הודעת⁷⁵⁶ בענין האבות שהקב"ה החזיקם בארץ על העתיד להעשות בזרעו. גם כאן שלח המרגלים שתהא נוחה ליכבש לישראל וזה טעם איש אחד לשבט שכל שבט יזכה בחלקו אמנם הם הטילו בה זוהמא וכרתו מן המקום אשר נקרא שם זמורה ואשכול ענבים אחד.

(יט) וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא יֹשֵׁב בָּהּ הַטּוֹבָה הוּא אִם רָעָה וּמָה הָעָרִים אֲשֶׁר הוּא יֹשֵׁב בָּהֶן הַבְּמוֹזָנִים אִם בְּמִבְצָרִים: (כ) וּמָה הָאָרֶץ הַשְּׂמִינָה הוּא אִם רָוָה הִיא הִיא עֵץ אִם אֵין וְהַתְּנוּזָה הִיא וּלְקֻזָּתָם מִפְּרִי הָאָרֶץ וְהַיָּמִים יָמֵי בְּכוּרֵי עֲנָבִים:

יג, יט-כ

ויש להתבונן על אומרו "ומה הארץ הטובה היא אם רעה" וכן על אמרו "השמנה היא אם רזה" והנה הכתוב אמר ביציאת מצרים (שמות ג, יז) אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ טובה ורחבה, וכתיב (שם) אל ארץ זבת חלב ודבש, ואיך נסתפק עתה על ההבטחה ההיא? ולא מצאתי תקון בזה על דרך הפשט. אמנם על דרך הסוד יתיישב הכל כי רמז

⁷⁵⁵ לקמן פ' ואתחנן קצ"ב ע"א.

⁷⁵⁶ בדף מ"ג ע"ב.

לארץ העליונה מלכות והחקירה בה אם היא נקייה מכחות הטומאה והזהמא כענין "כולך יפה רעייתי ומום אין בך" (שיה"ש ד, ז). ומה שהעיר אותי על זה הוא אמרו "היש בה עץ אם אין" וידעת סוד העץ שהוא תפארת וזו הנהגת המשפט, הנהגת זעיר אנפין מפסוק (בראשית יח, ד) "והשענו תחת העץ" וסוד אין מפסוק (שמות יז, ז) היש יי בקרבנו אם אין שהוא הכתר שנאמר והחכמה מאין תמצא וזו הנהגת הייחוד הנהגת אריך אנפין והבן זה מאד.

וטעם מ' יום רמזתי בחטא אדם וחווה⁷⁵⁷.

וטעם "ויבא עד חברון" ידעת מה שאז"ל (סוטה ל"ד ע"ב) על כלב כי הלך שם להשתטח על קברי האבות ואמר, "אבותי בקשו עלי רחמים מלפני הקב"ה כדי שאנצל מעצת המרגלים". זה המאמר יחסום פי האומרים שאין לומר מכניסי רחמים⁷⁵⁸. גם מה שאמרו עוד רז"ל במסכת תעניות (ט"ז ע"א) ולמה יוצאין לבית הקברות כדי שהמתים יבקשו עליהם רחמים. זהו אם יעמוד משה ושמואל לפני (ירמיה טו, א).

וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָזְוִיו נְתַנָּה רֹאשׁ וְנִשְׁוֹבָהּ מִצָּרֵימָה:

יד, ד

וטעם נתנה ראש על דעת רז"ל (סנהדרין ק"ז ע"א) כי חטאם היה כדור הפלגה אמרו אין ראש אלא עבודה זרה שנאמר הוא צלמא רישיה די דהב טב (דניאל ב, לב) וזהו טעם "אך ביי אל תמרודו".

אֲךָ בִּיהוָה אֵל תִּמְרְדוּ וְאַתֶּם אֵל תִּירָאוּ אֶת עַם הָאָרֶץ כִּי לְזִמְנוֹ הֵם סָר עֲלֵהֶם מִעֲלֵיהֶם וַיהוָה אֱתָנוּ אֵל תִּירָאֵם:

יד, ט

כתב הרב הגדול ז"ל יתכן שירמוז למה שנודע כי בליל החותם שהוא ליל הושענא רבה לא יהיה צל⁷⁵⁹ לראש האיש אשר ימות בשנה ההיא ולכך יאמר כבר סר צלם ונגזר עליהם מיתה, "ויי אתנו" ושוכן בקרבנו ועושה לנו נפלאות בעיני כל רואה, על כן "אל תיראום" עכ"ל הרב ז"ל.

וטעם הענין וסודו ארמוז לך. כבר הודעת⁷⁶⁰ שאין דבר קטן וגדול למטה שאין לו כח למעלה. ובהיות כחו עמו מגין עליו, ויש לו צל כענין "ויי צלך על יד ימינך" (תהלים קכא, ה) ותסך עלימו ויעלצו בך אוהבי שמך (תהלים ה, יב) אומר ליי מחסי (תהלים צא, ב). ובסור

⁷⁵⁷ בדף כ"ט ע"א. וביאור הענין בדף ל"ט ע"א.

⁷⁵⁸ עיין תיקון י"ח בתיקון סדרה ארוכה של סוגי מלאכים, אלו שומעי תפילה ואלו בעלי קומה וכו' והנה קצת מלשון התיקון: "כד סליקת (השכינה) לגבי מלכא, כמה מלאכין וכמה נשמותין סלקין עמה, דאינון נימין דילה, דתליין מינה כענבין באתכלא, וכמה מלאכין ונשמותין נהרין קדמהא דאתקריאו עיני ה', ועליהו אתמר כי עיניו על דרכי איש, וכמה פקודין סלקין קדמהא, דאתקריאת בכלהו מצות ה' ברה מאירת עינים. וכמה מלאכין סלקין עמה, דאתקריאו אזני ה', דממנן על קלין דצלותין, ועל שיחת בני האדם, למשמע צלותין, וכמה מלאכין סלקין עמה דאתקריאו פני ה', דאתמר בהון ודמות פניהם פני אדם וגומר, נהרין בכמה גוונים, וכמה מלאכין סלקין עמה דאתקריאו רוחין ואשין, דאתמר בהון עושה מלאכין רוחות משרתיו אש לוחט (ס"א אינון), דממנאן על ריחא ותננא דקרבנין, ואינון מארי דחוטמא. וכמה מארי דקלין ודבורין דפומא סלקין עמה, דאתמר בהון כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר, וכמה מארי דקלין סלקין עמה, דתמן קנה ושט, דממנן על קרבנין וצלותין (ס"א דצלותין), דאתמר בהון את קרבני לחמי לאשי, ואלין אתקריאו אש"ם, וכמה מלאכין סלקין עמה דאתקריאו מארי דידין, דאתמר בהון וידי אדם מתחת כנפיהם, וכמה מארי דלופא סלקין עמה דאתמר בהון וגויתו כתרשיש, וכמה מארי דברית סלקין עמה דאתמר בהון כמראה הקשת, ואינון מארי דאותות, וכמה מארי דללין סלקין עמה דאתמר בהון ורגליהם רגל ישרה. וכד איחו בהיכלהא, כלחו נביאיא סלקין תמן, ודפקין לתרעא ואמרין אדניי שפתי תפתח וכו'.

⁷⁵⁹ הצל הזה אינו צל גשמי אלא הילה רוחנית הנראית לאנשים רוחניים. כיום ניתן לראות את ההילה הזאת במשקפת אינפרא אדום.

⁷⁶⁰ בדף י' ע"א וקמ"ח ע"א.

כחו מעליו צלו סר ובסור צלו מעליו הירח או השמש או האור שולטין בכל צדדיו. ובעבור כי הנהגת העולם השפל היא ע"י השכינה שנאמר "והוא ישפוט תבל בצדק"⁷⁶¹ (תהלים ט, ט) וכתוב וכל מעשהו באמונה⁷⁶² (תהלים לג, ד) והיא פועלת למטה בהשגחה פרטית על כל אדם ומעשהו. כענין שנאמר (בראשית יח, יד) "היפלא מיי דבר". וכתוב באשת חיל "צופיה הליכות ביתה" (משלי לא, כז) אם כן כשצילתה עלינו אז השם יתברך שומרנו וצלנו, כענין שנאמר "ובצל ידי כסיתך" (ישעיה נא, טז). אמנם כשהוא מונח למקרים כענין (בראשית ד, יד) "ומפניך אסתר" אין צילה על ראשו, רק הוא הפקר אף כי הכל תלוי בתשובה ובמעשים טובים. אמנם החולה צריך זכות ותפלה שירפאהו השם יתעלה יותר מן הבריא שלא יבא עליו חולי וכך הוא המדה בעני ובעשיר (משלי כט, יג) "מאיר עיני שניהם ה'".

וכבר שמעתי מפי חסידים ואנשי מעשה שראו באדם אחד שלא היה לו צל ובאותה לילה עצמה עשה תשובה וינחם יי על הרעה, ובאותה לילה עצמה ראה צל על ראשו להצילו מרעתו.

אמנם הטעם בליל הושענא רבה יותר משאר לילות הבנתי מדברי הרב אליעזר מוורמשא ז"ל כי בחג נידונין על המים והוא יום אחרון שבחג שאז נחתם לחיים. כי כפי צורך החיים כך המים באים לעולם. ורז"ל רמזו ענין זה בפרק קמא דתעניות (ח ע"ב) כי יהיב קב"ה שבעה לחיי הוא דיהיב, שנאמר ומשביע לכל חי רצון (תהלים קמה, טז). ובפרק קמא דכריתות (ה ע"א) ובפרק אחרון דהוריות (י"ב ע"א) אמר רב אמי האי מאן דבעי למדע אי מסיק שתיה אי לא וכו'. ותמה אני על רבי אלעזר שכתב כי אין זה נוהג רק באדם, כי שמעתי כי יש שנסו ענין זה בעופות שרצו לשחוט למחר, ובליל הושענא לא היה להם צל. ולכן יש אומרים ביום הושענא יחתמו. והשעה אמרו קצת חכמי הקבלה כי לא ניתן לפרש ואני לא קבלתי⁷⁶³.

ועוד יש לפרש "סר צלם" שירמוז לשרי מעלה. שאין האומה נופלת עד שנופל השר שלה למעלה תחלה, שנאמר "יפקוד יי על צבא המרום במרום" (ישעיה כד, כא) ואחרי כן (שם) "על מלכי האדמה על אדמה", וכן מפורש בספר דניאל⁷⁶⁴. אמרו המדרגים סר צילם כי כבר סר הכח אשר בצלו יחיו בגוים ויי משפילם הוא אתנו על כן אל תיראום. וכן אמרו במדרש שיר השירים (אגדת בראשית פרק לו) ונסו הצללים אלו שרי אומות העולם והמלאכים שלהם הם הצל על האומות. אמנם בני ישראל אמרו בצלו חמדתי וישבתי (שיר"ש ב, ג) שאינו רק חלק יי יתברך וכבר רמזתי זה⁷⁶⁵.

וְאָמְרוּ אֶל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת שְׁמָעוּ כִּי אֵתָהּ יְהוָה בְּקָרֵב הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִין בְּעֵין נִרְאָה אֵתָהּ יְהוָה וְעֲנָנָה עֹמֵד עֲלֵהֶם וּבְעֹמֶד עֵץ אֵתָהּ הִלֵּךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וּבְעֹמֶד אֵשׁ לַלַּיְלָה:

⁷⁶¹ כבר ידעת ש"צדק" כינוי לשכינה הנקראת מדת הדין והיא מחפשת את הצדק בשונה מהתפארת שהיא רחמים. משפט שגור בפי העם "תהיה חכם, אל תהיה צודק" ובשפת התלמוד תעשה לפניך משורת הדין וכן (ר"ה י"ז ע"א) כל המעביר על מדותיו מוחלים לו על כל פשעיו. מילת תבל זו הארץ בה אנו חיים. כבר ידעת ששבע ארצות הם: כמ"ש בזוהר (ח"א ל"ט ע"ב) "אלין אינון מדורי ארעא, ארץ, אדמה, גיא, נשיה, ציה, ארקא, תבל, וגדול שכולם תבל, דכתיב (תהלים ט ט) והוא ישפוט תבל בצדק.

⁷⁶² אמונה כינוי לשכינה כמ"ש בזוהר (ח"ג רכ"ו ע"ב) איהו אמת ואיהי אמונה. אם עיניי לך תראה שמילת אמונה מורכבת מ"אמן" והכוונה בזה שמילת אמן נדרשה (זוהר ח"ג רפ"ה ע"ב) על ידי הרשב"י כך: א' דאמן חכמה, מ' דאמן בינה ו' דאמן תפארת ומלכות. הנה כאן התפרט הענין יותר במילת אמונה. עיי"ש.

⁷⁶³ כתב כאן הרב מרדכי יפה בבאור: "ואני קבלתי שהיא שעת ממשלת הלבנה בסדר כצנ"ש חל"ם בראשי הלילות". ובסידורים שלפנינו הוא כמו חצי שעה לאחר חצות.

⁷⁶⁴ התבאר קמ"ה ע"ג.

⁷⁶⁵ מ"א ע"ג וקמ"ה ע"ג.

יד, יד

כתב הרב הגדול ז"ל על דרך האמת "עין" לשון מראה ועינו כעין הבדולח (במדבר יא, ז) וארא כעין חשמל (יחזקאל א, כז). אמר אשר מראה במראה נראה הוא שמך הגדול. וכן עניין הכתוב ביחזקאל (מג, ג) וּמַרְאֵה הַמַּרְאָה אֲשֶׁר רָאִיתִי, כַּמַּרְאָה אֲשֶׁר רָאִיתִי בְּבֹאִי לְשַׁחַת אֶת הָעִיר, וּמַרְאֵה הַמַּרְאָה אֲשֶׁר רָאִיתִי אֶל נְהִר כְּבֹד, וְאֶפֶל אֶל פְּנֵי. וכוונת הרב ז"ל כי המראות האלו הם רמז לדיו פרצופין שהם תפארת ומלכות והם ב' אספקלריאות והמראה העליונה נראית מתוך התחתונה כענין כי שמי בקרבו. ובמדרש איכה (איכ"ד א, נא) אמרו רז"ל "עיני עיני יורדה מים" (איכה א, טז) רבי יהושע דסיכנין בשם רבי לוי אומר משל לרופא שהיה חושש באחת מעיניו. אמר תבכה עיני על חברתה. עינו של הקב"ה זו כנסת ישראל שנאמר "כי ליי עין אדם וכל שבטי ישראל" (זכריה ט, א) כביכול אמר הקב"ה תבכה עיני על עיני. והבן אומרו נראה כמו (ויקרא ט, ד) "כי היום יי נראה אליכם" שהוא לשון נקבה.

ובספר הזוהר (אד"ר ק"ל ע"א) **לית נהירו לעינא תתאה לאתסחאה מאדמימותיה ומאוכמתיה** אין שום אור שיכול להאיר את העין התחתונה של ז"א ולרחוץ אותה ולהסיר ממנה את האדמימות והשחרות, כלומר להמתיק את הדינים של התפארת (הגם שהוא רחמים, דין הוא כלפי הכתר) **בר כד אתסחי מהאי נהורא חיורא דעינא עילאה דאיכרי טוב עין** חוץ מכאשר רחוק מהאור הלבן של העין העליונה דאריך אנפין הנקרא טוב עין **ולית דידע כד נהיר עינא דא עילאה קדישא ואסחי לעינא תתאה** ואין מי שיודע את הזמן הזה בו מאירה העין העליונה הקדושה של אריך אנפין שזה הכתר ורוחצת לעין התחתונה. אבל **וזמינין צדיקייא זכאי עליונין למיחמי בחכמתא דא** עתידים הצדיקים, זכאי עליון, לראות את זה בעין החכמה שלהם, כלומר ברוח קודם ידעו מתי יש הארת הכתר בתפארת **הה"ד כי עין בעין נראה אתה יי** זה שכתוב (במדבר יד, יז) "כי עין בעין נראה אתה יי" **ואלמלא עינא עילאה דאשח ואסחי לעינא תתאה לא יכיל עלמא למיקם** ואלמלא העין העליונה של הכתר המשגיחה ורוחצת את העין התחתונה של התפארת לא היה יכול העולם להתקיים.

תאנא בצניעותא דספרא אשח חותא מעינא תתאה למדנו בספרא דצניעותא ההשגחה של העין התחתונה **כד אשח נהירו מלעילא ביה ועייל ההוא נהירו דעילאה בתתאה ומניה נהיר כלא** כאשר משגיח בו אור העין העליונה ונכנס אור זה של העין העליונה בעין התחתונה מאיר ממנו הכל **הה"ד אשר עין בעין נראה אתה יי** זה שכתוב "אשר עין בעין נראה אתה יי".

וסוד זה הענין תבין ממה שכתבתי לך בסוד התארים⁷⁶⁶.

וטעם עמוד ענן ועמוד האש פירשתי⁷⁶⁷.

מִבְּלֹתִי יִכְלֹת יְהוָה לְהַבִּיא אֶת הָעָם הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָאֲבוֹתָם וַיִּשְׁׁוּטֻם בְּמִדְבָּר:

יד, טז

אמרו רבותינו ז"ל בברכות (ל"ב ע"א) "מבלתי יכולת יי", "יכול יי" מיבעי ליה!! אלא שלא יאמרו אומות העולם תשש כחו כנקבה. יוצק זהב רותח על פי המדברים עתק לרז"ל האומרים כי אומר המאמר הזה היה סבור שמלת יכולת לשון נקבה, רק דברו

⁷⁶⁶ עי"ז ע"א.

⁷⁶⁷ דף פ"ט ע"א.

כן לסוד רמוז מדברינו. כי המאמר הזה למדת הדין מלכות שהיא נקבה כלפי⁷⁶⁸ ועל כן אמר וישחטם במדבר כי השחיטה תרמוז אליה⁷⁶⁹ והמדבר מקום דין. וסוד זכר ונקבה פירשת⁷⁷⁰ בסוד השמות הבאים פעמים כך ופעמים כך לפי הצורך.

וְעֵתָהּ יִגְדַּל נָא כְּזוֹ אֲדֹנֵי פֶאֶשֶׁר דְּבִרְתָּ לְאִמּוֹר:

יד, יז

נכתב השם באדני הרומז למדת הדין מלכות וכחו הנזכר בפסוק הוא השם הגדול יתברך שם הוי"ה שהוא בתפארת. ואמר "יגדל", רצה לומר, יגדל בגדולה שהיא החסד⁷⁷¹. וכן היתה כוונת רז"ל (פסיקתא דר"כ פסקה כה, א) אמר רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוסי בר חנינא אמר יתקף חיליהון דרחמך להתגבר מדת רחמים על מדת הדין. וכן תרגם יונתן בן עוזיאל ע"ה וכען יסגי כדין חילא קדמך יי ותתמלי רחמין עליהון. ומכאן תבין פירוש וילכו בלא כח (איכה א, ו) והפך באלהים נעשה חיל (תהלים ס, יד) להוסיף כח בגבורה של מעלה, ועל כן "והוא יבוס צרינו" על דרך "שמחן מתפרנס הלב", "והלב מפרנסן" וכבר פירשתיו⁷⁷². וזהו טעם יו"ד גדולה שביגדל והפך זה יו"ד קטנה שבצור ילדך תשי.

יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב זֶסֶד נִשְׂא עֹון וְפִשֵׁעַ וְנָקָה לֹא יִנָּקָה פֶּקֶד עֹון אַבּוֹת עַל בָּנִים עַל שְׁלֹשִׁים וְעַל רַבְעִים:

יד, יח

והנך רואה כי משה רבינו ע"ה לא ישלים כאן הי"ג מדות רק דילג מקצתן. ופירש הרב הגדול ז"ל כי לא הזכיר "אמת" כי במדת אמת יהיו חייבים. ולא הזכיר "נוצר חסד לאלפים" כי לא בזכות אבות נתפלל משה עכשיו. ולא הזכיר בתפלה זו "אברהם יצחק ויעקב" והטעם שהארץ ניתנה להם ומהם יירשוה והן מורדין באבותם ולא היו חפצים במתנה שלהם. ולא הזכיר "וחטאה" בעבור שאלו מזידין ופושעים. ולא ידעתי למה לא הזכיר "רחום וחנון" ואולי ידע משה רבינו ע"ה כי הדין מתוח עליהם ולא יחמול לעולם על כן לא בקש רק אריכות אפים שלא ימיתם כאיש אחד ולא ישחטם כצאן מדבר שימותו במגפה. ובעבור שלא בקש רק אריכות אפים אמר לו סלחתי כדברך שאהיה להם אל ארך אפים ורב חסד. והזכיר "פוקד עון אבות" שאם יראה שלא למחול עונם יפקוד עון אבות על בניהם ומזה היתה להם גזרה לקבוע עליהם בכייה לדורות בלילה הזה כי פקד עונם על זרעם אלו דבריו ז"ל.

ותמהתי על אומרו "כי במדת אמת יהיו חייבים" כי במלת אמת בכל מקום נרמז לרחמים. אמנם יש ליישב כוונתו כי בכל מקום יחשוב הרב ז"ל כי מלת אמת נרמז למכריע שני יסוד וזאת היא כוונתו במדת יעקב אבינו ע"ה. ומעתה לא יקשה לך כי ידוע כי מכריע שני יסוד אינו מלא רחמים כראשון תפארת כרמוז לפניו ילך דבר (חבקוק ג, ה) "לפניו" היינו לפני התפארת הולכת המלכות שהיא מדת הדין והיא בחינת הדיבור. אמנם

⁷⁶⁸ אתה הקורא דע, אין למעלה לא זכר ולא נקבה. אלא, כל המשפיע זכר והמקבל נקבה. המלכות מקבלת מהתפארת ולכן נקראת נקבה כלפיו ובהיותה משפיעה לבי"ע תהיה זכר כחפיהם.

⁷⁶⁹ כפי שהתבאר לעיל קי"ד ע"ב.

⁷⁷⁰ קלי"ד ע"ג.

⁷⁷¹ החסד נקרא "גדולה" כמ"ש (דהיי"א כט, יא) "לך יְהוָה הַגְדֹּלָה וְהַגְבוּרָה וְהַתְּפָאֶרֶת וְהַנִּצָּח וְהַיְּהוּד וכו'". הרי שהחסד נקרא גדולה. וכן כתוב (תהלים קל"ח, ב) "כי הגדלת חסדך עליי". ושעור הכתוב הוא שביקש מרע"ה שכן אדני שזו התפארת תתעלה ותדבק בחסד ובכך ימשכו חסדים ממתוקים למטה.

⁷⁷² קס"א ע"ד, וקס"ב ע"ג. והביאור, כבר ידעת ש"לב" זו המלכות. הצדיקים במעשים טובים שלהם מפרנסים את המלכות וזו זנה אותם.

הרב עצמו פירש מלת אמת האמורה ביי"ג מדות שהרמז למכריע ראשון תפארת וגם זה יש ליישב כי המכריעים שוים בשם ובפעולה.

ועדיין לא יישב הרב הכל. כי עדיין יקשה מדוע לא הזכיר "אל" שהוא מדה אחת. גם השם ביו"ד ה"א לא הזכירו רק פעם אחת ודילג האחד.

והחכם רבי עזרא ז"ל כתב צריך אתה לדעת כי כל יי"ג מדות הם רחמניות כמו שתמצא באלה שמות רבא אעפ"כ כולן רחמניות מן התשובה כמו שהם באדם דברים רוחניים וגופניים. והשם הראשון התשובה בינה והשני מדת רחמים תפארת ואח"כ מדות רחמניות לכך נאמר "ויקרא בשם יי"ג מדת רחמים. וכן דעת המתרגם וקרא בשמא דיי והוצרך לומר שני פעמים יי. אבל בפרשת שלח לך היה מדבר עם השכינה לא אמר אלא פעם אחת יי עכ"ד.

ובספר הזוהר (אד"ר קל"א ע"ב) אמר ואי תימא, משה היך לא אמרן אילין עילאין ואם תשאל משה איך לא אמר אלו יי"ג מידות העליונים שאמרם מיכה מי אל כמוך וכו' **אלא משה לא איצטריך אלא לאתר דדינא אישתכח ובאתר דדינא אישתכח לא בעי למימר הכי** אלא משה לא היה צריך רק למקום שהדין נמצא, והיה צריך לכוף הדינים, ובמקום שהדין נמצא אינו צריך לומר מי אל כמוך וכו' והם פסוקי שבח והודאה **ומשה לא אמר אלא בעידנא דישראל חבו ודינא הוה תליא** ומשה לא אמר יי ארך אפים וכו' אלא בשעה שחטאו ישראל והדין היה תלוי עליהם **ו[א]יני כך לא אמר משה אלא באתר דדינא אישתכח** ומשום זה לא אמר משה יי"ג מדות אלא במקום שהדין נמצא.

432

ובמקום אחר מספר הזוהר (שם ק"מ ע"א) אמר **בתשעה תיקונין איתתקן האי דיקנא דזעיר אפין וכו'.** בתשעה תיקונים נתתקן ההוא דיקנא דזעיר אנפין⁷⁷³ **וכל הני תשעה כד נהרין כחדא כולהו אסתחיין ברחמי** וכל אלו התשעה כשמאירים יחד מאריך אנפין כולם נרחצים ברחמים, כלומר הנהגת א"א כובשת וכופה את הנהגת ז"א **ו[א]יני כך אמר משה זימנא אחרא יי ארך אפים ורב חסד ואלו אמת לא קאמר** ומשום זה אמר משה בפעם אחרת (במדבר ד, יח) **"יי ארך אפים ורב חסד"** ואילו אמת לא אמר **משום דרזא דמלה אינון תשעה מכילן דנהרין מעתיק יומין לזעיר אנפין** משום שסוד הדבר אלו התשעה מדות הנזכרות בתורה כשהיה משה רבנו בהר סיני (שמות לד, ו) אלו תשע מתוך יי"ג של א"א והם מאירים לז"א ולכן נזכר בהם "אמת" שזו המדה השביעית. אולם **וכד אמר משה זמנא תניינא תשעה תקונין אמרן לזעיר אפין** וכשאמר משה פעם שנית בפרשת שלח, הזכיר תשעה תיקונים של זעיר אנפין **ואינהו תיקוני דיקנא דמשתכחן בזעיר אפין** והם תיקוני דיקנא הנמצאים בזעיר אנפין ואין בהם מילת "אמת"⁷⁷⁴ **ונחתן מעתיק יומין ונהרין ביה** ויורדים, על ידי תפלת משה, ט' תיקוני דיקנא דא"א לז"א ומאירות אותו **ו[א]יני כך אמת דתליא בעתיקא השתא לא אמר משה** ומשום זה לא אמר "אמת", כי אמת תלויה בעתיקא קדישא וכעת לא אמר משה מידות של א"א⁷⁷⁵.

ואם כוונת רז"ל שהמדות שהוזכרו כאן הן תשעה כנגד תשעה תקונין שהזכיר צריך עיון איך הם תשעה. וצריך לומר כי אלו הם: יי א, ארך אפים ב, ורב חסד ג, נושא

⁷⁷³ דע כי זעיר אנפין זו הנהגת שכר ועונש והיא הנהגת המשפט והיא הנהגה של ספירת התפארת. הנהגה גבוהה ממנה זו הנהגת אריך אנפין והיא הנהגת הייחוד והיא הנהגה של ספירת הכתר. מה בין הנהגת אריך אנפין (א"א) לבין הנהגת זעיר אנפין (ז"א)? הביאו לכך משל לשופט צעיר ולשופט זקן שהצעיר מחמיר יותר והזקן מרחם. משל אחר והוא תכנון טווח קצר ותכנון טווח ארוך שהנהגת א"א מתחשבת בטווח ארוך. יאמר האדם אני רוצה לקבל הנהגת א"א נענה לו אם תתנהג לפני משורת המשפט תקבל הנהגה שהיא לפני משורת המשפט.

⁷⁷⁴ הטעם שלא נזכר בהם אמת עיין בזוהר פ' שלח דף קס"א סוף ע"ב.

⁷⁷⁵ דע כי בכתר יש ב' פרצופים: עתיקא קדישא ואריך אנפין וכאן כוונת המאמר בעתיקא קדישא לאריך אנפין (מתוך מדבש). דע כי ע"ק גבוה מא"א ונקרא ע"ק מלשון (בראשית י"ב, ח) ויעתק משם כלומר הוא פרצוף עתיקא קדישא מעתיק אליו הנהגות ממלכות דא"ק (אדם קדמון). ביטוי עתיקא קדישא נזכר בספר דניאל (ז, ט) ועתיק יומין יתיב וכו'.

עון ופשע ד, ונקה ה, לא ינקה ו, פוקד עון אבות על בנים ז, על שלשים ח, על רבעים ט. נמצא שחסרין ד' מייג מדות והם: אל רחום א, וחנון ב, אמת ג, נוצר חסד לאלפים ד. ויחשוב "אל רחום" אחד כמו (דברים ד, לא) "כי אל רחום יי אלהיך". והשם הגדול הראשון שבפסוק ויעבור אינו מן המנין רק שם הקריאה. ולפי זה היה זה מנין הייג מדות: יי א, אל רחום ב, וחנון ג, ארך אפים ד, ורב חסד ה, ואמת ו, נוצר חסד לאלפים ז, נושא עון ופשע וחטאה ח, ונקה ט, לא ינקה י, פוקד עון אבות על בנים יי א, על שלשים ייב, ועל רבעים ייג. ולולי שאני ירא לחלוק על הקבלה הייתי אומר כי שום אחד מהשמות אינו ממספר הייג רק המספר מתחיל מרחום וחנון עד סוף הפסוק והם ייג.

וְאִלֶּם זֶה אֲנִי וְיִמְלֵא כְבוֹד יְהוָה אֶת כָּל הָאָרֶץ:

יד, כא

אמרו רבותינו זכרונם לברכה בברכות (ל"ב ע"א) אמר רבא החייתני בדברך. ולפי הפשט ר"ל החייתני בעיני האומות שלא יאמרו מבלי יכולת יי רק אראה להם את ידי החזקה. ועל דרך הקבלה יש בו סוד רמזותיו⁷⁷⁶ בסוד ימי המלואים. ותתבונן בכל מקום שנאמר חי אני על מלת אני שזו השכינה כי היא הצריכה ברכה וחיות שפע, והיא מתהלכת בין החיות (יחזקאל א, יג) וסוף הפסוק מוכיח וימלא כבוד ה' את כל הארץ (במדבר יד, כא) דהיינו השפע יורד אל המלכות הנקראת ארץ וממלא אותה.

וַיֹּאמֶר מִשֵּׁה לָמָּה זֶה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת פִּי יְהוָה וְהוּא לֹא תַעֲלֶז:

יד, מא

וטעם למה זה אתם עוברים את פי יי, ידוע כי המילה "פה" הרמז לשכינה הנקראת כן שנאמר (במדבר כ, כד) "מריתם את פי למי מריבה". וזה טעם "והיא" לא תצלח כנוי והיא מוסב על השכינה כמה דאת אמר (יחזקאל א, יג) "היא מתהלכת בין החיות". וכן תרגם יונתן מה דין אתון עברין ית גזירת מימרא דיי⁷⁷⁷ והיא לא תצלח לכון.

וסמך פרשת נסכים לפרשת מרגלים לפי שחטאו בזמורה הנזכרת שנאמר ויכרתו אשכול הזהירם בייחודה של המלכות לט' ספירות ראשונות שלא יקצצו אותה. גם סמיכת החלה תרמוז אליה. כי החלה ראשית כמו שהמלכות ראשית ממטה למעלה.

מִרְאשִׁית עֲרִסְתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תְּרוּמָה לְדִרְתֵיכֶם:

טו, כא

כבר רמזתי לך⁷⁷⁸ כי החלה היא מצוה יחידה בעיסה תרמוז לכנסת ישראל הנקראת ראשית לעולם הנפרדים. ובהכנסה בתנור הבוער באש להבה צריך להפריש ממנה חלה שלא תהיה מדת הדין קשה. וזהו מאמרם (בר"ר א, ו) בזכות חלה שנאמר ראשית עריסותיכם ומשם הברכה נאצלת בעולם שנאמר וראשית עריסותיכם תתנו לכהן להניח ברכה אל ביתך (יחזקאל מד, ל) דוגמת הקטורת שלא שנה בה אדם מעולם.

⁷⁷⁶ דף קי"ג.

⁷⁷⁷ "מימרא" הכוונה לשכינה כי היא בחינת הדיבור (בינה היא ההבל שבדיבור, תפארת הקול שבדיבור והמלכות הדיבור ממש) והיא גם נקראת "פורפירא" שהוא תרגום של אמרא שזה בגד או מסך. מכאן תבין למה דיבור נקרא אמרה או "ויאמר".

⁷⁷⁸ בדף ב' ע"א.

וְכֹפֶר הַכֹּהֵן עַל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִסְלֹז לָהֶם כִּי שִׁנְגָּה הוּא וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת
הַקָּרְבָּנִם אֲשֶׁר לַיהוָה וְזוֹפְאָתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל שִׁנְגָּתָם:

טו, כה

כתב הרב הגדול ז"ל ועל דרך האמת כבר הודעתך כי כל מקום שנאמר במדת רחמים לפני יי כמו על פני והרי זה כמי שאמר הוא ובית דינו כי השם המיוחד זה "הוא" והמלכות היא פניו והיא "בית דינו". והנה אמר כי הם הביאו את קרבנם לשם המיוחד וחטאתם לפניו, והנה החטא מכופר במדת רחמים ובמדת הדין. והזכיר זה בעבודה זרה אבל בסדר ויקרא בשאר המצות הזכיר פעמים רבים "לפני יי" בלבד שזו המלכות וזה מבואר עכ"ל ז"ל. והנה כוונתו כי בעבודה זרה צריכין לרצות שני המידות הנזכרים כי העון הוא בשניהם.

כִּי דִבֶּר יְהוָה בְּזֶה וְאֵת מִצְוֹתוֹ הִפָּר הַכָּרַת תִּכְרֹת הַנֶּפֶשׁ הַהוּא עֲוֹנָה בָּהּ:

טו, לא

וטעם "עונה בה" מפורש בפרקי דרך ארץ (ילקוט"ש במדבר טו, תשמט) מהו עונה בה? מלמד שהנפש מוכרתת ועונה עמה, כלומר שהעון דבק בה אחרי הכרת להיות נידונה ביסורין לעולם. כענין כי תולעתם לא תמות (ישעיה טו, כד) ותרגם יונתן עליו השלום ארי נשמתהון לא תמות. ואמרו רז"ל (סנהדרין ס"ד ע"ב) "הכרת תכרת, הכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא". וזה לא נאמר בתורה אלא במגדף ועבודה זרה וכיוצא בהן. ובביאור אמרו רז"ל שאין כפל הכרת נדרש בכל עונות שבתורה רק באלו שבכתוב הזה. אמנם לשאר הכריתות הוא בגוף או בנפש כמו שכתבנו בפרשת לך לך⁷⁷⁹. ואף כי מצאנו משומדים שחיים יותר מני שנה ואינן נכרתין מחיי העולם הזה דע כי זכות תולה להם בעולם ונפרעין מהן בגודש לעולם הבא והנה במי המרים אמרו רז"ל (סוטה: ו ע"א, וכו-כב) זכות תולה. אמנם הרב ז"ל כתב כי לפי סוד העיבור יש בו תקון לשאלה הזאת שהדין נותן להתלות אפילו לעובדי עבודה זרה להכעיס⁷⁸⁰, ברוך שופט הצדק שייסד הכל ברחמים. קע"ח ע"ד

(לז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (לח) דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם
צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֶרֶתָם וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף פֶּתִיל תְּכֵלֶת: (לט) וְהָיָה לָכֶם
לְצִיצִית וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְהוָה וְעָשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תִתּוּרוּ אֲזָרוֹי
לְבַבְכֶם וְאֲזָרוֹי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָזִים אֲזָרוּיָהֶם: (מ) לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל
מִצְוֹתַי וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם:

טו, לז- מ

כבר הודעתך⁷⁸¹ ההבדל שבין ויאמר לוידבר, כי דבור היוצא מפי השכינה שאינו לפני ולפנים הוא בלשון אמירה. ועל כן הזכיר במצות ציצית ויאמר כמה דאת אמר אמרת יי צרופה (תהלים יח, לא) בצע אמרתו (איכה ב, יז) כי הוא מעניני תורה שבעל פה לפירוש האמתי שאנו עתידין לפרש⁷⁸².

ספר הבהיר (צב) מאי טעמא אנו מטילין תכלת בציצית? ומאי טעמא שלשים ושתים? משל למה הדבר דומה? למלך והנמשל בזה – הקב"ה שה"ס התפארת שהיה לו גן נאה

⁷⁷⁹ בדף מ"ט ע"א.

⁷⁸⁰ דהיינו שחיהם כעת הינם המשך מחיים שחיו בפעם קודמת ואם נצרפם נקבל שחיו יותר מני שנים. (הלבוש).

⁷⁸¹ בדפים: פ"ב ע"ד וק"ו ע"ג.

⁷⁸² בדף ר"כ ע"ג.

מלכות ולו ל"ב נתיבות שיש לה ל"ב נתיבות חכמה הבאות אליה מן החכמה העליונה. ועל שם זה היא נקראת השם הנכבד כי כבוד גימ' ל"ב ושם שומר עליהן בני ישראל והודיעו לבדו אותן הנתיבות שלהם לבד ניתנה המלכות אמר לו המלך לשומר שומרם ולך בהם בכל יום וכל זמן שתדרכם שלום לך. מה עשה השומר אמר אם אני אהיה לבדי באלה הנתיבות אי איפשר לשומר אחד לקיים אלו הנתיבות, ועוד כי יאמרו העולם כילי כלומר קמץ הוא מלך זה ושומר זה. לכך שם שומר זה בני ישראל שומרים אחרים על הנתיבות אלה שהם ל"ב חוטין שבציצית שהן ל"ב נתיבות.

ומאי טעמא דתכלת? אמר השומר שמא יאמרו השומרים: "הגן שלי הוא" נתן להם סימן ואמר ראו הסימן למלך שהוא שלו וזה פתיל התכלת הרומז למלכות והגן הזה ואלה הנתיבות הוא תקנם ואינם שלי והנה חותמו. משל למה הדבר דומה? למלך ובתו שהיה להם עבדים בקשו לילך מרחוק פחדו מן אימת המלך שמא יענשו. נתן להם המלך סימן תפילין ועדיין פחדו מן הבת שהיא המלכות ונתנה להם סימן מצוות ציצית אמרו מעתה בשני סימנים אלו יי ישמרך מכל רע ישמור את נפשך (תהלים קכא, ז). יש כאן ב' שמירות אחת לגוף ואחת לנפש. שמירת הגוף בשכר הציצית ושמירת הנפש בשכר התפילין.

עוד שם (אות צו) ומאי ניהו ארץ דנחצבה ממנה שמים קע"ט ע"א והיא כסאו של הקדוש ברוך הוא והיא אבן יקרה והיא ים החכמה וכנגדה תכלת בטלית ציצית. דאמר רבי מאיר⁷⁸³ מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין? מפני שתכלת דומה לים, והים דומה לרקיע, והרקיע דומה לכסא הכבוד שנאמר (שמות כד, י) "ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר", וכתב כמראה אבן ספיר דמות כסא (יחזקאל א, כו) ע"כ.

435

והנה לשון תכלת מלשון כ"ל רומז למדה הכוללת הכל יסוד והיא תכלית הכל. וזהו "וזכרתם את כל" שהיא "מצות יי". וזכרתם מלשון יי זכרנו (תהלים קטו, יב) וכ"ל היא מצות יי.

"ולא תתורו אחרי לבבכם" שלא יקצצו בה כלומר שלא יעבדו לה לבדה אלא בייחודה עם שאר הספירות כי היא נקראת לב⁷⁸⁴ וזהו "אחרי לבבכם" זו מינות "אשר אתם זונים" זו עבודה זרה. הזהיר שלא יהרהרו בתכלת במינות או בעבודה זרה, אבל יהיה לכם הכל לציצית, וראיתם אותו וזכרתם.

ואמר "אחרי עיניכם" זו זנות כענין שנאמר ואנכי היודע ועד נאם יי (ירמיה כט, כג) השם הגדול הוא היודע מלשון (בראשית ד, כה) "וידע אדם". ומלת "ועד" רומז לתכלת מלכות מלשון (שמות כה, כב) "ונועדתי לך שם" כי שם מתועד הכל. ונרמז עוד באמרו "אחרי לבבכם" שלא להרהר אחר מדת הדין רק להצדיקו יתברך בכל דרכיו, שנאמר (דברים לב, ד) כי כל דרכיו משפט.

ויש מפרשים "וראיתם אותו" שב להקדוש ברוך הוא יתעלה התכלת רומז לזוהר הכבוד. "אותו" בגימטריא תי"ג ועם הכולל תי"ד כמו "זה הוא השכינה". ול"ב חוטין דומין לל"ב נתיבות הנמשכות שם, כמה דאת אמר כל הנחלים הולכים אל הים (קהלת א, ז) והקשרים אל ההויות הכוונה לספירות והן בין כלם עשרים, חמש בכל אחד ואחד. דוגמת עשר אצבעות שביד ושבגל, והם חמשה כנגד חמשה, עשרה לפניו ועשרה לאחוריו. כלומר הטלית קטן מונח לפני האדם ואחוריו, ב' ציציות לפניו וב' לאחוריו ובכל ציצית ה' קשרים הרי עשר ספירות ועוד עשר ספירות. ממה שדימה הרב את ה' ספירות

⁷⁸³ סוטה י"ז ע"א. מנחות מ"ג ע"ב. חולין פ"ט ע"א.

⁷⁸⁴ עיין ל"ז ע"ג. ל"ח ע"א וע"ב.

לאצבעות הידיים והרגליים נראה שהכוונה לעשר ספירות הכמוסות השורשיות ועשר ספירות הנגלות יותר.

אמנם טעם היות המצוה נרמזת בכנף הבגד הוא סוד גדול, ותבינהו מלשון ציצית כמה דאת אמר ויקחני בציצית ראשי (יחזקאל ח, ג) שהוא אצילות הבנין ואינו באחדותו. וכבר רמזתי⁷⁸⁵ במאמר רבותינו ז"ל משל למה הדבר דומה למלך והנמשל הוא הקב"ה שהיה לו גן נאה קע"ט ע"ב וחוף לגן בקרוב ממנו חתיכת שדה זו המלכות וכו'. ולזה הרמז המופלא נתנו רבותינו ז"ל שיעור בתליית הציצית בבגד שלא ירחיקנה מן הכנף שני קשרי גודל שאם ירחיק הרי במעשה זה בא להורות שאינו באחדותו, גם לא יפחות ממלא קשר גודל שלא יקצץ הנטיעה ההיא זו המלכות חתיכת השדה מן הבנין אלו ט' ספירות שעליה, כמאמר בעל ספר יצירה (פרק א, ד) "עשר ולא תשע עשר ולא אחת עשרה" וכבר פירשתי⁷⁸⁶.

ויש עוד לפרש לשון "ציצית" מלשון כמציץ מן החרכים (שיה"ש ב, ט) או מה שאמרו על בן עזאי (חגיגה י"ד ע"ב) הציץ ומת. והרמז במילה ציצית לשכינה המנהגת עולם השפל שנאמר וכל מעשהו באמונה⁷⁸⁷ (תהלים לג, ד). וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (ילקוט ש במדבר טו, תשן) רבי שמעון בן אלעזר אומר למה נקרא שמה תכלת על שם שנתכלו המצרים בבכוריהם שנאמר (שמות יב, כט) "ויי הכה כל בכור בארץ מצרים". רבי אומר למה נקרא שמה ציצית על שם שהציץ המקום על בתי אבותינו במצרים.

ויש מפרשים לשון "תכלת" על פעולתו לכלות אויבי יי ועוברי מצותיו. זהו סוד "וראיתם אותו וזכרתם" ראייה מביאה לידי עשייה בסוד (במדבר כא, ח) והיה כל הנשוד וראה אותו וחי. ועל כן אמרו רז"ל (ברכות נ"ז ע"ב) כל הגוונים יפין לחלום חוץ מן התכלת, כי היא סוד מדת הדין המלכות המכלה.

והבן אמרו "על כנפי" כי לשון כנף מושאל ברוב על הארץ העליונה מלכות שנאמר לאחוז בכנפות הארץ וגו' (איוב לח, יג) והמשך הפסוק ויערו רשעים ממנה דהיינו שתקיא אותם הארץ. וכמו שרמזתי בפסוק ופרשת כנפך על אמתך (רות ג, ט) זהו מכנף הארץ זמירות שמענו (ישעיה כד, טז) שהרמז לכנף הארץ העליונה. וכבר ידעת כי החיות משוררות לפעמים בכנפיהם שנאמר ואשמע את קול כנפיהם בעמדם תרפנה כנפיהם (יחזקאל א, כד) ולפעמים בפיהם כפי ריחוקם וקירובם אצל הכבוד המלכות, כשהן קרובים אל הכבוד משוררים בכנפיהם כי יראים לפתוח פיהם פן תאכלם האש הגדולה, וכשהן רחוקין מן הכבוד משוררים גם בפיהם. ואפשר כי לשון כנף הוא מלשון קבוץ מלשון רבותינו זכרונם לברכה (סנהדרין ז ע"ב) מכניף עשרה, כי בארץ העליונה מתקבץ הכל. וזהו "זמירות שמענו" כי היא המזמרת, כמה דאת אמר "השמיעני את קולך" (שיה"ש ב, יד) ואמר צבי לצדיק (ישעיה כד, טז) והרמז לחי העולמים שצביונה שרצונה, צבי בארמית רצון להדבק בו.

ובספר הזוהר (ח"ב קע"ב ע"ב, ח"ג כ"ג ע"א) פירש עוד לשון זמירות מלשון כרמך לא תזמור (ויקרא כה, ד) נותן זמירות בלילה (איוב לה, י) והסוד הוא כי מחצות הלילה ואילך שאז הוא זמן שירה של כנסת ישראל להקב"ה אז כל מדות הדין ספו תמו. מכאן תבין טעם למה אין השלטת המזיקים מקרות הגבר ואילך כי קריאת הגבר הוא קול נאצל מן

⁷⁸⁵ בדף ל"ז ע"ד.

⁷⁸⁶ בדף ל"ח ע"א.

⁷⁸⁷ וכבר ידעת ש"אמונה" כינוי לשכינה. ראה רמז: ציצית גימ' יוד הא ואו, אדני- מלכות. כלומר מלכות בעת קבלת מוחין מהתפארת. לבן ותכלת ירמזו לחסדים וגבורות שבה.

הקריאה של מעלה המיוחדת לגבריאֵל, כי כל דבר עליוני יש לו דוגמא למטה כמו שרמזתי לך בכמה מקומות ועל כן תקנו לברך בכל יום הנותן לשכוי⁷⁸⁸ בינה.

ובספר הזהור (וילך רפ"ד ע"א) רבי שמעון פתח מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק רבי שמעון פתח (ישעיה כד, טז) "מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק" ווי לבני נשא לאינון דלא משלחין ולא מסתכלין ביקרא דמריהון אוי להם לבני אדם שהם אינם משגיחים ולא מסתכלים בכבוד אדונם ולא מסתכלין בקדושה עילאה לאיתקדשא בהאי עלמא למיהוי קדישין לעלמא דאתי ואינם מסתכלים בקדושה העליונה להתקדש בעולם הזה להיות קדושים לעולם הבא מכנף הארץ דא כסותא עלאה קדישא "מכנף הארץ" זו כסות עליונה קדושה דהיינו מלכות זמירות שמענו כמה דאת אמר נותן זמירות בלילה זמירות תושבחתא דכנסת ישראל קמיה קב"ה בלילא בלליתא "זמירות שמענו" כמו שאמר הכתוב "נותן זמירות בלילה" דהיינו הזמירות והתשבחות של כנסת ישראל לפני הקב"ה שהוא ז"א בלילה בגלות בלילא בזמנא דאיהי אזדמינא ושכיחא לשבחא ליה להקב"ה "בלילה" פירושו בזמן שהיא מוכנה ונמצאת לשבח את הקב"ה ואימתי? מפלגות ליליא ואילך וכדין זמירות שמענו ומתי? מחצות הלילה והלאה ואז "זמירות שמענו" בלילא תושבחן בלילה שמענו תשבחות זמירות כמה דאת אמר כרמך לא תזמור וכתוב זמיר עריצים יענה "זמירות" כמו שכתוב "כרמך לא תזמור" וכן כתוב "זמיר עריצים יענה" (ישעיה כה ה) אעקרותא מאתריהו כל אינון תקיפין דהיינו עקירת כל אלו העריצים ממקומם דהא כד עייל ליליא כמה עריצים רדיני נימוסין שכיחין בעלמא אזלין ושאיטין בעלמא לקטחא כי כשהלילה נכנס כמה עריצים חוקרי דין שכיחים בעולם הולכים ומשוטטים בעולם לקטרג מפלגות ליליא איתער רוחא חדא ואעקר לכולהו מאתריהו ועבר לון דלא ישלטון מחצות לילה והלאה נתעורר רוח אחד ועוקר את כולם ממקומם ומעבירם של ישלטו זמירות שמענו תושבחן דכנסת ישראל בלילא "זמירות שמענו" היינו תשבחות של כנסת ישראל בלילה וכל זה למה "צבי לצדיק" דהיינו שהמלכות רוצה להזדווג בזיווג אחד עם הקב"ה ולהתקדש עמו בקדושה אחת ואומר רזי לי רזי לי דא הוא רזא עילאה דא הוא רזא קדישא ואומר "רזי לי רזי לי" (ישעיה כד, טז) זה הוא סוד עליון זה הוא סוד קדוש אבל אוי לי על עלמא ועל דרא בלדים בלדי דכולהו משקרן ביה אבל אוי לי על העולם ועל הדור "בוגדים בגדו" (שם) שכולם משקרים בו משקרן בהו בלדי רמיהו לא די שמשקרין בהו בלדי רמיהו ממש אבל אינון בנין דאולידו משתקרן בהוהא שיקרא דלהון ואשתכחו בלדימין לעילא ותתא משקרים בו בעצמם ולא די שמשקרים בעצמם ממש אבל אלו הבנים שהולידו משקרים מחמת השקר שלהם ונמצאים פגומים למעלה ולמטה כיון דאיסתכל ישעיהו בהאי כניש לאינון דחלי חטאה ואוליף לון אורח קדישא לאיתקדשא בקדושה דמלכא ולאשתכחא בנייהו קדושין כיון שנסתכל ישעיהו בזה קבץ כל ידאי חטא ולימד אותם דרך הקודש איך להתקדש בקדושת המלך כדי שבניהם ימצאו קדושים כיון דאיתקדשו אילין אינון בנין דאולידו בישראל יקרון על שמיה כיון שיתקדשו אלו הם הבנים שהולידו בישראל נקראים על שמו הה"ד הנה אנכי והילדים אשר נתן יי לאות ולמופת דפרישין משאר עמין זה שכתוב "הנה אנכי והילדים אשר נתן יי לאותות ולמופתים בישראל" (ישעיה נ, יח) שנבדלים משאר העמים.

דבר אחר מכנף הארץ בשעתא דעאלו ישראל לארעא וארון קיימא קדישא קמיהו פירוש אחר "מכנף הארץ זמירות שמענו" בשעה שנכנסו ישראל לארץ וארון ברית הקדש לפנייהם. ושמעו ישראל מסיטרא חד דארעא תושבחן וחד וקל מזמרי עילאין דמזמרין

⁷⁸⁸ מובא בספר כנף רננים שכוי גימ' מלאך גבריאֵל.

בארעא שמענו ישראל מצד אחד שבארץ תשבחות ושמחה וקול מזמרים עליונים שמזמרים בארץ **כדין צבי לצדיק תושבחה דמשה הוה** בההיא שעתא אז "צבי לצדיק" שהתשבחות היו בשעה ההיא אל משה **דבכל אתר דארון הוה שארי בארעא הוה שמעי קלא דאמר וזאת התורה אשר שם משה** שבכל מקום שהארון היה שורה בארץ היו שומעים קול שאומר "וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל" אבל **אוי לן דבֿלֿדים בֿלֿדו דזמינן ישראל לשקרא בקדוש ברוך הוא ולאיתעקרא מארעא זימנא חדא** אבל אוי לי "בוגדים בגדו" שעתידיים ישראל לבגוד בקב"ה ולעקרו מן הארץ פעם אחת ו**בֿלֿין דאחידו בנייהו שיקרא דלהון אתעקרו זמנא תנינא עד דישתלים חובייהו בארעא אחרא ומשום שהשקר נתאחז ביניהם יתעקרו פעם שנית מן הארץ עד שישתלמו עונותיהם בארץ אחרת.**

מדרש רות (זו"ח ק"ג ע"ב) **פתח רבי נהוראי בפרשת ציצית ואמר "ועשו להם ציצית על כנפי בֿלֿדיהם לדורותם" הכא כתיב לדורותם, וְכִי שבת לדורותם דכתיב** (שמות לא, טז) **"לעשות את השבת לדרתם" לדרתם כתיב חסר. דתנינן: "תקנו פרשת ציצית בק"ש ובדירתו דהיינו במזוזה של אדם" נמצא ק"ש חוץ מפרשת ציצית שחסר משם, במה נשלם? אלא כשהאדם מתעטף בציצית ויוצא בו לפתח דירתו שלם והקדוש ברוך הוא שמח בו, ומלאך המשחית זו משם וניצול האדם מכל נזק ומכל משחית. והיינו "לדרתם", בשביל דירתם שהיה שם שלם ויצא מפתח ביתו במצוה מלאך המשחית זו משם וניצול האדם מכל נזק ומכל משחית. מנלן? ממה דכתיב "מזוזות" מאותיותיו משמע "זו מות" שלא נתן רשות למשחית לחבל וזו מפתחו.**

בשבת כתיב לדרתם מאי טעמא? כיון שקדש היום דירתם של ישראל צריך להיות בנר דולק ושלחן ערוך ודירתו מתוקן כדירת חתן לקבל בו הכלה. ומאי ניהו? שבת היא כלה, ולעולם אין מכניסין אותה אלא בדירה מתוקנת לכבודה, כפי הראוי לה. ועל דא כתיב "לעשות את השבת". ולמה כתוב לדרתם חסר? בא לרמוז על הדירה להכניס בה כלה קדושה לדירתו להיות בתוכו בשעה שקדש היום. ואם כלה זו באה ואינה מוצאה דירה מתוקנת ושלחן ערוך ונר דולק. כלה זו אומרת אין דירה זו מישראל, "ביני ובין בני ישראל" כתיב אין זה מישראל! אין דירתו לקדושה! ועל כן צריך היכר קדושה לדירת ישראל ועל דא כתיב לדרתם בשבת ובציצית.

אמר רבי נהוראי אסהדנא על מאן דנפיק מתרע ביתיה בעטופא דמצוה ותפילין ברישיה אמר רבי נהוראי מעיד אני על מי שיוצא משער ביתו בעטוף של מצוה ותפילין על ראשו **בשעתא דנפק בין תרין תרעין איזדמנת שכינתא עליה** בשעה שיוצא בין שני שערים (בין שער ביתו לשער בית הכנסת, או שתי מזוזות הבית או שני שערים שבבית הכנסת כמ"ש ברכות (ח ע"א) שיעור ב' פתחים) **השכינה מזדמנת לו ותרין מלאכין דקיימין עליה חד מימיניה וחד משמאליה** ושני מלאכים עומדים עליו אחד מימינו ואחד משמאלו **כולהו מלוין ליה עד בי כנישתא ומברכין ליה** וכולם מלוים אותו עד בית הכנסת ומברכים אותו **חד מקטרתא דאיהו קאים קמיה פתחא דבר נש אזיל מבתרייהו ומקטרג אחד העומד לפני פתחי בתייהם של בני אדם הולך מאחריהם ועל כרחיה אתיב ואמר אמן ובעל כרחו משיב ועונה אמן על ברכותיהם.**

קורח

וַיִּקְחוּ קָרִיזוּ בֶן יִצְחָק בֶּן קָהֵת בֶּן לֵוִי וְרֵתֵן וְאַבְיָרִם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן פִּלֵּת בְּנֵי רְאוּבֵן:

יז, א

אף כי זה הסיפור לפי פשטו מובן, נרמז לרבותינו זכרונם לברכה בו בספר הזוהר (בראשית י"ז, ע"א) ענין מופלא וזהו לשונם בפרשת (בראשית א, ו) **יהי רקיע בתוך המים,**

הכא רזא בפרט לאפרשא בין מיין עילאין לתתאין ברזא דשמאלא בפרשת "יהי רקיע בתוך המים" מגלה התורה ביתר פירוט את סוד הרקיע שהוא התפארת המבדיל בין מים עליונים חסד ובין מים תחתונים שהוא הגבורה והוא סוד השמאל **ואתברי הכא מחלוקת בסיטרא דשמאלא דהא עד הכא רזא דימינא הוה והכא איהו רזא דשמאלא** ונבראה כאן ביום השני מחלוקת בצד הגבורה. כי עד כאן היה רק סוד הימין שהוא חסד, וכאן ביום השני הוא סוד השמאל שזו ספירת הגבורה **ו[י]ני כך אס[י]או מחלוקת בין דא לימינא ומשום זה גברה המחלוקת בין צד הגבורה לצד ימין ימינא איהו שלימו בכולא ו[י]ני כך בימינא כתיב ביה כולא דהא ביה תליא כל שלימו הימין, שהוא החסד, הוא שלמות הכל שנאמר (תהלים פט, ג) עולם חסד יבנה, ומשום זה כתוב הכל בימין, דהיינו שלימות התפארת תלויה בחג"ת ואלו נרמזו בג' אור ראשונים ביום הראשון, כי בחסד תלויה כל שלימות הספירות **כד איתער שמאלא, איתער מחלוקת. ובהווא מחלוקת אתתקף אשא ור[ו]זנא ונפק מיניה מהווא מחלוקת דאתער שמאלא [יהנם]** כאשר נתעוררה שליטת השמאל, דהיינו הגבורה ביום שני, התעוררה מחלוקת בין החסד והגבורה, ובאותה מחלוקת נתגברו האש והכעס, ויצא מאותה מחלוקת הגיהנום שהוא פסולת הגבורות **[יהנם בשמאלא איתער ואיתדבק]** והגיהנום נתעורר ונדבק בשמאל דהיינו בגבורה. כעת קורח שהוא לוי והוא גבורה חולק על כהונת אהרן שהוא החסד. **חכמתא דמשה בדא איסתכל ובעובדא דבראשית אש[ח] משה בחכמתו נסתכל בזה, דהיינו שהגיהנום נברא מן המחלוקת, ובמעשה בראשית הסתכל בעובדא דבראשית הוה מחלוקת שמאלא בימינא ובהווא מחלוקת דאתער ביה שמאלא נפק ביה [יהנם ואדבק ביה]** במעשה בראשית היתה מחלוקת בין שמאל לימין. ובמחלוקת ההיא שעורר אותה השמאל נברא בו הגיהנום ונתדבק בו בשמאל **עמודא דאמצעיתא דאיהו יום תליתאי עאל ואפריש בינייהו ואפריש מחלוקת ואסכים לתרין סטרין** עמוד האמצעי שהוא יום שלישי שהוא תפארת, נכנס והפריד ביניהם והסיר את המחלוקת וגישר בין שני הצדדים **[יהנם נחית לתתא, ושמאלא אתכלל בימינא והוה שלים בכולא]** וגיהנום נפרד מהגבורה וירד למטה והשמאל נכלל בימין והיה הכל שלם **[וונא דא מחלוקת קרח באהרן שמאלא בימינא]** כעין זה היתה המחלוקת של קרח שהוא לוי והוא גבורה, על אהרן שהוא כהן והוא חסד **אסתכל משה בעובדא דבראשית אמר "לי אתחזי לאפרשא מחלוקת בין ימינא לשמאלא"** הסתכל משה במעשה בראשית ואמר "לי ראוי, שאני תפארת⁷⁸⁹, להסיר המחלוקת בין ימין לשמאל **אשתדל לאסכמא בינייהו ולא בעא שמאלא ואתתקף קרח בתקפיה** השתדל משה להסכים ביניהם והשמאל לא רצה וקרח נתחזק על אהרן בגבורתו **אמר ודאי [יהנם בתוקפא דמחלוקת דשמאלא אצטרך לאתדבקא]** אמר משה זה ודאי שממחלוקת זו יתעורר גיהנום וידבק בקורח שהוא מצד הגבורה, דבק במחלוקת **הוא לא בעי לאתדבקא לעילא ולא תכלל בימינא]** הוא קרח לא רצה להתדבק למעלה להתכלל בימין ולהיות נכנע לאהרן **ודאי יחות לתתא בתוקפא דר[ו]זנא דיליה ודאי]** שהוא ירד למטה לגיהנום בתוקף הכעס שלו **ועל דא לא בעא קרח לאסתכמא האי מחלוקת על ידא דמשה]** ולכן לא רצה קרח שתתפטר המחלוקת על ידי משה **[י]ן דלא הוה לשם שמים ולא חייש ליקרא דלעילא ואכחיש עובדא דבראשית]** משום שהמחלוקת שלו לא היתה לשם שמים ולא חשש לכבוד העליון של הקב"ה והכחיש מעשה בראשית, שהרי ראינו לעיל שכשהופיעה התפארת התבטלו אליה חסד וגבורה **כיון דחמא משה דהוה מכחיש עובדא דבראשית ואיתדחא איהו לבר מיד ויחר למשה מאד]** כיון שראה משה שהוא מכחיש מעשה בראשית, והוא, דהיינו משה רבנו, נדחה לחוץ כי קורח לא קיבלו עליו**

⁷⁸⁹ לפי דעת חכמי הקבלה, משה רבנו אחוז בתפארת בחלקה העליון הנקרא "מחזה ולמעלה" דהיינו ספירות חג"ת. יעקב אע"ה אחוז בתפארת מחציה ולמטה דהיינו נה"י. ובספר התיקונים (תיקון י"ג, דף כ"א) אומר שמרע"ה נשמת התפארת ויעקב אע"ה גוף התפארת. ברם נאמרו במרע"ה כעשרים דיעות (אספתים באתר "ויקיבלה" ערך "משה") לאיזו ספירה לייחס אותו, ויתכן שהביאור בזה הוא שמרע"ה היה הולך ונוסע ממדרגה למדרגה לכן אין לתארו בספירה מיוחדת.

כמכריע, מיד "ויחר למשה מאד" ויחר למשה על דאכחישו דלא אסכים איהו מחלוקת חרה לו למשה על שהכחיש אותו ולא נתן לא להכריע במחלוקת מאד על דאכחישו עובדא דבראשית בכולא אכחיש קרח לתתא ולעילא "מאד" שנאמר ויחר למשה מאד פירושו על שקורח הכחיש מעשה בראשית למטה במחנה ישראל ולמעלה שחלק על ה' דכתיב אשר הצו על משה ועל אהרן בעדת קרח בהצותם על יי"י שכתוב (במדבר כו, ט) "אשר הצו על משה ועל אהרן בעדת קרח בהצותם על יי"י הא תתא. ועילא ועל דא אתדבק במה דאיתחזי ליה הכחיש קרח למעלה שלא נמתקו הגבורות בחסדים ולמטה שכפר במנהיגות משה, הרי שהפגם שלו הגיע למעלה ולמטה ועל כן נתדבק קרח במה שראוי לו דהיינו בגיהנום מחלוקת דאתתקן בַּוּנא דלעילא וסליק ולא נחית ואתקיים באורח מישור מחלוקת דשמאי והלל מחלוקת שנתקנה כעין של מעלה שעולה ונשארת בקדושה ולא יורדת לקלי' ומתקיימת באורח ישר זוהי מחלוקת של שמאי והלל⁷⁹⁰ וקודשא בריך הוא אפריש בינייהו ואסכים לון ודא הוה מחלוקת לשם שמים והקב"ה שה"ס התפארת, הבדיל ביניהם והסכים להם כמו שאמרה בת קול (עירובין י"ג ע"ב) "אלו ואלו דברי אלקים חיים" וזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים ושמים אפריש מחלוקת ועל מחלוקתא דא אתקיים עלמא והשמים שהוא ז"א והוא התפארת, מפריש מחלוקת זו ועל מחלוקת זו מתקיים העולם שיש גבורות אלא שהן ממותקות ודא הוה בַּוּנא דעובדא דבראשית וכך היתה מחלוקתם כעין מעשה בראשית שהיה שלום בין החסד והגבורה על ידי התפארת וזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים. לעומת זאת קרח בעובדא דבראשית אכחיש בכולא ופלגתא דשמאי הוה ובעא לאכחשא מילי דאורייתא קרח הכחיש כל מעשה בראשית והמחלוקת היתה על מרעה שהוא התפארת, ורצה להכחיש התקונים שבתורה שגם היא התפארת ובה נקבע במפורש שאהרן יהיה הכהן ודאי באתדבקותא זַלְיָהֶנּס הוה ועל דא אתדבק בהדיא ודאי הוא שהמחלוקת היתה מפני שכח הדין של הגיהנום נתדבק בקרח ועל כן נתדבק בו קרח.

ורזא דא בספרא דאדם וסוד זה הוא בספרו של אדם הראשון חשך כד אתער, אתער בתוקפיה, וברא ביה בַּיָּהֲנִים החשך כשנתעורר לשליטתו, דהיינו כאשר הגבורה התעוררה לחלוק על החסד ולשלוט, התעוררה ברוב גבורה ומפסולת הגבורות האלו נברא הגיהנום, ואתדבק בהדיא בהווא מחלוקת וקורח נתדבק באותה מחלוקת וקליפותיה כיון דשכיך רַחֵם וְזֶא וְתוֹקְפָא אֵיתֵר מחלוקת בַּוּנא אחרא מחלוקת דרחימו אחר ששקט הרוגז וכח הגבורה, נתעוררה המחלוקת באופן שונה, מחלוקת של אהבה ותרין מחלוקת היו חד שירותא וחד סיומא ושתי מחלוקות היו: אחת התחלה ואחת סוף ודא איהו אורחיהו דצדיקייא שירותא דלהון בקשיו וסופא דלהו בניחא וזו דרכם של הצדיקים שתחילתם יסורים וסופם שלווה.

קרח הוה שירותא דמחלוקת כפוס רַחֵם וְזֶא וְתוֹקְפָא ואצטריך לאיתדבקא בַּיָּהֲנִים. קרח היתה תחילת מחלוקתו ברוגז ותוקף הגבורות, ולכן הצטרך להתדבק בגיהנום. ואילו המחלוקת של שמאי סופא דמחלוקת בַּיָּין כד הוה רַחֵם וְזֶא בניחא שמאי היתה בחינת שמאל שבסוף המחלוקת, שכבר שקט הרוגז ואיצטריך לאתערא מחלוקת דרחימו ולא תבסמא על ידא דשמים וכעת צריכים לעורר אז מחלוקת של אהבה, כלומר להתנצל זה בפני זה, ולהתבסס על ידי השמים ולקבל עליהם את המיצוע והפשרה. ורזא דא יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים דא מחלוקת קדמא אתערו דרַחֵם וְזֶא וְתוֹקְפָא וזה סוד (בראשית א, ו) "יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים" זו מחלוקת הראשונה שהיא התעוררות הכעס והתקיפות בעא לאתפרשא ואתער בַּיָּהֲנִים עד דרַחֵם וְזֶא וְתוֹקְפָא אישתכח רצה

⁷⁹⁰ כמו שכתוב בגמ' יבמות י"ד ע"ב: "תא שמע אף על פי שנחלקו בית שמאי ואומרים ובית הלל בצרות ובאחיות בגט יטן ובספק אשת איש ובמגרש את אשתו ולנה עמו בפונדק בכסף ובשוה כסף בפרוטה ובשוה פרוטה לא נמנעו בית שמאי ואומרים מלישא נשים מבית הלל ולא בית הלל מבית שמאי ללמדך שחיבה וריעות נהגים זה בזה לקיים מה שנאמר האמת והשלום אהבו".

הקב"ה להסיר המחלוקת ונתעורר הגיהנום עד שהכעס והתוקף נצטנן **וכדין ויעש אלהים את הרקיע ויבדל אתער מחלוקת דרחימו וחביבו קיימא עלמא** ואז (בראשית א, ז) "ויעש אלהים את הרקיע ויבדל" הבדלה זו היא מחלוקת של אהבה וחביבות וקיום העולם **וברא דא מחלוקת שמאי והלל דתורה שבעל פה עלת ברחימו** בי תורה שבכתב והו **בקיומא שלים** ובסוד זה מחלוקת שמאי והלל שהתורה שבעל פה שהיא הנוקבא נכנסה באהבה אל התורה שבכתב שהוא ז"א והיו בזיווג שלם.

הבדלה איהו ודאי בשמאלא כתיב הכא הבדלה דכתיב ויהי מבדיל בין מים למים וכתוב ויבדל הבדלה נוהגת ודאי רק בבחינת השמאל, כתוב כאן הבדלה שכתוב "ויהי מבדיל בין מים למים" וכתוב "ויבדל" **וכתיב התם המעט כי הבדיל אלהי ישראל אתכם וכתוב בעת ההיא הבדיל את שבט הלוי** וכתוב שם אצל קרח "המעט כי הבדיל אלהי ישראל אתכם" וכתוב "בעת ההיא הבדיל את שבט הלוי" **דהא ודאי לית הבדלה אלא בשני באתר דאיהו שמאלא** הרי ודאי שאין הבדלה נוהגת אלא בשני במקום השמאל.

ואי תימא הבדלה בשני איהו ודאי, אמאי הבדלה בלוי דאיהו תליתאה ואם תאמר אם הבדלה היא ודאי בשני, כלומר בגבורה, למה נאמרה הבדלה בלוי שהוא בן שלישי ליעקב הלא בשמעון היתה צריכה להיות הבדלה שהוא בן שני ליעקב. ומשיב **לדעתיה דיעקב שני הוה** ראובן לפי מחשבתו של יעקב היה בן ראשון של רחל, הגם שבפועל היה בן ראשון של לאה ולכן לוי בן שני ללאה הוא לפי המחשבה **וכולא באורח מישור באורח שלים כדקא יאות** ולאחר שנעשתה הבדלה בשני הכל הוא בדרך הישר בדרך השלם כראוי.

הבדלה במוצאי שבת בין אינון דשלטין בימי חול לשבת ההבדלה שאנו עושים במוצאי שבת הוא להבדיל בין אלו הכוחות השולטים בימות החול ובין הקדושה השולטת בשבת **וכד נפיק שבת סלקא מליהנס חד טסירה מעינא בישא דבעי לשלטאה** ועם יציאת השבת עולה צד אחד מהגיהנום מבחינת עין הרעה הרוצה לשלוט בעולם **בשעתא דאמרי ישראל ומעשה ידינו כוננה עלינו ואיהו נפיק מדחא דאיכרי שאול ובעי לאתערבא בזרעא דישראל ולשלטאה עליהו** בעת שישראל אומרים בתפילה (תהלים צ, יז) "ומעשה ידינו כוננה עלינו" יוצא מדרגה הנקראת שאול ורוצה להתערב בזרע ישראל ולשלוט על ישראל **וישראל עבדי עובדא בהדס וביין ואמרי הבדלה לאפרשא מינייהו** וישראל עושים מעשה של מצוה בהדס וביין ואומרים הבדלה והסטרטא אחרא נפרשת מהם **וכיון דמבדילי על הכוס מאיך ההוא טסירה ועאל לדוכתיה בשאול אתר דקרח וסיעתיה תמן** כיון שמבדילים על הכוס נשפל אותו הצד ובא למקומו בשאול מקום שקרח וסיעתו שמה **דכתיב וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה** שכתוב (במדבר טז, לג) "וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה" **ואינון לא נחתון תמן עד דישראל עבדו הבדלה מנהון** וקרח וסיעתו לא ירדו לגיהנום לפני שעשו ישראל הבדלה מהם **דכתיב הבדלו מתוך העדה הזאת** שכתוב (במדבר טז, כא) "הבדלו מתוך העדה הזאת" **ולעולם הבדלה בשני דאיהו שמאלא ולעולם הבדלה נוהגת רק בשני** שהוא קו השמאל **בשירותא ותוקפא דאתער שמאלא במחלוקת דא עד לא שכיך בנייחא ואיתברי ביה** קפ"א ע"א **כדין איתבריא כל אינון מלאכין דקטרו למריהון לעילא** בתחילה, הגבורה שהשמאל עורר במחלוקת טרם נשקט בנחת ונברא בו הגיהנום אז נבראו כל אלו המלאכים המקטרגים לרבונם למעלה **ואכיל לון נורא ואתוקדו** והאש אוכל אותם ונשרפים **וכן כל שאר אינון דמתבטלי ולית לון קיימא ואתאכלו בנורא** וכן שאר המלאכים כל אלו שמתבטלים ואין להם קיום ונשרפים באש **לוןא דא קרח לתתאה וכלא לוןא חד עד כאן** וכעין זה קרח למטה והכל באופן הזה.

וזה המאמר התבונן בו היטב ותבין כי מחלוקת קרח עם אהרן היה דוגמת רוח הטומאה קל"י ורוח הקדש מלכות ועל כן כאן ייחס קרח ללוי ורמז למדת הדין. ולזה

רמז באמרו "נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם" והרמז למה שנאמר אנשי השם וכבר פירשתי⁷⁹¹ והבן זה מאד.

וענין אהרן ידוע כי היה איש החסד כאשר פירשתי⁷⁹². אמנם מחלוקתו עם משה רבינו עליו השלום שמעתי אך לא בקבלה גם לא מפי ספרים כי היה להתקיים בו קללת קין שנאמר (בראשית ד, יא) "ועתה ארור אתה מן האדמה אשר פצתה את פיה" ואין טעם "מן האדמה" כטעם "יותר", רק שיקבל ענשו מן האדמה כענין (במדבר טז, לב) ותפתח הארץ את פיה.

וענין משה ידעת⁷⁹³ בפסוק (בראשית ד, ב) ויהי הבל רועה צאן והבן כל זה. ומאמר רבותינו זכרונם לברכה (ב"ב ע"ד ע"א) שפתחה של גיהנם היתה, כוונתם להורות על מדת הדין שפגעה בהם. ובליעת הארץ תוכיח כן כמה דאת אמר "לכן הרחיבה שאול נפשה ופעה פיה לבלי חק" (ישעיה ה, יד). והבן מאמר רבותינו זכרונם לברכה שאמרו למעלה עמודא דאמצעייתא דאיהו יום תליתאי עאל ואפריש בינייהו והיא הנקראת בקר שנאמר י"י בקר תשמע קולי (תהלים ה, ד) זהו שאמר משה רבינו עליו השלום בקר ויודע י"י. גם תבין מזה המאמר טעם היות ההבדלה על היין. כי התבאר שענין ההבדלה קשור לגבורה והיין קשור לגבורה כמ"ש (ישעיה נה, א) "ובלא מחיר יין וחלב"⁷⁹⁴ שהם זרועות עולם.

זאת עשו קוֹזוּ לָכֶם מִזֹּתוֹת קָרוֹז וְכָל עֲדָתוֹ:

טז, ו

442

כבר ידעת כי הקטורת קרב למדת הדין שנאמר (דברים לג, י) ישימו קטורה באפך וכליל וגוי. ועל כן הזכיר מלת זאת הרומז אליה למלכות שהיא מדת הדין. זהו (במדבר טז, כח) בזאת תדעון כי י"י שלחני. וכן בזאת תדעון כי אל חי בקרבכם (יהושע ג, י) הנאמר על הארון שהוא בחינת המלכות. וכן אמרו רבותינו ז"ל (ילקוט"ש תהלים מט תשנ"ז) אין זאת אלא תורה שנאמר (דברים ד, טז) "וזאת התורה". והנה משה רבינו עליו השלום נתן להם הקטורת כי בה יבחן האמת מן השקר. והנה נענשו כבני אהרן כתיב התם (ויקרא י, ב) ותצא אש מלפני יי ותאכל אותם. ובקרח כתיב (במדבר טז, לה) ואש יצאה מאת י"י. ודע כי אף על פי שלא מצינו בפירוש שהשם יתברך אמר זה למשה יש לך לדעת כי על פי השם יתברך עשאו. וכבר ידעת כי משה רבינו עליו השלום היה מוכן לנבואה בכל עת שיחפוץ. אמנם עתה לא היה מזומן לכך מרוב דאגתו על כן נפל על פניו והיה לו רוח י"י ועל כן לא הזכיר דבר י"י אליו במקום הזה כמו בשאר מקומות שאמר וידבר י"י אל משה.

אֶף לֹא אֶל אֶרֶץ זָבֶת חֶלֶב וּדְבֹשׁ הִבִּיאֲתָנוּ וְתַתֵּן לָנוּ זֹזֹלֶת שְׂדֵה וְכָרֶם הָעֵינִי הָאֲנִישִׁים הָהֵם תִּנָּקֶר לֹא נַעֲלָה:

טז, יד

והבן אומרו "אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאותני ותתן לנו נחלת שדה וחרם". ואף כי הפשט ידוע כי ותתן לנו כתרומתו⁷⁹⁵, אף על פי כן ע' פנים לתורה. והרמז כי קרח וסיעתו אמרו למשה רבינו עליו השלום כי לא ירשו ארץ זבת חלב ודבש הנרמזת

⁷⁹¹ בדף ל"ז ע"ב.

⁷⁹² בדפים: י"ב ע"ב, קי"א ע"ד, קל"ג ע"ב, קל"ד ע"ג, קל"ט ע"א, קנ"א ע"ג, קס"ו ע"ג, ר"ו ע"ג.

⁷⁹³ התבאר בדף ל"א ע"ד ול"ג ע"ב. והענין שקין התגלגל בקורח (וליתר דיוק רוחו של קין) והבל התגלגל במשה רבנו.

⁷⁹⁴ התבאר: כ"ד ע"ב, מ"ד ע"ד, נ"ג, ס"א ע"ג, ע"ו ע"א ועוד.

⁷⁹⁵ הנה התרגום: ברם לא לארעא עבדא חלב ודבש אעלתנא ויהבת לנא אחסנת חקלין וכרמין העיני גבריא האנון תשלח לעורא לא נסק. והנה תרגום התרגום: ברם, לא לארץ מניבת חלב ודבש העלית אותנו, ונתת לנו ירושת שדות וכרמים, העיני האנשים האלה תשלח לעיוורון? לא נעלה. כלומר בשפה אחרת: ההבטחות שלך לא קוימו.

לכחות החסד אשר בשכינה כי ארץ זו השכינה וחלב ודבש שבה ירמזו לחסדים החלב מצד צבעו והדבש מצד טעמו, רק נתן להם נחלת שדה של תפוחים וכרם יי צבאות בית ישראל שהרמז בהם למדת הדין קשה גבורה ולמדת הדין רפה מלכות הנתונה ללויים חוזר על הגבורה וידעת כי השתוקקותה של מדת הדין במדת החסד שימתק את גבורותיה והבן זה מאד. ולכן אמר משה רבינו עליו השלום (במדבר טז, טו) "לא חמור אחד מהם נשאתי" וכבר ידעת מה שפירשתי⁷⁹⁶ בפירוש משמרה ראשונה חמור נוער.

הַבְּדִלְךָ בֵּיתְךָ הָעֶדְיָה הַזֹּאת וְאֶכְלָה אֹתָם כְּרֹגֶעַ:

טז, כא

יש לשאול מדוע הקדוש ברוך הוא רוצה להמית את ישראל כולן בעון קרח וסיעתו ואם היה פשע כל ישראל בדבר כמו שנראה ממה שכתוב (במדבר טז, יט) ויקהל עליהם קרח את כל העדה. מה היתה תשובת משה ואהרן לשם יתברך? (במדבר טז, כב) "האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף".

אבל יש לו סוד והיודע בסתרי הקבלה ידע הענין הזה. ורבותינו זכרונם לברכה גלו אותו באמרם⁷⁹⁷ קפ"א ע"ג כיון שמדת הדין חלתה בעולם אינה מבחנת בין צדיק לרשע. וטעם הענין אבאר לך בענין פעור ועגלה ערופה מה שיהיה די בגזירת השם. ויתכן שמלת תקצוף היא לנקבה נסתרת דהיינו המלכות וכבר העירותיך על זה.

וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל אֱלֹהֵי הָרֹחוֹת לְכָל בָּשָׂר הָאִישׁ אֲחֹזֵר יִזְזָטָא וְעַל כָּל הָעֶדְיָה תִקְצֹף:

טז, כב

ובפסוק "ויפלו על פניהם" נרמז סוד גדול בנפילת אפים⁷⁹⁸. כי לעולם צריך לכוין בתחינה וטוב לעשותה אחר התפלה בסוד סומך גאולה לתפלה לחבר את האהל להיות אחד מפני שהרמז לשכינה במילה תפלה ובמילה גאולה ליסוד⁷⁹⁹. על כן אסור לעשות נפילת אפים בלילה שלא להפרידה מן הבנין כטעם אין אומרים בתפלת ערבית תהלה לדוד⁸⁰⁰. ובליילי האשמורת טוב להאריך בתפילות ובתחנונים עד נכון היום ואז יפול על פניו ויאמר אליך יי נפשי אשא (תהלים כה א).

ובעבור כי ראיתי מנהגות חלוקות בנפילת אפים שיש מי שמטה על שמאלו מטעם כי עליך הורגנו כל היום (תהלים מז, כג) ויש מי שמטה על ימינו בסוד אשה משתוקקת לבעלה ופונה אליו בהיות המטה צפון ודרום ושמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני (שיה"ש ב, ו). אחוה דעי אף אני כלומר אביע דעתי כי הדעת האחרון הוא עיקר כי צריך

⁷⁹⁶ בדף נ"ה ע"ב.

⁷⁹⁷ הענין נרמז במסכת ב"ק פרק הכונס דף ס ע"ב ונכתב במפורש בספר הקנה בסוד עשר מכות מצרים.

⁷⁹⁸ התבאר באריכות בדף ע"ז ע"ג.

⁷⁹⁹ מה שאמרנו שתפלה רומזת לשכינה בפשטות הדבר הוא מפני שהתפלה בפה. כתב בספר פרדס רימונים להרמ"ק "כל התפלות (שחרית מנחה וערבית) רומזת בה (במלכות) אלא שיש חלוק בהם: כי תפלת ערבית היינו יחוד המלכות עם הת"ת שבת"ת, ובשחרית יחודה עם התפארת שבחסד, ובמנחה בת"ת שבגבורה. ולעולם רומזת במלכות מתרפקת על דודה [קס] ובזהר פ' וישלח (דף קס"ח) פירוש שהתפארת תפלה של ראש ונקרא תפלה למשה ומלכות תפלה לעני ע"ש: המילה "גאולה" תרמוז ליסוד ממ"ש ברות (ג, יג) "אם יגאלך טוב יגאל" וכבר ידעת ש"טוב" הוא היסוד. כתב בספר כתב ספר פרדס רמונים - שער כג פ' ג: **אֹלֶה** היא הבינה כי עיקר **אֹלֶה** בסוד גאולה תהיה לו וביובל יצא (ויקרא כה לא). כי שם ר"ל בגאולה החרות כנודע. כי אין דיני המקטרגים עולים אלא עד הבינה ולא עד בכלל. **וממנו שואב היסוד** **אֹלֶה**. ונקרא גואל מצד הבינה ומשפיע הגאולה אל המלכות. וזהו אם יגאלך טוב (רות ג יג). כד"א (ישעיה ג י) אמרו צדיק כי טוב. ואם לאו שאין יכולת, וגאלתיך אנכי בינה כדפי בערכה כן פ' הרשב"י ע"ה בתקונים. ובזהר פרשת אמור (דף צ"ה ע"ב) פ' כי המלכות נקרא גואל ע"י היסוד המשפיע בה ע"י הנצח וההוד שהם מסייעים אל הזווג כמו שנודע שהם שני ביצי הזכר. ואמר שם כי לפיכך ארבעתם יחד נצח הוד יסוד ומלכות נקראים ארבע גאולות.

⁸⁰⁰ כמבואר בדף נ"ג ע"א.

לפנות לצד צפון הרומז לגבורה שממנו בניינה ולא לפנות אליה עורף והבן זה. ומכאן תבין סוד שאמרו רבותינו ז"ל (תענית י"ד ע"ב ומגילה כ"ב ע"ב) אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא אם כן נענה כיהושע בן נון וכו'. וטעם שלא להטריח בדבר שאינו נענה. ואני אעירך עליו בפסוק שמע ישראל בגזירת האל⁸⁰¹.

וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֵל אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת לְכָל בָּשָׂר הָאִישׁ אֶחָד יִזְטָא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצָף:

טז, כב

הרמז בו במילים "אל אלהי הרוחות" לצדיק לספירת היסוד שמשם פורחין הנשמות כמה דאת אמר ממני פריך נמצא (הושע יד, ט) גם נקרא היסוד "אל חי" שנאמר "צמאה נפשי לאל חי" (תהלים מב, ג).

וכן היתה כוונת רבותינו ז"ל בספר הזוהר (ח"א י"ז ע"א) אמר שם **יסודא אחיד לעמודא דא דאמצעייתא אשתלם ועביד שלם לכל סטרין** היסוד אוחז לעמוד הזה האמצעי, שהוא התפארת, ונשלם לגמרי לכל הצדדים **כדין אתוסף ביה נהירו מעילא ומכל סטרין אז** נוסף בו המוחין מלמעלה מחו"ב ומכל הצדדים דהיינו מימין חסד ונצח משמאל גבורה והוד ומן התפארת **וחדוה דכולא ביה** קפ"א ע"ד וחדות הכל בו, דהיינו הארת יסודות או"א ומההוא תוספת דחדוה נפק יסודא דעלמין דאיקרי מוסף ומתוספת הזאת של הארת יסודות או"א יוצאת ונתקנת ספירת היסוד המסיימת את התפארת שנקרא מוסף, לפי שנבנה מן התוספות הנ"ל **מהכא נפיק כל חיילי לתתא רוחין ונשמתינ קדישין** מיסוד זה יוצאים כל המלאכים למטה הממונים על הרוחות והנשמות הקדושות **ברזא י"י צבאות אל אלהי הרוחות** בסוד יי צבאות אל אלהי הרוחות, כלומר דרך ספירות נהי"ם יוצאות נשמות לעולם השפל. יי צבאות אלו נו"ה והיסוד כוללם, אל אלהי הרוחות זו המלכות הנקראת צרור החיים⁸⁰².

והבן אומרו "בזאת תדעון" וכבר ידעת פירוש זאת שזו המלכות.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֶהֱרֹן קִוּוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְתֵן עָלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וְשִׁים קֶטֶרֶת וְהוֹלֵךְ מִהֲרָה אֶל הָעֵדָה וְכַפֵּר עֲלֵיהֶם כִּי יֵצֵא הַקָּצֵף מִלִּפְנֵי יְהוָה הַזֶּה הַנֶּגֶף:

יח, יא

כבר ידעת כי הקטורת היא לרצות מדת הדין מלכות ומטעם זה עוצר המגפה כי תתרווה צמאונה ולא תקטרג כרמוז בסוד העזאזל⁸⁰³. ובתרגום שיר השירים מצאתי בפסוק אלך לי אל הר המור (שיר"ה ט, ד) וכל מזיקיאי ומחבלייאי הוו ערקין מריח קטרת בוסמים וכו'.

"כי יצא הקצף מלפני יי החל הנגף" פירוש בסוד קץ כל בשר בא לפני⁸⁰⁴ כי צריך ליטול רשות קודם שיעשה פעולתו ולכן כתוב יצא הקצף, מהיכן יצא? יצא מאת ד' לאחר שקיבל רשות. וכן רמז יונתן בן עוזיאל ע"ה ארום נפק מחבלא ואתכלי בחורב דשמיא קצף מן קדם יי בהרמנא שרי לקפלא.

⁸⁰¹ קצ"י ע"ב.

⁸⁰² ראה רמז: צרור גימ' מלכות. החיים גימ' בינה. מה שכתבנו ש"אל אלהי הרוחות" זו המלכות כך דעת הזוהר בכמה מקומות (ח"א ט"ז ע"ב, ח"ג קע"ו ע"ב, ח"ג קע"ז ע"א) והראיה שכתוב "רוחת" לשון יחיד שזו המלכות.

⁸⁰³ בדף קמ"ב ע"ג.

⁸⁰⁴ ל"ח ע"ד.

וטעם "ויעמוד בין המתים ובין החיים" כטעם אשר הערה למות נפשו (ישעיה ג, יב) והבן זה. כי המשחית היה יכול לפגוע בו, והוא הסתכן למען בני ישראל.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל אֹהֲרֹן אֲתָהּ וּבְנֶיךָ וּבֵית אֲבִיךָ תִּשְׂאוּ אֶת עֹון הַמִּקְדָּשׁ וְאֲתָהּ וּבְנֶיךָ אֲתָהּ תִּשְׂאוּ אֶת עֹון כְּהֻנַּתְכֶם:

יח, א

נרמז באזהרה הזאת שלא יתערבו הכהנים בעבודת הלויים והלויים בעבודת הכהנים וכבר רמזתי זה⁸⁰⁵ במאמר רז"ל (חולין כ"ד ע"א) כשר בכהנים פסול בלויים כשר בלויים פסול בכהנים.

זֶה יִהְיֶה לָךְ מִקְדָּשׁ הַקִּדְשִׁים מִן הָאֵשׁ כָּל הַקָּרְבָּנִם לְכָל מִנְזוֹתָם וּלְכָל זֹטָאתָם וּלְכָל אֲשֵׁמֹם אֲשֶׁר יֵשִׁיבוּ לִי קִדְשׁ קִדְשִׁים לָךְ הוּא וּלְבְנֶיךָ:

יח, ט

שירי מנחות וחטאות ואשמות נאכלות לזכרי כהונה שנאמר (במדבר יח, י) "כל זכר יאכל אותו". מה שאין כן בקדשים קלים הנאכלים גם לנשים כמו שלמים ודומיהם הבאים להטיל שלום בעולם. והבן אומרו "מקדש הקדשים". "מן האש" רמז לאש השכינה כי משולחנה זוכין שנאמר ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה (משלי לא, 10). קפ"ב ע"א.

כָּל זֹלָב יִצְהָר וְכָל זֹלָב תִּירוּשׁ וְדָגָן רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר יִתְּנוּ לַיהוָה לָךְ גִּתִּיתִים:

יח, יב

סוד תרומה גדולה נראה מדעת חכמי הקבלה כי היא רומזת לחכמת אלהים ספירת החכמה השנייה לכתר על כן אין לה שיעור לפי מיעוט השגתה. מה שאין כן בתרומת מעשר והמעשר שרומזת לחכמה אחרונה מלכות ולפי שאין השגתה מועטה כל כך כראשונה יש לה שיעור, והוא אחד מעשר, כי היא העשירית שבבנין. אמנם אף אם כי מן התורה חטה אחת פוטרת הכרי, שיעורה מדרבנן אחד מחמשים רמז לשער הנעלם⁸⁰⁶ אשר בחמשים שערי בינה שהוא קדש ועל כן נתן לכהן שהוא קדש שנאמר ויבדל אהרן להקדישו קדש הקדשים (דהי"א כג, יג).

ואמרו רבותינו ז"ל מפני מה מפרישים תרומות ומעשרות בארץ ישראל אמר רבי יעקב בשם רבי יהושע ברבי נחמיה מפני שארץ ישראל כאשה בעולה ובעלה מביט בה. ואם אינה מתוקנת כראוי במעשרותיה מיד הזועות באין, שנאמר המביט לארץ ותרעד (תהלים קד, לב) ונפש בעליה הפחתי (איוב לא, לט) וכי יש בעלים לארץ יתברך שמו של מלכי המלכים שהכל שלו שנאמר ליי"י הארץ ומלואה (תהלים כד, א) אלא אוי להם לבעלי שדות וכרמים בשעה שאינן מפרישין מעשרותיהן כתיקנן כביכול הן מפחחים נפש בעליה של ארץ דבר קשה נפש בעליה הפחתי. והבן זה המאמר היטב כי כבר עוררתיך עליו.

כָּל זֶרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לָךְ יִהְיֶה:

⁸⁰⁵ קי"א ע"ד.

⁸⁰⁶ הוא השער החמישים שבני שערי בינה הנקרא "נתיב לא ידעו עיט" והוא נעלם והוא קודש.

יה, יד

וטעם כל חרם בישראל לך יהיה, אף כי לפי הנראה היה ראוי ליתנו ללוי. טעם נתינתו לכהן תבין ממה שכתבנו⁸⁰⁷ שלא תהיה מדת הדין קשה. וסוד קדושת הבכורות פירשתי שם. גם טעם נתינתו לכהן תבין ממה שכתבתי שם. אמנם צריך תחילה להקטיר הדם והאימורים על גבי המזבח שנאמר (פסוק יז) את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר אשה ריח ניחוח ליי' לקבל תחלה חלקה מן הקרבנות כי הם חלקה כי זכתה בהם במכת בכורות. אמנם בכור הבהמה טמאה צריכה פדיון כי אינה ראויה לגבוה.

וְאֶל הַלְוִיִּם תִּדְבֹּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִקְוֹזוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאֲתָם בְּנִזְלַתְכֶם וְהִרְבֵּיתֶם מִמֶּנּוּ תְרוּמַת יְהוָה מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר:

יה, כו

וטעם מעשר מן המעשר הנתן לכהן מן הלוי פירשתי סודו כי הכהן עליוני ופנימי יותר מן הלוי נמצא ישראל נותנים ללויים י' ממאה והלויים נותנים לכהנים אחד מעשר אם אין מאה לישראל אין עשרה ללויים ואם אין עשרה ללויים אין אחד לכהן ונתפרדה החבילה ואין עוד כלי להריק ברכה⁸⁰⁸. והסימן נפש רוח ונשמה אם אין הנפש מברכת מאה ברכות בכל יום לא יגיעו מן המעשר עשר לרוח וכשארין הרוח מקבל עשר לא יגיע אחד לנשמה ואנו חייבים לקשור הנפש ברוח והרוח בנשמה והנשמה דבקה בשם יתברך זהו סוד ברכי נפשי את יי (תהלים קג, א) כל הנשמה תהלל יה הללויה (תהלים קנ, ו) והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים (שמו"א כה, כט).

446

חקת

זֹאת זִקְתָּ הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר דִּבֶּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְוֹזוּ אֵלֶיהָ פָּרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין בָּהּ בּוֹם אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל:

יט, ב

דע כי סוד פרה אדומה נעלם מאד. ואמרו רבותינו ז"ל (במדב"ר י"ט, ו. ילקו"ש במדבר י"ט, תשנ"ט) לא נגלה אלא למשה רבינו ע"ה שנאמר "ויקחו אליך" לך לבד אני מגלה טעם פרה. ואין כוונת המאמר הזה שלא יהיה נודע מטעם המצווה כלל, רק ענין אחד יש בו שלא נגלה רק למשה רבינו ע"ה והוא מה שאמרו רבותינו ז"ל (יומא ס"ז ע"ב) מזה ומזין עליו טהורין ונוגע טמא. ועל זה אמרו רבותינו ז"ל על כולם אמר שלמה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני (קהלת ז, כג) אך בסוד הפרה באדמומיתה בתמימותה ובשריפתה בחוץ וסוד המים הנתנין באפרה וטעם טהרתה את הטמאין בכולם נבאר טעמים, כמו שאמרו רבותינו ז"ל בספר הזוהר. וכתב הרב הגדול ז"ל כי מפני היותה נעשית בחוץ יראה לאומות העולם כאילו היא נזבחת לשעירים על פני השדה והאמת שהיא להעביר רוח הטומאה ושריפתה כריח ניחוח בחוץ ולכך אמר זאת חקת התורה, כלומר נחקקת מן התורה והיא תורה שבעל פה על כן פרה אדומה ממדת הדין⁸⁰⁹.

⁸⁰⁷ בדף פ"ו ע"ב.⁸⁰⁸ ראה שערי אורה שער ראשון הספירה העשירית.⁸⁰⁹ הרמב"ן ז"ל בא לבאר את המילים "זאת חקת התורה" בדרך סוד. כבר ידעת שהמילה "זאת" רומזת למלכות. תורה הכוונה לתורה שבכתב רומזת לתפארת וחוקה ביאר הרב מלשון חקיקה. שיעור הכתוב הוא המלכות היא תורה שבעל פה והיא פרה אדומה נחקקת מתורה שבכתב.

ספר הזוהר (פקודי רל"ז ע"א) **פרה אדומה תמימה** [אין לאכפייא כל אינון סיטרי מסאבי דלא ישלטון] "פרה אדומה תמימה" נעשית מחוץ למקדש ונשרפת וכו' מפני שהיא באה כדי להכניע כל סוגי הטומאה שלא ישלטו **אמר ליה רבי אבא, והא פרה קדישא איהי דכייא איהי ואמאי** שאל רבי אבא את רבי אלעזר: והרי הפרה היא קדושה כלומר רומזת למלכות⁸¹⁰ והיא בעל חיים טהור ומדוע שריפתה נעשית מחוץ למקדש וכיצד זה מכניע את כל צדדי הטומאה **אמר ליה הכי הוא ודאי** אמר לו כך הוא ודאי **ואוקמוה** והחברים בארו את סוד הענין **כללא דארבע מלכוון הות דכתיב פרה כד"א כי כפרה סוררה סרר ישראל** הפרה כלל ד' המלכויות היתה. כלומר גלות בבל, מדי, יון ואדום הם ד' בחינות של גלויות הרמוזות בתורה: תהו ובהו וחושך וטהום. התהום זו בחינת המלכות שבד' גלויות והיא כוללת כל הג' הראשונות ולכן יש בה רמז לכל הג' גלויות: כתוב "פרה" כמו שנאמר "כפרה סוררה סרר ישראל" (הושע ד, טז) **"אדומה" דא מלכות בבל דכתיב אנת הוא רישא די דהבא** "אדומה" זו מלכות בבל שכתוב (דניאל ב, לח) "אנת הוא רישא די דהבא"⁸¹¹ שהזהב צבעו נוטה לאדום **"תמימה" דא מלכות מדי** "תמימה" זו מלכות מדי **אשר אין בה מום דא מלכות יון דאינון קרבין לאורחי מהימנותא** "אשר אין בה מום" זו מלכות יון שהם קרובים לדרך האמונה **"אשר לא עלה עליה עול" דא מלכות אדום דלא סליק עליה עול** "אשר לא עלה עליה עול" זו מלכות אדום שלא עלה עליה עול **ורא דמלה אף על** **ב דכמה מילין אתייהבו למדרש בקראי כולא חד** וסוד הדבר הזה הוא אף על פי שכמה דברים נתנו לדרוש בכתובים הכל סוד אחד. והבן אומרו על מלכות יון דאינון קרבין לאורחי מהימנותא אמר על הפלוסופים קדומים הנוטה בקצת דבריהם לדברי רבותינו ז"ל. וגם בזכריה בארבע מראות אמר עליה במרכבה השלישית סוסים לבנים⁸¹² (זכריה ו, ג).

והנה טעם היותה אדומה, גם נקבה הרמז למדת הדין מלכות⁸¹³ וטעם תמימותה ואשר לא עלה עליה עול לחלוק כבוד למדת הדין כענין הנאמר בעגלה ערופה (דברים כא, ג) **"אשר לא משכה בעול"**.

וַתִּתֶּם אֹתָהּ אֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל מִזְבֵּחַ וְשִׁזַּט אֹתָהּ כְּפָנֶיהָ:

יט, ג

טעם "אל אלעזר הכהן" פירש הרב ז"ל להעשות לפניו ואפילו על ידי זר, אבל הסגן יראה מעשיה כדי שתעשה על כוונתו שלא יחשבו מחשבה רעה כאומות העולם והשטן.

ובספר הזוהר אמר (שם רל"ז ע"ב) **ו[אין כך אתיהבת לסלן ולא לכהנא רבא]**.

⁸¹⁰ מה שאמרנו שהפרה רומזת למלכות נלמד ממ"ש ביחזקאל (א, י) "ופני השור מהשמאל לארבעתן" ושור ופרה היינו הך. אמנם יש שרצו (פירוש הסולם) לחלק בין פר פרה עגל ועגלה שהם ד' פרצופים כנגד חו"ב תו"מ ויפה חילקו. כתב כאן רבי חיים בן עטר בבאורו "אור החיים" על התורה (במדבר יט, ב) "ולפי מה שאמרנו שכל מעשיהם בחינת המשפט, יש טעם בדבר, כי שם פרה יליד מספר הידוע למספר בחינת הדינים, כידוע ליודעי חן, לזה צוה ה' שיקחו אותה כשיש בבחינת מספרה מספר אשר תכוון אליו, אבל אם יקנו עגלה קונים דבר שאין בו המספר אשר אנו צריכין לו, והגם שמגדלין אותה עד שנקראת פרה, אף על פי כן יקפיד ה' על שעת הקנין, כדי שיהיו קונים דבר שהכוונה בו שהם רפ"ה דינים". הנה רמז לנו הרב כי במלכות יש בחינת גבורות מנצפ"ך שהם גימ' פ"ר וה' אותיות מנצפ"ך הרי "פרה".

⁸¹¹ כך פתר דניאל את החלום לנבוכדנצאר ואמר לו אתה הוא ראש הזהב, בצלם שראה בחלום. ⁸¹² הנביא ראה ד' מרכבות והשלישית ראה על יון וכתב רש"י שם שהנבואה נאמרה על אנטיוכס. כתב הרד"ק בשם הרב סעדיה גאון כתב לפי שהיוונים חכמים כינה להם צבע לבן.

⁸¹³ פרה מורה על ספירת המלכות. שאר ההלכות מורות גם הן על ספירת המלכות: צבעה האדום מורה על הגבורות שבונות אותה. כבר ידעת שהמלכות היא נקבה כלומר מקבלת שפע מן התפארת. הנה באור מספר "תורה אור" למהר"ם פופארש מגורי האר"י הקדוש: כוונת הרב (הרמב"ן) כי ענין פרה אדומה היא סוד המלכות כנזכר בתיקונים [תקו"ז תיקון כא מח ע"א], והיא מצד (הנ"י) [ה"ג] שבה מנצפ"ך עם ה' כוללים נקר' פרה מדה"ד, לכן היא אדומה, כי שרש פר דינים הם נמשכים ממלכי אדום אדומים כשנים, ובהם אחיזת החיצונים, כי גם הם סיגי מלכין קדמאין, ולכן נעשה מחוץ למחנה כדי להעביר רוח הטומאה, כי בהשרפם אז תשאר הקדושה לבד ולהבה תלהט רשעים ואין לך ריח ניחוח יותר מזה, וזה ע"ד אז"ל בעיר הנדחת כליל לה' [ענין סנהדרין קיא ע"ב], ר"ל העושה דין בעיר הנדחת כאלו הקריב קרבן:

וטעם והוציא אותה אל מחוץ למחנה תבין מסוד העזאזל⁸¹⁴.

וּלְקִיזוֹ אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָה בְּאַצְבָּעוֹ וְהָיָה אֵל נִכּוֹז פָּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִדָּמָה שִׁבְעַת פְּעָמִים:

יט, ד

כבר פירשתי טעם אלעזר ולא אהרן. וטעם ההזאה הזאת שבעה פעמים תבין מסוד ז' קצוות. וידוע כי אהל מועד משכן השכינה המקבלת ממדת הדין של מעלה העזה הנרמזת בדם הפרה האדומה.

וְיִשְׂרָף אֶת הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת עֹרָהּ וְאֶת בְּשָׂרָהּ וְאֶת דָּמָהּ עַל פְּרִשָּׁה יִשְׂרָף:

יט, ה

וטעם ואת עורה ואת בשרה ואת דמה ואת פרשה ישרוף רמז כי הכל הוא חלק מדת הדין מנפש ועד בשר יכלה והכחות הנאצלות משם מתפרנסות ממנה.

וּלְקִיזוֹ הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֶזוֹב וּשְׁנֵי תוֹלְעֹת וְהִשְׁלִיךְ אֶל תּוֹךְ שִׁרְפַת הַפָּרָה:

יט, ו

וסוד עץ ארז ואזוב⁸¹⁵ רמז מדברינו הרומזים להקדוש ברוך הוא ולכנסת ישראל שהם תפארת ומלכות. כי הארז הוא הארז הגבוה מכל עץ לא דמה אליו ביופיו ואגודת האזוב עמו כטעם האתרוג עם הלולב והבן זה. וטעם שני תולעת ידוע מגוונ⁸¹⁶.

וּכְבֹּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרוּחוֹ בְּשִׁירוֹ בָּמִים וְאֶזוֹר יָבֵא אֶל הַמִּזְבֵּחַ וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד הָעֶרֶב: (ח) וְהִשְׂרָף אֹתָהּ יְכִבֵּס בְּגָדָיו בָּמִים וְרוּחוֹ בְּשִׁירוֹ בָּמִים וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב:

יט, ז-ח

זה ידוע ממה שקדמנו בעבור שנתעסק בפרה שכחות הטומאה מתפרנסות משם. וזה טעם הנחתה מחוץ למחנה שנאמר "ואסף איש טהור את אפר הפרה והניח מחוץ למחנה" משום והיה מחניך קדוש.

הַנִּצָּע בָּמֹת לְכָל נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים:

יט, יא

כבר כתבנו כי סבת טומאת המת הוא מצד מלאך המות שהטיל בו זוהמא והמטמא בו צריך טהרה. אמנם מי שמת בנשיקה מת על פי י' כפי הדבקה בשכינה ואין רוח הטומאה שולט במיתתן לפיכך אין האויר נפסד לפי ששמרו נשמתן ולא נתפתו ביצר הרע ונשארו טהורות ולבנות כמו שנופחו מפי י' יתברך ועל כן יציאתם קפ"ג ע"א גם כן היא על פי י' יתברך ושם נדבקין. וזהו שאמרו רז"ל (דברים רבה יא, ט) במשה רבינו ע"ה כשבא סמאל ליטול נשמתו של משה לא הניחו לקרב אליו. וכן כששאלו אליהו ז"ל (ב"מ קי"ד ע"ב. ילקו"ש מל"א י"ז, רח) ולא כהן הוא מר ואמר להם צדיקים אינם מטמאין.

⁸¹⁴ בדף קמ"ב ע"ג.

⁸¹⁵ אזוב כבר התבאר בדף פ"ה ע"ד שהוא במלכות וכך כתב גם בדף קפ"ג ע"ד. כתב בספר "קהלת יעקב" להרה"ג יעקב צבי יולס זצוק"ל טעם שהמלכות נקראת "אזוב" מפני שמשם יזובו הנשמות. ואמינא אנא בה מילתא הנה ידוע שהמלכות כוללת הכל לתוכה ולכן נקראת "את" והנה הדבר רמז במילה "אזוב": א' דאזוב זה הכתר, ז' אלו שבע ספירות חכמה עד הוד, ו' רמז ליסוד שהוא ו' זעירא ובי' ירמוז למלכות שהיא הנקראת בית.

⁸¹⁶ בדף קס"ח ע"ב כתב "תולעת שני" זו המלכות.

וטעם "שבעת ימים" תבין מ"וספרה לה שבעת ימים" (ויקרא טו, כח). וטעם היות ההזאה שלישי ושביעי ידוע מעתה כי הימים האלו הם רומזים לתפארת ישראל ושכינת עוזו⁸¹⁷ ושהם גוף האילן ואמצעיתו כשתתחיל למנות מתחלת הבנין שנאמר חסד יבנה (תהלים טז, ג)

וטעם "את מקדש יי טמא" כתב הרב הגדול ז"ל על דרך האמת יתכן שיהיה רמז למקדש העליון מלכות וכבר רמזתי סודו⁸¹⁸ והבן אומרו טמא. והתעורר למה נקראו המים האלה מי נדה⁸¹⁹.

וְאֵת הַתּוֹרָה אֲדָם כִּי יָמוּת בְּאֶהָל כָּל הַבָּא אֶל הָאֶהָל וְכָל אֲשֶׁר בְּאֶהָל יִטְמָא שְׁבַע יָמִים:

יט, יד

כבר ידעת כי הגוי בעודו בחיים טמא ומטמא בעבור הטומאה השוכן בו. וכשמת נעדר ממנו אותו הרוח על כן אינו מטמא באהל, כי העיקר אצלנו קברי גוים אינן מטמאין באהל שנאמר (במדבר יט, יד) "אדם⁸²⁰ כי ימות" ואין אומות העולם קרויין אדם⁸²¹. אבל ישראל הן הפך זה, כי בחייו שורה בקרבו רוח קדושה וכשמת טמא ומטמא. ויש בזה סוד גדול כי בראות רוח הטומאה כלי טהור פנוי מהרוח הקדושה אז באה ושורה בו וכל אשר בתוכו טמא ומטמא. ומטעם זה נהגו לשמור גופי המתים שלא יכנס בקרבם רוח רעה כי הם תאבים להשלמת יצירתם והבן זה מאד.

449

מדרש רות (זו"ח צ"ו ע"א) הַלּוֹף מִן הַלּוֹי בְּחֵייו טַמָּא וּבְמֹותוֹ טָהוֹר. למה? בשביל שתתאבד נשמתא דיליה כי נשמת הגוי מן הארץ והַלּוֹף יָשׁוּב אֶל הָעֵפֶר כְּשֶׁהִיא. היהודי בחייו גופו טהור, ובמותו טמא, למה? בשביל שנשמתו שהיא חלק אלוה ממעל עולה למקום בזה ונשאר נפש הבהמית בַּלּוֹף ונאחזים בה כחות הטומאה. ועל זה נקרא היהודי במותו טמא והַלּוֹי טָהוֹר. לָמָּה הַדְּבַר דּוּמָה? לְתַרְיֵן אֵילָנִין לְשֹׁתֵי אֵילָנוֹת חַד קְדִישָׁא אַחַד קְדוֹשׁ וְחַד מִסַּבָּא וְהָאֶחָד טַמָּא, מֵאֵן הוּא קְדִישָׁא וּמֵאֵן הוּא מִסַּבָּא? מִי הוּא הַקְּדוֹשׁ וּמִי הוּא הַטַּמָּא מֵאֵן דְּעֵבִיד אֵיבָא הוּא קְדִישָׁא מִי שְׁעוּשָׁה פִּירוֹת הוּא הַקְּדוֹשׁ וּמֵאֵן דְּלֹא עֵבִיד אֵיבָא הוּא מִסַּבָּא וּמִי שְׁאִינוּ עוֹשָׂה פְּרִי הוּא הַטַּמָּא⁸²² וְדִין הוּא זֶה הוּא דְּיַעֲבִיד צַל לַעֲבוּדָה זֶה שְׁיַעֲשֶׂה צַל לַעֲבוּדָה זֶה וְעַם כָּל דָּא הֵן נְטוּעִין בְּאַרְצָא וְנִרְאִים זֵהִים וְלַחַד אֵילָנָא אֵית מִיין וְלַחַד אֵילָנָא אֵית מִיין וְיֵשׁ מִים לְשִׁנְיָהֶם וְעַם כָּל דָּא אֵילָנָא חַד יַעֲבִיד אֵיבָא וְאֵילָנָא חַד לֹא יַעֲבִיד אֵיבָא וְעַכְ"ז אֵילָן אַחַד יִתֵּן פְּרִי וְהָאֶחָד לֹא כְדוּמָא דָּא כְּעִין זֶה אֵינוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי עַשׂוֹ הֵם כְּמוֹ תְּרִין אֵילָנִין דְּאֵינוֹן נְטִיעִין בְּאַרְעָא שֶׁהֵם ב' אֵילָנוֹת נְטוּעִים בְּאַרְץ רוֹחַ דְּקְדִישָׁא וְרוֹחַ דְּמִסַּבָּא, דָּא הוּא אֵילָנִין, וְאֵינוֹן בְּאַרְעָא חֲדָא שֶׁהֵם בְּאַרְץ אַחַת דְּאֵינוֹן מִן וּפֹא אַחוּנָא עֲמָנָא שֶׁהֵם מְצַד הַגּוֹף אֲחִים עֲמָנוּ וְלַחַד אֵית מִיין וְיַעֲבִיד אֵיבָא לְאַחַד יֵשׁ מִים וְיִתֵּן פְּרִי דָּא הִיא אֲוִרִיתָא קְדִישָׁא דִּישְׂרָאֵל וְזוֹ הִיא הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה שְׁנִיתָנָה לְיִשְׂרָאֵל שְׁנִמְשָׁלָה לְמִים שְׁנִאֲמַר (ישעיה נ, א) הוּא כָל צִמָּא לְכוּ לְמִים (ב"ק פ"ב ע"א) אֵין מִים אֵלָא תּוֹרָה. וְעַל וּפֹא דִישְׂרָאֵל וְעַל הַגּוֹף שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמַר "עַץ פְּרִי עוֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ, אֲשֶׁר

⁸¹⁷ דהיינו ספירות תפארת ומלכות. התפארת שלישית לחסד והמלכות שביעית לחסד. ואל תטעה בתפארת הכללית הכוללת ו"ק חגתנה"י.

⁸¹⁸ קע"ה ע"ד.

⁸¹⁹ מסביר הלבוש לפי שהם מרחקים או מרוחקים מכחות הטומאה. תרגם כאן אונקלוס "מי אדיוטא" כלומר מים שמזים אותם.

⁸²⁰ דעת הרב שתואר "אדם" זו הנשמה שבו ולא הגוף וראיה ממ"ש (שמות ל, לב) "על בשר אדם" הרי שבשר לחוד ואדם לחוד.

⁸²¹ יבמות ס"א ע"א. ב"מ קי"ד ע"ב. כריתות ו ע"ב. ילקו"ש שמות ל, שפח. ילקו"ש יחזקאל לד, שעג. זוהר: ח"א כ ע"ב. ח"ב כ"ה ע"ב. ח"ב פ"ו ע"א. ח"ג רי"ט ע"א.

⁸²² כמ"ש בזוהר (ח"ב ק"ג ע"א) אל אחר לא עביד פירין.

זרעו בו על הארץ" וירית נתא דעדן ויורש גן עדן וירית ופא קדישא דלעילא ויורשת נשמתו מלבוש הנקרא חלוקא דרבנן ובזה המלבוש ונהנית נשמתו מאור השכינה. ואי תימא אמרת דלא אית איבא באילנא דמסאבו ואתה אומר שאין פירות באילן הטמא למה אמר עץ עושה פרי למינו? כיצד עושה פרי? אין ומשיב כן באיבא דאילנא דיעבד צל לעבודה זרה בעליו וענפיו שעושה צל לע"ז דיעביד איבא דלא אכלין מיניה שעושה פירות שלא אוכלים ממנו וידפנו הרוח שנאמר כי אם כמוץ אשר תדפנו רוח וכל פירותיו ישאם הרוח ואית לאילנא דא דמסאבו מיין, ויש לאילן זה מים ולא יעביד איבא אלא דא ולא יעשה פרי אלא זה דאמר אשר תדפנו רוח דא אורייתא דלהון שעליו נאמר "אשר תדפנו רוח" זו התורה שלהם.

ועוד נרמז בפסוק זה ענין מופל כי כשממקלקלין הצינורות של מעלה משתנין סדרי בראשית כענין וישח אדם וישפל איש (ישעיה ה, טו) ואז כחות הטומאה נכנסין באהל של מעלה ראתה ויום באו מקדשה אשר צויתה ו' (איכה א, י) ועל אותה שעה כתיב ה' ליה יורדות מות (משלי ה, ה) על צרעת כי תהיה באדם, אוי להם לבריות מעלבונה ה' ורמים לה העדר הברכה זהו אדם כי ימות באהל והבן זה מאד. כלומר הקלקול מגיע עד התפארת הנקרא אדם ונפסק השפע לאהל שזו המלכות.

וְכָל אֲשֶׁר יַעַל עַל פְּנֵי הַשְּׁעָרָה בְּזִזְלָל זָרָב אוֹ בְּמָוֶת אוֹ בְּעֵצִים אֲדָם אוֹ בְּקָבָר יִטְמָא יִשְׁבְּעַת יָמִים:

יט, טז

השדה שנזכר הוא שדה שנהרג בו קין קפ"ג ע"ג ושם נופלים החללים כלומר מלכות של הקלי' שזו בחינת לילי'. ואמרו רבותינו ז"ל (פסחים י"ד ע"ב) "חרב הרי הוא כחלל", כי הוא המיוחד לעשו שנאמר (בראשית כ"ז, מ) "על חרבך תחיה", ומשם רבוי הטומאה. וממלת "על פני" תבין טעם למאמר רבותינו ז"ל (חולין ע"ב ע"ב. נדה מ"א ע"ב) שאמרו מגע בית הסתרים אינו מטמא. והוא כטעם מאמר פטור היזק הטמון באש (ב"ק ה ע"ב) שנאמר (שמות כב, ה) "הקמה" מה קמה בגלוי וכו'. הגלוי⁸²³ רומז על עלמא דאתגליא שזו המלכות.

וְלִקְחוּ לְטָמֵא מִעֵפֶר יִשְׂרָפֶת הַזֹּזְפָּאת וְנָתַן עָלָיו מִיָּם זָרִים אֶל כָּלִי:

יט, יז

הנך רואה כי בהתערב המים חיים עם העפר מטהרין הטמאין. וקודם לכן בעוד האפר לבדו מטמא כל העוסקים בו. והנה המים חיים הרומזים למים העליונים חסד מסירין הטומאה מן האפר כי הם עיקר הטהרה שנאמר עולם חסד יבנה (תהלים פט, ג) וטעם חיים פירשתי⁸²⁴ בסוד הטבילה זהו שנאמר מי יתן טהור מטמא (איוב יד, ד).

בספר הזוהר (פקודי דל"ז ע"ב) מי יתן טהור מטמא רזא דא הכי הוא סוד זה כך הוא דא הוא טהור מטמא טהור דנפק מטמא שזו הפרה היא "טהור מטמא" טהור היוצא מטמא דהיינו ניצוצי קדושה שהם טהור המתבררים מהקלי' שהוא טמא כדקלמן דהא בקדמיתא טמא והשתא דאיתעביד ביה דינא ויהיבת ליקידת אשתא בנורא דדליק ואתעביד עפר השתא איהו טהור מטמא טהור דנפק מטמא כי מתחילה היתה טמא, כלומר הפרה האדומה רומזת לשכינה והיתה בה אחיזת הקלי' ולכן נחשבת ל"טמא", ועתה שנעשה בה דין וניתנה לשריפת אש, באש בוערת ונעשית עפר, עתה היא "טהור מטמא", דהיינו טהור שאלו ניצוצי הקדושה שנפלו לקלי' וכעת יוצאים איתה מהקלי' ונאין כך כל אינון דאשתדלי בה

⁸²³ לייט ע"ג. צ"ב ע"ד. קט"ז ע"א.

⁸²⁴ ק"מ ע"ב.

כלהו מסאבי דהא הכי הוא ודאי ומשום זה כל אלו שעסקו בה כולם נטמאים כי כך הוא ודאי, לפי שעוסקים לברר ניה"ק מהקלי' **וכיון דאתעביד אפר כדין עד דיתכנש ויסתלק מתמן מסאב לכולהו** וכיון שנעשית אפר, כל עוד לא נאסף כל האפר שלה לכלי עדיין מטמאה כל העוסקים בה **כד"א וכבס האוסף את אפר הפרה את ב"דיו וטמא** כמו שנאמר (במדבר יט, י) **"וכבס האוסף את אפר הפרה את בגדיו וטמא" אפר מאי טעמא "אפר"** מה הטעם שהפרה שצריכה להגיע למצב של אפר? ומשיב אפר **כד"א ועסותם רשעים כי יהיו אפר** כמו שנאמר **"ועסותם רשעים כי יהיו אפר"** (מלאכי ג, כא) כלומר מצב אפר מראה על בירור כל ניה"ק מהקלי' **וכיון דאתיהב על האי אפר מים כדין איהו טהור מטמא** וכיון שניתן על אפר זה מים אז הוא נשלם תהליך של **"טהור מטמא" ורזא דמלה "מי חטאת". מאי חטאת** וסוד הכתוב (במדבר יט, י) **"מי חטאת"**. מה פירוש חטאת? **כמה דאת אמר לפתח חטאת רובץ** כמו שנאמר (בראשית ד, ז) **"לפתח חטאת רובץ" וב"ין דאיהי חטאת ודאי** וכיון שהיא חטאת ודאי **בקדמיתא כתיב והוציא אותה אל מחוץ למחנה וב"ין כך אתיהבא לס"ן ולא לכהנא רבא ודא הוא טהור מטמא** בתחילה כתוב **"והוציא אותה אל מחוץ למחנה"** משום זה ניתנה עשייתה לסגן ולא לכהן גדול וזו היא טהור מטמא **בקדמיתא טמא והשתא טהור** מתחילה טמא ועתה טהור **וכל סטר רוח מסאבא כיון דחמי דא עריק ולא יתיב בההוא דוכתא** וכל צד רוח הטומאה כיון שרואה זה הוא בורח ואינו יושב במקום זה **מי חטאת ודאי מי נדה כולהו מסאבו** ודאי מי נדה הכל טומאה **ועל דא שלטא רוח קדשא ורוח מסאבא אתכפייא ולא שלטא כלל** ועל כן שולט רוח הקודש ורוח הטומאה נכנע ואינו שולט כלל **ודא הוא דינא דרוח מסאבא מחוץ למחנה ב"ין דאיהו רוח מסאבא** ודין זה שנעשה ברוח הטומאה הוא מחוץ למחנה משום שהיא רוח הטומאה **וכתיב והיה מחניך קדוש** וכתוב **"והיה מחניך קדוש"**.

451

והנה כשמזה על הטמא בורחת ממנו הטומאה, בראות הדין הנעשה בפרה סוררה, ורוח טהרה שורה עליו ומטהרתו.

וטעם ויקח אזוב וטבל במים כבר פירשתי כי האזוב רמז לשכינה⁸²⁵.

והיתה להם לזקת עולם ומוזה מי הנדה יכבס בגדיו והנזע ב"מי הנדה יטמא עד הערב:

יט, כא

רז"ל אמרו (נדה ט ע"א) כי המזה טהור. "ומזה" שהוזכר הנה ר"ל נוגע. וטעם היות הנוגע טמא אמרו רז"ל (במדב"ד יט, ו) כי לא נגלה רק למשה רבינו ע"ה.

ויבאו בני ישראל כל העדה מדבר צן בוזדע הראשון וישב העם בקדש ותבית שם מרים ותקבר שם:

⁸²⁵ לעיל פרק יט, ו ושם נתבאר.

כ, א

כבר ידעת (מ"ק כ"ח ע"א) כי משה ואהרן ומרים מתו בנשיקה ומיתתם היתה על ידי שכינה כמו שפירשתי⁸²⁶. וזה רמוז במלת "שם" כי שם רומז לשכינה⁸²⁷ שפירשתי⁸²⁸ בויתצב עמו שם, ומשם יפרד⁸²⁹ וכן באהרן כתיב (במדבר כ, כח) "וימת אהרן שם בראש ההר" ובמשה (דברים לד, ה) וימת שם משה. ואולי כי לזה רמוז (בראשית מט, לא) שמה קברו את אברהם וכו'. ואמרו רז"ל⁸³⁰ למה נסמכה פרשת מרים לפרשת פרה אדומה לומר לך מה קרבנות מכפרין אף מיתת צדיקים מכפרת. וסוד הענין ארמוז⁸³¹ בעגלה ערופה וגם בענין פעור⁸³² בגזירת השם.

וטעם "אל מקום הרע הזה" ידוע מדברינו בסוד המדבר כי הוא מקום מדת הדין קשה וזהו לא מקום זרע וגו'.

וַיֵּרָם מִשְׁלָה אֶת יָדוֹ וַיִּרְא אֶת הַסֵּלַע בְּמִטָּהּ וַיֵּצְאוּ מִיָּם רַבִּים וְהַשֵּׁת הָעֶדְה וּבְעֵינָם:

כ, יא

452

כוונת משה רבינו ע"ה בהכותו פעמים כדי להמשיך הברכה לתפארת ומשם לשכינה ובענין החטא כתב הרמב"ן ז"ל: "החטא במשה ואהרן איננו מתפרסם בכתוב אבל הענין סוד גדול מסתרי התורה כי בראשונה אמר (שמות יז, ו) "הנני עומד לפניך שם על הצור" כי שמו הגדול על הצור בחורב שהוא כבוד יי האש האוכלת בראש ההר ובעבור כן לא הכה אלא פעם אחת. אבל בכאן לא פירש לו כן והסכימו שניהם להכות בצור בשם י"י פעמים והנה זה חטא ועל כן אמר לא האמנתם בי לשום אמנה בשמי ובאמונה יעשה הנס ונאמר מריתם פי כי מרו את רוח קדשו הנקראת בכל מקום פי ולכך אמר מעלתם בי ואין מעילה אלא שקור. וכן החטא מפורש מוזכר בכתובים. וכן אמר המשורר ההופכי הצור אגם מים חלמיש למעיני מים (תהלים קיד, ח) וכן תוכל להתבונן זה מתפלת משה רבינו ע"ה שאמר (דברים ג, כד) יי אלהים אתה החלות וגו'. שהתחנן לשם הנכבד יתברך שימחול לו עכ"ל הרב ז"ל.

והנני מוסיף לך ביאור על רמיזותיו דע כי ה"צור" רמוז לעטרה⁸³³ ובהיות השם הגדול עליו כמ"ש הנני עומד הוא ייחוד דו פרצופין, ולא היה צריך להכות אלא פעם אחת רמוז שהשתים אחד כי כח העטרה בא מן התפארת וכעת הם בייחוד לכן היה די בהכאה אחת ויש כח ויכולת בעטרה להוציא מים. והם לא עשו כן אלא הכו פעמים אחד כנגד העטרה ואחד כנגד התפארת שיתן כח בעטרה ויעשה הנס. וזה היה חטאם שלא נתנו

⁸²⁶ ע"ז ע"ג.

⁸²⁷ הנה הזוהר (ח"ב ק"ס ע"ב) כתב שכוונת מילת "שמע" של שמע ישראל היא שם העולה לע' קלין והכוונה בזה שהמלכות עולה לבניה. ההוכחה לכך שהשכינה קרויה "שם" ממ"ש (שמו"ב ח, יג) "ויעש דוד שם". לפי הפשט הוא רכש מוניטין ולפי הסוד הוא בנה את השכינה. גם ספר יחזקאל (כ, ט) "למען שמ"י היינו למען השכינה. כך דעת הרמ"ק בפרדס רמונים שכתב לפי שהיא שביעית בבנין, אות ש' תרמוז לחג"ת ואות ס לנהי"ם. כתב המהר"י זללה"ה בספר "פרי עץ חיים" שער השבת פרק טז בכוונת הקידוש "סברי מרנן" - סברי ג' יו"ד הויות פשוטים, שהם ה"ח ה"ג הם ר"ס, וב' כוללים של ה"ח וה"ג הרי סב"ר, גם י' סברי כללות ה"ח וה"ג, שהם י' לזכר ולנוקבא. **מרנן - מספר רפ"ח ניצוצי, עם ב"ן דפנים כנודע. מרנן י' שם, ופי' כמו שביארנו בשם של שמע ישראל. כעין זה כתב הרב חיים סנואני זצוק"ל בספרו "מגיד הרקיע" המלכות נקראת שם כי יש בה שם ב"ן וכל הרפ"ח ניצוצין נקבצין בה, בן+רפ"ח=שם.**

⁸²⁸ קכ"ב ע"ב.

⁸²⁹ י"ח ע"ג.

⁸³⁰ מו"ק כח ע"א. ויק"ר כ, יב. ילקו"ש ויקרא י, תקכה. ילקו"ש במדבר כ, תשסג. ילקו"ש שמו"ב כא, קנה.

⁸³¹ קפ"ח ע"ג. ר"ו ע"ג. ר"ח ע"ב.

⁸³² קפ"ח ע"ג.

⁸³³ כבר ידעת שהעטרה זו המלכות הנקראת מדת הדין וקושי הצור מורה על כך. והענין כי כאשר המלכות פועלת דין בעולם היא נקראת "אלהים" וכאשר נמלא שם זה כך: אלף למד הה יוד מס נקבל "רצה" ועם המילה הרי צור.

כח באמונה במלכות לעשות הנס והנה עונשם שלא נכנסו לארץ שהיא המלכות מדה כנגד מדה. ארץ ישראל זו המלכות⁸³⁴ הנקראת אמונה והם פגמו בה ולכן לא נכנסו לתוכה.

ובספר הזוהר (שלח קנ"ז ע"א) **תא חזי משה הוה שמשא ובעא לאעלא לארעא** בא וראה משה היה בחינת השמש, כי הוא היה מושרש בספירות חג"ת של התפארת, ורצה להכנס לארץ ישראל שהיא המלכות **אמר ליה קב"ה: "משה, כד אתי נהורא דשמשא, אתכליל סיהרא בלויא** אמר לו הקב"ה: "משה, כשבא אור השמש הרי נכללה הלבנה בתוכו, כלומר אור הלבנה מתבטל **השתא דאנת שמשא היך יקומון שמשא וסיהרא כחדא** עתה כשאתה הוא השמש איך יעמדו השמש והירח יחד, והכוונה שיהושע שהוא בחינת פני לבנה (ב"ב ע"ה ע"א) הוא מתאים להנהגת ארץ ישראל שהיא המלכות והיא לבנה.

וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מִכֶּלֶךְ עָרֵד יֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי בָא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלְוֹם בְּיִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב בְּמִנְצוֹ שְׁבִי:

כא, א

כבר ידעת טעם סמיכות זה הפסוק, למיתת אהרן. כי במות אהרן נסתלקו ענני כבוד זהו "ויראו כל העדה" ואמרו רז"ל (ר"ה ג' ע"א. תענית ט' ע"א) אל תקרי ויראו אלא ויראו.

ובספר הזוהר (וילך רפ"ג ע"ב) **אמר משה אהרן ומרים בזכותהון יהב להון קב"ה מתנן עילאין** משה אהרן ומרים בזכותם נתן להם הקב"ה מתנות עליונות כמ"ש בגמ' תענית ט ע"א. **כל יומי דאהרן לא אעדו ענני יקר מישראל** כל ימיו של אהרן לא סרו ענני כבוד מישראל **והא אוקמוה** קפ"ד ע"ב **בין דאהרן דרועא חדא דישראל הוה** והרי העמדנו משום שאהרן זרוע אחת של ישראל היה כלומר אהרן היה בחינת זרוע ימין שזה החסד **והיינו דכתיב כי בא ישראל דרך האתרים כבר נש דאזיל בלא דרועא וסמיך רמיה לכל אתר** היינו שכתוב "כי בא ישראל דרך האתרים" כאדם ההולך בלא זרוע וסומך עצמו לכל מקום **וכדין וילחם בישראל בלין דהוּו בלא דרועא ימינא** ואז "וילחם בישראל וישב ממנו שבי" משום שהיו בלי זרוע ימין **ועל דא איצטריכו ישראל למדר נדר הה"ד וידר ישראל נדר וו**. ועל כן הצטרפו ישראל לנדוד נדר כמו שכתוב "וידר ישראל נדר".

עשה מלת אתרים מלשון ארמי מקומות.

וַיִּדְר יִשְׂרָאֵל נֶדֶר לַיהוָה וַיֹּאמֶר אִם נָתַן תִּתֶּן אֶת הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי וְהַזְרַבְתִּי אֶת עֲרֵיהֶם:

כא, ב

בעבור כי מדת הדין שזו המלכות היא הלוחמת מלחמות ישראל, נתנו לה את חלקה בחרם כראוי לה, כמו שרמזנו⁸³⁵ טעם למה היתה יריחו חרם. ועוד מפני שהיתה תחלה לכבוש הארץ כלומר גם ההתחלה רומזת למלכות שהיא ראשית הספירות מלמטה למעלה רצה הקדוש ברוך הוא שלא תהיה מדת הדין מתוחה כנגדם. והבן גם כן למה הוצרך יהושע למרגלים אחרי שחומת העיר היתה עתידה ליפול מאיליה, כי על ידיהם נסתלקת זוהמת המרגלים. וטעם ביאתם בבית האשה הזונה ושמה רחב כד"א ורחבה ונסבה (יחזקאל מא, ז) וסוד תקות חוט השני⁸³⁶ (יהושע ב, יח) והבן כל זה. וזהו שנאמר ויש תקוה לאחריתך נאם יי (ירמיה לא, טז) רוצה לומר כי המדה הנקראת "אחרית" שזו

⁸³⁴ המלכות נקראת "ארץ ישראל" כי היא "ארץ" של התפארת הנקרא "ישראל". כאשר המלכות פועלת דין בעולם היא נקראת אלהים וכשהוא מלא כזה: אלף למד הא יוד מס גימ' "ארץ".

⁸³⁵ קע"ה ע"ב.

⁸³⁶ חוט השני אלו נצח והוד של המלכות שהם השפתיים ותקות היינו החוט המוליך את השפע אליהן והוא הנקרא (יהושע ב, יב) "אות אמת", "אות" יסוד ו"אמת" תפארת. הנה בכניסה לארץ ישראל שזו המלכות שכעת היא בשליטת הקל"י שהם ז' עממין עשו המרגלים המשכה למלכות בצורת "תקות חוט השני" כדי להעלותה למקומה באצילות ולהביאה פכ"פ וזהו ורחבה ונסבה שזה מדבר על המלכות כמ"ש הרב בדף נ"ט ע"א.

המלכות הנקראת גם אחרית הימים דבקה בקו האמצעי על ידי תקות חוט השני. ותקוה הוא מלשון קו ועל כן אמר בבנין ירושלם וקו ינטה על ירושלם (זכריה א, טז) הפך נטה קו לא השיב ידו מבלע (איכה ב, ח) רמז לקו האמצעי תפארת המשפיע לירושלים של מעלה מלכות.

להבנת הקטע הבא נקדים: לשם בן ארבע אותיות הו"ה ב"ה יש כמה אופני מילוי: והם נראים כך: יוד הי וו הי, יוד הא וו הא, יוד הה וו הה. ואלו הם גימ' ט"ב, מ"ד, ב"ן. לפיכך מילוי שם ט"ב הוא ל"ו, מילוי שם מ"ד הוא ח"י. מילוי שם ב"ן הוא כ"ו. נסכם ל"ו + ח"י + כו נקבל פ' ונוסיף לו כ"ו הנגלה הרי מילת "קו".

וטעם היות נקרא תפארת ישראל "קו" אמרו קצת המקובלים הטעם כי חשבון הגי' נעלמים שיש בשם הגדול עם הכ"ו שהוא חשבון הנגלה יעלה בגימטריא ק"ו. כי כשתחשוב נעלם ה"ה במלוי יו"ד יהיה נעלם כל השם ל"ו. ואם תחשוב נעלם הה"א במלוי ה"א יהיה נעלם כל השם כ"ו כחשבון הנגלה. ואם תחשוב נעלם הה"א במלוי א' יהיה נעלם כל השם י"ח. וכשתצרף כל הגי' נעלמים ל"ו וכ"ו וי"ח יעלו כלם לחשבון פ' והנגלה בעצמו כ"ו נמצא שעולה בין הכל ק"ו.

וַיִּשְׁלֹחַ יְהוָה בְּעָם אֶת הַגִּזְוֹשִׁים הַשְּׂרָפִים וַיִּנְשְׁכוּ אֶת הָעָם וַיָּמָת עִם רֹב מִיִּשְׂרָאֵל:

כא, ו

כבר בארנו⁸³⁷ כי השם יתברך מנהיג עולמו על ידי מדותיו ומדת הדין המלכות היא הנפרעת מן החטאים הרמוזה בנחש כלומר כל כחות הדין יונקים מן המלכות ואפי' הקלי' ועל כן נדונו בנחשים השרפים. קפ"ד ע"ג

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה עֲשֵׂה לָךְ שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ עַל יָס וְהָיָה כָּל הַנִּשְׁוֹף וְרָאָה אֹתוֹ וָזַי:

כא, ח

כתב הרב הגדול הרמב"ן ז"ל והנראה בעיני בסוד הדבר הוא כי מדרכי התורה שכל מעשיה נס בתוך נס, תסיר הנזק במזיק ותרפא החלי במחליא. כמו שהזכירו (שמות טו, כה) בוירוהו יי עץ. וכן (מל"ב ב, יט) במלח אלישע במים. וידוע בכל בעלי הרפואות שכל נשוכי בעלי הארס יסתכנו בראותם אותם עד כי נשוכי הכלב השוטה וכן הבהמות השוטות אם יביטו במים יראה להם שם דמות המזיק או הכלב וימותו, כמו שכתוב בספרי הרפואות. ומוזכר מזה במסכת יומא (פג ע"א) וכן ישמרו הרופאים מהזכיר בפניהם שם הנושך שלא יזכירו אותם כלל כי נפשם תדבק במחשבה ההיא ולא תפרד ממנה כלל עד שתמית אותם. וכבר הזכירו דבר זה מנוסה מפלאות התולדת כי נשוך הכלב השוטה אם יקובל השתן שלו בכלי זכוכית יראה בשתן דמות גורי הכלבים, ואם תעביר המים במטלית ותסננם לא תמצא בהם שום רושם כלל וכשתחזירם לכלי זכוכית וישתהו שם כשעה תחזור ותראה שם גורי הכלבים מבוארים, וזה אמת הוא בפלאי כחות הנפש. וכשיהיה כל זה כך ראוי היה לישראל נשוכי הנחשים השרפים שלא יראו נחש ולא יזכרו ולא יעלו על לב כלל. וצוה הקדוש ברוך הוא למשה לעשות להם דמות שרף הוא הממית. וידוע כי הנחשים הם אדומי עינים רחבי הראש שגופן כעין הנחשת בצוארם ולכן לא מצא משה לקיים מצותו בשרף בלתי שיעשה נחש נחשת כי הוא דמות נחש שורף. ואם יעשנו מדבר אחר היה דמות נחש ולא דמות שרף והכלל כי צוהו השם יתברך שיתרפאו במזיק הממית בטבע ועשו דמותו ושמו וכשהיה האדם מביט בכוונה אל הנחש נחשת שהוא כעין המזיק היה חי להודיעם כי השם יתברך

⁸³⁷ קפ"ג ע"ג. ס"ה ע"ב. ומידותיו אלו חגתנה"ם.

ממית ומחיה קפ"ד ע"ד אלה דברי הרב ז"ל ונכונים הם לפי הפשט, אמנם נראה בעיני שיש בזה סוד נשגב וכבר רמזנוהו⁸³⁸.

אמרו ז"ל בספר הזוהר (אד"ר ק"ל ע"ב) **ותאנא כד הוה רב המנונא סבא בעי לצלאה צלותיה למדנו**, כאשר רב המנונא סבא היה רוצה להתפלל **אמר לבעל החוטם אני מבקש לבעל החוטם אני מתחנן** אמר לבעל החוטם אני מבקש לבעל החוטם אני מתחנן **והיינו רזא דכתיב ותהלתי אחתם לך** וזה סוד הפסוק (ישעיה מח, ט) ותהלתי אחתם לך וכך נקרא רבן גמלאיל (תענית כט ע"א) בעל החוטם.

וזה המאמר הוא דומה למאמר רז"ל (ע"ז ג ע"ב) **"עמוד מכסא רחמים ושב על כסא דין"** או להפך לפי צורך השעה. והנה ישראל שבסבת חטאם מדת הדין חלתה בהם היו צריכין לשוב אליה שלא תכלה אותם כרגע, ברם, אל מטעה לומר שהיו מתפללים אליה בלבד, כי זה אסור ונקרא קיצוץ בנטיעות, אלא ולעולם בהמשכת הכל וייחוד הבנין כלומר היו מתפללים אליו יתברך על ידי יחוד כל מידותיו כמו שרמזתי עוד. ועל כן כשהיו ישראל מסתכלים שם, היו מתעוררים וזכרים מחטאם ושבבים בתשובה ומכוונים באותה המדה שפגעה בהם ובה היו מתרפאין, כענין **"ימחץ וידיו תרפינה"** (איוב ה, יח) והנה היה הנחש הזה דומה במקצת לכלי בית המקדש והבן כל זה.

(י"ז) **אָז יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלֵי בָּאָר עֲנֵנוּ לָהּ:** (יח) **בָּאָר זִוְפְרוּהָ שְׂרִים כְּרוּהָ דִּיבֵי הָעָם בְּמוֹזֶקֶק בְּמִשְׁעָנוֹתָם וּבְמִדְבַּר מִתְנָה:**

כא, יז-יח

כבר ידעת כי מלת **"באר"**⁸³⁹ רומזת לכנסת ישראל בפסוק (בראשית כט, ב) **והאבן גדולה על פי הבאר**⁸⁴⁰. ורמז כאן להעלותה בשם הגדול יתברך וזהו אמרו **"את השירה הזאת"** וידעת פירוש מלת זאת שזו המלכות וזו השכינה וזו הבאר ובעבור שלא אמר כאן את השירה הזאת ליי כמו שאמר בשירת משה שרמז שם להעלותה בשם המיוחד, על כן אמר **"עלי באר ענו לה"** כלומר שתתעלה למעלה.

ואמר כי הבאר הנזכרת **"חפרוה שרים"** והרמז לזרועות עולם חו"ג, **"כרוה נדיבי העם"** הרמז לגי אבות העליונים חג"ת, ולשון כרוה כדי לקבל השפע והברכה הנאצל עליה דרך צדיק יסוד עולם המקבל מן הנצחים קפ"ה ע"א שהם השוקים העליונים, זהו **"במחוקק במשענותם"** וכבר ידעת כי המחוקק רומז לצדיק ספירת היסוד שנאמר (בראשית מט, י) **"ומחוקק מבין רגליו"**. ו**"במשענותם"** רמז לנצח והוד. והנה שסדר הכל מלמעלה למטה ואח"כ סדר הכל מלמטה למעלה באמרו וממדבר שזו המלכות בחינת הדיבור מתנה היסוד נקרא מתנה כי הוא נותן מתנות (כלומר נתינות של שפע) למלכות וממתנה נחליאל אלו הו"ק.⁸⁴¹

⁸³⁸ בדף ס"ה ע"א.

⁸³⁹ כתב בספר **"הציוני"** פרשת תולדות **"וירא והנה באר בשדה וגומר"**. באר רמז לשכינה שעיקר קבלתה משדה של תפוחים וגי עדרי צאן רומזים לגי אבות המשפיעין אליה כי מן הבאר ההיא ישקו העדרים אלו ד' מחנות שכינה ונאספו שמה מן המקום הנקרא שמה כגון ויציב עמו שם. עכ"ל. וכן דעת רב ככל חכמי הקבלה והם הרמ"ק בספר פרדס רמונים (שער כג פרק ב) קהלת יעקב ערך באר, שערי אורה השער הראשון, הרב משה זכות בספרו **"אם לבינה"** ועוד. הבאור הפשוט הוא כי הבאר נמצאת בשדה וכבר ידעת כי שדה זו המלכות.

⁸⁴⁰ התבאר בדף ס"א ע"א.

⁸⁴¹ דברים אלו מתאימים לזוהר חדש (דף נ ע"ב) **"וממדבר מתנה"**. מאי מדבר? כד"א ומדברך נאווה. מתנה, גרים לצדיק, דיהיב ליה מתנה. וממתנה נחליאל, אלן נחלין עילאין, נצח והוד ומנחליאל במות, דא אסתלקותא לאתרא דמלכא שארי. ומבמות הגיא אשר בשדה מואב, דא יצחק, דיתבי בההוא שדה. דכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה. ומההוא שדה איתער עליהון דינא, עד דיתבו בגיא. ראש הפסגה, דא אברהם, רישא דעלמא:

ובספר הבהיר (קעח) מנלן דכל מדה ומדה מאלה השבעה שהם חגתנה"ם איקרי נחל? דכתיב "וממתנה נחליאל", אל תקרי נחליאל אלא נחלי אל. וכולן הששה חגתנה"י הולכין על דרך אחד אל הים. ומאי ניהו? אותו דרך אחד מכריע בנתיים שזו המלכות דכתיב (חבקוק ג, ה) "לפניו ילך דָּבָר"⁸⁴² וכולן הולכין לאותו צינור יסוד ומאותו צינור אל הים מלכות. והיינו דכתיב "וממתנה נחליאל" ממקום שנתן שאלו ג"ר כח"ב דהיינו המוח שהם נותנים מוחין לז"ת נחליאל. ומנחליאל במות זו המלכות דמתרגמינן רמתא ומאי רמתא סגול"ה שאחר הזרקא.⁸⁴³ ומבמות המלכות עולה אל הגיא אשר הוא מזומן, ומאי הוא? אותו "אשר בשדה מואב" אל תקרי מואב אלא מאב אותו אב שנאמר עליו (בראשית כו, ה) "עקב אשר שמע אברהם בקולי". ומאי הוא אותו השדה? אותו שהוא בראש הפסגה דהיינו חסד שהוא ראש הז"ת וגם "נשקפה על פני הישימון" ומתרגמינן שמיא היינו תפארת הנקרא שמים. ועל אותו צנור יסוד נאמר "מעין גנים באר מים חיים ונוזלים מן לבנון" (שיה"ש ד, טו) ומאי ניהו לבנון? הוי אומר זה חכמה⁸⁴⁴.

ספר הזוהר (וילך רפ"ו ע"א) **אמר רבי אלעזר זמינין אינון ישראל למימר שירתא מתתא לעילא ומעילא לתתא ולקשרא קשרא דמהימנותא** אמר רבי אלעזר עתידים הם ישראל לומר שירה ממטה למעלה וממעלה למטה ולקשור קשר של אמונה, כלומר לייחד את המלכות הנקרא "באר" עם כל הספירות שעליה **דכתיב אז ישיר אז שר לא נאמר אלא ישיר את השירה הזאת** שנאמר "אז ישיר" אז שר לא נאמר אלא "ישיר את השירה הזאת" **מתתא לעילא** מלמטה למעלה כיצד? **"עלי באר ענו לה", סק לאתריך לאתחברא בבעליך דהא עד השתא בללותא אשתכחת עמנא** "עלי באר ענו לה" עלי למקומך להתחבר בבעלך שהוא הקב"ה, שעד עתה בגלות נמצאת עמנו **באר חפרוה שרים דאולידו לה אבא ואמא הא לעילא** "באר חפרוה שרים" שהולידו אותה אבא ואמא שהם חו"ב הרי לך מלמטה למעלה **כרוה נדיבי העם אילין אבהן דאקרון נדיבי עמים** "כרוה נדיבי העם" אלו הם האבות שהם חג"ת שנקראים נדיבי עמים **כרוה אתר לאזדוּלֵא מלכא בברכאן** "כרוה" שהאבות כרו מקום, כלומר חקקו והכינו מקום, שיזדווג המלך בברכות כלומר במלכות הנקרא ברכה ובריקה **ובמה הוא זולֵא** ובמה נעשה הזווג? **במחוקק דא הוא יסוד** "במחוקק" זה יסוד **במשענותם דא נצח והוד הא מלעילא לתתא** "במשענותם" אלו נצח והוד. עד כאן מלמעלה למטה. כעת מסביר מהלך של מלמטה למעלה ומתחיל במלכות שהיא הכי למטה **וממדבר מתנה וממתנה נחליאל ומנחליאל במות** "וממדבר" זו המלכות הנקרא "מדבר" עולה המלכות אל "מתנה" שזה היסוד. "וממתנה נחליאל" המלכות עולה לנחליאל שאלו שש נחלים חגתנה"י ומנחליאל במות שאלו החב"ד של התפארת. (ע"פ הרמ"ז שביאר את הע"ח שער ל"ב פ"ז) **הא קשרא** קפ"ה ע"ב **שלימתא** הנה לך קשר שלם, כלומר מצב בו המלכות מלאה ושלמה באורות ועוד **קשרא דמהימנותא** קשר של המלכות הנקראת אמונה עם התפארת ועוד יש כאן **קשרא קיימא** קשר קבוע בר קיימא **דכלא ביה** שהכל בו, דהיינו ברגע שהמלכות קשורה לתפארת ויש בו מוחין של חב"ד הרי שהיא במדרגה עליונה ויחוד של פ"ב ופ"ג ואז מתקיים הפסוק **בהוא זמנא כתיב והיה יי למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד** בעת ההיא כתוב "והיה יי למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד" (זכריה יד, ט). כלומר מ"ש יי אחד היינו התפארת ו"שמו" היינו המלכות הנקראת שם. "אחד" היינו ייחוד תו"מ ב"ס: כתר

⁸⁴² פירוש הפשט למילה "דבר" היינו מלאך המות שהוא מקטרג על בני אדם. לפי הסוד אותו מלאך הוא כח היוצא מהמלכות ולכן על המלכות נאמר (משלי ה, ה) "רגליה יורדות מות". עוד, המלכות נקראת דיבור והיא לפני הקב"ה ולכן נקראת "פני יי".

⁸⁴³ פירוש, למלכות יש ב' מצבים: בעת שעושים רצונו של מקום מעלים הם את המלכות עד לכתר חכמה ובינה ואז צורתה סגולה, ולא יורדת היא לירכתי הספינה ונרדמת בצורת סגולה ומקבל מנצח הוד יסוד בלבד שצורתם סגולה. (על פי פירוש "רחש ליבי" לספר הבהיר).

⁸⁴⁴ נראה שדורש מילת "לבנון" כ"לב" נתיבות חכמה הנשפעות לבינה שיש בה "נון" שערי בינה. עוד, הרמ"ק בפרדס רימונים בעשר הגוונים מייחס את צבע הלבן לחכמה ולכן יתכן שמילת לבנון נדרשת על צבע לבן וגם לפי הפשט הר חרמון שבלבנון צבעו לבן מהשלגים.

בכתר הרמוז באות "א" של אחד, ייחוד ח' ספירות מחכמה עד יסוד הרמוז באות "ח" של אחד וייחוד מלכות במלכות הרמוז באות "ד" של אחד כי המלכות נקראת דלה (ע"פ זו"ח רות).

בלק

וַיֵּרָא בְּלֶקֶךְ בֶּן צְפּוֹר אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֻמּוֹת:

כב, ב

אמרו רז"ל בספרי (גם בזוהר שמות כ"א ע"ב) "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אבל באומות העולם קם ומאי ניהו בלעם". אבל יש הפרש בין נבואת משה לנבואת בלעם:

- משה לא היה יודע מה מדבר עמו ובלעם היה יודע שנאמר "נאם שומע אמרי אלי".
- משה לא היה יודע מתי מדבר עמו ובלעם היה יודע שנאמר יודע דעת עליון.
- משה לא היה מדבר עמו אלא מעומד שנאמר ואתה פה עמוד עמדי ובלעם כשהוא נופל שנאמר נופל וגלוי עינים.

משל לטבחיו של מלך יודע כמה הוצאות יוצאות למלך על שלחנו.

וכתב הרב הגדול הרמב"ן ז"ל בפירוש המאמר הזה וזה לשונו כבר הודיע אותנו מעלת משה רבינו ע"ה בשני מקומות בפסוק (שמות ו, ג) "וארא אל אברהם" ובפסוק (במדבר יב, א) "אם יהיה נביאכם וגוי לא כן עבדי משה וגוי". אבל עתה לא דבר על משה שידע הוא את השם כענין שנאמר (שמות לג, ג) "הודיעני נא את דרכיך ואדעך" שלא אמר הכתוב אשר ידע את יי פנים אל פנים אבל אמר (דברים לד, י) "אשר ידעו" כי ידבר על ביאור הנבואה יאמר כי למשה רבינו ע"ה תהיה מבוארת כמדבר אל חברו פנים בפנים שמודיעו דבריו וכוונתו קפ"ה ע"ג עד שיכיר בפניו שהבין דבריו וכוונתו באמירה ובהכרת רצונו בפניו. ואמרו כי לבלעם היה זה בעת שנבא לכבוד ישראל שעמד על דברי השם ועל רצונו וחפצו בכל הענין העתיד לבא על ישראל. ואעפ"כ יש הפרש בין נבואת משה לנבואת בלעם:

כי משה לא היה יודע מה מדבר עמו ובאיזו מצוה יצונו אבל היה מוכן בכל עת לדבור והיה הקב"ה מצוה אותו כפי הרצון לפניו אבל בלעם היה מכוין ומחשב בדבר אשר חפץ והולך ומתבודד ומכין נפשו להיות עליו הרוח אולי יקרה יי לקראתו כאשר הוא מפורש בכאן ויודע שאם יחול עליו בענין ההוא אשר חשב ידבר עמו ולא מדבר אחר.

ומשה לא היה יודע מתי מדבר עמו כי לא היה לו עת קבוע לדבור אבל בכל עת שיחפוץ משה ויכוין לדבור היה מדבר עמו כמו (במדבר ח, ט) "עמדו ואשמעה מה יצוה יי לכם", וכן בכל עת שיהיה הרצון לפניו יתברך יקראנו מאהל מועד וישמע את הקול מדבר אליו. אבל בלעם היה מכוין את השעה שיהיה לו הדבור בה ולא תנוח עליו הרוח אלא באותה שעה. אולי היא השעה אשר יזכירו רז"ל⁸⁴⁵ בברכות (י ע"א) וסנהדרין (ק"ה ע"ב) שהיה מקלל בה ובה היה חל עליו הרוח ולא בעת אחרת לעולם.

⁸⁴⁵ גם במסכת ע"ז ד ע"א.

וכן ענין העמידה מעלה במשה והנפילה בבלעם פחיתות שלא יסבול נבואה כענין שנאמר (דברים ה, כב) "אם יוספים אנחנו לשמוע את קול יי אלהינו עוד ומתנו" (כד) "קרב אתה ושמע".

ואמרו "משל לטבחיו של מלך" על המדה הראשונה. וכוונתם בזה לומר שהטבח יודע בהוצאת השולחן של מלך והשר שלו שהוא נאמן בכל ביתו ועומד בסודו לא ידע בהוצאת השולחן. והמשל הזה יורה שדעת חכמים ז"ל לומר שהיה בלעם יודע בעצמו אחרי כוונתו שהשי"ת יאמר לו (במדבר כג, ח) "מה אקוב לא קבה אל" וכל הענין ואח"כ ישמע הדבור במלות ההם אשר חשב בלבו, ועתה בשביל ישראל ישמע בהם גם הדיבור ולפיכך היה מתפאר בעצמו קפ"ה ע"ד עתה לומר (במדבר כד, ד) "נאם שומע אמרי אל". וראיתי הענין הזה שנוי שאמרוהו בסגנון אחר באגדה של במדבר רבה⁸⁴⁶ ואין לי להאריך. והכלל כי כוונתם לומר כי נבואת בלעם לומר שלא יהיה פתחון פה לאומות העולם לומר אילו היה לנו נביאים היינו עובדים להקב"ה. אבל מדרגת נבואתו למטה משאר הנביאים שהיה במחזה שדי כמו שביארתי. וכן אמר בויקרא רבה (בר"ר נב, ה) אין הקב"ה נגלה על נביאי אומות העולם אלא בחצי דיבור כד"א (במדבר כג, ד) "ויקרא אלהים אל בלעם" אבל לנביאי ישראל בדבור שלם (ויקרא א, א) "ויקרא אל משה". וחצי הדבור תבין ענינו ממה שכתבנו למעלה. והנה כולל נבואתו בפעם הזאת שאין השם חפץ בקללתו וכי אנו עם לבדד חלק יי ועמו לא נתערב בגוים ולא נחשב בעמים ואחריתו טובה בדרך ישר עכ"ל הרב ז"ל.

ומן הנראה בעיני עוד בסוד הענין רמזוהו במקום אחר⁸⁴⁷ על פעולות הנאצלות מזרועות עולם חו"ג כי ממדת הדין של מעלה עזה שזו הגבורה יבאו כשפים ומעשה שדים ובכלל הענינים הנקראים שם בטומאה, והנה בלעם היה מתנהג במדה ההיא זהו שנאמר (במדבר כב, ז) "וקסמים בידם".

ואמרו רז"ל בספר הזוהר (במדבר קי"ט ע"א) **מה אקוב לא קבה אל תא חזי לַוּוּנָא דאית לעילא אית לתתא אית ימינא ואית שמאלא** "מה אקוב לא קבה אל" מסביר כאן רבי אלעזר מדוע לא היה יכול בלעם לקלל את ישראל ללא רשותו הקב"ה. בא וראה כעין שיש למעלה יש למטה. למעלה יש ימין שזה החסד ויש שמאל שזו הגבורה. כעין זה למטה **ישראל ושאר עמין ישראל לימינא בקדושא דמלכא קדישא, שאר עממין לשמאלא לסטרא דרוח מסאבא** יש ישראל ושאר עממין. ישראל נאחזים בצד ימין בקדושת המלך הקדוש, ושאר

⁸⁴⁶ הנה המדרש לפניך: במדבר"ר (יד, יט) "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה בישראל לא קם אבל באומות העולם קם כדי שלא יהא פתחון פה לאומות העולם לומר אלו היה לנו נביא כמשה היינו עובדים להקב"ה. ואיזה נביא היה להם כמשה? זה בלעם בן בעור. אלא הפרש בין נבואתו של משה לנבואתו של בלעם ג' מדות היה ביד משה מה שלא היה ביד בלעם:

משה היה מדבר עמו עומד שנאמר (דברים ה) ואתה פה עמוד עמדי ואדברה אליך וגו' ועם בלעם לא היה מדבר עמו אלא נופל שנא' (במדבר כג) נופל וגלוי עינים.
משה היה מדבר עמו אל פה שנא' (שם יב) פה אל פה אדבר בו ובבלעם נאם שומע אמרי אל שלא היה מדבר עמו פה אל פה.
משה היה מדבר עמו בפנים שנאמר (שמות לג) ודבר ה' אל משה פנים אל פנים ועם בלעם לא היה מדבר כי אם במשלים כמה דתימא (במדבר כג) וישא משלו ויאמר וגו'.

ג' מדות היו ביד בלעם מה שלא היה ביד משה:
משה לא היה יודע מי מדבר עמו בלעם היה יודע מי מדבר עמו שנאמר נאם שומע אמרי אל אשר מחזה שדי יחזה

משה לא היה יודע אימתי הקב"ה מדבר עמו ובלעם היה יודע אימתי הקב"ה מדבר עמו שנא' ויודע דעת עליון משלו משל לטבחיו של מלך שהוא יודע מה המלך מקריב על שלחנו ויודע כמה הוצאות יוצאות למלך על שולחנו כך היה בלעם יודע מה הקב"ה עתיד לדבר עמו

בלעם היה מדבר עמו בכל שעה שירצה שנאמר נופל וגלוי עינים היה משתטח על פניו ומיד היה גלוי עינים על מה ששואל ומשה לא היה מדבר עמו בכל שעה שירצה. רביוכוונתו שמעון אומר אף משה היה מדבר עמו בכל שעה שירצה שנאמר ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו מיד וישמע את הקול מדבר אליו:

⁸⁴⁷ בדף ק"ד ע"ג.

העמים נאחזים בשמאל בצד הרוח הטומאה וכולהו לתתא מכלהו דרין דשמאלא וכל הגויים למטה אחזים מכל המדרגות של השמאל דהיינו בדרגה הכי נמוכה שבקלי' וכולהו דרין אחידין דא בדא, עד דתליין מן רישא וכל המדרגות אחוזות זו בזו מלמטה עד שתלויות בראש של השמאל דהיינו במלכות ובלוונא דרישא נטיל בהווא לווונא נטיל שמאלא דאיהו תתאה ובאותו אופן שהראש נוסע למעלה דהיינו המלכות כמו כן נוסע גם כן השמאל שהוא למטה מאי טעמא מהו הטעם בלין דאחיד ביה משום שאחוז בו ובלין כך שאר עממין בהווא סטרא מסאבא דלהון קפיו ע"א הכי אתדברו ומשום זה שאר העמים באותו אופן צד הטומאה שלהם כך הם מונהגים ובלעם הוה אשתמש בכולהו כתרין תתאין. והוא הוה חמי דהאי תתאה דאיהו זנבא לא יכיל לאתדברא אלא ברישא ובלעם היה משתמש בכל המדרגות התחתונות והוא היה מסתכל במדרגה התחתונה שהיא הזנב שאינה יכולה להתנהג אלא על ידי הראש שזו המלכות הנקראת אל בליני כך אמר מה אקוב לא קבה אל דאיהו רישא משום זה אמר מה אקוב לא קבה אל שהוא הראש בלין דאיהו רישא עילאה לא אשתכח בדינא באינון יומין משום שאותו ראש העליון, שזו המלכות, אינו נמצא בדין באלו הימים ואע"פ דהא אוקימנא, האי מלכותא קדישא נטיל שמא לווונא דכולא והאי טב וחסד דהאי עלמא ואף על פי ששם "אל" העמדנוהו שהוא חסד עליון כמ"ש "חסד אל כל היום", מכל מקום מלכות הקדושה לוקחת את השם הזה "אל" אליה והיא באותו זמן טוב וחסד בעולם ובלין כך איקרי אל אלא דאיהו זועם בכל יום דאשתכח ביה דינא ומשום זה נקראת "אל" אלא שהוא זועם בכל יום שמצוי בו דין ותא חזי, "אל שדי" הא אוקימנא בצדיקא דעלמא, דביה סיפוקא דעילא. ואיהו אמר לעולם די ובא וראה "אל שדי" העמדנו ששם זה הוא בצדיק של העולם, כלומר ביסוד, והיסוד נותן שפע למלכות, והוא אמר לעולם די האי אל הוא דאזדון בהדי ובלין כך אל שדי, אל דשדי אל זה, שזו המלכות, נדווגה עמו עם היסוד הנקרא "שדי" ומשום זה נקרא היסוד "אל שדי" דהיינו אל דשדי. כלומר שם "אל שדי" מתאר מצב בו המלכות מחוברת ליסוד ועל דא מה אקב לא קבה אל ועל כן אמר בלעם "מה אקוב לא קבה אל" דהיינו המלכות לא היה בה זעם באותם ימים ובלין כך לווונא דאתער רישא הכי ודאי אתער תתאה ומשום זה כמו שמתעורר הראש שהוא המלכות כך מתעורר הזנב דהיינו רוח הטומאה.

פתח רבי אלעזר ואמר "קולה כנחש ילך", השתא דישראל בללותא איהי ודאי אזלא כנחש פתח רבי אלעזר ואמר "קולה כנחש ילך" (ירמיה מו, כב) כעת כשישראל בגלות, ודאי שהמלכות הולכת כנחש, ומפרש חויה כד איהו בדינא כפיף רישא לעפרא, סליק זנבא שליט ומחי לכל אינון דאשתכחו קמיה הנחש כשהוא בדין, כופף ראשו לעפר, ומעלה זנבו ואז הזנב שולט ומכה כל הנמצאים לפניו ועם כל דא, מאן דמדבר ליה לזנבא ומאן נטיל ליה? ועם כל זה מי מנהיג את הזנב ומי מסייע לו? האי רישא אותו הראש אעפ"י דאיהו כפיף לעפרא הוה מדבר ליה למטלנוי אף על פי שהוא כפוף לעפר, הוא מנהיגו למסעותיו בלין דא משום זה "קולה כנחש ילך" השתא שאר עמין דאינון אחידאן בזנבא סלקין לעילא ושלטין ומחיין ורישיה כפיף לעפרא כד"א נפלה ולא תוסיף קום עתה שאר העמים שהם נאחזים בזנב עולים למעלה ושולטים ומכים והראש כפוף לעפר כמו שאמר הכתוב (עמוס ה ב) "נפלה לא תוסיף קום" ועם כל דא, האי רישא מדבר לזנבא ונטיר ליה כמה דאת אמר "שמוני נוטרה את הכרמים, כרמי שלי לא נטרתי" ועם כל זה הראש מנהיג את הזנב ושומר אותו כמו שאמר הכתוב (שיה"ש א, ו) "שמוני נוטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרתי" אילין שאר עמין דאינון זנבא שהם שאר העמים שהם הזנב אתא רבי יהודה ונשיק ידוי. אמר "אלמלי לא שאילנא מלה דעלמא אלא דשאלנא דא ורוחנא ליה די ליי" בא רבי יהודה ונשק ידיו. אמר "אם לא הייתי שואל דבר בעולם אלא מה ששאלתי זה והרווחתי אותו די לי" דהשתא ידענא שאר עמין ושולטנותא דלהון והיך מתברכאן כי עתה ידעתי בחינת שאר עמים וממשלתם כיצד מתנהגת, ואיך מתברכים זכאה חולקיהו

דישראל דעלייהו כתיב כי יעקב בחר לו יה ישראל לסֵלֵוֹלְתוֹ אשרי חלקם של ישראל שעליהם כתוב (תהלים קלה, ד) "כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו".

הנה רמז כאן בביאור כי דבקות אומות העולם במקום הפחד והגבורה, ופעולותיהם והנהגתם קפ"ו ע"ב מרוח מסאבא. גם רמז כי הכחות של מעלה אדוקות זו בזו ומקבלין זה מזה עד עלת העילות יתברך המשפיע להם, וכפי רצונו כך היא פעולתם. וכשראה בלעם כי אין פעולה למדת הדין בלתי רצון המושל עליהם אמר "מה אקוב לא קבה אלי", כמאמר רז"ל (ברכות ז ע"א) כי לא נמצאו בדין באותם הימים. זהו שנאמר עמי זכור נא מה יעץ וכו' (מיכה ו, ה) שאלמלא כעס הקב"ה באותן הימים לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט, זהו לא זעם יי.

והבן כי המשיל כנסת ישראל של מעלה בעודה בגלות לנחש כשהראש כפוף והזנב למעלה, כן כחות הטומאה שולטין בה והולכת קדורנית כד"א ישליו אוהלים לשודדים וגו' (איוב יב, ו). השודדים הם כחות הטומאה השלולים באהל הידוע. זהו ובטוחות למרגיזי אל (שם) מרגיזי אל ודאי, כי הם מקטרגים לאשר הביא אלוה בידו.

כבר ידעת כי אומה הרשעה הזאת נמשלת לחזיר שנאמר (תהלים פ, יד) "יכרסמנה חזיר מיער". ואמרו רז"ל (בר"ר סה, א) כי החזיר לעולם מראה ידיו ואומר ראו שאני טהור. זהו לאשר הביא אלוה בידו (איוב יב, ו) וזה נאמר על סמאל הרשע והכת שלו. על זה רמז שלמה המלך מעיין נרפש ומקור משחת צדיק מט לפני רשע (משלי כה, כו) כשהצדיק מט ונאסף לפני הרשע אז המעיין היוצא מבית השי"ת מלא רפש וטיט היון הרחמן יצילנו מאותו עונש.

460

ובספר הזוהר (במדבר קי"ח ע"א) אמרו רבותינו ז"ל **רבי יהודה הוה שכיח קמיה דרבי שמעון. אמר ליה: "ישראל מאן אתר מתברכאן?"** רבי יהודה היה מצוי לפני רבי שמעון. שאל רבי יהודה את הרשב"י: "עם ישראל מאיזה מקום רוחני הם מתברכים?" **אמר ליה: "ווי לעלמא דלא משליחין, ולא מסתכלין בני נשא ביקרא דמלכא עילאה** אמר לו אוי לעולם שאינם משגיחים ובני אדם אינם מסתכלים בכבוד מלך העליון. **תא חזי, בשעתא דאשתכחון ישראל זכאין קמיה קב"ה, והוו עלמין שלימין כחדא.** בא וראה, בשעה שישראל נמצאים צדיקים לפני הקב"ה, היו העולמות תו"מ שלימים כאחד דהיינו שהיו במצב של שלימות (כלומר ה' אורות בה' כלים) ועומדים פב"פ **אילנא עילאה קדישא דמזונא דכולא ביה, הוה מתברך מאתר דכל ברכאן כנישין ביה, וביה אתנטע ואשתילו שורשוי** האילן העליון הקדוש שהוא התפארת הנקרא אילן⁸⁴⁸, היה מתברך ממקום שכל הברכות נקבצים לשם, ובו היה נטוע, והושתלו שורשיו. כלומר התפארת היה מקבל שפע מהבינה והחכמה והכתר ומשפיעם למטה **וישראל לתתא הוו מתברכאן** וישראל הגשמיים למטה היו מתברכים **ואשתילו שורשוי מאתר דכל אינון ברכאן נפקין ביה ולא מתעכבי למיפק** ונשתלו שורשיהם ממקום שכל אלו הברכות יוצאות בו ואינן מתעכבות לצאת שהוא היסוד שבסיום התפארת **הה"ד יברכך יי מציון וכתיב כטל חרמון** קפ"ו ע"ג **שיורד על הררי ציון וְו' זה מה שכתוב "יברכך יי מציון"** (תהלים קלד) כלומר יי' שהוא התפארת יברך אותך דרך היסוד הנקרא ציון⁸⁴⁹. וכתוב "כטל חרמון שירד על הררי ציון" (תהלים קלג) כלומר שפע התפארת נקרא טל⁸⁵⁰ והוא יורד על ההרים (נצח והוד) ומשם לציון (יסוד) **ודא הוא נהירו דעלמא דכתיב מציון מכלל יופי אלהים הופיע** וזה הוא אור של העולם כלומר היסוד מאיר למלכות הנקרא עולם שנאמר

⁸⁴⁸ מה שאמרנו ש"אילן" רומז לתפארת, צריך לומר בשעה שהוא מחובר למלכות. כי בתפארת יש שם הו"וה ובמלכות שם אדנות והם גימ' אילן. כתב הרב יעקב צבי יולס בספרו "קהלת יעקב" אילן במילוי כזה: אלף יוד למד נון גימ' אי"ש וזו הוכחה ש"אילן" הוא תפארת שהרי בספר הבהיר (אות כו) כתב ש"אי"ש" זו תפארת. ובאות לח כתב יעקב אי"ש תם.

⁸⁴⁹ הביאור הפשוט בזה הוא שהיסוד נקרא יוסף והוא גימ' ציון. י"א שציון הוא יסוד המלכות.

⁸⁵⁰ שפע התפארת הוא באותיות יה"ו וכשהם מלאים כך: יוד הא ואו הם גימ' "טל".

"מציון מכלל יופי אלהים הופיע" (תהלים נ, ב) היסוד נקרא יפה כמ"ש ויהי יוסף יפה תואר והוא משפיע למלכות הנקראת אלהים הופיע נהיר כד"א הופיע מהר פארן הופיע פירושו מאיר כמו שכתוב "הופיע מהר פארן" ודא נהירו דכולא עלמין וזה הוא אור המאיר לכל העולמות וכד הוא איתער כולא הוה בחביבותא כולא הוה ברחימותא כולא הוה בשלימו וכשהאור הזה מתעורר הכל הוא בחביבות הכל הוא באהבה הכל הוא בשלמות כדן שלמא דכולא שלמא דעילאי ותתאי אז שלום בכל שלום למעלה ולמטה כלומר למעלה בעולם האצילות ולמטה בבי"ע הה"ד יהי שלום בחילך שלום בארמונותיך זה שכתוב "יהי שלום בחילך שלום בארמונותיך" (תהלים קכב, ז).

והבן שהזכיר כאן שלשה דברים זו למעלה מזו, והברכה נשפעת מזו לזו. הראשונה נקראת "אתר דכל ברכאן כנישין ביה" ורמז בו על הספירה הראשונה חכמה⁸⁵¹ מעיין הברכה והקדושה כי שם הברכה מצויה בלי הפסק. ואח"כ הזכיר אילנא עילאא קדישא דמזונא דכלא ביה והרמז למדת רחמים תפארת מפני שהמדה ההיא היא גוף האילן ועיקרו שואבת מן הספירה הראשונה כמו שרמזנו. ואמר בו "קדישא" דכתיב והיה מחניך קדוש. והשלישי הוא "אתר דכל ברכאן נפקין ביה" והרמז בו לשכינה. ואמר בו "נפקין ביה" כי שם מתערב הכל שנאמר כל הנחלים הולכים אל הים (קהלת א, ז). ובאחדות אלו הכחות כלם ישראל מקבלין ברכה שאינה פוסקת שנאמר יברכך יי מציון (תהלים קלד, ג) וכתוב כי שם צוה יי את הברכה (תהלים קלג, ג) וידעת כי ציון רמז לרחמים כי ציון מסיימת את התפארת הנקראת רחמים וירושלם למדת הדין מלכות זהו שלום (תהלים קכז, ז) "יהי שלום בחילך" שהשלום שהוא היסוד⁸⁵² יהיה מחובר בחיל מלכות⁸⁵³ אז יהיה שלום בארמונותיך (תהלים קכב, ז). והכוונה היא כי ישראל דביקותם במדת רחמים ובשכינה כד"א "אשרי העם שככה לו אשרי העם שיי' אלהיו (תהלים קמד, טו) מהו "שככה"? כד"א "וחמת המלך שככה" (אסתר ז, י) שכיך מרוגזא, דבר אחר שכיך ברוגזא הה"ד (במדבר יא, טו) "ואם כבה את עושה לי". אשרי העם שיי' אלהיו רחמי דרחמי וזהו שנאמר (במדבר לב, ט) "כי חלק יי עמו" וכבר הזכרתי זה⁸⁵⁴ וכבר העירותיך⁸⁵⁵ קפ"ו ע"ד בפרשת ואלה המלכים על שם בלעם ומשם משכיל.

וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵיהֶם לֵינוּ פֶה הַלֵּילָה וְהַשְׁבַּתִּי אֶתְכֶם דָּבָר כְּאֲשֶׁר יִדְבֹּר יְהוָה אֱלֹהֵי וַיִּשְׁבּוּ
שִׁירֵי מוֹאָב עִם בְּלָעָם:

כב, ח

וטעם "לינו פה הלילה" כי לא נדבר עמו ביום כמשה רבינו ע"ה. על כן תמצא כתוב בענייניו שם אלהים (במדבר כב, ט ו' כ) "ויבא אלהים אל בלעם"⁸⁵⁶. רק בעת ברכת ישראל

⁸⁵¹ הרב הסביר שהחכמה היא הספירה הראשונה כי היא הראשונה לקבל אור הכתר הזך.

⁸⁵² ההסבר הפשוט לכך ש"שלום" הוא היסוד כי הוא מחבר ב' הפכים. מחד מסיים את התפארת שהיא רחמים ומאידך משפיע למלכות שהיא מידת דין לכן הוא נקרא שהוא עושה שלום בין אש ומים. הסבר יותר עמוק הוא שבתפארת יש שם הויה ובמלכות שם אדנות והנה כשנפיל ד' אותיות הויה באדנות בהתאמה נקבל גימ' ש"פ שזה שלום עם ד' אותיותיו. השלום הראשון בהסטוריה בה גר זאב עם כבש היה בתיבת נח והנה מידות התיבה רומזות לשלום: אורך התיבה ש' אמות, גובהה ל' ורוחבה נ' והנה במילה "שלום" יש ש' ל' ומו עם ד' אותיות שלום הם נ'. ברם יש דיעות נוספות על מילת "שלום" אך כאן התכוין הרב ליסוד.

⁸⁵³ הפירוש הפשוט לכך שהמלכות נקראת "חיל" כי היא אשת חיל. הבאור העמוק יותר הוא שהמלכות מקבלת שני שליש מאורות החסד שמקבלת רחל והנה אם נחלק עב לג' חלקים כל חלק יעלה כד. ובי' פעמים כד הם חיי"ל ועל זה אמר הנביא ושמתי כדכד שמשותיך.

⁸⁵⁴ בדף מ"א ע"ג וקמ"ה ע"ג.

⁸⁵⁵ בדף ס"ז ע"ב.

⁸⁵⁶ שם אלהים מורה על מדת הדין ומשם היה מתנבא. נוסף שלפי דעת הזוהר (ח"א ק"א ע"ב) שם זה הוא כח מכחות הדין ולא שם אלהים הקדוש והנה לשון הזוהר שם: "וַיִּבֹא אֱלֹהִים אֶל אַבְיִמֶלֶךְ וְגו'". וכי קודם ש'א פָּרִיזָה הוּא אֶתָּא לְגַבְיָהּ

שהזכיר השם המיוחד (כג, ה' טז) ואיספקלריאה המאירה כי משם יבורכו ישראל כאשר רמזתי.

וַיִּקָּם בַּלְעָם בַּבֹּקֶר וַיֹּאמֶר אֶל שָׂרֵי בָלָק לָכוּ אֵל אֶרְצְכֶם כִּי מֵאֵן יְהוָה לָתֵתִי לְהַכֹּף עֲמֻכְכֶּם:

כב, יג

באברהם כתיב ויחבוש את חמורו ובבלעם כתיב אתונו כל אחד לפי מדתו כי החמור הוא זכר ומצד הרחמים והאתון נקבה ומצד הדין. ובמדרש רות (ז"ח) אמרו ז"ל אלהים אחרים דא חמור ואתון כיוונו לחמורו של אברהם ואתונו של בלעם וכבר פירשתי⁸⁵⁷ ומכאן תבין מאמר רבותינו ז"ל (סנהדרין ק"ה ע"ב. ע"ז ד' ע"ב) שבא בלעם על אתונו.

וַתֵּרָא הָאֶתּוֹן אֶת מִלְאָךְ יְהוָה וַעֲבַב בְּדֶרֶךְ וַחֲרָבוֹ שְׁלֹפָה בִּידּוֹ וַתֵּט הָאֶתּוֹן מִן הַדֶּרֶךְ וַתִּלָּךְ בַּשָּׂדֶה וַיָּרָ בַּלְעָם אֶת הָאֶתּוֹן לְהַטִּיחָהּ הַדֶּרֶךְ:

כב, כג

בעבור כי ראיית המלאכים מן העטרה מלכות על כן "וחרבו שלופה בידו" כי החרב מורה על המלכות⁸⁵⁸. וכתב הרב הגדול הרמב"ן ז"ל: "מלאכי השם השכלים הנבדלים לא יראו לחוש העינים כי אינו גוף נתפש במראה. וכאשר יראו לנביאים או לאנשי רוח הקדש כדניאל ישיגו אותן במראות הנפש המשכלת כאשר תגיע למעלת הנבואה או למדרגה שתחתיה, אבל שיושגו לעיני בהמה אי אפשר. על כן תוכל לפרש "ותרא האתון" כי הרגישה בדבר מפחיד אותה לעבור והוא המלאך אשר יצא לשטן לו. כענין ולבי ראה הרבה חכמה ודעת (קהלת א, טז) שיאמר על ההשגה לא על הראות. וכאשר אירע לה הנס ושם לה השם יתברך הדבור אמרה לבלעם ההסכן הסכנתי לעשות לך כה אבל לא ידעה למה עשתה כן כי לאונסה נעשה בה כך ולפיכך לא אמרה לו הנה מלאך השם עומד לנגדי כי לא עלתה השגתה לדעת זה כלל. ואם נאמר כי המלאכים הנראים בדמות אנושי כאשר הזכרתי בפרשת וירא⁸⁵⁹ יושגו אף לעיני הבהמות, אם כן איך לא יראנו בלעם? ולא הוכה בסנוירים!! אלא יתכן שהוסיף בהשגת עיניה קפ"ז ע"א מי שהוסיף בה השגת הדבור וראתה כאדם. ולא הזכיר בה הכתוב ויגל י"י את עיני האתון כאשר הזכיר באדוניה כי הענין כולו באתון נס גדול כבריאה חדשה בנראים בין השמשות אינו נקרא גלוי עינים לבד. אבל רבותינו ז"ל (אבות ה, ו) לא יזכירו בנסים רק פתיחת פיה. וטעם הנס הזה להראות לבלעם מי שם פה לאדם או מי ישום אלם, להודיע כי השם יתברך פותח פי הנאלמים וכל שכן שיאלם כרצונו פי המדברים כי הכל בידו. ולהזהירו שלא ילך אחרי נחש וקסם ויקללם בהם כי מנחש היה וקוסם. עד כאן לשון הרב ז"ל. ואנו לא נוכל להכחיש דברים הנוראים הנראים לעין תמיד וגם רבותינו ז"ל (ב"ק ס ע"ב) אמרו מלאך המות בא לעיר כלבים צועקים.

דְּרִשְׁעִיָּא קָמָה דְּכָתִיב, (במדבר כב) וַיִּבֹּא אֱלֹהִים אֶל בַּלְעָם. (בראשית לא) וַיִּבֹּא אֱלֹהִים אֶל לָבָן. אֵלָּא הוּא מְמַנָּא שְׁלִיחָא דְּאִתְפָּקְדָא עֲלֵיהּ הָנָּה, בְּגִין דְּכִלְהוּ כִּד עֲבָדִי שְׁלִיחוּתָא נְטִלִי שְׁמָא דָּא, וּמִסְטָרָא דְּדִינָא קָא אֲתִינִי".
857 בדף צ"א ע"א.

858 בדף ק"ב ע"ג כתב הרב שהמלכות נקראת חרב כאשר אינה יונקת מצד החסדים ואז היא יבשה ושולט בה היובש הוא ה"חורב" והוא גימ' גבורה. גם מילת חורבה ירמוז למלכות.

859 בדף מ"ט ע"ג.

וַיִּקְרָא אֱלֹהִים אֶל בָּלְעָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֵת שִׁבְעַת הַמִּזְבְּחוֹת עָרַכְתִּי וְאָעַל פָּר וְאֵיל
בְּמִזְבְּחוֹ:

כג, ד

וטעם שבעת המזבחות כתב הרב הנזכר כי בלעם רצה לדבק אליו רצון מאת השם בקרבנות האלו ולכך העלה עולות מספר כולם ורצה שיתעסק בלק עצמו בהם ולכך אמר ויעל בלק ובלעם פר ואיל במזבח זה שוחט וזה זורק עד כאן לשון הרב ז"ל. וזה טעם המזבחות בה"א הידיעה. ותמצא כי האבות כלן לא הקריבו רק ז' מזבחות כלומר מיום בריאת העולם לא הקריבו אלא שבעה אנשים: אדם קין הבל נח אברהם יצחק ויעקב⁸⁶⁰ וזה הרשע מגודל רשעו ותאותו לקלל את ישראל, נתכון להסכים לציורו ומחשבתו כל הכחות כדי שיתקיים חפצו במה שירצה לעשות.

וטעם ויקר כמו ויקרא וכבר פירשנו⁸⁶¹ טעם חצי הדבור ונכתב בחסרון האל"ף כי לא תמצא ענינם של כחות הסטרא אחרא בשלימות כי אם בחסרון. וכן יחזקאל הנביא ע"ה בראותו רוח סערה אמר (יחזקאל א, ט) "וארא" ולא אמר ואראה. כי כל נביאים שהבינו בסבה ההיא⁸⁶² לא נאמר שראו ראייתם תשלום אלא בגירעון וזהו סוד "ויוקם ואנשי כוזבא ויואש ושרף אשר בעלו למואב" (דהי"א ד, כב) ונתפרש הפסוק הזה כתעלומות קפ"ז ע"ב חכמה לכחות הטומאה המתפשטין בעולם.

וַיֵּשֶׁם יְהוָה דְּבַר בְּפִי בָלְעָם וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל בָּלָק וְכֹה תֵדַבֵּר:

כג, ה

בשעת הברכה עלה האיש הזה להנבא במדת רחמים כמשה רבינו ע"ה ועל כן הזכיר השם המיוחד בברכת ישראל כי עד עתה הזכיר בו שם אלהים, ובשם המיוחד יבורכו ישראל. ועד עתה כשהיה שומע במדת הדין היה חושב למצא בהם עילה בעון אשר חטאו כענין ויהפך להם לאויב (ישעיה סג, י) ותבא להם רעה במדת הדין לא ינצלו ממנה. וזה טעם "וירא בלעם כי טוב בעיני יי לברך את ישראל" כי יי שהוא הרחמים והתפארת צוה הטוב יסוד בברכה מלכות והמשכיל יבין. ודווקא בשעת הברכה נתנבא ממדת רחמים אבל אח"כ חזר לקדמותו צריך לקסמים כשאר הקוסמים ועל כן קראו הכתוב בלעם הקוסם (יהושע יג, כב). דהיינו בשעה שהרגו פנחס (סנהדרין ק"ו ע"ב) קראו הכתוב קוסם ולא נביא.

וַיֵּשֶׁא בָלְעָם אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לְשִׁבְטָיו וְהָהִי עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים:

כד, ב

דע כי בהיות בלעם הרשע מעלה נפשו בעליונים, היה צריך לראות ולהסתכל במי שכוונתו עליו להרע או להטיב. והיה מדביק וקושר מחשבתו למעלה והיה ממשיך כח עליון על מי שהיה מסתכל. זהו שנאמר עליו "אשר מחזה שדי יחזה נופל גלוי עינים" כי גלוי עינים ממש היה צריך לו. זהו "ויקחהו שדה צופים" שהיה צופה בהם כדי להמשיך עליהם כוונתו ומחשבתו הרעה. אבל יי יתברך היודע ומבין כל הכוונות ראה רוע שיעור כוונתו ומחשבתו לקלל את ישראל, והפכה לטובה, שנאמר "ויהפוך יי אלהיך לך את הקללה לברכה". ותתבונן מכאן עד היכן מגיע כח המחשבה וההרהור

⁸⁶⁰ אדה"ר הקריב קרבן כך מפורש במסכת שבת כ"ח ע"ב. קין והבל כתובים במפורש בתורה בראשית ד, ג-ד. נח בראשית ח, כ. אברהם בראשית יב ז-ח. יצחק בראשית כו, כח. וי"א האיל בעקידה. יעקב בראשית מו, א.

⁸⁶¹ בדף קפ"ה ע"ד.

⁸⁶² פירוש ראייתם הנבואית בגרעון מפני כחות הקלי' שהם תחת המלכות ולהם רמז הרב באומרו וכוזבא כלומר הקלי' היא מצד השקר.

אם לטוב אם לרע. על כן אמרו רבותינו ז"ל⁸⁶³ "כל מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני". וכענין רבי יוחנן (ב"ק ק"ז ע"א) דלו לי גבינאי ונתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות. כי בהיות החסיד הקדוש והטהור מדביק מחשבתו בעליונים כל דבר וענין שהיה חושב בו ומכיון עליו באותה שעה היה מתקיים מיד אם טוב אם רע. ועל דרך סוד התפלה וסוד הקרבנות שהוא דבקות והתקרבות העליונים. אמנם טעם היות כח עין הרע נמצא יותר בתלמידי חכמים הוא, לפי שכוונתם ומחשבתם בחכמה אחרונה מלכות ואמרו (גיטין סב סע"א) "מאן מלכי רבנן" לרמוז שהמלכות איתם והיא השופטת ומענשת. ולפעמים נשמת הנענש נטלת ממנו על ידי כך.

וַיֵּשֶׁא מִשְׁכְּלוֹ וַיֹּאמֶר מִן אֲרִם יִנְזְזֵנִי בְּלֶכֶךְ מֶלֶךְ מוֹאָב מִהֲרָרִי קֶדֶם לְכָה אֶרֶה לִּי יַעֲקֹב וּלְכָה זַעֲמָה יִשְׂרָאֵל:

כג, ז

כבר ביארנו כי כוונת בלעם היתה לטורדס במדת הדין, וזהו אמרו "מהררי קדם" כי המקום ההוא נתיחד לכחות הטומאה.

וכן אמרו ז"ל במדרש רות (ח"ו) **ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טובות הנה דהוה נהיר שפירו דלהון כנהירו עילאה תרגום** - "ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טובות הנה" שהיופי שלהם היה מאיר כאור עליון כיון דאולידו בנים נטיל לון קב"ה בטורא דחשוכא דאיקרון הררי קדם וכפית לון בשלשלאות דפרזלא כיון שהולידו בנים לקחם הקב"ה והכניסם בהרי חושך הנקראים הררי קדם וקשר אותם בשלשלאות של ברזל ואינן שלשלאין משקעין עד דתהומא רבא ותמן אולפין חרשין לבני נשא ושלשלאות אלו מושקעות עד תוך התהום הגדולה ושם לומדים כישוף לבני אדם בלעם מתמן נטיל חרשוי ואוליף מינייהו מאינן טורין בלעם לקח משם כשפיו ולמד מהם בהרים האלו הה"ד מן ארם ינחני בלק מלך מואב מהררי קדם זה שכתוב "מן ארם ינחני בלק מלך מואב מהררי קדם".

כִּי מִרְאֵשׁ צָרִים אֶרְאֶנּוּ וּבִמְבָכָעוֹת אֲשׁוּרֵנּוּ הֵן עִם לְבָרְדִּי יִשְׁכֵּן וּבְגוֹיִם לֹא יִתְנַשֵּׁב:

כג, י

וטעם ובגוים לא יתחשב כטעם כי חלק יי עמו וכבר פירשת⁸⁶⁴. וזהו טעם "תמות נפשי מות ישרים" הם ישראל הנקראין ישורון. ואולי יהיה מלת "ישרים" כענין כי ישר דבר יי וכל מעשהו באמונה (תהלים לג, ד) והמשכיל יבין. כלומר ישר פירושו שהתפארת מעביר את שפעו ביושר ליסוד וזה למלכות. לכן ישראל המושרשים במלכות נקראים ישורון. המלכות נקראת "דבר יי" ונקראת "אמונה" והפסוק אומר "כי ישר דבר יי" כלומר כאשר המלכות מקבלת מהתפארת ביושר וללא דיחוי היא נקראת ישרה.

לֹא הִבִּיט אֹן בִּיעֲקֹב וְלֹא רָאָה עֵמֶל בְּיִשְׂרָאֵל יְהוָה אֶכְלֶהּ עִמּוֹ וְתִרְוַעַת מֶלֶךְ בּוֹ:

כג, כא

בזה הפסוק פירש טעם הענין כלו ואמר כי האון והעמל שהם כינויי הס"א לא הביט ביעקב. ופירש הטעם כי "יי אלהיו עמו" הרומז לתפארת ישראל, "ותרועת מלך בו" הרמז לשכינה. ונקרא המלכות תרועה כענין (שיה"ש ה, ב) "אחותי רעייתי" או "תרועם בשבט ברזל" (תהלים ב, ט). ועל כן תרגם אנקלוס "ושכינת מלכיהון קפ"ז ע"ד ביניהון". וזהו "כי לא נחש שהוא ס"מ ביעקב וגו'". והבן אומרו "כעת יאמר ליעקב ולישראל וגו'", וזו

⁸⁶³ חגיגה ה ע"ב. מו"ק י"ז ע"ב. נדרים ז ע"ב. סוטה מ"ו ע"ב.

⁸⁶⁴ בדף מ"א ע"א. קמ"ה ע"ג.

היא אחת מן הראיות שהביאו רז"ל (תדא"ר כא. ילקו"ש במדבר כג תשס"ט) על כי מעלת הצדיקים לעולם הבא גדולה ממלאכי השרת. וכן פסוק עין לא ראתה אלהים (ישעיה טז, א) מוכיח והעד חנוך בן ירד⁸⁶⁵ ועוד הביאו רז"ל (שבת קי"ח ע"ב) ראייה מן הפסוק שאמר אז נתענג על יי (ישעיה נח, יד) כבן המתחטא לפני אביו. ובבראשית רבא (ע"ח א) אמר: רבי מאיר, ורבי יהודה, ורבי שמעון. רבי מאיר אומר מי גדול השומר או הנשמר ממה דכתיב כי מלאכיו יצוה לך לשמרך (תהלים צא, יא) הוי אומר הנשמר גדול מן השומר. ורבי יהודה אומר מי גדול הנושא או הנשוא ממה דכתיב על כפים ישאונך (שם) הוי אומר הנישא גדול מן הנושא. רבי שמעון אומר מי גדול המשלח או המשתלח וכו'. ובביאור אמרו רז"ל בחולין (צ"א ע"ב) חביבין ישראל לפני הקב"ה יותר ממלאכי השרת.

גם הרב ז"ל אמר על הפילוסופין בלשון הזה "ומדוע יתפארו על קבלותינו בעשותן הנפש דקה ולתאר אותה במלות וספורין מלאכיים, כי לא ראינו יחוסה בחבוריהם רק לגלגל השכל, או לבעלי העיון שלהם, לכת המלאכים. ואנחנו על קבלה אמתית מאבות קדושים שלא הספיקו בילדי נכרים⁸⁶⁶ מעלים אותה את הנפש ומדקדקים ענינה יותר מאלה עד להרבה כלומר הנפש בתורת ישראל רמה ונישאת הרבה מעל ממה שמתארים הפילוסופים עד שאמרו רז"ל עליה דבר, כאלו נוטה הדעת שלא נבראת. וכך אמרו רז"ל בבראשית רבה (ז, ח) רבי יהושע דסיכנין בשם רבי שמואל עם המלך במלאכתו ישבו שם, עם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא ישבו נפשותיהן של צדיקים, שבהן נמלך וברא את העולם וכו' עכ"ל.

והאמת היא, כי אין שר ומלאך שיגיע למעלת הצדיקים באותו העולם. ואולי תקשה על דבריהם ז"ל ממה שאמר הפסוק ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה (זכריה ג, ז) הרי שלא הבטיחו רק להיות מעלתו בין המלאכים הנקראים "עומדים"? דע, כי רז"ל נתעוררו על זה בסוד סתרי תורה כי יש צדיקים גמורים צרורים בצרור קפ"ח ע"א החיים ואף כי הן באותו השלמות ואותה המעלה, הקדוש ברוך הוא שם אותן להיות מגן וצנה על זה העולם. וכשרואין ישראל בצער הקדוש ברוך הוא עושה להם מחילות תחת כסא הכבוד והצדיקים עומדים ומגינים עליהם לפני המקום. והקדוש ברוך הוא אומר מאריה דאיגרתא ליהוי פרונקא, כלומר מי שמתחנן על בני העולם הוא יעשה השליחות. והקדוש ברוך הוא עושה להם כנפים כמלאכי השרת ושטין על העולם לעשות נסים לישראל. זהו "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה" כמו שהמלאכים יורדין בזה העולם לעשות נסים לישראל ואחר כך חוזרים למקומן. כענין אברהם ומנוח כן הצדיקים ג"כ ז"ל. וזהו מעלה יתרה על מעלתם להיותם קרובים למלכות ומבטלין הגזרות בשליחות הש"י. כענין שנאמר צדיק מושל ביראת אלהים, וזהו "מהלכים בין העומדים" כאדם ההולך ממקום למקום ואינו מתקיים במקום אחד, כך הם באים למטה לבטל הגזרות ושבים למעלה בשליחות בוראם.

וַיֵּשֶׁא מִשְׁכְּלוֹ וַיֹּאמֶר נָאִם בְּלָעָם בָּנוּ בָּעֵר וַנֵּאֵם הַגִּבֹּר שֵׁתָם הָעֵיִן:

כד, ג

היה בעל מום כי ראוי היה לכך⁸⁶⁷, כענין (מל"א יח, כח) ויתגודדו כמשפטים. ולדעת רז"ל היה גם חגר ברגליו אמרו (סוטה י' ע"א) בלעם חגר ברגלו אחת היה שנאמר "וילך שפ"י". דרשו מילת שפי מלשון בוקא דאטמא דשף מדוכתיה. עצם הירך שפקעה ממקומה.

⁸⁶⁵ התבאר בדף ל ע"ב.

⁸⁶⁶ על פי ישעיה ב, ו.

⁸⁶⁷ כמו איש עתי בדף ק"ד ע"ג.

ובספר הזוהר (פקודי רל"ז ע"א) אמר תא חזי אית מאן דעבד חרשין ולא אצלח בידוי דהא לעובדין אילין **בר מתקנא איצטריך** בא וראה יש מי שעושה כשפים ואינו מצליח בידוי כי לעבודות אלו צריך איש מתוקן, כלומר מתאים דהיינו בעל מוס תא חזי מבלעם דאיהו הוה מתקנא לאינון חרשין דיליה לאצלחא בידוי בא וראה מבלעם שהיה מתאים לכשפיו כדי שיצליחו בידוי **דכתיב ונאם ה' בר שתום העין** שנאמר "ונאם הגבר שתום העין" **כלא חד דחד עינא סתים תדיר וחיזו דעיניו לא הוה באורח מישור מומא הוה ביה בעיניו שתום העין וסתום העין** הכל ענין אחד. כי עין אחת שלו היתה סתומה תמיד ומראה עינו לא היה בדרך ישר, כלומר היה פוזל, מוס היה לו בעיניו וכבר רמזתי טעם זה הענין בפסוק מכשפה לא תחיה. קפ"ח ע"ב

(א) וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשִׁטִּים וַיְזוֹל הָעָם לְזָנוֹת אֶל בָּנוֹת מוֹאָב: (ב) וַתִּקְרָאן לָעָם לְבָנוֹת אֶלֶהֵיהֶן וַיֹּאכְל הָעָם וַיִּשְׁתַּנּוּ לֹאֲלֵהֵיהֶן: (ג) וַיִּצְמַר יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעוֹר וַיִּזּוֹר אֶף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל:

כה, א-ג

מדרש רות (ז"ח פ"א ט"ג) אין לך נשים מתעסקות בנחש וכשוף כבנות מואב. מאי כתיב ועמד ישראל לבעל פעור ויאכל העם. כיון דהוה אכלי מידי בחרשייהו מיד הוה ס'דין לון לטעותהון וכבר הזכרנו⁸⁶⁸ זה המאמר בפסוק מכשפה לא תחיה. ונראה מכוונתם כי לא היו שולטין עליהם רק על ידי כשפים. ואל תתמה איך יעבור אדם על דעת בוראו על ידי כשוף שהרי בביאור אמרו רבותינו ז"ל בעירובין (מ"א ע"ב) שלושה דברים מעבירים האדם על דעתו ועל דעת המקום: רוח רעה, ודקדוקי עניות, והרשות. וכשפים בכלל רוח רעה הם. וסוד הענין, כי אין הבורא יתברך ויתעלה משנה סדר פעולות מדותיו בעבור האדם, רק אם יהיה ראוי לכך. כרבי חנינא שאמרו עליו (סנהדרין ס"ז ע"ב) שאני רבי חנינא דנפיש זכותיה. ואולי תאמר אחרי שהיו כמו אנוסין למה נענשו? ונראה לי להשיב, כי לא היה להם להתערב עמהם לאכול מזבחיהם. והרב רבי אלעזר מוורמשא כתב כי אין חטא המכושף גדול כשאר החטאים. ואם איננו כן יש לו סוד. והמשכיל ידום כי אין להרהר אחר מדת הדין.

ועבודת פעור ידעת ממה שאמרו בו רז"ל (סנהדרין ס ע"ב). וכוונתם היתה בעבודה ההיא כנגד (ישעיה ה, יד) "פערה פיה לבלי חק". ובעבודתה מתחזק בה רוח הטומאה ונמשכה על עובדיה, על דרך (שבת קד ע"א) "הבא ליטמא פותחין לו". וכדי שלא תכלה אותם מדת הדין כהרף עין, אמר משה "הרגו איש את אנשיו", כמו שעשה בעגל שנאמר "הרגו איש את אחיו ואיש את רעהו וגו'", והכל לרוות צמאונה ולסלקה מעליהם. ראייה לדבר כי כשהרג פנחס זמרי נעצרה המגפה. וזה טעם אמרו: קח את כל ראשי העם והוקע אותם ליי נגד השמש וישוב חרון אף ה', כי מדת הדין מתרצה בהם. וטעם "ראשי העם" לפי פשוטו לדון את החוטאים כתרנומו. קפ"ח ע"ג וכן אמרו רז"ל במדרש שיר השירים (א, ח) הושב להם בתי דינין. אבל על דרך האמת רמז לנו רמז גדול, כי כשמדת הדין חלתה בעולם אינה מתרצה רק בטובים שבהם. וכן אמרו רבותינו ז"ל במדרש שיר השירים (א, ח) כשישראל חוטאים אין הקב"ה נפרע אלא מגדוליהם שכן אמר הקב"ה למשה קח את כל ראשי העם והוקע אותם ליי. משל למה הדבר דומה למלך שמרד עליו לגיון אמר המלך מה יש לי חשבון עם האסטרטיוטות שאין אפסונותיו כלום אלא דבר קל, אלא אהדוף את הגדולים שהוא נוטל שלשים דינר בכל יום. ומכאן תבין סוד ז' בני שאול המוקעים בענין הגבעונים.

⁸⁶⁸ בדף ק"ד ע"א.

מדרש רות (ז"ח) אלימלך יכול הוה למיקם ולאנה על דריה, זכאה הוה אלימלך היה יכול לקום ולהגן על הדור כי צדיק היה בשעתא דאתער קודשא בריך הוא בדינא על עלמא אשח ברישהון דעמא ובעא לחפיה על אלימלך בשעה שנתעורר הקב"ה על העולם בדין הביט בראשיהם של העם ורצה לכסות, דהיינו להגן, על אלימלך בקדמיתא מה כתיב וילך איש סתם ולא כתיב מאן הוא בתחילה מה כתוב איש סתם ולא כתוב מי הוא שרצה לכסות עליו מיד קם מקטחא ואמר ושם האיש אלימלך דאתרשים איהו ואשתמודע הכא הוא וכל ביתיה מיד קם המקטרג ואמר ושם האיש אלימלך שהוא רשום ונודע הוא וכל בני ביתו מכאן אוליפנא דלית לך דיינא בכל דרא ודרא דלא אתרשים ואשתמודע לבי עילאה מכאן למדתי שאין שופט דור ודור שלא יהיה רשום ונודע למעלה וכד איתער דינא על עלמא איהו איתדן בקדמיתא ובשעה שנתעורר דין על העולם הוא נדון בתחילה.

ובענין עגלה ערופה אבאר יותר⁸⁶⁹ בגזירת השם. ודע כי השי"ת נתכוון לטובת ישראל באומרו "והוקע אותם" כי מאחר שמדת הדין נתמנית ליפרע מן הרשעים כביכול שאפילו הקדוש ברוך אינו יכול להחזירה עד שתעשה פעולתה, כענין שאמר ירמיה ולא יוכל יי עוד לשאת מפני רוע מעלליכם (ירמיה מד, כב).

ובביאור אמרו רז"ל בספר הזוהר (נשא קכ"ב ע"א) ענין זה בתר דשארי דינא תקיף חיליה מאן יעבר ליה מעלמא ויסלק ליה קפ"ח ע"ד דהא כיון דשארי דינא לא איסתלק עד שישתלים אחר שכבר שרה הדין נתחזק כחו מי יעבירו מן העולם ויסלקו כי כבר שרה הדין אינו מסתלק עד שיושלם. סימן לדבר (דברים כה, ד) "לא תחסום שור בדישו". וידעת כי השור רמז למדת הדין כמ"ש (יחזקאל א, י) "ופני השור מהשמאל לארבעתם" ושמאל מורה על דין וכשהוא דש ומכלה העולם אין לחסום פיו. ועל כן יונה הנביא ע"ה לא פתח פיו בתפילה עד שהטילוהו בים. וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (מדרש תהלים ג) בפסוק כי לא תהיה לנו פליטה מפני אבשלום (שמו"ב טו, יד) נטל בעל הכוס להדיח את כוסו וכו'. ובספרי⁸⁷⁰ אמרו ואפקוד עונה עליה כיון שאני פותח את הפנקס מיד אני גובה את הכל. ועוד אמרו במדרש (פסיקתא רבתי מ"ד) שובה ישראל עד יי אלהיך (הושע יד, ב) אמר להן הקדוש ברוך הוא, עשו תשובה עד שלא נשב למדת הדין ואיני יכול מה לעשות. אלא עד שאני עומד במדת רחמים עשו תשובה ואני מקבל אתכם. ומכאן תבין מאמרם כשהגזר דין של מעלה נחתם בדם שאינו נקרע לעולם, רוצה לומר במדת הדין קשה גבורה.

מדרש רות (ז"ח) אמר רבי אושעיא (יואל ד, יח) "ומעין יוצא מבית יי והשקה את נחל השטים" באותו זמן עתיד הקדוש ברוך הוא לטהר את כל העולם כלו. ומפני שנחל שטים מרבה ניאוף, יצא מעיין מבית יי לרפא אותו נחל.

פינחס

פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן הַגִּיד אֶת זִמְתִּי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי בְּתוֹכָם וְלֹא כָלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי:

⁸⁶⁹ בדף ר"ז ע"א.⁸⁷⁰ ספרא אחרי מות פרק יג. ילקו"ש יח, תקצט.

כה, יא

נכתב פינחס מלא ביו"ד כי היו"ד רמז לברית⁸⁷¹ מלכות שהיא עשירית כאשר ידעת. והנה פנחס קנא על שחטאו בברית לפיכך נתן לו היו"ד יתרה שנאמר "בריתי היתה אתו" (מלאכי ב, ה).

ובספר הזוהר (פנחס רל"ו ע"ב) **יו"ד דא איהו דברית** היו"ד היא סוד הברית דהיינו מלכות ועל דא כל מאן דנטיר ברית דא איהו אשתזיב לעילא ואשתזיב לתתא קפ"ט ע"א ולכן כל מי ששומר הברית הזה הוא ניצול למעלה, בעולם הבא, וניצול למטה, בעולם הזה **מנא לן? מפנחס** מנין לנו? זה למדנו מפנחס דהא **בין דקני על ברית דא אשתזיב מן דינא עילאה ומן דינא תתאה** משום שקנא לברית הזה ניצול מדין שלמעלה, שלא מת, ומדין של מטה, שלא הרגוהו בני שמעון **ובין כך אתרשים יו"ד דא בלוייה הה"ד פינחס בן אלעזר** ומשום כך נרשמה יו"ד זו בתוכו דהיינו בשמו זה שכתוב "פינחס בן אלעזר".

ונראה לי בעבור שתפש אומנות אביו לכפר על ישראל. על כן תמצא בדברי אליהו ז"ל (תנא"ר פ' כח) **"אני כפרתן של ישראל"**, וזהו אמרו **"בן אהרן הכהן"** כי אהרן בקרבנות מכפר.

ואמר **"השיב את חמתי"** מלשון **"בשובה ונחת תושעון"** (ישעיה ל, טו). או יהיה כפשוטו ממש כלומר השיב את המלאך המשחית הנקרא חימה לאחוריו שלא יזיק ויחסו לו יתעלה באמרו חמתי כי גם המזיקים יונקים חיותם מן הקדוש ברוך הוא⁸⁷² כי ממנו יניקתם וחילתם וכחם. וידעת מאמר רבותינו ז"ל⁸⁷³ פנחס הוא אליהו. גם תמצא מרבותינו ז"ל אומרים כי היה משבט גד ויש מהם אומרים מזרע רחל⁸⁷⁴ גם תמצא כי אליהו היה מיחס לעצמו פעם לזה ופעם לזה ובסוד העיבור יתיישב הכל. וזהו מאמרם במדרש רות (ד"ח) **אמר רבי אלעזר משמיה דרבי שמעון** (משלי ל, ד) **"מי עלה שמים וירד"? דא אליהו דא פנחס. אי בשביל שקנא להקב"ה זה קנא דכתיב** (מל"א יט, י) **"קנא קנאתי". קנאתי בשטים וקנאתי הכא. אמר לו הקדוש ברוך הוא עד מתי אתה מקנא לשמי.**

(יב) **לְכֹן אָמַר ה'נָתַן לֹא אֶת בְּרִיתִי שְׁלֹמֹה: (יג) וְהָיְתָה לוֹ וּלְרֵעֵו אֲזָרְיוֹ בְּרִית כְּהֵנָּה עֹלָם תִּזְוֶה אֲשֶׁר קָנָא לְאַלְהֵיו וַיִּכְפֹּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

כה, יב-יג

כתב הרב הגדול ז"ל הודיע הקב"ה למשה שישלם שכר טוב לפנחס על אשר קנא לאלהיו ועל הצדקה אשר עשה עם ישראל לכפר עליהם ולא מתו כולם במגפה, וצוהו שיודיע לישראל שהוא כהן לעולם. וזה טעם **"לכן אמור"** שיגיד זה לישראל. ואמר הכתוב **"ברית כהנת עולם"** ואמר **"את בריתי שלום"** שיתן לו ברית עם השלום דבק

⁸⁷¹ במילת "ברית" נחלקו חכמי הקבלה. מהם אומרים שהיא ביסוד ומהם שהיא במלכות. כאן נראה שדעת הרב נוטה לכך שהברית במלכות ולכן בכריתת ברית לקח אאע"ה "שבע כבשות" להורות שהמלכות היא הנקראת ברית כי היא שביעית בימי הבניין. יש שעשו שלום בין הדיעות (מתוק מדבש פנחס רל"ו ע"ב) שהברית היא המלכות של היסוד. והשתא דאתי לידן נימא בה מילתא. יש ברית בפה ויש בה ערלה כמ"ש ערל שפתיים ויש ברית המעור ויש בה ערלה. כנגד ערלת הפה יש תורה וכנגד ברית המעור יש מצוות ברית מילה והם ב' מדרגות מקבילות. רמז: ברית גימ' "אלה יסוד מלכות".
⁸⁷² ראה גיטין דף ס"ח סו"ע"א ברגע שמלך השדים אשמדאי רצה לנתק שרשרת הברזל מעל ידיו, אמר לו בניחו בן יהודיע "שמא דמרך עלה" כלומר אם תנתק את השרשרת תמחוק את שם יי החקוק בה. ואכן אשמדאי נכנע ולא קרע את השרשרת. מכאן שכל השדים ודומיהם כפופים למרות הקדושה.

⁸⁷³ זוהר ח"ב קי"ץ ע"א. תרגום יונת"ע שמות ו, יח. בתי מדרשות ח"א מדרש שוח"ט כת"י מזמור ס"ג. והוסיף בספר "פרי עץ חיים" שער קריאת שמע פרק ח היינו דוקא לאחר שהתעברו בו נפשות נדב ואביהו.

⁸⁷⁴ מסופר בתנא דבי אליהו זוטא - פרק טו "פעם אחת היו רבותינו יושבים בבית המדרש ואומרים אליהו מהיכן בא? יש מהם היו אומרים שהוא בא מזרעה של רחל. ויש מהן היו אומרים שהוא בא משבט גד. ויש מהן היו אומרים שהוא בא מזרעה של לאה. ועד שהם היו יושבין ועוסקים בכך. בא אליהו זכרוננו לטובה ולברכה ועמד לפניהם ואמר להם רבותינו מפני מה אתם מצטערים על זה אין אני בא אלא מזרעה של רחל.

בו. ובאהרן נאמר "לכבוד ולתפארת" ולכן אמר "אשר קנא לאלהיו" והמשכיל יבין עכ"ל ז"ל.

ונראה כי כונת הרב ז"ל היתה כי פנחס זכה לברית ולצדק יסוד מלכות⁸⁷⁵. אמנם אהרן זכה לכבוד ולתפארת מלכות ותפארת. אמנם לא הבנתי מלת שלום לפי כוונתו. ולכל הפירושים צריך לדקדק למה שדקדק הרב ז"ל במלת "לאלהיו"⁸⁷⁶ כי רמז אל הצדק דהיינו המלכות המקנא להשי"ת בעוברי רצונו.

יסוד המניין שמנו כאן ישראל רמזתיו⁸⁷⁷ במדבר סיני. והוסיף שם י"ה החנוכי הפלואי כי השם הזה שם כנסת ישראל של מעלה שהיא ארץ החיים וזו הבינה זהו "שבטי יה עדות לישראל" (תהלים קכב, ד) ונכתב הנה כי נטמאו בבנות מדין והוצרכו לזה העדות. מוסף על זה נראה לי כי במניין ראשון שלטה שם מדת הדין, הלא תראה כי שום אחד מהם לא נכנס לארץ רק יהושע וכלב בסוד (ויקרא ה, ח) "והקריב את אשר לחטאת ראשונה". אמנם במנין שני כתיב לאלה תחלק הארץ ועל כן נכתב בהם שם יה הרומז לכנסת ישראל של מעלה בינה שהיא ארץ החיים⁸⁷⁸.

וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּדְבֹּר לֵאמֹר אִישׁ כִּי יָמוּת וּבֶן אֵין לוֹ וְהֶעֱבַרְתֶּם אֶת נַזְלָתוֹ לְבֵיתוֹ:

כז, ח

כבר הודעתך כי אפילו מצות הדינין והנחלות תלויין במרכבה עליונה ומשם השתלשלותם ואצילותם. וידעת כי תפארת ישראל ושכינת עוזו נקראים בן ובת דהיינו חכמה נקרא אב והבינה אם התפארת בן והמלכות בת והם לפי סדר אותיות השם = חכמה ה=בינה =תפארת =מלכות ויורשים נחלת החכמה והבינה הנקראים אב ואם בסוד ארבע אותיות של שם הגדול הרומז לאב ואם ובן ובת. ולפי זה תוכל להבין כי הבן קודם לבת בירושת אביו ואמו. והוא חייב לזון הבת כי אות ו' משפיעה לאות ה' מנכסי אביו כמו שאמרו רבותינו ז"ל (כתובות מט ע"א) הבנים ירשו והבנות יזונו.

וכן אמרו רבותינו ז"ל בספר הזוהר (אד"ז רצ"א ע"א) **כי אם לבינה תקרא לתבונה תתן קולך** "כי אם לבינה תקרא לתבונה תתן קולך" (משלי ב, ג) **כיון דאמר לבינה אמאי אמר לתבונה** כיון שאמר "כי אם לבינה תקרא" למה כתוב אחר כך "לתבונה תתן קולך" **אלא כולא כמה דאמינא** אלא הכל הוא כמו שאמרתי, אומר הרשב"י, דהיינו שכאשר האמא מניקה לבן ובת נקראת תבונה. **הי מינייהו עילאה** ואיזה מהן עליונה, הבינה או התבונה? ומשיב **בינה עילאה מתבונה בינה אב ואם ובן** בינה עליונה מתבונה. ראה כי במילת "בינה" יש אותיות י"ה שהם אב ואם ומילת "בן" **תבונה כללא דבנין בן ובת ו' ה'** במילה "תבונה" יש מילת בן ומילת בת וכן אות ו' שזה הבן ואות ה' שזו הבת **ולא אשתכח אב ואם אלא בבינה. ובתבונה דאימא רביעא עלייהו ולא אתלייא** כי לא נמצא אב ואם שהם י"ה אלא במילה "בינה" ואילו תבונה זה מצב בו אימא רובצת על הבנים ואינה מגולה **אשתכח דכללא דתריין בנין איקרי תבונה** נמצא שכלל ב' בנים שהם ז"א ומלכות נקרא תבונה **וכללא דאב ואם ובן חכמה בינה ודעת** והכלל של אב ואם ובן הם חכמה בינה ודעת **בין דהאי בן נטיל סימנין דאבוי ואימיה** משום שזה הבן שהוא ז"א, תפארת, לוקח סימנים של אביו ואמו **ואמאי איקרי דעת** ומדוע הוא נקרא דעת **דהוא סהדותא דתרווייהו** שהוא עדות לאביו ואמו והוא

⁸⁷⁵ בספר "מאירת עינים" לרבי יצחק דמן עכו שלמד את תורת הסוד בחברותא עם הרמב"ן כתב בפשטות, כאן בפרשה, שפינחס זכה "ברית שלום" היינו מלכות ויסוד הדבוק עימה. יתירא ממנו זכה אהרן לכבוד (מלכות) ולתפארת (תפארת).

⁸⁷⁶ לכך הסכים רבי יצחק דמן עכו שאמר שכך קיבל מאנשים נאמנים.

⁸⁷⁷ בדף קט"ו ע"א שכתב שם שמנין יוצאי הצבא בא להכין את הכניסה לארץ וכבר ידעת שהמספר (כלומר הסיכומים) והמלחמה שייכים למלכות.

⁸⁷⁸ כל מקום שכתב הרב "ארץ החיים" הכוונה לבינה, אות ה' ראשונה שבשם.

עדות על שניהם, כלומר בימין של הדעת יש חסדים מצד החכמה ומצד שמאל הגבורות של הבינה והאי בן איקרי בוכרא דכתיב בני בכורי ישראל והבן הזה שהוא הדעת נקרא בכור שכתוב "בני בכורי ישראל" ובלין דאיקרי בוכרא נטיל תרין חולקין ומשום שנקרא בכור לוקח שני חלקים מאבא ואמא שהם חו"ב וכד איתרבי בעטרוי נטיל תלתא חולקין וכשהוא מתגדל בעטרוי לוקח שלשה חלקים ובין כך ובין כך תרין חולקין ותלת חולקין ובין כך שני חלקים ושלשה חלקים כלא חד מלה ודאי הכי הוי ירותא דאבוי ואימיה ירית הכל הוא דבר אחד ודאי זה ירושת אביו ואמו יורש מאי ירותא דא ומהי הירושה הזו היא ירושת אביו ואמו החכמה ובינה עטרין דהוויניזין בלייהו ואחסינו לבן דא עטרוי שהיו גנוזים בתוכה והורישו לבן הזה מסטרא דאבוי הוויניזין בליה חד עטרה דאקרי חסד מצד אביו היתה גנוזה בתוכו בדעת עטרה אחת שנקראת חסד ומסטרא דאמא חד עטרה דאקרי בורה ומצד אמא עטרה אחת שנקראת גבורה וכולהו מתעטרין ברישיה ואחיד לון וכולם מתעטרים בראש ז"א שאוחז אותם וכד נהירין אלין אב ואם עליהו כלהו אקרון תפילין דרישא וכשמאירים אלו אבא ואמא עליו נקראים כולם תפילין של ראש וכולא ירית בן דא ונטיל כולא והכל יורש זה הבן שהוא התפארת ולוקח הכל והאי יהיב לברתא, וברתא מיניה איתזן והוא נותן שפעו לבת, והבת שזו המלכות ממנו ניזונת ועכ"פ ברא ירית לאבוי ואמיה ולא ברתא ועל כל פנים נשמע מכאן שהבן יורש את אביו ואמו ולא הבת ומניה איתזן ברתא כדכתיב, ומזון לכולא ביה וממנו ניזונת הבת שזו המלכות כדלעיל. ומזון הכל בה דהיינו מזון בי"ע.

והבן כל זה המאמר היטב. גם על רמז בינה ותבונה כי אותיות בינה בן י"ה והרמז לתפארת ישראל הנקרא בן לי"ה הרומז לחכמה ובינה. אמנם אותיות תבונה הן בן בת והרמז לתפארת ישראל ושכינת עוזו הנקראים בן ובת, והן נרמזים בחצי השם האחרון שהוא ו"ה.

וְנָתַתָּה מִהוֹדֶךָ עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל עַדְתְּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כז, כ

ונתת מהודך עליו אמרו רבותינו ז"ל (ב"ב ע"ה ע"א) "מהודך ולא כל הודך, מכאן אמרו פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה. אמנם בספר הזוהר (בראשית כ"א ע"ב) אמרו רבותינו ז"ל ונתת מהודך עליו יהושע איתנבי מהודו של משה דא דח"א חמישאה. כי הוד חמישי לחסד.

עוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת קֶרְבְּנֵי לִזְבֹּחֵי לְאֹשֵׁי רִיזֹן נִיזְוִזִי תִשְׁמְרוּ לְהִקְרִיב לִי בְמוֹעֲדִי:

כח, ב

כבר רמזנו סוד הקרבנות במקומם⁸⁷⁹. והבן אומרו "להקריב", לקרב לא נאמר אלא להקריב, רוצה לומר להקריב שמותיו של הקב"ה את השכינה אל התפארת להיות אחד⁸⁸⁰ קפ"ט ע"ד שנאמר יהיה יי אחד ושמו אחד (זכריה יד, ט).

⁸⁷⁹ לייב ע"א. לייט ע"ד. מייג ע"ד. קי"ד ע"ג. קלי"א ע"ב וע"ג. קע"ח ע"ג.

⁸⁸⁰ כי החוטא מפריד בין אות ו' לאות ה' אחרונה כמ"ש למה נקרא חטא נדה כך? שבעוון זה נדה אות ה' וכאילו כתוב נד ה. וכן הבא על ה"ערוה" מכניס רע בין ו' לה'.

וכתב הרב הגדול הרמב"ן ז"ל ועל דרך האמת ירמוז עוד ויאמר (במדבר כח, ב) "את קרבני לחמי לאשי תשמרו" ותזהרו שתקריבוהו לי לשמי במועדו. ואמרת להם זה האשה שתקריבו האשה מלכות ליי אל התפארת שיהיה הקרבן מתקרב עד כאן לשונו ז"ל.

ובעבור כי כלל ההקרבה לתפארת ישראל על כן אמר "להקריב ליי" ולא תרחיק היות פירוש לאשי כמו לאנשי וכבר רמזתי זה. ואמר "זה האשה" ידעת פירוש "זה" שנאמר "זה אלי" והרמז ליסוד עולם כלומר ספירת היסוד ואמר שיקריב הברית מלכות והעטרה מלכות של היסוד לתפארת ישראל הנרמז בשם המיוחד.

וכבר פירשתי⁸⁸¹ סוד עשירית האיפה הרומזת למדה עשירית מלכות. וידעת כי פירוש איפה מדה⁸⁸². והנה עשירית האיפה פירוש מדה עשירית וסוד המוספין הוא כי לפי ענין היום וסודו הוא קרבנו והבן זה.

וכתב הרב הגדול ז"ל (כח, ב) אין במוספי שבת חטאת כשאר המוספין מפני שכנסת ישראל בת זוגו והכל שלום והמשכיל יבין. עד כאן לשונו ז"ל. כוונתו כי חטאת רמז לעטרה מלכות ובשבת שנכלל בו זכור תפארת ושמור מלכות והיא המלכות כלולה מן הכל באחדות עם התפארת אין צורך לקרבן חטאת עבור המלכות כי הכל שלום ורחמים דהיינו המלכות עלתה ממקומה להתאחד עם התפארת.

והנך רואה כי הפר טעון מנחות ונסכים יותר מן הכבש ואף כי לפי הפשט טעם הדבר ידוע כי לפי גודל הקרבן צריך מנחות ונסכים יותר מן הקטן ממנו אף על פי כן נראה לי שיש עוד סוד בענין. כי כל קרבן הרומז למדת הדין יותר מן האחר טעון מנחות ונסכים יותר. כי המנחות⁸⁸³ והנסכים⁸⁸⁴ רומזים אליה כמו שידעת סוד נסוך היין⁸⁸⁵ ועל כן אין אומרים שירה אלא על היין. כי (סוכה נ ע"ב) אין שירה אלא בפה וכבר ידעת כי פה מלכות.

גם סוד המנחות ידעת⁸⁸⁶ בפסוק "אשר יעשה מאלה ליי". קיצ ע"א

ובעבור כי ראש חדש רומז להתעלות כנסת ישראל הנקראת "זאת" ונקראת "לבנה" להקדוש ברוך הוא על כן אמר (כח, יד) "זאת עולת חדש בחדשו" רמז במלת זאת לכנסת ישראל המתעלה אל התפארת. ונקראת חדש על שהיא מתחדשת וזהו סוד פגימת הלבנה ומלואה. והמדה הזאת נקראת מלכות בית דוד וזהו מאמרם בקדוש החדש "דוד מלך ישראל חי וקיים" הכוונה במילה דוד למלכות. ואמרו רבותינו ז"ל (פסיקתא רבתי טו) כירח יכון עולם (תהלים פט, לח) כהדין סיהרא מתנהג עלמא כאותו הירח שמוסיף אורה כך מתנהג העולם אם זכיתם הרי אתם מונין למליאתה: אברהם יצחק ויעקב עד שלמה ט"ו דורות וכתוב וישב שלמה על כסא יי (דהי"א כט, כג) ואם לא זכיתם הרי אתם מוניס לפגימתה רחבעם עד צדקיהו ט"ו דורות של התמעטות וכתוב ואת עיני צדקיהו עור (מל"ב כה, ז) רמז ליום אחרון של חודש בו לא נראית הלבנה כלל. ומכאן תבין מאמרם ז"ל (סנהדרין מ"א ע"ב) כל המברך על הלבנה בעונתה כאילו מקביל פני שכינה ודאי. ומזה המאמר תבין פירוש ותרב חכמת שלמה (מל"א ה, י) דהיינו המלכות הנקראת חכמת שלמה, חכמה תתאה עמדה במלואה.

⁸⁸¹ קל"א ע"ג סוף פרשת ויקרא.

⁸⁸² לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה היינו מידה.

⁸⁸³ המנחה באה סולת גימ' מלכות. ואל תקשה לי "סלת" כתיב כי יש אם למקרא. גם מנחה ע"ה גימ' ב"פ שם ב"ן שהוא במלכות. כי עב=חכמה, סג=בינה, מה=תפארת וב"ן=מלכות.

⁸⁸⁴ הניסוך בין שזו הגבורה הבונה את המלכות.

⁸⁸⁵ קנ"ב ע"ג.

⁸⁸⁶ התבאר בדף קט"ו ע"ב כי מילת "אלה" תרמוז למדת הדין.

ואמרו במדרש רות (ז"ח) **כיון דאתא שלמה אשתכחו אתוון קיימי על קייומיהו כיון** שבא שלמה נמצאו האותיות, שזו המלכות⁸⁸⁷, עומדות על קיומן **כדין כתיב ותרב חכמת שלמה** על מצב זה נאמר (מל"א ה, י) "ותרב חכמת שלמה" וקיימת סיהרא בשלימותא ועמדה הלבנה, שזו המלכות, במילואה.

וסוד שעיר ראש חודש פירשתי⁸⁸⁸ בפרשת בא אל פרעה

וסוד פרי החג שמתמעטין והולכין, מה שאין כן בקרבנות הפסח שנאמר (במדבר כח, כד) "כאלה תעשו ליום שבעת ימים" כבר פירשתי⁸⁸⁹ כי פרי החג רומזין לכחות של מעלה הממונים על אומות העולם והם מתמעטין והולכין כמו שרמזתי⁸⁹⁰ בסוד השמטות. אמנם קרבנות הפסח הם לתפארת ישראל ושכינת עוזו כמו שרמזתי⁸⁹¹ ביציאת מצרים. ומטעם זה לא נאמר בשמיני של פסח "עצרת" כי הוא עצמו עצרת והבן זה⁸⁹². וכתב החכם רבי עזרא ז"ל שני ימים טובים של גליות היום האחרון בעבור כנסת ישראל שהיא בגלות סימן לדבר שאין עושין אותו בארץ ישראל. ק"צ ע"ב

וְבָיִים הַפְּכוּרִים בְּהִקְרִיבְכֶם מִעֲזֻזָּה וְזֶרְעָה לִיהוָה בְּשִׁבְעַתֵּיכֶם מִקְרָא קִדְשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מִלְאכָת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:

כח, כו

472

מנחה חדשה היא שתי הלחם ונקראת מנחה חדשה כי באים להתיר החדש במקדש כאשר העומר מתיר במדינה. והרמזו כדי שתטול מדת הדין מלכות חלקה בתחלת הקרבנות שנאמר "והקריב את אשר לחטאת ראשונה"⁸⁹³. ונראה לי כי הוא סוד היותם חמץ והרמזו למדת הדין החמוצה והקשה שזו המלכות הנקראת מדת הדין. וכבר כתבתי טעם אחר⁸⁹⁴ בזה וזה חדשתי מלבי. וסוד פרי החג המתמעטים פירשתי⁸⁹⁵ ועליהם כתיב תחת אהבתי ישטונני (תהלים קט, ד) כי כשהאילן העליון מתברך אז גם הענפים הקטנים שהם תחת האילן סביב השרשים כלם מתברכים בהתברך האילן אף כי אין בהם תועלת. זהו סוד אחזו לנו שועלים (שיה"ש ב, טו) אף על פי שהם מחבלים כרמים יש להם להתברך עמנו כי הם נאחזים עמנו, כן אומות העולם נאחזים בישראל. על כן מקריבין עליהם קרבן כדי שלא יהנו בחלקנו בחיים הגניזה מסוד הבריכה העליונה. ועל כן מתמעטין והולכים, יורדין מן הקדש ולא עולין, לוין ולא משלמין. אך צדיק חי העולמים חונן ונותן.

⁸⁸⁷ אותיות זה הכלי וזו בחינת המלכות. המחשבה הראשונה שזו החכמה נקראת "טעמים" ציור החכמה לפרטים שזו הבינה נקרא "נקודות" הורדה נוספת לעולם המעשה שזו התפארת נקרא "תגין" ויצירת הכלי בשלמותו אלו ה"אותיות" ובקיצור קוראים לחבת"ם – טנת"א. ודע כי חבת"ם בספירות מקביל לאבי"ע בעולמות ולעסמ"ב בשמות ולנרנ"ח באורות.

⁸⁸⁸ בדף פ"ד ע"ג. וגם פ"ח ע"ד. וקנ"ד ע"ב.

⁸⁸⁹ מ"ג ע"ג. קי"ד ע"ג. קע"ה ע"ד.

⁸⁹⁰ קנ"ה ע"ד. קנ"ט ע"ד.

⁸⁹¹ בדף פ"ה ע"א. כי הגאולה היתה על ידם.

⁸⁹² בדף קנ"ה ע"ג כתב שעצרת של פסח זה חג השבועות. ושבעת ימי חול המועד הם כאישה העצורה לבעלה כי הגאולה היתה על ידה כמ"ש (שמות ג, כ) ושלחתי את ידי וכו' וכבר ידעת שיד כינוי לשכינה. דוד המלך שהיה מרכבה לשכינה גמ' יד וז"ס (שמו"א יט, ט) "ודוד מנגן ביד" (הרמח"ל).

⁸⁹³ עין ס"ה ע"ד. קפ"ט ע"ב. רב קרבנות החטאת באות נקבה ולכן ירמזו על המלכות והיא ראשונה לספירות מלמטה למעלה.

⁸⁹⁴ קנ"ב ע"ד.

⁸⁹⁵ מ"ג ע"ג. קי"ד ע"ג. קע"ה ע"ד.

מטות

אִישׁ כִּי יִדָּר נָדָר לַיהוָה אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבַעַת לְאָסֵר אָסֵר עַל נַפְשׁוֹ לֹא יִזְלֹךְ הָדָר כָּכָל הַיָּצָא מִפִּי יַעֲשֶׂה:

ל, ג

כבר ידעת כי האדם נבנה בצורה העליונה⁸⁹⁶ ק"צ ע"ג וכל אחד מאבריו הוא ענף אחד מהאילן העליון והפה שברא הקדוש ברוך הוא באדם לא בראו רק לספר שבחו וגדלו והוא כלי מוכן להשתמש בו למלך הכבוד והוא שנאמר "תהלת יי' ידבר פי" (תהלים קמה, כא) ולפיכך "כל היוצא מפיו יעשה". והנה המקיים נדרי פותח הפה העליון לדבר טובה על ישראל וההפך הפך. אף כי על דרך הקבלה כבר ביארנו⁸⁹⁷ סוד הנדרים והשבועות בסוף וירא. ודע כי העובר על השבועה אין לו שורש וקיום במרכבה העליונה כי נעקר מכל השביעיות שהרי כלם נסתלקו ממנו בכפרו בהם ונטלו חייו מן העולם ולפיכך נקראת מדה זו חי העולמים.

וכתב הרב הגדול ז"ל וטעם "כי ידור נדר ליי" אינו כמו אשר נשבע ליי" (תהלים קלב, ב) כי הוא כמו (בראשית כד, ט) "וישבע לו", שנשבע אליו לצרכו. אבל בשבועות נאמר ובשמו תשבע (דברים ו, יג) ואשביעך ביי (בראשית כד, ג) השבעה לי באלהים (בראשית כא, כג). אבל בנדרים לא נאמר ידור ביי אלא ליי. וכבר זכרו חכמים טעם הדבר בספרי (מסות א) אמרו מה הפרש בין נדרים לשבועות? בנדרים כנודר בחיי המלך בשבועות כנשבע במלך עצמו. ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר "חי יי וחי נפשך" (מל"ב ל, ד). והסוד כי השבועה מלשון שבעה כי "בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה" (משלי ט, א) והנדר בתבונה ק"צ ע"ד ראשית דרכו קדם מפעליו מאז (משלי ח, כב). נמצא שהנדרים שהם בבינה על גבי תורה עולים שהרי התורה בתפארת ולפיכך חלים על דבר מצוה כדבר הרשות. והנה כל נדר ליי וכל נשבע ביי עכ"ל ז"ל.

ולשון נדר יש מפרשים נ' דרים, כלומר שהם מכוונים לנ' שערי בינה. כוונת הרב ז"ל כי "חיי המלך" רומז לבינה ו"המלך" לתפארת.

ועוד נמצא בנימוקי הרב הנזכר בלשון הזה. ופירוש מה בין נדרים לשבועות יש לו סוד שהנדר שזו הבינה לבנין יסוד ממנה משתלשלים כל שבעת ימי הבנין והשבועה בו בבנין והה"א אחרונה שזו המלכות בשם בן ד' אותיות ברורה וידועה כי היא אחרונה בהיותה מששה קצוות גרועה. נמצא שהנדרים על גבי תורה עולים לכן לבטל את המצוה חלים, ואין כן השבועות שהן במלכות לא יכולות לבטל תורה שהרי התורה עליהם יען כי פריהן מאותן נטיעות. ואני אומר באולי, כי זה הטעם בנדר הבאי ולנדרים שאין בהם ממש וזירוזין שאין הנדר חל עד יחקור ויאזין כי מאשר בינה ממנו נעלמה נדר ולא ידע מה ואדון הכל אשר בידו הכל יודיענו בסתום החכמה עכ"ל ז"ל.

והבן אמרו "חי יי וחי נפשך" כי אין דרך הנשבע להקדים המרובה למועט. ומכאן תבין לשון (נדרים ב, ד) "הרי עלי" האמור בנדר וכן (במדבר ל, ז) "ונדריה עליה". והנה החוטא בנדר ועובר בבל תאחר הוא חוטא בחיי המלך שזו הבינה היא הנקראת "אם הבנים שמחה"⁸⁹⁸ שנאמר "כי אם לבינה תקרא" (משלי ג, א) זהו מאמרם (שבת ל"ב ע"ב) בעון

⁸⁹⁶ בדף מ"ח ע"א ובדף ק"א ע"ב ובדף קי"ג ע"ד ולקמן רכ"א ע"ב מסביר הרב שרמ"ח איברים ושס"ה גידים תלויים ברמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת והללו בצורה העליונה.

⁸⁹⁷ בדף נ"ד ע"ד התבאר שהשבועה מושרשת המלכות שהיא הנקראת "בת שבע" והנדרים בבינה רמז נ' דרים, כלומר הנדר דר בשער הנון.

⁸⁹⁸ הבינה אם לתפארת ולמלכות שהם בן ובת. וכן מצאנו שלאה (בינה) ילדה ששה בנים (ו"ק) ואת דינה (מלכות).

נדריים בנים מתים. אמנם החוטא בשבועה הוא מפריד בין המדות ויותר באחרונה המלכות הנקראת שבע, שנאמר (בראשית כו, לג) "ויקרא אותה שבעה" והרי הנשבע לשקר כאילו מפרידה מן הבנין, כמה דאת אמר "ובפשעכם שולחה אמכם" (ישעיה נ, א).

ויש מפרשים כי המלך היא הבינה הנקראת "מלך" וחיי המלך החכמה. סימן לדבר והחכמה תחיה בעליה (קהלת ז, יב).

והעובר על מצוה זו במזיד ולא עשה תשובה אמרו קצת המקובלים האחרונים כי סופו להתגלגל באשה נדרנית זהו שכתוב (במדבר ל, ג) איש כי ידור נדר ליי וגו' וסמך ליה (פסוק ד) ואשה כי תדור נדר ליי וגו'. ויצטרכו אביה ובעלה להפר נדריה מדה כנגד מדה. ולזה נתכוונו רבותינו זכרונם לברכה שאמרו (כתובות ע"א ע"א) "אי אפשי באשה נדרנית" כי כבר היתה זכר ונחלף לנקבה. ועוד אמרו (שבת ל"ב ע"ב) "בעון נדרים אשתו של אדם מתה, שנאמר אם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתיד" (משלי כב, כז). ואם הוא חטא אשתו מה חטאה? אלא ודאי רמז לשני דברים: כי הוא לקח האם מעל הבנים ולפיכך אשתו ובניו מתים. ועוד, שאשתו אפשר קצ"א ע"א שהיה זכר נדרן ולא קיים ועכשיו נזדווג עם נדרן ואינו דין שיתקיימו שניהם כאחד ידחה הראשון מפני השני. ואם קבלה נקבל.

והבן מאמר רבותינו ז"ל שאמרו (חגיגה י ע"א. נזיר סב ע"א) "היתר נדרים פורחין באויר" כי באמת הן פורחין באויר של מעלה עד הגעתן למקום הבינה הנקרא נדרים ושם מתבטלין הגזרות. דוגמא לדבר תפלתן של צדיקים שמבטלין הגזרות. ואמרו רבותינו ז"ל (יבמות סד ע"א) בויעתר יצחק מה עתר זה מהפך את הגורן אף תפלתן של צדיקים מהפכין מדת הדין למדת רחמים, וכבר רמזתי זה⁸⁹⁹. וזהו מאמרם (ברכות לב ע"א) הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו שאם לא היה היתר לנדרים לא היה נשאר משונאיהם של ישראל שריד ופליט.

וְהַרְבֵּית מִכֶּסֶד לִיהוָה בְּמֵת אֲנִישֵׁי הַמְּלֻזָּמָה הַיִּצְאִים לְצִבְאָא אֲזוּרָא נֶפֶשׁ בְּזוּמֵי הַמֵּאוֹת בֶּן הָאָדָם וּבֶן הַבֶּקֶר וּבֶן הַזּוֹמְרִים וּבֶן הַצֵּאֵן:

לא, כח

הנך רואה כי אנשי המלחמה הגבורים שהם אחוזים בגבורה נותנין המכס לכהנים שהם החסד שהוא למעלה מן הגבורה וישראל שהם בתפארת מעלים מכס ללויים שהם בגבורה כל אחד פונה לאשר למעלה ממנו. וידעת סוד כהנים לויים וישראל שהרמז בהם לשלשה אבות העליונים חג"ת. וקרבן אנשי הצבא האחוזים בגבורה היה מזהב שהיא גבורה ומתכשיטי נשים שנאמר (במדבר לא, ג) אצעדה וצמיד וגו'. ונרמז סודו באמרו "לכפר על נפשותינו לפני יי" והבן זה.

מסעי

וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם וְגַם שְׂמֵהּ רִצּוֹן מִכָּה נֶפֶשׁ בְּשִׁגְגָה:

לה, יא

בעבור כי חטא הרציחה גדול מנשוא, צריך הרוצח לגלות למקום הדין. כי ערי הלויים⁹⁰⁰ היו קולטות ולבקש ממנה קצ"א ע"ב שלא תחול עליו כי בשוגג הרג. אפשר כי הטעם הוא

⁸⁹⁹ נ"ב ע"א.

⁹⁰⁰ כבר ידעת שהכהן חסד, לוי גבורה וישראל תפארת. עוד רמזו כאן עיר גימ' פ"ר גימ' מנצפ"ך והם דינים.

בעבור שהאלהים אנה לידו במיתת חבירו בא לרמוז לנו כי מדת הדין של מעלה מלכות קולטת הרוצח כי היא סבבה מיתתו על ידי זה.

וְהַצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרִצְוֹן מִיַּד גֹּאֲלֵ הָדָם וְהִשִּׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מְקֻלָּטוֹ אֲשֶׁר
נָס שָׁמָּה וַיֵּשֶׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מִשְׁוֹז אֹתוֹ בְּשָׁמֹן הַקֹּדֶשׁ:

לה, כה

וטעם "וישב בה עד מות הכהן הגדול" כי במיתתו יכפר עונו, כי מיתת הצדיקים מכפרת. כענין שרמזתי⁹⁰¹ בפסוק "והוקע אותם ליי נגד השמש".

וטעם שש ערי מקלט כנגד ו' קצוות שזו התפארת שיש בה חגתנה"י שיקלטו הנפש החוטאת אע"פ שהיה בשוגג, לא אונה לידו אם לא חטא כבר (לבוש) ובעון הרציחה שגלתה משם נפשו ולכן גולה לשם להשיב נפשו.

סליק ספר במדבר

דברים

אלה הדברים וכל ענייניהם כבר מפורש בהקדמת הרמב"ן.

רָאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיכֶם אֶת הָאָרֶץ בָּאוּ וְרָשׁוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתִּיכֶם
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם וּלְאַרְעָם אֲזַרְיָהֶם:

א, ח

וטעם אשר נשבע ה' הפסוק פותח בדברי יי' בלשון נוכח "נתתי" וממשיך בלשון נסתר "נשבע יי' במקום לומר נשבעתי. דוגמא נוספת לכך כמו (שמות כד, א) ואל משה אמר עלה וגוי ושם פירשתי⁹⁰².

יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנֵּכֶם הַיּוֹם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב:

א, י

מפרש בספרי (דברים י) בפסוק והנכם היום וגוי הרי אתם קיימים כיום מכאן אמרו שבעה כתות⁹⁰³ של צדיקים בגן עדן זו למעלה מזו: ראשונה אך צדיקים יודו לשמך וגוי' (תהלים קמ, יד). שנייה אשרי תבחר ותקרב (תהלים סה, ה). שלישית אשרי יושבי ביתך (תהלים טז, ה) רביעית מי יגור באהליך (תהלים טו, א). חמישית מי ישכון בהר קדשך (שם). ששית מי יעלה בהר ה' וגו' (תהלים כד, ג) שביעית מי יקום במקום קדשו וגו' (שם).

ואתחנן

(כג) וְאַתָּה יְהוָה בָּרַכְתָּ אֶת הָאָרֶץ לְהִירָאוֹת אֶת
עַבְדְּךָ אֶת גְּדֻלָּתְךָ וְאֶת יְדֹת הַחֲזָקָה אֲשֶׁר בִּי אֵל בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיָּה
וּכְגִבּוֹרְתָּהּ:

⁹⁰² בדף ק"ו ע"א. קכ"ז ע"א.

⁹⁰³ בפירושו לסיפרי כתב הרב דוד פרדו זצ"ל שברור לו שאלו השבע כתות הם כנגד שבע היכולות: כת ראשונה כנגד היכול "לבנת הספיר" שהוא סוד יסוד ומלכות ועליה נאמר "אך צדיקים יודו לשמך" וכבר ידעת מה הוא "צדיק" (יסוד) ושם (מלכות). כת שניה כנגד היכול "עצם השמים" שהוא סוד הוד ועליה נאמר "ישכון חצריך". שלישית כנגד היכול נוגה שהוא סוד נצח הנקרא גם "תא הרצים" ועליה נאמר "אשרי יושבי ביתך". רביעית כנגד היכול זכות שה"ס גבורה ועליה נאמר "מי יגור" לשון מגור ופחד. חמישית כנגד היכול אהבה שה"ס חסד מדת אאע"ה שעליו נאמר "מי יישכון בהר קדשך". וכן נאמר שם "פועל צדק" ועל אאע"ה נאמר (ישעיהו מא, ב) "מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו" ופירש רש"י זה אברהם שצדק שהיה עושה היתחולת לפניו. ששית היכול הרצון שה"ס תפארת מדת מרע"ה שעליה נאמר "מי יעלה בהר יי"י" ובמשה נאמר (שמות כד, טו) "ויעל משה אל ההר". שביעית היכול קדש קדשים שה"ס כח"ב שהם הגי' ואינו משמש אלא מעבר לגן עדן עליון ועליו נאמר "מי יקום במקום קדשו". מכל מקום שואל הרב מהיכן למדו זה? ונראה לרב לומר שנלמד מתיבת "היום" שהרי יש שבעה ימים בשבוע. הראב"ד בפירושו לספרי אומר שהדרשה לא יצאה מן הפסוק אלא ממילים "והנכם היום" כמו שהיום קים כך ההיכלות קיימים. ואולי אני הדל המדולדל אפשר לי להוסיף שהדרשה נלמדת מתיבות "כוכבי השמים" שהרי יש שבעת כוכבי לכת שצ"ס חנכ"ל. נוסף לכאן מ"ש במדרש תהלים (יא) שכנד שבעה מדורי גן עדן יש שבעה מדורים בגיהנם ומונה אותם בשמות: שאול, אבדון, גיא, דומה, צלמות, ארץ תחתית וארץ ציה כל אחד לפי הראוי לו. אמנם בספר זוהר חדש פרשת לך לך מונה שבעה מדורים בשמות אחרים והם "אופל, צלמות, שְׁעָרֵי מִנֹּת, בְּאֵר שַׁחַת, טִיט הַגֶּן, שְׂאוֹל וְאֶבְדּוֹן".

אמר "ואתחנן" ולא אמר ואתפלל כי ידבר בתחנה לשם הנכבד⁹⁰⁴ דהיינו אדנות כשאמר אדני יהוה-ה⁹⁰⁵. והיה סבור לכפר פניו בהיותו מגדלו ומשבחו ונותן בו כח הפך חטאו אשר בעבורו התאנף בו.

ומה שלא נכנסו לארץ, מדה כנגד מדה⁹⁰⁶: הם חסרו כח ה"ארץ" דהיינו המלכות במה שהכו פעמיים על הסלע לפיכך נחסרה כחם שלא יכנסו לארץ. ועל כן הזכיר אחריו השם באדני ואחריו כן השם ביו"ד ה"א ורוצה לומר "אדון אשר בך הרחמים" וכן אמר בילמדנו (תנחומא ואתחנן ג-ד) אמר לו רבון העולמים אי מתבעי לי בדין הב לי ואי לא מתבעי לי בדין רחם עלי וכן אמר אברהם (בראשית טו, ב) "אדני אלהים מה תתן לי".

בספר הזוהר (ואתחנן ר"ס ע"ב) **מאן דקאי בצלותא בעי לסדר שבחא דמריה בקדמיתא ולבתר יתבע בעותיה** מי שעומד בתפלה צריך תחילה לסדר שבחו של אדונו ואחר כך יבקש בקשתו **דהא משה רבינו ע"ה אמר בקדמיתא אתה החלות ולבתר אעברה נא ואראה** כי משה כך אמר בתחילה "אתה החלות" אחר "אעברה נא ואראה". **רבי יהודה אמר מאי טעמא כתיב קצ"א ע"ג אדני בקדמיתא ולבתר יו"ד ה"א וקרינן אלהים?** רבי יהודה אמר מה הטעם שכתוב תחילה אדני אחר הוי"ה וקוראים הוי"ה אלהים? **אלא סדורא הכי הוא מתתא לעילא, לאתכללא מדת יום בלילה ומדת לילה ביום, ולזו לא כלא כחדא כדקא יאות** אלא הסדר כך הוא ממטה למעלה, כדי לכלול מדת יום (תפארת שם הוי"ה) בלילה (מלכות שם אדנות) ומדת לילה ביום ולחבר הכל יחד כראוי.

ועל דרך זו תבין בכל מקום שכתוב השם בא"ד ואחריו השם ביו"ד ה"א ולפעמים תמצא להפך יי אדני חילי (חבקוק ג, יט) וליי אדני למות תוצאות (תהלים סח, כא) כי אליך יי אדני עיני (תהלים קמא, ח) ואז הוא מלמעלה למטה.

ספר הזוהר (אד"ר קל"ח ע"ב) **בכל היכא דאשכחן יי יי ביו"ד ה"א תרי זימני או בא"ד וי"ה חד לזעיר אפיין וחד לעתיקא דעתיקין** בכל מקום שנמצא יי יי ביי"ה ב' פעמים, או אחד אדני והשני הוי"ה הכוונה בזה אחד לזעיר אנפין שהוא התפארת ואחד לעתיק דעתיקין שהוא הכתר ואע"פ דכולהו חד וחד שמה איקרי ואף על פי שהשמות זהים ובשם אחד נקראים ותנינן אימתי איתקרי שם מלא ולמדנו מתי נקרא שם מלא **בזמנא דכתיב יי אלהים דהאי הוא שם מלא עתיק דכלא וזעיר אפיין** בזמן שכתוב הוי"ה אלהים שזה הוא שם מלא שעתיק מכל וזעיר אנפין.

והבן מכאן כי כל מקום שתמצא כתוב "יי אלהים" ר"ל שמדת רחמים מתלבשת עם מדת הדין וכל אחת פועלת פעולתה בשלימות. כמו שתמצא באדם הראשון בדינו וגירושיו. וכתב "החלות" כי היא המלכות התחלה אלינו מהכיוון שלנו מלמטה למעלה.

⁹⁰⁴ כתב כאן הלבוש כי התפילה בתפארת והתחנה במלכות שנאמר (תהלים ל, ט) "אליך יי אקרא ואל אדני אתחנן". ותמהני מה יפרש על פסוק (תהלים קמ"ב, ב) "קולי אל יי אזעק קולי אל יי אתחנן", וליישב נאמר כי הקול בתפארת והדיבור במלכות.

כתב כאן הרמב"ן: (ג, כד) "וענין הפרשה יובן בזה, כי אמר 'ואתחנן' ולא אמר 'ואתפלל', כי ידבר בתחנה, ואמר אדון אשר בך הרחמים אתה החלות להראות את עבדך, כך היא תחלת נבואתי שהראית לי כבודך דכתיב ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים (שמות ג ו) עם הגדולה והגבורה, והראיתי לדעת מי אל בשמים ובארץ שממנו יהיו כמעשיך הגדולים וכגבורותיך החזקות ומכאן תבין עוד במה התאנף בו השם הנכבד.

אבל לשון ספרי (ואתחנן כד) כל מקום שנאמר ה' זו מדת רחמים שנאמר ה' אל רחום וחנון, אלהים זו היא מדת הדין שנאמר עד האלהים יבוא דבר שניהם והכוונה לפרש כי השם השני בכאן הוא מדת הרחמים והוא השם המיוחד, ושאר השמות כולן מדת הדין כמו אלהים שהוא שם גם לדיינים, וכל שכן אלי"ף דל"ת שהוא לשון אדונים.

⁹⁰⁵ כתב בספר "שערי אורה" - השער החמישי - הספירה השישית - "וכשמזכיר אדני בראשונה ואחריו יהו"ה, כאמרו: ויאמר אברהם אדני יהו"ה מה תתן לי (בראשית טו, ב); אדני יהו"ה אתה החילות (דברים ג, כג), אדני יהו"ה אל תשחת עמך (שם מ, כ) וכיוצא בזה, דע והאמן כי הוא סוד עלייה ממטה למעלה. ובהיות השם הנזכר בסדר אדני יהו"ה, זהו סוד התעלות הספירות והתאחדם זו בזו עד עלות הכוונה למקום החפץ, כמי שרוצה להתאחד ולהידבק במקום האור העליון, כי תשוקת שם אדני היא להתעלות ולהתאחד בספירת בינה הנקראת יהו"ה בניקוד אלהים.

⁹⁰⁶ כמו שהוסבר בדף קפ"ד ע"א.

ועוד במדה ההיא היתה תחלת נבואתו כשהראה לו כבודו שנאמר (שמות ג, ו) ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים" שזו המלכות המחוברת עם הגדולה והגבורה שהם חו"ג זהו "את גדלך חסד ואת ידך החזקה גבורה". והראתי לדעת "אשר מי אל בשמים ובארץ" שממנו יהיו כמעשיך הגדולים וכגבורתיך החזקות. וכבר רמזתי פירוש מלת "מי"⁹⁰⁷. והסוד הרמוז במלת "ויתעבר יי ביי" כבר פירשתי בסוד העבור⁹⁰⁸. וטעם ואתם הדבקים ביי אלהיכם וגו' פירשתי בסוד בלעם⁹⁰⁹ כי דבקות ישראל במדת הרחמים הנרמזת בשם המיוחד.

ובספר הזוהר (אד"ר קל"ח ע"ב) פתח רבי שמעון ואמר כתיב ואתם הדבקים פתח רבי שמעון ואמר כתוב "ואתם הדבקים" מאן עמא קדישא כישראל דכתיב בהו אשריך ישראל מי כמוך עם נושע ביי וכי יש עם קדוש כישראל שכתוב בהם "אשריך ישראל מי כמוך עם נושע ביי" משום דאדבקותא דלהון הוי בשמא דא בעלמא דין ובעלמא דאתי לא מתפרשין מיניה מההוא צרורא דצירין ביה צדיקיא משום שהדבקות שלהם בשם הזה בעולם הזה ובעולם הבא לא נפרדים מצרור ההוא, הבינה הנקראת צרור החיים⁹¹⁰, שצדורים בו הצדיקים הה"ד ואתם הדבקים ביי ולא אל יי אלא ביי ממש זה שכתוב "ואתם הדבקים ביי" ולא כתוב אל יי אלא ביי ממש.

478

הבן כי קרא השם הזה "צרור החיים"⁹¹¹ קצ"א ע"ד כי שם נצרר הכל. ובפרק ארבע מיתות (סנהדרין ס"ד ע"א) אמרו רבותינו ז"ל ואתם הדבקים וגו' כשתי תמורות הדבוקים זה בזה והתעורר מפני מה הזכיר תמרים כי אינם מתקיימים בלתי זכר ונקבה, כביכול כן העליונים צריכים לתחתונים.

כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרבים אֵלָיו כִּיהְיָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קְרָאָנוּ אֵלָיו:

ד, ז

ספר הזוהר (בראשית ל"א ע"ב) אמר רבי יוסי מאי דכתיב אשר לו אלהים קרובים אליו קרוב מבעי ליה אמר רבי יוסי מהו שכתוב "אשר לו אלהים קרובים אליו" למה "קרובים"? והלא "קרוב" היה צריך לומר! אלא⁹¹² "אלהים" עילאה, "אלהים" דפחד יצחק אלא שיש אלהים עליון בבינה הנקרא "אלהים חיים", אלהים בגבורה הנקרא "פחד יצחק" "אלהים" בתראה אלהים אחרון שהוא המלכות גם כן נקרא אלהים ובל"י כן קרובים ובורות ס"א אין אינון דנפקין מחד וכולהו חד ומשום זה נאמר "קרובים". וגבורות רבות המה הנקראים אלהים היוצאים מאלהים אחד שהיא הבינה וכולם אחד.

והבן כי רמז לג' מדות הנקראים בשם זה⁹¹³ והם: הבינה והפחד כלומר גבורה והיא הנקראת פחד יצחק ומדת הדין של מטה מלכות.

⁹⁰⁷ בדף ק"י ע"ג בביאור הפסוק "מי זאת עולה מן המדבר".

⁹⁰⁸ ס"ט ע"א. ע"ב ע"ב. סוף ק"ד ע"ד. קמ"ד ע"ד. בדף פ ע"ב מסביר שמשה היה הבל בגלגול קודם.

⁹⁰⁹ קפ"ד ע"ג. קפ"ז ע"ג.

⁹¹⁰ הרבה ביטויים הקשורים לבינה נקראים בתואר לוואי "חיים" כגון: באר (מלכות) באר מים חיים (בינה). ארץ (מלכות) ארץ החיים (בינה). אלקים (מלכות) אלקים חיים (בינה). צרור (מלכות) וגם גימי (מלכות) צרור החיים (בינה). ארי הקדוש מוסיף ואומר שהביטוי חיים בא מהחכמה (וסימנך – החכמה תחיה בעליה) אך היות והחכמה והבינה מדובקות תמיד לכן קיבלה הבינה את התואר "חיים".

⁹¹¹ בדף ט"ו ע"א הסביר הרב ש"צרור החיים" זו הבינה. וכן בדף ע"א ע"ד מובן שזה גן עדן עליון הנקרא עולם הבא שזו הבינה. וכן כתב בדף ע"ח ע"ד ובדף קפ"ח ע"א.

⁹¹² רעיון זה נשנה בזוהר (שמות דף רז ע"ב) הבא: בליל שבת בנוסח הקידוש נזכרים ג"פ אלהים ומסביר הזוהר שיש לכיון בהם לג' ספירות הנ"ל: תלת זמנין אֱלֹהִים, חד, עֲלֵמָא פְּתִיחָא (מלכות). וחד, פְּחַד יִצְחָק (גבורה). וחד, עֲלֵמָא עֲלֵמָא קְדִישָׁא, קְדִישׁ קוֹדֶשִׁין (בינה). בְּעֵי בְּרָ נֶשׁ לְמִסְחָד סְחָדוּתָא דָּא, בְּחֻדְנָה, בְּרַעוּתָא דְלָבָא, לְאַסְחָדָא קָמִי מְאָרִיָּה דְמְהִימְנוּתָא. וְכָל מֵאן דְּיִסְחָדֵי דָּא, וְיִשְׁוֵי לְבִיָּה וְרַעוּתָיָה לְדָא, מְכַפֵּר עַל כָּל חוּבוֹי:

⁹¹³ נאמר בזוהר שמות (רז ע"ב) "תלת זמנין אֱלֹהִים (נזכרו בקידוש ליל שבת), חד, עֲלֵמָא פְּתִיחָא (מלכות). וחד, פְּחַד יִצְחָק (גבורה) וחד, עֲלֵמָא קְדִישָׁא, קְדִישׁ קוֹדֶשִׁין (בינה). בְּעֵי בְּרָ נֶשׁ לְמִסְחָד סְחָדוּתָא דָּא, בְּחֻדְנָה, בְּרַעוּתָא דְלָבָא,

ופירוש "בכל קראינו אליו" בכל מדה שנתחנן לפניו כי הוא הכל ונמצא בכל. והבן אמרו וגבורות סגיאין אינון וכו' כי כבר רמזנוהו⁹¹⁴ בסוד המנורה.

וּתְקַרְבוּן וְתַעֲמִידוֹן תַּנּוֹת הָהָר וְהָהָר בְּעֶרְבָאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם וְזֶשֶׁר עֵזָן וְעֶרְפָּל:

ד, יא

ספר הבהיר (קו) ומאי "לב" זה? היינו דכתיב ביה "עד לב השמים" ובו כלולים ל"ב נתיבות. וכבר ידעת פירוש לב שזו המלכות מסוף פרשת בראשית ופירוש השמים תפארת. והנה "לב השמים" הוא תו"מ בסוד "כבוד יי" שהוא תו"מ כי כבוד זו המלכות בסוד "ויאמר יי אל לבו"⁹¹⁵.

וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֲלֵיכֶם מִתּוֹךְ הָאֵשׁ קוֹל דְּבָרִים אֲתֶם שֹׁמְעִים וְתִמְוִנָה אֵינְכֶם רְאִים וְזִלְתִּי קוֹל:

ד, יב

אמר כי השם הגדול תפארת נדבר לישראל מתוך האש היא מדת הדין של מטה מלכות ובה לבדה השיגו ישראל. זהו "קול דברים אתם שומעים" והרמז לקול האחרון שהוזכר בשבעה קולות מזמור כ"ט בתהלים⁹¹⁶ והוא יחולל אילות דייקא, כי אילה זו השכינה הנקראת אילת השחר⁹¹⁷. "ותמונה אינכם רואים" כלומר משיגים כמו "ולבי ראה" (קהלת א, טז) והרמז כי לא השיגו לתמונה בגימטריא קצ"ב ע"א פרצוף אדם⁹¹⁸ והרמז למדת רחמים הנקראת כך⁹¹⁹. לאחר שהוכיח ש"תמונה" זו התפארת נגיע להבנה חדשה ומכאן תבין סוד "אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך" (תהלים יז, טו) כי השגת הנשמות בפרידתם מן הגוף היא בגן עדן הנקרא צדק מלכות והוא גן עדן התחתון⁹²⁰ אמנם בעולם הבא שהוא אחר תחיית המתים השגת הנשמה היא באור הגנוז הנקרא תמונה שזו התפארת זהו "אשבעה בהקיץ תמונתך". כאשר יקויים הקיצו ורננו שוכני עפר.

ספר הבהיר (מח) כתוב אחד אומר "וכל העם רואים את הקולות" וכתוב אחר אומר "קול דברים אתם שומעים" הא כיצד? השאלה הראשונה: קול לא רואים, קול שומעים ועוד הפסוק השני אומר ששמעו קול. ברובד הסודי אתה יודע מה בין קול לדיבור שהקול הוא בתפארת והדיבור במלכות. מהפסוק הראשון משמע שהשיגו מאספקלריא המאירה ומהפסוק

לְאַסְפֵּקְרִיא קָמִי מְאִירָה דְּמַהֲיִמְנוּתָא. וְכָל מֵאן דִּי־סֵהִיד דָּא, וְזִשְׁוִי לְבִיָּה וְרַעוּתִיָּה לְדָא, מְכַפֵּר עַל כָּל חוּבוֹי. כתוב בסידור הרש"ש לכיון לפי הסדר מהבנה אל המלכות.

⁹¹⁴ בדף קי"ט ע"ב. כשם שיש בגוף האדם איברים גדולים וקטנים, חשובים יותר או פחות כך למעלה יש גבורות חשובות יותר וחשובות פחות.

⁹¹⁵ התבאר בדף ל"ז ע"ג.

⁹¹⁶ וכו' בתיקוני זהר (דף מז ע"א) "מקולות מים רבים, אלין שבע (קלין) שמהן, דמתפלגין לשבעה נהרות, וכלהון מתפלגין בההוא נהר דנפיק מעדן, ואינון בהבו לה', שבע אינון דאזלין על שבע שמהן, דאינון אבגית"ץ וכו', ואינון שבע ספירן, קול ה' על המים דא חס"ד ואיהו אבגית"ץ, דמתמן מיא דאורייתא, קול ה' כח דא קר"ע שט"ן ודא גבור"ה, קול ה' בהדר דא נגיד יכ"ש ודא תפאר"ת, כסאו כשמי"ש נגד"י, וביה אתמר למשה נגד כל עמך אעשה נפלאות, קול ה' שובר ארזים דא בט"ר צת"ג ודא נצ"ח, קול ה' חוצב להבות אש דא חק"ב טנ"ע ודא הו"ד, קול ה' יחיל מדבר דא יג"ל פז"ק דאיהו יסו"ד, הר סיני, קול ה' יחולל אילות דא שק"ו צי"ת ודא מלכו"ת, דעלה אתמר למנצח על אילת השחר, ודא איהו מקולות מים רבים.

⁹¹⁷ כתוב בזוהר שמות (מו ע"א) "וְכַד אֲתִי צִפְרָא, כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אֲתִנָּא וּמִשְׁתַּעֲשָׁעָא בִּיהּ בְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, וְאִשְׁרִיט לָהּ לְגִבָּה שְׂרָבִיטָא דְחֶסֶד, וְלֹא עָלָה בְּלִחוּדָהָא, אֲלֵא עָלָה, וְעַל אֵינוֹן דְּמִשְׁתַּתְּפִין בְּהִדָּה, וְהָא אֲתִמֵּר דְּכִתְיִב, (תהלים מב) יוֹכֵם יִצְחָק יְיָ חֶסֶד וּבִלְעִלָה וְגו'. וְעַל דָּא אֵילַת הַשָּׁחַר אֲקָרִי. הרי לך ש"אילת השחר" זו המלכות.

⁹¹⁸ תמונה=פרצוף אדם=501.

⁹¹⁹ התפארת נקרא "אדם" מהפסוק (ישעיה מד, יג) "כתפארת אדם לשבת בית". הרי שאדם בתפארת ובית כבר ידעת שזו המלכות. הוכחה נוספת: יש ד' שמות ע"ב ס"ג מ"ה בין שהם מקננים בחכמה בינה תפארת ומלכות בהתאמה. נמצא שם מ"ה בתפארת והוא גימ' אדם.

⁹²⁰ גן עדן התחתון זו המלכות והעליון בינה וההבדל ביניהם אומר מרן הבן איש חי כהבדל בין הנאת הפה להנאת הריח. מצאתי שיש גן עדן עליון מהם הנקרא "גן עדן הסתום" והוא שמור לאבות והאמאות בלבד רק איני יודע היכן הוא, אם הוא בחכמה או בכתר או בבינה דבינה.

השני רק מהמלכות הנקראת אספקלריא שאינה מאירה. הא כיצד? ומשיב: בתחילה רואים את הקולות. ומאי ראו? שבעה קולות שאמר דוד במזמור כט ואלו חגתנהי"ם ולבסוף שמעו הדבור יוצא מבין כולם מהמלכות. ובעבור כי ראייה זו היא השגה, על כן אמרו רז"ל (שבת פח ע"ב) כי פרח נשמתן בסוד (דניאל י, יז) "ונשמה לא נשארה ביי" או בסוד הנבואה. דהיינו כמו שהנביא נופל על פניו בעת הנבואה וכו'.

וְנִשְׁמְרָתָם מֵאֵד לְנִפְשֵׁיכֶם כִּי לֹא רְאִיתֶם כָּל תְּמוּנָה בַּיּוֹם דְּבָר יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּזוֹרֵב מִתּוֹךְ הָאֵשׁ:

ד, טו

כתב הרב הגדול ז"ל יזהירם שלא יטעו אחר הקול אשר שמעו ויעשו השחתה לקצץ בנטיעות כלומר יטעו לומר שקבלו ישירות מן התפארת ויפרידו בדעתם את המלכות מהספירות שעליה שזה נקרא קיצוץ בנטיעות. וכבר ידעת ש"תמונה" תרמוז על התפארת והאזהרה שלא יטעו בכך וידעו שקבלו את הדברים מתוך האש דהיינו מהשכינה. ואמר תחלה "תבנית זכר או נקבה" דהיינו זכר תפארת ונקבה מלכות באדם העליון שהוא התפארת שמהם יהיה הקול שהוא ג"כ בתפארת שנאמר הקול קול יעקב ואח"כ הזכיר כל אשר בארץ מלכות ועולם העשיה בבהמה ובעוף וברמש האדמה ובדגי הים שאלו סוגי מלאכים אופנים תרשישים וארואלים וכו' כי "התורה תדבר בתחתונים ותרמוז בעליונים" (רמב"ן) ואחרי כן חזר אל צבא השמים הגשמיים. וכבר פירשנו⁹²¹ (דברים ד, יט) "אשר חלק יי אלהיך אותם" כי לכולם כוכב ומזל ידוע (קהלת ה, ז) "וגבוהים עליהם" מלאכי עליון כגון האמור בדניאל (י, כ) שר יון ושר פרס, ובעבור כן יעשו להם אלהים מהם ויעבדום. "ואתכם לקח יי" כי אתם חלק ה' לא תקימו עליכם שר או עוזר זולתו. כי הוציא אתכם מכור הברזל שהייתם בתוך מצרים, בְּפֹרֶשׁ אֵשׁ, והוציא אתכם משם כנגד שריהם שעשה בהם שפטים, ולולי שהפילם לא היו יוצאים כי היו במעלתם שלא יצאו. והנה עשה השם יתעלה כל זה כדי שתהיו לו נחלה, ותהיו לשמו הגדול סגולה מכל העמים עכ"ל. ומכאן תבין קצ"ב ע"ב פירוש "וחגור נתנה לכנעני" (משלי לא, כד) הנאמר על אשת חיל המלכות כי היא הנותנת טרף לביתה עולמות ביי"ע וחק לנערותיה (שם) היכלות ביי"ע והיא המלכות אשר נתנה ארץ ישראל שהיא כחגור באמצע היישוב לכנעני טרם היותה לישראל. והבן היטב אמרו תבנית זכר או נקבה שהם תו"מ על דרך אמת ואמונה שהם תו"מ מפסוק ויעשהו כתבנית איש כתפארת אדם לשבת בית (ישעיה מד, יג) והמשכיל ביין. דהיינו אדם זו ספירת התפארת היושבת על ספירת המלכות הנקראת בית.

ספר הבהיר (מח) כתיב (דברים ד, יב) "ותמונה אינכם רואים זולתי קול" ההוא דהיינו פסוק זה כדאמר להו משה לישראל הוא כמו הפסוק הזה שאמר משה לישראל "כי לא ראיתם כל תמונה" ראו "תמונה" מלכות ולא "כל תמונה" תפארת (מקדש מלך). משל למה הדבר דומה למלך הקב"ה שה"ס התפארת שהיה עומד על עבדיו שהם במלכות מעוטף בכסות לבנה הלבוש זו המלכות לא די לאימת המלכות שישתכלו במלבושין הרי מן הלבוש מתייראין דהיינו די בהשגת המלכות. ועוד, רחוק היה המלך ושמעו קולו, יכולין לראות גרונם? אמרת לא. הא למדת שראו תמונה⁹²² ולא כל תמונה. והיינו דכתיב "ותמונה אינכם רואים זולתי קול" וכתיב "קול דברים אתם שומעים" קול של דברים היינו המלכות הנקראת דיבור.

⁹²¹ מ"א ע"ג. קמ"ה ע"ג. ר"ו ע"ב. קצ"ב ע"א.

⁹²² לעיל הסביר הרב ש"תמונה" גימ' פרצוף אדם והיינו תפארת. וכאן אנו מפרשים שתמונה זו מלכות. וההסבר הוא שהמלכות נקראת גם כן תמונה כי היא תמונה של התפארת. יש מפרשים האומרים שתמונה זו הבינה כי ממנה מצטיירת התפארת הנקראת תמונה.

לסיכום: בני ישראל במעמד הר סיני השיגו את המלכות וזו מעלת רוח הקודש הקרובה לנבואה.

וַיְהִי־הָיָה הַתְּאֵנָף בִּי עַל־הַבְּרִיכָם וַיִּשְׁבַּע לְבַבִּי אֶת־הַיָּרֵד וּלְבַבִּי בָּא אֶל־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נְזֻלָּה:

ד, כא

לא ידעתי מה ענין פסוק זה בפרשה זו. וכתב הרב הגדול ז"ל ועל דרך האמת יאמר השמרו מאד לנפשתיכם פן תשחיתון, כי השם התאנף בי מדאגה מדבר זה. פן תשכחו אתם את ברית יי אלהיכם באש האוכלת בראש ההר ותעשו לכם תמונת כל. וזהו טעם "אשר צוך יי אלהיך" וכבר נרמז זה⁹²³ בזאת חוקת התורה. כתב הרמב"ן זא"ת חוקת התורה, כלומר המלכות הנקראת "זאת" נחקקת מן "התורה" שבכתב שזו התפארת. והוא הדין כאן שהציווי בא מן התפארת הרמוזה בשם יי' ומן המלכות הרמוזה במילה "אלהיך" ורש"י ז"ל כתב אשר צוך יי אלהיך שלא תעשה והוא פשוטו של מקרא והמשכיל יבין הפסוקים על אמתתם עכ"ל ז"ל. קצ"ב ע"ג

כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכֶלֶת הוּא אֵל קָנָא:

ד, כד

רמז לאש ממים כלומר גבורה המשתלשלת מן החסד בסוד אברהם הוליד את יצחק הנזכר בספר יצירה (א, יב) הוא מדת הדין המקנאה בעובדי עבודה זרה וכבר פירשתי בו⁹²⁴ פירוש אחר בפסוק (בראשית א, יא) "תדשא הארץ" והמשכיל יבינהו משם. והנך רואה כי במשנה תורה יאמר משה תמיד⁹²⁵ "יי אלהיך" מה שלא כתב כן בתורה. והטעם כתב הרב הגדול ז"ל והנראה בעיני על דרך האמת בזה גם בכל משנה תורה כי משה ידבר כמפי הגבורה כמו שיאמר "והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי ונתתי מטר ארצכם" ואין משה הנותן מטר על פני הארץ ולא הנותן עשב בשדה. אבל הדבור בתורה בזכור שזו התפארת ושם הוי"ה ובמשנה תורה בשמור שזו המלכות ושם אלקים. ולכן יאמר משה במשנה תורה "יי אלהיך" ובתורה יזכיר שם המיוחד בלבד זולתי בעשרת הדברות כמו שאמר (שמות כ, א) "וידבר אלהים" והבן זה עכ"ל הרב ז"ל.

ספר הזוהר (ואתחנן רס"ה ע"א) אמר רבי שמעון תנינן קללות שבתורת כהנים משה מפי הבורה אמרן שבמשנה תורה משה מפי עצמו אמרן אמר רבי שמעון למדנו (מגילה לא ע"ב) קללות שחומש דברים משה אמרם מפי הגבורה וקללות שבחומש דברים משה מפי עצמו אמרם מאי מפי עצמו וכי ס"ד דאפילו אות זעירא באורייתא דמשה אמר ליה מלרמיה מהו מפי עצמו?! וכי יעלה על דעתך שאפילו אות קטנה בתורה היה משה אומר מעצמו אלא שפיר הוא והוא אתערנא מעצמו לא תנינן אלא מפי עצמו אלא יפה הוא, והרי הערנו "מעצמו" לא אמרנו אלא "מפי עצמו" ומאי איהו? ומה הוא הפירוש "מפי עצמו"? ההוא קול דאיהו אחיד ביה הוא אותו הקול שמשם אחוז בו שזו התפארת ועל דא הללו מפי הבורה וכו' ועל כן הללו שבחומש ויקרא מפי הגבורה והללו שבדברים מפי עצמו מפי ההוא אתר דאתקשר על שאר נביאי מהימני דהיינו מפי אותו המקום שנקשר בו משה יותר מכל נביאים הנאמנים דהיינו אספקלריא המאירה שזו התפארת.

⁹²³ בדף קפ"ב ע"ג.

⁹²⁴ בדף י ע"ג.

⁹²⁵ במשנה תורה נזכרו רל"ד פעמים "יי אלהיך" לעומת י' פעמים בחומשים בראשית עד במדבר. ביטוי יהויה אלהים נזכר כ"א פעמים בחומשים בראשית עד במדבר ולא נזכר כלל בחומש דברים.

וטעם "והשחתם ועשיתם פסל תמונת כל" פירשתי סוד ההשחתה ותמונת הכל דהיינו קיצוץ והיינו הפרדה בין המלכות לספירות שעליה. התפארת נקרא תמונה והמלכות תמונת כל.

וטעם "העידותי בכס היום את השמים ואת הארץ" כבר פירשנו כי מן העליונים דיבר וכן⁹²⁶ מעיד אני עליך שמים וארץ.

בְּצַר לָךְ וּמִצְאוֹךְ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים וְשִׁבְתָּ עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעַתָּ בְּקוֹלִי:

ד, ל

ספר הזוהר (ח"ג קכ"ב ע"א) פתח רבי יהודה ואמר "בצר לך ומצאוך" מכאן תשובה מעלייא מכולא מקמיה עד לא ישרי דינא בעלמא פתח רבי יהודה ואמר "בצר לך ומצאוך" מכאן שתשובה טובה מכל בטרם שישרה הדין בעולם דבתר דשרי דינא תקיף חיליה מאן יעבר ליה מעלמא ויסלק ליה קצ"ב ע"ד כי אחר שכבר שרה הדין נתחזק כחו מי יעבירו מן העולם ויסלקו? דהא כיון דשרי דינא לא יסתלק עד דישתלים כי כיון שכבר שרה הדין אינו מסתלק עד שישלים פעולתו בתר דישתלים ועביד תשובה אתקין עלמין כלהו אחר שנשלם הדין ועשה היחיד תשובה מתקן הוא לכל העולמות מאי משמע דכתיב ושבתי עד יי אלהיך זה משמע משכתוב "ומצאוך וכו'" באחרית הימים ושבתי עד יי אלהיך באחרית הימים מאי איכא הכא "באחרית הימים" מה ענין אחרית הימים לכאן? אלא לאכללא כנסת ישראל דאיהי בללותא ואשתכחא בעקו דלהון ולא שבקת לון לעלמין אלא בא לכלול כנסת ישראל הנקראת "אחרית הימים"⁹²⁷ שהיא בגלות ונמצאת בצרה עמהם ואינה עוזבתם לעולם ובל"י כן קודשא בריך הוא אף על ב דאשרי דינא בעלמא בעי דיהדרון ישראל בתשובה לאוטבא לון בהאי עלמא ובעלמא דאתי ומשום זה הקב"ה אף על פי שהשרה דין בעולם רוצה שישראל יחזרו בתשובה להטיב להם בעולם הזה ובעולם הבא ולית לקמיה דקאים קמיה תשובה ואין לך דבר העומד בפני תשובה.

ושמא לזה רמז אחר זה "ולא ישכח את ברית אבותיך" והבן שזו המלכות הנקראת ברית, ו"ברית אבות" זה מצב בו המלכות מחוברת ויונקת מן החג"ת וזה קורה כאשר העולמות מתוקנים.

וטעם "כי יי הוא האלהים" הכוונה שלא לקצץ בנטיעות דהיינו לבל נטעה להפריד את המלכות הנקראת "אלהים" מן התפארת הנקראת יי' כי אף על פי שהמדות נזכרים בלשונות רבים כל מה שיש בזה יש בזה והכל אחד כמו שאמרו בספר הזוהר (אד"ר קמ"א ע"א) כללא דכלא עתיקא דעתיקין וזעיר אנפין כלא חד הכלל של הכל הוא שעתיקא קדישא וזעיר אנפין הכל אחד כלא הוא כלא הוי כלא יהא הכל הוא בהוה אחדות, והכל היה באחדות, והכל יהיה באחדות לא שנא לא ישתני לא משתני לא שונה, לא ישתנה, ולא השתנה ואי תימא מה בין האי להאי כולא הוא במתקלא חדא ואם תאמר מה בין זה לזה, דהיינו בין עתיק לז"א הכל הוא במשקל אחד? הרי שמוותם שונים והנהגותיהם שונים כיצד איפה אתה אומר שהכל אחד? אבל מתפרשן אורחוי אבל מעתיק מתחלקים דרכיו ומיכן אישתכח דינא ומכאן מז"א נמצא הדין ומסיטרא דילן הוו שניין דא מן דא ומצדינו הם שונים זה מזה ורזין אילין לא אתמסרו בר למחצדי חקלא קדישא וכתוב סוד יי ליראיו וסודות אילו אינם נמסרים חוץ מלקוצרי השדה הקדוש וכתוב (תהלים כה, יד) "סוד יי ליראיו".

⁹²⁶ דברים ד, כו "העידותי בכס היום את השמים ואת הארץ". יבמות ט"ז ע"א "מעיד אני עלי שמים וארץ". וכן ערכין ט"ז ע"ב.

⁹²⁷ כתב הרב משה זכותא זצ"ל בספרו "ערכי הכינויים" כי "אחרית הימים" זו מלכות דמלכות דאצילות.

מִן הַשָּׁמַיִם הַשְׁמִיעָךְ אֶת קוֹלִי לִיסְרָךְ וְעַל הָאָרֶץ הָרָאךְ אֶת אֲשֵׁי הַגְּדוּלָּה וּדְבָרִי שְׁמִיעָתְךָ
מִתּוֹךְ הָאֵשׁ:

ד, לו

מן השמים השמיעך את קולו ליסרך וגוי' פשט הכתוב קשה קצת תחלה אמר מן השמים השמיעך את קולו ולבסוף ודבריו שמעת מתוך האש והענין אף כי הקול בא מן השמים ישראל לא השיגו אותו רק מן האש וכבר פירשתי כי מן העליונים דבר וידעת פירוש קול ואש שנאמר ודבריו שמעת מתוך האש כמו שאמרו רבותינו ז"ל מפי הגבורה שמענום. קצ"ג ע"א

ספר הבהיר (מו) כתוב אחד ויט שמים וירד וגוי' (תהלים יח, י) וכתוב אחד אומר (שמות יט, כ) וירד יי' על הר סיני. וכתוב אחד אומר (שמות כ, יט) "כי מן השמים דברתי עמכם" הא כיצד? אשו הגדולה היתה בארץ שהוא קול אחד ושאר קולות היו בשמים דכתיב (דברים ד, לו) "מן השמים השמיעך את קולו ליסרך וגוי'.

וְתַזְנוּת כִּי אֶהְיֶה אִתְּךָ וְיִכְזָר בְּרִיעִי אֶזְכְּרוּ וְיִזְעַקוּ בְּפָנָי בְּכֹחוֹ הַגָּדוֹל מִמִּצְרַיִם:

ד, לז

וטעם "ויוציאך בפניו בכחו הגדול" יתכן שירמוז בפניו לפניו שאינן מאירות מלכות וכחו הגדול לתפארת ישראל כי בשניהם היתה גאולת מצרים.

פָּנִים בְּפָנִים דְּבַר יְהוָה עִמָּכֶם בְּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ:

ה, ד

וטעם פנים בפנים דבר יי עמכם הרמז לפניו מאירות ושאינן מאירות והנה הוא כטעם (במדבר יד, יד) אשר עין בעין וכבר פירשתי.

אֲתָה הָרָאָתָ לְדַעַת כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְּבָדוֹ:

ד, לה

וטעם "יי הוא האלהים" הוא הייחוד הגמור. דהיינו תו"מ באחדות כמ"ש כי שמי (תפארת) בקרבו (במלכות).

ופירוש עשרת הדברות פירשתי בסדר וישמע יתרו⁹²⁸ ומשם תשכיל. גם סוד זכור ושמור כי היה הקול בזכור ושמור שהם תפארת ומלכות כי התורה שבכתב היא סוד התפארת וכוונסה ביסוד הנקרא ברית עולם וערוכה בכל זה היסוד הנקרא כל. מן התורה שבכתב נחקקת התורה שבעל פה והיא בחינת השמור ועל זה אמר "ושמורה". והוא מרע"ה השומע זכור בלבד והם בני ישראל קולטים רק מן המלכות הנקראת שמור. וצריך אני להעירך כי בכאן הוסיף "אשר ציוך יי אלהיך" מה שאין כתוב כן בראשונות. גם במצות כבוד כתיב "כאשר צוך יי אלהיך". וסוד הענין הוא, כי הם דברי השכינה הרמוזה בשמור המדברת על השם הגדול יתעלה. גם הוסיף במצות כבוד "למען ייטב

⁹²⁸ דף צ"ח ע"ג.

לך" כלומר שיתן לך מדת טובו מלכות⁹²⁹ וזה לא נכתב בראשונות והטעם ידוע כי שם כתיב זכור.

אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר יְהוָה אֶל כָּל קְהִלָּתְכֶם בְּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הָעֲנָן וְהָעֶרְפֹּל קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יִסָּף וַיִּכְתְּבֵם עַל שְׁנֵי לוחֹת אֲבָנִים וַיִּתֵּנָם אֵלַי:

ה, יט

וטעם "קול גדול ולא יסף" כבר פירשתי כי ישראל לא השיגו רק בקול האחרון מלכות אמנם משה רבינו ע"ה השיג בה' קולות אחרונות שאלו תנהי"ם. ועל השגת ישראל כתיב "ויהי כשמעכם את הקול מתוך החשך" וכבר ידעת כי חשך זו המלכות הנזכר במעשה בראשית⁹³⁰. וזהו סוד "וההר בוער באש". וטעם "הן הראנו יי אלהינו את כבודו ואת גדלו" פירשתי מלת כבוד מלכות וסוד גדלו לתפארת ישראל.

וַתֹּאמְרוּ הֵן הָרֵאנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶת כְּבוֹדוֹ וְאֶת גְּדָלוֹ וְאֵת קוֹל שְׁמֵעֵנוּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הַיּוֹם הַזֶּה רֵאנוּ כִּי יִדְבֵּר אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וְזִוִּי:

ה, כא

אין קצ"ג ע"ב לפרש שקודם מתן תורה יסתפקו ישראל בנבואה שהרי בים סוף כתיב (שמות יד, לא) "ויאמינו ביי ובמשה עבדו" ותרגם אונקלוס ובנבואת משה עבדיה. אמנם בעבור כי במתן תורה היה האש והקול גם כפשוטו⁹³¹ ממש היו סבורין ישראל כי קודם ששיג אדם בהשגה ההיא ימות כענין שנאמר במראות המלאכים ולא עצרתי כח (דניאל י, ח) וכתיב (בראשית לב, לא) "כי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנצל נפשי". וזהו שנאמר (דברים ה, כג) "כי מי כל בשר אשר שמע קול אלהים חיים מדבר מתוך האש כמונו ויחי". וטעם "ואת בלשון נקבה תדבר אלינו" תבין מפסוק "ואם ככה את עושה לי" ויהיה הדבור לנקבה הנסתרת מלכות כי בה השיגו ישראל שנאמר "קול גדול ולא יסף".

מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם זֶה לָהֶם לִירְאָה אֹתִי וְלִשְׁמֹר אֶת כָּל מִצְוֹתַי כָּל הַיָּמִים לְמַעַן יֵיטֵב לָהֶם וְלְבָנֵיהֶם לְעֹלָם:

ה, כו

אמרו ז"ל (ספרא בחוקותי פרשה א) "מכאן שהקדוש ברוך הוא מתאוה שיהיו ישראל עמלין בתורה" וכן הוא אומר "לו עמי שומע לי" (תהלים פא, יד) "לוא הקשבת למצותי" (ישעיה מח, יח).

וכתב הרב הגדול ז"ל בעבור היות רשות האדם בידו להצדיק ולהרשיע והכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, אמר הכתוב כן, והוא כלשון בני אדם. ועל דרך האמת הוא כמו "ויאמר לאדם הן יראת יי היא חכמה וסור מרע בינה" (איוב כח, כח). וכן אמר בשכרן של מצות (מנחות כט ע"ב) ראה שחותכין בשרו של רבי עקיבא במקולין של ברזל. אמר לו "רבונו של עולם, זו מצוה וזו שכרה?". אמר לו: "שתוק, כך עלה במחשבה לפני. ותבין כן ממה שאמר "ואתה פה עמוד עמדי" עד כאן לשון הרב ז"ל. ואני שמעתי ולא אבין. יתכן וכוונת הרב שהנהגת הקב"ה עם הצדיקים שעמו במדת הדין כמ"ש (תהלים ג, ג) וסביביו נשערה מאד. רבי עקיבא שהיה עם הקב"ה נדון לפי מדת הדין. נעיר שרבי אליעזר הגדול ראה ברוח הקודש את אחריתו של רבי עקיבא (סנהדרין סח ע"א).

⁹²⁹ כמ"ש בדף ק"נ ע"ב מדת טובו זו המדה השביעית.

⁹³⁰ ה' ע"א.

⁹³¹ וכבר ידעת סודו שהאש זו המלכות וקול תפארת.

וְאֵתָהּ כֹּה עָמַד עִמָּדִי וְאָדְבָרָה אֵלַיָּךְ אֶת כָּל הַמִּצְוָה וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר
הִלְכְּתָם וַעֲשׂוּ בָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נָתַן לָהֶם לְרִשְׁתָּהּ:

ה, כח

וטעם "ועשו בארץ" רוצה לומר בארץ החיים מלכות כי בה נרשמים התורה והמצוות ומהם
נעשה חלוקא דרבנן לאחר פרידת הנשמה מהגוף הגשמי על דרך שאמרו רבותינו ז"ל (ילקוט
שמות טו, רמז) כאילו עשיתי כד"א עת לעשות ליי (תהלים קיט, קכו).

וכבר פירשתי⁹³² שמע ישראל יי אלהינו יי אחד הפסוק הזה קצ"ג ע"ג שורש האמונה ועל
כן הזכירו אחר עשרת הדברות. והעיקר בו לפי הכוונה. ופירוש מלת "שמע ישראל"
שפירושו מלשון וישמע שאול (שמו"א טו, ד) מלשון אסיפה וחבור, והכוונה בו שלא לקצץ
בנטיעות בין אחת לאחת עד האחד מאין סוף יתעלה. והזכיר שלשה שמות והרמז בהם
לשלשה אבות העליונים חג"ת. אמנם נחלקו חכמי הקבלה אם הסדר הוא מלמעלה
למטה או מלמטה למעלה. ויש מפרשין כי כל ייחוד הוא מלמטה למעלה שמייחד כח
רבים בכח יחיד, ובשם הראשון רמז בו לתפארת ישראל עד השכינה ולא עד בכלל,
ו"אלהינו" רמז לזרועות עולם חו"ג, והשם האחרון רמז בו לשלשה הראשונות ג"ד.
והנה נרמז כל הבנין רק למעט בת מלך המלכות שהריחה ציקי קדרה כמו שנבאר. וממה
שראיתי לחכמי הקבלה לא חלקו בין הייחוד של מעלה למטה או להפך.

אמנם רבותינו ז"ל נתעוררו בזה אמרו בספר הזוהר (לא מצאתי מקור) ויאמר אל
אהרן קח לך עֶלְיָא וְאִם אִמְרָא רַבִּי אֲלֵעָזָר בַּקְדָּמִיתָא אֲצִטְרִיךְ אֶהְרֹן לֹאֲתַדְכָּאָה עַד לֹא שְׂרוֹן
עֲלִיהָ אֲנוֹן שְׁבַעַת יוֹמִין עֵילָאִין אר"א בתחילה היה על אהרן הכהן להטהר טרם ישרו עליו
שבעת ימי הבנין דהא קדושה דלעילא לא שרייא עד דאיתדכי בר נש בקדמיתא שהרי
קדושה עליונה אינה שורה עד שהאדם נטהר תחילה וכיון דאיתדכי בר נש בקדמיתא כדן
שרא עליה קדושה עילאה וכיון שנטהר אדם בתחילה אז שורה עליו קדושה עליונה ולבתר
אתא לאתדכאה בעלמא ולאחר מכן יבא לטהר את העולם. אבל רזא דמלה אהרן דאיהו
ימינא בעא לאמשכא קדושה מעילא לתתא אבל סוד הענין הוא, כיון שאהרן הכהן אחוז
בחסד שזו זרוע ימין עליו להמשיך קדושה עליונה מלמעלה למטה ולאתעטרא בימינא
בקדמיתא ולא באתר אחרא ולהתעטר בימין בתחילה ולא במקום אחר ואי שירותא דיליה
הוה בקדמתא באתר אחרא בהוה אתר הוה מתדבק לעלמין ולא יתעדי מיניה
לעלמין ואם בתחילת עבודתו היה מתעטר בגבורה או בהוד וכו' לא היתה מדרגה זו עוזבת
אותו לעולם אבל השתא דשירותא הוה בימינא עילאה לא יתעדי מיניה לעלמין אבל
כעת שתחילת עבודתו היתה בימין לא עוזבת אותו מדה זו לעולם שאר בני נשא מתתא
לעילא שאר בני אדם, עבודתם מלמטה למעלה. הסיבה היא שאר בני אדם אחוזים במלכות
סוף המדרגות ואהרן בחסד ראש המדרגות לאוספא בקדושתא בִּלְיוֹן בציצית בקדמיתא
דאיהו עול להוסיף בקדושה כגון עיטוף בציצית ואח"כ עולים לתפילין שהציצית זה עול
מאי עול כמה דאת אמר אשר לא עלה עליה עול קצ"ג ע"ד דא מלכות שמים רזא
דמהימנותא מה פירוש עול? כמ"ש אשר לא עלה עליה עול, וזה עול מלכות שמים סוד
האמונה שזו המלכות וכיון דאתעטף בר נש בהאי לבתר יתקדש בקדושה עילאה וכיון
שאדם מתעטף בציצית אח"כ יתקדש בקדושה עליונה יותר בתפילין וכד מעבר לון שרי
מלעילא לתתא וכאשר מסיר האדם את הציצית והתפילין יעשה ההפך מלמעלה למטה,
דהיינו ראשית יסיר התפילין ואח"כ הציצית שהרי התפילין תשמיש קדושה והציצית תשמיש
מצוה וכהנא לאו הכי אלא שרי מלעילא לתתא לאמשכא ברכאן תדיר מלעילא לתתא

⁹³² בדף פז ע"ג- ע"ד. קצ"ג ע"ד. קנ"ט ע"ב. לקמן קצ"ד ע"ג – ע"ד. קצ"ו ע"א.

וּבַיִן כִּד קַח לֶךְ עַל בֶּן בִּקְר לַחֲטָאֵת ואהרן הכהן לא כך עשה אלא התחיל מלמעלה למטה להמשיך ברכות תמיד מלמעלה למטה ולכן אמר לו משה "קח לך עגל בן בקר לחטאת".

ובמדרש רות (ז"ח פ"ט ט"ד) **כל ברכאן איצטריך בקדמיתא לבי עלמא עילאה דאיהו מקורא דכולא** כל הברכות צריכות להיות בתחילה אל העולם העליון שהוא מקור הכל שהוא התפארת **ולבתר לבי עלמא תתאה** ואחר כך לעולם התחתון שהוא המלכות **ליונא דא קדושה דהא קדושה וברכה בקדמיתא לבי עלמא עילאה ולבתר לבי עלמא תתאה** כעין זה קדושה שקדושה וברכה בתחילה אל עולם עליון ואחר כך לעולם תחתון **יתגדל ויתקדש שמיא רבא** והוא שם רבא עילאה על כלא מקורא **דחיי דמניה נפקין כל ברכאן וכל קדושין** הוא השם הגדול העליון על הכל מקור החיים שממנו יוצאות כל הברכות וכל הקדושות **ודא עלמא דאתי וזה העולם הבא ולבתר משיכו מניה** ואחר כך ממשיכים המשכה ממנו **בעלמא דברא כרעותיה** בעלמה די ברא כרעותיה **עלמא תתאה** שהוא העולם התחתון **ליונא דא בברכאן חוץ מתפלה בברכה שאדם שוחה בה דקא מתחיל מתתא לעילא** כעין זה בכל הברכות חוץ מתפלה בברכות שאדם משתחוה בהם שמתחיל ממטה למעלה

הנה חלק במאמר ראשון בייחוד בין ישראל לכהן. כי הכהן מיוחד מלמעלה למטה להריק ברכה על ישראל, אמנם שאר בני אדם מעלין בקדש ולא מורידין. ועל כן אמרו רבותינו ז"ל בברכות (ל"ד ע"ב) שהכהן שוחה בתחלת כל ברכה ובסוף כל ברכה, כי כוונתו להשפיע למטה. ובמאמר השני חלק בין ייחוד ובין קדושה וברכה וכן הסברא נותנת כי כל ייחוד צריך לייחד כח רבים בכח יחיד. אמנם הברכה והקדושה צריך להריק ברכה בכל הבנין. וכן נרמז בשיר השירים כי בסדר כנסת ישראל שבחו של הקדוש ברוך הוא התחילה הרעיה לשבחו (מלמטה למעלה) [מלמעלה למטה] ואמר ראשו כתר פז קווצתיו תלתלים וגו' (שיה"ש ה, יא) אמנם הקדוש ברוך הוא סדר שבחה של כנסת ישראל מלמטה למעלה להעלותה ולייחדה בבנין ייחוד שלם והתחיל מה יפו פעמיק וגו' (שיה"ש ז, ב).

ואגב גררא, תבין מה שהזכיר כאן בענין הציצית והתפילין כי צריך האדם להתעטף בציצית ולקבל עולה עליו ובה יכנס לפני המלך. קצ"ד ע"א כמה דאת אמר (ויקרא טז, ג) בזאת יבא אהרן וגו'. ועל כן נקראו התפילין קדושה כאמרם (מגילה כ"ו ע"ב) תשמישי קדושה והציצית מצוה כאמרם תשמישי מצוה, והקדושה על המצוה חלה. מוסף על זה בעבור כי בפעולות אלו יתייחד המלך בכחותיו ועל כן צריך מלמטה למעלה. וגם בתפילין עצמם בתחלה יניח תפלה של יד שהיא קדושה קלה ואחר כך תפלה של ראש שהיא קדושה חמורה. אמנם כשנפטר מלפני המלך וחולץ תפיליו יוצא מלמעלה למטה ועל כן חולץ של ראש ואחר כך של יד. ועוד שאינו רשאי לחלוץ של יד קודם של ראש שאלמלא אין תפלה של יד מתוקנת הרומזת לשכינה לא יופיע הכתר על ידי הבינה להמשיך ולהשפיע אצילות בתפארת ישראל. ועוד אמרו רבותינו ז"ל בספר הזוהר בביאור כי צריך האדם להתעטף בטליתו קודם הנחת התפילין אמרו בסוד התפלה והייחוד.

(זוהר במדבר ק"ב ע"ב) **בקדמיתא יקבל עליה האי עול לפרשא על רישיה פרישו דמצוה ולבתר יקשר קשורא דייחודא דאינהו תפילין** בתחילה יקבל עליו עול זה לפרוש על ראשו את הציצית שהיא פרישות של מצוה, ואחר כך יקשור קשר הייחוד שהם תפילין. **תפלה של יד דאיהו תפלה מיושב לבתר תפלה של ראש דאיהו תפלה מעומד** תפלה של יד שהיא כנגד תפילת ישיבה עולם הנקבה והם עולמות ב"ע, ואחר תפלה של ראש שהיא כנגד תפילת העמידה עולם הזכר וזה עולם האצילות.

ואולי תשאלני מפני מה אין חיוב ציצית בלילה? ושמה יעלה על דעתך לפי זה שיהיה זמנו בלילה יותר מן היום אחרי היותו רומז למדת לילה כלומר מאחר והציצית תרמוז למלכות שהיא לילה מדוע אינה נוהגת בלילה? תשובתך היא כי היא כטעם פטור תפלת ערבית וכבר פירשתי⁹³³.

ונשאר לי ספק במאמר שהבאתי ממדרש רות שאמר כי בברכה ששוחה בה מייחד ממטה למעלה כי הנעת הראש למטה מורה להפך, וכן מצאתי לקצת מחכמי הקבלה. קצ"ד ע"ב ואולי הוא כטעם ויסתר משה פניו וגו' וטעם אכף לאלהי מרום (מיכה ג, ו).

ובספר שבעה היכלות (זהר בראשית מ"ה ע"א) אמר **נפילה באנפין לאמשכא רעותא דרוחא עילאה נשמתא דכל נשמתין דאיהו תליא לעילא לעילא** נפילת אפים באה להמשיך הרצון של רוח העליון שהוא הנשמה של כל הנשמות דהיינו בינה התלויה למעלה למעלה. **עד אין סוף דמניה נפקין נהירו וברכאן לאשלמא כולא מלעילא כדקא יאות ולמהוי כולא בשלימו מתתא ומלעילא** עד אין סוף שממנו, מהאין סוף, יוצאים אורות וברכות להשלים הכל מלמעלה כראוי כדי להיות הכל בשלמות מלמטה ומלמעלה **וכל אנפין נהירין בכל סטריין כדקא יאות כדין כל** זירי דינין מתבטלין **וכל רעותא אתעביד לעילא ותתא** ואז כל הפנים מאירים בכל הבחינות כראוי אז כל גזרות הדין מתבטלים וכל הרצון מתמלא למעלה ולמטה **ועל דא כתיב ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר, אשרי העם שככה לו** ועל זה כתוב "ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר" (ישעיה מט, ג) וכן כתוב "אשרי העם שככה לו".

487

ושני הייחודים האלו מלמטה למעלה ומלמעלה למטה נרמזו בפסוק "עורי עורי לבשי עוזך ציון לבשי בגדי תפארתך ירושלם עיר הקודש" (ישעיה נב, א) וכבר פירשתי פירוש ציון וירושלם⁹³⁴.

וכתב הרב הגדול ז"ל ואתה צריך להתבונן בזה כי שינה הכתוב בכאן לומר שמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד ולא אמר "אלהיך" כמו שאמר במקום אחר יי' אלהיך כי יי' אלהיכם וגם בכאן אמר ואהבת את יי' אלהיך. אבל הזכיר בייחוד יי' אלהינו כי עשה עם משה הגדולות והנוראות לעשות לו שם תפארת עכ"ל ז"ל.

נראה מכוונת הרב ז"ל כי בשם הראשון רמז לבינה, ובשם אלהינו לזרועות עולם, ובשם הג' לתפארת ישראל, ובמלת אחד מייחד עם הצדיק. אמנם הנראה מדעת רבותינו ז"ל בספר הזהר כי בשם הראשון רמז לחכמה הנרמזת באות יו"ד של שם אלהינו רמז לבינה הנרמזת בה"א ראשונה של שם ובשם הג' רמז לתפארת ישראל הנרמז באות ו של שם, "אחד" רמז לה' אחרונה שבה מתייחד הכל. וצריך להאריך באחד עד שיעלה מלמטה למעלה ויקשור כנסת ישראל ביסוד עולם ומשם יעלה לשם הגדול יתעלה ומשם לתשובה בינה ומשם לחכמה ולכתר עד לאין סוף. בדרך אשר בא בה ישוב.

ספר הזהר (ואתחנן רס"ג ע"א) "שמע ישראל", **אמר רבי ייבא, ישראל סבא** "שמע ישראל" אמר רבי ייבא שישראל הנזכר כאן הוא ישראל סבא דהיינו תפארת⁹³⁵ **רבי יצחק אמר ע' רברבא לאכללא** קצ"ד ע"ג **שבעים שמהן דסהדותא דכולא** רבי יצחק אמר ע' רבתי שבשמע

⁹³³ בדף נ"ג ע"א וע"ב.

⁹³⁴ בדף כ"א ע"ב. ציון=יסוד וירושלים=מלכות. יחוד ציון בירושלים זה יחוד מלמעלה למטה ויחוד ירושלים בתפארת זה יחוד מלמטה למעלה.

⁹³⁵ נעיר כי מלכויות של חו"ב נקראים ישסו"ת כלומר ישראל סבא ותבונה. פרצוף "ישראל סבא" זו מלכות דחכמה ופרצוף "תבונה" זו המלכות של הבינה. כתב בספר "מתוק מדבש" שהמושג "ישראל סבא" היינו תפארת הנמצאת ביחד עם התבונה שאז נמשכים לה מוחין דיניקה מישסו"ת.

היא כלל שבעים שמות שהם עדות הכל⁹³⁶ **שמע ישראל כד"א שמעו שמים והאזיני ארץ**
אוף הכא שמע ישראל וכולא חד מלה "שמע ישראל" כמו שכתוב (ישעיה א, ב) "שמעו שמים
 והאזיני ארץ" שהוא לשון עדות, אף כאן "שמע ישראל" הוא לשון עדות והכל הוא דבר אחד
י"י רישא דכולא בנהירו דעתיקא קדישא ואקרי אב "הוי"ה" ראשונה שבשמע היא ראש
 הכל וזו החכמה, היא אות י' שבשם יהוה, והיא מאירה מהארת עתיקא קדישא ונקרא אבא
"אלהינו" עמיקתא דנחלין ומבועין דנפקין ו**לדין לכלא** אלהינו זו הבינה שהיא עמקות
 הנחלים שהם ה' חסדים, והמבועים שהם ה' גבורות, היוצאים ונמשכים מהבינה לכל שהם
 תו"מ י"י, **ופא דאילנא שלימו דשרשין** הוי"ה שניה בשמע הוא גוף האילן שזו התפארת,
 שהיא אות ו' שבשם, והוא שלמות השרשים. דהיינו בתפארת נשלמים החו"ב שהם שורש
 לתפארת **אחד כנסת ישראל** מילת אחד שבשמע זו היא כנסת ישראל, דהיינו מלכות הכונסת
 לתוכה אורות ישראל (תפארת), ואות ה' אחרונה שבשם⁹³⁷ **כולא חד שלימותא ואתקשר**
דא בדא ולא אשתכח פירודא אלא כולא חד וכל הספירות הללו, דהיינו תו"מ, הם שלמות
 אחת ונקשרים זה בזה ולא נמצא ביניהם פירוד אלא הכל אחד.

(פנחס רל"ו ע"ב) **שמע ישראל ע' רברבא** "שמע ישראל" ע' של שמע רבתי ד' **אוף הכי ד'**
 דאחד גם היא רבתי וסימנא דא ע"ד היינו דכתיב עד י"י בכס וסימן לזה ע"ד היינו שכתוב
 (שמו"א יב, ה) "עד יי בכס" אשתארו אתון ש"מ נשארו אותיות ש"מ מן "שמע" מ' פתוחה
מ"ט לא סתימא מ' פתוחה, מהו הטעם שאינה סתומה? **ס סתומה מלכא עילאה** ס סתומה
 היא מלך העליון, בינה מ' פתוחה **מלכא תתאה** מ פתוחה רומזת למלך התחתון, מלכות
אתון אחרנין אשתארו א"ח ואותיות אחרות הנשארות מ"אחד" א"ח **כבוד אלהים הסתר**
דבר כתיב כתוב "כבוד אלהים הסתר דבר" ורשב"י לא באר הסוד.

488

רב המנונא סבא אמר כל מאן דמייחד ייחודא דא בכל יומא חדוה זמינא ליה מלעילא
מהיכא? מד' אתון אילין רב המנונא סבא אמר כל מי שמייחד ייחוד הזה בכל יום מוכנה לו
 שמחה מלמעלה מד' אותיות אלו ש"מ מהאי סיטרא ש"מ מתחילת הפסוק א"ח מהאי
סיטרא א"ח מסוף הפסוק ומצרף אתון למפרע שדי ובמישר חיים ומחבר האותיות
 למפרע שדי ובמישר חיים וסימניך אשמח ביי, בי"י ממש וסימנך "אשמח ביי" (תהלים קד,
 לד) ביי' ממש **דא ייחודא קדישא ושפיר איהו** זהו הייחוד הקדוש ויפה הוא **והכי אשכחנא**
בספרא דחנוך דאמר כי האי ווונא דמאן דמייחד בכל יומא חדוה זמינא ליה מלעילא
 וכך נמצא בספרו של חנוך שאמר מעין זה, שמי שמייחד ייחוד הזה בכל יום מוכנה לו שמחה
 מלמעלה.

תו אית ביה ש"מ דאיתכלילו מן ע' רברבא עוד יש לכוון במלה "שמע" שיש בה ש"מ
 שנכללו מן ע' רבתי שזו הבינה **אלין שבעין שמהן דאבהן קדישין** אלו הם שבעים שמות
 בסוד האבות הקדושים. דהיינו אלו שבעים אורות שנותנת הבינה למלכות. ונקראים אבות כי
 עיקר השבעים אלו שלושים אורות הבאים מחג"ת דבינה **ישראל יי' אלהינו אילין ארבע**
בתי דתפילין דאחיד להון א"ח ההוא דאמר פתחי לי אחותי "ישראל יי' אלהינו" אלו
 הם ד' תיבות כנגד ד' בתי תפילין שאוחז בהם א"ח שהוא התפארת. ומבאר שזה אותו שאמר
"פתחי לי אחותי" ד' דא קשר של תפילין דהיא אחידת בהו ד' של מילת "אחד" זו המלכות
 שהיא קשר של תפילין שהיא אוחזת בו כלומר בתפארת שאלו אותיות "אח" **רזא לחכימין**
דלא אתמסר ללאה והסוד הזה נמסר לחכמים בלבד ושלא לגלותו לאחרים **שתיק רבי**

⁹³⁶ האותיות הרגילות בספר תורה הן בחינת התפארת, הזעירות במלכות והרבניות בבינה. אות ע' רבתי מורה על ז"ת
 דבינה שהם חגת נהי"ם דבינה שכל אחת כלולה מעשר ספירות פרטיות הרי לך ע'. וזה בא לתאר מצב בו המלכות
 הנקראת "ישם" נכללת עם ז"ת דבינה. ומה שאמר "עדות הכל" היינו עדות לשאר הז"תים של חכמה וכתר וכו' של
 האצילות. (מתוך מדבש).

⁹³⁷ מילת "אחד" נדרשת כך: התפארת נקרא "אח" למלכות כמ"ש בשיה"ש "מי יתנך כאח ליי" והמלכות דלה ולכן
 אות ד' תרמוז אליה. המלכות נקראת אחד לאחר שהתייחדו תפארת עם המלכות. פירוש נוסף ראיתי בזו"ח רות והוא
 "אח" אלו ט' ספירות שעליה והיא ד' כדלעיל.

שמעון, בכה וחייך, אמר דהא רעווא אישתכח ולית כדרא דא עד דייתי מלכא משיחא
דיהיב להון רשו בלאה שתק רבי שמעון לדרגע. בכה (כנראה כדי לקבל רשות מהשמים לגלות
 סודות וכשקיבל רשות) וצחק, אמר כי הרצון נמצא ואין כדור הזה עד שיבוא מלך המשיח שיתן
 להם רשות לגלות.

ויש עוד מפרשין אותיות "אלהינו" האל"ף רמז לאל"ף שבשם א'היה שזה הכתר. אות
 ל' מורה על המשכת הברכה קצ"ד ע"ד מן הא' כתר לתפארת ישראל. וזה סוד "אל" של
 אלהינו המשכת כח התפארת מן האין, ובצואר ה' מושך משך חכמה מפנינים. וזה
 (תהלים קיח, כז) "אל יי ויאר לנו" שרמז למאור הגדול. הה"א שבמלת אלהינו רמז לה"א
 אחרונה של שם מלכות. כי מאחר שהמשיך אות ל' לתפארת ישראל, חוזרת כנסת
 ישראל למשוך למטה. נו"ן כפופה רומזת לנ' שערי בינה. כי כשהה"א הנזכרת מלכות
 מושכת, אזי יסוד עולם יסוד מקבל כל הכוחות באות יו"ד של אלהינו. ומאין מקבלן?
 מנו"ן שערי בינה, ומשפיע למטה ברזא דנוקבא וזהו נו"ן כפופה שהיא סוד הנקבה.
 הו"ו סוד תפארת ישראל מייחד הכל מלמטה למעלה ומלמעלה למטה. ומשה רבינו
 ע"ה על ידיה אמר "אלהינו" ומפי עצמו אמר משה שושבינא דמלכא, ולפיכך אמר
 אלהינו ולא אלהיך. הרי במילת אלהינו הייחוד שלם.

"אחד" הא' היא אות א' שבשם א'היה. הח' רומזת לח'כמה. הד' רמז לשש קצוות.
 ולכך צריך לחטוף באל"ף כדכתיב אל תתחכם יותר (קהלת ז, טז) ובמופלא ממך אל
 תדרוש. ובלבד שלא יחטוף בחי"ת כי יש לנו רשות להתבונן בו. ולפי שהוא צריך לייחד
 בד' מאריך בו וממליכו בשש קצוות. והחסיד רבי יצחק בן הרב ז"ל פירש הח' מחכמה
 עד היסוד שהם ח' ספירות והד' הסוף כלומר מלכות נמצא שהכל כלול במלת "אחד" כי
 א' זה הכתר.

489

ספר הבהיר (כז) שאלו תלמידיו מהו ד'? אמר להם משל למה הדבר דומה? לעשרה
 מלכים אלו עשר הספירות שהיו במקום וכולם עשירים, ואחד מהם זו המלכות עשיר,
 אך לא כאחד מהם. אף על פי שעשרו גדול, דל נקרא לפני העשירים. ודע כי מג' שמות
 הנזכרים בזה הפסוק יוצא שם בן י"ד אותיות בהחליפך כל אות לאות שלאחריה. קצ"ה
 ע"ה והנה השם ביו"ד ה"א הוא כוזו והוא בגימטריא שלשים ותשעה והזכיר שני פעמים
 שעולה ע"ח והם בגימטריא הי"ה הו"ה ויהי"ה וג פעמים אותיות השם הגדול.

ותקנו רבותינו ז"ל בקריאת שמע לומר "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". ותקנו
 לאמרו לפי שאמרו יעקב⁹³⁸ ותקנו לאמרו בלחש לפי שלא אמרו משה.

ואמרו (ילקוט ש בראשית מט, קנז) משל לבת מלך שהריחה ציקי קדירה שאלו מיני מאפה
 מבושמים ומתאוה לאכלם. אך יש בעיה אם תאמר כלומר תבקש לאכול יש לה גנאי שהרי
 בת מלך היא ומתביישת לבקש לא תאמר הם לה צער אם לא תבקש תצטער על שאינה
 אוכלתם. נמצא פתרון והוא התחילו עבדיה מביאין לה בחשאי עד כאן המשל. ודבריהם
 דברי אלהים חיים ועליהם נאמר להבין משל ומליצה (משלי א, ו) וצריך אני להודיעך
 מפני מה לא אמרו משה אחר שאמרו יעקב. בת מלך שהריחה ציקי קדירה היא
 השכינה שהרגישה שהשבטים היו מייחדים שם שמם בלב אחד בפה אחד. ולשון ציקי
 קדירה מלשון כי לה' מצוקי ארץ (שמו"א ב, ח) וכשלא היה לה זכר באותו ייחוד כביכול
 היתה מצטערת בשלא נתיחדה כבודה בכבוד שמם, כלומר שכשם שהוא אחד כך היא
 יחידה שאין ייחודו ניכר ונודע אלא בה. ואם היתה אומרת שבח עצמה בפיה יש לה

⁹³⁸ כ"כ במדרש רבה (בראשית צח, ג) "בשעה שהיה יעקב אבינו נפטר מן העולם קרא לשנים עשר בניו אמר להם שמעו
 אל ישראל שבשמים אביכם שמא יש בלבבכם מחלוקת על הקב"ה א"ל (דברים ו) שמע ישראל אבינו כשם שאין בלבך
 מחלוקת על הקב"ה כך אין בלבנו מחלוקת אלא ה' אלהינו ה' אחד אף הוא פירש בשפתיו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו
 לעולם ועד.

גנאי, אבל ישראל שהם עבדיה והם עיקר החיבה הזכירו שם המיוחד לה בחשאי שלא יהא לה גנאי. ויש מפרשין תאמר יש לה גנאי אם תשאל שפע כמדומה שיש בה חוסר דבר וזהו גנאי, לא תאמר יש לה צער כי היא תאיבה לשפע עליון וצריכה לברכת הכל וחבורו. ואם אין לה יש לה צער, התחילו עבדיה מביאין לה בחשאי. ו"מביאין" רוצה לומר לכון להביא הטובה והברכה חיים עד העולם.

ופירוש הדבר כך הוא אנו מודים שהשם המיוחד הוא אחד בעליונים ובתחתונים ובששה קצוות. וכשם שהוא אחד, כך כנסת ישראל אומה יחידה מיוחדת לו וכבודו מיוחד בהם ושמו משותף ביניהם. ואומרים אנו שהכבוד ההוא המתייחד בהם המשותף ביניהם יהיה ברוך שם הכבוד ההוא והכבוד מתייחד בו יתעלה ומתברך מברכתו. ופירוש "שם" שזו המלכות הנקראת שם ידוע מפסוק "לשכן שמו שם", קצ"ה ע"ב וזה "ישגבך שם אלהי יעקב" (תהלים כ, ב) והוא הכבוד הנזכר הנקרא "כבוד יי". ופירוש "מלכותו" האומה שהוא מולך עליהם והם ישראל שהם מיוחדים לעובדו. נמצא שמתייחד שם המיוחד ונתייחדה אומה יחידה בכבוד שם המיוחד שהם מיוחדים, כענין שהם מייחדים. "מלכותו" בגימטריא "היפה בנשים". "לעולם ועד" רוצה לומר, דבר המתייחד בדבר בלי פירוד אלא בדביקות מיוחדת ומיועדת עדי עד.

ענין אחר בברוך שם כבוד מלכותו הוא רמז לברכה הבאה מן העולם העליון לשכינה ומשם לעולם השפל ורוצה לומר שתבא הברכה לשם הנכבד מן הכבוד למעלה מן הכבוד שהוא תפארת ישראל הנקראת "כבוד מלכותו", כי המלך הוא התשובה בינה וזה "לעולם ועד" כי אחרי שייחד מלמטה למעלה בברוך שם כבוד מלכותו אחרי כן משפיע אותה ברכה לעולם שהוא תפארת ישראל ומשם לועד ששם כניסת הכל ויועוד הכל.

490

ספר הזוהר (בראשית י"ח) **"יי אחד ושמו אחד" תרין ייחודין, יחודא תתאה אתייחד לפום יחודא דאתייחד יחודא דלעילא** "יי אחד ושמו אחד" שני ייחודים היחוד התחתון נתייחד כפי היחוד שנתייחד היחוד העליון **יי אלהינו יי וונון סתימין דלא אתחזיון ואתקשרו אל מקום אחד** "יי אלהינו יי" ג' השמות מורים על גוונים סתומים ואינם נראים ומתקשרים אל מקום אחד **ייחודא חדא עילאה וונון דקשת לתתאה דאתייחדת בהו חיו"ר וסומ"ק וירו"ק** שהוא סוד יחוד האחד העליון שהוא כנגד גוונים של הקשת למטה שמייחדת בהם שם לבן אדום וירוק **ל וונא זל וונון סתימין ואינון יחודא אחרא רזא ושמו אחד ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד יחודא דלתתאה** ואלו גווני הקשת הם יחוד אחר שהם סוד "ושמו אחד" והוא סוד "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" שהוא יחוד תחתון **יחודא עילאה שמע ישראל יי אלהינו יי אחד דא לקבל דא יחוד עליון** הוא "שמע ישראל יי אלהינו יי אחד" זה כנגד זה דהיינו "שמע" שהוא עליון כנגד בשכמל"ו שהוא תחתון **יקוו המים מדידו דקו ומשחתא** "יקוו המים" פירושו מדידה של קו ומידה **הכא שית תיבין והכא שית תיבין משחתא בוציצא דקרדינותא כאן שש תיבות וכאן שש תיבות** (בשני הייחודים) כמדת הבוצינא דקרדינותא **כתיב מי מדד בשעלו מים ודא איהו יקוו המים** שכתוב "מי מדד בשעלו מים" (ישעיה מ"ב) וזה הוא הכתוב "יקוו המים".

והנה לפי זה המאמר יהיה פירוש "יי אחד" בייחוד העליון כלומר שיתייחד התפארת באין סוף, "ושמו אחד" בייחוד שני שתתייחד השכינה בתפארת ישראל. וכן מוכיח ראש הפסוק שנאמר קצ"ה ע"ג (זכריה י"ד, ט) **"והיה יי למלך על כל הארץ"** השם רמז לתפארת ישראל ויהיה למלך שיתעלה לתשובה לבינה הנקרא "מלך על כל הארץ". וידעת פירוש "כל" שהוא יסוד ופירוש "הארץ" שזו מלכות ואז יבא המשיח ויהיה השלימות גמור מה

שלא היה מעולם. ואז יהיה השם הגדול אחד בגולות עליות אלו ה' ספירות עליונות שהם כחבחו"ג והשם הנכבד הנקרא שמו שזו המלכות אחד בגולות תחתיות שאלו ה' ספירות תחתונות תנהי"ם ואז יהיה אור הלבנה מלכות כאור החמה תפארת וישתמשו שני מלכים בכתר אחד יקבלו בשווה מהבינה.

והבן אמרו בסוף המאמר הנזכר כי ששה תיבות יש בשמע ישראל וששה בברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. והבין מאמר רבותינו זכרונם לברכה (בר"ד טז, ג) עבדא דמלכא מלכא והבן זה מאוד כי הוא מופלא. ונראה שהכוונה בזה שתתייחד המלכות שהיא עבד המלך במלך ותהיה כמותו. והייחוד הוא ו"ק בו"ק שהרמז לשש תיבות הנ"ל.

ונשאר לנו לבאר מפני מה יעקב אמרו ומשה לא אמרו. יש מפרשים כי יעקב הוצרך לאומרו בעבור כי נסתלקה שכינה ממנו כמאמרם ז"ל שבקש לגלות את הקץ לבניו וכו' המשיך ברכה ורצון מלמעלה למטה במילים ברוך שם שזו המשכה מהכתר אל המלכות הנקראת שם כדי שתשרה עליו שכינה. אבל משה רבינו ע"ה לא הוצרך לכך כי השכינה היתה עמו ומפיה היה כותב. אמנם היה צריך לרומם ולהעלות בקודש. ולכך יש לפרש כי התחיל לפרש למטה וסיים למעלה. ולפי זה הדעת אמרו קצת חכמי הקבלה כי המכוין לעלות אינו רשאי לומר "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" כי גנאי הוא לברך מדה של מטה באחרונה זו המלכות הנקראת: מלכות שם וכבוד. והטעם הנכון בעיני כי משה לא אמרו לפי שהיה במקום כנסת ישראל ומפיה היה כותב ואם תאמר היא שבח עצמה יש לה גנאי. ולפי זה אין לחלק בין אדם לאדם רק כל אדם יכולין ביחוד מלמטה למעלה ולפי שלא הוזכרה השכינה ביחוד ההוא רק ברמז הדל"ת רבתי שבאחד צריך לחתום ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ומצוות קריאת שמע בבקר שזו מדת יום סוד התפארת ובערב קצ"ה ע"ד שזו מדת לילה סוד המלכות בעת השתנות הזמנים בממשלת כל מדה ומדה על פעולתה כי התפארת חסד והמלכות דין ואז יתיחד הכל ממטה למעלה וממעלה למטה. בקריאת שמע של יום שזו ממשלת התפארת יש לייחד המלכות עם התפארת וזהו אמת מארץ תצמח (תהלים פה, יב) כי אתה יודע שאמת זו התפארת וארץ זו המלכות ובקריאת שמע של לילה שזו ממשלת המלכות יש לייחד התפארת וזהו צדק משמים נשקף (שם) ואתה כבר יודע שצדק זו מלכות ושמים תפארת. לאחר שיש ב' ייחודים אלו זהו גם י"י יתן הטוב יי' זו התפארת תתן כח ביסוד הנקרא טוב וזה יתן כחו למלכות וארצנו תתן יכולה (שם) והמלכות הנקראת ארץ תתן שפעה לעולמות ב"ע. ובעבור כי כולם כלולים זה בזה דהיינו במלכות יש תפארת ובתפארת יש מלכות וזה הפירוש כלה כלולה על כן צריך להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום, כל אחד מזמין את חברו במדתו. אמנם העיקר גם כן הוא להזכיר כל מדה בעתה, כמו שאמרו רז"ל (ברכות י"ב ע"א) כל שלא אמר אמת ויצא בשחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו שנאמר "להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות" (תהלים צב, ג) ואתה יודע שאמונה זו המלכות מדת היום החסד שנאמר יומם יצוה י"י חסדו (תהלים מב, ט) והוא זן בריותיו באותה מדה ומכין מזון לכל בשר. ומדת לילה האמונה מלכות היא חכמה אחרונה ונקראת אמונה כי שאדם מפקיד נשמתו ורוחו בידו ויאמינו כי יחזיר להם פקודתם. וזהו אליך יי נפשי אשא (תהלים כה, א) שתקנו לאומרו אחר תפלת שחרית ובנפילת אפים ועל כן אין במזמור ההוא ו' אע"פ שהולך בא"ב כי אות ו' ירמוז לתפארת שזו מדת הרחמים וכאן דהע"ה פונה למדת הדין.

והבן זה מספר הזוהר מדרש רות (ד"ח) אמר רבי נהוראי אמר רבי נחמיה בק"ש יש רמ"ח תיבות כמנין אבריו של אדם והקורא ק"ש על תיקונו כל אבר ואבר נוטל תיבה אחד ומתרפא כד"א (משלי ג, ח) "רפאות תהי לשרך". אדהכי אתא ההוא ינוקא קם על הלוי ואמר והלא בק"ש יש רק רמ"ה בין כך בא תינוק עמד על רגליו ושאל הרי בקריאת

שמע יש רק רמ"ה תיבות ולא רמ"ח?! **אמר ליה רבי חייא תיב בני תיב** אמר לו רבי חייא לתינוק שב בני שב **יתיב** ישב התינוק **אמר בני שמעת בהאי מידי** שאל רבי חייא את התינוק, האם שמעת תירוץ לשאלה ששאלת? **אמר התינוק כך שמעתי מאבא בק"ש יש רמ"ח תיבות חסר תלת למנין אברים של אדם מאי תקנתיה תקינו שיהא שליח צבור חוזר** תיבות ומאי ניהו יי אלהיכם אמת כדי להשלים רמ"ח תיבות עם הקהל וכדי שלא יפסיק לואמת לא פחות ולא יותר מ^ל. **אדהכי אתא רבי יהודה בריה דרבי פנחס ויתיב** ביהו אמר להו במאי קא עסקיתו? אמרו ליה במילי דק"ש והכי אמר האי ינוקא אמר ודאי הכי הוא הסכים רבי יהודה עם דברי התינוק ואישרם והכי אמר רבי יוחנן בן נורי אמר רבי יוסי בן דורמסקית משמיה דרבי עקיבא: קצ"ו ע"א חסידים הראשונים תקנו ק"ש כ^ל ד' הדברות, וכ^ל ד' מנין איבריו של אדם והא חסרו מהם ^ל למנין איבריו תקנו שיהא שליח צבור חוזר ומשלים אותם ומאי ניהו יי אלהיכם אמת. בתפלה תקנו ^ל ברכות ראשונות ^ל אחרונות בק"ש ^ל שמות בראשונה: יי אלהינו יי ^ל שמות באחרונה יי אלהיכם אמת. וכל האומר קריאת שמע כהאי ^ל וונא בידוע שאינו ניזוק כל אותו היום. וכל האומר ק"ש שלא עם הצבור אינו משלים איבריו מפני שחסר ^ל תיבות אלו ששליח צבור חוזר. מאי תקנתיה? כיון בט"ו ויון שבאמת ויציב. ועם כל זה היה קורא עליו אבא רבי פנחס מעוות לא יוכל לתקון ^ל וי. אותן ^ל תיבות שש"צ חוזר לא יוכל להמנות אותן לתשלוס רמ"ח כשאר הצבור.

ובספר הזוהר (זו"ח) שמע ישראל ^ל ומר תרגום - "שמע ישראל" וכו' האי קרא תינח בשעתא דאמרו בנוי דיעקב לאבוהון או משה לישראל אבל השתא דכולי עלמא אמרי שמע ישראל מאי ישראל קאמרי פסוק זה היה נכון בשעה שאמרו בני יעקב לאביהם "שמע ישראל", או משה לישראל "שמע ישראל" אבל עתה כל העולם ואומרים "שמע ישראל" לאיזה ישראל אומרים? אלא הא תנינן יעקב לא מית והקב"ה חתים ליה ^ל כורסיה יקריה למיהוי תדיר סהדא על בנוי דקא מייחדי שמיה בכל יומא תרין זמנין אלא הנה למדנו (תענית ה ע"ב) יעקב לא מת והקב"ה חתם אותו בכסא כבודו שיהיה תמיד עדות על בניו שמיחדים שמו בכל יום שתי פעמים וכד אינון מייחדין שמיה דקודשא בריך הוא אמרי שמע ישראל הוי סהיד עלן דאנון מייחדים שמא דקודשא בריך הוא כדקא חזי וכשהם מייחדים שמו של הקב"ה ואומרים שמע ישראל אבינו אתה תהיה עד עלינו שאנו מייחדים שמו של הקב"ה כראוי בההיא שעתא נטלי ליה ליעקב בד' ^ל דפין פרישן לד' סיטרי עלמא וסלקי ליה קמיה קב"ה באותה השעה לוקחים את יעקב בארבע כנפים פרושות לארבע רוחות העולם ומעלים אותו לפני הקב"ה ומברך ליה בשבע ברכאן ומברך אותו בשבע ברכות פתח ואמר זכאה הוא אבא דזרעא דא אוליד בארעא זכאין אינון בנין דקא מעטרין לאבוהון הכי פתח רבי חייא ואמר אשרי הוא האב שהוליד זרע זה בארץ אשרי הם הבנים שמעטרים כך את אביהם בההיא שעתא כל קלי שמיא פתחי קצ"ו ע"ב ואמרי ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד באותה שעה כל קולות השמים פותחים ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ויעקב מתעטר בתליסר נהרי אפרסמונא דכייא וקאים תדיר כקרתא מקפא שור על בנוי קמיה קודשא בריך הוא ולא שביק דינא תקיפא לשלטאה עליהו ויעקב מתעטר בי"ג נהרות אפרסמון הטהור ועומד תמיד על בניו כעיר מוקפת חומה לפני הקב"ה ואינו נותן שדין קשה ישלוט עליהם וכל בני עלמא לא יכלין לשיצאה לון דכתיב ואתה אל תירא עבדי יעקב וכל בני העולם לא יכולים לכלותם זה שכתוב "אל תירא עבדי יעקב".

וְאֶהְיֶה אֶת יְהוָה בְּכָל לַבְבֶּךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ וּבְכָל מַאֲדֶךָ:

ו, ה

ואהבת את יי אלהיך אחר שהזכיר הייחוד בשמע ישראל פתח בואהבת כי כשהאדם בלב שלם ובכוונה שלימה אז נקשרת נפש המייחד באהבתו של הקדוש ברוך הוא והיא נקראת עבודה שבלב.

ספר הזוהר (ח"ג רס"ז ע"א) **ואהבת את יי אלהיך** "ואהבת את יי אלהיך" המצווה היא **דבעי בר נש לאתקשרא ברחימותא דכל פולחנא עילאה** שצריך האדם להתקשר באהבה בכל עבודת השם **דבעי בר נש למפלח לקודשא בריך הוא, בעי דיפלח ברחימו. דלית לך פולחנא כמו רחימותא דקודשא בריך הוא** שצריך האדם לעבוד לקב"ה, וכשהוא עובד יעבוד באהבה, שאין לך עבודה כמו העובד מאהבת הקב"ה **רבי אבא אמר הני מילי כללא דאורייתא אינון** [אין דעשר אמירן דאורייתא הכא אתכלילן והא אוקמוה חברייא רבי אבא אמר דברים אלו הם כלל התורה משום שעשרת הדברות שבתורה נכללו כאן וכבר העמידוהו החברים⁹³⁹ **ותא חזי לית לך מילי דחביבותא קמיה קודשא בריך הוא כמאן דרחים ליה כדקא יאות** בא וראה, אין לך דבר שחביב לפני הקב"ה כמי שאוהב אותו כראוי **ומהו ומה הוא כמה דכתיב בכל לבבך** הוא כמו שכתוב בכל לבבך **בכל מאי קא מיירי** "בכל" מהו פירושו **בלבבך בנפשך במאודך מיבעי ליה** בלבבך בנפשך במאודך היה צריך לומר **מהו בכל** מה ההדגשה על מילת בכל? **אלא לאכללא תרין לבאן חד טב וחד ביש** אלא לכלול ב' יצרים אחד טוב ואחד רע **בכל נפשך חד טב וחד ביש** בכל נפשך ב' נפשות אחת טובה ואחת רעה **בכל מאודך דא לא אתייתא לדרשא** בכל מאדך כפשוטו ואינו בא לדרשה. **אמר רבי אלעזר אף הוא לדרשא אתייתא** אמר רבי אלעזר אפילו זה בא לדרשה **מאי טעמא בין דנפל ליה ממונא מירותא ומסטרטא אחרא בין דאיהו רווח ליה ועל דא כתיב בכל מאדך** מה הטעם? בין שנפל לו ממון בירושה או מצד אחר בין שהוא הרויח אותו עליהם כתוב בכל מאדך **אמר רבי אבא אהדרנא לקרא ואהבת** אמר רבי אבא נחזור אל הכתוב "ואהבת" **מאן דרחים לקודשא בריך הוא מתעטר בחדסד בכל סטרין ועביד חסד בכלא ולא חייס על** [ופיה ועל ממוניה מי שאוהב את הקב"ה מתעטר בחדסד מכל הצדדים ועושה חסד עם כל ואינו דואג על גופו ועל ממונו **מנא לן? מאברהם כמה דאתמר, דהא לא חס ברחמותא דמאריה על לביה דאיהו יצריה ועל נפשיה ועל ממוניה** מאין לנו זה מאברהם כמו שלמדנו שמשום אהבת רבונו לא חמל על לבו על נפשו ועל ממונו **על לביה לא אשח על רעותא דיליה** [אין רחימותא דמאריה על לבו היינו שאברהם לא השגיח על רצונו הפרטי מחמת אהבת אדונו **ועל נפשיה ועל בריה** קצ"ו ע"ג **ועל אתתיה** [אין רחימותא דמאריה ועל נפשו היינו שלא חמל על בנו ועל אשתו מחמת אהבת אדונו **על ממוניה דהוה קאי בפרשת דרכים ואתקין מזוניה לכל עלמא** [אין כך אתעטר בעטרה דחסד על ממונו שהיה עומד בפרשת דרכים ותקן מזונות לכל העולם משום כך נתעטר בעטרה של חסד **כמה דכתיב חסד לאברהם** כמו שכתוב "חסד לאברהם" **ומאן דאתקשר ברחימותא דמאריה זכה להאי ולא עוד אלא דעלמין כולהו מתברכאן** [יניה ומי שנקשר באהבת אדונו זוכה לזה ולא עוד אלא שכל העולמות מתברכים בשבילו **הה"ד וחסידיך יברכוך אל תקרי יברכוך אלא יברכו כה** זה שכתוב "וחסידיך יברוכה" על תקרא יברוכה אלא יברכו כה

⁹³⁹ תקנת החסידים הראשונים וזכר בירושלמי ברכות א, ה. והנה הענין מפורש בסידורים ומצאתי הביאור בדברי הגר"א בספרו "קול אליהו" (דברים ו, א) "שמע ישראל וגו', הנה בפרשת קריאת שמע נכללו כל עשרת הדברות, ה' אלקינו נגד אנכי ה' אלקיך, ה' אחד נגד לא יהיה לך אלהים אחרים, ברוך שם כבוד נגד לא תשא ולזה תקנו חז"ל המזכיר שם שמים לבטלה שיאמר תיכף בשכמל"ו, ואהבת נגד זכור את יום השבת כי ימות החול הוא דרגא דיראה, ושבת דרגא דאהבה, ולזה אנו אומרים בתפלת שבת באהבה וברצון הנחלתנו, והיו הדברים האלה נגד כבוד את אביך כדדרשינן במה אתה מכבדהו בד"ת, ושננתם לבניך נגד לא תרצח כמאמר חז"ל כל שאינו מלמד לבנו תורה כאלו רצחו, ודברת בס' בשבתך בביתך ובלכתך בדרך נגד לא תנאף כמאמר מזמה תשמור עליך, ואומר בהתהלכך תנחה אותך ובשכבך תשמור עליך, וקשרתם לאות על ידך נגד לא תגנוב פי' לא תגנוב עם היד, והיו לטוטפות בין עיניך נגד לא תענה כמאמרם ז"ל עדים זוממים בראיה תליא, וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך נגד לא תחמוד בית רעך, אשת רעך וכל אשר לרעך.

(שם ב) זכאה חולקהון דאינון דרחימותא דמאריהון מתדבק בהו לאילין לית שיעורא לחולקהון בההוא עלמא אשרי חלקם של אלו שאהבת אדונם נתדבקה בהם לאלו אין שיעור לחלקם בעולם הבא אמר רבי אלעזר כמה מדורין על מדורין אית להו לצדיקייא בההוא עלמא ומדורא עילאה דכולא אינון דרחימותא דמאריהון אתקשר בהו אמר רבי אלעזר כמה מדורים על מדורים יש לצדיקים בעולם ההוא ומדור עליון מכולם הוא לאותם שאהבת אדונם נקשרת בהם דהא מדוריהון סליק על כולא כי המדור שלהם עולה על כולם מאי טעמא [א]ין דקודשא בריך הוא בהאי אתערט מהו הטעם? משום שהקב"ה מתעטר באהבה תא חזי כלא אהבה אתקרי ו[א]ין אהבה קיימא כלא בא וראה מדור זה נקרא אהבה ועל אהבה עומד הכל כמה דכתיב מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה וכולא ברחימותא קיימא כמו שכתוב "מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה" (ש"ה ט, ז) והכל עומד באהבה דהא שמא קדישא הכי אישתכח והא אוקמוה כי השם הקדוש הו"ה נמצא כך. וכך העמידנו: יו"ד לא אתפרש קוצא דלעילא מן י לעלמין דהא ברחימותא שריא עליה י' דהויה לא נפרד ממנה הקוץ שלה מלמעלה של ה' לעולם דהיינו הכתר לא נפרד מהחכמה לעולם מחמת החביבות כי באהבה שורה עליה ולא מתפרש מיניה לעלמין ואינו נפרד ממנה לעולם ה' הא אוקמוה י' לא מתפרש מינה ואשתכחו כחדא בחביבותא לא אתפרשן דא מן דא י"ה ה' של הויה שזו הבינה הרי העמידו שהי' שזו החכמה אינה נפרדת ממנה ונמצאים יחד באהבה ולא נפרדים זה מזה י"ה הא אתמר כמו שלמדנו באדרא שחכמה ובינה אינם נפרדים כמה דכתיב ונהר יוצא מעדן כמו שכתוב "ונהר יוצא מעדן". שנהר הוא הבינה דהיינו ה' ראשונה שבשם ועדן זו החכמה דהיינו אות י' שבשם וכתוב "יוצא" בהווה ממושך לעלמין תמיד בחביבותא אתדבק דא בדא באהבה מתדבקים חו"ב זה בזה. נותרו אותיות ו"ה דא הוא תדיר חתן בכלה דארחייהו בחביבותא ו"ה הם תו"מ שהם חתן וכלה שדרכם תמיד באהבה. לסיכום הכל קשר של אהבה: י' בה"א, ה"א עם ו', ו' עם ה"א [א]ין כך כלא אהבה מיתקרי י' בה', ה' עם ו', ו' עם ה' אחרונה משום כך הכל אהבה נקרא ודא בדא אתקשר בחביבותא וזה בזה מתקשרים באהבה ועל דא מאן דרחים למלכא הא אתקשר בההוא אהבה ו[א]ין כך ואהבת את יי אלהיך ועל כן מי שאוהב את המלך נקשר באהבה ההיא ומשום זה "ואהבת את יי אלהיך". קצ"ו ע"ד

וְשִׁנְתָּם לְבָנֶיהָ וְדִבְרֶתָ בָּם בְּשִׁכְתָּהּ בְּבֵיתָהּ וּבְלִכְתָּהּ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְכָהּ וּבְקוּמָהּ:

ו, ז

כבר הודעתין⁹⁴⁰ כמה גדול כח הדבור הן לטוב הן להפך, ועקיצת שפתיו הוי מעשה ופועל למעלה. דוגמא לדבר אמרו רבותינו ז"ל (חגיגה י"ד ע"א) כל דיבור שיוצא מפי הקדוש ברוך הוא נברא בו מלאך וזהו שנאמר וברוח פיו כל צבאם (תהלים לג, ו) ואם הדבור הוא ברחמים נבראים מלאכי רחמים ולהפך הפך. כך כשאדם עוסק בתורה נברא מלאך אחד ומליץ בעדו זהו ותלמוד תורה כנגד כולם. ואם מנבל פיו נברא בסבתו מקטרג זהו סוד לא תלך רכיל וגו'.

וּכְתַבְתֶּם עַל מַזְוֹת בֵּיתָהּ וּבְשִׁעְרֶיהָ:

ו, ט

טעם מצוה זו לפי פשטה ידוע, כדי שיזכור את בוראו בבואו ובצאתו. ואמנם על דרך האמת המזוזה רמז לכנסת ישראל של מעלה דהיינו ספירת המלכות שהיא שער⁹⁴¹ להכנס אל המלך וקביעותה היא בפתחי שערים כמו שאמרו רבותינו ז"ל (זוהר ח"ג רסג ע"ב) על

⁹⁴⁰ בדף נ"ג ע"ד.

⁹⁴¹ כבר ידעת כי במלכות מקנן שם אדני- וכשהוא מלא כך: אלף דלת נון יוד הוא גימ' "תרעא" שהוא בארמית שער.

המדה ההיא "משרת שמתיה בפתח היכלי מבחוץ לעשות דין בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה". ובהיותה על הפתח, כל מיני משחית ומזיקים בורחין מפניה. וזה רמז במלת "מזוזות" שאותיותיו זו מות. ויש במזוזה י' שמות כנגד י' ההיות דהיינו עשר הספירות.⁹⁴² וקבעו "שדי" מבחוץ כנגד "והיה", סימן לדבר והיה שדי בצריך (איוב כב, כה) זהו יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן (תהלים צא, א) בשיר של פגעים. והיתה קביעותה בפתחים כי כנסת ישראל היא השער להכנס לשם יי אל התפארת, כמ"ש "פתחו לי שערי צדק אבא בם אודה יה". ויש מפרשים כי השערים הרמוזים במלת "ובשעריך" רמז לחמשים שערי בינה. וכבר ידעת⁹⁴³ בענין התפילין כי הפרשה הזו שמע ישראל וכו' ואהבת וכו' היא רומז למדת החסד ורמז בזה הפסוק שבאלו השערים הנזכרים יתייחדו זרועות עולם שהם הגדולה והגבורה.

מדרש רות (זו"ח ק"ג ע"ב) פתח רבי יודא ואמר (דברים ו, ט) "וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך" אשריהם ישראל שהם מצויינין תמיד במצות: בשבתם, בלכתם, בשכבם ובקומם קצ"ז ע"א דכתיב (דברים ו, ח) בשבתך בביתך וכו'. ושהיו ישראל מעוטרים בתורה ובמצות כדי שידבקו בקדוש ברוך הוא דכתיב (דברים ו, ח) ואתם הדבקים ביי' וכל הדבק בקונו אינו ניזוק לעולם. ולא עוד שאינו ניזוק אלא זוכה למעלה נוספת והיא ששני מלאכי השרת מלוין לו, אחד מימינו ואחד משמאלו דכתיב (תהלים צא, יא) "כי מלאכיו יצוה לך", ולא עוד דהיינו לא די לו שזוכה לליווי מלאכים אלא יש לו מעלה נוספת והיא אם תמיד מצוי במזוזה כביכול שהקב"ה נעשה לו שומר שנאמר (תהלים קכא, ה) "י שומרך. מה עושה הקדוש ברוך הוא, נוטל מלאך ההולך לימין ומעבירו לפניו והוא עומד במקומו, ונוטל מלאך ההולך לשמאל ואותו המלאך הוא מעבירו אחרי האדם והוא עומד במקומו. והקדוש ברוך הוא מימין ומשמאל, נמצא האדם נשמר מכל צדדיו, מי יוכל להזיק אותו. נמצא, שומר מבחוץ והאדם מבפנים. ותניין אמר רבי יהודה ברבי יוסי פתח המצויה במזוזה אין מזיק ואין שטן ולא פלע רע מתקרב לשם מפני שהקדוש ברוך הוא שומר. אפילו בשעה שנתן רשות למלאך המשחית לחבל זוקף עיניו ורואה ששם הקדוש ברוך הוא עומד על הפתח כביכול (שמות יב, כג) ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם ללחוף. לפיכך צריך האדם שיהיה תמיד במזוזה.

והנך רואה כי הוזכרו בזאת הפרשה י' מצות כנגד עשרה מאמרות. ובספר הזוהר (ואתחנן רס"ח ע"א) אמר רבי שמעון הא ודאי פרשתא דק"ש ארמיזא בעשר אמירן כמה דאוקימנא אמר רבי שמעון הנה ודאי פרשת קריאת שמע רמוזים בה עשרת הדברות כמו שהעמידוהו כללא דעשר אמירן אינון הם כלל של עשרת הדברות ופ"י כן עשר פיקודין אית הכא לקבל עשר פקודיא דאורייתא ומשום כך עשר מצוות יש כאן כנגד עשר מצוות שבתורה ומאן אינון ומי הם ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך וקשרתם והיו לטטפות וכתבתם א ושננתם לבניך ב ודברת בם ג בשבתך בביתך ד ובלכתך בדרך ה ובשכבך ו ובקומך ז וקשרתם ח והיו לטטפות ט וכתבתם י ובשעריך הא עשר לקבל עשר אמירן ועל דא פרשיין אילין כלל רב אינון באורייתא הרי עשר כנגד עשרת הדברות ועל כן פרשות אלו הן כלל רב בתורה זכאה חולקיה מאן דאשלים לון בכל יומא תרי זמני דהא אתקדש בפומיה שמא קדישא כדקא יאות אשרי חלקו של מי שמשלים אותן בכל יום ב פעמים כי השם הקדוש נתקדש בפיו כראוי.

את יהוה אלהיך תירא ואתו תעבד ובשמו תשבע:

⁹⁴² כך קורה הרב לספירות כגון דף ס"ג ע"ג ובעוד עשרות מקומות.

⁹⁴³ בדף פ"ז ע"ג.

ז, יג

בעבור כי בגדר האהבה אי אפשר שלא תהא בה יראה, לכך היא מצות עשה יוצאת ממדת האהבה. ואמרו רז"ל (קידושין נ"ז ע"א) "את" לרבות תלמידי חכמים לכבוד השפע הנאצל מן החכמה התחתונה (מלכות) הנקראת יראת יי והנשפע ממנה.

ויש מפרשים כי יראת השם הנרמז כאן רומזת לכתר עליון יתעלה ראייה לדבריהם (תהלים קיא, י) ראשית חכמה יראת יי שהיא ראשית לחכמת אלהים ועל כן המשיך כח היראה אל החכמה. ובירושלמי (ברכות ס"ז ע"ב) אמרו "אותו ואת תורתו" ר"ל על התורה הנבראת אלפים שנה קודם שנברא העולם. ובשמו תשבע מלשון שבעה הרי בין הכל עשרה רמז ליי הויות. כלומר יראת יי כתר, תורתו חו"ב תשבע ז"ת.

וְלֹא תִתְּנוּתָן בָּם בְּתֵרָה לֹא תִתֵּן לְבָנֹךָ וּבִתֶּךָ לֹא תִקְוֶה לְבָנֶךָ:

ז, ג

לפי הפשט הטעם מפורש בפסוק שלאחריו כי יסיר את בנך וגוי'. ועוד יש לך להתעורר על מה שרמזתי לך⁹⁴⁴ בסוד הביאות האסורות, כי בביאות ההם נותן כח ושפע לכחות הטומאה, ונבראין מאותן הביאות כמה מקטרגין ומלאכי חבלה. וידעת כי כנסת ישראל היא נקראת כלה להקב"ה שנאמר (ישעיה סב, ה) ומשוח חתן על כלה וגוי', והיא אשת נעורים. וכשישראל חוטאים אז היא כמו האשה נדה שאסורה לבעלה ואז כחות הטומאה יונקים מהיכלי קדש (איכה א, י) כי ראתה גוים באו מקדשה. והפילגש בפנים ובניה מתגברים על בני האהובה. זהו סוד (שיה"ש ג, ח) ושמונים פילגשים ... אחת היא יונתי תמתי. ובהיות הפילגש בפנים צנורות הטומאה מתמלאים מנשמות של גוים. ולפעמים שואלת הפילגש מהמלך שבניה ישלטו בבני האהובה והמלך נודר לה בסבת חטא ישראל ולפיכך אומות העולם שולטין על ישראל בסוד ויאהב יצחק את קצ"ז ע"ב עשו. וזהו סוד (דברים כא, טו) כי תהינה לאיש שתי נשים וגוי' לא יוכל לבכר וגוי'. וזהו סוד (בראשית כה, ו) ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות. (בראשית כה, א) ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה. והנה הבא על הגויה כאילו בא על פלגשו של מלך זהו סוד (בראשית לה, כב) וילך ראובן וישכב את בלהה וגוי'.

וטעם "כי עם קדוש אתה" פשוטו ידוע כי יניקתו ממקום הקדש ולא מכחות הטומאה.

ובספר הזוהר (האזינו רצ"ו ע"ב) אמר רבי יוסי כמה חביבין ישראל קמיה קדוש ברוך הוא בקדמיתא קרא לון^א קדוש כי עם קדוש אתה אמר רבי יוסי כמה אהובים ישראל לפני הקב"ה, כי בתחילה קרא אותם גוי קדוש שכתוב (דברים ז', ו. יד, כ) "כי עם קדוש אתה לבתר קרא לון קדש דכתיב קדש ישראל ליי לאחר מכן קרא אותם קדש שכתוב (ירמיה ב, ג) "קדש ישראל ליי" מה בין האי להאי מה בין זה לזה? דהיינו בין קדוש לקדש אמר רבי אבא קדש עילאה מכלא. דהכי תנינן, כד אתחברן כולהו קדוש כחדא איקרון קדש אמר רבי אבא קדש הוא עליון מכל שזו ספירת החכמה, כי כך למדנו כשמתחברים כל הקדושות יחד, דהיינו הג"ר, נקראים קדש וכולהו סלקין ומתכנפין להווא אתר עילאה דאיברי קדש וכולם עולים ומתאספים למקום העליון הנקרא קדש שזו החכמה וכל^א יני כך קדוש קדוש קדוש, קדש אתעביד מינייהו ומשום זה קדוש קדוש קדוש נעשה מהם וכל^א ין דישראל בתלת דח^אין מתעטרן כד אתחברן כחדא איברי קדש ישראל ליי דאיהו ראשית ומשום שישראל מתעטרים באלו ג' מדרגות כשמתחברות יחד נקראים (ירמיהו ב, ג) "קדש ישראל ליי" שהוא ראשית והא אוקמנא תבואתה בה"א הנה העמדנו כתוב תבואתה היא עם ה' יתרה במקום ו' ואות ה' באה לרמזו על ה' ראשונה שזו הבינה כל אוכליו יאשמו

⁹⁴⁴ בדף קמ"ד ע"א.

דכתיב וכל זר לא יאכל קדש "כל אוכליו יאשמו" שכתוב (ויקרא כב, יג) "וכל זר לא יאכל קדש".

אמר רבי אלעזר שירותא וסיומא דכלא אתקרי קדש אמר רבי אלעזר ההתחלה והסוף של הכל שהם חכמה ומלכות נקראים "קדש" וחכמה עילאה קדש איקרי וחכמה עליונה נקראת קדש וכד נהיר דא לחכמה דשלמה כמה דתנינן ותרב חכמת שלמה דקיימא סיהרא באשלמותא וכשמאירה חכמה זו למלכות הנקראת חכמת שלמה כמו שכתוב (מל"א ה, י) "ותרב חכמת שלמה" שהלבנה עמדה במילואה כלומר המלכות היתה מלאה שפע וכד מתברכא בהוא יסודא וינקא לכל אינון סיטרין ואיתקרי אם כאילו דלעילא וכשהמלכות מתברכת מן היסוד, ומניקה לכל אלו הצדדים היא נקראת "אם" כמו אותה של מעלה כלומר הבינה שהיא האם העליונה כדן קרין לה קדש קדשים דכתיב אתי מלבנון כלה וכו מאי לבנון דא עדן וכו' אז קוראים את היסוד קדש קדשים שכתוב "אתי מלבנון כלה" (שי"ה טז, ח) מהו לבנון הוא עדן שזו החכמה. ומכאן תבין סוד (ויקרא ו, י) "קדש קדשים היא" והבן זה.

וידעת כי יהוה אלהיך הוא האלהים האל הנאמן שומר הבְּרִית והַזֶּסֶד לְאֵהָבִיו וְלִשְׁמֵרֵי מִצְוָתוֹ לְאַלְף דּוֹר:

ז, ט

קשה לפרש "לא אלף דור" כמו הדורות שמנו רבותינו ז"ל. שהרי מבריאת העולם עד רבי אלעזר בן עזריה שהיה עשירי לעזרא לא היו רק כמו קצ"ז ע"ג נ"ב דורות והיה אחר חורבן הבית. על כן יש לפרש כי הדורות שמנו הנה כל אחד הוא חמשים שנה כמו עולמו של יובל והוא הזמן שרמזתי לך⁹⁴⁵ בסדר בהר סיני. והנה כוונת הפסוק הוא הבטחה על כל ימות עולם וזהו שנאמר "דבר צוה לאלף דור" (תהלים קה, ח).

וטעם "אל פניו להאבידו" יש בו סוד רמוז בסוד העיבור, כטעם וגם רשע ליום רעה (משלי טז, ד) וכבר פירשתי⁹⁴⁶. ויהיה "אל פניו" ממש בסוד רשע וטוב לו וכבר העירותיך⁹⁴⁷ עליו.

עקב

וְהָיָה עֲקֵב תִּשְׁמְעוֹן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה וְשִׁמְרָתָם וְעֲשִׂיתָם אֹתָם וְשָׁמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַזֶּסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם:

ז, יג

הטעם כי בהתעלות השכינה בסבת ישראל על כל שאר הכחות החיצונות, גם ישראל למטה היונקים משם יתעלו על הענפים החיצונים וזה טעם "לא יהיה בך עקר ועקרה" כי צינורות הברכה ישפיעו למטה.

וְהִסִּיר יְהוָה מִמֶּךָ כָּל זֹלִי וְכָל מִדּוֹי מִצָּרִים הָרָעִים אֲשֶׁר יִדְעָתָ לֹא יִשְׁיָמוּ בָּךְ וְנִתְּנָם בְּכָל שָׁנָאִיךָ:

⁹⁴⁵ בדף קס"א ע"ג.

⁹⁴⁶ בדף ע"ב ע"א.

⁹⁴⁷ בדף ע"ב ע"ב.

ז, טו

יתכן שירמוז ב"מדוה מצרים" על הדברים הנשפעים מדת הדין עזה מלכות ויורה על זה מאמר רז"ל (קידושין מ"ט ע"ב) עשרה קבין⁹⁴⁸ כשפים ירדו לעולם ט' נטלה מצרים ואחת בכל העולם כלו.

לֹא תֵעָרֵץ מִפְּנֵיהֶם כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקֶרְבְּךָ אֵל גָּדוֹל וְנֹרָא:

ז, כא

מדוע לא הזכיר את התואר המקובל בתפילה "האל הגדול הגיבור והנורא"? בעבור שהזכיר למעלה אבידת האומות היונקים מן הפחד והגבורה, לכן באבדן האומות לא הזכירו (לבוש), על כן לא הזכיר הנה רק גדול חסד ונורא תפארת והבן.

וַיֵּשֶׁל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת הַגּוֹיִם הָאֵל מִפְּנֵיךָ מֵעַט מֵעַט לֹא תֻכַּל כִּלְתָם מִיָּהָר כֹּן תִּרְפֶּה עֲלֶיךָ זֵית הַשָּׂדֶה:

ז, כב

חית השדה⁹⁴⁹ הנזכרת הנה תבין מפסוק "וחית השדה השלמה לך" (איוב ה, כג). וטעם "פן תרבה עליך" להתרחק מן הפעולות הנשפעות משם.

אֶרֶץ זֵתָה וְשִׁעְרָה וְגֶפֶן וְתַאֲנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וְדִבְשִׁי:

ח, ח

אין לומר שכוונת השבח היתה כפי הפשט לבדו קצ"ח ע"א כי באחד מן המקומות שבחוצה לארץ שבעה מינים אלו לרוב מאד. אמנם נשתבחה בשבעה מינים רמז לשבעה ימי בראשית דהיינו שבע ספירות חגתנה"ם והארץ הנזכרת כלולה מכולם ועוד כי נכלל בחטה כוסמת, ובשעורה שבולת שועל ושיפון הרי בין הכל עשרה ועמה הבן השבח. וטעם "עיינות ותהומות" וכו' רמז למעיינות הנאצלות והנשפעות שם כד"א "כל הנחלים הולכים אל הים" (קהלת א, ז).

אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְכָּנֹת תֹאכַל בָּהּ לֶחֶם לֹא תִחָסֵר כֹּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבִיָּה בְּרוֹל וּמִהֲרָרִיָּה תִנְזָצֵב נְזֻשִׁית:

ח, ט

וטעם "אשר לא במסכנות תאכל בה לחם" כבר רמזת⁹⁵⁰ כי לחם רומז ליסוד עולם בסוד לחם הפנים⁹⁵¹ וזהו "לא תחסר כל בה" וידעת פירוש כל שהוא היסוד. והפך זה "הצדיק אבד ואין איש שם על לב" (ישעיה נז, א).

"ארץ אשר אבניה ברזל" לפי הפשט קשה לפרשו שאין זה שבח הארץ להיותה כברזל. והנה בתוכחות (דברים כח, כג) "והארץ אשר תחתיך ברזל". אמנם נרמז בו סוד נעלם בדברי רבותינו ז"ל בפרק קמא דתעניות (דף ד' ע"א) אמרו אל תקרי אבניה אלא בוניה. כיוונו על החכמים העוסקים בתורה שבעל פה שהיא המלכות שהיא הארץ הנזכרת שהם קפדנים וקשים כברזל כי השכינה שורה עליהם והרי היא מדת הדין. ואמרו אחרי כן אפילו הכי מבעי ליה לאינש למילף נוחותא בנפשיה שנאמר והסר כעס מלבך (קהלת

⁹⁴⁸ כתב כאן הרב בן איש חי בספרו בניהו בן יהוידע על קידושין דף מט ע"ב על מספר העשרה אין לשאול כלום, מפני שאין לך שפע בעולם שאינו כלול מעשרה כנגד עשרה ספירות.

⁹⁴⁹ בדף כ ע"ג כתב שיניקתה מן השדה דהיינו מן המלכות.

⁹⁵⁰ בדף ק"ח ע"ד.

⁹⁵¹ בדף ק"ט ע"א.

יא, י). והנה רמז כי עקר קבלת הארץ הנזכרת היא ממדת הדין העזה גבורה הנרמזת בברזל שנאמר (דברים כח, מח) ונתן עול ברזל.

וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ:

ח, י

אחר שהזכיר קבלת הארץ הנזכרת דהיינו הגבורות מהגבורה ושפע היסוד הנקרא כל, הזכיר כי ממנה תתפשט הברכה למטה. ודע כי כמו שהמזון לבני אדם הוא סבת קיומם, כן המלאכים והנשמות מזונם קיומם מן השכינה שנאמר "ואתה מחיה את כלם"⁹⁵² (נחמיה ט, ו) והאכילה לבני אדם דוגמת הקרבנות לכחות העליונים. ועל כן צריכין נקיות וטהרה וקדושה, זכו שפע לא זכו פשע. והנה השפע הנאצל מאין סוף יתעלה עד קצ"ח ע"ב השכינה שהיא אחרונה שבבנין. דוק ותשכח גם באכילה של מטה שהיא עוברת בין מקומות מזו לזו, הזכירם רבותינו ז"ל במדרש קהלת בפסוק מעשרה שליטים⁹⁵³ (קהלת י, יט). והברכה היא אצילות תוספת המשכה מאפיסת המחשבה שהיא מקור החיים כמו שנאמר "במקהלות ברכו אלהים י"י ממקור ישראל" (תהלים סח, כז). לכך תקנו מאה ברכות⁹⁵⁴ (מנחות מ"ג ע"ב) כנגד עשר ספירות בכל אחת מהן עשרה. והיו חכמינו ז"ל זריזים להשלימם, לפי שהקדוש ברוך הוא חפץ בברכה ומתקרב לפי מעלת המברך ושלמותו ויבא בביתו. כמו שאמר הלל הזקן (סוכה נ"ג ע"א) "אם אני כאן הכל כאן"⁹⁵⁵ אף הקדוש ברוך הוא אומר (שם) "אם אתה תבא לביתי אני אבא לביתך"⁹⁵⁶ כי מצינו שהקדוש ברוך הוא חפץ מאד בברכה כמו שאמר למשה רבינו ע"ה (שבת פ"ט ע"א. ילקוט במדבר י"ג, תשמ"ג) "אף על פי כן היה לך לעזרני. מיד פתח ואמר ועתה יגדל נא כח אדני". וכל מי שאינו מברך נקרא גוזל ומשחית כמו שאמרו (ברכות ל"ה ע"ב. סנהד' ק"ב ע"א) כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גוזל להקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל שנאמר (משלי כח, כד) "גוזל אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית", אין אביו אלא הקדוש ברוך הוא שנאמר (דברים לב, ו) "הלא הוא אביך קנך" אין אמו אלא כנסת ישראל שנאמר ואל תטוש תורת אמוך (משלי א, ח) ועתה אגיד לך תעלומות חכמה אשר במדרש רות (זו"ח) ולא אביא לשונם מפני האורך אמרו רבותינו ז"ל⁹⁵⁷ עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה⁹⁵⁸ הדחה ושטיפה חי מלא

⁹⁵² עיין דף ג' ע"ד שהסביר שמילת "את" תרמוז לשכינה. "אתה" היינו התפארת מחיה "את" השכינה וממנה שפע ומזון לכל. הרב חזר על רעיון זה גם בדפים: י' ע"א. ל' ע"ב. בדף ל"ב ע"ד כתב הרב שמילת "אתה" תרמוז לשכינה והוא דורש תיבת אתה אתה שהיא נקראת "את" והיא ה' אחרונה שבשם. וכ"כ בדף צ"ד ע"ב. וכ"כ בדף ק"ה ע"ב. וק"ו ע"ג. וכן לקמן ר"ב ע"ב.

⁹⁵³ נזכר במדרש עשרה חלקים בגוף ובנפש כנגד עשר ספירות: קהלת רבה - פרשה ז פסקה כט "החכמה תעוז לחכם זה משה מעשרה שליטים מעשרה דברים שמשמשין את הגוף שכבשן משה ואלו הן: מן פומא לוושטא ומן וושטא להמסיסא ומהמסיסא לקיבתא ומקיבתא לאיסטומכא ומאיסטומכא לכרוכא קטינא ומכרוכא קטינא לבית כסא ומבית כסא לבנת מעיא ומבנת מעיא לכרוכא עביא ומכרוכא עביא לסני דיבא ומסני דיבא לפטרוכא ומפטרוכא לעיזקתא ומעיזקתא לברא ומכולן לא נצרך משה לא להכניס ולא להוציא שנאמר (שמות ל"ד) ויהי שם עם ה'. דבר אחר, החכמה תעוז לחכם אלו ישראל שנאמר (דברים ד') רק עם חכם ונבון, מעשרה שליטים שמשמשין את הנפש, ואלו הן: הוושט למזון קנה לקול כבד לחמה מרה לקנאה הריאה מששתן המסס לטחון טחול לשחוק כליות יועצות לב מבין לשון גומר.

⁹⁵⁴ כתב בספר שערי אורה - השער הראשון - הספירה העשירית "ותמצא כי מאה אדני"י כסף נעשו במשכן, כמו שכתוב: ומאת אדנים למאת הככר ככר לאדן (שמות לה, כו). ואלו מאה אדני שבמשכן הם בדמיון מאה ברכות שמתמלאות מן הברכה הגדולה הנקרא אדני. לפיכך חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום כדי להמשיך מכל אחת ואחת, ומפני שמאה ברכות באות בשם אדני מאלו הברכות, ואם חיסר ברכה אחת פוגם ומטיל מום.

⁹⁵⁵ סוד דבריו: אם אני דהיינו השכינה הנקראת אני כאן גם היסוד הנקרא "כל" כאן כי הוא מחובר תמיד בבית המקדש לשכינה. הכל זה הקב"ה שנאמר "צדיק י"י". וכ"כ רש"י במסכת סוכה (שם) "כנגד השכינה אמרו". והבט כי הלל גימ' אדנ"י.

⁹⁵⁶ כתב רבנו בחיי בספרו "כד הקמח" - ערך עצרת - "וביאור זה: "אם אתה תבוא לביתי" אם יש לך ידיעה שתדע ליחד שמי הרי שמו של הקב"ה נקרא עליך ומתיחד בך, "אני אבוא לביתך" כלומר אתקרב אצלך ואדבק עמך.

⁹⁵⁷ זוהר ח"ג רמ"ד ע"ב. תיקו"ז פ"ד פ"ד ע"ב ואילך.

⁹⁵⁸ כתב בספר תולעת יעקב - סוד ברכות הנהנין - גרסינן בפרק שלשה שאכלו (ברכות נא, א) אמר רבי זירא עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה, טעון הדחה ושטיפה חי מלא עיטור עיטוף ומקבלו בשתי ידיו ונותנו לימינו ומגביהו מן הקרקע

ועטור ועטוף מקבלו בשתי ידיו אוחזו בימין ומגביהו מן הקרקע טפח ונותן עיניו בו ומשגרו לאנשי ביתו במתנה. והרמז ל"י הויות וידעת כי בכוס של ברכה אין לשים בו מים עד ברכת הזן רמז כי עקר קבלתו ממדת הדין תחלה ואחר כך מן החסד וידעת גוויי קצ"ח ע"ג המים חסד והיין גבורה. גם העטור רמז למה שנאמר זאת ירושלם בתוך הגוים שמתיה וסביבותיה ארצות (יחזקאל ה, ה) גם סוד מקבלו בשתי ידיו אוחזו בימין רמז לקבלתו מב' זרועות עולם ומן החסד באחרונה. ופירוש "משגרו לאנשי ביתו" ידוע מעתה. ובעבור כי עתה בזמן הגלות אין הברכה מצויה כבראשונה אין כח הקדושה וצנורותיה נמשכין בשכינה שנאמר הצדיק אבד ואין איש שם על לב (ישעיה נה, א) על כן אמרו רבותינו ז"ל (ברכות נ"א ע"א) אנו אין לנו אלא ארבעה וסימן חמשה"ח ח"י מ'לא ש'טיפה ה'דחה כי השאר אינם בשלימות בזמן הגלות.

ועוד אמרו רבותינו ז"ל עשרה דברים הנוהגים תוך הסעודה וכולם יש טעם נעלם כמו שהשיבו בישיבה של מעלה. כן אמרו במדרש רות (זו"ח פ"ז) ואלו הם:

האחד לתקן השלחן על מזונו שאוכל ומי שאוכל בלתי שלחן מסודר עליו הכתוב אומר (ישעיה כח, ח) "כי כל שלחנות מלאו קיא צואה". והטעם הוא לכבד את הקדוש ברוך הוא על מזונותיו כדאמר "קשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף". כי המזונות אינן באין אלא מתוך מדת הדין שזו המלכות כי היא מנהגת העולם. זהו שנאמר על אשת חיל המלכות "כפה פרשה לעני וידיה שלחה לאביון" (משלי לא, כ) וכתוב ארץ ממנה יצא לחם (איוב כח, ה). ואמרו רבותינו ז"ל בפסחים קשין מזונותיו של אדם יותר מן הגאולה דאילו בגאולה כתיב "המלאך הגואל", ובמזונות כתיב "האלהים הרועה אותי מעודי". ואם תאמר הרי דוד הזכיר מדת רחמים שנאמר "י י רועי לא אחסר" (תהלים כג, א) דהיינו התפארת הרמוזה במילת יי' זנה ולא המלכות תשובתך היא, כי כל אחד הזכיר הפך מדתו כדי שיהיה הכל כלול בו וידעת מדת יעקב תפארת ודוד מלכות והשכינה קודמת ורואה כל שלחן מישראל ואומרת "זה השולחן אשר לפני יי'". אך ביום השבת צריך תוספת שינוי אחד.

השנית נטילת ידיים קודם אכילה קצ"ח ע"ד הטעם הוא כי צריכה נקיות דוגמת אכילת מלאכי השרת שנאמר לחם אבירים אכל איש (תהלים עח, כה) לחם שמלאכי השרת אוכלין וכבר פירשתי זה⁹⁵⁹ מה מלאכי השרת אוכלים בקדושה ובטהרה ובנקיות אף ישראל צריכין כך שנאמר והתקדשתם אלו מים ראשונים שהם קדושה

טפח ונותן עיניו בו ומשגרו לאנשי ביתו. דע (ע"פ זוהר ח"ג רעג, ב ברע"מ) כי כוס דוד כלול מכל העשר, וזה סודו, הדחה ושיטפה סוד (ויקרא טז, יט) וטהרו וקדשו, טהרה מצד הימין סוד הכהן ששנינו בו (פסחים לה, א) טבל ועלה אוכל בתרומה, וקדשו מצד הלויים סוד השמאל שנאמר וקדשת את הלויים. חי מסוד הצדיק שכולל שמונה עשרה ברכות ונקרא חי העולמים. חי אין פרושו חי ממש בלא מזיגה, שהרי שנינו (ברכות נ, א) ומודים חכמים לרבי אליעזר בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים, אלא חי עד ברכת הארץ ובברכת הארץ מוזגו, וכן פירש הרא"ף ז"ל, והטעם כדי להודיע שבח הארץ שיינותיה חזקים וצריך לערב בהם מים רבים (טור סי' קפג). ועל דרך האמת כבר ידעת כי היין רמז למדת הדין, ומספרו שבעים כנגד שבעים שרים שניזונים מן הגבורה, וכולן נמשכין מגוף האילן דוגמת יעקב שיצאו ממנו שבעים נפש, ומפני שצריך שיהיה הדין מוזג ברחמים כדי שיכבשו רחמיו את כעסו, לכן צריך למוזג היין במים כשיגיע לברכת הארץ לגלגל את הרחמים במדת טובו של הקב"ה, ואז תהיה הארץ הראשונה כלולה מימין משה זרוע תפארתו. וכבר הודענו כי השלחן במקום המזבח, ובמזבח היו מנסכים היין עם המים בכל יום מימי החג, וכן צריך לנסך על השלחן. ומלא מסוד קו האמצעי. עטור מסוד העטרה העליונה המעטרת כל המאורות שתחתיו והוא כתר לראש צדיק. ועטוף סוד (תהלים קד, ב) עוטה אור כשלמה, סוד חיו"ד העליונה שנתעטף באור ונעשית "אור". ומקבלו בשתי ידיו סוד שני ההי"ן אחת מימין ואחת משמאל, ולפיכך צריך לקבלו בחמשה אצבעות, ונותנו לימין והשמאל לא תסמיע כלל, כדאמרין בהאי פירקא (ברכות שם) אמר רבי יוחנן ראשונים שאלו שמאל מהו שתסמיע לימין, אמר רב אשי הואיל ושאלו ראשונים ולא איפשיטא להו אן לא נעביד ביה עובדא. והטעם כי ימינו פשוטה לקבל שבים וצריך להמשיך חוט של חסד על אסתר המלכה ולהלן (סוד ברכת המזון, בברכת הזן) יתבאר סוד זה. ונותן עיניו בו סוד למודי ה', העמודים אשר הבית נכון עליהם. ומסלקו מן הקרקע טפח מסוד יו"ד זעירא סוד חכמת שלמה. ומשגרו במתנה לאנשי ביתו סוד אם הבנים שנאמר בה ישמח משה במתנת חלקו. אמר רבי יוחנן אנו אין לנו אלא ארבעה, הדחה ושיטפה חי ומלא (ברכות שם), מסוד אות דל"ת שהיא עניה בגלות, סוד (הושע יא, ט) בקרבך קדוש ולא אבא בעיר, סוד הוא"ו ווי העמודים, ולפיכך נסתלקו הששה הנותרים:

⁹⁵⁹ בדף צ"ד ע"ב.

והייתם קדושים אלו מים אחרונים וכו' כל האוכל בקדושה דומה למלאכי השרת וכל האוכל בלא נטילת ידים ההיא, מדה של פורענות שורה עליו ואכילתו טמאה ושכינה אומרת אל תלחם את לחם רע עין (משלי כג, ו) מהו רע עין זה יצר הרע.

ואמרו רז"ל (זו"ח רות) שתי מדות עומדות על שולחנו של אדם, אחת מדת הטוב ואחת מדת הרע. אם האדם מקדש ידיו ומברך מדת הטוב אומרת זה לקב"ה ומנחת ידיה על ראשו ואומרת לו עבדי אתה עבדו של מקום אתה כד"א (ישעיה מט, ג) "ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר". וכשאין האדם מקדש ידיו ואוכל מדת הרע אומרת זה שלי הוא מיד שורה עליו ומטמאתו ומאכלו נקרא רע עין. מעשה בחסיד אחד שזימנו בעל הבית לאכול אצלו ראה שבעל הבית לא נטל ידיו והיה אוכל. קם העני מן השולחן והלך לו הלך בעל הבית אחריו להחזירו. אמר לו ח"ו שאוכל עמך שעליך כתיב (משלי כג, ו) "אל תלחם את לחם רע עין". ולא עוד, אלא שמאכלך טמא שנאמר (ויקרא יח, כד) "אל תטמאו" ... (ויקרא יא, מג) "ונטמתם" בלא אל"ף. כל מי ששורה עליו רוח הטומאה מקבל טומאה סתומה שאין לה פתח. בא המעשה עם החסיד לפני חכמים נתנו לו ארבע מאות זוז. באותה שעה אמרו חכמים אשריכם ישראל אשריכם עוסקים בתורה. ומה העני שהיה רעב, ואף על פי כן שמר עצמו ולא חשש אלא לכבוד קונו. כמה שכר טוב גנוז לאותם העוסקים בתורה קצ"ט ע"א לשמה. ופ"ק דסוטה (ד' ע"ב) "כל האוכל בלא נטילת ידים כאילו בא על אשה זונה שנאמר כי בעד אשה זונה עד ככר לחם (משלי ו, כו). והבן זה המאמר היטב, כי הוא מופלא. כלומר מאחר ואכל בלא נטילה המשיך עליו רוח שטות וממנה נמשך לבא על אשה זונה (לבוש).

השלישית שיטול ידו הימנית בידו השמאלית. והטעם כי הימנית משובחת על השמאלית וצריך שהשמאל תשמש לימין. וידעת סוד ידי האדם הרומזים לזרועות עולם דכתיב ימין י"י עושה חיל (תהלים קיח, יז) רמז שהשמאל נאצל מן הימין דהיינו הגבורה נאצלת מן החסד. "ימין יי רוממה" כי היא משובחת מן השמאל. דוגמא לזה כהן עולה לדוכן נוטל ידיו מן הלוי. וצריך ליטול ידיו עד הפרק שאמרו חז"ל, במקום חבור אצבעות עם הכף. ויש בהם י"ד פרקים ואחרי כן כולל ידיו כאחת כי כולן כלולים זה בזה.

הרביעית שצריך להגביה ידיו בשעה שמברך לאחר נטילת ידים ויקדש ידיו שנאמר "שאו ידיכם קדש וברכו את יי" (תהלים קלד) כלומר שאו ידיכם למקום הקדש לרמוז ל"י ספירות. ואז "ברכו את יי" לימד על הברכה שתהא בנשיאת כפים. וידעת כי סוד עשר אצבעות רומזים ל"י הויות בסוד נשיאות כפים. והאצבע החמישי האגודל אינו בסדר שאר אצבעות גם אין בו כי אם שני פרקים מה שאין כן בשאר האצבעות שיש להם שלשה פרקים. ויש בכל זה סוד הד' אצבעות רומזים לארבע אותיות של שם וצירופו י"ב כמו שביארתי⁹⁶⁰ בסוד אבני החשן. וכנגדן י"ב פרקים בד' האצבעות. והשנים שבאצבע החמישי רומזים לזרועות עולם חו"ג אשר י"ב גבולי אלכסונון נשפיעין מהן. ולאחר שנתקדשו הידים צריך לזקוף אותם למעלה לרמוז לעליונים להריק ברכות למטה כדיוקן זה של אצבעות.

החמישית לברך ברכה לנטילה זו שנאמר שאו ידיכם קדש וברכו את יי ובעבור כי המצות ממקור הקדושה על כן תקנו בהם אשר קדשנו קצ"ט ע"ב במצותיו וצונו. הששית ליתן ממאכלו לעניים ולהאכילן מן המובחר שאוכל כדי לרחם עליהם ממה שחננו ה' יתעלה. ובמדה שאדם מודד בה מודדין לו.

⁹⁶⁰ בדף קי"ב ע"א.

השביעית לברך ברכת "המוציא" על הלחם, הכוונה על הארץ העליונה המלכות שממנה יוצא הלחם והמזון שנאמר להוציא לחם מן הארץ (תהלים קד, יד) וכתוב ארץ ממנה יצא לחם (איוב כח, ה) וכבר פירשתי זה. וצריך לומר "המוציא" כלומר הוא המוציא, שהמזונות לא נתנו ביד הממונים.

השמינית שלא יהיה גרגרן ובלען אלא כאוכל לפני המלך כדי להדבק במדת החסד והקדושה ולא במדת הפחד והדין ובזה תשאר הברכה במעיו. הנה בעשו כתיב הלעיטני נא והנחש המסית שרוי במעיו ונקרא רשע שנאמר ובטן רשעים תחסר (משלי יג, כה) על כן צריך לאכול בנחת ובנקיות ועליו נאמר "ואכלת לפני יי אלהיך". וידעת כי צריך האדם להדמות ליוצרו בכל ענין שיוכל גם יתבייש האדם מן הבורא יתברך המצוי אצלו תמיד ומשגיח במעשיו כאשר יתבייש האדם מחברו כאשר השוו רז"ל מורא הבורא יתברך למורא בשר ודם ואמרו רבותינו ז"ל בג' דברים אני אוהב את הפרסיים צנועין באכילתן צנועין בבית הכסא צנועין בתשמיש המטה ואמרו עוד איזהו צנוע זה הנפנה בלילה כדרך שהוא נפנה ביום ועל כן צריך כל אדם לעמוד בעונה ולבו פנוי להקדוש ברוך הוא המצוי עמו תמיד ומשגיח במעשיו שנאמר אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם יי (ירמיה כג כד) ואמרו רבותינו ז"ל אסור לאדם להלך בקומה זקופה שנאמר מלא כל הארץ כבודו רב יהודה לא מסגי ארבע אמות בקומה זקופה רב הונא בריה דרב יהודה לא מסגי ד אמות בגלוי הראש אמר שכינה קצ"ט ע"ג למעלה מראשי ולא היו רגילין לפרוס סודר כי אם הנשואים כמו שאמרו מאי טעמא לא פריסת סודרא אמר אכתי לא נסבי וזה רמוז באמרו שכינה למעלה מראשי ונשוב לדברינו כי המדה שאדם תופס היא נמשכת אליו בכל מעשיו וטעם לא יאכל תרי נראה לי כי הטעם הוא בעבור כי התחלת העולם מן החסד שנאמר עולם חסד יבנה (תהלים פט ג) ב הוא מקום הדין על כן לא יסיים בו.

התשיעית להיות על שולחנו דברי תורה שכן אמרו רז"ל (אבות ג, ג) שלחן שאין בו דברי תורה האוכל ממנו כאילו אוכל מזבחי מתים. והענין הוא כי הקדוש ברוך הוא חולק מזונות לכל בריה ביום ובלילה לעליונים ולתחתונים והברכה נשפעת לנבראים כלם מן השכינה שנאמר ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה (משלי לא, טו) הנאמר על אשת חיל. וכל הענין הנאמר בא"ב הרמז עליה על המלכות הנקראת "את" מפני שהיא כוללת הכל מא' עד ת' שנאמר כל הנחלים הולכים אל הים (קהלת א, ז). וכמו שמלאכי השרת אומרים שירה לפני הקב"ה כשהן ניזונים מזיו השכינה כן ישראל צריכין להודות לפני הקב"ה ולעסוק בדברי תורה בשעת אכילתו. והבן ממה שכתבנו⁹⁶¹ בסוד מנין שהקב"ה מתפלל והמשכיל יבין.

העשירית ליטול ידיו אחר אכילה כמו שאמרו רז"ל (עירובין י"ז ע"ב. חולין ק"ה ע"ב) מים אחרונים חובה. הטעם כי הם באים להעביר הזוהמא הבאים מחמת נחש הקדמוני ובמים האחרונים תתפרש תפודו ממנו מדת הדין ולא תקטרג עליו. ועל כן הן חובה באמת. הן חובה ולמקום חובה מתעלין. והנה המים האחרונים הם הפך הראשונים ועל כן דינן הפוך כמו שאמרו רז"ל בפרק קמא דסוטה (ד' ע"ב) מים ראשונים צריך שיגביה ידיו למעלה מים אחרונים צריך קצ"ט ע"ד שישפיל ידיו למטה. אף כי לפי הפשט הוא שלא יחזרו המים ויטמאו הידים. וממה שכתבנו תבין טעם מפני מה מים אחרונים טעונים כלי, כי רוח רעה שורה עליהם ובזה תטול חלקה שלא תקטרג עליו כי צריך האדם לחלוק לה כבוד בפעולותיו.

⁹⁶¹ בדף כ"ו ע"א. תפלה היינו חיבור והקב"ה מתחבר בשכינה.

ברכת המזון בשלשה טעונה כוס, שלא בשלשה אינה טעונה כוס. כי השכינה הרמוזה בכוס של ברכה⁹⁶² מקבלת משלשה אבות העליונים חג"ת או מג' ספירות אחרונות נה"י כמו שאמרו בספר הזוהר (א"ת רצ"ו ע"ב) **מטרוניתא לא מתברכא אלא בכלל דלתתא אילין אינון נצח הוד יסוד. ומתבסמא ומתברכא באתר קדש הקדשים דלתתא דכתיב כי שם צוה יי את הברכה** המלכה שזו המלכות אינה מתברכת אלא בכלל של ג' אלו שהם: נצח הוד יסוד. ומתבשמת ומתברכת במקום שנקרא קדש הקדשים שלמטה, דהיינו מקומה בעולם האצילות, שכתוב "כי שם צוה יי את הברכה". ופותח המברך ואומר "נברך שאכלנו משלו" ולא פירש למי שהרי אינו רשאי לומר למי שאכלנו משלו. ויש בו סוד כאשר אמרו במדרש רות (פ"ו ח) וידעת כי השכינה רמוזה בכוס של ברכה ונותן עיניו בו ואם היה אומר למי היה נראה מכוונתו שאין המתברך ההוא רמוז לפניו ר"ל בשכינה שכוונתו בה בשעת הברכה אמנם אחרי שהכוס מונח לפניו ונותן עיניו בו כענין (דברים י"א, יב) "תמיד עיני יי אלהיך בה". וכוונתו בו בברכה זו אין לומר למי. והענין למברך צריכין להסתכל בשכינה ולומר "ברוך שאכלנו משלו" כלומר גם אנו מודים לדעת המברך כי אכלנו ממזון השכינה מלכות שקבלה מן המרכבה העליונה תפארת לזון העולמים שנאמר "ונות בית תחלק שלל" (תהלים סח, יג) "ושלל לא יחסר" (משלי לא, יא) זהו שנאמר "והמלך שלמה ברוך" (מל"א ב, מה) ר"ל מלך שהשלים שלו. ועושה שלום בין האש הגדולה גבורה והמים העליונים חסד על דרך (איוב כה, ב) עושה שלום במרומיו.

503

"ובטובו חיינו" אמרו רז"ל (ברכות נ ע"א) "האומר 'ובטובו חיינו' הרי זה תלמיד חכם, 'ומטובו חיינו' הרי זה בור". יש מפרשים כי מטובו משמע ממקצת טובו בחסרון ולא בשלימות כי ר' ע"א משמעות המ"ם בכל מקום מיעוט. ואין הדבר כן, כי האילן לא יתקיים ביניקה לבדה לולי הענפים והקליפות והלב כנסת ישראל והקליפות שאר הכחות אמנם "ובטובו" כבר כולל כל הכחות המתפשטין בטובו של עולם שהיא כנסת ישראל.

אמנם במדרש רות⁹⁶³ פירש הטעם כי "מטובו" משמע שאין כוונת המברך במדת הטובה עצמה רק במדת של מטה מלכות היוצא ממדת הטוב יסוד. ואינו כן, כי כוונת המברך בברכה זו היא במדת הטוב עצמה יסוד שהוא במדת האור הגנוז⁹⁶⁴ תפארת. ומכאן יש להוכיח כי האומרים בשמונה עשרה "כי מאור פניך נתת לנו" טועים הן כי התורה באור פניו נתנה כמו שפירשתי במקומו. והראוי לומר "באור פניך". ובכל מקום שתמצא בברכה ראשונה מלת "כל" רמז לצדיק דהיינו יסוד⁹⁶⁵ שנאמר אני יי עושה כל (ישעיה מד, כד) וזהו כי הוא זן ומפרנס לכל כענין "כי אתה תברך צדיק" (תהלים ה, יג). ועל כן חתם "ברוך אתה יי הזן את הכל" דהיינו שהקב"ה משפיע ליסוד הנקרא כל. והנה הברכה הראשונה של ברכת המזון מיוסדת על המכריע הראשון תפארת. וברכה שניה נאמרה על השכינה מלכות הנקראת ארץ וזהו אמרו "ארץ טובה ורחבה" כענין (דברים י"א, יב) "ארץ אשר יי אלהיך דורש אותה". דוגמא לדבר בקדיש מתחיל מן הטוב

⁹⁶² השכינה מקננת במלכות ובה שם אלהים והוא גימ' כוס. כשהמלכות מקבלת שפע מג' ספירות עליונות חג"ת או נה"י היא נקראת "כוס של ברכה".

⁹⁶³ הנה לשון המדרש - זהר חדש - מדרש רות "ובטובו חיינו, וְלֹא מְטוּב. דְּזֶן בְּטוֹב הֵהוּא עֲלֵמָא תִּתְּנָה, דְּנִפְקָא מִמִּדַּת הַטּוֹב עֲצֻמָּה (דהיינו היסוד הנקרא טוב זן את המלכות וזו את העולם), דְּאֵתְקִרְיָאֵת טוֹבוֹ. כְּדָבָר אַחֵר, (הושע ג) וּפָתַחְדוּ אֶל ה' וְאֶל טוֹבוֹ, אֶל ה' דָּא עֲלֵמָא תִּתְּנָה (מלכות). וְאֶל טוֹבוֹ, דָּא אֵילָנָא דְּחַיִּי (תפארת הכולל את היסוד). (ירמיה לא) וְנִקְרְוּ אֶל טוֹב ה', דְּעַל יְדוֹ אֵיתְּנִי וְאֵתְּנִי הִירֹ כָּל עֲלָמִין.

⁹⁶⁴ מדת האור הגנוז זו התפארת. כך כתב הרב בדף ו ע"ד. דף ז ע"ב וע"ג. י"ח ע"ג. כ"ח ע"ב. לקמן ר"כ ע"ג.

⁹⁶⁵ הטעם שהיסוד נקרא "כל" כתב בספר מערכת האלוקות החייט כי היסוד כולל הכל מהכתר עד אליו. ומוזה הטעם נקרא יוסף הצדיק המושרש ביסוד (מל"א ה, יא) "כלכל". וזו ברכת האבות "בכל מכל כל" דהיינו שהיו מחוברים ליסוד וינקו ממנו שפע של חיים.

הנזכר באומרו "יהא שמיא רבה" ואחר כן אומר "בעלמא דברא כרעותיה" שהרמז לשכינה הנקראת עולם. וכבר פירשתי⁹⁶⁶ כי בברכה וקדושה מלמעלה למטה.

והבן כי קרא לארץ הנזכרת שלשה שמות והן: חמדה, טובה, ורחבה. חמדה בהיותה בייחוד שלם וכלולה ביסוד עולם. (בראשית ב, ב) "ויכל אלהים" מתרגמין בירושלמי וחמיד יי". "טובה" בהיות מדת הטוב תפארת שוכן בתוכה שנאמר "גם יי יתן הטוב וארצנו נתן יבולה" (תהלים פה, יג) וירא אלהים את האור כי טוב כשהאור בתוכה היא טובה וכשאין אור בתוכה הוא חשך ולילה וכן הוא אומר בכה תבכה בלילה (איכה א ב). "רחבה" נקראת כשמקבלת ריע"ב במלוי מרחובות הנהר בינה. וסימניך ורחבה ונסבה למעלה (יחזקאל מא, ז) נמצאת שרמז בשלשה תיבות על ג' קבלותיה: חמדה כשמקבלת מן היסוד, טובה כשמקבלת מן הטוב תפארת רחבה כשמקבלת מן הבינה. וכשאין בה אחת מכל אלו אז נראת יבשה. ועל כן אמרו רז"ל (ברכות מ"ח ע"ב) כל שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה ומלכות בית דוד בבונה ירושלים בכוונה לא יצא ידי חובתו. אמרו רז"ל (שם) נחום הזקן אומר צריך שיזכור בה ברית. רבי יוסי אומר צריך שיזכור בה תורה. פלימו אומר צריך שיקדוש ברית לתורה. וצריך שיאמר בה הודאה תחלה וסוף ומלכות בית דוד בבונה ירושלים. הטעם להזכיר בה ברית כי כשנכנסו ישראל לארץ מלו שנאמר "ושוב מול את בני ישראל שנית" (יהושע ה, ב). וסוד הענין הוא, כי לא היו ישראל ראויין ליכנס לארץ עד שימולו כי הערלה מטמאה את הארץ. אמנם הברית שוא היסוד דבק בה בארץ שהיא המלכות כענין (דברים ח, ט) לא תחסר כל בה.

ובספר הזוהר (לך לך צ"ג ע"ב) **אמר קב"ה ליהושע ישראל אטימין אינון ולא אתפרעו ולא מת[ח] לייא קיימא דילי ואת בעי לאעלאה לון לארעא ולאכנעא שנאיהון** אמר הקב"ה ליהושע ישראל ערלים הם שלא פרעו ולא נגלה הברית שלי ואתה רוצה להביאם לארץ ולהכניע את שונאיהם **שוב מול את בני ישראל שנית ועד דאתפרש ואת[ח] לייא האי ברית לא עלו לארעא ולא אתכנעו שנאיהון** ועד שפרעו ונתגלה ברית הזה לא נכנסו לארץ ולא נכנעו שונאיהם.

וצריך שיזכור בה תורה והרמז לתורה שבעל פה שהיא המלכות שבזכותה מתקיים הארץ שגם היא המלכות שנאמר (דברים ל, ב) "כי הוא חייך ואורך ימך לשבת על האדמה". וצריך שיאמר הודאה⁹⁶⁷ תחלה וסוף (ישעיה ד, ה) "כי על כל כבוד חופה" ותחלת המחשבה סוף המעשה.

וסוד מלכות בית דוד בבונה ירושלים מטעם זה אמרו רז"ל בפסחים (ק"ט ע"ב) אומרים לדוד טול וברך אומר אני אברך ולי נאה לברך שנאמר כוס ישועות אשא (תהלים קטז, יג) כי כוס של ברכה זו המלכות היא כנגד ריע"ג מדתו של דוד מלכות כי הוא המלך וחי שבעים שנה. ועל כן היה נוהג רבינו יצחק בן הרב ז"ל לחתום בברכה זו ברוך יי אלהי דוד ובונה ירושלים כי הוא הרגל הרביעי מן המרכבה.

(יב) **פֶּן תֹּאכַל וְשִׁבְעָתָה וּבָתִּים טָבִים תִּבְנֶה וְיִשְׁכַּבְתָּ: (יג) וּבִקְרָךְ וְצִאָךְ יִרְבֶּיךָ וְכֶסֶף וְזָהָב יִרְבֶּה לְךָ וְכָל אֲשֶׁר לְךָ יִרְבֶּה: (יד) וְרַם לְכֶבֶךְ וְשִׁכּוֹזָתָ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמּוֹצִיאֶךָ מִצֶּרֶךְ מִצְרַיִם מִבֵּית עֶבְרִים:**

⁹⁶⁶ בדף קצ"ג ע"ד.

⁹⁶⁷ פירוש התורה וההודאה הם במלכות הנקראת "סוף מעשה" אולם שורשה בחכמה הנקרא "מחשבה" ואמרו "אבא יסד ברתא" דהיינו החכמה היא תחילת המלכות. הבינה נקראת חופה והיא על הכבוד שזו המלכות. ענין זה ניתן לראות גם בכך שהמלכות נקראת חכמה ותנאה כי היא סוף החכמה העליונה. עוד, מהחכמה העליונה יוצאים ל"ב נתיבות חכמה והם מגיעים עד המלכות הנקראת כבוד שהוא גימ' ל"ב.

ח, יב- יד

הפשט ידוע. ויתכן עוד שבא לזוהר על טעות דור הפלגה שלא שתו לבם רק לזאת דהיינו המלכות הנקראת זאת ונרמז במילים ונעשה לנו שם⁹⁶⁸ להפרידה מן הבנין וזה אסור בתכלית ונקרא קיצוץ בנטיעות בעבור שהיא הנותנת טרף לביתה וחק לנערותיה וזהו השמר לך וגו'.

הַמּוֹלִיכָהּ בַּמִּדְבָּר הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא נִזְוֶשׁ שָׂרָף וְעָקֵרָב וְצִמְאוֹן אֲשֶׁר אֵין בְּיָמֵי הַמּוֹצֵיא לָהּ בְּיָמֵי מִצֹּר הַזֶּזְלָמִישׁ:

ח, טו

כבר ידעת⁹⁶⁹ כי המדבר מקום ממשלת מדת הדין ושם כחו וזהו אשר אין מים⁹⁷⁰ כלומר אינו מים אלא יובש וחורב וזהו נחש שרף ועקרב וצמאון שאלו כחות הנאצלים ממדת הדין מלכות.

וטעם "הנותן לך כח לעשות חיל" כבר ידעת פירוש כח מפסוק יגדל נא כח י"י הוא חסד ועושה חיל וכבר פירשתיו⁹⁷¹.

וְאֶתְנַפֵּל לִפְנֵי יְהוָה פְּרַאשִׁינָה אֲרַבְעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לָזֶמֶר לֹא אֶכְלֹתִי וּבְיָמֵי לֹא שִׁתִּיתִי עַל כָּל זֶמְרָתְכֶם אֲשֶׁר זִמְרָתְכֶם לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ:

ט, יח

וטעם ואתנפל לפני יי וגו'. כי אמר י"י להשמיד אתכם. ותבין ממה שכתבתי לך בפסוק שמע ישראל⁹⁷² כי בנפילת אפים מתבטלת גזר דין כמו שפירשתי שם. וטעם אדני אלהים פירשתיו בפרשת ואתחנן⁹⁷³.

וטעם ערים גדולות ובצורות בשמים פשטו ידוע. וירמוז עוד לכחן של מעלה כענין שרמזתי באלהי מצרים, וזהו בצורות בשמים, וזהו "ואשמיד פרוי ממעל ושרשיו מתחת" (עמוס ב, ט) איך נפלת משמים הילל בן שחר (ישעיה יד, יב).

וטעם אש אוכלה פירשתיו⁹⁷⁴ והרמז לאש אוכלת אש והיא תכניע כחות האומות.

וַיִּתֵּן יְהוָה אֵלַי אֶת שֵׁנִי לַחֲזוֹת הָאֲבֹתִים כְּתָבִים בְּאֶצְבָּע אֱלֹהִים וְעָלִיהֶם כָּכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עִמָּכֶם בְּהָר מוֹתוֹף הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהָל:

ט, י

וטעם באצבע אלהים פירשתיו⁹⁷⁵.

זָכֹר לַעֲבָדֶיךָ לְאֶבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב אֵל תַּפֵּן אֵל קָשִׁי הָעָם הַזֶּה וְאֵל רַשָּׁעוֹ וְאֵל זֹמָמָתוֹ:

⁹⁶⁸ עיין דף מ"א ע"א.

⁹⁶⁹ דף ג ע"ב. צ"א ע"ג. קי"ט ע"ג.

⁹⁷⁰ קי"ט ע"ד.

⁹⁷¹ בדף קע"ז ע"ג.

⁹⁷² בדף קצ"ג ע"ג.

⁹⁷³ בדף קצ"א ע"ג.

⁹⁷⁴ בדף קל"ה ע"ג.

⁹⁷⁵ בדף צ"א ע"א.

ט, כז

כבר רמזתי לך⁹⁷⁶ כי מלת זכירה הנאמרת בשם יתעלה הוא מלשון יי' זכרנו (תהלים קיז, יב) כי אין שכחה לפני הש"י, רק הוא לשון ר' ע"ד רחמים. ובעבור כי בעת הכעס הכפירים⁹⁷⁷ דהיינו השש קצוות והמלכות דלים מן השפע העליון ולכן שואגים לטרף ולבקש מאל אכלם (תהלים קד, כא) בהעדר השפע מהם, על כן אמר זכור לאברהם וגוי כלומר זכור בכח התפארת ותשפיע לג' אבות העליונים חג"ת להשקותם מן הברכה העליונה בינה ובהתברכם, על כל פנים הברכה מצוייה למטה.

וטעם "אל תפן ר"א ע"א אל קשי העם הזה" יש בו סוד. כי כל המעשה שאדם עושה למטה דוגמתו ממש נעשה למעלה, חקוקין לפני השם יתעלה מלכות הנקראת פני יי' כי היא לפני יי' כמ"ש זה השלחן (מלכות) אשר לפני יי' (תפארת) הן לטוב הן להפך. וזהו "הסתר פניך מחטאיי" (תהלים נא, יא) עתה סבבום מעלליהם נגד פני היו (יהושע ז, ב).

ובספר הזוהר (קדושים פ"ג ע"ב) **רבי חייא פתח אל תפן אל קשי העם הזה וכי מה הוא דיימא למלכא אל תפן** רבי חייא פתח "אל תפנו אל קשי העם הזה" וכי מי הוא זה שיאמר למלך אל תפן **והא כתיב כי עיניו על דרכי איש וכתוב אם יסתר איש במסתרים ואנכי לא אראנו נאם יי'** והרי כתוב "כי עיניו דרכי איש" (איוב לד, כא) וכתוב "אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם יי'" (ירמיה כג, כד) **והא בכלא אש"ח קודשא בריך הוא בכל עובדין אסתכל ואעיל בדינא על כולו ואם טב ואם ביש** והרי בכל דבר משגיח הקב"ה ומסתכל בכל המעשים ומביא בדין על כולם אם טוב ואם רע **כד"א כי כל מעשה האלהים יביא במשפט** כמו שכתוב "כי כל מעשה האלהים יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע" (קהלת יב, יד) אם כן כיצד **ומשה אמר אל תפן אל קשי העם הזה?** אמר משה "אל תפן אך קשי העם הזה?" **אלא הכי תנינן כל בר נש דבעי לאסתמרא מחוביו כדין לא יחטא קמיה מלכא קדישא** אלא כך למדנו כל אדם צריך להשמר מעוונותיו כדי שלא יחטא לפני המלך הקדוש, שה"ס התפארת. **תא חזי בר נש עביד חד מצוה ההיא מצוה סלקא קיימא קמיה קב"ה ואמרא אנא מפלנייא דעבד לי קודשא בריך הוא מני לה קמיה לאש"חא ביה כל יומא לאוטבא ליה ב"יניא** בא וראה אדם שעושה מצוה אחת מצוה זו עולה ועומדת לפני הקב"ה ואומרת אני מפלוני שעשה אותי והקב"ה ממנה אותה לפניו להשגיח בה בכל יום להיטיב לאדם בשבילה **עבר על פיקודי אורייתא ההיא עבירה סלקא וקיימא אמר אנא מפלנייא דעבר עלי וקודשא בריך הוא מני לה קמיה וקיימא לתמן לאש"חא ליה לשיצאה ליה** עבר האדם על דברי תורה עבירה ההיא עולה לפניו ואומרת אני מפלוני שעשה אותי והקב"ה ממנה אותה ועומדת שם להשגיח בה לכלותו **הה"ד וירא יי' וינאץ** זה שכתוב "וירא יי' וינאץ" **מהו וירא יי' וינאץ?** מה פירוש וירא יי' וינאץ? **ההיא דקיימא קמיה "וירא" היא העבירה הרשומה במלכות עומדת לפניו תב בתשובה כתיב יי' העביר חטאתך דעבר ההוא חובא מקמיה ב"י דלא יסתכל בה לאוטבא ליה** חזר בתשובה כתוב "גם יי' העביר חטאתך לא תמות" (שמו"ב יב ג) דהיינו שהקב"ה מחק את העבירה מן המלכות והעבירה מלפניו כדי שלא יסתכל בה וכדי להטיב לו **ועל דא אל תפן אל קשי העם הזה ועל כן כתוב "אל תפן אל קשי העם הזה" אמר רבי יוסי מהכא משמע דכתיב נכתם עונך לפני** אמר רבי יוסי מכאן משמע דבר זה "נכתם עונך לפני" (ירמיה ב, כב) "לפני" דייקא היינו במלכות הניצבת לפניו. וזהו סבבונא בכחש אפרים (הושע יב, א).

והם עמך ונזולתך אשר הוצאת בכחך הגדל ובזרעך הגטויה:

⁹⁷⁶ בדף ס"ג ע"א. ע"ט ע"ג. ע"ט ע"ד "זכירה זו מצות עשה, כלומר תפארת ומצות לא תעשה ידעת שהיא במלכות.
⁹⁷⁷ לעיל בדף כ"ו ע"ב הסביר הרב שהכפירים אלו השש קצוות והשכינה. וכ"כ בדף קס"ד סוע"ב.

ט, כט

כבר פירשת⁹⁷⁸ כי גאולת מצרים היתה במדת רחמים ומדת הדין, זהו כחך הגדול תפארת מדת הרחמים⁹⁷⁹ וזרועך הנטויה מלכות מדת הדין.

וטעם לא אבה יי' השחיתך כתב הרב ז"ל ועל דרך האמת, לא רצה שתהיה מושחת דהיינו מובדל ומרוחק ממנו, שלא יהא שמו הגדול שם המיוחד שהוא התפארת עמך. וכבר רמזתי הענין בסדר כי תשא⁹⁸⁰ עכ"ל.

הֵן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַי הַשָּׁמַיִם הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ:

י, יד

השמים העליונים הנזכרים בפרשת בראשית⁹⁸¹ שזו התפארת שמי השמים הנאצלים מהם הנראים לנו בעולם השפל שהם תפארת דעשיה הארץ היא ארץ חפץ מלכות זהו דעת חכמי הקבלה. ולולי שאני ירא לחלוק עליהם הייתי מפרש ההפך דהיינו שמים אלו השמים הגשמיים הנראים לנו ושמי השמים זו התפארת ראייה לדברי "הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך" (מל"א ח, כז) ותאנא דבי אליהו ושמי השמים העליונים שמים התחתונים. גם בדברי רז"ל (עירובין ט ע"א. יומא מ"ז ע"א. ב"ק מ"ב ע"א) יציבא בארעא וגיוורא בשמי שמיא. "וכלל" רמז לצדיק יסוד אשר בארץ המלכות הנזכרת. כמ"ש לעיל ארץ לא תחסר כל בה בדף קצ"ח ע"א.

רַק בְּאַבְרָהָם וְיִשְׁחָק יְהוָה לְאַהֲבָה אוֹתָם וַיִּבְחַר בְּיִצְחָק אֲוֹרִיָּהֶם בְּכֶם מִכָּל הָעַמִּים כִּי־וְהָיָה:

י, טו

לפי הפשט החשק וההבטחה והבחירה בהיותם לעם סגולה כד"א (דברים ל"ב, ט) "כי חלק יי' עמו" וכבר רמזתי זה⁹⁸². ועוד נרמז בזה הפסוק מאמרם ז"ל⁹⁸³ האבות הן הן המרכבה. זהו "רק באבותיך"⁹⁸⁴. והרגל הרביעי נרמז באמרו ויבחר בזרעם אחריהם רמז לדוד האבות חג"ת ודהע"ה מלכות וכנגדם ד' סעודות שבת.

ובספר הזוהר (ואתחנן רס"ב ע"ב) **תאני רבי אבא הא דכתיב רק באבותיך חשק יי' למד רבי אבא כתוב "רק באבותיך חשק יי' מכאן אמר רבי שמעון אבהתא אינון רתיכא קדישא לעילא דכתיב חשק יי' מכאן אמר רבי שמעון האבות הן המרכבה הקדושה העליונה שכתוב חשק יי' תא חזי כמה דאית רתיכא קדישא לתתא כך אית רתיכא קדישא לעילא בא וראה כמו שיש מרכבה קדושה למטה בעולם המלאכים שהם מיכאל גבריאל רפאל ונוריאל והם מרכבה לשכינה, כך יש מרכבה קדושה למעלה שאלו ספירות חסד גבורה תפארת ומלכות**

⁹⁷⁸ בדף קצ"ג ע"א. קי"ח ע"ד.

⁹⁷⁹ בדף קע"ז ע"ג כתב הרב שכח זו התפארת בפסוק ועתה יגדל נא כח יי'.

⁹⁸⁰ הנה לשון הרמב"ן בפרשת כי תשא (לב, ז) "כי שחת עמך". אמר השם למשה כי עשו שתיים רעות, האחת, כי שחת עמך, וענין ההשחתה הריסת בנין, כענין שנאמר ואיש כלי משחתו בידו (יחזקאל ט א), הנני אלך הר המושחת (ירמיה נא כה), בבל ההורס כל חומה ומגדל, ופירוש ההשחתה בכאן הדבר שקראו רבותינו מקצץ בנטיעות והשני, כי עשו עגל מסכה והשתחוו לו וזיבחו לו והנה העבירה הראשונה לא ידענה רק השם לבדו שהוא יודע תעלומות לב, והשנית מעשה הזובחים החוטאים שבהם כאשר פירשתי.

⁹⁸¹ בדף ג' ע"ד.

⁹⁸² בדף מ"א ע"ג. קמ"ה ע"ג. קצ"ב ע"א. ר"א ע"א. ר"ה ע"ד. רט"ו ע"ד. לקמן רכ"א ע"ג.

⁹⁸³ בר"ר מז, ו'. בר"ר פ"ב, ו'. ילקו"ש בראשית יז, פב. ילקו"ש כח, קיט. ילקו"ש בראשית מא, קמז.

⁹⁸⁴ כתב בספר הציוני על התורה - פרשת ואתחנן "רק באבותיך חשק ה'". זהו שאמר בש"צ שחיבור הספירות והיחוד והשלימות הוא ע"י אברהם יצחק ויעקב. ועיי' הבניינים שבנו שלשת נמצא שהש"י מתאחד ע"י האבות והצינורות שקלקל אדם הראשון ונתפרדו ע"י נתאחדו ונתחברו ע"י אברהם יצחק ויעקב וזהו כוונת המשורר מציין מכלל יופי אלקים הופיע. כלומר אחר שתקנו האבות הצינורות באיזו מקום הוא חבור הספירות במלכות והיחוד הוא הספירה הנקראת ציו"ן ולפיכך מציין מכלל יופי אלקים הופיע. לפיכך אביר יעקב שהוא שלישי לאבות. והמבין סוד עיקרים הללו יבין סוד רק באבותיך חשק ה' לאהבה אותם. חשק מממש והוא הסוד חש"ק (ר"ת חל"ם שבי"א קמ"ץ).

והם מרכבה לבניה **ומאי ניהו? הא דאמרן ומי הם?** זה מה שאמרנו שהם האבות **רתיכא קדישא כלא איקרי וכלא אתקשר דא בדא ועביד כולא חד** הכל נקרא המרכבה הקדושה כי הכל נקשר זה בזה ונעשו הכל אחד מכח אור אין סוף המאיר בהם **רק באבותיך חשק תלתא** "רק באבותיך חשק יי" שאמרת שהם המרכבה אינם אלא שלשה אבות **ורתיכא ארבעה והמרכבה ארבעה. ארבעה מנא לן?** ומאין לנו הרביעי **דכתיב ויבחר בזרעם אחריהם** שכתוב (דברים י, טו) **"ויבחר בזרעם אחריהם" מאי משמע** על מי נאמר פסוק זה? **לאתכללא בהו דוד מלכא דאיהו רביעאה לאתקנא ברתיכא קדישא** הכתוב בא לכלול באבות את דוד המלך שהוא הרביעי להתתקן במרכבה הקדושה **דתנינן אבהתא תיקונא ושלימותא דכולא** [ופא **בהו אתכללא ואתבני ובהו אתאחיד** כי למדנו האבות הם תקון ושלמות הכל כי והם הגוף ובהם נשתכלל ונבנה ובהם נתאחד **אתא דוד מלכא ושכלל כולא ואתקין**] **ופא ושלימת להו** בא דוד ושכלל הכל מצד הגבורה והתקין הגוף מצד החסד והשלימו בהם **ואמר רבי יצחק כמה דזכו אבהתנא לאיתעטרא ברתיכא קדישא כך זכה דוד לאתתקנא בסמכא רביעאה דרתיכא** ואמר רבי יצחק כמו שזכו האבות להתעטר בהמרכבה הקדושה כך זכה דוד להתתקן בעמוד הרביעי של המרכבה **אמר רבי יהודה כתיב ביה בדוד והוא אדמוני עם יפה עינים וטוב רואי** אמר רבי יהודה כתוב בו בדוד (שמו"א טז, יב) **"והוא אדמוני עם יפה עינים וטוב רואי" מאי טעמא אדמוני מהו הטעם שנקרא אדמוני משום דחולקא דעדביה** [רמא ליה מדוע היה אדמוני? משום שחלק גורלו שזו המלכות האדומה ממדת הדין גרמה לו **אדמוני דינא ודאי** אדמוני הוא ודאי רומז לדין **עם יפה עינים דינא ברחמי כמה דכתיב חסדי דוד הנאמנים** עם יפה עינים היינו שהדין היה כלול ברחמים כמו שכתוב **"חסדי דוד הנאמנים"** דהיינו חסדי דוד אלו ממתקים את דיני המלכות.

508

אמר רבי יצחק חסדי דוד באתריה אוקימא אלא והוא אדמוני הא דאמרן עם יפה עינים אילין אבהתא אמר רבי יצחק חסדי דוד הנאמנים ביארנו במקומו. אלא **"והוא אדמוני"** פירושו כמו שאמרנו שהוא דין, **"עם יפה עינים"** הם האבות.

כי יהיה אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדני האדנים האל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים ולא יקוץ שווד:

י, יז

כבר הודעתך כמה פעמים כי אין בתורה אפילו אות אחת שאין הרין גדולים תלויים בה. והבן כי הזכיר כאן כי השם המיוחד תחלה ואחריו אלהי האלהים ואחריו אדוני האדונים. וכן במזמור (תהלים קלו) הודו ליי כי טוב אחריו הודו לאלהי האלהים ואחריו הודו לאדני האדונים. והרמז בהם לגי הויות הראשונות חכמה בינה חסד. ועל הראשון הזכיר לעושה נפלאות גדולות לבדו כענין הנאמר בספר יצירה (א, א) **בל"ב נתיבות פליאות חכמה. ועל השני אמר לעושה השמים בתבונה שזו הבינה. ועל השלישי לרוקע הארץ על המים וגו' שזה החסד.**

"האל הגדול הגבור והנורא" האל הוא אל עליון⁹⁸⁵ בינה הגדול הגבור והנורא רמז לשלשה אבות: הגדול רמז למדת החסד, הגבור למדת הגבורה, והנורא למדת הרחמים שנאמר כי עמך הסליחה למען תורא (תהלים קל, ד) והוסיף ו' באמרו והנורא וכן באלהי יעקב כבר פירשתי זה⁹⁸⁶.

⁹⁸⁵ בדף מ"ה ע"ג כתב הרב כשהחסד מושך מהבינה נקרא אל עליון. והרב בעל הלבושים פירש שהכוונה לכתר.

⁹⁸⁶ בדף פ"א ע"א.

ובספר הזוהר (בדאשית י"ח ע"ב) פירשו בארבע תיבות אלו⁹⁸⁷ שהן האל הגדול הגבור והנורא רמז על ארבע חיות הנושאות המרכבה אמר שם בלשון הזה **ודמות פניהם פני אדם לאו אינון כאינון כרובים אינון אנפי רברבין** "ודמות פניהם פני אדם", פני אדם הכוללים זכר ונקבה בחינת תו"מ, אינם כמו הכרובים, הם פנים גדולות כי הם תו"מ דאצילות **כרובים אנפי זוטרי כרביא** כרובים הם פנים קטנות כתינוק והם מלאכים שבבריאה **"פני אדם"** שאלו תו"מ דאצילות **כל דיוקן כלילן בהו, [אין דאינון אנפי רברבין]** כל הד' צורות שבבריאה, שהם אריה שור נשר אדם, כלולות בהם. משום שהם פנים גדולות והם שורש לפנים הקטנות **ומתציירין בהו ציורין [ליפין] לופי שמא דמפרש בארבע סיטרין מזרח מערב צפון דרום** ומצטייר בהן, בתו"מ דאצילות, צורות חקוקות כחקיקות שם הוי"ה המפורש בארבע רוחות: מזרח מערב צפון דרום **מיכאל רשים ברשימו לסטר דרום** מיכאל שהוא חסד אריה ואות י' שבשם רשום ברשימה לצד דרום (כאן חסר ההמשך והוא גבריאל בצפון גבורה שור אות ה' ראשונה שבשם. רפאל מזרח אדם תפארת אות ו' שבשם. נוראל מערב נשר אות ה' אחרונה שבשם) **וכל אנפין מסתכלין [אין] פני אדם: פני אריה, פני נשר, פני שור** וכל הפנים דהיינו פני אריה (חסד) פני שור (גבורה) פני נשר (מלכות) מסתכלים אל "פני אדם" (תפארת) לקבל שפעם **אדם איהו דכר ונוקבא ולא איתקרי אדם בר הכי** אדם, היינו פני אדם כדלעיל, הוא בחינת תפארת שיש בה חו"ג שהם נבחנים לזכר ונקבה ולא נקרא בשם אדם זולתם **ומיניה אתציירן ציורין דרכב אלהים רבותים אלפי שנאן** וממנו היינו מפני אדם נצטיירו הציורים של עולם הבריאה שהם "רכב אלהים רבותים אלפי שנאן" כלומר מלאכי הבריאה הם מרכבה למלכות דאצילות הנקראת אלהים והם שנאן: ש'ור נ'שר א'ריה אדם (ומה שנקט ו' עבור אדם בא להורות על זכר ונקבה שבו כדלקמן) ומבאר **שנא"ן כללא דכלהו ציורין שו"ר נש"ר ארי"ה ו' דא איהו אדם פשיטו דאתכליל כחדא ברזא דכר ונוקבא** שנא"ן כולל כל הציורים שהוא ראשי התיבת של ש'ור נ'שר א'ריה ו' רומז לפני אדם שהוא סוד התפשטות של זכר ונקבה הנכללים כאחד (מסביר בעל המתוק מדבש: ו' סופית כוללת י' ו' שהם זכר ונקבה) **וכלהו אלפין ורברבן כלהו נפקין מהני רזא שנאן** וכולם אלפים ורבותות של כתות המלאכים כמ"ש (דניאל ז, י) אלף אלפים ישמשוניה ורבו רבוון קדמוהי יקומו, שכולם יוצאים מאלו הד' חיות הנרמזות באותיות שנא"ן **ומהני דיוקנין מתפרשן כל חד וחד בסטריהו כמה דאתחזי לון** מאלו הד' צורות מתפשטים הצורות של עולמות ב"ע כל אחד ואחד בבחינתו כראוי לו. כלומר בעולם האצילות הם ד' אותיות שבשם. בבריאה אלו מלאכים ארגמ"ן. ביצירה אלו חיות שנא"ן. בעשיה יסודות ארמ"ע **אילין אינון דקא משלבן חד בחד וכליל חד בחד למיהוי כל חד כליל בחבריה** ואלו החיות הן משולבות זו בזו, וכלולות זו בזו בכדי שתהיה כל אחת ואחת כלולה בחברתה. כגון בשור יש שנא"ן וכו' **שור נשר אריה אדם אתנה[ן] ברזא דארבע שמהן [ליפין] החיות שור נשר אריה אדם** מתנהגות בסוד ארבעה שמות חקוקים שהם הוי"ה והם רמוזים ב"האל הגדול הגבור והנורא" **סלקן לאתנה[ן]א ולאסתכלא** עולים הם לשרשם באצילות שאלו "פני אדם" ומקבלים כח והנהגה ולומדים כיצד עליהם להתנהג ולהסתכל כי המלאכים נשפעים ולפי זה פועלים. הראשון שעולה הוא **שור לאנפי אדם** שור עולה אל "פני אדם" שהם תו"מ דאצילות **סליק שמא אחרא** עולה אחריו שם אחר שהוא אריה שהוא חסד **מתעטרא מחקקא ברזא דתרין [ונון] ואיהו אל** הוא מתעטר ונחקק בסוד שני צבעים שהם לבן ואדום שהוא חו"ג והוא שם א"ל. זאת כדי שתהיה הנהגת גבריאל ממותקת מן החסד **כדין אתהדר לאתרא כורסיא חקיק [ליפין] ליה ואתרשים לאתנה[ן]א ברזא דשמא דא** אחר שנכלל השור בשם א"ל הוא חוזר למקום הכסא, כי לא יכול להתעכב באצילות והוא בבחינת רצוא ושוב. והכסא שבבריאה

⁹⁸⁷ כדי להבין את המאמר הבא יש לך לדעת הקדמה קצרה מדברי הארי הקדוש בע"ח שער נ' פ"ח "דע כי בכל עולם יש ד' חיות כנגד ד' אותיות הוי"ה הכוללים כל י"ס שבאותו עולם והבן זה. ובכל עולם נק' בשם אריה שור נשר אדם ובשם ד' מלאכים אשר נוטריקון שלהם הוא ר"ת ארגמ"ן וכו' עיי"ש. לפי זה תבין ש"פני אדם" אלו תו"מ דאצילות ו"אדם" והם שורש לד' חיות שנא"ן.

חוקקו ומקבלו ונרשם להתנהג בסוד שם הזה א"ל וסליק לאתנהא ולאסתכלא נשר לאנפי אדם ואחריו עולה להתנהג ולהסתכל הנשר שהוא מלאך רפאל לקבל שפעו מפני אדם סליק שמא אחרא ואחריו עולה שם אחר שזה מלאך נוריאל שהוא במלכות מתעטרא מתנהא ברזא דתרין אנפין בל וונון מתעטר ומתנהג בסוד שני פנים בצבעים כי גם במלכות יש חו"ג לאתנהא ולאסתכלא בסליקו לעטורא להתנהג ולהסתכל בדרך עליה בעטרת היסוד של התפארת (עטרת היסוד זו בחינת האתרוג חו בחינת המלכות שאליה עולה מלכות דבריא) ואיהו דול והוא "הגדול" שהוא חסד זאת כדי שרפאל שהוא במלכות יתנהג בחסד. לאחר שקיבל שפעו כדין אתהדר לאתרא, וכורסייה חקיק וליף ליה ואתרשים לאתנהא ברזא דשמא דא אז חוזר מיכאל למקום הכסא בבריא חוקק ומפתח אותו ונרשם להתנהג בסוד השם הזה "הגדול" סליק לאתנהא ולאסתכלא אריה לאנפי אדם אחריו עולה מלאך מיכאל שבחסד שהוא אריה אל פני אדם שבאצילות כדי לקבל שפעו סליק שמא אחרא מתעטרא מחקקא ברזא דתרין אנפין בל וונון עולה כנגדו שם אחר מתעטר ונחקק באחד משני הפנים בצבעים שהם חו"ג כי גם החסד כלול מחו"ג לאתתקפא לאתקשרא בתוקפיה ואיהו בור להתחזק ולהתקשר בגבורה והוא שם "גבור" כדין אתהדר לאתרא, כורסייה חקיק וליף ליה ואתרשים לאתנהא ברזא דשמא דא אז חוזר למקום הכסא כנ"ל והכסא חוקק ומפתח אותו והוא נרשם להתנהג בסוד שם הזה "גבור". אדם אסתכל בכלהו וכלהו סלקין ומסתכלין ביה אחריו עולה מלאך אוריאל שהוא תפארת שהוא אדם שבמרכבה והוא מסתכל בכל ג' חיות והם מסתכלות בו כדין כולהו איצטיירן בל לופייהו בציורא דא ברזא דשמא חד דאיקרי נורא אז נצטיירו כולן בחקיקותיהן בציור זה בסוד שם אחד הנקרא "נורא" וכדין כתיב עליהו ודמות פניהם פני אדם אז כתוב עליהם "ודמות פניהם פני אדם" כולהו כלילן בהאי דיוקנא, והאי דיוקנא כליל לון כי כולם כלולים בפני אדם, ופני אדם הזה כוללם יחד ועל רזא דא איתקרי קודשא בריך הוא האל ה"דול בור והנורא ועל סוד זה נקרא הקב"ה "האל הגדול הגבור והנורא" דהא שמהן אילין ליפין אינון לעילא ברזא דרתיכא עילאה כלילא בארבע אתון יהוה דאיהו שמא דכליל כולא כי השמות האלו חקוקות למעלה בסוד המרכבה העליונה. כלול הוא בד' אותיות של שם יהו"ה שהוא שם הכולל כל השמות דיוקנאן אילין מחקקן ליפן בכורסייה וכורסייה ליפא מרקמא בהו צורות האלו שנא"ן חקוקות ומפותחות בכסא, והכסא נחקק ונרקם מהם חד לימינא וחד לשמאלא וחד לקמא וחד לאחרא אחד לימין (חסד, דרום) ואחד לשמאל (גבורה, צפון) ואחד לפנים (תפארת, מזרח) ואחד לאחור (מלכות, מערב) רשימא בארבע סיטרין דעלמא רשומות לארבע רוחות העולם כורסייה כד סלקא רשימא בארבע דיוקנאן אילין בעת שהכסא עולה הוא נרשם בארבע צורות הללו שנא"ן אילין ארבע שמהן עלאין נטלין להאי כורסייה, וכורסייה אתכליל בהו, עד דנקטא ולקטא אינון עינאן וכסופין אלו ארבע שמות העליונים נושאים את הכסא והכסא נכלל בהם עד שמקבל ולקטא אלו נשמות ותענוגים הנחמדים כיון דנקטא ולקטא אינון עינאן וכיסופין, נחתא מלייא כאילנא דמלי ענפין לכל סטר ומלייא איבין כיון שאחזה ולקטא אלו התענוגים והכיסופין⁹⁸⁸ יורדת מלאה כמו אילן המלא ענפים מכל צדדיו ומלא פירות כיון דנחתא, נפקו אילין ארבע דיוקנאן מצוירין בצויריהו ליפן מנהרן בוצינאן מלהטן ואינון זרעין זרעא עד עלמא כיון שירדה המלכות, יוצאים אלו ארבע צורות המלאכים שבבריא לקבל שפעם, מצוירות כל אחת בציורה, חקוקות מאירות נוצצות ולוהטות⁹⁸⁹ והן זורעות זרע בעולם דהיינו חבת"ם שבבריא מאיר לחבת"ם שביצירה ואלו לעשיה ומשם בא שפע לעולם השפל.

אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וְבוֹ תִדְבָּק וּבְשִׁמוֹ תִשָּׁבַע:

⁹⁸⁸ נראה שתענוג אלו אורות נח"י וכיסופין נ"ר.

⁹⁸⁹ נקט ג' לשונות כנגד ג' מלאכים אריה שור נשר. אריה מאיר שור לוחט ונשר מאיר.

י, כ

וטעם "ובו תדבק" פירושו כי יש ענין בסוד טהרת איבריו שאפשר לידבק בשכינה, אף כי היא אש אוכלת, כי הנשמה הטהורה נקראת "נר יי" והודלקה מאש השכינה ובה דבוקה ועלויה ותשוקתה.

הוא תהלתך והוא אלהיך אשר עשה את הגדלת ואת הנוראת האלה אשר ראו עיניך:

י, כא

רמז במלת "תהלתך" לשכינה שהיא תהלה לדוד. זהו תהלתו בקהל חסידים (תהלים קמט, א) ובמלת "אלהיך" לתפארת ישראל. ויש לפרש לשון תהלה כלשון בהלו נרו עלי ראשי (איוב כט, ג) והרמז לאש השכינה.

(י) כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים הוא אשר יצאתם משם אשר תזרע את זרעך והשקית בגלגלך כגן הירק: (יא) והארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעת למטר השמים תשתה מים: (יב) ארץ אשר יהיה אלהיך דרש אתה תמיד עיני יהיה אלהיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה:

יא, י-יב

הפסוקים האלו לפי פשטם קשין לפרשם כי באו לספר שבחה של ארץ ישראל. ונראה לפי הפשט שיספר בגנותה, גם נראה שיספרו בגנות ארץ מצרים, ונראה שמספרין בשבחה. אמנם לפי האמת יבא הפסוק כפשוטו ומשמעו. והעניין כי ארץ ישראל שהיא המלכות אינה תחת ממשלת סיבות אחרות דהיינו השמים רק תחת השם הנכבד יתעלה וזהו "למטר השמים" שרמז לשמים העליונים תפארת כמה דאת אמר (דברים כח, יב) "יפתח יי לך את אוצרו הטוב את השמים". אמנם שאר ארצות שוותות מתמציתה וזהו "והשקית בגלגלך" כי אין השגחת השם יתעלה בהם. וכן אמרו רבותינו ז"ל⁹⁹⁰ כי כל ארצות הוא דורש שנאמר להמטיר על ארץ לא איש (איוב לח, כו) אלא אינו דורש אלא אותה ועל ידי אומה דרישה שהוא דורש אותה דורש לכל שאר הארצות. ואמרו רבותינו ז"ל⁹⁹¹ ארץ ישראל שותה תחלה וכל העולם שותה לבסוף שנאמר הנותן מטר על פני ארץ ושולח מים על פני חוצות (איוב ה, י) כל ארצות מתמציתה של ארץ ישראל שוותות. מדרש תילים (ילקוט ש בראשית ב, כב) אמר רבי יהושע בן לוי כל העולם כלו מתמציתה של גן עדן הוא שותה שנאמר ונהר יוצא מעדן וגו'. כלומר כל העולם אלו עולמות ב"ע הניזונים משפע המלכות הנקראת גן.

ובספר הזוהר (אד"ר קל"ז ע"ב) **תנא כתיב "עיני יי אלהיך בה" היינו "צדק ילן בה" דבה אשתכחו** זירי דינן יתיר מכל שאר אתראה והכלל הוא כי רמז לארץ העליונה מלכות והיא שותה תחלה כמו המשכת החיות וההשקאה הנמשכת מן המוח לחוט השדרה ומשם מתפשט לגידים אילך ואילך. ובאמת כי הקדוש ברוך הוא תפארת דורש אותה כי הארץ הזאת נדרשת בכל על ידי היסוד הנקרא כל והיא הכל כשהיא מחוברת ליסוד הנקרא כל היא נקראת כלה והיינו הכל. וכל שאר הארצות מתפרנסות ממנה באמת כדרך

⁹⁹⁰ ספרי עקב פרשה ד'. ילקוט דברים יא, תתס.

⁹⁹¹ גמ' מסכת תענית (י ע"א) "תנו רבנן ארץ ישראל נבראת תחילה וכל העולם כולו נברא לבסוף שנאמר עד לא עשה ארץ וחוצות ארץ ישראל משקה אותה הקדוש ברוך הוא בעצמו וכל העולם כולו על ידי שליח שנאמר הנותן מטר על פני ארץ ושולח מים על פני חוצות ארץ ישראל שותה מי גשמים וכל העולם כולו מתמצית שנאמר הנותן מטר על פני ארץ וגו' ארץ ישראל שותה תחילה וכל העולם כולו לבסוף שנאמר הנותן מטר על פני ארץ וגו'.

ואתה מחיה את כולם⁹⁹² (נחמיה ט, ו) והוא שנאמר "הנה נא כחו במתניו ואונו בשרירי בטנו" (איוב מ, טו) נאמר על בהמות בהררי אלף שזו המלכות שיש בה שם ב"ן גימ' בהמה והיא המשפעת פרנסה ושפע לכל העולם ויהיה "כחו במתניו" זה שפע התפארת הנקרא כח המתפשט בה, "ואונו בשרירי בטנו" זה השפע הבא לה מהבינה כמ"ש מבטן מי יצא הקרח⁹⁹³ ויהיה פירוש למטר השמים העליונים תפארת כי משם קבלתה.

וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ תִשְׁמָעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֶנִּי מִצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם לֵאמֹר לֵאמֹר אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדּוֹ בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם:

יא, יג

כבר ידעת מאמר רבותינו ז"ל⁹⁹⁴ ולעבדו בכל לבבכם איזו היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה. וכבר בארתי⁹⁹⁵ מעלתה, כי על ידיה הוא חבור הספירות זו בזו ומעטר המרכבות העליונות ומריק הברכות מראש עד הסוף. מוסף על זה לפי הפשט כל אדם שמתפלל מעיד על עצמו שיש לו אדון שהוא צריך לו לכל דבר, ואין לו קיום בלעדיו. וההפך הפך ועליו נאמר ואותי השלכת אחרי גוויך (מל"א יד, ט).

וְנָתַתִּי מִטֶּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשֵׁי וְאֶסְפֶּתִי דָגָה וְתִירִשְׁהָ וְיִצְהָרָה:

יא, יד

כבר בארתי⁹⁹⁶ כי במשנה תורה ידבר משה מפי הגבורה ועל כן הזכיר בו (דברים ה, יב) שמור ולא זכור כי השמירה במלכות והזכירה בתפארת. והנה השכינה הנקראת גבורה, כי היא מדת הדין ונבנית מהגבורות אמרה כי אם נשמע בקול יי אלהינו לשמור מצותיו היא תתן מטר ארצנו, כי אין משה הנותן מטר על פני הארץ. ויתכן עוד שהארץ היא הנוכרת למעלה דהיינו המלכות והמטר ידוע שזו המלכות⁹⁹⁷. וכן היתה כוונת רז"ל אמרו (תענית ז ע"ב) אין הגשמים נעצרים אלא בשביל שנתחייבו שונאיהן של ישראל כלייה, שנאמר "ועצר את השמים" וסמך ליה "ואבדתם מהרה". ומכאן תבין טעם לדברי רבותינו ז"ל שאמרו (תענית יא ע"א) אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון. ועוד אמרו (שם) חייב אדם להרעב עצמו בשני רעבון. וזה רמז באומרו "והאדמה לא תתן את יבולה" דטעם "וחרה אף" מורה על חמימות, רמז לאש הגדולה

ובספר הזוהר (א"ד ק"ח ע"א) האי דכתיב "וחרה אף יי", "וחרה אפי", "פן יחרה אף יי", כולא בזעיר אפין איתמר וכבר רמזתי זה בפרשת בראשית⁹⁹⁸.

וענין עצירת השמים מן המטר, והארץ מן הפירות סודם ידוע. ויש מפרשים מטר מלשון מטרת ובפרק קמא דתעניות (ח' טו ע"א) רמזו, כך אמרו: "מאי דכתיב ועצר את השמים בשעה שהשמים נעצרים מלהוריד טל ומטר דומין לאשה שמחבלת ואינה יולדת. דאמר ריש לקיש משום בר קפרא, נאמר עצירה באשה ונאמר עצירה בגשמים

⁹⁹² עיין דף ג' ע"ד שהסביר שמילת "את" תרמוז לשכינה. "אתה" היינו התפארת מחיה "את" השכינה וממנה שפע ומזון לכל. הרב חזר על רעיון זה גם בדפים: י' ע"א. ל ע"ב. בדף ל"ב ע"ד כתב הרב שמילת "אתה" תרמוז לשכינה והוא דורש תיבת אתה אתה שהיא נקראת "את" והיא ה' אחרונה שבשם. וכ"כ בדף צ"ד ע"ב. וכ"כ בדף ק"ה ע"ב. וק"ו ע"ג. וכן לקמן ר"ב ע"ב.

⁹⁹³ מצאתי כתוב בביאור אגדות אפיקי ים (ב"ב ע"ד ע"ב) כי און הוא ב"פ כח ע"ה. לפי זה יש לה כעת "כח און" שהם ע"ה גימ' אלהים וזה סניף להסבר למה נקראת המלכות אלהים.

⁹⁹⁴ תענית ב' ע"א. מדרש שמואל פרשה ב'. ילקו"ש דברים יא, תתסג. ספרי עקב ה.

⁹⁹⁵ בדף נ"ג ובדף קכ"ט.

⁹⁹⁶ בדף קצ"ב ע"ג.

⁹⁹⁷ כתב בספר "קהלת יעקב" להרב יעקב צבי יולס זצ"ל "גבורות" באלב"ם גימ' מטר. ואולי זה הסיבה שאמרו חז"ל "גבורות גשמים". והלבוש פירש מטר מלשון מטרה ומלשון מטטרון שהם במלכות.

⁹⁹⁸ בדף ד' ע"ג. ל"ו ע"ב.

נאמר עצירה באשה (בראשית כ, יח) "כי עצר עצר יי" ונאמר עצירה בגשמים "ועצר את השמים". נאמר לידה באשה (בראשית ל, כג) "ותהר ותלד בן" ונאמר לידה בגשמים (ישעיה נה, י) "כי אם הרוה את הארץ והולידה והצמיחה". נאמר פקידה באשה (בראשית כא, א) "ויי פקד את שרה" ונאמר פקידה בגשמים (תהלים סה, י) "פקדת הארץ ותשוקקה". פירוש פקידה מלשון (איוב ה, כד) "ופקדת נוך ולא תחטא". אמר רבי יצחק (תענית ח ע"ב) "גדול יום הגשמים שאפילו פרוטה שבכיס מתברכת". רצה לומר, כי הברכה מצויה בכל, ושלוחי מדת הדין ספו תמו. כענין שאמרו עוד (שם) אמר רבי יוחנן גדול יום הגשמים שאפילו גייסות פוסקים בו שנאמר (תהלים סה, יא) "תלמיה רוח נחת גדודיה", ר"ל בעלי הגדוד נוחין.

וטעם "ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת" תבין מפסוק "מצמיח חציר לבהמה ועשב לעבודת האדם", וכבר פירשתי⁹⁹⁹. ופירוש שדה ידעת מפסוק "ויהי בהיותם בשדה"¹⁰⁰⁰. וטעם "ואכלת ושבעת" כטעם להוציא לחם מן הארץ וכבר פירשתי¹⁰⁰¹.

וְלַמִּדְתָּם אֲתָם אֶת בְּנֵיהֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתָּהּ בְּבֵיתָהּ וּבְלִכְתָּהּ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבָּהּ וּבְקוּמָהּ:

יא, יט

513

כבר ידעת גודל חיוב מצות המעשיות, כמה עולמות מתקן בעשייתן, וכמה עולמות מחריב בבוטולן כמו שרמזנו זה כמה פעמים. ואולי יקשה לך אחרי שהמצוות המעשיות הן תלויים באשלי רברבי מדוע אמרו רבותינו ז"ל (קידושין מ ע"ב) גדול התלמוד שהתלמוד מביא לידי מעשה? והתשובה היא כי עקיצת שפתיו הוי מעשה, ואין לך דבר חשוב לפני השם יתעלה יותר ממעשה הלמוד. ובהתחברות שתי התורות כאחד תורה שבכתב תפארת ותורה שבעל פה מלכות כי הדברים ההם בוקעין ועולים למעלה ואין לך מעשה גדול מהם.

ובספר הזוהר (קדושים פ ע"ב) **רבי יוסי הוי אזיל באורחא, פלע ביה רבי חייא** רבי יוסי היה הולך בדרך, פגש אותו רבי חייא **אמר ליה, הא דאוקמוה חברייא הא דכתיב בעלי בזבח ומנחה עד עולם** אמר לו, זה שהעמידו החברים (ר"ה יח ע"א. יבמות ק"ה ע"א) שכתוב בעלי "לכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה עד עולם" (שמו"א ג, יד) **בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בדברי תורה** בזבח ובמנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בדברי תורה **אמאי למה? הלא דדברי תורה סלקא על כל קרבנין דעלמא** משום שדברי תורה עולים על כל הקרבנות שבעולם (מגילה ג ע"ב). **אמר ליה הכי הוא ודאי, דכל מאן דאשתדל באורייתא אף על דא דאתאזר עליה עונשא מלעילא, ניחא ליה מכל קרבנין ועלוון דעלמא** אמר לו כך הוא ודאי שכל מי שעוסק בתורה אף על פי שנגזר עליו עונש מלמעלה הוא יפה לו מכל הקרבנות והעולות שבעולם **וההוא עונשא אתקרקע ופלין דלעי בשמיה דקודשא בריך הוא אתפייס בהדיה** והעונש ההוא נקרקע ומשום שעסק בשמו של הקב"ה, התרצה לו **ותא חזי לא אתדכי בר נש לעלמין אלא במלין דאורייתא** ובא ודא

⁹⁹⁹ בדף י ע"ב.

¹⁰⁰⁰ בדף ל"ג ע"ב שאמרו אין שדה אלא אשה וכו' והכוונה למלכות הנקראת שדה. כתב בספר "שערי צדק" - השער השני "ידע כי סביב המלכות ויסוד כמה סרבים וסלונים והנה סביבות יסוד" הוא השדה המלאה רוצחים ומקטרגים והוא שרו של עשו ויבא עשו מן השדה והוא עיף ששפך דמים וזהו היא השדה שבה מגלה עריות כי בשדה מצאה צעקה הנערה המאורסה ואין מושיע לה וזו היא השדה שבה הרג קין הבל ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגו וזו היא השדה שבה נופלים חללים חללים וזה סוד וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת או בעצם אדם או בקבר וזו היא מקום הטומאות למי שהם.

¹⁰⁰¹ בדף קצ"ח ע"א.

אין אדם נטהר לעולם אלא בדברי תורה **בליני כך מילין דאורייתא לא מקבלי טומאה בלין** **דהיא קיימא לדכאה אינון מסאבי** משום זה דברי תורה אינם מקבליים טומאה (ברכות כב ע"א) משום שהיא עומדת לטהר הטמאים **אסוותא באורייתא אשתכח דכתיב רפאות תהי לשרך** ורפואה נמצאת בתורה שכתוב "רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך" (משלי ג, ח) **דכיתא דכתיב יראת יי טהורה** וטהרה נמצאת בתורה שכתוב (תהלים יט, י) "יראת יי טהורה עומדת לעד" **מאי עומדת לעד? דקיימא תדירא בהווא דכיתא ולא אתעדי לעלמין** מהו עומדת לעד? היינו שעומדת תמיד בטהרה זו ואינה נעברת ממנה לעולם.

למען ירבו ימיכם וימי בניכם על הארמה אשר ישבע יהוה לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ:

יא, כא

וטעם "למען ירבו ימיכם" רמז בסוד העבור שהם עצמם ישובו ויאריכו ימים והבן זה¹⁰⁰².

וטעם "כימי השמים על הארץ" הם הראשונים שהם תו"מ והמשכיל יבין. כתב הלבוש דהיינו כל זמן שהם קיימים כי גם הם יחזרו לכמיסותם הראשון בבינה.

כי אם שומר תשמרון את כל המצוה הזאת אשר אנכי מצוה אתכם לעשתה לאהבה את יהוה אלהיכם ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו:

יא, כב

וטעם "ולדבקה בו" כמו (דברים י, ב) "ובו תדבק" כבר פירשתי¹⁰⁰³. ולפי הפשט הדבקות הוא שלא תפרד מחשבתו לעולם מן הבורא בלכתו ובשכבו ובקומו עד שיהיו דבריו עם השם תמיד. והאנשים שיש בעצמם מעלה זאת הם עצמם מכון לשכינה כי היא הולכת עמהם ואף בחייהם צרורים בצרור החיים. והחכם רבי עזרא כתב כי עיקר עבודת המשכילים וחושבי שמו ובו תדבקון. וזה כלל גדול בתורה לתפלה ולברכות להסכים מחשבתו באמונתו כאילו דבקה למעלה לחבר את השם באותיותיו ולכלול בו עשר ספירות כשלהבת קשורה בגחלת בפיו ויזכרנו בכתבו ובלבבו יזכרנו. סימן לדבר אמור לחכמה אחותי את וגו' (משלי י, ט). ואפשר עוד, כי "ולדבקה בו" הוא הגמול האמתי כי ההולך בדרכי השי"ת במיתתו יהיה דבק בשכינה ויזכה לתענוג העולם הבא עד שנצטרך נפשו בצרור החיים שהוא הקו השווה וביובל שבה עד התשובה אשר משם חוצבה.

וטעם "גדולים ועצומים מכם" פירשתי¹⁰⁰⁴ בפסוק (דברים א, כח) "ערים גדולות ובצרות בשמים".

ראה

ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה:

¹⁰⁰² כמ"ש (ברכות י"ב ע"ב) אמר רבי אלעזר בן עזריה, הרי אני כבן שבעים שנה וכו'. וכתוב בהגדה של פסח שכתב מו"ר עטרת ראשנו מרן הגאון הרב עובדיה יוסף זצוק"ל שהוא גלגול שמואל הרמתי שחי נ"ב שנים. באותו יום מלאו חיי שנים ולכן אם נוסף נ"ב על ח"י נקבל ע"י שנה.

¹⁰⁰³ בדף קי"ג ע"ד. קצ"ז ע"א. ר"א ע"ד.

¹⁰⁰⁴ בדף ר ע"ג.

יא, כו

יתכן שירמוז לזרועות עולם חו"ג מן האחד מהחסד הברכה ומן האחד גבורה הקללה, וכבר ידעת כי פעולתם שונות. וייחד לכל אחד מהם מקום בפני עצמו. ומן הנראה כי הר גריזים בדרום והר עיבל בצפון שנאמר מצפון תפתח הרעה (ירמיה א, יד). והבן אומרו "אחרי דרך מבוא השמש" כי המקומות הנזכרים למעלה ממדת יום דהיינו למעלה מן התפארת הנקרא מדת יום וכבר ידעת כי חו"ג למעלה מן התפארת כמו שזרועות האדם הגשמי למעלה מגופו.

וטעם "אשר אנכי מצוה אתכם היום" כי הוא המצוה דהיינו הקב"ה שהוא התפארת והוא השמש וממנה בא היום. והוא הקב"ה נקרא היום, כמה דאת אמר "יי בקר תשמע קולי" (תהלים ה, ד).

אֲבֹד תֵּאבְדוּן אֶת כָּל הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר עֲבַדוּ שֵׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֶת אֶלֹהֵיהֶם עַל הַהָרִים הָרְמִים וְעַל הַגְּבָעוֹת וְתוֹזֹת כָּל עֵץ רִעְנָן:

יב, ב

כבר ידעת כי הגוים היו עובדים למדת הגבורה על ידי קציצה כלומר למלכות בלבד שזה גורם דינים קשים ומרים בעולם ומשם עבודה זרה נשפעת. וזהו "על ההרים הרמים וגו'". כי המקומות ההם היו מיוחדים לעבודתם, ועל כן הטענים הכתוב נתיצה ואיבוד והבן זה. וזה טעם "ואבדתם את שמם מן המקום ההוא". ויש אומרים "שמם" כמו ונעשה לנו שם וכבר פירשתיו¹⁰⁰⁵. ומכאן תבין טעם לדברי רבותינו ז"ל שאמרו (חולין י"ג ע"ב) גוים שבחוצה לארץ לאו עובדי עבודה זרה הן והבן זה. הסביר הלבוש: גוים שבארץ ישראל קצצו בנטיעות בהיכל השם אולם גוים שבחו"ל תחת ממשלת השרים הם.

515

לֹא תַעֲשֶׂוּן כֵּן לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

יב, ד

אמרו רז"ל (ספרי ראה ט) מכאן אזהרה לנותץ אבן מן המזבח ולמוחק את השם. אמנם לפי האמת האזהרה היא שלא יקצצו בנטיעות כדרך הגוים. וכן אמרו רבותינו ז"ל (שם) אמר רבי ישמעאל וכי תעלה על דעתך שישראל נותצין המזבחות? אלא שלא תעשה כמעשיהם. ועל כן אומר (דברים יב, ה) "כי אם אל המקום" כי שם יתייחד הכבוד המלכות בתפארת עוזו בתפארת. וזהו "לשום את שמו שם" כבר ידעת שהשכינה נקראת שם יי' כתרנומו "לאשראה שכינתיה". וזהו (שם) "לשכנו תדרשו" וכן "לראות פני האדון יי'" וידעת שהשכינה נקראת אדון¹⁰⁰⁶ כי שם משכן השכינה. ואמרו רז"ל (ילקוט ש דברים יב, תתעט) כל דרישות שאתה דורש לא יהיו אלא לשכנו של המקום, כלומר לשכינת ייחודו. ומטעם זה אמר (דברים יב, יג) "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה" והטעם כמו שאמרו רבותינו ז"ל (זוהר ח"א סד ע"א. תיקון"ז כה ע"א) ונטיל ברכאן בחשאי. והוציא אזהרה זו בלשון ראייה מכח מדת הדין היא חכמה תתאה וכל חכמה נקראת ראייה.

כִּי אִם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֵּאכְלֶנּוּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ אֶתָּה וּבְנֶךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתֶּךָ וְהַכֹּלִי אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ וְשִׁמְוֹזֶת לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מִשְׁלֹחַ יָדְךָ:

¹⁰⁰⁵ בדף מ"א ע"א. והכוונה לשכינה אשת החיל. אבל שם ע"ז זו אשת זנונים לילי' הרשעה והטמאה ויש לאבדה.

¹⁰⁰⁶ הגם שמילת אדון מתאימה לזכר מוסבר בספרים (זוהר ח"א ל"ג ע"ב ועוד) שכאשר התפארת מחוברת למלכות היא נקראת אדון. כך קרא יהושע לארון הברית (שזו מלכות) (יהושע ג, יא) אדון כל הארץ.

יב, יח

וטעם ושמחת לפני יי אלהיך כי בהתברך בה שכינה ראוי לשמחה. כמו שאמרו רז"ל בפרק קמא דתעניות (טו ע"א) לא הכל לאורה ולא הכל לשמחה, צדיקים לאורה ישרים לשמחה, שנאמר "אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה" (תהלים צז, יא).

הַשֹּׁמֵר לָךְ פֶּן תַּעֲזֹב אֶת הַלֹּוִי כָּל יְמֵיךָ עַל אֲדֹמְתֶךָ:

יב, יט

וטעם "פן תעזוב את הלוי" יש בו סוד לפי דעתי. והטעם אף על פי שאמרתי לך עבודת הגוים השמר לך שלא תעזוב מדת הדין הנרמזת בלוי להפרידה מן הבנין ולא תהא מחשבתך זזה מייחוד הכל. וטעם "כל ימך על אדמתך" כטעם "כל הנחלים הולכים אל הים" (קהלת א, ז) והזהיר שכל ימי בראשית יהיו על האדמה, שלא תהיה יבשה והבן זה. כבר ידעת שכהן לוי ישראל הם חג"ת. נתינת מתנות הלוי מחברת את ישראל שהם התפארת לשורשם שזו הגבורה וזה כעין חיבור הים לנחלים והאדמה לימים.

כִּי יִרְזֹק בְּמִמֶּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחֹר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֵׁוֹם שְׁמוֹ שָׁם וְיִבְחֹר מִבְּקֶרְךָ וּמִצֵּאֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָךְ כְּאֲשֶׁר צִוִּיתְךָ וְאֶכְלֶתָ בְּשִׁעְרֶיךָ בְּכָל אוֹת נִפְשֶׁךָ:

יב, כא

וטעם "וזבחת כאשר צויתך" ידוע מדברי רבותינו ז"ל (יומא ע"ה ע"ב. חולין כח ע"א) שנצטוו משה על רוב אחד בעוף¹⁰⁰⁷ וכו'. ולפי הפשט הטעם שנבחר המקום ההוא לשחיטה, כדי שיצא הדם דרך שם כמו שאמרו רבותינו ז"ל שזב חטאו וכשנשחטנה אנחנו לא תחול עליה רוח הטומאה כמו בנבילה שמיתתה היתה ברוח הטומאה.

כִּי יָקוּם בְּקֶרְבְּךָ נָבִיא אוֹ זֹלָם וְזָלוּם וְנָתַן אֵלֶיךָ אוֹת אוֹ מוֹפֶת:

יג, ב

כתב הרב הגדול ז"ל יקראנו הכתוב נביא על פי עצמו שיאמר הוא השם דיבר בי בהקיץ ואני נביאו שלוח לכם שתעשו כך. ויתכן שירמוז הכתוב למה שהוא אמת כי בנפשות בקצת בני האדם כח נבואי ידעו בו העתידות ולא ידע האיש ההוא מאין יבא לו, אבל יתבודד ותבואהו הרוח לאמר ככה יהיה לעתיד בדבר פלוני ויקראו לו הפילוסופים "כיהיין" ולא ידעו סבת הענין. אך הענין נתאמת לעיני רואין אולי הנפש בחדושה תדבק בשכל נבדל תתכוין בו. והאיש הזה יקרא נביא כי מתנבא הוא ועל כן יבא האות והמופת אשר יאמר עכ"ד ז"ל.

ולא ידעתי מה צורך לזה. כי אפשר שהאיש הזה מתנבא ברוח טומאה כנביאי אומות העולם והוברי השמים הנאמר עליהם מודיעים לחדשים מאשר יבאו עליך (ישעיה מז, יג) והנה חרטומי מצרים בלהטיהם היו עושים בקצת המופתים כמשה רבינו ע"ה בשליחות הש"י.

וְאֵת כָּל שְׂלָלָה תִּקְבֹּץ אֶל תּוֹךְ רוֹזְבָה וְשִׁרְפֶתָּהּ בָּאֵשׁ אֶת הָעִיר וְאֵת כָּל שְׂלָלָה כָּלִיל לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִיָּתָה תַּל עוֹלָם לֹא תִבְנֶה עוֹד:

¹⁰⁰⁷ ואמרו בעלי התוס' בחולין כח ע"א ד"ה ועל רוב שמילת "כאשר" הוא ראשי תיבות למפרע: ריוב שיל איחד כימותו.

יג, יז

וטעם והיתה תל עולם בעבור היותה חרם שנאמר (דברים יג, טז) "החרם אותה" כי המקום ההוא נתיחד לרוח טומאה. וזה טעם ואת כל שללה תקבוצ וגו'. וטעם "לא תבנה עוד" יש מפרשים כטעם (בראשית ל, ג) "ואבנה גם אנכי ממנה" והנה זה הפך "לבלתי ידח ממנו נדח" (שמו"ב יד, יד). וזהו (דברים יג, יד) "וידיתו את יושבי עירם" ועל כן נקראת עיר הנדחת. ומאמר רבותינו ז"ל (סנהדרין ק"א ע"ב) שאמרו אנשי עיר הנדחת אין להם חלק לעולם הבא ירמוז לזה.

וְלֹא יִדְבֹק בְּיָדָךְ מֵאוֹמֶה מִן הַזֶּזֶר לְמַעַן יָשׁוּב יְהוָה מִזִּזְרוֹן אִפּוֹ וְנָתַן לָךְ רְזוּזִים וְרוֹזְמָה וְהִרְבָּךְ כְּאִשֶּׁר יִשְׁפֹּעַ לְאַבְתִּיךָ:

יג, יח

"למען ישוב יי"י כטעם בשובה ונחת תושעון (ישעיה ל, טז) או יהיה לשון "שובה" ממש כטעם עמוד מכסא הדין ושב על כסא רחמים. וזהו "ונתן לך רחמים" ממש. שזו ספירת התפארת היא תאיר לך ובזה תזכה לקומת רוח, שהרי נפש מן המלכות, רוח מן התפארת, נשמה מהבינה וכו'.

וטעם "נשבע לאבותיך" הוא נפעל כמו נעשה שביעי עם שש קצוות וכבר פירשתיו¹⁰⁰⁸.

(א) בָּנִים אַתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגַּדְּדוּ וְלֹא תִשְׁיִמוּ קְרוֹזָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְבֵית: (ב) כִּי עִם קְדוּשַׁת אֶתֶּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבָךְ בְּזֹר יְהוָה לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָרֶץ:

יד, א-ב

כבר רמזתי לך¹⁰⁰⁹ סוד (שמו"ב יד, יד) "וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח", ועל כן אין לאדם להתגודד ולהקרח אף כי להתאבל יותר מדאי, כי יש לו למתאבל לדעת כי קיומו של הנפטר בעולם, והמתאבל יותר מדאי נראה כאילו מוציא עצמו ועצם המת מכלל ההבטחה הנזכרת של בלתי ידח ממנו נדח.

ואמר "בנים אתם לי" כמו שכתוב "וזאת התעודה בישראל" (רות ד, ז). ביאר הלבוש כי כאן, ברות, טמון סוד הגילגול ולכן לא תתגודדו וכו'. וכבר ידעת שישראל ויי' בתפארת. או ירמוז עוד כי אצילות נפשותיהן של ישראל ממנו יתעלה כד"א "ממני פריך נמצא" (הושע יד, ט) מה שאין כן באומות העולם. או אפשר לומר, כי אתם בנים מתדבקים במדת רחמים שנאמר (דברים לב, ט) "כי חלק יי"י עמו". וכאשר תחול עליכם אבילות די לכם באבילות ממוצע ולא יטה לגמרי למדת הדין וזהו "כי עם קדוש אתה", כלומר דביקותך במקום הקדש שהוא השם הגדול.

וטעם "לא תשימו קרחה בין עיניכם" כבר הודעתך¹⁰¹⁰ כי השערות שבאדם רומזים לכחות אלהיות נאצלים מן האדם העליון תפארת וכשהאדם קורח אותן הוא מקצר המעיינות העליונות ונקראים לבעלי הקבלה עולמות התלויין באדם העליון. וזהו טעם "למת" כי הקורח על אבדתו אינו עובר רק על המת. והטעם כי מיתת האדם רומז

¹⁰⁰⁸ בדף נ"ד ע"ד.¹⁰⁰⁹ בריש ס"ט ע"א.¹⁰¹⁰ בדף קמ"ט ע"ב.

לעולם הבא שאין בו אכילה ושתייה ואז יחזרו הדברים להוייתן כמו שרמזתי¹⁰¹¹. ומכאן תבין עוד טעם איסור הגדידה והגודד פוגם למעלה והבן.

וטעם "ובך בחר יי להיות לו לעם סגולה" פירשתי¹⁰¹² בפסוק "והייתם לי סגולה".

עֶשֶׂר תַּעֲשֶׂר אֶת כָּל תְּבוּאֹת זֶרְעֶךָ הַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה שְׁנֵה שְׁנָה:

יד, כב

וטעם עשר תעשר כבר פירשתי.¹⁰¹³ ואמרו רבותינו ז"ל (שבת ק"ט ט ע"א. תענית ט ע"א) "עשר תעשר, בשביל שתתעשר". והטעם (מגילה י"ב ע"ב) כי במדה שאדם מודד, בה מודדים לו. סימן לדבר (בראשית ל, ג) "ואבנה גם אנכי ממנה"¹⁰¹⁴. ואמרו רבותינו ז"ל סימן זה יהיה בידך כל זמן שאתה מרחם על אחרים יש לך מרחם שנאמר (דברים יג, יח) "ונתן לך רחמים ורחמך". וכבר הזכרתי זה¹⁰¹⁵. ואמרו רבותינו כי מותר לנסות במעשר שנאמר ובחנוני נא בזאת (מלאכי ג, י) וכבר ידעת פירוש זאת¹⁰¹⁶.

וטעם מעשר עני הניתן לגר ליתום ולאלמנה טעמו מפורש למען יברכך יי אלהיך והוא בסוד "ועולתה קפצה פיה" (איוב ה, טז) כלומר על גר יתום ואלמנה חלה מדת הדין וכאשר מפייסם במעשרות לא יקטרגו. אמנם הלוי אינו כמותם אך הוא מצד הגבורה. ועל כן הזכיר לוי וגר ויתום ואלמנה.

כִּי יִהְיֶה בָּךְ אֲבִיּוֹן מֵאֲזוּד אֲזוּיָךְ בְּאֲזוּד שִׁעְרֶיךָ בְּאֲרֶצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא תֵאֲמַץ אֶת לִבְּךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ מֵאֲזוּיָךְ הָאֲבִיּוֹן:

טו, ז

וטעם לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ידך מאחיך האביון, ידוע כי בצדקה תלויות מצות הרבה כמו שיש באדם איברים שהנשמה תלויה בהם יותר מאברים אחרים. כי לולי הצדקה יבא העני לגזול ולגנוב ויש באיבודה כמה עבירות. וכבר הודעתך כי עשיית מצוה למטה היא מעוררת כחה ונשמתה ודוגמתה למעלה, והנותן פרוטה לעני אותה המתנה נקראת "צדקה" ואז מתעורר הצדיק יסוד להתאחד בצדק מלכות ומשים שלום ביניהם זהו שנאמר "והיה מעשה הצדקה שלום" (ישעיה לב, יז). "זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד" (הושע י, יב) זרעו צדקה וחסד ממש. וזהו "וצדקה תציל ממות" (משלי י, יב) כשבני אדם חוטאין והארץ יבשה אזי רגלי המלכות יורדות מות והפוגע בדינה מת בלי רחמים וחמלה אוי לאותה שעה. אבל הגורם להתחבר צדיק בצדק אז באים גשמי הברכה לארץ החיים נמצא הנותן צדקה לעני למטה גורם להעשות צדקה למעלה וזהו סוד וצדקה תציל ממות אלמלא צדקת החבור שנעשה עם מלכות כל הפוגע בדינה ימות. זהו כי בצדקה יכון כסא (משלי טז, יב) ושביה בצדק (ישעיה א, כז) בצדקה תכוני (ישעיה נד, יד) זהו סוד "שלום בית" והבאת שלום בין אדם לחבירו.

זהו "אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת" (תהלים קו, ג) מלת "אשרי" לא נאמרה רק על אדם הזוכה שעל ידו הספירות מתאחדות בסיבת מעשיו הטובים. ועל כן מלת "אשרי" היא נאמרת לעולם בחיבור דבר בדבר. "שומרי משפט" שומר החלק הראוי

¹⁰¹¹ בדף קע"ד ע"ד. צ"ד ע"ד.

¹⁰¹² ריש פרשת יתרו בדף צ"ו ע"א.

¹⁰¹³ בדף ס ע"ד.

¹⁰¹⁴ בדף ס"ב ע"ג הסביר שלפי ההמשכה הנמשכת על אמתה תזכה גם היא. גם כאן לפי שמעשר הוא בונה את המלכות והיא גומלת לו עושר.

¹⁰¹⁵ בדף נ"ב ע"ב.

¹⁰¹⁶ זאת זו המלכות והיא עשירית בספירות ולכן כל המעשרות פועלות בה.

לקו האמצעי תפארת הנקרא משפט¹⁰¹⁷ שלא יכנס ברשות הטומאה. "עושה צדקה בכל עת" כבר רמזתי לך כי חבור צדיק יסוד בצדק מלכות נקרא צדקה, ובהסתלק הצדקה אז כנסת ישראל היא דוגמת עני, שנאמר "תפילה לעני כי יעטוף" (תהלים ק, א). וזהו סוד "צדקה בכל עת". דהיינו חיבור היסוד הנקרא כל עם המלכות הנקראת עת ואז המלכות נקראת צדקה. וכבר רמזתי סוד העתים¹⁰¹⁸ במקום אחר כי כשהחבור הוא שלם למעלה, כחות הטומאה הנקראות "רעה" כולם מקבלות שפע ברכה בסבת הצדקה המלכות כמ"ש בענין הקרבנות שגם כחות הטומאה ניוזנות מעשן הקרבנות. זהו (דברים טו, י) "כי בגלל הדבר הזה יברכך יי אלהיך". ואמרו רז"ל בפסוק שלום יעשה לי (ישעיה כז, ה) כי נאמר על הנותן צדקה. ועל כך הזכירו ב' פעמים "יעשה שלום לי שלום יעשה לי" (שם) למעלה בעולם האצילות ולמטה בעולמות ב"ע. אמר רבי יהודה בר סימון (ויק"ר לד, טז) "העני זה יושב ומתרעם מה אני ומה פלוני פלוני יושב בביתו ואני כאן פלוני במטתו ואני בארץ עמדת אתה ונתת לו עשית שלום ביני ובינו".

שְׁמֹר אֶת זִדְּשֵׁי הָאֲבִיב וְעֲשִׂיתָ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי בְּזִדְשֵׁי הָאֲבִיב הוֹצִיאָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לְלֵילָה:

טז, א

וטעם "הוציאך יי אלהיך מצרים לילה" יתכן שירמוז למדת לילה מלכות הנקראת מדת הדין, וזרוע נטויה וכבר פירשתי סודו¹⁰¹⁹ כי יציאת מצרים היתה במדת רחמים ובמדת הדין.

519

שְׁשִׁית יָמִים תֹּאכַל מִצֹּאת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצַרְתָּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה:

טז, ח

כתב הרב הגדול הרמב"ן ז"ל ועל דרך האמת, עצרת היא כנסת ישראל ובא ללמדינו סוד היום דהיינו סודו של שביעי של פסח שזו המלכות. ודע כי יום השביעי הוא כמו יום השבת שיש בו זכור ושמור, כלומר יסוד ומלכות. ויש בה גם בחינת מספר שמונה כי היא שמינית לבינה. אבל המושג עצרת איננו שוה ל"שמיני עצרת" כי עצרת שבעה ושמיני עצרת שמונה כדלעיל, כי השמיני רגל בפני עצמו והקרבן בשמיני עצרת של כנסת ישראל ואיננו כקרבנות של שבעת ימים. אבל שביעי של פסח הוא מכלל הרגל ועצרת. כי לפעמים המלכות תמנה שמינית מהבינה ולפעמים תמנה שביעית מהחסד. והנה הוא כשבת שיש בו זכור ושמור, כבוד יום וכבוד לילה. והקרבן בשביעי מכלל הרגל ועל כן אמר "עצרת ליי אלהיך לא תעשה מלאכה". ושם אמר בשמיני עצרת (ויקרא כג, לו) "והקרבתם אשה ליי עצרת היא". כי האשה ספירת המלכות נקראת עצרת דהיינו אסיפה כתרגום אונקלוס כנישו ולכך היא סעודה קטנה כי המלכות דלה ונקראת "פרט" והתפארת עשירה ונקראת כלל והמשכיל יבין¹⁰²⁰ עכ"ד ז"ל.

שְׁלֹשֶׁ פַּעַמִּים בְּשָׁנָה יֵרָאֶה כָּל זְכוּרָה אֶת פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר בְּזוֹג הַמִּצֹּת וּבְזוֹג הַשְּׁבָעוֹת וּבְזוֹג הַסִּכּוֹת וְלֹא יֵרָאֶה אֶת פְּנֵי יְהוָה רִיקָם:

¹⁰¹⁷ כמ"ש בהקדמת תיקוני (דף י"ז ע"ב) "משפט – עמודא דאמצעיתא".

¹⁰¹⁸ לקמן דף רט"ו ע"ד.

¹⁰¹⁹ קי"ח ע"ד. קצ"ג ע"א. ר"א ע"א.

¹⁰²⁰ ועיין עוד בדף קנ"ה ע"ג.

טז, טז

וטעם שלש פעמים בשנה יראה כי זכורך כבר פרשתיו לפי הפשט. ועוד תרמוז לעתיד לבא שיתקבצו כל הנשמות בתחית המתים שנאמר "ונגד זקניו כבוד" (ישעיה כד, כג) וכתוב "יהיה יי לעטרת צבי וגו'" (ישעיה כח, ה) אמרו רבותינו זכרונם לברכה בבראשית רבא (נ"ט, ב. ילקוט ש' בראשית כה, קי) ותשחק ליום אחרון (משלי לא, כה) כל מתן שכרן של צדיקים מתוקן לעתיד לבא. ומראה להם הקדוש ברוך הוא עד שהן בעולם הזה, מתן שכרן. ומה שהוא עתיד ליתן להם לעולם הבא ונפשם שבעה והם ישנים. אמר רבי אלעזר משל למה הדבר דומה למלך שעשה סעודה וזימן אורחים והראה להם מה שהן אוכלין ושותין ונפשם שבעה. ועל כן חסידים ואנשי מעשה היו שמחים שמחת בית השואבה שהיו שואבין ברוח הקדש זהו "ושמחת בחגך", "ששון ושמחה ימצא בה תודה קול זמרה" (ישעיה נא, ג).

שופטים

שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֵּן לָהֶם בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָהֶם לְשֹׁטְטֵיךָ וְשֹׁטְטֵי
אֶת הָעָם מִשֹּׁפֵט צֶדֶק:

טז, יח

520

כבר העירותיך¹⁰²¹ על מלת "משפט וצדקה" בפסוק "צדק ומשפט מכון כסאך" (תהלים פט, טו). ותראה שאנקלוס תרגם מלת צדק קשוט הרומז למדת הדין. אמנם צדקה תרגם זכותא הרומז למדת רחמים. וזה טעם "לא תטה משפט" כי משפט תפארת והוא מכריע ראשון קו אמצע ואסור להטותו כטעם נצור לשונך מרע (תהלים לד, יד) כי לשון יסוד והוא מכריע שני ואין להטותו כי הוא המכריע שלא יטהו לצד יצר הרע.

צֶדֶק תִּרְדּוּף לְמַעַן תִּחְיֶה וִירֶשֶׁתְּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָהֶם:

טז, כ

אמרו רבותינו ז"ל בספר הבהיר (עו) צדק זו מדת דינו של עולם, שנאמר "צדק צדק תרדוף" וכתוב בתריה "למען תחיה וירשת את הארץ". אם תדין את עצמך תחיה, ואם לאו הוא ידין עליך ותקיים הדין בעל כרחך. ומאי "צדק צדק" תרי זמני? צדק ראשון צדק ממש זו שכינה דכתיב "צדק ילין בה" (ישעיה א, כא). ומאי צדק שני? שמפחיד את הצדיקים. עכ"ל. ומפרש שם הבהיר בהמשך "צדק" הוי כובע ישועה על ראשו, ואין ראשו אלא אמת שנאמר "ראש דברך אמת" (תהלים קיט, קט) ואין אמת אלא שלום שנאמר "שלום ואמת יהיה בימי" (מל"ב ב, יט) ע"כ. ממאמר זה נלמד שצדק ראשון זו המלכות והשני בינה. והמילה "מפחיד" הכוונה שהצדיקים פוחדים שמא לא יזכו לו. והם נקראים צדק תחתון וצדק עליון.¹⁰²²

¹⁰²¹ בדף נ"א ע"א. קמ"ז ע"ד. לקמן ר"ז ע"ד. משפט = תפארת. צדק = מלכות. צדקה = מלכות בשעה שמחוברת עם התפארת.

¹⁰²² כתב בספר "שערי אורה" - השער השמיני - הספירה השלישית - בינה - "והספירה הזאת (בינה) גם כן נקראת למקובלים צד"ק עליון". כלומר, הספירה אשר ממנה מתחלת מידת הדין, אף על פי שהיא נאחזת בעולם הרחמים. והוא סוד צדק עליון המכוון כנגד צדק תחתון כי ספירת המלכות גם היא נקראת צדק תחתון, ושתיהן מכוונות זו כנגד זו: שערי צדק מכוונים כנגד שערי בינה, בסוד אדנ"י יהו"ה. ולפי שאלו שתי הספירות מכוונות זו כנגד זו, ושתיהן נקראות בשם צד"ק, אמר הכתוב: צדק צדק תרדוף (דברים טז, כ). כלומר, רדוף להשיג שערי צדק להיכנס מתוכן לחיי העולם הבא שהוא סוד צד"ק עליון. ולפיכך אמר צד"ק צד"ק תרדוף, וחזר ופירש: "למען תחיה", כנגד צדק עליון, וירשית את הארץ, כנגד צדק תחתון שהוא סוד ארץ ישראל.

וכתב הרב הגדול ז"ל: "אם כן, יאמר הכתוב "תשפוט אתה בבית דינך צדק, ותרדוף בו צדק צדק. ותשיג אותם למען תחיה בעולם הבא בצדק השני שהוא צדק עליון, והוא האור הגדול הגנוז לצדיקים לעתיד לבא. והוא עוזו של הקדוש ברוך הוא. "וירשת את הארץ" בצדק הראשון שהיא ארץ ישראל עד כאן לשונו.

נראה מדבריו כי "צדק צדק" רומזים לדו פרצופים שהם תפארת ומלכות ובראשון ירש את הארץ ובשני יחיה. ופירוש "שמפחיד את הצדיקים" הנאמר לצדק השני, יש לפרש שמפחידים שמא לא יזכו אליו כי הוא האור הגנוז להם. ויש מפרשים כי הצדק השני רמז למכריע שני יסוד ובעבור שאינו מלא רחמים כראשון שנאמר "לפניו ילך דָּבָר"¹⁰²³ (חבקוק ג, ה) על כן אמרו שמפחיד את הצדיקים. אמנם צדק ראשון לכל הפירושים רומז לכנסת ישראל שזו המלכות וזהו מאמר הנביא ע"ה "תחת אשר חטאו ליי' נזה צדק ומקוה אבותיהם ייי' (ירמיה ג, ז) אמר כי חטאו בצדק ובמקוה וכבר רמזתיו. וזהו "בקראי ענני אלהי צדקיי" (תהלים ד, ב) היא העטרה המיוחדת לדוד.

ויש מפרשים כי צדק שני רמז לתשובה בינה. אמנם כוונת רבותינו ז"ל כפירוש הראשון. ולפעמים מלת צדק שם לחכמת אלהים כלומר ספירת החכמה שמעל הבינה כענין שנאמר "וארשתוך לי בצדק חכמה ובמשפט בינה בחסד וברחמים תפארת וארשתוך לי באמונה מלכות (הושע ב, כא). תראה שהזכיר צדק רמז לחכמת אלהים כי שם אחד לשניהם. ומשפט היא הבינה כענין שנאמר "המלך המשפט". וחסד ידוע גם רחמים ואמונה ידועים.

לֹא תִטֶּעַ כֶּלֶךְ אֲשֶׁרָה כָּל עֵץ אֲצֶל מִזְבְּחוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָּךְ:

טז, כא

וטעם לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח יי אלהיך לפי הפשט ידוע. כי עבודת האשרה היתה לאותו המלאך הממונה על האילנות שהיה מליץ יושר בעדם למעלה, דוגמת העובדים לשמש ולירח ולכל צבא השמים. ושמעתי שהיו חוקקים באילן צורת העבודה זרה שהיו עובדין, וכשהיה האילן מתגדל היו טועין ואומרים שהיא מתגדלת מאיליה. ועוד בפסוק זה אזהרה שלא לקצץ בנטיעה פירוש המילים "תטע לך אשרה" כמו "ונעשה לנו שם" כלומר נעבוד אותה בקציצה והבן זה. ואפשר עוד שירמוז שלא יביא כחות הטומאה במזבח העליון כענין ולא תביא אתנן זונה וגוי וכבר פירשתיו¹⁰²⁴.

(ב) כִּי יִמָּצֵא בְּקֶרְבְּךָ בְּאֶזְרוֹ שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ אִישׁ אוֹ אִשָּׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת הָרֶעַ בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַעֲבֹד בְּרִיתוֹ: (א) וְיִלְךָ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲזֵוִרִים וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָהֶם וּלְשִׁמְשֵׁי אוֹ לִירִז אוֹ לְכָל צָבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי:

יז, ב-ג

איני יודע מה טעם לזכור הנה באחד שעריך, כי העובד עבודה זרה אפילו בחוצה לארץ חייב. וכתב הרב הגדול ז"ל ועל דרך האמת יתכן שהזכיר "באחד שעריך" בעבור שאמר לעבור בריתו והיא התועבה שנעשית בארץ ישראל יודיע הכתוב כי הברית בארץ הברית, אבל הדר בחוצה לארץ כאילו עובד ע"ז (כתובות ק"י ע"ב) וכבר הזכרתי הענין הזה¹⁰²⁵ עכ"ל.

¹⁰²³ לפי הפשט הכוונה למלאך המוות. בדרך סוד זו ספירת המלכות הנקראת דיבור וממנה לוקח אותו מלאך כחו.

¹⁰²⁴ בדף י"ט ע"ג.

¹⁰²⁵ בדף קמ"ה ע"ג.

עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ עֶלְשִׁיהָ עֵדִים יוֹמֵת הַמֵּת לֹא יוֹמֵת עַל פִּי עֵד אֶחָד:

יז, ו

וטעם "על פי שנים עדים" אמרו קצת חכמי הקבלה כי הם כנגד הנצח וצדיק והיסוד. וידעת שהצדיק נקרא עדות מארון העדות כי ארון זו המלכות ועדות זו התורה שבכתב שהיא התפארת והיא נכללת ביסוד. ותבין עונש המעיד עדות שקר כי הוא פוגם במדות הנזכרות. גם תבין טעם פסלות הנשים לעדות כי נשים במלכות ועדות ביסוד.

שׁוֹם תְּשִׁים עֲלֶיךָ מִכָּה אֲשֶׁר יִבְזֹר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקָּרֵב אֲזִיזָה תְּשִׁים עֲלֶיךָ מִכָּה לֹא תוֹכֵל לָתֵת עֲלֶיךָ אִישׁ זָכָרִי אֲשֶׁר לֹא אֲזִיזָה הוּא:

יז, טו

וטעם "שום תשים עליך מלך" ידעת כי היא מצות עשה. והטעם כי קבלתו של מלך ישראל מן השכינה המנהגת העולם שנאמר וכל מעשהו באמונה (תהלים לג, ד) כלומר כל מעשה הקב"ה הוא על ידי המלכות הנקראת אמונה. וזהו מאמרם בקדוש החדש "דוד מלך ישראל חי וקיים" והמשילו את דוד המלך שהכוונה בזה למלכות והיא דומה לירח הנבנית לעתים ונפרצת לעתים כי יש בה עליות וירידות וכבר הזכרתי זה¹⁰²⁶.

וטעם "מקרב אחיך תשים עליך מלך" כי צריך שיהיה כחו וסבתו ממקום הקדש לא ממקום הטומאה וכבר הזכרתי¹⁰²⁷ סוד דוד הבא מרות המואביה.

רַק לֹא יִרְפֶּה לוֹ סוֹסִים וְלֹא יָשִׁיב אֶת הָעַם מִצִּרְיָמָה לְמַעַן הָרְבוֹת סוֹס וַיהוָה אָמַר לָכֶם לֹא תִסְפְּנוּ לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד: (יז) וְלֹא יִרְפֶּה לוֹ זָשִׁים וְלֹא יָסוּר לְכַבּוֹ וְכִסְף וְזָהָב לֹא יִרְפֶּה לוֹ מְאֹד:

יז, טז-יז

יש לדעת ולהתבונן כי המדה אשר בה המלך מתנהג היא המלכות כענין שנאמר "בי מלכים ימלוכו" (משלי ח, טו). וכבר ידעת ענין דוד ושלמה שנאמר עליהם "זאת"¹⁰²⁸ היתה ליי" (תהלים קיט, נו) וכתוב "ויי נתן חכמה ותתאה היינו המלכות לשלמה" (מל"א ה, כו) וזהו הרמוז בפסוק שלאחר זה "והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו" כמו שנפרש בגזירת האל¹⁰²⁹. גם ידעת כי המדה הנזכרת מלכות שואבת מזרועות עולם מצד החסד חסד ורחמים ומן הגבורה ההפך. אמנם עיקר קבלתה היא מן האש הגדולה גבורה ולכן היא מדת הדין כענין שנאמר עליה "לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים"¹⁰³⁰ (משלי לא, כא). וכתוב "ממשבצות זהב היינו גבורה לבושה" (תהלים מה, יד). ובעבור כי המדה הזאת המלכות גוברת על המלך, והוא צריך להתנהג בה, הזהירנו יתעלה שהמלך לא ידבק לגמרי בפעולות הנשפעות מן המדה ההיא, אשר בהתרחק החסד ממנה אכלה ומחתה פיה וגוי' (משלי ל, כ) ועל כן הוזהר המלך מרבוני הנשים כי אשה היא מן הגבורות ומריבוי הסוסים¹⁰³¹ לבלתי ישיב העם למדוה מצרים הרעים אשר לא ידעת. ואלו

¹⁰²⁶ בדף ע"ג ע"ג.

¹⁰²⁷ בדף ע"ו ע"ב.

¹⁰²⁸ כבר ידעת ש"זאת" היינו המלכות.

¹⁰²⁹ לקמן ר"ה ע"ד.

¹⁰³⁰ שנים צבעם אדום והיינו הגבורות. וזה הפירוש "ונבנת עיר על תלה" כי עיר זו המלכות שיש בה ה' גבורות מנצפ"ך שהם גימ' "עיר". והיא מקבלת ה' גבורות שכל אחת זה שם אלהים. ה"פ פ"ו עם המילה הרי "תלה". בני ישראל כשירדו למצרים היו צריכים למתק ה' גבורות אלו ולעבוד ת"ל שנים ולבסוף מתקו רק גבורה אחת כי עבדו בפרך פ"ו שנים בלבד.

¹⁰³¹ גם סוס מורה על המלכות כי במלכות יש שם אדנות וכשהוא נכתב כך: א אד אדנ אדני-הוא גימ' סוס וזה מצב שהמלכות ללא בעלה התפארת והיא כאלמנה, ולכן סוס גימ' אלמנה.

האזהרות לא הוזהר מהם רק המלך לבדו מן הטעם שכתבתי. והרבה זמן הייתי נבון על שלמה המלך ע"ה שכתוב בו ויחכם מכל האדם ואהוב מאלהיו (מל"א ה, יא) איך נאבדו ממנו זוהרי החכמות השכליות כי לעת זקנתו נשיו הטו את לבבו אחרי אלהים אחרים, וכתוב וילך שלמה אחרי עשתרות אלהי צידונים ואחרי מלכום שיקוף עמונים (מל"א יא, ה) מה שאינו ראוי לשופטים שהם בלא דעת ובלא תבונה, וכל ספר משלי מלא אזהרות לבלתי יסת אדם אחרי הנשים ואיך נכשל בו חכם הרזים כמוהו! ובהתבונני על המבוכה הזאת כי היו לו אלף נשים נכריות הוסר מסוה מעל פני כי אמרו בעלי הקבלה האמתית כי סכום מדרגות הטומאה שנשפכו באילן העליון בסבת זוהמת הנחש הם אלף כחות ונקראים נשים נכריות. ושלמה המלך ע"ה בהיותו קשור באילן ההוא ברוב חכמתו להבחין זוהרי החכמה ולהשלים ענין סוד האילן נמשך אחריהן לדעתן להכיר ולהשלים המדרגה. וזהו שאמר "וילך שלמה אחרי עשתרות אלהי צדונים" ולא כתב ויעבוד שלמה אלא וילך, הלך לתור ולבקש ולחפש ענין תשלום החכמה דבר על בוריו עד שנמשך אחר זה יותר מדי צרכו, והיה לו אשם מאת השם יתעלה. כי מצוה היא לדעת ולבקש אותו הענין ולהבחין בין טוב לרע, אבל לא להדבק בו. דוגמא זו היה חטא נח שנאמר "וישת מן היין וישכר" וכבר פירשתי¹⁰³². זהו סוד קח לך אשת זנונים (הושע א, ב) כלומר שידע ויחקור אחר סבה זו ולראות אחר עניני עם קדוש שחטאו ונמשכו אחר סבה זו שעליה אמר שלמה המלך ע"ה "לשמרך מאשה זרה" (משלי ז, ה), לקח גומר בת דבלים שהכל גומרין בה, כי בסבתה נמשכו כל התולדות שבעולם כענין שנאמר "הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני אמי" (תהלים נא, ז) והיא דבה רעה בת דבה רעה הבאה מכח הנחש שהטיל זוהמא בעולם. וכבר ידעת כי יעקב אבינו ע"ה המליך שבט יהודה על אחיו שנאמר (בראשית מט, י) לא יסור שבט מיהודה וגו'. ואמר "כי ביהודה בחר יי' לנגיד" (דה"א כח, ד). ואל תתמה על מלכות שאול שאינו משבט יהודה אלא מבנימין כי הוא בסוד ועולתה קפצה פיה (איוב ה, טז) דהיינו שלא לתת לרחל להתלונן ולתת לה חלק ויצוג וכטעם הבכורים הצריכין פדיון ממדת הדין ולכך הוצרך שהמלך הראשון שאול יהיה מבני בניה של רחל המייצגת את השכינה הנקראת מדת הדין היה חלק מדת הדין שנאמר "אתן לך מלך באפי ואקח בעברתי" (הושע יג, יא) ונפסק המלכות ממנו ומזרעו. וכבר כתבתי לך¹⁰³³ בסוד הערלה והעומר רמזים לזה הענין, על כן לא הצליח שאול כדוד. והבן מה שאמרו רז"ל (מ"ק ט"ז ע"ב) אלמלא אתה שאול והוא דוד, הייתי מאבד כמה שאול מפניו. מוסף על זה לפי הפשט, בעבור ששאלת המלכות בעת ההיא נתעב אצל הבורא, שלא היה להם לשאול מלך בימי שמואל שהיה נביא לוחם מלחמותיו על פי השם יתעלה, וכתוב כי לא אותך מאסו וגו' (שמו"א ח, ז) לא נתן להם מלכות של קיימא מן השבט אשר לו המלכות, שלא יסור ממנו לעולם ונתן להם מלכות שעה.

וְהִיטֵתָ עָמוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי זִימּוֹ לְמַעַן יִלְמְדוּ לִירְאָה אֶת יְהוָה אֱלֹהָיו לְשִׁמּוֹר אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת הַזִּיקִים הָאֵלֶּה לַעֲשֵׂתָם:

יז, יט

לפי הפשט "והייתה" מוסב על התורה, "וקרא בו" בספר הנזכר. ועל דרך האמת "והייתה עמו" היינו השכינה ספירת המלכות בסוד "ויי" נתן חכמה תתאה שזו המלכות לשלמה" (מל"א ה, כו) אמרתי אחכמה וגו' (קהלת ז, כג) "וישב שלמה על כסא יי" (דה"א כט, כג) והיא הצריכה לו ללחום מלחמותיו, שנאמר ללמד את בני יהודה קשת (שמו"ב א, יח)

¹⁰³² בדף מ"א ע"א.

¹⁰³³ בדף קמ"ח ע"ג. קנייב ע"ב.

כל אלו הפסוקים ראייה לכך ששלמה המלך זכה להיות השכינה עמו, כי חכמת שלמה זו המלכות, והיא הנקראת כסא יי, והיא נקראת קשת כי בה מתייחדים ג' גווני החג"ת. "וקרא בו" בתורה שבכתב שזו התפארת והבן זה.

רֹאשִׁית הַדֶּגֶן הַתִּירְשָׁה וְיִצְהָרָה וְרֹאשִׁית הַצֵּאֲנָה תִּתֵּן לוֹ:

יח, ד

בעבור כי הכהן הוא ראש הבנים כי הכהן הוא איש החסד שהוא ראשית הבנין על כן ניתנו לו דברים אלו שהם ראשית.

לֹא יִמָּצָא בָּךְ מַעֲבִיר בָּנוּ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ קָסָם קְסָמִים מְעוֹזֵן וּמְזוֹזֵשׁ וּמְכַשֵּׁף:

יח, י

וטעם לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש וגו'. דע כי כל הפעולות הנזכרות הנה נאצלות מרוח הטומאה. וצוה השם יתברך לישראל שלא יתערבו בפעולות ההם, שנאמר "נצור לשונך מרע" (תהלים לד, יד) הלשון שהוא סוד ספירת היסוד הוא המכריע. וצוה שלא יטהו ליצר הרע זהו "לא יגורך רע". ועל כן אמר "כי תועבת יי אלהיך כל עושה אלה" וכבר ידעת פירוש מלת "אלה" ¹⁰³⁴. וחתם "תמים תהיה עם יי אלהיך" כלומר מתנהג במדת השלום והאמת תפארת ויסוד שהם קו אמצע שהוא גוף האילן ועיקרו הנתון לישראל כד"א "כי חלק יי עמו" וזהו שנאמר "שויתי יי לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט" (תהלים מז, ח) כלומר לא אטה מן הימין אל השמאל.

כתב הרב הגדול ז"ל כי "קוסם קסמים" הוא מחשבה בעתידות בכלל מלשון קסם על שפתי מלך (משלי מז, י) כמו שאמר (יהושע יג, כב) "ואת בלעם בן בעור הקוסם". והיה מנחש כמו שנאמר (במדבר כד, א) "ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים". וכתוב (שמו"א כח, ח) "קסמי נא לי באוב". והזכיר בפרט "מעוון" והוא היודע בעננים. "ומנחש" המביט בעופות בכנפיהם או בצפצוף כענין שנאמר "כי עוף השמים יוליך הקול ובעל כנפים יגיד דבר" (קהלת י, ב) והוא לשון נגזר מלשון "חשתי ולא התמהמתי" (תהלים קיט, ט) שכל מה שימחר להודיע בעתיד קודם היותו יקרא נחש, כלומר נחיש ונקדים לדעת. ואמר הכתוב "כי תועבת יי כל עושה אלה". ולא אמר עושה כל אלה כי הכתוב ידבר על רובם, כי המעוון והמנחש אינם תועבה ולא הוריש הכנעני בעבורם כי כל בני אדם יתאוו לדעת העתידות ומתעסקים בחכמות רבות כאלה לדעתם וכו'. ורבים יתחסדו בנחשים לאמר שאין בהם אמת כלל כי מי יגיד לעורב ולעגור מה יהיה ואנחנו לא נוכל להכחיש דברים יתפרסמו לעיני רואים. ורז"ל ג"כ יודו בהם כמה שאמרו באלה שמות רבה (ויק"ר ל"ב, ב) כי עוף השמים יוליך הקול זה עורב וחכמת הטיירין. העופות בלשון ערב טיאר וחכמי העופות יקראו טיירין. ועוד מוזכר מזה הענין בגמרא (גיטין מ"ה ע"א). אבל יש לענין הזה סוד וכבר הודענו כי יש למזלות שרים ינהיגו אותם והם נפשות לכדורי הגלגלים ושרי זנב התלי הקרובים לארץ והם הנקראים נגידי התלי ומהם נעשים סימנים בעופות שבהם ידעו עתידות ולא לזמן גדול ולעתידות רחוקות יגידו רק בקרובות יודיעו. מהן בקול העוף בקוראו בקול מר על המת, מהם בפרישות כנפיו. והוא שאמר יוליך את הקול למגידיים בקולם ובעל כנפים לרומזים בכנפיהם. וכל זה איננו תועבה בעמים אבל חכמה תחשב בהם. וכן אמרו "ותרב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם" (מל"א ה, י) שהיו יודעין וערומים בטייאר. וכן אמר הכתוב "כי מלאו מקדם ועוננים כפלשתיים" (ישעיה ב, ו). והנה שלמה למד זה בכלל חכמותיו והידיעה היא הבנת

¹⁰³⁴ הרב הביא מהזהר הוכחה שמילת "אלה" תרמוז לקלי וחזר על כך פעמים רבות. ראה דף כ"ו ע"א. נ"ד ע"ד. ס"ו ע"א. צ" ע"ב. קי"ז ע"ב. קי"ח ע"א. קמ"ה ע"ב. ועוד.

הצפצוף והערמה לסבור הענין בפרישת הכנפים. וכאשר כלל הכתוב המעוננים והקוסמים עם התועבות הנזכרות, חזר ופירש כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו. כי חכמתם לדעת הבאות ואתה לא כן נתן לך יי אלהיך, יאמר הנה אסר לך השם המעשים האלה הנזכרים כי הם תועבות לפניו ובגללם הוריש הגוים מפניך, ואסר לך הנחשים והקוסמים בעבור שעשה לך מעלה גדולה לתתך עליון על כל גויי הארץ. שיקים בקרבך נביא ויתן דבריו בפיו ואתה תשמע ממנו מה פעל אל, ולא תצטרך אתה בעתידות אל קוסם ומנחש שיקבלו מן הכוכבים או מן השפלים בשרי מעלה שאין כל דבריהם אמת ולא יודיעו בכל הצריך. אבל הנבואה תודיע חפץ יי ולא יפול דבר מכל דבריה. והנה אתם חלק יי וסגולתו שומעי עצתו מפיו והם חלק המזלות הולכים אחריהם. וזה טעם ואתה לא כן נתן לך יי אלהיך שלא נתן לך כאשר נתן להם כטעם אשר חלק יי אלהיך אותם לכל העמים כאשר פירשתי. ובספרי (שופטים לא) אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו, שמא תאמר להם יש במה לשאול ולי אין לי. תלמוד לומר, "ואתה לא כן נתן לך יי אלהיך". הנה זה ראייה לכל מה שפירשנו כי הנחשים שורש דבר נמצא במ וכן היה לישראל טענה המניעה מהם.

וטעם "תמים תהיה" שנייחד לבנו אליו לבדו ונאמין שהוא לבדו עושה כל והוא יודע אמתת כל עתיד, וממנו לבדו נדרוש העתידות ומנביאיו או מאנשי חסידיו. ר"ל אורים ותומים ולא נדרוש מהוברי שמים וזולתם ולא נבטח שיבואו דבריהם על כל פנים. אבל אם נשמע דבר מהם נאמר הכל בידי שמים כי הוא אלהי האלהים עליון על כל היכול בכל, משנה מערכות הכוכבים והמזלות כרצונו, מפר אותות בדים וקוסמים יהולל ונאמין שכל הבאות תהיינה כפי התקרב האדם בעבודתו. ולפיכך אחר אזהרת שאלת העתיד מן הקוסם ודורש בעד החיים אל המתים אמר שתהיה תמים עם השם בכל אלה ולא תירא ממגיד עתידות. אבל מנביאיו תדרוש ואליו תשמע. וזה דעת אונקלוס שאמר "שלים תהא בדחלתא דיי אלהיך" שלא תהא חסר ביראתו. כי "תמים" הוא השלם בדבר, כמו "שה תמים" שאין בו לא מום ולא חסרון עד כאן דבריו ז"ל.

כָּכֹל אֲשֶׁר שְׁאַלְתָּ בַּיָּמִים יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּחֹזֶק בָּיִם הִקְהֵל לְאֹמֶר לֵאסֹף לְשִׁמּוֹעַ אֶת
קוֹל יְהוָה אֱלֹהֶי וְאֶת הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת לֹא אָרָאָה עוֹד וְלֹא אָמוּת:

יח, טז

ידעת כי הרמז לאש ממים כלומר לגבורה שנאצלה מן החסד. וכן אמרו בספר הבהיר (קמה) חמשית אשו הגדולה של הקדוש ברוך הוא שנאמר ואת האש הגדולה הזאת. והיא הגבורה שמאלו של הקדוש ברוך הוא ומאי נינהו הן הן חיות הקדש שרפים הקדושים מימינים ומשמאילים וכו'. ובספר יצירה (א, יב) "אש ממים חקק וחצב כסא הכבוד ושרפים ואופנים ומלאכי השרת וחיות הקדש". וכן הוא אומר "נהר דינור וגוי אלף אלפין ישמשוניה (דניאל ז, י). וכן אמרו רז"ל כי הקב"ה בורא מלאכים מנהר דינור.

וְאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רַעְהוּ בִיעַר לְחֹטֵט עֲצִים וְנִדְחָה יָדוֹ בַּגֶּרֶן לְכֶרֶת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבֶּרֶל
מִן הָעֵץ וּבִמְצָא אֶת רַעְהוּ וּמָת הוּא יָנוֹס אֶל אוֹזַת הָעֵרִים הָאֵלֶּה וְזוֹי:

יט, ה

אחרי שאמר בפסוק של מעלה "וזה דבר הרוצח אשר ינוס שמה וחי, אשר יכה את רעהו בבלי דעת" מה הוצרך לפרט יותר "ואשר יבא את רעהו ביער"? ועל דרך האמת

רמז רמז גדול כי היער¹⁰³⁵ מקום ממשלת מדת הדין המלכות. ושם עשתה מדת הדין שליחותה שנאמר "והאלהים שזו המלכות בעת שפועלת דין בעולם אנה לידו", וזמנם לפונדק אחד¹⁰³⁶ וכו'. וזה טעם "ונשל הברזל מן העץ" וכבר ידעת ענין הברזל¹⁰³⁷ מפסוק לא תניף עליהם ברזל, וסוד העץ¹⁰³⁸ מפסוק (לקמן כא, ב) "ותלית אותו על עץ" כמה דאת אמר "ויורהו יי עץ"¹⁰³⁹. וכבר ידעת שיי' הוא בתפארת כמו עץ. אם כן שיעור הפסוק הוא שכל זמן שהמלכות מחוברת לתפארת היא ממותקת ואינה פועלת דין בעולם. ברם, כאשר היא מנותקת מהתפארת מחמת חטאי בני אדם, היא מתמלאת דין וזהו ונשל הברזל מן העץ.

(יח) וְדַרְשׁוּ הַשֹּׁפְטִים הַיָּטִב וְהַיָּהָר עַד שֶׁקָרַח הָעַד שֶׁקָרַח עֲנָה בְּאֶזְוִיו: (יט) וְעִשִּׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאֶזְוִיו וּבְעֶרְתָּ הָרֶעַ בְּקֶרְבָּהּ:

יט, יח- יט

אמרו רז"ל (סנהדרין מ' ע"א) כי היו בודקין עידי נפשות בשבעה חקירות כנגד שבעה קצוות שהם חגתנהיים ושים לב שש שאלות בזמן והשביעית במקום¹⁰⁴⁰ שהאמת דהיינו התפארת כלול שם. וצריך אני להעריך על מאמר רבותינו (ב"ק ע"ד ע"ב) כאשר זמם ולא כאשר עשה איך עלה בלבם אמתת טעמי המצות?! וקודם צריך שתדע כי זה המאמר לא אמרוהו רז"ל רק בדיני נפשות אמנם בדיני ממונות עונשים אף אחר המעשה. וכן אמרו רז"ל (מכות ה' ע"ב) הרגו אין נהרגים. ואחר ההקדמה הזאת תדע כי הקב"ה לא עבד דינא בלא דינא, ומי שאינו חייב מיתה לא יבא לידי כך שיהרג בעידי שקר, ואם נהרג בעידי שקר בודאי חטא בכיוצא בזה שהוא היה ראוי לכך. ונמצא אלו שהעידו עליו אע"פ שהוזמו גברא קטילא קטלו ומרשעים יצא רשע. כענין שאמרו רז"ל (מכות י' ע"ב) בהורג שוגג הקב"ה מזמנן לפונדק אחד וכו'. אמנם קודם מעשה, דם נקי רצו לשפוך ועל כן נדונין. וזהו בסיבת שהשכינה שרוייה עם הדיינים וכשכוונתם לשם שמים אין דבר מקולקל יוצא משם כי השכינה מסכמת לדעתם שנאמר אלהים נצב בעדת אל (תהלים פב, א).

וְהָיָה כְּקֶרְבָּכֶם אֶל הַמְלֻזְמָה וְנָגַעְתָּ הַכֹּהֵן וְדָפַר אֶל הָעָם:

¹⁰³⁵ "יעיר" רומז למלכות הנקראת "עיר" כי היא נבנית מה' גבורות מנצפ"ך שהם גימ' "פרי". כבר ידעת ש"בית המקדש" ירמוז למלכות והנה לידו בנה שלמה המלך (שגם הוא במלכות) את בית יער הלבנון (מל"א ז, ב). בגמרא (יומא ל"ט ע"ב) מזהים את "בית יער הלבנון" כבית המקדש עצמו וזו לשון הגמרא: "אמר רב זוטרא בר טוביה למה נקרא שמו יער דכתיב בית יער הלבנון לומר לך מה יער מלבלב אף בית המקדש מלבלב דאמר רב הושעיא בשעה שבנה שלמה בית המקדש נטע בו כל מיני מגדים של זהב והיו מוציאים פירות בזמניהן וכיון שהרוח מנשבת בהן היו נושרין פירותיהן שנאמר ירעש כלבנון פריו ומחן היתה פרנסה לכהונה". כתב על זה המהרש"א: "בירושלמי מפרש לה מדכתיב לגבי בהמ"ק בספר דברי הימים (דהיי"ב ג, ו) "זהב פְּרָזִים" זהב שהוא עושה פירות. ונראה לפי זה לאו פירות ממש היה עושה לאכילה אלא פירות של זהב היה עושה, ומאותן פירות של זהב היה פרנסת כהנים לכל צרכיהן. ולזה לא היו לוקטים אותן פירות אחר גידולן כדרך שאר פירות אלא עד שהיו נושרין, מפני שהיו הפירות ממש של זהב ולא ידעו שעת גמר בשולן וגידולן. ומייתי ליה שנאמר (תהלים ע"ב, טז) ירעש כלבנון פריו וגו'.

¹⁰³⁶ מכות י' ע"ב.

¹⁰³⁷ בדף ק"כ ע"ב כתב שברזל זו מדת הדין. בדף קכ"ח ע"ב כתב שהמליקה ביד כדי לא להניף ברזל על הקרבן. בדף קע"ג ע"ב כתב שהברזל הוא מדת הדין. קפ"ז ע"ד תרועת מלך היינו מלכות שעליה נאמר (תהלים ב) תרועם בשבט ברזל. בדף קצ"ח ע"א ארץ אשר אבניה ברזל אלו בונים שקשים כברזל וכתבנו שרוח הקודש הבאה ממדת הדין שורה עליהם. בדף רט"ז ע"ד עול ברזל. מכל זה תבין שברזל זו המלכות. כבר ידעת שהאשה במלכות ולכן יעקב אע"ה נשא ד' נשים שסימנם ברזל: בילה רחל זילפה ל'אה.

¹⁰³⁸ עץ זו התפארת כי העץ צומח מן השדה (מלכות). בדף י' ע"ב עץ עושה פרי. וכן בדף י' ע"ג וחזר על כך כמאה פעמים בספר. כגון: דף ס"ח ע"א פרי עץ הדר.

¹⁰³⁹ התבאר בדף צ"א ע"ג וע"ד.

¹⁰⁴⁰ סנהדרין דף מ' ע"א "היו בודקין אותן בשבע חקירות באיזו שבוע באיזו שנה באיזו חודש בכמה בחדש באיזה יום באיזה שעה באיזה מקום". כיוצא בו מצאנו שהארץ נזכרה בשביעית דווקא בגמרא (תענית דף יז ע"א) "על הראשונה הוא אומר מי שענה את אברהם כו': תנא יש מחליפין צעקה לאלהיה ותפלה לשמואל בשלמא גבי שמואל כתיב ביה תפלה וכתוב ביה צעקה אלא גבי אליהו תפלה כתיב צעקה לא כתיב ענני ה' ענני לשון צעקה היא: על הששית הוא אומר מי שענה את יונה כו' על השביעית הוא אומר מי שענה את דוד כו': מכדי יונה בתר דוד ושלמה הוה מאי טעמא מקדים ליה ברישא משום דבעי למיחתם מרחם על הארץ".

כ, ב

הטעם בכך, כי הוא המגין על ישראל ומכפר עליהם כי הוא ראש הבנין. כבר ידעת שהכהן הוא איש החסד שנאמר (דברים לג, ח) תומיך ואוריך לאיש חסידך והחסד הוא ראש הבנין בספירות חגתנה"ם.

(ה) וַיִּדְבְּרוּ הַשִּׁטְרִים אֶל הָעָם לֵאמֹר מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית זֹדֶשׁ וְלֹא זִזְכּוּ יָלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בַּמְלֻזָּמָה וְאִישׁ אֲזוּר יִזְזַכְנוּ: (י) וּבִי הָאִישׁ אֲשֶׁר זָטַע כָּרֶם וְלֹא זִזְכּוּ יָלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בַּמְלֻזָּמָה וְאִישׁ אֲזוּר יִזְזַכְנוּ: (י) וּבִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אָרֶשׁ אִשָּׁה וְלֹא לָקְזָה יָלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בַּמְלֻזָּמָה וְאִישׁ אֲזוּר יִקְזָזָה:

כ, ה-ז

דע, כי אלו השלשה מזומנים לפגעי העולם יותר מאנשים אחרים ומדת הדין מקטרגת עליהם, והעגל במתן תורה יוכיח. דוק ותשכח בכל המקומות שחטאו ישראל במדבר רובם היו בעת מעלתם הגדולה: הלוחות הראשונים נשתברו בסיבת העגל ואמרו רז"ל (תנחומא תשא לא) ששלטה בהם עין הרע. ויהי העם כמתאוננים אחר סדר הדגלים ושרות השכינה בתוכם שנאמר שובה יי רבבות אלפי ישראל ויהי העם וגוי. עון מרגלים בעת כניסתן לארץ עון פעור אחר שהסכים להם הקב"ה הברכות על יד בלעם שנאמר (מיכה ג, ה) עמי זכור נא מה יעץ וגוי. זהו מאמר רז"ל (שבת קל ע"א) ליכא כתובה דלא רמו בה תיגרא. ומכאן תבין פירוש (דה"א כא, א) "ויעמוד שטן על ישראל ויסת את דוד" הנזכר אחר גדולת דוד ע"ה ומעלתו. וסוד הענין בכולן ובפרט בענין העגל כי מלאך המות היה עתיד ליבטל אם ירדו הלוחות. עמד וערבב את שמחתם, והטעה את הגרים שקיבל משה תחילה שהם נוחים להתפתות. זהו (שמות לב, ז) "כי שחת עמך" וזהו מה שאמרו רז"ל (מדרש אסיפה) "אין שלוח שאין אחריה פורענות". ועל כן תקנו לשבור הכוס בשעת החופה כדאיתא בברכות (לא ע"א) והבן זה. זהו שאמר בתוכחות (דברים כח, ל) אשה תארש וגוי.

או אפשר, שיש בזה עוד סוד נשגב ונעלם כי כבר ידעת כי כנסת ישראל נקראת בשם כרם שנאמר כי כרם יי צבאות בית ישראל (ישעיה ה, ז), כרם היה לשלמה (ש"ה ש ח, יא) גם נקרא "בית" כי הוא בית אל בית אלהי יעקב (ישעיה ב, ג) וגם נקרא אשה שנאמר (בראשית ב, כג) "לזאת יקרא אשה", "אשת חיל מי ימצא" (משלי לא, י) אשת חיל עטרת בעלה (משלי יב, ד). והנה האיש שבנה בית ולא חנכו או ארש אשה ולא לקחה או נטע כרם ולא חללו הרי הוא כמי שזימן הכלה לחופה כי כרם בית אשה הם רומזים למלכות הנקראת כלה והלך לו, והרי הוא נרגן מפריד אלוף (משלי טז, כח) כי הדברים התחתונים עולים למעלה וראוי הוא למות במלחמה.

והבן אמרו "ואיש אחר יחנכנו" אחר דייקא. כי לפי הפשט קשה לפרשו למה חשש הכתוב אם איש אחר יחנכנו? אמנם לפי מה שפירשתי ירמוז למה שנאמר (שמות לד, יד) "לא תשתחוה לאל אחר" והרמז לכחות הטומאה הנשפעות בה והבן זה מאד. וכן היתה כוונה רז"ל אמרם בספרי (שופטים נא-נב) פן ימות במלחמה אם אינו שומע לדברי הכהן לסוף מת במלחמה. "ואיש אחר" נאמר כאן "אחר" ונאמר להלן (דברים כח, לב) "אחר" מה אחר האמור להלן נכרי אף אחר האמור כאן נכרי והבן זה מאד.

כִּי תִקְרַב אֶל עֵיר לְהִלָּזֵם עָלֶיהָ וְקִרְאָתָהּ אֶלֶיהָ לְשָׂלוֹם:

כ, י

וטעם "וקראת אליה לשלום" כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ילקוט ש תהלים כט, תשיא) "גדול השלום שאפילו בשעת המלחמה צריכים שלום שנאמר וקראת אליה לשלום". והטעם שלא יתרחק מפעולות החסד בשעת המלחמה שלא תהא מדת הדין קשה, כענין (דברים ז, כב) "פן תרבה עליך חית השדה".

וטעם "לא תשחית את עצה", כבר ידעת מאמר רבותינו ז"ל (בר"ד י, ו) אין לך כל עשב ועשב למטה וכו'. והנה בהשחיתו למטה את העץ הגשמי פוגם למעלה בספירת התפארת, אמנם אם אינו טוען פירות כבר פסק כחו. והבן מאמר רבותינו ז"ל (ב"ק צא ע"ב. ב"ב כו ע"א) לא שכיב שבחת ברי אלא דקץ תאינתא בלא זמניה תרגום: אמר רבי חנינא, לא נפטר בנו שבחת אלא מפני שקצץ תאנה לפני זמנה. כלומר בעודה מניבה. וזהו "כי האדם עץ השדה" כפשוטו. ואמרו רז"ל בפרקי רבי אליעזר (לג, לד) ובשעה שכורתין עץ אילן שעושה פרי הקול יוצא מסוף העולם ועד סופו ואין הקול נשמע, (יומא כ ע"ב. בר"ד ו' ז) וכן בשעה שהנפש יוצאה מן הגוף.

כִּי יִמָּצָא זֶכֶל בְּאֶרְצָהּ אֲשֶׁר יִהְיֶה אֱלֹהֶיהָ נִתֵּן לָהּ לְרִשְׁתָּהּ נֹפֶל בַּשָּׂדֶה לֹא נֹדַע מִי הִכָּהוּ:

כא, א

אמרו רז"ל (סוטה מ"ה ע"ב. ילקוט ש דברים כא, תתקכג) "ולא חנוק", רוצה לומר כי לא תבא עגלה ערופה רק על הנהרג בכלי ברזל והבן זה.

"נופל בשדה" רמז לשדה שנהרג בו קין הנקרא "שדה של תפוחים"¹⁰⁴¹ שזו המלכות וזהו מאמרם (סוטה מ"ה ע"ב) "בשדה ולא צף על פני המים".

וטעם עגלה ערופה כדי שלא תחול מדת הדין בעולם וליתן לה חלקה, כדי שלא תקטרג כענין שאמרו רבותינו ז"ל (ילקוט ש ויקרא ט, תקכ"א. ספרא שמיני מכילתא דמילואים) כדי ליתן לתוך פיו של שטן וכמו שפירשתי¹⁰⁴² בסוד העזאזל. ואמרו רבותינו ז"ל (סוטה מו' ע"א) כי השנים פוסלים בעגלה ערופה, כי כל מקום שנאמר "עגלה" בת שנתה, דוגמת הלוי הנפסלים בשנים.¹⁰⁴³ וזהו טעם "ומדדו" כי המדידה מורה על גבול וקצה וזו מדת הדין. ואמרו רבותינו ז"ל (ילקוט ש דברים כא, תתקכג) שאפילו לנמצא בעליל לעיר היו מודדין שמצוה לעסוק במדידה. פירוש עליל מגולה וידוע שאין עיר קרובה כזו, ואף על פי כן הן צריכין למדוד. וסוד הענין רמוז בכי תשא¹⁰⁴⁴. וטעם "אשר לא משכה בעול" תבין מפרה אדומה וכבר פירשתי¹⁰⁴⁵. "והורידו זקני העיר ההיא העגלה אל נחל איתן וגו'" הטעם כי שמה ממשלת הדין, ומטעם זה "לא יעבד בו ולא יזרע" כי המקום נתייחד לעבודת מדת הדין, והנה הוא כמדבר הנאמר עליו לא מקום זרע וגו'. וזהו שאמרו רבותינו ז"ל (ילקוט ש שם שם) אשר לא יעבד אפילו מכאן ולהבא ר"ל אפילו לאחר שנערפה העגלה ונמצא ההורג לא יעבד שם לעולם. וטעם "וערפו שם" אמרו רז"ל עורפין אותה מאחוריה מאי טעמא גמר עריפה עריפה מחטאת העוף, וכבר רמזנו סוד המליקה.

¹⁰⁴¹ מה שנקראת המלכות "שדה של תפוחים" יובן מן הקשת שיש בה ג' גוונים לבן אדום וזהוב/ירוק, כן התפוח יש בו ג' גוונים הנ"ל והם חג"ת שנמשכים אל המלכות. סתם שדה זו המלכות. בשעה שמקבל מהחג"ת תקרא שדה של תפוחים. בשעה שמקבלת מחו"ב תקרא שדה של תפוחין קדישין.

¹⁰⁴² בדף קמ"ב ע"ג.

¹⁰⁴³ העגלה מצד המלכות והגבורות כמ"ש (יחזקאל א) "ופני השור מהשמאל" וכן הלויים הם מצד הגבורות.

¹⁰⁴⁴ בדף קט"ז ע"א.

¹⁰⁴⁵ בדף קע"ד ע"ג.

ומטעם זה אמרו רז"ל כי אין המומין פוסלין בעגלה והבן זה מסוד הלויים שאין נפסלין במומין, רק בשנים.

וַיִּגְשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי כִּי בָם בָּזָז יְהוָה אֱלֹהֶיהָ לְשָׂרְתּוֹ וּלְבָרָךְ בְּשֵׁם יְהוָה וְעַל פִּיהֶם יְהִי כָל רִיב וְכָל גִּזְעַ:

כא, ה

וטעם ונגשו הכהנים בני לוי (משלי טז, ו) כי בחדסד יכופר עון. ואמר "בני לוי" כי הם ממונין על הדין ובהם תתרצה מדת הדין. וזהו אומרו "ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע" כי הם שלוחי מדת הדין. וטעם "ירחצו ידיהם על העגלה" לטבול ידיהם במי החדסד שלא תשלוט מדת הדין עליהם.

כָּפַר לְעַמָּךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ יְהוָה וְאַל תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל וְנִפְכָּר לָהֶם הַדָּם:

כא, ט

ההודאה הזאת היא לרצות מדת הדין ולהשלימה וזהו "אשר פדית" כי במדה ההיא נדונו המצריים שנאמר "ויי הכה" אמרו כל מקום שכתוב ויי הכוונה להקב"ה ושכינת עוזו שהם תו"מ הוא הקב"ה ובית דינו השכינה.

ואל תתן דם נקי וגוי. לפי הפשט ר"ל עונש שופך דם נקי. ויש לשאול מה צורך לבקשה זו? וכי יעלה על הדעת שהבורא יתברך יעניש בלא משפט? וכן אמר אבימלך בתם לבבי ובנקיון כפי ודוד אמר גמלתי שולמי רע וגוי' (תהלים ז, ה) וביונה כתיב ואל תתן עלינו דם נקי (יונה א, יד) התשובה היא, כי אע"פ שהקב"ה יודע לבות בני אדם, צריך לנקות עצמו בתפלתו כי בזה מתרצה לו מדת הדין. כי כיון שחלתה בעולם אינה מתרצה אלא בצדיקים לגודל השתוקקותה להשלמת הפעולות אשר היא סבתם.

כמו שאמר בספר הזוהר (נשא קכ"ב ע"א) בענין הרשעים רחמנא לישזבן מחייבי עלמא ומפלימו דילהון, כמה זכאין מסתלקי [ינייהו כל מה ז]רמי לעילא ותתא הקב"ה יצילנו מרשעי העולם ומן הפגם שלהם כמה צדיקים מסתלקים בשבילם מכל מה שגורמים אלו הרשעים למעלה ולמטה. כבר אמרו רז"ל (שיה"ר א' טב) בפסוק (בראשית טו, א) "אנכי מגן לך" אמר לו הקב"ה מנח לא העמדתי צדיקים שמגינים, אבל ממך אני מעמיד צדיקים מגינים. ולא עוד אלא בשעה שיהיו בניך באים לעבירות ולמעשים רעים, אני רואה צדיק אחד בהם שיכול לומר למדת הדין "דיי" אני נוטלו ומכפרו עליהם. (ילקוט ש איוב א, תתצא) תנו לו אבר אחד שיתגרר בו הד"א (איוב טז, יא) "יסגרני אל אל עויל ועל ידי רשעים ורשעים הלואי עיי צדיקים ולא עיי רשעים. זהו מאמרם (ב"ק ס ע"א) כיון שניתן רשות למחבלים לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע. ובפרק הכונס צאן לדיר אמרו רז"ל (שם) אמר רבי שמואל אמר רבי יונתן אין פורענות באה לעולם אלא בשביל הרשעים ואינה מתחלת אלא מן הצדיקים תחלה שנאמר "והכרתי ממך צדיק ורשע" (יחזקאל כא, ח) וכתוב (שמות כב, ה) "כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש" אימתי האש יוצא בזמן שהקוצים מצויים ואינה מתחלת אלא מן הצדיקים שנאמר "ונאכל גדיש" אכל הגדיש לא נאמר אלא ונאכל שנאכל כבר. זהו (ויקרא י, ג) "בקרובי אקדש" (יחזקאל ט, ו) "וממקדשי תחלו", ואמרו רז"ל (שבת נ"ה ע"א. ע"ז ד ע"א) אל תקרי ממקדשי אלא ממקודשי. +

ובספר הזוהר (ח"ג רצ"א ע"ב) בפסוק (תהלים פט, טו) "צדק ומשפט מכון כסאך" שהם רמז לתפארת ומלכות בלשון זה צדק מהאי משפט איתזן צדק שהוא המלכות ניזון ממשפט

הזה שהוא תפארת ולזמנין קרי ליה מלכי צדק מלך שלם ולפעמים קוראים את המלכות "ומלכי צדק מלך שלם" וכד מתערין דינין במשפט כלהו רחמי כולהו בשלימו וכאשר מתעוררים דינים ממשפט כולם הם רחמים בשלמות דהאי מבסס להאי צדק כי זה משפט מבסס את צדק הזה שהוא דינים ודינין מתתקנין וכולהו נחתין בעלמא בשלימו ברחמי והדינים מתתקנים וכולם יורדים לעולם בשלמות ברחמים וכד אקרי שעה דמתחבר דכר ונוקבא כל עלמין כלהו ברחמי ובחדוותא ואז היא השעה שמתחברים זכר ונוקבא וכל העולמות כולם ברחמים ובשמחה וכד אס[י]או חוביה עלמא ואסתאבא מקדשא ודכורא אתרחק מנוקבא וחויא תקיפא שריא לאתערא ווי לעלמא דמיתזן מהאי צדק וכשמתרבים עוונות העולם והמקדש נטמא והזכר מתרחק מן הנוקבא ונחש החזק מתחיל להתעורר אוי לעולם שניזון בזמן ההוא מן הצדק הזה כמה חבילי טריקין מעלמא כמה זכאין מסתלקין מעלמא [ב]ין דאתרחק דכר מנוקבא ומשפט לא קריב בצדק דא כמה מלאכי חבלה מתעוררים בהעולם כמה צדיקים מסתלקים מן העולם משום שנתרחק הזכר מן הנוקבא והמשפט אינו קרב אל צדק זה ועל האי כתיב ויש נספה בלא משפט דמשפט אתרחק מן צדק ולא אתבסמת וצדק ינקא מאתר אחרא ועל זה כתוב "ויש נספה בלא משפט" (משלי יג כג) משום שהמשפט נתרחק מן הצדק ולא נתבסמה המלכות, והצדק יונק ממקום אחר ועל דא אמר שלמה מלכא את הכל ראיתי בימי הבלי ועל זה אמר שלמה "את הכל ראיתי בימי הבלי" (קהלת ז טז) הבל דא הבל מהבלים דלעילא דאיקרון אפי מלכא ומה דאמר הבלי דא צדק מלכותא קדישא הבל הוא הבל מהבלים של מעלה הנקראים פני המלך ומה שאמר "הבלי" זה הוא צדק מלכות הקדושה דכד היא מתערא בדינוי כתיב יש צדיק אובד בצדקו שכאשר היא מתעוררת בדיניה כתוב "יש צדיק אובד בצדקו" (שם) מאי טעמא [ב]ין דמשפט אתרחק מינה ו[ב]ין כך ויש נספה בלא משפט מהו הטעם משום שהמשפט נתרחק ממנו ומשום זה "ויש נספה בלא משפט" תא חזי כד אשתכח זכאה עילאה בעלמא רחימא דקדוש ברוך הוא אפילו כד אתער צדק יכיל לאשתזבא בא וראה כשנמצא צדיק עליון בעולם אוהבו של הקב"ה אפילו כשנתעורר צדק בלי משפט יכול העולם להנצל בשבילו [ב]ין דקדוש ברוך הוא בעי ביקריה משום שהקב"ה רוצה בכבודו ולא מסתפי מן דינא ואינו ירא מן הדין וכד ההוא זכאה לא קיימא בקיומיה ומסתפי אפילו ממשפט מסתפי ולא יכיל למיקם ביה כל שכן בצדק וכשהצדיק הזה אינו נמצא בקיומו יראים אפילו ממשפט ואינם יכולים לעמוד בו כל שכן בצדק תא חזי דוד מלכא בקדמיתא אמר בחנני י"י ונסני דהא אנא לא מסתפינא מכל דינין אפילו מהאי צדק כל שכן דאחידנא ביה בא ראה דוד המלך בתחילה אמר "בחנני יי ונסני" (תהלים כו ד) כי אני לא מפחד מכל הדינים אפילו מהצדק הזה וכל שכן שאני אחוז בו מה כתיב אני בצדק אחזה פניך בצדק ודאי דהא לא מסתפינא למיקם בדינוי מה כתוב "אני בצדק אחזה פניך" (תהלים יז, טז) בצדק ודאי שאיני מתירא לקום בדינוי בתר דחב אפילו ממשפט מסתפי דכתיב ואל תבא במשפט את עבדך אחר שחטא אפילו ממשפט היה מתירא שכתוב "ואל תבא במשפט את עבדך" (תהלים קמג, ב) תא חזי כד מתבסמא האי צדק באינון אנפין במשפט כדין איקרי צדקה ועלמא אתבסמא בחסד ואתמלי מיניה דכתיב אוהב צדקה ומשפט חסד י"י מלאה הארץ בא וראה כאשר מתבסס ההוא צדק באלו הפנים במשפט אז נקרא צדקה והעולם מתבסס בחסד ומתמלא ממנו שכתוב "אוהב צדקה ומשפט חסד יי מלאה הארץ" (תהלים לג, ה) אסהידנא עלי דכל יומאי הוינא מצטער על עלמא דלא יערע בדינוי דצדק ולא יוקיד עלמא בשלהובוי כמה דכתיב אכלה ומחתה פיה אני מעיד עלי שכל ימי הייתי מצטער על העולם שלא יקרה בדינוי של צדק והעולם לא ישרף בלהביו כמו שאמר הכתוב "אכלה ומחתה פיה" (משלי ל כ). עשה אזנך כאפרכסת על המאמר הזה כי הוא מופלא.

ועוד אמרו בספר הזוהר (פנחס רי"ח ע"א) **מאי האי דכל שעתא דחייביא ס"יאו בעלמא ודינא שרייא בעלמא זכאין דבהו לקאן עלייהו** מה זה שבכל זמן שהרשעים מתרבים בעולם והדין שורה בעולם הצדיקים שבהם מוכים עליהם **דהכי תנינא בחובא דדרא צדיקייא איתפסון** כי כך למדנו בעוונות הדור נתפסים הצדיקים **אמאי למה אי ב"י דאינון לא מוכחין בעמא על עובדין** אם משום שאינם מוכיחים לעולם על מעשיהם **כמה אינון דמוכחין ולא מקבלין עלייהו וצדיקייא אתכפיין קמיייהו כמה יש שמוכיחים ואינם מקבלים מהם והצדיקים נכנעים לפניהם אי ב"י דלא יהוי מאן ד"י על עלמא כלא יהון ולא יתפסון בחובייהו דהא חדוה איהו לצדיקייא באיבודא דלהון** ואם משום שאין מי שמגין על העולם ולא יהיו נתפשים בעוונותיהם של הרשעים הרי שמחת הצדיקים היא אם הרשעים יאבדו **אמר ליה בחובא דדרא ודאי איתפסון צדיקייא והא אוקימנא הני מילי** אמר לו בעוונות הדור ודאי נתפסים הצדיקים וכבר העמדנו דברים אלו **אבל בשעתא דיתפסון צדיקייא במרעין או במכתשין ב"י לכפרא על עלמא כדין יתכפרון כל חובוי דדרא עלייהו** אבל בשעה שהצדיקים נתפסים במחלות או בנגעים הוא כדי לכפר על עוונות העולם כי אז מתכפרים כל עוונות הדור **מנא לן מאין לנו זה מכל שייפי ופא מכל אברי הגוף בשעתא דכל שייפין בעקו ומרע ס"יאי שריא עלייהו שייפא חד איצטריך לאלקאה ב"י דיתרפאון כלהו** כי בשעה שכל האברים הם בצרה ומחלה גדולה שורה עליהם צריכים להלקות אבר אחד כדי שיתרפאו כולם **מ"ו דרועא ואיזה אבר מלקין, לזרוע דרועא אלקי ואפיקו מיניה דמא כדין הוא אסוותא לכל שייפי ופא הזרוע מוכה** שמוציאים ממנה דם ואז יש רפואה לכל אברי הגוף **אוף הכי בני עלמא אינון שייפין דא עם דא אף כך בני העולם הם אברים זה עם זה בשעתא דבעי קדוש ברוך הוא למיהב אסוותא לעלמא אלקי חד צדקא בינייהו וב"יניה יהיב אסוותא לכולא** בשעה שרוצה הקב"ה לתת רפואה לעולם הוא מכה לצדיק אחד שביניהם ובשבילו נותן רפואה לכל **מנא לן** מאין לנו זה **דכתיב והוא מחולל מפשעינו ובחבורתו נרפא לנו** כי כתוב "והוא מחולל מפשעינו ובחבורתו נרפא לנו" (ישעיה נג ה) **ובחבורתו אקזותא דדמא כמאן דאקיז דרועיה ובההוא חבורה נרפא לנו** "ובחבורתו" היינו הקזת דם כמי שמקיז דם מזרוע שבחבורה ההיא נרפא לנו **אסוותא הוא לנו לכל שייפין ופא רפואה היא לנו לכל אברי הגוף ולעולם לית זכאה דלא יהיב אסוותא לדרא ולכפרא עלייהו** ולעולם אינו מכה לצדיק אלא כדי לתת רפואה לדור ולכפר על עוונותיהם **ורזא דא צדיק ורע לו וזה סוד צדיק ורע לו דהא ניהא לסיטרא אחרא דדינא לשלטאה על זכאה מכלא** כי נוח לו לסטרא אחרא שהדין שולט על הצדיק יותר מן הכל **דלא חייש כדין לכל עלמא ולא אש"ח בהו** **מחדוה דשליט עליה** כי אז אינו מחשיב לכל העולם ואינו משגיח בהם מרוב שמחה ששולט על הצדיק **וההוא זכאה זכי לשולטנו עילאה בהאי עלמא ובעלמא דאתי** והצדיק ההוא זוכה לממשלה עליונה בעולם הזה ובעולם הבא **צדיק וטוב לו דלא חייש קב"ה לכפרא על עלמא** צדיק וטוב לו הוא משום שהקב"ה אינו דואג לכפר על העולם **אמר ליה אלו לא הוּו בחד זמנא יאות** אמר לו אילו לא היו שני הצדיקים שאחד רע לו ואחד טוב לו בזמן אחד, יפה מה שאמרת **אבל אית צדיק הכא ואית צדיק ב"י וייה לדא אית מרעין ומכתשין ולדא כל טובו דעלמא** אבל יש צדיק כאן ויש צדיק בתוך אותו הזמן, לזה יש מחלות ונגעים ולזה יש כל טוב שבעולם **אמר ליה בחד מינייהו תרין ס"יאי דלא בעא קדוש ברוך הוא לאלקאה כולא** אמר לו באחד או שנים מכל הצדיקים די כדי לכפר על עוונות הדור שאין הקב"ה צריך להלקות את כל הצדיקים **כמה דלא איצטריך אלא דרועא חדא לאלקאה למיהב אסוותא לכל שייפין אוף הכי בחד צדיקא ס"יאי** כמו שאין צריכים להלקות אלא זרוע אחת כדי לתת רפואה לכל האברים אף כאן בצדיק אחד די **ואי איתייקר ביה מרע על כל שייפין כדין איצטריך לאלקאה תרין דרועין** ואם נכבדה המחלה בכל האברים אז צריך להכות את שתי הזרועות **אוף הכי אי אס"יאו חובין יקירין על עלמא כדין כל זכאין**

אלקין למיהב אסוותא אכל דרא אף כך אם נתרבו עוונות כבדים על העולם אז כל הצדיקים מוכים כדי לתת רפואה לכל הדור **אבל בזמנא דלא אס־יאו כל כך כדין חד זכאה אלקי ושאר צדיקא בשלם** אבל בזמן שאינם מרובים כל כך אז רק צדיק אחד מוכה ושאר הצדיקים הם בשלום **דהא לא אצטריך עלמא דילקון כולהו** כי העולם אינו צריך שיהיו מוכים כולם **איתסיאו צדיקיא איתסיאו עמא** נרפאים הצדיקים נרפא העם **ולזמנין דכל יומהון קיימין במרעייהו לא־נא על ארעא** ולפעמים הצדיקים כל ימיהם עומדים במחלות להגן על הדור **מיתו הא איתסי כולא איתסיאו צדיקיא איתסיאו עמא ואתכפר** ואם מתו הצדיקים נרפא הכל נרפאים הצדיקים נרפא העם ונתכפר להם **לזמנין דחובין אינון יקירין יתיר וכו'** ולפעמים העוונות הם כבדים יותר. ומזה המאמר התבונן היטב על פרשת הנה ישכיל עבדי (ישעיה נב, יג) הנאמרת על הצדיקים הלוקים בעון הדור והבן זה היטב. גם מאמר הש"י ליחזקאל הנביא ע"ה (יחזקאל ד, ט) "ואתה שכב על צדך השמאלית ושמת את עון בית ישראל עליהם מספר הימים אשר תשכב עליו תשא את עונם". וגם (יונה א, יד) "ואל תתן עלינו דם נקי" פשטו ידוע. ויש לומר שהרמז למדת הדין הנקראת כך והבקשה היא שלא תשלוט עליהם מדת הדין

מדרש רות (דו"ח ע"ח ט"א) **זכאה חולקיה מאן דלא אתרשים קמיה** אשרי חלקו של מי שלא רשום לפניו דהיינו לפני השטן **מה כתיב באלימלך ושם האיש אלימלך** מה כתוב באלימלך "ושם האיש אלימלך" **כיון דאתרשים קמיה אסטין עלוייה עד דקטיל ליה דכתיב וימת אלימלך איש נעמי** כיון ששמו נרשם לפני השטן השטין עליו בדין עד שהרגו שכתוב "וימת אלימלך איש נעמי" **כיון דשארי ביה דינא שארי בבנוי וכו'** כיון שהתחיל בו הדין התחיל גם בבניו. ויונתן תרגם "כפר לעמך ישראל" ומיד נפקין נחיל דרמותא מגו פרתא דעגלתא ונגדין ואזלין עד אתרא דקטולא תמן וסלקין עילויה ואחדין ביה דיינא ודיינין יתיה. תרגום: מיד יוצא נחיל תולעים מתוך רקבון העגלה ונמשכים והולכים עד למקום הרוצח ועולים עליו ואוחזים בו הדיינים ודנים אותו. ושמעתי רמז לדבר ואת'ה תבעיר הד'ם הנקי סופי תיבות רימ"ה.

כי תצא

וְהִבֵּאתָהּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתְךָ וְגִלְזָהּ אֶת רֹאשָׁהּ וְעִשְׂתָּהּ אֶת צַפְרָנֶיהָ:

כא, יב

כבר עוררתיך¹⁰⁴⁶ כי שערות האיש והאשה רומזים לכחות עליונים, קצתם דין קצתם רחמים, בגוים קצתם מכחות הטומאה. ועל כן צוה לבער רוח הטומאה ממנה לגלח ראשה. גם בענין הצפרנים עוררתיך בסוד ההבדלה והמליקה¹⁰⁴⁷ וזה טעם "והסירה את שמלת שביה מעליה". דהיינו כחות הטומאה שבה.

וְהִסִּירָה אֶת שְׂמֹלֶת שִׁבְיָהּ מֵעַלְיָה וְיִשְׁבָּהּ בְּבֵיתָךָ וּבִכְתָּהּ אֶת אֶבְיָהּ וְאֶת אִמָּהּ יִרְוּ יָמִים וְאָזֹר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעֻלָּתָהּ וְהִיְתָה לָךְ לְאִשָּׁה:

כא, יג

וטעם "ירח ימים" תבין מסוד לבנה הנפרצת לעתים. פירוש הלבנה זו המלכות והיא סובלת מכחות הקלי'. שבויה זו פרצה חומת השכינה ולכן תתקן מה שפגמה בשכינה הרמוזה בלבנה. הוסיף כאן הלבוש שהסרת כחות הטומאה ממנה נעשה בנחת ובהדרגה.

¹⁰⁴⁶ בדף קמ"ט ע"ב.¹⁰⁴⁷ בדף קכ"ח ע"ב.

לֹא תִלִּין נְבִלָתוֹ עַל הָעֵץ כִּי קָבוּר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי קָלַלְתָּ אֱלֹהִים תְּלוּי וְלֹא
תִטְמֵא אֶת אֲרֻמְתְּךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נְזוּלָה:

כא, כג

כבר ידעת המשל שהמשילו רבותינו ז"ל (ילקוט"ש דברים כא, תתקל) בענין כי קללת אלהים תלוי משל לשני אחים¹⁰⁴⁸. ויונתן תרגם ארי קילותא קדם אלהא למיצלב גבר, אלהין חובוי גרמין ליה, ומן בגלל דבדיוקנא די"י אתעביד תקבריניה וגו'. תרגום: שהרי אין זה מכובד לפני האלהים לתלות אדם, אלא שחטאיו גרמו לו, וכיון שבצלם אלהים עשה את האדם, תקברו אותו וכו'.

ובספר הזוהר (אד"ר קמ"ג ע"ב) **תנא מאן דאיכרי אדם ונשמתא נפקא מיניה ומית אסיר למיבת בביתא ולמעבד ביה לינה בארעא** למדנו מי שנקרא אדם והנשמה יצאה ממנו ומת אסור להלין אותו בבית לעשות לו לינה על הארץ **משום יקרא דהאי ופא דלא יתחזי ביה קלנא** משום כבוד הגוף הזה שלא יהיה נראה בו בזיון **דכתיב אדם ביקר בל ילין ו'ו' שכתוב (תהלים מט, יג) "אדם ביקר בל ילין"** כלומר אדם שהוא יקר, בל ילין אחר מיתתו **מאי טעמא משום דאי יעבדון הכי נמשל כבהמות נדמו** מה הטעם משום שאם יעשו כך "נמשל כבהמות נדמו" (שם) **מה בעירי לא הוה בהו ולא אתחזי בהו רוחא קדישא אוף הכא כבעירי ופא בלא רוחא** מה הבהמות לא היו בכלל אדם ולא נראה בהם רוח קדושה אף כאן באדם המת הוא כבהמה גוף בלא רוח **והאי ופא הוא יקרא דכלא לא איתחזי ביה קלנא** והגוף הזה הוא יקר מכל שלא יהיה נראה בו בזיון **ותאנא בצניעותא דספרא כל מאן דעביד לינא להאי ופא בלא רוחא עביד פ' ימותא פ' ופא דעלמין** ולמדנו בספרא דצניעותא כל מי שעושה לינה לגוף הזה כשהוא בלא רוח עושה פגם לגוף שבעולמות, כלומר באדם עליון **דהא פ' דא לא עביד לינא באתרא קדישא דמלכא בארעא** כי משום זה אסור לעשות לינה במקום של המלך קדוש בארץ דכתיב צדק ילין בה שכתוב "צדק ילין בה" (ישעיה א כא) **משום דחזי ופא יקירא דאיברי בדיוקנא דמלכא** משום שגוף יקר זה נראה שנברא בצורת המלך **כחד מן בעירא הה"ד נמשל כבהמות נדמו** ואם עושה בו לינה נראה כאחת מן הבהמות זה שכתוב "נמשל כבהמות נדמו". והכוונה היא כי האדם נעשה בדוגמת הצורה העליונה ותבניתו ואיבריו מכון למרכבה עליונה, על כן אסור לראות צורה עליונה בלי חיות ואסור לבזותו אחרי מותו. וזה רמז באמרו "ולא תטמא את אדמתך" הרמז לגוף האדם הנוצר מאדמה כי בהלינו נכנסין בו כחות הטומאה התאבין להתלבש בגוף העשוי בצלם של מעלה. ואף כי המצוה הזאת נוהגת בכל המתים, הוזכרה בפרט בתלוי כי שם מתחברים כחות הטומאה יותר ממתים אחרים. והטעם רמזתי בפרשת בראשית בענין עז"א ועזא"ל סימן לדבר והיו חייך תלויים לך מנגד ופחדת לילה ויומם וגו כי התלוי מדת הפחד שופעת שם ואף לפי פשט רמז גדול באמרו כי קללת אלהים תלוי שרמז כי קללת אלהים שרויה במקום התלוי שהאוויר נפסד וזהו טומאת הארץ שהזכיר אחרי כן ומכאן תבין טעם הרחקת האדם ממקום הצואה והדומין לה כי בהתקלקל האוויר יוליד גנאי בנפש וכבר העידו על החסיד רבינו יצחק ז"ל בן הרב ז"ל כי אף על פי שהיה סגי נהור היה מרגיש בהרגשת האוויר והיה אומר זה חי וזה מת גם כי היה גדול בתפלתו כרבי חנינא בן דוסא בענין החולים לפי זמנו.

ועוד יש לך לדעת כי קבורת המת היא נחת רוח לנשמה וכל זמן שהמת לא נקבר אין מכניסין אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא כמו שאמרו רבותינו ז"ל במדרש רות (ד"ח) **כל זמן ד' ופא לא נחית בדוכתיה נפשא דיליה אוף הכי לא סליק לעילא** כל זמן

¹⁰⁴⁸ הנה המדרש: "תניא אמר רבי מאיר, משלו משל למה הדבר דומה, לשני אחים תאומים שהיו בעיר, אחד מינוהו מלך ואחד יצא לליסטיות, צוה המלך ותלאוהו, כל הרואה אותו אומר המלך תלוי, צוה המלך והורידוהו".

שהגוף לא נח במקומו הנפש שלו גם כך לא עולה למעלה ורבי פרחיה הוה משתדל תמיד למינדע בהווא עלמא דנשמתין ורבי פרחיה היה משתדל תמיד לדעת בעולם הנשמות יומא חד הוה אזיל בחקלא ואשכח חד ופא תחות אילן חרוב מית יום אחד היה הולך בשדה ומצא גוף אחד מת תחת אילן חרובים אשכח ביה ואשכח דאיהו יודאי אשכח ביה כריכין דמצוה וספרא דאדתא בהדיה הסתכל בו ומצא שהוא יהודי ומצא בו כריכים של מצוה היינו תפילין וספר אגדה היה עמו אמר ודאי תלמיד חכם הוא אשתדל לקברו ניז ואזיל למתא ואתקין ליה תכריכין וקברא וזמין בני נשא ובכא עליה ואשתדל עליה ואפיק כל מה דהוא בידוי גנזו והלך לעיר והכין לו תכריכים וקברו והזמין בני אדם ובכה עליו והשתדל בעבורו והוציא ממון עליו כל מה שהיה בידו כיון דאיתניז ואתקבר ההוא ופא נפש דיליה עלת לו מתיתבתא עילאה אמרי לה לית לך דוכתא הכא השתא בדוך פלן דטינרא עילאה זילי ואשלים טיבו למאן דאשלים לך וכו' כיון שהמת שנגנז ונקבר, הנפש מאותו הגוף עלתה לישיבה של מעלה אמרו לה אין לך רשות כעת לכנוס כאן במקום הסלע העליון לכי ושלמי בעד הטובה למי שהשלים אותך. ולפי הענין הזה דע, כי קודם קבורתו של אדם נגשין לו כמה כתות של מלאכי חבלה, ואם הלינו בלילה בזמן ששלוחי מדת העולם פוגעין בו, והנשמה מצטערת וסובלת ייסורין.

ענין אחר, על דרך סוד העיבור, כבר הודעתין¹⁰⁴⁹ כי (שמו"ב יד, יד) "לא ישא אלהים נפש וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח" דהיינו שהקב"ה דואג לנפש הנפטר שלא תאבד כדי שלא לאחר גזירותיו של הקב"ה צוה שלא להלינו, כי כל עוד שלא נקבר לא יתגלגל כלומר לא יכנס לגוף אחר. משל לאדם שאינו נושא אשה אחרת עד קבורת הראשונה לכן צוה לקברו מיד כי אולי מיד ימצא מנוח אשר ייטב לו. ראייה לזה הפירוש הכתוב אחריו "לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחיך" והרמז למה שכתוב לבלתי ידח ממנו נדח (שמו"ב יד, יד) וזהו "נדחים". ואם השם יתעלה מחזיר אבדה לבעליה לרוב הימים נדבק בדרכיו וזהו אמרו "אבידת אחיך" אבל לא אבידת גוי כמו שרמזת¹⁰⁵⁰ בסוד העיבור בפסוק וזאת לפנים בישראל (רות ד, ז).

לֹא יִהְיֶה כָּלִי גֵבֶר עַל אִשָּׁה וְלֹא יִלְבָּשׁ גֵּבֶר שְׂמֹלֶת אִשָּׁה כִּי תוֹעֲבֹת יְהוָה אֲכֻלְהֶיהָ כָּל עֲשֵׂה אֲלֵהָ:

כב, ה

וטעם "לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה" פשטו ידוע. אמנם על דרך הקבלה יש לך לדעת כי הרמז הוא שלא ישנה סדרי בראשית. כי האיש שהוא תפארת המשפיעה למלכות הלוּבש שמלת אשה שנחשבת למקבל עושה מן המשפיע מקבל, והאשה הלוּבשת בגדי איש עושה מן המקבל משפיע. וסוד המלבוש סוד גדול לבעלי הקבלה רמזתו במקום אחר¹⁰⁵¹. ועוד יש מפרשין כי גם הנה רמז לסוד העבור, ורמז רמז מופלא שלא יתחלפו נשמה זכר ונקבה בגלגול כענין שלא עשאני אשה והבן זה.

(י) כִּי יִקְרָא קוֹן צִפּוֹר לְפָנֶיהָ בְּדֶרֶךְ בָּכָל עֵץ אוּ עַל הָאָרֶץ אֶפְרוֹזִים אוּ בִּיצִים וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל הָאֶפְרוֹזִים אוּ עַל הַבִּיצִים לֹא תִקְוֶה הָאֵם עַל הַבִּיצִים: (י) שְׁלֹז תִּשְׁלֹז אֶת הָאֵם וְאֶת הַבִּיצִים תִּקְוֶה לָהּ לְמַעַן יִיטֹב לָהּ וְהָאֶרֶץ יָמִים:

¹⁰⁴⁹ פרשת וישב בדף ס"ט ע"א.

¹⁰⁵⁰ בדף ע"ב ע"ב.

¹⁰⁵¹ בדף מ"ט ע"ג.

כב, ו-ז

יש במצוה זו ענינים גדולים הן לפי הנגלה וגם לפי הנסתר, ואני אעירך עליהם. אמרו במדרש רות (ז"ח ע"ז ט"ב) **רבי בון כל יומיו הוה בקסרין** רבי בון כל ימיו היה בקיסרין **יומא חד חמא עמא דסרחי דחזו מסכיני אזלו ולא אשחון עלייהו** יום אחד ראה את העם חוטאים שעניים היו הולכים ולא השגיחו עליהם **אמר ודאי דינא אתחזי הכא קם ואזל ליה** אמר ודאי נראה שיש כאן דין קם והלך לו **יומא חד חלש דעתיה פלע בכפר סכנין כד דמך שמע חד קלא לחד תנינא דלעי רננא דאורינא** יום אחד חלשה דעתו פגע בכפר סכנין כאשר נרדם שמע קול אחד לתנא אחד שהיה עוסק ברינה של תורה **ואמר כי יקרא קן צפור לפניך בכל עץ או על הארץ וְלֹא שִׁלַּח תִּשְׁלַח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבְּנִים תִּקַּח לָךְ לְמַעַן יִיטֵב לָךְ וְהָאֲרֶכֶת יָמִים** ואמר "כי יקרא קן צפור לפניך בכל עץ או על הארץ" וכו' "שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים" ואמר "כי יקרא קן צפור לפניך בכל עץ או על הארץ" וכו' "שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים" **רבי בון ארכין אדנוי שמע ההוא קלא דאמר דחס על דא לא אמר כלום** רבי בון הסה אזנו ושמע אותו הקול שאומר מי שחס על זה לא אמר כלום **מאן דחס שביק אמא ובנוי ואזיל** מי שמרחם על קן צפור ועוזב את האם עם הבנים והולך **מאן דאמא מתרכא מן קן דילה מה היא אומרת אוי שחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי ותלתי את בני לבין אומות העולם** מה שהאם מגורשת מן הקן שלה מה היא אומרת אוי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי את בני לבין אומות העולם **ועל דא ירחם קדוש ברוך הוא דהא רחמנו לא אשתכח אלא הכי** ועל זה ירחם הקב"ה כי אינו נמצא רחמן אלא לכך **ועל דא אמר** ועל זה אמר **שכינה צועקת על בניה והא כתיב שלח תשלח תרין שלוחין דאי יהדר על וזליה** ורחימו דבנוי שלח אפילו **כמה זימני** השכינה צועקת על בניה כי כתוב שלח תשלח שני שלוחים שאם חזרה האם על גוזליה מתוך אהבת הבנים שלח אפילו הרבה פעמים **עד דאזיל ליה וסתיר קוזלא של בנין טמירא דקונטירא למיטל אלא** עד שהולך לו וסותר את הקן של הבנים הנסתרים בקן ומטילים על הגג **הא רחמנו לא אשתכח אלא הכי** הנה הרחמים אינם נמצאים אלא לכך **וכתיב והארכת ימים שיאריך וְלֹא מִן שֵׁשֶׁת יָמִים עַל בָּנִים** וכתוב "והארכת ימים" שיאריך אפו מששת ימים דהיינו ששת ספירות חג"ת נה"י על הבנים **יי אל רחום וְלֹא יי אל רחום וחנן** אמר רבי חדקא אמר רבי יוסי בן קסמא אמר רבי שמואל אמר רבי חדקא בשם רבי יוסי בן קסמא משמו של רבי שמואל **כד ברא קדוש ברוך עלמא ברא ליה בתלת קטרין ואינון חכמה ותבונה ודעת** כאשר ברא הקב"ה את העולם בראו בשלשה קשרים שהם חכמה ותבונה ודעת **דכתיב יי בחכמה יסד ארץ וְלֹא בדעתו תהומות נבקעו וְלֹא שכתוב "יי בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו"** (משלי ג יט) **וכלהו קטרין בבר נש וקוטרא דהימנו דפקע מינייהו אתפשט בשאר בריין ובכולהו אית סוכלתנו לפום אורחן** וכל הקשרים הם באדם וקשר האמונה שנמשך מהם נתפשט בשאר הבריות כי בכולם יש תבונה לפי דרכם **האי עופא כד פרח מקוזליה ואשתלח מעל בנוי מצפצפא ואזלא ולא ידע לאן אתר** העוף הזה כשפורח מעל גוזליו שנשלח מעל בניו מצפצף והולך ואינו יודע לאיזה מקום הולך **מצפצפא אזלא ומנדרא למיבד רמא** מצפצף והולך ונודר לאבד את עצמו **הקדוש ברוך דכתיב ביה ורחמיו על כל מעשיו אפילו יתושא זעירא בעלמא רחמנו דיליה על כולא** הקב"ה שכתוב בו "ורחמיו על כל מעשיו", אפילו על יתוש זעיר שבעולם, שרחמיו על הכל **הוא דממנא על עופי אתער לבי קדוש ברוך הוא אותו הממונה על העופות מתעורר לגבי הקב"ה שירחם על העוף והקדוש ברוך הוא אתער על בנוי והקב"ה מתעורר על בניו כדין קלא נפקת ואמרה כצפור נודדת מן קנה כן איש נודד ממקומו** אז יוצא קול ואומר "כצפור נודדת מן הקנה כן איש נודד ממקומו" (משלי כז ח) **כדין איהו אתער על כל אינון דאזלין מנדדי מאתר לאתר ומדוך לדוך אחרא תביראן לבא תביראן חילא** אז הוא מתעורר על כל אלו ההולכים נע ונד ממקום למקום ממזב למזב אחר שבוירי הלב שבוירי הכח **ואתערו רחמי על כל עלמין וחס עלייהו ושביק**

חובי דמנדדן מאתרייהו וחס עלייהו ועל כל עלמא והרחמים מתעוררים על כל העולמות ומרחם עליהם וסולח עוונותיהם של הנודדים ממקומם ומרחם עליהם ועל כל העולם אמר הקדוש ברוך הוא אשרי דשלח צפרא לבר אמר הקב"ה אשרי ששלח את הצפור לחוך והיא איתערת רחמים על עלמא והיא תעורר רחמים על כל העולם מאן רים למיחס על עלמא ולאתער רחמין עלייהו ההוא בר נש דשלח ההוא צפור לצערא בתרין ווין מי גרם לרחם על העולם ולעורר רחמים עליהם אותו אדם ששלח את הצפור לצערה בב' אופנים: שאבדה בניה, ואין לה מקום מנוחה לאתער קדוש ברוך הוא לעורר את הקב"ה ומתמלא רחמין על כל אינון מארי צערא על כל אינון דמנדד מדוכתייהו ומתמלא רחמים על כל בעלי הצער ועל כל הנודדים ממקומם ובלין כך אריה דההוא בר נש מה כתיב למען ייטב לך והארכת ימים ומשום כך שכרו של אותו האדם הזה מה כתוב בו "למען ייטב לך והארכת ימים". רבי בון קם על חלוי וחדוי ואמר בריך רחמנא דשמענא הא קלא ואלמלא לא אמינא לעלמא אלא למשמע דא דיי רבי בון קם על רגליו ושמח ואמר ברוך השם ששמעתי את הקול הזה, ואם לא באתי לעולם אלא לשמוע חידוש זה, די לי אהדר ההוא קלא כמלקדמין פתח ואמר מה רבו מעשיך יי וי. חזר הקול ההוא כמקודם ופתח ואמר "מה רבו מעשיך יי כולם בחכמה עשית" כל עלמא לא איתון אלא בחכמה ובר נש איתמלי בכולא שאר בריין בטופסא דחכמה דאשתאר בבר נש כל העולם אינו בא אלא בחכמה והאדם נתמלא מכל החכמה ושאר הבריות ברצון החכמה שנשארה מן האדם ואף על דכולהו בריין הכי לא הוה בריה קליל למרדף בתר עובדיה דבר נש כעופא ואף על פי שכל הבריות הן כך אין בריה שתהיה קלה לרדוף אחר מעשי בני אדם כמו העוף בר נש בניין לדיוריה עופא בני ביתא לבנהא האדם בונה בנין למשכנו גם העוף בונה קינו לבניו בר נש איתי מזוני לבניו עופא איתי מזונא לבנהא האדם מביא מזון לבניו והעוף מביא מזון לבניו בר נש אסי למרעין עופא איתי בעשבא למסי מרעין האדם מרפא מחלותיו והעוף בעשב מרפא מחלותיו בר נש אומנא ועביד ארבינ על ימא, עופא נטיל קוזלא ואתקין לה ואזיל ביה על ימא האדם אומן עושה אניות בים העוף לוקח גזליו ומתקן קינם על הים בר נש משבח ומרומם למלכא עילאה עופא מצפצפא ומשבח למאריה דכולא האדם משבח ומרומם למלך עליון העוף מצפצף ומשבח לאדון הכל ובלין כך למען ייטב לך ומשום זה כתוב "למען ייטב לך" אטיב לך לא כתיב אלא ייטב לך ההוא שלוחא דצפורה דתשלח דאתער רחמין על עלמא לאוטבא לך אטיב לך לא כתוב אלא ייטב לך כי הוא טובב על שלוח הצפור ששולח שמעורר רחמים על המקום להטיב לך.

כי יקרא קן צפור לפניך "כי יקרא קן צפור לפניך" קן זו מלכות "קן" זו ספירת המלכות בדרך דא רחל שנאמר וארח צדיקים כאור נלה הולך ואור עד נכון היום "בדרך" זו רחל שנאמר (משלי ד, יח) "וארח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום" "צדיקים" תרין בניין יוסף ובנימין "צדיקים" הם שני בנים יוסף ובנימין והיא נקראת לבנה הולכת כל הלילה ומאירה להם עד נכון היום שהוא יעקב והיא המלכות נקראת לבנה הולכת כל הלילה ומאירה להם עד נכון היום שהוא יעקב בכל עץ כל דא צדיק חי העולמים עץ דא שכינה שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה "בכל עץ", כל זה צדיק חי העולמים עץ זו שכינה שנאמר (משלי ג, יח) "עץ חיים היא למחזיקים בה" על הארץ דא ארץ התחתונה "על הארץ" זו ארץ התחתונה הגשמית אפרוחים דא תרין עשר שבטין דלעילא "אפרוחים" אלו הם שנים עשר שבטים שלמעלה או ביצים דא ישראל דלתתא דאינון כמלבושא דלופא "או ביצים" זה ישראל שלמעלה שהם כמלבוש לגוף שלח תשלח את האם שנאמר ובפשעכם שולחה אמכם "שלח תשלח את האם" שנאמר (ישעיה נ, א) "ובפשעכם שולחה אמכם" ואת הבנים תקח לך "ואת הבנים תקח לך". רבי בון קם ואזל ביה ואשכח רבי ינאי סבא דמן חבריין רבי בון קם והלך אחר הקול ומצא שהוא רבי ינאי סבא מן החברים נפיל על פיו

ונשיק ליה לרישיה אמר כמה דנחמימית לבי כך ינחם אותך הקב"ה. עד כאן במדרש רות.

אגב גררא תבין טעם אשר חדשתי מדבריהם אלו ובמקומות אחרים. אמרו רבותינו ז"ל במדרש ילמדינו (תנחומא נח, פרק ה) בענין המבול כשם שהיה אדם הולך לאשה שאינה שלו כך היתה הבהמה הולכה על מין שאינה שלה שנאמר (בראשית א, כה) "ויעש יי' אלהים את חית הארץ למינה", אמר הקדוש ברוך הוא במינך את מותרת לידבק, במין אחר אסור. אבל הבהמה והחיה והעוף שנכנסו לתיבה צדיקים היו, שלא נדבקו במין שאינו שלהם. אמר רבי פנחס הכהן בר חמא כתיב בבהמה (בראשית ח, יט) "למשפחותיהם" וכי יש לבהמה משפחה שהוא אומר למשפחותיהם? אלא אותן שנדבקו למיניהם זכו ליכנס בתיבה, שנאמר (בראשית ח, א) "ויזכור אלהים את נח ואת כל החיה" אם לנח נזכר, למה לחיה ולבהמה? אלא יתברך שמו של הקדוש ברוך הוא אינו מקפח שכר כל בריה, אפילו עכבר היה משמר משפחתו ולא נתערב במין אחר כדי ליטול שכר. וכל אנשי דור המבול ערבו משפחותיהם אף הבהמה וחיה ועוף ערבו משפחותיהם. ולמה נאבדה הבהמה עמהם? שנאמר (בראשית ז, כג) "מאדם עד בהמה" אלא שאפילו הבהמה קלקלה מעשיה והיתה הולכת על מין שאינה מינה: הסוס על החמור, הארי על השור, והנחש על הצב שנאמר (בראשית ו, יב) "כי השחית כל בשר", אפילו בהמה חיה ועוף, ולפיכך נימחו עמהם. אמר רבי פנחס הכהן כשם שלא נכנסו לתיבה אלא צדיקים כך אותה הבהמה והחיה והעוף שהיתה צדקת נכנסה לתיבה שנאמר למשפחותיהם וכי יש לבהמה משפחה אלא אותה הבהמה שלא דבקה במשפחה אחרת היא נכנסה לתיבה.

בראשית רבה (עט, ו ומדרש תהלים י"ז) רבי שמעון בן יוחאי היה טמון במערה י"ג שנה הוא ובנו אוכלין חרובין של גרודא עד שהעלה גופן חלודה. בסופא נפק יתיב ליה על פומא דמערתא, חמא חד צייד קאים צייד צפורים דכד הוה שמע ברת קלא אמרה מן שמיא דימוס הות פשגא שפיקולא הוי מתצדא. אמר צפור מבלעדי שמיא לא אצלח כמן וכמן דבר נש נפק דק ואשכח מיליאי משדכן אתון ואותבון כחדא בגו דבי מדרשא, וזה הדרש הוא במקומות אחרים לרבותינו ז"ל.

מכל אלו הדרשות נראה כי השגחת השם יתברך היא אפילו בפרטי הבהמות והחיות ואין זה דעת הרב הגדול ז"ל הרמב"ם בספר מורה הנבוכים וראייתו מפסוק ותעשה אדם כדגי הים (חבקוק א, יד). אמנם אם נרצה ליישב אלו הדרשות לדעת הרב ז"ל יש לי ליישבם ממאמרם ז"ל שאמרו (בר"ד י, ו) אין לך כל עשב למטה שאין לו מזל מלמעלה מכה אותו ואומר לו גדל שנאמר הידעת חוקות שמים (איוב לח, לג). והענין כי כח התחתונים הוא בעליונים, וכל מלאך שומר את תפקידו אשר הופקד עליו. ולזה אמר במאמר בזוהר הנזכר ההוא "דממנא על עופי אתער לגבי קדוש ברוך הוא" נראה כאילו מסרס תחת השומרים, אך אין השגחת השם פרטית עליהם. וגם זה הדרש האחרון אמר הוה שמע ברת קלא וכו' תיאר הענין לבת קול, גם אין להביא ראיה ממעשה נסים ומה שאמר רבי שמעון לא אמר אלא להפלגת המשל ולהגדיל השגחת השם יתברך על האדם בגמול ובעונש.

אמנם ענין המבול יש ליישב בענין אחר, כי היה שם איבוד המין, והנשארים לקיום המין לדברי הכל יש בהם השגחה. ואחרי שהיה בהם השגחה, דין הוא שיהיה הקיום בצדיקים. ויש להתבונן על מאמר השם יתברך ליונה (יונה ד, יא) "אשר יש בה הרבה משתים עשרה רבוא אדם אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו ובהמה רבה".

וכבר ידעת מה שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות ל"ג ע"ב) האומר על קן צפור יגיעו רחמין משתיקין אותו וכו'. ואמרו בזה שני טעמים האחד מפני שעושה מדותיו של הקדוש ברוך הוא רחמים והם אינם אלא גזרות. ואחד מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית. ופירש הרב הגדול הרמב"ן ז"ל מפני שעושה מדותיו של הקדוש ברוך הוא רחמים, רצה לומר שמשמע מדבריו כי השגחתו יתעלה הוא בפרטים שבהם, ואינו כן. כי אינם אלא גזרות להדריכנו במדת הרחמים ולהסיר מלבינו המדות המגונות כמו האכזריות ודומיהן. לא שכוונת המצוה יהיה לרחם על העופות, כי אין השגחה בהן פרטית רק במין האדם לבד. אך לשון "גזירות" אינו מיושב היטב לפירושו. אמנם הוא ז"ל פירש שלשון גזירה, אינו רוצה לומר שלא יהא בו טעם, שהרי בפרה אדומה אמרו רבותינו ז"ל (במדב"ר יט, א. תנחומא חקת ח. פסיד"כ ד, טז) חוקה חקקתי גזירה גזרתי. ואף על פי כן אמרו רבותינו ז"ל (במדב"ר יט, תשנ"ט) כי יש בו טעם ונגלה למשה רבינו ע"ה. ולפירוש הרב ז"ל אינו מיושב הטעם אחר שאמר מפני שהוא מטיל קנאה במעשה בראשית כי זה המאמר מורה כי ההשגחה היא בהם פרטית.

וטעם "משתיקין" הוא מטעם הקנאה שהדבר בעצמו אמת כי הבורא ריחם עליהם, אך אין לאומרו מטעם הקנאה, שאם אינו משגיח בפרטיהם לא הוצרך לתלות טעם המניעות מפני הקנאה, רק מפני שהוא משקר בתפלתו, ולא היה לו לחלוק על מאמר מפני שעושה מדותיו של הקדוש ברוך הוא רחמים וכו'. ולפי הפירוש שפירש הרמב"ן ז"ל גם לפי המאמר שהבאנו למעלה במדרש רות נראה כי כוונת השלוח הוא כדי שתצטער האם בהלקחה מעל בניה ובסבת השלוח והצער ההוא הרחמים באים לעולם לכל הצריכין ככתוב שם. ואם כן נצטרך לפרש מפני שעושה מדותיו של הקדוש ברוך הוא בענין אחר והוא שנראה מדבריו שכוונת המצוה היתה לרחם עליהם ואינו כן רק הכוונה היתה לצערה להשפיע רחמים בעולם וזהו "ואינם אלא גזירות". והסברא נותנת כי אין מדרך הרחמנות כשהאם רובצת על האפרוחים לשלחה מעל בניה לשחטם. וכן מצאתי עוד לרבותינו ז"ל (ילקוט ש תהלים קב, תתנה. איכ"ר הקדמה, כ) שקדתי ואהיה כצפור בודד על גג (תהלים קב, ח) מה הצפור הזה בשעה שאתה נוטל גוזליה היא יושבת לה בודדת, כך אמר הקדוש ברוך הוא חרבתי את ביתי וכו'. אמנם הטעם אחר שאמר מפני שהוא מטיל קנאה, זה יורה כי כוונת המצוה היתה על צד הרחמנות ובוזה נחלקו.

ועוד יש לרבותינו ז"ל בספר הבהיר (קד) ענין נעלם בפסוקים אלו אמר שם רבי רחומאי מאי דכתיב "שלח תשלח את האם" ולא אמר שלח תשלח את האב? אלא שלח תשלח את האם. בזכות אותה שנקראת אם העולם דכתיב "כי אם לבינה תקרא" (משלי ב, ג) מאי "ואת הבנים תקח לך"? אמר רבי רחומאי אותן בנים שגדלה. ומאי נינהו? אילו שבעת ימי חג הסוכות והיינו ימי השבוע שהם שבעה.

והנה "האם" היא אם הבנים שמחה רמז לבינה, שלא ישא ויתן בה לכבודה שאינה נגדרת במניין דכתיב: אין חקר לתבונתו (ישעיה מ, כח), ולתבונתו אין מספר (תהלים קמז, ה). "והבנים" רמז לשבעת ימי בראשית שיש לך רשות לדבר בהם. ויש מפרשים "שלח תשלח את האם" כי היא הבינה היא הנקראת העולם הבא צריכה לך לעולם שכולו טוב ועולם שכולו ארוך כד"א "למען ייטב לך והארכת ימים". "והבנים תקח לך" בעולם הזה. והנה הענין רומז לסוד גדול סוד שמיטין ויובלות (לבוש) דהיינו מלכות ובינה ועל כן שכרו מרובה.

כִּי תִבְנֶה בֵּית זֶרַע וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגִנְךָ וְלֹא תִשֵּׂים דְּמִים בְּבֵיתְךָ כִּי יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ:

כב, ח

וטעם "ועשית מעקה לגגך" ידוע לפי פשוטו שלא נגרום מיתת האדם. ונרמז עוד כי הבונה בית יי' יתעלה יעשה מעקה לגגו¹⁰⁵², בייחוד השם הגדול עם שכינת עוזו. ולא ישים דמים בבית השם כדרך הנופלים לקצץ בנטיעות. וידעת מה שאמרו רבותינו ז"ל (שבת ל"ב ע"א) "ראוי היה זה לפול מששת ימי בראשית". וצריך להתבונן במאמרם איך זה היה ראוי, מאחר שעדין לא נברא? כל שכן שלא חטא! וכשתבין מה שכתבתי לך בפרשת בראשית¹⁰⁵³ תנוח דעתך.

(ט) **לֹא תִזְרַע בְּרִמְמָה כְּלָאִים כֹּן תִקְדֹּשׁ הַמִּלְאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרַע וּתְבוֹאֹת הַכָּרִם: (י) לֹא תִזְרַע בְּשִׁזְרֹךְ וּבִזְזָמִיר יִזְדָּו: (יא) לֹא תִלְבֹּשׁ שֵׁטָטָז צִמָּר וּפְשִׁיתִים יִזְדָּו: (יב) גְּדָלִים תַּעֲשֶׂה לָּךְ עַל אַרְבַּע כְּנָפֹת כְּסוּתָךְ אֲשֶׁר תִּכְסֶּה בָּהּ:**

כב, ט-יב

כבר פירשת¹⁰⁵⁴ טעם איסור הכלאים כי הזורע אותם משנה סדרי בראשית שכתוב בהם למינהו¹⁰⁵⁵ והרי הוא מערב כחות העליונים זה בזה ומעביר שליחותם ונמנעים מלגמור מאמר יצרם¹⁰⁵⁶ ותפקידם. ולשון כלאים יש לפרשם מלשון כליון והרמז לכחות הטומאה המכלים ושורפים באשם. ואפשר שרמז לכרם השם יתעלה שלא יזרע בה כחות הטומאה. גם (ויקרא יט, יט) "שדך לא תזרע כלאים" רמז לשדה של תפוחים. אמנם בספר הזוהר (ח"ג פ' קדושים פ"ו ע"ב לקמן) פירשו שהוא לשון כלא כלומר שמכניס שני הפכים בגדר אחד. "כלאים" כלא שניהם. "כלאים" כמו: יד ידים, יום יומים. והוא מלשון "ויכלא הגשם" (בראשית ח, ב) מניעות הכחות של מעלה מלפעול בתחתונים.

ובספר הזוהר (קדושים פ"ו ע"א) אמרו רבותינו ז"ל **כד ברא קדוש ברוך הוא עלמא אתקין כל מלה ומלה כל חד וחד בסטרוי** כשברא הקב"ה את העולם התקין כל דבר ודבר כל אחד ואחד בצד שלו **ומני עליהו חילין עילאין** ופקד עליהם כוחות עליונים **ולית לך אפילו עשבא זעירא בארעא דלית לה חילא לעילא** ואין לך אפילו עשב קטן בארץ שאין לו כח למעלה **וכל מה דעבדין כל חד וחד עביד בתוקפא דההוא חילא עילאה דממנא עליה לעילא** וכל מה שעושה כל אחד ואחד עושה בהתגברות של הכח העליון הממונה עליו למעלה **וכולהו זירין בדינא. על דינא נטלין, על דינא קיימין ביה. מן דנפיק ליה מן קיומיה לבר וכולם נגזרים בדין ועל הדין נוסעים ועל הדין מתקיימים בו מי שיוצא לו מן קיומו לחוץ וכולהו ממנן מיומא דאיתברי עלמא ואתפקדת שולטניה על כל מלה ומלה וכל הממונים מיום שנברא העולם נתמנו שליטים על כל דבר ודבר **עאלין על נימוסא דממנא אחרא עילאה דנטל כל חד וחד** וכולם מתנהגים על פי חוק אחר עליון שמקבל כל אחד ואחד **כדכתיב ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה** כמו שכתוב "ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה" **כיון דנטל ההוא חק כלהו אקרון חקותי** כיון שמקבלים חוק זה נקראים כל הממונים חוקותי **וההוא חק דאיתיהיב להו מן שמייא קאתי וכדין איקרון חקות שמים** וחוק ההוא הניתן להם בא משמים ועל כן נקראים חוקות שמים **ומנא לן דמן שמיא קאתי** ומאין לנו שמן השמים באים **דכתיב כי חק לישראל הוא** כי כתוב (תהלים פא, ה) "כי חק לישראל הוא" **ועל דא כתיב את חוקותי תשמרו** ועל כן כתוב**

¹⁰⁵² דהיינו שייחד קוב"ה ושכינתיה בבנין הבית ונרמז במילים "מעקה לגגך" מעקה היינו המלכות שנבנית מן הגבורות ו"מעקה" ע"ה גימ' "גבורה", "גגך" גימ' כ"ו וזו התפארת.

¹⁰⁵³ בדף ט"ו ע"ג דהיינו אין כל חדש תחת השמש, וכל מה שקורה בששת אלפים שנה היה גנוז בששת ימי בראשית.

¹⁰⁵⁴ בדף קמ"ח ע"א.

¹⁰⁵⁵ בראשית א': יב, כא, כה.

¹⁰⁵⁶ אולי צ.ל. יוצרם.

"ואת חוקותי תשמורו" **ב**ין דכל חד וחד ממנא על מלה ידיעא בעלמא בהווא חק משום שכל אחד ואחד ממונה על דבר ידוע בעולם שבחק ההוא **ו**ב^ליני כך אסיר ליה למחלף זיינין ולאעלאה זינא בזינא אחרא **ב**ין דעקר כל חילא וחילא מאתרייהו ואכחיש פמלייא דלעילא ואכחיש פומבי דעלמא ומשום זה אסור להחליף המינים, ולהביא מין במין אחר, משום שעוקר כל כח וכח ממקומו, ומכחיש פמליא של מעלה ומכחיש הפרסום של מעלה כלאים. מהו כלאים? "כלאים" מה פירוש מילת כלאים? מאן דיהיב אחרא בבי מטרא כד"א "אל בית הכלא" כמי שנותן איש אחר בבית האסורים כמו שכתוב (ירמיה לז, יח) "אל בית הכלא" **ב**ין דלא למעבד מידי אוסרו כדי שלא יוכל לעשות כלום כלאים פירושו מאן דיהיב אחרא בבי מטרא, מניעותא דמנע לכל אינון חילין מעיבידתא דלהון מי שמביא איש אחר לבית האסורים ובכך מונע כחותיו מפעולה הראויה להם. פירוש נוסף: כלאים ערבוביא דעייל ערבובייתא לחילא דלעילא ואכחיש פומבי דמלכא כד"א **ו**ב^לד כלאים שעטנו "כלאים" פירוש שלישי, ערבוביא, שמעלה ערבוביא לכח עליון ומכחיש פרסום המלך כמו שכתוב "ובגד כלאים שעטנו לא יעלה עליך" תא חזי ומעץ הדעת טוב ורע בא וראה "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו" הא איתמר דשני פקודא דמלכא ואחליף עץ החיים דביה אשתלים כולא וביה תלייא מהימנותא ואיתדבק באתר אחרא ולמדנו ששינה מצות המלך והחליף עץ חיים שבו נשלם הכל ובו תלוי האמונה ונתדבק במקום אחר והא תנינן בכולא בעיא בר נש לאחזאה עובדא כעובדא דלעילא ולמעבד עובדא כמה דאיצטריך והרי למדנו בכל דבר צריך האדם להראות מעשה כעין של מעלה ולעשות המעשה כמו שצריך ואי שני במלה אחרא הוא אב^ליד עליה לשריא ביה מלה אחרא דלא איצטריך ואם המעשה נשתנה בדבר אחר הוא מושך עליו שישרה בו דבר אחר שאינו צריך ותא חזי בשעתא דבר נש אחזי עובדא לתתא באורח מישר כמה דאיצטריך **ב**ל^ליד ונפיק ושריא עילויה רוחא עילאה קדישא בא וראה בשעה שאדם מראה מעשה למטה בדרך ישר כמו שצריך נמשך ויוצא ושורה עליו רוח קדוש עליון ובשעתא דאיהו אחזי עובדא לתתא באורח עקימא דלאו איהו אורח מישור כדון **ב**ל^לד ונפק ושריא עילויה רוחא אחרא דלא איצטריך ובשעה שמראה מעשה למטה בדרך עקום שאינו דרך הישר אז נמשך ויוצא ושורה עליו רוח אחר שאינו צריך וסטי ליה לבר נש לסטר אחרא בישא ומטה את האדם לצד אחר הרע מאן משיך עליה ההוא רוחא מי משך עליו רוח ההוא? הוי אומר ההוא עובדא דאחוי בסטרא אחרא הוי אומר מעשה ההוא שהראה בצד האחר. כתיב דרשה צמר ופשתים כתוב "דרשה צמר ופשתים" ומה דרשה? ומה דרשה? דבעיא ודריש על צמר ופשתים מאן דמחבר לון שמבקשת ודורשת על צמר ופשתים מי שמחבר אותם יחד, כדי להענישו ואי תימא בציצית אמאי שרי ואם תאמר בציצית למה מותר צמר ופשתים? הא אוקמוה הרי בארוהו החברים אבל התם ההוא לבושא בתקונא באשלמות עובדא כדקא חזי אבל שם הרי לבוש ההוא כתקונו בשלמות המעשה כראוי. תו, דרשה צמר ופשתים למעבד נוקמא עוד דרשה, "דרשה צמר ופשתים" לעשות נקמה אבל אימתי שריא אבל מתי שורה בהם הקדושה בשעתא דאיהו בשלימותא, דכתיב ותעש בחפץ כפיה בשעה שהוא בשלמות שכתוב "ותעש בחפץ כפיה" וציצית אוקימנא דהא התם בהווא כללא דשלימותא אשתכח ולא עבד מידי וציצית הרי העמדנו ששם נמצא השעטנו בכלל ההוא של השלמות ואינו עושה משהו אבל בשעתא דלא אשתכח בשלימותא מאן דאתא לחברא לון כחדא איתער רוחא דלא איצטריך אבל בשעה שהמעשה לא נמצא בשלמות מי שבא לחבר צמר ופשתים יחד מתעורר עליו רוח שלא צריך מלה דא מאן מוכח? דבר זה מי מוכיח? קין והבל מוכחן דדא אתי מסטרא חד ודא אתי מסטרא אחרא קין והבל מוכיחים שזה בא מצד אחד והביא פשתן וזה בא מצד אחר והביא צאן **ו**ב^ליני כך לא לבעי לון לחברא לון כחדא ומשום זה לא צריכים לחבר אותם יחד וקורבנא דקין אתרחק מקמיה קורבניה דהבל וקרבנו של קין נדחה מפני קרבנו של הבל ועל דא **ו**ב^לד כלאים שעטנו לא יעלה

עליך ועל כן "ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך" לא יעלה עליך רוחא אחרא דשלטא בך לא יעלה עליך רוח אחר לשלוט בך ואיצטריך ליה לבר נש לאחזאה עובדא דכשרא כמה דיאות ובההוא עובדא שריה עלויה רוח עילאה רוח קדישא לאתקדשא וצריך האדם להראות מעשה כשר כראוי ובמעשה ההוא שורה עליו רוח קדוש רוח עליון להתקדש בו אתא לאתקדשא מקדשין ליה דכתיב והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני בא להטהר מקדשים אותו שכתוב "והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני". ומעץ הדעת לא תאכלו ממנו "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכלו ממנו" ומה על דא־ריס אדם מותא לעלמא ומה על זה גרם אדם מיתה לעולם מאן דאחזי עובדא אחרא דלא איצטריך על אחת כמה וכמה מי שמראה מעשה אחר שלא צריך על אחת כמה וכמה. שור וחמור אוכחן דכתיב לא תחרוש בשור ובחמור יחדו שור וחמור יוכיחו שכתוב "לא תחרוש בשור וחמור יחדו" לִין דאתער לאתחברא סיטרא אחרא כחדא לאבאשא עלמא משום שמעורר הסטרא אחרא להתחבר יחד להרע לעולם מאן דפריש לון אסִי שלמא בעלמא ומי שמפריד אותם מרבה שלום בעולם אוף הכי מאן דפריש לון כההוא־וונא דקא אמרן דלא אשתכח שוע טווי ונוז כחדא האי בר נש אסִי שלמא עליה ועל עלמא אף כאן בצמר ופשתים מי שמפריד אותם באופן ההוא כמו שאמרנו שלא יהיו שוע טווי ונוז ביחד אדם ההוא מרבה שלום עליו ועל כל העולם ועל דא קרבנא דקין מאי הוי ועל כן קרבנו של קין מה היה? פשתים. פשתים קרבנא דהבל צמר וקרבנו של הבל צמר לאו דא כדא אין זה כזה רזא דכולא קין כלאים הוה ערבוביא דלא איצטריך וסוד הכל קין היה כלאים ערבוביא שלא צריך סיטרא אחרא כלא דינא חוה ואדם וקרבניה מההוא סטרא קאתי כי היה מסטרא אחרא שאינו כדין אדם וחוה וקרבנו בא מצד ההוא הבל מזיינא אחדא אדם וחוה הבל ממין אחד של אדם וחוה ובמעשה דחוה איתבריאון תרין אילין סטרין ובמעשה של חוה נתחברו אלו שני הצדדים וּלִין דאתחברו כחדא לא אתיין מינייהו תועלתא לעלמא ואיתאבדו ומשום שנתחברו יחד לא באה תועלת מהם לעולם ונאבדו ועוד יומא דין סטרא דלהון קיימא ועד היום הזה הצד שלהם נמצא ומאן דאחזי־רמיה בעובדא דחיבורא דא איתער עליה אינון סיטרין ולא יכיל לאתקיימא ושריה עלויה רוחא אחרא דלא איצטריך ומי שמראה את עצמו במעשה של חבור הזה מעורר אלו הצדדים יחד ולא יכול לעמוד ושורה עליו רוח אחר שלא צריך וישראל בען לאתערא עליהו רוח קדישא למיהוי קדישין ואשתכח לשלמא בעלמא דין ובעלמא דאתי וישראל צריכים לעורר עליהם רוח קדוש להיות קדושים שימצאו בשלום בעולם הזה ובעולם הבא.

ומזה המאמר תבין למה הותר כלאים בציצית כי הרמז הוא לאשת חיל הנאמר עליה "דרשה צמר ופשתים" והבן זה מאד.

וְדָלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל אַרְבַּע כִּנּוֹפוֹת כִּסּוֹתֶךָ אֲשֶׁר תִּכְסֶּה בָּהֶם:

כב, יב

וטעם "על ארבע כנפות כסותך" תבין מסוד ארבע ראשי נהרות שהם ד' רגלי הכסא חגת"ם כד"א "כל הנחלים הולכים אל הים" (קהלת א, ז) כי הטלית שזו המלכות כלול מכולם. וזה טעם (סיפרי ראה ל) להוציא בת שלש.

וטעם הזכירו שור וחמור בפסוק י' רמוז מתוך דברינו בזוהר לעיל. ועוד, כי שניהם רומזים למדת הדין שנאמר בפני השור מהשמאל (יחזקאל א, י) שהרמז לקשה כלומר למידת הדין הקשה שזו הגבורה והחמור למדת הדין הרפה שזו המלכות (לבוש) והחורש בשניהם מזווג דין בדין בלי מתוק רחמים בנתיים. ויש עוד אומרים כי השור רמז למדת

הדין של מעלה גבורה כמו שפירשתי¹⁰⁵⁷ וכשמזדווג עמו החמור הבא מכח הנחש הקדמוני שהטיל זוהמא בחוה אז תהיה מדת הדין קשה להכניס כחות הטומאה בהיכלי קדש. וכן נראה כוונת רז"ל במדרש רות (ז"ח) בפסוק **ומצא בה איש מסכן וחכם דא משיח בן דוד שנקרא עני ורוכב על חמור חמור דא סמאל וכו'** כי הם רמז לשני כחות הטומאה המקטרגין על ישראל, על כן צוה להפרידם שלא יתחברו יחד לקטרג. ואולי ירמוז למה שכתבנו¹⁰⁵⁸ בפסוק (בראשית לב, ו) **"ויהי לי שור וחמור"** והבן גם זה.

כִּי יִמְצָא אִישׁ שֹׁכֵב עִם אִשָּׁה בְּעֶלְתָּ בְּעַל וּמֹתוּ גַם שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה וּבְעֶרְתָּ הָרֶעַ מִיִּשְׂרָאֵל:

כב, כב

כבר הודעתיו¹⁰⁵⁹ כי סוד זיווג האדם באשתו זיווג תפארת ישראל בשכינת עוזו. והמפריד ביניהם נקרא (משלי טז, כח) **"נרגן מפריד אלופ"** ופוגם למעלה. זהו סוד **"האיש השוכב עם האשה והאשה"** רמז לשתי נשים לאשה של מטה ולאשה של מעלה.

וְאִם בְּשִׁדָּה יִמְצָא הָאִישׁ אֶת הַנֶּעֱרָ הַמֵּאֲרָשָׁה וְהַזֹּזִיק בָּהּ הָאִישׁ וְשֹׁכֵב עִמָּהּ וּמֹתוּ הָאִישׁ אֲשֶׁר שֹׁכֵב עִמָּהּ לְבָדּוֹ:

כב, כה

השדה הנזכר הוא שדה של תפוחים שנהרג בו הבל, וכבר פירשתי¹⁰⁶⁰ בסוד עגלה ערופה. ונתעוררו רבותינו ז"ל בספר הזוהר¹⁰⁶¹ על מה שכתוב בכל הפרשה **"נער"** חסר הא והטעם כי הה"א רומזת לה"א אחרונה של שם, והיא חסרה מן הנערה הזאת והבן זה. אך (דברים כב, יט) **"ונתנו לאבי הנערה"** מלא כי היא בשלימותה. וזהו **"כי הוציא שם רע על בתולת ישראל"** ורמז לכנסת ישראל של מעלה. תבין מכאן עונש המוציא שם רע עד היכן מגיע קלקולו.

לֹא יָבֹא פָצוֹעַ דָּפָה וְכָרוֹת שִׁפְכָה בְּקָהֶל יְהוָה:

¹⁰⁵⁷ כאן ובדף פ"ד ע"ב בפסוק ויהי לי שור וחמור.

¹⁰⁵⁸ בדף ס"ד ע"ב.

¹⁰⁵⁹ בדף כ"א ע"ב.

¹⁰⁶⁰ בדף ר"ז ע"ב. התבאר לעיל בדף ל"ג ע"א וע"ב.

¹⁰⁶¹ ח"א מ"ז ע"א. נ"י ע"ב. ע"י ע"ב. ח"ב ל"ח ע"ב. ח"ג קנ"ו ע"ב. השמטות ח"א רנ"ד ע"ב. עמק המלך: ה, סו. ט. ו. י"ד, ב. י"ד. קח. ט"ז. י. י"ח. ב. הנה לך העתקה קטנה מספר פרדס רימונים שעה ה פרק ב' "וז"ל בזוהר פרשת בא (דף ל"ח ע"ב) תנינן כתיב כי יהיה נערה בתולה. נער כתיב. מ"ט, משום דכל זמן דלא קבילת זכר אתקריאת נער מדקבילת דכר אתקרי נערה. אופ הכי ליל עד לא קבילת דכר. ואף על גב דכתיב ביה שמורים, דכר הוה זמין להתחבר עמה. ובשעתא דאתחבר עמה דכר כתיב (שמות יב מב) הוא הלילה הזה לה' שמורים. שמורים דכר ונוקבא. ובג"כ כתיב הוא הלילה הזה. ובתר דאשתכחו דכר ונוקבא לית לשבחא אלא לדכורא עכ"ל. ולכאורה נראה דבר הזה הפך הסברא כי מן הראוי היה שבעוד שלא קבלה הזכר שנקרא לה לילה להורות על הנקבות וכאשר קבלה הזכר תקרא ליל המורה זכרות, וכן נער נערה. אבל הענין יובן במה שארז"ל (סנהדרין דף כ"ב) אין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי. וענין עשיית הנקבה כלי הוא ע"י זכר והאות המורה ענין עשיית הכלי הוא הה"א ולכן כאשר קבלה הזכר נקראת לילה בה"א רמז אל היותה עשויה כלי כנקבה לקבל על ידי בעלה. ואז לזכר שיתחבר עמה בעלה ועשאה כלי נקראת לילה. והענין הוא כי ה"א שבמלכות הוא רמז לג' ווי"ן שהן חסד דין רחמים. ויש חלוק גדול בין ה"א עלאה לה"א תתאה כי ג' ווי"ן שבה"א תתאה הן נצח הוד יסוד, וג' ווי"ן שבה"א עלאה הן גדולה גבורה ת"ת. והיחוד ת"ת עם המלכות על ידי האבר הקדוש שהוא היסוד ותרין ביעין דכורא שהן נצח והוד. והנה בעוד שלא קבלה הזכר שהוא המשלח אליה הדורון להתקשט בג' ווי"ן אלה כדי שיהיה בה משכן עליה בעת הזווג נקראת ליל או נער או צדק וכיוצא בהן המורה שעדיין לא קבלה עליה אור הזכר והיא חסרת הקשוט שהיא הה"א שהן שלשה ויין. אבל כאשר קבלה עליה אבר הזכר אז מאירים בה שלשה אורות אלו שהם נצח הוד יסוד ומצטיירים בה קשטים נאים והם צורת ה"א שהיא שלשה ווי"ן כזה ה. ואין הכונה כד קבילת עליה דכורא שיתייחד יחוד הזווג ממש, אלא ההזמנה וההכנה אל הזווג הוא ענין קבלת עליה דכורא הנזכר הנה. דהיינו שדוכין וארוסין שקבלה עליה שם הבעל. והיינו קבלתה קודם הזווג מן הימין ומן השמאל בסוד שמאלו תחת לראשי (שה"ש ב ו) כמו שנרחיב הביאור בשער מהות וההנהגה ובשער פרטי השמות. ואז בציור צורת הה"א דהיינו ג' ווי"ן נעשית ודאי כלי דהיינו בית קבול לקבל מציאות שלש הספירות בעצמן שהן נצח הוד יסוד שהן שוכנים בעת הזווג בה ממש במציאות הה"א שהיא מציאות שלשה ווי"ן שבה כדפ"י.

כג, ב

וטעם לא יבא פצוע דכא, כי נפסק מקורו (איוב יד, יא) "ונהר יחרב ויבש". וכבר הודעתך סוד זיווג האדם באשתו הוא סוד משפיע ומקבל כמה דאת אמר (חבקוק ב, ד) "וצדיק באמונתו יחיה", וכשאנו ראוי להוליד פוגם למעלה.

לֹא יָבֹא מִמֶּזֶר בְּקִהְלֵי יְהוָה וְגַם הָדֹר עֲשִׂירִי לֹא יָבֹא לֹו בְּקִהְלֵי יְהוָה:

כג, ג

וסוד לא יבא ממזר פירשתי¹⁰⁶² בסוד ביאות האסורות הנשפעות מרוח מסאבא. ועל כן קראוהו רבותינו ז"ל (יבמות ע"ו ע"ב) מום זר. והנה הוא כטעם "לא תתחתן בס"י¹⁰⁶³. מוסף על זה יש לדעת כי כשהזרע נמשך בטומאה אין נפש אמונים באה שם, כמה דאת אמר זורו רשעים מרחם (תהלים נח, ד) וכתוב (הושע ה, ז) ביי בגדו כי בנים זרים ילדו. והפך (ירמיה א, ה) "בטרם אצרך בבטן ידעתך".

ובמדרש רות (ז"ח) **מאן דעייל ברית קדישא ברשו אחרא עליה כתיב ביי"י בלדו כי בנים זרים ילדו ולית קנאה מן קדם יי בר דא דברית קדישא** תרגום – כל המכניס אות ברית קודש ברשות אחרת דהיינו שבא על בת אל נכר דהיינו גויה עליו נאמר וכו' ואין קנאה מלפני ה' רק על נושא זה. ואמרו רבותינו ז"ל (ילקוט שמוות כ, רפח) "לא דיין להם לרשעים שעושין סלע שלי פומבי אלא שמטריחין אותי לצייר צורת ממזרים". והענין הוא כי כבר רמזתי לך כי נפשותיהן של ישראל נאצלות ממקור הקדושה זהו שנאמר (ירמיה ב, ג) קדש ישראל ליי"י ראשית תבואתה, וכתוב (הושע יד, ט) "אני כבדתי רענן ממני פריך נמצא". שהרמז בו על אצילות נפשותיהן של ישראל ממקור הקדושה שנאמר קדש ישראל ליי"י. ואמר בו "רענן" כי מוציא תמיד פירותיו, כענין "ממזרח אביא זרעך" (ישעיה מג, ה) ועל כן קראם הקב"ה "בנים" שנאמר בנים אתם ליי"י אלהיכם. ואמר ש"עושין סלע שלי פומבי" כלומר שהברית נתן לנו השם יתעלה, הנקראת חותמו כענין "וצאצאיו חתם באות ברית קדש" והסיר משם כחות הטומאה בסוד¹⁰⁶⁴ הפריעה והערלה. והנה הברית הזה היא מטבע וסלע של הקדוש ברוך הוא יתעלה ויתברך, ולא די לרשעים שטמאוהו בביאות אסורות והכניסוהו בכחות הטומאה וזייפו חותמו של מלך, אלא שהטריחוהו לצייר צורת ממזרים. כלומר שבמקום שהיה ראוי להכנס נשמה טהורה חצובה מרוח קדשו הצריכוהו להכניס שם רוח הבאה מכחות הטומאה כך נראה לי פירוש זה המאמר.

ובתנחומא אמרו רז"ל¹⁰⁶⁵ "קשה כח הנואף שהוא מרשל כח השכינה. כיצד, הזכר נגמרה צורתו לסוף מ' יום, והנואף בא עליה. והקדוש ברוך הוא עומד ותוהא של מי אצייר לזה: צורת האיש, או צורת הנואף? כביכול "צור ילדך תשי" (דברים לב, יח) תש כח הצייר. ויש עוד לפרש "סלע פומבי" על הנשמה החצובה מרוח הקדש שטמאוה בגילולי העולם הזה. גם נכון הוא ספר הזוהר (לך לך צ"ג ע"א) **אמר רבי אבא זכאין אינון ישראל דקודשא בריך הוא אתרעי בהון מכל שאר עמין ויהב להון ית קיימא דא אמר רבי אבא אשריהם ישראל שהקב"ה בחר בהם מכל שאר העמים ונתן להם אות ברית הזה דכל**

¹⁰⁶² בדף ס"ו ע"ד וקמ"ד ע"ד

¹⁰⁶³ בדף קצ"ז ע"ב.

¹⁰⁶⁴ הסביר בספר "שערי אורה" - השער החמישי - הספירה השישית – "לפי שארבע קליפות הן מן הגוים שמפסיקות בין ישראל ובין יהו"ה, כמו שהודעתך, שהאחת 'רוח סערה' שאמר יחזקאל, השנית 'ענן גדול', השלישית 'אש מתלקחת', הרביעית 'ונגה לו סביב'. ולפי שאלו הן ארבע קליפות מן הגוים, אמר ד' פעמים לשון סבבונא וסבבונא. ומה שאמר ג' פעמים לשון אמילם, לפי שברית מילה, כשאדם כורת הערלה שהיא סוד אלו הד' קליפות, שנעשית המילה בשלושה דרכים: כריתת הערלה והיא מילה, השנית פריעה, והשלישית מציצה, ולפיכך אמר שלוש פעמים "אמילם".

¹⁰⁶⁵ במדבר"ר ט, א. ילקוט"ש איוב כד, תתקמט.

מאן דאית ביה את דא לא נחית ליהנם אי נטיר ליה כדקא יאות דלא עייליה ברשותא אחרא כי כל מי שיש בו אות הזה אינו יורד לגיהנם אם שמר אותו כראוי שלא להכניסו לרשות אחר ולא משקר בשמיה דקודשא בריך הוא ולא לשקר בשמו של הקב"ה דכל דמשקר בהא כמה דמשקר בשמא דקב"ה דכתיב ביי בלדו בנים זרים ילדו שכל המשקר בברית כמו שמשקר בשמו של הקב"ה שכתוב "ביי בגדו בנים זרים ילדו".

כי תצא מוֹזְנָה עַל אִיבֶיהָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רָע:

כג, י

כבר ידעת¹⁰⁶⁶ כי השכינה היא הלוחמת מלחמות ישראל, ועל כן צריך לנהוג בה קדושה וטהרה. וזהו אמרו "כי יי אלהיך מתהלך בקרב מחניך" ותרגם אנקלוס "שכינתיה מהלכא בגו משריתך". וכן חומת יריחו נפלה בתרועה בהקף הארון הרומז לשכינה¹⁰⁶⁷.

וַיֵּתֶד תְּהִיָּה לָךְ עַל אֲנָפָה יְהִיָּה בְּשִׁבְתָּךְ וְזוּיָן וְזוֹכְרָתָהּ בָּהּ וְשִׁבְתָּ וְכָסִיתָ אֶת צִאָתָהּ:

כג, יד

וטעם "ושבת וכסית את צאתך" אין הצואה כטומאה שתטמא את מקומה ותהיה בוקעת ועולה, אבל אסור לראותה בעת התפלה. ובהיות הלב דבק בשם הנכבד מפני שהדברים הנמאסים יולידו גנאי בנפש וישבשו כוונת הלב הטהור וכאשר נעלמה מעין רואה אין רע. ומכאן תבין סוד איסור עבודת פעור שהיתה כפי עבודתו בפי טבעת, זהו "ולא יראה בך ערות דבר" וגו' והבן זה.

לֹא תִהְיֶה קֹדֶשֶׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה קֹדֶשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כג, יח

וטעם "לא תהיה קדשה, ולא יהיה קדש" תבין מסוד (לעיל כג, ג) "לא יבא ממזר" כי כשאדם מתייחד עם אשתו בטהרה ובקדושה ובצניעות רומז לייחוד עליון וגורם ברכה ושפע מן הברית העליון לשכינה, ועושה שלום מלמעלה ולמטה. אמנם אם מתייחד עם הקדשה גורם שהשפע העליון יבא לפלגש של מעלה שהם מחנות לילי' שהוא הקדשה ומביא כחות הטומאה לעולם. מוסף על זה יש לך לדעת מאמר רז"ל¹⁰⁶⁸ מ' יום קודם צורת הולד בת קול מכרזת ואומרת בת פלוני לפלוני וכו'. ולפעמים יש שאינו זוכה בבת זוגו לעולם ולא יתחברו לעולם זה בזה, ויהיה הוא קדש והיא קדשה, ותתפרד חבילתם לעולם. ודע כי בעת יצירת האדם הקב"ה מזמין לו בת זוגו, אם זוכה מוצא מציאתו שנאמר "מצא אשה מצא טוב" (משלי יח, כב) ולפעמים אינו זוכה בה עד שתנשא לאחר קודם, ואחר כך זוכה בה. ולפעמים אינו זוכה בה לעולם, וזהו סוד הקדשה והקדש. ורז"ל (סוטה ב ע"א. סנהדרין כ"ב ע"א) למדו שלשה כתות אלו מפסוק "אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות אך סוררים שכנו צחיחה" (תהלים סח, ז). הזוכה בבת זוגו בתחלה עליו נאמר "אלהים מושיב יחידים ביתה", ומי שאינו זוכה בה עד שתנשא לאחר עליו נאמר "מוציא אסירים בכושרות" כלומר בבכיה ושירות כי צריכה להתאבל על הראשון ולבכות עליו קודם הנשאה לשני, דוגמת בת שבע על

¹⁰⁶⁶ בדף ק"ה ע"ד. קפ"ד ע"ב.

¹⁰⁶⁷ מ"ש הרב שהארון רומז לשכינה הוא מפני שבתוך הארון היו מונחים הלוחות שבכתב שה"ס התפארת. אכתוב כאן פרפרת מדברי הארי הקדוש והיא כך: ארון שעשה בצלאל היה עץ ומצופה בזהב מבית ומחוץ. נמצא איפה שהיו ג' ארונות: זהב, עץ וזהב. כל ארון זה שם אלהים הוא הנאצל משם הוי"ה שהוא גימ' כ"ו וכשהוא מלא: כף וו וס"ת הם פי"ו היוצאים מכ"ו. גי'פ אלהים הם חר"ן ארון ע"ה גימ' חרן. עוד דע לך שהתרועה רומזת לשכינה והתקיעה לחסד. וזה נרמז בפסוק (תהלים מז) עלה אלהים בתרועה יי בקול שופר" יחס את התרועה לאלהים שזו השכינה הנבנית מהגבורה, והתקיעה ליי שהוא רחמים.

¹⁰⁶⁸ מו"ק י"ח ע"ב. סוטה ב' ע"א. סנהדרין כ"ב ע"א.

אוריה. ומי שעונותיו גרמו שלא תנשא לו לעולם עליו נאמר "אך סוררים שכנו צחיחה".

ויש להתבונן על המתים קודם זוגם כלומר לפני שהתחתנו מה יהיה סבת זוגם הנגזרת להם כלומר למי תנשא המיועדת מן השמים הרי בן זוגה המיועד נפטר? תשובה: אם נתגלגלו אין דרך לשאלה זאת כי כבר זכו בחלקם בראשונה כלומר בגלגול ראשון כבר היו בני זוג ובשניה ובגלגול שני לא הקדימו ברחמים לחטוף כבני בנימין. ואם היו נשמות חדשות שלא התגלגלו כלל היו מכת "אך סוררים" ובת זוגם נחטפת לאותם שנתגלגלו. והבאים בגלגול וגם אותם שזכו בחלקם ונפרדה חבילתם, אז יחטפו כבני בנימין אף מן החדשות או מן הישנות.

לֹא תָבִיא אֶתְנָן זֹנָה וּמִזְזִיר כָּלֵב בֵּית יְהוָה אֶלֶּהֶיךָ לְכָל גֵּדֵר כִּי תִעֲבֹת יְהוָה אֶלֶּהֶיךָ
גַּם שְׁעִיָּהֶם:

כג, יט

וטעם "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב" הטעם לשני דברים אלו, כבר ידעת כי הקרבנות באין לרצון השם הנכבד שזו השכינה ספירת המלכות ושם אדנות והמקדש מכון לשכינה כד"א (שמות טו, יז) "מכון לשבתך פעלת יי", לכן לא יובאו בו אתנן הזונה אשר "רגליה יורדות מות" (משלי ה, ה) ברוח הטומאה. וגם מחיר הכלב אשר הוא מצד הנפש האוכלת כמא דאת אמר "מיד כלב יחידתי" (תהלים כב, כא). וכבר פירשתי זה¹⁰⁶⁹ בסוד משמרה שניה כלבים צועקים בפסוק "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו". וזהו אמרו "כי תועבת יי גם שניהם".

545

ויש עוד לפרש, כי רמז לנו הכתוב שישמרו את המלכות היא המדה שנקראת "בית יי" הרומזת לשכינה בטהרה ובקדושה, ולהשפיע אליה צינורות החסד והרחמים, ולא תינק מאתנן הזונה ומחיר הכלב, בסוד הנחש שהטיל זוהמא בחוה העליונה כד"א "ותבואו ותטמאו את ארצי וכבר ידעת שארץ זו המלכות ונחלתי שמתם לתועבה" (ירמיה ב, ז). ונרמז זה הענין בפסוק (דברים לב, כט) "לו חכמו ישכילו זאת יבינו לאחריתם". והבן כי הזכיר בזה הפסוק: חכמה, ושכל, זאת, בינה, ואחרית. ופירוש הפסוק לו ימשיכו למדה הזאת מלכות ממקור החכמה שכל טוב על ידי צדיק יסוד עולם ואז ימצאו חן ושכל טוב ויאכלו מפרי צדיק כי טוב. "יבינו לאחריתם" הפירוש ימשכו כח רחובות הנהר ממקור הבינה למדה זאת מלכות הנקראת אחרית. כענין "מי האיש החכם ויבן את זאת" (ירמיה ט, יא) כלומר האיש החכם ממשיך מהחכמה והבינה למלכות וכתוב "הלא אלהים יחקר זאת" (תהלים מד, כב) רוצה לומר שאלהים יחקור האם המלכות הנקראת זאת נקיה מכחות הטומאה. והנה זה כענין "ולא יראה בד ערות דבר ושב מאחריך".

כִּי יִקְוֹ אִישׁ אִשָּׁה וּבָעֻלָּה וְהָיָה אִם לֹא תִמָּצֵא זֶה בְּעֵינָיו כִּי מִצָּא בָּהּ עֲרוּת דָּבָר
וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשָׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ:

כד, א

דרשו רז"ל בסוף גיטין (צ' ע"ב. סנהדרין כ"ב ע"א) כל המגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות שנאמר וזאת שנית תעשו כסות דמעה וגו' (מלאכי ב, יג) ואמר כי שנא שלח (שם טז) שְׁנוּי המשלח. והטעם באשתו ראשונה כי היא בת זוגו, והנה הוא כנרגן מפריד אלוף כלומר במעשה הגירושין מפריד הוא בין אלופו של עולם והשכינה ובהפרד

¹⁰⁶⁹ בדף נ"ה ע"א. פ"ד ע"ב. קפ"ז ע"א.

החבילה, המזבח העליון שזו המלכות שעל ידו נתחברו כמ"ש (סוטה י"ז ע"א) איש ואשה זכו שכינה ביניהם מוריד עליו דמעות.

והבן אמרו "ספר כריתות" כי כמו שנזדווגו גופיהן, כך קודם יצירתן נזדווגו נשמותיהן. ובהתפרדן זה מזה צריך ספר כריתות שיכרות ביניהן. גם צריך לשמה שנאמר "וכתב לה", לשמה. וצריך שמו ושמה ושם עירו ושם עירה כי הפירוד הזה אינו רק בהן וגם בשמותיהן לא בדו פרצופין כלומר לא די בהפרדת הגופות. והבן.

לֹא יוּכַל בְּעֵלְהָ הָרֹאשׁוֹן אֲשֶׁר שְׁלָחוֹהָ לָשׁוּב לְקוֹחָהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אֲזוּרִי אֲשֶׁר הִטְמִינָהּ כִּי תוֹעֵבָה הִוא לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא תִחַטֵּא אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נְזֻלָּה:

כד, ד

וטעם "ולא תחטיא את הארץ" פירשתינו¹⁰⁷⁰. ומכאן תבין רמז בסוד חבור האדם ואשתו וכבר פירשתינו וגם המעורר על מאמרם ז"ל (נדה ע"א ע"א) שצריך אדם לקדש עצמו בשעת תשמיש. והשעה הראויה לחבור האדם באשתו היא חצות לילה כמו שאמרו רבותינו ז"ל במסכת כלה (נדרים כ ע"ב) במעשה דאמא שלום אשתו של רבי אליעזר אינו מדבר עמי אלא בחצות לילה. ואף כי לפי הפשט טעם הדבר הוא כי אז שקט רתיחת המאכל ויוליד זרע נקי, מכל מקום לפי האמת כי אז הקדוש ברוך הוא מתייחד בשכינת עוזו בגן עדן עם הצדיקים, שנאמר "חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך" (תהלים קיט, טב) וכתוב "ויהי בחצי הלילה ... והנה אשה שוכבת מרגלותיו" (רות ג, ח) וכבר פירשתי לך כי בפעולות האדם למטה יוסיף כח למעלה.

546

ואמרו בספר הזוהר (קדושים פ"א ע"א) תא חזי מאן דבעי לאתקדשא בקדושא דמאריה לא לישתמש אלא מפלגות ליליא ואילך או בפלגות ליליא בא וראה מי שרוצה להתקדש בקדושת אדונו לא ישמש אלא מחצות לילה והלאה או בחצות לילה דהא בהיא שעתא קדוש ב"ה נתא דעדן וקדושא עילאה איתרעי כי באותה שעה הקב"ה נמצא בגן עדן וקדושה עליונה מתעוררת וכדין שעתא הוא לאתקדשא ואז היא השעה להתקדש האי לשאר בני נשא זה הוא לשאר בני אדם תלמידי חכמים דידעין אורחוי דאורייתא בפלגות לילה שעתא דלהון למיקם למילעי באורייתא לאזדווגא בכנסת ישראל לשבחא למלכא קדישא תלמידי חכמים היודעים דרכי התורה הרי בחצות לילה היא השעה להם לקום לעסוק בתורה להתחבר בכנסת ישראל ולשבח למלך הקדוש ובליליא דשבתא דרעותא דכולא אישתכח ההוא זיווגא דלהון בליל שבת שרצון הכל נמצא בשעה ההיא הוא הזווג שלהם בהיא שעתא לאפקא רעוא דקב"ה וכנסת ישראל למצוא הרצון של הקב"ה וכנסת ישראל כמו דאתמר בנים אתם ליי אלהיכם כמו שלמדנו "בנים אתם ליי אלהיכם" כלומר "יי" תפארת, "אלהיכם" מלכות ואילין אקרון קדישין דכתיב קדושים תהיו כי קדוש אני יי ואלו נקראים קדושים שכתוב "קדושים תהיו כי קדוש אני יי" רבי אבא אמר ומי כעמך ישראל וי אחד רבי אבא אמר "ומי כעמך ישראל גוי אחד" תא חזי בכל עמין דעלמא לא אתרעי בהון קב"ה בר בישראל בלחודיהו בא וראה בכל עמי העולם לא רצה הקב"ה חוץ מבישראל בלבד ועבד לון וי אחד וקרא לון בשמיה דאחד ועשה אותם עם יחיד בעולם וקרא אותם גוי אחד כשמו ואתעטר להו בכמה פקודין לאתעטרא בהו בר נש בל וונא דלעילא והעטיר אותם בכמה מצוות להתעטר בהם האדם כעין של מעלה ולאשתכח חד שלים בכולא ושתמצא שלמות אחת בכל בהיא שעתא דאיתעטר בר נש בהו ואתקדש בהו איתעביד שלים ואיקרי אחד ובשעה ההיא שהאדם

¹⁰⁷⁰ לא ידוע היכן.

מתעטר בתפילין ומתקדש בהם נעשה שלם ונקרא אחד ואחד לא איקרי אלא כד איהו שלם כי לא נקרא אחד אלא כשהוא שלם ומאן דפליג לא איקרי חד ומי שהוא פגום לא נקרא אחד ועל דא קב"ה איקרי חד בשלימו דאבהן בשלימו דכנסת ישראל ועל כן הקב"ה נקרא אחד בשלמות האבות ובשלמות כנסת ישראל פליגי כן ישראל לתתא אקרון חד ומשום זה ישראל למטה נקראים אחד ובר נש אנח תפילין ואתחפי בכסויא דמצוה כדן אתעטר בעטרין קדישין פלוגא דלעילא ואיקרי חד והאדם המניח תפילין ומכסה בכסוי של מצוה שזו הטלית, אז מתעטר בעטרות קדושות כעין של מעלה ונקרא אחד ופליגי כן לייתי קב"ה דאיהו חד וישתדל באחד ומשום זה יבא הקב"ה שהוא אחד וישתדל באחד שהם ישראל דהא לית מלכא משתדל אלא במאי דאתחזי ליה כי אין המלך משתדל אלא במה שראוי לו ופליגי כן כתיב והוא באחד ומי ישיבנו ומשום זה כתוב "והוא באחד ומי ישיבנו" (איוב כג יג) דלא אשתכח אלא מאן דמתתקן בקדושא עילאה למהוי חד שאינו נמצא אלא מי שנתקן בקדושה עליונה להיות אחד כדן הוא שרי באחד ולא באתר אחרא אז הוא שורה באחד ולא במקום אחר ואימתי אקרי בר נש אחד בשעתא דאתקדש בקדושה עילאה ואשתכח בר נש בזיוא חד דכר ונוקבא ואתקדש כדקא יאות כדן הוא שלם ואיקרי אחד בלא פליגא ואימתי נקרא האדם אחד בשעה שמתקדש בקדושה עליונה ונמצא האדם בזיווג אחד זכר ונקבה והתקדש כראוי אז הוא שלם ונקרא אחד בלא פליגא פליגי כן בעי בר נש למיחדי באיתתיה בההיא שעתא לזמנא לה ברעותא חד עמיה משום זה צריך האדם לשמח את אשתו בשעה ההיא להכין אותה עמו ברצון אחד ויכוונון תרווייהון כחדא לההוא מלה ויתכוונון שניהם יחד לדבר אחד וכד אשתכחו תרווייהו בכך כדן כולא חד בנפשא פלוגא וכשנמצאים שניהם יחד אז הכל אחד בנפש ובגוף בנפשא לאתדבקא דא בדא ברעותא בנפש הם אחד להדבק זה בזה ברצון אחד פלוגא כמה דאוליפנא ובגוף הם אחד כמו שלמדנו וכד מתחברן דכר ונוקבא כדן איתעבידו חד פלוגא וכאשר מתחברים זכר ונוקבא אז נעשים גוף אחד אשתכח דאינהו חד נפשא וחד פלוגא ואקרי בר נש אחד ונמצא שהם נפש אחת וגוף אחד ונקרא האדם אחד כדן קב"ה שרי באחד ואפיק רוחא דקודשא בההוא אתר אז הקב"ה שורה באחד ומוציא רוח קדושה במקום ההוא דהיינו ברך הנולד ואילין איקרון בנין דקדוש ברוך הוא כמה דאיתמר ואלו נקראים בנין של הקב"ה כמו שלמדנו ופליגי כן קדושים תהיו כי קדוש אני יי ומשום זה "קדושים תהיו כי קדוש אני יי" פליגי לאתדבקא ביה ולא תאחדא ביה ועל דא קדושים תהיו כדי להתדבק בו ולהתייחד בו ועל כן "קדושים תהיו".

והבן מכאן רמז גדול בענין הכוונה, כי יש כח בהרהור לפעול על הטיפה הן לטובה הן להפך. ולכן נסמכה פרשת בן סורר ומורה, לפרשת מי שחייב תליה, ופרשת יפת תואר. להודיעך כי מאשת יפת תואר הלקוחה בשביה לא יצא מעולם צדיק מאחר שאין הכוונה רק ליופי. וידוע כי יצאו מהם בנין סוררים ראויים להריגה. וכבר ידעת מה שאירע לדוד המלך בענין תמר ואמנון ואבשלום כי כלם היו בני יפה תאר, כל זה בסבת הכוונה שיש בו כח לצייר הצורה בטפת הזרע.

וידוע לבעלי הקבלה כי מחשבת האדם היא מקור הנפש החכמה כי נמשכת משם ויש בה כח לעלות ולהשיג עד מקום מוצאה. ובהגיעה עד מקום מוצאה אל המקור אז היא נדבקת באור העליון שנמשכה ממנו ונעשית היא והוא דבר אחד. וכשהמחשבה היא חוזרת להמשך מלמעלה למטה נעשה הכל כדמיון קו אחד, ואותו האור העליון נמשך למטה בכח המחשבה המושכת אותו למטה ונמצא שכינה למטה, ואז האור הבהיר נמשך ומתפשט באותו המקום שבעל המחשבה ההיא יושב שם. ולכן החסידים כשמדבקים מחשבתם בעליונים ממשיכין האור העליון למטה, ומתוך כך הדברים מתרבים ומתוספים, כמעשה דבן עזאי. וזהו סוד צפחת השמן שלא כלתה וכד הקמח

של אליהו ז"ל. על כן צריך האדם לקדש עצמו בשעת תשמיש כי אם הרהורו ומחשבתו דבקים בעליונים הרי אותה המחשבה ממשכת האור העליון למטה ושורה על אותה טיפה שהוא מתכוין עליה כענין אסוך שמן דאלישע. ונמצאת אותה טיפה נקשרת ונדבקת באור העליון. זהו "בטרים אצרך בבטן ידעתיך" (ירמיה א, ה). וצריך להתנהג עמה בצנעה ולא בקלות ראש. וידעת מה שאמרו רז"ל¹⁰⁷¹ בפסוק "מגיד לאדם מה שיחיו" (עמוס ד, יג) ועל כן יש להכנס עמה בדברים שימשכו לבה בדברי צניעות לא בקלות ראש, כמעשה קמחית שזכתה בצניעותה לשבעה בנים כהנים גדולים. ולישב דעתה גם בדברים המשמחים אותה ומכניסים אותה בחשקו ורצונו כדי להדביק דעתו בדעתה וכוונתו בכוונתה. כי כפי הצניעות והמחשבה שתתנהג בעת החבור כן תחול הצורה על טיפת הזרע. ולכן כתוב בסוף מגילת רות (רות ד, יח) "ואלה תולדות פרץ" עד דוד להודיע ייחס דוד שהיה בו שלשלת עשרה צדיקים מפרץ עד דוד זו למעלה מזו בסוד עשר ספירות, ודוד באחרונה. ועל כן נקרא שם דוד ביו"ד¹⁰⁷². ואמרו רז"ל (פסחים מט ע"ב. סנהדרין עז ע"א. שם צ' ע"ב) הנותן בתו לעם הארץ כאילו כופתה ונותנה לפני ארי מה ארי דורס ואוכל ואין לו בושת פנים אף עם הארץ מכה ובוועל ואין לו בושת פנים. ועל זה אמרו רז"ל (עירובין ק' ע"ב) ילמוד אדם מתרגול שהוא מפייס ואחר כך בוועל. ועל זה אמרו רז"ל (נדה טז ע"ב) אסור לאדם לשמש מטתו לפני הנר. ואף כי לפי הפשט הטעם הוא שלא תתגנה עליו, עוד יש בו סוד כענין (זוהר ח"א סד ע"א) ונטילת ברכאן בחשאי, כי אין הברכה מצוייה אלא בסתר, כענין שאמרו רז"ל במסכת תעניות (ח ע"ב) אין הברכה מצוייה אלא בדבר הסמוי מן העין שנאמר יצו יי אתך את הברכה באסמך (דברים כח, ח). וידעת כי הראיה מכח מדת הדין (ב"ב ב' ע"ב וג' ע"א) סימן לדבר (בראשית ג, א) "ויהיו שניהם ערומים ולא יתבוששו והנחש היה ערום" ואילו היו מתבוששים לא אירע להם כך. וממה שכתבתי תבין טעם (דברים כד, ה) נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמה את אשתו אשר לקח" כי שמחתם גורם חבור כנסת ישראל בהקב"ה וברכה והשפעה לכנסת ישראל של מעלה.

ובספר הזוהר (במדבר קי"ח ע"א) אמר שמחו את ירושלים וילו בה כל אוהביה "שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה" (ישעיה סו, י) **בין דחדוה לא אשתכח אלא בעת דישראל הו קיימי בארעא קדישא** משום שמחה אינה נמצאת אלא בזמן שישראל נמצאים בארץ הקדושה **דתמן אתחברא אתתא בבעלה** ששם מתחברת אשה בבעלה דהיינו המלכות עם התפארת **וכדין הוה חדווא דכלא חדווא דעילאי ותתאי** ואז הוא שמחת הכל שמחה למעלה ולמטה **ובזימנא דישראל לא אשתכחו בארעא קדישא אסיר ליה לבר נש למיחדי ולאחזאה חדו** ובזמן שישראל אינם נמצאים בארץ הקדושה אסור לאדם לשמוח ולהראות שמחה **הה"ד שמחו את ירושלם וילו בה כל אוהביה** זה שכתוב "שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה" **וילו בה דווקא** "וגילו בה" הוא בדיוק **רבי אבא חמי חד בר נש דהוה חדי בבי טרוניא דבבל** רבי אבא ראה אדם אחד שהיה שמח בבית טרוניא שבבבל **בטש ביה בעט בו אמר שמחו את ירושלם כתיב** אמר אותו אדם "שמחו את ירושלים" כתוב **אמר רבי אבא בזימנא דירושלם בחדווא בעי בר נש למחדי ולאחזאה חדו** אמר רבי אבא בזמן שירושלים בשמחה צריך האדם לשמוח ולהראות שמחה **הה"ד שמחו את ירושלים וילו בה כל אוהביה וילו בה דווקא** זה שכתוב "שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה" **וגילו בה"ו** הוא בדיוק **רבי אלעזר לטעמיה דאמר שמחו את ירושלים היינו**

¹⁰⁷¹ ויק"ר כו, ז. והנה העתקה מאוצר המדרשים - אלפא ביתא דרבי עקיבא נוסחא א' עמוד 408 "אבל אדם כשהוא מת רוחו אין לה מנוחה מפני שמעמידו אותו בדין ומסדרין לפניו כל מעשים שהיו בידו בין לטובה בין לרעה ואומרים לו לא כך עשית ביום פלוני לא כך פעלת ביום פלוני לא כך שחקת ביום פלוני ולא כך דברת ואפילו שיחה קלה שבין איש לאשתו בשעת תשמיש מלידין לו ביום דין הקבר שנאמר כי הנה יוצר הרים ובורא רוח מליד לאדם מה שיחיו (עמוס ד').
¹⁰⁷² לא נמצא דויד בתנ"ך שלפנינו והמנחת שי לא העיר על כך.

עבדו את יי בשמחה רבי אליעזר הולך לטעמו שאמר "שמחו את ירושלים" היינו שכתוב "עבדו את יי בשמחה" (דהיינו שירושלים היא השכינה וצריכים לעבוד ולשמח אותה **כתוב אחד אומר עבדו את יי בשמחה וכתוב אחד אומר עבדו את יי ביראה** וילולו ברעדה כתוב אחד אומר "עבדו את יי בשמחה" (תהלים ק ב) וכתוב אחד אומר "עבדו את יי ביראה וגילו ברעדה" (תהלים ב יב) **מה בין האי להאי** מה בין זה לזה **אלא כאן בזמן שישאל שרויין בארעא קדישא** אלא כאן בזמן שישאל שרויין בארץ הקדושה שאז עובדים לפני יי בשמחה **כאן בזמן שישאל שרויין בארעא אחרא** וכאן בזמן שישאל שורדים בארץ אחרא אז צריכים לעבוד ביראה ולשמח ברעדה **דבר אחר עבדו את יי בשמחה דא כנסת ישראל בזימנא דאיהי בארעא קדישא** דבר אחר "עבדו את יי בשמחה" זו כנסת ישראל שהיא בארץ הקדושה **עבדו את יי ביראה דא כנסת ישראל בזימנא דאיהי בללותא ביני עממיא** "עבדו את יי ביראה" זו כנסת ישראל בזמן שהיא בגלות בין העמים **אמר רבי יהודה והא כתיב כי בשמחה תצאו ודא היא כנסת ישראל** אמר רבי יהודה והרי כתוב "כי בשמחה תצאו" (ישעיה נה יב) שזו היא כנסת ישראל? **כיון דאמר תצאו מן בללותא הוא ואקרי שמחה** וכיון שאמר "תצאו" הרי מן גלות היא ונקראת שמחה, הרי שגם בגלות היא נקראת שמחה **אמר ליה ודאי הכי הוא דכל זמנא דאיהי בללותא ושכיבת בעפרא לא איקרי שמחה** אמר לו ודאי כך הוא שכל זמן שהיא בגלות ושוכבת בעפר אינה נקראת שמחה **בזמנא דקב"ה ייתי בלבה ויוקים לה וימר התנערי מעפר קומי אורי** עד שהקב"ה יבא אליה ויקים אותה מן העפר ויאמר לה "התנערי מעפר" וגו' "קומי אורי" וגו' **ויתחברון כחדא ויקים לה מעפרא כדין חדותא איקרי חדותא דכולא** ויתחברו יחד אז היא נקראת שמחה שהיא שמחת הכל **וכדין בשמחה ודאי** ואז בשמחה תצאו ודאי **כדין כמה חיילין דייפקון לקבלה דמטרוניתא לחדותא דהילולא דמלכא** אז כמה צבאות יצאו לקבל את המטרוניתא לשמחה של הילולת המלך **כד"א ההרים והלבעות יפצחו לפניכם רנה** כמו שכתוב "ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה" (ישעיה נה יב) **וכתיב כי הולך לפניכם יי ומאספכם אלהי ישראל** וכתוב "כי הולך לפניכם יי ומאספכם אלהי ישראל" (ישעיה נב יב).

וטעם "לא תבא עליו השמש" פירשת¹⁰⁷³ בסדר קדושים. גם טעם "לא תחבול בגד אלמנה" בסוד לא תקום פעמים צרה (נחום א, ט) וכבר פירשתיו לעיל (שמות כב, כה)

אַרְבָּעִים יָגֵנוּ לֹא יוֹסִיף כֶּן יוֹסִיף לְהַכּוֹתוֹ עַל אֶלֶה בְּמִכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אֲזוּיָהּ לְעֵינֶיהָ:

כה, ג

הטעם למספר ארבעים פירשת¹⁰⁷⁴ בחטא אדם וחווה וזה טעם "כֶּן יוֹסִיף לְהַכּוֹתוֹ עַל אֶלֶה" וידעת פירוש אלה כבר התבאר בכמאה מקומות שמילת "אלה" תרמוז לקלי'.

לֹא תִזְסַם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ:

כה, ד

פשטו ידוע להדריכנו במידת רחמים. ואולי ירמוז עוד למה שכתוב (יחזקאל א, י) "ופני שור מהשמאל" החוסם שור למטה כאילו חוסם שור של מעלה שזו הגבורה שלא יורה עליו זכות. ויש עוד מפרשים כי עונש המשורר עם הנשים שירים של טפלות להתגלגל בשור אם לא שב בתשובה. ולפי שפער פיו לבלי חק אמרה תורה לא תחסום שור בדישו כי הותרה לו, ועל כן סמכו לפרשת יבום.

¹⁰⁷³ בדף קמ"ו ע"ד.

¹⁰⁷⁴ בדף כ"ט ע"א.

כִּי יֵשְׁבוּ אֲזוּזִים יְיָדָו וּמֵת אֲזוּר מֵהֶם וּבֶן אֵין לוֹ לֹא תִהְיֶה אִשֶּׁת הַמֵּת הַזֹּוֹנָה לְאִישׁ
וְיָבֵמָה יָבֵא עָלֶיהָ וּלְקַחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וַיְבָמָה:

כה, ה

סוד הייבום פירשתי¹⁰⁷⁵ במקומו, גם סוד והיה הבכור אשר תלד. ועל האמת הוא
הבטחה גדולה להוולד¹⁰⁷⁶ להעלות בקדש ולתקן המעוות דהיינו שיזכה להביא ילדים.
וטעם יחדו פירשו רבותינו ז"ל (יבמות יז ע"ב) שהיתה להם ישיבה אחת בעולם פרט
לאשת אחיו שלא היה בעולמו, והטעם כי לא יהיה לו נחת רוח אחרי שלא הכירו.
וטעם "החוצה" הוא כי כל דבר שהוא חוץ מגבולו נקרא חוץ ונקרא לבעלי הקבלה
קליפה חיצונה וערלה. והרמז "עד לא עשה ארץ וחוצות" (משלי ח, כו), "ויוצא אותו
החוצה" (בראשית טו, ה). וסוד "על שם אחיו" ידעת פירוש שם כי הוא רמז לנפש¹⁰⁷⁷.

ואולי תשאל לפי הסוד שרמזנו אם תלד נקבה? וראיתי לקצת המקובלים אחרונים כי
לפעמים יתחלפו הזכר לנקבה, ועל כן תקנו במאה ברכות שלא עשאני אשה, מפני
שאפשר להיות כך. גם טעם שלא עשאני גוי תבין מעתה לפי כוונתם ואם קבלה
נקבל¹⁰⁷⁸. ואמרו רז"ל (יבמות כ"ד ע"א) "אשר תלד" פרט לאילונית, והנה האילונית
נזדמנה לו בחטאו כי לא ישוב שם לראות את ארץ מולדתו הכוונה שלא יזכה לשוב
דרכה לגוף חדש וצריך לאכסניא אחרת כלומר גוף אחר. וטעם "וירקה בפניו" דרך בזיון
על אשר לא בנה בית אחיו.

אֵבֶן שְׁלֵמָה וְצִדְקָה יְהִיָּה לָךְ אִיפָּה שְׁלֵמָה וְצִדְקָה יְהִיָּה לָךְ לְמַעַן יֵאָרִיכוּ יְמֵיךָ עַל
הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ:

כה, טו

וטעם "איפה שלימה וצדק" כבר פירשתי¹⁰⁷⁹ כי טעם איפה מדה דהיינו המילה איפה
פירושה מדת נפח והרמז למדת הדין של מטה מלכות הנקראת "עשירית האיפה"¹⁰⁸⁰ ועל
כן צריכה להיות שלימה וכלולה, וזהו "צדק" המלכות נקראת צדק וכבר פירשתי¹⁰⁸¹.

¹⁰⁷⁵ בדף ס"ט.

¹⁰⁷⁶ כמו שמצינו בגמ' מסכת שבת דף קיח ע"ב "אמר רבי יוסי חמש בעילות בעלתי (והיו אלה בעילות לשם יבום
לחמש נשות אחיו) ונטעתי חמשה ארזים בישראל. ומאן אינו? רבי ישמעאל ברבי יוסי ורבי אלעזר ברבי יוסי ורבי
חלפתא ברבי יוסי ורבי אבטילס ברבי יוסי ורבי מנחם ברבי יוסי.

¹⁰⁷⁷ "שם" זו המלכות והיא משכן הנפש. התפארת משכן לרוח, בינה לנשמה, חכמה לחיה וכתר ליחידה.

¹⁰⁷⁸ כלומר הרב לא מקבל דעה זו. כתב כאן הלבוש: ואמר אם קבלה נקבל, כי קשה לומר שתבא נשמה שנשתלשה
ממקום הקדושה במקום השפעות והשתלשלות הטומאה בהערת אבי הגוי המושך ממקום הטומאה בדף רי"ב ע"ב
ובפרשת בראשית דף י"ד ע"א ובדף ל"ד ע"א. אכן אין לתמוה כל כך שהרי בשכבר נתקלקלו מאד כל הסדרים ונתערב
טמא וטהור וטהור וטמא ומתוק ומר ומתוק בהתעוררות הדורות אשר לפנינו ואשר עוד אתנו היום וע"כ צריך ע"ד
הזיקוק והצירוף שיפשוט המתוק את המר שקיבל ואפילו המר צריך שיפשוט ממנו המתוק כשקבלו ע"ד גזל, להעמיד
כל דבר על כנו ושרשו כי הטהורה לא תתקיים בטמאה וכן בהפך. ונתנו חז"ל גזירה כוללת ואמרו אין בן דוד בא עד
שיכלו כל הנשמות שבגוף, כי יתלבנו מה שיתלבנו וירשיעו מה שירשיעו אלה לחיי עולם ואלה לדראון עולם והכל בצדק
ובמשפט ישר

¹⁰⁷⁹ בדף קל"א ע"ג.

¹⁰⁸⁰ ראה רמז: האיפה גימ' 101 עשירית מזה=10 וזו המלכות שהיא העשירית בספירות. המלכות נקראת "מעשר" וכן
"מעשר מן המעשר".

¹⁰⁸¹ בדף נ"א ע"א. קמ"ז ע"ד. מכאן נקראו הגרים "גר צדק" כי נכנסים תחת כנפי השכינה. וכן "זבחי צדק" וכן "שערי
צדק". ההסבר הפשוט הוא מפני שהמלכות היא מדת הדין לכן היא פועלת לפי הצדק כמ"ש "תהיה חכם אל תהיה
צודק" כי הצודק מחפש את הצדק ללא פשרות. ארץ ישראל היא בחינת המלכות והיא נקראת ארץ כנען שהוא עם ד'
אותיותיו גימ' צדק. כתב שערי אורה - השער הראשון - הספירה העשירית "ועניין צדק, צריך אתה לדעת כי המידה
הזאת (מלכות) נקראת בית דין של מטה, שמקבלת שפע מבית דין של מעלה שהוא מידת הגבורה והפחד הנקרא
אלהיים:

כי תבא

וְלִקְחוּת מִרְאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תֵּבִיא מֵאֶרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ וְשִׁמְתָּ בַטֶּנָּא וְהִלַכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחֹר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁכְן שְׁמוֹ שָׁם:

כו, ב

הביכורים הם קרבן לכנסת ישראל ספירת המלכות הנקראת ראשית כענין שנאמר באשת חיל "תנו לה מפרי ידיה" (משלי לא, לא). וכבר פירשתי¹⁰⁸² מאמר רבותינו ז"ל (בר"א, ד) שאמרו "בזכות שלשה דברים נברא העולם: בזכות בכורים שנקראו ראשית, שנאמר ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה" והטעם כי היא ראשית לעולם הנפרדים דהיינו לעולמות בי"ע שנאמר (בראשית ב, י) "ומשם יפרד", וכבר פירשתי¹⁰⁸³. ונראה לי שכל המצות התלויות בארץ נשפעות ממדת הדין של מטה המלכות שהיא הארץ העליונה, וזהו סוד "והיה כי תבא אל הארץ".

וְלִקְחוּ הַכֹּהֵן הַטֶּנָּא מִיָּדְךָ וְהִזְיִזוּ לִפְנֵי מוֹבֹז יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

כו, ד

היתה מצות הבאתו אל הכהן כי הוא איש החסד כמ"ש תומיך ואוריך לאיש חסידך וראשית הבנין כלומר החסד הוא ראש לשבע ספירות הבנין שהם חגתנהי"ם והבכורים הם ראשית פרי האדמה וגו'.

הטנ"א בגימטריא אדני"י שם אדנות הוא במלכות¹⁰⁸⁴ כי לשמו היה מביאן. וידעת כי השם בא"ד רומז למדת הדין.

וטעם "והנחתו לפני מזבח יי' אלהיך" כי השכינה רמוזה במזבח¹⁰⁸⁵ כאדם המביא דורון למלך והוא המנהיג העולם שנאמר "והוא ישפוט תבל בצדק" (תהלים ט, ט).

וְיִזְעָאוּ יְהוָה מִמַּעֲרִים בֵּיד זֹזָקָה וּבִזְרוּעַ נְטוּיָה וּבְמִרְאָה גְדוּלָּה וּבְמִפְתִּיחַ:

כו, ח

וטעם "ביד חזקה ובזרוע נטויה ובמורא" פירשתי¹⁰⁸⁶ כי יד חזקה רומז כשפועלת בכח מדת הדין של מעלה כלומר כשהמלכות נפעלת מן הגבורה ובזרוע נטויה במדת הדין רפה כלומר המלכות פועלת לפי מידת הדין שבה ומורא גדול רמז למדת רחמים כאשר נפעלת מן התפארת שנאמר "כי עמך הסליחה למען תורא" (תהלים קל, ד). ואמר "גדול" כי קבלתה מן החסד כלומר התפארת היא ממצעת בין החסד והגבורה ונוטה אל החסד שנאמר לך יי' תפארת הגדולה (דהי"א כט, יא) וכתוב "כי חסדך גדול עלי" (תהלים 19, יג) וכתוב "וגדל

¹⁰⁸² בדף ב ע"א.

¹⁰⁸³ בדף י"ח ע"ג. ס' ע"ד. קפ"ג ע"ד. הרב מוכיח גם ממילת "שם" כלומר משם, מהמלכות הנקראת שם-יפרד.

¹⁰⁸⁴ בכל ספירה מקנן שם קדוש המחיה אותה. במלכות שם אדנות. ביסוד שדי. הוד אלהים צבאות. נצח הוי"ה צבאות. תפארת שם הוי"ה. גבורה אלהים. חסד אל. בינה הוי"ה בניקוד אלהים. חכמה יח. כתר אהיה. ויש שיטות נוספות בזה.

¹⁰⁸⁵ כמו שהתבאר (לעיל ר"ג ע"ג) במאמר חז"ל כל המגרש אשתו הראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות. ראה כי המלכות נקראת כבוד שהוא גימ' ל"ב והמזבח בבית שני היה ל"ב על ל"ב אמות. כתוב בגמ' (כתובות דף י' ע"ב) "אמר רבי אלעזר מזבח (זה נוטריקון) מזיח ומזין מחבב מכפר. היינו מכפר היינו מזיח? מזיח גזירות ומכפר עונות" הסביר בשיטמ"ק שאותיות "מזבח" נמצאות במילים אלו. ונראה שבא לרמוז על המלכות שהיא עושה פעולות אלו.

¹⁰⁸⁶ בדף קי"ח ע"ד. ר"א ע"א.

חסד" (תהלים קמה, ח) וידעת כי יציאת מצרים היתה על ידי המדות הנזכרות. חג"ת והם ג' ידות: היד הגדולה, יד חזקה ויד רמה.

וְעַתָּה הִנֵּה הִבֵּאתִי אֶת רֵאשִׁית פְּרִי הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתָּה לִּי יְהוָה וְהַנְּזוֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ וְהַשְׁתַּנּוֹתִי לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

כו, י

התבונן בסדר הפסוק, כי עד עתה דבר דרך נסתר באמרו "ונצעק אל יי אלהי אבותינו, ויוציאנו יי ממצרים, ויביאנו אל המקום הזה". ועתה דבר דרך נגלה באמרו "אשר נתת לי ייי" וכבר רמזתי זה¹⁰⁸⁷ בסוד הברכות. והענין כי עד עתה דבר לשם הגדול יתעלה תפארת ועתה מדבר לכנסת ישראל מלכות בלשון נוכח כי אליה הביכורים היו קרבים. וטעם "אשר נתת לי ייי" כי היא הנותנת, שנאמר "טוב הארץ תאכלו" (ישעיה א, יט). וכבר ידעת שארץ זו המלכות.

כִּי תִכְלֶה לַעֲשֹׂר אֶת כָּל מַעֲשֵׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׂנָה הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר וְנָתַתָּה לְלוֹי לִיתֹם וְלֹאֲלֻמָּה וְאָכְלוּ בְשַׂעְרֶיךָ וְשִׂבְעוּ:

כו, יב

נסמכה פרשת וידוי מעשר לבכורים כי ענינם אחד, וכבר פירשתי.

וטעם "לא אכלתי באוני ממנו" וגו', ידוע כי המעשר צריך להאכל בשמחה כד"א "עבדו את יי בשמחה" (תהלים ק, ב). וכתוב "ושמחת לפני יי אלהיך" כי הוא קרוב לשכינה ומתוודה אליה, כי לא אכלו באנינות. כי המעשר אסור לאונן.

"ולא ביערתי ממנו בטמא" שלא יכנסו כחות הטומאה בהיכל קדש. גם טעם "לא נתתי ממנו למת" ידוע כי הטומאה במת בסבת מלאך המות שהטיל בה זוהמא. ויש מפרשים "לא אכלתי באוני ממנו" שלא הפרישן לשם אנינות וטומאה, גם לא נתן מהם לכחות הגלגלים והיסודות שהם גופים מתים ולא הפרישן לשמים. רק עשיתי מצוותיך ואומר "שמעתי בקול יי אלהי" שלא לנכח והרמז לשם הגדול יתעלה התפארת.

"עשיתי ככל אשר צויתני" לנכח שכאן מדבר אל השכינה ואליה היה אומר "השקיפה ממעון קדשך" כי היא המשקפת בעולם השפל, כד"א "מי זאת הנשקפה כמו שחר" (שיה"ש ו, י) וכתוב "משמים השקיף ייי" וגו' (תהלים יד, ב). וטעם "מן השמים" כמו "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים" והרמז לשמים העליונים שזו התפארת ומשם תברך את עמך ישראל, כי עיקר יניקת ישראל משם כמו שפירשתי בסוד בלעם¹⁰⁸⁸. וזהו טעם "לתתך עליון" כי הוא למעלה משאר הכחות העליונות כמו שפירשתי¹⁰⁸⁹ בסוד "והיית רק למעלה" בסוד "ירכיבהו על במתי ארץ".

וְלִתְּתָךְ עֲלִיּוֹן עַל כָּל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְתִהְלָה וְלִשֵּׁם וְלִתְּפָאֶרֶת וְלִהְיוֹתָ עִם קָדְשׁ לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר:

כו, יט

וטעם "ולתהלה ולשם ולתפארת" פירש הרב ז"ל כי אלהי ישראל הוא תהלתך¹⁰⁹⁰, ושמו הגדול הוא אלהיך, ובזה תפארתך. כענין שנאמר "כי תפארת עוזמו אתה" (תהלים

¹⁰⁸⁷ בדף צ"ב ע"ג.

¹⁰⁸⁸ בדף קפ"ד ע"ד.

¹⁰⁸⁹ בדף מ"ב ע"ג.

¹⁰⁹⁰ כתב הלבוש: אלהי ישראל זו המלכות. ע"כ. שמו הגדול היינו שם המיוחד.

פ"ט, יח) עד כאן, וכוונתו מבוארת. וכבר ידעת פירוש "תהלה" שזו המלכות מתהלה לדוד כבר ידעת שדוד במלכות והיא נקראת "את" וזה טעם באה בא"ב¹⁰⁹¹ לרמוז אליה מא עד ת'. וטעם "להיותך עם קדוש" כבר פירשתי¹⁰⁹².

וְהָיָה בַּיּוֹם אֲשֶׁר תַּעֲבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיךָ נָתַן לָךְ וְהִקְמֹתָ לָךְ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת וְשִׁדְתָּ אֹתָם בְּשִׁיר:

כו, ב

וטעם "והיה ביום אשר תעברו את הירדן" וגו' כי מיד בכניסתן לארץ יקבלו עליהם עול מלכות שמים, שלא תקיא אותן הארץ. וזה טעם "למען אשר תבא אל הארץ" וגו'. וטעם "הקמת המזבח בהר עיבל" כי המקום ההוא נתייחד לעבודת מדת הדין¹⁰⁹³ ולחלוק לה כבוד. כדי לקבל עול השכינה עלינו, צוה להקים שם מזבח מאבנים שלימות כאשר כתבתי סודם בסוד המזבח, ושיכתבו באבנים ההם התורה כד"א "האבן הזאת תהיה בנו לעדה" (יהושע כד, כז) והבן כל זה.

(יב) אֵלֶּה יַעֲמְדוּ לְבִרְךְ אֶת הָעָם עַל הַר גֵּרִיזִים בְּעֶבְרָתְךָ אֶת הַיַּרְדֵּן שְׁמִיעוֹן וְלֹא יִהְיֶה וְיִשְׁשָׁכָר וְיוֹסֵף וּבְנֵימִן: (יג) וְאֵלֶּה יַעֲמְדוּ עַל הַקִּלְלָה בְּהַר עֵיכָל רְאוּבֵן גָּד וְאֲשֶׁר וּבִלְוֵן דָּן וְנַפְתָּלִי:

כז, יב- יג

וטעם "אלה יעמדו לברך את העם" וגו', "ואלה יעמדו על הקללה" וגו'. תבין ממה שכתבתי¹⁰⁹⁴ בסוד שמות השבטים. וטעם "ושם בסתר" כבר פירשתי¹⁰⁹⁵ כי חטא האדם למטה פוגם במרכבה עליונה. כד"א "וישח אדם וישפל איש" (ישעיה ב, ט) וזה טעם "ושם בסתר". גם טעם מקלה אביו ואמו תבין בסוד כבוד אב ואם וכבר פירשתי¹⁰⁹⁶.

וְהָיָה אִם שָׁמוּעַ תִּשְׁמָע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמּוֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶיךָ הַיּוֹם וְנִתְּנָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִלְיוֹן עַל כָּל גִּזְיֵי הָאָרֶץ:

כח, א

כבר פירשתי כי משה ידבר מפי הגבורה במשנה תורה¹⁰⁹⁷ ועל כן יאמר "אם שמוע תשמע לקול יי אלהיך" דרך נסתר.

וטעם "ונתנך יי עליון" בסוד "ירכיבהו על במותי ארץ"¹⁰⁹⁸.

וטעם "ברוך אתה בשדה" הוא שדה של תפוחים מלכות והענין כי מדת הדין תהפך עליו לרחמים.

יִפְתָּחוּ יְהוָה לָךְ אֶת אוֹצְרוֹ הַטּוֹב אֶת הַשְּׂמִימִים לָתֵת מִטֵּר אֶרְצְךָ בְּעֵתוֹ וּלְבִרְךְ אֶת כָּל מַעֲשֵׂי יָדְךָ וְהִלְוִיתָ גִּזְיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה:

¹⁰⁹¹ עיין בדף קצ"ט ע"ג.

¹⁰⁹² בדף קצ"ז ע"ב.

¹⁰⁹³ כמ"ש בדף ר"ג ע"א.

¹⁰⁹⁴ בדף ס"ח ע"ד.

¹⁰⁹⁵ בדף קי"ג ע"א.

¹⁰⁹⁶ בדף קי' ע"ב.

¹⁰⁹⁷ בדף קצ"ב ע"ג.

¹⁰⁹⁸ התבאר בדף מ"ב ע"ג. ובדף רט"ו ע"ב.

כח, יב

"יפתח יי לך את אוצרו הטוב את השמים" השמים הם העליונים תפארת הנקראים טוב שנאמר "וירא אלהים את האור כי טוב". וכן היתה כוונת רבותינו ז"ל בבבא בתרא אמרו שם (בדף כה ע"ב) אמר רב נחמן בר פפא אמר רב חסדא מיום שחרב בית המקדש אין הגשמים יוצאין מאוצר הטוב שנאמר יפתח יי לך את אוצרו הטוב. בזמן שעושין ישראל רצונו של מקום ושרויין על אדמתן גשמים יוצאין מאוצר הטוב, בזמן שאין עושין רצונו של מקום ואין שרויין על אדמתן אין הגשמים יוצאין מאוצר הטוב. והרמז לשפע וברכה שאינו פוסק הבא ממקור חיים ובזמן הגלות בא מכחות הטומאה.

רמז ע"ד ובמלת "בעתו" יש לך להתעורר על מלת "עת" שזו המלכות כי לפעמים תמצא "עת רצון" שנאמר "ואני תפילתי לך יי עת רצון" (תהלים סט, יד) כי בהתחבר העת עם הרצון שזו התפארת אז כל ההויות באחדות, וכנסת ישראל בשלימות, והלבנה במלואה. ובאותה שעה אין מדת הדין מושלת, ועולתה קפצה פיה, אין שטן ואין פגע רע. אמנם יש עיתות שאינן מכלל הטובה בהתאחד הטומאה בהיכלי קדש ועל זה נאמר "כי עת רעה היא" (עמוס ה, ג). ועל כן החסידים הראשונים היו מתקנים הצנורות בבואם לבקש דבר מלפני השם יתעלה, עד הגיעם לעת רצון ואז הברכה מצויה, וכל הכחות מקבלים פרנסה וקיום ומזון וחיים. זהו "עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו" (תהלים קמה, טו) ולא בכל עת. מה כתיב אחריו "פותח את ידיך". ועל כן (ויקרא טז, ב) "ואל יבא בכל עת אל הקדש". וכשירד שלמה המלך ע"ה לעומק זה פירש כמה עתים לרעה ולטובה (קהלת ג, ג) עת ללדת ועת למות וגו'. ופירש אחריו כן בסוף ספרו (קהלת ט, ח) "בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך לא יחסר" תיקן כל מיני העתים בהמשכת הלבון העליון מהכתר על ידי הרצון תפארת בהריק השמן מלמעלה דרך הצינורות העליונות זהו "ושמן על ראשך לא יחסר". זהו "אשר פריו יתן בעתו" (תהלים א, ג).

וטעם "לתת מטר ארצך" הרמז על הארץ העליונה מלכות הנאמר עליה "למטר השמים תפארת תשתה מים" כי היא מקבלת מן השמים העליונים.

וסוד "והליות גוים רבים" רמזתי כבר¹⁰⁹⁹ כי כל האומות יתפרנסו בכחן של ישראל ובזכותן שנאמר "וצדיק חונן ונותן" (תהלים לז, כא) כידוע בפרי החג. זהו סוד "לוה רשע ולא ישלם" כלומר מקבל ואינו משפיע, אמנם צדיק יסוד עולם "חונן ונותן".

וטעם "ונתנך יי לראש ולא לזנב" תבין מתוך פירושי כי הוא הפך "שמוני נוטרה את הכרמים" וגו'. (שיה"ש א, ו) וכבר פירשתי "והיית רק למעלה" כדרך שפירשתי "ירכיבהו על במותי ארץ"⁴²⁰.

ואמר "אשר אנכי מצוך היום לשמור ולעשות" כי השכינה המדברת למשה אומרת, כי היא המצוה אותנו שנשמע לקול השם הגדול יתברך. כי משה רבינו ע"ה מפיה היה אומר כמ"ש (זוהר פנחס רל"ב) שכינה מדברת מתוך גרונו ולא תסור מכל הדברים אשר אנכי מצוה אתכם היום ימין ושמאל ללכת אחרי אלהים אחרים לעבדם. השכינה אומרת שלא נסור ממצות השם הגדול יתעלה הנקרא אנכי. ואמר "ימין ושמאל" שהם חו"ג כטעם (שמות כ, ב) "לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב" הנקראים ימין ושמאל והם הנקראים "אחרים" וכבר פירשתי¹¹⁰⁰.

¹⁰⁹⁹ בדף ק"ז ע"ב.¹¹⁰⁰ בדף צ"ט ע"א.

יִשְׁלַח יְהוָה בְּךָ אֶת הַמַּאֲרָה אֶת הַמְּהוּמָה וְאֶת הַמּוֹעֵרֶת בְּכָל מִשְׁלַח יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַד הַשְׁמִיךְ וְעַד אֲבִדְךָ מִהָרַץ מִפְּנֵי רֹעַ מַעֲלָלֶיךָ אֲשֶׁר עֲזַבְתָּנִי:

כח, כ

כבר פירשתי¹¹⁰¹ כי משה ידבר מפי הגבורה והיא האומרת "ישלח יי... מפני... אשר עזבתני", ולכן לא אמר אשר עזבת את יי כמשמעות הפשט אם יהיו דברי משה. אך משה ידבר מפי השכינה כי פיהו כפיה.

והר"ר אלעזר מווירמשי"א ז"ל כתב כי כנוי "עזבתני" שב למשה רבינו ע"ה כי הוא עומד ורואה כשישראל לוקין על עונותיהן ואומר למזלם של ישראל: "זה יש לכם מפני שעזבתני ולא שמעתם לאזהרותי"¹¹⁰². וראיה לדבריו מצאתי במדרש (פסיקתא רבתי מא) "יגל יעקב" אימת? כשישמח ישראל. כשם שדרש רבי שמעון בן לקיש, דבר קשה אמר: "כשישראל חוטאין כאן, יעקב לוקה במערת המכפלה" ולפיכך כשתבא גאולה בישראל הוא שמח עמהן כי יעקב מצטער כשישראל מצטערין וכשהן בצרה הוא בצרה ולפיכך כשתבא גאולה בישראל הוא שמח עמהן. והרמז לזה: "והיתה יד יי בכם ובאבותיכם" (שמו"א יב, טו) וירעו לנו מצרים ולאבותינו (במדבר כ, טו) כי ארד אל בני אבל שאולה (בראשית לז, לה) משמע שהאבות מצטערין על בניהן בקבר.

וטעם "ישלח יי" כי מדת רחמים תהפך עליו למדת הדין וכבר פירשתי¹¹⁰³ מה טעם יזכיר הכתוב השם המיוחד בפורענות, אף כי הוא מדת רחמים. ויתכן לפרש עוד "אשר עזבתני" אומרת השכינה כי ברוע מעלליך גרמת לי להיות עזובה וגלמודה, הפך לא יאמר לך עזובה (ישעיה סב, ד).

יִדְבֹק יְהוָה בְּךָ אֶת הַדָּבָר עַד כָּלְתוֹ אֶתְךָ מֵעַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר אָתָּה בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

כח, כא

וטעם "ידבק יי בך את הדבר". ידעת כי הרמז למדת הדין הנקראת דבר¹¹⁰⁴ שתחול עליהם. והבן כי כלתו חסר וי"ו והרמז לכלה המלכות הכלולה מן הכל, כי ראתה גוים באו מקדשה.

יככה יי בשחפת ובקדחת הזכיר בפסוק זה שבעה מיני פורעניות והם: שחפת, קדחת, דלקת, חרחור, חרב, שדפון וירקון. זהו שבע על חטאתיכם.

ובספר הבהיר¹¹⁰⁵ (אות טז) מאי שבע וכו' כתבתי¹¹⁰⁶ זה בפרשת אם בחקותי והבן. אלו השבעה הן כנגד השבעה קצוות שרמזנו:

שחפת הוא מן הקור. ובספר יצירה אמר המליך את המים במים וקשר לו קשר וצרפן זה בזה וצר בו ארץ בעולם וקור בשנה ופרי בטן בנפש זכר ונקבה.

¹¹⁰¹ בדף קצ"ב ע"ג.

¹¹⁰² כתב הלבוש לא גרסין את הקטע מוהר"ר אלעזר עד לאזהרותי.

¹¹⁰³ בדף נא ע"ד.

¹¹⁰⁴ הדבר נודע מפסוק (חבקוק ג, ה) "לפניו ילך דבר" והרב הזכיר פסוק זה מספר פעמים כגון: פ"ג ע"ד. קנ"ב ע"ד. קע"ז ע"ד. קפ"ה ע"א. ר"ד ע"ד. וכבר ידעת שהמלכות היא בחינת הדיבור והיא נקראת אימרא מפסוק (איכה) בצע אמרתו והיא הפורפירא.

¹¹⁰⁵ כתב שם הבהיר: מאי שבע על חטאתיכם? אלא אמרה כנסת ישראל ויסרתי אתכם אף אני ואותם שנאמר בהם (תהלים קי"ט קסד) שבע ביום הללתיך וכו'. והסביר הרב שם שאלו שבע קצוות חגתנהיים.

¹¹⁰⁶ בדף קמ"ג ע"ב.

קדחת הוא מן החום. ובספר יצירה המליך את השי"ן באש קשר לו
קשר וצרפן זה בזה וצר בו שמים בעולם וחום בשנה וראש בנפש זכר ונקבה
והרמז בשני אלו לזרועות עולם.

ודלקת הוא רמז למכריע ראשון מלשון כי דלקת אחרי כי הוא מקבל
מזרועות עולם.

חרחור לא מצאתי לו דומה לפי הענין

חרב הוא ענף לגבורה כד"א בחרבי הקשה (ישעיה כז טו)

שדפון הרמז ליסוד עולם השופך הכל בפנים של מטה

ירקון רמז לאתרוג שהוא ירוק כענין שאמרו רבותינו ז"ל אסתר
ירקרוקית היתה וחוט של חסד משוך עליה.

ורדפוך עד אבדך כי כולם יתהפכו עליו לרעה.

וְהָיוּ שָׁמַיָּךְ אֲשֶׁר עַל רֹאשֶׁךָ נְזֻזֶשֶׁת וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר תַּזְזֶתִיךָ בְּרָזָל:

כה, כג

וטעם "והיו שמיך אשר על ראשך נחשת" יתכן שהשמים והארץ הנזכרים הם
העליונים שהם תו"מ, וענין נחשת וברזל רמז להפסק הצינורות. או יהיה פירוש
שיתהפכו לדין כענין (דברים כח, מח) "ונתן עול ברזל על צוארך וגו'. ויורה על פירוש זה
"יתן יי את מטר ארצך אבק ועפר מן השמים ירד עליך" אמר כי השפע אשר יקבל מן
השמים והארץ העליונים יהיה אבק ועפר יבש ממים העליונים שהם החסדים רק עפר
כד"א "יתן כעפר חרביו" (ישעיה מא, ב) ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן (במדבר ה, יז)
וכבר פירשתי¹¹⁰⁷.

יִתֵּן יְהוָה אֶת מִטְרֵ אֶרְצְךָ אֲבָקָה וְעֹפָר מִן הַשָּׁמַיִם יֵרֵד עָלֶיךָ עַד הַשְּׂמֹרֶה:

כה, כד

ואמר "מן השמים ירד עליך" כי תחת היותו משפיע גשמי רחמים מאוצר הטוב, יתהפך
להשפיע אבק ועפר הנזכרים. כענין "ויהפך להם לאויב" (ישעיה סג, י). ובמניעת השפע
השכינה גולה כד"א "בית מקדשינו ותפארתינו" (ישעיה סד, י) והבן זה. דהיינו השכינה
הנקראת בית המקדש במניעת השפע היתה לשריפת אש.

יִתֵּן יְהוָה נֶזֶף לִפְנֵי אֵיבֶיךָ בְּדֶרֶךְ אֲזוּד תַּצֵּא אֵלָיו וּבִשְׁבָּעָה דְּרָכִים תָּנוּס לִפְנֵי וְהָיִיתָ
לְאֵוֶה לְכָל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ:

כה, כה

וטעם "ובשבועה דרכים תנוס לפניו" כבר רמזתי לעיל בפסוק כא טעם השבעה שהם
חגתנהי"ם שהם העדים והם שמים וארץ.

"והיית לזעווה לכל ממלכות הארץ" ירמוז למה שכתוב "שמוני נוטרה את הכרמים
כרמי שלי לא נטרתי¹¹⁰⁸" (שיה"ש א, ו) והבן זה.

¹¹⁰⁷ בדף ק"ע סוע"ד.

¹¹⁰⁸ התבאר בדף קס"ט ע"ב. קפ"ו ע"א. והענין שבני ישראל הופכים להיות מדרס לאוה"ע.

שְׁיֹרֶךְ טָבוֹחַ לְעֵינֶיךָ וְלֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ וְזִמְרָךְ גָּזוּל מִלְּפָנֶיךָ וְלֹא יָשׁוּב לָךְ צֹאנְךָ נְתֻנּוֹת
לְאַיִכֶּיךָ וְאֵין לָךְ מוֹשִׁיעַ:

כח, לא

שורך טבוח לעיניך הזכיר שלשה דברים: שור וחמור וצאן, הפך ויהי לי שור וחמור צאן. הרמז לשלשה אבות העליונים הנקראים בשם זה: השור בשמאל שנאמר (יחזקאל א) "ופני שור מהשמאל" הרמז למדת הגבורה. חמור דא חמורו של אברהם אבינו ע"ה הנוער במשמרה ראשונה וזה החסד. צאן הרמז למכריע ראשון תפארת הנקרא אדם שנאמר ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם (יחזקאל לד, יז). והנה כלל כל הכחות העליונים. והזכיר טביחה בשור לפי פעולתה של הגבורה. וגזילה בחמור שנאמר כי חלק יי עמו. והקדים השור לחמור כד"א ובלא מחיר יין וחלב (ישעיה נה, א) הקדים היין שהוא גבורה לחלב שהוא חסד כי הגבורה קרובה אלינו. ואמר "ולא ישוב לך" מלשון "בשובה ונחת תושעון" (ישעיה ל, טו). וטעם "נתונות לאויביך" כי ישפיעו כחות הטומאה על האומות. "ואין לך מושיע" כי נסתמו צינורות החסד והרחמים המשפיעין לישראל, כענין שנאמר "כל מאורי אור בשמים אקדירם עליך" (יחזקאל לב, ח) רוצה לומר שכל הכחות העליונים ילמדו עליהם חובה.

תַּזוֹת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּשִׁמּוֹזָה וּבִטְוֹב לִבָּב מֵרֹב כָּל:

כח, מז

וטעם "מרוב כל" ידעת פירוש מלת כל שזה היסוד מפסוק "ויי ברך את אברהם בכל" וכבר פירשתי¹¹⁰⁹. וכן "בחוסר כל" ואמרו רבותינו ז"ל בנדרים (מא ע"א) בחוסר כל זו אשה והענין ברור שבהעדר היסוד הנקרא כל אין שפע למלכות שזו הכלה הכלולה והוא כענין "הצדיק אבד ואין איש שם על לב" (ישעיה כז, א) וכבר פירשתי¹¹¹⁰.

תַּזוֹת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּשִׁמּוֹזָה וּבִטְוֹב לִבָּב מֵרֹב כָּל:

כח, מז

"ובטוב לבב" הרמז לדו פרצופין הנקראין טוב תפארת ולב מלכות והבן זה.

וְעֲבַדְתָּ אֶת אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר יִשְׁלַחְנִי יְהוָה בָּךְ בְּרָעַב וּבְצָמָא וּבְעִירָם וּבְחוֹסֵר כָּל וְנָתַן עָלַי
בְּרוּל עַל צָוָאָרְךָ עַד הַשְׁמִידוֹ אֹתָךְ:

כח, מח

"עול ברזל" עולה של מדת הדין הקשה כד"א (ישעיה כז, א) בחרבו הקשה.

אִם לֹא תִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת הַכְּתוּבִים בְּסֵפֶר הַזֶּה לִירְאָה אֶת
הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

כח, נח

וטעם "ליראה את השם הנכבד והנורא הזה" הרמז להקדוש ברוך הוא במילה הנורא ולשכינת עוזו במילה הנכבד הנרמזים בשם "הנכבד והנורא". והבן כי לא הזכיר הגדול והגבור כי מלת גדולה מורה על החסד ובהיותם אוכלים בשר בניהם ובנותיהם אין חסדו פועלת שם. גם לא הזכיר הגבור כי אין גבורתו נכרת כשהם נתונים תחת

¹¹⁰⁹ בדף מ"ג ע"ב.

¹¹¹⁰ בדפים: י"ט ע"ב. כ"ז ע"ב. פ"ח ע"ב. צ ע"ב. ק"א ע"ב. קצ"ח ע"א.

אויביהם. ועל זה הנביאים האחרונים אחר משה רבינו עליו השלום מעטו לפעמים בשבחו של מקום לפי צורך השעה¹¹¹¹ כי גם משה רבינו ע"ה כך כי לולי זה לא היו רשאים למעט על מה שאמרו משה רבינו ע"ה. ומה שאמרו רבותינו ז"ל (מגילה כ"ה ע"א) משל למלך שהיו לו אלף אלפין דינרי זהב והיו מקלסין אותו בשל כסף לא גנאי הוא לו. כתב הרב רבי עזרא ז"ל כבר ידעת כי דברים אלו נאמרו על האור הראשון עד כאן לשונו והבן כוונתו היטב. פירוש: האור הראשון הוא האור הגנוז והוא התפארת כמ"ש גנוז בתורה ובו התארים גדול גבור ונודא משא"כ בכתר או באי"ס (על פי הלבוש).

ולא יקשה לך ריבוי התארים הנזכרים בספר היכלות והבן זה. אף כי לפי הפשט יש לחלק בין יחיד שליחיד אין להוסיף תארים משא"כ לציבור שלהם מותר לכנות.

וטעם "למען תדעו כי אני יי אלהיכם" אף כי הם דברי משה כבר פירשתי כי פיו כפי השכינה.

נצבים

וְלֹא אֶתְכֶם לְבַדְכֶם אֲנֹכִי כֹרֵת אֶת הַבְּרִית הַזֹּאת וְאֶת הָאֱלֹהִים הַזֹּאת:

כט, יג

"ולא אתכם לבדכם אנכי כורת" כבר פירשתי מלת אנכי.¹¹¹² וטעם "את הברית הזאת ואת האלה הזאת" יתכן לפרש כי הוא כמו "זאת בריתי". והנה הברית רמז לצדיק יסוד ואלה רמז לשכינת עוזו מלכות והוא שנאמר "הוצאתיה נאם יי ובאה אל בית הגנוב וגוי" (זכריה ה, ד) כטעם (שמות כ, ז) לא ינקה וגומר.

כִּי אֶת אֲשֶׁר יִשְׁנֹו פֹה עִמָּנוּ הַיּוֹם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֶת אֲשֶׁר אֵינְנוּ פֹה עִמָּנוּ הַיּוֹם:

כט, יד

כי את אשר ישנו פה עמנו וגוי הפשט ידוע. אמנם רבותינו ז"ל אמרו בואלה שמות רבה (כח, ו) אמר רבי יצחק, אף מה שהנביאים עתידים להתנבאות כלם קבלו מהר סיני, דכתיב "את אשר ישנו פה ואת אשר איננו פה עמנו היום". "אשר ישנו" אותם שנבראו כבר שהן בעולם, "ואת אשר איננו" שעתידין להבראות. "עמנו עומד" אין כתיב כאן, אלא "עמנו היום" אלו הנשמות שעתידין להבראות שאין בהם עמידה. וכן הוא אומר "משא דבר יי ביד מלאכיי" (מלאכי א, א) "על מלאכיי" לא נאמר, אלא "ביד מלאכיי" ללמדך שכבר היתה הנבואה בידו מהר סיני. וכן ישעיה אומר "לא מראש בסתר דברתי מעת היותה שם אני ועתה יי אלהים שלחני ורוחיו" (מח, טז) אמר ישעיה כשנתנה תורה קבלתי הנבואה, מעת היותה ועד עתה לא נתנה רשות להנבאות. וגם אנקלוס רמז לזה שתרגם "כי את אשר ישנו" ארי ית מאן ולא תרגם עם. ויונתן תרגם "ארום ית כל דריא דקמון מן יומי עלמא כולוהו אינון דקיימין הכא עמנא יומא דין קדם יי אלהנא וית כל דריא דעתידין למיקם עד סוף כל עלמא כולהו אינון קיימין הכא עמנא" תרגום:

¹¹¹¹ כמ"ש בגמ' יומא דף סט ע"ב "אמר רבי יהושע בן לוי למה נקרא שמן אנשי כנסת הגדולה שהחזירו עטרה ליושנה. אתא משה אמר (דברים י, יז) האל הגדול הגבור והנורא. אתא ירמיה (לב, יח) ואמר נכרים מקרקרין בהיכלו איה נוראותיו? לא אמר נורא. אתא דניאל (ט, ד) אמר נכרים משתעבדים בבניו איה גבורותיו? לא אמר גבור. אתו אינהו (באו הם אנשי כנה"ג) ואמרו אדרבה זו היא גבורת גבורתו שכובש את יצרו שנותן ארך אפים לרשעים ואלו הן נוראותיו שאלמלא מוראו של הקדוש ברוך הוא היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות.

¹¹¹² בדף מ"ו ע"א. מפסוק עמו אנכי בצרה לומד הרב שאנכי זו התפארת. וכן משמע מדף ס"ג ע"ג אנכי האל בית אל. אולם בדף ע"ד ע"ב אמר הרב שאנכי רומז לשכינה כמ"ש אנכי ארד עמך מצרימה. בדף פ ע"ג הסביר שאנכי האל בית אל זה המלאך הגואל שזו השכינה. בדף ק"ה ע"ג כתב הנה אנכי שולח מלאך למדנו שאנכי זה הקב"ה. והנראה שזו התפארת. וכאשר אומר שזו המלכות היינו כאשר דבוקה לתפארת.

הרי את כל הדורות שנבראו מימי עולם כולם קיימים, אלו הנמצאים כאן עמנו היום לפני יי אלהינו, ואת כל הדורות העתידים לעמוד עד סוף כל ימי עולם, כולם הם קיימים עמנו כאן. והנה אף הדורות הבאים מישראל קבלו התורה באלה ובשבועה.

והנשמות של אומות העולם לא רצו לקבל התורה זה שנאמר (דברים לג, ב) "וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן". ואמרו רבותינו ז"ל¹¹¹³ עניין זה בפסוק "עמד וימודד ארץ, ראה ויתר גוים" (חבקוק ג, ו) וסוד "כי יי אלהים שלחני ורוחו" (ישעיה מח, טז) פירשת¹¹¹⁴ שהרמוז להקדוש ברוך הוא ולשכינת עוזו.

פֶּן יֵשׁ בָּכֶם אִישׁ אוֹ אִשָּׁה אוֹ מִשְׁפּוּחָה אוֹ עֵבֶט אֲשֶׁר לָבָבוּ פְּנֵה הַיּוֹם מֵעַם יְהוָה אֲלֵהֶינוּ לְלַכֵּת לְעַבֵּד אֶת אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָהֵם פֶּן יֵשׁ בָּכֶם עֲרֵשׁ פָּרָה רֹאשׁ וְלַעֲנָה:

כט, יז

וטעם "פורה ראש ולענה" פירש הרב הגדול ז"ל לרמוז כי משורש מתוק לא יצא מר, וכל אשר לבבו שלם עם השם הנכבד, ולא הרהר כלל בעבודה זרה, לא יוליד מודה בה. ואל תקשה עלי בזה מן הכתוב (יחזקאל יח, י) "והוליד בן פריץ"¹¹¹⁵, כי אמת הדבר וסוד גדול ולא אוכל לפרש עד כאן דבריו ז"ל.

559

ואני שמעתי ולא אבין. ואולי כי כוונת הרב ז"ל היא, כי אין נקראין בניו רק החדשות והצדיק לא יוליד בן חדש רק אם יהיה צדיק כמוהו. ואם תמצא שהוא פריץ ושופך דם, דע כי הוא בן הפריץ שזה הצדיק הולידו, ולא היה זה הצדיק אביו הראשון. והראיה שלא נקרא זרע רק הצדיקים שנאמר (בראשית כא, יב) "כי ביצחק יקרא לך זרע". ואמרו רבותינו ז"ל (נדרים לא ע"א. סנהדרין נט ע"ב) ביצחק ולא בישמעאל, ביצחק ולא כל יצחק, רק ביעקב ולא בעשו.

וְהָיָה בְּשִׁמְעוֹ אֶת דְּבָרֵי הָאֱלֹהִים הַזֹּאת וְהִתְבָּרַךְ בְּלָבָבוֹ לֵאמֹר שְׁלֹמֹה יְהִיָּה לִי כִּי בְעֲרֵרוֹת לִבִּי אֶלֶף לְמַעַן סְפוֹת הָרֹוֹת אֶת הַצְמָאָה:

כח, יח

וטעם "ספות הרוה את הצמאה" הוא כטעם ספות חטאת על חטאת. וקרא מדת הדין של מעלה בינה "רוה" כי הוא מדת הדין עזה, וקרא מדת הדין של מטה מלכות "צמאה" כי היא משתוקקת להדבק לאמה באהבתה. ובהתחברות שניהם בלי מזג הרחמים תפארת אז הוא חרבן העולם כי ישחית הכל, ולכן "לא יאבה יי סלוח לו" וגוי. וזה טעם "גפרית ומלח שריפה כל ארצה" בהפרדה מהמים העליונים שזה החסד ולכן לא תזרע ולא תצמיח.

¹¹¹³ גמ' בבא קמא דף לח ע"א: "אמר רבי אבהו אמר קרא "עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים", ראה שבע מצות שקיבלו עליהם בני נח, כיון שלא קיימו, עמד והתיר ממונן לישראל. רבי יוחנן אמר מהכא "הופיע מהר פארן" מפארן הופיע ממונן לישראל תניא נמי הכי שור של ישראל שנגח שור של כנעני פטור שור של ישראל שנגח שור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם שנאמר עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים ואומר הופיע מהר פארן מאי ואומר וכי תימא האי עמד וימודד ארץ מבעי ליה לכדרב מתנה וכדבר יוסף תא שמע הופיע מהר פארן מפארן הופיע ממונן לישראל מאי דרב מתנה דא"ר מתנה עמד וימודד ארץ ראה וכו' מה ראה ראה שבע מצות שנצטוו עליהן בני נח ולא קיימו עמד והגלה אותם מעל אדמתם ומאי משמע דהאי ויתר לישנא דאגלויי הוא כתיב הכא ויתר גוים וכתיב התם לנתר בהן על הארץ ומתרגם לקפצא בהון על ארעא מאי דרב יוסף דא"ר יוסף עמד וימודד ארץ ראה וכו' מה ראה ראה שבע מצות שקיבלו עליהם בני נח ולא קיימו עמד והתיר להם איתגורי אתגר אם כן מצינו חוטא נשכר אמר מר בריה דרבנא לומר שאפילו מקיימין אותן אין מקבלין עליהן שכר ולא והתניא ר"מ אומר מניין שאפילו נכרי ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול ת"ל אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כהנים ולוים וישראלים לא נאמר אלא אדם הא למדת שאפילו נכרי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול אמרי אין מקבלין עליהן שכר כמצווה ועושה אלא כמי שאינו מצווה ועושה דא"ר חנינא גדול המצווה ועושה ויתר ממי שאינו מצווה ועושה:

¹¹¹⁴ בדפים: מ"ט סוע"ג. ס"א ע"ב ולקמן רט"ז ע"ב.

¹¹¹⁵ שם הנביא אומר שהנפש החוטאת היא תמות. אם האב היה צדיק והוליד בן רשע פריץ. והנכד הנולד לרשע היה צדיק, לא יענש הנכד על עון אביו.

וַיִּלְכוּ וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים אֲזֵזִים וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לָהֶם אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּם וְלֹא זָלַק לָהֶם:

כה, כה

וטעם "ולא חלק להם" פירוש כי ישראל אינם חלק צבא שמים רק חלק יי יתעלה.

וַיִּשְׁבֹּת עַד יְהוָה אֱלֹהֶיהָ וַיִּשְׁמַעַת בְּקֹלוֹ כָּכָל אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵצִיָּה הַיּוֹם וּבְנִיָּה בְּכָל לִבְבָּהּ וּבְכָל נַפְשָׁהּ:

ל, ב

כתב הרב הגדול ז"ל לפי דעתי יש בו סוד גדול כי ירמוז למה שאמרו (יבמות ס"ב ע"א. ע"ז ה ע"א. נדה יג ע"ב) אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף וכבר דברתי בו עד כאן דבריו ז"ל. ויפה כיון באומרו "אתה ובניך", (ל, ו) "ומל יי אלהיך את לבבך" וגוי. כתב הרב הנזכר זהו שאמרו רבותינו ז"ל (שבת ק"ד ע"א. יומא לח ע"ב) "הבא ליטהר מסייעין לוי" כי אחר שתשוב אליו בכל לבבך הוא יעזור אותך, ונראה מן הכתוב ענין זה. ואומר כי מזמן הבריאה היתה רשות ביד האדם לעשות כרצונו טוב או רע, וכל זמן התורה כן כדי שיהא להם זכות בבחירתם בטוב ועונש ברצותם ברע. אבל בימות המשיח תהיה הבחירה בטוב להם טבע, ולא יתאוה הלב למה שאין ראוי ולא יחפצו בו כלל. והיא המילה הנזכרת כאן, כי החמדה והתאוה ערלה בלב הן, וכשלא יחמדו ולא יתאוה האדם בזמן ההוא לאשר היה קודם חטאו של אדם הראשון שהיה עושה בטבעו מה שהיה ראוי לו לעשות ולא היה ברצונו דבר והפכו. וזהו שאמר הכתוב בירמיה (לא, ז)

הִנֵּה יָמִים בָּאִים נֹאֵם יְהוָה וְכָרַתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת בֵּית יְהוּדָה בְּרִית חֲדָשָׁה: לֹא כִבְרִית אֲשֶׁר כָּרַתִּי אֶת אֲבוֹתָם בְּיוֹם הַחֲזִיקִי בְּגִדָם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲשֶׁר הִפְּרוּ אֶת בְּרִיתִי וְאָנֹכִי בָּעַלְתִּי בָּם נֹאֵם יְהוָה: (לב) כִּי זֹאת הַבְּרִית אֲשֶׁר אֶכְרֹת אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַיָּמִים הָהֵם נֹאֵם יְהוָה נִתְּנִי אֶת תּוֹרָתִי בְּקֶרֶבָם וְעַל לִבָּם אֶכְתֹּבָנָה וְזֶהוּ בְּטוֹל יִצַּר הָרַע לַעֲשׂוֹת הַלֵּב בְּטַבְּעוֹ מַעֲשֵׂה הָרָאוּי. ולכך יאמר עוד "וְהִיִּיתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים וְהִמָּה יְהִי לִי לֵעָם: (לג) וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת אָחִיו לֵאמֹר דַּעוּ אֶת יְהוָה כִּי כוֹלָם יִדְּעוּ אוֹתִי לְמִקְטָנָם וְעַד גְּדוֹלָתָם". ובידוע כי יצר לב האדם רע מנעוריו וצריכים ללמוד אותם אלא שמכלה יצרם בזמן ההוא לגמרי. וכן נאמר ביחזקאל (לז, כו) "ונתתי לכם לב חדש ורוח חדשה, ואת רוחי אתן בקרבכם, ועשיתי את אשר בחוקי תלכו". והלב החדש ירמוז לטבעו, והרוח לחפץ והרצון. וזהו מה שאמרו רבותינו ז"ל (שבת קנא ע"ב) "והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ" (קהלת יב, א) אלו ימות המשיח שאין בהם לא זכות ולא חובה. כי בימות המשיח לא יהיה באדם חפץ אבל יעשה בטבעו מעשה הראוי ולפיכך אין בהם לא זכות ולא חובה. כי הזכות והחובה תלויין בחפץ עד כאן דבריו ז"ל.

הַעֲדֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ הַזֵּה וְהַבְּרִיתִי לְפָנֶיהָ הַבְּרִיתִי וְהַקְלָלָהּ וּבְזוֹרָתָהּ בְּזוֹיִים לְמַעַן תִּזְוֶיָה אִתָּהּ וְזָרְעָהּ:

ל, יט

וטעם "העידותי בהם היום את השמים ואת הארץ" ירמוז לעליונים תו"מ. זהו "יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו" (תהלים נ, ד) כי שתיהם היו בברית. וכן (יבמות טז ע"א. ערכין טז ע"ב) "מעיד אני עלי שמים וארץ" הנזכרים בדברי רבותינו ז"ל

ובספר הזוהר (קדושים פ"ו ע"א) **רבי אלעזר פתח ואמר אתם עדי נאם יי הו' רבי אלעזר פתח ואמר (ישעיה מג, י) "אתם עדי נאם יי" תנינן אילין שמיא וארעא דכתיב העידותי בכם**

היום את השמים ואת הארץ ולמדנו אלו הם שמים וארץ שכתוב "העידותי בכם היום את השמים ואת הארץ" אבל ישראל אינון סהדין אילין על אילין, ושמיא וכולא סהדין עליהו אבל ישראל הם עדים אלו על אלו, והשמים והארץ והכל עדים עליהם **ועבדי אשר בחרתי דא יעקב** "ועבדי אשר בחרתי" זה יעקב **דכתיב ויאמר לי עבדי אתה וכתיב ואתה יעקב עבדי** שכתוב "ויאמר לי עבדי אתה" (ישעיה מט ג) וכתוב "ואתה ישראל עבדי יעקב" (ישעיה מא ח) **ואית דאמרי דא דוד** ויש אומרים שזה דוד **ודוד עבד איקרי דכתיב למען דוד עבדי** ודוד נקרא עבד שכתוב "למען דוד עבדי" (מלכים א יא לב) **דא דוד עילאה** זה דוד העליון **מאי כי אני הוא מהו** "כי אני הוא" **דאיתרעתי בההוא דוד ובההוא יעקב** שרציתי באותו דוד ובאותו יעקב **אני הוא אינון ממש** "אני הוא" ממש **דלפני לא נוצר אל** ש"לפני לא נוצר אל" (ישעיה מג י) **דתנינן קרא קודשא בריך הוא ליעקב אל דכתיב ויקרא לו אל אלהי ישראל** שלמדנו, קרא הקב"ה ליעקב אל שכתוב "ויקרא לו אל אלהי ישראל" **קודשא בריך הוא קרא ליעקב אל הדא הוא דכתיב לפני לא נוצר אל** הקב"ה קרא ליעקב אל שכתוב "לפני לא נוצר אל" **ו[א]יני כך אני הוא כלא ומשום זה אני הוא הכל כמה דאתמר ואחרי לא יהיה כמו שאמרנו** "ואחרי לא יהיה" **דהא דוד הכי איקרי ולא אית בתראי אלהא אחרא** כי דוד נקרא כך ואין אחירו אחר.

הרי לך כוונתם בפירוש כי השמים והארץ הנזכרים הם העליונים תו"מ הנקראים יעקב ודוד שהם תו"מ וזהו אמרו נאם יי שהכוונה בזה לתו"מ כי המלכות דיבור וכן נאום זה דיבור¹¹¹⁶. והבן זה. ומעתה יהיה פירוש הפסוק "לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה" ברור לפניך כי הרמז בהם ליעקב ודוד שהם תפארת ומלכות הנזכרים, שהם נקראים פנים תפארת ואחור מלכות וכבר פירשתי¹¹¹⁷.

לְאַהֲבָה אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיהָ לְשִׁמּוֹעַ בְּקוֹלוֹ וּלְדַבְּרָהּ בּוֹ כִּי הוּא זִוְיָהּ וְאֶרֶץ יִמִּיהָ לְשִׁכְתָּהּ
עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב כְּתִיב לָהֶם:

ל, כ

וטעם "כי הוא חייד" הרמז לתורה שקדמה דהיינו התורה שקדמה לעולם אלפיים שנה שהרמז בזה לספירת החכמה שנאמר בה "החכמה תחיה בעליה" (קהלת ז, יב) ומטעם שעשועים יום יום (משלי ח, ל) הרמז לשני ימים מששת ימי בראשית דהיינו ימי בראשית הם חגתנהי"ם והם ימים א-ז בשבת אולם התורה הקדומה קדמה ב' ימים והם חו"ב כבר פירשתי¹¹¹⁸.

וילך

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה הֵן קָרָב יָמֶיךָ לָמוֹת קָרָא אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְהִתְיַצְּבוּ בְּאַהֲל מוֹעֵד
וְאַצְוֶנּוּ וַיִּלְךָ מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ וַיְהִי צִוּוֹ בְּאַהֲל מוֹעֵד:

לא, יד

כבר ידעת מה שאמרו ז"ל (סוטה י"ג ע"ב) שבת של דיו זוגי היתה וגוי כלומר שמשו בה משה ויהושע וזהו שאמר "רב לך" כי כבר הגיע עתו של יהושע. ודע כי לעולם נדחה הראשון מפני האחרון שכבר הגיע עתו להיות ראש. ועל כן לא יהא אדם רודף אחר הכבוד שקוברת בעליה. ועל כן תקנו בקדיש "בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית

¹¹¹⁶ מצאתי בכתבי הרב משה דוד וואלי זצ"ל "נאם" גימ' הוי"ה אדנות וירמוז למי"ש שהם תו"מ.

¹¹¹⁷ בדף ד' ע"א.

¹¹¹⁸ בדף קצ"ו ע"א.

ישראל" בעבור כי "אין מלכות נוגעת בחבירתה כמלא נימא"¹¹¹⁹ וכשאנו מתפללין על ביאת הגואל ראויין אנו להתפלל על חיי כל ישראל ובכלל חכמיהם ופרנסיהם שיזכו עמנו יחד בביאת הגואל. שכשיגיע זמן פרנס אחר לפרנס דורו הראשון נדחה מפניו. וכן אמרו בפרק קמא דתעניות "מדחי גברא מקמי גברא".

ובספר הזהר (וילך פ"ג ע"ב) **אמר רבי אלעזר ארבעין שנים נהיר שמשא להו לישראל ואיתכניש לסוף ארבעין ונהיר סיהרא** אמר רבי אלעזר ארבעים שנה האיר השמש לישראל ונאסף לסוף ארבעים שנה והאירה הלבנה **אמר רבי שמעון הא דכתיב ויש נספה בלא משפט ודאי הכי הוא והא אתערו חברייא** אמר רבי שמעון וזה כתוב "יש נספה בלא משפט" (משלי יג, כג) ודאי כך הוא וכבר העירו החברים **ואנן נוקים ליה לקרא אבל על מה דאתערו כולא הוה איצטריך לעלמא ולתועלתא דבר נש דאיתכנש עד לא מטון יומיו** ואנחנו נעמיד הכתוב אבל על מה שהעירו החברים הכל הוא צריך לעולם לתועלת האדם שיסתלק מטרם שיבא זמנו **תא חזי והא איתמר דכל רוחין דנפקין מלעילא דכר ונוקבא נפקי ומתפרשאן בא וראה הנה למדנו שכל הרוחות היוצאים מלמעלה יוצאים זכר ונקבה ונפרדים בבואם לעולם וזמנין דדכורא לא מטא זמנא לאזדון** בהדין נוקביה ואתא אחרא ואתנסיב בהדא ולפעמים שהזכר לא הגיע זמנו להתחבר עם הנקבה שלו בא אחר ונשא אותה **בין כך כיון דמטא זמנא דהאי זיון** א כד אתער צדק בעלמא למפקד על חובי עלמא כניש ליה להאי אחרא דהוא נסיב בהדה משום כך כיון שהגיע זמנו של הזיווג הזה, הנה כשנתעורר צדק, שזו המלכות הנקראת מדת הדין, בעולם לפקוד על עוונות העולם. הוא אוסף אליו את האדם שנשא אותה ואתא אחרא ונטיל לה ועל דא קשין זיון קמיה קודשא בריך הוא ובא האחר ונושא אותה ועל כן קשים זיוגין לפני הקב"ה כקריאת ים סוף ועל דא דסרח עובדוי וכל זה כשקלקל מעשיו ואף על **ב דלא סרח כל כך בחטאיה אתכניש בההוא זמנא עד לא מטין יומיו דלא עביד הכי במשפט** ואף על פי שלא קלקל כל כך בעוונותיו נפטר באותו הזמן בטרם שהגיע זמנו שלא נעשה כך במשפט ואיערע ביה דינא דצדק בחובוי **בין דמטא זמנא דאחרא דנסיב לה דהא דידיה היא** ופוגשים בו דינים דצדק בעוונותיו משום שהגיע זמנו של האחר שהוא בן זוגה לישא אותה כי שלו היא **אמר ליה רבי אלעזר ואמאי יפרש לו קודשא בריך הוא ויתי אחרא ויהב ליה** אמר לו רבי אלעזר ולמה יפריד אותם הקב"ה ויביא אחר וישא אותה **אמר ליה דא הוא תועלתא דבר נש וטיבו דעביד עמיה דלא יחמיה לאנתתיה בידא דאחרא** אמר לו זה הוא תועלת האדם וחסד הוא עושה עמו כדי שלא יראה אשתו ברשות אחר **ותא חזי אי האי לא כשרן עובדוי אף על** ב דדיליה היא ההיא איתמא לא איתדחי האי אחרא מקמיה ובא וראה אם בן זוגה אין מעשיו כשרים אז אף על פי שאשה זו שלו היא אינו נדחה האחר שאינו בן זוגה מפניו **תא חזי שאול מלכא נטיל מלכו** בא וראה שאול המלך לקח המלוכה אמאי למה? **בין דעד לא מטא זמניה דדוד להאי** משום שעוד לא הגיע זמנו של דוד לזה **דהא מלכו הוה ודאי לדוד ואתא שאול ונטיל ליה** כי המלוכה היתה ודאי של דוד ובא שאול ולקח אותה **כיון דמטא זמניה למירת דיליה כדן אתער צדק מלכותא דלעילא וכנש ליה לשאול בחובוי ואתדחי מקמי דוד ואתא ונטיל דיליה** כיון שהגיע זמנו של דוד לרשת את שלו אז נתעורר צדק ואסף את שאול בעוונותיו ונדחה מפני דוד ובא דוד ולקח את שלו ואמאי לא יעדי קודשא בריך הוא לשאול ממלכותא ולא ימות ולמה לא הסיר הקב"ה את שאול מן המלוכה ולא היה צריך למות אלא טיבו עביד עמיה קודשא ברוך הוא דכניש ליה במלכותא, ולא יחמיה עבדיה שליט עליה ונטיל דיליה בקדמיתא אלא חסד עשה עמו הקב"ה שאסף נשמתו בעודו במלכותו, שלא יראה את עבדו ששולט עליו ולוקח מה שהיה שלו מתחילה **כך האי** כך זה שנשא בת זוגו של חבריו **בין כך בעי בר נש למבעי רחמין**

¹¹¹⁹ ברכות מח ע"ב. שבת ל ע"א. יומא לח ע"ב. תענית ה ע"ב. מו"ק כח ע"א.

קדם קודשא בריך הוא כד איזדון דלא איזחיה מקמיה אחרא משום זה צריך האדם לבקש רחמים מהקב"ה כשהוא נושא אשה שלא ידחה מפני אחר.

כתיב "ויאמר אלי רב לך אל תוסף דבר אלי עוד" כתוב "ויאמר יי אלי רב לך אל תוסף דבר אלי עוד" **אמר ליה קודשא בריך הוא למשה תבעי לאכחשא עלמא?** אמר לו הקב"ה למשה אתה רוצה להכחיש העולם? **חמית מן יומך שמשא דפלח לסיהרא?!?** ראית מימך שהשמש יעבוד ללבנה? **חמית מן יומך דשליט סיהרא בעוד שמשא קיימא?** הראית מימך שהלבנה תשלוט בעוד שהשמש נמצא? **אלא הן קרבו ימיך למות קרא את יהושע והתיצבו באהל מועד ואצונו** אלא "הן קרבו ימיך למות קרא את יהושע והתיצבו באהל מועד ואצונו" **יתכנש שמשא וישלוט סיהרא ולא עוד אלא דאי אנת תיעול לארעא יתכנש סיהרא מקמך ולא ישלוט** תשקע השמש ותשלוט הלבנה. ולא עוד אם אתה תכנס לארץ תאסף הלבנה בשבילך כלומר אם משה יכנס לארץ ישראל ימות יהושע ולא יוכל לשלוט **ודאי שולטנותא דסיהרא מטא אל תשלוט בעוד דאנת קיימא בעלמא** ודאי שליטת הלבנה הגיע ואינה יכולה לשלוט כל עוד שאתה נמצא בעולם **קרא את יהושע והתיצבו באהל מועד ואצונו** "קרא את יהושע והתיצבו באהל מועד ואצונו" **ומאי קאמר הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה** ולא **אשכחן דפקיד קודשא בריך הוא ליהושע אלא למשה דכתיב ועזבני והפר את בריתי וי.** ולא מצאנו שצוה הקב"ה ליהושע אלא למשה שכתוב "ועזבני והפר את בריתי" וכו'. **אי הכי מאי ואצונו?** ואם כן מהו ואצונו? **אלא כמה דאת אמר הנך שוכב עם אבותיך** אלא כמו שכתוב "הנך שוכב עם אבותיך" **אמר ליה קוב"ה למשה משה אע"י דאת תשכוב עם אבהתך הנך את קיימא לאנהרא תדיר לסיהרא** אמר הקב"ה למשה משה אף על פי שאתה תשכב עם אבותיך הרי אתה עומד תמיד להאיר את הלבנה **כמה דשמשא אע"י דאיתכנש לא אתכניש אלא לאנהרא לסיהרא וכדין אנהיר לסיהרא** קס"ה ע"ד **כד אתכניש** כמו שהשמש אף על פי ששקע לא שקע אלא להאיר אל הלבנה כי אז אחר ששקע הוא מאיר ללבנה **ועל דא הנך שכיחא לאנהרא** ועל כן הנך מצוי להאיר **ודא הוא ואצונו וכדין אתקשר יהושע לאנהרא** וזהו "ואצונו" שאז נתקשר יהושע להאיר **ועל דא כתיב הנך שוכב עם אבותיך.** ועל כן כתוב "הנך שוכב עם אבותיך".

ויאמר יהוה אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה אזורי אכלתי זכר הארץ אשר הוא בא שמה בקרבן ועזבני והפר את בריתי אשר פרתי אתו:

לא, טז

"אחרי אלהי נכר הארץ" הפירוש בזה הוא אלהים שהוא נכר בארץ. כי השם הנכבד נקרא "אלהי ארץ ישראל" שנאמר "לא ידעו את משפט אלהי הארץ" (מל"ב יז, כו) "וכן וידברו על אלהי ירושלים כעל אלהי עמי הארץ" (דהי"ב לב, יט) וכתוב "לא ישבו בארץ יי" (הושע ט, ג) וכבר רמזתי זה¹¹²⁰ כי כל מלאך ושר הוא נכרי בה רק השם הנכבד שנאמר כי שמך נקרא על עירך ועל עמך (דניאל ט, יט) וזהו מה שאמר ירמיהו הנביא ע"ה "יען אשר עזבני וינכרו את המקום הזה" וגו'. (יט, יד)

וזרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים והסתרתני פני מיהם והיה לאכל ומצאיהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא הלא על פי אין אכלתי בקרבי מצאוני הרעות האלה:

¹¹²⁰ בדפים: מ"א ע"ד. קמ"ה ע"ג.

לא, יז

וטעם "והסתרתי פני מהם והיה לאכול" רמז לפנים המאירים תפארת והסתרת פניו היה לאכול. כדרך (בראשית ד, יד) "ומפניך אסתר והיה כל מוצאי יהרגני".

וְזָרָה אִפִּי בּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא וְעֹבְדֵתִים וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם וְהָיָה לְאָכֹל וּמִצָּאָהוּ רַעוּת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עָלַי כִּי אֵין אֱלֹהֵי בְּקֶרְבִּי מִצָּאוֹנִי הָרַעוּת הָאֵלֶּלֶה:

לא, יז

כִּי אָבִיאוּ אֶל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאִבְתִּי וְזָלַב וְדָבַשׁ וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשַׁן וּפָנָה אֶל אֱלֹהִים אֲזוּרִים וְעִבְדוּם וְנִאֲצִיגִי וְהִפָּר אֶת בְּרִיתִי:

לא, כ

אף כי אמרו רבותינו זכרונם לברכה בסוטה (נדה ט"ז ע"ב) ביצירת האדם "ואילו צדיק ורשע לא קאמר" כלומר יש בחירה חופשית לאדם, אם כן כיצד כתבה התורה שיחטאו? התשובה לא גזר על דור ידוע. אף כי על עיקר השאלה נראה לי להשיב כי ידיעת השי"ת באדם אף כי היא קודמת בזמן, איננה סבה למעשה האדם, רק רצון האדם במעשיו. אף כי היא מאוחרת בזמן ההוא סבה לידיעת הקדוש ברוך הוא יתברך הקודמת כי לפי רצון האדם, כך קודמת בו ידיעתו של הקדוש ברוך הוא. ואם כן רצונו הוא המחייב לא קדימת ידיעתו של הקדוש ב"ה. ובלשון זה כתב הרב רבי אליעזר הגדול מווירמסא ז"ל בביאורו מספר יצירה בפסוק "ויי בחכמה יסד ארץ" (משלי ג, יט) ערך החשבון כולו לפניו כדי לראות ולדעת כל הדורות העתידיים להבראות מראש ועד סוף ככתוב "מי פעל ועשה, קורא הדורות מראש" (ישעיה מא, ד) קודם בריאת העולם. וכדי להבין מעשה כל אדם וצדקתו ורשעו, ולגזור על כל אחד ואחד כפי מעשיו העתיד לעשות בין טוב ובין רע, ערך ומינה ממשלו וכוכבו שיזרח בעת זריחתו ובשעת מולדו בין לטוב בין לרע. כל זה עשה השי"י בחכמה טרם ברא העולם שנאמר "ויי בחכמה יסד ארץ". ואף על פי שעריך ומינה כוכבו ומזלו של אדם טרם בריאת העולם לפי מעשיו העתיד לעשות, לא ניתן רשות לכוכבים ולמזלות להרע או להטיב, על שראה כי האדם לא יהיה נכון בלא יצר שנאמר (בראשית ח, כא) "כי יצר לב האדם רע מנעוריו" וגו' על כן תיקן השם התשובה (יואל ב, יג) "ארץ אפים ורב חסד וניחם על הרעה", שנאמר (תהלים צ, ב) "בטרם הרים יולדו, ותחולל ארץ ותבל, תשב אנוש עד דכא וגו'. שאם ישוב, ה' מתנחם עליו ומהפך מזלו לטובה. ועל כן אמרו "ואילו צדיק ורשע לא קאמר" שלא תראה כגזרה. ואולי תשאל מכל מקום בשעה שהוא חוטא הוא מוכרח כי כבר קדמה ידיעתו של הקדוש ברוך הוא שעתיד לחטוא? אף אנו נשיב כי הרשות נתונה. ולזה הרשע שקדמה ידיעתו של הקדוש ברוך הוא להיותו רשע, ידע הוא יתברך כי לעולם יבחר ברע ולא בטוב ורצונו הוא המחייבו. ואם תאמר למה בראו? הואיל והקדוש ברוך הוא יודע שסופו רע? ואולי על דרך סוד העיבור יתיישב זה הספק. והמשכיל יוסיף לקח.

ויש עוד מן המקובלים אחרים שאמרו, כי כמו שעונתן של תלמידי חכמים מערב שבת לערב שבת ואז נבראים הגופים של מטה, כך בעונה של מעלה שהיא מערב שבת לערב שבת נבראים הנשמות. וכשהאדם מקדש עצמו למטה גורם שהנשמות הנבראות אז יבאו מצינוורות החסד, ואם חס ושלום לא יקדש עצמו מפני התגברות התאוה, יבאו הנשמות מצינוורות רוח הטומאה בסבתו, והן הן עזי פנים שבדור. ועל כן אמרו רבותינו ז"ל (ברכות לג ע"ב. מגלה כה ע"א. נדה טז ע"ב) "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים". ובפרקי דרבי אליעזר הגדול (פ"ט) אנשים מישראל שסרו מאחרי יוצרם, ובטחו בחקות הגוים,

הם רעים ונאבדים ואין מהן הנאה לעולם. כמו שמימי הנהרות מאכל למימי הים, כך הם מאכל לאש של גיהנם. וכל הנחלים שהולכים לים זרע הם לכל אשר בים וכו'. ובתנא דבי אליהו (פרק יח) אמר "בכל יום ויום שר של גיהנם אומר לפני הקדוש ברוך הוא תן לי מאכל. שנאמר "לכן הרחיבה שאול נפשה ופעה פיה לבלי חק" וכו' (ישעיה ה, יד) וכבר רמזתי זה¹¹²¹ בפסוק תן לי הנפש וגו'.

**וַיֵּצֵא אֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון וַיֹּאמֶר זֶזְכָּךְ וְאַמְיִן כִּי אֶתְּהָ תִּבְיָא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאַנְכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ:**

לא, כג

לפי הפשט יש לפרש כי זה הפסוק הוא דברי הש"י ליהושע. וזהו "אשר נשבעתי להם, ואנכי אהיה עמך". והוא מה שכתוב למעלה "קרא את יהושע והתיצבו באוהל מועד ואצונו". אמנם הנראה מדעת רבותינו ז"ל בספר הזוהר שכתבנו למעלה אין זה הפסוק רק דברי משה רבינו ע"ה שאמר "ולא אשכחנא דפקיד קב"ה ליהושע אלא למשה, ומהו ואצונו" וכו'. ואם זה הפסוק הם דברי משה, לא יקשה לך אמרו "אשר נשבעתי להם, ואנכי אהיה עמך" כי כבר ביארתי לך כי משה במשנה תורה ידבר מפי השכינה, ועל כן ידבר בלשונה. ועל השכינה אומר הפסוק "אשר נשבעתי להם, ואנכי אהיה עמך" לא על משה.

ובספר הזוהר (וילך רפ"ד ע"א) **כי אתה תבוא ולבתר תביא** "כי אתה תבוא" ואחר כך כתוב "כי אתה תביא" **מאי בין האי להאי** מה בין זה לזה **אלא חד תבא לבשרא ליה דייעול לארעא ויתקיים בה אלא במקום אחד** "תבוא" לבשרהו שיכנס לארץ ויתקיים בה **וחד תביא לבשרא ליה שולטנותא על ישראל** ומקום אחד "תביא" לבשרהו את הממשלה על ישראל **אתבשר על קיומא דרמיה ואתבשר על שולטנותא דישראל** נתבשר על קיום עצמו ונתבשר על הממשלה על ישראל.

וַיְהִי כַּכֹּלֹת מִשְׁנֵה לְכֹתֵב אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר עֹד תָּמִים:

לא, כד

לפי דעת רז"ל בספר הזוהר השירה הזאת הוא רמז לשכינה. ונקראת שירה כענין "השמיעני את קולך כי קולך ערב" (ש"ה ש"ב, יד). גם נקראת "זאת" והיא המעידה לישראל שנאמר "וענתה השירה הזאת לפניו". כענין "העידותי בכס היום את השמים ואת הארץ". וכתוב "האבן הזאת תהיה בנו לעדה".

ונתעוררו רבותינו ז"ל בספר הזוהר (שם רפ"ד ע"ב) על משה רבינו ע"ה שאמר שירה ושאר הנביאים אמרו שיר שיר השירים שירו ליי שיר חדש מזמור שיר ליום השבת אמר שם **אמר רבי אבא כתיב את דברי השירה הזאת** אמר רבי אבא כתוב "את דברי השירה הזאת" **שירתא דקודשא בריך הוא כמה דאת אמר שיר השירים אשר לשלמה מזמור שיר ליום השבת** שירת הקב"ה כמו שנאמר "שיר השירים אשר לשלמה" "מזמור שיר ליום השבת" **ותנינן ליום השבת ממש שיר דקודשא בריך הוא אמר** ולמדנו ליום השבת ממש שהוא מלכות שיר שהקב"ה אמר ליום השבת **והכא את דברי השירה הזאת** וכאן "את דברי השירה הזאת" **הכא אית לאסתכלא התם שיר והכא שירה דא דכר ודא נוקבא** כאן יש להסתכל, שם אמר שיר וכאן שירה שם זכר וכאן נוקבא **ומנא לן דהא נוקבא היא דכתיב וענתה השירה הזאת לפניו** ומאין לנו שהשירה נוקבא שכתוב "וענתה השירה הזאת לפניו" **משה הוה ליה למימר שיר ואינן שירה** משה היה לו לומר שיר והם שירה **אלא דא היא רזא**

¹¹²¹ בדף מ"ה ע"ד.

דמלה אלא זה הוא סוד הדבר **משה** [רמיה לא קאמר אלא לישראל משה לא אמר זה לעצמו אלא בשביל ישראל **אמר ליה רבי שמעון לאו הכי אלא משה ודאי מהכא אשתמודע דאיהו בדר] א עילאה יתיר מכולא** אמר לו רבי שמעון אינו כן אלא משה, נודע מכאן ודאי שהיה במדרגה עליונה יתרה מכולם **משה סליק מתתא לעילא ואינון נחתין מלעילא לתתא** משה עלה ממטה למעלה והם ירדו ממעלה למטה **הוא סליק מתתא לעילא כמה דתנינן מעלין בקדש ואינון נחתין מעילא לתתא** משה עלה ממטה למעלה כמו שלמדנו מעלים בקודש ואין מורידים והם ירדו ממעלה למטה **משה סליק מתתא לעילא** [אין דאמר שירה תושבחתא דמטרוניתא משבחת למלכא ומשה במלכא אתאחד משה עלה ממטה למעלה משום שאמר שירה שהיא תשבחה של המלכה המשבחת את המלך ומשה נתאחד במלך ואינון נחתו מלעילא לתתא] **אין דאמרו שיר דהוה שבחא דמשבח מלכא למטרוניתא ואינון במטרוניתא אתאחדו** והם ירדו ממעלה למטה משום שאמרו שיר שהוא השבח שהמלך משבח את המלכה והם נתאחדו במלכה **ועל דא בהאי אשתמודע שבחא דמשה יתיר מכולהו** ועל כן נודע בזה שבחו של משה שהוא יותר מכולם **והיינו דכתיב אז ישיר משה את השירה הזאת** והיינו שכתוב "אז ישיר משה את השירה הזאת" **שירתא דמטרוניתא למאן? ליי.** שירת המלכה למי, ליי **ו[א]יני כך הכא ויכתוב משה את דברי השירה הזאת** ומשום זה כתוב כאן "ויכתוב משה את דברי השירה הזאת" **וענתה השירה הזאת לפניו** האם היה צריך לכתוב "וענתה השירה הזאת לפניו" **וענו הדברים האלה מבעי ליה** וענו הדברים האלה היה צריך לומר **אלא רזא דמלה כמה דאוקימנא דכתיב וארץ מתקוממה לו** אלא סוד הדבר כמו שהעמדנו שכתוב (איוב כ כז) "וארץ מתקוממה לו". שהארץ שהיא המלכות, מתקוממה לעשות דין באדם **ומשה בכולא אסתכל ועל דא אמר שירה** [אין לאתאחדא מילי באתר דא למיהוי עליהו דינא ומשה הסתכל בכל ועל כן אמר שירה כדי לתת לדברים אחיזה במקום זה, במלכות, שממנה יהיה עליהם הדין **דכתיב וענתה השירה הזאת שכתוב "ענתה השירה הזאת" ולמה? דכתיב אני ידעתי את יצרו** ו[א]י ולמה? הוא שכתוב "כי ידעתי את יצרו" **וכד תעבדון דא וענתה השירה לפניו לעד** וכאשר תעשו את זה וענתה השירה, דהיינו השכינה הנצבת לפניו, לעד תא חזי כתיב **לו שמים עונו ולא יתיר אבל וארץ מתקוממה לו** בא וראה כתוב "יגלו השמים עונו" (איוב כ כז) ולא יותר אבל "וארץ (שזו השכינה) מתקוממה לו" **בהאי דינא איתעביד למאן דאיתעביד** בארץ נעשה הדין למי שנעשה.

כתיב וידבר דוד ליי את דברי השירה הזאת (שמו"ב כב, א) "וידבר דוד ליי את דברי השירה הזאת" **תושבחתא דא דוד אמר שירה מתתא לעילא וזכה להאי שירה זו דוד אמר שירה ממטה למעלה וזכה למדרגה ההיא ולא אמר האי אלא בסוף יומיו דהוי בשלימו יתיר מאי בשלימו יתיר דתנינן אל תאמן בעצמך עד יום מותך** ולא אמר זאת אלא בסוף ימיו שהיו בשלמות יתרה כמו שלמדנו אל תאמן בעצמך עד יום מותך **והכא זכה דוד למימר שירתא מתתא לעילא בסוף יומיו דהוה בניחא מכל סיטרוי דכתיב ביום הציל יי אותנו מכף כל אויביו** ו[א]י וכאן זכה דוד לומר שירה ממטה למעלה בסוף ימיו שהיה במנוחה מכל צדדיו שכתוב "ביום הציל יי אותנו מכף כל אויביו" (שם).

לְקוֹץ אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשִׁמְתָם אֹתוֹ בַּיָּד אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה אֲכֻלְיֶכֶם וְהָיָה שֵׁם בְּךָ לְעֹד:

לא, כו

אחר שהעיד עליהם עדות השכינה באמרו "וענתה השירה הזאת", וידעת פירוש זאת דהיינו שהשכינה נקראת זאת, העיד עליו עדות השם הגדול יתעלה. והוא כענין עדות השמים ואת הארץ הנזכרים למעלה. כבר ידעת ששמים הם התפארת והארץ זו המלכות

והם השם הגדול והשם הנכבד ועל כן אמר "ושמתם אותו מצד ארון ברית יי", "כמעט איש ולויות" ויהיו העדים מכוונים, כדרך "אתה וארון עוזך". אתה תפארת וארון עוזך מלכות וכבר ידעת למה נקרא ארון הברית¹¹²².

ובספר הזוהר (שם) **תאנא אמר רבי יוסי כתיב והיה שם בך לעד** למדנו אמר רבי יוסי כתוב "והיה שם בך לעד" **"לעד" ודאי, דסהיד סהדותא "לעד" ודאי**, שיעיד עדות **תלתא אינון דקיימין בסהדותא לאסהדא ואילין אינון באר דיצחק** ורל ואבנא דשוי יהושע שלשה הם הנמצאים בעדות להעיד ואלו הם באר של יצחק הגורל והאבן אשר שם יהושע ודא **שירתא סהדותא יתירא מכולא** ושירה מעידה יותר מכולם.

אמר רבי יצחק אי הכי ד' אינון אמר רבי יצחק אם כן ארבעה הם **אמר ליה ודאי אבל ורל לא כתיב ביה סהדותא** אמר לו ודאי אבל גורל לא כתוב בו עדות. **באר דיצחק מנא לן דכתיב בעבור תהיה לי לעדה כי חפרתי את הבאר הזאת** באר של יצחק מאין לנו כי כתוב "בעבור תהיה לי לעדה כי חפרתי את הבאר הזאת" **ורל דכתיב על פי ה' ורל יקום נחלתו דהיא אומרה דא ליהודה ודא לבנימין וכן כולהו גורל כי כתוב "על פי הגורל תחלק נחלתו" שהיה אומר, זה ליהודה וזה לבנימין וכן לכולם אבנא דיהושע דכתיב האבן הזאת תהיה בנו לעדה האבן של יהושע כי כתוב "האבן הזאת תהיה בנו לעדה" והכא, "והיה שם בך לעד" וכתוב "וענתה השירה הזאת לפנינו לעד" והיא אסהדת בהו בישראל וכאן כתוב "והיה שם בך לעד" וכתוב "וענתה השירה הזאת לפנינו לעד" היא ודאי העידה בישראל.**

ומזה המאמר תבין מה שאמרו רבותינו ז"ל (במדב"ר כא, ט) על פי הגורל שהגורל עצמו אומר וכו'. כי כל אלו הג' דברים שהזכיר כולם רמז לשכינה, ועל פיה נחלקה ארץ ישראל. ולעתיד תחלק זיוה לכל אדם כפי מעשיו שנאמר "לרב תרבו נחלתו" וגו' וכבר רמזתי זה¹¹²³.

וידבר משה באִנְי כָּל קְהֵל יִשְׂרָאֵל אֶת דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תּוֹמָם:

לא, ל

וטעם "את דברי השירה הזאת עד תומם" ידוע לפי הפשט. ורמז באמרו "עד תומם" וגם באמרו "דבריי" למה שכבר הודעתך בסוד התפלה כי צריך להביא הדברים בפועל ובדבור וכפי שלימותם למטה, כך נעשה למעלה. כאילו לא היו נשלמים למעלה, עד תומם למטה, וזהו עד תומם.

ובספר הזוהר (שם) **תאנא אמר רבי אלעזר מאי דכתיב וידבר משה** ור' למדנו אמר רבי אלעזר מה שכתוב "וידבר משה את כל דברי השירה הזאת עד תומם" **הכא אית לאסתכלא וידבר משה את השירה הזאת מבעי ליה** כאן יש להתבונן. היה צריך לומר "וידבר משה את השירה הזאת" מדוע נוספה המילה "דבריי" **וכתיב עד תומם מאי עד תומם** וכתוב "עד תומם" מהו עד תומם? **אלא הכי תאנא ברזא דמילי** אלא כך למדנו בסוד הדברים **כל אינון מילי דאמר משה כולהו מת** לפי בשמא דקודשא בריך הוא כל אלו הדברים שאמר משה כולם היו נחקקים בשם הקב"ה **וכל אינון מילי הוו אתיין וסלקין ונחתין ומת** לפי תמן וכל אלו הדברים היו באים ועולים ויורדים ונחקקים שם בשם הקב"ה **כל מלה ומלה הוו אתיין תמן לאת** לפא על ידוי וקיימא קמיה והיינו דכתיב עד תומם וכל דבר ודבר היה בא שם לפני משה להתחקק על ידו ועמד לפניו והיינו שכתוב "עד תומם".

¹¹²² בדף ק"ז ע"ד הסביר הרב שארון זו השמש המאירה בה דהיינו לוחות הברית.

¹¹²³ בדף קפ"ד ע"ג.

האזינו

הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֶדְבְּרָה וְתִשְׁמַעַ הָאָרֶץ אֲמָרִי פִי:

לב, א

כבר פירשתי¹¹²⁴ כי על השמים והארץ העליונים שהם תו"מ אמר שיעידו בכדי שיכרות עם ישראל ואמר שישמעו התנאים ונתעוררו רבותינו ז"ל על לשון משה ושאר הנביאים שמשונים זה מזה ולפי האמת משה שנבואתו מן אספקלריאה המאירה ראוי שיאמר לשמים האזינו כלומר הטו אוזן אמנם שאר הנביאים שנבואתם היתה באספקלריאה שאינה מאירה ראוי שיאמרו לארץ שנבואתם משם האזינו ויחד דבור לשמים שנאמר בדבר יי שמים נעשו (תהלים לג ו) ואמירה לארץ זה תבין ממה שכתבתי לך בהבדל שבין ויאמר יי ובין וידבר יי וכן כתוב ואת אמרת קדוש ישראל ניאצו (ישעיה ה כד) וכתוב בצע אמרתו (איכה ב יז) ואמרו רבותינו ז"ל במדרש איכה אמר הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת מלך שהוא אבל מה ראוי לעשות אמרו לו מבזע פורפירא אמר אף אני עושה כן דכתיב בצע אמרתו והבן זה היטב כי קרא אמרתו לבושו של הקדוש ברוך הוא לפי שזוהר החכמה אשר בה ל"ב נתיבות סובב הכבוד כדכתיב אמונתך סבבותיך (תהלים פט, ט) זהו הוד והדר לבשת (תהלים קד א) וריח שלמותיך כריח לבנון (ש"ה ש ד, יא) אף כי השלמות אינו דבר זולתו כהדין קמצא דלבושא מיניה כן שפע זוהר החכמה הסובב אותה וזהו רמז גדול בענין הציצית וכבר רמזתיו.

568

יַעֲרוֹף כַּמָּטָר לִקְוֹזִי תִזְלַל כְּטַל אֲמָרְתִּי כְּשִׁעִירִם עָלִי דָשָׂא וְכַרְבִּיבִים עָלִי עֵשֶׂב:

לב, ב

"ייערוף כמטר לקחי" הרמז לתפארת ישראל הנקרא "לקח טוב", וידעת פירוש "טוב" מן האור הגנוז כמ"ש את האור כי טוב זה האור הגנוז והוא אור התפארת שזו תורה שבכתב. "תזל כטל אמרתי" הרמז לשכינת עוזו הנקראת "אמרת"¹¹²⁵ כמו שפירשתי. והזכיר בלקח לשון "עריפה" ובאמירה לשון הזלה כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות יא ע"ב) כדי להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום כי ההוויות כלולות זו בזו. +

כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הָבוּ גִדְלָל לְאַלְהֵינוּ:

לב, ג

פירש הרב הגדול ז"ל "כי שם יי אקרא" בשמים "הבו גודל לאלהינו" בארץ. ועם ישראל ידבר. וכן אבן יהושע¹¹²⁶ רמז על הארץ הזאת¹¹²⁷ כלומר המלכות כי מידי אביר יעקב החסד והפחד "משם רועה אבן ישראל". וכן "אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה", "מאת יי היתה זאת" וכבר ידעת שזאת זו המלכות. ועל כן אמר יהושע "האבן הזאת תהיה לנו לעדה כי היא שמעה" וגו'. וכן (זכריה ג, ט) "הנה האבן אשר נתתי לפני יהושע על אבן אחת שבעה עינים" והמשכיל יבין. עד כאן דברי הרב ז"ל ומן הנראה

¹¹²⁴ בדפים: ד' ע"א. קס"ד ע"ג. רט"ו ע"ג. ובסוף פרשת וילך בדף רי"ח ע"א.

¹¹²⁵ כמו שהתבאר בדפים: י"א ע"א. י"ט ע"ד. צ"ד ע"ד. ק"ה ע"ד. קע"ח ע"ד. והענין שהמלכות היא סוד הדיבור והוא הנקרא אמרה. ואמרה זו נזכרה באיכה "בצע אמרתו" ואמרו "בזע פורפירא דיליה" כי המלכות מלבוש לו יתברך.

¹¹²⁶ יהושע פרק כד, כז: "וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל הָעָם הִנֵּה הָאֶבֶן הַזֹּאת תִּהְיֶה לָנוּ לְעֵדָה כִּי הִיא שָׁמְעָה אֶת כָּל אֲמָרֵי יְהוָה אֲשֶׁר דִּבֶּר עִמָּנוּ וְהָיְתָה בָּכֶם לְעֵדָה פֶּן תִּכְחַשׁוּן בְּאַלְהֵיכֶם:

¹¹²⁷ האבן רומזת על המלכות. הנה מ"ש בספר "קהלת יעקב" להרב יעקב צבי יאליש זצ"ל: אבן בחינת מלכות נקרא אבן ישראל זוהר פנחס (רמ"ג ע"ב), וכן כתב בעץ חיים היכל ו' שער ה' פרק ו' (שער לאה ורחל) דהמלכות נקרא אבן, וכל בחינת נוקבא נקרא אבן, והזכר ברית, והטעם דבחינת בן במלכות ועם הכולל גימטריא אבן, גם אבן גימטריא גן והוא בחינת מלכות שנקרא גן נעול (זוהר שמות ד). נופך משלו הוסיף הרב המקובל רבי חיים סנוואני זצוק"ל ואמר כי במלכות יש שם ב"ן וכשהוא נכתב כך הוא גימ' אבן: יוד הה ואו הה.

מכוונת רבותינו ז"ל כי שם יי' רמז לשכינת עוזו הנקרא "שם"¹¹²⁸. הבו גודל לאלהינו רמז לשם הגדול יתעלה התפארת ואמר הבו גודל להאציל אליו הגדולה, כי משם עקר קבלתו.

ספר הזוהר (וילך רפ"ה ע"א) **כתיב כי שם יי' אקרא מאי אקרא כמה דכתיב ויקרא אל משה דא שכינתא** כתוב "כי שם יי' אקרא" מהו אקרא הוא כמו שכתוב "ויקרא אל משה" שזו היא השכינה **ולבתר הבו גודל לאלהינו ודא מלכא עילאה** ואחר כך אמר "הבו גודל לאלהינו" זהו מלך העליון שהוא הקב"ה **לבתר נחית בדרגות עד הכא לתתא דכתיב צדיק וישר ואחר כך ירד למטה שכתוב "צדיק וישר" כלומר צדיק יסוד וישר מלכות לבתר קשרא קשרא מהימנותא** ולאחר כך קשר קשר של אמונה שזו המלכות **ואמר הוא ודא הוא קשרא לכולא** ואח"כ אמר "הוא" זהו קשר לכל. כי הוא זו הבינה הקושרת הכל **לני כך בעי בר נש לסדרא שבחא דמאריה כהאי ווונא מתתא לעילא** משום זה צריך האדם לסדר שבח אדונו באותו הדרך ממטה למעלה **לסלקא יקרא דמאריה לאתר דעמיקתא דבירא ליד ונפיק** להעלות כבוד אדונו שזו המלכות עד למקום עומק הבאר שזה יסוד הבינה **לבתר לאמשכא מעילא לתתא מההוא שקיין דנחלא לכל דרגא ודרגא, עד דרגא בתראה לאמשכא ברכאן לכולא מעילא לתתא** ואחר כך יבוא להמשיך ממעלה למטה משקיו של נחל ההוא לכל מדרגה ומדרגה עד מדרגה אחרונה כדי להמשיך ברכות לכל ממעלה למטה **לבתר בעי לקשרא קשרא בכולא** אחר כך צריכים לקשר הכל **קשרא דמהימנותא** קשר של אמונה שזו הדרגה הנמוכה שזו המלכות **ודא הוא בר נש דאוקיר לשמא קדישא לשמא דמאריה** וזהו אדם המכבד את אדונו **ועל דא כתיב מכבדי אכבד בעלמא דין אכבד לעלמא דאתי** ועל כן כתוב (שמו"א ב, ל) "כי מכבדי אכבד". "מכבדי" בעולם הזה "אכבד" לעולם הבא **ובווי יקלו מאי ובווי יקלו** "ובווי יקלו" מהו ובווי יקלו **דא הוא מאן דלא ידע לייחדא שמא קדישא ולקשרא קשרא מהימנותא** זה הוא מי שאינו יודע ליחד השם הקדוש ולקשר קשר האמונה **ולאמשכא ברכאן לאתר דאיצטריך ולאוקיר שמא דמריה ולהמשיך הברכות למקום שצריך ולכבד את אדונו וכל מאן דלא ידע לאוקיר שמא דמריה טב ליה דלא איברי** וכל מי שאינו יודע לכבד את אדונו טוב לו שלא נברא.

הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא:

לב, ד

"הצור תמים פעלו" וגו'. על דעת רבותינו ז"ל נרמזו בפסוקים אלו שבע ההוויות וייחד כולם בסוף הפסוק באמרו "הוא". וכן אמרו בספר הזוהר (האזינו רצ"ז ע"א) **אמר רבי אבא הבו גודל לאלהינו דא דולה** אמר רבי אבא "הבו גודל לאלהינו" זהו גדולה היינו חסד **תמים פעלו דא בורה כי כל דרכיו משפט דא תפארת אל אמונה דא נצח ואין עול דא הוד צדיק דא יסוד וישר דא צדק** "תמים פעלו" זו גבורה, "כי כל דרכיו משפט" זו תפארת, "אל אמונה" זה נצח, "ואין עול" זה הוד, "צדיק" זה יסוד "וישר" זהו צדק כלומר מלכות **"הוא" הוא כלא שמא דקדוש ברוך** "הוא" זו בינה או כתר כשהם מאירים לתו"מ הם מייחדים אותם¹¹²⁹ **ולאין כך כי שם יי' אקרא** ומשום זה אמר "כי שם יי' אקרא".

אמר רבי יוסי שם יי' ממש אמר רבי יוסי שם יי' ממש, כלומר שם זו המלכות יי' אלו הו"ק ומשה בההוא יומא **לי להו לישראל דכתיב בן מאה ועשרים שנה אנכי היום** ומשה

¹¹²⁸ ומה שהמלכות נקראת "שם" כתבו המקובלים שהסיבה היא מהפסוק "ויעש דוד שם" שפשטו שהוא הגדיל את המוניטין שלו. אולם בדרך סוד הוא פעל למען השכינה. הסבר מעמיק יותר כתב הרב חיים סנוואני זללה"ה בספרו "מגיד הרקיע" מלכות נקראת שם לפי שכל רפ"ח ניצוצין קדישין נקבצים לתוכה ויחד עם שם ב"ן שבה הרי רפ"ח וב"ן גימ' שם.

¹¹²⁹ ראה רמז: הוא ה' זו ה' ראשונה שזו הבינה, ו=ו"ק א=מלכות שהיא א' לספירות מלמטה למעלה. נעיר שיש גירסא שלא גורסת "הוא" אלא "הא" וכוונתם לדרוש רק מחדד עד מלכות.

באותו היום גילה אותו לישראל שכתוב "בן מאה ועשרים שנה אנכי היום" **מכאן, ההוא זכאה דחכמתא עילאה ביה, כד מטי לאסתלקא מעלמא בעי** [לאה ההיא חכמתא לאינון די רוח קדישא בינייהו מכאן למדנו שאם יש צדיק, שחכמה עליונה בו כלומר תורת הסוד, כשהגיע זמנו להסתלק מן העולם צריך לגלות חכמה זו לאותם שרוח הקדש ביניהם **מנא לן מאין לנו זה ממש ממש דכתיב בן מאה ועשרים שנה אנכי היום וכתוב ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל** שכתוב "בן מאה ועשרים שנה אנכי היום" וכתוב "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל" **ואם לאו עליה כתיב אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ידיך לעשות** "עד לא תסתלק מעלמא מטרם שתסתלק מן העולם.

אמר רבי חייא האי קרא מיניה אוליפנא חכמתא עילאה והכי הוא אמר רבי חייא מקרא זה למדתי ממנו חכמה העליונה וכך הוא **אבל סיפיה דקרא מקשר קשרא מהימנותא במאי דכתיב הוא כמה דאיתמר צדיק וישר הוא** אבל סופו של המקרא מקשר קשר האמונה במה שכתוב "הוא" כמו שכתוב "צדיק וישר הוא" **כלומר הוא כלא הוא חד בלא פירודא** כלומר הוא הכל הוא אחד בלי פרוד **דאי תימא כל הני ס** [יאין אינון חזר ואמר הוא כולוהו סלקן ומתקשרן ומתאחדן בחד וכולא הוא שאם תאמר כל אלו השמות שבמקרא רבים הם, חזר ואמר "הוא" שכולם דהיינו תו"מ עולים לבינה ומתקשרים בחכמה ומתאחדים בכתר ההופכם לאחד, והוא שזה הכתר הוא הכל והוא הוי והוא יהא בריך שמיא לעלם ולעלמי עלמיא הוא היה הוא הוה והוא יהיה ברוך שמו לעולם ולעולמי עולמים עד כאן מתקטרין מילי ומתאחדן מילי קדישין דשמיא דקדשא בריך הוא זכאה חולקיה מאן דקרי למלכא וינדע למיקרי כדקא יאות עד כאן מתקשרים הדברים ומתאחדים הדברים הקדושים של שם הקב"ה אשרי חלקו של מי שקורא אל המלך ויודע לקראו כראוי.

570

וזה המאמר העירני על פירוש הפסוק "אני יי ראשון ואת אחרונים אני הוא" (ישעיה מא, ד) כי אני ה' ראשון רמז על הסבה הראשונה הא"ס ואת אחרונים רמז על ההיות הספירות ואמר "אני הוא" שההיות הנזכרות אחרונים הם אליו הוא יתברך, כי הכל אחד. וכן מצאתי בתנא דבי אליהו ז"ל (אותיות דרבי עקיבא א, א) שנתעוררו רז"ל על זה אמרו "ואת אחרונים אני הוא" ראוי מקרא זה לומר "ואת אחרון אני הוא" וגו' מכאן משמע כי מלת אחרונים רמז להויות. והבן הזכירו מלת "אני" בראשון ומלת "את" באחרונים וכבר ידעת ענינם. שאני זו המלכות ומילת "את" רומזת אף היא למלכות בהיותה כוללתם מא עד ת.

שְׁנוֹת לוֹ לֹא בָּנִי בּוֹמָם הוֹר עֲקֹשׁ וּפְתִלְתִּל:

לב, ה

אחרי שסיפר בפסוק של מעלה סדר הבניין וייחודו, אמר כי במעשיהם הרעים נתקלקלו הצינורות ונשחת הבנין והטילו פגם ומום בצורה העליונה. וזהו "שחת לו" ואף ההויות האחרונות נה"י הנקראים בנים לחג"ת נמנע מהם הברכה והשפע. וזהו "לא בניו" ועל כן אמר אחר כך..

הִלִּיחָה תִּנְמְלוּ אֶת עַם זָכַל וְלֹא זָכַם הָלֹא הוּא אֲבִיךָ קִנְיָ הוּא עֲשֶׂה וְיִכְנֶנָּה:

לב, ו

ספר הזוהר (שם) **תנינן כביכול חייבין עבדין** [ימותא לעילא למדנו הרשעים עושים כביכול פגם למעלה מאי [ימותא מהו הפגם כמה דכתיב שחת לו לא בניו מומם כמו

שכתוב "שחת לו לא בניו מומם" כלומר הפסוק נדרש כך: שחת לו? לא! בניו מומם כלומר הפגם בבנים ולא בו יתברך **דהא כל הני תקונים לא משתכחי כדקא יאות** משום שכל אלו התקונים אינם מתבארים היטב **כתוב אחד אומר וילבש צדקה כשריון וכתוב אחד וילבש בלדי נקם תלבושת** כתוב אחד אומר "וילבש צדקה כשריון" (ישעיה נט יז) וכתוב שני אומר "וילבש בגדי נקם תלבושת" (שם) **אלא אמר רבי יצחק בזמנא דישראל זכאין וילבש צדקה כשריון לא זכו וילבש בלדי נקם** אלא אמר רבי יצחק בזמן שישראל כשרים "וילבש צדקה כשריון" לא זכו "וילבש בגדי נקם"

אמר רבי יוסי מאי בלדימותא כמה דתנינן דאבהן לא מסתפקין לאתברכא מההוא שקיו דנחלא כל שכן בנין אמר רבי יוסי מהו הפגם כמו שלמדנו שהאבות שהם חג"ת אינם מקבלים שפע להתברך מאותו שיקוי של הנחל שזו הבינה וכל שכן הבנים שהם נה"י **הה"ד שחת לו לא בניו מומם לעילא ותתא** זה הוא שכתוב "שחת לו לא בניו מומם" הפגם למעלה בספירות ולמטה בעולם הגשמי **והיינו דא"ר שמעון כל זמנא דחייבין ס"יאין בעלמא כביכול שמא קדישא לא מתברך בעלמא** וזה מה שאמר רבי שמעון כל זמן שהרשעים מרובים בעולם כביכול השם הקדוש אינו מתברך כלומר מתפרסם בעולם **הה"ד יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את יי הללויה** והיינו זה שכתוב "יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את יי הללויה" (תהלים קד לה) מכאן שכאשר יתמו תתברך השכינה הנקראת נפש. ודע שמילת חטאים מנוקדת עם דגש באות ט (משקל בעלי המלאכה כמו ספנים) והביאור בה אנשים חוטאים.

אמר רבי אבא מקרא זה ממש הוא דכתיב שחת לו לא בניו מומם מאן רים לחבלותא דא דור עקש ופתלתל אמר רבי אבא מקרא זה ממש הוא שכתוב "שחת לו לא בניו מומם" מי גרם למום זה דור עקש ופתלתל **בלין דאינון חייבין דדרא, אשתכח הכי** משום אלו הרשעים שבדור, המצב כך **בליני כך בתר דאמר משה כל הני מילי ואדכר שמא קדישא כדקא יאות אמר ודאי צדיק וישר הוא** משום זה אחר שאמר משה כל אלו הדבורים והזכיר השם הקדוש כראוי אמר ודאי צדיק וישר הוא **מלה בתקוניה אבל שחת לו לא בניו מומם מאי טעמא** והדבר הוא בתקונו, כלומר הכל כעת מבואר. אבל "שחת לו לא בניו מומם" מה פירושו **משום דאינון דור עקש ופתלתל** משום שהם דור עקש ופתלתל.

אמר רבי אבא "לו לא" הא אוקמוה והכי הוא אמר רבי אבא "לו לא" הרי הסברנו וכך הוא הפירוש **מה כתיב בתריה הליי' תלמלו זאת** מה כתוב אחריו "הליי' תגמלו זאת" לשלמא דא **מול לקב"ה ועל דא אתון טבא דלרים לך ועביד לקבלך** היינו אתם משלמים גמול זה לקב"ה ועל כן כל הטובות שגרם לכם ועשה לפניכם

ויסוד זה הענין פירשתי כמה פעמים. ואפשר כי על כן הזכיר מלת "זאת" כי היא הלוקה במעשה האדם. כענין "והנני משחיתם את הארץ" וכבר פירשתי¹¹³⁰. ויהיה פירוש "תגמלו" כמו "ויגדל הילד ויגמל" כן רמז אנקלוס. שתרגם "קדם יי" והכוונה בזה לשכינה.

בְּהִנּוּל עֲלִיּוֹן גּוֹיִם בְּהִפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יַעֲבֹ גְבֻלַּת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

לב, ח

וטעם "בהנחל עליון גוים" פירשתי¹¹³¹ בפסוק (דברים ט, יט) "אשר חלק יי אלהיך אותם לכל העמים". כי בדור הפלגה שנחלקו הארצות בכל אומה ואומה, הופקד על כל אחד מהם מלאך אחד למעלה לשמור תפקידו שהופקד עליו. רק ארץ ישראל שלא הופקד

¹¹³⁰ ריש פרשת נח דף ל"ח ע"ג.

¹¹³¹ בדף קצ"ב ע"א.

עליה שר, וכן מן האומות נשאר ישראל שאין עליהם מלאך אחר רק השם יתעלה. זה "כי חלק יי עמו" ויונתן תרגם: באחסנתא עילאה לעממא דנפקו מבני דנח באפרשותיה מכתבין ולישנין בבני נשא בדרא דפלגותא. בירושה העליונה (כלומר בשמים) לעמים שיצאו מבני נח, נחלקו בני האדם לכתב ולשון שונים, בדור הפלגה בההוא זמנא רמא פיצתא עם שבעין מלאכיא באותו זמן הטיל גורל עם שבעים מלאכים רברבי עמין שרי העמים דאיתגלי עמהון למחמי קרתא שהתגלה עמם לדאות את העיר (ואת המגדל אשר בנו בני האדם) ובההיא זמנא אוקים תחומי אומיא בסכום מנין שבעין נפשתא דבני ישראל דנחתון למצרים באותו זמן העמיד את תחומי העמים במספר שבעים כמספר בני ישראל שירדו למצרים וכיון דנפל עמא קדישא בפיצתיה דמריה עלמא וכיון שנפל עם ישראל בגורלו של הקב"ה פתח מיכאל פומיה ואמר ארום חולק טב דשום מימרא די" עמיה פתח מיכאל פיו ואמר הרי זה חלק טוב שהשכינה עם ישראל פתח גבריאל פומיה בתושבחתא ואמר פתח גבריאל פיו בשבח ואמר דבית ישראל עדב אחסנתיה שבית ישראל הם גורל ירושתו. וירמז זה באמרו "כי שמך שזו השכינה נקרא על עירך ירושלים שזו המלכות ועל עמך (דניאל ט, יט).

כְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוּ עַל גּוֹזְלֵי יְרוּשָׁה יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו יִקְוֶהוּ יִשְׁאַהֲבֵהוּ עַל אֲבָרְתּוֹ:

572

לב, יא

וטעם "כנשר יעיר קנו" ידעת כי כנסת ישראל נקראת נשר שנאמר "ופני נשר לארבעתן" (יחזקאל א, י) וכתוב "תתחדש כנשך נעורייכי" (תהלים קג, ה). ונקרא "נשר" ¹¹³² שאם חס ושלוש ישראל של מטה עברו תורות חלפו חוק, אזי המדה הזאת המלכות הנקראת נשר נטרפת ועליה נושרין. ואמר "על גוזליו ירחף" כלומר נוגעת ואינה נוגעת, כי כשהיא מעוררת בעולם השפל אם תגע תשרוף ותשחית הכל, ואם לא תגע כלל תקום שנא "אלכה ואשובה אל מקומי" (הושע ה, טו) וגומר.

יְהוָה בָּרַךְ יַנְוֶנּוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵל זָכָר:

לב, יב

וטעם "ואין עמו אל נכר" פירשתי ¹¹³³ בפסוק "אלהי נכר הארץ". וכן אמרו רז"ל (ילקוט ש דברים לב, תתקמז) "ואין עמו אל נכר שלא יהא רשות לאחד משרי האומות וגוי וכבר כתבתיו ¹¹³⁴ למעלה.

¹¹³² הרי לך מה שאמרו בספרים על מילת נשר: כתב בספר פרדס רמונים (שער כג פרק יד) - כל המפרשים וקצת ממאמרי הזהר מסכימים כי פני נשר הוא במלכות. אמנם בתיקונים מקומות רבים פירשו הפך זה כי נשר הוא בת"ת. וכן פי' בזהר פי' יתרו (ד"פ ע"ב) והכריח כן מן הכתוב (משלי ל יט) דרך הנשר בשמים. ולכן נראה לנו כי נשר לעולם במלכות. אמנם נקראת המלכות נשר בהיותה עומדת למעלה במקומה קודם הקטרוג. ויש "דרך הנשר בשמים", ופי' מקום הנשר אעפ"י שהיא למטה לארץ אבל מקומה בשמים. ובהו בארו בתיקונים כי מצד הת"ת נקרא המלכות נשר והכריח מן הכתוב דרך הנשר בשמים. ובמקום אחר אמר כי היא נקראת נשר מסטרא דכורסיא שהיא הבריא שפי' בשער אבי"ע. ואפשר הטעם כי בשבתות וי"ט שהיא והיסוד הם מתלבשים בבריא כדפי' שם ואז נקראת נשר מסטרא דת"ת. ובמ"א (בתיקוני ז"ח דף קי"א ע"ב) פי' כי הבינה נקרא הנשר הגדול בעל הכנפים ועליה נאמר (דברים לב) כנשר יעיר קנו וכי' וכנפים הם שש כנפים שש ספירות.

כתב בספר "עמק המלך" (שער אבא ואמא פרק ג' בשער קרית ארבע פרק ט) "נשר זו בחינת מלכות. כמו הנשר תשוקתו לעוף השמים, כמו שאמר (משלי ל' י"ט) דרך הנשר בשמים, כך מלכות תשוקתה לעוף לזעיר הנקרא שמים.

בספר "קהלת יעקב" כתב בשם יש אומרים: בינה נקרא "נשר" כמו שאמר בתיקונים (זהר חדש קי"ד ע"ב) במרכבה עליונה אריה שור חסד וגבורה נשר בינה:

נשר גימ' "ידן מלכות" היא מדת הדין ובה שם אדני.

¹¹³³ בדף קמ"ה ע"ד.

¹¹³⁴ בדף קמ"ה ע"ג.

יִרְכְּבֵהוּ עַל בָּמוֹתַי {בְּמִתִּי} אֶרֶץ וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שְׂדֵי וַיִּנְקְהוּ דְּבִשׁ בְּמִסְלַע וַיִּשְׁמֹן
בְּמוֹזֶלְבִּישׁ צוּר:

לב, יג

"ירכיבוהו על במותי ארץ" כבר פירשתי¹¹³⁵ כי הוא נתעלה למעלה כענין "ונתנד יי
אלהיך עליון על כל גויי הארץ".

צוּר יִלְדָּךְ תִּשְׂאִי וּתְשִׁכּוּ אֶל מוֹזֶלְכָּךְ:

לב, יח

וטעם "צור ילדך תשי" ידוע לפי פשטו. ויתכן לפרשו מלשון תשות כח וכבר פירשתי¹¹³⁶
בפסוק "שחת לוי". וכן פירשו רז"ל (ויק"ר כג, יב. במדב"ר ט, א) התשתם כח של יוצר. הפך
זה (במדב"ר יד, יז) "ועתה יגדל נא כח יי". ויהיה מלת "ותשכח" שתי תיבות תש כח אל
מחוללך. ועל כן יוד בתשי קטנה ויוד דיגדל גדולה. ואמרו רז"ל (איכ"ר א, לג. פסיד"כ כה,
א) כל זמן שישראל עושין רצונו של מקום מוסיפין כח בגבורה של מעלה. ואפשר כי
רמז בהזכירו "צור" ו"אל" להקדוש ברוך הוא במילה אל ולשכינת עוזו במילה צור
כענין "וישח אדם וישפל איש" (ישעיה ב, ט). כלומר כשאדם חוטא מרשל ידי הקב"ה הנקרא
איש¹¹³⁷.

וטעם "אסתירה פני" כתרגומו שכתב אסלק שכינתי מנהון שהרמז לשכינה הנקראת
פנים שאינם מאירות. וזהו "בנים לא אמון בס" כי אין להם את השכינה שהיא אומן
ומגדל, כענין שאמרו רבותינו ז"ל (שמו"ר לב, ט) "מי ששמר את האבות ישמור את
הבנים".

לו וְזָכְמוּ יִשְׁכִּילוּ זֹאת יְבִינֹו לְאַזְרִיתָם:

לב, כט

ופירוש "לו חכמו ישכילו זאת" פירשתי¹¹³⁸ והבינהו.

לִי נֶקֶם וְיִשְׁלַם לְעֵת תְּמוּט רַגְלָם כִּי קָרוֹב יוֹם אִידִם וְזִישׁ עֲתִידָת לָמוּ:

לב, לה

וסוד "תמוט רגלם" בסוד "וגם רשע ליום רעה" (משלי טז, ט) הרומז לסוד העיבור¹¹³⁹.

אֲשֶׁר זָלַב זְבוּזִימוּ יֹאכְלוּ יִשְׁתּוּ יִין נְסִיכָם יִקְוִמוּ וַיַּעֲזְרָם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה:

לב, לח

וטעם "ישתו יין נסיכם" פירשתי¹¹⁴⁰ בפרשת נח. ומכאן סמכו רבותינו זכרונם לברכה
לאיסור יין נסך כי השפע הבא לכחות הטומאה נקרא יין נסך ומשם נאצלים נפשותיהן
של אומות העולם, ועל כן מגעו עושה יין נסך. ויש עוד אומרים כי הזוהמא שהטיל
הנחש העליון הס"מ בחוה העליונה מלכות נקרא "יין נסך" זהו סוד "אל תרא יין כי
יתאדם" (משלי כג, לא) וכתוב בתריה "אחריתו כנחש ישך".

¹¹³⁵ בדף ר"ו ע"ב.

¹¹³⁶ בדף קי"ג ע"ב. רכ"א ע"ב.

¹¹³⁷ כמ"ש בדף קי"ג ע"א. קס"ד ע"ב. קפ"ג ע"ב.

¹¹³⁸ בדף קי"ג ע"ב.

¹¹³⁹ בדף קצ"ז ע"ד.

¹¹⁴⁰ בדף מ' ע"ד.

כִּי אֵשָׂא אֶל שָׁמַיִם יְדֵי וְאָמַרְתִּי זֶה אֲנִי לְעֹלָם:

לב, מ
וטעם "כי אשא אל שמים ידי" כלומר הקב"ה מבטיח שישא את המלכות הנקראת יד לשמים שהם התפארת בעבור שהזכיר למעלה "כי ראה כי אזלת יד" שרמז ליד הגדולה. כענין "כי הייתי זוללה" (איכה א, יא) וכתוב "השליך משמים ארץ תפארת ישראל" (איכה ב, א) אמר שישאנה עתה בעת הרצון אל השמים העליונים תפארת. זהו "ואמרתי חי אנכי לעולם" חי זה היסוד או התפארת ואנכי ואני כינוי למלכות כטעם "ואולם חי אני" וכבר פירשתי.

אִם שִׁנֹּתִי בָּרַק זֶרְבִי וְתִאֲוֹז בְּמִשְׁפָּט יְדֵי אֲשִׁיב נָקָם לְצָרִי וְלִמְשִׁנָּאֵי אֲשִׁלָּם:

לב, מא
וטעם "ברק חרבי" כטעם "הוי חרב ליי עד אנה לא תשקוטי" (ירמיה מז, ו) וכבר פירשתי¹¹⁴¹. ואמר כי תחול מדת הדין על האומות, ומדת רחמים על ישראל. וזהו "תאחז במשפט ידי" וכבר פירשתי משפט תפארת ויד מלכות. והנה יהיה זה כסוד גאולת מצרים שנאמר בכח גדול וביד חזקה. כח גדול תפארת יד חזקה מלכות.

אֲשַׁכִּיר זֹעֲזֵי מַדָּם וְזֶרְבִי תֹאכַל בְּשָׂר מַדָּם וְזָלַל וְשִׁבְיָה מִרְאֵשׁ פְּרָעוֹת אוֹיֵב:

לב, מב
וטעם "חיצוי" כי הכחות הנאצלות ממדה הדין. ישתו וישכרו מדמם כטעם בן אדם אמור לצפור כל כנף האספו וגו' (יחזקאל לט, יז) והמשך הפסוק ואכלתם בשר ושתייתם דם והחרב הנזכר תאכל בשרם כי היא הנקרא "קץ כל בשר" וכבר פירשתי זה¹¹⁴².

הַרְגִּינוּ גֹיִם עִמּוֹ כִּי דָם עָבְדֵינוּ יָקוּם וְנָקָם יִשָּׁב לְצָרֵינוּ וְכִפָּר אֲדָמָתוֹ עִמּוֹ:

לב, מג
וטעם "וכפר אדמתו עמו" כתרגומו שכתב ויכפר על ארצו (שכינתו) ועל עמו. וגם רבותינו ז"ל רמזו לזה (כתובות ק"א ע"א. תנחומא ויחי ג. משלי י') באמרם כל הקבור בארץ ישראל כאילו קבור תחת המזבח שנאמר וכפר אדמתו עמו. וכתוב התם "מזבח אדמה" והענין שיכפר על אדמתו הידועה שזו המלכות והשכינה כטעם "וכפר על הקודש מטומאות בני ישראל" ועל עמו גם כן, כי אחרי טהרתה והסרת כחות הטומאה ממנה, גם אומתה למטה תטהר שנאמר "בונה ירושלים" נדחי ישראל יכנס" (תהלים קמז, ב). ובדורנו זוכים אנו ורואים זאת במוחש.

וזאת הברכה

עד כאן מצאנו מזה הספר רקאנטי. ושמענו שהרב ז"ל נתבקש בישיבה של מעלה קודם השלימו הספר ולא השלים לפרש וזאת הברכה. תהא נפשו צרורה בצרור החיים אמן.

סליק ספר דברים

ובריך רחמנא דסיענא עד כען

¹¹⁴¹ בדף נ"ט ע"ג. קס"ב ע"ג.

¹¹⁴² בדף כ"ג ע"ב. ובדף ל"ח ע"ג כתב שזו מדת הדין. פ"ד ע"ד. ק"ה ע"ב. קל"א ע"א. קפ"א ע"ד.